

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ
Οι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς
της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΣΑΜΠΚΑΣ Μ. ΜΙΧΑΛΑΚΗ
Διπλωματούχου Αρχιτέκτονα Μηχανικού Α.Π.Θ.

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Γ.Μ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, Ομοτ. Καθ. Ε.Μ.Π., Επιβλέπων
Σ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ-ΚΟΛΩΝΙΑ, Ομοτ. Καθ. Ε.Μ.Π.
Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Ομοτ. Καθ. Α.Π.Θ.

ΑΘΗΝΑ, Φεβρουάριος 2020

Η έγκριση της παρούσας διδακτορικής διατριβής από την επταμελή εξεταστική επιτροπή και τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου δεν προϋποθέτει και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 202, παράγραφος 2 του Ν.5343/1932

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν πόνημα αποτελεί διδακτορική διατριβή με τίτλο *‘Προστασία ιστορικών συνόλων. Οι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας’*. Εκπονήθηκε στα πλαίσια εκπλήρωσης των υποχρεώσεων απόκτησης Διδακτορικού Τίτλου στον Τομέα Πολεοδομίας & Χωροταξίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Σκοπός της διδακτορικής διατριβής είναι να προσεγγίσει και να αναδείξει το ζήτημα της κατοχύρωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα και τη Μεγάλη Βρετανία, να περιγράψει το νομικό πλαίσιο προστασίας αυτής και να επισημάνει και να αναλύσει τα αίτια - προβλήματα για τη μη εφαρμογή τους. Παρουσιάζεται η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη των έξι Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς των δυο χωρών, Ρόδος, Πάτμος Κέρκυρα, Bath, Liverpool, Edinburgh, σύμφωνα πάντα με τον κατάλογο της UNESCO, περιγράφεται ο μετασχηματισμός και η πολιτική προστασίας και διαχείρισης των ιστορικών αυτών κέντρων και επισημαίνονται τα προβλήματα που παρουσιάζουν σήμερα αυτά.

Ολοκληρώνοντας την προσπάθειά μου αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής που με υποστήριξαν, με συμβούλεψαν και με καθοδήγησαν επιστημονικά καθ’ όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής.

Ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον Επιβλέποντα Καθηγητή κ. Γ.Μ. Σαρηγιάννη, για την ευκαιρία που μου έδωσε να μελετήσω το συγκεκριμένο θέμα, για την υποστήριξη, την ενθάρρυνση και την άριστη συνεργασία που είχα μαζί του όλα αυτά τα χρόνια.

Θερμές ευχαριστίες στην κα Σ. Αυγερινού - Κολώνια, η οποία υπήρξε πάντα δίπλα μου όποτε την χρειάστηκα, με πολύτιμες συμβουλές και εύστοχες παρατηρήσεις. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Α. Αναστασιάδη για την εποικοδομητική κριτική και την αμέριστη υποστήριξή του στην ερευνητική μου αυτή προσπάθεια.

Θερμές ευχαριστίες σε όσους βοήθησαν στην προσπάθεια αυτή με τις γνώσεις και τις συμβουλές τους: σε γενικά θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη Ν. Τσελέντη και τη Χ. Δεσύλλα στην ελληνική αντιπροσωπεία της Ελλάδος στην UNESCO, τον Α. Γιακουμακάτο, Καθηγητή στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Α.Π.Θ., τον Π. Χριστοδουλάτο στη Γενική Δ/ση Πολεοδομίας - Δ/ση Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήμα - Παραδοσιακών Οικισμών στο πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ, το Β. Δωροβίνη, δικηγόρο, την Ε. Γρατσία, αρχαιολόγο, το Δ. Αθανασούλη, τέως πρόεδρο του συλλόγου Ελλήνων αρχαιολόγων και τον Π. Κεφαλάκη, συνάδελφο στις Τεχνικές Υπηρεσίες του Δήμου Ρόδου. Για τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, πολλά ευχαριστώ οφείλω στη Μ. Μητροπία, τέως υπεύθυνη στο Γραφείο Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας και στον Λ. Στανέλλο, σημερινό Προϊστάμενο αυτού, στον Ι. Παπαχριστοδούλου, υπεύθυνο για την υπό εξέλιξη πολεοδομική μελέτη της Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου, στο Ν. Μπελαβίλα, Καθηγητή στην Αρχιτεκτονική σχολή του Ε.Μ.Π., στον Κ. Μάγο, Προϊστάμενο στο γραφείο Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου, στον Π. Χατζηιωάννου, υπεύθυνο για τον οικισμό της Πάτμου στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, στη Λ. Μηναΐδη, τέως ειδικό σύμβουλο στο Δήμο Ροδίων, στη Μ. Ασωνίτη, υπάλληλο στο Δήμο της Πάτμου, στον Αθ. Πέππα, τέως υπεύθυνο στο Τμήμα Νεωτέρων Μνημείων στη Ρόδο, στον Κ. Καρακατσάνη, υπάλληλο στο λιμενικό ταμείο Πάτμου και στη Μ. Γεωργαλλή, τέως υπεύθυνη στο Υπουργείο Πολιτισμού για τη σύνταξη του φακέλου που υποβλήθηκε για την ένταξη της Πάτμου στη λίστα Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Επιπρόσθετα, για τις Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Μεγάλης Βρετανίας σημαντική βοήθεια και υποστήριξη έλαβα από τον Τ. Crouch, World Heritage Manager στο Bath and North East Somerset Council, τον Κ. Jan Chuchra, Urban Analyst και την C. Lyon στον Οργανισμό Edinburgh World Heritage, την Α. Harrap, World Heritage Officer στο Bath and North East Somerset Council, την Ν. Hill στον Οργανισμό English Heritage, τον R. Osterlund στο ICOMOS-UK, την J. Smith στον Οργανισμό The Civic Trust και τον Αθ. Τρίμη, απόφοιτο του Πανεπιστημίου του Liverpool.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη μου να μην ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για τη συναισθηματική υποστήριξη, τη βοήθεια και την κατανόηση που επέδειξαν τις ατελείωτες ώρες έρευνας και συγγραφής.

Αφιερώνω αυτή την διατριβή στη μητέρα μου και στον πατέρα μου, ως ελάχιστη ανταπόδοση όσων έχουν κάνει για μένα και στα δυο μου παιδιά Βασίλη και Σήλια που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησής της.

Ρόδος, Φεβρουάριος 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

□ Πρόλογος.....	3
□ Περιεχόμενα.....	6
□ Περίληψη.....	10
□ Abstract.....	11

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
----------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΓΕΝΙΚΑ

1.1 Η σημασία της ιστορίας ενός τόπου – η φυσιογνωμία του.....	21
1.2 Πολιτισμός	23
1.3 Οργάνωση πόλεων με ιστορικά κέντρα. Παραδείγματα.....	26
1.4 Διεθνείς Οργανισμοί προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	29
1.5. Διεθνείς Συμβάσεις και Διακρατικές Συμφωνίες.....	32
1.6 Ευρωπαϊκή Ένωση και Πολιτισμός.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΕΛΛΑΔΑ

2.1 Πολιτιστική Κληρονομιά.....	38
2.2Κρατικοί Φορείς και νομικά μέτρα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	50
2.3 Προβλήματα εφαρμογής της νομοθεσίας.....	50
2.4 Μνημεία και πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Ελλάδα.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΡΟΔΟΥ (1988)

3.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	53
3.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	74
3.3 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	76
3.4 Πηγές χρηματοδότησης - Θεσμοί – προγραμματικές συμβάσεις.....	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (ΧΩΡΑ) ΜΕ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΜΟ (1999)

4.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	105
4.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	122
4.3 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	129
4.4 Πηγές χρηματοδότησης - Θεσμοί – προγραμματικές συμβάσεις.....	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (2007)

5.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	138
5.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	165
5.3 Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012.....	170
5.4 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	186
5.5 Πηγές χρηματοδότησης - Θεσμοί – προγραμματικές συμβάσεις.....	190

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

6.1 Πολιτιστική Κληρονομιά.....	194
6.2 Κρατικοί Φορείς και νομικά μέτρα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	217
6.3 Προβλήματα εφαρμογής της νομοθεσίας.....	252
6.4 Μνημεία και Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη Μεγάλη Βρετανία.....	260

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : ΒΑΤΗ (1987)

7.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	262
7.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	278
7.3 Σχέδιο Διαχείρισης 2003-2009 (αναθεωρήσεις 2010-2016 και 2016-2022).....	279
7.4 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	295
7.5 Πηγές χρηματοδότησης.....	309

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ : Η ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΥ (1995)

8.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	310
8.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	329
8.3 Σχέδιο Διαχείρισης 2005 (αναθεώρηση 2011).....	331
8.4 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	348
8.5 Πηγές χρηματοδότησης.....	356

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ : LIVERPOOL. ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΟΛΗ (2004)

9.1 Ταυτότητα της πόλης – ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη.....	363
9.2 Περιγραφή και πολιτική προστασίας και διαχείρισης.....	370
9.3 Σχέδιο Διαχείρισης 2003 (αναθεώρηση 2017).....	389
9.4 Μέτρα προστασίας και διατήρησης.....	398
9.5 Πηγές χρηματοδότησης.....	407

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ : ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ (MANAGEMENT PLANS)

10.1 Τα Διαχειριστικά Σχέδια	409
10.2 Τα Διαχειριστικά Σχέδια των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας.....	416

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ: SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ, ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ, ΑΠΕΙΛΕΣ

11.1. SWOT ανάλυση για την Παλιά Πόλη της Ρόδου.....	422
11.2 SWOT ανάλυση για την Παλιά Πόλη της Κέρκυρας.....	426
11.3 SWOT ανάλυση για το ιστορικό κέντρο της Χώρας της Πάτμου.....	429
11.4 SWOT ανάλυση για την Παλιά Πόλη του Bath.....	433
11.5 SWOT ανάλυση για την εμπορική πόλη του Liverpool.....	436
11.6 SWOT ανάλυση για την Παλιά και τη Νέα Πόλη του Εδιμβούργου.....	439
11.7 Συμπεράσματα για τη SWOT ανάλυση των έξι πόλεων.....	442
11.7.1 Ελληνικές Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	445
11.7.2 Βρετανικές Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	446

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	450
--------------------------	------------

12.1 Αντί για επίλογο.....	480
----------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	481
--------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1.Οργάνωση πόλεων με ιστορικά κέντρα. Παραδείγματα.....	515
---	-----

2.Διεθνείς Οργανισμοί προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	533
--	-----

3.Διεθνείς Συμβάσεις και Διακρατικές Συμφωνίες.....	562
---	-----

4.Κρατικοί Φορείς και νομικά μέτρα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα	585
--	-----

5.Προβλήματα εφαρμογής της Νομοθεσίας.....	620
--	-----

6.Ελληνικά μνημεία και Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς	676
---	-----

7.Βρετανικά μνημεία και Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	684
---	-----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή είναι μια προσπάθεια καταγραφής, ανάλυσης και σύγκρισης της νομοθεσίας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας. Σκοπός της είναι η παρουσίαση και η σύγκριση της οργάνωσης της διοίκησης και των υπεύθυνων φορέων για την προστασία του πολιτισμού, καθώς και των νομοθετικών εργαλείων και των πολιτιστικών πολιτικών και μέτρων για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εξετάζεται η διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας, παρουσιάζεται η οργάνωση και το νομοθετικό πλαίσιο που καλύπτει και διαφυλάσσει την κληρονομιά και δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στα προβλήματα εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας στις δυο χώρες.

Εν συνεχεία, παρουσιάζεται η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη των έξι χαρακτηρισμένων από την UNESCO πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, της Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου, της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας, της Χώρας με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη της Πάτμου, του Bath, της παλιάς και της νέας πόλης του Εδιμβούργου και της εμπορικής – ναυτιλιακής πόλης του Liverpool, περιγράφεται η πολιτικής προστασίας και διαχείρισής τους, καθώς επίσης γίνεται αναφορά στους τρόπους χρηματοδότησής τους.

Με τη βοήθεια ενός εργαλείου σχεδιασμού - τη SWOT ανάλυση, επιχειρήθηκε η σύγκριση των πόλεων αυτών, κατηγοριοποιώντας και ταξινομώντας τα πλεονεκτήματα, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές που δέχεται κάθε μια και επισημάνθηκε η ανάγκη ύπαρξης των Διαχειριστικών Σχεδίων για την προστασία, τη διατήρηση, την ορθολογική χρήση και την ανάπτυξη τους, με στόχο τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό.

Τέλος, εξετάζοντας και συνοψίζοντας τα κυριότερα νομοθετικά εργαλεία που ισχύουν αυτή τη στιγμή στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες των κρατικών διοικητικών φορέων, εντοπίστηκαν τα κυριότερα προβλήματα και διεξήχθησαν συμπεράσματα και προτάσεις.

ABSTRACT

The present doctoral thesis is an effort to record, analyze and compare the legislation on the protection of cultural heritage in Greece and Great Britain. Its aim is the presentation and the comparison of organization in administration and in responsible institutions for the protection of culture, as well as legislative tools and cultural policies and actions for the rescue of cultural heritage. It examines the formation of cultural policy in Greece and Great Britain, it presents the organization and the legislative frame that covers and safeguards heritage and gives particular emphasis to the problems of application which are in effect with the present legislation in the two countries.

Furthermore, it presents the historical and urban development of the six characterized from UNESCO cities of World Cultural Heritage, the Medieval City of Rhodes, the Old Town of Corfu, the historic Centre Chora with the Monastery of Saint John in Patmos, the city of Bath, the old and new towns of Edinburgh and the maritime–mercantile city of Liverpool, describing their political protection and their management, while also accounting as to their ways of financing.

With the help of a planning tool - the SWOT analysis, the comparison of these cities was attempted, categorizing and classifying the strengths, weaknesses, opportunities and threats that each have and it was pointed out the need for the existence of Management Plans for their protection, maintenance, rational use and development, aiming at integrated development planning.

Finally, examining and summarizing the main legislative tools that are in effect at this moment in our country, in combination with the competences and the responsibilities of government owned administrative institutions, the major problems were identified and conclusions and proposals were made.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή στοχεύει μέσα από τη συγκριτική μελέτη των χαρακτηρισμένων από την UNESCO Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας, να διατυπώσει συμπεράσματα για τα νομοθετικά πλαίσια προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς των δυο χωρών, καθώς και για τις πολιτιστικές πολιτικές και τα μέτρα διαχείρισης, ανάδειξης και αναβάθμισης της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των ιστορικών αυτών κέντρων.

Στη θεωρητική προσέγγιση της μελέτης, πραγματοποιείται εκτενής επισκόπηση των ισχυόντων θεσμικών πλαισίων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας, εξετάζεται η αποτελεσματικότητα αυτών, καθώς και η υιοθέτηση ή όχι και η εφαρμογή ή μη των διεθνών κανόνων και Συμβάσεων, εντοπίζονται τα προβλήματα και οι αδυναμίες προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και αναγνωρίζεται η ανάγκη αντιμετώπισης αυτών με συγκεκριμένες προτάσεις.

Το ευρύτερο αντικείμενο της διατριβής συνίσταται στην ανάλυση της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με επίκεντρο τις χαρακτηρισμένες από την UNESCO Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας και συγκεκριμένα τη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, το ιστορικό κέντρο (Χώρα) με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης της Πάτμου, την Παλιά Πόλη της Κέρκυρας και αντίστοιχα το Bath, το Liverpool και την παλιά και τη νέα πόλη του Εδιμβούργου.

Μέσα από την ανάλυση της μορφολογικής και λειτουργικής φυσιογνωμίας των ιστορικών αυτών κέντρων, με παγκόσμια αναγνωρισμένη πολιτιστική σημασία, επισημαίνονται οι ιδιαιτερότητες και οι μοναδικές αξίες της κάθε περιοχής, παρουσιάζεται η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξή τους, περιγράφεται η πολιτική προστασίας και διαχείρισής τους και εντοπίζονται, αποτυπώνονται και συγκρίνονται τα προβλήματα και οι αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι έξι αυτές πόλεις σήμερα.

Είναι πόλεις οι οποίες ως ζωντανές αποδείξεις του παρελθόντος, αποτελούμενες από υλικά και άυλα στοιχεία τα οποία κρίθηκαν και αξιολογήθηκαν, είτε αυτά αφορούν σε αρχαιολογικά κατάλοιπα, αρχιτεκτονικά στοιχεία, τοπία, θέες, μνήμες ή παραδόσεις, ξεχώρισαν και επελέγησαν από την UNESCO για την ιδιαίτερη πολιτιστική τους παράδοση, με κριτήρια¹ τη μοναδικότητα, την αυθεντικότητα, την ακεραιότητα, την καλή κατάσταση των μνημείων, το διαχρονικό ρυθμό ζωής. Αποτελούν Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά, έχουν Εξαιρετική² Παγκόσμια Αξία (Outstanding Universal Value) για την ανθρωπότητα και οφείλουν να προστατευτούν και να διασωθούν για τις επόμενες γενιές.

Είναι πόλεις οι οποίες κάποιες εξ' αυτών με το πέρασμα του χρόνου μετασχηματίστηκαν σε λειτουργικά και βιώσιμα κέντρα, προστατεύοντας και διατηρώντας παράλληλα τα μνημεία τους αναλλοίωτα, ενώ άλλες, προσπαθώντας να καταστούν ανταγωνιστικές στην παγκόσμια αγορά, προχώρησαν σε υλοποίηση

¹ Τα κριτήρια προκειμένου να ενταχθεί ένα μνημείο στον κατάλογο των μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO είναι τα εξής: i. να αντιπροσωπεύει ένα μοναδικό καλλιτεχνικό επίτευγμα, ένα αριστούργημα του δημιουργικού πνεύματος του ανθρώπου, ii. να έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση για ένα χρονικό διάστημα ή σε μία πολιτιστική περιοχή του κόσμου, στις εξελίξεις της αρχιτεκτονικής, της μνημειακής τέχνης ή της πολεοδομίας και της χωροταξίας, iii. να αποτελεί μία μοναδική, ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία μιας πολιτιστικής παράδοσης ή ενός πολιτισμού που υφίσταται ή που έχει εξαφανισθεί, iv. να είναι ένα εξαιρετικό δείγμα ενός τύπου κτιρίου ή αρχιτεκτονικού συνόλου ή τοπίου, που απεικονίζει σημαντικό στάδιο της ανθρώπινης ιστορίας, v. να είναι ένα εξαιρετικό δείγμα ενός παραδοσιακού οικισμού ή μιας χρήσης γης ή θάλασσας που αντιπροσωπεύει ένα πολιτισμό ή πολιτισμούς ή την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον του, vi. να συνδέεται άμεσα ή απτά με γεγονότα ή ζωντανές παραδόσεις, με ιδέες ή με πεποιθήσεις, με καλλιτεχνικά ή λογοτεχνικά έργα εξαιρετικής οικουμενικής αξίας, vii. να περιλαμβάνει μοναδικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής σημασίας, viii. να αποτελεί μοναδικό παράδειγμα που αντιπροσωπεύει σημαντική περίοδο της ιστορίας της γης, συμπεριλαμβανομένης της ιστορίας της ζωής, σημαντικών συνεχιζόμενων γεωλογικών διαδικασιών στη διαμόρφωση των τοπίων ή να διαθέτει σημαντικά γεωμορφολογικά ή φυσιογραφικά χαρακτηριστικά, ix. να αποτελεί μοναδικό παράδειγμα αντιπροσωπευτικό μιας σημαντικής και συνεχιζόμενης οικολογικής και βιολογικής εξέλιξης και ανάπτυξης του χερσαίου χώρου, των υδάτινων αποθεμάτων, των παράκτιων και των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και των κοινοτήτων της χλωρίδας και πανίδας, x. να περιλαμβάνει τους σημαντικότερους φυσικούς βιότοπους για την επιτόπια συντήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που περιέχουν απειλούμενα είδη σημαντικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της συντήρησης. «Criteria for the assessment of Outstanding Universal Value», *Operational Guidelines (OG) for the Implementation of the World Heritage Convention*, WHC.19/01 10, Para. 77, σελ. 25, July 2019.

² Outstanding Universal Value. Εκτός από τα προαναφερθέντα δέκα κριτήρια, ένα αγαθό, για να χαρακτηριστεί ως αγαθό 'Εξαιρετικής Παγκόσμιας Αξίας', θα πρέπει εκτός από κάποιο από τα ανωτέρω, να πληροί και τα κριτήρια της αυθεντικότητας (authenticity) και της ακεραιότητας (integrity). Επιβάλλεται επομένως η διαφύλαξη της αισθητικής ακεραιότητας και της κοινωνικής συνέχειας του πολιτιστικού αγαθού με τον τόπο στον οποίο βρίσκεται, καθώς και η διαφύλαξη της πληρότητας και του ανέπαφου χαρακτήρα του πολιτιστικού ή φυσικού αγαθού μέσα από το συνδυασμό της αισθητικής ενότητας και της ένταξης του στον χώρο. *Operational Guidelines (OG) for the Implementation of the World Heritage Convention*, WHC. 15/0.1, Para. 79-95, σελ.17-19, February 2015.

επενδύσεων και υποδομών, μετατράπηκαν σε τουριστικά κέντρα και αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία τους. Πόλεις στις οποίες υιοθετήθηκαν στο σχεδιασμό τους οι διεθνείς αρχές προστασίας³, παρέμειναν πιστές στο σύνολο των δράσεων και μέτρων που αφορούν στη διαδικασία σχεδιασμού της διαχείρισής τους (καταγραφή, αξιολόγηση, σχέδιο προστασίας, διαχειριστικό σχέδιο, παρακολούθηση) και θεώρησαν την αρχιτεκτονική προστασία ως βασικό στόχο του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού τους και από την άλλη μεριά πόλεις, οι υπεύθυνοι φορείς των οποίων δεν στοχεύουν στην ολοκληρωμένη⁴ διατήρησή τους, παρεμβαίνουν αποσπασματικά και δεν διαφυλάττουν τις αξίες και την αυθεντικότητά τους.

Η Ελλάδα και η Μεγάλη Βρετανία είναι χώρες με πλούσια ιστορία και με πληθώρα πολιτιστικών αγαθών διαφορετικής ιστορικής προέλευσης και καλλιτεχνικής αξίας, τα οποία εκτείνονται από την κλασική αρχαιότητα μέχρι τα νεώτερα χρόνια. Η διατήρηση και η προστασία τους είναι επιτακτική και αυτό αποτυπώνεται στην προσπάθεια τόσο της Ελλάδας, όσο και της Μεγάλης Βρετανίας, να θεσπίσουν νομικές διατάξεις που θα εξασφαλίσουν τη διαφύλαξη της ιστορίας, της εθνικής ταυτότητας και της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής τους κληρονομιάς.

Ειδικότερα η διατήρηση και η προστασία των ιστορικών αυτών κέντρων των δυο χωρών, καθώς πρόκειται για ζωντανούς οργανισμούς οι οποίοι υπόκεινται σε συνεχείς κοινωνικό – οικονομικές αλλαγές, είτε στο φυσικό, είτε στο δομημένο περιβάλλον ή ακόμα και στις παραδοσιακές χρήσεις, προϋποθέτει εξειδικευμένο σχεδιασμό ο οποίος οφείλει να είναι άμεσα εξαρτώμενος από τον πολεοδομικό και

³ «Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση των Παρισίων» (1954), Χάρτης της Βενετίας (1964), «Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Λονδίνου (1969), «Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς» Παρίσι, (1972), «Διακήρυξη του Άμστερνταμ» (1975), «Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης», Γρανάδα, (1985), «Χάρτα της Ουάσινγκτον για τις Ιστορικές Πόλεις», (1987), «Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς» Βαλέτα, (1992), κα.

⁴ Σύμφωνα με τα άρθρα 10-13 της «Σύμβασης για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης», ή αλλιώς «Σύμβασης της Γρανάδας», η οποία επικυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν.2039/1992 (ΦΕΚ 61/Α/13.4.1992), δεσμεύονται τα συμβαλλόμενα κράτη να «υιοθετήσουν πολιτική ολοκληρωμένης προστασίας» της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μέσα από κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις και προγράμματα. Με τον όρο της ολοκληρωμένης προστασίας νοείται το σύνολο των μέτρων που σκοπό έχουν να εξασφαλίσουν τη διαφύλαξη της κληρονομιάς, να φροντίσουν για τη διατήρησή της μέσα σε ένα κατάλληλο περιβάλλον, δομημένο ή φυσικό, όπως και την προσαρμογή της στις ανάγκες της κοινωνίας. Ν. 2039/1992. «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης», Άρθρα 10-13.

χωροταξικό σχεδιασμό της κάθε χώρας και να συμφωνεί με τις ισχύουσες Διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις.

Στη Μεγάλη Βρετανία αυτό είναι δεδομένο. Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί τμήμα του πολεοδομικού προγραμματισμού με συνεχώς αναθεωρημένα κριτήρια, τα οποία ενσωματώνουν τα καινούρια δεδομένα και στοχεύουν στη διατήρηση και βελτίωση του χαρακτήρα της προστατευόμενης περιοχής. Αντίθετα, στην Ελλάδα, η αρχή της ενσωμάτωσης⁵ της διατήρησης στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, η αναγκαιότητα της οποίας επισημάνθηκε στη Διακήρυξη⁶ του Άμστερνταμ, δεν έχει επιτευχθεί, με αποτέλεσμα να λαμβάνονται αποσπασματικά μέτρα και ρυθμίσεις, τα οποία πολλές φορές κρίνονται ανεπαρκή. Οι δυο αντιθετικές αυτές περιπτώσεις προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και συγκεκριμένα των ιστορικών κέντρων μοναδικής παγκόσμιας αναγνωρισμένης αξίας και σημασίας, προκαλούν ερωτήματα για την αποτελεσματικότητα του νομικού πλαισίου προστασίας της χώρας μας, για την υιοθέτηση και την εφαρμογή των διεθνών Χαρτών και Συμβάσεων, καθώς και για την πολιτική βούληση, τη δημόσια διοίκηση, τους εμπλεκόμενους φορείς και τους ίδιους τους πολίτες.

Οι λόγοι που ώθησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε αρχικά λόγω της καταγωγής μου από την πόλη της Ρόδου, μια πόλη με ιδιαίτερη ταυτότητα και φυσιογνωμία, με την πολεοδομική εξέλιξη της οποίας ασχολήθηκα τόσο κατά τη διάρκεια του προπτυχιακού, όσο και κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών μου στο Α.Π.Θ. και στο Ε.Μ.Π. αντίστοιχα. Με αφορμή το συνέδριο ‘Νέες πόλεις πάνω σε παλιές’⁷ και έχοντας ως επιθυμία να γνωρίσω ιστορικές πόλεις οι οποίες προστατεύονται και διατηρούνται, αλλά ταυτόχρονα ως ζωντανό οργανισμό

⁵ Με τον όρο ‘ενσωματωμένη διατήρηση’ νοείται η ενσωμάτωση του συνόλου της ακίνητης πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, μέσω του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Εισηγήση Γιάννη Ζερβού. «Η εξέλιξη της αντίληψης της «Διατήρησης» από τον Χάρτη των Αθηνών του 1931 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου του 2000», 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων, Αθήνα 2011.

Η εξέλιξη της αντίληψης της «Διατήρησης» από τον Χάρτη των Αθηνών του 1931 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου του 2000, , 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων, 2011.

⁶ «The conservation of the architectural heritage : one of the major objectives of urban and regional planning», Congress on the European Architectural Heritage, The Declaration of Amsterdam, σελ. 2, 21 - 25 October 1975.

⁷ Επιστημονικό Συνέδριο «Νέες πόλεις πάνω σε παλιές», Ελληνικό Τμήμα ICOMOS, ΤΕΕ-Τμ. Δωδεκανήσου, 4η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, ΚΒ’ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Δήμος Ρόδου, 27-30 Σεπτεμβρίου 1993, Ρόδος.

εξελίσσονται και μετασχηματίζονται στο χρόνο, αποφάσισα να μελετήσω τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας, δυο χώρες στις οποίες έζησα και εργάστηκα για αρκετό χρονικό διάστημα και οι οποίες προσεγγίζουν την προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς διαφορετικά. Ο έντονος προβληματισμός μου για την καταστροφή μνημείων, διατηρητέων κτηρίων και συνόλων που εμπερικλείουν ιστορικές μνήμες του παρελθόντος και αξίζει να διασωθούν και να προστατευθούν, καθώς και η εικόνα των ιστορικών κέντρων των δυο χωρών και τα προβλήματα που αποτυπώνονται ειδικότερα στη δική μας χώρα, με οδήγησαν χωρίς δεύτερη σκέψη στην επιλογή του θέματος αυτού.

Η μεθοδολογία για την επίτευξη των στόχων της διατριβής περιλαμβάνει αρχικά τη διεξοδική μελέτη των νομικών εργαλείων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς των δυο χωρών, τον εντοπισμό των προβλημάτων, περιορισμών και αδυναμιών αυτών και την ύπαρξη προτάσεων για την ουσιαστική προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, με επίκεντρο την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Στη συνέχεια, αφού επισημαίνεται ο ρόλος και η συμβολή της UNESCO στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη θέσπιση κριτηρίων και το χαρακτηρισμό ως μνημείων εξέχουσας σημασίας σε παγκόσμιο επίπεδο από ιστορική, καλλιτεχνική, επιστημονική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη, εξετάζονται τα κείμενα των Διεθνών συμβάσεων και Αρχών που έχουν κατά καιρούς θεσπιστεί και βοηθήσει ουσιαστικά στη διάσωση της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και τα οποία άλλοτε έχουν κυρωθεί με νόμο από το ελληνικό κράτος και άλλοτε όχι. Επιπρόσθετα, μέσα από τη μελέτη και τη σύγκριση των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO στην Ελλάδα και τη Μεγάλη Βρετανία και την εξέταση της μοναδικότητας των ιστορικών, αλλά ταυτόχρονα ζωντανών αυτών κέντρων, σε συνδυασμό με την έρευνα σε ιστορικό, αρχιτεκτονικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, εξάγονται συμπεράσματα και ουσιαστικές προτάσεις για την προστασία και διαχείρισή τους. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψιν τις σοβαρές αδυναμίες των ισχύοντων εργαλείων προστασίας της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της χώρας μας και με βάση τις Αρχές της Βαλλέτα⁸,

⁸ «The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas». Adopted by the 17th ICOMOS General Assembly on 28 November 2011.

προτείνεται η θέσπιση ενός νέου πλαισίου προστασίας των ιστορικών πόλεων, στο οποίο έγκειται και η πρωτοτυπία της διατριβής.

Η δομή που ακολουθήθηκε για τη συγγραφή της διδακτορικής διατριβής είναι η εξής: Ειδικότερα, στο **πρώτο** κεφάλαιο παρουσιάζεται το ζήτημα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη χάραξη κατευθύνσεων και την υιοθέτηση αρχών από διακυβερνητικές οργανώσεις και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η υπογραφή συμβάσεων και η επικύρωση διεθνών καταστατικών χαρτών αποτελούν αναμφισβήτητα εργαλεία προστασίας της **Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς**, οι ορισμοί των οποίων δίνονται το 1972 με τη «Σύμβαση⁹ για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς». Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή, με τον όρο **πολιτιστική κληρονομιά (Cultural Heritage)** νοούνται¹⁰:

α) τα μνημεία, δηλαδή αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκόσμιας αξίας, από ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική άποψη

β) τα σύνολα οικοδομημάτων, δηλαδή ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών), τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους, έχουν παγκόσμια αξία από ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική άποψη

γ) τα τοπία, δηλαδή έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αρχαιολογικοί χώροι, που έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική

Αντίστοιχα με τον όρο **φυσική κληρονομιά (Natural Heritage)**, νοούνται¹¹:

α) φυσικά μνημεία αποτελούμενα από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τέτοιων σχηματισμών που έχουν παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη

⁹ UNESCO, *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, 16 November 1972.

¹⁰ UNESCO, *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, Article 1, σελ. 2

¹¹ Οπ. παρ., Article 1, σελ. 2

β) γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και ακριβώς καθορισμένες περιοχές που αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη ή από ανάγκη διατήρησης

γ) φυσικά τοπία ή ακριβώς καθορισμένες φυσικές περιοχές, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη, από ανάγκη διατήρησης ή από άποψη φυσικού κάλλους

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συμβολή της UNESCO και στην πρωτοβουλία που ξεκίνησε για τη σύνταξη της Λίστας Παγκόσμιας Κληρονομιάς, με τη θέσπιση από την Επιτροπή για την Παγκόσμια Κληρονομιά¹² κριτηρίων, βάσει των οποίων χαρακτηρίζεται ένα αγαθό ως **Εξαιρετικής Οικουμενικής Αξίας**¹³, αποδεικνύοντας *τη μεγάλη πολιτιστική ή φυσική σπουδαιότητα η οποία υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και το καθιστά κοινό κτήμα του συνόλου της ανθρωπότητας*. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στο έργο και στη συμβολή του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών - ICOMOS, στο Διεθνές Κέντρο για τη μελέτη της διατήρησης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς – ICCROM και στον Οργανισμό Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς – OWHC.

Στο **δεύτερο** κεφάλαιο εξετάζεται η διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής της Ελλάδας, παραθέτονται και διαχωρίζονται τα πολιτιστικά αγαθά της χώρας μας και περιγράφονται αναλυτικά τα μέτρα και οι φορείς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της πατρίδας μας. Γίνεται ιστορική ανασκόπηση της πολιτιστικής πολιτικής, παρουσιάζεται η οργάνωση και το νομοθετικό πλαίσιο που καλύπτει και διαφυλάσσει την ελληνική αρχιτεκτονική κληρονομιά και δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στα προβλήματα εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας. Τονίζονται οι ασάφειες, οι αδυναμίες, τα κενά, τα προβλήματα και οι παρερμηνείες που προκύπτουν από το νομικό οπλοστάσιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και παρουσιάζονται παραδείγματα κτηρίων που διασώθηκαν, ή που διασώθηκαν αλλά κακοποιήθηκαν, που εγκαταλείφθηκαν, που κινδυνεύουν με κατεδάφιση ή που αδίκως κατεδαφίστηκαν.

¹². Η Επιτροπή για την Παγκόσμια Κληρονομιά (World Heritage Committee) αποτελείται από εμπειρογνώμονες αντιπροσώπους 21 κρατών – μελών οι οποίοι εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση των κρατών που επικύρωσαν τη Σύμβαση. Οπ. παρ., Para. 8, σελ. 4.

¹³ Outstanding Universal Value. *Operational Guidelines (OG) for the Implementation of the World Heritage Convention*, WHC. 05/2 2. February 2005.

Στο **τρίτο, τέταρτο** και **πέμπτο** κεφάλαιο παρουσιάζονται οι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, το ιστορικό κέντρο (Χώρα) με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης της Πάτμου και η Παλιά Πόλη Κέρκυρας αναλύονται και περιγράφονται διεξοδικά, επισημαίνοντας τις ιδιαιτερότητες και τις μοναδικές αξίες της κάθε περιοχής. Παρουσιάζεται η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξή τους, περιγράφεται η πολιτικής προστασίας και διαχείρισής τους, καθώς επίσης γίνεται αναφορά στους τρόπους χρηματοδότησής τους.

Στο **έκτο** κεφάλαιο, σε αντιστοιχία με το δεύτερο, παρουσιάζεται η πολιτιστική κληρονομιά της Μεγάλης Βρετανίας. Περιγράφονται και διαχωρίζονται τα πολιτιστικά αγαθά της χώρας και εν συνεχεία ακολουθεί η παρουσίαση των χαρακτηρισμένων από την UNESCO, μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Εξετάζονται οι φορείς και τα νομικά μέτρα προστασίας που ισχύουν και περιγράφονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας.

Στο **έβδομο, όγδοο και ένατο** κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Μεγάλης Βρετανίας. Περιγράφεται η πολιτιστική πολιτική για το Bath, την παλιά και την καινούργια πόλη του Εδιμβούργου και τη ναυτιλιακή και εμπορική πόλη του Liverpool και αναλύονται οι στόχοι και ο τρόπος διαχείρισής τους.

Στο **δέκατο** κεφάλαιο επισημάνθηκε η ανάγκη σχεδιασμού της προστασίας των ιστορικών πόλεων, σύμφωνα με τις αρχές της Διεθνούς Χάρτας της Ουάσινγκτον για τις ιστορικές πόλεις και τις αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων, οικισμών και αστικών περιοχών. Έγινε αναφορά στην ανάγκη υιοθέτησης ενός σχεδίου προστασίας το οποίο μεταξύ άλλων, *θα διατυπώνει¹⁴ τις κατευθύνσεις και τους τρόπους εφαρμογής τους με μέτρα νομοθετικά, διοικητικά και οικονομικά και θα προσδιορίζει¹⁵ και θα προστατεύει τα στοιχεία που συγκροτούν τις πολιτιστικές αξίες της πόλης, καθώς και τα στοιχεία που εμπλουτίζουν ή/και*

¹⁴ ICOMOS, «Conservation of Historic Towns», Washington, DC October 1987, σελ. 1.

¹⁵ ICOMOS, «Οι αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων οικισμών και αστικών περιοχών», 4- Προτάσεις και στρατηγικές, κ- Σχέδιο προστασίας, σελ. 43.

αναδεικνύουν τον χαρακτήρα της ιστορικής πόλης και του ιστορικού συνόλου. Παράλληλα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη υιοθέτησης ενός αποτελεσματικού συστήματος διαχείρισης το οποίο θα διαμορφώνεται¹⁶ ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των ιστορικών πόλεων και ανάλογα με το πολιτιστικό και φυσικό περιεχόμενό τους και το οποίο θα πρέπει να ενσωματώνει παραδοσιακές δραστηριότητες και να συντονίζεται με τα λοιπά εργαλεία πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που βρίσκονται σε ισχύ.

Στο **ενδέκατο** κεφάλαιο επιχειρήθηκε με τη βοήθεια της SWOT ανάλυσης, η σύγκριση των έξι πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, κατηγοριοποιώντας και ταξινομώντας τα πλεονεκτήματα, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές που δέχεται κάθε μια από αυτές.

Τέλος, εξετάζοντας και συνοψίζοντας τα κυριότερα νομοθετικά εργαλεία που ισχύουν αυτή τη στιγμή στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες των κρατικών διοικητικών φορέων, εντοπίστηκαν τα κυριότερα προβλήματα και διατυπώθηκαν τα τελικά συμπεράσματα.

¹⁶ Οπ. παρ., 4- Προτάσεις και στρατηγικές, Ι – Σχέδιο διαχείρισης, σελ. 45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΓΕΝΙΚΑ

1.1 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝΟΣ ΤΟΠΟΥ – Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ

Ο τόπος¹⁷ είναι ένας συγκεκριμένος χώρος, γεμάτος από κάτι το υπαρκτό και το συγκεκριμένο. Παράλληλα, είναι φορτωμένος από λειτουργίες, τόσο πρακτικές και συναισθηματικές, όσο και νοητικές. Ένας τόπος μπορεί να εμφανίζει μια ή περισσότερες πρακτικές χρήσεις και ταυτόχρονα να φέρει πλήθος πληροφοριών και μηνυμάτων από το παρελθόν και το παρόν, προκαλώντας πλήθος συναισθηματικών καταστάσεων.

Η αλληλεξάρτηση τόπου και χρόνου, μνήμης και χώρου ή χώρου και χρόνου είναι μια αυτονόητη¹⁸ συνθήκη της οποίας η καταγωγή χάνεται στα βάθη των αιώνων. Μια παρόμοια σχέση είναι και αυτή του ανθρώπου με το παρελθόν και συγκεκριμένα με τα στοιχεία του παρελθόντος, την ιστορία και τον πολιτισμό, παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη σύνθεση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας ενός τόπου.

Ο άνθρωπος διαμορφώνει το περιβάλλον στο οποίο ζει και αναπτύσσεται σύμφωνα με τις αντιλήψεις, τις ιδέες¹⁹ και τις ανάγκες της κάθε εποχής. Το γεγονός αυτό καθιστά το κτισμένο περιβάλλον ως φορέα μνήμης και γνώσης του ανθρώπινου πολιτισμού, της ιστορίας, της παράδοσης και του παρελθόντος.

Σημαντικά στοιχεία για την εξέταση του παρελθόντος, την ανάγνωση ενός πολιτισμικού τόπου και τη διάσωση της ιστορικής και πολιτισμικής πορείας ενός λαού, αποτελούν τα διάφορα μνημεία, τα οποία πιστοποιούν²⁰ τη γενική επέμβαση του ανθρώπου στο χωροχρονικό περιβάλλον, προάγουν την ανθρώπινη μνήμη και λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος του παρόντος με το παρελθόν. Αναμφίβολα τα μνημεία προκαλούν δέος, θαυμασμό και ερεθίσματα, τροφοδοτούν τη μνήμη και επιδρούν καθοριστικά στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας ενός τόπου.

¹⁷ Στεφάνου Ι., *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*. Συλλογή κειμένων Μεταπτυχιακών εργασιών έτους 1998/99 και άλλων συνεργατών, Αθήνα 2001, σελ. 12.

¹⁸ Φατσέα Ρ., «Ιστορία- Μνήμη - Αρχιτεκτονική: Μια θεμελιακή σχέση για τη διασφάλιση τόπων συλλογικού νοήματος σήμερα». *Αρχιτέκτονες*. Τεύχος 45, περίοδος Β. Μάιος- Ιούνιος 2004, σελ. 52-54.

¹⁹ Μητούλα Ρ., «Η ανθρωπότητα προστατεύει τα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία της ιστορίας της» στο *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*. Συλλογή κειμένων Μεταπτυχιακών εργασιών έτους 1998/99 και άλλων συνεργατών, Αθήνα 2001, σελ. 15

²⁰ Οπ. παρ. σελ. 16

Σύμφωνα μάλιστα με τα αξιώματα²¹ και τις θεωρίες του Αμερικανού γεωγράφου Pierce Lewis, ύστερα από μια προσπάθεια ανάγνωσης ενός τόπου με ιδιαίτερη φυσιογνωμία και πολιτισμό, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

- Οποιαδήποτε αλλαγή στο τοπίο ή τον τόπο, επισημαίνει αλλαγή στον πολιτισμό, στις νοοτροπίες και στον τρόπο ζωής
- Τα στοιχεία ενός τόπου εκφράζουν την πολιτιστική ταυτότητά του
- Η γνώση της ιστορικής συγκρότησης και εξέλιξης ενός τόπου διαφωτίζει ανεκτίμητα τις συνήθειες, τις προτιμήσεις, τις οικονομικές συνθήκες, το τεχνολογικό επίπεδο και τις γνώσεις του παρελθόντος
- Ένα μεγάλο μέρος του παρόντος και του σημερινού τόπου αποτελείται από λείψανα του παρελθόντος, τα οποία πρέπει να μελετηθούν, έτσι ώστε να αποκτήσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τους καιρούς που επικράτησαν
- Η ανάγνωση των στοιχείων του πολιτισμού δεν έχει νόημα εκτός του γεωγραφικού-χωρικού τους πλαισίου

Ένας τόπος με ιδιαίτερη φυσιογνωμία, μνημεία και πολιτισμό, αποτελεί αντικείμενο μελέτης και θαυμασμού, καθώς ‘μεταφέρει’ το παρελθόν στο παρόν και παρέχει²² απτές αποδείξεις για μια εποχή, για το περιβάλλον, τις ανάγκες και για το πώς απαντήθηκαν αυτές στο παρελθόν, καθώς και για τις ανθρώπινες συμπεριφορές και δραστηριότητες.

Η διατήρηση των τόπων αυτών, των μνημείων, των ιστορικών κέντρων, των οικισμών ή ακόμα και ολόκληρων πόλεων είναι καθοριστική και πρέπει να υφίσταται, καθώς με την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μας προστατεύεται η φυσιογνωμία και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας ενός τόπου και μιας πόλης και με τον τρόπο αυτό μεταφέρεται και διαδίδεται, παραλαμβάνεται²³ και παραδίδεται ο πολιτισμός από γενιά σε γενιά.

²¹ Τερκενλή Θ., *Το πολιτισμικό τοπίο: γεωγραφικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, 1996, σελ. 113.

²² Μητούλα Ρ., «Η ανθρωπότητα προστατεύει τα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία της ιστορίας της» στο *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*. Συλλογή κειμένων Μεταπτυχιακών εργασιών έτους 1998/99 και άλλων συνεργατών, Αθήνα 2001, σελ. 17.

²³ Οπ. παρ., σελ. 17

1.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Πολιτισμός έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και έρευνας πολλών επιστημόνων, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που προσπάθησαν κατά καιρούς να καταγράψουν τα διαφορετικά νοήματα της λέξης και να καθορίσουν την έννοιά της.

Το 1871, ο ανθρωπολόγος²⁴ E. B. Tylor έθεσε τις βάσεις ενός ορισμού του πολιτισμού (civilization) καθορίζοντας τον ως *σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, την πίστη, την τέχνη, το νόμο, τα ήθη και τα έθιμα και άλλες δεξιότητες που απέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας*, ενώ αρκετά χρόνια αργότερα, το 1952 οι εθνολόγοι Alfred Kroeber και Clyde Kluckhohn συγκέντρωσαν 164 διαφορετικές ερμηνείες αυτού.

Σήμερα, σύμφωνα με την UNESCO, *‘ο πολιτισμός είναι το σύνολο των διακριτών πνευματικών, συναισθηματικών και υλικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία ή ένα κοινωνικό σύνολο. Ο πολιτισμός περικλείει, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τους τρόπους συμβίωσης, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τα πιστεύω. Ο σεβασμός του πολιτισμού σημαίνει σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πολιτισμική πολυμορφία προϋποθέτει εξάλλου το σεβασμό των βασικών ελευθεριών, όπως η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης, της θρησκείας, η ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, η ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή’*.

Έργα²⁵ του πολιτισμού είναι τα **πολιτιστικά αγαθά**, τα οποία ορίζονται²⁶ ως κάθε υλικό ή άυλο δημιούργημα του ανθρώπου που κάποτε είχε χρηστική αξία ή συμβολική λειτουργία ή πνευματική αποστολή. Σήμερα αποτελούν στοιχεία που διασώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου και μας παραπέμπουν στις αντιλήψεις, στα επιτεύγματα και στον τρόπο ζωής του παρελθόντος. Το σύνολο των πολιτιστικών αγαθών που αναφέρονται σε έναν συγκεκριμένο τόπο, συγκροτούν την **πολιτιστική κληρονομιά** του.

²⁴ <http://el.wikipedia.org>

²⁵ Χριστοφιλόπουλος Δ., «Προστασία πολιτιστικών αγαθών», *Πολιτιστικό Δίκαιο. Δίκαιο και Οικονομία*, Αθήνα 2005, σελ. 1.

²⁶ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 16.

Ο σεβασμός προς τα κατάλοιπα του παρελθόντος και το ενδιαφέρον για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, πρωτοεκδηλώθηκε²⁷ κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου. Τα πρώτα διατάγματα για την προστασία των αρχιτεκτονικών μνημείων συντάχθηκαν από τους τελευταίους Ρωμαίους Αυτοκράτορες, όταν η ‘αίωνια πόλη’ απειλήθηκε από τις βαρβαρικές επιδρομές, ενώ η ουσιαστική συνειδητοποίηση θα μπορούσε να πει κανείς, της αξίας²⁸ της πολιτιστικής κληρονομιάς ξεκίνησε την εποχή της Αναγέννησης. Τα χρόνια εκείνα άρχισε η μελέτη των λειψάνων της αρχαίας Ρώμης και των έργων τέχνης της αρχαίας Ελλάδας. Αποτυπώθηκαν και καταγράφηκαν μνημεία και επιγραφές της αρχαιότητας, θεσπίστηκαν²⁹ αυστηρές ποινές για την καταστροφή ή τη λεηλασία των μνημείων και ξεκίνησαν οι ανασκαφές για την ανεύρεση δημιουργημάτων που ανήκαν στο παρελθόν.

Η αρχαιολατρεία³⁰ της Αναγέννησης συνεχίστηκε μέχρι τα τέλη του 18^ο αιώνα, την οποία και διαδέχθηκε το καλλιτεχνικό κίνημα του ρομαντισμού και του ιστορισμού. Τα επόμενα χρόνια, δεν ήταν λίγοι αυτοί που ταξίδεψαν, περιηγήθηκαν³¹ και προχώρησαν σε αρχαιολογικές έρευνες και ανασκαφές σε τόπους που παλαιότερα άκμασαν οι αρχαίοι πολιτισμοί της Ελλάδας, της Ρώμης και της Αιγύπτου, ενώ πολλοί καλλιτέχνες³² και κριτικοί, όπως ο W. Morris, ο W. Pugin και ο J. Ruskin, επεσήμαιναν με κάθε ευκαιρία τη σημασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, το αίτημα της προστασίας του παραδοσιακού αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος και εκδήλωναν την έντονη ανησυχία τους για την καταστροφή του κληροδοτημένου φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

²⁷ Κονταράτος Σ., *Αρχιτεκτονική και Παράδοση, Ιδεολογίες, πρακτικές και προβλήματα στη χρήση του αρχιτεκτονικού παρελθόντος*, Αθήνα 1986, σελ. 46.

²⁸ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 16.

²⁹ Από τον Πίο Β΄. Κονταράτος Σ., *Αρχιτεκτονική και Παράδοση, Ιδεολογίες, πρακτικές και προβλήματα στη χρήση του αρχιτεκτονικού παρελθόντος*, Αθήνα 1986, σελ. 47.

³⁰ Οπ. παρ., σελ. 48.

³¹ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 17.

³² Κονταράτος Σ., *Αρχιτεκτονική και Παράδοση, Ιδεολογίες, πρακτικές και προβλήματα στη χρήση του αρχιτεκτονικού παρελθόντος*, Αθήνα 1986, σελ. 53.

Από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα μέχρι και σήμερα, η προστασία των αρχαιοτήτων και γενικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς άρχισε να λαμβάνεται σοβαρά υπόψην τόσο από κρατικούς, όσο και από ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι προσπαθούν να διαφυλάξουν τα στοιχεία του παρελθόντος και να εξασφαλίσουν την ιστορική συνέχεια των πολιτισμών των διαφόρων λαών του κόσμου.

Τα μνημεία και τα πολιτιστικά αγαθά, ως φορείς³³ μηνυμάτων της ιστορίας των λαών, αποτελούν στην ουσία το συνδετικό κρίκο του παρελθόντος με το παρόν. Στέκουν ως σταθερά σημεία αναφοράς, αποτελούν αντικείμενα μελέτης και θαυμασμού, υπηρετούν την ιστορική μνήμη και διαφυλάσσουν την πολιτισμική και ιστορική πορεία των λαών.

Η ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα κάθε τόπου, τα ακίνητα και τα κινητά μνημεία κάθε χώρας, σε συνδυασμό με τα άυλα πολιτιστικά αγαθά της, πρέπει να προστατεύονται και να παραδίδονται από γενεά σε γενεά.

Τα πολιτιστικά αγαθά ενός τόπου αποτελούν βασικούς παράγοντες για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή του. Μέσα από την προβολή του τοπικού πολιτισμού, ενισχύονται οι δυνάμεις της ανάπτυξης, καθίσταται ο τόπος ανταγωνιστικός και παράλληλα τα πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται, συντηρούνται και αξιοποιούνται. Ο πολιτιστικός σχεδιασμός στηριζόμενος στην ολοκληρωμένη διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών μπορεί να συμβάλει θετικά στην αναβάθμιση μιας περιοχής, συνδράμοντας στην τουριστική ανάπτυξη αυτής. Δεν είναι λίγες οι ευρωπαϊκές χώρες που έχουν ενσωματώσει τον πολιτισμό στις αστικές στρατηγικές τους, με σκοπό την αναδιαμόρφωση της εικόνας των πόλεων τους και την ανάπτυξη της οικονομίας τους. Αναμφίβολα, η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μοχλό ανάπτυξης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα η κατάχρησή ή η υπερέκθεσή της, εγκυμονεί πολλούς κινδύνους.

³³ Ρόιδω Μ., «Η ανθρωπότητα προστατεύει τα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία της ιστορίας της», *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*. Συλλογή κειμένων μεταπτυχιακών εργασιών έτους 1998/99 και άλλων συνεργατών, Αθήνα 2001, σελ. 16.

1.3 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Τα ζητήματα οργάνωσης και μετασχηματισμού των πόλεων έχουν απασχολήσει κατά καιρούς πλήθος επιστημόνων σε ολόκληρο τον κόσμο. Η πόλη, ως θεματοφύλακας³⁴ της ιστορίας, ταλαντευόμενη ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, αποκαλύπτει το πέρασμα του χρόνου σε στρώματα και ίχνη. Τόσο τα πολεοδομικά³⁵, όσο και τα αρχιτεκτονικά ίχνη του παρελθόντος είναι ορατά στο αστικό τοπίο και κυρίως στα ιστορικά κέντρα - την πυκνωση των πόλεων³⁶, μέσα από τους διαδοχικούς ιστορικούς μετασχηματισμούς τους. Αναφορές που είναι ριζωμένες³⁷ στο χρόνο και παραδίδονται από εποχή σε εποχή είναι αναμφίβολα το σχέδιο³⁸, τα μνημεία και τα φυσικά σημάδια του παρελθόντος τα οποία επιβιώνουν και προδίδουν την αρχική μορφή και εικόνα των πόλεων.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, με την ανάπτυξη του εμπορίου και τη βιομηχανική επανάσταση, οι μορφές των πόλεων άλλαξαν. Η βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη, η συσσώρευση πληθυσμού και η αύξηση της κινητικότητας επέφεραν ριζικές ανακατατάξεις στη δομή των πόλεων, η παραδοσιακή³⁹ διάρθρωση των οποίων εξερράγη. Ο πυρήνας της βιομηχανικής πόλης παρέμενε το ιστορικό κέντρο των παλιών πόλεων το οποίο εξαιτίας της πυκνής κατοίκησης επεκτάθηκε και αναδιαρθρώθηκε⁴⁰. Δημιουργήθηκαν νέοι όροι ανάπτυξης, καθώς η εσωστρέφεια,⁴¹ η απομόνωση και ο παλιός πολεοδομικός ιστός δε μπορούσαν να ανταποκριθούν πλέον στις απαιτήσεις των νέων παραγωγικών σχέσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, τα τείχη και

³⁴ Πορτάλιου Ε., *Η αποξένωση από το χώρο της πόλης και η κρίση της συλλογικής μνήμης. Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων και οι χωρικές σταθερές*. http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/2715/1/portaliou_outopia_23.pdf

³⁵ Γερόλυμπου Α., Καλογήρου Ν., Παπαμίχος Ν., Χαστάογλου Β., *Τα ιστορικά κέντρα των Βορειοελλαδικών πόλεων και η μεταπολεμική ανοικοδόμηση*. <http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/546.pdf>

³⁶ Πορτάλιου Ε., *Η αποξένωση από το χώρο της πόλης και η κρίση της συλλογικής μνήμης. Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων και οι χωρικές σταθερές*. http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/2715/1/portaliou_outopia_23.pdf

³⁷ Οπ. παρ.

³⁸ Lavedan P., *Histoire de l' Urbanisme*, Marcel Poète, Aldo Rossi.

³⁹ Χαστάογλου Β., «Το αστικό φαινόμενο και η ιστορία του πολεοδομικού σχεδιασμού», *Η βιώσιμη πόλη*. (Μοδινός Μ., Ευθυμιόπουλος Η. επιμ.), Αθήνα 2000, σελ. 39.

⁴⁰ Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Εισαγωγή στην ιστορία και θεωρία της πόλης*, Αθήνα 1985, σελ. 76.

⁴¹ Πολύζος Γ., Μπελαβίλας Ν., Βαταβάλη Φ., *Ιστορίες για πόλεις. Σχόλια για τους πολεοδομικούς μετασχηματισμούς κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*. Σημειώσεις Ε.Μ.Π. Πολεοδομία 1. Χειμερινό εξάμηνο 2005-2006, Αθήνα 2005, σελ. 2.

οι οχυρώσεις τα οποία παλαιότερα λειτουργούσαν για την ασφάλεια της πόλης, αντικαταστάθηκαν από τον περιμετρικό δακτύλιο, ενώ τα πολεοδομικά συγκροτήματα που στέγαζαν τα παλιά κέντρα εξουσίας έπαψαν να έχουν τον ίδιο ρόλο.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα κυριάρχησαν οι αρχές του μοντερνισμού οι οποίες κωδικοποιήθηκαν στη Χάρτα των Αθηνών το 1933, καθώς και στο 8^ο C.I.A.M⁴² το 1951. Πολλοί αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι της εποχής οραματίστηκαν το κέντρο των πόλεων οργανωμένο⁴³ γύρω από μεγάλους σιδηροδρομικούς σταθμούς, λειτουργίες όπως η διοίκηση, το εμπόριο, και η αναψυχή επεδίωκαν να είναι συγκεντρωμένες σε πολυώροφα κτήρια μέσα σε εκτεταμένους χώρους πρασίνου, ενώ η κατοικία και η βιομηχανία τακτοποιούνταν σε διακεκριμένες ζώνες περιφερειακά του κέντρου. Το κέντρο της πόλης θεωρούσαν ότι έπρεπε να είναι προνομιακός⁴⁴ τόπος έμπρακτης συμμετοχής στα κοινά, διαπαιδαγώγησης, αυθόρμητης έκφρασης και καλλιέργειας συνείδησης του πολίτη. Επιχείρησαν την πλήρη ρήξη⁴⁵ με την ιστορία, καθώς οι σχεδιαστικές σχηματοποιήσεις τους αναφέρονταν σε μια άλλη άχρονη πόλη του μέλλοντος.

Παρόλα αυτά, τα ιστορικά κέντρα των πόλεων δεν υπέστησαν⁴⁶ τα αποτελέσματα των παραπάνω παρεμβάσεων. Η πολυλειτουργικότητά τους εξακολούθησε να είναι συνυφασμένη με την ιστορία τους, ενώ παράλληλα κατάφεραν να διατηρήσουν τμήματα του παλαιού κτιριακού τους αποθέματος⁴⁷ και την παλιά χωρική τους οργάνωση.

⁴² Μαντουβάλου Μ., *Κέντρο πόλης, κοινωνική ανισότητα και πολιτισμική ετερότητα. Προκλήσεις για την πολεοδομική σκέψη*, courses.arch.ntua.gr/fsr /140402/Kentro%20polis.doc

⁴³ Οπ. παρ., σελ. 4.

⁴⁴ Οπ. παρ., σελ.2.

⁴⁵ Πορτάλιου Ε., *Η αποξένωση από το χώρο της πόλης και η κρίση της συλλογικής μνήμης. Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων και οι χωρικές σταθερές*. http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/2715/1/portaliou_outopia_23.pdf

⁴⁶ Μαντουβάλου Μ., *Κέντρο πόλης, κοινωνική ανισότητα και πολιτισμική ετερότητα. Προκλήσεις για την πολεοδομική σκέψη*. courses.arch.ntua.gr/fsr /140402/Kentro%20polis.doc

⁴⁷ Οπ. παρ., σελ. 1.

Τα επόμενα χρόνια και κυρίως από τη δεκαετία του 1970 και μετά, τα δεδομένα άλλαξαν. Ανατράπηκε το μοντέλο⁴⁸ αστικής ανάπτυξης της πρώτης μεταπολεμικής 30ετίας, αμφισβητήθηκαν οι αρχές της Χάρτας της Αθήνας και του μοντερνισμού, ενώ παράλληλα παρατηρήθηκε μεταβολή από το ‘προαστιακό’⁴⁹ όραμα μιας ήσυχης ζωής σε μια κηπούπολη προς ένα ‘αστικό’ όραμα μιας έντονης ζωής, με πολυμορφία, ανωνυμία και εύκολη πρόσβαση σε χώρους εργασίας. Τα κέντρα των πόλεων έγιναν πλέον ανταγωνιστικά και μετασηματίστηκαν σε σημαντικούς παράγοντες που επηρέαζαν την οικονομική και πολιτική ζωή της πόλης.

Η ανάγκη να προστατευθούν οι κεντρικές περιοχές των πόλεων έγινε έντονα αντιληπτή από πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, καθώς έγιναν προσπάθειες αναβίωσης των αξιών τους, ουσιαστικής προστασίας τους και αναγωγής τους σε λειτουργικά και βιώσιμα κέντρα και όχι σε άψυχα⁵⁰ σκηνικά προορισμένα για αναψυχή ή τουρισμό. Τα στοιχεία υποβάθμισης και παρακμής του κτιστού περιβάλλοντος μετά την αποβιομηχάνιση έπρεπε άμεσα να αναστραφεί. Έντονο υπήρξε το ενδιαφέρον⁵¹ για τη διάσωση και την ανάπτυξη των κεντρικών περιοχών των ευρωπαϊκών πόλεων μέσω επεμβάσεων ολικής ανάπλασης οι οποίες σε συνδυασμό με πλήθος διακηρύξεων και χαρτών είχαν ως στόχο την αποκατάσταση, την αναβίωση και την αντικατάσταση⁵² της άκριτης καταστροφής τους.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα ιστορικών κέντρων που μετασηματίστηκαν στο πέρασμα του χρόνου από πλήθος παραγόντων που επέδρασαν άμεσα ή έμμεσα στον πολεοδομικό τους ιστό, παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα 1.

⁴⁸ όπ. παρ. σελ. 2.

⁴⁹ Αθανασόπουλος Ο., Καραβά Μ., *Το φαινόμενο του εξευγενισμού (gentrification) κεντρικών περιοχών των πόλεων*. Ε.Μ.Π. Σπουδαστική Εργασία. Ακ. Έτος 2007-2008., σελ. 1.

⁵⁰ Μπακάλης Χ., *Η αρχιτεκτονική της Λέσβου και ιδιαίτερα της Μυτιλήνης ως συνισταμένη των δημογραφικών κοινωνικών οικονομικών και θρησκευτικών μεταβολών από το 1800 ως το 1950: μια ιστορική συμβολική προσέγγιση*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Πολιτισμικής Επικοινωνίας & Τεκμηρίωσης. Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Μυτιλήνη 2011, σελ. 47.

⁵¹ Πολύζος Γ., Μπελαβίλας Ν., Βαταβάλη Φ., *‘Οι αστοί ανακάλυψαν ξανά την ομορφιά των παλαιών πόλεων, την ποικιλομορφία τους, την πολύχρωμη ιστορική τους ταυτότητα, πράγματα που είχαν ξεχάσει σχεδόν έναν αιώνα νωρίτερα’*. Ε.Μ.Π. Πολεοδομία 1. *Ιστορίες για πόλεις. Σχόλια για τους πολεοδομικούς μετασηματισμούς κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*, Αθήνα χειμερινό εξάμηνο 2005-2006, σελ. 5.

⁵² Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Βιώσιμη προστασία και διαχείριση των ιστορικών κέντρων. Η κοινωνική και οικονομική σημασία τους. Παραδείγματα», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ειδικά κεφάλαια Πολεοδομίας. 8^ο εξάμηνο. Αθήνα 2006.

1.4 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Εδώ και πολλά χρόνια η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει απασχολήσει πολλούς διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι με κριτήριο την κρατική συμμετοχή, διαχωρίζονται στις εξής κατηγορίες⁵³:

- στις **διακυβερνητικές οργανώσεις**, οι οποίες συνιστώνται με συμβάσεις συνεργασίας μεταξύ κρατών και στοχεύουν στην επίτευξη κάποιου συγκεκριμένου σκοπού και
- στις **μη κυβερνητικές οργανώσεις**, οι οποίες δημιουργούνται από την πρωτοβουλία ιδιωτικών συλλογικών φορέων και ασκούν αρμοδιότητα σε ειδικούς τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι οργανώσεις αυτές ασχολούνται με διάφορους τομείς προστασίας κτηρίων, βιομηχανικών εγκαταστάσεων, οικισμών και ιστορικών τόπων, ή ακόμη και πόλεων, οι κυριότερες εκ των οποίων είναι :

- η **UNESCO**. Με την ίδρυση της UNESCO το 1945, υιοθετήθηκε μια σειρά δεσμευτικών κειμένων που αφορούν στην προστασία τόσο της πολιτιστικής, όσο και της φυσικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, οι ορισμοί των οποίων δόθηκαν το 1972 με τη «Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς». Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Σύμβαση, με τον όρο **πολιτιστική κληρονομιά (Cultural Heritage)** νοούνται⁵⁴:

α) τα μνημεία, δηλαδή αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκόσμιας αξίας, από ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική άποψη

β) τα σύνολα οικοδομημάτων, δηλαδή ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών), τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους, έχουν παγκόσμια αξία από ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική άποψη

⁵³ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 26.

⁵⁴ UNESCO, *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, Article 1, σελ. 2

γ) τα τοπία, δηλαδή έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αρχαιολογικοί χώροι, που έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική

Αντίστοιχα με τον όρο **φυσική κληρονομιά (Natural Heritage)**, νοούνται:

- α) φυσικά μνημεία αποτελούμενα από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τέτοιων σχηματισμών που έχουν παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη
- β) γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και ακριβώς καθορισμένες περιοχές που αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη ή από ανάγκη διατήρησης
- γ) φυσικά τοπία ή ακριβώς καθορισμένες φυσικές περιοχές, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη, από ανάγκη διατήρησης ή από άποψη φυσικού κάλλους

Παράλληλα, καταρτίστηκαν πολλές Διεθνείς συμβάσεις, αρκετές από τις οποίες επικυρώθηκαν από τα κράτη μέλη αυτής και διαμορφώθηκε το πλαίσιο και οι μηχανισμοί προστασίας της κληρονομιάς.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συμβολή της UNESCO και στην πρωτοβουλία που ξεκίνησε για τη σύνταξη της Λίστας Παγκόσμιας Κληρονομιάς, με τη θέσπιση από την Επιτροπή για την Παγκόσμια Κληρονομιά κριτηρίων, βάσει των οποίων χαρακτηρίζεται ένα αγαθό ως **Εξαιρετικής Οικουμενικής Αξίας**, αποδεικνύοντας *τη μεγάλη πολιτιστική ή φυσική σπουδαιότητα η οποία υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και το καθιστά κοινό κτήμα του συνόλου της ανθρωπότητας.*

- το **Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (International Council of Monuments and Sites - ICOMOS)** το οποίο ιδρύθηκε το 1965 και έχει αποκλειστικό αντικείμενο την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η λειτουργία του βασίζεται στις Αρχές του Διεθνούς Χάρτη της Βενετίας για την αποκατάσταση και συντήρηση Μνημείων και Μνημειακών συνόλων και απαρτίζεται από ειδικό επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό.
- το **Διεθνές Κέντρο για τη μελέτη της διατήρησης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – ICCROM)** το οποίο ιδρύθηκε το 1959 με έδρα τη Ρώμη και σήμερα αριθμεί 133 κράτη μέλη. Έχει ως αντικείμενό του τη συντήρηση και προστασία των κινητών και ακίνητων

πολιτιστικών αγαθών και την ευαισθητοποίηση του κοινού για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- ο **Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Organization of World Heritage Cities – OWHC)** ο οποίος ιδρύθηκε το 1993 και έχει ως έδρα του το Κεμπέκ του Καναδά. Εφαρμόζει τους όρους της Σύμβασης Παγκόσμιας Κληρονομιάς και του Διεθνούς Χάρτη για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων της UNESCO και ενθαρρύνει τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών σε θέματα προστασίας πόλεων με παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.
- η **Διεθνής Ένωση για την αρχιτεκτονική Φωτογραμμετρία (CIPA)** αποτελεί μια από τις επιτροπές του ICOMOS και σκοπός της είναι η προώθηση της τεκμηρίωσης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς με τη βοήθεια νέων τεχνολογιών και φωτογραμμομετριών εφαρμογών.
- Η **Διεθνής Ένωση προστασίας της φύσης και των φυσικών πόρων (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources)** ιδρύθηκε το 1948 στην Ελβετία και σκοπός της είναι η διατήρηση της ποικιλομορφίας της φύσης
- Το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πολεοδομών (European council of spatial planners- ECTP)** ιδρύθηκε το 1985 και ασχολείται με την επίλυση θεμάτων πολεοδομίας και χωροταξίας των ευρωπαϊκών πόλεων, διοργανώνει σεμινάρια και επιστημονικά συνέδρια και ανταλλάσει εμπειρίες σε θέματα αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Περισσότερες λεπτομέρειες που αφορούν στο ιστορικό της ίδρυσης, τους κανόνες λειτουργίας των Οργανισμών, καθώς και την ως τώρα δράση τους, παρουσιάζονται στο Παράρτημα 2.

1.5 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ένα θέμα με το οποίο ασχολούνται πολλές κυβερνητικές οργανώσεις και μη κυβερνητικοί οργανισμοί, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Με το πέρασμα των χρόνων, οι φορείς αυτοί έχουν καταφέρει να αναπτύξουν σημαντικές πρωτοβουλίες, ενώ παράλληλα έχουν διατυπώσει και υιοθετήσει κείμενα και αποφάσεις οι οποίες χαράσσουν⁵⁵ συγκεκριμένες κατευθύνσεις στη διαδικασία, αλλά και στην ουσία της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ανάλυση και παρουσίαση των βασικών Διεθνών Συμβάσεων, πολλές από τις οποίες έχουν θεσπισθεί ως Νόμοι των αντίστοιχων Κρατών-Μελών, έχει γίνει εκτενώς στο Παράρτημα 3.

1.6 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Όπως είναι γνωστό, σύμφωνα με τις αρχικές κοινοτικές συνθήκες, βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων σύστασής της, αποτελούσαν η υλοποίηση της κοινής αγοράς με τον ορισμό των τεσσάρων ελευθεριών (η ελεύθερη διακίνηση προσώπων, προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων), η σταδιακή οικονομική ενοποίηση και η εισαγωγή κοινών πολιτικών για συγκεκριμένους τομείς δράσεων, όπως η γεωργία, οι μεταφορές και το περιβάλλον.

Η ένταξη του πολιτισμού και η εγγραφή⁵⁶ των πολιτιστικών ζητημάτων στην ημερήσια διάταξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είναι σχετικά πρόσφατη. Βεβαίως, η έλλειψη ενός ρητού⁵⁷ θεμελίου αρμοδιότητας για τον τομέα του πολιτισμού και η βασική ρύθμιση του *πολιτιστικού κοινοτικού κεκτημένου*⁵⁸ για πρώτη φορά με τις διατάξεις του άρθρου 151 (πρώην 128) της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

⁵⁵ Σαρηγιάννης Γ. Μ., *Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*. Αθήνα 2004, σελ. 23

⁵⁶ Στάγκος Π.Ν., «Η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του πολιτισμού ανάμεσα στους καταναγκασμούς των εθνικών πολιτιστικών πολιτικών και των οργανωμένων επαγγελματικών συμφερόντων», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 573.

⁵⁷ Ηλιάδου Αικ., «Η κοινή πολιτιστική κληρονομιά κατά τη Συνθήκη ΕΚ και ο πολιτιστικός πλουραλισμός», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 590.

⁵⁸ Παπαγιάννης Δ., *Ο πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση – το κοινοτικό κεκτημένο και οι νέες ρυθμίσεις*, Αθήνα 1995. σελ. 33.

(ΣυνθΕΚ), δεν σημαίνει ότι και νωρίτερα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν λάμβανε Αποφάσεις και δεν έκανε Ανακοινώσεις για θέματα που αφορούσαν τον πολιτισμό.

Χαρακτηριστικό είναι το πρώην άρθρο 36 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, το οποίο αποτελεί το σημερινό άρθρο 30 αυτής, σύμφωνα με το οποίο προβλέπονταν ποσοτικοί περιορισμοί και περιοριστικά μέτρα στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, εφόσον τα μέτρα αυτά αφορούσαν την *προστασία των εθνικών θησαυρών*⁵⁹ που είχαν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία.

Παράλληλα, εξίσου σημαντικές υπήρξαν οι δράσεις⁶⁰ που έλαβε η Κοινότητα κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1970 και 1980 και οι οποίες επιβεβαιώνουν τη διάθεση της στο να συμπεριλάβει στους τομείς δράσεις της και τον τομέα του πολιτισμού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των Αποφάσεων, είναι η Σύσταση της Επιτροπής της 20ής Απριλίου του 1974 προς τα κράτη μέλη περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς,⁶¹ το Ψήφισμα των αρμοδίων για τα πολιτιστικά θέματα υπουργών συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 1985 σχετικά με τις ετήσιες εκδηλώσεις για την **‘ευρωπαϊκή πολιτιστική πόλη’**,⁶² η Ανακοίνωση της Επιτροπής για τις Οργανωτικές λεπτομέρειες του Ευρωπαϊκού Λογοτεχνικού Βραβείου,⁶³ καθώς επίσης το Ψήφισμα των αρμοδίων για τα πολιτιστικά θέματα Υπουργών συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 13ης

⁵⁹ Η έννοια των ‘εθνικών θησαυρών – national treasures – national Kulturgut, trésors nationaux’, έχει δημιουργήσει πολλά ερωτήματα και ασάφειες, όπως η σχέση και η διαφορά του πολιτιστικού αγαθού και του εθνικού θησαυρού, ο εθνικός θησαυρός είναι εθνικός σύμφωνα με τον τόπο διαμονής του έργου ή τον τόπο εύρεσής του, ο εθνικός θησαυρός ανήκει στο κράτος ή και στον ιδιώτη; Παπαγιάννης Δ., «Η έννοια του πολιτιστικού αγαθού στο κοινοτικό δίκαιο», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 608.

⁶⁰ Recommendation 589 (1970) on the European Conference of Ministers responsible for the preservation and rehabilitation of the cultural heritage of monuments and sites. Recommendation 848 (1978) on the underwater cultural heritage. Recommendation 872 (1979) on industrial archaeology. Recommendation 880 (1979) on the conservation of the European architectural heritage. Resolution (76) 28 concerning the adoption of laws and regulations to the requirements of integrated conservation of the architectural heritage. Recommendation No R (80) 16 on the specialized training of architects, town planners, civil engineers and landscape designers. Recommendation No R (86) on the promotion of craft trades involved in the conservation of the architectural heritage. Recommendation No R (88) 5 on control of physical deterioration of the architectural heritage accelerated by pollution. Recommendation No R (90) 20 on the protection and conservation of the industrial technical and civil engineering heritage in Europe. Recommendation No R (91) 6 on the measures likely to promote the funding of the conservation of the architectural heritage. Recommendation No R (91) 13 on the protection of the twentieth century architectural heritage. Δ. Βουδούρη, Α. Στρατή, *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα 1999.

⁶¹ *EE L 21* της 28.1.1975. <http://eur-lex.europa.eu/el/repert/1640.htm>

⁶² *EE C 153* της 22.6.1985

⁶³ *EE C 35* της 15.2.1990

Ιουνίου 1985 σχετικά με τον ευρωπαϊκό διαγωνισμό γλυπτικής και τέλος το Ψήφισμα των Υπουργών πολιτιστικών υποθέσεων συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 1986 για τη διαφύλαξη της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς⁶⁴ και για τη συντήρηση έργων τέχνης και καλλιτεχνημάτων⁶⁵.

Όπως αναφέρθηκε ήδη σε προηγούμενη παράγραφο, ο τομέας του πολιτισμού εντάσσεται στο πεδίο αρμοδιότητας της Κοινότητας μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992 και συγκεκριμένα με τις διατάξεις της Συνθήκης⁶⁶ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 87 της Συνθήκης αυτής, η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει την ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών. Ο πολιτισμός αναγνωρίζεται ως αντικείμενο της κοινοτικής πολιτικής, ενώ παράλληλα συμβιβάζονται με την κοινή αγορά οι ενισχύσεις για την προώθηση του πολιτισμού και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το κυριότερο άρθρο της συνθήκης αυτής είναι το άρθρο **151**, το οποίο φέρει τον τίτλο ‘Πολιτισμός’ και σύμφωνα με το οποίο *‘η κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά’*.

Παράλληλα, η δράση της Κοινότητας αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους ακόλουθους τομείς:

- βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
- διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας,
- μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές
- καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα.

⁶⁴ ΕΕ C 320 της 13.12.1986

⁶⁵ ΕΕ C 320 της 13.12.1986

⁶⁶ Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής κοινότητας, http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325EL.003301.html

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει ως στόχο της την προώθηση της πολυμορφίας⁶⁷ των πολιτισμών των Κρατών-μελών της και όχι την εισαγωγή ενός ‘ενιαίου ευρωπαϊκού’⁶⁸ πολιτισμού’. Αντίθετα, το ‘ευρωπαϊκό πολιτιστικό’⁶⁹ μοντέλο’ που προτείνει βρίσκεται ανάμεσα στο σεβασμό της πολιτιστικής έκφρασης του κάθε λαού και στις ανταλλαγές και συνεργασίες που τροφοδοτούν και εμπλουτίζουν κάθε πολιτισμό.

Τα επόμενα χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει ένα πλέγμα κοινοτικών προγραμμάτων με σκοπό την ενίσχυση του πολιτιστικού τομέα, όπως το πρόγραμμα Culture 2000, το οποίο διαδέχθηκε τα προγράμματα⁷⁰ Raphael, Kaleidoscope και Ariane και το οποίο προωθεί τον διαπολιτισμικό διάλογο και προσπαθεί να βοηθήσει, χρηματοδοτώντας και αναπτύσσοντας κάποιους τόπους με ιδιαίτερη πολιτιστική φυσιογνωμία.

Εξίσου σημαντικός είναι ο θεσμός της **Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας**, ο οποίος συστάθηκε κατόπιν πρωτοβουλίας της τότε Υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη και ο οποίος έχει ως στόχο του την επικοινωνία των Ευρωπαίων πολιτών σε θέματα πολιτισμού, την προβολή πολιτιστικών ρευμάτων και την προώθηση εκδηλώσεων και καλλιτεχνικών δημιουργιών.

Η πρώτη πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης υπήρξε το 1985 η Αθήνα, ενώ κάποιες από τις πολιτιστικές πρωτεύουσες⁷¹ οι οποίες επιλέχθηκαν για να υποστηριχθούν οικονομικά, ήταν η Θεσσαλονίκη για το έτος 1997, η Πάτρα⁷² για το

⁶⁷ Σύμφωνα με την UNESCO: *Ο πολιτισμός είναι το σύνολο των διακριτών πνευματικών, συναισθηματικών και υλικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία ή ένα κοινωνικό σύνολο. Ο πολιτισμός περιλαμβάνει, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τους τρόπους συμβίωσης, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τα πιστεύω. Ο σεβασμός του πολιτισμού σημαίνει σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πολιτισμική πολυμορφία προϋποθέτει εξάλλου το σεβασμό των βασικών ελευθεριών, όπως η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης, της θρησκείας, η ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, η ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή.*

⁶⁸ Αυτός είναι και ο λόγος άλλωστε, που δεν χρησιμοποιήθηκε ο όρος ‘ευρωπαϊκός πολιτισμός’, ο οποίος θα ερχόταν σε αντίθεση με την πολιτιστική πολυμορφία και τον ιστορικό διαχωρισμό των λαών της Ευρώπης. Ηλιάδου Αικ., «Η κοινή πολιτιστική κληρονομιά κατά τη Συνθήκη ΕΚ και ο πολιτιστικός πλουραλισμός», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 593.

⁶⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Οικοδομώντας την Ευρώπη των λαών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο πολιτισμός*. <https://www.openbook.gr/oikodomwntas-tin-eyrwpi-twn-laww/>, Βέλγιο, 2002, σελ. 3

⁷⁰ Βλάσσης Α., *Ευρωπαϊκός Πολιτισμός ή Ευρώπη των πολιτισμών*. <http://www.ekem.gr/archives>

⁷¹ Καμχής Μ., Μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σημειώσεις στα πλαίσια του μεταπτυχιακού μαθήματος: *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Χωροταξία, την Περιφερειακή ανάπτυξη και τις πόλεις και η Ελλάδα*, Αθήνα, 14.3.2006

⁷² Πάτρα - Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, 2006. <http://patras2006.gr/el/>

έτος 2006, οι πόλεις⁷³ Σιμπίου (Ρουμανία) και Λουξεμβούργου για το 2007, το Λίβερπουλ και το Στάβανγκερ (Νορβηγία) για το 2008, το Λεουβάρντεν (Ολλανδία) και η Βαλέτα (Μάλτα) για το 2018, ενώ πολιτιστική πρωτεύουσα για το 2021 έχει οριστεί και η Ελευσίνα⁷⁴.

Ο θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας στα πρώτα χρόνια εφαρμογής του παρουσίασε κάποια προβλήματα τα οποία αφορούσαν κυρίως την αντικειμενικότητα με την οποία γινόταν η επιλογή της προτεινόμενης πόλης. Τα κριτήρια δεν ήταν πολιτιστικά, αλλά μάλλον πολιτικά,⁷⁵ αφού η πόλη η οποία προτεινόταν, υποδεικνυόταν με κυβερνητική απόφαση. Από το 2006, το καθεστώς επιλογής άλλαξε. Σήμερα πλέον διοργανώνεται διαγωνισμός σε εθνικό επίπεδο μεταξύ των ενδιαφερόμενων πόλεων της κάθε χώρας και ο οποίος ελέγχεται από τη νεο-συσταθείσα κριτική επιτροπή,⁷⁶ η οποία έχει και τον τελευταίο λόγο της επιλογής. Παράλληλα, δίνεται χρηματικό έπαθλο στην πολιτιστική πρωτεύουσα, η οποία με τη σειρά της προβάλλει την πολιτιστική της ιδιομορφία και κληρονομιά.

Τέλος, σημαντικές πρωτοβουλίες αποτελούν τα προγράμματα **‘πολιτισμός 2007-2013’**, και εν συνεχεία **‘πολιτισμός 2014-2020’** ο συνολικός προϋπολογισμός των οποίων ανέρχεται⁷⁷ σε 1.462 εκατομμύρια ευρώ και τα οποία είχαν ως στόχο⁷⁸ τους την ανάδειξη ενός κοινού πολιτιστικού χώρου για τους Ευρωπαίους με σκοπό να προωθηθεί η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσω της διακρατικής κινητικότητας των ατόμων που εργάζονται στον πολιτιστικό τομέα, τη διακρατική κυκλοφορία των καλλιτεχνικών και πολιτιστικών έργων και προϊόντων και την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου.

⁷³ Σύμφωνα με μελλοντικούς σχεδιασμούς για το θεσμό αυτό, οι πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης για κάθε έτος από το 2007-2022, θα είναι δυο.

⁷⁴ Ελευσίνα - Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, 2021. *Μετάβαση στην EUPhoria*. <https://eleusis2021.eu/>

⁷⁵ Σηφουνάκης Ν., «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», *Το Βήμα*. 7 Μαΐου 2006.

⁷⁶ Η επιτροπή αυτή αποτελείται από επτά εμπειρογνώμονες που ορίζονται από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και έξι εμπειρογνώμονες ορισμένους από το Κράτος. Όπ. παρ.

⁷⁷ <https://www.culture.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=2585>

⁷⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A129016>

Όπως είναι σαφές, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει να διαφυλάξει την πολιτιστική κληρονομιά και να διατηρήσει τα ιστορικά κέντρα πόλεων⁷⁹, αναγνωρίζει την έννοια των πολιτιστικών τοπίων, καθώς και την ιδιαίτερη πολιτιστική και οικονομική τους σημασία. Παράλληλα, επισημαίνει ότι οι κίνδυνοι που τα απειλούν μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο σε συνδυασμό με έναν ευρύτερο χωροταξικό⁸⁰ σχεδιασμό. Στοχεύει σε δράσεις που ευνοούν το διαπολιτισμικό διάλογο, τη σύμπραξη πολιτισμού και άλλων τομέων, προσφέροντας κοινό υπόβαθρο, αλλά ταυτόχρονα διαφορετικότητα, πολυμορφία και ιδιαιτερότητα με σκοπό την προώθηση του μοναδικού πολιτισμού του κάθε κράτους – μέλους.

⁷⁹ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Νέες τάσεις για την προστασία και ανάδειξη της αστικής κληρονομιάς μέσα από τις νέες τάσεις προβληματισμού και σχεδιασμού των πόλεων», *Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά*, σελ 207, Αθήνα 2015.

⁸⁰ Όπ. παρ. σελ. 207

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΕΛΛΑΔΑ

2.1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Στην Ελλάδα, ο όρος⁸¹ Πολιτισμός (πόλις, πολίτης, πολιτισμός) εμφανίστηκε το 18^ο αιώνα από τον Αδαμάντιο Κοραή, ενώ μέχρι σήμερα δε γίνεται καμία αναφορά ή διευκρίνιση για τον όρο αυτό στο ελληνικό Σύνταγμα. Δεν είναι λίγες οι φορές μάλιστα, που η λέξη **πολιτισμός** (civilization) συγχέεται και αντικαθίσταται με τη λέξη **κουλτούρα** (culture), η ξενική⁸² έννοια της οποίας και το γεγονός ότι αποτελεί γλωσσικό δάνειο, προκαλούν συχνά αντιδράσεις.

Στη χώρα μας, σύμφωνα με τον τελευταίο Νόμο 3028/2002 'Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς', η **πολιτιστική κληρονομιά** αποτελείται από 'τα **πολιτιστικά αγαθά** που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο'. Ως **πολιτιστικά αγαθά** νοούνται 'οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου και τα οποία περιλαμβάνουν τα μνημεία, αρχαία και νεότερα, κινητά και ακίνητα, τους αρχαιολογικούς χώρους με το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον, τους ιστορικούς τόπους και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά.

Όπως μπορεί κανείς εύκολα να αντιληφθεί από τον παραπάνω ορισμό, πολιτιστικά αγαθά δεν είναι μόνο τα μνημεία, τα διατηρητέα κτίρια, οι αρχαιολογικοί χώροι ή οι παραδοσιακοί οικισμοί, αλλά και οι μύθοι, τα έθιμα, οι χοροί, οι προφορικές παραδόσεις και η μουσική. Είναι στοιχεία⁸³ που πηγάζουν από τη μακραίωνη ιστορία και την πνευματική και καλλιτεχνική παράδοση ενός τόπου. Είναι στοιχεία⁸⁴ που

⁸¹ <http://el.wikipedia.org>

⁸² Σύμφωνα με τον Μ. Πλωρίτη, 'η ξενική και κακόηχη λέξη κουλτούρα πρέπει να αντικατασταθεί με τη θαυμάσια ελληνική και ταυτόσημη λέξη «Παιδεία», ενώ παράλληλα έχουν γίνει και άλλες προτάσεις για να αντικατασταθεί με τις έννοιες «πνευματική καλλιέργεια» - Α. Ελευθερόπουλος, «πνευματικός πολιτισμός» - Κανελλόπουλος Π., «πολιτιστικό σύστημα» - Γκιζέλης, «πολιτιστικό μόρφωμα» - Αγραφιώτης. <http://el.wikipedia.org>

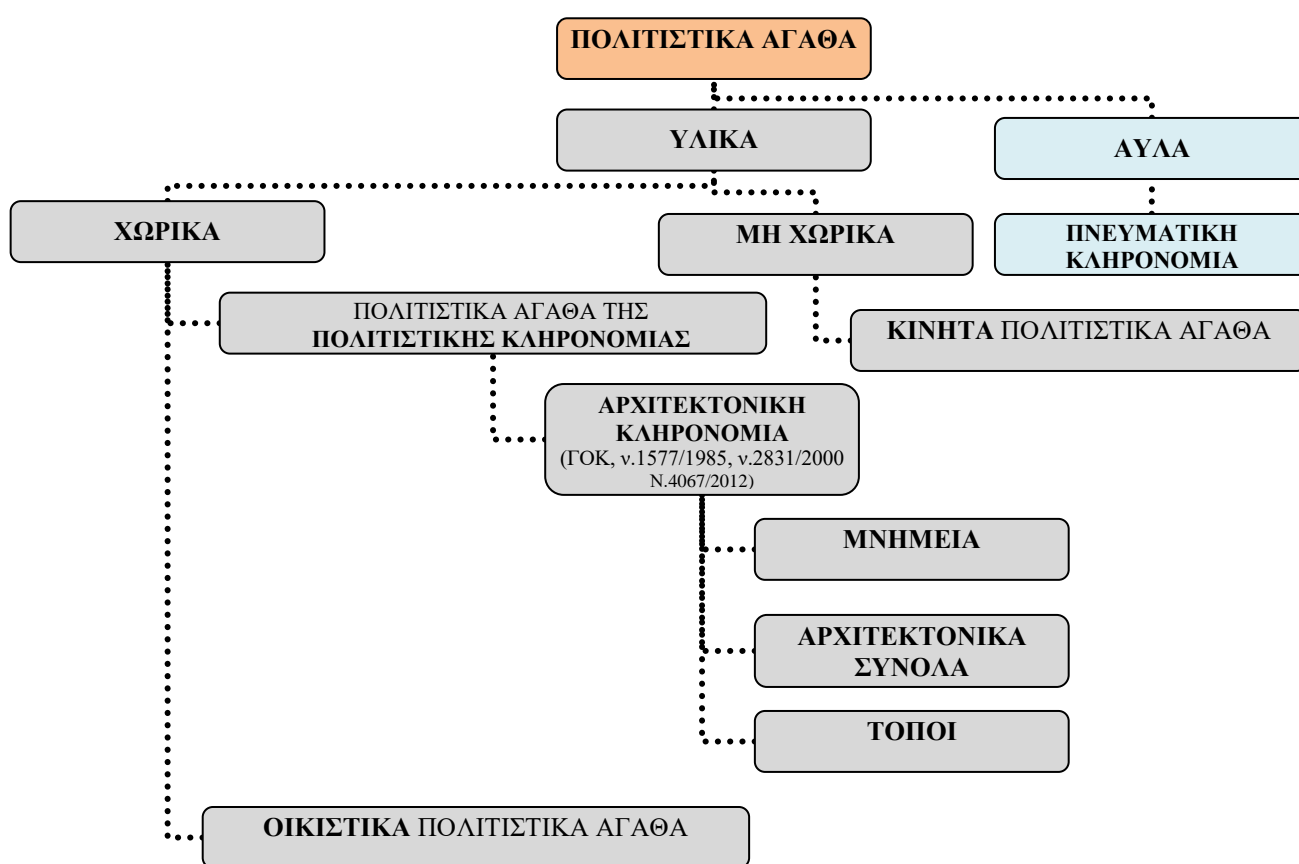
⁸³ Παπαευθυμίου Ξ., «Η πολιτιστική κληρονομιά ως παράγοντας ανάπτυξης», *Σύμβολος επιχειρήσεων*, <http://www.simboulos.gr>

⁸⁴ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 16

απαρτίζουν την ιστορική μνήμη ενός λαού, στοιχεία που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν και σχετίζονται με τη διαδρομή τους στο χρόνο.

Πολιτιστικά αγαθά

Σύμφωνα με το νέο αρχαιολογικό νόμο 3028/2002, το βασικό νομοθετικό πλέον εργαλείο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στη χώρα μας, τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να διακριθούν σε δυο βασικές κατηγορίες και σε αρκετές υποκατηγορίες αυτών, ανάλογα με διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια.

Όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα, τα πολιτιστικά αγαθά διαχωρίζονται αρχικά σε υλικά και άυλα. Τα υλικά αγαθά μπορεί να είναι είτε μνημεία, διατηρητέα κτίρια, αρχαιολογικοί χώροι ή ιστορικοί τόποι και μπορούν να διαχωριστούν στη συνέχεια με κριτήριο το *χώρο*, στα χωρικά και τα μη χωρικά πολιτιστικά αγαθά.

Τα μεν **χωρικά πολιτιστικά αγαθά** συνδέονται με την έννοια του φυσικού⁸⁵ χώρου και του περιβάλλοντος και έχουν υπόσταση και αυτοτέλεια, ενώ αντίθετα τα **μη χωρικά πολιτιστικά αγαθά** δεν συνδέονται με το χώρο και είναι κινητά.

Όπως είναι εμφανές από την συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση, με το κριτήριο του *χώρου* δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση των πολιτιστικών αγαθών και γενικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς με το περιβάλλον⁸⁶. Τα χωρικά πολιτιστικά αγαθά, τα ακίνητα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι ιστορικοί τόποι, συνδέονται άμεσα με την έννοια του χώρου, της πόλης ή του οικισμού, καθώς εντάσσονται σε αυτόν και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του. Η σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του χώρου είναι μια σχέση αμφίδρομη και ταυτόχρονα συμπληρωματική.

Παράλληλα, όπως άλλωστε διατυπώθηκε και στο ελληνικό Σύνταγμα το 1975 και συγκεκριμένα στην παράγραφο 1 του άρθρου 24 του ελληνικού Συντάγματος, πρέπει να παρέχεται **ενιαία προστασία** σε όλα τα στοιχεία και αγαθά τόσο του **φυσικού** όσο και του **πολιτιστικού περιβάλλοντος**⁸⁷. Η σχέση του πολιτιστικού και του φυσικού περιβάλλοντος είναι αρκετά σύνθετη και αλληλένδετη⁸⁸ και αυτό γιατί το πολιτιστικό ή αλλιώς ανθρωπογενές περιβάλλον, είναι προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας, υλικής και πνευματικής, η οποία αναπτύσσεται πάντα σε συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον.

Η σχέση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του χώρου, του πολιτιστικού και του φυσικού περιβάλλοντος, της μνήμης⁸⁹ και του χώρου, της φύσης και της ιστορίας, καθώς και η σχέση των κανόνων που αφορούν στο σχεδιασμό του χώρου και αυτών που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να είναι

⁸⁵ Χριστοφίλοπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 3.

⁸⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου 1650/86, ως περιβάλλον ορίζεται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

⁸⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 6 του Νόμου 360/76, το πολιτιστικό περιβάλλον ορίζεται ως τα ανθρωπογενή στοιχεία πολιτισμού και χαρακτηριστικά, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την παρέμβαση και τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, περιλαμβανομένων των ιστορικών χώρων και της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της χώρας.

⁸⁸ Σιούτη, «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος από τη Νομολογία: Σύγκρουση Γλ. αγαθών ή αειφόρος προστασία του χώρου;», *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 82

⁸⁹ Τροβά Ε., «Η εννοιολογική κατηγοριοποίηση του ν. 3028/2002 και το Σύνταγμα μετά την αναθεώρηση του το 2001. Σύνταγμα και πολιτιστική πολιτική», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 113.

συμπληρωματικές και αμφίδρομες και να έχουν σύμφωνα με την αναθεωρημένη μορφή του Συντάγματος, ένα κοινό στόχο: την αρχή της αειφορίας.

Σύμφωνα με την τελευταία, όπως θα δούμε και σε επόμενο κεφάλαιο, ο σχεδιασμός του χώρου, ο χωροταξικός⁹⁰ και ο πολεοδομικός σχεδιασμός, πρέπει να προστατεύουν το πολιτιστικό, φυσικό ή οικιστικό περιβάλλον και επομένως πρέπει να αποτρέπουν τη μη αναστρέψιμη βλάβη ή υποβάθμιση των στοιχείων και μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, πρέπει να λαμβάνουν ιδιαίτερα μέτρα για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και πρέπει να διαμορφώνουν⁹¹ μια πολιτική που να συνδυάζει τις ενέργειες διατήρησης και προστασίας των πολιτιστικών αγαθών με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Υποκατηγορίες θα μπορούσε να πει κανείς των χωρικών πολιτιστικών αγαθών είναι τα **πολιτιστικά**⁹² **αγαθά** που συγκροτούν την **πολιτιστική κληρονομιά**⁹³ ενός τόπου, όπως τα μνημεία, τα σύνολα οικοδομημάτων και τα τοπία και τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας από το Κράτος.

Παράλληλα, χωρικά πολιτιστικά αγαθά θεωρούνται και τα **οικιστικά πολιτιστικά αγαθά**, τα αγαθά δηλαδή που συνθέτουν το **οικιστικό περιβάλλον** ενός τόπου (οικισμοί, πόλεις, έργα υποδομής) και τα οποία τυγχάνουν γενικής κρατικής προστασίας και ρυθμίζονται σύμφωνα με τις ισχύουσες πολεοδομικές και χωροταξικές διατάξεις.

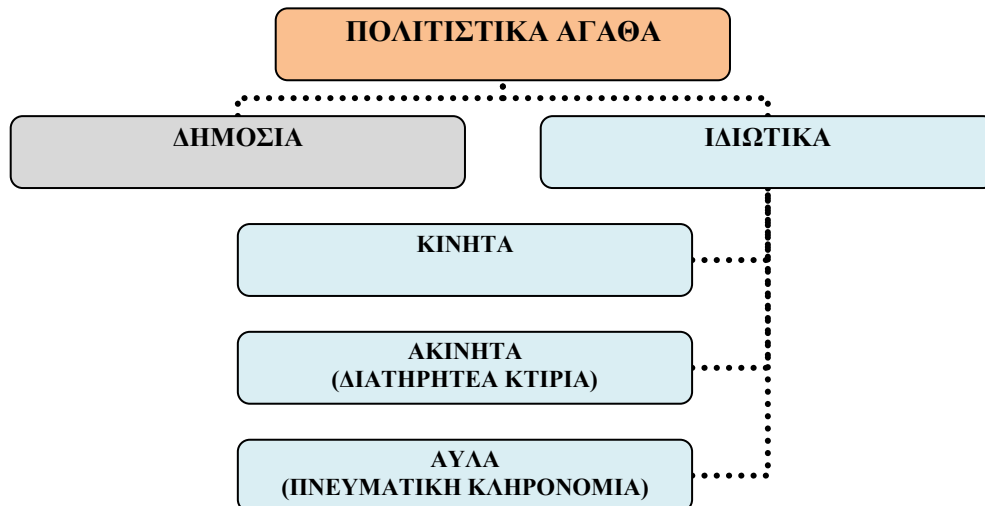
⁹⁰ Γιαννακούρου Γ., «Σχεδιασμός του χώρου και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς: Από το Ν.Δ. του 1923 στο Ν. 3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 18.

⁹¹ Αυγερινού Σ., *Νεότερες προσεγγίσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς*, σελ.1. Υπό δημοσίευση κείμενο.

⁹² Χριστοφιλόπουλος Δ. *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 12.

⁹³ Η πολιτιστική κληρονομιά σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, η οποία υιοθετήθηκε στην Ελλάδα το 1981 με το ν. 1126/1981: 'Περί Κυρώσεως της εν Παρισίοις την 23^{ην} Νοεμβρίου 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής Κληρονομιάς' (ΦΕΚ 32^Α/10.2.1981), περιλαμβάνει τα μνημεία, τα σύνολα οικοδομημάτων και τα τοπία.

Ένας άλλος τρόπος διαχωρισμού των πολιτιστικών αγαθών είναι με βάση το κριτήριο της *ιδιοκτησίας*. Σε αυτή την περίπτωση, τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να διαχωριστούν σε δυο βασικές κατηγορίες, οι οποίες και παρουσιάζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Όσον αφορά τα **δημόσια, κοινόκτητα**⁹⁴ ή **κοινόχρηστα πολιτιστικά αγαθά**, κύριος φορέας προστασίας και διαχείρισής τους είναι η πολιτεία. Αποτελούν ‘κοινό κτήμα’ όλων, αφορούν το κοινωνικό σύνολο και σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος, *η προστασία τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός*.

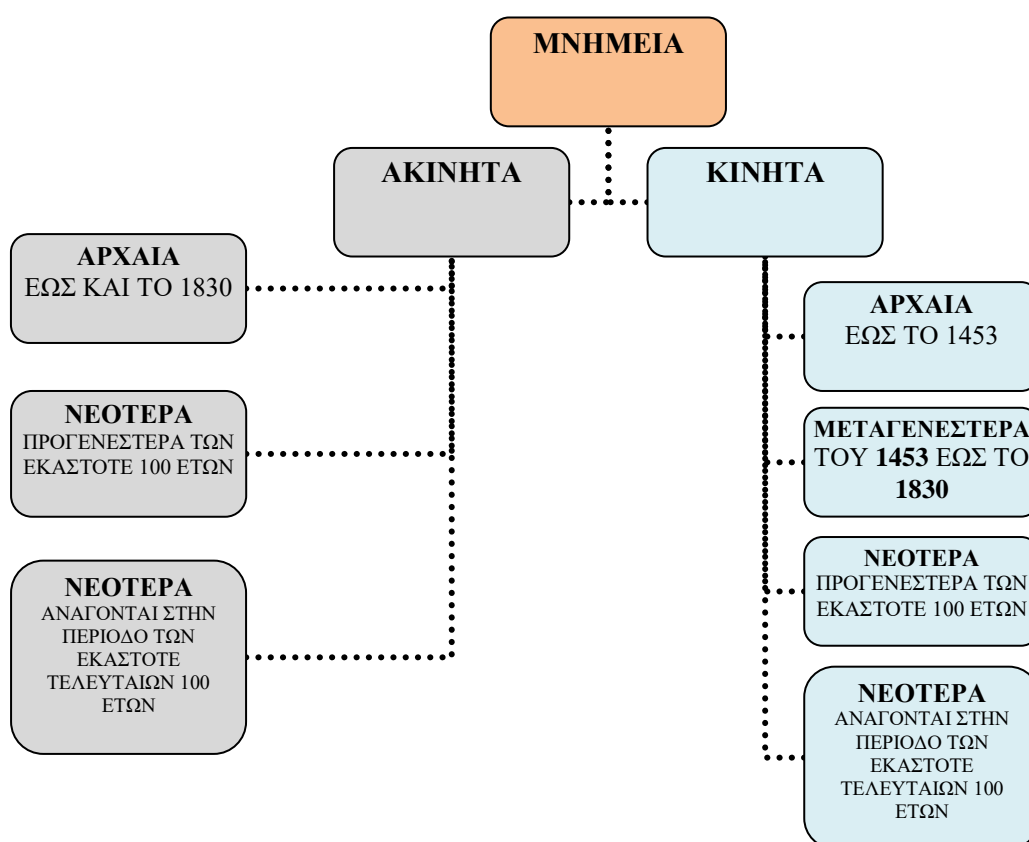
Αντίθετα, τα **ιδιωτικά πολιτιστικά αγαθά** ανήκουν σε ιδιώτες και μπορεί να περιλαμβάνουν αγαθά που ανήκουν σε κάποια από τις παρακάτω τρεις υποκατηγορίες:

- **κινητά**
- **ακίνητα**
- **άυλα**, τα οποία περιλαμβάνουν εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού.

⁹⁴ Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 6.

Τέλος, όσον αφορά τα άυλα πολιτιστικά αγαθά, τα αγαθά δηλαδή τα οποία δεν έχουν υλική υπόσταση, αποτελούν πνευματική⁹⁵ ιδιοκτησία του δημιουργού τους και είναι κυρίως έργα τέχνης, λόγου και επιστήμης.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας, σύμφωνα με το νέο αρχαιολογικό νόμο 3028/2000, καλύπτει όλα τα πολιτιστικά αγαθά από τους αρχαιότετους χρόνους μέχρι σήμερα. Επομένως, εκτός από τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις, τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν επίσης να διακριθούν με κριτήριο το *χρόνο*, στις εξής κατηγορίες:

⁹⁵ Το κύριο νομοθετικό εργαλείο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στη χώρα μας είναι ο νόμος 2121/1993 'Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα'. Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 29 του νόμου αυτού, η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί όσο η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατό του. Μετά την παρέλευση της νόμιμης χρονικής αυτής διάρκειας, το πνευματικό δημιούργημα (έργο) αποτελεί στοιχείο της πνευματικής κληρονομιάς, καθίσταται κοινό⁹⁵ κτήμα και προστατεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού. Όπ. παρ., σελ. 165.

Σύμφωνα με τον τότε Υπουργό Πολιτισμού Ε. Βενιζέλο, η *περιοδολόγηση*⁹⁶ αυτή των μνημείων λαμβάνει υπόψιν της τα δεδομένα της πολιτειακής⁹⁷ ιστορίας της χώρας μας, δεν αφήνει χρονικά κενά, διασφαλίζει τη διαχρονία της προστασίας και εξασφαλίζει μια αναλογική κλιμάκωση των βαθμών προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νέο αρχαιολογικό νόμο 3028/2002, τα ακίνητα μνημεία διακρίνονται στις εξής κατηγορίες :

- **αρχαία ακίνητα μνημεία**, νοούνται αυτά που ανάγονται στους προϊστορικούς, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως το **1830**. Τα μνημεία αυτά προστατεύονται συνολικά από το νόμο, χωρίς⁹⁸ έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης.
- τα **νεότερα ακίνητα πολιτιστικά αγαθά** τα οποία είναι **προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών**, χαρακτηρίζονται ως μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. Τα μνημεία αυτά ανάγονται στην περίοδο από το **1830** έως και **εκατό χρόνια** πριν και χαρακτηρίζονται ως μνημεία με διοικητική πράξη και συγκεκριμένα με απόφαση του **Υπουργού Πολιτισμού**.
- τα **νεότερα ακίνητα πολιτιστικά αγαθά** που ανάγονται στην περίοδο των **εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών**, χαρακτηρίζονται ως μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. Όπως και προηγουμένως τα πολιτιστικά αυτά αγαθά χαρακτηρίζονται ως μνημεία με διοικητική πράξη και συγκεκριμένα με απόφαση του **Υπουργού Πολιτισμού**⁹⁹, μετά από εισήγηση της υπηρεσίας και γνώμη του αρμόδιου Κεντρικού Συμβουλίου Νεοτέρων Μνημείων. Η απόφαση αυτή δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

⁹⁶ Βενιζέλος Ε., «Εισαγωγική παρουσίαση», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 12.

⁹⁷ Η διαχρονία της προστασίας ανάγεται σε ορόσημα θεσμικού χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα το έτος έναρξης λειτουργίας του ελληνικού Κράτους.

⁹⁸ Άρθρο 6, παρ. 4 Ν 3028/2002

⁹⁹ Σε ορισμένες περιπτώσεις την απόφαση παίρνει ο Υπουργός ΠΕΝ, ο Υπουργός Αιγαίου ή ο Υπουργός Μακεδονίας και Θράκης.

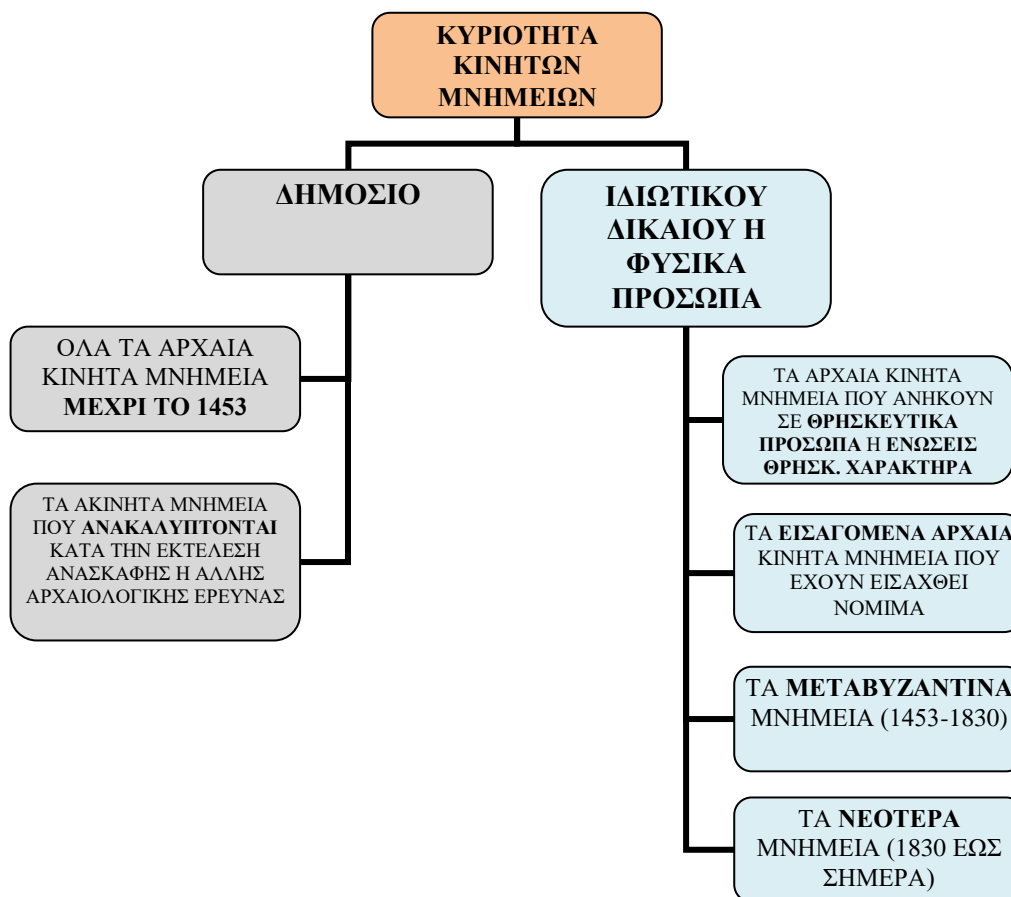
- Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη **χρήση** του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού.

Αντίστοιχα, τα **κινητά μνημεία** διαχωρίζονται ως εξής:

- Στα **αρχαία κινητά μνημεία** τα οποία και χρονολογούνται **έως και το 1453** και τα οποία προστατεύονται από το νόμο χωρίς έκδοση διοικητικής πράξης χαρακτηρισμού τους.
- Στα **μεταγενέστερα του 1453** που χρονολογούνται **έως και το 1830** και αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ή που αποσπάστηκαν από ακίνητα μνημεία, καθώς και οι θρησκευτικές εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα της ίδιας περιόδου. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, για τα μνημεία αυτά δεν απαιτείται διοικητική πράξη χαρακτηρισμού.
- Στα **μεταγενέστερα του 1453**, που χρονολογούνται **έως και το 1830**, δεν υπάγονται στην περίπτωση β και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της κοινωνικής, τεχνικής, λαογραφικής, εθνολογικής, καλλιτεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής ή επιστημονικής σημασίας τους.
- Στα **νεότερα κινητά μνημεία** που είναι **προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών** και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της κοινωνικής, τεχνικής, λαογραφικής, εθνολογικής, καλλιτεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής ή επιστημονικής σημασίας τους.
- Στα **νεότερα κινητά μνημεία** που ανάγονται στην περίοδο των **εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών** και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης κοινωνικής, τεχνικής, λαογραφικής, εθνολογικής, καλλιτεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

Για τις τρεις τελευταίες περιπτώσεις ο χαρακτηρισμός των πολιτιστικών αγαθών ως μνημείων γίνεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2, ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το **ιδιοκτησιακό καθεστώς** και η **κυριότητα** των μνημείων αυτών, τόσο των ακίνητων, όσο και των κινητών, καθώς σύμφωνα με τα άρθρα 7 παρ. 1, 21 παρ. 1 και 3 και 22 παρ. 1, τα μέχρι το 1453 ακίνητα¹⁰⁰ και κινητά¹⁰¹ μνημεία και τα μνημεία που αποκαλύπτονται κατά την εκτέλεση ανασκαφής ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας, ανήκουν στο **Δημόσιο** κατά κυριότητα και νομή και είναι πράγματα εκτός συναλλαγής και ανεπίδεκτα χρησικτησίας.

¹⁰⁰ Πλην εκείνων που ανήκουν σε θρησκευτικά νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων θρησκευτικού χαρακτήρα. Άρθρο 73, παρ. 1 του νόμου 3028/2002.

¹⁰¹ Εξαιρούνται από αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με τα άρθρα 21 παρ. 2, 33 παρ. 3, 28 παρ. 5 και 7 του συγκεκριμένου νόμου, τα αρχαία κινητά μνημεία τα οποία είναι νομίμως εισαγόμενα στην ελληνική επικράτεια και τα οποία έχουν δηλωθεί στην αρμόδια αρχαιολογική υπηρεσία. Το δικαίωμα κυριότητας αναγνωρίζεται και διατηρείται εφόσον τα αρχαία αυτά δεν είχαν εξαχθεί από την ελληνική επικράτεια κατά την πενήνταετία πριν την εισαγωγή και εφόσον δεν είχαν παράνομα αφαιρεθεί από μνημείο, αρχαιολογικό χώρο, εκκλησία, μουσείο, δημόσια συλλογή, συλλογή θρησκευτικών μνημείων, χώρο αποθήκευσης ευρημάτων ανασκαφών ή άλλο παρεμφερή χώρο που βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια, ή δεν προέρχονται από παράνομη ανασκαφή τους εντός αυτής, ανεξάρτητα από το χρόνο εξαγωγής τους.

Στα **μεταβυζαντινά** (1453-1830) και στα **νεότερα** (1830 και μετά) **κινητά** και **ακίνητα μνημεία** μπορεί να υπάρξει δικαίωμα¹⁰² κυριότητας ή άλλα εμπράγματα δικαιώματα άλλων, πλην του Δημοσίου προσώπων, υπό το διαρκή και αυστηρό έλεγχο των υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού.

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω στοιχεία, ο νόμος 3028/2002 εκτός των άλλων, προσπαθεί να διασώσει και να προστατέψει τα πολιτιστικά αγαθά από την πλημμυρίδα¹⁰³ του **χρόνου** και να αναδείξει τη σύνθετη και αμφίδρομη σχέση τους με το **χώρο**. Παράλληλα, τυποποιεί¹⁰⁴ ρητά τη νομική ευθύνη του Κράτους και κατοχυρώνει το δικαίωμα χρήσης, κατοχής και διαφύλαξης των πολιτιστικών αγαθών από τους ιδιώτες.

Όπως είναι γνωστό, τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας αποτελεί και η **αρχιτεκτονική της κληρονομιά**, η οποία σύμφωνα με τη **Σύμβαση της Γρανάδας: 'Για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης'** που κυρώθηκε ως Νόμος του ελληνικού Κράτους το **1992** με το **Νόμο 2039, Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (ΦΕΚ 61^A/13.4.1992)**, περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες: τα **μνημεία**, τα **αρχιτεκτονικά σύνολα** και τους **τόπους**.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη **Διακήρυξη¹⁰⁵ του Άμστερνταμ το 1985**, *'η αρχιτεκτονική κληρονομιά δεν περιλαμβάνει μόνο μεμονωμένα κτίρια εξαιρετικής ποιότητας και το άμεσο περιβάλλον τους, αλλά επίσης ολόκληρες πόλεις ή χωριά ιστορικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος'*.

¹⁰² Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 49 & 67.

¹⁰³ Σιούτη Γλ., «Η προστασία του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος από τη Νομολογία: Σύγκρουση αγαθών ή αειφόρος προστασία του χώρου;», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 83.

¹⁰⁴ Κοντιάδης Ξ.Ι., «Η συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης μεταξύ προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δικαιώματος ιδιοκτησίας. Σκέψεις με αφορμή το νόμο 3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 107.

¹⁰⁵ Διακήρυξη του Άμστερνταμ. *Αρχιτεκτονικά θέματα*. Αθήνα, Οκτώβριος 1976, σελ. 333.

Η **αρχιτεκτονική κληρονομιά** της χώρας μας τυγχάνει γενικής κρατικής προστασίας, ανήκει στην αρμοδιότητα του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ¹⁰⁶, σήμερα ΥΠΕΝ (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας) και ρυθμίζεται σύμφωνα με τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό του 2000¹⁰⁷, Ν. 2831/2000, οι διατάξεις του οποίου αναθεωρήθηκαν με το Νέο πλέον Οικοδομικό Κανονισμό, με το Ν. 4067/2012. (ΦΕΚ 79/Α'/09.04.2012). Ήδη από το ΓΟΚ του 2000, στα προστατευόμενα στοιχεία, πέρα από τους **οικισμούς** και τα **κτίρια**, προστίθενται **‘χώροι, τόποι, τοπία ή ζώνες ιδιαίτερου κάλλους και φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν ακίνητα ή και στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς φυσικοί σχηματισμοί ανθρωπογενούς χαρακτήρα εντός ή εκτός οικισμών, ως περιοχές που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία’**.

Συγκεκριμένα, το ΥΠΕΝ μπορεί να χαρακτηρίσει ως διατηρητέα:

- Μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα κτιρίων και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτών
- Στοιχεία του φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου
- Μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού εξοπλισμού ή δικτύων που βρίσκονται εντός οικισμών
- Τη χρήση ακινήτου με ή χωρίς κτίσματα ενός ή εκτός οικισμών και να καθορίσει ειδικούς όρους δόμησης και χρήσεις.

Παράλληλα, στην αρμοδιότητα του ανήκει και η προστασία των **παραδοσιακών οικισμών** της χώρας, *κάθε ομογενούς*¹⁰⁸ δηλαδή συνόλου αστικών ή αγροτικών κατασκευών το οποίο λόγω του ιδιαίτερου καλλιτεχνικού, κοινωνικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος είναι άξιο κρατικής προστασίας.

Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών στην Ελλάδα ξεκίνησε¹⁰⁹ πριν την ισχύ του Συντάγματος του 1975 και συγκεκριμένα με το Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό¹¹⁰ του 1973 και το άρθρο 79, στο οποίο οριζόταν ότι ‘Διά

¹⁰⁶ Παλαιότερες ονομασίες του ΥΠΕΝ και ΥΠΕΚΑ είναι ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΧΟΠ, Υπουργείο Οικισμού και Ανοικοδόμησης.

¹⁰⁷ ΦΕΚ 140Α'/13.6.2000

¹⁰⁸ Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 528.

¹⁰⁹ Όπ. παρ. σελ. 529

¹¹⁰ Ν.Δ. 8 ΦΕΚ 124Α'/9.6.1973

προεδρικών διαταγμάτων προτάσσει του υπουργού Δημοσίων Έργων κατόπιν αιτιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωσιν αρμοδίας υπηρεσίας δύναται να καθορίζονται οικισμοί ή τμήματά τους ως διατηρητέα λόγω του ιδιαίτερου, ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος αυτών’.

Έκτοτε, ψηφίστηκαν πολλοί νόμοι, έγιναν πολλές συμπληρώσεις και αντικαταστάσεις και τροποποιήθηκαν πολλές διατάξεις με προεδρικά διατάγματα, τα οποία καθόριζαν τους όρους και τους περιορισμούς δόμησης, προστάτευαν περιοχές με ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και όριζαν την εικόνα και τη μορφή των οικισμών αυτών.

Περισσότερες λεπτομέρειες που αφορούν τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτίρια παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα 4.

2.2 ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Προσεγγίζοντας κανείς στην Ελλάδα, τα νομοθετικά μέτρα με τα οποία παρέχονται δυνατότητες προστασίας μνημείων, ιστορικών κτιρίων, παλαιών πόλεων ή τμημάτων αυτών, μπορεί να διακρίνει δυο διαφορετικούς και πολλές φορές αντιμαχόμενους κρατικούς φορείς νομοθεσίας: το **Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΥΠ.ΠΟ.Α)** και το πρώην **Υπουργείο Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.)** ή νυν **Υπουργείο Περιβάλλοντος, και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)**. Την κύρια ευθύνη¹¹¹ για τη νομική και φυσική προστασία του συνόλου των κινητών πολιτιστικών αγαθών και της πλειονότητας των ακίνητων αγαθών από την προϊστορική περίοδο μέχρι σήμερα, την έχει ο **Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού**, ενώ αντίστοιχα, ο **Υπουργός Περιβάλλοντος** έχει την ευθύνη για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών και ορισμένων νεότερων μνημείων.

Λεπτομερής ανάλυση των Κρατικών φορέων, των αρμοδιοτήτων τους, της νομοθεσίας που τους διέπει και της δραστηριότητάς τους έχει γίνει στο Παράρτημα 4.

2.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Εξετάζοντας κανείς το νομικό πλαίσιο προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τα εργαλεία που κατά καιρούς έχουν θεσπιστεί στο ελληνικό δίκαιο, μπορεί να αντιληφθεί ότι υπάρχει πληθώρα αυτών. Παρόλα αυτά, η χρησιμοποίηση και η εφαρμογή των νομοθετικών αυτών εργαλείων, πολλές φορές 'παραβιάζεται' για πολλούς και διάφορους λόγους, οι οποίοι και θα αναλυθούν στη συνέχεια, προσπαθώντας να επισημανθούν οι αδυναμίες, τα κενά και τα προβλήματα που παρουσιάζει σήμερα το θεσμικό αυτό πλαίσιο.

Είναι αναμφισβήτητα γνωστό, ότι ο **Παλιός Αρχαιολογικός Νόμος 5351/1932**, αλλά και ο **συμπληρωματικός του ο Ν.1469/1950**, αποτέλεσαν τη βάση για τα μεταγενέστερα αυστηρότερα νομοθετήματα, έχοντας όμως πολλές ασάφειες, αντιφάσεις και κενά, με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνεχείς συγκρούσεις μεταξύ των

¹¹¹ Χριστοφίδου Α., «Το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των μνημείων στην Ελλάδα». Πρακτικά συνεδρίου: *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 160.

δυο Ανώτατων Δικαστηρίων της Χώρας, του Αρείου Πάγου και του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Ως συνέχεια της παλιάς αυτής νομολογίας, ο **νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002**, *‘Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής Κληρονομιάς’*, 70 χρόνια μετά, σύμφωνα με τον Ε. Βενιζέλο, *συστηματοποιεί¹¹² και διευρύνει την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, διασφαλίζει τη διαχρονία της προστασίας και διαφοροποιεί τον τύπο της προστασίας σύμφωνα με την τυπολογία των μνημείων. Παράλληλα, αναδεικνύει τη συμπληρωματικότητα της ευθύνης αφ’ ενός μεν του κράτους και αφ’ ετέρου δε των πολιτών, καθώς επίσης περιέχει σημαντικές διατάξεις για την αρχαιολογική έρευνα, τα μουσεία, τη χρήση, την πρόσβαση και την κυριότητα των μνημείων, για τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, τους συλλέκτες και τους αρχαιοπώλες, καθώς επίσης για τις ζώνες προστασίας γύρω από μνημεία, και τους ιστορικούς τόπους.*

Όλα αυτά τα ζητήματα, μέχρι την ψήφιση του Νόμου, ρυθμίζονταν από ερμηνείες¹¹³, με βάση το Νόμο 1469/1950 και το άρθρο 24 του Συντάγματος από το **Συμβούλιο Επικρατείας**, το οποίο για όλο αυτό το χρονικό διάστημα των 27 ετών, ανέλαβε το ρόλο της δημιουργίας ενός πλήρους και αποτελεσματικού πλέγματος προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας μας.

Το θέμα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο και από τη μια πλευρά δείχνει τόσο την επάρκεια ή ανεπάρκεια της Νομοθεσίας, αλλά και από την άλλη την ύπαρξη ή μη της πολιτικής βούλησης για προστασία απέναντι στα διάφορα ιδιωτικά συμφέροντα, μικρά ή μεγάλα. Για τον σκοπό αυτό στο Παράρτημα 5 αναλύονται λεπτομερέστερα τα προβλήματα αυτά, παράλληλα με συγκεκριμένα παραδείγματα των τελευταίων ετών.

¹¹² Βενιζέλος Ε., Ομιλία στη συζήτηση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού *“Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς”* (νόμος 3028/2002). Σύνοδος Β’. Συνεδρίαση ΠΝ’. Τρίτη, 11 Ιουνίου 2002.

¹¹³ Κάτσος Χ., «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002: Πρώτες σκέψεις και εννοιολογικές προσεγγίσεις». Δίκαιο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης. Νοέμβριος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>

2.4 ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στον κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO βρίσκονται σήμερα¹¹⁴ εγγεγραμμένα 1121 μνημεία. Στο σύνολο αυτών περιλαμβάνονται και οι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, την ‘επιτήρηση’ των οποίων έχει η UNESCO και συγκεκριμένα ο **Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**,¹¹⁵ ο οποίος ιδρύθηκε το 1993 στην πόλη Fez του Μαρόκο.

Στην Ελλάδα, ο αριθμός των εγγεγραμμένων στη λίστα μνημείων φθάνει τα 18. Τα περισσότερα εξ’ αυτών, 16 σε αριθμό είναι χαρακτηρισμένα ως πολιτιστικά μνημεία, ενώ τα υπόλοιπα δυο, τα Μετέωρα και το Άγιο Όρος είναι εγγεγραμμένα ως μικτά μνημεία, συνδυάζοντας τις πολιτιστικές αξίες μέσα σε ένα εξαιρετο φυσικό τοπίο. Πλήρης Κατάλογος των μνημείων της Ελλάδας που έχουν ενταχθεί ως «μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς» είναι στο Παράρτημα 6.

Οι **πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** της χώρας μας είναι συνολικά τρεις. Αρχικά, το έτος 1988, εντάχθηκε στη λίστα η **Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου**. Η πληθώρα των βυζαντινών, ιπποτικών, ιταλικών και οθωμανικών μνημείων, η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, η ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη, καθώς και ο καλά διατηρημένος τειχισμένος οικισμός συνέβαλαν ώστε να θεωρηθεί ως ένα εξαιρετο παράδειγμα αστικού συνόλου το οποίο πρέπει να προστατευτεί μέσα στο χρόνο. Μετά από αρκετά χρόνια, το έτος 1999, συμπεριελήφθη ως Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς η **Χώρα με το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη και το σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο**. Ένας θρησκευτικός τόπος με αμέτρητα παρεκκλήσια, γραφικά μοναστήρια, ξυλόστεγα περάσματα και κατάλευκα σπίτια το ένα δίπλα στο άλλο. Ένα τοπίο μαγευτικό. Μία τοποθεσία με ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ξεχωριστή ατμόσφαιρα. Τέλος, πριν από έντεκα περίπου χρόνια, το 2007, στη λίστα προστέθηκε και η **Παλιά Πόλη της Κέρκυρας**. Ένα μοναδικό οικιστικό σύνολο, με το Παλιό και το Νέο Φρούριο, τα πολύροφα κτίρια με έντονα τα στοιχεία της ιταλικής, γαλλικής και αγγλικής αρχιτεκτονικής, τα νεοκλασικά σπίτια, τα στενά καντούνια και τις όμορφες πλατείες.

¹¹⁴ Νοέμβριος 2019

¹¹⁵ Organization of World Heritage Cities, OWHC.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΗ ΡΟΔΟΥ

3.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου αποτελεί ένα μνημειακό αρχιτεκτονικό σύνολο παγκόσμιας ιστορικής σημασίας. Η αρχή της ιστορίας αυτής τοποθετείται χρονολογικά στα υστερομινωικά και μυκηναϊκά χρόνια, όταν η Ρόδος αποτελούσε ενιαίο ισχυρό βασίλειο.

Το 408π.Χ ιδρύεται η πόλη των Ροδίων στο βορειοανατολικό άκρο του νησιού, έχοντας πληθυσμό 150.000 ατόμων. Ρυμοτομείται με το καλύτερο πολεοδομικό σύστημα όλων των εποχών, το **Ιπποδάμειο**, ενώ η έκτασή της έφθανε τα 700 εκτάρια. Η κλασική πόλη των Ροδίων ήταν είκοσι φορές μεγαλύτερη από τη σημερινή, είχε πέντε λιμάνια, στάδια, νεώρια και θέατρα, όπως επίσης γυμναστήρια, παλαίστρες και ναυπηγεία.

1.Ιπποδάμειο σύστημα.
Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού,
Μεσαιωνική πόλη Ρόδου, σελ. 21.

Η θέση της πόλης δεν ήταν τυχαία: η βόρεια μύτη του νησιού, η **‘Πανός άκρα’**, ήταν πιο κοντά στις πόλεις του Αιγαίου, στις παραλιακές πόλεις της Μικράς Ασίας, της Εγγύς Ανατολής και όλης της Μεσογείου.

Η εύκολη διακίνηση των εμπορευμάτων, η προσιτότητα του σημείου, τόσο από την ξηρά, όσο και από τη θάλασσα, όπως επίσης και οι κλίσεις του νησιού, έκαναν το σημείο αυτό ιδιαίτερο. Η αρχαία πόλη είχε διάμετρο πάνω από δυο χιλιόμετρα, ενώ η αγορά και τα δημόσια κτίρια ήταν συγκεντρωμένα στην περιοχή του μεγάλου κεντρικού λιμένα. Ο μικρός λιμνήν, το σημερινό Μαντράκι, ήταν τότε το διπλάσιο. Σε αυτό το λιμάνι, σύμφωνα με τους σοφούς του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης ήταν στημένος ο Κολοσσός της Ρόδου, αφιερωμένος στο θεό Ήλιο, έχοντας ύψος 34 μέτρων.

Κατά τη διάρκεια της **ελληνιστικής περιόδου**, η πόλη της Ρόδου υπήρξε ισχυρή οικονομική και ναυτική δύναμη. Τα πλοία όργωναν τη Μεσόγειο και μαζί με την εξωτερική πολιτική των Ροδίων, ανάλογα κάθε φορά με τα συμφέροντά τους, προσέθεταν στην πόλη ισχύ, δύναμη και πλούτο. Δυστυχώς όμως στο σεισμό του 227π.Χ. καταστράφηκε ένα μεγάλο τμήμα των τειχών, καθώς και ο Κολοσσός της Ρόδου, ενώ γενικότερα η πόλη είχε να αντιμετωπίσει πολλές καταστροφές στις οποίες ανταπεξήλθε κυρίως με πανελλήνιους εράνους. Η κατάσταση χειροτέρευσε ακόμα περισσότερο όμως με τους σεισμούς που ακολούθησαν το 155, το 344 και το 515π.Χ και οι οποίοι προκάλεσαν σοβαρές ζημιές και προβλήματα στην πόλη με αποτέλεσμα να χάσει το στόλο και τον πλούτο της.

Η σημασία του νησιού τα επόμενα χρόνια ήταν μεγάλη και αυτό γιατί βρισκόταν ανάμεσα σε δυο αντίπαλους κόσμους: του βυζαντινού και του αραβικού. Το 1082 οι Βενετοί, ύστερα από άδεια του αυτοκράτορος του Βυζαντίου, δημιουργούν εμπορικό σταθμό στο λιμάνι, ενώ το 1204 με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, η Ρόδος παραχωρείται στους Βενετούς. Το 1248 οι Γενουάτες βρίσκουν το κάστρο αφρούρητο λόγω κάποιας εκστρατείας εναντίον των Λατίνων, οπότε και την καταλαμβάνουν, έως ότου ο Vignolo di Vignoli, ένας Γενουάτης τυχοδιώκτης την παραδίδει στους Ιππότες του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ.

Μέχρι το 1275 η βυζαντινή εξουσία μάλλον παραμένει στο νησί. Η βυζαντινή πόλη – φρούριο διαιρείται σε τρία τμήματα:

- Την **ακρόπολη**
- Το **φρούριο**: έχοντας άξονα τη σημερινή οδό Ιπποτών, η οποία συνέδεε την ακρόπολη με τη βυζαντινή μητρόπολη, την Παναγία του Κάστρου και κατέληγε στη θαλασσινή πύλη.
- Την **κάτω πόλη** ή **Χώρα** στα νότια του φρουρίου, τμήμα του οποίου έχει αποκαλυφθεί.

Η βυζαντινή οχυρωματική γραμμή δεν ταυτίζεται πάντα με τη χάραξη του υποδάμειου συστήματος της ελληνιστικής πόλης, γιατί καταπατούνται παλαιότερα οικοδομήματα. Αρχικά οι υποδάμειοι δρόμοι διατηρήθηκαν. Με το πέρασμα του χρόνου όμως, οι ανάγκες και οι καταπατήσεις των δρόμων από τους κατοίκους μετασχημάτισαν την πόλη, σχηματοποιώντας την σε μια κυκλική διάταξη γύρω από το λιμάνι. Το αρχικό διηνεκές των αρχαίων οδών διακόπηκε, οι δρόμοι στρώθηκαν με

άμμο, χαλίκια και κεραμικά θραύσματα με ασβέστη, ενώ παράλληλα το μεγαλύτερο τμήμα της αρχαίας πόλης έμεινε έξω από το νέο οικισμό περιορίζοντάς τον έτσι αρκετά. Η έρευνα για την ιστορική εξέλιξη της πόλης της Ρόδου κατά την ελληνιστική και παλαιοχριστιανική περίοδο περιορίζεται στο ελάχιστο από την ύπαρξη της μεσαιωνικής πόλης που καταλαμβάνει τον ίδιο χώρο και είναι στο σύνολό της διατηρητέος μνημειακός¹¹⁶ οικισμός.

Περίοδος Ιπποτοκρατίας (1309-1522)

Οι Ιωαννίτες ιππότες (ονομαζόμενοι έτσι από τον προστάτη τους τον Αγ. Ιωάννη τον Πρόδρομο), έχοντας πίσω τους δυο αιώνες ιστορία, κατέλαβαν την πόλη της Ρόδου, το 1309. Το τάγμα των ιπποτών ιδρύεται, σύμφωνα με τις λιγοστές πληροφορίες που έχουμε για τα χρόνια εκείνα, από τον Pierre Gerard ή Gerard Tenque, στις αρχές του 12^{ου} αιώνα, κυρίως έχοντας φιλανθρωπικό ρόλο, βοηθώντας και περιθάλποντας τους Χριστιανούς προσκυνητές στους Αγίους Τόπους.

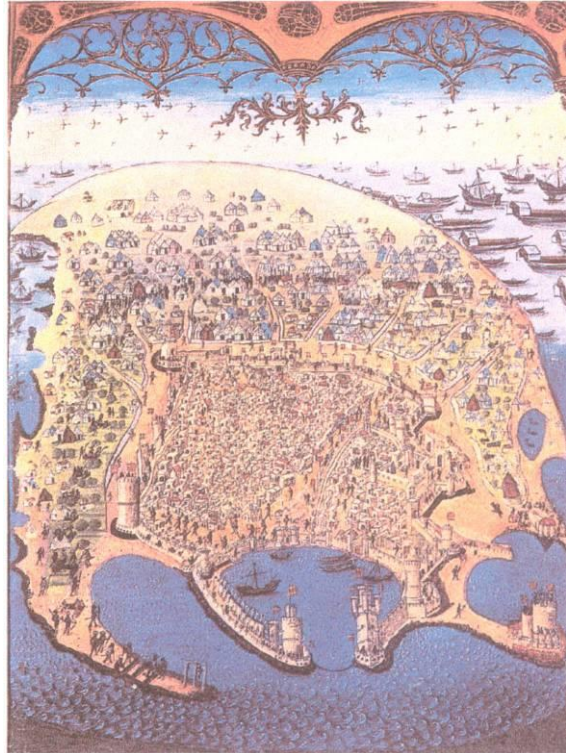
Καθ' όλη τη διάρκεια της Ιπποτοκρατίας, η Ρόδος παρουσιάζει μεγάλη οικονομική σπουδαιότητα. Η πολυεθνική σύνθεση του ιπποτικού τάγματος έφερε τη Ρόδο σε οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επαφή με πολλές χώρες. Από τις πρώτες κιόλας δεκαετίες, οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ της Ρόδου και της Ασίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας ήταν πολύ καλές, παρ' όλες τις διαφορές που είχαν ως κράτη.

Η ιπποτική πόλη (800.000τ.μ) αναπτύχθηκε πάνω στη βυζαντινή σε σχήμα πετάλου, γύρω από τον μεγάλο λιμένα, με τη διαφορά ότι σχεδόν διπλασιάστηκε¹¹⁷ και διαιρέθηκε ως εξής:

¹¹⁶ Μανούσου Κ., Παπαβασιλείου Ε., «Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου: Η αρχαιολογική έρευνα ως βάση για τον σύγχρονο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό – διευθέτηση της πόλης». Πρακτικά συνεδρίου: *Νέες Πόλεις πάνω σε παλιές*. Ρόδος 27-30 Σεπτεμβρίου 1993, σελ. 586. Η κήρυξη της μεσαιωνικής πόλης ως ιστορικό διατηρητέο οικιστικό σύνολο δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 94262/5720 π.ε./28.1.59 φύλλο της εφημερίδας της Γενικής Διοικήσεως Δωδεκανήσου. (ΦΕΚ 24/Β/22-1-60)

¹¹⁷ όπ. παρ.

Ένα εσωτερικό τείχος με κατεύθυνση από δύση προς ανατολή χωρίζει τον οικισμό σε δυο άνισα τμήματα. Το βόρειο που ήταν και το μικρότερο, ονομαζόταν **Κολλάκιο ή Chateau** και περιλάμβανε την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, την Παναγία του Κάστρου, τα καταλύματα των γλωσσών – εθνών των Ιπποτών, το νοσοκομείο και τις κατοικίες των ιπποτών. Στο ψηλότερο τμήμα αυτού, υπήρχε επίσης το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου σε αναλογία με τη βυζαντινή ακρόπολη.

2. Μικρογραφία της Μεσαιωνικής Πόλης από τον χειρόγραφο κώδικα του Caoursin
Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ.24

Το νότιο μεγαλύτερο τμήμα ήταν γνωστό ως *burgum* και σε αυτό κατοικούσαν και εργάζονταν όλες οι φυλές, Έλληνες και Λατίνοι, εκτός από τους Εβραίους οι οποίοι διωκόμενοι από παντού, είχαν τη δική τους συνοικία στο ανατολικό¹¹⁸ τμήμα της πόλης. Η δόμηση στην περιοχή δεν ήταν πυκνή¹¹⁹.

Στα πρώτα χρόνια της Ιπποτοκρατίας, υπήρχαν συνοικίες και εκτός των τειχών, γνωστά ως *suburbia*, ενώ αργότερα βρέθηκαν έγγραφα τα οποία επιβεβαίωναν την ύπαρξη οικιστικών πυρήνων και εκτός τειχών, τα προάστια¹²⁰.

¹¹⁸ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 23.

¹¹⁹ Τσιρπανλής Ζ., «Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο και τις Νότιες Σποράδες από το αρχείο των Ιωαννιτών Ιπποτών, 1421-1453», Ρόδος 1995, σελ. 28.

¹²⁰ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 25.

Οι δρόμοι της πόλης εξακολουθούν να είναι στενοί και οφιοειδείς. Η αγορά παραμένει το κέντρο της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ τα τείχη ενισχύονταν συνεχώς. Δεν κατεδαφίστηκαν ποτέ για να επισκευαστούν λόγω της άμεσης επικείμενης απειλής του εχθρού, προστέθηκαν όμως καινούργιες εσωτερικές και εξωτερικές προσθήκες, η τάφος διαπλατύνθηκε, ενώ οι πύργοι απέκτησαν προμαχώνες και στηρίχθηκαν πάνω στο τείχος για να είναι πιο σταθεροί. Οι πέντε πύλες εισόδου της πόλης μειώθηκαν πλέον σε τρεις, ενώ οι τακτικές άμυνας ποίκιλλαν. Ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτή του μαγίστρου Zacosta, το 1965, ο οποίος επιλέγει τις θέσεις των διαφόρων 'γλωσσών'. Ο όρος γλώσσα σήμαινε το έθνος ή την εθνότητα. Μέχρι το 1461, υπήρχαν επτά ομάδες ή γλώσσες: της Προβηγκίας, της Ωβέρνης, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Αγγλίας, της Γερμανίας και της Ισπανίας. Η τελευταία χωρίστηκε σε δυο αργότερα, αυτή της Αραγώνας και της Καστίλιας. Κάθε μια διατηρούσε το δικό της κατάλυμα στο νησί, όπου κατοικούσαν οι αξιωματούχοι και φιλοξενούνταν σημαντικές προσωπικότητες. Τα περισσότερα καταλύματα σώζονται μέχρι σήμερα. Επίσημη γλώσσα του τάγματος ήταν τα λατινικά και τα γαλλικά, ενώ οι ντόπιοι μιλούσαν ελληνικά.

Η αρχιτεκτονική της Ιπποτοκρατίας εντάσσεται στον δυτικοευρωπαϊκό υστερογοτθικό¹²¹ ρυθμό, ενώ στα τέλη του 15ου αιώνα εμφανίζονται πολλά στοιχεία ιταλικής αναγεννησιακής τεχνοτροπίας. Αργότερα, ο ρυθμός αυτός εμπλουτίζεται από στοιχεία ντόπιας αρχιτεκτονικής με χαρακτηριστικό αιγαιοπελαγίτικο στοιχείο την εξωτερική σκάλα. Εξαίρεση αποτελεί το νοσοκομείο των ιπποτών, το οποίο έχει βυζαντινά στοιχεία, όπως η κεντρική διώροφη στοά.

Η Ροδιακή αρχιτεκτονική της Ιπποτοκρατίας χωρίζεται σε δυο άνισες οικοδομικές περιόδους¹²²:

- Η πρώτη είναι από το 1309 έως το 1480.

Μερικά από τα ελάχιστα κτίσματα αυτής της περιόδου που σώζονται σήμερα είναι το νοσοκομείο των ιπποτών, η πρόσοψη του καταλύματος της Ισπανίας και ένα σπίτι της οδού Ιπποτών.

¹²¹ Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου και το παλάτι του μεγάλου μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ. 97

¹²² Όπ. παρ. σελ. 93.

- Η δεύτερη εκτείνεται από το 1480 έως το 1522.

Τα περισσότερα κτίσματα ανήκουν σε αυτήν την περίοδο. Ο λόγος για αυτόν τον διαχωρισμό είναι ο σεισμός του 1481 ο οποίος κατέστρεψε σχεδόν ολόκληρο τον οικισμό. Τα κτίρια είναι διώροφα, κτίζονται από τον τοπικό πωρόλιθο και στους αρμούς τοποθετούνται κομμάτια από κεραμίδια. Στο ισόγειο υπάρχουν οι αποθήκες, ενώ στον πρώτο όροφο υπάρχουν τα δωμάτια. Στο μέσον, στο πλάι ή στο πίσω μέρος του σπιτιού υπάρχει αυλή.

Σύμφωνα με τον Gabriel, τα κτίρια μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη θέση της σκάλας:

- Η σκάλα τοποθετείται στην αυλή του κτιρίου και γειτονεύει με το δίπλα κτίσμα. Υπάρχει είσοδος από το δρόμο στην αυλή μέσα από ένα καμαροσκέπαστο διαβατικό.
- Η σκάλα τοποθετείται στην πρόσοψη και οδηγεί σε έναν εξώστη όπου είτε υπάρχει μια πόρτα ή όλες οι πόρτες των δωματίων.
- Η ευθεία και στενή σκάλα τοποθετείται στο πλάι και συναντάται κυρίως σε μακρόστενα σπίτια.

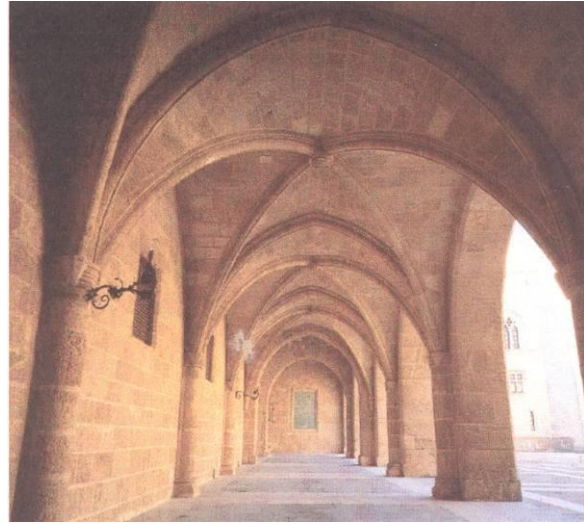
Άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής των ιπποτικών κτιρίων είναι αρχικά οι ημικυλινδρικές ή οξυκόρυφες καμάρες, οι εσωτερικές αυλές, οι επίπεδες στέγες και οι στοές. Σπανιότερη είναι η στέγαση με σταυροθόλια (Παναγία του Κάστρου).

Τα παράθυρα είναι τα περισσότερα ορθογώνια, ενώ παλαιότερα υπήρχαν οξυκόρυφα και σπανιότερα δίλοβα και τρίλοβα. Τα κυμάτια που περιβάλλουν τα παράθυρα στην πρώτη οικοδομική περίοδο είναι πολύ απλά, ενώ στη συνέχεια αποκτούν ανάγλυφη διακόσμηση. Οι πόρτες έχουν οξυκόρυφο υπέρθυρο, φτιαγμένο συχνά από μεγάλους θολίτες. Σπανιότερες είναι οι πόρτες με ορθογώνια μαρμάρινα περιθωρώματα. (Καστελλανία, σπίτι Τζεμ). Γενικότερα οι προσόψεις των κτιρίων διαφέρουν στην πρώτη και στη δεύτερη οικοδομική περίοδο. Στην αρχή, είναι πολύ απλές, επίπεδες, αυστηρές και αδιακόσμητες. Απλά κυμάτια υπάρχουν μόνο γύρω από τα παράθυρα και στο επίπεδο του ορόφου. Αντίθετα, στο τέλος του 15^{ου} αιώνα, οι προσόψεις αποκτούν περισσότερα ανάγλυφα, στολίδια, ενώ και στο εσωτερικό των σπιτιών υπήρχαν τοιχογραφίες.

Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, ένα ορθογώνιο κτίσμα 80x75μ. στέκει στο τέλος της οδού Ιπποτών επιβλητικό και απόμακρο. Λειτουργούσε ως καταφύγιο του πληθυσμού σε περίπτωση κατάληψης της πόλης. Ήταν η ακρόπολη του φρουρίου των βυζαντινών χρόνων. Στη νότια όψη του βρίσκεται η κύρια πύλη με δυο πεταλόσχημους πύργους που είναι στολισμένοι με κυκλικά κυμάτια, καρπωτές βάσεις και μικρά παράθυρα.

3. Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου
Πηγή: Κόλλιας Η., *Οι ιππότες της Ρόδου*,
οπισθόφυλλο

4. Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου
Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου*
και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, σελ. 155

Επί Τουρκοκρατίας, το παλάτι χρησιμοποιείται ως φυλακή. Από το 1856 έως τα τέλη της δεκαετίας του 1930 παρουσιάζει μια τελείως ερειπωμένη εικόνα. Τελικά, το 1937, ο τότε Ιταλός διοικητής Δωδεκανήσου Cesare Maria de Vecchi, αποφασίζει την αναστήλωσή του, με μελετητή και επιβλέπων του έργου τον Ιταλό αρχιτέκτονα Vittorio Mesturino¹²³. Οι επεμβάσεις αδιαφόρησαν για την ιστορία του παλατιού. Τήρησαν τις εντολές και ικανοποίησαν τις απαιτήσεις του διοικητή, μετατρέποντάς το σε ένα πολυτελές διοικητήριο. Αυτό είχε σαν συνέπεια την προσθήκη μεσοπατώματος, τη διενέργεια ανασκαφών στο ισόγειο, την κατεδάφιση όλων των γύρω κτισμάτων και τη διαμόρφωση των αιθουσών του ορόφου με ελληνιστικά, ύστερο-ρωμαϊκά και παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά¹²⁴ από την Κω.

¹²³ Όπ. παρ., σελ. 74

¹²⁴ Όπ. παρ., σελ. 162

Μπορεί οι επεμβάσεις των Ιταλών να μη διατήρησαν την ιστορικότητα και τις μνήμες των περασμένων χρόνων, αλλά παρόλα αυτά, το αποτέλεσμα της αναστήλωσης είναι αξιοθαύμαστο. Ένα κτίριο επιβλητικό, αυστηρό. Σήμερα δέχεται χιλιάδες επισκέπτες από όλο τον κόσμο κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών και αποτελεί χαρακτηριστικό μνημείο της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου.

Περίοδος Τουρκοκρατίας (1522-1912)

Κατά τους αιώνες που ακολούθησαν η πόλη της Ρόδου εξελίσσεται σε μια μεσαία¹²⁵ επαρχιακή πόλη της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στο εμπορικότερο λιμάνι των προηγούμενων αιώνων, η κίνηση τώρα πλέον μειώνεται αισθητά. Η οχύρωση και τα περισσότερα μεσαιωνικά κτίσματα της πόλης συντηρούνται, μετατρέποντας τα τελευταία βέβαια με χρήσεις ανάλογες της Οθωμανικής διοίκησης. Τώρα πλέον μέσα στην παλιά ελληνική πόλη, κατοικούν Οθωμανοί και Εβραίοι¹²⁶. Οι πύλες της παλαιότερης ιπποτικής πόλης, δέκα στο σύνολο, κάθε βράδυ κλείνουν,¹²⁷ απαγορεύοντας έτσι την είσοδο ή έξοδο από αυτήν. Οι Έλληνες είχαν δικαίωμα να έχουν μόνο καταστήματα μέσα στην πόλη, και το ηλιοβασίλεμα ακουγόταν ένας δυνατός ήχος που σήμαινε την αποχώρησή τους από την πόλη.

5.Χάρτης της Ρόδου το 1606
Πηγή: «Η Ρόδος του Κολοσσού και των
ιπποτών», *Πατριδογνωσία*,
Κυριακή 24 Φεβρουαρίου 2002, σελ. 83

Η Παλιά Πόλη αλλάζει. Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου μετατρέπεται σε φυλακές υψηλών προσώπων, το νοσοκομείο παραμένει με αυτή τη χρήση μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα, ενώ αργότερα μετατρέπεται σε στρατώνα και παράλληλα χτίζονται λουτρά και τζαμιά. Οι εκκλησίες μετατρέπονται σε μουσουλμανικά τεμένη, καθώς επίσης οικοδομούνται και πολλά άλλα.

¹²⁵ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 30.

¹²⁶ Κόλλιας Η., «Ιδεολογική και κοινωνική διαστρωμάτωση στη Ρόδο του 15^{ου} αιώνα», *Χρονικά*. Όργανον του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας, Έτος Δ', Τεύχος 43, Νοέμβριος 1981, Χεσβαν 5742. σελ. 10

¹²⁷ «Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου», *Πρόδος*, 9 Μαΐου 2002, σελ. 8

Το οχυρωματικό πρηνές μετατρέπεται σε εκτεταμένο μουσουλμανικό και εβραϊκό νεκροταφείο. Οι προμαχώνες, τα προχώματα και η μεσαιωνική τάφος παραμένουν αδιαμόρφωτοι χώροι, ενώ στο λιμάνι έξω από τη θαλασσινή πύλη κτίζονται αποθήκες και πολλά καταστήματα¹²⁸. Όσον αφορά την οχύρωση της πόλης, παρέμεινε η ίδια χωρίς σημαντικές αλλαγές. Οι μόνες επεμβάσεις των Τούρκων ήταν για την επισκευή κάποιων ερειπίων ύστερα από την τελική άλωση της πόλης. Γύρω στον 15^ο αιώνα κατεδαφίζεται το εσωτερικό τείχος¹²⁹ που χώριζε τη Χώρα και το Κολλάκιο και κτίζονται καταστήματα και αποθήκες.

Έξω από την πόλη, οι Τούρκοι διατηρούσαν κυβερνητικά κτίρια, το γυμνάσιο Ιδαδιέ και το κονάκι (διοικητήριο) στο σημερινό δικαστήριο και ταχυδρομείο αντίστοιχα. Το Μαντράκι ήταν μια μεγάλη έκταση με άμμο και γύρω υπήρχαν επαύλεις, ενώ λίγο πιο έξω από την πόλη, στην περιοχή της Αμμουδιάς, υπήρχαν σπίτια για τους τουρκοκρητικούς πρόσφυγες, τα Κρητικά¹³⁰.

Κατά την περίοδο αυτή, στα παλαιότερα μεσαιωνικά χωριά ή προάστια βρίσκονται οι ενορίες των Ελλήνων, οι οποίοι είχαν διωχθεί από το κάστρο στα γνωστά μαράσια. Τα τελευταία, ως μικροί οικισμοί με δρόμους των οποίων οι χαράξεις θύμιζαν μεσαιωνικούς αστικούς πυρήνες, είχαν ακτινωτή διάταξη γύρω από την πόλη και ήταν εννέα συνολικά: ο Άη Γιάννης, οι Άγιοι Ανάργυροι, η Αγία Αναστασία, η Μητρόπολη, ο Άη Γιώργης ο πάνω, ο Άη Γιώργης ο κάτω, το Νιοχώρι και ο Άη Νικόλας.

6. Πολεοδομική οργάνωση της πόλεως Ρόδου στο τέλος της Τουρκοκρατίας.

Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη Της Ρόδου και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*, σελ.32.

¹²⁸ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 33.

¹²⁹ ΤΕΕ. Τμήμα Δωδεκανήσου, *Παλιά Πόλη, προτάσεις για το ρυθμιστικό*, σελ. 24.

¹³⁰ Παπαχριστοδούλου Χ., *Ιστορία της Ρόδου από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση*, Αθήνα 1994, σελ. 512.

Κάθε συνοικία έχτιζε την εκκλησία της, η οποία λειτουργούσε ως κοινότητα χωριού¹³¹. Τα σπίτια στα μαράσια είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό τους το χοχλακίδι (βότσαλο παραλίας) με το οποίο ήταν στρωμένα τα δωμάτια, η είσοδος και η αυλή. Έκαναν διάφορα σχήματα και γυρλάντες σαν ψηφιδωτά και τα χρησιμοποιούσαν ευρύτατα και σε εκκλησίες.

Τα Ροδίτικα σπίτια είχαν το κύριο δωμάτιο, το γνωστό ‘καλό σπίτι’, το οποίο λειτουργούσε σαν μεγάλη αίθουσα υποδοχής με σοφά. Δίπλα στο δωμάτιο αυτό ήταν το ‘σουφαδί’ ή ‘πανωσούφι’ όπου ανέβαιναν με ένα σκαλοπάτι και ήταν το κρεβάτι. Λίγο παραπέρα ήταν η μουσάνδρα, ένα ξύλινο περίφραγμα με ψηλά καφάσια, κάτι σαν γυναικωνίτης, ενώ γύρω γύρω υπήρχαν ράφια με ζωγραφιστά πιάτα.

Τα παλαιότερα σπίτια των Ελλήνων μέσα στο κάστρο, χρησιμοποιήθηκαν από τους νεοφερμένους εποίκους μουσουλμάνων, με μερικές μετατροπές, κυρίως με προσθήκες ελαφρών στοιχείων και εσωτερικών αυλών. Προσέθεσαν σαχνισιά στα σπίτια και πάνω από τους δρόμους τόξα, τα οποία συγκρατούσαν τα κτίρια.

Οι τύποι των τούρκικων σπιτιών ήταν δυο:

- Αυτά που ήταν πάνω στο δρόμο με εσωτερικό κήπο και μπαλκόνια για να παρατηρούν οι γυναίκες
- Αυτά που είχαν στοές, θόλους, στο ισόγειο στάβλους και αποθήκες και στον όροφο κατοικία με πολλά παράθυρα, φεγγίτες και ανατολικές διακοσμήσεις.

Χωρίζονταν σε δυο μέρη¹³²:

- Το χαρέμι, όπου έμενε η οικογένεια
- Το σελαμλίκι, η αίθουσα υποδοχής των επισκεπτών από τους άντρες

Οι καινούργιες κατοικίες κατά την περίοδο αυτή ήταν ελάχιστες. Συνήθως γίνονταν επεμβάσεις σε παλαιότερα ιπποτικά κτίρια. Οι προσόψεις των σπιτιών αυτών ήταν απλές και φτωχές. Τα περισσότερα ήταν διώροφα κτίσματα εκτός από κάποια τριώροφα στα οποία ο τρίτος όροφος εμφανίζεται με μορφή μεσοπατώματος.

Το 19^ο αιώνα παρουσιάζονται και κάποια νεοκλασικά κτίρια με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα το σχολείο απέναντι από το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου και αρχοντικό σπίτι επί της οδού Πυθαγόρα.

¹³¹ Όπ. παρ., σελ. 515

¹³² Όπ. παρ., σελ. 514

Αναμφίβολα, η έκρηξη της πυρίτιδας στο υπόγειο της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννου το 1856, την οποία είχαν μετατρέψει σε τέμενο και ο καταστροφικός σεισμός του 1863, είχαν σαν αποτέλεσμα τη διάλυση της πόλης σε ακτίνα 300μ. Η πόλη καταστρέφεται. Το 1912 σημαίνει το τέλος της Τουρκοκρατίας και η Ρόδος πωλείται στους Ιταλούς.

Περίοδος Ιταλοκρατίας (1912-1948)

Η περίοδος της Ιταλοκρατίας είναι η περίοδος ανάπτυξης και ‘μεταμόρφωσης’ της πόλης της Ρόδου. Ήδη από τα πρώτα κιόλας χρόνια, παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα για την εκτέλεση δημοσίων έργων. Μεγάλος αριθμός οικοδομημάτων σχεδιάζεται, διαμορφώνεται το αστικό περιβάλλον και γίνεται σημαντική προσπάθεια για να αναπτυχθεί η ύπαιθρος. Η πολιτική του λίθου¹³³ με την κατασκευή καλαίσθητων κτιρίων και συνόλων στη Ρόδο και στα Δωδεκάνησα, προσέφερε ένα δομημένο περιβάλλον υψηλής ποιότητας.

Οι Ιταλοί μεταφέρουν το διοικητικό κέντρο εκτός των τειχών της πόλης και αυτό λόγω στενότητας και δύσκολης κυκλοφορίας¹³⁴ και μετακίνησης από τις τότε εισόδους και εξόδους της πόλης. Αναδεικνύουν τους αρχαιολογικούς χώρους και τους χώρους με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και γενικότερα μετασχηματίζουν το δομημένο και αδόμητο περιβάλλον. Οι επεμβάσεις των Ιταλών ήταν κυρίως πολεοδομικού χαρακτήρα. Τροποποίησαν τις πύλες, διαμόρφωσαν τους ελεύθερους χώρους, ανακατασκεύασαν το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, εντάξανε νέες χρήσεις σε αναστηλωμένα μεσαιωνικά κτίσματα και χωροθέτησαν τη Νέα Αγορά, στο παλιό Οθωμανικό διοικητήριο. Όλες οι εργασίες είχαν ως στόχο την επαναφορά της πόλης στη γοτθική μορφή επί Ιταλοκρατίας.

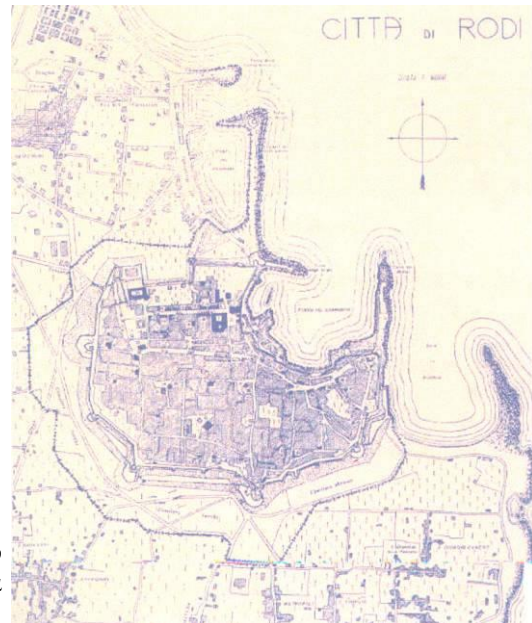
Το 1920 κηρύσσεται μια ζώνη προστασίας – πρασίνου γύρω από τις οχυρώσεις και την τάφρο ως μνημειακή ζώνη της μεσαιωνικής πόλης. Καταλαμβάνει μια έκταση 150 στρεμμάτων και κηρύσσεται αδόμητη από τους Ιταλούς ως προστασία τοπίου σε άμεση γειτνίαση του μνημειακού συνόλου, γεγονός που πρώτη φορά συμβαίνει σε ιστορικούς χώρους¹³⁵.

¹³³ Ντέλλας Γ., *Η πολεοδομία της Ρόδου τον 20^ο αιώνα*. Περιοδική Έκδοση Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Δωδεκανήσου, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2001, Ρόδος, σελ. 30.

¹³⁴ ΤΕΕ Δωδεκανήσου. *Παλιά Πόλη Ρόδου. Προτάσεις για το ρυθμιστικό*, Ρόδος, 1981, σελ. 10.

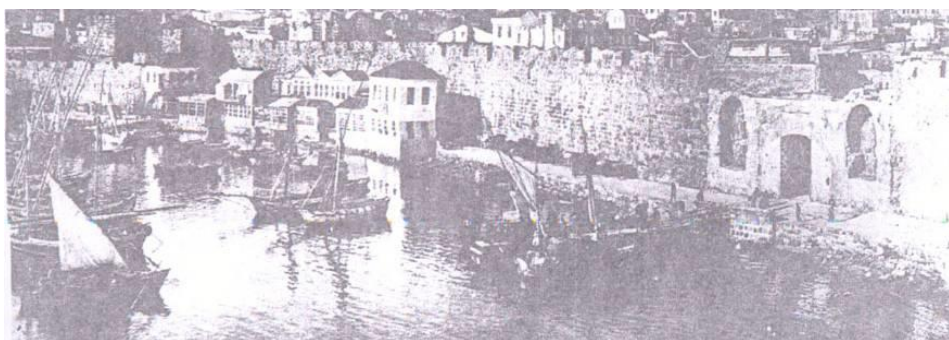
¹³⁵ Υπουργείο Πολιτισμού. *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*. Ρόδος 2001, σελ 39

Έτσι απομακρύνονται τα μουσουλμανικά και εβραϊκά νεκροταφεία και ο χώρος μετατρέπεται σε άλσος. Περιμετρικά, υπήρχε κύρια οδική αρτηρία η οποία συνέδεε τις νότιες με τις βόρειες συνοικίες γύρω από την τειχισμένη πόλη.

7. Η μνημειακή ζώνη της μεσαιωνικής πόλης
Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ.39.

Πολεοδομικού χαρακτήρα ήταν και η κατεδάφιση όλων των κτισμάτων μπροστά από τη Θαλασσινή πύλη, οι επεμβάσεις για την αποκατάσταση των μεσαιωνικών οχυρωματικών κατασκευών και οι διαμορφώσεις κεντρικών πλατειών μέσα στη μεσαιωνική πόλη, όπως αυτή της σημερινής πλατείας Ιπποκράτους. Παράλληλα, σημαντική ήταν η ιταλική επέμβαση στις πύλες του κάστρου, τις οποίες και διατήρησαν ανοικτές.

8. Το εμπορικό λιμάνι της πόλης το 1912
Πηγή: Παπαϊωάννου Μ., *Ρόδος και νεώτερα κείμενα*, Αθήνα 1989, σελ.2

Το 1923 ο Ιταλός διοικητής, Mario Lago, αναθέτει σε γνωστό αρχιτέκτονα της εποχής, τον Florestano Di Fausto, την κατάσταση του ρυθμιστικού σχεδίου της πόλης: Rodi Citta Murata, Piano regolatore. Αυτό τελικά εγκρίθηκε το 1926, αλλά εφαρμόστηκε το 1935¹³⁶. Η ιπποτική πόλη παραμένει ανέπαφη, με σημαντικές όμως προτάσεις και διαρρυθμίσεις που γίνονται για τον έξω από τα τείχη χώρο.

Προτείνεται μια μεγάλη παραλιακή λεωφόρος στο Μαντράκι, το Foro Italico, όπου κτίζονται τα περισσότερα δημόσια κτίρια και επισκευάζονται τα ήδη υπάρχοντα επί Τουρκοκρατίας. Προβλέπονταν επίσης χαράξεις για νέες λεωφόρους, απαλλοτριώσεις ιδιοκτησιών και διαμορφώσεις ελεύθερων χώρων. Ορίζεται το ύψος των οικιών (μέχρι τους τρεις ορόφους) σε σχέση με το φάρδος των δρόμων, ο κήπος ή η αυλή κάλυπτε το 1/3 του οικοδομήσιμου οικοπέδου, κατασκευάστηκαν πεζοδρόμια, ενώ το χτίσιμο καινούριων κατοικιών μέσα στη μεσαιωνική πόλη απαγορευόταν.

Πάνω στην προϋπάρχουσα πόλη εκτός των τειχών, δηλαδή στις επτά περιοχές όπου είχε εγκατασταθεί ο ελληνικός πληθυσμός, στη ζώνη ανάπτυξης του 18^{ου} αιώνα κατά μήκος του Μανδρακίου¹³⁷ και στο χωριό των Κρητικών, ύστερα από την ενσωμάτωση αυτών, δημιουργήθηκε η νέα ιταλική πόλη, με εξαίρεση την περιοχή του Μεσοχωρίου.

9. Το ρυθμιστικό του 1935. Πηγή: Η. Κόλλιας, *Η Μεσαιωνική Πόλη Της Ρόδου και το παλάτι του Μεγ. Μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ.42.

¹³⁶ Τσιρπανλής Ζ., *Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα (1912-1943)*. Ρόδος 1998, σελ. 216.

¹³⁷ Martinoli S., Perotti E., *Architettura Coloniale Italiana Nel Dodecaneso 1912-1943. Gli interventi urbanistici*, 1999, σελ. 35

Η τελευταία εντάχθηκε χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα στη μοντέρνα πόλη, διατηρώντας το δικό της χαρακτήρα και λειτουργώντας ως αυτόνομος πυρήνας. Το νέο πλέον κέντρο παρουσιάζεται ως μια περιοχή με μεγάλους χώρους πρασίνου μεταξύ των διοικητικών και εμπορικών ζωνών. Οι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί των κτιρίων στις περιοχές είναι:

- Εκλεκτικισμός: εμπνευσμένος από την αρχιτεκτονική της Βόρειας Ιταλίας και της Βενετίας, με αναγεννησιακά στοιχεία και θέματα μπαρόκ
- Ο συνδυασμός ανατολίτικων και αραβουργικών στοιχείων, όπως οι τρούλοι, οι κυματιστοί τοίχοι και οι ασπίδες
- Ο συνδυασμός των δυο παραπάνω ρυθμών και η δημιουργία ενός αραβουργικο-μεσογειακού ρυθμού
- Το φασιστικό στυλ
- Το διεθνές στυλ

Όλα τα κτίρια αυτά είναι αξιοθαύμαστα. Η γοητεία που ασκούν είναι ισχυρή. Όπως αναφέρει και ο διακεκριμένος αρχαιολόγος Χρήστος Καρούζος, *οι Ιταλοί είχαν το πάθος του οικοδόμου και της μελοδραματικής σκηνοθεσίας. Έκτισαν οικοδομήματα υπολογισμένα για να ξαφνιάσουν το θεατή. Σε αυτούς χρωστάμε μια άμογη οικοδομική επέμβαση, καθώς όμως και την εξαφάνιση¹³⁸ ενός μεγάλου ποσοστού μαρτυρίας στην υπερβολική τους επέμβαση και στις χρήσεις που δόθηκαν στο μνημεία. Προσπάθησαν να μιμηθούν την ιπποτική αρχιτεκτονική, αλλά τελικά τα επιδεικτικά αυτά κτίρια δε δέθηκαν ούτε με τη μεσαιωνική πολιτεία, ούτε με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των νησιών¹³⁹.*

¹³⁸ Καρασάββα – Τσιλιγγίρη Φ., *Η αρχαία και μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Πρακτικά συνεδρίου : Ιστορία και προβλήματα συντήρησης της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου*, Αθήνα, 1992, σελ. 113.

¹³⁹ Τσιρπανλής Ζ., *Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα (1912-1943)*, Ρόδος 1998, σελ. 225.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, η μεσαιωνική πόλη παρουσιάζει σημαντικές καταστροφές από τους βομβαρδισμούς των συμμάχων. Πολλά κτίρια καταστρέφονται τελείως και ο άμαχος πληθυσμός βρίσκει καταφύγιο στους προμαχώνες του Αγίου Γεωργίου, στον πύργο της Ιταλίας και στο φρούριο του Αγίου Νικολάου.

10. Τα σημεία που 'χτυπήθηκαν' από τους βομβαρδισμούς των συμμάχων.
Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ.44

Η βρετανική διοίκηση που ακολούθησε από το 1945 έως το 1947 προσπάθησε να αποκαταστήσει τις καταστροφές του πολέμου, με σημαντικό υπόβαθρο τον χάρτη *Town plan of Rhodes*¹⁴⁰, στον οποίο επισημαινόταν η κατάσταση των κτισμάτων. Λόγω του σύντομου χρονικού διαστήματος και της άθλιας κατάστασης των κτισμάτων, η αγγλική διοίκηση δε μπόρεσε να διασώσει και να διαχειριστεί τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα ερειπωμένα κτίρια.

¹⁴⁰ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 46.

Ελληνική διοίκηση

Η σημασία και η ανάγκη διάσωσης της Παλιάς Πόλης επιβεβαιώθηκε από την απόφαση Ε.Γ.Δ.Δ 10/23.9.48 για την προστασία της από τη Γενική Διοίκηση Δωδεκανήσου, καθώς επίσης και από το υπ. αριθμ 24/Β'/22.1.1960 ΦΕΚ που την κήρυξε ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα¹⁴¹.

Σήμερα η Παλιά Πόλη έχει έκταση 57,25 εκτάρια. Η συνολική της έκταση χωρίς τα τείχη φθάνει τα 39,8 εκτάρια. Ο πολεοδομικός της ιστός χαρακτηρίζεται από στενά δρομάκια, με πολλά αδιέξοδα, έλλειψη πλατειών και ελεύθερων χώρων. Οι συνθήκες διαβίωσης και η ποιότητα ζωής παραμένει αρκετά υποβαθμισμένη παρ'όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τα αρμόδια γραφεία για ανάπλαση κάποιων περιοχών και συντηρήσεις ή αποκαταστάσεις μνημείων με ιδιαίτερη αξία. Σεβόμενοι την παράδοση και τις σύγχρονες ανάγκες, οι ειδικοί τεχνίτες (αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί και αρχαιολόγοι) προσπαθούν να επιλύσουν τα τεράστια προβλήματα της κλειστής πολεοδομικής αυτής ενότητας, έχοντας ως στόχο τους την εξυγίανση, την ανάπλαση, τη διαρρύθμιση και την ενεργό προστασία ολόκληρης της περιοχής.

Στα πρώτα χρόνια της Ελληνικής διοίκησης, βασικός στόχος υπήρξε η αποκατάσταση των καταστροφών του πολέμου. Οι άθλιες συνθήκες ζωής, η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, η εγκατάσταση των Δωδεκανησίων μεταναστών κατοίκων και η εκμετάλλευση της γης για αγροτική καλλιέργεια και βοσκή ζώων, μετέτρεψε τον χώρο της μεσαιωνικής πόλης σε εστία μόλυνσης για την πόλη¹⁴².

Το 1949 γίνεται μια πρόταση¹⁴³ για νέο ρυμοτομικό, άμεσα εξαρτώμενο από το παλιότερο ιταλικό του 1931 και το οποίο τελικά θεσπίστηκε το 1950. Σύμφωνα με αυτό, προβλέπονταν διαπλατύνσεις και χαράξεις νέων δρόμων και πλατειών, νέοι όροι δόμησης και αναδιοργάνωση του εμπορικού και διοικητικού κέντρου της πόλης. Το 1954 έγινε μια νέα προσπάθεια ρυμοτομικής μελέτης, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στις βομβαρδισμένες περιοχές του 1944.

¹⁴¹ ΤΕΕ Δωδεκανήσου, *Παλιά Πόλη Ρόδου. Προτάσεις για το ρυθμιστικό*, Ρόδος, 1981, σελ. 30.

¹⁴² Είναι γνωστό ότι την περίοδο αυτή, οι πύργοι και τμήματα του οχυρωματικού έργου μετατράπηκαν σε στάβλους και πρόχειρες κατοικίες, καθώς επίσης τα ακάθαρτα και όμβρια ύδατα περιοχών της πόλης διοχετεύονταν στο κεντρικό τμήμα της τάφρου. Υπουργείο Πολιτισμού. *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*. Ρόδος 2001, σελ 46.

¹⁴³ Ντέλλας Γ., *Η πολεοδομία της Ρόδου τον 20^ο αιώνα*. Περιοδική Έκδοση Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Δωδεκανήσου, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2001, Ρόδος, σελ. 32.

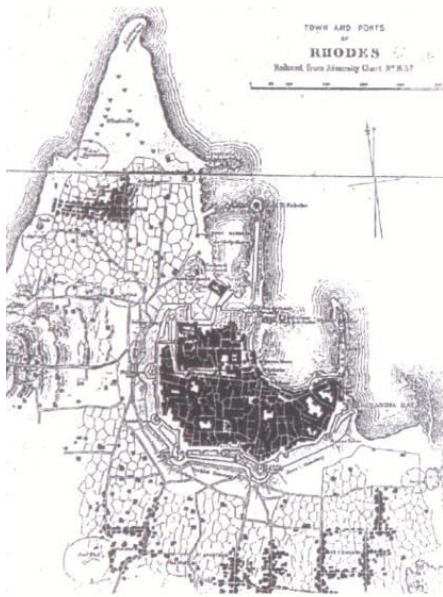
Το 1959 συντάχθηκε το σημερινό ρυμοτομικό και το οποίο τελικά θεσπίστηκε το 1961. Σε αυτό, παρουσιάζονται προτάσεις για το κυκλοφοριακό και για τους όρους δόμησης. Ορίζεται το συνεχές σύστημα και οι φιλικοί όροι δόμησης προς το περιβάλλον, επιτρέπονται τα διώροφα κτίρια με μέγιστο ύψος τα 8 μέτρα και τα μονώροφα κτίσματα με μέγιστο ύψος τα 5,5 μέτρα σε τμήμα του εμπορικού κέντρου.

11. Το ρυμοτομικό σχέδιο του 1961
Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη Της Ρόδου και το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ.51

Το 1962 το ρυμοτομικό ολόκληρης της πόλης αναθεωρείται. Ολοκληρώνεται η συμπλήρωση των κενών στις περιοχές με τα παλαιότερα μαράσια, ενώ η ενίσχυση του τουρισμού είναι εμφανής. Για το λόγο¹⁴⁴ αυτό δίνεται ένας επιπλέον όροφος για τις ξενοδοχειακές μονάδες σε ορισμένες περιοχές. Το 1963 και το 1966 με ειδικές διατάξεις κτίζονται τετραώροφα, πενταώροφα και εξαώροφα ξενοδοχεία με σκοπό και πάλι την τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Το 1968 τα ύψη της πόλης της Ρόδου αυξάνονται κατά ένα όροφο, εκτός της πόλης εντός των τειχών. Το γεγονός αυτό όμως προκάλεσε πολλά προβλήματα τόσο στο κυκλοφοριακό, όσο και στα έργα υποδομής, όπως είναι γνωστό όχι μόνο στη Ρόδο, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

¹⁴⁴ Όπ. παρ., σελ 36

12.Χάρτης της Ρόδου του Αγγλικού Ναυαρχείου στα μέσα του 19^{ου} αιώνα

13.Χάρτης της Ρόδου το 1928

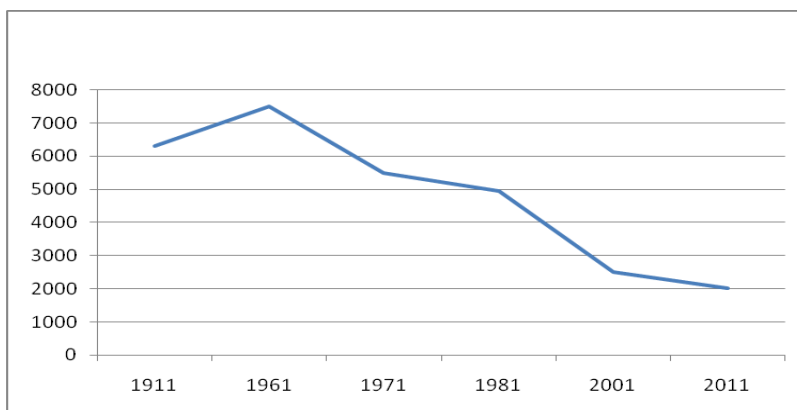
14.Χάρτης της Ρόδου το 1943

15.Χάρτης της Ρόδου το 1982

Πηγή φωτογραφιών 12-15: *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές, Σπάρτη*, 18-20 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 318-322

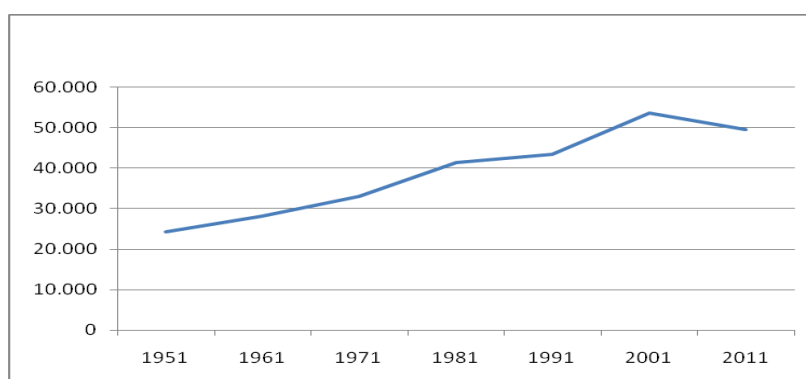
Ολοκληρωμένη πολεοδομική μελέτη γίνεται το Νοέμβριο του 1971 από το γραφείο Δοξιάδη το οποίο παρουσιάζει το πρόβλημα διατηρήσεως, εξυγιάνσεως και αναμορφώσεως της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου. Σύμφωνα με την απογραφή του 1971, ο πληθυσμός έφθανε τους 5.488 κατοίκους, αλλά οι συνθήκες κατοικίας ήταν άθλιες, υπήρχε έλλειψη επαρκών ανέσεων, δικτύων και έργων υποδομής.

Έτος	1911	1961	1971	1981	2001	2011
Αριθμ. κατοίκων	6300	7500	5488	4957	2500	2008

Διάγραμμα 1. Δημογραφική ανάπτυξη Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου.
Τα στοιχεία προέρχονται από :1911 : 62^η Ιταλική μεραρχία, 1961,1971: μελέτη Δοξιάδη, 1981: επιτόπια έρευνα, 2001,2011: ΕΣΥΕ

Η μείωση του πληθυσμού καταδεικνύεται με σαφήνεια από το παραπάνω διάγραμμα, ενώ ιδιαίτερος ανησυχητική είναι η γήρανση του πληθυσμού. Το αντίστοιχο διάγραμμα δημογραφικής ανάπτυξης για ολόκληρη την πόλη της Ρόδου φαίνεται παρακάτω:

Έτος	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Αριθμ. κατοίκων	24280	28119	33100	41425	49541	53709	49541

Διάγραμμα 2. Δημογραφική Ανάπτυξη Πόλεως Ρόδου.
Τα στοιχεία για τις χρονιές 1951,1961,1971,2001,2011 προέρχονται από την ΕΣΥΕ, ενώ για τη χρονιά 1981 από τη μελέτη του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου.

Το αρχαιολογικό και αναστηλωτικό έργο συνεχίζεται τα επόμενα χρόνια. Χωρίς την παρουσία εξειδικευμένων αρχιτεκτόνων ή αναστηλωτών, παρά μόνο με αρχαιολόγους και μηχανικούς από τη Νομαρχία ή την Στρατιωτική διοίκηση και έχοντας έλλειψη επαρκών κρατικών επιχορηγήσεων, οι μελέτες αποκατάστασης ήταν ελλιπείς.

Τη δεκαετία του 1970 έγιναν σημαντικές επεμβάσεις στο φρούριο του Αγίου Νικολάου, στον επιβλητικό πύργο των Μύλων, αλλά και ποικίλες προσπάθειες για την αναβάθμιση της Μεσαιωνικής Πόλης ως ευρύτερο σύνολο. Η εντός των τειχών πόλη είχε μετατραπεί σε κέντρο άστεγων, διερχομένων και περιθωριακών ομάδων. Η ιδιοκτησία των σπιτιών -ερειπίων δεν τους ανήκε, ενώ πολλοί με σκοπό την παραχώρηση στέγης, βασίζονταν στη βοήθεια της Πρόνοιας. Ο Οργανισμός διαχείρισης των Μουσουλμανικών κτημάτων, Βακούφ, είχε στην ιδιοκτησία του αρκετά κτίσματα, μερικά από τα οποία ήταν τα τεμένη του Σουλεϊμάν, του Ιμπραήμ και του Μουσταφά πασά. Σήμερα στον οργανισμό αυτό ανήκουν σημαντικά οικοδομήματα, μερικά από τα οποία είναι το Ρολόι, τα δημοτικά λουτρά και ένα αξιόλογο νεοκλασικό κτίριο, το οποίο πριν από αρκετά χρόνια λειτουργούσε ως δημοτικό σχολείο. Το 1982, αποφασίζεται από τον οργανισμό διαχείρισης της περιουσίας του Βακούφ να παραχωρήσει τις εκκλησίες της Μεσαιωνικής Πόλης στην αρχαιολογική Υπηρεσία¹⁴⁵.

Εντωμεταξύ, πολλά από τα μνημεία της πόλης άρχισαν να καταρρέουν. Το ενδιαφέρον για το μνημειακό αυτό αρχιτεκτονικό σύνολο, μηδαμινό. Οι φθορές τεράστιες και οι συνθήκες διαβίωσης και η ποιότητα ζωής, άθλιες.

¹⁴⁵ Η παραχώρηση των εκκλησιών αναφέρεται στο βιβλίο του κ. Ηλ. Κόλλια 'Η πολιτική της αποκατάστασης και ανάδειξης της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου μετά το δεύτερο μεγάλο πόλεμο (1947-2000) και τα επιτεύγματά της'. Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 61

Το 1977, ιδρύεται η 4^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Στόχος της: η συντήρηση και αποκατάσταση ακινήτων με τη βοήθεια ειδικών επιστημόνων¹⁴⁶, αρχιτεκτόνων και πολιτικών μηχανικών. Οι σημαντικότερες επεμβάσεις την περίοδο αυτή αναμφίβολα, είναι οι προσπάθειες για αποκατάσταση των οχυρώσεων κοντά στο λιμάνι και στις θέσεις μάχης της Ισπανίας, της Αγγλίας, της Προβηγκίας και της Ωβέρνης. Τα επόμενα χρόνια η κατάσταση παραμένει στάσιμη. Μοναδική επέμβαση υπήρξε η διαμόρφωση¹⁴⁷ του υπαίθριου θεάτρου Μεσαιωνικής τάφρου 'Μελίνα Μερκούρη'.

Μέχρι το 1985, τη χρονιά που ιδρύεται το Γραφείο Συντήρησης και αποκατάστασης της Μεσαιωνικής πόλης, ο αριθμός των προβλημάτων συνεχώς αυξάνεται. Τα αίτια ποικίλλουν. Αρχικά το γεγονός ότι τα κτίρια μέσα στον οικισμό αυτό δεν είχαν συντηρηθεί ποτέ με το σωστό τρόπο. Ακόμα ο έλεγχος και οι αντιρρήσεις της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για οποιαδήποτε επέμβαση στο κέλυφος της πόλης είχαν σαν αποτέλεσμα τις αυθαίρετες και αυτοσχέδιες λύσεις από τους κατοίκους, πράγμα που δημιούργησε την ανομοιομορφία και την αντιαισθητική εικόνα του οικισμού. Επιπρόσθετα, η κατώτερη κοινωνική τάξη που ζούσε μέσα στα σπίτια της Παληάς πόλης, δεν είχε την οικονομική άνεση να αντιμετωπίζει τα προβλήματα που κάθε τόσο παρουσίαζαν τα οικήματά τους. Προβλήματα βασικά: το 60% των σπιτιών δεν έχει λουτρό¹⁴⁸, ενώ περίπου το 10% δεν διαθέτετε τουαλέτα.

Τελικά στην πολυετή εγκατάλειψη και συνεχή φθορά, έδωσε τέλος η υπογραφή για προγραμματική σύμβαση μεταξύ των τοπικών φορέων, του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και του Δήμου Ρόδου και των αρμόδιων κρατικών φορέων, του Υπουργείου Πολιτισμού. Το πρόγραμμα αυτό εντάχθηκε στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα Νοτίου Αιγαίου με χρηματοδοτούμενο ποσό ίσο με 1 δις δρχ. για τα έτη 1985-1990 και με διαχειριστή το Δήμο Ρόδου.

¹⁴⁶ Την περίοδο αυτή έγιναν κάποιες προσπάθειες από την UNESCO με μελετητή το γνωστό αρχιτέκτονα Renzo Piano, οι οποίες δυστυχώς δε μπόρεσαν να εφαρμοστούν. Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 62.

¹⁴⁷ Όπ. παρ.

¹⁴⁸ Εφραίμογλου Ν., Μανουσάκης Δ., *Η Παλιά πόλη της Ρόδου*, Αθήνα 1988, σελ. 16.

3.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η παλιά πόλη της Ρόδου έχει κηρυχθεί ως ιστορικό διατηρητέο συγκρότημα από το 1960 και προστατεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού. Η σημασία και η αξία της τεράστια.

Σύμφωνα με το χάρτη της Βενετίας, η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο, αλλά και την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Η παλιά πόλη πληροί τους παραπάνω όρους, τόσο με την ύπαρξη των αρχιτεκτονημάτων, όσο και με την ιστορία, τον πολιτισμό και τη μοναδικότητά της.

Το 1988, η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου χαρακτηρίζεται ως πόλη παγκόσμιας κληρονομιάς στα πλαίσια της ειδικής σύμβασης της οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό που αφορά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Εκτός από την ανεκτίμητη πολιτιστική αξία της, αναπόσπαστο μέρος της αποτελεί και η αρχιτεκτονική κληρονομιά της, η οποία δεν περιλαμβάνει μόνο τα μεμονωμένα κτίρια εξαιρετικής ποιότητας και το άμεσο περιβάλλον τους, αλλά ολόκληρο τον τειχισμένο οικισμό σαν σύνολο.

Η διαφύλαξη της πόλης και η εξασφάλιση της ιστορικής συνέχειάς της είναι σήμερα απαραίτητη. Η συντήρηση των μνημείων της και η διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντός τους είναι άμεσα εξαρτημένες και απαιτούν ιδιαίτερη φροντίδα. Από τη μια πλευρά η εξασφάλιση της ποιότητας ζωής και από την άλλη οι πιέσεις που απορρέουν από την ίδια την πόλη εξαιτίας του ιστορικού ενδιαφέροντος και της πολεοδομικής ανάπτυξής της, έρχονται αντιμέτωπες και δημιουργούν προβλήματα, των οποίων η λύση πρέπει να είναι άμεση και ειδικά μελετημένη. Ο σχεδιασμός για την προστασία και ανάδειξη της παλιάς πόλης είναι άμεσα συνδεδεμένος με την εξυπηρέτηση των λειτουργιών και την ανάπτυξη της σημερινής πόλης. Η προστασία της παλιάς πόλης και ο σχεδιασμός της νέας σε σχέση με την παλιά, πολλές φορές έχει καταστροφικές συνέπειες για την τελευταία. Η παρουσία της παλιάς πόλης αποτελεί οργανικό μέλος της σημερινής και πρέπει να ερμηνευτεί ως σημερινή αξία και ως στοιχείο της σημερινής αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής σύνθεσης.

Οι επεμβάσεις στα ιστορικά οικιστικά σύνολα έχουν σαν στόχο τους την ανάδειξη και την προβολή αυτών, διατηρώντας¹⁴⁹ τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους. Το σημαντικότερο στοιχείο των ιστορικών οικισμών είναι αναμφίβολα τα διατηρούμενα κτίσματα. Η επέμβαση όμως δε θα πρέπει να περιορίζεται στα μνημεία, αλλά σε χαρακτηριστικά σύνολα του οικισμού. Παράλληλα, ένας άλλος τομέας επέμβασης είναι οι κοινόχρηστοι – αδόμητοι χώροι των οποίων η διαμόρφωση πρέπει να βασίζεται στα τυπολογικά χαρακτηριστικά του ευρύτερου αστικού χώρου.

Η ένταξη νέων επεμβάσεων μέσα σε παλιές πόλεις αποτελεί πολλές φορές ανάγκη για τη λειτουργία της σημερινής πλέον πόλης. Η χωροθέτηση όμως νέων κατασκευών σε υφιστάμενα σύνολα δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα ένταξης και ενσωμάτωσης. Παρατηρείται ετερογένεια και ανισορροπία, τόσο ως προς την αρχιτεκτονική και την προσαρμογή των νέων κτιρίων στον προϋπάρχοντα πολεοδομικό ιστό, όσο και ως προς τις δραστηριότητες των ατόμων στο περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική ένταξη δεν εννοεί μόνο την προσαρμογή ενός ένθετου στοιχείου στον υφιστάμενο ιστό, αλλά σημασία έχει το αποτέλεσμα και η ποιότητα τη επέμβασης και το πώς το αντιλαμβάνονται αυτό κυρίως οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής στην καθημερινή τους ζωή. Οι επεμβάσεις σε ιστορικούς οικισμούς, όπως η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οποιαδήποτε αλλαγή και μετατροπή στη συνήθεια κρίνεται και σχολιάζεται συνήθως αρνητικά. Άλλοτε η επέμβαση θεωρείται συντηρητική και άλλοτε αντιδραστική και ριζική. Στη μεν πρώτη περίπτωση υπάρχει νοσταλγία του παρελθόντος και μουσειακή προστασία, ενώ στη δεύτερη, υπάρχει αλλοίωση, δυναμική επέμβαση και σε πολλές περιπτώσεις κρίνεται και ως καταστροφική. Οι αντιδράσεις ποικίλλουν και ποτέ συνήθως δε συμφωνούν.

Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια έντονο είναι το φαινόμενο αλλαγής χρήσεων γης σε κτίρια με ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον. Αυτό φυσικά επιτρέπεται εφόσον οι νέες χρήσεις αντιστοιχούν σε ανάγκες της σύγχρονης ζωής, σέβονται τον χαρακτήρα των κτισμάτων και εξασφαλίζουν τη διατήρησή τους. Με τον τρόπο αυτό, είναι δυνατή η ένταξή τους στην καθημερινή ζωή του τόπου, χωρίς να τα καταστρέφουν, να τα αλλοιώνουν ή να παραμένουν απλά μουσεια ή έργα τέχνης. Ο μόνος τρόπος για να

¹⁴⁹ Νομικός Μιχ., «Σταθερές και μετασχηματισμοί. Ο σχεδιασμός της επανάχρησης ιστορικών τόπων», Πρακτικά συνεδρίου : νέες πόλεις πάνω σε παλιές, Σπάρτη 1994, σελ. 211.

μπορέσουν τα μνημεία να συντηρηθούν και να διατηρηθούν είναι να ενταχθούν στη σύγχρονη ζωή. Πολλά τέτοια παραδείγματα υπάρχουν και στη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου.

3.3 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Η οργανωμένη επέμβαση για τη συντήρηση και προστασία του τειχισμένου οικισμού ξεκίνησε ουσιαστικά τον Οκτώβριο του 1985, την ίδια χρονική περίοδο που η Ελλάδα συνυπογράφει τη σύμβαση για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης στη Γρανάδα¹⁵⁰.

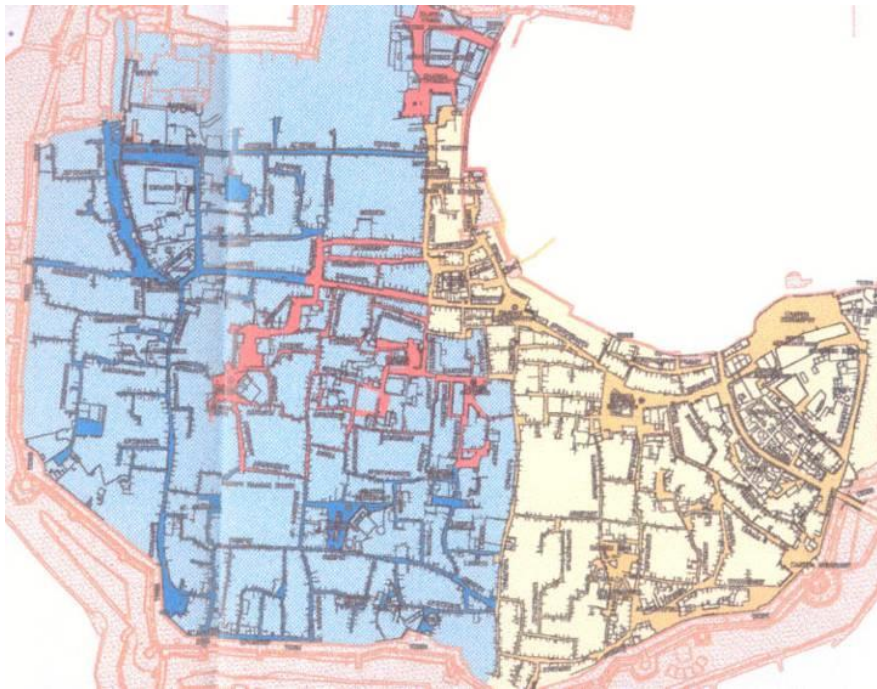
Το γραφείο συντήρησης και αποκατάστασης της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου ξεκινάει άμεσα το δύσκολο έργο που ανέλαβε. Αποτελείτο αρχικά από αρχιτέκτονες, αρχαιολόγους, μηχανικούς, σχεδιαστές, κοινωνιολόγο, νομικό σύμβουλο και τοπογράφο, ενώ σήμερα ο αριθμός αυτών, αλλά και των συντηρητών έργων τέχνης και των τεχνιτών αναστήλωσης, έχει αυξηθεί σημαντικά. Στόχος τους ήταν η ανάδειξη του ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της πόλης, η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, η συντήρηση και αναστήλωση προβληματικών οικοδομημάτων, αρχικά 20 σε αριθμό και η αποκατάσταση του γενικότερου πολεοδομικού ιστού της Παλιάς Πόλης. Η εκτέλεση έργων επείγοντος¹⁵¹ χαρακτήρα, αρχαιολογικών ανασκαφών, καθώς και η εκπόνηση επιστημονικών μελετών και η σύγκλιση διεθνών επιστημονικών συνεδρίων ήταν μερικά από τα θέματα που έπρεπε να επιλυθούν.

¹⁵⁰ Το σχόλιο αυτό προκύπτει μέσα από τα πρακτικά του συνεδρίου : Ιστορία και προβλήματα συντήρησης της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου, από το κείμενο της Χριστοφίδου Α., *Η προστασία των ιστορικών οικισμών μέσα από τη νέα σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*. Αθήνα 1992, σελ. 11-30.

¹⁵¹ Δήμος Ρόδου, Γραφείο συντήρησης και αποκατάστασης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προγραμματική σύμβαση ΥΠΠΟ-ΤΑΠΑ-Δήμος Ρόδου, *Ενημερωτικός φάκελος για τα έργα υποδομής στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Μελέτες – επεμβάσεις 1985-1988. Οι προγραμματικές συμβάσεις*. Ρόδος 1992, σελ. 8.

Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα περιλάμβανε¹⁵²:

- Συντήρηση και αποκατάσταση κτισμάτων ιδιοκτησίας του Δημοσίου
- Επεμβάσεις σε μνημεία ιδιοκτησίας Βακούφ
- Επεμβάσεις στα μεσαιωνικά τείχη
- Επεμβάσεις σε μεμονωμένα μνημεία που διαχειρίζεται το ΤΑΠ
- Συντήρηση και αποκατάσταση εκκλησιών παλαιότερης ιδιοκτησίας Βακούφ
- Επεμβάσεις σε κλίμακα πόλης:
 - Κατασκευή υπόγειων δικτύων
 - Επέμβαση στη γειτονιά
 - Επείγουσες επεμβάσεις στο σύνολο της πόλης
 - Ηλεκτροφωτισμό και ανάδειξη των οχυρώσεων
 - Διαμόρφωση μεσαιωνικής τάφρου
 - Διαμόρφωση πλατειών – βομβαρδισμένων υπαίθριων χώρων

16.Κατασκευή υπόγειων δικτύων

Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη Της Ρόδου και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*, Αθήνα 2000, σελ.210

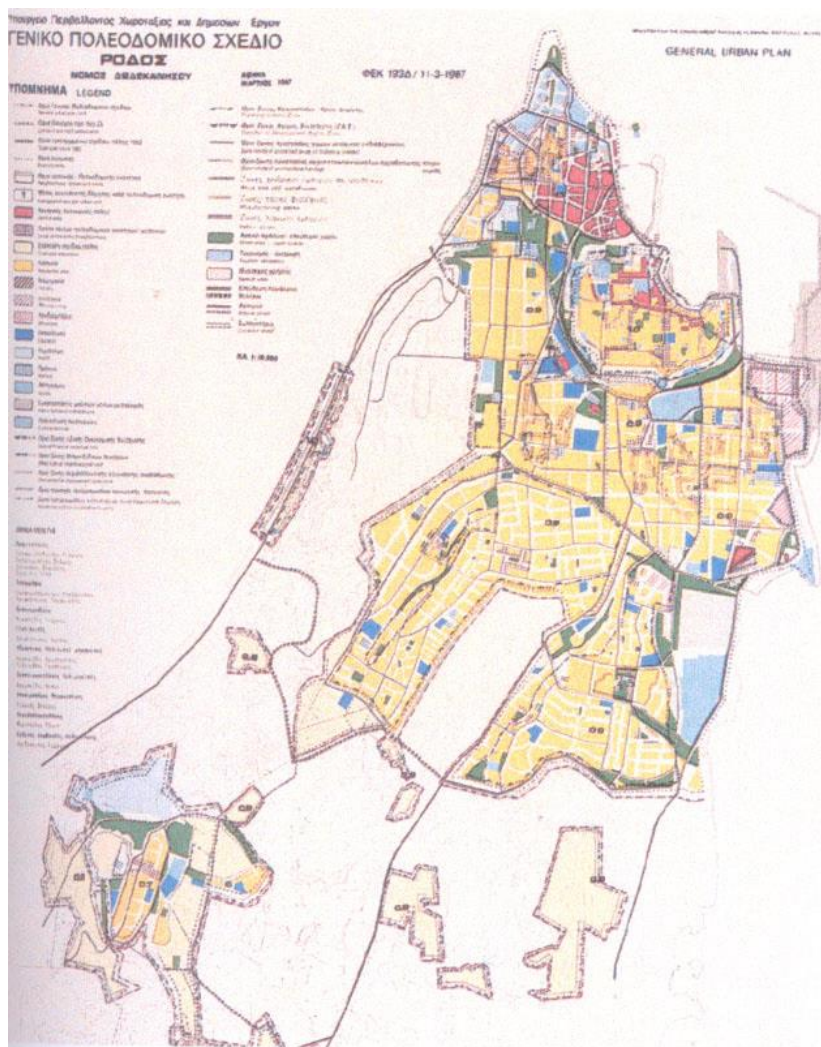
¹⁵² Δήμος Ρόδου, Γραφείο συντήρησης και αποκατάστασης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προγραμματική σύμβαση ΥΠΠΟ-ΤΑΠΑ-Δήμος Ρόδου. Ενημερωτικός φάκελος για τα έργα υποδομής στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. *Μελέτες – επεμβάσεις 1985-1988*. Οι προγραμματικές συμβάσεις. Ρόδος 1992, σελ. 9.

Κάθε κτίσμα, κάθε μνημείο αντιμετωπίστηκε με ιδιαίτερη προσοχή και έγινε προσπάθεια να διατηρηθεί όχι μόνο η τυπολογία και η μορφολογία της εικόνας που είχε πριν από την αποκατάστασή του, αλλά και να τονιστούν τα χαρακτηριστικά του από τυχόν παλαιότερες εποχές. Αποφεύχθηκε η οποιαδήποτε καταστροφή των υλικών δόμησης και έγινε προσπάθεια για επιτόπια βελτίωση των δομικών στοιχείων. Το χρηματικό ποσό που δαπανήθηκε για τα έργα συντήρησης τη χρονική περίοδο 1985-1988, έφθασε τα 448.689.293 δρχ.

Παράλληλα, το χρονικό διάστημα των τριών αυτών ετών, έγινε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι καταρρεύσεις των οχυρώσεων στο θαλασινό τείχος και στην περιοχή της γλώσσας της Προβηγίας. Αξιοσημείωτες είναι και οι πολεοδομικές επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν, όπως για παράδειγμα η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου του Καστέλλου, η διαμόρφωση πλατειών, ο ηλεκτροφωτισμός και η ανάδειξη της οδού Ιπποτών, της Παναγίας του Μπούργου και του παλατιού του μεγάλου μαγίστρου.

Σε εξέλιξη βρίσκονταν η κατασκευή υπόγειων δικτύων, η διαμόρφωση οδοστρωμάτων, η απογραφή και χαρτογράφηση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, καθώς και η αποτύπωση των μεσαιωνικών οχυρώσεων και της τάφρου. Παράλληλα, έγιναν κάποιες μελέτες με σκοπό τη διαμόρφωση και ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων, όπως το Φρούριο του Αγίου Νικολάου, στο οποίο οι επεμβάσεις ήταν αρκετά ριζικές. Επιπρόσθετα, το μεγάλο ανασκαφικό πρόγραμμα και η συστηματική αρχαιολογική έρευνα καθόριζε τα επόμενα βήματα των μελετών, των έργων και της γενικότερης εξέλιξης της πόλης.

Το 1987, εγκρίνεται το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της πόλης της Ρόδου. Ειδικότερα για τη Μεσαιωνική πόλη πραγματοποιήθηκε μελέτη από γραφείο αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων (Γραφείο Δοξιάδη), η οποία μέχρι σήμερα δεν έχει εγκριθεί.

17.Το γενικό πολεοδομικό σχέδιο της πόλεως Ρόδου.
Πηγή: Κόλλιας Η., *Η Μεσαιωνική Πόλη Της Ρόδου και το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου*,
Αθήνα 2000, σελ.82

Το 1988, η Μεσαιωνική πόλη εντάσσεται ύστερα από απόφαση της UNESCO στον **κατάλογο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**. Οι οχυρώσεις, το υποβαθμισμένο οικιστικό κέλυφος, η ιπποτική και γοτθική αρχιτεκτονική, τα ισλαμικά μνημεία και τέλος η ιστορία της, προκάλεσαν και κρίθηκαν.

Το ίδιο έτος, ύστερα από χρηματοδότηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων των Ηνωμένων Εθνών, πραγματοποιήθηκε η χωροταξική μελέτη για ‘το νησί της Ρόδου’, από την οποία συγκεκριμένα για την παλιά πόλη, προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα¹⁵³:

- Αρχικά κρίθηκε απαραίτητη η απογραφή των κτισμάτων, τα μορφολογικά και αρχιτεκτονικά τους στοιχεία, τα υλικά και η γενικότερη κατάσταση διατήρησής τους
- Η τοπογραφική ανάλυση ολόκληρης της περιοχής σε κλίμακα 1:200
- Η επιλογή κάποιας περιοχής και η διαμόρφωση – εξυγίανσή της, έτσι ώστε να θεωρηθεί ως πρότυπο - μοντέλο πολεοδομικής παρέμβασης για ολόκληρη την παλιά πόλη.
- Σε επίπεδο γειτονιάς, μερικά από τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν ήταν κυρίως τα έργα υποδομής, η διαμόρφωση των βομβαρδισμένων ελεύθερων χώρων και τα κοινωνικά προβλήματα.

Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990, πραγματοποιείται ευρωπαϊκός αρχιτεκτονικός διαγωνισμός EUROPAN II, ο οποίος είχε ως θέμα του τη διαμόρφωση τεσσάρων βομβαρδισμένων πλατειών μέσα στον ιστορικό οικισμό, με τίτλο¹⁵⁴ : ‘η ζωή στην πόλη, μια νέα αντίληψη για τις αστικές περιοχές’. Οι προτάσεις των νέων αρχιτεκτόνων, Κωτσάκη – Χριστοδουλοπούλου, Goulthorpe, Σκουτέλης – Ζανόν, Φίλιππα – Γυφτόπουλος, ήταν σχεδόν όλες εφαρμόσιμες, άλλοτε προσθέτοντας νέες χρήσεις και δημιουργώντας ένα πιο κλειστό κοινόχρηστο χώρο και άλλοτε δίνοντας έμφαση στην ιστορία και την παλιότερη πολεοδομική χάραξη πλατειών, αφήνοντας τον χώρο πιο ελεύθερο και ανοικτό. Η επιτροπή εξέτασε κατά σειρά τις πλατείες και τις προτεινόμενες λύσεις και τις ταξινόμησε ανάλογα με το αν ήταν ρεαλιστικές¹⁵⁵ και με το τι θετικά στοιχεία παρουσίαζαν. Τελικά, δόθηκαν τρία βραβεία, εκ των οποίων δυστυχώς δεν υλοποιήθηκε καμία από τις λύσεις που προτάθηκαν.

¹⁵³ Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ 62

¹⁵⁴ Δήμος Ρόδου, Γραφείο Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. *Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός EUROPAN, Βομβαρδισμένες περιοχές*.

¹⁵⁵ Όπ. παρ.

Επιπρόσθετα, το 1992 εφαρμόστηκε¹⁵⁶ κυκλοφοριακή μελέτη στον τειχισμένο οικισμό, σύμφωνα με την οποία γινόταν έλεγχος στην είσοδο των οχημάτων των μόνιμων κατοίκων της Παλιάς Πόλης, τα οποία μπορούσαν να σταθμεύουν ελεύθερα και να κυκλοφορούν μόνο καθορισμένες ώρες κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου. Απαγορευόταν η κυκλοφορία οχημάτων σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης, η τροφοδοσία των καταστημάτων γινόταν πριν τις 10.30 το πρωί, ενώ παράλληλα χωροθετήθηκαν θέσεις ελεγχόμενης στάθμευσης σε επιλεγμένα σημεία εντός της πόλης. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής ήταν θετικά και συνεχίζουν να εφαρμόζονται μέχρι σήμερα με κάποιες μικρές αλλαγές μετά την τροποποίηση της κυκλοφοριακής μελέτης με τον νέο πλέον Κανονισμό Ελέγχου της Κυκλοφορίας στη Μεσαιωνική Πόλη. Ο κανονισμός αυτός εγκρίθηκε με την υπ. αριθμ. 392/05.07.2011 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Ρόδου και προβλέπει τροφοδοσία καταστημάτων από τις 06:00 – 09:00 με οχήματα μεικτού βάρους έως 3.5T, ελεγχόμενη είσοδο στον τειχισμένο οικισμό, χωροθετημένες θέσεις στάθμευσης, κα.

Μέχρι το 1993 η αποκατάσταση των 20 ακινήτων του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων είχε φθάσει το 60-70%, ενώ το 1994 ξεκίνησε η αποκατάσταση οδοστρωμάτων, η ανάπλαση των αρχαιολογικών χώρων και η υπογείωση των δικτύων κοινής ωφελείας. Για το προγραμματισμένο αυτό έργο ήταν απαραίτητη η υπογραφή ειδικής σύμβασης του Δήμου Ρόδου, της ΔΕΥΑΡ, του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Αιγαίου και της ΔΕΠΟΣ του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Παράλληλα, σημαντικές ήταν οι προσπάθειες διαμόρφωσης των όψεων των καταστημάτων στην εμπορική περιοχή. Οι περιορισμοί¹⁵⁷ αφορούσαν κυρίως τις επιγραφές, τις προθήκες, τα εξώφυλλα, τα κιγκλιδώματα και τις θύρες των καταστημάτων, τις επενδύσεις – διακοσμήσεις των όψεων, τις τέντες, τα στέγαστρα και τις συσκευές κλιματισμού και τον τρόπο έκθεσης των εμπορευμάτων.

¹⁵⁶ Ύστερα από μελέτη του γραφείου Μεσ. Πόλης σε συνεργασία με το τμήμα πολεοδομικών εφαρμογών της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου Ροδίων, τον προϊστάμενο της Τροχαίας Ρόδου και τον πρόεδρο του συλλόγου των Ταξί. Παρασκευοπούλου Α., Σωτηράκη Σ., *Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις που αφορούν στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου*. www.kavalagreecce.gr/wp-content/uploads/2008/10/10/paraskevopoulou-anna.doc

¹⁵⁷ Δήμος Ροδίων. Διεύθυνση προστασίας Μεσαιωνικής πόλης και Αρχαιολογικών χώρων, *Βιώνοντας καθημερινά τη μοναδικότητα της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου. Οδηγίες για την προστασία και ανάδειξη του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου* Ρόδος 2009.

Τα επόμενα χρόνια οι υπεύθυνοι του Γραφείου Μεσαιωνικής Πόλης μπόρεσαν να αναστηλώσουν και να αποκαταστήσουν πολλά σημαντικά μνημειακά συγκροτήματα. Μερικά από αυτά ήταν η ιπποτική Καστελλανία, η αποκατάσταση του ιπποτικού συγκροτήματος Villaragut, το δημοτικό ιατρείο επί της οδού Γαβαλά και ο ξενώνας της Αγίας Αικατερίνης¹⁵⁸ στην Εβραϊκή συνοικία. Παρ' όλες όμως τις προσπάθειες, τα σωστικά μέτρα και την αντιμετώπιση των προβλημάτων, ο ρυθμός επέμβασης ήταν πολύ αργός σε σχέση με το ρυθμό φθοράς των κτιρίων και γενικότερα ολόκληρης της πόλης. Ιδιαίτερα προβλήματα υπήρχαν σε πολεοδομική κλίμακα, προβλήματα υποδομής και μεγάλων τμημάτων των οχυρώσεων.

Το 1995, έγιναν κάποιες προσπάθειες και προτάσεις, κυρίως με προγράμματα, φορέας των οποίων ήταν η 4^η Εφορεία Βυζαντινών αρχαιοτήτων. Κάποια από τα σημαντικότερα εξ' αυτών ήταν το πρόγραμμα αποκατάστασης των βυζαντινών εκκλησιών της Πόλης της Ρόδου και το Πρόγραμμα αποκατάστασης των μεσαιωνικών οχυρώσεων. Στο πρώτο προβλέπονταν επεμβάσεις σε εκκλησιαστικά συγκροτήματα, τα περισσότερα από τα οποία, ο οργανισμός διαχείρισης των κτημάτων Βακούφ είχε δωρίσει στην Αρχαιολογική Υπηρεσία το 1982. Τα κυριότερα από αυτά ήταν η Παναγία του Μπούργκου, το συγκρότημα του Ιμαρέτ και το συγκρότημα του Αγίου Γεωργίου. Στο δεύτερο αντίστοιχα, προτείνονταν επεμβάσεις στις βυζαντινές οχυρώσεις του Κολλάκιου, στους προμαχώνες του Αγίου Γεωργίου και της Προβηγίας και τέλος στην τάφρο. Παράλληλα, κατά την περίοδο 1995-1998 υπήρχαν σε εξέλιξη διάφορες μελέτες και ερευνητικά προγράμματα, με σκοπό την αναβάθμιση ολόκληρου του οικισμού, τόσο ως προς την αποκατάσταση του μνημειακού συνόλου των οχυρώσεων, όσο και ως προς την αναβάθμιση του ελεύθερου χώρου της Μεσαιωνικής τάφρου.

Το έτος 1998, τα έργα των δυο παραπάνω προγραμμάτων είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί και τα αποτελέσματά τους κρίθηκαν θετικά. Το Υπουργείο Πολιτισμού προσέφερε νέα χρηματοδότηση η οποία περιλάμβανε την αποκατάσταση μνημείων της Παλιάς Πόλης. Μερικά από αυτά ήταν συνολικές επεμβάσεις – μνημειακά συγκροτήματα, όπως για παράδειγμα η ανάδειξη του μεσαιωνικού μόλου και του φρουρίου του Αγίου

¹⁵⁸ Το ιπποτικό αυτό κτίσμα βραβεύτηκε από την Europa Nostra το 1997 για την προσεκτική και ευαίσθητη αποκατάσταση του ξενώνα και των προκτισμάτων του. Υπεύθυνοι αποκατάστασης ήταν οι αρχιτέκτονες Μανούσου- Ντέλλα, Αναπολιτάνος και Κάσδαγλη. Υπουργείο Πολιτισμού, *Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου*, Ρόδος 2001, σελ. 90.

Νικολάου, η αποκατάσταση των μολών Μύλων και Naillac και η ανάδειξη πολλών περιοχών της Οβριακής συνοικίας και γύρω από το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου. Στο τέλος του 1998, την ευθύνη του προγράμματος αυτού, αναλαμβάνει το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων, φορέας εξειδικευμένος σε έργα μεγάλης κλίμακας και πιο συγκεκριμένα η επιτροπή παρακολούθησης έργων στα μνημεία της Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Τα επτά μεγάλα αναστηλωτικά προγράμματα ήταν: α) η αποκατάσταση χερσαίου τμήματος οχυρώσεων και η διαμόρφωση της μεσαιωνικής τάφρου β) η αποκατάσταση θαλάσσιου τμήματος οχυρώσεων και μολών του μεσαιωνικού λιμανιού γ) η αποκατάσταση και η ανάδειξη του μόλου και του φρουρίου του Αγίου Νικολάου δ) η αποκατάσταση μνημείων της βορειοδυτικής περιοχής ε) η αποκατάσταση και η διαμόρφωση των βυζαντινών οχυρώσεων και μνημείων του Κολλάκιου στ) η αποκατάσταση και η ανάδειξη των παλαιοχριστιανικών και βυζαντινών μνημείων η) η αποκατάσταση των μνημείων της περιοχής του Αγίου Παντελεήμονα.

Εξειδικευμένα συνεργεία και τεχνίτες κατάφεραν να επαναφέρουν την πόλη σε πολύ καλή κατάσταση, να τη ζωντανέψουν και να αναδείξουν τη σημασία και την αξία των μνημείων της τειχισμένης πόλης. Σε πολλά μνημεία, μετά την αποκατάστασή τους, δόθηκαν νέες χρήσεις γης, όπως ο ξενώνας της Αγίας Αικατερίνης, ο οποίος μετατράπηκε σε κέντρο Αρχαιολογικών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, το συγκρότημα του πρώην δημοτικού συσσιτίου το οποίο σήμερα συνδυάζει χρήσεις αναψυκτηρίου, δημοτικής πινακοθήκης, εκθεσιακού υπαίθριου χώρου και της εκκλησίας των Αγίων Αποστόλων και η Παναγία του Κάστρου στην οποία φιλοξενούνται εκθέσεις, συναυλίες και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίαζε το φρούριο του Αγίου Νικολάου το οποίο λειτουργούσε ως επισκέψιμο εργοτάξιο από το Σεπτέμβριο του 1998, όταν και ξεκίνησε το δύσκολο έργο αποκατάστασής του, λόγω της άμεσης γειτνίασής του με το θαλασσινό στοιχείο. Τέλος, στο παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, ύστερα από την αποκατάστασή του το 1993, λειτουργούν μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις και συνεδριακό κέντρο.

Ένα από τα σημαντικότερα προγράμματα πολεοδομικής επέμβασης, με πολύ καλά αποτελέσματα ήταν η προστασία, η διαμόρφωση και η ανάδειξη της μεσαιωνικής τάφρου. Έργο αρκετά δύσκολο, λόγω της πολύ άσχημης κατάστασης και των πολλών προβλημάτων που υπήρχαν. Η αξιοποίηση του αρχαιολογικού, του φυσικού και του μνημειακού χαρακτήρα του χώρου ήταν ο κύριος στόχος της επέμβασης και ο οποίος αναδείχθηκε με μια πορεία – διαδρομή με εναλλαγές και αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις. Παράλληλα, η ένταξη νέων χρήσεων, όπως το θέατρο Μελίνα Μερκούρη, οι εκθεσιακοί χώροι, το συγκρότημα αιθουσών και η προσπάθεια για αξιοποίηση και η μετατροπή των υδρευτικών και αποχετευτικών στοών της ελληνιστικής περιόδου σε αρχαιολογικούς και εκθεσιακούς χώρους ήταν μερικά από τα προτεινόμενα έργα στην περιοχή αυτή.

Τα τελευταία χρόνια παρόλο που η χρηματοδότηση από το Υπουργείο Πολιτισμού είναι πλέον μηδαμινή, γίνονται σημαντικές προσπάθειες από τους τοπικούς φορείς, για την προστασία και ανάδειξη του ιδιωτικού και δημόσιου χώρου της Παλιάς Πόλης. Η Διεύθυνση Προστασίας του τειχισμένου οικισμού συνέταξε πριν από 10 περίπου χρόνια έναν πλήρη οδηγό προστασίας ο οποίος περιλαμβάνει γενικές κατευθύνσεις και οδηγίες για τους επιχειρηματίες και τους κατοίκους της μεσαιωνικής πόλης. Ο οδηγός αυτός έγινε γενικά αποδεκτός, ενεκρίθη από τα μέλη του συμβουλίου ανάπτυξης και του πολιτικού συμβουλίου του Δήμου Ροδίων και έχει ως στόχο του την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής με σεβασμό στη μοναδικότητά της και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο οδηγός αυτός υπήρχε και παλαιότερα. Αναδιατυπώθηκαν όμως οι οδηγίες του και έχει ως στόχο του την ύπαρξη του ως ενός γενικού – συνολικού κανόνα για αυτούς που ζουν και εργάζονται στην περιοχή. Με τη μελέτη-οδηγό προβλέπονται αρχικά συγκεκριμένες υποδείξεις για τη μορφή των επιγραφών των καταστημάτων που λειτουργούν εντός των τειχών.

- Η επιγραφή πρέπει συγκεκριμένα να εναρμονίζεται με την αρχιτεκτονική των όψεων του κτιρίου. Σαν υλικά κατασκευής της επιγραφής επιτρέπονται μέταλλο ή ξύλο βαμμένα με λαδομπογιά. Κάθε κατάστημα μπορεί να έχει μόνο μία επιγραφή ανά οδό. Οι επιγραφές των εμπορικών επιχειρήσεων και καταστημάτων πρέπει να

γράφονται στα Ελληνικά. Επιτρέπεται επιπρόσθετη αναγραφή της επωνυμίας ξενόγλωσσα, με στοιχεία μικρότερου μεγέθους από εκείνα των Ελληνικών γραμμάτων.

- Σε ό,τι αφορά τα εξώφυλλα, τις θύρες, τις προθήκες και τους χρωματισμούς των καταστημάτων αυτά πρέπει να συνάδουν με το σύνολο του κτιρίου και να έχουν την έγκριση της αρμόδιας Υπηρεσίας του ΥΠΠΟ.
- Για τα σκίαστρα προβλέπεται η χρησιμοποίηση ξύλινων ή μεταλλικών συστημάτων τοποθετημένων διακριτικά στην πρόσοψη, μη ορατό όταν το σκίαστρο είναι κλειστό. Η τέντα κάθε καταστήματος πρέπει να τοποθετείται κάτω από το παραδοσιακό στέγαστρο (τουρά), εφ' όσον υπάρχει, σε επιτοίχια στήριξη και σε παράλληλη κλίση με τον τουρά. Σε ό,τι αφορά το υλικό προβλέπεται η χρήση μόνο υφάσματος χρώματος λευκού ή υπόλευκου.
- Οι τουράδες πρέπει να είναι με επικάλυψη κεραμίδι ή μολύβι. Για τον εξωτερικό φωτισμό των καταστημάτων προβλέπεται η χρήση κοινών λαμπών πυράκτωσης ή οικονομίας και μικροί προβολείς κιτρινόχρωμου φωτός. Δεν επιτρέπεται φωτισμός με νέον και φθόριο. Δεν επιτρέπονται χρωματιστά φωτιστικά ή φωτιστικά που αναβοσβήνουν. Δεν επιτρέπεται κανένα επιδαπέδιο φωτιστικό στον κοινόχρηστο χώρο. Δεν επιτρέπεται η ανάρτηση προβολέων.
- Η τοποθέτηση συσκευών κλιματισμού επιτρέπεται μόνο σε θέσεις που είναι αφανείς για το κοινό. Αν τοποθετηθούν σε δώμα, πρέπει να ληφθούν ειδικά μέτρα, ώστε να μην είναι ορατές από το δρόμο.
- Η τοποθέτηση του θερμοσίφωνου (boiler και καθρέπτες) στο δώμα πρέπει να γίνεται με τρόπο ώστε να μην αλλοιώνει την αρχιτεκτονική του κτιρίου. Οι καθρέπτες θα πρέπει να ακολουθούν την κλίση της στέγης ή να σχηματίζουν μικρή γωνία με το δώμα στο οποίο τοποθετούνται. Το ντεπόζιτο δεν θα πρέπει να τοποθετείται πάνω από τους καθρέπτες αλλά σε άλλη θέση, ώστε να μην είναι ορατό.
- Η τοποθέτηση των κεραιών τηλεόρασης θα πρέπει να γίνεται με τρόπο ώστε να μην είναι ορατές από το δρόμο.
- Οι κοινόχρηστοι χώροι διατίθενται από το Δήμο Ροδίων σε συγκεκριμένα σημεία της Παλιάς Πόλης σύμφωνα με τον Ν.1828/89. Οι αιτήσεις για τροποποιήσεις και χωροθετήσεις νέων κοινόχρηστων χώρων γίνονται δεκτές από τον Οκτώβριο έως και το Μάρτιο κάθε έτους, στο Τμήμα Προσόδων του Δήμου. Οι αιτήσεις

εξετάζονται από την Επιτροπή Τεχνικών και Πολεοδομικών Θεμάτων του Δήμου Ροδίων και τη Δημαρχιακή Επιτροπή μετά από εισήγηση της Διεύθυνσης Προστασίας Μεσαιωνικής Πόλης, αφού ληφθεί υπ' όψιν η γνώμη της 4ης ΕΒΑ, και ισχύουν μετά από απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου.

- Για την εμπορική βιτρίνα ή πάγκο προϊόντων προβλέπεται μέγιστο ύψος εκθετηρίου 1,70μ. και μέγιστο πλάτος 0,70μ. το οποίο διαμορφώνεται σε έναν ή περισσότερους αναβαθμούς. Δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση εμπορευμάτων εκτός των επιτρεπόμενων χώρων με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η ανάρτησή τους στις όψεις των κτιρίων, στα στέγαστρα και τις τέντες. Δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση εμπορευμάτων σε τοίχους ακινήτων άλλων ιδιοκτητών, στα τείχη και σε δημόσια κτίρια, καθώς και στα πεζοδρόμια ή χώρους που βρίσκονται μπροστά στα ακίνητα αυτά. Δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση εμπορευμάτων επάνω ή γύρω από δέντρα, σε δρόμους και πλατείες, καθώς και σε κιγκλιδώματα δημοτικών κήπων.
- Ειδική μνεία γίνεται στη μελέτη για τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις¹⁵⁹ που ισχύουν στη Μεσαιωνική Πόλη και προβλέπουν την απαγόρευση της διέλευσης οχημάτων εντός των τειχών με τις γνωστές εξαιρέσεις για τους μόνιμους κατοίκους από ορισμένες εισόδους, αλλά και τις προβλέψεις για τον ανεφοδιασμό των καταστημάτων ορισμένες ώρες της μέρας. Παράλληλα, προτείνονται εναλλακτικά μέσα μετακίνησης όπως τα ποδήλατα και η δημιουργία ενός δικτύου μετακινήσεων για τον πεζό και το ποδήλατο και εξετάζεται η δυνατότητα λειτουργίας ηλεκτροκίνητων ταξί για την εξυπηρέτηση των κατοίκων και των επισκεπτών εντός της Μεσαιωνικής Πόλης.

¹⁵⁹ Μετά την κυκλοφοριακή μελέτη του 1992, έγιναν το 1995 κάποιες τροποποιήσεις οι οποίες στόχο είχαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προέκυψαν από την εφαρμογή των μέτρων της παραπάνω μελέτης. Κάποια από αυτά ήταν η αύξηση της κυκλοφορίας των δικύκλων, ο αυξημένος αριθμός των ειδικών σημάτων των μόνιμων κατοίκων, η συσσώρευση σταθμευμένων οχημάτων στην περίμετρο της Μεσαιωνικής Πόλης και η αυξημένη κυκλοφορία σε ορισμένες μη ελεγχόμενες περιοχές. Οι τροποποιήσεις αυτές αφορούσαν την πλήρη απαγόρευση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων τα οποία δεν κατέχουν το ειδικό σήμα κυκλοφορίας και στάθμευσης, αλλά και των δικύκλων στην πρώτη ζώνη, η οποία χαρακτηρίζεται ως πεζοδρόμος, από 10.00 π.μ. έως 06.00 π.μ. την επόμενη μέρα, τη ρύθμιση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων και των δικύκλων των κατοίκων στη δεύτερη ζώνη, την τροφοδοσία των καταστημάτων από τις 6.00π.μ – 10.00π.μ, τον έλεγχο των εισόδων και τη μονή κυκλοφορία οχημάτων στους περιμετρικούς δρόμους. Σήμερα ισχύει πλέον ο Κανονισμός Ελέγχου της Κυκλοφορίας στη Μεσαιωνική Πόλη ο οποίος εγκρίθηκε το 2011. Α., Παρασκευοπούλου, Σ. Σωτηράκη, *Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις που αφορούν στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου*, Δήμος Ροδίων. Δ/ση Προστασίας Μεσαιωνικής Πόλης και αρχαιολογικών χώρων. www.kavalagreece.gr/wp-content/uploads/2008/10/10/paraskevopoulou-anna.doc

Τέλος, σύμφωνα με τους μελετητές¹⁶⁰, *‘η κοινωνική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα της πόλης πρέπει να γίνει απόλυτα σεβαστή ώστε να μην καταστήσει ένα άψυχο αξιοθέατο, παραδομένο στις τουριστικές επιταγές για μερικούς μήνες το χρόνο. Άλλωστε τα παραδείγματα άλλων πόλεων που ακολούθησαν το δρόμο αυτό, έδωξαν τους μόνιμους κατοίκους εξαιτίας της υπερβολικής εκμετάλλευσης και κατέρρευσαν οικονομικά λίγο αργότερα, αποδεικνύουν ότι ο τουρίστας αρέσκεται σε πόλεις ζωντανές, που κατοικούνται και χρησιμοποιούνται από το γηγενή πληθυσμό, που διασώζουν την αισθητική και τις συνήθειες του τόπου και όχι σε στείρα μουσειακά εκθέματα γεμάτα από την παγκόσμια τουριστική κακογουσιά’.*

Παρά την οριοθέτηση ολόκληρης της Μεσαιωνικής Πόλης ως αρχαιολογικό χώρο, με την υπ. αριθμ. απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/48764/2052 του Υπουργείου Πολιτισμού και τη δημοσίευση αυτής στο υπ. αριθμόν 277/15.06.2009 ΦΕΚ το 2009, καθώς και την κήρυξη αυτής ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο¹⁶¹, τα τελευταία χρόνια δυστυχώς η εικόνα της Μεσαιωνικής Πόλης είναι άκρως απογοητευτική. Ελάχιστοι εναπομείναντες κάτοικοι, έλλειψη υποδομών και κοινωφελών έργων, κατάχρηση των κοινόχρηστων χώρων από τουριστικά προϊόντα εκθέματα και τραπεζοκαθίσματα, ηχορύπανση και αλλοιώσεις στη φυσιογνωμία και στο χαρακτήρα της πόλης.

Τη λύση σε όλα αυτά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου επιδιώκει να αντιμετωπίσει η υπό εξέλιξη πολεοδομική¹⁶² μελέτη που συντάσσεται από το Δήμο Ρόδου και τη Διεύθυνση Μεσαιωνικής Πόλης και Μνημείων. Πρόκειται για μια συνολική προσπάθεια, σοβαρή, με σαφείς στόχους, προτεραιότητες και μέτρα που αφορούν στους όρους δόμησης, τις χρήσεις γης, τη γενικότερη πολεοδομική οργάνωση, τη βιώσιμη κινητικότητα και την κατάσταση του δομημένου και μη χώρου. Έχει χρονικό ορίζοντα εφαρμογής τα 20 χρόνια και στόχος της είναι η χάραξη της στρατηγικής και η διαμόρφωση των πλαισίων της

¹⁶⁰ Δήμος Ροδίων. Διεύθυνση προστασίας Μεσαιωνικής πόλης και Αρχαιολογικών χώρων. *Βιώνοντας καθημερινά τη μοναδικότητα της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου*, Ρόδος 2009.

¹⁶¹ ΥΑ 23084/ 737/25.8.1948, ΦΕΓΔΔ 10/23.9.1948 - ΥΑ 94262/5720/28.12.1959 Υπουργείου Πολιτισμού, ΦΕΚ 24/Β/22.1.1960.

¹⁶² Παπαχριστοδούλου Ι., *Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου»*, Φεβρουάριος 2017.

«ολοκληρωμένης διατήρησης» και ανάπτυξης του ιστορικού οικισμού της ΜΠ της Ρόδου.

Συγκεκριμένα, η πολεοδομική μελέτη αναθεώρησης της Μεσαιωνικής πόλης θέτει συνολικά 15 γενικούς στόχους οι οποίοι θα συμβάλουν στην ολοκληρωμένη διατήρηση και ανάπτυξη του ιστορικού οικισμού της και οι οποίοι θα προσπαθήσουν να διαφυλάξουν¹⁶³ τις αστικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές ισορροπίες. Ειδικότερα αυτοί είναι¹⁶⁴:

1. Αναβάθμιση διεθνή - τοπικού ρόλου

- Επανακαθορισμός και αναβάθμιση του τοπικού και διεθνή ρόλου της Ρόδου, ως πολιτιστικού κέντρου και ως τόπου επικοινωνίας και επαφής μεταξύ των λαών καθώς και ως τόπου ανάπαυσης, με κινητήριο μοχλό τον απaráμιλλο μνημειακό και φυσικό της πλούτο.
- Αξιοποίηση της γεωγραφικής της θέσης για να ξαναγίνει Ρόδος κέντρο συνάντησης πολιτισμών.
- Καθιέρωση Ρόδου ως τόπου διεθνών πολιτιστικών εκδηλώσεων και συναντήσεων.
- Ανάπτυξη πρωτοποριακών πράξεων παγκόσμιας ακτινοβολίας.
- Αξιοποίηση της ένταξης της ΜΠ Ρόδου στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO.
- Ανάλυση πρωτοβουλιών συνεργασίας και προώθησης κοινών δράσεων με πόλεις και φορείς που συνδέονται με την ιστορία των Ιπποτών.
- Ίδρυση παραρτήματος του πανεπιστημίου Αιγαίου εντός της ΜΠ, για τα μεταπτυχιακά τμήματα και προώθηση νέων εκπαιδευτικών λειτουργιών.
- Διασύνδεση προσφερόμενων υπηρεσιών ΜΠ με τις αντίστοιχες της πόλης και της ευρύτερης περιοχής, τη νήσο της Ρόδου και τα γύρω νησιά.

2. Ανάδειξη – προβολή πολιτιστικού αποθέματος

- Εμπλουτισμός της πολιτιστικής υποδομής της ΜΠ με την επαναξιολόγηση, αναβάθμιση, συμπλήρωση και ένταξη ολόκληρου του πολιτιστικού της αποθέματος στη διάθεση των κατοίκων και των επισκεπτών της.
- Σύνταξη ειδικής μελέτης που θα προσδιορίζει τη συμμετοχή και τη συμβολή, μεμονωμένα και κατά ενότητες, όλης της πολιτιστικής υποδομής της ΜΠ, για την εκπλήρωση του στόχου της ανάδειξης και αρμονικής ένταξης της κληρονομιάς αυτής στη σύγχρονη ζωή.
- Δημιουργία νέων πόλων πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- Αξιοποίηση του συνόλου των οχυρώσεων της ΜΠ με κατάλληλες λειτουργίες.

¹⁶³ Αρχές της Βαλέτας για την προστασία και τη διαχείριση των ιστορικών πόλεων, οικισμών και αστικών περιοχών, ICOMOS 2011. Όπ. παρ. σελ. 136

¹⁶⁴ Όπ. παρ., σελ. 135-136

- Κατασκευή νέου σύγχρονου μουσείου που θα προβάλλει την ιστορική πορεία και τη συνεισφορά της Ρόδου στον πολιτισμό.
- Αναζωογόνηση και ένταξη στη σύγχρονη ζωή των άυλων πολιτιστικών αγαθών που συνδέονται με τη ΜΠ της Ρόδου.
- Προαγωγή σύγχρονων εξελίξεων, που είναι αντάξιες του ιστορικού της παρελθόντος.
- Διενέργεια περιοδικών εκθέσεων και εκδηλώσεων σε ετήσια βάση.
- Προώθηση των ποιοτικών ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.
- Αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για την ενημέρωση και την προβολή της ΜΠ.

3. Χάραξη αναπτυξιακών προοπτικών

- Αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος και της ιστορίας για την ανάπτυξη του οικισμού και της Ρόδου γενικότερα.
- Ένταξη του τουρισμού στις διαδικασίες της βιώσιμης ανάπτυξης και της αναζωογόνησης του οικισμού.
- Αξιοποίηση της παράδοσης, τοπικών προϊόντων και δραστηριοτήτων, για την προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής.
- Εξασφάλιση πόρων, μόνιμων και μη, για το έργο της προστασίας, συντήρησης και ανάπτυξης του οικισμού.

4. Σύνταξη σχεδίου διατήρησης

- Υιοθέτηση πολιτικής ολοκληρωμένης προστασίας, η οποία θα διασφαλίζει την αυθεντικότητα του οικισμού, τις πολιτιστικές αξίες και το χαρακτήρα του οικισμού.
- Καθορισμός ζωνών ειδικής προστασίας κατά περιοχές, ομάδες ή μεμονωμένα κτίρια, ανοικτούς χώρους και πλατείες σε συνάρτηση με την αρχαιολογική, ιστορική, αρχιτεκτονική και κοινωνική τους βαρύτητα.
- Λήψη νομικών, διοικητικών και οικονομικών μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία και ανάδειξη του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού ιστού του οικισμού.
- Διαμόρφωση διαχειριστικού σχεδίου και μηχανισμών διαρκούς παρακολούθησης, συνδεδεμένων με το γενικότερο σχεδιασμό της περιοχής.

5. Θέσπιση ειδικών όρων δόμησης και χρήσεων γης για την προστασία του οικισμού

- Αξιοποίηση και στήριξη στις διεθνώς αποδεκτές αρχές προστασίας των ιστορικών πόλεων (Χάρτης της Βενετίας, Σύμβαση της Γρανάδας, Διεθνής Χάρτης της Ουάσιγκτον, Διακήρυξη του Άμστερνταμ, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Μάλτας, Δήλωση της Δρέσδης, Αρχές της Βαλέτα)
- Καθορισμός ειδικών ρυθμίσεων όσον αφορά τους περιορισμούς της ιδιοκτησίας, τις χρήσεις γης και κτιρίων, τους όρους δόμησης και τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες.

- Κατάργηση του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου και επαναφορά του ιστορικού πολεοδομικού ιστού.

6. Αποκατάσταση – ανάπλαση – εκσυγχρονισμός – προβολή πολεοδομικού – αρχιτεκτονικού αποθέματος

- Προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση της ΜΠ ως ζωντανού μνημειακού συγκροτήματος και ανάδειξη της αυθεντικότητάς της.
- Ανάπτυξη και αρμονική προσαρμογή της ΜΠ στη σύγχρονη ζωή.
- Προώθηση εκτεταμένων αναπλαστικών παρεμβάσεων που θα φέρουν τη σφραγίδα της σύγχρονης εποχής και θα αξιοποιούν ταυτόχρονα την ιστορική μνήμη.
- Αποκατάσταση με λειτουργική ανάπλαση και μορφολογικό επαναπροσδιορισμό των υποβαθμισμένων περιοχών.
- Αποκατάσταση και ανασύνθεση της συνέχειας του πολεοδομικού ιστού, στα πολεοδομικά κενά της ΜΠ, τους βομβαρδισμένους χώρους και πλατείες.
- Συμπλήρωση και αναζωογόνηση των πολεοδομικών «κενών» της ΜΠ.
- «Οργανική» ένταξη των αρχαιολογικών χώρων στη ζωή της πόλης και οργάνωση δημόσιου χώρου γύρω από τις αρχαιολογικές ανασκαφές.
- Προβολή του προϋπάρχοντα πολεοδομικού ιστού στο σχεδιασμό των κοινοχρήστων χώρων, όπου αυτός καταργείται.
- Αναμόρφωση και ανάδειξη του θαλάσσιου μετώπου της πόλης, και διαμόρφωση μιας νέας σχέσης της πόλης με τη θάλασσα και τον πολιτισμό.
- Αξιοποίηση και προσαρμογή, όπου είναι δυνατό, των παλαιών κτιρίων για νέες χρήσεις.
- Απόσυρση των φραγμών που αποκλείουν δημόσιους χώρους. Διάθεση στους πολίτες και επισκέπτες όλων των χώρων που βρίσκονται μέσα και γύρω από τις οχυρώσεις και επανάκτηση των αρχαιολογικών χώρων που είναι αποκλεισμένοι μέσα στα λιμάνια.
- Διενέργεια αρχιτεκτονικών διαγωνισμών για τις αναπλαστικές παρεμβάσεις κλίμακας.
- Κήρυξη ως μνημείων σημαντικών κατασκευών και στοιχείων με ιστορικό, αρχιτεκτονικό και αισθητικό ενδιαφέρον.
- Ανάδειξη κτιρίων και χώρων που συνδέονται με τη συλλογική μνήμη των κατοίκων.

7. Βελτίωση ποιότητας ζωής. Προσέλκυση νέων κατοίκων

- Προώθηση πλέγματος μέτρων και ρυθμίσεων ώστε η ΜΠ να αποκτήσει μια νέα δυναμική, να ξαναγίνει ζωντανή, να προωθεί την ποικιλομορφία στην οργάνωσή της, να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες σε ντόπιους και επισκέπτες, να προστατεύει τον κοινωνικό της ιστό και να παρέχει τους όρους για ένα επιθυμητό επίπεδο ζωής στους κατοίκους της.
- Διαμόρφωση στεγαστικής πολιτικής με οικονομικές ενισχύσεις, φορολογικές απαλλαγές, μειωμένα δημοτικά τέλη και θεσμικά κίνητρα για την

αποκατάσταση, εκσυγχρονισμό των υφισταμένων κατοικιών και κατασκευή νέων στη ΜΠ.

- Διαμόρφωση των προϋποθέσεων για την ελαχιστοποίηση της λειτουργικής εξάρτησης των κατοίκων της ΜΠ από τη νέα πόλη.
- Θέσπιση κινήτρων για την προσέλκυση νέων κατοίκων.
- Αξιοποίηση του πλεονάζοντος κτιριακού αποθέματος για φοιτητική στέγη με στόχο το ζωντάνεμα της ΜΠ και την ανανέωση του πληθυσμού της.

8. Προώθηση ποιοτικού – εναλλακτικού τουρισμού

- Αξιοποίηση του τουρισμού για την ανάπτυξη και αναζωογόνηση του ιστορικού οικισμού της ΜΠ της Ρόδου σε συνδυασμό με σεβασμό της πολιτιστικής του ταυτότητας, προστασία της φυσιογνωμίας και διαφύλαξη της αντοχής του οικισμού.
- Ανάδειξη της ΜΠ ως καίριου μοχλού της ποιοτικής αναβάθμισης του τουρισμού της Ρόδου και επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου με παροχές υπηρεσιών υψηλής στάθμης σε όλους τους τομείς για επισκέπτες και διαμένοντες.
- Ένταξη στη ΜΠ λειτουργιών συνεδριακού χαρακτήρα ανώτατου επιπέδου.
- Διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς.
- Λήψη μέτρων ανάπτυξης του θαλάσσιου τουρισμού, κρουαζιέρας στον τουριστικό λιμένα και σκαφών αναψυχής στο Μαντράκι και Κολώνα, με ποιοτικές εξυπηρετήσεις και αναβαθμισμένες υποδομές.

9. Αναζωογόνηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων. Βελτίωση παραγωγικού περιβάλλοντος. Εισαγωγή καινοτομιών

- Ενθάρρυνση δραστηριοτήτων εξυπηρέτησης των κατοίκων της ΜΠ και της πόλης γενικότερα.
- Αναβίωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και σύνδεση της λειτουργίας τους με τον τουρισμό. Προώθηση τοπικών προϊόντων και κουζίνας.
- Λήψη και οργάνωση μέτρων για τη λειτουργία δραστηριοτήτων σε ετήσια βάση.
- Εγκατάσταση νέων δραστηριοτήτων που εξασφαλίζουν απασχόληση.

10. Συμπλήρωση και βελτίωση κοινωνικής– τεχνικής υποδομής

- Συμπλήρωση των αναγκαίων κοινωνικών υποδομών στους τομείς εκπαίδευσης, της πρόνοιας, της υγείας και του αθλητισμού και στις δύο γειτονιές της ΜΠ.
- Ολοκλήρωση της τεχνικής υποδομής, με έμφαση στα «υπόγεια δίκτυα».

11. Αντιμετώπιση κινδύνων που απειλούν τη ΜΠ

- Αντιμετώπιση των κινδύνων από τις αλλοιώσεις των τοπικών παραδόσεων και της κοινωνικής σύνθεσης καθώς και των στρεβλώσεων που προκαλούν οι τουριστικές και οικιστικές πιέσεις (gentrification).
- Αποφυγή της μουσειακής διατήρησης της φυσιογνωμίας της ΜΠ.

- Έλεγχος της μονοκαλλιέργειας του τουρισμού και της μετατροπής της ΜΠ ως χώρου παραθεριστικής κατοικίας και αναψυχής.
- Έλεγχος της υπερβολικής ανάπτυξης των τουριστικών δραστηριοτήτων εμπορικού χαρακτήρα.
- Διαμόρφωση ολοκληρωμένου σχεδίου για την αντιμετώπιση εκτάκτων καταστάσεων, ιδιαίτερα του σεισμού.
- Λήψη προληπτικών μέτρων στατικής υποστήριξης των επικινδύνων κατασκευών.
- Θεσμική θωράκιση και οργάνωση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραβατικότητας. Παρέμβαση για την αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου.
- Έμφαση στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων από τους θορύβους, που προκαλεί η ανεξέλεγκτη λειτουργία των κέντρων αναψυχής.

12. Βελτίωση της κινητικότητας

- Προώθηση δράσεων προαγωγής της βιώσιμης κινητικότητας.
- Πρόκριση και διευκόλυνση της πεζής μετακίνησης και της χρήσης ποδηλάτων από κατοίκους, επισκέπτες, επιχειρηματίες και εργαζομένους.
- Διευκόλυνση μετακίνησης και πρόσβασης των ΑΜΕΑ σε όλους τους χώρους, δημόσια κτίρια και μνημεία της ΜΠ.
- Ιεράρχηση του οδικού δικτύου και προσδιορισμός εξυπηρετήσεων.
- Δραστικός περιορισμός της κυκλοφορίας και της στάθμευσης εντός της ΜΠ, με εξαίρεση τα οχήματα των κατοίκων και την τροφοδοσία, με σαφείς περιοριστικούς όρους.
- Δημιουργία χώρων στάθμευσης εκτός οδού και περιφερειακά της ΜΠ.
- Οργάνωση συγκοινωνιακού συστήματος πρόσβασης προς τη ΜΠ με ηλεκτροκίνητα mini bus και με δίκτυο ποδηλατοδρόμων.
- Διευκόλυνση της στάθμευσης των οχημάτων των επισκεπτών που έχουν προορισμό τη ΜΠ της Ρόδου.
- Καθήλωση της κυκλοφορίας στο παράκτιο μέτωπο της ΜΠ.

13. Αξιοποίηση ακινήτων δημοσίου

- Διαμόρφωση ολοκληρωμένου σχεδίου αξιοποίησης της μεγάλης ακίνητης περιουσίας του δημοσίου για κοινωνικές εξυπηρετήσεις, στεγαστικά προγράμματα, φοιτητική στέγη, αναπτυξιακούς σκοπούς και λειτουργίες της διοίκησης, με τη συνδρομή και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.
- Δημιουργία τοπικού φορέα διαχείρισης ολόκληρης της δημόσιας περιουσίας της ΜΠ.
- Ορθολογική αναδιάταξη και βέλτιστη λειτουργική αξιοποίηση των δημοσίων κτιρίων στον άξονα της οδού Ιπποτών και προώθηση λειτουργιών που διασφαλίζουν μεγαλύτερη κινητικότητα.

14. Βιώσιμη ανάπτυξη - Προστασία περιβάλλοντος

- Στήριξη στις αρχές της βιώσιμης και αειφορικής ανάπτυξης σε κάθε έργο που εκτελείται στη ΜΠ.
- Διεύρυνση της χρήσης των νέων τεχνολογιών και εισαγωγή καινοτόμων δράσεων.
- Ένταξη της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής στις κατασκευές..
- Προσδιορισμός μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και της ενδημικής φυτικής βλάστησης.
- Φυτεύσεις κοινοχρήστων χώρων με βιοκλιματικά κριτήρια.
- Ενθάρρυνση χρήσης εναλλακτικών και περιβαλλοντικά αποδεκτών μέσων μετακίνησης εντός της ΜΠ, όπως ηλεκτρικά οχήματα.
- Αντιμετώπιση των ενεργειακών αναγκών με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ήλιος, γεωθερμία)

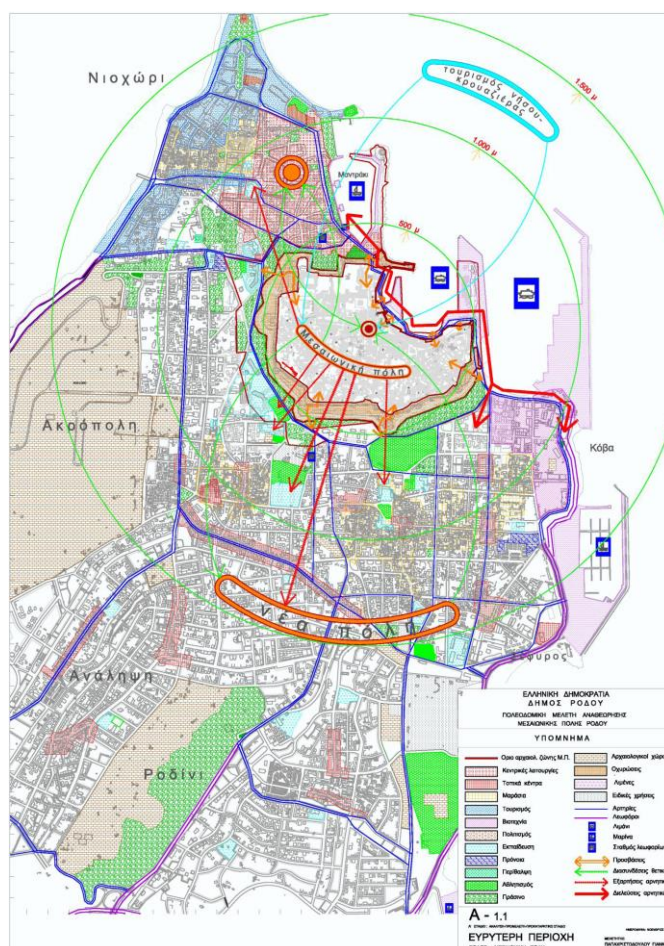
15. Συμμετοχή κατοίκων και φορέων. Αποτελεσματική διαχείριση.

- Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, κινητοποίηση των κατοίκων της ΜΠ καθώς και των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται σε αυτή, ως αναγκαίου όρου για την επίτευξη των στόχων του παρόντος.
- Αντιμετώπιση της προστασίας του ιστορικού οικισμού της ΜΠ ως ζήτημα που αφορά πρωτίστως τους κατοίκους της.
- Συμμετοχή, διαρκής διάλογος με την τοπική κοινωνία και φορείς ως αναπόσπαστου μέρους του προγράμματος και του σχεδιασμού αποκατάστασης της ΜΠ.
- Στήριξη στην τοπική κοινωνία με τη συμμετοχή και το διάλογο, για την εφαρμογή των στόχων του παρόντος.
- Δημιουργία τοπικών αποκεντρωμένων διοικητικών δομών αποτελεσματικής διαχείρισης και παρακολούθησης της ΜΠ: τεχνική υπηρεσία, αστυνομία, γραφεία πληροφόρησης και εξυπηρέτησης.
- Σύσταση τοπικού κοινωνικού φορέα παρακολούθησης της εφαρμογής των στόχων του σχεδιασμού.
- Ουσιαστική μεταφορά αρμοδιοτήτων στις τοπικές υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ.
- Ανάλυση ευθύνης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των αρμοδίων κρατικών αρχών για την ολοκληρωμένη διατήρηση της ΜΠ και τη διασφάλιση των αναγκαίων πόρων.
- Σύνταξη επιχειρησιακού-διαχειριστικού σχεδίου, με τη συμμετοχή και των ενδιαφερομένων μερών, για τον προγραμματισμό και συντονισμό των αναγκαίων δράσεων.

Σύμφωνα με την πολεοδομική μελέτη αναθεώρησης, η Α' Φάση της οποίας έχει εγκριθεί ήδη από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και το ΥΠΠΕΝ, αρμόδιο όργανο για την εφαρμογή αυτής είναι το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ΚΑΣ, ενώ παράλληλα ο προγραμματισμός, η προώθηση της εφαρμογής και η διασφάλιση της υλοποίησης των στόχων της, θα γίνεται με τη συμμετοχή εκπροσώπων του Δήμου Ρόδου και των αρμοδίων υπηρεσιών του, της

Εφορείας Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου και των κατοίκων και επιχειρηματιών της Μεσαιωνικής Πόλης, οι οποίοι θα απαρτίζουν το Όργανο¹⁶⁵ Παρακολούθησης της Μεσαιωνικής πόλης.

Σύμφωνα με το προσχέδιο του Προεδρικού Διατάγματος που έχει ολοκληρωθεί και έχει κατατεθεί στα δυο αρμόδια Υπουργεία, ορίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης ανά ζώνες, καθορίζονται διατάξεις για τα καταστήματα και δεσμευτικές οδηγίες για την εμφάνιση αυτών, καθορίζονται χρήσεις γης κατά τομείς, ορίζονται οι προδιαγραφές για τη λειτουργία των καταλυμάτων και των κέντρων διασκέδασης και καθορίζονται¹⁶⁶ ως ζώνες ειδικής προστασίας περιοχές, ομάδες κτιρίων, ανοικτοί χώροι και πλατείες σε συνάρτηση με την αρχαιολογική, ιστορική, αρχιτεκτονική και κοινωνική τους βαρύτητα.

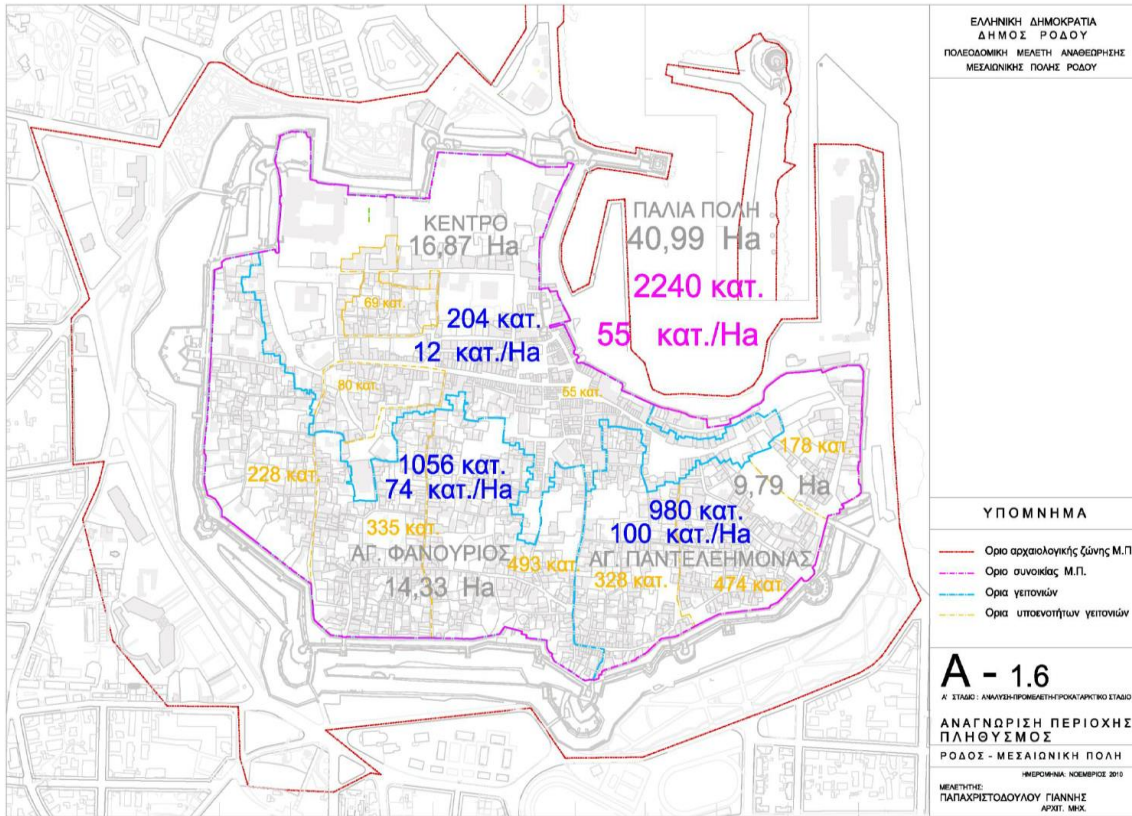

18. Αναγνώριση περιοχής

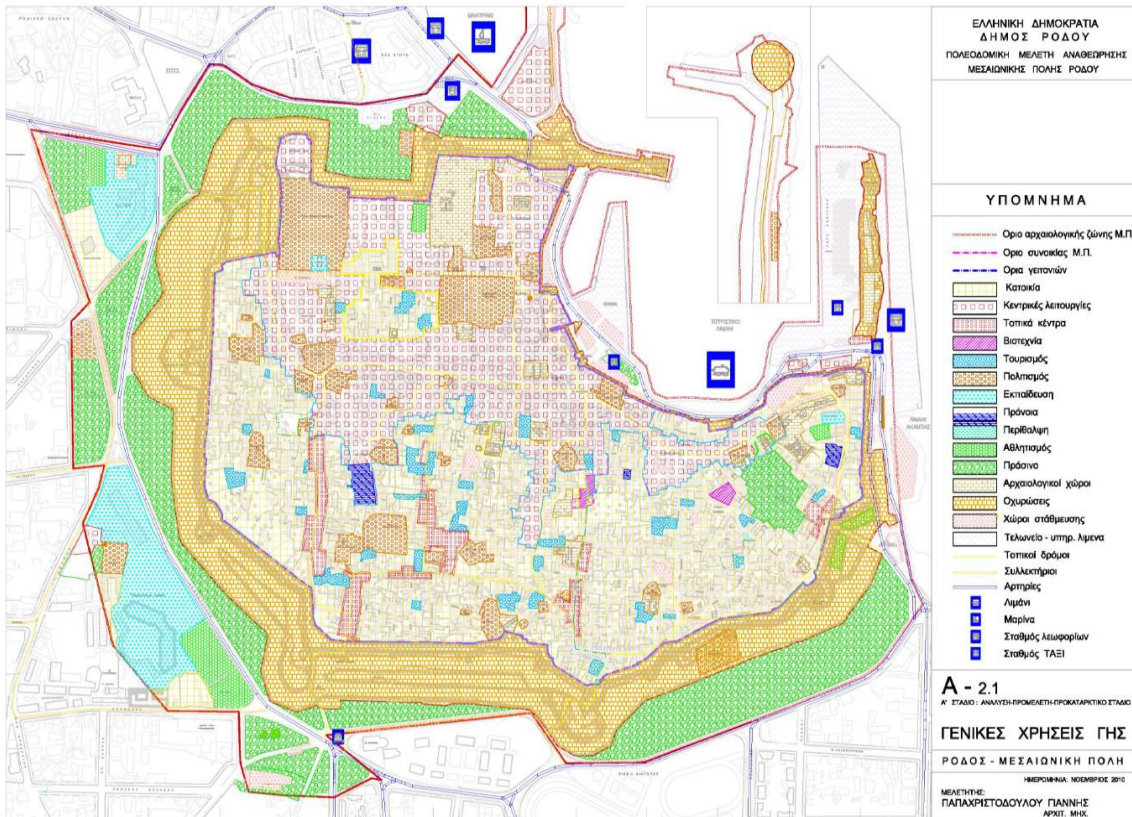
Πηγή: Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου.

¹⁶⁵ Όπ. παρ., σελ. 11

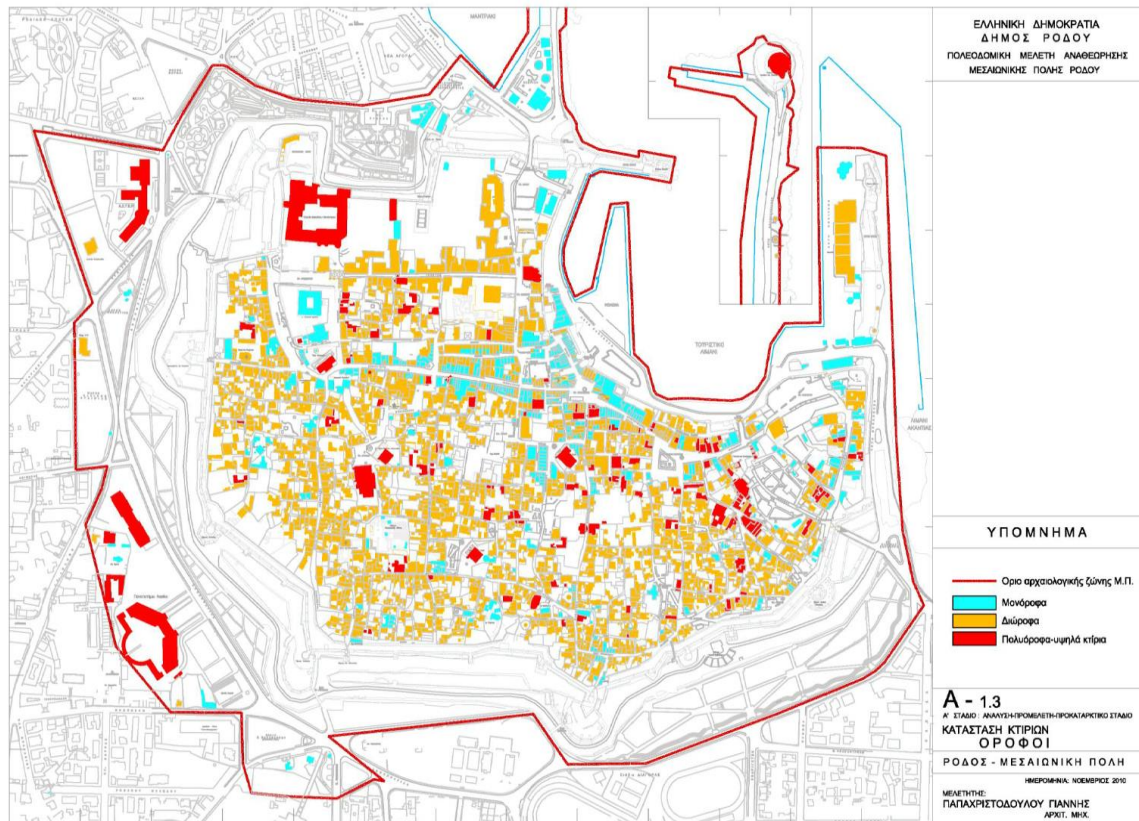
¹⁶⁶ Όπ. παρ., σελ. 37

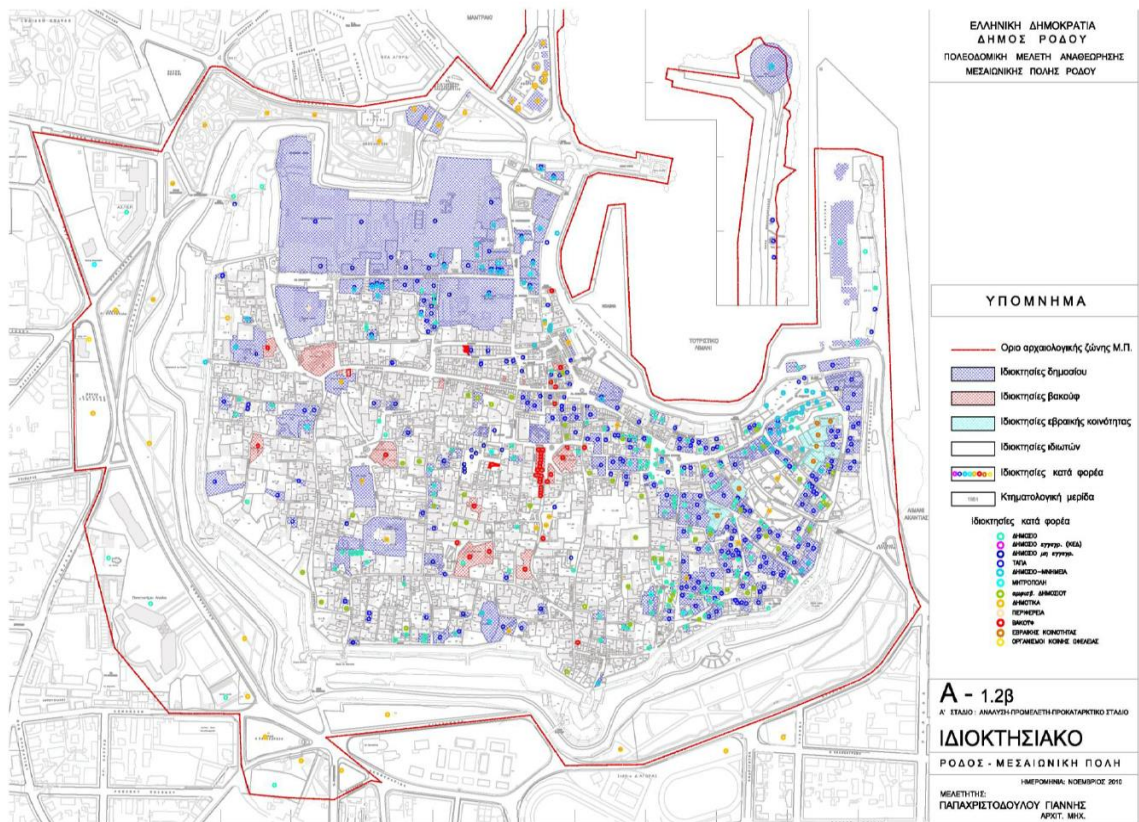
19. Πληθυσμός ανά γειτονιά. Πηγή: όπ. παρ.

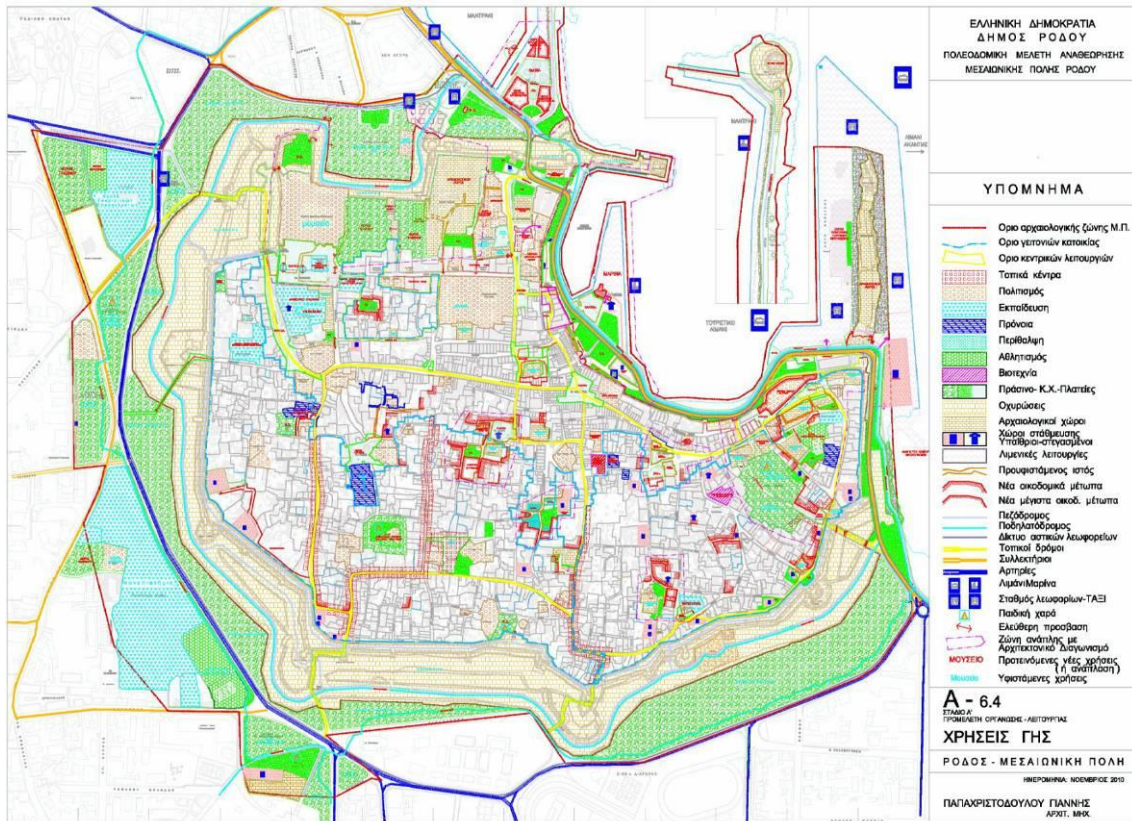
20. Γενικές χρήσεις γης. Πηγή: όπ. παρ.

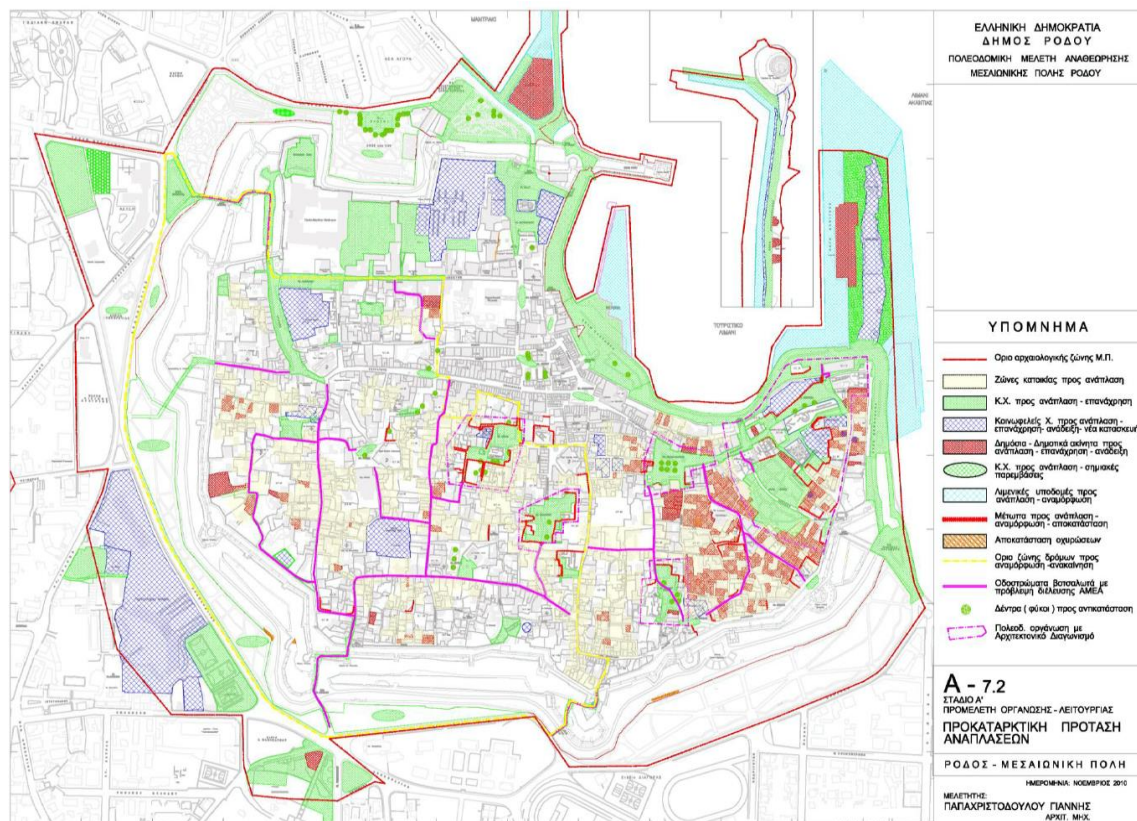
21.Αριθμός ορόφων κτηρίων. Πηγή: όπ. παρ.

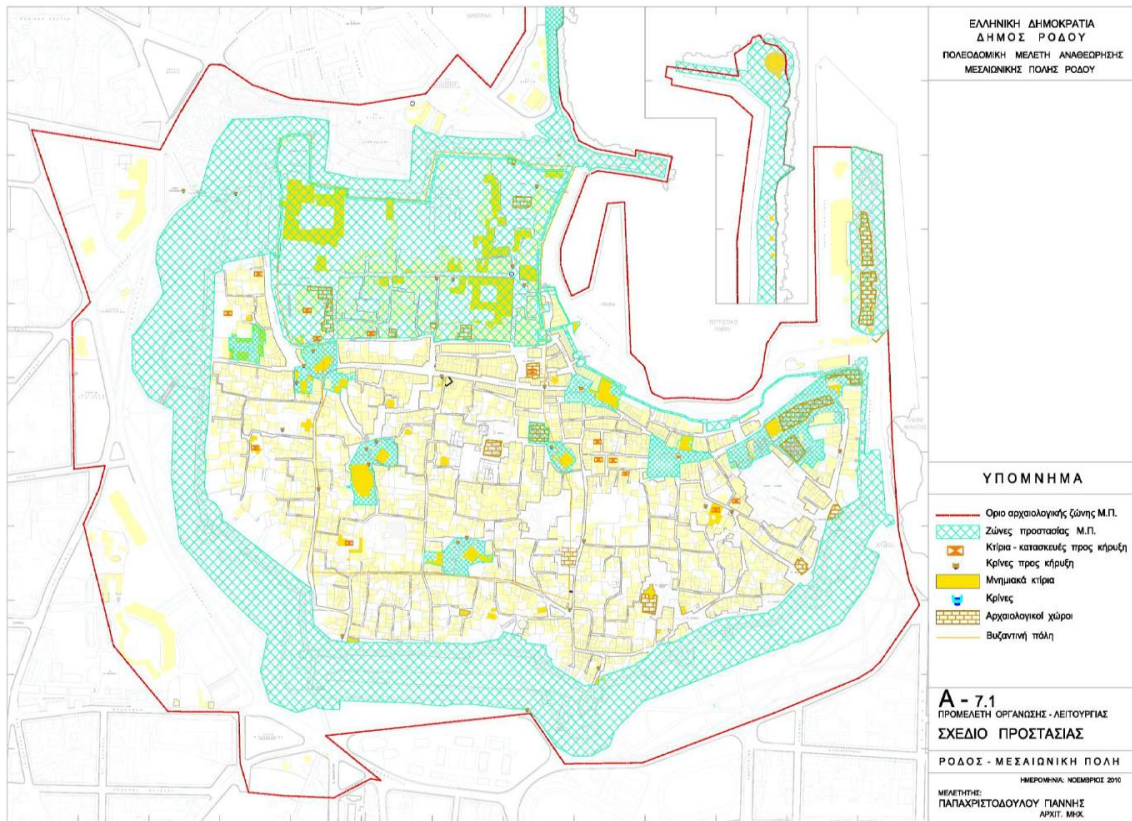
22.Ιδιοκτησιακό καθεστώς. Πηγή: όπ. παρ.

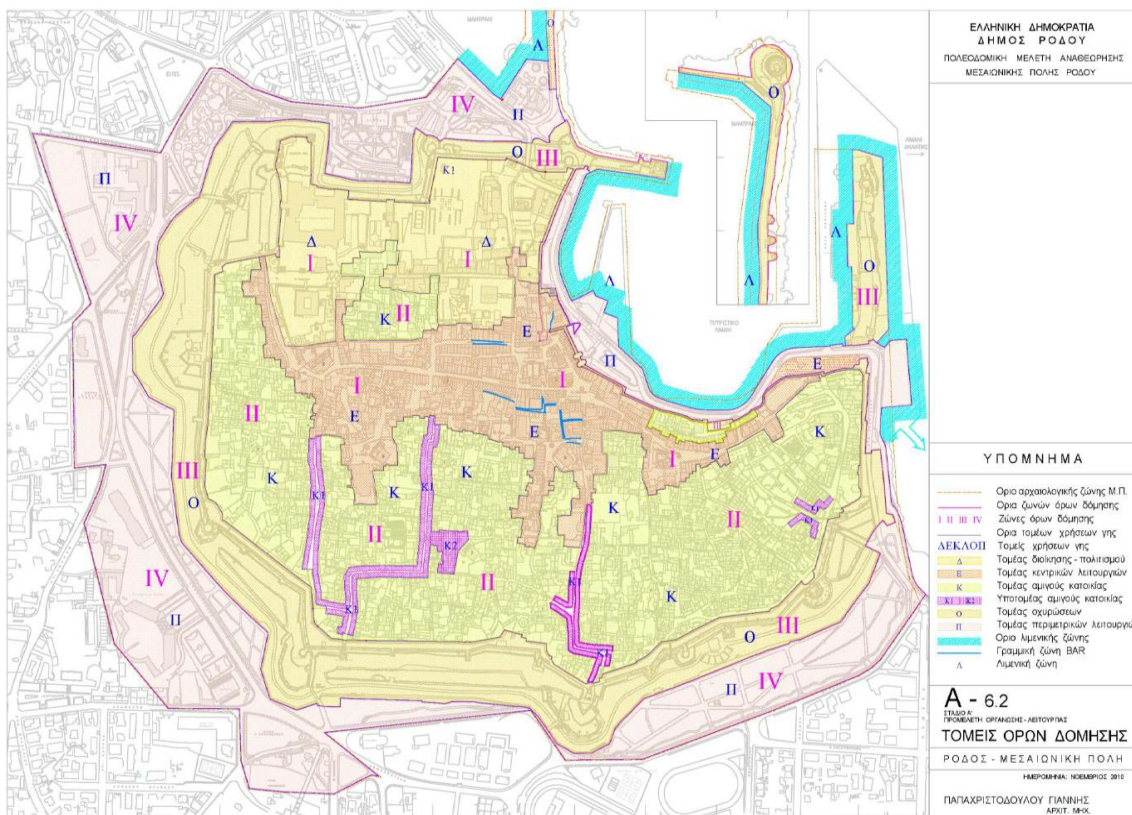
23. Πρόταση - Χρήσεις γης. Πηγή: όπ. παρ.

24. Προκαταρκτική πρόταση αναπλάσεων. Πηγή: όπ. παρ.

25. Σχέδιο προστασίας. Πηγή: όπ. παρ.

26. Τομείς όρων δόμησης. Πηγή: όπ. παρ.

ΟΡΟΙ ΔΟΜΗΣΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ ΡΟΔΟΥ															
ΖΩΝΗ I και II	ΟΡΟΙ ΔΟΜΗΣΗΣ														
	επιτρέπεται η επανακατασκευή ή προσθήκη κτιρίου όπως προυπήρχε ιστορικά σε σκάπια με όποιο πρόσωπο και εμβαδόν είχαν προ της 2-12-1961														
I και II	ΚΑΤΑ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ για την ανέγερση ή προσθήκη ΝΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ														
	ΖΩΝΗ	ελάχιστο προσωπο	ελάχιστο εμβαδον	ελάχιστο προσωπο	ελάχιστο εμβαδον	ελάχιστο προσωπο	ελάχιστο εμβαδον	ελάχιστο προσωπο	ελάχιστο εμβαδον	Μεγιστο Υψος (μ)	Οροφοι	Συστημα	Καλυψη (%)	Σ.Δ.	
	I	ΚΑΝΟΝΑΣ αρτιότητας οικοπέδων		ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΕΙΣ			ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΕΙΣ			4.50	1	κατά ΝΟΚ	70	μέχρι 100 μ ² : 0,8 απο 100 έως 200 μ ² : 0,6 απο 200 μ ² και άνω : 0,4 μήγιστη ύψωση 240 μ ²	
		με όποιο πρόσωπο και εμβαδόν είχαν προ της 2-12-1961		παράκλιση από 23-12-61 μέχρι δημοσίευση παρόσης ΦΕΚ 148Δ/61	παράκλιση από 23-10-63 μέχρι δημοσίευση παρόσης ΦΕΚ 178Δ/63	παράκλιση από 23-12-61 μέχρι 23-10-63 ΦΕΚ 148Δ/61-178Δ/63	ισχύουν στις προβλεπόμενες ζώνες των διαταγμάτων								
		7	100	-	-	-	-								
II	με όποιο πρόσωπο και εμβαδόν είχαν προ της 2-12-1961		-	-	8	200	10	300	7.50	2	>>	80	μέχρι 100 μ ² : 0,8 απο 100 έως 200 μ ² : 0,6 απο 200 μ ² και άνω : 0,4 μήγιστη ύψωση 240 μ ²		
III	δόμηση κατά τον αρχαιολογικό νόμο 3028/02														
IV	ΚΑΝΟΝΑΣ αρτιότητας οικοπέδων		παράκλιση προ 03-09-62 ΦΕΚ 177Δ/63 ΦΕΚ 28Δ/66								κατά ΝΟΚ		κατά ΝΟΚ		0.8
	13	500	8	150							κατά ΝΟΚ				

27.Οροι δόμησης. Πηγή: όπ. παρ.

Πηγή φωτογραφιών 19-28 : Ι. Παπαχριστοδούλου, *Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου»*, Φεβρουάριος 2017.

Επιπρόσθετα, θέτονται ρυθμίσεις¹⁶⁷ για τις μετακινήσεις εντός της Μεσαιωνικής πόλης οι οποίες αποσκοπούν στη διευκόλυνση της πεζής μετακίνησης των κατοίκων, επισκεπτών, επιχειρηματιών και εργαζομένων, στη διευκόλυνση των κατοίκων ως προς την κίνηση και τη στάθμευση στις γειτονιές τους, στην ελαχιστοποίηση της παρουσίας οχημάτων (αυτοκινήτων και μηχανοκίνητων δικύκλων) στο κέντρο της πόλης, στην ενθάρρυνση χρήσης εναλλακτικών και περιβαλλοντικά αποδεκτών μέσων μετακίνησης και ιδιαίτερα των ποδηλάτων και στη μεταφορά της στάθμευσης εκτός οδού και περιφερειακά του τειχισμένου οικισμού. Ολόκληρη η Μεσαιωνική Πόλη χαρακτηρίζεται ως περιοχή περιορισμένης κυκλοφορίας, ενώ η στάθμευση οχημάτων εντός αυτής επιτρέπεται μόνο για τους αποδεδειγμένα κατοίκους της σε καθορισμένους χώρους στάθμευσης.

¹⁶⁷ Όπ. παρ., σελ 40

Προτείνονται αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων οι οποίες αποσκοπούν στην λειτουργική αναβάθμιση και ένταξή τους στις σύγχρονες απαιτήσεις σε συνδυασμό με την προβολή του προϋπάρχοντα ιστού, ενώ παράλληλα προωθείται η ένταξή των αρχαιολογικών χώρων στη ζωή της πόλης με την ανάδειξη και την προβολή των ευρημάτων και τη διευκόλυνση της επισκεψιμότητάς τους.

Παράλληλα, προτείνεται να αξιοποιηθεί ο θεσμός των προγραμματικών συμβάσεων για τη συντήρηση, αποκατάσταση, εκσυγχρονισμό και επανάχρηση ακινήτων του Δημοσίου, με τη συμμετοχή του ΥΠΠΟΑ και του Δήμου, καθώς και να δημιουργηθεί ειδικός λογαριασμός μόνο για τη Μεσαιωνική Πόλη. Οι πόροι του λογαριασμού αυτού θα προέρχονται από ετήσιες επιχορηγίες του Δήμου Ρόδου, της Περιφέρειας, του ΥΠΠΟΑ, του ΥΠΕΝ, καθώς και άλλων φορέων του Δημοσίου, από ποσοστό από τις εισπράξεις ξεναγήσεων, από χορηγίες ιδιωτών, από έσοδα από την ενοικίαση κοινοχρήστων χώρων και από τη λειτουργία της ελεγχόμενης στάθμευσης, καθώς και από την επιβολή, από τη Δημοτική Αστυνομία, προστίμων κυκλοφορίας και πάσης φύσεως έσοδα από την επιβολή κυρώσεων παραβατικότητας εντός της Μεσαιωνικής Πόλης.

Επιπρόσθετα, ένας από τους βασικούς στόχους του διατάγματος είναι η σύνταξη επιχειρησιακού-διαχειριστικού σχεδίου διατήρησης και προστασίας της Μεσαιωνικής Πόλης, με συμμετοχικές διαδικασίες, το οποίο θα συνδέεται με το γενικότερο σχεδιασμό της περιοχής.

Τέλος, όσον αφορά την εφαρμογή των ρυθμίσεων και των οδηγιών που προβλέπονται στην πολεοδομική μελέτη αναθεώρησης, δύναται ο Δήμος να εκδόσει ειδικές κανονιστικές διατάξεις πέραν του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, οι οποίες θα επιβάλλουν κυρώσεις και πρόστιμα έως ότου υπάρξει συμμόρφωση. Η δημοτική αστυνομία θα διενεργεί συνεχείς περιπολίες για τη διαπίστωση πιθανών παραβάσεων και ο Δήμος θα συγκροτήσει ειδικό συνεργείο άμεσης παρέμβασης.

Εδώ και τριάντα δυο χρόνια, η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου έχει ενταχθεί¹⁶⁸ στη λίστα των μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς πληροί τα εξής τρία κριτήρια:

ii. έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση για ένα χρονικό διάστημα ή σε μία πολιτιστική περιοχή του κόσμου, στις εξελίξεις της αρχιτεκτονικής, της μνημειακής τέχνης ή της πολεοδομίας και της χωροταξίας

iv. είναι ένα εξαιρετο δείγμα ενός τύπου κτιρίου ή αρχιτεκτονικού συνόλου ή τοπίου, που απεικονίζει σημαντικό στάδιο της ανθρώπινης ιστορίας

v. είναι ένα εξαιρετο δείγμα ενός παραδοσιακού οικισμού ή μιας χρήσης γης ή θάλασσας που αντιπροσωπεύει ένα πολιτισμό ή πολιτισμούς ή την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον του

Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει όλα αυτά τα χρόνια για την αποκατάσταση μεμονωμένων μνημείων εντός της Μεσαιωνικής Πόλης, κυρίως με τη βοήθεια της πρώτης Προγραμματικής Σύμβασης του 1984, η διαχείριση του ιστορικού της περιβάλλοντος παραμένει προβληματική. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχει έντονη εγκατάλειψη από τους μόνιμους κατοίκους και μετατροπή της Μεσαιωνικής Πόλης σε χώρο τουριστικής αγοράς και νυχτερινής διασκέδασης, έλλειψη οικιστικής πολιτικής, προβληματική διαχείριση και συντήρηση του μνημειακού της πλούτου, έλλειψη υποδομών, παραβίαση των κυκλοφοριακών ρυθμίσεων, μη συμμόρφωση των κατοίκων και των επιχειρηματιών με τον οδηγό προστασίας και ελλιπείς χρηματοδοτήσεις.

Μεγάλη ελπίδα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών αποτελεί η ολοκλήρωση της πολεοδομικής μελέτης αναθεώρησης και η σύναψη νέας προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Δήμου Ρόδου, του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου Νότιας Δωδεκανήσου, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης Αποχέτευσης Ρόδου, με στόχο την προστασία του εξέχοντος μνημειακού συνόλου της Μεσαιωνικής Πόλης και παράλληλα την ικανοποίηση των κοινωνικοοικονομικών αναγκών των κατοίκων και των επισκεπτών.

¹⁶⁸ Υπ. αριθμ. 12COM XIV.A/1988 απόφαση, UNESCO.

3.4. ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ – ΘΕΣΜΟΙ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Όπως αναφέρθηκε ήδη στο προηγούμενο κεφάλαιο, η προγραμματική σύμβαση που υπεγράφη το 1984 μεταξύ Δήμου Ροδίων, ΤΑΠΑ και Υπουργείου Πολιτισμού συνέβαλε σημαντικά στην ανάδειξη του ιστορικού χαρακτήρα της Μεσαιωνικής Πόλης. Κατά τη διάρκεια των είκοσι ετών ισχύος της σύμβασης αυτής, μια από τις πρώτες¹⁶⁹ προγραμματικές συμβάσεις μεταξύ κεντρικής, περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, υλοποιήθηκαν πάρα πολλά έργα, συντάχθηκαν μελέτες συντήρησης, προστασίας και ανάδειξης μεμονωμένων μνημείων αλλά και συνόλων, εκτελέστηκαν έργα επείγοντος χαρακτήρα, διαμορφώθηκαν αρχαιολογικοί χώροι, πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές, οργανώθηκαν σεμινάρια και επιστημονικά συνέδρια και γενικότερα έγιναν συντονισμένες προσπάθειες για τη διάσωση του ιστορικού αυτού τόπου.

Δυστυχώς η σύμβαση αυτή έληξε το 2004. Έκτοτε δεν έχει ανανεωθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού, γεγονός που προκαλεί τεράστια προβλήματα στον πλούτο της πόλης. Μόλις πριν από λίγα χρόνια μάλιστα, κατέρρευσε τμήμα του δυτικού πύργου της κύριας εισόδου του παλατιού του Μεγάλου Μαγίστρου, το κόστος¹⁷⁰ αποκατάστασης του οποίου εκτιμήθηκε στα 80.000 ευρώ. Η ανησυχία υπήρξε έντονη, καθώς η κατάσταση τόσο των μνημείων, όσο και των κτιρίων συνοδείας της Παλιάς Πόλης συνεχώς επιβαρύνεται.

Η τελευταία προγραμματική σύμβαση¹⁷¹ που υπεγράφη από το Δήμο Ρόδου με το Υπουργείο Πολιτισμού αφορούσε τα έτη 2009 – 2010 και εστίαζε στην «Προβολή Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Πόλεως Ρόδου», με πρωταρχικό στόχο την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων της πόλης. Ο προϋπολογισμός

¹⁶⁹ Μέχρι το 1983, οι σχέσεις της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης με την τοπική αυτοδιοίκηση, όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία, είχαν σχεδόν αποκλειστικά ιεραρχικό - διοικητικό χαρακτήρα. Μετά την απαραίτητη νομοτεχνική επεξεργασία μιας κοινής σύμβασης εκτέλεσης έργου του ελληνικού δικαίου, ετοιμάστηκε η πρώτη Προγραμματική Σύμβαση και η οποία ψηφίστηκε ως άρθρο ΙΙ στο Ν.1416/1984. Π. Μαΐστρος, 'ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - Συμβολή στην Ιστορική Μνήμη', Αθήνα 2000.

¹⁷⁰ Νικητιάδης Γ., «Εγκατάλειψη των μνημείων της Ρόδου», Ερώτηση προς τον Υπουργό Πολιτισμού Λιάπη Μ., <http://www.gnikitiadis.gr>

¹⁷¹ «Προγραμματική σύμβαση για προβολή και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων», Η Δημοκρατική, 9 Μαΐου 2009.

της σύμβασης περιλάμβανε το ποσό των 520.179,56 ευρώ ετησίως και συνυπογράφη εκτός από τους δυο προαναφερόμενους φορείς, από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ) και τη Δημοτική Επιχείρηση Καθαριότητας Ρόδου (ΔΕΚΡ). Η ισχύς της σύμβασης ήταν μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010 με δυνατότητα παράτασης και περιλάμβανε τη διασφάλιση βέλτιστων συνθηκών πρόσβασης στους αρχαιολογικούς τόπους, μνημεία και χώρους που βρίσκονται στη διοικητική περιφέρεια του Δ. Ροδίων, την προβολή των αρχαιολογικών μνημείων, την ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής γενικότερα σημασίας των αρχαιοτήτων και των μνημείων της Ρόδου και τους τακτικούς καθαρισμούς και εξωραϊσμούς των χώρων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Στους χώρους αυτούς μεταξύ άλλων περιλαμβάνονταν περιοχές και εντός της Μεσαιωνικής Πόλης, όπως η εσωτερική τάφος στην πύλη του Αγ. Αντωνίου, η τάφος στο Κολλάκιο, η Οδός Παναϊτίου, Θεοφιλίσκου, Αγήσανδρου και Πυθαγόρα και οι πλατείες Αθήνας, Σοφοκλέους και Ευδήμου.

Ως θετική μπορεί να λάβει κανείς την πρόσφατη υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας, μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και του Δήμου Ρόδου, ως προπομπό για τη σύνταξη νέας Προγραμματικής Σύμβασης, που έλαβε χώρα κατά τον εορτασμό συμπλήρωσης των 30 χρόνων από την ένταξη της Μεσαιωνικής Πόλης στη λίστα των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Στις δράσεις του μνημονίου συνεργασίας που υπεγράφη στις 3 Νοεμβρίου 2018, περιλαμβάνονται τα ακόλουθα¹⁷²:

- α. Ολοκλήρωση της διαδικασίας αναθεώρησης της Πολεοδομικής Μελέτης της Μεσαιωνικής Πόλης, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.
- β. Άμεσα μέτρα και σωστικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση ετοιμορροπιών στις περιοχές των κοινόχρηστων χώρων αλλά και σε κενά ακίνητα, δημόσια και ιδιωτικά.
- γ. Ένταξη συγκεκριμένων κατάλληλων δημόσιων και κοινωφελών χρήσεων σε επιλεγμένα ακίνητα και μνημεία.
- δ. Θέσπιση και διασφάλιση της εφαρμογής των κανονισμών για τις χρήσεις και τις λειτουργίες τόσο του δημόσιου, όσο και του ιδιωτικού χώρου.

¹⁷² Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου. Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. 30^η επέτειος. Εκδήλωση για τη συμπλήρωση 30 χρόνων στη λίστα Πόλεων Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. 2-4 Νοεμβρίου 2018. Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου, Ρόδος.

- ε. Ολοκλήρωση των κοινωφελών δικτύων ύδρευσης, αποχέτευσης και ηλεκτροδότησης, καθώς και διαμόρφωση, φωτισμός, συντήρηση και καθαρισμός των κοινόχρηστων χώρων και των οδοστρωμάτων, συμβάλλοντας στη σημαντική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών.
- στ. Διερεύνηση κατάλληλων τρόπων ενεργειακής εξοικονόμησης και εγκατάστασης ήπιων μορφών ενέργειας.
- ζ. Διερεύνηση οικονομικών¹⁷³ και άλλων κινήτρων για τη διατήρηση της αυθεντικότητας της Μεσαιωνικής Πόλης και την αναζωογόνηση του ενεργού οικισμού.
- η. Εκπόνηση από το ΥΠΠΟΑ ολιστικού Σχεδίου Διαχείρισης της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου ως Μνημείου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.
- θ. Εκπόνηση από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων προγράμματος αξιοποίησης των ακινήτων που διαχειρίζεται στη Μεσαιωνική Πόλη, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες της Πολεοδομικής Μελέτης και του Σχεδίου Διαχείρισης.
- ι. Ενίσχυση και εμπλουτισμός των δράσεων προβολής και ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου.
- ια. Διατύπωση συγκεκριμένων υλοποιήσιμων προτάσεων για την ανάδειξη της Μεσαιωνικής Πόλης σε κέντρο πολιτισμού διεθνούς εμβέλειας.
- ιβ. Ανάδειξη του λιμανιού της Ρόδου και της Χερσαίας Λιμενικής Ζώνης που περιβάλλει τη Μεσαιωνική Πόλη και περιλαμβάνει τμήματα των οχυρώσεων και κατάλοιπα του ιστορικού λιμένα των πόλης.

¹⁷³ Επιδιώκεται να υπογραφεί νέα Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ Δήμου Ρόδου, του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου Νότιας Δωδεκανήσου, του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης Αποχέτευσης Ρόδου με στόχο την προστασία του εξέχοντος μνημειακού συνόλου της Μεσαιωνικής Πόλης και παράλληλα στην ικανοποίηση των κοινωνικοοικονομικών αναγκών των κατοίκων και των επισκεπτών. Εσπερίδα Εφορείας Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου και Διεύθυνση Μεσαιωνικής Πόλης & Μνημείων Δήμου Ρόδου. Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου, 27 Φεβρουαρίου 2019.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΑΤΜΟΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ - ΧΩΡΑ ΜΕ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΜΟ

4.1 Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η Πάτμος ανήκει στο Νομό Δωδεκανήσου και αποτελεί ένα από τα ωραιότερα νησιά του βόρειου Αιγαίου. Γνωστή και ως το 'Ιερό νησί', τα 'Ιεροσόλυμα του Αιγαίου' ή το 'νησί της Αποκάλυψης', η Πάτμος αποτελεί τόπο θρησκείας και γαλήνης. Η ύπαρξη και η κυριαρχία στο χώρο του μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, το Κάστρο και η Χώρα, δημιουργούν ένα αξιόλογο σύνολο που μένει αξέχαστο στις μνήμες των επισκεπτών του νησιού.

Η αρχή της ιστορίας του τόπου αυτού, ξεκινά από τους αρχαίους χρόνους, όταν οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι Κάρες, στη συνέχεια οι Δωριείς και οι Ίωνες. Αρχαία ερείπια, παλιά τείχη, νεκροταφεία, επιτύμβιες στήλες και πολλές επιγραφές μαρτυρούν την ύπαρξη της αρχαίας ακρόπολης στο λόφο Καστέλλι, τοποθεσία στην οποία λέγεται ότι βρίσκονταν κτισμένοι ο ναός του Απόλλωνα, ο ναός του Βάκχου και ο ιππόδρομος. Η θεά Άρτεμις προστάτευε το νησί και το ανέσυρε, σύμφωνα με τη μυθολογία, από το βυθό της θάλασσας. Προς τιμήν της, πολλοί πιστοί εγκαταστάθηκαν στο νησί και το μετονόμασαν σε 'Λητώϊς'¹⁷⁴.

Την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Πάτμος παρακμάζει και χρησιμοποιείται από τους Ρωμαίους ως τόπος εξορίας. Εξόριστος στο νησί από τη Μίλητο¹⁷⁵, το 95 μ.Χ. έφθασε και ο Ιωάννης ο Θεολόγος, ο οποίος παρέμεινε εκεί δυο ολόκληρα χρόνια, όπου διέδωσε το Χριστιανισμό και κήρυττε το λόγο του Θεού. Προσηλωμένος στο θείο και απομονωμένος από το γύρω περιβάλλον, ο Ιωάννης, υπό την επιρροή οραμάτων, έγραψε το Βιβλίο της Αποκάλυψης, ενώ το 97μ.Χ καταφεύγει στην Έφεσο, όπου και κηρύσσει το Ευαγγέλιο μέχρι το τέλος της ζωής του.

¹⁷⁴ Τη θεά Άρτεμη την αποκαλούσαν Λητωίδα επειδή ήταν κόρη της Λητούς.

¹⁷⁵ «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 3.

Βυζαντινή περίοδος

Τα επόμενα χρόνια κτίστηκαν στο νησί πολλές παλαιοχριστιανικές βασιλικές, ενώ μια επιγραφή στο σημείο της Μονής μαρτυρά¹⁷⁶ την ύπαρξη Αγίας Τράπεζας και βασιλικής προς τιμήν του Ιωάννη του Θεολόγου. Από τον 7^ο έως τον 9^ο αιώνα, οι επιδρομές και οι λεηλασίες των πειρατών της εποχής καταστρέφουν τα μνημεία, ενώ ο πληθυσμός του νησιού μειώνεται σημαντικά.

Η Πάτμος αποκτά και πάλι ζωή όταν το 1088μ.Χ ο Όσιος Χριστόδουλος ο Λατρινός ιδρύει τη **Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου** στο ψηλότερο σημείο του βουνού. Μετά την παραχώρηση σε αυτόν, με χρυσόβουλο¹⁷⁷, από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Αλέξιο Α' Κομνηνό ολόκληρου του νησιού, ελεύθερο¹⁷⁸ από φόρους, καθώς και των μικρών γειτονικών νησιών Αρκιοί, Λειψοί, Τεμένιο και Παρθένιο, η Πάτμος αλλάζει και γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη. Αποκτά πλέον πολλές φορολογικές¹⁷⁹ απαλλαγές και η Μονή λαμβάνει πολλά περιουσιακά στοιχεία μεταξύ των οποίων πλοία για τη μεταφορά και εμπορία προϊόντων.

Μαζί με τον Όσιο Χριστόδουλο στο νησί εγκαθίστανται μοναχοί, πιστοί φίλοι του και τεχνίτες, οι οποίοι χτίζουν τη Μονή και το περιμετρικό τείχος αυτής συνολικού ύψους 15 μέτρων. Αρχικά κατοικούν στο Ακρωτήρι Εύδυλον, το βορειότερο σημείο του νησιού. Στη συνέχεια όμως για λόγους ασφάλειας, φοβούμενοι από τις τακτικές επιδρομές, συγκεντρώνονται γύρω από τη Μονή έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εισέλθουν άμεσα εντός των τειχών και να προστατευτούν. Με τον τρόπο αυτό άρχισε να αναπτύσσεται σταδιακά ο μεσαιωνικός οικισμός, η Χώρα της Πάτμου, η σημερινή πρωτεύουσα του νησιού. Στοιχεία¹⁸⁰ δυστυχώς για την κατασκευή των πρώτων κτισμάτων, για τα όρια και την πληθυσμιακή πυκνότητα του βυζαντινού οικισμού δεν υπάρχουν, καθώς οι μαρτυρίες που διασώζονται για την περίοδο εκείνη είναι ελάχιστες.

¹⁷⁶ Κεφαλά Κ., *Πάτμος*, <http://194.219.250.60/AIGAI0/F0RMS/filePage.aspx?lemmaId=6916>

¹⁷⁷ Το Χρυσόβουλο έδινε πλήρη διοικητική και εκκλησιαστική αυτοτέλεια στη Μονή και τη νήσο, δημιουργούσε προϋποθέσεις οικονομικής ευημερίας, αποτέλεσε τον τίτλο κυριότητας της Μονής και καθόρισε τα πλαίσια σύνταξης του τυπικού από τον Όσιο Χριστόδουλο. Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα, 2009, σελ. 88-89.

¹⁷⁸ «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 4.

¹⁷⁹ Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα 2009, σελ. 87

¹⁸⁰ Ολυμπίτου Ε., *Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σελ. 142.

Κατά τη διάρκεια του 12^{ου}, 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα οι επιδρομές στο νησί από Τούρκους, Σαρακηνούς, Νορμανδούς, Βενετούς και Ιωαννίτες Ιππότες συνεχίζονται, χωρίς όμως να ανακόψουν¹⁸¹ σημαντικά την οικονομική δραστηριότητα στη Μονή και τη Χώρα.

Οθωμανική περίοδος

Το 1522, τα Δωδεκάνησα επέρχονται στην κυριαρχία των Τούρκων. Η Πάτμος, μη προβάλλοντας καμία αντίσταση στους κατακτητές, εξασφάλισε καλές σχέσεις μαζί τους, με αποτέλεσμα η περίοδος αυτή να είναι περίοδος ακμής, ανάπτυξης και πληθυσμιακής αύξησης. Ανανεώνονται τα παλαιότερα προνόμια, αναπτύσσεται η πνευματική δραστηριότητα, το εμπόριο και η ναυτιλία και τα κτήματα της Μονής συνεχώς αυξάνονται. Κατά τη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα κτίζονται τα πρώτα αρχοντικά σπίτια, ενώ στις αρχές του 17^{ου} οι Πάτμιοι θεωρούνται¹⁸² οι ‘πλούσιοι της θάλασσας’.

Την περίοδο αυτή, σύμφωνα με στοιχεία,¹⁸³ προκύπτει ότι υπήρχαν δυο οικισμοί. Ο πρώτος, ο οποίος είναι και ο παλαιότερος πυρήνας κατοίκησης ήταν γνωστός ως το ‘Μέσα Κάστρο’ και ήταν σαφώς εντός των τειχών¹⁸⁴. Το κέντρο του οικισμού αυτού ήταν η Μονή. Αντίστοιχα, ο δεύτερος οικισμός, είναι τα ‘Αλλοτεινά’. Βρισκόταν δυτικά της Μονής και συγκροτήθηκε από 100 οικογένειες προσφύγων από την Κωνσταντινούπολη οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Πάτμο την περίοδο εκείνη. Το κέντρο του οικισμού αυτού ήταν η Μεγάλη Παναγιά.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η οχύρωση¹⁸⁵ της πόλης, η οποία γινόταν με δυο τύπους οχυρωματικών περιβόλων. Ο πρώτος ήταν το ‘τείχος της Μονής’ και διαχώριζε το μοναστικό κόσμο από τις λαϊκές κατοικίες. Ο δεύτερος ήταν το ‘τείχος της Χώρας’, ήταν ‘μετακινούμενος’ ανάλογα με την ανάπτυξη του οικισμού και διαχώριζε τον αστικό χώρο από τον αγροτικό.

¹⁸¹ «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 4.

¹⁸² Όπ. παρ., σελ.5

¹⁸³ Τα στοιχεία αυτά προέκυψαν από διαθήκες και προικοσύμφωνα όπου αναφέρονταν οι τοποθεσίες Αλοτινά και Μέσα Κάστρο. Ολυμπίτου Ε., *Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σελ. 148.

¹⁸⁴ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το 1609 η απόφαση για κατεδάφιση των σπιτιών που γειτνίαζαν με τα τείχη με σκοπό την ασφάλεια και τη διαφύλαξη του Μοναστηριού. Δ. Δημητρόπουλος, *Δόμηση και κοινοτική παρέμβαση στα νησιά του Αιγαίου. 17^{ος} – αρχές 19^{ου} αιώνα*. Ανάτυπο, Αθήνα 2001. http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/8079/1/INR_Dimitropoulos_01_01.pdf

¹⁸⁵ Όπ. παρ. σελ. 143.

Το 1659 οι Βενετοί, με αρχηγό το ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνι, λεηλάτησαν το νησί και προκάλεσαν πολλές καταστροφές στον οικισμό της Χώρας. Η επίθεση αυτή ερμηνεύτηκε¹⁸⁶ ως παραδειγματική τιμωρία της Μονής για την πρόιμη διαπραγματεύσή της με τους Τούρκους, καθώς η τελευταία θεώρησε¹⁸⁷ ότι οι Βενετοί ήταν δύσκολο να διατηρήσουν την κυριαρχία τους στο Χάνδακα (Ηράκλειο) της Κρήτης και γενικότερα στο Αιγαίο. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν δύσκολα. Η Μονή έχασε τη φερεγγυότητά της και τον έλεγχο των κοινωνικό-οικονομικών δραστηριοτήτων του νησιού, η σχέση¹⁸⁸ Μονής – Οικιστών κλονίστηκε και σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές δομές.

Η κατάσταση βελτιώθηκε με την άλωση του Χάνδακα από τους Τούρκους το 1669 και την εγκατάσταση στο νησί της Πάτμου Κρητών προσφύγων. Οι τελευταίοι δημιούργησαν ανατολικά της Μονής και έξω από το Κάστρο τον οικισμό Κρητικά όπου και εγκαταστάθηκαν. Έχοντας μεγάλα χρηματικά ποσά για την εποχή, έκτισαν εντυπωσιακά οικοδομήματα και την εκκλησία της Αγίας Λεβιάς, ενώ παράλληλα διαμόρφωσαν την πρώτη¹⁸⁹ πλατεία γύρω από την ομώνυμη εκκλησία στον οικισμό της Χώρας.

Τα επόμενα χρόνια ο οικιστικός ιστός πυκνώνει και γύρω στις αρχές του 18^{ου} αιώνα δημιουργείται ο νέος οικισμός των Απορθιανών. Αναπτύσσεται στη Βορειοανατολική πλευρά της Μονής και εγκαθίστανται εκεί κυρίως έμποροι¹⁹⁰ και ναυτικοί. Τα κτίσματα του οικισμού είναι κυρίως διώροφα και τριώροφα, σύνθετης κατασκευής, με πολλά νεοκλασικά μορφολογικά στοιχεία.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, η Πάτμος το 18^ο αιώνα επανακάμπει. Αναπτύσσεται και πάλι το εμπόριο και η ναυτιλία, δυο τομείς στους οποίους βασίστηκε την περίοδο εκείνη η οικονομία του νησιού. Μεταφέρονται προϊόντα και αγαθά, εισάγονται νομίσματα και ανταλλάσσονται ιδέες και τεχνικές. Ως εκ τούτου γίνεται εμφανής η ανάγκη δημιουργίας αποθηκευτικών χώρων, εργαστηρίων και

¹⁸⁶ «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 7.

¹⁸⁷ Κεφαλά Κ., *Πάτμος*, <http://194.219.250.60/AIGAIIO/FORMS/filePage.aspx?lemmaId=6916>

¹⁸⁸ « Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 7.

¹⁸⁹ Οπ. παρ.

¹⁹⁰ Ολυμπίτου Ε., *Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σελ.155.

μαγαζιών κοντά στη θάλασσα και συγκεκριμένα κοντά στη Σκάλα. Παρόλο που δε φαίνεται¹⁹¹ να υπάρχει συγκροτημένος οικισμός, το μεγαλύτερο μέρος διακίνησης αγαθών γίνεται από εκεί.

Το 1713 ιδρύθηκε η Πατμιάδα Σχολή από το Μακάριο Καλογερά, ένα αξιόλογο πνευματικό κέντρο για τους ανθρώπους των Γραμμάτων της εποχής, οι οποίοι διέδωσαν τον ελληνικό πολιτισμό και την Ορθόδοξη πίστη στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου.

28. Η Χώρα και η Σκάλα στα τέλη του 18^{ου} αιώνα

Πηγή: Ολυμπίτου Ε., *Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σελ.. 151

19^{ος} - 20^{ος} αιώνας

Ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Πάτμος εξακολουθούσε να ακμάζει. Γνωστοί Πάτμιοι όπως ο Θεόφιλος Παγκώστας, Πατριάρχης Αλεξανδρείας, ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας και ο οπλαρχηγός Δημήτριος Θέμελης, ανέπτυξαν πολύπλευρη δράση και βοήθησαν στον αγώνα για την επανάσταση του 1821.

Δυστυχώς όμως τα επόμενα χρόνια η κατάσταση άλλαξε δραματικά. Το 1832 με τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης η Πάτμος μαζί με τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα παραχωρήθηκε και πάλι στους Οθωμανούς. Οι συνθήκες πλέον ήταν τελείως διαφορετικές: τα ιστιοφόρα αντικαταστάθηκαν με νεότερα ατμοκινούμενα τα οποία οι

¹⁹¹ Όπ. παρ.

Πάτμιοι δε μπορούσαν να αγοράσουν, η Πατμιάδα σχολή εγκαταλείφθηκε, το κέντρο εμπορίου μεταφέρθηκε στη Σύρο και οι πλούσιες οικογένειες μετανάστευσαν¹⁹² σε άλλους τόπους, καθώς το νησί δεν είχε πλέον τίποτα να τους προσφέρει.

Το 1912 οι ιταλικές δυνάμεις καταλαμβάνουν αρχικά την πόλη της Ρόδου και εν συνεχεία τα υπόλοιπα νησιά της Δωδεκανήσου. Η ιταλική κυριαρχία διαρκεί έως το 1948 όταν και ενσωματώθηκε η Δωδεκάνησος στην Ελλάδα.

Ελληνική διοίκηση (1948-σήμερα)

Τα χρόνια της Ελληνικής διοίκησης η Πάτμος αρχίζει σιγά σιγά να ακμάζει. Το 1947 επαναλειτουργεί¹⁹³ η Πατμιάδα Σχολή και φοιτούν σε αυτήν μαθητές από ολόκληρη την Ελλάδα. Αρχικά η Σχολή στεγάζεται σε κτίρια της Αποκαλύψεως. Ένα χρόνο αργότερα όμως θεμελιώθηκαν τα νέα κτίρια αυτής στον περίβολο του ιερού σπηλαίου της Αποκαλύψεως.

29. Η Πατμιάδα Σχολή

Πηγή: «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 32.

Μέχρι σήμερα η Σχολή λειτουργεί¹⁹⁴ ως εκκλησιαστικό Γυμνάσιο και Λύκειο και για την προσφορά της έχει βραβευθεί με το Χρυσό Μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών (1975), με το Αργυρό μετάλλιο της UNESCO (1997), με το Χρυσό Σταυρό (1988) και με το Χρυσό Μετάλλιο (1995) του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κων/πόλεως.

¹⁹² Ιερά Βασιλική Σταυροπηγιακή και Πατριαρχική Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού. <http://www.patmosmonastery.gr>

¹⁹³ Για την επαναλειτουργία της Σχολής Εξεδόθη η υπ' αριθμ. 106160/30-12-1946 Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και η οποία κυρώθηκε με την υπ' αριθμ. 289/8-5-1947 Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου. Ιστοσελίδα Πατμιάδας Σχολής. <http://www.patmiada.gr>

¹⁹⁴ Όπ. παρ.

Σήμερα το νησί της Πάτμου αποτελεί τόπο προσκυνήματος για χιλιάδες επισκέπτες από όλο τον κόσμο. Η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού και υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Περιλαμβάνει, όπως θα δούμε αναλυτικότερα σε επόμενο κεφάλαιο, το καθολικό με εξαιρετικής ποιότητας αγιογραφίες, την Τράπεζα, την Εστία, το Ιερό Σπήλαιο της Αποκάλυψης, παρεκκλήσια, κελιά και πολλούς βοηθητικούς χώρους.

30.Ιερά Μονή Πάτμου
Πηγή:<http://www.patmosmonastery.gr>

Η Πάτμος είναι ένα από τα πιο όμορφα νησιά του Αιγαίου το οποίο συνδυάζει δαντελωτές ακρογιαλιές, γραφικούς κολπίσκους και θρησκευτικό μυστικισμό και προσελκύει χιλιάδες Έλληνες και ξένους επισκέπτες.

Αποτελείται από τρία τμήματα τα οποία ενώνονται μεταξύ τους με δυο ισθμούς συνολικού πλάτους 2 χιλιομέτρων, ενώ το έδαφός της είναι ηφαιστιογενές και πετρώδες.

Στο νησί, συνολικής έκτασης 34 τετ. χιλιομέτρων κατοικούν σήμερα περίπου 3.000 κάτοικοι, μοιρασμένοι σε τρεις κυρίως οικισμούς τη Σκάλα, τη Χώρα και τον Κάμπο.

31.Χάρτης Πάτμου
Πηγή: WHC Nomination Documentation. UNESCO.

Η *Σκάλα*, αποτελεί το μοναδικό λιμάνι της Πάτμου. Μέχρι και το 17^ο αιώνα στην περιοχή υπήρχαν μόνο κάποιες αποθήκες και αυτό γιατί λόγω των συχνών πειρατικών επιδρομών οι κάτοικοι του νησιού παρέμεναν προφυλαγμένοι στη Χώρα. Το 19^ο αιώνα το λιμάνι αλλάζει όψη και μετατρέπεται σε πλούσιο ναυτιλιακό και εμπορικό κέντρο με προορισμούς¹⁹⁵ στη Μεσόγειο, τη Ρωσία, την Τουρκία και την Αίγυπτο.

Την περίοδο της Ιταλοκρατίας οικοδομούνται στην περιοχή όλα τα κτίρια της ιταλικής φρουράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα και ίσως το σημαντικότερο εξ' αυτών είναι το κτίσμα που βρίσκεται στην προκουμαία του λιμανιού, ιδιοκτησίας¹⁹⁶ του Ελληνικού Δημοσίου και το οποίο στεγάζει το Τελωνείο, το αστυνομικό τμήμα της Πάτμου, το Ταχυδρομείο και τον Ε.Ο.Τ. Πρόκειται για ένα κτίσμα του 1932 το οποίο κατασκευάστηκε ύστερα από εντολή του Ιταλού κυβερνήτη Mario Lago με σκοπό τη στέγαση του στρατώνα της Χωροφυλακής και της Τελωνοφυλακής, του Ταχυδρομείου, του Τελωνείου και των αποθηκών του.

Τα επόμενα χρόνια, μετά την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα και κυρίως μετά το 1960, η Σκάλα αρχίζει να αναπτύσσεται τουριστικά και εμπορικά. Τότε αρχίζουν να εμφανίζονται τα πρώτα νεοκλασικά σπίτια, ενώ η περιοχή αποτελεί το κεντρικότερο σημείο του νησιού μέχρι και σήμερα.

Η *Χώρα* είναι η πρωτεύουσα της Πάτμου και αποτελεί ένα από τα ομορφότερα μεσαιωνικά οικιστικά σύνολα της νησιωτικής Ελλάδας. Τα κατάλευκα σπίτια του οικισμού περιβάλλουν το καστρομονάστηρο του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου δίνοντας την αίσθηση μιας κλειστής πολεοδομικής ενότητας με έντονο αμυντικό χαρακτήρα. Ο οικισμός της Χώρας είναι κτισμένος σε ύψωμα, γεγονός που προσφέρει στους επισκέπτες μαγευτικές θέες προς το κέντρο του νησιού.

¹⁹⁵ *Σκάλα Πάτμου*. Γυρίσματα. Τηλεόραση Σκάϊ. <http://girismata.skai.gr/default.asp?pid=5&vid=856&cid=2>

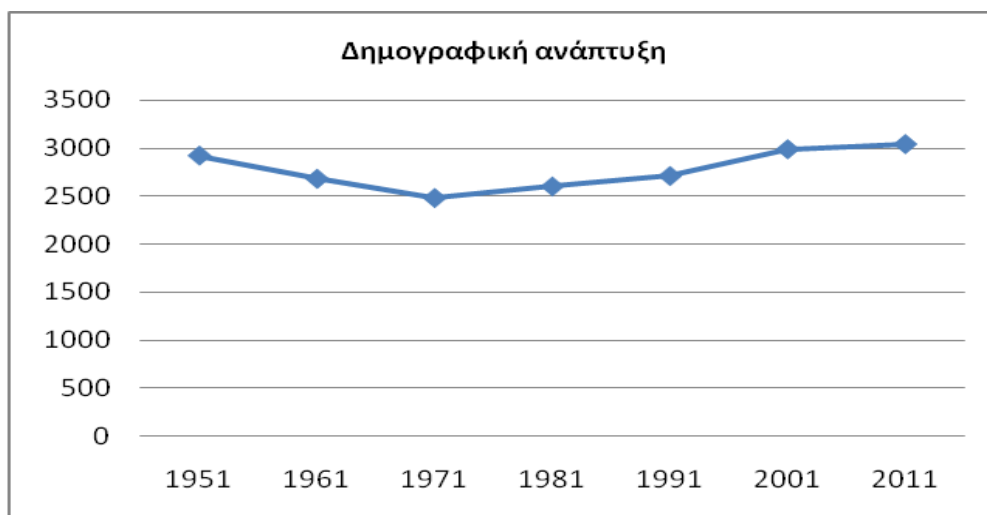
¹⁹⁶ Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Πρόγραμμα Οδυσσεύς, «Ιταλικό κτήριο στη Σκάλα Πάτμου», http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9985

Η ιερότητα του σημείου αυτού, τα στενά δαιδαλώδη δρομάκια, τα αρχοντικά, οι βυζαντινές εκκλησίες, τα παραδοσιακά σπίτια με τους ψηλούς μαντρότοιχους και η τοπική αρχιτεκτονική προσδίδουν στον τόπο ιδιαίτερη φυσιογνωμία και χαρακτήρα.

Παλαιότερα, η κύρια σύνδεση της Χώρας με το λιμάνι, τη Σκάλα, γινόταν μέσω του ‘απορθηανού δρόμου¹⁹⁷’, ενός μικρού κακοτράχηλου μονοπατιού το οποίο διασώζεται μέχρι σήμερα σε καλή κατάσταση.

Τέλος, ο **Κάμπος** είναι ο τρίτος σε πληθυσμό οικισμός. Είναι ένας μικρός αγροτικός οικισμός που απέχει μόλις 5,5 χιλιόμετρα από τη Σκάλα και φημίζεται για την πιο κοσμοπολίτικη παραλία του νησιού.

Σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου Πάτμου η δημογραφική ανάπτυξη του νησιού τα χρόνια της ελληνικής διοίκησης φαίνεται στη γραφική παράσταση που ακολουθεί:

Διάγραμμα 3. Δημογραφική Ανάπτυξη Πάτμου Πηγή: Δήμος Πάτμου

Έτος	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Αριθμ. κατοίκων	2927	2686	2486	2607	2715	2993	3047

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω στοιχεία, κατά την πενήνταετία 1951-2001 υπάρχει σταθερότητα του πληθυσμού, ενώ η μικρή μείωση αυτού το 1971 οφείλεται κυρίως στο μεταναστευτικό ρεύμα από την Πάτμο και γενικότερα από τα μικρότερα νησιά της Δωδεκανήσου προς τη Ρόδο και την Κω.

¹⁹⁷ Ολυμπίτου Ε., *Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2003, σελ.. 159.

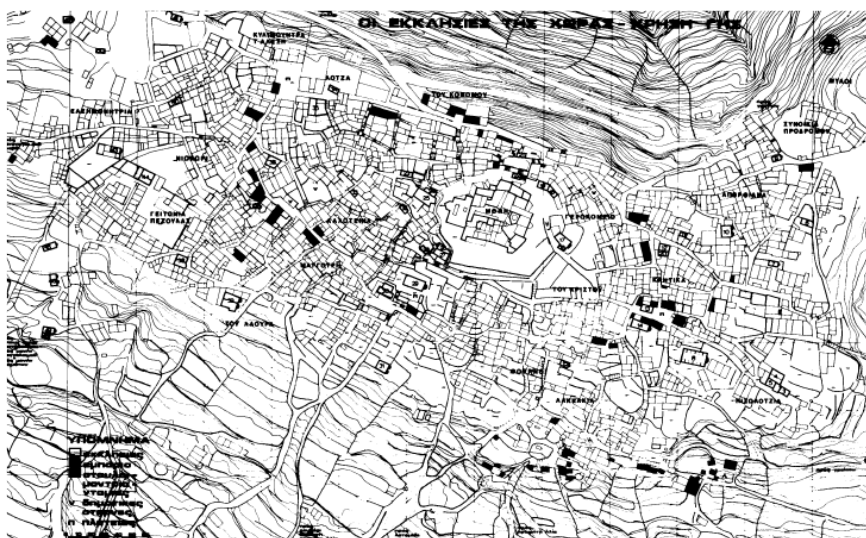
Η Χώρα της Πάτμου όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως είναι η πρωτεύουσα του νησιού και συγκεντρώνει αναμφισβήτητα τα βλήματα όλων των επισκεπτών. Οι λόγοι και τα κριτήρια¹⁹⁸ που κατέταξαν το **ιστορικό κέντρο της Χώρας με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης στις 4 Δεκεμβρίου 1999** στη λίστα των **πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** σύμφωνα με την UNESCO είναι τα εξής:

Κριτήριο iii) Ο οικισμός της Χώρας της Πάτμου είναι από τους ελάχιστους οικισμούς στην Ελλάδα που η εξέλιξή τους συνεχίζεται ασταμάτητα από το 12^ο αιώνα. Υπάρχουν και κάποιες άλλες λιγιστές τοποθεσίες στον κόσμο όπου οι θρησκευτικές τελετές χρονολογούνται από τις αρχές των χριστιανικών χρόνων.

Κριτήριο iv) Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο μαζί με το μεσαιωνικό οικισμό της Χώρας αποτελούν ένα εξαιρετικό παράδειγμα ελληνικού παραδοσιακού ορθόδοξου κέντρου προσκυνήματος με σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Κριτήριο vi) Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης τιμούν τη μνήμη της περιοχής όπου ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, ο ‘Ευαγγελιστής της Αγάπης’ έγραψε το 4^ο κατά σειρά Ευαγγέλιο στην Καινή Διαθήκη και την Αποκάλυψη.

Η συνεχής, αδιάσπαστη και αρμονική σχέση του Μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη με το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον του οικισμού της Χώρας είναι σπάνια.

32.Χάρτης της Χώρας. Πηγή: WHC Nomination Documentation. UNESCO.

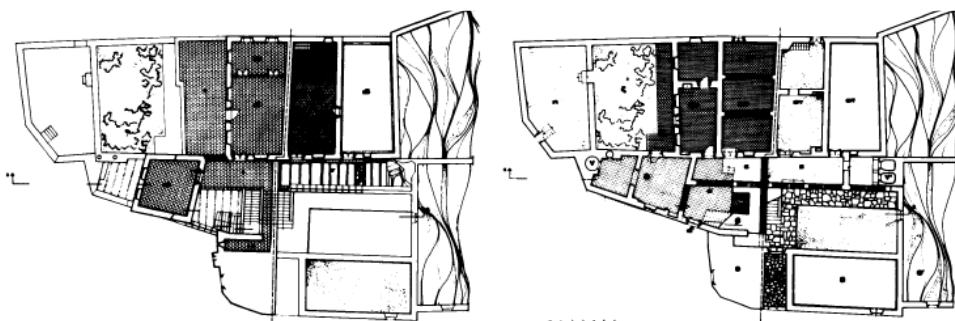
¹⁹⁸ <http://whc.UNESCO.org>

Τα κατάλευκα σπίτια κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο, με τις επίπεδες στέγες και την ορθογώνια κάτοψη αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα της νησιωτικής αρχιτεκτονικής του ανατολικού Αιγαίου.

33. Τα κατάλευκα σπίτια της Χώρας.
Πηγή: Κανέλλης Β.Σ., *Έθνος*, 12 Σεπτεμβρίου 2009

Συνήθως εσωτερικά, τα παλιά ισόγεια σπίτια του οικισμού, διαιρούνται σε δυο χώρους¹⁹⁹: στην 'κάμαρη' που είναι ο χώρος για τη διημέρευση και στον 'ύπνο' που είναι ο χώρος για ξεκούραση. Εξωτερικά κάποια από αυτά είχαν μικρές αυλές και φούρνο. Με το πέρασμα των χρόνων όμως και φυσικά ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα και τις ανάγκες της κάθε οικογενείας, τα σπίτια απέκτησαν πιο σύνθετες μορφές, ενώ σπανιότερα κτίζονταν και αρχοντικά. Στο ισόγειο των σπιτιών αυτών υπήρχαν οι χώροι παρασκευής φαγητού, αποθήκευσης της σοδειάς, φύλαξης των τροφίμων, οι αυλές και οι στέρνες, ενώ στον όροφο υπήρχε ο χώρος υποδοχής των επισκεπτών (η γνωστή σάλα ή οντάδα) και ο χώρος ξεκούρασης.

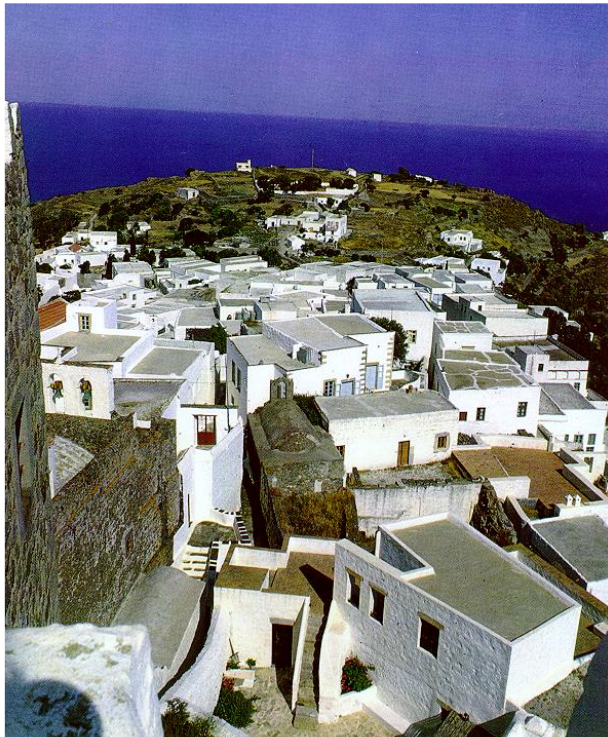

34. Αρχοντικό Σοφουλίου. Κατόψεις ισογείου και ορόφου. WHC Nomination Documentation. UNESCO.

¹⁹⁹ Κεφαλά Κ., *Πάμος*, <http://194.219.250.60/AIGAIO/FORMS/filePage.aspx?lemmaId=6916>

Οι όψεις των σπιτιών είναι λιτές, τόσο στα πιο φτωχικά, όσο και στα πιο πλούσια σπίτια και αυτό για να μην γίνονται τα τελευταία στόχοι των πειρατών. Εσωτερικά βέβαια διέφεραν σημαντικά. Το υλικό κατασκευής τους ήταν η πέτρα η οποία προερχόταν από τα λατομεία²⁰⁰ του νησιού. Δυο διαφορετικά είδη²⁰¹ πέτρας από γκρι γρανίτη και ασβεστόλιθο χρησιμοποιούνται στα περισσότερα εξ'αυτών δίνοντας αισθητική ομοιομορφία και απλότητα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον μάλιστα παρουσιάζουν τα μεγάλα κομμάτια πέτρας μήκους ενός μέτρου, τα γνωστά 'μαντώματα' τα οποία τοποθετούνταν πάνω από τα παράθυρα καθορίζοντας έτσι το πλάτος των ανοιγμάτων.

Στα δώματα²⁰² των σπιτιών υπήρχαν οι λεγόμενες 'φίδες', κορμοί κυπαρισσιών, το μήκος και η αντοχή των οποίων καθόριζαν το πλάτος των σπιτιών. Τα περισσότερα σπίτια έχουν ορθογώνια κάτοψη διαστάσεων 3.50x7.00x3.50 – πλάτος, μήκος, ύψος και αποτελούν το μετρικό, λειτουργικό και μορφολογικό στοιχείο τόσο των απλών, όσο και των σύνθετων κτιριολογικά σπιτιών.

35. Τα κατάλευκα σπίτια της Χώρας.
Εσωτερικό από το αρχοντικό Μαλανδράκη.
Πηγή: WHC Nomination Documentation. UNESCO.

²⁰⁰ Από το λατομείο του Μανώλακα και το Μεγάλο λατομείο. «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 8.

²⁰¹ WHC Nomination Documentation. UNESCO, σελ. 10

²⁰² «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης», *Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 1993, σελ. 8.

Τα υπόλοιπα υλικά κατασκευής είναι καλάμια και αστίβη²⁰³ για την κάλυψη των δωμάτων, πατινώτικα κεραμικά δάπεδα και κονιάματα από ασβέστη, τριμμένα κεραμίδια και άμμο θαλάσσης. Πολλά από τα υλικά δόμησης²⁰⁴ προέρχονταν από τα γύρω νησιά, γεγονός που προκαλούσε δυσκολίες και πρόσθετο μεταφορικό κόστος. Για παράδειγμα η ξυλεία προερχόταν από τους Φούρνους Ικαρίας, ο ασβέστης από τη Λέβηθο, ένα μικρό νησί κοντά στη Νάξο και οι σιδερένιοι σύνδεσμοι από το Κουσάντασι της Μικράς Ασίας.

Ο οικιστικός ιστός της Χώρας είναι ιδιαίτερα πυκνός. Τα πλατώματα των δρόμων και οι πλατείες είναι ελάχιστες και συναντώνται κυρίως γύρω από τις μικρές εκκλησίες²⁰⁵ του οικισμού. Παράλληλα, διάσπαρτα μέσα στα στενά και δαιδαλώδη δρομάκια του οικισμού της Χώρας και κυρίως στην περιοχή των Απορθιανών συναντά κανείς νεοκλασικά σπίτια του 19^{ου} αιώνα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα νεοκλασικής όψης αποτελεί η όψη του κτιρίου του Δημαρχείου της Χώρας το οποίο βρίσκεται στην πλατεία Ξάνθου και σύμφωνα με πληροφορίες κατασκευάστηκε το 1870.

Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς, τα περισσότερα σπίτια του οικισμού ανήκουν σε ιδιώτες εκτός από κάποια που ανήκουν στο Ελληνικό Δημόσιο και στο Δήμο Πάτμου.

Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου

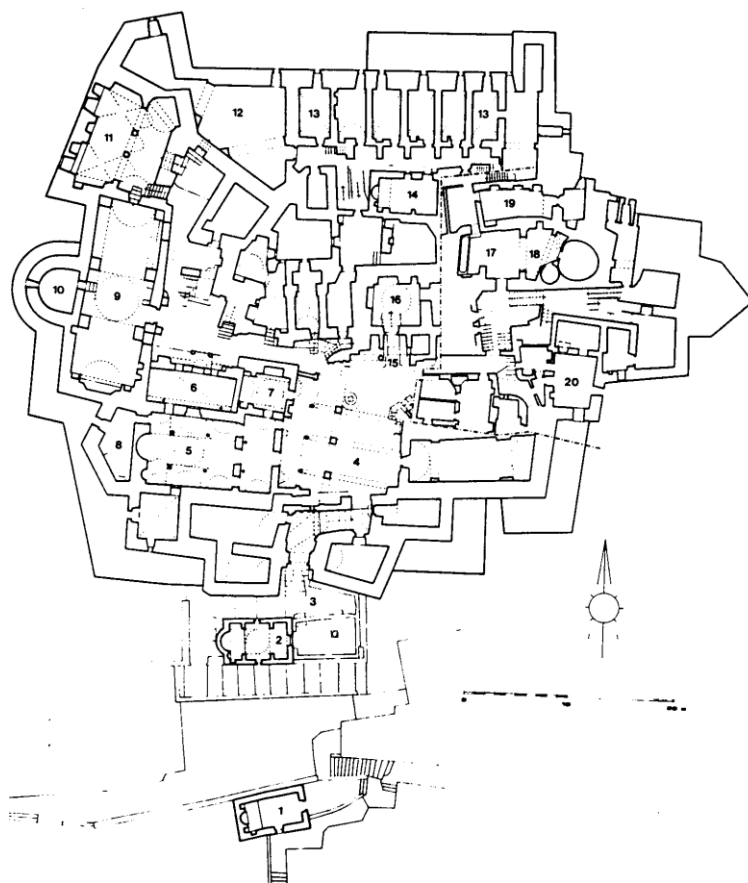
Αναμφίβολα η ιστορία του οικισμού της Χώρας είναι άμεσα εξαρτημένη από το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Ένα μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς περισσότερο γνωστό για τη θρησκευτική και πνευματική του αξία, το οποίο είναι αρμονικά συνδεδεμένο με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

²⁰³ Τοπικός θάμνος. Όπ. παρ.

²⁰⁴ Όπ. παρ.

²⁰⁵ Οι Άγιοι Απόστολοι με τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα (1609), η Αγία Λε(σ)βιά, ο Άγιος Δημήτριος και πολλές άλλες. WHC Nomination Documentation. UNESCO. Σελ. 7

Το μοναστηριακό συγκρότημα είναι κτισμένο πάνω σε ύψωμα, στην παλαιότερη θέση του αρχαίου ιερού της Αρτέμιδος. Έχει έντονο φρουριακό χαρακτήρα²⁰⁶ και αποτελεί εξαιρετικό δείγμα μεσαιωνικής οχυρωματικής τέχνης του μεσαίωνα. Περιλαμβάνει κτίσματα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής, αλλά και τροποποιήσεις ή προσθήκες αυτών των νεότερων χρόνων.

- Σχέδιο 1**
Κάτοψη της Ίερας Μονής του Θεολόγου.
 1. Παρεκκλήσιο Ἁγίου Ὀνουφρίου.
 2. Παρεκκλήσιο τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.
 3. Κεντρική εἴσοδος.
 4. Κεντρική αὐλή.
 5. Τὸ καθολικό.
 6. Παρεκκλήσιο τῆς Παναγίας.
 7. Παρεκκλήσιο τοῦ Ὁσίου Χριστοδοῦλου.
 8. Παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Νικολάου.
 9. Τράπεζα. 10. Ἀποθήκη ἐντὸς τοῦ ἀνατολικοῦ πύργου.
 11. Μαγειρεῖο. 12. Μύλος.
 13. Κελιά νότιας πτέρυγας.
 14. Παρεκκλήσιο τῶν Ἁγίων Πάντων. 15. Στοά, ἡ λεγόμενη «τζαφάρα».
 16. Παρεκκλήσιο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (στὸν δροφ).
 17. Ζυμωτήριο. 18. Φούρνος.
 19. Κελί τοῦ πατρὸς Νικοδήμου.
 20. Κελί τοῦ πατρὸς Ἀνθίμου. (Στὴ σχεδίαση τῆς κατόψεως χρησιμοποιήθηκαν στοιχεῖα ἀπὸ βιβλία τοῦ Ἁ. Κ. Ὁρλάνδου καὶ τῆς Κ. Φατούρου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ σχέδια ἀποτυπώσεων τοῦ Δημ. Ὁ. Κατσάρη, τοῦ 1955).

36. Κάτοψη του Μοναστηριακού συγκροτήματος
 Πηγή: WHC Nomination Documentation. UNESCO.

Ὅπως γίνεται αντιληπτό ἀπὸ το παραπάνω σχέδιο, ἡ γενικὴ διάταξη τῶν κτισμάτων εἶναι ἐλεύθερη²⁰⁷. Στὴ νότια πλευρὰ ὑπάρχει τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Οὐνούφριου καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καθὼς καὶ ἡ κεντρικὴ εἴσοδος πρὸς τὴν αὐλή. Στὴν ἀνατολική, ὑπάρχουν βοηθητικὲς λειτουργίες (φούρνος, ζυμωτήριο) καὶ τὸ κελί τοῦ πατρὸς Ἀνθίμου, ἐνῶ στὴ δυτικὴ βρίσκεται ἡ Τράπεζα, τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὸ μαγειρεῖο. Τέλος, στὴ βόρεια πλευρὰ βρίσκονται παρατεταγμένα

²⁰⁶ Μάλιστα ἀρχικὰ δὲν ὑπῆρχαν παράθυρα πρὸς τὰ ἐξω καθόλου. Κομίνης Αθ., *Οἱ θησαυροὶ τῆς Μονῆς Πάτμου*, Αθήνα 1988, σελ.26.

²⁰⁷ Ἡ ἐλεύθερη αὐτὴ διάταξη οφείλεται στὸ ἐντονο ἀνάγλυφο τῆς περιοχῆς, στὸ ἀνόμαλο ἔδαφος καὶ στὴν ἐντονη ἀνάπτυξη τῆς μοναστικῆς κοινότητος. «Πάτμος. Τὸ νησί τῆς Ἀποκάλυψης», *Καθημερινή*, σελ. 11.

γραμμικά τα κελιά των μοναχών και άλλες βοηθητικές εγκαταστάσεις. Η διάταξη αυτή του συγκροτήματος δημιουργεί αναμφισβήτητα μια εσωστρέφεια²⁰⁸ και ένα απομονωμένο, περικλειστο οικιστικό σύνολο, στο κέντρο του οποίου βρίσκεται το καθολικό, το παρεκκλήσι της Παναγίας, του Οσίου Χριστόδουλου, του Αγίου Νικολάου και η στοά.

Το καθολικό ανήκει αναμφίβολα στην πρώτη²⁰⁹ οικοδομική περίοδο, μαζί με την Τράπεζα (με την αρχική της ξυλόστεγη μορφή), την εστία, μερικά κελιά και μεγάλο μέρος των τειχών. Κατά τη διάρκεια του 12^{ου} αιώνα προστέθηκαν ο εσωνάρθηκας και πιθανόν ο εξωνάρθηκας του καθολικού, αναμορφώθηκε η τράπεζα και κατασκευάστηκε το παρεκκλήσι της Παναγίας και πιθανότατα και το παρεκκλήσι του Όσιου Χριστόδουλου. Περικλείεται²¹⁰ από προσκείμενα κτίσματα, χαρακτηριστικό γνώρισμα των ορθόδοξων μοναστηριών. Πρόκειται για έναν τετράστυλο σταυροειδή τρουλαίο ναό με αρκετές ιδιομορφίες²¹¹ και παραλλαγές: οι κόγχες του ιερού εγγράφονται στο πάχος του ανατολικού τοίχου και οι παραστάδες παραλείπονται, οι θόλοι του ανατολικού τμήματος αλληλοτέμνονται, όλα τα γωνιακά διαμερίσματα έχουν εγκάρσια διατεταγμένες καμάρες και όχι διαμήκεις, ο τρούλος θυμίζει αρχαϊκά πρότυπα, ενώ οι εσωτερικοί κίονες έχουν χονδροειδή και ακόσμητα τεκτονικά κιονόκρανα.

Κάποιοι αποδίδουν τις κατασκευαστικές αυτές ιδιομορφίες στο βιαστικό και φτωχικό αρχικό οικοδομικό πρόγραμμα, σε τεχνίτες με περιορισμένες δυνατότητες, στην έμφαση που δόθηκε για την ανέγερση των τειχών ή ακόμα στο ρεαλισμό του ιδρυτή. Το 12^ο αιώνα βέβαια έγιναν κάποιες προσπάθειες βελτίωσης²¹² των υπαρχόντων κτισμάτων, όπως για παράδειγμα η Τράπεζα απέκτησε τρούλο και έγινε θολοσκέπαστη, ενώ το παρεκκλήσι της Παναγίας πλουτίστηκε με κιονοστήρικτο πρόπυλο και μαζί με το νάρθηκα στέγασαν τον αυξημένο αριθμό των μοναχών.

²⁰⁸ Όπ. παρ.

²⁰⁹ Πριν το θάνατο του Όσιου Χριστόδουλου. Κομίνης Αθ., *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Αθήνα 1988, σελ.26

²¹⁰ Όπ. παρ.

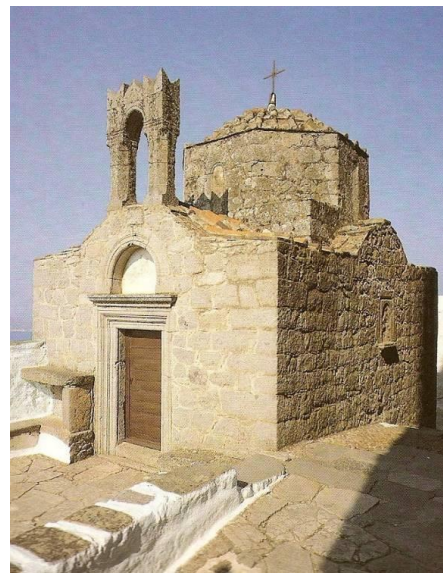
²¹¹ Όπ. παρ.

²¹² Όπ. παρ.

37. Το εσωτερικό του καθολικού με το ξυλόγλυπτο τέμπλο και η κεντρική αυλή της Μονής από ψηλά. Πηγή: Κομίνης Αθ., *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Αθήνα 1988, σελ. 42

Κατά τη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα, στη δεύτερη οικοδομική περίοδο, η Πάτμος ακμάζει οικονομικά και επανακτά τις δυνάμεις της στη ναυτιλία και το εμπόριο. Την περίοδο αυτή κτίστηκαν τα παρεκκλήσια του Τίμιου Σταυρού (1598), των Αγίων Αποστόλων (1603) και του Αγίου Ονούφριου (1611), καθώς επίσης και η διώροφη στοά (1698) στο κέντρο του μοναστηριακού συγκροτήματος, που είναι γνωστή ως ‘τζαφάρα’.

38. Η διώροφη στοά ‘τζαφάρα’ μπροστά στην κεντρική αυλή της Μονής και το παρεκκλήσι των Αγίων Αποστόλων που βρίσκεται εκτός της πύλης της Μονής. Πηγή φωτογραφιών: Κομίνης Αθ., *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*. Αθήνα 1988, σελ. 43,41,53

Τα επόμενα χρόνια λόγω των συχνών επιδρομών ενισχύονται τα τείχη και αναμορφώνεται η κεντρική αυλή στη μορφή που αυτή έχει διατηρήσει έως σήμερα. Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον δόθηκε στην τέχνη, στις τοιχογραφίες, τα ξυλόγλυπτα τέμπλα, τη γλυπτική και τη ζωγραφική. Οι επεμβάσεις πλέον που γίνονταν στα κτίρια είχαν κυρίως αισθητική αξία και όχι λειτουργική.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ελληνικής διοίκησης, οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν ελάχιστες και περιορίστηκαν σε μικροεπισκευές. Δυστυχώς όμως ο σεισμός του 1956 προκάλεσε αρκετές καταστροφές στο κτιριακό δυναμικό του συγκροτήματος και στα τείχη.

Σημαντικά έργα²¹³ υλοποιήθηκαν την περίοδο 1957-1964, όταν η Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Αναστηλώσεως του Υπουργείου Παιδείας πραγματοποίησε ένα πρόγραμμα επεμβάσεων το οποίο περιλάμβανε στερεώσεις, αποκαταστάσεις και ανέγερση ενός σύγχρονου κτιρίου για τη στέγαση σκευοφυλακίου, βιβλιοθήκης, μουσείου και ξενώνων.

Όπως είναι φανερό από τα προαναφερόμενα, η αρχιτεκτονική του μοναστηριακού συγκροτήματος δεν ανήκει σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και αυτό οφείλεται στις συνεχείς προσθήκες, ανακατασκευές και τροποποιήσεις του αρχικού κελύφους. Κανείς αντικρίζει ταυτόχρονα στοιχεία βυζαντινής ναοδομίας, φρουριακής αρχιτεκτονικής, χαρακτηριστικά ιπποτικής περιόδου, αλλά και παραδοσιακής νησιώτικης αρχιτεκτονικής, γεγονός που προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσδίδει στον τόπο ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

Το σπήλαιο της Αποκάλυψης

Το ιερό σπήλαιο της Αποκάλυψης είναι ο τόπος όπου σύμφωνα με την χριστιανική παράδοση το 95μ.Χ ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος συνομίλησε με το Θεό και έγραψε²¹⁴ το προφητικό βιβλίο της Αποκάλυψης. Βρίσκεται κοντά στην Πατμιάδα Σχολή, ανάμεσα στη Σκάλα και το μεσαιωνικό οικισμό της Χώρας και περιβάλλεται από το συγκρότημα της Μονής της Αποκάλυψης που κτίστηκε το 17^ο αιώνα. Το σπήλαιο αποτελεί αναμφίβολα τόπο προσευχής και πόλο έλξης πλήθους κόσμου.

²¹³ Πριν το θάνατο του Όσιου Χριστόδουλου. Κομίνης Αθ., *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Αθήνα 1988, σελ.34

²¹⁴ Σύμφωνα με την παράδοση ο Ιωάννης υπαγόρευε την Αποκάλυψη στον μαθητή του τον Πρόχωρο. Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Πρόγραμμα Οδυσσεύς. «Ιταλικό κτήριο στη Σκάλα Πάτμου», http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9985

Προσεγγίζοντας κανείς το ιερό αυτό σπήλαιο και κατεβαίνοντας 40 περίπου σκαλοπάτια, αντικρίζει το παρεκκλήσι της Αγίας Άννας. Στο εσωτερικό του σπηλαίου, το αίσθημα της θρησκευτικής γαλήνης και κατάνυξης κυριαρχεί παντού. Στην οροφή του βράχου παρατηρεί κανείς την τριπλή σχισμή²¹⁵ από όπου ακουγόταν η φωνή του Κυρίου και η οποία συμβολίζει την τριπλή υπόσταση του Θεού, Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα. Επιπρόσθετα, ξεχωρίζει ο τόπος ξεκούρασης του Αγίου, ο λαξευμένος στο βράχο σταυρός, οι οπές που χρησιμοποιούσε ο Άγιος Ιωάννης για ανάκλιση²¹⁶ είτε ως χειρολαβή, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ξύλινο τέμπλο το οποίο είναι διακοσμημένο με σημαντικές μεταβυζαντινές εικόνες.

4.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η Πάτμος μαζί με τα μικρά νησιά του Αγαθονησίου, των Λειψών, των Λέβιθων και των Αρκιών, αποτελεί Πατριαρχική Εξαρχία²¹⁷ και τελεί υπό την άμεση εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Στην Εξαρχία της Πάτμου υπάγονται²¹⁸ επίσης 8 ενοριακοί Ναοί, το Μοναστηριακό προσκύνημα «Παναγία η Διασώζουσα» καθώς και 3 γυναικείες Μονές (Ζωοδόχου Πηγής, Μητρός Ηγαπημένου και Άγια Αγίων), 3 Ησυχαστήρια και 6 Ιερά Καθίσματα²¹⁹.

Κατά καιρούς είχαν γίνει απόπειρες²²⁰ κατάργησης του θεσμού της Εξαρχίας, χωρίς όμως επιτυχία. Η πρώτη έγινε το 1856, όταν ο Σουλτάνος κατάφερε να καθιερώσει μια μορφή θρησκευτικής ισότητας μεταξύ όλων των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Εξαρχία της Πάτμου εντάχθηκε στην επισκοπή Λέρου, αλλά οι αντιδράσεις ήταν έντονες και έτσι εξαιρέθηκε²²¹ από τους ειδικούς κανονισμούς.

²¹⁵ Μονή Πάτμου, «Το σπήλαιο της Αποκάλυψης. Ιστορική αναδρομή», <http://www.monipatmou.gr/istor.html>

²¹⁶ Όπ. παρ.

²¹⁷ WHC Nomination Documentation. UNESCO, σελ. 20

²¹⁸ Βικιπαίδεια, «Πάτμος», <http://el.wikipedia.org>

²¹⁹ Μοναστικά ιδρύματα γύρω από το Μοναστήρι. Βικιπαίδεια. <http://el.wikipedia.org>

²²⁰ Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα, 2009, σελ. 90

²²¹ Μαζί με την Εξαρχία Μετσόβου. Όπ. παρ. σελ. 91

Η δεύτερη απόπειρα έγινε την περίοδο της Ιταλοκρατίας, όταν η ιταλική κυβέρνηση επεδίωξε την απόσπαση της εκκλησιαστικής περιφέρειας Δωδεκανήσου από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τη δημιουργία αυτοκέφαλου Εκκλησίας Δωδεκανήσου, η οποία όμως τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

Σήμερα, Πατριαρχικός Έξαρχος Πάτμου είναι ο καθηγούμενος Πάτμου²²² Αρχιμανδρίτης Αντίπας και ο οποίος ακολουθεί πιστά τον Καταστατικό²²³ Χάρτη της εν Πάτμω Ιεράς και Βασιλικής Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού που εγκρίθηκε το 1970 από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Είναι η ανώτερη²²⁴ εκκλησιαστική αρχή της γεωγραφικής περιφέρειας της Εξαρχίας²²⁵ Πάτμου και οι αρμοδιότητές του είναι πνευματικές, διοικητικές και δικαστικές.

Η **ανάγκη διάσωσης** της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της Χώρας της Πάτμου αναγνωρίστηκε αρχικά από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών με την υπ. αριθμ.²²⁶ 94262/5720 απόφαση του Υπουργού στις 28.12. 1959 (ΦΕΚ 24B'/22.1.1960) κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 52 του Νόμου 5351/32 (Π.Δ9/24.8.1932 – ΦΕΚ Α' 275), σύμφωνα με την οποία ολόκληρη η **Χώρα της Πάτμου** χαρακτηρίστηκε ως **ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα**.

Ταυτόχρονα, μερικά χρόνια αργότερα, με την απόφαση 22323/23.11.1968 του Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 669 Β'), ο λόφος μεταξύ των οικισμών της Χώρας και της Σκάλας Πάτμου χαρακτηρίστηκε ως **χώρος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και ως τόπος χρήζων ειδικής προστασίας** και ως εκ τούτου στην περιοχή απαγορεύεται η δόμηση.

Παράλληλα, σύμφωνα με την υπ. αριθμ. 24151/15.2.1971 (ΦΕΚ 1029/15.2.1971) απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 52 Νόμου 5351/1932 και των άρθρων 1 και 5 του Νόμου 1469/1950, η **Πάτμος** χαρακτηρίστηκε ως **διατηρητέο μνημείο, τόπος ιστορικός και τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους**.

²²² Ιερά Βασιλική Σταυροπηγιακή και Πατριαρχική Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού. <http://www.patmosmonastery.gr/biografiko.html>

²²³ Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα 2009, σελ. 92.

²²⁴ Όπ. παρ.

²²⁵ Η Πατριαρχική Εξαρχία είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Όπ. παρ., σελ. 94

²²⁶ Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα 2009, σελ. 92.

Η *Χώρα της Πάτμου* χαρακτηρίστηκε και από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ως *παραδοσιακός οικισμός* σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα στις 19.10.1978 (ΦΕΚ 594Δ'13.11.1978) 'Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και των περιορισμών δομήσεων των οικοπέδων αυτών'. Σύμφωνα με το Διάταγμα αυτό, καθορίστηκαν οι όροι δόμησης, η σύνθεση, η διάταξη και τα μορφολογικά στοιχεία των κτιρίων, οι χρήσεις γης και οι επιτρεπόμενες παρεκκλίσεις.

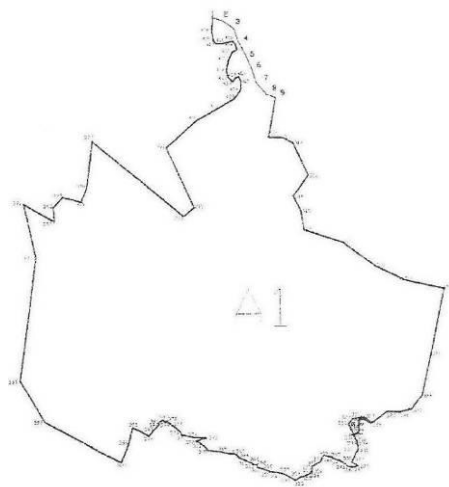
39. Αεροφωτογραφία του οικισμού της Χώρας.
Πηγή: WHC Nomination Documentation.
UNESCO.

Επιπρόσθετα, εντός του προστατευόμενου οικισμού της Χώρας έχουν κηρυχθεί και μεμονωμένα μνημεία ως διατηρητέα κτίσματα όπως: το μοναστηριακό συγκρότημα του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου με τα τείχη, οι πύλες, το καθολικό, τα μοναστήρια και τα κελιά, το σπήλαιο της Αποκάλυψης, τα γειτονικά παρεκκλήσια και η Πατμιάδα Σχολή, καθώς επίσης οι εκκλησίες του Αγίου Βασιλείου, των Αγίων Αποστόλων, της Αγίας Αικατερίνης, της Αγίας Άννας, της Μεγάλης Παναγιάς και πολλές άλλες.

Αρκετά χρόνια αργότερα, με την υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/27315/1449/16.3.2007 απόφαση (Α.Α.Π./135/ 17.4.2007) του Υπουργού Πολιτισμού οριοθετήθηκε ο *αρχαιολογικός χώρος της Χώρας Πάτμου*. Συγκεκριμένα, βάσει της αποφάσεως αυτής καθορίστηκε ο αρχαιολογικός χώρος της Χώρας με συντεταγμένες και ο οποίος περιλαμβάνει μνημεία όπως τη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου που βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού, τον ιστορικό πυρήνα της Χώρας της Πάτμου, το σπήλαιο της Αποκαλύψεως, το Ναό του Προφήτη Ηλία και την περιοχή της Καλλικατσούς.

Παράλληλα, με την υπ. αριθμόν ΥΠΠΟ/ΓΛΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/78223/4030/20.8.2007 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (Β' 407/7.9.2007), η οποία εκδόθηκε κατ' επίκληση του ν. 3028/2002, καθορίστηκαν²²⁷ τα όρια των ζωνών προστασίας Α και Β εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Χώρας Πάτμου, με σκοπό την καλύτερη προστασία και διαφύλαξη του ιστορικού χαρακτήρα των μνημείων που περιλαμβάνονται εντός του αρχαιολογικού χώρου. Ειδικότερα, λόγω της διασποράς των προστατευόμενων αρχαίων, οριοθετήθηκε ζώνη προστασίας Α1, Α2 και Α3 (αδόμητη) και καθορίστηκε ζώνη προστασίας Β (δόμηση με περιορισμούς), διαιρούμενη σε δύο θύλακες (Β1 και Β2).

Συγκεκριμένα η ζώνη Α1 περιλαμβάνει το σπήλαιο της Αποκαλύψεως και στα νοτιοανατολικά τρεις μεσαιωνικούς μύλους. Η ζώνη Α2 περιλαμβάνει το Ναό του Προφήτη Ηλία και η ζώνη Α3 την περιοχή της Καλλικατσούς, στον όρμο του Γροικού, νοτιοανατολικά της Χώρας Πάτμου.

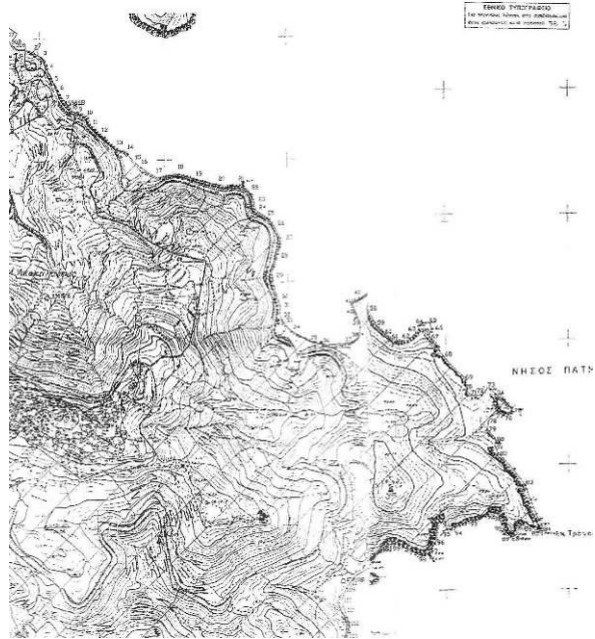

40. Ζώνη προστασίας Α1.
Πηγή: ΥΠΠΟ/ΓΛΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/78223/
4030/20.8.2007 απόφαση του Υπουργού
Πολιτισμού (Β' 407/7.9.2007)

²²⁷ Νόμος και Φύση. ΣτΕ 1455/2010. Νομολογία 2010/ Π, «Ανέγερση οικοδομής στην Πάτμο εντός ζώνης προστασίας του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου», <http://www.nomosphysis.org.gr>

Αντίστοιχα, ο θύλακας 1 της ζώνης Β καθορίστηκε για την προστασία του περιβάλλοντος χώρου των μεσαιωνικών μύλων, οι οποίοι περιλαμβάνονται στο νοτιοανατολικό τμήμα της ζώνης Α1. Στην περιοχή δεν επιτρέπονται²²⁸ οι χρήσεις γης που αναφέρονται στα άρθρα 2,3,4,5,7,8 και 9 του από 24.5.1985 π.δ/τος (ΦΕΚ 270/Δ/31.5.1985), ενώ παράλληλα υπάρχουν περιορισμοί και στους όρους δόμησης όπως για παράδειγμα δεν επιτρέπεται η οποιαδήποτε κατάτμηση του ακινήτου και δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση η διάσπαση του όγκου, ούτε κατόπιν γνωμοδοτήσεως της ΕΠ.Α.Ε. Επίσης, δεν επιτρέπεται η κατασκευή υπογείου, αλλά μόνο ισογείου η επιφάνεια του οποίου δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερη των 100τ.μ., καθώς επίσης δεν επιτρέπεται η κατασκευή κεκλιμένης στέγης και οι οικοδομές μικτής χρήσης.

Τέλος, ο θύλακας 2 της ζώνης Β περιλαμβάνει τον υπόλοιπο αρχαιολογικό χώρο (εκτός του παραδοσιακού οικισμού και των ανωτέρω ζωνών προστασίας Α1, Α2 και Α3). Στην περιοχή αυτή επιτρέπεται η δόμηση σύμφωνα με τους ισχύοντες όρους των ΖΟΕ βάσει του Π.Δ. 16.7.2001(ΦΕΚ 621/Δ/1.8.2001) μετά από μορφολογικό έλεγχο της μελέτης ανέγερσης του κτιρίου από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού.

41. Ζώνη προστασίας Β2.

Πηγή: ΥΠΠΟ/ΓΛΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/78223/ 4030/ 20.8.2007 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (Β' 407/7.9.2007)

²²⁸ Υπουργείο Πολιτισμού/ ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/68192/3398, «Καθορισμός χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης εντός της ζώνης Β' Προστασίας του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Χώρας Πάτμου, Νήσου Πάτμου», Αθήνα 2007.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Νόμος²²⁹ 1155/1981 του Ελληνικού Κράτους «περί αναγνώρισεως²³⁰ της Πάτμου ως ιεράς νήσου και ρυθμίσεως εκκλησιαστικών τινών θεμάτων». Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του Νόμου, η αναγνώριση αυτή αποσκοπεί²³¹:

- Στη διασφάλιση και έξαρση του ιδιαίτοντος θρησκευτικού χαρακτήρα της νήσου, στην προστασία των ιερών της χώρων και κειμηλίων και στην κατάλληλη προβολή και αξιολόγηση αυτών.
- Στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για την παγκόσμια προβολή του ορθόδοξου πνευματικού της πλούτου, ούτως ώστε όποιος θέλει να μπορεί να μετέχει στην πνευματικότητα και πλούσια παράδοση της νήσου.
- Στην καθιέρωση της νήσου ως παγκόσμιο Προσκυνηματικό Κέντρο και εστία πανελληνίας και διεθνούς ακτινοβολίας.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων και σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου αυτού, προτείνονται τα ακόλουθα ειδικά μέτρα:

- Απαγορεύονται στην περιοχή της νήσου οι εκμεταλλεύσεις ή και χρήσεις ακινήτων, που κατά τη νομοθεσία χαρακτηρίζονται ως οίκοι άσεμνων γυναικών, κέντρα διακοπών και παραθερισμού, κέντρα διασκεδάσεως και ψυχαγωγίας, κέντρα τυχερών παιχνιδιών, όπως επίσης κάθε εκμετάλλευση προς κοινή διαβίωση ή εκμετάλλευση χώρων συνάθροισης του κοινού, χωρίς άδεια²³² από τον οικείο Νομόρχη.
- Για την ανάπτυξη δραστηριότητας θρησκευτικής ή πνευματικής φύσεως απαιτείται άδεια των κρατικών αρχών, για την οποία όμως προαπαιτείται η γνώμη²³³ της Εκκλησιαστικής Αρχής της νήσου.

²²⁹ Παναγόπουλος Θ., «Τα θρησκευτικά μνημεία σώζουν το περιβάλλον», *Το Βήμα*, 10 Απριλίου 1999.

²³⁰ Ιερός χώρος έχει αναγνωριστεί και η περιοχή των Μετεώρων με το Νόμο 2351/1995, καθώς και το νησί της Τήνου από το 1971, ενώ νομοσχέδιο του Υπουργείου Εσωτερικών κατατέθηκε στη Βουλή το καλοκαίρι του 2009 για την αναγνώριση και της Μήλου ως ιεράς νήσου.

²³¹ Κατσίρας Λ., Βασικά Νομοθετήματα: Πάτμος Ν.1155/1981 (ΦΕΚ 122Α'/8.5.1981), *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα 2009, σελ. 121.

²³² Σε περίπτωση που τέτοιες εκμεταλλεύσεις προϋπήρχαν του νόμου, δόθηκε προθεσμία 6 μηνών από την ισχύ του νόμου για την απόκτηση αυτών των αδειών. Όπ. παρ. σελ. 100

²³³ Το γεγονός ότι δεν διευκρινίζεται εάν πρέπει να υπάρξει η σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας επιτροπής ή απλά η γνωμοδότηση αυτής δεν διασφαλίζει σε καμία περίπτωση την προστασία της περιοχής.

Παρά την πρόθεση του Νόμου για προστασία της περιοχής ως Ιεράς νήσου, γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι τόσο η απόφαση του εκάστοτε νομάρχη, όσο και η γνώμη, κατά πλειοψηφία, της ειδικής επιτροπής η οποία απαρτίζεται από τον Πατριαρχικό Έξαρχο και Καθηγούμενο της Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, τους δυο εφημέριους της νήσου, τον διευθυντή του Εκκλησιαστικού Λυκείου, το Δήμαρχο Πάτμου, τρεις δημότες του νησιού - εκπροσώπους των παραγωγικών τάξεων και τον Ειρηνοδίκη Πάτμου, μπορούν να αποβούν καταστρεπτικές για τη διαφύλαξη και τη διασφάλιση της ιερότητας του νησιού. Οι αποφάσεις που λαμβάνουν είναι σημαντικές και πολλές φορές παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διατήρηση της φυσιογνωμίας του νησιού, όταν ειδικά αυτές έρχονται αντιμέτωπες με ιδιωτικά συμφέροντα και την τουριστική ανάπτυξη.

Τέλος, πέρα από την UNESCO που αναγνώρισε της Χώρα της Πάτμου ως πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπεριέλαβε το νησί μεταξύ των πέντε²³⁴ σημαντικότερων προσκυνηματικών προορισμών της Ευρώπης.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα προαναφερόμενα, πλήθος νομοθετημάτων καθορίζουν την προστασία τόσο του οικισμού της Χώρας, όσο και ολόκληρου του νησιού. Η ιστορία του τόπου αυτού και η θρησκευτικότητά του, σε συνδυασμό με το φυσικό κάλλος και τα βυζαντινά κτίσματα που κυριαρχούν, απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, καθώς ο χαρακτήρας του νησιού είναι μοναδικός και αναμφισβήτητα πρέπει να διαφυλαχθεί.

²³⁴ Ιερά Βασιλική Σταυροπηγιακή και Πατριαρχική Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού. <http://www.patmosmonastery.gr/16.html>

4.3 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Αναμφίβολα, η διατήρηση της φυσιογνωμίας, των ιστορικών διαδρομών, των ιδιομορφιών και των διακριτών χαρακτηριστικών ενός ιστορικού και παραδοσιακού οικισμού, όπως η Χώρα της Πάτμου, είναι επιβεβλημένη. Δυστυχώς, οι μεταβολές και οι αλλοιώσεις που έχουν υποστεί όμως τα τελευταία χρόνια πολλοί νησιωτικοί οικισμοί είναι πολλές. Ευτυχώς, κάποιοι από αυτούς, όπως επισημαίνει²³⁵ ο καθηγητής Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π. Δ. Φιλιππίδης, όπως η Πάτμος, η Ύδρα, τα Μαστιχοχώρια της Χίου και η Λίνδος της Ρόδου αποτελούν φωτεινές εξαιρέσεις, έχουν διατηρηθεί πολύ καλά και παραμένουν ζωντανοί.

Καθοριστικό ρόλο στην προστασία των περιοχών αυτών έχουν αναμφισβήτητα τα αυστηρά περιοριστικά μέτρα και ο τακτικός έλεγχος των επεμβάσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες (Αρχαιολογία/ Εφορείες - ΥΠΠΟΑ, ΣΑ, ΣΧΟΠ). Το πρώην Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων προκειμένου να προστατέψει²³⁶ το ιδιόμορφο οικοσύστημα του νησιού της Πάτμου καθόρισε²³⁷ ζώνες οικιστικού ελέγχου (ΖΟΕ) : Ζώνες Α': αδόμητου απολύτου προστασίας, Ζώνες Β': υψηλής προστασίας, Ζώνες Γ': σχετικής προστασίας, Ζώνες Δ': προστασίας γεωργικής γης και αγροτικών δραστηριοτήτων, Ζώνες Ε': οικιστικής καταλληλότητας και Ζώνες Ζ': προστασίας της φύσης και του τοπίου.

²³⁵ Γιαννάρου Λ., «Παραδοσιακοί οικισμοί. Αυτή είναι η αρχιτεκτονική του μέλλοντος». *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 7 Ιανουαρίου 2009.

²³⁶ Κατσίρας Λ., *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα. (Μετέωρα – Πάτμος)*, Αθήνα 2009, σελ. 103-106.

²³⁷ ΦΕΚ 621Δ'/ 1-8-2001. *Καθορισμός Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου, κατωτάτου ορίου κατάτμησης και λοιπών όρων και περιορισμών δόμησης στην εκτός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προϋφιστάμενων του έτους 1923 περιοχή του Δήμου Πάτμου (Νήσου Πάτμου Ν. Δωδεκανήσου).*

Πιο συγκεκριμένα:

Ζώνες Α': αδόμητου απολύτου προστασίας (Ν.1892 της 31/31.7.90. Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις.- άρθρο 91²³⁸, Απόφαση Υφ. Πολιτισμού 239B/30.9.1995 – Χώρα Πάτμου)

Ζώνη Α1: Περιλαμβάνει το σημαντικότερο προχριστιανικό αρχαιολογικό χώρο του νησιού.

Ζώνη Α2: Περιλαμβάνει το Μοναστηριακό συγκρότημα της Παναγίας Κουμάνας του 15^{ου} και 16^{ου} αιώνα.

Ζώνη Α3: Περιλαμβάνει τα αρχαιολογικά λείψανα των κλασικών χρόνων που βρίσκονται στο νησί.

Ζώνη Α4: Περιλαμβάνει το Ιερό σπήλαιο της Αποκάλυψης και το άμεσο περιβάλλον του οικισμού της Χώρας Πάτμου.

Ζώνη Α5: Περιλαμβάνει το Μοναστηριακό συγκρότημα του Προφήτη Ηλία.

Ζώνη Α6: Περιλαμβάνει τις αρχαιότητες προϊστορικών, κλασικών και χριστιανικών χρόνων.

Ζώνες Β': υψηλής προστασίας, (33 τμήματα)

Στις ζώνες αυτές περιλαμβάνονται οι παραλιακές ζώνες που:

- γειτνιάζουν με αξιόλογες παραλίες
- γειτνιάζουν με μονοπάτια- περιπάτους. Είναι οι χερσόνησοι σε σημαντικές θέσεις του νησιού, οι λοφώδεις περιοχές, οι μικρές νησίδες που περιβάλλουν τη νήσο και γενικά εκτάσεις μικρής έκτασης.

Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας των γηπέδων ορίζεται σε 10 στρέμματα, ενώ η μέγιστη επιφάνεια κτιρίων αναψυχής- εστίασης φθάνει τα 50τ.μ και αποθηκών φύλαξης εργαλείων τα 10τ.μ.

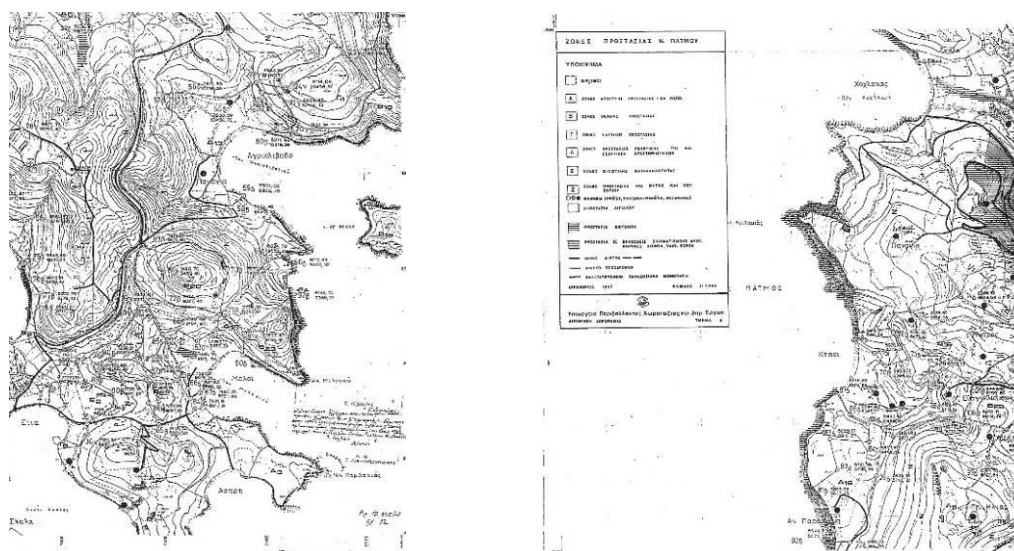
²³⁸ Ο Υπουργός Πολιτισμού δύναται με απόφασή του, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μετά γνώμη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, να καθορίζει εντός των αρχαιολογικών χώρων που βρίσκονται εκτός των ορίων των νομίμως υφισταμένων οικισμών ζώνες, στις οποίες, κατά περίπτωση, θα απαγορεύεται παντελώς η δόμηση (ζώνη Α') ή θα επιτρέπεται (ζώνη Β') υπό όρους και περιορισμούς που ορίζονται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων κατά τις κείμενες πολεοδομικές διατάξεις, ύστερα από πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού. Η διαδικασία της οριοθετήσεως των ζωνών και του καθορισμού των όρων και περιορισμών δόμησης, κατά τ' ανωτέρω, πρέπει να ολοκληρώνονται εντός εξαμήνου από της υποβολής της σχετικής προτάσεως από την αρμόδια Αρχαιολογική Εφορεία. Ν.1892 της 31/31.7.90.

Ζώνες Γ': σχετικής προστασίας, (7 τμήματα)

Στις ζώνες αυτές περιλαμβάνονται οι παραλιακές ζώνες που:

- γειτνιάζουν με γειτονικές παραλίες σε συνέχεια των ζωνών Β'
- αποτελούν αξιόλογες παραλιακές περιοχές με μεγάλες κλίσεις εδάφους
- γειτνιάζουν με αρχαιολογικούς χώρους της Ζώνης Α'.

Στις ζώνες αυτές επιτρέπονται χρήσεις όπως γεωργικές αποθήκες, κτίρια αναψυχής-εστίασης, υδατοδεξαμενές, αντλητικές εγκαταστάσεις, φρέατα και κατοικία. Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας των γηπέδων ορίζεται σε 10 στρέμματα, ενώ κατά παρέκκλιση θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα γήπεδα που κατά τη δημοσίευση του διατάγματος αυτού (ΦΕΚ 621Δ'/1-8-2001) είχαν εμβαδόν 4 στρέμματα. Η μέγιστη δομήσιμη επιφάνεια ορόφων για τα κτίρια κατοικίας φθάνει τα 120τ.μ., για τα κτίρια αναψυχής τα 80τ.μ., για τις αποθήκες τα 20τ.μ. και για τα κτίρια μικτής χρήσης τα 120τ.μ.

42. Αποσπάσματα χαρτών στους οποίους φαίνονται τα επιμέρους τμήματα των ζωνών.
Πηγή: ΦΕΚ 621/Δ/1.8.2001

Ζώνες Δ': προστασίας γεωργικής γης και αγροτικών δραστηριοτήτων, (23 τμήματα)

Στις ζώνες αυτές περιλαμβάνονται περιοχές με καλλιέργειες τοπικής σημασίας. Οι περισσότερες είναι κοιλάδες που καταλήγουν σε παραλίες και συνδυάζουν τη γεωργική γη με το φυσικό περιβάλλον. Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας των γηπέδων στις περιοχές αυτές ορίζεται σε 4 στρέμματα, ενώ η μέγιστη επιτρεπόμενη κάλυψη φθάνει τα 150τ.μ. Η μέγιστη δομήσιμη επιφάνεια ορόφων για

τα κτίρια κατοικίας φθάνει τα 150τ.μ., για τα κτίρια αναψυχής- εστίασης τα 80τ.μ., για τις γεωργικές αποθήκες τα 20τ.μ. και για τα κτίρια μικτής χρήσης τα 150τ.μ.

Ζώνες Ε': οικιστικής καταλληλότητας

Στις ζώνες αυτές περιλαμβάνονται περιοχές που γειτνιάζουν με τους υπάρχοντες οικισμούς²³⁹ της Χώρας, της Σκάλας και του Κάμπου ή περιοχές που παρουσιάζουν μικρή συγκέντρωση κατοικιών με τάσεις ανάπτυξης. Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας των γηπέδων στις περιοχές αυτές ορίζεται σε 4 στρέμματα, ενώ η ανέγερση κτιρίων και εγκαταστάσεων, με χρήσεις που περιγράφονται στα άρθρα 2 και 4 του 24.5.1985 π.δ/τος (Δ'270), όπως βιομηχανικές, γεωργοκτηνοτροφικές – γεωργοκτηνοτροφικές ή υδατοκαλλιεργητικές εγκαταστάσεις, απαγορεύεται.

Ζώνες Ζ': προστασίας της φύσης και του αγροτικού τοπίου

Στις ζώνες αυτές περιλαμβάνονται οι υπόλοιπες περιοχές του νησιού στις οποίες επιβάλλεται περιορισμός και έλεγχος των χρήσεων γης και της επιτρεπόμενης δόμησης.

Το κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας των γηπέδων στις περιοχές αυτές ορίζεται σε 8 στρέμματα, ενώ κατά παρέκκλιση θεωρούνται άρτια και οικοδομήσιμα τα γήπεδα που κατά τη δημοσίευση του διατάγματος αυτού (ΦΕΚ 621Δ'/1-8-2001) είχαν εμβαδόν 4 στρέμματα. Ειδικότερα για τις τουριστικές εγκαταστάσεις το κατώτατο όριο κατάτμησης ορίζεται σε 15 στρέμματα. Ο συντελεστής δόμησης για τις επιτρεπόμενες χρήσεις, εκτός κατοικίας, ορίζεται σε 0,1, ενώ για τα κτίρια κατοικίας εφαρμόζονται οι διατάξεις²⁴⁰ του άρθρου 6 του από 24.5.1985 π.δ/τος. Η μέγιστη συνολική επιφάνεια καταστημάτων και γραφείων φθάνει τα 200τ.μ., ενώ εγκαταστάσεις λατόμευσης και εξόρυξης οικοδομικών υλικών απαγορεύονται.

²³⁹ ΦΕΚ 621/Δ/01 - ΖΟΕ Πάτμου, ΦΕΚ 991/Δ/01 -ΖΟΕ νήσου Πάτμου & τροποποίηση.

²⁴⁰ Για γήπεδα με εμβαδόν 4 στρέμματα επιτρέπονται 200τ.μ., ενώ για γήπεδα από 4 έως 8 στρέμματα επιτρέπονται $200 + (\text{εμβ. γηπέδου} - 4.000) \times 0,02$. Αντίστοιχα, για γήπεδα άνω των 8 στρεμμάτων επιτρέπονται $280 + (\text{εμβ. γηπέδου} - 8.000) \times 0,01$.

Οι γενικότεροι όροι και περιορισμοί δόμησης που ισχύουν στις ζώνες αυτές και οι οποίοι γίνεται προσπάθεια τήρησής τους, είναι οι εξής:

- Αριθμός ορόφων σε γήπεδα με κλίση εδάφους μικρότερη του 25% : 2 και σε μεγαλύτερη του 25% : 1.
- Ως μέγιστο ύψος κτιρίων για μονώροφα κτίσματα ορίζονται τα 4,10μ. και για τα διώροφα τα 7,50μ.
- Επιτρέπεται η κατασκευή υπογείου με την προϋπόθεση ότι η κάτω στάθμη της οροφής του δε θα υπερβαίνει τα 0,80μ. από τη φυσική στάθμη του εδάφους για γήπεδα με κλίση μικρότερη του 25%, ενώ για γήπεδα με μεγαλύτερη κλίση τα 1,20μ.
- Επιβάλλεται η κατασκευή δεξαμενής νερού.
- Η επιφάνεια στεγασμένου χώρου στάθμευσης αυτοκινήτων δεν προσμετράται στο συντελεστή δόμησης, αλλά δε μπορεί να είναι μεγαλύτερη των 25τ.μ.

Για τους υπόλοιπους όρους και περιορισμούς δόμησης στις παραπάνω περιοχές πλην της Α, εφαρμόζονται οι διατάξεις των από 6.10.1978 (Δ' 538) και 24.5.1985 (Δ' 270) προεδρικών διαταγμάτων.

Όσον αφορά τα μορφολογικά στοιχεία και την ογκοπλαστική διαμόρφωση των κτιρίων υπάρχουν κάποιες βασικές αρχές σχεδιασμού: επιβάλλεται η διάσπαση του ενιαίου κτιριακού όγκου έτσι ώστε να δημιουργούνται επιμέρους κτιριακοί όγκοι ορθογωνικής κάτοψης ή σχήματος Γ. Οι όγκοι αυτοί πρέπει να διαμορφώνονται ώστε είτε να βρίσκονται σε επαφή μεταξύ τους, είτε να συνδέονται με καμαρικά ή αυλές και να είναι τοποθετημένοι στο γήπεδο έτσι ώστε να διαφυλάσσεται το φυσικό περιβάλλον και να προστατεύονται η θέα και οι οπτικές φυγές. Παράλληλα, ο μέγιστος επιτρεπόμενος όγκος δε μπορεί να υπερβαίνει τα 1.500κ.μ. Οι όψεις των κτιρίων διαμορφώνονται σε επιμέρους τμήματα και δε δημιουργείται ενιαίο και συνεχές μήκος όψης που να υπερβαίνει τα 10 μέτρα, ενώ απαγορεύεται η δημιουργία τόξων, αψίδων ή άλλων διακοσμητικών στοιχείων εκτός του σώματος του κτιρίου. Οι εξωτερικοί τοίχοι κατασκευάζονται από οποιοδήποτε υλικό επιχρισμένο υποχρεωτικά εξωτερικά με σοβά ή από λιθοδομή η οποία δύναται να ασβεστωθεί ή να παραμείνει ανεπίχριστη, χωρίς τονισμένους αρμούς. Όσον αφορά το δώμα των κτιρίων πρέπει να

είναι επίπεδο, ενώ επιτρέπεται²⁴¹ η κάλυψη τμήματος αυτού με δίρριχτη ή τετράριχτη κεραμοσκεπή μέγιστης κλίσης 30% και μέγιστου ύψους 1,50μ. Τα ανοίγματα των κτιρίων είναι περιορισμένων διαστάσεων και τα κουφώματα πρέπει να είναι ξύλινα και βαμμένα σύμφωνα με τα παραδοσιακά πρότυπα. Επιτρέπεται η κατασκευή εξωτερικής κλίμακας συνολικού πλάτους 1μ. και τα στηθαία σε αυτήν πρέπει να είναι συμπαγή.

Επιπρόσθετα, απαγορεύονται οι επιχωματώσεις ή η εκσκαφή των ακάλυπτων επιφανειών των οικοπέδων και γενικότερα η αλλοίωση του φυσικής στάθμης του εδάφους. Σε γήπεδα μόνο με κλίση επιτρέπεται η κατασκευή αναβαθμών με αναλημματικούς τοίχους με απλή επιχωμάτωση η οποία και δεν επηρεάζει την αφετηρία μέτρησης του επιτρεπόμενου μέγιστου ύψους του κτιρίου.

Παράλληλα, σύμφωνα με το διάταγμα του ΥΠΕΝ και συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 17, *επιτρέπεται η επισκευή, συντήρηση και αποκατάσταση παλιών κτιρίων, αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του νησιού, έστω και αν οι απαιτούμενες εργασίες αντίκεινται στα προαναφερόμενα και στις παραπάνω διατάξεις, υπό την προϋπόθεση ότι οποιαδήποτε επέμβαση δεν θα αλλοιώνει τα μορφολογικά στοιχεία των κτιρίων και ότι οι εν γένει εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης θα ακολουθούν την παραδοσιακή τεχνοτροπία. Σε περίπτωση που υφίστανται στοιχεία επί των παραπάνω κτιρίων ή επεμβάσεις πάσης φύσεως που αλλοιώνουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής, επιβάλλεται η προηγούμενη αποκατάσταση της μορφής του και η απομάκρυνση των ασυμβίβαστων υλικών.*

Γενικότερα πάντως, οποιαδήποτε μορφή οικοδομικής εργασίας, συντήρησης ή επισκευής κτιρίου μέσα στον οικισμό της Χώρας ή γύρω από το σπήλαιο της Αποκάλυψης ελέγχεται και επιθεωρείται από το Υπουργείο Πολιτισμού και συγκεκριμένα από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, η οποία έχει την έδρα της στη Ρόδο.

²⁴¹ Μετά από έγκριση του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής.

Για την εκτέλεση των επισκευών αυτών απαιτείται έγκριση από την προαναφερόμενη υπηρεσία και το ΚΑΣ, είτε το υπό επισκευή κτίριο ανήκει σε κάποιον ιδιώτη, είτε βρίσκεται εντός του μοναστηριακού συγκροτήματος του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και ανήκει στην εκκλησία.

43. Διανομή οικοπέδων και χάρτης κτισμένου – άκτιστου στο ιστορικό κέντρο της Πάτμου.
Πηγή: Νομικός Μ.Ε., «Οι ειδικές μελέτες αποκατάστασης οικιστικών συνόλων και η συμβολή τους στη νέα δόμηση», *Αρχαιολογία*. [http:// www. arxaiologia. gr/ assets/ media/ PDF/ migrated/ 664. pdf](http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/664.pdf)

Όπως αναφέρθηκε ήδη προηγουμένως, ο οικισμός της Πάτμου έχει μνημειακό χαρακτήρα και είναι προστατευτέος υπό την ιδιότητά του αυτή. Δεν είναι λίγες οι αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας²⁴², καθώς και οι γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους²⁴³, οι οποίες κατά καιρούς επισημαίνουν ότι τόσο για την ανέγερση κτίσματος σε αρχαιολογικό χώρο ή σε τόπο ο οποίος έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικός τόπος ή ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και χρήζων ειδικής κρατικής προστασίας και αποτελεί ενιαίο μνημειακό σύνολο, όπως η Ύδρα, η Πάτμος και η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, όσο και για οποιαδήποτε επέμβαση σε κτίσμα που βρίσκεται στον χώρο αυτόν ή για την ολική ή μερική κατεδάφισή του, είτε αυτό είναι παλαιότερο του χαρακτηρισμού είτε μεταγενέστερο, απαιτείται άδεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας, η μη ύπαρξη ή η ανάκληση της οποίας επιφέρει αυτοτελώς την διακοπή κάθε οικοδομικής εργασίας, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή την ισχύ οικοδομικής αδειάς. Η χορήγηση ή μη της αδειάς δεν κωλύεται από την επίδρασή της σε τυχόν έννομες σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου, αλλά συναρτάται με την εξυπηρέτηση των

²⁴² ΣτΕ 978/2012, ΣτΕ 4363/2015, ΣτΕ 3171/2015, ΣτΕ 3064/2015, ΣτΕ 2270/2014, ΣτΕ 2271/2014

²⁴³ 284/2015 και 248/2016 γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους

σκοπών της αρχαιολογικής νομοθεσίας, οι οποίοι, προκειμένου περί οικισμού που φέρει τους ως άνω χαρακτηρισμούς, συνίστανται στην διατήρηση της μορφής του, τόσο ως σύνολο, όσο και στα επί μέρους τμήματα και σημεία του, καθώς και στην διατήρηση της σχέσεως και των αναλογιών μεταξύ των κτισμάτων που εντάσσονται στο οικιστικό συγκρότημα, το οποίο κρίθηκε προστατευτέο ως ενιαίο σύνολο.

Περαιτέρω, είναι κατ' αρχήν δυνατόν να επιτραπεί στους ανωτέρω οικισμούς η ανοικοδόμηση όχι μόνο οικοπέδων επί των οποίων υπήρχαν κτίσματα κατά τη θέση σε ισχύ των περί μνημειακού χαρακτήρα διατάξεων, αλλά και οικοπέδων επί των οποίων, κατά την αιτιολογημένη κρίση του Υπουργείου Πολιτισμού, αποδεικνύεται, βάσει ιδίως συμβολαίων, αυτοψίας ή άλλων στοιχείων, ότι προϋπήρξαν κτίσματα οποτεδήποτε. Επιτρέπεται, επομένως, η ανακατασκευή οικοδομήματος παρομοίου προς εκείνο του οποίου η ύπαρξη μπορεί να αποδειχθεί και, κατά μείζονα λόγο, η αποκατάσταση οικοδομήματος στη μορφή την οποία αποδεικνύεται ότι είχε, και στην περίπτωση όμως αυτή είναι δυνατόν να επιβληθούν από τα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Πολιτισμού, πρόσθετοι όροι και περιορισμοί.

Η νομολογία η οποία έχει διαμορφωθεί με τις αποφάσεις αυτές συνιστά παγία²⁴⁴ νομολογία, ενώ παράλληλα η Διοίκηση δύναται να ανακαλέσει εκδοθείσες πράξεις οι οποίες τελούν σε αντίθεση με τις ανωτέρω δικαστικές αποφάσεις, επικαλούμενη λόγους σπουδαίου δημοσίου συμφέροντος.

Αναμφίβολα, το αποτέλεσμα όλων αυτών των δικαστικών αποφάσεων είναι η διακοπή των οικοδομικών εργασιών σε ότι αφορά τις νέες οικοδομές, ενώ σε περίπτωση αποκάλυψης ερειπίων, η διαφύλαξή τους, προκειμένου να αποτελέσουν στοιχεία ύπαρξης παλαιότερης δόμησης τα οποία θα μπορούσαν να στοιχειοθετήσουν μορφή και μέγεθος κτιρίου, κρίνεται απαραίτητη. Δεν είναι λίγοι βέβαια αυτοί οι οποίοι προσπαθούν να οικοπεδοποιήσουν παρά τα μέτρα προστασίας που ισχύουν στην Πάτμο. Μια πρόσφατη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, μετά από προσφυγή της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, έκρινε δικαίως ότι παρά την έκδοση οικοδομικών αδειών από το αρμόδιο Πολεοδομικό Γραφείο του

²⁴⁴Υπ. αριθμ. 284/2015 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Εισηγητής: Σπυρόπουλος Στ. http://www.nsk.gr/web/nsk/anzititsignomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_col_id=column6&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=3&_nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet_jspPage=%2Fjsps%2Fconsulatories%2Fviewconsultatory.jsp&_nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet_consultId=4066455

Δήμου Καλύμνου στο οποίο και υπάγεται το νησί της Πάτμου, η οικοπεδοποίηση μεγάλου τμήματος στο βορειοανατολικό άκρο του νησιού έπρεπε να αποφευχθεί²⁴⁵.

4.4 ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Δυστυχώς πηγές χρηματοδότησης ή προγραμματικές συμβάσεις με το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, όπως παλαιότερα υπήρχαν για την περίπτωση της Ρόδου, δεν υπήρξαν και δεν υπάρχουν. Κάθε ιδιοκτήτης έχει την ευθύνη για τη συντήρηση της περιουσίας του, ενώ σύμφωνα με τον υπεύθυνο αρχιτέκτονα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για την Πάτμο κ. Χατζηγιάννου, έργα κοινής ωφελείας δεν έχουν πραγματοποιηθεί στον ιστορικό οικισμό για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Σύμφωνα με τον ίδιο, η έλλειψη προσωπικού στο Υπουργείο Πολιτισμού και συγκεκριμένα στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, αλλά και το γεγονός ότι δεν υπάρχει υπηρεσία – γραφείο ή προσωπικό φύλαξης για το μνημείο της Πάτμου στο ίδιο το νησί, έχει ως αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη οικοδόμηση και την αλλοίωση της φυσιογνωμίας του τόπου. Πραγματοποιούνται καθημερινά επεμβάσεις σε κτίρια, ακόμα και σε αρχοντικά, οι οποίες δεν έχουν εγκριθεί από την Εφορεία Αρχαιοτήτων και οι οποίες δεν εναρμονίζονται με τα υπάρχοντα μορφολογικά στοιχεία και την αρχιτεκτονική των υφιστάμενων κτισμάτων. Παρόλα αυτά γίνονται συστηματικές επισκέψεις από τους αρμόδιους κάθε φορά υπαλλήλους στο νησί, με σκοπό την προστασία του και τον έλεγχο των εργασιών σε προτεινόμενες κατασκευές.

²⁴⁵ Λιάλιος Γ., «Φρένο» από ΣτΕ για την Πάτμο», *Η Καθημερινή*, 15 Μαΐου 2018. <http://www.kathimerini.gr/964256/article/epikairothta/ellada/freno-apo-ste-gia-thn-patmo>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

5.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η Παλιά πόλη της Κέρκυρας αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο της χώρας μας το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα σε εξαιρετική κατάσταση. Αναπτύχθηκε διαχρονικά μέσα στο πέρασμα του χρόνου έχοντας αποτυπωμένες στον πολεοδομικό ιστό της επεμβάσεις και στοιχεία από διαφορετικούς λαούς και πολιτισμούς.

44. Παλιός χάρτης του νησιού

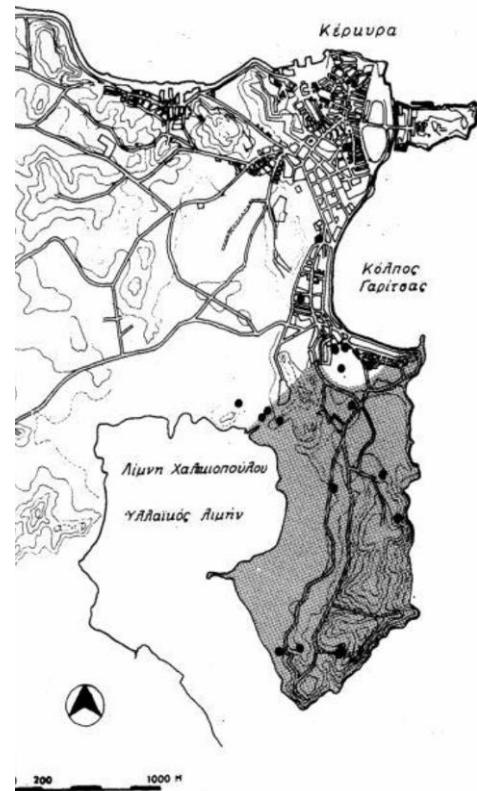
Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

Η αρχή της ιστορίας της Κέρκυρας ξεκινά από την Παλαιολιθική Εποχή (30000-7000 π.Χ.) όταν ήταν ακόμα ενωμένη με την ηπειρωτική χώρα. Οι πρώτοι οικισμοί εντοπίστηκαν τη Νεολιθική Εποχή και την Εποχή του Χαλκού (3000- 1100π.Χ) με σημαντικότερο εξ' αυτών τον οικισμό του Σιδαρίου²⁴⁶.

Η πρώτη βεβαιωμένη ελληνική αποίκηση γίνεται το 760-750 π.Χ. από τους Ερετριείς της Εύβοιας, ενώ λίγα χρόνια αργότερα, το 734 π.Χ, οι Κορίνθιοι με αρχηγό τον Χερσικράτη εγκαταστάθηκαν στο νησί και συγκεκριμένα στην περιοχή της **Παλιόπολης**, νότια της σημερινής πρωτεύουσας.

²⁴⁶ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 11.

Η Κορινθιακή πόλη, η οποία ονομάστηκε προς τιμήν του αρχηγού της Χερσούπολις²⁴⁷, εκτεινόταν από το Mon Repos μέχρι την Ανάληψη, μεταξύ των δυο αρχαίων λιμανιών του Αλκίνοου (σημερινός κόλπος Γαρίτσας) και του Υλλαϊκού (λιμνοθάλασσα Χαλκιοπούλου). Αναπτύχθηκε σημαντικά, απέκτησε ναυτική δύναμη και πλούτο με αποτέλεσμα το 664 π.Χ. να έρθει σε ρήξη με την Κόρινθο.

45. Η Χερσούπολις

Πηγή: Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 14.

Η βοήθεια που προσέφεραν την περίοδο αυτή οι Αθηναίοι στους Κερκυραίους με σκοπό την κατάκτηση της Επιδάμνου (το σημερινό Δυρράχιο στις αλβανικές ακτές), αλλά και η συνεχιζόμενη συμμαχία τους σε επόμενες ναυμαχίες και συγκρούσεις, υπήρξε η αφορμή λίγα χρόνια αργότερα, για την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου.

Κατά τη διάρκεια του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα οι Κερκυραίοι κτίζουν τα τείχη της πόλης τους, μικρά τμήματα των οποίων σώζονται μέχρι και σήμερα στον Πύργο της Νεραντζίτσας και στο λιμάνι του Αλκίνοου. Τα χρόνια εκείνα, οι επιθέσεις των Σπαρτιατών ήταν πολλές, οι περισσότερες εκ των οποίων αντιμετωπίζονταν με τη βοήθεια των Αθηναίων. Το 338π.Χ. όμως, στη Χαιρώνεια, οι Μακεδόνες του Φιλίππου Β' κερδίζουν τη μάχη, διαλύουν την αθηναϊκή συμμαχία και κατακτούν την Κέρκυρα.

²⁴⁷ Όπ. παρ., σελ. 13

Ρωμαϊκή κατοχή (229π.Χ. – 395π.Χ.)

Τα επόμενα χρόνια η Κέρκυρα κατακτάται από Σπαρτιάτες, Συρακούσιους και Ιλλυρίους, οι τελευταίοι εκ των οποίων το 229π.Χ. παραδίδουν²⁴⁸ το νησί στους Ρωμαίους. Στα πρώτα χρόνια της Ρωμαϊκής κατοχής η Κέρκυρα δέχθηκε πλήθος επισκεπτών, Ρωμαίων πολιτικών και γενικότερα σημαντικών προσωπικοτήτων, οι οποίοι επένδυσαν αγοράζοντας πολυτελή σπίτια και κτήματα. Τον 1^ο π.Χ. όμως αιώνα, στον εμφύλιο ρωμαϊκό πόλεμο, το νησί υπέστη ανεπανόρθωτες καταστροφές. Ακολούθησαν χρόνια παρακμής έως τον 1^ο μ.Χ αιώνα, όταν και άρχισαν να κτίζονται δειλά τα πρώτα λουτρά και ηρώα στο νησί. Παράλληλα, την περίοδο αυτή διαδίδεται στην περιοχή ο χριστιανισμός από τους μαθητές του Αποστόλου Παύλου, Ιάσονα και Σωσίπατρο.

Βυζαντινή περίοδος (395-1267μ.Χ.)

Το 395μ.Χ. η ρωμαϊκή αυτοκρατορία χωρίστηκε σε δυο τμήματα. Το νησί της Κέρκυρας περιέρχεται στο Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος και δέχεται πολυάριθμες επιδρομές και λεηλασίες από Βάνδαλους, Γότθους, Ούννους, Σαρακηνούς, Νορμανδούς και Άραβες μέχρι το 1204μ.Χ., όταν και πραγματοποιήθηκε η Δ' Σταυροφορία και η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους.

Το 550μ.Χ. καταστρέφεται ολοσχερώς η Χερσούπολις και η Κέρκυρα τα επόμενα χρόνια ανήκει μαζί με τα υπόλοιπα γειτονικά νησιά στο 'θέμα'²⁴⁹ της Κεφαλληνίας. Το 1204 με την κατάλυση του Βυζαντινού Κράτους και σύμφωνα με τη συνθήκη του Οκτωβρίου του 1204, γνωστή ως *Partitio Terrarum Imperii Romaniae*, η Κέρκυρα περιέρχεται στο μερίδιο των Βενετών. Κατά τη διάρκεια της πρώτης και σύντομης κυριαρχίας των Ενετών, περίοδος Α' **Ενετοκρατίας (1207-1214)**, τα εδάφη του νησιού μοιράστηκαν σε τιμάρια²⁵⁰ και δόθηκαν σε ευγενείς.

Το 1214, η Κέρκυρα περιήλθε στο Μιχαήλ Α' Άγγελο Δούκα, ο οποίος είχε συστήσει το Δεσποτάτο της Ηπείρου, το ένα εκ των τριών ανεξάρτητων ελληνικών κρατών. Ο τελευταίος, καθώς και οι διάδοχοί του, επικύρωσαν παλαιά προνόμια, παραχώρησαν

²⁴⁸ Η παραχώρηση ήταν εκούσια με την προϋπόθεση ότι οι Ιλλυριοί θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα πλοία και τα λιμάνια του νησιού.

²⁴⁹ Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία οργανώθηκε διοικητικά σε θέματα με υποδιαίρεση τις επαρχίες. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 17.

²⁵⁰ Η Κέρκυρα χωρίστηκε σε 10 μερίδες ή δεκαρχίες εκχωρημένες με κληρονομικό δικαίωμα στους ευγενείς. Όπ. παρ., σελ. 19

νέα, βελτίωσαν τις οχυρώσεις²⁵¹, φρόντισαν για την απαλλαγή του νησιού από την καταβολή φόρων και προφύλαξαν τον Ελληνισμό και την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ανδηγαυϊκή κυριαρχία (1267-1386)

Για τα επόμενα 120 περίπου χρόνια, η Κέρκυρα βρίσκεται υπό την κυριαρχία των Ανδηγαυών²⁵². Οι τελευταίοι κατήργησαν την ορθόδοξη μητρόπολη του νησιού και αντικατέστησαν τον μητροπολίτη από κατώτερο κληρικό. Οι περισσότερες εκκλησίες καταλήφθηκαν και διοικήθηκαν από Λατίνους κληρικούς και μετατράπηκαν από Ορθόδοξες σε Καθολικές.

Παράλληλα, την περίοδο αυτή εγκαθίστανται στην Κέρκυρα οι διωγμένοι από την Ισπανία Εβραίοι οι οποίοι και δημιουργούν την Εβραϊκή κοινότητα του νησιού. Στην παλιά πόλη συσσωρεύεται ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός κατοίκων, με αποτέλεσμα κάποιοι εξ' αυτών να κατοικούν έξω από τα τείχη, στην περιοχή **μπόργκο** (el borgo, emporio) ή **ξώπολι** όπως την ονόμαζαν.

Β' περίοδος Ενετοκρατίας (1386-1797)

Η περίοδος της Ενετοκρατίας διαρκεί τέσσερις αιώνες και καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τη ζωή και την ανάπτυξη στο νησί, καθώς τα χρόνια αυτά συντελούνται αξιοσημείωτες αλλαγές σε τομείς όπως η οικονομία, η διοίκηση, οι οχυρώσεις, η εκπαίδευση και η εκκλησία. Την κατοχή του νησιού επεδίωκαν οι Βενετοί, αλλά και οι Τούρκοι, οι οποίοι πολιορκήσαν το νησί πέντε²⁵³ φορές, χωρίς όμως να καταφέρουν να το κατακτήσουν.

Έτσι, ενώ το μεγαλύτερο τμήμα της Ελλάδας ήταν υποταγμένο στους Τούρκους, στην Κέρκυρα, άνθισαν τα γράμματα και οι τέχνες, αναπτύχθηκε το εμπόριο και η γεωργία και το νησί έγινε έδρα του ναυάρχου του Ενετικού στόλου, αποτελώντας το Γιβραλτάρ της Αδριατικής. Καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της πόλης υπήρξε η καλή και ειρηνική συνεργασία μεταξύ των Κερκυραίων και των Ενετών κυριαρχών.

²⁵¹ Σύμφωνα με πληροφορίες την περίοδο αυτή κατασκευάστηκε ένα ισχυρό οχυρό, στο βορειοδυτικό άκρο του νησιού, το Αγγελόκαστρο. Όπ. παρ. σελ. 20

²⁵² Πρίγκιπες του Ανζού που βασίλευαν στη Νάπολη. Όπ. παρ. σελ. 21

²⁵³ Οι πολιορκίες από τους Τούρκους πραγματοποιήθηκαν το 1430, 1537, 1571, 1573 και 1716. Όπ. παρ., σελ. 23

Στον τομέα της διοίκησης, η οργάνωση υπήρξε συγκεντρωτική, χωρίζοντας ουσιαστικά τον πληθυσμό σε τρεις τάξεις:

- Η τάξη των ευγενών (nobili), την οποία και αποτελούσαν γαιοκτήμονες, εξέχοντες Έλληνες και Ιταλοί ή ξένοι²⁵⁴ οι οποίοι είχαν 10 χρόνια παραμονή στο νησί ή είχαν παντρευτεί Κερκυραία γυναίκα. Επρόκειτο για μια κλειστή τάξη, η είσοδος στην οποία γινόταν μετά από λεπτομερή εξέταση των προσόντων των υποψηφίων. Το σώμα των ευγενών, σύμφωνα με τη Χρυσή Βίβλο²⁵⁵, το 1672 περιλάμβανε μόλις 112 οικογένειες.
- Οι αστοί (borghesi), η οποία περιλάμβανε κυρίως εμπόρους, ναυτικούς και επιστήμονες
- Η λαϊκή τάξη (ordine popolare) στην οποία ανήκαν οι αγρότες και οι εργάτες, στερούμενοι κάθε πολιτικού δικαιώματος και έχοντας την ευθύνη για την άμυνα του νησιού.

Ειδική ξεχωριστή κατηγορία πληθυσμού αποτελούσαν οι Εβραίοι²⁵⁶ και οι Τσιγγάνοι. Τη διοικητική και δικαστική εξουσία ασκούσε μέχρι το 1420 ο Ενετός ευγενής Βάιλος. Τα επόμενα χρόνια όμως τη διοίκηση ανέλαβε ο Γενικός Προβλεπτής²⁵⁷ ή Προνοητής της Ανατολής, ο οποίος είχε την ευθύνη πλέον για όλα τα Επτάνησα.

Όσον αφορά την οικονομία του νησιού, αυτή στηρίχθηκε κυρίως στο εμπόριο και τη γεωργία. Παράλληλα όμως, αναπτύχθηκε η αλιεία και οι βιοτεχνίες, δόθηκαν επιδοτήσεις για την ελαιοκαλλιέργεια, ενώ οι βενετοί διοικητές ενοικίαζαν δημόσια κτήματα και εκμεταλλεύονταν το μονοπώλιο των αλυκών του νησιού. Επίσης, οργανώθηκαν συντεχνίες, ιδρύθηκε ενεχυροδανειστήριο, ανακατασκευάστηκαν οι οχυρώσεις και κατασκευάστηκε το νέο λιμάνι στο Μαντράκι, εξυπηρετώντας και αυξάνοντας την κίνηση στο νησί. Αύξηση παρουσίασε και ο πληθυσμός του νησιού ο οποίος το 1760 έφτανε τους 44.333 κατοίκους.

²⁵⁴ Όπ. παρ., σελ. 26

²⁵⁵ Libro d' Oro. Έτσι ονομαζόταν ο κατάλογος όπου καταγράφονταν όλα τα ονόματα των αριστοκρατικών οικογενειών. Ιστοσελίδα Δήμου Κερκυραίων, <http://www.corfu.gr>

²⁵⁶ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 27

²⁵⁷ Proveditore Generale da Mar ή Prov. Gen. Del. Levante

Η εκπαίδευση κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ενετικής κυριαρχίας ήταν μηδαμινή. Καθολικοί ιερείς δίδασκαν τη Λατινική γλώσσα μόνο σε Έλληνες και Ιταλούς ευγενείς, ενώ η μεσαία και η λαϊκή τάξη δεν είχαν δικαίωμα στην εκπαίδευση. Με το πέρασμα των χρόνων όμως τα πράγματα άλλαξαν. Κτίστηκαν σχολεία και βιβλιοθήκες, διορίστηκαν δάσκαλοι²⁵⁸ για τη διδασκαλία της Ελληνικής και της Λατινικής γλώσσας στα ελληνόπουλα και ιδρύθηκαν εκπαιδευτικές εστίες και Ακαδημίες. Ο επτανησιακός πολιτισμός είχε αρχίσει να ανθεί, ενώ σημαντικές προσωπικότητες όπως ο Νικηφόρος Θεοτόκης και ο Ευγένιος ο Βούλγαρης αναγνωρίστηκαν και καθιερώθηκαν για το διδακτικό τους έργο.

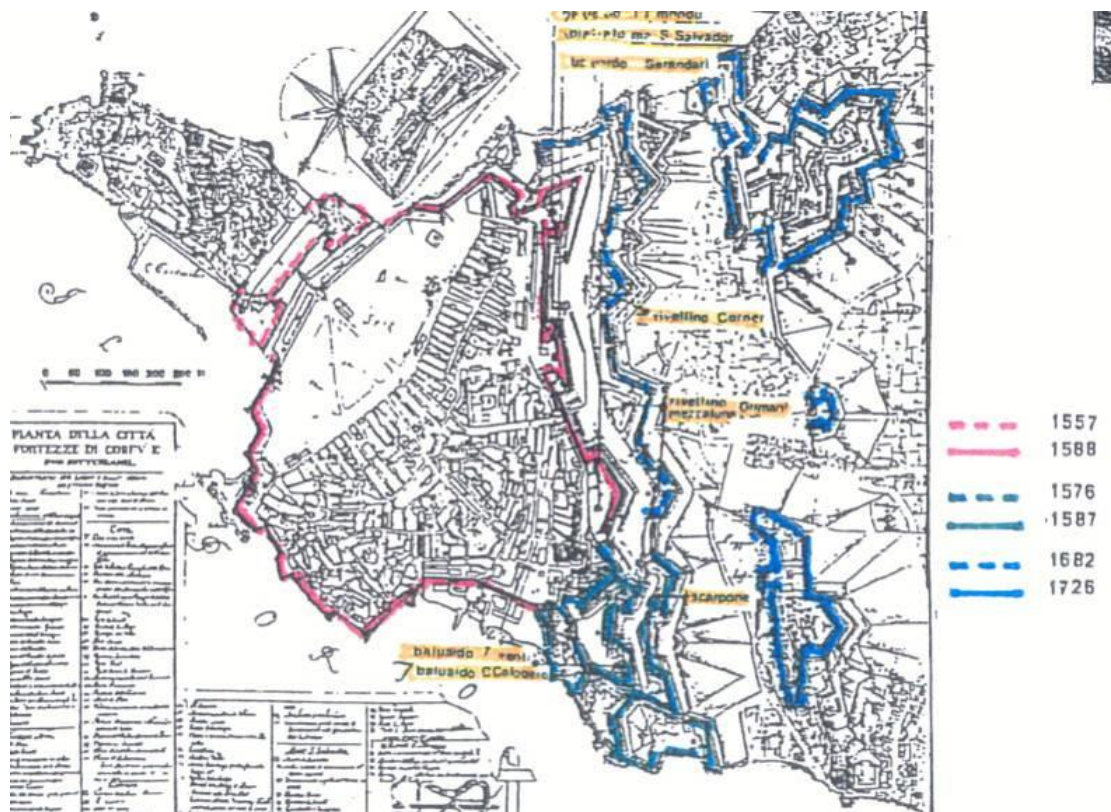
Σημαντικές ήταν οι επεμβάσεις την περίοδο αυτή και στις οχυρώσεις της πόλης. Οι εχθροί ήταν πολλοί και οι απειλές που δέχονταν συνεχώς οι Κερκυραίοι από τους Γενουάτες²⁵⁹ και τους Τούρκους ήταν συνήθειες. Με σκοπό την κατάκτηση ολόενα και περισσότερων Ελληνικών εδαφών, οι εχθροί λεηλατούσαν, πολιορκούσαν και κατέστρεφαν περιοχές κοντά στην πόλη. Οι Ενετοί αντίστοιχα ενίσχυαν διαρκώς τα τείχη, κατασκεύασαν το Νέο Φρούριο και παρακολουθούσαν τις εξελίξεις της οχυρωματικής τέχνης. Διάνοιξαν θαλάσσια τάφρο, κατασκεύασαν το λιμάνι στο Μαντράκι, άλλαξαν τη βυζαντινή περιτείχιση, ενίσχυσαν τους αμυντικούς πύργους και το 1557 ο αρχιτέκτονας Michele Sanmicheli κατασκεύασε δυο πενταγωνικούς προμαχώνες στη δυτική πλευρά του Παλιού Φρουρίου.

46. Οι οχυρώσεις της πόλης και τα στάδια δημιουργίας τους
Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

²⁵⁸ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 31

²⁵⁹ Οι σημαντικότερες επιθέσεις των Γενουατών υπήρξαν το 1403 και το 1432. Οι Τούρκοι, σαφώς καλύτερα οργανωμένοι και προετοιμασμένοι επιχείρησαν να κατακτήσουν το νησί το 1431, το 1537, το 1571, το 1573 και το 1716. Οι καταστροφές από τις επιθέσεις αυτές ήταν πολλές. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στην επίθεση των Οθωμανών το 1537 με αρχηγό τον Χαϊρεδίν Μπαρμπαρόσα περίπου 20.000 Κερκυραίοι πουλήθηκαν ως δούλοι στην Κωνσταντινούπολη, ενώ παράλληλα σκοτώθηκαν χιλιάδες άνθρωποι, κάηκαν εκκλησίες, σπίτια και δημόσια κτίρια.

47.Οι οχυρώσεις της πόλης

Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

Αργότερα, διαπλατύνθηκε ο χώρος μπροστά από το Παλιό Φρούριο, η γνωστή Σπανιάδα και κατασκευάστηκαν τέσσερις πύλες – η Porta Reala, η Porta Raymonda, η Πύλη του σπηλαίου και η Πύλη του Αγίου Νικολάου.

Τέλος, κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας, πολλοί ήταν αυτοί που εγκαταστάθηκαν στο νησί, ελπίζοντας ότι θα βρουν καλύτερες συνθήκες ζωής. Οι περισσότεροι από αυτούς, διωγμένοι από την Τουρκοκρατούμενη πατρίδα τους, ήταν Ηπειρώτες, Ναυπιώτες, Κρητικοί και Κωνσταντινοπολίτες. Εγκαταστάθηκαν στην Κέρκυρα, ίδρυσαν νέους οικισμούς και χωριά και ζωντάνεψαν και πάλι την πόλη.

Α' περίοδος Γαλλικής κατοχής (1797-1799)

Το 1797 η Κέρκυρα, με τη συνθήκη του Καμποφόρμιο (Campo Formio) περνάει στην κυριαρχία των Γάλλων. Ο κερκυραϊκός λαός, επηρεασμένος²⁶⁰ από τη Γαλλική Επανάσταση και από τα όσα μέχρι τότε είχαν συμβεί, υποδέχεται τους νέους κατακτητές καίγοντας το Libro D'oro στην κεντρική πλατεία της πόλης και καταστρέφοντας τα οικοσκήμα των ευγενών, ντόπιων και Ενετών.

Η Γαλλική διοίκηση καταργεί το αριστοκρατικό πολίτευμα, δημιουργεί το Δημοκρατικό Δημαρχείο το οποίο απαρτίζεται από ευγενείς και αστούς και εφαρμόζει το γαλλικό Σύνταγμα. Παράλληλα, ιδρύεται²⁶¹ το πρώτο τυπογραφείο της Ελλάδος, οργανώνονται τα δικαστήρια, προστατεύεται η δημόσια υγεία, χρησιμοποιείται ευρέως η ελληνική γλώσσα στα δημόσια έγγραφα, ενώ τα Επτάνησα διαιρούνται σε τρεις νομούς²⁶² με απόφαση του Βοναπάρτη. Δυστυχώς όμως, σε σύντομο χρονικό διάστημα, η κατάσταση άλλαξε. Οι Κερκυραίοι αντιμετώπισαν οικονομικά προβλήματα, υποχρεώθηκαν σε σύναψη δανείων εξαιτίας της βαριάς φορολογίας και είχαν να αντιμετωπίσουν τις λεηλασίες και τις βεβηλώσεις των εκκλησιών και των θρησκευτικών τους μνημείων. Οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν, με αποτέλεσμα να δυσφορήσουν και να στραφούν εναντίον των Γάλλων.

Ρωσοτουρκική κατοχή (1799-1807)

Φοβούμενοι τις επεκτατικές διαθέσεις του Ναπολέοντα, οι Ρώσοι και οι Τούρκοι συμμαχούν το 1799 και καταλαμβάνουν την πόλη της Κέρκυρας. Ένα χρόνο αργότερα, το 1800, μεταξύ Ρωσίας, Τουρκίας και Αγγλίας υπογράφεται η συνθήκη της Κωνσταντινούπολης σύμφωνα με την οποία όλα τα νησιά του Ιονίου αποτελούν πλέον την **Ιόνιο ή Επτάνησο Πολιτεία**. Η τελευταία, με πρωτεύουσα την Κέρκυρα και λειτουργώντας ως αυτόνομο κράτος υποτελές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, έχει ως βασικό διοικητικό όργανο τη Γερουσία. Το αριστοκρατικό πολίτευμα ενισχύεται εις βάρος των άλλων τάξεων, επικυρώνεται το νέο Σύνταγμα που

²⁶⁰ Κέρκυρα, Αθήνα 1998, σελ. 42.

²⁶¹ Τυπογραφείο του Γένους, όπως ονομάστηκε. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 32.

²⁶² Ο νομός Κόρκυρας που περιελάμβανε την Κέρκυρα, τους Παξούς και Αντίπαξο, καθώς και τις κτήσεις στην έναντι Ήπειρο Βουθρωτό και Πάργα, το νομό Ιθάκης, που περιελάμβανε τα νησιά Ιθάκη, Κεφαλληνία, Αγία Μαύρα (Λευκάδα) και τις έναντι ηπειρωτικές κτήσεις Πρέβεζα και Βόνιτσα και το νομό Αιγαίου, που περιελάμβανε το Τζάντε (Ζάκυνθο), τις Στροφάδες, το Τσιρίγο (Κύθηρα) και το Τσιριγότο (Αντικύθηρα).

ονομάστηκε²⁶³ Βυζαντινό και αναγνωρίζεται το δικαίωμα επεμβάσεως της Ρωσίας τόσο στην εξωτερική, όσο και στην εσωτερική πολιτική της Επτανήσου Πολιτείας.

Δεύτερη Γαλλική κατοχή (1807-1814)

Το 1807, υπογράφηκε η συνθήκη Τίλσιτ ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γαλλία, σύμφωνα με την οποία η Κέρκυρα παραδόθηκε στο Ναπολέοντα ο οποίος κυριάρχησε στο νησί για επτά ολόκληρα χρόνια. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, κατασκευάστηκαν νέες οχυρώσεις και ενισχύθηκαν οι παλιές, βελτιώθηκε η ρυμοτομία και η αρχιτεκτονική²⁶⁴ της πόλης, δεντροφυτεύτηκε η Σπανιάδα και μετατράπηκε σε πάρκο αναψυχής, κτίστηκαν νέα οικοδομήματα, καθιερώθηκε η στρατιωτική θητεία, οργανώθηκαν οι δημόσιες υπηρεσίες και εισήχθησαν νέες καλλιέργειες για τη βελτίωση της οικονομίας.

Μια από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες της γαλλικής κυριαρχίας υπήρξε η ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας το 1808. Υπήρξε το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο της χώρας μας και το οποίο έδωσε τη δυνατότητα να διδαχθεί η ελληνική και λατινική φιλολογία, η ρητορική και τα μαθηματικά. Το τέλος της λειτουργίας της Ιονίου Ακαδημίας πραγματοποιήθηκε με την Ένωση της Επτανήσου στην Ελλάδα το 1864.

Αγγλοκρατία (1816-1864)

Μετά την υπογραφή της συνθήκης του Παρισιού το 1815 και τη δημιουργία των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων, η Κέρκυρα ως ελεύθερο και ανεξάρτητο πλέον κράτος βρίσκεται υπό αγγλική προστασία. Ο πρώτος αρμοστής, ο Sir Thomas Maitland (1816-1824), υπήρξε αρκετά ανθέλληνας²⁶⁵ κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης. Αντικαταστάθηκε μετά το θάνατό του, παρά την επιμονή του Ιωάννη Καποδίστρια να συμβεί αυτό νωρίτερα, από τον Sir Frederick Adam. Ο τελευταίος ασχολήθηκε συστηματικά με τα προβλήματα ύδρευσης της πόλης κατασκευάζοντας ένα ιδιαίτερα πρωτοποριακό υδραγωγείο, οργάνωσε το οδικό δίκτυο του νησιού και με πρωτοβουλία του Λόρδου Guilford επανιδρύθηκε την περίοδο αυτή η Ιόνιος Ακαδημία.

²⁶³ Ιστοσελίδα Δήμου Κερκυραίων, <http://www.corfu.gr>

²⁶⁴ Την περίοδο αυτή κατασκευάστηκε η τοξοστοιχία Liston στο κέντρο της πόλης και η οποία παραμένει σημείο αναφοράς μέχρι και σήμερα.

²⁶⁵ Ιστοσελίδα Δήμου Κερκυραίων, <http://www.corfu.gr>

Τα επόμενα χρόνια καθιερώνεται η νεοελληνική γλώσσα²⁶⁶ ως η επίσημη γλώσσα του Κράτους, οργανώνεται η εκπαίδευση, ιδρύονται σχολές και εκπαιδευτικά κέντρα, επιτρέπεται η ελευθεροτυπία, κατασκευάζεται αποχετευτικό δίκτυο, γίνεται επέκταση της πόλης, κτίζονται νέα οικοδομήματα κτισμένα στο νεοκλασικό πνεύμα²⁶⁷ και νέες περιμετρικές οχυρώσεις.

Ελληνική διοίκηση (1864 – σήμερα)

Στις 21 Μαΐου του 1864 τα Επτάνησα ενσωματώθηκαν με την Ελλάδα. Βασιλιάς της χώρας μας εκλέχτηκε μετά από παρότρυνση της Αγγλίας, ο Δανός πρίγκιπας Γεώργιος Α΄. Τα Επτάνησα υποχρεώνονται²⁶⁸ την περίοδο αυτή να κατεδαφίσουν τα φρούριά τους, ενώ η Κέρκυρα και οι Παξοί κηρύσσονται ουδέτερα εδάφη. Παρά το καθεστώς ουδετερότητας, η Κέρκυρα συμμετείχε σε πολλές συγκρούσεις και πολέμους, όπως αυτούς του 1897 και του 1912. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου εγκαθίστανται στο νησί σέρβικα και γαλλικά στρατεύματα, ενώ λίγα χρόνια αργότερα στο κέντρο της πόλης εδρεύει η Σερβική Κυβέρνηση και η Βουλή. Αντίστοιχα, κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Κέρκυρα καταλαμβάνεται μετά από συνεχείς προσπάθειες από τους Ιταλούς.

48.Χάρτης της πόλης της Κέρκυρας του 19^{ου} αι. Πηγή: Α. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη, *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 77

²⁶⁶ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 32

²⁶⁷ Όπ. παρ. σελ. 33

²⁶⁸ *Κέρκυρα*, Εκδόσεις, Αθήνα 1998, σελ. 46

Την περίοδο αυτή πολλά κτίρια, όπως η Ιόνιος Βουλή, η Βιβλιοθήκη και το Δημοτικό Θέατρο καταστρέφονται από τις επιδρομές των Γερμανών, οι οποίοι αποχωρούν τελικά από το νησί το 1945.

Με το πέρασμα των χρόνων η Κέρκυρα ανακάμπτει οικονομικά. Ανθούν τα γράμματα και οι τέχνες, υπάρχει άνοδος του βιοτικού επιπέδου και εξελίσσεται σε έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό. Αναπτύσσεται και επεκτείνεται προς τα νότια και δυτικά, περιλαμβάνοντας τα ιστορικά προάστια Σαρόκκο, Μαντούκι, Ανεμόμυλο και Γαρίτσα και συγκεντρώνει μαρτυρίες και πολιτιστικές αξίες διαφορετικών πολιτισμών τόσο στην παλιά, όσο και στη νέα πόλη.

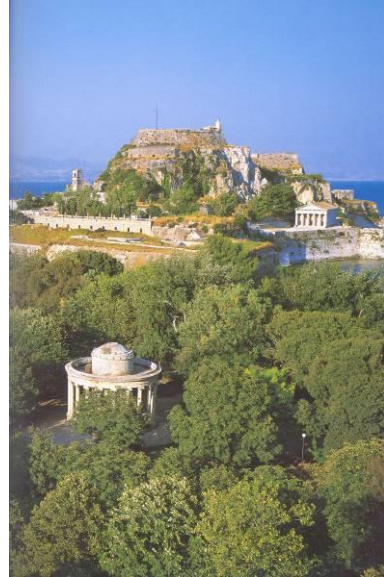

Σήμερα, η ιστορική πόλη, κτισμένη ανάμεσα στο Παλιό και το Νέο ενετικό Φρούριο, έχει συνολική έκταση 70 εκταρίων. Το παραθαλάσσιο μέτωπο στην ανατολική πλευρά με μήκος 800 περίπου μέτρων, το Νέο Φρούριο στη βορειοδυτική, οι παλιές ενετικές οχυρώσεις περιμετρικά, καθώς και η μορφολογία²⁶⁹ του εδάφους, καθόρισαν και όρισαν την ανάπτυξη της πόλης.

49. Αεροφωτογραφία της πόλης
Πηγή: Περιοδικό '2board'. Issue No 1.
Apr – Jun 2008, σελ. 32-34

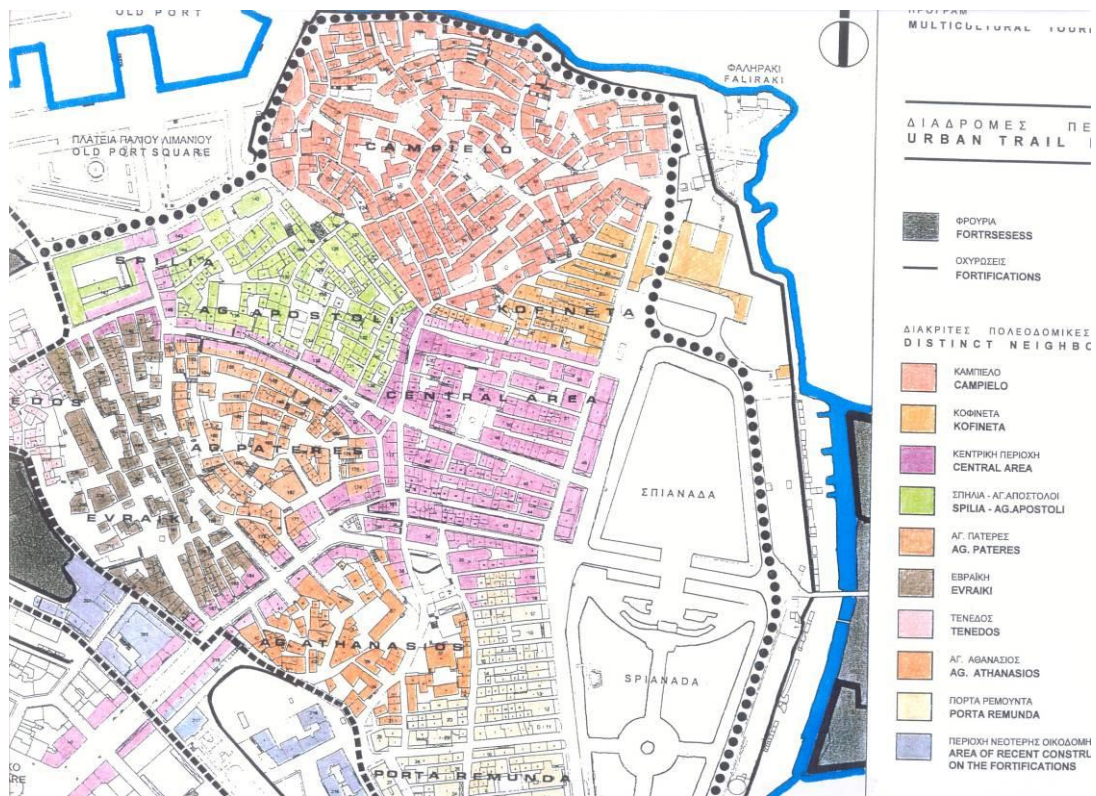
²⁶⁹ Σύμφωνα με τη μορφολογία του εδάφους και τα υψώματα της περιοχής μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις βασικούς τομείς, τους λόφους Campiello, Αγίων Πατέρων και Αγίου Αθανασίου.

Το γενικό οικιστικό σύνολο παρουσιάζει πληθώρα πολεοδομικών μορφολογιών, άλλοτε με πυκνοδομημένες περιοχές όπως στο λόφο Campiello στη βόρεια πλευρά της πόλης και άλλοτε με πιο αραιή δόμηση, όπως στην Εβραϊκή συνοικία ή τον Άγιο Αθανάσιο.

50. Τα καντούνια της Κέρκυρας και το παλιό φρούριο.
Πηγή: Κέρκυρα, Αθήνα 1998, σελ. 90,83

Στον πολεοδομικό ιστό της πόλης μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει τα διαφορετικά πολεοδομικά σύνολα τα οποία χαρακτηρίζονται από αρχιτεκτονικά στοιχεία και μορφές των διαφόρων χρονικών περιόδων. Στο χάρτη που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά οι δέκα αυτές ενότητες, κάθε μια από τις οποίες έχει τη δική της φυσιογνωμία και το δικό της ξεχωριστό χαρακτήρα.

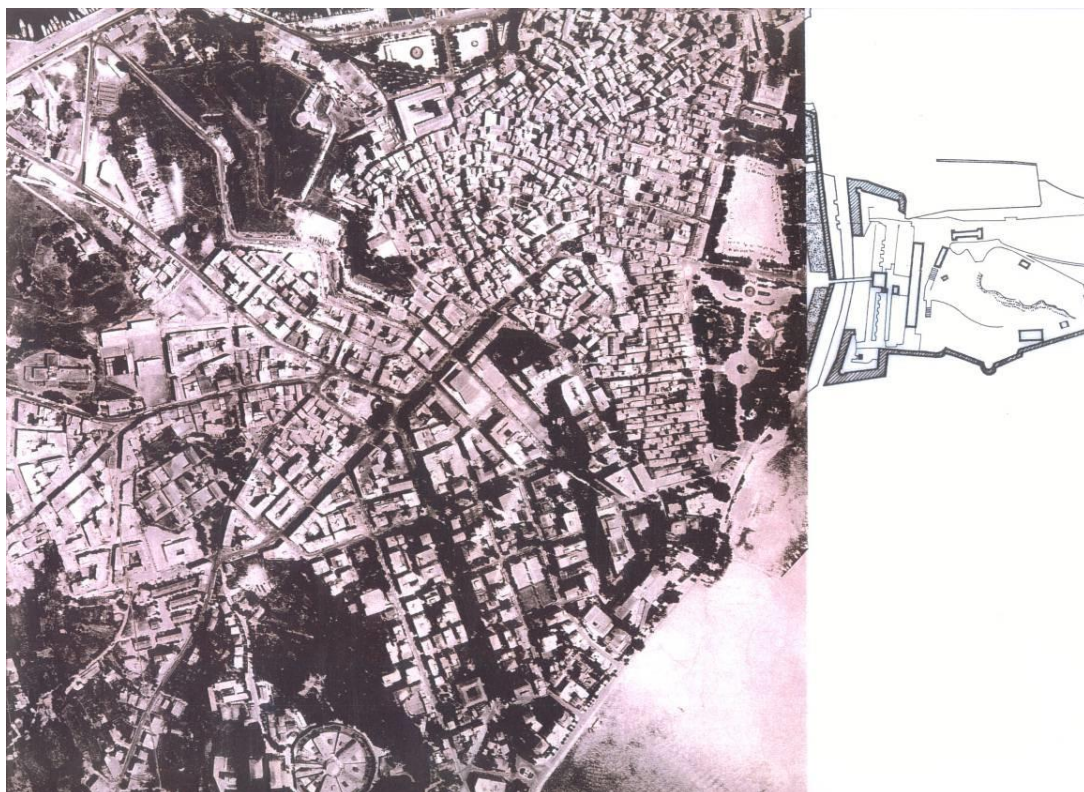
51.Πολεοδομικές ενότητες. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005 – Map 12

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, στις περιοχές όπως το Campiello, τους Άγιους Πατέρες ή τον Άγιο Αθανάσιο, η οικιστική οργάνωση πραγματοποιήθηκε στηριζόμενη στις κατά τόπους εκκλησίες²⁷⁰ οι οποίες αποτέλεσαν τους πυρήνες των παλαιότερων οικισμών. Αναπτύχθηκαν σταδιακά και αποτέλεσαν πόλους έλξης για τους κατοίκους, ενώ στις περιοχές αυτές η δόμηση είναι συνήθως ακανόνιστη και συχνά αποσπασματική. Τα κτίρια πολλές φορές επαναλαμβάνονται με την ίδια μορφή και όγκο το ένα δίπλα στο άλλο, δημιουργώντας ταυτόχρονα ανοίγματα, πλατώματα και ενδιαφέρουσες οπτικές φυγές.

Η μεταβατική σύνδεση δυο τέτοιων όμοιων περιοχών, γινόταν με τη δόμηση a borgo. Τα κτίρια, στις περιπτώσεις αυτές, με συνεχές σύστημα, καθόριζαν τη διαδρομή και δημιουργούσαν ένα είδος τείχους το οποίο είχε αμυντικό σκοπό και λειτουργούσε παλαιότερα για την προφύλαξη των κατοίκων από τους εχθρούς.

²⁷⁰ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του είδους αστικής οργάνωσης αποτελούν οι περιοχές δίπλα στην εκκλησία της Κρεμαστής και στο Campiello.

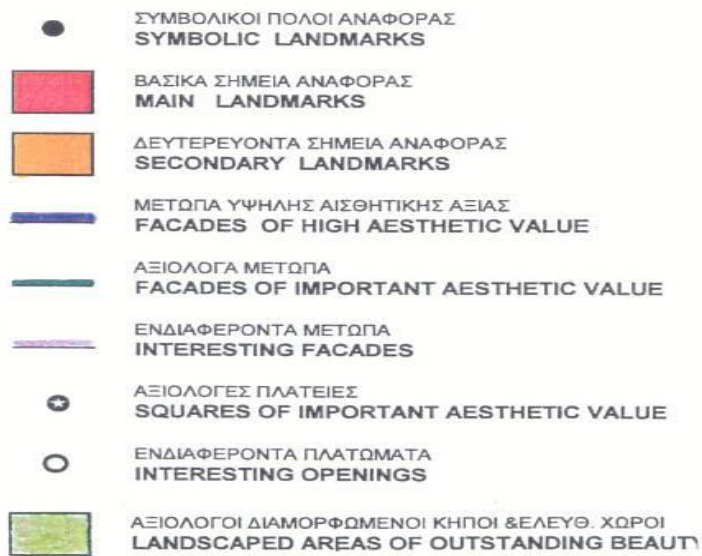
Αντίθετα, στην κεντρική περιοχή του ιστορικού κέντρου μπροστά από το πάρκο της Σπανιάδας²⁷¹, στην Κοφινέτα και στην Πόρτα Ρεμούντα, όπως φαίνεται από τον παραπάνω χάρτη, η δόμηση διαφέρει σημαντικά. Τα μικρότερης επιφάνειας οικόπεδα και τα στενά, επιμήκη και γραμμικής μορφής οικοδομικά τετράγωνα υποδηλώνουν έναν επιθετικό – αμυντικό χαρακτήρα. Έχουν μεγάλο ύψος και τα περισσότερα από αυτά έχουν υποστεί προσθήκες και αλλοιώσεις κατά τη διάρκεια της αγγλικής περιόδου.

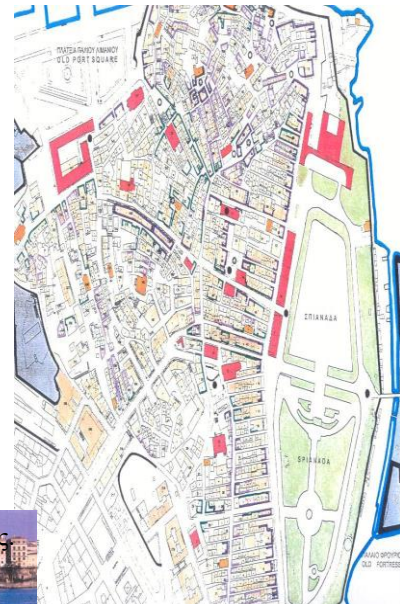
52. Αεροφωτογραφία του 1983. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

Το γεγονός ότι η περιτείχιση της ιστορικής πόλης καθορίζει τα όρια αυτής από τη δυτική και νότια πλευρά, καθώς και η ύπαρξη του παραθαλάσσιου ορίου προς την ανατολική και βόρεια πλευρά, είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του οικισμού σε ύψος. Ψηλά κτίρια, στενοί δρόμοι και μικρά πλατώματα με εκκλησάκια χαρακτηρίζουν τον πολεοδομικό ιστό της πόλης. Άλλοτε με αυστηρούς γραμμικούς όγκους και άλλοτε με ακανόνιστα και δαιδαλώδη στενά δρομάκια, τα γνωστά καντούνια, η εικόνα της πόλης αλλάζει συνεχώς, προκαλώντας τον επισκέπτη να την εξερευνήσει και να συνεχίσει την πορεία του μέσα σε αυτήν.

²⁷¹ Το πάρκο της Σπανιάδας στα παλαιότερα χρόνια λειτουργούσε ως αμυντικό κενό μεταξύ του παλιού ενετικού φρουρίου και του τειχισμένου οικισμού. Σήμερα αποτελεί το ωραιότερο πάρκο του νησιού, τόπο συγκέντρωσης και χώρο εορταστικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

53. Αξιόλογα μέτωπα και βασικά σημεία αναφοράς. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

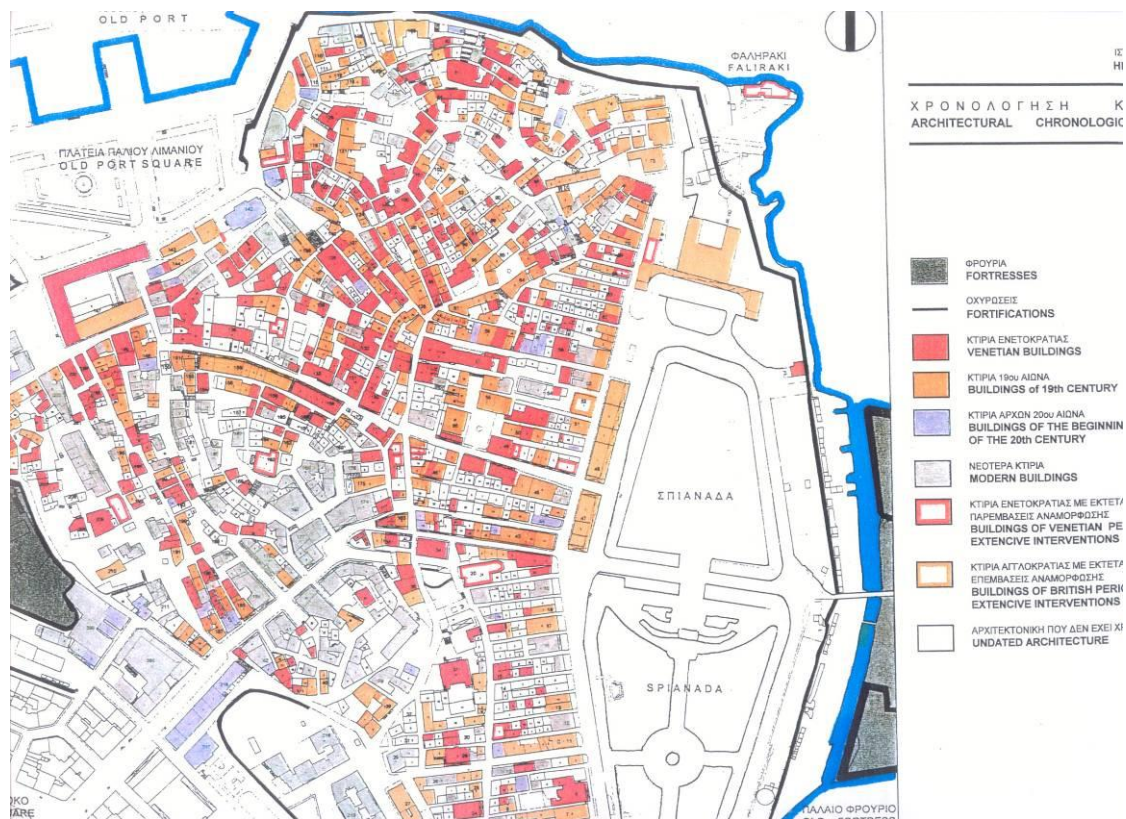

54. Παραλιακό μέτωπο. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

55. Γενικός χάρτης της πόλης. Πηγή: οπ. παρ.

Στο χάρτη που ακολουθεί παρουσιάζεται η τειχισμένη πόλη και η προσπάθεια που έγινε από το γραφείο της Παλιάς Πόλης να κατηγοριοποιηθούν τα κτίρια της περιοχής σύμφωνα με την περίοδο κατασκευής τους. Όπως γίνεται αντιληπτό, τα περισσότερα εξ' αυτών είναι κτίρια του 19^{ου} αιώνα και κτίρια της ενετοκρατίας, ενώ εξίσου σημαντικός είναι ο αριθμός των νεότερων κτιρίων στην περιοχή των Αγίων Πατέρων και Αγίου Αθανάσιου.

56.Χρονολόγηση κτιρίων. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005- Map 14

57.Η πλατεία της Σπανιάδας και κτίρια του 19ου αιώνα στο δυτικό μέτωπο αυτής. Πηγή: όπ. παρ.

58.Το Λιστόν, συγκρότημα κτιρίων κατασκευής του 1807-1814. Πηγή: www.e-ionia.gr

Τα κτίρια που κυριαρχούν στο σύνολο της πόλης είναι αναμφισβήτητα οι αστικές - λαϊκές πολυκατοικίες²⁷² της περιόδου της ενετοκρατίας.

²⁷² Η ιδιοκτησία των πολυκατοικιών αυτών δεν ανήκει σε έναν μόνο ιδιοκτήτη. Η Κέρκυρα υπήρξε η πρώτη ελληνική πόλη στην οποία εμφανίστηκε ο θεσμός της οριζόντιας ιδιοκτησίας ο οποίος εμφανίστηκε επισήμως το 1817 στο υπ. αριθμ. 544 άρθρο του Πολιτικού Κώδικος των Ιονίων Νήσων. Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 164

Πολυώροφα κτίρια τριών- τεσσάρων ορόφων, με μικρό πλάτος και όψη στο δρόμο, με μεγάλο οικοδομικό όγκο (κάλυψη συνήθως 100%) και μικρό εμβαδόν²⁷³ οικοπέδων. Τα μορφολογικά τους στοιχεία ποικίλλουν και εμφανίζουν χαρακτηριστικά της αναγέννησης, του μανιερισμού και του μπαρόκ²⁷⁴: επίπεδες επιφάνειες, συμμετρία, καθαρότητα, λιτότητα, έμφαση στις οριζόντιες γραμμές με γείσα, ζώνες, στενόμακρα παράθυρα και μικρά μπαλκόνια με φουρούσια. Στο ισόγειο ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι στοές και τα τοξωτά ανοίγματα, ο τονισμός της κεντρικής εισόδου και γενικότερα μορφολογικές λεπτομέρειες όπως πλαίσια, κυμάτια, διακοσμητικά κιγκλιδώματα και άλλα.

59. Πολυκατοικίες στο κέντρο της πόλης.

Πηγή: προσωπικό αρχείο και Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list.
Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

²⁷³ Ο μέσος όρος εμβαδού, μετά και την κατασκευή των πολύ μεγαλύτερων κτιρίων της αγγλοκρατίας, ήταν σύμφωνα με απογραφή του 1940, 84 μ2 με ελάχιστο εμβαδόν 30 μ2. Αγάθος Μ., *Περιγραφή κτιρίων ιστορικού κέντρου Κέρκυρας*. <http://deana.tee.gr/tee/corfu/>

²⁷⁴ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 159

Συνολικά, εξετάζοντας κανείς την κτισμένη κληρονομιά της πόλης, αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει ένας συλλογικός²⁷⁵ ρυθμός στον οποίο λείπουν οι τυποποιημένες εκφράσεις που θα αντιστοιχούσαν σε μια ορισμένη αρχιτεκτονική. Πρόκειται για μια άχρονη²⁷⁶ αρχιτεκτονική, μια αρχιτεκτονική ακαθορίστου χρόνου (17^{ος} - 19^{ος} αι.), ανώνυμη αλλά συνάμα μεγαλοπρεπής.

Το γεγονός ότι η διαδικασία ανέγερσης των κτιρίων δεν ακολουθούσε υποχρεωτικούς όρους δόμησης και κανονισμούς και τα σπίτια κτίζονταν σύμφωνα με εθιμικά²⁷⁷ δίκαια και πατροπαράδοτες συνήθειες, οδήγησε στον συνδυασμό στενών δρόμων και πολύ ψηλών κτιρίων. Το αποτέλεσμα ήταν ο ηλιασμός, ο φωτισμός και ο αερισμός των κτιρίων να μην είναι επαρκείς στους κατώτερους κυρίως ορόφους και οι συνθήκες διαβίωσης μέχρι και σήμερα να είναι δύσκολες.

60. Αστική Αρχιτεκτονική

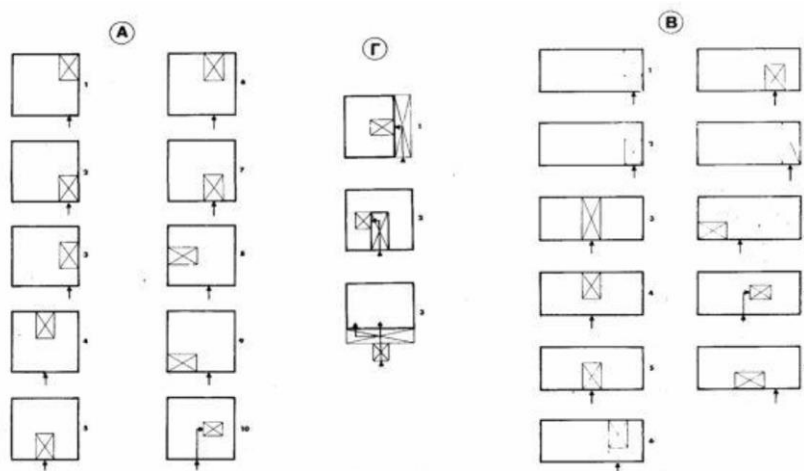
Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

²⁷⁵ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 169.

²⁷⁶ Όπ. παρ. σελ. 169

²⁷⁷ Όπ. παρ. σελ. 162

Το κλιμακοστάσιο παίζει καθοριστικό ρόλο στην εσωτερική διαμόρφωση του κτιρίου, αποτελώντας τον πυρήνα αυτού. Η θέση²⁷⁸ του εξαρτάται από τη μορφή, τις διαστάσεις και τη θέση του οικοπέδου και μπορεί να βρίσκεται αξονικά στην μπροστινή, πλαϊνή, πίσω πλευρά ή κατά μήκος μιας πλευράς. Οι διαφορετικοί τύποι κατόψεων παρουσιάζονται παρακάτω:

61. Τύποι κατόψεων κατοικιών

Πηγή: Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 166

Οι κατηγορίες Α και Β προσδιορίζουν τους τύπους κατόψεων πολυκατοικιών, ενώ η κατηγορία Γ περιλαμβάνει τις περιπτώσεις κατόψεων των αρχοντικών και των μεγαλοαστικών σπιτιών. Οι τύποι²⁷⁹ που συναντώνται συχνότερα είναι οι Α1 (27%), Α2 (17%), Α3 (12%), Β1 (5,3%) και Β4 (4,5%).

62. Αστική Αρχιτεκτονική

Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

²⁷⁸ Όπ. παρ. σελ. 167

²⁷⁹ Όπ. παρ. σελ. 168

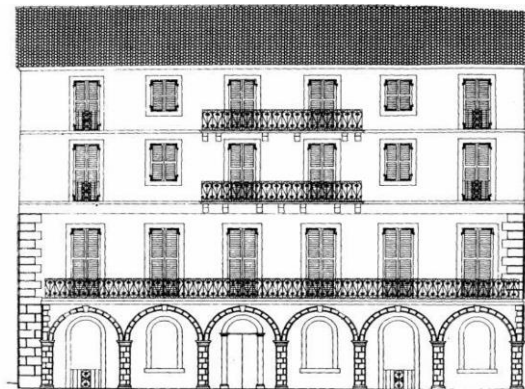
63. Αστική Αρχιτεκτονική

Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

Σε αντίθεση με τα λαϊκά σπίτια, τα αρχοντικά, η πλειοψηφία των οποίων ανήκαν σε οικογένειες ευγενών, ξεχωρίζουν μέσα στον αστικό ιστό. Τα κυριότερα εξ αυτών είναι το αρχοντικό Ρίκκι, το αρχοντικό Γιαλλινά, το αρχοντικό Κομπίτσι, το Μέγαρο Καποδίστρια κα.

Το αρχοντικό Ρίκκι, είχε διώροφη αρχικά μορφή. Σήμερα έχει υποστεί νεότερες προσθήκες και αλλοιώσεις στο εσωτερικό. Η κύρια όψη του περιλαμβάνει τόξα τα οποία διακοσμούνται με ανδρικές και γυναικείες λίθινες κεφαλές, προστώο και εξώστη στον όροφο, ο οποίος παλαιότερα χρησίμευε ως θυρωρείο για αγώνες δεξιοτεχνίας.

64. Αρχοντικό Ρίκκι. Όψη και κάτοψη
 Πηγή: Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, σελ. 192 & <https://www.corfupress.com/>

Το αρχοντικό Γιαλλινά, στην κεντρική πλατεία της Κέρκυρας δημιουργήθηκε μετά από συνένωση τεσσάρων κτιρίων, χτισμένων επί Ενετοκρατίας.

65.Αρχοντικό Γιαλλινά. Πηγή: Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 195-196 & <https://www.corfupress.com/>

Ανήκε στην οικογένεια του Κερκυραίου υδατογράφου Άγγελου Γιαλλινά, ενώ μια επιγραφή σε εξωτερική όψη του κτίσματος μαρτυρά ότι έζησε εκεί τους τελευταίους μήνες της ζωής του και ο συγγραφέας Κ. Θεοτόκης. Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας το κτίριο υπέστη πολλές μετατροπές και προσθήκες, κατασκευάστηκε το προστώ²⁸⁰ και πρόσθετες κατασκευές.

Παράλληλα, τα δημόσια κτίρια της περιόδου της ενετοκρατίας είναι ξεχωριστά, καθώς διακρίνονται από τον τρόπο κατασκευής τους και από τα πολυτελή υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί σε αυτά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών αποτελούν η Loggia Nobili, η Λατινική Μητρόπολη του Αγ. Ιακώβου, το ενεχυροδανειστήριο (1630), οι στρατώνες του σπηλαίου και οι στρατώνες Grimani στη νότια άκρη της Σπιανάδας.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η Ιόνιος Ακαδημία, το πρώτο Ελληνικό πανεπιστήμιο το οποίο λειτούργησε από το 1824 έως το 1864. Αποτελεί έργο του γνωστού Κερκυραίου αρχιτέκτονα Ιωάννη Χρόνη, έργα του οποίου είναι και η Ιονική Τράπεζα, η Ιόνιος Βουλή, το Χρηματιστήριο, το Μέγαρο του Ιωάννη Καποδίστρια και πολλά άλλα. Μετά το 1864 στο χώρο αυτό στεγάστηκε η Δημόσια Βιβλιοθήκη, ενώ αργότερα και μέχρι σήμερα λειτουργούν τμήματα του Ιόνιου Πανεπιστημίου.

²⁸⁰ Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α., *Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας*. Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π, Αθήνα 1976, σελ. 194

Κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας η οικοδομική δραστηριότητα παρουσιάζει έξαρση, καθώς πολλά παλιά κτίρια κατεδαφίζονται, συνενώνονται οικόπεδα και κτίζονται νέες πενταόροφες και εξαώροφες πολυκατοικίες ή μονώροφες και διώροφες μονοκατοικίες. Τα μεγάλα ανοίγματα, ο τονισμός της οριζοντιότητας και γενικότερα μορφολογικά χαρακτηριστικά του κλασικισμού²⁸¹ όπως η συμμετρία, η καθαρότητα στη λεπτομέρεια, η λιτότητα, οι επίπεδες όψεις και οι τοξοστοιχίες συναντώνται πολύ συχνά στις νέες κατασκευές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα κτιρίων της περιόδου αυτής είναι:

Το Μέγαρο Καποδίστρια κατασκευάστηκε το 1832 στην τοποθεσία Μουράγια. Χτίστηκε στη θέση όπου παλαιότερα βρισκόταν το αρχοντικό σπίτι της οικογένειας Καποδίστρια και χρησιμοποιήθηκε τα επόμενα χρόνια ως κατοικία του Προέδρου της Ιονίου Γερουσίας και ως νομαρχία. Σήμερα λειτουργούν στο κτίριο υπηρεσίες του Ιονίου Πανεπιστημίου. Αποτελεί το σπουδαιότερο έργο του Ι. Χρόνη, με πολλά στοιχεία κορινθιακού ρυθμού, συμμετρία και εξαιρετες τοιχογραφίες και οροφολογίες στο εσωτερικό.

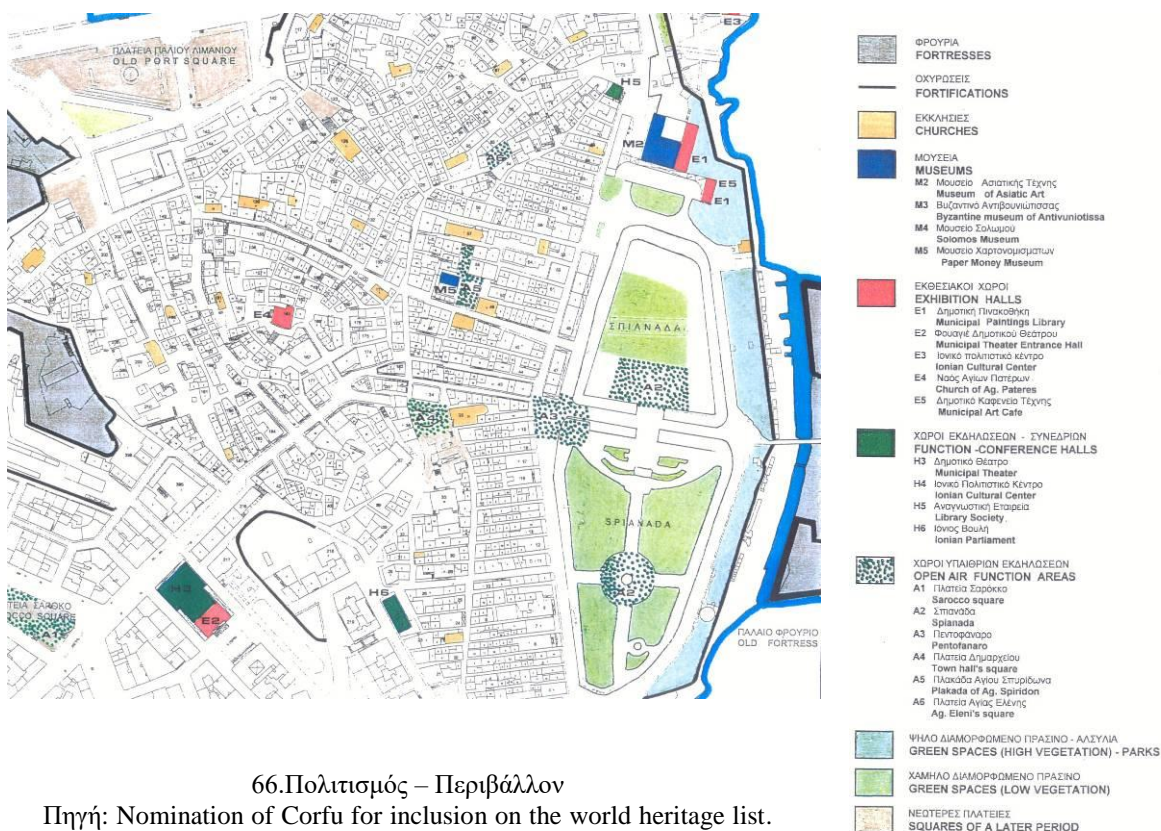
Το Ανάκτορο των Αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου είναι έργο του Άγγλου μηχανικού George Whitmore. Υπήρξε κατοικία Άγγλων Αρμοστών και χρησιμοποιήθηκε ως έδρα του τάγματος των Αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου. Μετά την ένωση των Επτανήσων χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία της βασιλικής οικογένειας, ενώ τα επόμενα χρόνια λειτούργησε ως μουσείο Σινοϊαπωνικής Τέχνης. Σήμερα στεγάζεται εκεί το μουσείο ασιατικής τέχνης και η Δημοτική Βιβλιοθήκη. Αποτελεί ένα εξαιρετικό δείγμα γεωργιανού ρυθμού με πολλά στοιχεία νεοκλασικά. Έχει μνημειακή και πολύ επιβλητική όψη με δωρική κιονοστοιχία, μεγάλα ανοίγματα και ανάγλυφες παραστάσεις.

Επιπρόσθετα, άλλο ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα κτίσματος της περιόδου αυτής είναι το κτίριο της Ιονικής Τράπεζας. Χτίστηκε το 1844 στην πλατεία Ηρώων Κυπριακού Αγώνα και αποτελεί ένα από τα πρώτα κτίρια τραπεζών στη χώρα μας. Έχει τριγωνικό αέτωμα στη στέψη του κτιρίου, πολλά στοιχεία ιωνικού ρυθμού, τοξωτά ανοίγματα στο ισόγειο και μεγάλα ορθογώνια ανοίγματα στους ορόφους. Είναι έργο του Κερκυραίου αρχιτέκτονα Ιωάννη Χρόνη.

²⁸¹ Κυρίως χαρακτηριστικά του νεοκλασικισμού με αναγεννησιακές λεπτομέρειες και στοιχεία του αγγλικού παλλαδιανισμού. Δήμος Κέρκυρας, Σχέδιο Διαχείρισης Παλιάς Πόλης Κέρκυρας, σελ. 14

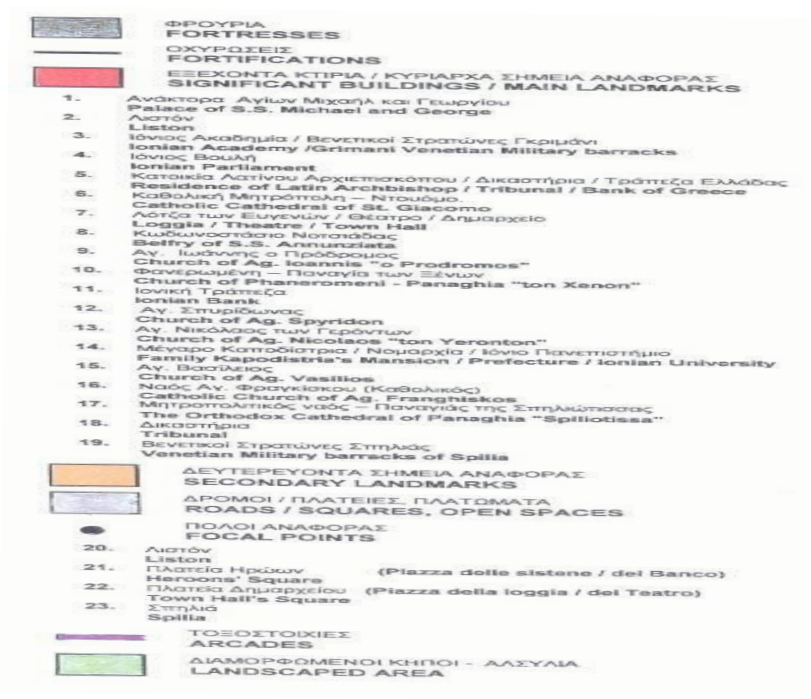
Σήμερα χρησιμοποιείται από την τράπεζα Alpha Bank και ταυτόχρονα κάποιες ώρες λειτουργεί ως Μουσείο Χαρτονομισμάτων.

Όσον αφορά το αστικό πράσινο και τους ελεύθερους χώρους, το ιστορικό κέντρο δεν έχει πολλά να επιδείξει. Αναμφισβήτητα ο μεγαλύτερος χώρος πρασίνου της περιοχής είναι το πάρκο της Σπιανάδας, το οποίο καταλαμβάνει το 1/3 του τειχισμένου οικισμού. Βρίσκεται στο παραλιακό μέτωπο, στην ανατολική πλευρά της πόλης, μεταξύ του παλιού φρουρίου και του ιστορικού κέντρου. Κατά τη διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων χρησιμοποιούνταν ως αγορά²⁸² και ως χώρος για επίσημες τελετές, ενώ τα επόμενα χρόνια είχε αμυντικό σκοπό. Το έτος 1628 μετετράπη σε πάρκο, ενώ το 19^ο αιώνα χωρίστηκε στην κάτω και άνω πλατεία και πήρε τη μορφή που έχει έως σήμερα.

²⁸² Αγάθος Μ., *Περιγραφή κτιρίων ιστορικού κέντρου Κέρκυρας*. <http://deana.tee.gr/tee/corfu>

Όπως είναι φανερό από τις προηγούμενες παραγράφους, ο οχυρωμένος οικισμός και οι διαφορετικοί κατακτητές που άφησαν τα σημάδια τους στον ιστό της πόλης, διαμόρφωσαν και σχημάτισαν τη σημερινή της φυσιογνωμία. Οι επεμβάσεις και οι τροποποιήσεις του κάθε λαού στο πολεοδομικό αυτό σύνολο έχει ως αποτέλεσμα η εικόνα της πόλης σήμερα να παρουσιάζει ιδιαίτερη ποικιλομορφία, τόσο στις αρχιτεκτονικές μορφές, τα μνημεία και τις κατοικίες, όσο και στο γενικότερο πολεοδομικό σύνολο και τρόπο ζωής.

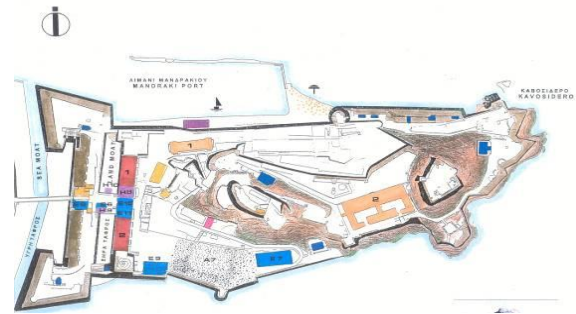
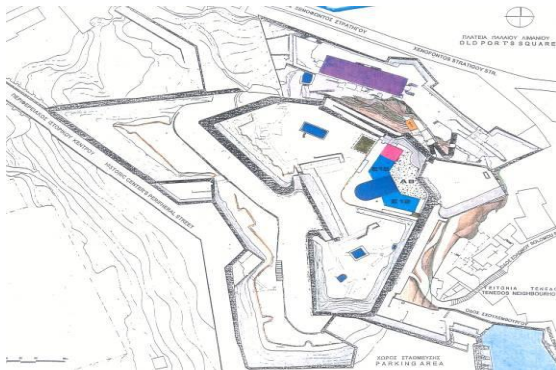

Παρόλα αυτά και παρά τους μετασχηματισμούς των νεότερων χρόνων, η Παλιά πόλη της Κέρκυρας φέρει έντονα τα σημάδια μιας άλλης εποχής. Οι οχυρώσεις με το Παλιό²⁸³ και το Νέο Φρούριο, οι προμαχώνες και οι πύλες, καθώς επίσης τα μνημεία, οι πολυάριθμες εκκλησίες, τα αρχοντικά, το δαιδαλώδες πλέγμα των δρόμων και ο κτιριακός πλούτος της πόλης, την καθιστούν ως ένα ξεχωριστό μνημείο το οποίο

²⁸³ Το Παλιό και το Νέο ενετικό Φρούριο έχουν αναδειχθεί και είναι επισκέψιμα από το κοινό. Έχουν δοθεί σε αυτά χρήσεις όπως σχολές του Ιονίου Πανεπιστημίου, Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αρχείο του Νομού Κέρκυρας οι οποίες προσελκύουν τον επισκέπτη και του δίνουν την ευκαιρία να περιηγηθεί μέσα από τις στοές και τα περάσματα και να ζήσει σε μια άλλη εποχή. Το Παλιό Φρούριο αποτελεί πρότυπο οχυρωματικής αρχιτεκτονικής και είναι σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Michele Samicheli.

περικλείει αφθονία πληροφοριών για τις ανθρώπινες δραστηριότητες από την παλαιολιθική περίοδο έως και σήμερα.

Αποτελεί ένα πολιτιστικό σύνολο με ιδιαίτερο κάλος, μοναδικότητα και ιστορία το οποίο όμως πρέπει ταυτόχρονα να εξασφαλίσει στους σημερινούς πλέον κατοίκους και χρήστες του τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Η πόλη της Κέρκυρας του 20^{ου} αιώνα, παρά την ύπαρξη του σχεδίου πόλεως του 1958 επεκτάθηκε άναρχα προς τα δυτικά λόγω εξάντλησης των δυνατοτήτων δόμησης στην εντός των τειχών περιοχή. Ευτυχώς, εν μέρει αποφεύχθηκε η κατεδάφιση των παλιών κτιρίων στο ιστορικό κέντρο της πόλης, εξαιτίας χαμηλότερης παροχής συντελεστού δόμησης, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πολλές καταστροφές στην κτιριακή υποδομή. Αντίθετα, η εκτός σχεδίου άναρχη δόμηση που υλοποιήθηκε σε όλη τη δυτική²⁸⁴ περιφερειακή ζώνη, μετά τις πιέσεις και της τουριστικής ανάπτυξης, υπήρξε καταστροφική.

²⁸⁴ Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Δήμος Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, σελ. 13

69. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Δήμος Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, σελ. 14

Σήμερα, η πόλη της Κέρκυρας έχει συνολική έκταση 507 εκταρίων και πληθυσμό 24.838 κατοίκων²⁸⁵. Οι 7.200 εξ' αυτών κατοικούν στην Παλιά Πόλη, ενώ η σχέση της παλιάς με τη νέα είναι αλληλένδετη, καθώς επηρεάζει άμεσα η μία την άλλη, όπως αντίστοιχα είδαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια για τη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Σε αντίθεση όμως με την τελευταία, η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας αποτελεί ένα σύγχρονο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο. Η δομή και η μορφή της πόλης, καθώς και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της δεν την καθιστούν ως τουριστικό και μόνο προϊόν εκμετάλλευσης, αλλά αντίθετα οι σύγχρονες ανάγκες και οι απαιτήσεις των χρηστών αυτής, την έχουν μετασχηματίσει έτσι ώστε να αποτελεί μέχρι και σήμερα ένα ζωντανό αστικό κέντρο για την τοπική κοινωνία.

²⁸⁵ Σύμφωνα με την απογραφή του 2011

Οι δυο περιοχές, η νέα και η παλιά πόλη, συνυπάρχουν με σαφείς διαφοροποιήσεις²⁸⁶, συμβιώνουν, αλληλοτροφοδοτούνται και αποτυπώνουν στο χώρο τις συνθήκες και τις αντιλήψεις των εποχών που τις διαμόρφωσαν.

71.Αεροφωτογραφία

Πηγή: Δήμος Κέρκυρας. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Περίληψη Σχεδίου Διαχείρισης, σελ. 3

²⁸⁶ Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Δήμος Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, σελ. 15

5.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η ανάγκη διάσωσης του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1967²⁸⁷ με το χαρακτηρισμό του ως 'ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονική και ιστορική' και επιβεβαιώθηκε αρκετά χρόνια αργότερα από την UNESCO, όταν το **2007** η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας χαρακτηρίστηκε ως **πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**.

Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας με το Παλιό και το Νέο Φρούριο, μετά από επίμονες προσπάθειες των φορέων του νησιού που διήρκεσαν συνολικά περίπου μια δεκαετία, εντάχθηκε στη λίστα των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

72. (1) Προτεινόμενο Μνημείο: 70 εκτάρια, (2) Ζώνη επιρροής Μνημείου: 162 εκτάρια, (3) Συνολική Επιφάνεια πόλης Κέρκυρας: 507 εκτάρια. Πηγή: Δήμος Κέρκυρας. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Περίληψη Σχεδίου διαχείρισης, σελ.9

Η πρωτοβουλία για την ένταξη της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας ξεκίνησε το 1998 από το Τμήμα Κέρκυρας του Τεχνικού Επιμελητηρίου. Η πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2000, ύστερα από αρνητική²⁸⁸ γνωμοδότηση του συμβουλευτικού οργάνου της UNESCO, του ICOMOS, ενώ το 2002 και 2004 δεν υπεβλήθη ο φάκελος από το Υπουργείο Πολιτισμού γιατί θεωρήθηκε ότι δεν ήταν πλήρης, καθώς δεν είχε ολοκληρωθεί το απαραίτητο Σχέδιο Διαχείρισης.

²⁸⁷ ΥΑ 4701/3-3-67/ΦΕΚ 183/Β/16-3-67. Αρκετά νωρίτερα και συγκεκριμένα το 1922 είχε κηρυχθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού το Παλιό ενετικό φρούριο ως προστατευόμενο μνημείο, ενώ το 1938 κηρύχθηκαν και οι Οχυρώσεις της πόλης ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Δήμος Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου, σελ. 28, 36

²⁸⁸ Πολλοί είναι αυτοί που αναφέρουν ότι η αρνητική γνωμοδότηση οφειλόταν εν μέρει στο ότι η εκπρόσωπος της Διεθνούς Γραμματείας του ICOMOS δεν έτυχε κατάλληλης υποδοχής από τις αρμόδιες τοπικές αρχές.

Μετά την σύνταξη του τελευταίου από αρχιτέκτονες²⁸⁹ με εξειδικευμένη εμπειρία, τις συνεχείς επαφές με το μόνιμο εκπρόσωπο²⁹⁰ της Ελλάδος στην UNESCO, τη στενή συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και τις προσπάθειες αρκετών πολιτικών προσώπων, το 2006 κατατέθηκε ο φάκελος²⁹¹ υποψηφιότητας της ιστορικής πόλης. Τον Ιανουάριο του 2007 το ICOMOS γνωμοδοτεί θετικά και το καλοκαίρι του ίδιου έτους στη διάσκεψη του Christchurch της Ν. Ζηλανδίας, η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας συμπεριλήφθη τελικά στον Κατάλογο των μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Η εγγραφή της πόλης στον παγκόσμιο κατάλογο έγινε με βάση το τέταρτο κριτήριο: *‘διακεκριμένο παράδειγμα τύπου κατασκευής ή αρχιτεκτονικού και τεχνολογικού συμβόλου ή τοπίου, που εμφανίζει μια σημαντική περίοδο ή σημαντικές περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας. Σύμφωνα με δήλωση της Επιτροπής Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς για την παγκόσμια αξία της παλιάς πόλης της Κέρκυρας αναφέρεται ότι ‘το αστικό και λιμενικό σύνολο της Κέρκυρας, που κυριαρχείται από τα ενετικής προελεύσεως φρούριά της, συνιστά ένα αρχιτεκτονικό παράδειγμα εξέχουσας παγκόσμιας αξίας, τόσο για την αυθεντικότητα, όσο και για την ακεραιότητά του’.*

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω, η ένταξη του τειχισμένου οικισμού στον κατάλογο των μνημείων της UNESCO, πέρα από την τουριστική και επικοινωνιακή προβολή της πόλης και του νησιού, επιφέρει άμεσα στην πολιτεία και συγκεκριμένα στους εμπλεκόμενους φορείς, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και το Δήμο Κέρκυρας, δέσμη υποχρεώσεων και δεσμεύσεων που

²⁸⁹ Οι αρχιτέκτονες Μ. Μητροπία και Λ. Στανέλλος συνέταξαν το Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012 με βάση τα στοιχεία που συγκέντρωσαν για το Μνημείο, καθώς και μέσα από την προσωπική τους εμπειρία ως συντονιστές προγραμματικών συμβάσεων ανάμεσα στη κεντρική και τοπική διοίκηση, ενώ στην τελική επεξεργασία του τεύχους βοήθησαν οι Μ. Δημέγγελη και Σπ. Βουτσελάς. Το αρχικό Σχέδιο Διαχείρισης ξεκίνησε να μελετάται τη διετία 2004-2006. Το Σχέδιο ακολούθησε τις αρχές, όπως παρουσιάζονται στο Bernard M. Feilden & Jukka Jokilehto, *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, Rome, 1993 (CDROM of the best World Heritage Site Management Plans) και η δομή του Σχεδίου είχε εναρμονιστεί με αυτό το μοντέλο. *Σχέδιο Διαχείρισης 2013-2018. Πρόταση επικαιροποίησης στο πλαίσιο του έργου SUSTCULT. Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας*. Ομάδα Εργασίας CulturePolis. 2003.<http://culturepolis.org>

²⁹⁰ Η συμβολή του Γ. Αναστασόπουλου στην προσπάθεια αυτή ήταν ιδιαίτερος σημαντική.

²⁹¹ Στο φάκελο αυτό υπήρχε ολοκληρωμένο το Σχέδιο Διαχείρισης για το οποίο ερωτήθηκαν και ζητήθηκε η σύμφωνη γνώμη της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων του ΥΠ.ΠΟ., της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κέρκυρας και Περιφέρειας Ιονίων Νήσων. Αναλυτική ενημέρωση είχε σαφώς και η τοπική κοινωνία της Κέρκυρας, ενώ την τελική έγκριση έλαβε το Δημοτικό Συμβούλιο.

πρέπει να υλοποιηθούν. Παρόλα αυτά και παρά το πέρασμα πολλών ετών από την απόφαση ένταξης της πόλης, οι ενέργειες και οι πρωτοβουλίες που έχουν παρθεί είναι ελάχιστες, ενώ οι απαιτήσεις και οι ανάγκες ολοένα και πληθαίνουν.

Πάγιο αίτημα του Δήμου Κέρκυρας υπήρξε η ίδρυση του φορέα διαχείρισης της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας, καθώς τα ζητήματα προστασίας και διατήρησης της πόλης είναι πολλά και απαιτούν έρευνα, καταγραφή, συνεχή και συστηματικό έλεγχο και επίλυση. Ο φορέας αυτός σε συνεργασία με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και οργανισμούς, αλλά και με τους ίδιους τους πολίτες, τους επισκέπτες και τους κατοίκους της πόλης, ο ρόλος των οποίων είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθορίζουν την ανάπτυξη, την εξέλιξη, αλλά και τη διατήρηση και προστασία αυτής. Το έργο του φορέα διαχείρισης αποτελεί αναμφισβήτητα ένα δύσκολο εγχείρημα, καθώς πέρα από την προστασία των μοναδικών αξιών του μνημείου, την ανάδειξη της φυσιογνωμίας, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του και την αναβάθμιση του πολεοδομικού ιστού, οφείλει να εξασφαλίσει στην τοπική κοινωνία τις προϋποθέσεις για μια σύγχρονη ποιότητα ζωής, να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης, να ενισχύσει την οικονομία, να προβάλλει την πόλη και να προάγει τη γνώση για την ιστορία και τη μοναδικότητα του τόπου.

Σύμφωνα με πρόταση του πρώην Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού το 2011 και μετά από ένα Μνημόνιο Συνεργασίας που υπεγράφη τελικά το Μάρτιο 2012 μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, συστήθηκε Διαθεσμικός - Διεπιστημονικός Φορέας, ο οποίος απαρτίστηκε από τους: Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ), Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Δήμο Κερκυραίων και Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ).

Εκτελεστικό Όργανο του Φορέα αυτού είναι η Επιστημονική Επιτροπή Παρακολούθησης, σύμφωνα με το άρθρο 9 του Μνημονίου και η οποία αποτελείται από 17 μέλη:

1. Το Δήμαρχο Κερκυραίων ως Πρόεδρο. Αναπληρωτής του Δημάρχου ορίζεται ο Αντιδήμαρχος Κερκυραίων, αρμόδιος για θέματα πολιτισμού.
2. Τον Προϊστάμενο της 21^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, αναπληρούμενο από τον νόμιμο αναπληρωτή του.
3. Τον Προϊστάμενο της Η' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών

Αρχαιοτήτων, αναπληρούμενο από τον νόμιμο αναπληρωτή του.

4. Εκπρόσωπο της Δ/σης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων (ΔΒΜΑ) του ΥΠΠΟΑ, που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού.

5. Εκπρόσωπο της Δ/σης Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΔΑΒΜΜ) του ΥΠΠΟΑ, που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού.

6. Εκπρόσωπο της ΥΝΜΤΕ Ιονίων Νήσων, αναπληρούμενο από τον νόμιμο αναπληρωτή του ή της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΣΑΚ) μέχρι να λειτουργήσει η ΥΝΜΤΕ, που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού.

7. Εκπρόσωπο του ΤΑΠ, που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από το Δ.Σ. του ΤΑΠ.

8-9. Δυο εκπροσώπους του ΥΠΠΟΑ από τη Γενική Γραμματεία Τουρισμού, που ορίζονται μαζί με τους αναπληρωτές τους από τον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού.

10. Εκπρόσωπο της Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του ΥΠΠΕΝ που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

11. Εκπρόσωπο της Δ/σης Ειδικών Έργων Αναβάθμισης Περιοχών του ΥΠΠΕΝ που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από την Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

12-13. Δύο εκπροσώπους του Δήμου (ορίζονται από τον Δήμο).

14-15. Δύο εκπροσώπους της Περιφέρειας (ορίζονται από την Περιφέρεια).

16-17. Δύο εκπροσώπους ΤΕΚ (ορίζονται από το ΔΣ του ΤΕΚ).

Η διάρκεια του Μνημονίου είναι δεκαετής (2012-2022) και οι στόχοι²⁹² του είναι οι εξής:

1. Η διατήρηση της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας μέσω ενός προγράμματος ολοκληρωμένης προστασίας, συντήρησης, ανάδειξης και προβολής των μνημείων της. Το πρόγραμμα αυτό εξισορροπεί την προστασία των πολιτιστικών πόρων και την ικανοποίηση των υφισταμένων και των μελλοντικών κοινωνικοοικονομικών αναγκών

²⁹² Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Σύσταση Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης. Σύνοψη και εξειδίκευση του Σχεδίου Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης Κέρκυρας, σελ. 3

των κατοίκων και των επισκεπτών στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.

2. Η διατήρηση και η ανάδειξη της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας των πολιτιστικών αξιών που ενσωματώνουν η ιστορία, η τέχνη, η αρχιτεκτονική και γενικότερα η πολιτιστική κληρονομιά της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας.

3. Η αναγνώριση και η προβολή της εξέχουσας οικουμενικής σημασίας και του διαχρονικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει το αρχιτεκτονικό σύνολο της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας και ιδίως το οχυρωματικό της σύστημα, το οποίο αποτελεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

4. Η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου ως προς το μνημείο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

5. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας, με την ολοκλήρωση του πολεοδομικού σχεδιασμού και την ανάπλαση των σχεδίων και όρων δόμησης στην περιοχή αυτή.

6. Η επίλυση των λειτουργικών προβλημάτων και των συγκρούσεων των χρήσεων γης στην περιοχή της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας, ώστε να εξυγιανθεί, να αναβαθμισθεί και να αναπτυχθεί ο ιδιαίτερος ρόλος της ως πολιτιστικός και τουριστικός πόλος.

7. Η βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα του Πολιτισμού και του Πολιτιστικού Τουρισμού και ελέγχου εφαρμογής των πολεοδομικών διατάξεων.

Με το Μνημόνιο Συμφωνίας που υπογράφηκε, καθορίστηκε το πλαίσιο συμφωνίας για την εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης που είχε υποβληθεί στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO μαζί με το φάκελο υποψηφιότητας για την ένταξη της πόλης στον κατάλογο των μνημείων Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

5.3. ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ 2006-2012

Η ύπαρξη του Σχεδίου Διαχείρισης²⁹³ 2006-2012 της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας αποτέλεσε το σημαντικότερο εργαλείο για την προστασία του τειχισμένου οικισμού. Συντάχθηκε τον Ιούνιο του 2005 με πρωτοβουλία του Τεχνικού Επιμελητηρίου, του Τμήματος Κέρκυρας και των αρχιτεκτόνων Μ. Μητροπία και Λ. Στανέλλο του Δήμου Κερκυραίων (συντονιστών των προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης για το ιστορικό κέντρο και τις οχυρώσεις αντίστοιχα) και είναι στην ουσία η δέσμευση²⁹⁴ που είχε αναλάβει η πόλη για την εξασφάλιση 2006-2012.

Πρόκειται για μια δέσμη δράσεων, 76 συνολικά σε αριθμό, την ευθύνη των οποίων ανέλαβε από το 2012 ο φορέας διαχείρισης της Παλιάς πόλης. Συγκεκριμένα, το Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012 αποτελείται από πέντε (5) συνολικά κεφάλαια.

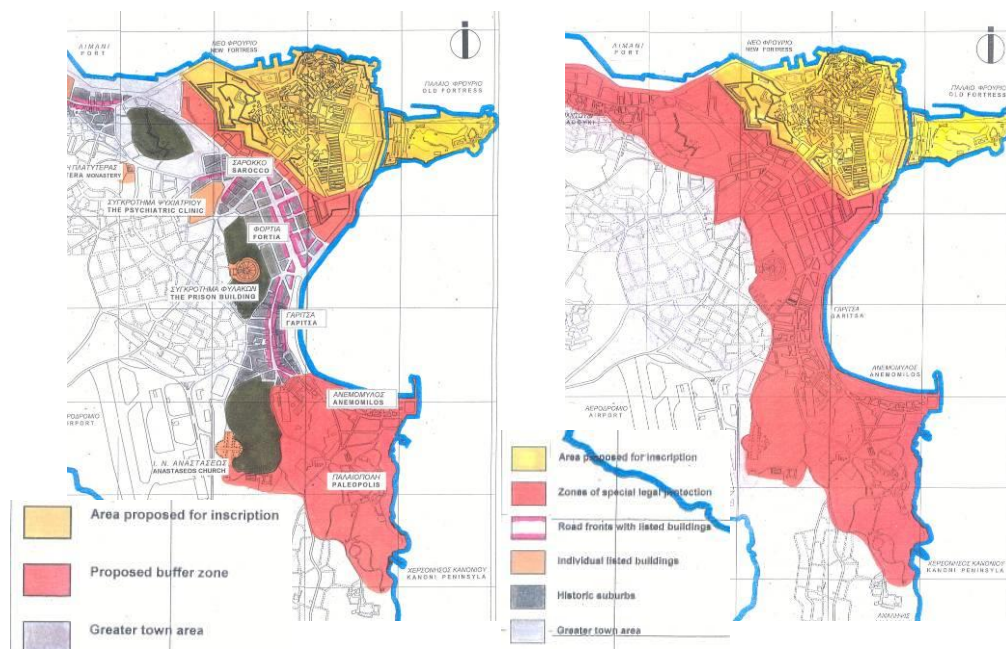
✚ Στο πρώτο κεφάλαιο - **‘Εισαγωγή’**, γινόταν μια σύντομη αναφορά στο προτεινόμενο μνημείο και στην αξία του ως μοναδικό πολιτιστικό σύνολο λόγω της διαχρονικής ανάπτυξής του και της συνύπαρξης διαφόρων πολιτισμών, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους **στόχους** του Σχεδίου Διαχείρισης οι οποίοι συνοψίζονται ως εξής:

- *Πρώθηση της αποτελεσματικής διαχείρισης του προτεινόμενου Μνημείου*
- *Εξασφάλιση ότι οι μοναδικές αξίες του Μνημείου γίνονται κατανοητές και ότι θα διατηρηθούν στο μέλλον*
- *Προστασία και προβολή της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας ως μια ζωντανή και οικονομικά ενεργή πόλη, η οποία ωφελείται από την λειτουργία της ως πόλη Μνημείο.*
- *Βελτίωση των λειτουργικών προβλημάτων της πόλης, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις ώστε κάτοικοι και επισκέπτες να απολαμβάνουν και να κατανοούν το Μνημείο.*
- *Διάχυση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής στα θέματα κληρονομιάς της πόλης διαμορφώνοντας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο μια κοινή συνείδηση για τη διαχείρισή της.*

²⁹³ Το Σχέδιο Διαχείρισης επικυρώθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο με την υπ. αριθ. 23-682/24-11-2005 απόφαση.

²⁹⁴ Μητροπία Μ., «Περασμένη αισιοδοξία, σημερινή αμηχανία», *Καθημερινή*, 17 Απριλίου 2009.

✚ Στο δεύτερο κεφάλαιο - ‘Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου’, γινόταν εκτενής και λεπτομερής περιγραφή του προς ένταξη τότε υποψήφιου μνημείου.

73. Ζώνη προστασίας.

Πηγή: Δήμος Κέρκυρας, Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Σχέδιο διαχείρισης, σελ.5

Στην πρόταση που κατατέθηκε και η οποία έγινε δεκτή, πέρα από την ένταξη της ιστορικής πόλης, συνολικής έκτασης 70 εκταρίων, προτάθηκε να συμπεριληφθεί και η θεσμοθέτηση της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας αυτής, συνολικής έκτασης 162 εκταρίων. Η ζώνη αυτή αποτελεί ζώνη επιρροής του μνημείου και δίκαια θεωρήθηκε απαραίτητη η θέσπιση προστασίας αυτής, καθώς περιλαμβάνει ιστορικά στοιχεία που βεβαιώνουν την ύπαρξη των διαφόρων πολιτισμών, ενώ παράλληλα γειτνιάζει άμεσα με τον ιστορικό πυρήνα της πόλης.

Όπως άλλωστε αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το ιστορικό κέντρο της Κέρκυρας, μετατοπίστηκε από την Παλαιόπολη στη σημερινή θέση του Παλαιού Φρουρίου λόγω κυρίως άμυνας και προστασίας, γεγονός που ενισχύει ακόμα περισσότερο την ανάγκη διάσωσης των αρχαιολογικών μαρτυριών της περιοχής. Η νέα θέση της πόλης με τους δυο χαρακτηριστικούς βράχους του Παλαιού Φρουρίου από τους οποίους πήρε το όνομά της η πόλη, ‘Κορυφώ’ ή ‘Κορφοί’ και εν συνεχεία

Corfu, αλλά και το ‘ξώπολι’ ή ‘borgo’, η εκτός των τειχών²⁹⁵ τότε περιοχή η οποία υποκατέστησε σταδιακά την πόλη στο φρούριο και αποτέλεσε το νέο ιστορικό κέντρο, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία, το μετασχηματισμό και την κατανόηση της σημερινής εικόνας της πόλης.

Στη συνέχεια γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή, δίνεται έμφαση στα οχυρωματικά έργα της πόλης, στις πολιτιστικές αξίες και στους διαφορετικούς κατακτητές, στην κτιριακή υποδομή και στους μετασχηματισμούς του πολεοδομικού ιστού, *ο οποίος²⁹⁶ παραμένει ουσιαστικά ανέπαφος παρά τις εξυγιαντικές επεμβάσεις και παραπέμπει μέχρι σήμερα στη μακρινή μεσαιωνική τάξη πραγμάτων.*

Παράλληλα, προσδιορίζεται η πολιτιστική αξία του μνημείου και διασαφηνίζονται τα κριτήρια και οι λόγοι για τους οποίους η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας προτάθηκε να ενταχθεί στη λίστα των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς. Σύμφωνα με την πρόταση ένταξης, η πόλη πληρούσε τα εξής κριτήρια της UNESCO:

- i) ‘αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό δημιούργημα ανθρώπινης ευφυΐας’
- ii) ‘εκφράζει σημαντική αλλαγή ανθρώπινων αξιών’ και
- iv) ‘αποτελεί αξιόλογο παράδειγμα τύπου κτιρίων ή αρχιτεκτονικού συνόλου, απεικονίζοντας συγκεκριμένο στάδιο της ανθρώπινης ιστορίας’.

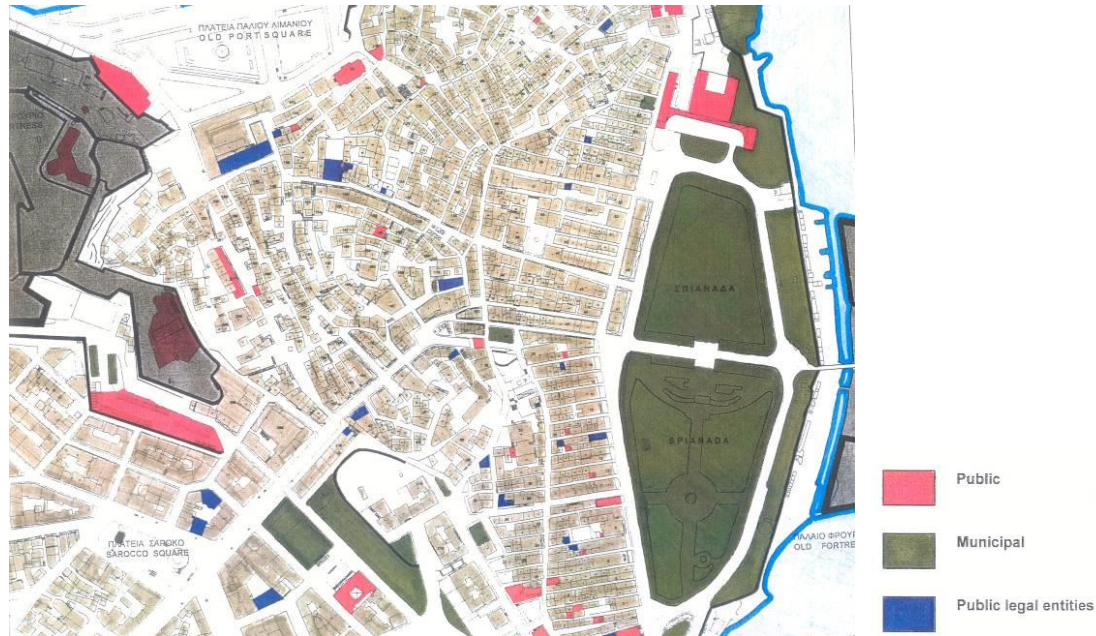
Παρά τη σαφή τεκμηρίωση και των τριών αυτών κριτηρίων, τονίζοντας την αυθεντικότητα, την πρωτοτυπία, την πολεοδομική μορφολογία, την ιδιαιτερότητα, τη θέση, τα οχυρωματικά έργα, τη διατήρηση και την ποικιλία των στοιχείων, η ένταξη της πόλης βασίστηκε μόνο στο iv κριτήριο.

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία στο κεφάλαιο αυτό γίνεται για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ακινήτων της Παλιάς Πόλης και για τις διαφορετικές, αλλά πολλές φορές αλληλοκαλυπτόμενες αρμοδιότητες των φορέων διαχείρισης και προστασίας.

²⁹⁵ Η περιτείχιση του borgo ολοκληρώθηκε στα τέλη του 16^{ου} αιώνα. Το νέο ιστορικό κέντρο πλέον μεταφέρεται από το παλιό φρούριο στην περιοχή αυτή, αφήνοντας την τελευταία για στρατιωτικές και διοικητικές λειτουργίες. Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου, σελ. 12

²⁹⁶ Δήμος Κέρκυρας. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου, σελ. 13

Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η πλειοψηφία των ακινήτων ανήκει σε ιδιώτες, με εξαιρέσεις κάποιων εξ' αυτών, τα οποία ανήκουν σε φορείς όπως το ελληνικό δημόσιο, το Δήμο Κερκυραίων και άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου²⁹⁷.

74.Χάρτης με το ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

Ο κατακερματισμός της ιδιοκτησίας και η πολυιδιοκτησία των ακινήτων, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, προκαλεί πληθώρα προβλημάτων στη διαχείριση και την αντιμετώπιση των όποιων ζητημάτων, γεγονός που δυσκολεύει την συνολική παρέμβαση και προστασία του ιστού της πόλης.

Παράλληλα, εξίσου σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η 'παράλληλη' προστασία της πόλης από διαφορετικούς φορείς. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλές φορές να υπάρχει αλληλοκάλυψη αρμοδιοτήτων και να δημιουργούνται διαφωνίες και αντιπαραθέσεις για ζητήματα τα οποία υπό άλλες συνθήκες θα μπορούσαν εύκολα να διευθετηθούν.

²⁹⁷ Το γηροκομείο, το νοσοκομείο Κέρκυρας, το ψυχιατρείο και το ορφανοτροφείο. Δήμος Κέρκυρας. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου, σελ. 34

Για οποιαδήποτε επέμβαση εντός του ιστορικού κέντρου και γενικότερα η προστασία της Παλιάς Πόλης ανήκει στο *Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού* και συγκεκριμένα στη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, ενώ πολλές αρμοδιότητες έχει αποκτήσει η 8^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, καθώς και η ΣΤ' Νεοτέρων Μνημείων. Το Υπουργείο Πολιτισμού με την υπ' αριθμόν 4701/3-3-67/ΦΕΚ 183/Β/16-3-67 Υπουργική Απόφαση χαρακτήρισε την πόλη ως *ιστορικό διατηρητέο μνημείο*, ενώ σήμερα βρίσκεται εν ισχύ η υπ. αριθμόν ΥΑ Β1/Φ33/29925/828/27-5-80/ΦΕΚ512/Β/4-6-80 τροποποίηση αυτής και η οποία περιλαμβάνει την απαγόρευση κατεδαφίσεων, την προστασία του κελύφους και τις ελεγχόμενες επεμβάσεις στις όψεις των κτιρίων, καθώς επίσης τον έλεγχο των επεμβάσεων στους κοινόχρηστους χώρους. Παράλληλα, στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού ανήκει η προστασία των ενετικών φρουριών, καθώς επίσης η προστασία των κηρυγμένων μνημείων²⁹⁸ και νεώτερων κτιρίων εντός και εκτός του ιστορικού κέντρου.

Επιπρόσθετα όμως, αποφάσεις που αφορούν την προστασία και τον πολεοδομικό σχεδιασμό της πόλης πρέπει να εγκρίνονται και από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, καθώς με το Προεδρικό Διάταγμα της 22-4-80/ΦΕΚ/274/Δ/5-5-1980, η πόλη έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός. Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα το γεγονός ότι η έκταση και τα όρια της προστατευόμενης πόλης διαφέρουν σημαντικά από Υπουργείο σε Υπουργείο.

Τέλος, υπεύθυνος φορέας για τη διαχείριση της Παλιάς Πόλης είναι ο Δήμος Κερκυραίων, ο οποίος σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 7-9-81/ΦΕΚ 552/ Δ/2-10-81 'Περί όρων δόμησης' έχει την ευθύνη για την ανέγερση νέων κτιρίων, τις προσθήκες και τις επισκευές των παλαιών, καθώς επίσης για την έκδοση των αδειών²⁹⁹ λειτουργίας καταστημάτων. Αρμόδιο Τμήμα σήμερα για την προστασία της Παλιάς πόλης είναι το Τμήμα Παλιάς Πόλης, Παραδοσιακών Οικισμών & Μεμονωμένων Μνημείων.

²⁹⁸ Έχουν κηρυχθεί 35 αξιόλογα μνημεία εντός του ιστορικού κέντρου και 21 εκτός αυτού, καθώς επίσης 9 νεώτερα κτίρια εντός του τειχισμένου οικισμού και 302 εκτός αυτού. Δήμος Κέρκυρας. Παλιά Πόλη Κέρκυρας. *Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου*, σελ. 36

²⁹⁹ Με τον έλεγχο των αδειών αυτών γίνεται προσπάθεια να περιοριστούν οι ασύμβατες με το ιστορικό κέντρο χρήσεις. Όπ. παρ., σελ. 37

Υπάρχουν περιπτώσεις βέβαια στις οποίες οι φορείς αυτοί συμφωνούν και δρουν ομαδικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της συνεργασίας αποτελούν η Προγραμματική σύμβαση των Οχυρώσεων, μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και του Δήμου Κερκυραίων και η οποία ξεκίνησε το 1990, καθώς επίσης η Προγραμματική σύμβαση για την Παλιά Πόλη μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού, του Δήμου Κερκυραίων, του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, του Υπουργείου Χωροταξίας και της ΔΕΠΟΣ, η οποία ξεκίνησε το 1995.

✚ Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο *‘Ζητήματα διαχείρισης και στόχοι’*, παρουσιάζονται αναλυτικά τα προβλήματα του τειχισμένου οικισμού, καθώς και οι στόχοι που τίθενται μέσα από το σχέδιο διαχείρισης και που αφορούν την επίλυση αυτών. Οι βασικές ενότητες³⁰⁰ των ζητημάτων που περιγράφονται και αναλυτικότερα τα ζητήματα σε κάθε μια από αυτές φαίνονται στους πίνακες που ακολουθούν:

Ενότητα 1: Εφαρμογή του σχεδίου και επιπτώσεις		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Διοίκηση	Αλληλοκάλυψη και ανεξάρτητη διαχείριση διαφορετικών φορέων	Ίδρυση του φορέα διαχείρισης
Χρηματοδότηση	Εξασφάλιση χρηματοδότησης από τις τοπικές αρχές οι οποίες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις δαπάνες για τη φροντίδα του μνημείου. Μη θεσμοθετημένες χρηματοδοτήσεις για τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.	Διάθεση πόρων και οικονομική ενίσχυση του Δήμου. Ευκαιρίες χρηματοδότησης για τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.
Διάχυση των πληροφοριών	Υπάρχει σημαντικός αριθμός αρχείων που αφορούν το μνημείο, τα οποία είτε έχουν χαθεί, είτε βρίσκονται στην κατοχή διαφορετικών φορέων. Δεν υπάρχει αρχειοθέτηση και χρήση των τεχνολογιών για αποθήκευση στοιχείων.	Ανάπτυξη ψηφιακής βάσης δεδομένων και αρχειοθέτηση όλων των σχετικών με το μνημείο στοιχείων.
Εποπτεία	Δεν υπάρχει ένα ολοκληρωμένο σύστημα εποπτείας που να αφορά το μνημείο.	Ολοκληρωμένη και αντικειμενική εικόνα για την κατάσταση του μνημείου
Οριοθέτηση	Στο Σχέδιο διαχείρισης έχουν καθοριστεί τα όρια του μνημείου και η ζώνη προστασίας αυτού.	Πρέπει να εφαρμοστεί το Σχέδιο διαχείρισης και πιθανόν να πρέπει τροποποιηθούν τα όρια της ζώνης προστασίας σύμφωνα πάντα με τις απαιτήσεις ανάπτυξής της.

³⁰⁰ Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 3: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου, σελ. 37

Τοπική κοινωνία	Η τοπική κοινωνία δεν είναι ενήμερη για την ιστορία και τις αξίες του μνημείου, καθώς επίσης για τις υποχρεώσεις και τα οφέλη από την ένταξη στον κατάλογο της UNESCO.	Ενημέρωση και έγκυρη πληροφόρηση για τη σημασία του μνημείου και τη σημασία σωστής διαχείρισής του.
Θεσμική προστασία	Σημαντικά προβλήματα προστασίας του μνημείου: φορείς, όρια, ελλιπής σχεδιασμός, μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο από το 1958, μη τήρηση των διεθνών συμβάσεων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.	Συστηματική εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και συνολική αντιμετώπιση των προβλημάτων, έτσι ώστε να υπάρξει προστασία του μνημείου, αλλά ταυτόχρονα και διασφάλιση των σύγχρονων αναγκών ζωής. Άμεση αναθεώρηση του πολεοδομικού σχεδίου.
Αξιολόγηση της μεταβολής	Η μεταβολή - ανάπτυξη του μνημείου είναι απαραίτητη. Η διαχείρισή της πρέπει να βασίζεται σε αποφάσεις που θα λαμβάνουν υπόψιν τις ιδιαίτερες αξίες του μνημείου.	Προσδιορισμός του μεγέθους και του είδους της μεταβολής που μπορεί να αντέξει το μνημείο.
Έλεγχος του χαρακτήρα των επεμβάσεων	Οι επεμβάσεις τόσο στο ιστορικό κέντρο, όσο και στην περιβάλλουσα ζώνη προστασίας πραγματοποιούνται χωρίς την ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου πλαισίου ελέγχου. Οι υπηρεσίες δεν είναι στελεχωμένες με το κατάλληλο προσωπικό.	Έλεγχος των επεμβάσεων από σαφές και αυστηρό πλαίσιο και παράλληλη εξειδίκευση του προσωπικού των ελεγκτικών υπηρεσιών.
Σύγχρονη ανάπτυξη	Η αρμονική ένταξη της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στο ιστορικό περιβάλλον και η αποφυγή του μιμητισμού της μορφολογίας των παλαιών κτιρίων, αποτελούν σημαντικά ζητήματα στα οποία πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα.	Οι σύγχρονες παρεμβάσεις πρέπει να εντάσσονται αρμονικά στον ιστορικό ιστό, ενώ παράλληλα πρέπει να προάγονται οι αξίες του μνημείου. Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποτελούν σημαντικό εργαλείο για τα μεγάλα προτεινόμενα αναπτυξιακά σχέδια που επηρεάζουν το μνημείο.

Ενότητα 2: Προστασία και διατήρηση του μνημείου

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
<p>Ιδιοκτησιακό καθεστώς</p>	<p>Κατακερματισμός της ιδιοκτησίας σε ιδιώτες, δημόσιο και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Αμφισβητούμενο καθεστώς ιδιοκτησίας σε τμήματα της παλιάς πόλης. Άρνηση των ιδιοκτητών για αποκατάσταση και συντήρηση των κτιρίων λόγω κόστους.</p>	<p>Σύσταση οριζοντίου ιδιοκτησίας σε όλα τα κτίρια. Επίλυση του προβλήματος των ρυμοτομούμενων περιοχών με την εφαρμογή του αναθεωρημένου σχεδίου πόλεως. Ενημέρωση για τους τρόπους και τα πιθανά κίνητρα αποκατάστασης παλαιών κτιρίων.</p>
<p>Χρηματοδότηση</p>	<p>Έλλειψη χρηματοδοτήσεων για επεμβάσεις αποκατάστασης σε μνημεία και διατηρητέα κτίρια. Μεγάλο κόστος συντήρησης των κτιρίων. Έλλειψη κινήτρων και οικονομικής βοήθειας. Έλλειψη προγραμματισμού.</p>	<p>Εκμετάλλευση των χρηματοδοτικών ευκαιριών και εύρεση νέων πηγών χρηματοδότησης.</p>
<p>Ιστορικό περιβάλλον</p>	<p>Το ιστορικό περιβάλλον της Παλιάς πόλης αποτελείται από πλήθος στοιχείων τα οποία και καθορίζουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία της πόλης. Η διατήρηση αυτών αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Τα εγκαταλελειμμένα κτίρια και περιοχές επιβαρύνουν το ιστορικό περιβάλλον, ενώ οι παραδοσιακές χρήσεις γης ολοένα και αλλοιώνονται.</p>	<p>Ολοκληρωμένη προστασία των ιστορικών στοιχείων αφού προηγουμένως προηγηθεί η λεπτομερής αποτύπωσή τους. Παραδοσιακές μέθοδοι και τεχνικές. Αποκατάσταση εγκατ. κτιρίων και ανάπλαση περιοχών. Καθορισμός επιτρ. χρήσεων γης και παροχή κινήτρων για τις παραδοσιακές χρήσεις γης.</p>
<p>Κτιριακό δυναμικό</p>	<p>Τα κτίρια της Παλιάς πόλης αποτελούν αναμφίβολα σημαντικές μαρτυρίες της ιστορίας και της κάθε εποχής. Τα υλικά και οι τρόποι δόμησης διαφέρουν σημαντικά σε σχέση με τους σύγχρονους τρόπους κατασκευής γεγονός που πολλές φορές προκαλεί αλλοίωση της αυθεντικότητας και της αξίας του συνόλου. Το κόστος αποκατάστασης με παραδοσιακές μεθόδους είναι σαφώς υψηλότερο, αλλά ποιοτικά ανώτερο για τέτοιου είδους κτίρια. Το εσωτερικό των κτιρίων πολλές φορές αλλοιώνεται και τροποποιείται σύμφωνα με τις ανάγκες του κάθε ιδιοκτήτη.</p>	<p>Καταγραφή των ιστορικών κτιρίων και ένταξη αυτών σε κατηγορίες ανάλογα με τη χρονολογία και την ποιότητα κατασκευής, την ιστορική και την αισθητική τους αξία. Χρήση κατάλληλων υλικών και τρόπων δόμησης. Συντονισμός και προγραμματισμός των εργασιών συντήρησης. Προστασία και διατήρηση των ιστορικών κτιρίων και όχι αλλοίωση αυτών με αφορμή τις σύγχρονες ανάγκες ζωής.</p>

Φρούρια, οχυρώσεις και αρχαιολογικές έρευνες	Τα δυο φρούρια της πόλης αποτελούν σημαντικά στοιχεία της ιστορίας, καθώς και εξαιρετα μνημεία φρουριακής αρχιτεκτονικής. Η προστασία τους βασίστηκε σε προγραμματικές συμβάσεις. Παρόλα αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα στατικής επάρκειας, συντήρησης και διαχείρισης λόγω διαφορετικών φορέων. Παραμένει άγνωστη η θέση των τειχών της κλασσικής, ελληνιστικής, ρωμαϊκής και παλαιοχριστιανικής περιόδου.	Αποκατάσταση, ανάδειξη και ολοκληρωμένη διαχείριση των φρουριών και των περιμετρικών οχυρώσεων. Διενέργεια ανασκαφών και έρευνας με σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές με σκοπό τη γνώση της ιστορίας.
Δημόσιος χώρος	Ο δημόσιος χώρος υποβαθμίζεται συνεχώς. Υπάρχουν πολλά ζητήματα όπως η χρήση του δημόσιου χώρου από αυτοκίνητα και δίκυκλα, τραπεζοκαθίσματα και εμπορεύματα. Ελλιπής δημόσιος φωτισμός και σήμανση για πεζούς και άτομα με ειδικές ανάγκες. Απουσία ολοκληρωμένου σχεδιασμού και προδιαγραφών για το σύνολο της πόλης. Έλλειψη καθαριότητας.	Εύκολη πρόσβαση στους δημόσιους χώρους, χωρίς εμπόδια και περιορισμούς. Προδιαγραφές και σχεδιασμός του αστικού εξοπλισμού, των πινακίδων και των σημάνσεων. Συνολική αντιμετώπιση για την πόλη. Βελτίωση της ποιότητας καθαριότητας.
Φυσικό περιβάλλον	Το σημαντικότερο πάρκο της πόλης είναι η Σπανιάδα η οποία επιβαρύνεται καθημερινά από την κίνηση των αυτοκινήτων. Η σύνδεση της πόλης με τη θάλασσα δεν είναι ισχυρή. Περιμετρικά του μνημείου υπάρχουν γεωργικές χρήσεις, ιστορικά νεκροταφεία και πάρκα, περιοχές σε πλήρη εγκατάλειψη.	Απόδοση της Σπανιάδας αποκλειστικά στους πεζούς. Σύνδεση της θάλασσας με την πόλη και ανάδειξη του θαλάσσιου στοιχείου. Διαχείριση του ιστορικού περιβάλλοντος και προστασία παραδοσιακών χρήσεων και τοπίων

Ενότητα 3: Τεκμηρίωση, Εκπαίδευση και έρευνα

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Τεκμηρίωση	Μικρή και ελλιπής παρουσίαση της υφιστάμενης τεκμηρίωσης του μνημείου.	Συντονισμένο πρόγραμμα τεκμηρίωσης για το σύνολο του μνημείου και εξασφάλιση της προσβασιμότητας από το κοινό.
Εκπαίδευση	Μη συντονισμένες προσπάθειες εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα μουσεία της πόλης. Περιορισμένη μελέτη για μεμονωμένα στοιχεία του μνημείου από το Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα.	Ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών. Ενεργός ρόλος του Ιόνιου Πανεπιστημίου. Εκπαίδευση των πολιτών και αφύπνιση αυτών για πολιτιστικά θέματα.
Έρευνα	Μεγάλο ενδιαφέρον για έρευνα αλλά ελλιπής χρηματοδότηση υποστήριξης αυτής. Έλλειψη συντονισμού φορέων και ιδιωτών και μη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων οποιασδήποτε έρευνας.	Συνεχής βελτίωση της γνώσης για το μνημείο μέσω κατάλληλης και συντονισμένης έρευνας, με διάδοση των αποτελεσμάτων για ενημέρωση και πληροφόρηση του κοινού.

Ενότητα 4: Πρόσβαση και μετακινήσεις		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Κυκλοφορία	Έντονη κυκλοφορία οχημάτων και δικύκλων εντός του μνημείου. Κυκλοφοριακή συμφόρηση κατά τις ώρες αιχμής γύρω από το ιστορικό κέντρο λόγω έλλειψης παρακαμπτηρίων οδών και λόγω ύπαρξης διοικητικών χρήσεων εντός του μνημείου. Κίνδυνοι για τους πεζούς από την κυκλοφορία των δικύκλων μέσα στην πόλη. Ηχορύπανση, μη ασφαλής και άνετη κίνηση των κατοίκων και των τουριστών εντός και εκτός του μνημείου. Φυσική φθορά και αισθητική υποβάθμιση του μνημείου. Έλλειψη συντονισμένης παρέμβασης για το πρόβλημα κυκλοφορίας.	Εξασφάλιση παρακαμπτηρίων οδών. Αποκέντρωση υπηρεσιών. Συντονισμένη διαχείριση κυκλοφορίας οχημάτων και δικύκλων με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων.
Στάθμευση	Ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης για τους κατοίκους, τους επαγγελματίες και τους επισκέπτες-τουρίστες. Λανθασμένη χωροθέτηση χώρων στάθμευσης (Κάτω Πλατεία, Σπήλαιο, Λαϊκή αγορά, υπεραστικό ΚΤΕΛ) κοντά σε σημαντικά σημεία του μνημείου με αποτέλεσμα να υπάρχει σημαντική υποβάθμιση της εικόνας του ιστορικού συνόλου. Στάθμευση εντός του ιστορικού κέντρου. Αναζήτηση χώρων στάθμευσης πολύ κοντά στον τόπο κατοικίας, καταστήματος, υπηρεσίας ή τόπου αναψυχής.	Αναζήτηση υπόγειων χώρων στάθμευσης. Νέοι περιφερειακοί χώροι στάθμευσης. Εξασφάλιση χώρων στάθμευσης για τους κατοίκους και τους επαγγελματίες. Επαρκής αστυνόμευση. Οι παρεμβάσεις πρέπει να εξασφαλίζουν τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα του μνημείου.
Σημεία εισόδου και οδικοί άξονες εισόδου	Σημαντικά προβλήματα στα σημεία εισόδου (Λιμάνι, Αεροδρόμιο, ΚΤΕΛ). Βελτίωση της εικόνας των οδών που οδηγούν στην πόλη της Κέρκυρας, λαμβάνοντας υπόψιν ζητήματα όπως καθαριότητα, στάθμευση, χρήσεις γης, πεζοδρόμια και άλλα.	Βελτίωση και αναβάθμιση των σημείων εισόδου και των οδικών αξόνων προς την πόλη, καθώς αποτελούν την πρώτη εικόνα των ξένων για το νησί.
Τουριστικά λεωφορεία	Ακατάλληλος χώρος στάθμευσης των λεωφορείων στη Σπανιάδα, καθώς πέρα από την κυκλοφοριακή συμφόρηση, προκαλείται οπτική όχληση προς το παραλιακό μέτωπο. Αισθητή επιβάρυνση της κυκλοφορίας στο κέντρο της πόλης από τα τουριστικά λεωφορεία.	Σωστή διαχείριση των τουριστικών λεωφορείων έτσι ώστε να μην επιβαρύνεται η εικόνα της πόλης, το περιβάλλον και η ποιότητα ζωής των κατοίκων. Εξασφάλιση χώρων στάθμευσης που να μην εξυπηρετούν τους ξένους επισκέπτες, αλλά ταυτόχρονα να μην έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο ιστορικό σύνολο.
Δημόσιες συγκοινωνίες	Εκσυγχρονισμός του τοπικού ΚΤΕΛ. Προβληματική εικόνα της αφετηρίας των λεωφορείων στην Πλατεία Σαρόκκο.	Ενθάρρυνση της χρήσης δημόσιων μέσων μεταφοράς. Βελτίωση της ποιότητας των

	Το κοινό προτιμά τις μετακινήσεις με το αυτοκίνητο παρά με τις αστικές συγκοινωνίες, οι οποίες αρκετές φορές είναι αναξιόπιστες όσον αφορά την τήρηση του ωραρίου και την κάλυψη των αναγκών.	υπηρεσιών που παρέχονται στο επιβατικό κοινό. Πρόβλεψη για ολοκληρωμένο σύστημα μεταφορών. Εκσυγχρονισμός και σωστή οργάνωση του δικτύου δημόσιας συγκοινωνίας.
Πεζοί και ποδηλάτες	Μη ασφαλής κίνηση των πεζών λόγω της έντονης κυκλοφοριακής συμφόρησης εντός και περιμετρικά του μνημείου. Αναθεώρηση του υφιστάμενου δικτύου πεζοδρόμων. Δύσκολη διαμόρφωση ποδηλατοδρόμων εντός του ιστορικού συνόλου λόγω περιορισμένου χώρου. Συγκεκριμένες τουριστικές διαδρομές μέσα στο χώρο του μνημείου με αποτέλεσμα πολλοί δρόμοι να παραμένουν αδιαμόρφωτοι και σπάνια προσπελάσιμοι.	Ασφάλεια και εύκολη μετακίνηση, χωρίς εμπόδια, κατά τη διάρκεια περιπάτων μέσα και περιμετρικά της πόλης. Ενθάρρυνση της κίνησης των πεζών και των ποδηλάτων και αποθάρρυνση των οχημάτων και των δικύκλων.
Πρόσβαση για όλους	Δύσκολη και μη ασφαλής κίνηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην πόλη. Μη σωστή συντήρηση των οδοστρωμάτων και των πεζοδρομίων με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλά εμπόδια στην κίνηση των ΑΜΕΑ. Οι περισσότερες προσβάσεις στα κτίρια πραγματοποιούνται μέσω κλιμακοστασίων. Διαφορετικοί τρόποι πρόσβασης πιθανών να προκαλέσουν αλλοιώσεις στο χαρακτήρα των κτιρίων.	Εύκολη πρόσβαση για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στο ιστορικό κέντρο. Διασφάλιση του χαρακτήρα του μνημείου μετά από κάθε παρέμβαση.

Ενότητα 5: Διαχείριση επισκεπτών		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Παροχές και διευκολύνσεις επισκεπτών	Φτωχή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους επισκέπτες. Έλλειψη συνεργασίας των επαγγελματιών κλάδων που ασχολούνται με τον τουρισμό. Έλλειψη έγκυρου πληροφοριακού υλικού και σωστή σήμανση για την πληροφόρηση των επισκεπτών.	Σταθερή συνεργασία των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό κλάδων και φορέων. Βελτίωση παροχών στους επισκέπτες.
Διάχυση των επισκεπτών	Έλλιπής υποδομή πληροφόρησης για το μνημείο. Σύντομη παραμονή και μερική προβολή των στοιχείων της ιστορικής πόλης.	Εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης και μετακίνησης μέσα στο μνημείο. Πληροφόρηση και προβολή του μνημείου. Διάχυση των επισκεπτών σε ολόκληρη την πόλη και εξέταση περιοχών για πιθανή αποδοχή τουριστικών δραστηριοτήτων.

Τουριστική αγορά	<p>Δυστυχώς το ποσοστό διανυκτέρευσης των επισκεπτών μέσα στην πόλη είναι πολύ μικρό (6%), καθώς επίσης το 46% επισκέπτεται την πόλη μία μόνο φορά.</p> <p>Εμπλουτισμός της τουριστικής αγοράς με άλλα είδη καταλυμάτων, όπως μικροί ξενώνες και οικογενειακές πανσιόν.</p> <p>Χαμηλής ποιότητας τουριστικά καταστήματα.</p> <p>Οι σχολικές εκδρομές συμβάλλουν σημαντικά στην οικονομία του νησιού χωρίς όμως οι μαθητές να αποκομίζουν διδακτική εμπειρία.</p>	<p>Ενθάρρυνση των επισκεπτών με πολυήμερα πακέτα διαμονής και αύξηση παροχών προς την ιστορική πόλη.</p> <p>Ανάπτυξη θεματικού τουρισμού και επίτευξη σταθερής ροής επισκεπτών σε ετήσια βάση.</p> <p>Ποιοτική αναβάθμιση των καταστημάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.</p> <p>Δίκτυο συνεργασίας του νησιού με άλλους προορισμούς. Οργανωμένες επισκέψεις των μαθητών στα αξιοθέατα του νησιού με σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας.</p>
Τοπική κοινωνία	<p>Σύγκρουση ανάμεσα στα συμφέροντα και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών και των κατοίκων.</p> <p>Οι διαφορετικές ανάγκες της τοπικής κοινωνίας σε σχέση με εκείνες των τουριστών είναι εμφανείς.</p>	<p>Η διαχείριση του τουρισμού πρέπει να γίνει με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και ευαισθησία.</p> <p>Με οργάνωση και σωστούς χειρισμούς ο τουρισμός θα βοηθήσει οικονομικά την τοπική κοινωνία.</p>

✚ Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο **‘Δράσεις εφαρμογής του σχεδίου διαχείρισης’**, παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι συντονισμένες ενέργειες και οι δράσεις που έπρεπε να πραγματοποιηθούν από διάφορους φορείς (Δήμος Κερκυραίων, Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠΕΧΩΔΕ, Περιφέρεια Ιονίων νήσων Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας, Τεχνικό Επιμελητήριο, Υπουργείο Παιδείας, ICOMOS), έτσι ώστε βραχυπρόθεσμα (έως 2 χρόνια), μεσοπρόθεσμα (έως 6 χρόνια) ή μακροπρόθεσμα (έως 10 χρόνια) να επιτευχθούν οι στόχοι που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Παράλληλα επισημάνθηκε η αναγκαιότητα της συνολικής αναθεώρησης του πολεοδομικού σχεδίου (ΥΠΕΧΩΔΕ Υ.Α 78140/3271/12-11-86/ ΦΕΚ 55Δ/5-2-87, Τροποποιήσεις: 73359/4008/6-6-1993 Φ’1313, 23593/10-6-2003 Φ’725 και η τελευταία στις 20-6-2008), η ακριβής καταγραφή και η αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης του κτιριακού δυναμικού με επιτόπια έρευνα, καθώς επίσης η δημιουργία επιτροπής για την προστασία, διαχείριση και έλεγχο του δημόσιου χώρου.

- Στις δράσεις οι οποίες **βραχυπρόθεσμα** προτάθηκαν ότι θα συμβάλλουν στην εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης ανήκουν η επί καθημερινής βάσεως ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για την πολιτιστική κληρονομιά και τις αξίες του μνημείου, η σύνταξη οδηγιών και προδιαγραφών για τους χρήστες και τους ιδιοκτήτες των ιστορικών κτιρίων και η στήριξη και η επέκταση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ενημερωτικών διαλέξεων. Ακόμα, σημασία δόθηκε στην καταγραφή των ιστορικών στοιχείων που κινδυνεύουν, στον προσδιορισμό των περιοχών που έπρεπε να μελετηθούν και να αναπλαστούν, στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών για τη χρήση της δημόσιας συγκοινωνίας, στη συγκρότηση ειδικής επιτροπής για τους επαγγελματικούς κλάδους που ασχολούνται με τον τουρισμό και στην λήψη μέτρων για την αναβάθμιση των καταστημάτων τουριστικού εμπορίου.

- Στις δράσεις οι οποίες **μεσοπρόθεσμα** προτάθηκαν ότι θα επιφέρουν αποτελέσματα αναφέρθηκε η εφαρμογή προγράμματος για την αποτίμηση των κινδύνων που απειλούν ή πρόκειται στο μέλλον να απειλήσουν το μνημείο, η παρακολούθηση των πιέσεων στην προτεινόμενη ζώνη προστασίας του συνόλου, η βελτίωση των διαδικασιών ελέγχου και των ελεγκτικών υπηρεσιών και η συνεχής ενημέρωση των μελετητών με εκπαιδευτικά προγράμματα για την ένταξη της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στο ιστορικό σύνολο. Επίσης, αναφορά έγινε στην αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης διατήρησης του μνημείου, στη σύνταξη προδιαγραφών για τις εργασίες αποκατάστασης και τις προτεινόμενες παραδοσιακές τεχνικές, στην εφαρμογή προγράμματος για τις επιτρεπόμενες χρήσεις, στην υλοποίηση σχεδίου για τη βελτίωση του αστικού πρασίνου και στη σύνταξη μελετών για την προστασία των φρουρίων και της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής.

- Τέλος, στις δράσεις που **μακροπρόθεσμα** προτάθηκαν ότι θα συμβάλλουν στην εφαρμογή του προτεινόμενου Σχεδίου Εφαρμογής περιλήφθηκε η εξασφάλιση πρόσθετης κρατικής επιχορήγησης προς το Δήμο για την προστασία του μνημείου και η συνεχής αναζήτηση χρηματοδοτικών προγραμμάτων, η καταγραφή και η αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης διατήρησης του κάθε κτιρίου και η εφαρμογή προγράμματος για τη συντονισμένη συλλογή, αναγνώριση, καταγραφή, εξασφάλιση πρόσβασης, ολοκληρωμένης διαχείρισης και διατήρησης των σχετικών με το μνημείο αρχείων και πληροφοριών.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω, το Σχέδιο Διαχείρισης αποτέλεσε το σημαντικότερο εργαλείο προστασίας της ιστορικής πόλης. Υπηρετήσε με επιτυχία την αποστολή του με την εγγραφή της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και σίγουρα βοήθησε θέτοντας προτεραιότητες και βασικές αρχές στην εκτέλεση σημαντικών έργων και βελτιώσεων στην Παλιά Πόλη της Κέρκυρας, όπως η αποκατάσταση τμημάτων του Παλαιού Φρουρίου, η εισαγωγή των ποδηλατοδρόμων στην Παλιά Πόλη, η δημιουργία νέων περιφερειακών χώρων στάθμευσης, η επαναλειτουργία της Δημόσιας Αγοράς, η νέα μαρίνα στο παλιό λιμάνι κα.

Το Σχέδιο Διαχείρισης αναθεωρήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού το 2011, λαμβάνοντας υπόψιν την εξέλιξη της κατάστασης του μνημείου, τις επιπτώσεις από μια σειρά από δράσεις, αλλά και τις εξελίξεις σε πολιτικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο. Στο αναθεωρημένο³⁰¹ Σχέδιο Διαχείρισης δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στους επιμέρους στόχους - βασικούς άξονες επέμβασης και εξειδικεύτηκε στις προτεινόμενες δράσεις, πάντοτε σε ένα πλαίσιο ιεράρχησης και με σκοπό την άμεση εκτέλεση μετρήσιμου έργου σε έναν ορίζοντα τριετίας σε πρώτο στάδιο και πενταετίας σε δεύτερο. Συγκεκριμένα, οι βασικοί άξονες του αναθεωρημένου Σχεδίου Διαχείρισης υπήρξαν οι εξής:

1. Τεκμηρίωση
2. Οριοθέτηση μνημείου και χωρικός σχεδιασμός
3. Θεσμικό Πλαίσιο
4. Πολιτική Προστασία και Διαχείριση Κινδύνων
5. Παρακολούθηση (monitoring)
6. Πρόγραμμα αποκατάστασης και ανάδειξης των μνημείων
7. Ανάδειξη και προβολή των μνημείων – βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη
8. Ένταξη των μνημείων στη σύγχρονη ζωή - Ζωή στην Παλαιά Πόλη της Κέρκυρας
9. Χρηματοδότηση και
10. Παρακολούθηση της Εφαρμογής του Σχεδίου Διαχείρισης

³⁰¹ ΥΠΠΟΤ, *Σύσταση Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης. Σύνοψη και εξειδίκευση του Σχεδίου Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης Κέρκυρας*, 2011, σελ. 4.

Αναμφίβολα για την επιτυχία του Σχεδίου Διαχείρισης απαιτείται συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, συμμετοχή των πολιτών και των τοπικών φορέων, καθώς και υλοποίηση των στόχων αυτού, ανεξάρτητα³⁰² από οποιεσδήποτε πολιτικές ή διοικητικές αλλαγές.

Σίγουρα η ίδρυση του φορέα διαχείρισης της Παλιάς Πόλης αποτελεί θετικό παράγοντα για την προστασία της. Η πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Παρακολούθησης, του εκτελεστικού Οργάνου του Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα, πραγματοποιήθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 2012 και ασχολήθηκε μόνο με διοικητικά θέματα. Έκτοτε συνεδριάζει, αλλά όχι σε τακτά χρονικά διαστήματα ως όφειλε, με τελευταία συνάντηση πριν από ένα περίπου χρόνο.

Παρά την κήρυξη της Παλιάς Πόλης στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO το 2007 και το καθεστώς απόλυτης προστασίας του μνημείου, σήμερα υπάρχουν πολλά προβλήματα, τα βασικότερα εκ των οποίων είναι τα εξής³⁰³:

- Ακαλαίσθητες κατασκευές μονίμων και φορητών προθηκών στην πρόσοψη ιστορικών κτηρίων με σκοπό την προβολή εμπορευμάτων και επαγγελματικών δραστηριοτήτων.
- Ύπαρξη αυθαιρέτων κατασκευών που σε ορισμένες περιπτώσεις δυσχεραίνουν την πυρασφάλεια και πυροπροστασία του μνημείου.
- Νέες χρήσεις καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος σε μνημεία της πόλης, οι οποίες αλλοιώνουν σημαντικά τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτηρίων με την αφαίρεση των κουφωμάτων και τη μετατροπή των ανοιγμάτων σε προθήκες.
- Αλόγιστη χρήση διαφημιστικών πινακίδων επί των μνημείων, αλλά και στο άμεσο περιβάλλον τους.
- Αλλοίωση της μορφής και της όψης των κτηρίων από την προσθήκη κλιματιστικών, κεραιών τηλεόρασης και δορυφορικών δεκτών, σωληνώσεων, στοιχείων σκιασμού, εξαερισμού καταστημάτων, εγκαταστάσεων θέρμανσης κλπ.

³⁰² Λ. Στανέλλος, Προϊστάμενος Τμήματος Παλιάς Πόλης Κέρκυρας. Τηλεφωνική επικοινωνία.

³⁰³ Λ. Στανέλλος, «Η περίπτωση της Κέρκυρας. Παλιά Πόλη, εικόνα και λειτουργία, προσδοκίες και πραγματικότητα», Ημερίδα ανταλλαγής εμπειρίας και καινοτομίας με θέμα Κέρκυρα – UNESCO: Πλεονέκτημα ή πρόβλημα; Ευκαιρία ή αδυναμία;, Κέρκυρα, 15 Απριλίου 2016, <http://www.corfu.gr>

- Ανεξέλεγκτη ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων σε μεγάλη έκταση του δημόσιου χώρου.
- Ηχορύπανση στα σημεία συγκέντρωσης των επισκεπτών και των τουριστικών δραστηριοτήτων, τόσο από τα οχήματα, όσο και από τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος.
- Έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα και πρόβλημα στάθμευσης ιδιωτικών αυτοκινήτων και τουριστικών λεωφορείων.
- Καθαριότητα δημόσιου χώρου και συντήρηση χώρων πρασίνου.
- Προβλήματα στην απρόσκοπτη κίνηση ΑΜΕΑ.
- Μη αναθεώρηση του πολεοδομικού Σχεδίου της Κέρκυρας από το 2008.

Αν η παραπάνω κατάσταση συνεχιστεί³⁰⁴, σε λίγα χρόνια θα έχουν χαθεί οριστικά και αμετάκλητα πολλά σημαντικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παλιάς πόλης, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα ανάκτησής τους, ενώ το ιστορικό κέντρο θα πάψει να είναι μία ζωντανή πόλη και θα μετατραπεί σε ένα ξενώνα εποχικών κατοίκων και σε ένα μεγάλο κατάστημα εξυπηρέτησης των επισκεπτών.

³⁰⁴ Στανέλλος Λ., «*Η περίπτωση της Κέρκυρας. Παλιά Πόλη, εικόνα και λειτουργία, προσδοκίες και πραγματικότητα*». Ημερίδα ανταλλαγής εμπειρίας και καινοτομίας με θέμα Κέρκυρα – UNESCO: Πλεονέκτημα ή πρόβλημα; Ευκαιρία ή αδυναμία;, Κέρκυρα 15 Απριλίου 2016, <http://www.corfu.gr>

5.4 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Μέχρι σήμερα ο Δήμος Κερκυραίων και συγκεκριμένα το Τμήμα Παλιάς Πόλης έχει βοηθήσει σημαντικά, με τις δυνάμεις βέβαια που έχει, στην προστασία και τη διατήρηση της φυσιογνωμίας της πόλης.

Αξιοσημείωτες προσπάθειες έχουν γίνει για την αντιμετώπιση της έντονης κυκλοφορίας, καθώς η χρήση του αυτοκινήτου και των δικύκλων αποτελεί ένα από τα βασικά προβλήματα της πόλης. Δυστυχώς, παρά τις μελέτες³⁰⁵ που έχουν γίνει για την επίλυση του κυκλοφοριακού και της στάθμευσης στην πόλη και παρά τις αποφάσεις των Δημοτικών Αρχών και της αρμόδιας Επιτροπής κυκλοφορίας, η κυκλοφοριακή συμφόρηση εξακολουθεί να υφίσταται, με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονη υποβάθμιση, όχληση, παρεμπόδιση της καθημερινής ζωής των πολιτών και πλήθος αρνητικών σχολίων από τους επισκέπτες και τους χρήστες της πόλης. Ο αριθμός των οχημάτων την τελευταία δεκαετία έχει αυξηθεί σημαντικά, ενώ ο Δήμος Κερκυραίων³⁰⁶ μην έχοντας τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους και μην έχοντας εξασφαλίσει ακόμα την απαιτούμενη χρηματοδότηση από τα αρμόδια υπουργεία, στρέφεται σε αποσπασματικές λύσεις που δεν απαιτούν μεγάλες δαπάνες υποδομών.

³⁰⁵ Η τελευταία κυκλοφοριακή μελέτη είναι η μελέτη Ποριώτη του 2006. Προβλέπει, πεζοδρόμηση, απαγόρευση κυκλοφορίας και στάθμευσης στην Παλιά Πόλη, δημιουργία μεγάλων περιφερειακών χώρων στάθμευσης και εφαρμογή ειδικών μέτρων κυκλοφορίας και στάθμευσης. Δήμος Κερκυραίων, «Η πεζοδρόμηση της Παλιάς Πόλης. Προτεινόμενες ρυθμίσεις από το 2009».

³⁰⁶ Οπ. παρ.

Τα μέτρα του Δήμου Κέρκυρας που έχουν προταθεί για την αντιμετώπιση του προβλήματος συνοψίζονται στα εξής:³⁰⁷

- Απομάκρυνση των οχημάτων, αυτοκινήτων και δικύκλων και απόδοση όλης της παλιάς πόλης στους πεζούς και στα ποδήλατα. Η παλιά πόλη σήμερα διαθέτει περίπου 10 χιλιόμετρα δρόμων και από αυτούς, τα 2,8 χιλιόμετρα είναι προσβάσιμα με αυτοκίνητο.
- Κλείσιμο για τα οχήματα της παραλιακής οδού από το Ανάκτορο έως τα δικαστήρια. (Μουράγια)
- Βελτίωση της σήμανσης μερικών δρόμων που είναι πλέον στρατηγικής σημασίας για την διαχείριση της κυκλοφορίας στην περίμετρο της παλιάς πόλης. (Μαντζάρου, Μαρκορά)
- Μονοδρόμηση μέρους των εξόδων της Σπιανάδας. (Ακαδημίας, Πολίτη)
- Οι μόνιμοι κάτοικοι της παλιάς πόλης, θα διαθέτουν συγκεκριμένη θέση στάθμευσης στα όρια της παλιάς πόλης.
- Οι εργαζόμενοι στην παλιά πόλη και οι επισκέπτες της, θα διαθέτουν, στα όρια της παλιάς πόλης θέσεις ελεγχόμενης στάθμευσης.
- Στην Σπηλιά και στην Σπιανάδα, επεκτείνεται ο χώρος ελεγχόμενης στάθμευσης και θεσπίζεται η ελεγχόμενη 20λεπτη δωρεάν είσοδος και στις δύο περιοχές για αποβίβαση και παραλαβή ατόμων.
- Δύο νέοι οργανωμένοι χώροι στάθμευσης, στην περιοχή ΚΤΕΛ και στα Παγκρατέϊκα, διατίθενται από το 2009.

Με τα μέτρα αυτά και με την κατάλληλη διαχείριση της κυκλοφορίας, στην Παλιά Πόλη θα επιτρέπονται μόνο τα ποδήλατα, τα ζώηλατα οχήματα σε συγκεκριμένο δρομολόγιο και ώρες, το τρενάκι, σε συγκεκριμένο δρομολόγιο και ώρες, τα ηλεκτροκίνητα αναπηρικά καροτσάκια, τα οχήματα εκτάκτου ανάγκης και πολιτικής προστασίας, τα οχήματα καθαριότητας του Δήμου και τα ειδικά ηλεκτροκίνητα οχήματα εξυπηρέτησης εκτάκτων αναγκών που θα διαθέσει ο Δήμος και θα είναι διαθέσιμα από τους δύο χώρους στάθμευσης της Σπιανάδας και της Σπηλιάς.

³⁰⁷ Όπ. παρ.

Παράλληλα, σε συγκεκριμένες ώρες της ημέρας και συγκεκριμένα 7-10π.μ., θα επιτρέπεται η κυκλοφορία φορτηγών³⁰⁸ και οχημάτων εφοδιασμού των καταστημάτων, καθώς και τα οχήματα υποστήριξης ευπαθών ομάδων.

76.Χάρτης με τις ρυθμίσεις κυκλοφορίας και στάθμευσης στην Παλιά Πόλη της Κέρκυρας.
Πηγή: Γραφείο Παλιάς Πόλης Κέρκυρας, Δεκέμβριος 2008

Ήδη, ένα από τα εγχειρήματα του Τμήματος της Παλιάς Πόλης είναι η προσπάθεια εξασφάλισης θέσεων στάθμευσης στους μόνιμους κατοίκους της Παλιάς Πόλης. Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η κυκλοφοριακή συμφόρηση που επικρατεί γύρω από τον τειχισμένο οικισμό τόσο κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών, όσο και κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών του χρόνου, δρα αρνητικά και αλλοιώνει σημαντικά την εικόνα της πόλης. Σύμφωνα με το Τμήμα της Παλιάς Πόλης οι μόνιμοι κάτοικοι θα έχουν ορισμένη θέση στάθμευσης και συγκεκριμένα οι κάτοικοι της ανατολικής ζώνης θα σταθμεύουν στην άνω και κάτω πλατεία, οι κάτοικοι της βόρειας ζώνης στην Σπηλιά και οι κάτοικοι της ΝΔ ζώνης στην οδό Ζαμπέλη. Ειδικά οι κάτοικοι της περιοχής Αγίων Πατέρων, θα σταθμεύουν στην Παδοβά.

³⁰⁸ Στη συγκεκριμένη ρύθμιση περιλαμβάνονται και τα οχήματα για οικοδομικές εργασίες. Σε περίπτωση που απαιτείται η είσοδος των οχημάτων αυτών σε άλλη χρονική περίοδο πρέπει να λαμβάνεται ειδική άδεια.

Τέλος, οι εργαζόμενοι³⁰⁹ στην Παλιά Πόλη που δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι, έχουν την δυνατότητα στάθμευσης στο 50% των χώρων στάθμευσης Σπηλιάς και Σπιανάδας, συνολικής δυναμικότητας 880 και 500 θέσεων αντίστοιχα, στο χώρο στάθμευσης του παλαιού ΚΤΕΛ, δυναμικότητας 450 θέσεων, καθώς και στον περιφερειακό χώρο στάθμευσης Παγκρατέϊκων, με εξυπηρέτηση 6 δρομολογίων λεωφορείων ανά ώρα. Το ίδιο θα ισχύει και για τους επισκέπτες της πόλης.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω γίνονται προσπάθειες για την αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος της πόλης, ευελπιστώντας πως η απομάκρυνση του αυτοκινήτου και των δικύκλων θα βελτιώσει σημαντικά την εικόνα αυτής. Ο Δήμος Κερκυραίων, παράλληλα με τα κυκλοφοριακά μέτρα και την πεζοδρόμηση της παλιάς πόλης, προτείνει να γίνουν ταυτόχρονα ρυθμίσεις και στις χρήσεις γης, έτσι ώστε να αποφευχθεί³¹⁰ η μετατροπή της παλιάς πόλης σε κέντρο όπου θα κυριαρχούν συγκεκριμένες δραστηριότητες και οι οποίες θα εμποδίζουν τη λειτουργία της παλιάς πόλης ως ζώνη κατοικίας.

Είναι αναμφίβολο ότι η διαχείριση του ζητήματος της κυκλοφορίας πρέπει να πραγματοποιηθεί με πολύ προσεκτικές κινήσεις. Σε πόλεις όπως η Σιέννα³¹¹, η Φλωρεντία, ή η Οξφόρδη, η απαγόρευση της κυκλοφορίας βοήθησε σημαντικά στη διάσωση του ιστορικού κέντρου και στην εξασφάλιση της φυσιογνωμίας και του χαρακτήρα αυτού, χωρίς να αποτρέψει τη συνύπαρξη της κατοικίας και χωρίς να οδηγήσει στην ερήμωση της περιοχής.

³⁰⁹ Όπ. παρ.

³¹⁰ Δήμος Κερκυραίων, «Η πεζοδρόμηση της Παλιάς Πόλης. Προτεινόμενες ρυθμίσεις για το 2009».

³¹¹ Η Σιέννα είναι η πρώτη ευρωπαϊκή πόλη που απαγόρευσε την κυκλοφορία αυτοκινήτων στο κέντρο της από το 1966. Α. Μανδάκου, «Η ζωή στην πόλη. Στη Φλωρεντία με... ηλεκτροκίνητα», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Ιουνίου 2004.

5.5 ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ- ΘΕΣΜΟΙ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Η μοναδική ουσιαστική και οργανωμένη παρέμβαση που έγινε για τη διάσωση της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας είναι αυτή που υλοποιήθηκε μέσω της Προγραμματικής Σύμβασης που υπογράφηκε το 1995 μεταξύ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., ΥΠ.ΠΟ., ΥΠ.ΕΘΟ, ΔΕΠΟΣ και Δήμου Κερκυραίων. Στόχος³¹² της υπήρξε η προστασία, η ελεγχόμενη ανάπτυξη και η ποιοτική αναβάθμιση του ιστορικού χώρου και είχε συνολικό προϋπολογισμό 3,25 δισεκατομμύρια δραχμές. Κατά τη διάρκεια της σύμβασης αυτής πραγματοποιήθηκαν σημαντικές παρεμβάσεις και υλοποιήθηκε σειρά έργων, όπως έργα υπογείωσης των αστικών δικτύων και αποκατάστασης των οδοστρωμάτων, διαμορφώσεις πλατειών (γειτονιά Τενέδου, περιοχή Αγίου Σπυρίδωνα, πλατεία Ταξιάρχη) και αναβάθμιση και ανάδειξη δικτύου διαδρομών μέσα στο ιστορικό κέντρο. Μερικές από τις παρεμβάσεις αυτές παρουσιάζονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν.

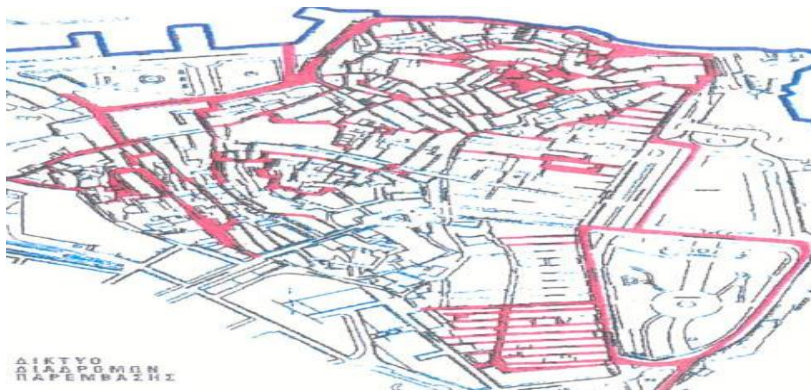

77. Αποκατάσταση μετώπων. Πηγή: Nomination of Corfu for inclusion on the world heritage list. Technical Chamber of Greece. Department of Corfu – Municipality of Corfu, Dec 2005

³¹² Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 5: Παράρτημα, σελ. 149

78. Δίκτυο διαδρομών παρέμβασης και φωτογραφίες από την ανακατασκευή του παλιού αποχετευτικού δικτύου.
Πηγή: όπ. παρ.

79. Αποκατάσταση κτιριακών μετώπων στην περιοχή του Αγίου Σπυρίδωνα και λεπτομέρειες της πλακόστρωσης του δημόσιου χώρου με λιθόπλακες στη γειτονιά της Τενέδου. Πηγή: όπ. παρ.

Εξίσου σημαντική υπήρξε η προγραμματική σύμβαση για τις μεσαιωνικές οχυρώσεις της Κέρκυρας και η οποία υπεγράφη από το ΥΠ.ΠΟ, το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και το Δήμο Κερκυραίων. Τα σημαντικότερα έργα που υλοποιήθηκαν μέσω της σύμβασης αυτής ήταν η αποκατάσταση της πύλης του παλαιού φρουρίου και η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου του, η αποκατάσταση του περιστυλίου Sir Thomas Maitland στη Σπανιάδα και η αποκατάσταση του κωδωνοστασίου στο παλαιό φρούριο. Παράλληλα, διαμορφώθηκαν και αποκαταστάθηκαν οι όψεις σε κτίρια στη Βερσιάδα και στεγάστηκαν σε αυτά αναψυκτήριο και βοηθητικές λειτουργίες για

τους επισκέπτες του Παλαιού Φρουρίου. Επιπρόσθετα, ολοκληρώθηκε η μελέτη αποκατάστασης και ανάδειξης του προμαχώνα και του επιπρομαχώνα Savorgnan, καθώς και η μελέτη αποκατάστασης του αμυντικού τείχους και η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου στην περιοχή Καβοσίδερο.

Μικρότερης χρονικής διάρκειας προγράμματα υπήρξαν³¹³ το πρόγραμμα του Πολυπολιτιστικού τουρισμού από την ANEΔΚ³¹⁴ το οποίο διήρκησε από το 1997-1999 και σύμφωνα με το οποίο προτάθηκε ένα δίκτυο διαδρομών περιήγησης με στόχο την προβολή του μνημείου και των ιδιαίτερων αξιών του. Επιπρόσθετα, το 1998 με τον ίδιο φορέα υλοποίησης διατυπώθηκε το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα του Δήμου Κερκυραίων στο οποίο έγινε επεξεργασία των αναπτυξιακών στόχων και προγραμματισμός των απαραίτητων αναπτυξιακών έργων.

Τα τελευταία χρόνια και μετά τη σημαντική συμβολή των Σχεδίων Διαχείρισης, εξακολουθούν και γίνονται προσπάθειες για τη διαφύλαξη της πόλης, είτε με αποσπασματικά έργα και μεμονωμένες βελτιώσεις, είτε για το σύνολο της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας. Πρόσφατα μάλιστα, αποφασίστηκε η χρηματοδότηση της Ειδικής Πολεοδομικής Μελέτης της πόλης, η οποία εντάχθηκε από τον Περιφερειάρχη Ιονίων Νήσων στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων με συνολικό κόστος 480.000 ευρώ. Πρόκειται για μια αντίστοιχη μελέτη με αυτήν της Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου, η οποία σκοπό έχει να εναρμονίσει την πόλη ως μνημείο και ως σύγχρονη ζωντανή πόλη, θεσμοθετώντας ένα πλαίσιο προστασίας με κανόνες και περιορισμούς, αλλά ταυτόχρονα με κίνητρα και μέτρα διευκόλυνσης.

Οι συνεχείς μεταβολές όμως που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια στην Παλιά πόλη της Κέρκυρας και που συνεχίζουν μέχρι και σήμερα εξαιτίας κυρίως της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης του νησιού, η οποία έχει μεταλλάξει τόσο το τοπίο, όσο και τους ανθρώπους που βρίσκονται σε αυτό, έχουν αλλοιώσει σε σημαντικό βαθμό τη φυσιογνωμία της πόλης.

³¹³ Παλιά Πόλη, Σχέδιο Διαχείρισης. Κεφάλαιο 5: Παράρτημα. σελ. 149

³¹⁴ Αναπτυξιακή Επιχείρηση Δήμου Κερκυραίων.

Οι πιέσεις που ασκούν οι τουριστικές χρήσεις στον αστικό ιστό και η διείσδυσή τους στις παραδοσιακές χρήσεις, υποτάσσοντας³¹⁵ το κτισμένο χώρο στις ανάγκες τους, είναι εμφανείς και έχουν αρνητικά αποτελέσματα τόσο στη μορφολογική, όσο και στη λειτουργική φυσιογνωμία του ιστορικού κέντρου της Κέρκυρας. Βέβαια, σε αντίθεση με τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, όπου η τουριστική μονοκαλλιέργεια³¹⁶ έχει εγκατασταθεί στο μεγαλύτερο τμήμα της πόλης, η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας παραμένει ζωντανή καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, καθώς η τοπική κοινωνία ‘χρησιμοποιεί’ το ιστορικό κέντρο καθημερινά και γνωρίζει τις πολιτιστικές αξίες του τόπου.

Η έλλειψη πολεοδομικού σχεδιασμού, με το μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο, σε συνδυασμό με τις παραβιάσεις των θεσπισμένων κανονισμών, είτε αυτές αφορούν στις όψεις των κτιρίων και τους κοινόχρηστους χώρους, είτε στις νέες χρήσεις καταστημάτων και τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, καθώς και η σε μεγάλο βαθμό έλλειψη κυρώσεων, είναι ζητήματα τα οποία χρειάζεται να επανεξεταστούν. Τα νέα δεδομένα οφείλουν να αποτυπωθούν, να καταγραφούν και να αξιολογηθούν, ενώ απαραίτητη πρέπει να θεωρείται η ανάγκη υιοθέτησης μέτρων και πολιτικών που θα στοχεύουν στο σχεδιασμό της ολοκληρωμένης προστασίας της πόλης σύμφωνα με τις αρχές των διεθνών χαρτών και Συμβάσεων.

³¹⁵ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Η πολιτική προστασίας για την αστική κληρονομιά στην Ελλάδα. Ένα επίκαιρο ζήτημα». *Πόλη και Χώρος από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό, Εκδόσεις Μέμφις Α.Ε., σελ. 57. Αθήνα, 2004.

³¹⁶ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων. Μια ειδική μορφή τουρισμού με προορισμό τις πόλεις: ο αστικός τουρισμός». <http://courses.arch.ntua.gr>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ : ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

6.1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Στη Μεγάλη Βρετανία, ο όρος **Πολιτισμός - Civilization** εμφανίστηκε και χρησιμοποιείται από το 18^ο αιώνα. Άμεσα συνδεδεμένος³¹⁷ με την έννοια της προόδου, της εξελικτικότητας του ατόμου, της ευγένειας και της εκλεπτυσμένης συμπεριφοράς, αποτελούσε και αποτελεί έκφραση της ζωής του ανθρώπου. Σύμφωνα μάλιστα με το Βρετανό εθνολόγο Edward Burnett Tylor, *ο πολιτισμός αποτελεί*³¹⁸ *ένα σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, την πίστη, την τέχνη, το νόμο, τα ήθη και τα έθιμα που κατέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας.* Ο ίδιος διαχώρισε την έννοια του πολιτισμού από αυτήν της κουλτούρας και επηρεασμένος από το πνεύμα του Διαφωτισμού θεώρησε ότι οι κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν και διαμορφώνουν τον πολιτισμό ο οποίος εξελίσσεται σε διάφορες φάσεις.

Διατηρητέα Κτίρια

Η σημασία και η ανάγκη καταγραφής των διατηρητέων κτηρίων της χώρας θεσπίστηκε για πρώτη φορά από τον Πολεοδομικό³¹⁹ και Χωροταξικό Νόμο του 1944. 20 χρόνια διήρκεσαν οι προσπάθειες σύνταξης της λίστας αυτής, η οποία ολοκληρώθηκε το 1968 και περιλάμβανε 125.000 κτήρια στην Αγγλία, 40.000 στη Σκωτία και 5.000 στην Ουαλία. Επρόκειτο για κτήρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική³²⁰ ή ιστορική αξία και τα οποία προτεινόνταν και εντάσσονταν στον κατάλογο αυτό από ερευνητές³²¹ του Υπουργείου Παιδείας. Αρχικά, οι κατηγορίες στις οποίες κατανέμονταν τα διατηρητέα κτήρια σύμφωνα με τη σπουδαιότητά τους ήταν τέσσερις³²² και σε αυτές περιλαμβάνονταν κυρίως κτήρια προ του 1840. Το 1970 όμως, όταν και συνενώθηκαν οι δυο τελευταίες κατηγορίες σε μια, υπήρξε επανεξέταση των κτηρίων και ένταξη στη λίστα αυτή και κτηρίων κατασκευασμένων και μετά του 1914. Ο αριθμός των ενταγμένων στη λίστα κτηρίων ολοένα και

³¹⁷ «Πολιτισμός», <http://www.el.wikipedia.org>

³¹⁸ Ο ορισμός αυτός υπάρχει στο βιβλίο του Πρωτόγονος Πολιτισμός (Primitive Culture, 1871)

³¹⁹ Dobby A., «Conservation and Planning», London 1978, σελ. 33.

³²⁰ Ο ορισμός των διατηρητέων κτηρίων, ως κτήρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική αξία υπήρξε και στους Πολεοδομικούς Νόμους που ακολούθησαν το 1947 και 1971.

³²¹ Dobby A., «Conservation and Planning», 1978, σελ. 120.

³²² Grade I, Grade II, Grade II* και Grade III. ,όπ. παρ., σελ. 120.

αυξανόταν με αποτέλεσμα το 1976 ο αριθμός των διατηρητέων στην Αγγλία να φθάσει τα 229.629³²³ κτήρια.

Σήμερα και σύμφωνα με τον Πολεοδομικό³²⁴ Νόμο του 1990, ως **διατηρητέα κτήρια** – **listed buildings** θεωρούνται αυτά τα οποία είναι νομοθετικά προστατευμένα από τον Νόμο αυτό και πρόκειται για κτήρια και πάλι με ‘ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική αξία’. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα νομοθεσία τα κτήρια αυτά πρέπει να προστατεύονται γιατί αποτελούν στοιχεία της τοπικής και εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα κριτήρια με τα οποία ένα κτήριο κηρύσσεται ως **διατηρητέο** από την **Επιτροπή ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας**, τον πλέον αρμόδιο κρατικό φορέα για την προστασία των μνημείων, ιστορικών κτηρίων, παλαιών πόλεων ή τμημάτων αυτών, είναι τα εξής:

- **Το ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον**

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται κτήρια τα οποία έχουν εθνική σημασία εξαιτίας της μορφής, των διακοσμητικών τους στοιχείων, κάποιας ιδιαίτερης τεχνικής ή εξαιτίας της ξεχωριστής τυπολογίας τους.

- **Το ιστορικό ενδιαφέρον**

Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει κτήρια τα οποία παρουσιάζουν σημαντικά στοιχεία της εθνικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής ή στρατιωτικής ιστορίας.

- **Το ιστορικό περιβάλλον**

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν κτήρια τα οποία είχαν στενή ιστορική σχέση με σημαντικά ιστορικά κτήρια ή γεγονότα που συνέβησαν στη χώρα.

- **Η συνολική αξία**

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ομάδες κτηρίων ή οικοδομικών τετραγώνων τα οποία αποτελούν ενδιαφέρον ιστορικό ή αρχιτεκτονικό σύνολο. Στην κατηγορία αυτή μπορεί να περιληφθούν πλατείες, σειρές από σπίτια ή ακόμα και παραδοσιακά χωριά.

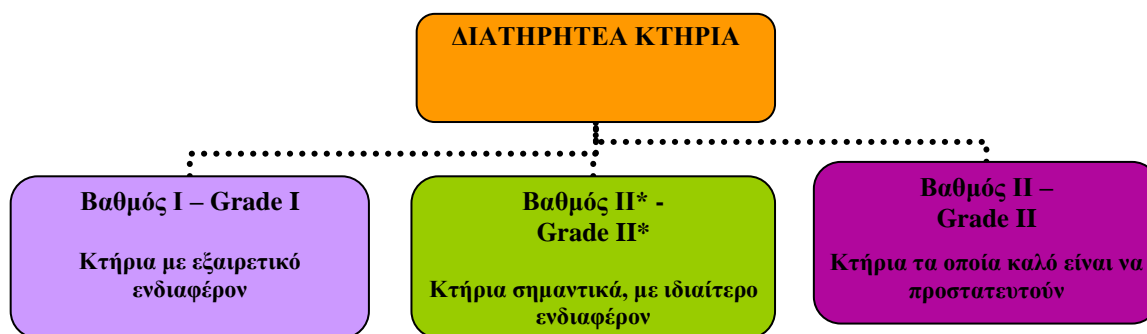
Τα περισσότερα κτήρια της χώρας τα οποία είναι κτισμένα πριν από το 1700 είναι χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτήρια από το 1700 έως

³²³ Οπ. παρ., σελ. 33.

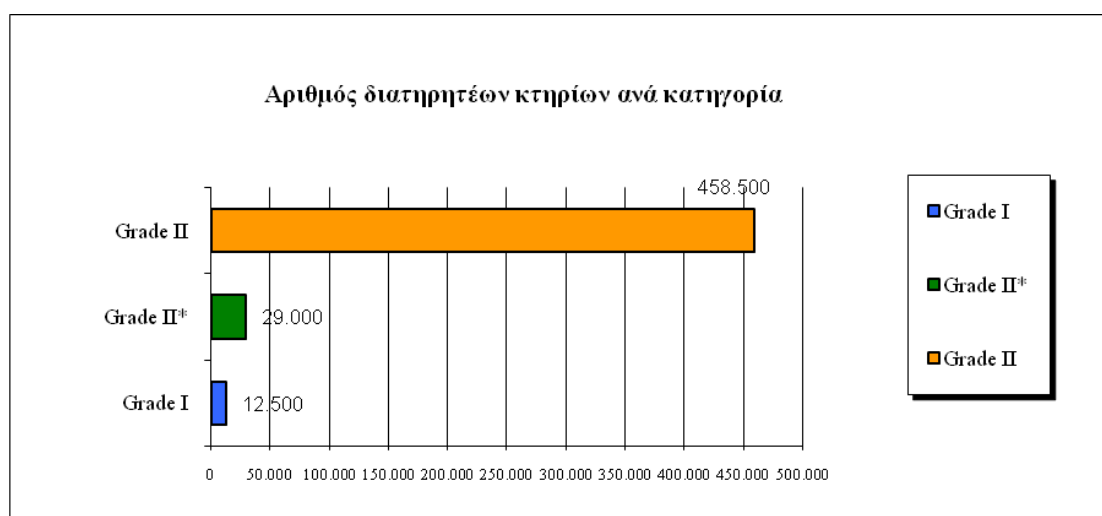
³²⁴ Town & Country Planning Act 1990 και Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990. Αντίστοιχα στη Σκωτία υπάρχει ο Town & Country Planning (Scotland) Act του 1997 ο Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) (Scotland) Act, 1997.

το 1840, ενώ σπανιότερα χαρακτηρίζεται κάποιο κτήριο ως διατηρητέο εφόσον είναι κτισμένο τα τελευταία 30 χρόνια.

Σήμερα ο αριθμός των καταγεγραμμένων διατηρητέων κτηρίων της χώρας φθάνει³²⁵ περίπου τις 500.000 και τα οποία διαχωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες, ανάλογα με τη σημασία και την ανάγκη προστασίας τους.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το 91,72% των διατηρητέων κτηρίων ανήκουν στην τελευταία κατηγορία, ενώ μόλις τα 12.500³²⁶ εξ' αυτών ανήκουν στην κατηγορία Grade I.

Διάγραμμα 4. Αριθμός διατηρητέων ανά κατηγορία. Πηγή στοιχείων: English heritage

Τα διατηρητέα κτήρια είναι όλα καταγεγραμμένα και βρίσκονται καταχωρημένα σε αρχεία τα οποία φυλάσσει η τοπική υπηρεσία της κάθε περιφέρειας της χώρας. Υπάρχουν ταυτόχρονα σε γραπτή και σε ηλεκτρονική μορφή και ανά πάσα στιγμή μπορεί οποιοσδήποτε να μάθει για τον αριθμό των διατηρητέων στη συγκεκριμένη περιφέρεια, το βαθμό διατήρησής τους, τον ταχυδρομικό κωδικό και μια σύντομη περιγραφή των χαρακτηριστικών τους.

³²⁵ <https://historicengland.org.uk/listing/what-is-designation/listed-buildings/>

³²⁶ Όπ. παρ.

Grade I

Πρόκειται για κτήρια τα οποία είναι πολύ γνωστά, με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Παραδείγματα αυτών των κτηρίων είναι το **Stoneleigh Abbey**, το **Warwick Castle**, το παλάτι του **Buckingham** και ο καθεδρικός ναός στο **Durham**.

80. Το παλάτι του Buckingham

81. Ο καθεδρικός ναός στο Durham

82. Το δωμάτιο ανάγνωσης στο Βρετανικό Μουσείο

83. Το μεσαιωνικό Gatehouse, κτισμένο το 1346.

84. Το Δημαρχείο του Manchester

Πηγή φωτογραφιών 80-84: <http://www.stoneleighabbey.org> & <http://en.wikipedia.org>

Grade II*

85. Το κολλέγιο της Αγίας Αικατερίνης στην Οξφόρδη

86. Το παλάτι Hampton Court, νοτιοδυτικά του Λονδίνου

87. Βασιλικό Θέατρο στο Bath

88. Κτήριο μετάδοσης του BBC στο Λονδίνο

Grade II

89. Το Centre Point στο Λονδίνο
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

90. Το πανεπιστήμιο του Birmingham.
Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/unibirmingham/9493024025>

Διαδικασία

Οι τρόποι με τους οποίους η **Επιτροπή ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας - Historic Buildings and Monuments Commission for England** αποφασίζει να χαρακτηρίσει ένα κτήριο ως διατηρητέο είναι δυο:

- Η πρώτη περίπτωση αφορά την ενημέρωση της επιτροπής για τη σημασία και την αξία ενός κτηρίου είτε από τις τοπικές υπηρεσίες κάθε περιφέρειας, ενώσεις ή οργανισμούς, είτε από το κοινό και τους ίδιους τους πολίτες. Η Επιτροπή υποστηρίζει, επιθυμεί και επιζητά την ενεργή συμμετοχή των πολιτών ώστε να μη χαθεί ή καταστραφεί η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας.
- Η δεύτερη περίπτωση είναι η σχολαστική εξέταση των κτηρίων της χώρας από περιοχή σε περιοχή με τη βοήθεια ειδικών επιστημόνων και ερευνητών. Μάλιστα κατά την καταγραφή των κτηρίων υπάρχει διαχωρισμός αυτών σε βασικές κατηγορίες ανάλογα με τον τύπο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται την περίοδο αυτή στις εξής τέσσερις κατηγορίες:

α) **Βιομηχανική κληρονομιά.** Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται κυρίως οι βιομηχανίες εξόρυξης μολύβδου, τα εργοστάσια παραγωγής υφασμάτων, καθώς και τα μεταπολεμικά βιομηχανικά κτήρια.

β) **Μπουραρίες – pubs.** Σημαντικός αριθμός των κτηρίων αυτών έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα εξαιτίας της ηλικίας ή της αρχιτεκτονικής τους ποιότητας, σε αντίθεση όμως με τον αριθμό των κτηρίων που έχουν χαρακτηριστεί για τη συγκεκριμένη χρήση. Για το σκοπό αυτό προετοιμάζονται κριτήρια τα οποία θα διανεμηθούν σε ολόκληρη τη χώρα, έτσι ώστε ο κόσμος να είναι ενήμερος και να συνεισφέρει σε αυτή την πρωτοβουλία, της διαφύλαξης δηλαδή των εσωτερικών χώρων των κτηρίων αυτών ως προς τη χρήση τους ως pubs.

γ) **Βιομηχανικές πόλεις.** Η κατηγορία αυτή αφορά κυρίως τις βιομηχανικές περιοχές στις πόλεις Manchester και Liverpool.

δ) **Βρετανική άμυνα.** Μεγάλος αριθμός κτηρίων της χώρας σχετίζεται με την εθνική άμυνα, όπως για παράδειγμα οι στρατώνες, οι ναύσταθμοι και κατασκευές που συνδέονται με την αεροπορία. Ήδη εκπονούνται έρευνες σε συνεργασία με το Υπουργείο Άμυνας έτσι ώστε να συμπεριληφθούν στην κατηγορία αυτή οι σημαντικότερες κατασκευές.

Εξίσου σημαντική είναι η προσπάθεια της Επιτροπής με σκοπό να διασώσει και να διαφυλάξει τα μεταπολεμικά και τα μοντέρνα κτήρια της χώρας. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε το 1987 και μέχρι το έτος 1995, 189 κτήρια είχαν προταθεί να χαρακτηριστούν ως διατηρητέα. Παρόλα αυτά, την ίδια χρονική περίοδο η επιτροπή προχώρησε σε ανοικτή συζήτηση με το κοινό και το γεγονός ότι δέχθηκε εκατοντάδες αντιρρήσεις και ενστάσεις για το χαρακτηρισμό συγκεκριμένων κτηρίων ως διατηρητέων, αναγκάστηκε να επανεξετάσει την κατηγορία αυτών των κτηρίων διαχωρίζοντας τα ανάλογα με τον τύπο τους κατά τη χρονική περίοδο 1945-1965. Οι ιδιοκτήτες των διατηρητέων κτηρίων της χώρας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη διάσωση των τελευταίων, καθώς είναι υπεύθυνοι για τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα και γενικότερα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της χώρας τους.

Από τη στιγμή που κάποιο κτήριο κηρυχθεί διατηρητέο, για οποιαδήποτε επέμβαση σε αυτό απαιτείται ειδική άδεια³²⁷ από το αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο. Ειδικά για τις περιπτώσεις κτηρίων τα οποία ανήκουν στις κατηγορίες I και II*, τα πολεοδομικά γραφεία πρέπει πάντα ενημερώνουν τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς για οποιαδήποτε επέμβαση και αν αιτηθεί ο ιδιοκτήτης του διατηρητέου κτηρίου. Παράλληλα, το ίδιο πρέπει να συμβεί και στις περιπτώσεις αιτήσεων που αφορούν μερική ή ολική κατεδάφιση διατηρητέων κτηρίων της κατηγορίας II. Ειδική άδεια χρειάζεται σχεδόν για οποιαδήποτε επέμβαση στο κέλυφος των κτηρίων, φυσικά για κατεδάφιση, αλλαγή παραθύρων ή πορτών, βάψιμο στις εξωτερικές επιφάνειες, τοποθέτηση φεγγιτών ή άλλων ανοιγμάτων, τοποθέτηση κεραιών, δορυφορικών πιάτων ή συστημάτων συναγερμού, αλλαγή κεραμιδιών, αλλά ακόμα και για τροποποίηση της εσωτερικής διαμόρφωσης, αλλαγή του τζακιού ή του εσωτερικού κλιμακοστασίου. Παράλληλα, ειδική άδεια απαιτείται και για τον περιβάλλοντα χώρο του κτηρίου και αυτό γιατί από τη στιγμή που κάποιο κτήριο κηρυχθεί διατηρητέο εξαιτίας της ιστορικής ή της αρχιτεκτονικής του σημασίας, προστατεύεται παράλληλα και οτιδήποτε άλλο υπάρχει και βρίσκεται μέσα στο όριο του οικοπέδου.

³²⁷ Listed Building Consent. <https://historicengland.org.uk/advice/hpg/consent/lbc/>

Εξαιρέση αποτελεί κάποιες φορές η προστασία κτηρίων τα οποία είναι κατασκευασμένα μετά την 1^η Ιουλίου του 1948. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προστατεύεται συνολικά το κτήριο, παρόλο που ίσως μόνο κάποιο μικρό τμήμα του είναι αυτό που παρουσιάζει το ιστορικό ή αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Συνήθως για την έγκριση μιας άδειας που αφορά διατηρητέο κτήριο απαιτείται χρονικό διάστημα 8 εβδομάδων από τη στιγμή που όλα τα απαραίτητα σχέδια, έγγραφα αλλά και φωτογραφίες κατατεθούν στο αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο.

Αποχαρακτηρισμός ενός διατηρητέο κτηρίου γίνεται σε σπάνιες περιπτώσεις.

Τέλος, όπως θα δούμε και παρακάτω, εξίσου σημαντικά είναι τα κίνητρα που δίνονται στους ιδιοκτήτες διατηρητέων κτηρίων με σκοπό την αποκατάσταση και τη συντήρηση αυτών. Συγκεκριμένα, για οποιαδήποτε τροποποίηση διατηρητέου κτηρίου δεν επιβάλλεται στις εργασίες φόρος προστιθέμενης αξίας, αλλά δυστυχώς δεν ισχύει το ίδιο και για τις επισκευές.

Προστατευόμενες περιοχές

Βασικός στόχος του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς είναι η προστασία των γειτονιών, των δρόμων, των κτηρίων, των χωριών και των πόλεων της χώρας, στοιχεία τα οποία αποτελούν τμήμα της ιστορίας και της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Όλες οι περιοχές αυτές, με ιδιαίτερη ιστορική και αρχιτεκτονική σημασία, ορίζονται ως **προστατευόμενες περιοχές - conservation areas**³²⁸ και μπορεί να περιλαμβάνουν μικρά ιστορικά χωριά, προάστια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, εξοχικά σπίτια σε ιστορικά πάρκα, ιστορικά μεταφορικά μέσα μεταφοράς, κανάλια ή ακόμα και μικρά μονοπάτια. Με τον τρόπο αυτό προστατεύονται συνολικά οι περιοχές οι οποίες εκτιμάται ότι περιλαμβάνουν στοιχεία παραδοσιακά και ιστορικά και τα οποία πρέπει να διασωθούν εξαιτίας του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους.

³²⁸ <https://www.english-heritage.org.uk/>

Η πρώτη **προστατευόμενη περιοχή**, όπως θα δούμε και στο επόμενο κεφάλαιο, κηρύχθηκε το 1967 σύμφωνα με τον Civic Amenities Act³²⁹, ενώ σήμερα υπολογίζεται ότι υπάρχουν συνολικά στη χώρα πάνω από 9.000 προστατευόμενες περιοχές. Σύμφωνα με το Νόμο αυτό ως προστατευόμενη περιοχή ορίζεται αυτή η οποία *παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ή ιστορικό ενδιαφέρον, ο χαρακτήρας και η φυσιογνωμία της οποίας είναι επιθυμητό να προστατευτεί και να διασωθεί*. Μέχρι την εφαρμογή του Πολεοδομικού Νόμου του 1972, ο όρος των προστατευόμενων περιοχών παρέμενε μόνο ως καθαρά διοικητική έννοια και οι περιοχές αυτές εμφανίζονταν ως κλειστές σχηματικές γραμμές στους χάρτες των πόλεων. Με το πέρασμα του χρόνου όμως και με αφορμή το έτος της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (1975) δόθηκαν περισσότερες αρμοδιότητες³³⁰ στα τοπικά πολεοδομικά γραφεία, οργανώθηκαν αυτά καλύτερα και δόθηκαν δάνεια³³¹ από το Κράτος³³² με σκοπό την προστασία αυτών. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μόλις το 1976 ο αριθμός των περιοχών αυτών είχε φθάσει τις 3.900.

Σήμερα, την αρμοδιότητα για την κήρυξη μιας περιοχής ως προστατευόμενη εξακολουθούν να την έχουν οι τοπικές πολεοδομικές υπηρεσίες, οι οποίες κρίνουν την τοποθεσία βάσει τοπικών ή περιφερειακών κριτηρίων και όχι τόσο βάσει της ‘εθνικής σημασίας’ της τοποθεσίας, όπως συμβαίνει συνήθως για τα διατηρητέα κτήρια. Παράλληλα, στις προστατευόμενες περιοχές, οι τοπικές υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα αυστηρές όσον αφορά τις κατεδαφίσεις. Για οποιαδήποτε κατεδάφιση απαιτείται ειδική άδεια για την οποία εισηγείται ο ιδιοκτήτης στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία. Εκ των υστέρων η διαδικασία είναι η ίδια με αυτήν που ισχύει για τα διατηρητέα κτήρια, θέλοντας όμως να προστατευτεί στην προκειμένη περίπτωση ολόκληρος ο ιστορικός οικισμός και όχι μόνο κάποιο μεμονωμένο κτήριο.

³²⁹ Dobby A., «Conservation and Planning», London 1978, σελ. 37.

³³⁰ Τα πολεοδομικά γραφεία σύμφωνα με τον προαναφερθέντα Νόμο και τον Πολεοδομικό Νόμο του 1974 έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν και να διαχειρίζονται την κατεδάφιση των μη διατηρητέων κτηρίων μέσα στις προστατευόμενες περιοχές, καθώς επίσης να επιβάλουν πρόστιμα σε ιδιώτες οι οποίοι έχουν κόψει ή ‘τραυματίσει’ δέντρα διαμέτρου άνω των 3 ιντσών. Dobby A., «Conservation and Planning», London 1978, σελ. 39.

³³¹ Το έτος 1975-1976 δόθηκαν στην Αγγλία £1.250,000 για την προστασία και διατήρηση των περιοχών αυτών. Τα αντίστοιχα ποσά για τη Σκωτία και την Ουαλία ήταν £125,000 και £80,000. Dobby A., «Conservation and Planning», London 1978, σελ. 40.

³³² Τελικά, το έτος 1975 δόθηκαν από το Κράτος δάνεια για 285 έργα: 221 στην Αγγλία, 52 στη Σκωτία, 11 στην Ουαλία και 1 στην Βόρεια Ιρλανδία. Οι αιτήσεις τη χρονιά εκείνη υπολογίστηκε ότι έφθασαν τις 1377. Όπ. παρ., σελ. 105

Γενικότερα, πριν από οποιαδήποτε επέμβαση σε κτήρια, πάρκα, κήπους, δρόμους ή δέντρα μιας περιοχής η οποία έχει κηρυχθεί ως προστατευόμενη, απαιτείται ενημέρωση της αρμόδιας πολεοδομικής υπηρεσίας. Σε περίπτωση που αυτό δεν γίνει, τα πρόστιμα είναι ιδιαίτερα υψηλά.

Οι τοπικές υπηρεσίες έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν και να συμβουλεύονται τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς για οποιαδήποτε επέμβαση, ενώ σε περιπτώσεις που οι προτεινόμενες επεμβάσεις ξεπερνούν τα 1,000 τετραγωνικά μέτρα πρέπει να αποστέλλεται στον Οργανισμό ο πλήρης φάκελος του έργου.

Καθώς κάθε περιοχή, πόλη ή οικισμός έχει διαφορετικό χαρακτήρα και φυσιογνωμία, για κάθε μια από αυτές οι πολεοδομικές υπηρεσίες ορίζουν τα επιτρεπόμενα και τα μη επιτρεπόμενα στοιχεία, τα οποία είναι δυνατόν να υλοποιηθούν σε μια επέμβαση. Μετά την επιλογή των χαρακτηριστικών και των στοιχείων τα οποία κρίνουν οι πολεοδομικές υπηρεσίες ότι πρέπει να διατηρηθούν έτσι ώστε να μην αλλοιωθεί ο χαρακτήρας και η φυσιογνωμία της περιοχής, ενημερώνονται όλοι οι πολίτες για το ποιες επεμβάσεις επιτρέπονται και ποιες όχι και προτρέπονται να ακολουθήσουν τις τοπικές πολεοδομικές ρυθμίσεις.

Συνήθως τα κριτήρια με βάση τα οποία οι πολεοδομικές υπηρεσίες εγκρίνουν ή απορρίπτουν κάποια επέμβαση σε προστατευόμενες περιοχές είναι τα εξής³³³:

- Η ένταξη των νέων επεμβάσεων στο περιβάλλον, κυρίως όσον αφορά την κλίμακα, τη μορφολογία και τα υλικά κατασκευής
- Η περιβαλλοντική αναβάθμιση της περιοχής, όπως για παράδειγμα φυτεύσεις κατά μήκος των οδών
- Ο έλεγχος, η θέση και ο σχεδιασμός των διαφημιστικών πινακίδων και των πινακίδων στα καταστήματα
- Η ένταξη και η προσαρμογή των πινακίδων σήμανσης με βάση το χαρακτήρα των δρόμων
- Η εναρμόνιση των μέτρων οδικής ασφάλειας με το περιβάλλον
- Η χρησιμοποίηση δανείων με σκοπό την βελτίωση και την αποκατάσταση των κτηρίων της περιοχής

³³³ English Heritage

Καταγεγραμμένα Μνημεία – Scheduled Monuments

Σύμφωνα με το κεφάλαιο 1 του Νόμου του 1979 για τα **Αρχαιολογικά Μνημεία και τις Αρχαιολογικές Περιοχές**, η διαδικασία καταγραφής των μνημείων με εθνική σημασία και η συγκέντρωσή τους στη λίστα του Κράτους της Αγγλίας ονομάζεται **Scheduling**³³⁴ και αντίστοιχα τα μνημεία, **Scheduled Monuments**. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα αρχείο το οποίο διατηρείται από το 1882, αναβαθμίζεται και εμπλουτίζεται με νέα μνημεία, ενώ σήμερα η φύλαξη και η αναβάθμισή του ανήκει στην αρμοδιότητα του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς. Η μέθοδος αυτή καταγραφής των μνημείων της χώρας είναι σύμφωνη με τη σημερινή ισχύουσα νομοθεσία για τα αρχαία μνημεία, τις αρχαιολογικές περιοχές και τα ιστορικά κτήρια και αποτελεί τη μοναδική νομική προστασία για τους αρχαιολογικούς τόπους. Η νομοθεσία που αφορά τα καταγεγραμμένα αυτά μνημεία, όπως θα δούμε αναλυτικά και στο επόμενο κεφάλαιο, είναι ο **Νόμος του 1979 για τα Αρχαία μνημεία και τους Αρχαιολογικούς χώρους – Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979** και ο **Νόμος του 1983 για την Εθνική Κληρονομιά- National Heritage Act 1983**. Τα μνημεία τα οποία αρχειοθετούνται και προστατεύονται δεν είναι απαραίτητα μόνο αρχαία. Συνολικά υπάρχουν 200 διαφορετικές κατηγορίες μνημείων στη συγκεκριμένη λίστα, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει από προϊστορικές πέτρες και τάφους, μεσαιωνικά κάστρα, μοναστήρια, μικρά εγκαταλελειμμένα χωριά ή ακόμα και πιο πρόσφατες κατασκευές όπως πάρκα, κήπους ή γέφυρες.

Σήμερα, υπάρχουν καταχωρημένα περίπου 19.700³³⁵ μνημεία, ενώ κάθε χρόνο υπολογίζεται ότι προστίθενται στη λίστα περίπου 1200 μνημεία. Συνολικά ο αριθμός αυτών πιθανολογείται ότι θα φθάσει τις 30.000.

³³⁴ Ιστοσελίδα αγγλικής Κληρονομιάς, <https://www.english-heritage.org.uk/>

³³⁵ Ιστοσελίδα Υπηρεσίας Πολιτισμού, Αθλητισμού και Μέσων Ενημέρωσης, <http://www.culture.gov.uk>

Τα **κριτήρια** τα οποία έχει ορίσει ο Γραμματέας του Κράτους για την Υπηρεσία Πολιτισμού, Αθλητισμού και Μέσων Ενημέρωσης, σύμφωνα με τα οποία καθορίζεται η ‘εθνική σημασία’ ενός μνημείου, βασικός παράγοντας για την κατάταξή τους στη λίστα αυτή, είναι τα εξής:

- Η χρονική διάρκεια που έχει διασωθεί
- Η κατάστασή του
- Η σπανιότητά του
- Η αντιπροσωπευτικότητα κάποιας περιόδου ή κάποιου τύπου μνημείου
- Η αξία και η σημασία της περιόδου που κατασκευάστηκε
- Αν είναι εύθραυστο
- Η σχέση και η σύνδεσή του με άλλα μνημεία
- Η πιθανότητα συνεισφοράς του στην κατανόηση και παροχή πληροφοριών
- Η ύπαρξη επίσημων εγγράφων και πιστοποιητικών που να βεβαιώνουν τη σημασία του μνημείου

Η αναβάθμιση και η ένταξη νέων μνημείων, κτηρίων ή αρχαιολογικών τόπων στη λίστα του Κράτους αποτελεί μια δύσκολη και αρκετά χρονοβόρα διαδικασία. Όταν πρόκειται για παλαιότερα μνημεία η ένταξή τους θεωρείται ευκολότερη γιατί υπάρχει αναμφίβολα ο παράγοντας του χρόνου. Σε περιπτώσεις νεότερων μνημείων όμως η επιλογή δυσκολεύει³³⁶. Δεν είναι λίγες οι φορές μάλιστα που για την επιλογή και την ένταξη κάποιων μνημείων απαιτείται συνεργασία με τοπικούς φορείς, τους ιδιοκτήτες και ειδικούς επιστήμονες.

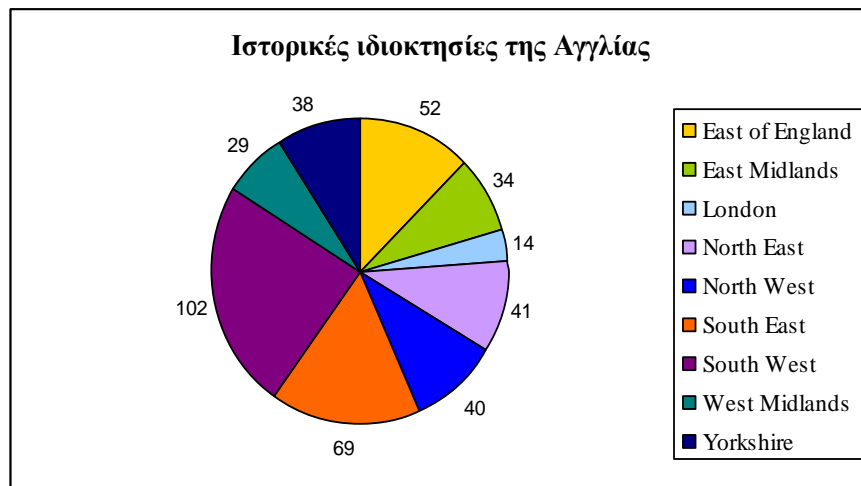
Η καταγραφή ενός μνημείου ή ενός τόπου στη λίστα του Κράτους σημαίνει άμεσα και τη συνολική προστασία του. Μετά την καταγραφή, για τη διενέργεια οποιασδήποτε³³⁷ εργασίας στο χώρο του μνημείου, υπέργεια ή υπόγεια, απαιτείται ειδική άδεια από το Γραμματέα του Κράτους, ο οποίος για τη λήψη της απόφασής του συμβουλευεται πάντα τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς. Κύριος στόχος αποτελεί πάντα η όσο το δυνατόν μικρότερη επέμβαση στο μνημείο και η αποφυγή πιθανής καταστροφής του.

³³⁶ <https://www.english-heritage.org.uk/>

³³⁷ Σε σπάνιες περιπτώσεις, για την εκτέλεση εργασιών που αφορούν σε κήπους ή σε αγροτικές περιοχές δεν απαιτείται άδεια.

Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των αιτήσεων των πολιτών με σκοπό την μετατροπή, αποκατάσταση ή συντήρηση ιστορικών καταγεγραμμένων στη λίστα κτηρίων φθάνει ετησίως τις 1000. Ένας από τους βασικούς στόχους της Υπηρεσίας και του Οργανισμού είναι η άμεση απάντηση³³⁸ στο αίτημα των πολιτών για την πιθανή ή όχι επέμβαση, ενώ η τελική απόφαση λαμβάνεται συνήθως μετά από τέσσερις μήνες. Μετά την υποβολή των αιτήσεων συνήθως επιθεωρητές του Οργανισμού της Αγγλικής Κληρονομιάς επισκέπτονται και εξετάζουν συστηματικά το κτήριο. Πριν τη λήψη της τελικής απόφασης διενεργείται σε περίπτωση επιθυμίας του πολίτη ανοικτή ακρόαση³³⁹, όπου και εξετάζονται πιθανές τροποποιήσεις ή αλλαγές στις προτεινόμενες επεμβάσεις. Σε κάθε περίπτωση πάντως η έναρξη εργασιών πριν από την τελική απόφαση της Υπηρεσίας αποτελεί αδίκημα σύμφωνα με το Νόμο του 1979, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις όπου οι εργασίες που απαιτούνται αφορούν σε θέματα ασφάλειας και υγείας, οπότε και οι επεμβάσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν πρέπει να είναι άμεσες. Σε αυτή την περίπτωση λαμβάνεται άλλου είδους άδεια³⁴⁰, η οποία και αφορά μόνο για επείγουσες εργασίες.

Εξίσου σημαντική κατηγορία προστατευόμενων μνημείων είναι οι ιστορικές ιδιοκτησίες – historic properties της Αγγλίας, οι οποίες φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα πώς είναι κατανεμημένες ανά περιφέρεια.

Διάγραμμα 5. Ιστορικές ιδιοκτησίες της Αγγλίας.
 Πηγή στοιχείων: <https://www.english-heritage.org.uk/>

³³⁸ Μέσα σε 14 εργάσιμες ημέρες η Υπηρεσία είναι υποχρεωμένη να δώσει μια πρώτη εκτίμηση για την προτεινόμενη εργασία!

³³⁹ Scheduled Monument Consent. Guidance Notes for applicants.

³⁴⁰ Η άδεια αυτή ονομάζεται Class V Consent

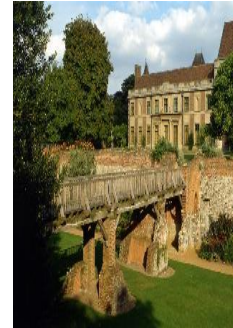
Κάποιες από τις γνωστότερες ιστορικές ιδιοκτησίες είναι το **Stonehenge**, το **Κάστρο του Dover**, το **παλάτι Eltham** στο Λονδίνο, το **Handrian's Wall** και το μοναστήρι **Rievaulx**.

91.Stonehenge

92.Το κάστρο Kenilworth

93.Το Handrian's wall της Ρωμαϊκής περιόδου

94.Η Ironbridge

95.Το κάστρο στο Dover

96.Το παλάτι Eltham

97.Το κάστρο Maiden

98.Το μοναστήρι Rievaulx

Πηγή φωτογραφιών 91-98: <https://www.english-heritage.org.uk/>

Κτήρια σε κίνδυνο

Παράλληλα, ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς διατηρεί κατάλογο με τα μνημεία και τα διατηρητέα κτήρια τα οποία βρίσκονται σε κίνδυνο. Με τον τρόπο αυτό κατηγοριοποιεί και κωδικοποιεί τα κτήρια και τα μνημεία σύμφωνα με τις ανάγκες τις οποίες έχουν και είναι σε θέση ανά πάσα στιγμή να γνωρίζει πού και πώς πρέπει να επέμβει έτσι ώστε να διασωθεί η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας.

Στον κατάλογο αυτό περιλαμβάνονται διατηρητέα κτήρια που ανήκουν στις κατηγορίες I και II* ολόκληρης της χώρας, τα κτήρια που ανήκουν στην κατηγορία II μόνο της περιοχής του Λονδίνου, καθώς επίσης και τα καταγεγραμμένα αρχαία μνημεία – Scheduled monuments (κυρίως οι κατασκευές και όχι τα ιστορικά τοπία). Τα περισσότερα κτήρια ή μνημεία που είναι καταχωρημένα στη **λίστα με τα μνημεία σε κίνδυνο –The Register of Buildings at Risk**, βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση, παρουσιάζουν πολλά στατικά προβλήματα και το μέλλον τους είναι αβέβαιο.

Η σημασία διατήρησης αυτής της λίστας έχει πολλούς σκοπούς. Αρχικά αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο τόσο ο Οργανισμός, όσο και οι τοπικές υπηρεσίες μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να προχωρήσουν σε αποκαταστάσεις και συντηρήσεις σύμφωνα πάντα με τις προτεραιότητες τις οποίες έχουν θέσει. Αναμφίβολα, γίνονται προσπάθειες για να βρεθούν οργανισμοί και ιδιωτικοί φορείς οι οποίοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν στα προβλήματα των κτηρίων, καθώς επίσης υπάρχει συνεχής συνεργασία με τους τοπικούς φορείς στην περιοχή των οποίων βρίσκονται τα κτήρια ή τα μνημεία αυτά, έτσι ώστε να είναι ενήμεροι για την κατάσταση και τα προβλήματα των τελευταίων. Ιδιαίτερα σημαντικό μάλιστα είναι το γεγονός ότι σε κάθε περιφέρεια της χώρας, υπάρχει και το αντίστοιχο αρμόδιο γραφείο για τα μνημεία σε κίνδυνο, το οποίο επιβλέπει την κατάστασή τους και επιζητεί πηγές χρηματοδότησης για την αποκατάσταση και τη συντήρησή τους.

Σήμερα³⁴¹, στη λίστα³⁴² με τα μνημεία σε κίνδυνο, υπάρχουν συνολικά 1.489 κτήρια ή κατασκευές (κατηγορίας I και II*), 911 χώροι λατρείας, 2.151 αρχαιολογικοί χώροι, 99 πάρκα και κήποι, 4 χώροι μάχης, 4 περιοχές ναυαγίων και 502 προστατευόμενες περιοχές.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Οργανισμού, κατά τη διάρκεια του έτους 2017-2018 χορηγήθηκε οικονομική ενίσχυση σε 236 μνημεία/τοποθεσίες με συνολικό κόστος γύρω στα 10 εκατομμύρια λίρες, ενώ από το 1998 έχουν δαπανηθεί συνολικά για κτήρια που βρίσκονται στη συγκεκριμένη λίστα γύρω στα 50 εκατομμύρια λίρες.

³⁴¹ Ιανουάριος 2019

³⁴² Σύμφωνα με τον κατάλογο του Νοεμβρίου 2018

Στο σύνολο, 5.160 μνημεία - περιοχές βρίσκονται σήμερα σε κίνδυνο, 94 λιγότερα από ότι το 2017.

There are **5,160** entries on the **Heritage at Risk** Register, **94** fewer than in 2017

99. Πηγή: <https://historicengland.org.uk/advice/heritage-at-risk/findings/>

Κάποια εξ' αυτών τα οποία βρίσκονται σε κίνδυνο φαίνονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν.

100. St. Helen's House, στο Derby, τύπος I
Πηγή: <http://www.bhbarchitects.co.uk/?category=t-helens-house>

101. Church of St Mary, Church Lane, Chaddesden - Derby, City of (UA), τύπος I
Πηγή: <https://historicengland.org.uk/advice/heritage-at-risk/search-register/list-entry/9974>

102. Γέφυρα Grendon, τύπος II*
Πηγή: <https://www.alumni.cam.ac.uk/events/herfordshire-visit-to-grendon-court-and-talk-by-avm-jackson>

103. Church of St Michael and All Angels, Ladbrooke Grove, Kensington, τύπος II
Πηγή: <https://historicengland.org.uk/advice/heritage-at-risk/search-register/list-entry/13509>

Καταγραφή πάρκων και κήπων – The Register of Parks and Gardens

Ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς εκτός από την καταγραφή και την προστασία των διατηρητέων κτηρίων και των μνημείων της χώρας, είναι υπεύθυνος και για την προστασία και τη συντήρηση συγκεκριμένων πάρκων και κήπων με ιδιαίτερη ιστορία ή εθνική σημασία. Δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό στους κατοίκους της χώρας, αλλά από το 1980 περίπου διατηρείται κατάλογος³⁴³ με ιστορικά πάρκα και κήπους – The Register of Parks and Gardens, ο οποίος σήμερα περιλαμβάνει πάνω από 1591³⁴⁴ τοποθεσίες.

Η ανάγκη για την προστασία των τοπίων αυτών και η επιθυμία για τη δημιουργία του αρχείου αυτού θεσπίστηκε αρχικά με το **Νόμο του 1953 για τα Ιστορικά κτήρια και τα Αρχαία μνημεία – Historic Buildings and Ancient Monuments Act 1953**³⁴⁵, ενώ παράλληλα συμπεριλήφθη και στο **Νόμο του 1983 για την Εθνική Κληρονομιά – National Heritage Act 1983**³⁴⁶. Σύμφωνα με τον αρχικό νόμο, η βασική αιτία για την υιοθέτηση και την τήρηση του καταλόγου ή της λίστας αυτής είναι για να προστατευτούν τα χαρακτηριστικά και η ποιότητα των τόπων αυτών είτε από την ανοικοδόμησή, είτε από άλλες αλλαγές οι οποίες μπορεί να τα επηρεάσουν.

Τα ιστορικά πάρκα και οι κήποι, όπως και τα διατηρητέα κτήρια, διαχωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες σύμφωνα με την αξία και την ιστορική τους σημασία. Από τις 1591 ιστορικές τοποθεσίες, το 7% (127) εξ' αυτών ανήκουν στην κατηγορία I - Grade I και έχουν διεθνή σημασία, το 27% (409) εξ' αυτών έχουν εξαιρετή ιστορική εθνική σημασία και ανήκουν στην κατηγορία II*, ενώ οι υπόλοιπες 1055 τοποθεσίες, το 66% εξ' αυτών ανήκουν στην κατηγορία II, δηλαδή έχουν ιστορική σημασία και πρέπει να προστατεύονται.

³⁴³ English Heritage. <https://www.english-heritage.org.uk/>

³⁴⁴ Hill N., English Heritage Officer

³⁴⁵ Παράγραφος 8C του Νόμου του 1953 για τα Ιστορικά κτήρια και τα Αρχαία Μνημεία

³⁴⁶ Τομέας 33, παράγραφος 10.

Η ένταξη ενός κήπου ή ενός πάρκου στη λίστα με τις ιστορικές τοποθεσίες από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς έχει ως αποτέλεσμα την άμεση προστασία του και τη διαφύλαξή του, το δύσκολο έργο το οποίο αναλαμβάνουν οι τοπικές πολεοδομικές υπηρεσίες. Συγκεκριμένα, σε όλα τα πολεοδομικά ή ρυθμιστικά σχέδια οι τόποι αυτοί είναι καταχωρημένοι και πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν σε οποιαδήποτε πολεοδομική επέμβαση στην περιοχή την οποία ανήκουν. Παράλληλα, για την έκδοση οικοδομικής άδειας στις τοποθεσίες αυτές, οι τοπικές πολεοδομικές υπηρεσίες πρέπει πάντα να συμβουλευονται την Εταιρεία Ιστορικών Κήπων – Garden History Society, ενώ ειδικά για τις τοποθεσίες που ανήκουν στις κατηγορίες I και II*, οι υπηρεσίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τους τις αποφάσεις του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς.

Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς εντάσσει κάποια πάρκο ή κήπο στη λίστα αυτή είναι τα εξής:

- **Η ηλικία και η εγγραφή**

Πάρκα και κήποι των οποίων ο σχεδιασμός έγινε στις αρχές ή ακόμα παλαιότερα από τον 18^ο αιώνα και αποτελούν σπάνια παραδείγματα.

- **Παραδείγματα κήπων ή πάρκων από γνωστούς σχεδιαστές, ποιοτικά καλά παραδείγματα ή κήποι ή πάρκα που αποτέλεσαν χαρακτηριστικά παραδείγματα της εποχής τους**

- **Κήποι ή πάρκα που σχετίστηκαν με κάποιο γεγονός ή με κάποια προσωπικότητα**

- **Συνολική αξία**

Σε περίπτωση που κάποιος κήπος ή πάρκο ανήκει σε ένα οικιστικό σύνολο ή αποτελεί σημαντικό στοιχείο στην πολεοδομική δομή μιας πόλης μπορεί να συμπεριληφθεί στη λίστα με τους ιστορικούς κήπους και πάρκα της χώρας.

- **Τοποθεσίες με πολλά χαρακτηριστικά εξαιτίας των διαφορετικών χρονικών φάσεων κατασκευής τους**

Στην κατηγορία αυτή μπορεί να ανήκουν κήποι ή πάρκα τα οποία περιλαμβάνουν διακοσμητικά ή κατασκευαστικά στοιχεία διαφόρων χρονικών περιόδων. Το ενδιαφέρον στοιχείο στις περιπτώσεις αυτές είναι οι επαλληλίες των στοιχείων, οι επικαλύψεις και η συνύπαρξη των χαρακτηριστικών της κάθε εποχής σε μια τοποθεσία.

- **Αποδεικτικά στοιχεία – έγγραφα**

Εξίσου σημαντικό στοιχείο για την ένταξη μιας τοποθεσίας στη συγκεκριμένη λίστα είναι εύρεση αποδεικτικών στοιχείων και κυρίως εγγράφων τα οποία να πιστοποιούν την ιστορική σημασία των τόπων αυτών.

- **Κατάσταση και εγγραφή**

Για την ένταξη μιας τοποθεσίας στη συγκεκριμένη λίστα, σημαντικό ρόλο παίζει η σημερινή κατάστασή της και σε τι βαθμό έχει αυτή διασωθεί. Σε περιπτώσεις που κάποιος κήπος ή πάρκο υπήρξε κάποτε σημαντικός αλλά δυστυχώς είτε εξαιτίας της ανοικοδόμησης, είτε εξαιτίας άλλων παραγόντων έχει καταστραφεί ή χαθεί, δεν εντάσσεται.

- **Η λίστα και τα φυτά**

Συνήθως για την εγγραφή κάποιου κήπου ή πάρκου στη λίστα, σημαντικό ρόλο παίζουν οι μόνιμες διαμορφώσεις, όπως για παράδειγμα η μορφή του κήπου, το κτισμένο περιβάλλον, τα μονοπάτια, οι διαδρομές, τα στοιχεία νερού, τα δέντρα και οι θάμνοι και όχι τόσο τα εφήμερα στοιχεία, όπως κάποιο είδος τριαντάφυλλου, χαμηλού θάμνου ή βοτάνου.

Συνήθως μια τοποθεσία για να θεωρηθεί ως ιστορική θα πρέπει το σχέδιο ή τα στοιχεία της να έχουν κατασκευαστεί εδώ και 30 χρόνια. Για τους κήπους σημαντικά στοιχεία αποτελούν ο βασικός σχεδιασμός, οι διαβαθμίσεις, οι διαδρομές και τα μονοπάτια, τα κανάλια, τα σιντριβάνια και οι πισίνες, ενώ αντίστοιχα για τα πάρκα, στοιχεία όπως η είσοδος, τα όρια, οι διαδρομές, τα ποτάμια και οι λίμνες ή ακόμα ο αστικός εξοπλισμός και τα δέντρα μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά στοιχεία για την ένταξη ή μη του πάρκου στη λίστα.

Συνήθως στη λίστα εγγράφονται:

- Τοποθεσίες των οποίων η κύρια φάση της κατασκευής τους ήταν πριν από το 1750 και εκ των οποίων διασώζεται σημαντικό τμήμα αυτών
- Τοποθεσίες των οποίων η κύρια φάση της κατασκευής τους ήταν μεταξύ του 1750 και του 1820 και εκ των οποίων διασώζεται σημαντικό τμήμα αυτών το οποίο αντανακλά τον αρχικό σχεδιασμό

- Τοποθεσίες των οποίων η κύρια φάση της κατασκευής τους ήταν μεταξύ του 1880 και του 1939 και εκ των οποίων διασώζεται σημαντικό τμήμα αυτών το οποίο έχει ιδιαίτερη ιστορική σημασία
- Τοποθεσίες των οποίων η κύρια φάση της κατασκευής τους ήταν μετά το παγκόσμιο πόλεμο αλλά πριν από 30 χρόνια και οι οποίες έχουν εξαιρετική σημασία
- Τοποθεσίες οι οποίες επηρέασαν την ανάπτυξη μιας περιοχής
- Τοποθεσίες οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα σχεδιασμού ή έργο κάποιου ερασιτέχνη ή επαγγελματία σχεδιαστή και τα οποία έχουν εθνική σημασία
- Τοποθεσίες οι οποίες ανήκουν σε κάποια εταιρεία σημαντικών ατόμων ή στις οποίες συνέβησαν ιστορικά γεγονότα
- Τοποθεσίες οι οποίες ανήκουν σε κάποιο ιστορικό σύνολο

Σήμερα στη λίστα με τα ιστορικά πάρκα και κήπους, η οποία πρωτοδημοσιεύτηκε την περίοδο 1983 – 1988, υπάρχουν ελάχιστα **δημόσια πάρκα**, χαρακτηριστικά παραδείγματα εκ των οποίων είναι το **Hoe** στην πόλη Plymouth, τα **Memorial Gardens** στο Nottingham, το **Cannon Hill Park** στο Birmingham και το **Weston park** στην πόλη Sheffield.

Κήποι - πλατείες

Οι τετράγωνοι κήποι - πλατείες αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο του αστικού σχεδιασμού στη χώρα της Βρετανίας. Χρησιμοποιούνται συνήθως ως τέχνασμα³⁴⁷ για να ενώσουν χώρους πρασίνου σε περιοχές κατοικίας και συναντώνται κυρίως στο Λονδίνο, το Bristol και το Bath. Η αρχική ιδέα για τη δημιουργία των κήπων αυτών, ξεκίνησε από την ανάπτυξη του γνωστού σε όλους Covent Garden του Λονδίνου, το οποίο πλακοστρώθηκε, τοποθετήθηκαν περιμετρικά κάγκελα και χρησιμοποιήθηκε ως υπαίθρια αγορά. Ο πρώτος κήπος – πλατεία, ο οποίος ονομάστηκε πλατεία Bloomsbury, κατασκευάστηκε το 1660, ενώ άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων πλατειών είναι η Russell Square στο Λονδίνο και η St. James Square στο Westminster.

³⁴⁷ English Heritage, <https://www.english-heritage.org.uk/>

Νεκροταφεία

Από τις αρχές Μαρτίου του 2002, ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς έχει ξεκινήσει μια έρευνα η οποία αφορά την εξέταση, εκτίμηση, την προστασία και τη διαχείριση των ιστορικών νεκροταφείων της χώρας. Ο Οργανισμός έχει ήδη εκδώσει το φυλλάδιο 'Paradise Preserved', στο οποίο περιλαμβάνονται πληροφορίες και στοιχεία σύμφωνα με τα οποία τα νεκροταφεία της χώρας προτείνονται ή όχι να ενταχθούν στην λίστα με τους ιστορικούς κήπους και τα πάρκα. Όταν πρωτοεκδόθηκε ο κατάλογος με τα ιστορικά πάρκα και τους κήπους στις αρχές του 1980 περιλαμβάνονταν μόλις 14 νεκροταφεία, ενώ σήμερα και μετά τη συμβολή της έρευνας από τον Οργανισμό, ο αριθμός των νεκροταφείων ξεπερνά τα 110.

Νοσοκομεία

Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα σε πολλές περιοχές της Αγγλίας κατασκευάστηκαν νοσοκομεία, φρενοκομεία, κτήρια για διανοητικά καθυστερημένα ή επιληπτικά άτομα και σανατόρια. Οι ιατρικές αυτές εγκαταστάσεις βρισκόντουσαν συνήθως σε μεγάλη απόσταση από το κέντρο των πόλεων και καταλάμβαναν μεγάλες εκτάσεις γης, ενώ μετά την απόφαση του Εθνικού Συστήματος Υγείας στις αρχές του 21^{ου} αιώνα να τις κατεδαφίσει, οι εκτάσεις αυτές παρέμεναν ανεκμετάλλευτες και το ιστορικό ενδιαφέρον το οποίο κάποτε είχαν, έχει πλέον πια χαθεί.

Σημαντική είναι η προσπάθεια που γίνεται σήμερα από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς με σκοπό τη διάσωση των τοποθεσιών αυτών, θεωρώντας ότι αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την ιστορία της ιατρικής. Εξετάζεται με λεπτομέρεια το τοπίο και η σημασία του στην ιστορία της ιατρικής, οι επιδράσεις που μπορεί να είχε στις θεραπευτικές μεθόδους, τα εναπομείναντα κτήρια, η διάταξή και ο περιβάλλον χώρος, καθώς επίσης τυχόν ιστορικά έγγραφα τα οποία αποδεικνύουν τη σημασία της περιοχής στην ιατρική αλλά και στην ιστορία του σχεδιασμού τοπίων. Στη λίστα αυτή υπάρχουν συνολικά καταγεγραμμένες 11 τέτοιες ιατρικές εγκαταστάσεις, οι οποίες είναι :

Καταγραφή ιστορικών τόπων μάχης – The Register of Historic Battlefields

Παράλληλα, ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς έχει συμπεριλάβει στον κατάλογο με τις ιστορικές - προστατευόμενες τοποθεσίες και ιστορικούς τόπους μάχης. Συγκεκριμένα, υπάρχουν καταγεγραμμένοι 43³⁴⁸ τέτοιοι τόποι, για τους οποίους υπάρχουν λεπτομέρειες για τις θέσεις των στρατευμάτων και χάρτες με τα σημεία των πολεμικών συγκρούσεων.

Οι λόγοι³⁴⁹ για τους οποίους θεωρούν ότι πρέπει οι τόποι αυτοί να προστατεύονται είναι οι εξής:

- Αρχικά διότι αποτελούν σημαντικά χρονικά σημεία στην ιστορία της Αγγλίας
- Η φήμη σπουδαίων πολιτικών και στρατιωτικών αρχηγών συσχετιζόταν με συγκεκριμένους τόπους μάχης
- Στρατηγικές και τακτικές πολέμου σχετικές με την άμυνα της χώρας πρέπει να μελετηθούν και να αξιολογηθούν
- Οι τόποι μάχης αποτελούν σημείο ταφής πολλών στρατιωτών
- Ορισμένοι τόποι μάχης, οι οποίοι διασώζονται μέχρι σήμερα, μπορεί να περιλαμβάνουν σημαντικές τοπογραφικές ή αρχαιολογικές αποδείξεις που μπορεί να βοηθήσουν στην κατανόηση βαρυσήμαντων γεγονότων που διαδραματίστηκαν εκεί

Σήμερα υπολογίζεται ότι υπάρχουν συνολικά 500³⁵⁰ ιστορικοί τόποι μάχης στη χώρα.

Διαδικασία

Για την ένταξη κάποιου πάρκου, κήπου, νοσοκομείου, νεκροταφείου ή κάποιας πλατείας στον κατάλογο με τις καταγεγραμμένες ιστορικές τοποθεσίες, απαιτείται αρχικά η πλήρης περιγραφή της υπό ένταξη τοποθεσίας, με ιστορικούς και σύγχρονους χάρτες, αεροφωτογραφίες και αποδεικτικά στοιχεία για την ιστορική σημασία της περιοχής. Αφού διαπιστωθεί και αφού κριθεί ότι η τοποθεσία μπορεί να ενταχθεί στη λίστα, ενημερώνεται άμεσα ο ιδιοκτήτης της, έτσι ώστε να επιτραπεί σε εκπροσώπους και ειδικούς επιστήμονες του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς να επισκεφτούν την τοποθεσία.

³⁴⁸ Hill N., English Heritage Officer, Αύγουστος 2007

³⁴⁹ English Heritage, <https://www.english-heritage.org.uk/>

³⁵⁰ UK Battlefields Resource Centre. <http://www.battlefieldstrust.com/resource-centre/battlefieldsuk/>

Στη συνέχεια, και αφού έχουν τεκμηριωθεί και αναλυθεί όλα τα στοιχεία για την τοποθεσία, συντάσσεται μια τεχνική έκθεση και πλέον ο Διευθυντής του αρχείου για τα πάρκα και τους κήπους, εντάσσει την τοποθεσία στο συγκεκριμένο κατάλογο. Ενημερώνεται άμεσα ο ιδιοκτήτης, το πολεοδομικό γραφείο της περιοχής, καθώς επίσης ο Γραμματέας του Κράτους για τον Πολιτισμό, τον Αθλητισμό και τα Μέσα Ενημέρωσης, ο Γραμματέας για το περιβάλλον, τις μεταφορές και τις περιφέρειες, η Εταιρεία για τους Ιστορικούς κήπους και τέλος η Επιτροπή κήπων της περιφέρειας.

Άμεση εγγραφή στον κατάλογο

Σε ορισμένες περιπτώσεις, εφόσον κριθεί από την Επιτροπή Αγγλικής Κληρονομιάς ότι μια τοποθεσία πληροί τα απαιτούμενα κριτήρια για να ενταχθεί στη λίστα, η ένταξη της τελευταίας γίνεται άμεσα και συγκεκριμένα μέσα σε χρονικό διάστημα ενός μηνός. Ο λόγος της άμεσης αυτής διαδικασίας είναι για να διασωθεί ένας τόπος είτε από πιθανή ανοικοδόμηση η οποία θα επιφέρει σημαντικές αλλοιώσεις στην ιστορική τοποθεσία, είτε για την απόκτηση κάποιου δανείου με σκοπό τις επισκευές.

Αίτηση για την ένταξη κάποιου πάρκου ή κήπου στον κατάλογο με τις ιστορικές τοποθεσίες έχει δικαίωμα να υποβάλει κάθε πολίτης, αρκεί να αποστείλει τις απαραίτητες πληροφορίες, όπως λεπτομέρειες για την τοποθεσία, φωτογραφίες, πληροφορίες για το ιδιοκτησιακό καθεστώς, χάρτη, ιστορικά έγγραφα και μια σύντομη περιγραφή της ιστορικής σημασίας της τοποθεσίας στον Διευθυντή του αρχείου για τα πάρκα και τους κήπους στο Λονδίνο.

6.2 ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Προσεγγίζοντας κανείς στην Αγγλία τους κρατικούς φορείς οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την προστασία των μνημείων, των ιστορικών κτιρίων, των παλαιών πόλεων ή τμημάτων αυτών, μπορεί να διακρίνει αρχικά τον **Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς**³⁵¹ – **English Heritage**, ο οποίος και αποτελεί τον θεσπισμένο Κυβερνητικό σύμβουλο της Αγγλίας για το ιστορικό περιβάλλον. Επίσημα, ο Οργανισμός είναι γνωστός ως **‘Επιτροπή ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας’**. Δημιουργήθηκε σύμφωνα με το **Νόμο του 1983 για την Εθνική Κληρονομιά**, ξεκίνησε η λειτουργία του τον Απρίλιο του 1984 και υπάρχει μέχρι και σήμερα³⁵².

Ανήκει στην Υπηρεσία Πολιτισμού³⁵³, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού – Department for Culture, Media and Sport (DCMS) και σκοπός της είναι να προστατεύει και να διατηρεί το ιστορικό περιβάλλον, καθώς επίσης να διασφαλίζει την έρευνα και την κατανόηση του παρελθόντος της χώρας. Βασικοί στόχοι της Επιτροπής ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας είναι:

- η προστασία και η προβολή του ιστορικού περιβάλλοντος
- η εξασφάλιση της δημόσιας εισόδου στα μνημεία και γενικότερα στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας
- η παροχή δανείων, τεχνικών συμβουλών και υπηρεσιών εκπαίδευσης
- η αρχειοθέτηση των μνημείων και η διατήρηση του εθνικού αρχείου μνημείων
- η καλύτερη κατανόηση του παρελθόντος και της ιστορίας από τους πολίτες

³⁵¹ Τον Απρίλιο του 1999 συγχωνεύτηκε με τη βασιλική επιτροπή των ιστορικών μνημείων της Αγγλίας, <http://www.english-heritage.org.uk>

³⁵² Σημαντικές αλλαγές έγιναν το 1999, όταν ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς ενώθηκε με τη Βασιλική Επιτροπή των Ιστορικών μνημείων της Αγγλίας, οπότε και ο Οργανισμός διαχωρίστηκε με βάση τις περιφέρειες της χώρας - Βορειοανατολική και Βορειοδυτική Αγγλία, Yorkshire, East Midlands, West Midlands, Ανατολική Αγγλία, Λονδίνο, Νότιο Ανατολική και Νότιο Δυτική Αγγλία.

³⁵³ Το 1992 η Κυβέρνηση των Συντηρητικών δημιούργησε το Τμήμα της Εθνικής Κληρονομιάς, το οποίο ήταν υπεύθυνο για όλα τα θέματα πολιτισμού στη χώρα, όπως μουσεία, θέατρα, πολιτιστική κληρονομιά, αθλητισμός και μέσα ενημέρωσης, πχ. BBC. Στις εκλογές του 1997 το εργατικό Κόμμα μετονόμασε το Τμήμα αυτό στην Υπηρεσία Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού. Σήμερα η Υπηρεσία αυτή είναι υπεύθυνη για ποικίλα θέματα, όπως θέατρα, μουσεία, αίθουσες τέχνης, βιβλιοθήκες, αθλητικά θέματα, εκπαίδευση, τέχνες, κτισμένη κληρονομιά, τουρισμό, μέσα ενημέρωσης.

Για να επιτύχει η Επιτροπή τους παραπάνω στόχους, συνεργάζεται συχνά και με άλλες Κυβερνητικές Υπηρεσίες, όπως αυτή του Τμήματος για το περιβάλλον, την τροφή και τις αγροτικές υποθέσεις – Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA), αυτή της Ένωσης Κοινοτήτων και τοπικής Κυβέρνησης – Communities and Local Government (CLG), καθώς επίσης και με πολλούς άλλους ιδιωτικούς φορείς.

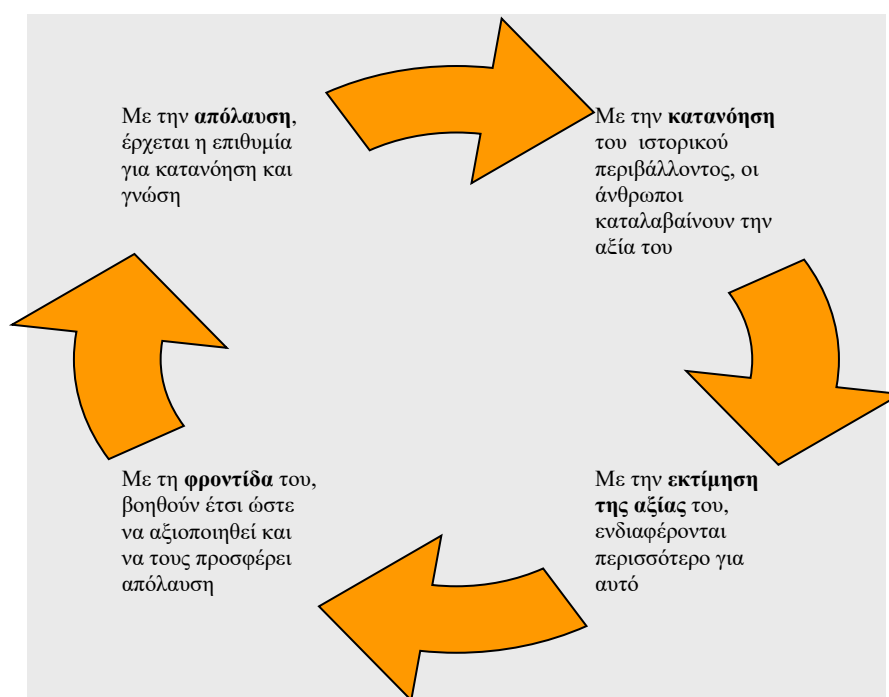
Προσπαθώντας κανείς να συνοψίσει τις δραστηριότητες του Οργανισμού, συμπεραίνει ότι οι βασικές αρμοδιότητές του είναι:

- η δράση του ως εθνικός και διεθνής Οργανισμός προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας
- η συντήρηση των σημαντικότερων ιστορικών κτηρίων, μνημείων και τοποθεσιών
- η χορήγηση δανείων με σκοπό την προστασία των ιστορικών κτηρίων, μνημείων και τοποθεσιών
- η παροχή τεχνικών συμβολών για τη διατήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος
- η ενθάρρυνση των πολιτών έτσι ώστε να ασχοληθούν ενεργά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς
- η προώθηση της έρευνας και της εκπαίδευσης
- η φροντίδα του Stonehenge και 400 άλλων ιστορικών ιδιοκτησιών στη χώρα
- η καταγραφή και η τήρηση αρχείου με τα εθνικά μνημεία
- η φύλαξη και η επένδυση των εσόδων προς όφελος του ιστορικού περιβάλλοντος

Το έργο και οι δράσεις της Επιτροπής ελέγχονται από τον Πρόεδρο και το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από 16 μέλη, εκλεγμένα από την Κυβέρνηση. Τα περισσότερα μέλη έχουν σπουδές στην αρχαιολογία, την αρχιτεκτονική, την πολεοδομία, τον τουρισμό και τη διοίκηση επιχειρήσεων, ενώ πολλοί από αυτούς είναι καθηγητές σε πανεπιστήμια της χώρας και έχουν εμπειρία στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτηρίων, πάρκων και κήπων.

Η χρηματοδότηση του Οργανισμού γίνεται εν μέρει από την Κυβέρνηση (75%), από έσοδα που συγκεντρώνονται από τις ιστορικές ιδιοκτησίες, καθώς και από άλλες υπηρεσίες.

Για τα επόμενα χρόνια, η στρατηγική³⁵⁴ του Οργανισμού με σκοπό την ένταξη του παρελθόντος στο παρόν και στο μέλλον βασίζεται στη δημιουργία και στην εφαρμογή του κύκλου της **κατανόησης**, της **εκτίμησης** της **αξίας**, της **φροντίδας** και της **απόλαυσης**.

Διάγραμμα 6. Making the past part of our future. English Heritage Strategy 2005-2010
<http://www.english-heritage.org>

Οι αρχές στις οποίες βασίζεται το παραπάνω διάγραμμα και οι προτεραιότητες του Οργανισμού με σκοπό την εφαρμογή του κύκλου για το ιστορικό περιβάλλον είναι οι εξής:

1. Για την εξασφάλιση της **γνώσης και της κατανόησής** του: α) δίνεται έμφαση στα ερευνητικά προγράμματα που ασχολούνται με τα πιο σημαντικά και επείγοντα θέματα του ιστορικού περιβάλλοντος, β) προτρέπουν το κοινό να ασχολείται με θέματα προστασίας μέσω της εκπαίδευσης και της πρακτικής γ) αναπτύσσουν νέες προσεγγίσεις οι οποίες βελτιώνουν τη διαχείριση του ιστορικού περιβάλλοντος

³⁵⁴ «Making the past part of our future», English Heritage Strategy 2005-2010.

2. Για την **εξασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών** και την **προώθηση της ιδιαίτερης αξίας** των μνημείων : α) γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθούν καινούριες κρατικές και ιδιωτικές συνεργασίες και να βρεθούν νέες πηγές χρηματοδότησης για τη στήριξη του ιστορικού περιβάλλοντος, β) κάνουν εκστρατείες και προβάλλονται συζητήσεις οι οποίες μπορεί να επηρεάζουν τα μέτρα προστασίας του ιστορικού περιβάλλοντος και γ) προβάλλουν την αξία και τη σημασία των μνημείων με νέες μεθόδους
3. Για τη σωστή **διαχείριση των ιστορικών τοποθεσιών**, α) προωθούν και προτείνουν νέα μέτρα προστασίας, πολιτικές και κατευθυντήριες οδηγίες έτσι ώστε να βελτιωθεί το σύστημα προστασίας, β) επιβεβαιώνουν ότι τα σημαντικότερα τμήματα του ιστορικού περιβάλλοντος έχουν καταγραφεί και αποτυπωθεί έτσι ώστε σε πιθανή καταστροφή τους να είναι σε θέση να τα αποκαταστήσουν γ) παρέχουν συμβουλές έτσι ώστε να κατανοήσουν οι άνθρωποι τα προτερήματα από τη διατήρηση και τη φροντίδα των ιστορικών τόπων
4. Για την βοήθεια προς τις **τοπικές κοινότητες** με σκοπό τη διατήρηση και τη συντήρηση των ιστορικών τόπων, ο Οργανισμός α) βοηθάει τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων και υπηρεσιών με την παροχή τεχνικών συμβουλών, σεμιναρίων και εκπαίδευσης β) παρέχει τεχνική υποστήριξη σε οργανισμούς που ασχολούνται με την προστασία του ιστορικού περιβάλλοντος γ) επιβεβαιώνει ότι τα δάνεια τα οποία χορηγούνται χρησιμοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο
5. Για την **ένταξη των μνημείων στην καθημερινή ζωή** των πολιτών α) προβάλλουν και προσπαθούν να αυξήσουν τη δημόσια συνείδηση του κοινού για το ιστορικό περιβάλλον β) επιτρέπουν την είσοδο στις ιστορικές τοποθεσίες γ) διεγείρουν το ενδιαφέρον και διοργανώνουν εκδηλώσεις και θεάματα
6. Με τη **σωστή διαχείριση και επένδυση των χρημάτων** που συγκεντρώνονται από την Κυβέρνηση, ιδιωτικούς οργανισμούς ή από ιδιώτες : α) εξασφαλίζουν το κατάλληλο προσωπικό β) προβάλλουν τα ιστορικά τοπία γ) προστατεύουν τα μνημεία που βρίσκονται σε κίνδυνο

Δάνεια

Μια από τις κύριες δραστηριότητες του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς είναι η παροχή δανείων³⁵⁵ με σκοπό την υποστήριξη των ιδιοκτητών στη συντήρηση και αποκατάσταση των ιδιοκτησιών τους. Εξαιτίας της μεγάλης ζήτησης, δεν είναι δεδομένο ότι θα υπάρχει οικονομική ενίσχυση για κάθε προτεινόμενο έργο, αλλά το ποσοστό των αιτήσεων που τελικώς χρηματοδοτείται είναι αρκετά υψηλό.

Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία εξετάζονται οι προτάσεις και οι **εθνικές προτεραιότητες** όπως τις ονομάζει ο Οργανισμός είναι οι εξής:

- **Σημαντικά στοιχεία του ιστορικού περιβάλλοντος σε κίνδυνο**

Σε περίπτωση που κάποιο κτήριο βρίσκεται καταγεγραμμένο στη λίστα με τα μνημεία σε κίνδυνο έχει σίγουρα προτεραιότητα. Αν πάλι αποδειχθεί ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος καταστροφής του, είτε εξαιτίας της εγκατάλειψής του, είτε λόγω οικονομικών δυσκολιών, υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες για τη χορήγηση κάποιου δανείου.

- **Έργα για τα οποία δεν υπάρχουν άλλες πηγές χρηματοδότησης**

Σε αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται έργα για τα οποία δεν είναι δυνατόν να εξασφαλίσουν άλλου είδους πηγές χρηματοδότησης, όπως για παράδειγμα από το Heritage Lottery Fund ή το Single Regeneration Budget.

- **Προτάσεις έργων οι οποίες έχουν ως στόχο τους τη καλύτερη διαχείριση του ιστορικού περιβάλλοντος**

Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές κατηγορίες **δανείων**³⁵⁶, η παροχή των οποίων έχει ως στόχο τη διατήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος της χώρας. Συνοψίζοντας τις κανείς, καταλήγει στις εξής 11 κατηγορίες:

- **Δάνεια για αποκαταστάσεις θρησκευτικών τόπων ή κτηρίων**

Τα δάνεια αυτά χορηγούνται συνήθως από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς και το Heritage Lottery Fund και έχουν ως στόχο την επισκευή επειγουσών εργασιών σε δημόσια διατηρητέα θρησκευτικά κτήρια

- **Δάνεια για εργασίες αποκατάστασης σε καθεδρικούς ναούς**

Τα δάνεια αυτά χορηγούνται στην Εκκλησία της Αγγλίας και σε Ρωμαϊκούς Καθεδρικούς Ναούς, κτήρια τα οποία είναι συνήθως διατηρητέα τύπου I και II* ή βρίσκονται σε προστατευόμενη περιοχή.

³⁵⁵ <https://www.english-heritage.org.uk>

³⁵⁶ «Available Grants», <http://www.english-heritage.org>

- **Δάνεια για ιστορικά κτήρια, μνημεία και τοπία**

Τα δάνεια αυτά χορηγούνται για εργασίες αποκατάστασης ή επισκευές σε κάποια από τα πιο σημαντικά ιστορικά κτήρια, μνημεία ή τοπία της χώρας. Τα δάνεια αυτά συνήθως χορηγούνται για εργασίες άμεσης ανάγκης έτσι ώστε να διατηρηθούν τα αρχιτεκτονικά, αρχαιολογικά στοιχεία των κτηρίων ή μνημείων και τα στοιχεία του πολιτισμικού τοπίου.

- **Δάνεια για μνημεία πολέμων**

Τα δάνεια αυτά χορηγούνται από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς και το Ίδρυμα Wolfson σε συνεργασία με την Επιτροπή Μνημείων Πολέμου και έχουν ως στόχο να συντηρηθούν και να φυλαχθούν τα ελεύθερα μνημεία πολέμων της χώρας.

- **Δάνεια για εθνικούς ή τοπικούς εθελοντικούς οργανισμούς**

Τα δάνεια αυτά δίνονται συνήθως σε εθνικούς ή τοπικούς οργανισμούς οι οποίοι επιθυμούν να συνεισφέρουν στη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

- **Δάνεια για δημόσιες υπηρεσίες σε προστατευόμενες περιοχές**

- **Δάνεια για δημόσιες υπηρεσίες με σκοπό την οικονομική ενίσχυση ιδιοκτητών οι οποίοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να συντηρήσουν και να αποκαταστήσουν τα διατηρητέα κτήρια τους**

Τα δάνεια αυτά αφορούν πάντα για επείγουσες εργασίες εγκαταλελειμμένων, άδειων ή παροδικά χρησιμοποιούμενων κτηρίων.

- **Δάνεια για δημόσιες υπηρεσίες**

Τα δάνεια αυτά χορηγούνται στις δημόσιες υπηρεσίες έτσι ώστε να εξασφαλίσουν τα έξοδα που απαιτούνται για την έρευνα και εξέταση κτηρίων τα οποία παρουσιάζουν σημαντικές φθορές και καταστροφές. Ο έλεγχος αυτός αποτελεί αρμοδιότητα των τοπικών πολεοδομικών γραφείων σύμφωνα με τα άρθρα 47,48 και 52 του Πολεοδομικού Νόμου του 1990.

- **Δάνεια για δημόσιες υπηρεσίες για πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού**

- **Δάνεια για ερευνητικά προγράμματα**

- **Δάνεια για τον περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και καταστροφών από την εξαγωγή αδρανούς υλικού σε περιοχές με ιστορικό ενδιαφέρον.**

Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε από την Κυβέρνηση το 2002 και ονομάζεται Aggregates Levy Sustainability Fund (ALSF).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, για τη χορήγηση δανείων απαιτείται από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς να υπάρχει επισκεψιμότητα προς το υπό αποκατάσταση κτήριο ή μνημείο. Η δημόσια βέβαια είσοδος ποικίλει από μνημείο σε μνημείο, καθώς όπως είναι λογικό τα μουσεία, τα δημαρχεία ή οι σιδηροδρομικοί σταθμοί είναι ελεύθεροι και ανοικτοί προς το κοινό καθημερινά, ενώ αντίθετα στα ιδιωτικά σπίτια ή στους χώρους εργασίας, η ελεύθερη και ανοικτή προς το κοινό πρόσβαση γίνεται σε συγκεκριμένες μέρες του χρόνου. Ο λόγος για την εξασφάλιση της επισκεψιμότητας αυτής γίνεται αρχικά για να προβληθεί και να παρουσιασθεί το έργο του Οργανισμού, αλλά και για δεχθεί ο Οργανισμός τις απόψεις και τη γνώμη του κόσμου για την ποιότητα των επεμβάσεων του.

Αντίστοιχα, για την περιοχή της **Ουαλίας**, αρμόδιος Οργανισμός για την προστασία των ιστορικών κτηρίων είναι ο **Cadw³⁵⁷ – Welsh³⁵⁸ Historic Monuments Executive Agency: Εκτελεστική Υπηρεσία Ουαλικών Ιστορικών Μνημείων**. Ιδρύθηκε το 1984, έχει την έδρα του στην πόλη Nantgarw, βόρεια της πρωτεύουσας της Ουαλίας, το Cardiff και είναι υπεύθυνη για την προστασία, τη συντήρηση, την προβολή και την παρουσίαση της δομημένης κληρονομιάς της Ουαλίας.

Οι σημαντικότερες αρμοδιότητες του Οργανισμού είναι :

- η εξασφάλιση της συντήρησης των αρχαίων μνημείων και των ιστορικών κτηρίων
- Η χορήγηση δανείων με σκοπό την αποκατάσταση αρχαίων μνημείων και ιστορικών κτηρίων
- Η διαχείριση 129 αρχαίων μνημείων στην Ουαλία

Σύμφωνα με την Υπηρεσία προστασίας των Ιστορικών μνημείων της Ουαλίας, η δομημένη κληρονομιά περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία τοποθεσιών, μνημείων, αρχιτεκτονικών ερειπίων και ιστορικών κτηρίων. Αντίστοιχα, οι αρχαιολογικοί τόποι περιλαμβάνουν από τις πρώτες σπηλιές των προϊστορικών χρόνων, μέχρι τα βιομηχανικά έργα της Βικτοριανής περιόδου. Τα μνημεία και τα αρχιτεκτονικά ερείπια μπορεί να περιλαμβάνουν από λαξευμένους σταυρούς μέχρι τα κάστρα και τα μοναστήρια του Μεσαίωνα ή έργα άμυνας στις ακτές του 19^{ου} αιώνα. Τέλος, στα ιστορικά κτήρια περιλαμβάνονται κατασκευές από τα πιο ταπεινά εξοχικά σπίτια

³⁵⁷ Στα Ουαλικά η λέξη Cadw σημαίνει συντηρώ.

³⁵⁸ Ιστοσελίδα Εκτελεστικής Υπηρεσίας Ιστορικών Μνημείων της Ουαλίας, <http://www.cadw.wales.gov.uk/>

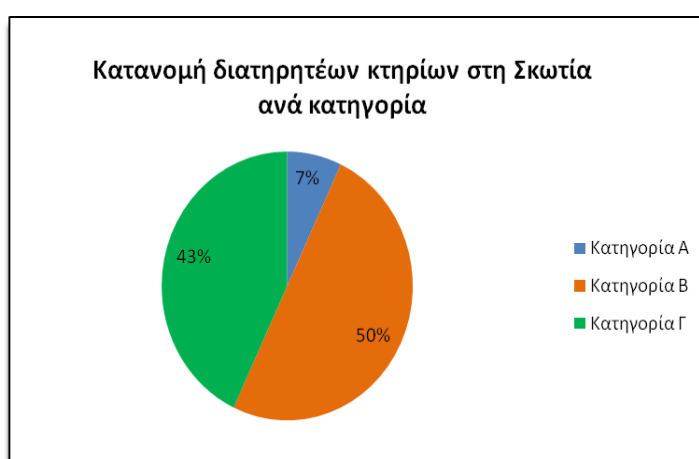
μέχρι γέφυρες, ανεμόμυλοι, φάρoi ή ακόμα και τηλεφωνικοί θάλαμοι. Ολόκληρες πόλεις ή χωριά αποτελούν τμήμα της δομημένης κληρονομιάς, καθώς επίσης κήποι, πάρκα και μεγαλύτερες εκτάσεις ιστορικών τοπίων.

Αντίστοιχα, για την περιοχή της **Σκωτίας**, η συντήρηση και η προστασία των ιστορικών κτηρίων, των μνημείων και των ιστορικών τόπων της περιοχής αποτελεί ευθύνη του Σκωτσέζικου Κοινοβουλίου και της Σκωτσέζικης Εκτελεστικής Εξουσίας. Ως αρμόδιος φορέας έχει οριστεί η **Ιστορική Σκωτία – Historic³⁵⁹ Scotland**, η οποία ιδρύθηκε το 1991 και έκτοτε είναι υπεύθυνη για τη συντήρηση και τη φροντίδα 300 περίπου μνημείων.

Η κατηγοριοποίηση των μνημείων στην περιοχή διαφέρει από αυτήν στην Αγγλία. Συγκεκριμένα, υπάρχουν τρεις βασικές κατηγορίες:

- Στην **κατηγορία Α** ανήκουν κτήρια με εθνική ή διεθνή σημασία, είτε ιστορικής είτε αρχιτεκτονικής φύσεως.
- Στην **κατηγορία Β** ανήκουν κτήρια με περιφερειακή ή υπερτοπική σημασία ή σημαντικά παραδείγματα κάποιας συγκεκριμένης εποχής τα οποία μπορεί να έχουν τροποποιηθεί
- Στην **κατηγορία Γ** ανήκουν κτήρια με τοπική σημασία ή συνοδευτικά κτήρια τα οποία αποτελούν τμήματα ή γειτονικά κτίσματα των δυο πρώτων κατηγοριών

Σήμερα υπολογίζεται ότι το 7% των διατηρητέων κτηρίων της περιοχής ανήκει στην κατηγορία Α, το 50% στη Β και το 43% στη Γ.

Διάγραμμα 7. Κατανομή διατηρητέων κτηρίων στη Σκωτία ανά κατηγορία.
Πηγή στοιχείων: <http://www.historic-scotland.gov.uk/>

³⁵⁹ Ιστοσελίδα Οργανισμού Ιστορικής Σκωτίας, <http://www.historic-scotland.gov.uk/>

Χαρακτηριστικά παραδείγματα μνημείων της περιοχής φαίνονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν.

104. Το κάστρο του Εδιμβούργου

105. Το κάστρο Balmoral

106. Η κεντρική πλατεία της Γλασκόβης, η πλατεία Γεωργίου

107. Η κρεμαστή γέφυρα Forth Road Bridge, κτισμένη το 1964

108. Το σκωτσέζικο Μνημείο

109. Το Κοινοβούλιο του Εδιμβούργου

110. Το παλάτι Holyrood

Στην περιοχή της **Βόρειας Ιρλανδίας**, η προστασία των διατηρητέων κτηρίων και των μνημείων ανήκει στην **Υπηρεσία Περιβάλλοντος και Κληρονομιάς – Environment and Heritage Service**, η οποία δρα σύμφωνα με το άρθρο 42 του Πολεοδομικού Διατάγματος του 1991.

Η κατηγοριοποίηση των διατηρητέων κτηρίων σε αυτή την περιοχή δεν ταυτίζεται με αυτήν της Αγγλίας και αυτό γιατί αντί για τρεις υπάρχουν 4 κατηγορίες κτηρίων, οι σημαντικότερες διαφορές των οποίων φαίνονται παρακάτω:

Στην **κατηγορία Α** περιλαμβάνονται κτήρια τα οποία έχουν εθνική αξία και τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα τόπων ή κτηρίων

Στην **κατηγορία Β+** περιλαμβάνονται τα κτήρια τα οποία έχουν περιφερειακή σημασία ή κτήρια τα οποία θα μπορούσαν να ανήκουν στην κατηγορία Α, αλλά δεν ανήκουν εξαιτίας της χαμηλότερης σχεδιαστική αξίας τους ή εξαιτίας κάποιων προσθηκών οι οποίες έχουν αλλοιώσει τη μορφή τους

Στην **κατηγορία Β1** ανήκουν τα κτήρια τα οποία έχουν τοπική σημασία και τέλος

Στην **κατηγορία Β2** ανήκουν τα κτήρια τα οποία έχουν τοπική σημασία και τα οποία θα μπορούσαν να ανήκουν στην κατηγορία Β1, αλλά δεν ανήκουν γιατί έχουν χαμηλότερη ποιότητα.

Παραδείγματα της Α κατηγορίας αποτελούν ο **Καθεδρικός Ναός του Αγίου Κολόμβου** και το **Bangor Abbey**, καθώς επίσης η μεγαλοπρεπής **Όπερα** στην πόλη Belfast.

111.Καθεδρικός Ναός
Αγίου Κολόμβου

112.Grand Opera

113.Bangor Abbey

Πηγή φωτογραφιών 104-113 : <http://en.wikipedia.org> &
<http://static.flickr.com>

Αντίστοιχα στην κατηγορία B+ ανήκουν το **Belfast Castle** και το **Necarne Castle** και στην κατηγορία B1 το **αποστακτήριο Old Bushmills** και το **σχολείο Rockport**.

114. Belfast Castle
<https://visitbelfast.com/see-do/partners/belfast-castle-estate-cave-hill-visitor-centre>

115. Necarne Castle
<https://fermanaghherald.com/2016/11/saving-necarne-meeting-tonight/>

116. Αποστακτήριο Old Bushmills
<https://visitbelfast.com/see-do/partners/old-bushmills-distillery-co-ltd>

117. Σχολείο Rockport
<https://www.roundsquare.org/school/rockport-school/>

Η ανάγκη προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στη χώρα της Μεγάλης Βρετανίας ξεκίνησε από πολύ παλιά και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1860. Μετά από πολλές αποτυχημένες³⁶⁰ προσπάθειες θέσπισης ενός νομοθετικού εργαλείου για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, ο Sir John Lubbock Bt, ο πρώτος Λόρδος στην περιοχή του Avebury, αναγνώρισε την ανάγκη θέσπισης ενός επίσημου εγγράφου – νόμου και μιας κύριας διεύθυνσης διαχείρισης των μνημείων και των πολιτιστικών αγαθών της χώρας.

Το **1882** και συγκεκριμένα στις 18 Αυγούστου του 1882, τέθηκε σε ισχύ ο πρώτος **Νόμος για την προστασία των Αρχαίων Μνημείων** της χώρας. Ο νόμος αυτός προέβλεπε την *προστασία* και τη *διατήρηση* των αρχαίων μνημείων, νοώντας την περίφραξη, την αποκατάσταση, το καθαρισμό και την προστασία των αρχαίων

³⁶⁰ <http://en.wikipedia.org>

μνημείων από φθορά ή καταστροφή. Παράλληλα, όρισε για πρώτη φορά τα καθήκοντα του **Επιθεωρητή Αρχαίων Μνημείων**³⁶¹ και προέβλεπε τη διαφύλαξη των Αρχαιοτήτων μέσω της ‘μεταφοράς’ της ιδιοκτησίας της γης, με αγορά³⁶² αυτής από κυβερνητικό οργανισμό του Κράτους από τους ιδιοκτήτες. Μάλιστα, υπήρχαν περιπτώσεις που οι ιδιοκτήτες παραχωρούσαν το κομμάτι της γης που τους ανήκε στο Κράτος ως δωρεά, ενώ άλλοτε, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του Νόμου αυτού, οι ιδιοκτήτες των μνημείων απλά παραχωρούσαν με έγγραφό τους προς τα μέλη της επιτροπής του οργανισμού του Κράτους το δικαίωμα να προφυλάσσουν, να επιτηρούν και να έχουν ελεύθερη πρόσβαση προς την ιδιοκτησία τους με σκοπό την προστασία των αρχαίων μνημείων, χωρίς όμως να χάνουν την ιδιοκτησία της γης που τους ανήκε. Επιπρόσθετα, ο Νόμος όριζε την ποινή του ατόμου που θα έβλαπτε κάποιο από τα εγγεγραμμένα στη λίστα μνημεία και η οποία περιλάμβανε φυλάκιση, με ή χωρίς σκληρή εργασία για διάστημα όχι μεγαλύτερο του ενός μηνός ή κατάσχεση ποσού όχι άνω των πέντε λιρών και καταβολή του ποσού που εκτιμάτο ότι απαιτείτο με σκοπό να αποκατασταθεί πλήρως η καταστροφή που πραγματοποιήθηκε στο αρχαίο μνημείο.

Στον πρώτο κατάλογο προστασίας των μνημείων της χώρας περιλαμβάνονταν κυρίως προϊστορικά - νεολιθικά μνημεία, τα οποία δεν ξεπερνούσαν τα 58 σε αριθμό. 26 από αυτά βρίσκονταν στην Αγγλία, 3 στην Ουαλία, 21 στη Σκωτία και 18 στην Ιρλανδία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών είναι ο **τάφος Wayland Smithy** στο Oxfordshire, καθώς επίσης τα μεγαλιθικά ιερά του **Avebury** και το **Stonehenge** στο Wiltshire.

³⁶¹ Ο πρώτος επιθεωρητής ήταν ο General Pitt-Rivers, <http://www.archaeologists.net>

³⁶² Το κόστος της αγοράς της γης καθορίζονταν από το Κοινοβούλιο. Νόμος για την προστασία των Αρχαίων Μνημείων, παρ. 3

Ο περιορισμένος αριθμός μνημείων που προστατεύονταν, τα δικαιώματα των ιδιοκτητών για τη γη που τους ανήκε, ο διχασμός³⁶³ της κεντρικής διοίκησης και των τοπικών κοινοτήτων, καθώς επίσης οι περιορισμένες δυνατότητες και αρμοδιότητες του Επιθεωρητή και η μηδαμινή οικονομική ενίσχυση από το Κράτος με σκοπό την προστασία των μνημείων, δημιούργησαν πολλά προβλήματα τα οποία έπρεπε άμεσα να επιλυθούν. Τα επόμενα χρόνια ο Sir John Lubbock προσπάθησε να βοηθήσει στην επίλυση κάποιων από αυτά προτείνοντας ένα νέο νομοσχέδιο το οποίο θα περιλάμβανε τον ήδη ισχύοντα Νόμο, αλλά θα προσέθετε στη λίστα των καταγεγραμμένων μνημείων, μνημεία και της μεσαιωνικής περιόδου. Δυστυχώς, παρόλο που η λίστα με τα νέα προς ένταξη μνημεία ετοιμάστηκε με τη βοήθεια της εταιρίας των αρχαιόφιλων, δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ.

Μερικά χρόνια αργότερα, ο Νόμος³⁶⁴ για την προστασία των αρχαίων μνημείων του 1900 συμπλήρωσε κατά κάποιο τρόπο το προηγούμενο νομοθετικό εργαλείο προστασίας των αρχαίων μνημείων της χώρας. Συγκεκριμένα, αύξησε τις αρμοδιότητες των επιθεωρητών, δίνοντάς τους το δικαίωμα να προφυλάσσουν τοποθεσίες οι οποίες παρουσίαζαν ιδιαίτερη ιστορική ή καλλιτεχνική αξία, έχοντας και πάλι όμως εξασφαλίσει νωρίτερα την συγκατάθεση των ιδιοκτητών στους οποίους ανήκε το συγκεκριμένο τμήμα γης. Παράλληλες αρμοδιότητες πλέον ανέλαβαν και τα συμβούλια των επαρχιών, τα οποία είχαν το δικαίωμα να αγοράζουν και να διαχειρίζονται τη γη που περιλάμβανε αρχαία μνημεία στα όρια της επαρχίας τους, το κόστος για τη συντήρηση των οποίων προερχόταν από δικούς τους τοπικούς φόρους. Παράλληλα, τα συμβούλια είχαν το δικαίωμα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του νέου Νόμου, να υποβάλλουν μηνύσεις στους υπευθύνους για την καταστροφή ή την αλλοίωση των χαρακτηριστικών των μνημείων, καθώς επίσης σε συνεργασία με τους επιθεωρητές είχαν δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης στις τοποθεσίες που περιλάμβαναν καταγεγραμμένα αρχαία μνημεία.

³⁶³ Η μεν κεντρική διοίκηση ενδιαφερόταν να έχει τον 'έλεγχο' της προστασίας και να προφυλάσσει τα μνημεία από βανδαλισμούς και καταστροφές. Αντίθετα, οι τοπικές κοινωνίες επιθυμούσαν να προχωρήσουν σε ανασκαφές, να εκμεταλλευθούν τα μνημεία με σκοπό την προβολή του τόπου τους και να πραγματοποιήσουν έρευνες που θα αποκάλυπταν στοιχεία από το παρελθόν της περιοχής τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχουν συνεχώς διαφωνίες μεταξύ του επιθεωρητή και των υπευθύνων των τοπικών κοινοτήτων, και αυτό φαίνεται ταυτόχρονα και από το γεγονός ότι ο πρώτος επιθεωρητής ο Pitt Rivers κατά τη διάρκεια του τρίτου ετήσιου συνεδρίου των Αρχαιολογικών κοινοτήτων το 1889 πρότεινε την παραίτησή του, αλλά τελικά συνέχισε να εργάζεται στη θέση αυτή άμισθος έως το θάνατό του το 1900. <http://heritagelaw.org/Papers>

³⁶⁴ Ancient Monuments Protection Act 1900

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του νέου αυτού Νόμου, ο τοποθεσίες που ανήκαν στο Κράτος έπρεπε να είναι ανοικτές προς το κοινό, ενώ παρόμοιες συμφωνίες επιδιώκονταν, μετά τη σύμφωνη γνώμη του ιδιοκτήτη, και για τις τοποθεσίες τις οποίες τα συμβούλια ή οι επιθεωρητές προστάτευαν.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του συγκεκριμένου Νόμου, δίνεται πλέον ο ορισμός³⁶⁵ του μνημείου, στον οποίο περιλαμβάνεται κάθε κατασκευή ή ανέγερση ή μνημείο με ιστορική ή αρχιτεκτονική αξία.

Δέκα χρόνια αργότερα, ο Νόμος αυτός τροποποιήθηκε και συντάχθηκε ο Νόμος³⁶⁶ για την προστασία των αρχαίων μνημείων του 1910. Μετά την παρακίνηση της βασιλικής Επιτροπής Αρχαίων και Ιστορικών μνημείων της χώρας, η οποία ιδρύθηκε το 1908, έπρεπε να συμπεριληφθεί στο Νόμο του 1900, η παράγραφος 4 του αρχικού Νόμου για την προστασία των αρχαίων μνημείων της χώρας του 1882 στην οποία γινόταν εκτενής αναφορά στη δωρεά γης από τους ιδιοκτήτες.

Η προστασία των Αρχαίων μνημείων αλλάζει ριζικά τρία χρόνια αργότερα με την εφαρμογή του Νόμου³⁶⁷ για την προστασία των αρχαίων μνημείων του 1913, ο οποίος στην ουσία συγχωνεύει αλλά ταυτόχρονα τροποποιεί τα παλιότερα άρθρα των ήδη ισχυρόνων νομοθεσιών. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε το βασικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των μνημείων της χώρας για πολλά χρόνια, καθώς επίσης εισήγαγε βασικούς ορισμούς και έννοιες που μέχρι τότε ήταν γενικευμένοι και άφηναν πολλά νομοθετικά κενά.

Σύμφωνα με το νέο Νόμο, ορίστηκαν Συμβούλια για τα αρχαία μνημεία στην Αγγλία, την Ουαλία και τη Σκωτία, μέλη των οποίων ήταν αρχαιολόγοι, ιστορικοί και αντιπρόσωποι οργανισμών που επεδείκνυαν ενδιαφέρον για την προστασία και τη διαφύλαξη των μνημείων της χώρας. Τα μέλη των Συμβουλίων αυτών είχαν δικαίωμα να επιβλέπουν και να επιθεωρούν όλα τα μνημεία, καθώς και αυτά που βρίσκονταν σε κίνδυνο χωρίς τη συγκατάθεση των ιδιοκτητών τους, ενώ παράλληλα παρείχαν τεχνικές συμβουλές και οδηγίες για την όσο το δυνατόν καλύτερη αποκατάσταση των μνημείων από φθορές και καταστροφές.

³⁶⁵ *Monument means any structure, erection or monument of historic or architectural interest.* Νόμος για την προστασία των αρχαίων μνημείων του 1900, παρ. 6

³⁶⁶ Ancient Monuments Protection Act 1910 c.3

³⁶⁷ Ancient Monuments Consolidation and Amendment Act of 1913, c32

Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην παράγραφο 22 του νέου Νόμου, στην οποία δίνονται οι ορισμοί των μνημείων και των αρχαίων μνημείων, σύμφωνα με τους οποίους:

- Ως Μνημείο νοείται κάθε κατασκευή ή ανέγερση κτηρίου, εκτός από τα εκκλησιαστικά κτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται την περίοδο αυτή για εκκλησιαστικούς σκοπούς, ενώ
- Ως Αρχαίο Μνημείο νοείται κάθε μνημείο το οποίο υπάρχει καταγεγραμμένο στη λίστα με τα αρχαία μνημεία του Νόμου του 1882, καθώς και οποιαδήποτε άλλα μνημεία ή αντικείμενα τα οποία σύμφωνα με τους επιθεωρητές ανήκουν στην ίδια κατηγορία, έχουν δηλαδή παρόμοια χαρακτηριστικά ή οποιαδήποτε άλλα μνημεία ή ερείπια μνημείων η διαφύλαξη των οποίων αποτελεί δημόσιο ενδιαφέρον εξαιτίας της ιστορικής, αρχιτεκτονικής, παραδοσιακής, καλλιτεχνικής ή αρχαιολογικής τους αξίας.

Παράλληλα, ο Νόμος εξασφάλιζε την δημόσια πρόσβαση προς τα αρχαία μνημεία και διατηρούσε τις αρμοδιότητες των επιθεωρητών ως είχαν.

Το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου πολέμου το 1914 είχε ως φυσικό επακόλουθο τη μείωση των επιθεωρήσεων και των ελέγχων των ιστορικών τοποθεσιών. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να προκληθούν πολλές καταστροφές και φθορές στα αρχαία μνημεία, δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα εκ των οποίων είναι η χρησιμοποίηση ιδιαίτερα καλλιτεχνικά λαξευμένων δοκών οροφής κτηρίου ως στύλους περιφράξης και η εσκεμμένη καταστροφή ενός ταφικού μνημείου με σκοπό την διάνοιξη ενός δρόμου!

Τα επόμενα χρόνια, ξεκίνησε στη χώρα η ανάπτυξη οργανωμένων περιοχών κατοικίας σε απόσταση από τον τόπο εργασίας, καθώς οι φθινές συγκοινωνίες το επέτρεπαν. Η μεγαλύτερη ανάπτυξη αυτών παρατηρήθηκε κυρίως σε προάστια πόλεων και σε τόπους όπου υπήρχε μεγάλη βλάστηση και πράσινο. Υπολογίζεται μάλιστα ότι κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1920 και 1930, κτίστηκαν στη χώρα πάνω από 4.3 εκατομμύρια³⁶⁸ καινούρια σπίτια. Από τα χρόνια εκείνα υπήρξε έντονη η διάθεση προστασίας του ιστορικού περιβάλλοντος και αυτό είναι εμφανές από το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της τεράστιας αυτής ανοικοδόμησης, στο Νόμο³⁶⁹ του 1923 για τις

³⁶⁸ Social conditions in Britain in the 1930s: Housing, <http://www.blacks.verioovps.co.uk/content>

³⁶⁹ The Housing Act 1923.

Κατοικίες, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διατήρηση των ιστορικών, αρχιτεκτονικών ή καλλιτεχνικών χαρακτηριστικών του τόπου στον οποίο επρόκειτο να αναγερθούν τα καινούρια κτίσματα.

Το 1931, ο Νόμος³⁷⁰ για την προστασία των Αρχαίων Μνημείων του 1913 αναθεωρείται και δίδονται πλέον νέοι ορισμοί για τα μνημεία και τα αρχαία μνημεία. Σύμφωνα με τον τελευταίο αυτό νόμο:

Ως μνημείο νοείται κάθε υπέργειο ή υπόγειο κτήριο, κατασκευή ή άλλο έργο, εκτός των εκκλησιαστικών κτηρίων τα οποία την περίοδο αυτή χρησιμοποιούνται για εκκλησιαστικούς σκοπούς, ενώ

Ως αρχαίο μνημείο νοείται οποιοδήποτε τμήμα γης το οποίο περιλαμβάνει ή γειτονεύει με κάποιο αρχαίο μνημείο, όπως αυτά καθορίστηκαν παραπάνω και το οποίο σύμφωνα με τους επιθεωρητές ή την τοπική υπηρεσία, κατά περίπτωση, απαιτείται λογικά για τη διατήρηση του μνημείου ή της ομορφιάς της γύρω περιοχής ή για την παροχή ή διευκόλυνση της πρόσβασης σε αυτό ή για την κατάλληλη άσκηση ελέγχου ή διαχείρισης του μνημείου.

Τα επόμενα χρόνια, η ανάγκη προστασίας και διατήρησης σημαντικών κτηρίων με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά ή ιστορικά χαρακτηριστικά λήφθηκε υπόψιν και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι άρχισαν σιγά-σιγά να γίνονται αναφορές στη διάσωση και προστασία των τελευταίων στους Νόμους για τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό Σχεδιασμό της χώρας. Συγκεκριμένα, στο Νόμο για τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό Σχεδιασμό του 1932, συμπεριλήφθηκαν τμήματα του Νόμου του 1913 για τα αρχαία μνημεία, δόθηκε έμφαση σε ζητήματα προστασίας ιστορικών κτηρίων και προστέθηκε η υποχρεωτική πλέον διατήρηση όλων των αρχαίων μνημείων. Δυστυχώς, στο Νόμο αυτό και σε κανέναν από τους προηγούμενους³⁷¹ ισχύοντες Νόμους δεν υπήρχε καμία αναφορά στη μέθοδο καταγραφής των διατηρητέων κτηρίων και παρόλο που η καταστροφή μιας αρχαιολογικής τοποθεσίας θεωρούνταν από τα χρόνια εκείνα ποινικό αδίκημα, δεν εφαρμόστηκε το ίδιο και για τα διατηρητέα κτήρια.

³⁷⁰ Ancient Monuments Consolidation and Amendment Act of 1931, c16

³⁷¹ Housing and Town Planning Act 1909, Housing and Town Planning Act 1919, Town Planning Act 1925

Στον επόμενο Νόμο³⁷² για τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό σχεδιασμό του 1944, εισήχθη ξεκάθαρα πλέον η έννοια των διατηρητέων κτηρίων και συγκεκριμένα στην παράγραφο 1 του άρθρου 43, αναφέρθηκε ότι *‘απαγορεύεται οποιαδήποτε κατεδάφιση διατηρητέου κτηρίου και οποιαδήποτε επέκταση ή μετατροπή αυτού χωρίς να έχει προηγηθεί λήψη αδείας για όλες τις προτεινόμενες εργασίες’*. Για πρώτη φορά οποιαδήποτε επέμβαση σε διατηρητέο κτήριο θεωρείτο ποινικό αδίκημα και χορηγούνταν πρόστιμο της τάξεως των 50 λιρών, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 44 και την παράγραφο 7 του συγκεκριμένου Νόμου, το δικαστήριο είχε το δικαίωμα να ζητήσει χρήματα από τον ιδιοκτήτη του κτηρίου για την αποκατάστασή του σε περίπτωση καταστροφής του από τον ίδιο. Δυστυχώς ο Νόμος αυτός δεν εφαρμόστηκε σε μεγάλο βαθμό, παρά μόνο σε περιοχές όπως το Winchelsea³⁷³, μια από τις ελάχιστες περιοχές, αν όχι η μόνη αστική περιοχή της Αγγλίας, η οποία δεν υπέστη σημαντικές καταστροφές από τους βομβαρδισμούς.

Τρία χρόνια αργότερα και μετά το τέλος του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, όλοι οι προαναφερθέντες νόμοι, οι σχετικοί με τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό, συνοψίστηκαν και συμπεριλήφθηκαν στο νέο πλέον Νόμο³⁷⁴ για τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό σχεδιασμό της χώρας του 1947. Ο συγκεκριμένος Νόμος τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου του 1948 και αποτέλεσε σημαντικό νομοθετικό και πολεοδομικό εργαλείο για την ανάπτυξη του Ηνωμένου Βασιλείου.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτή απαιτείτο πλέον πολεοδομική άδεια για οποιαδήποτε ανάπτυξη³⁷⁵ γης, καθώς η ιδιοκτησία μόνο της τελευταίας δεν θεωρείτο αρκετή για να εξασφαλίσει το δικαίωμα στον ιδιοκτήτη της να την εκμεταλλευτεί. Παράλληλα, σημαντικές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν στην οργάνωση του συστήματος σχεδιασμού, καθώς οι 1400 πολεοδομικές υπηρεσίες που υπήρχαν, περιορίστηκαν σε μόλις 145, όσες δηλαδή οι επαρχίες και οι διοικητικές περιφέρειες της χώρας³⁷⁶. Κάθε μια από αυτές ήταν υπεύθυνη, εκτός από την έγκριση ή μη των προτάσεων ανάπτυξης και επένδυσης από τους ιδιοκτήτες και για την σύνταξη σχεδίων ανάπτυξης για τις

³⁷² Town and Country Planning Act, c47. 1944

³⁷³ Fitzgerald P.A., Built Heritage Law: A Case of Mistaken Identity?

³⁷⁴ Town and Country Planning Act 1947 (10 & 11 Geo. VI c. 51)

³⁷⁵ Στον όρο ‘ανάπτυξη γης’ περιλαμβάνονταν η ανέγερση κάποιου κτηρίου, εργασίες εξόρυξης ή μηχανολογικές ή οποιοσδήποτε άλλες εργασίες εντός, εκτός, πάνω ή κάτω από την επιφάνεια της γης ή οποιαδήποτε αλλαγή χρήσης σε κτήριο ή στη γη. Town & Country Planning Act 1990, άρθρο 55, παρ. 1

³⁷⁶ Στο Νόμο αυτό δεν περιλαμβάνονταν η Ιρλανδία η οποία είχε συντάξει δική της νομοθεσία το 1892.

περιοχές δικαιοδοσίας τους. Διαχειρίζονταν τη γη, είχαν τον έλεγχο των χρήσεων γης και αγόραζαν μεγάλα κομμάτια αυτής τα οποία αργότερα ενοικίαζαν προς εκμετάλλευση σε ιδιώτες επενδυτές.

Επιπρόσθετα, εξίσου σημαντικές ήταν οι αρμοδιότητες που δόθηκαν στις υπηρεσίες αυτές, όσον αφορά την προστασία των δασών και των κτηρίων με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική αξία. Ο Νόμος έβαλε τις βάσεις για το σύστημα καταγραφής των διατηρητέων κτηρίων και δειλά ακόμα περιόριζε οποιαδήποτε μορφής παρέμβαση στα κτήρια αυτά. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι μέχρι τότε δεν υπήρχαν καταγεγραμμένα³⁷⁷ τα διατηρητέα κτήρια των διοικητικών περιφερειών και των επαρχιών της χώρας, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σαφείς οδηγίες για το τι επιτρέπεται και τι όχι.

Αρκετά χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το έτος 1953, εφαρμόστηκε ο Νόμος³⁷⁸ για τα Ιστορικά κτήρια και τα Αρχαία Μνημεία. Σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτή, τα Συμβούλια για τα Αρχαία Μνημεία, τα οποία είχαν ιδρυθεί με την εφαρμογή του Νόμου του 1913, ήταν υποχρεωμένα πλέον να ενημερώνουν ετησίως τον αρμόδιο υπουργό, συντάσσοντας γραπτή έκθεση για την κατάσταση, τις φθορές και τις απαραίτητες εργασίες αποκατάστασης των αρχαίων μνημείων. Επιπρόσθετα, οι αρμοδιότητες του υπουργού ενισχύθηκαν, καθώς απέκτησε το δικαίωμα να διορίζει τα Συμβούλια για τα Ιστορικά κτήρια για τις περιοχές της Αγγλίας, της Ουαλίας και της Σκωτίας. Τα Συμβούλια είχαν γενικές αρμοδιότητες³⁷⁹ για τα ιστορικά κτήρια, ο ορισμός των οποίων δεν καθορίστηκε στο νόμο αυτό και συμβούλευαν τον Υπουργό για τις πιθανότητες και τους τρόπους απόκτησης τέτοιων κτηρίων, για τη διατήρηση, συντήρηση και αποκατάσταση αυτών, για την εξασφάλιση δανείων και επιχορηγήσεων για την προστασία τους, καθώς επίσης για τη βοήθεια Οργανισμών. Το έτος 1966 ο έλεγχος των συμβουλίων αυτών δόθηκε στο Υπουργείο Κατοικίας και Τοπικής Κυβέρνησης και τέσσερα χρόνια αργότερα την ευθύνη αυτών ανέλαβε το Υπουργείο Περιβάλλοντος.

³⁷⁷ Η πρώτη έρευνα για τα ιστορικά κτήρια τη χώρας πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1950 και επομένως μέχρι τότε δεν υπήρχαν στοιχεία για το ποια κτήρια έπρεπε να προστατευτούν και να διαφυλαχθούν. <http://www.heritage.co.uk/apavilions/glstb.html>

³⁷⁸ The Historic Buildings and Ancient Monuments Act 1953 (c49)

³⁷⁹ <http://www.ndad.nationalarchives.gov.uk>

Όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια του κεφαλαίου, τα Συμβούλια για τα Ιστορικά κτήρια – Historic Buildings Commission, καθώς και τα Συμβούλια για τα Αρχαία Μνημεία - Monuments Commission, διαλύθηκαν από το Νόμο³⁸⁰ του 1983 για την Εθνική Κληρονομιά. Την ίδια χρονιά, αυτά αντικαταστάθηκαν από την Επιτροπή Ιστορικών Κτηρίων και Μνημείων της Αγγλίας, τον γνωστό πλέον σήμερα Οργανισμό με την ονομασία English Heritage.

Εξίσου σημαντικό νομοθέτημα για την προστασία των ιστορικών κτηρίων και των προστατευόμενων περιοχών αποτελεί ο Νόμος του 1967. Είναι γνωστός ως Civic Amenities Act και στην ουσία είναι ο πρώτος Νόμος που εισήγαγε στην αγγλική νομοθεσία προστασίας την έννοια των προστατευόμενων³⁸¹ περιοχών. Μέχρι την περίοδο εκείνη, είναι γεγονός ότι δεν υπήρχε κάποιο νομοθετικό εργαλείο το οποίο να εξασφάλιζε την προστασία ομάδων κτηρίων, οικιστικών συνόλων, παραδοσιακών τοποθεσιών ή χωριών της χώρας.

Το γεγονός αυτό προβλημάτιζε έντονα τις τοπικές υπηρεσίες οι οποίες δε μπορούσαν να προστατέψουν κάποια περιοχή με ιδιαίτερη ιστορία και παραδοσιακό χαρακτήρα, καθώς οι αρμοδιότητές τους περιορίζονταν μόνο στην προστασία διατηρητέων κτηρίων. Έτσι το 1967, ο Duncan Sandys, ως Υπουργός επί Κυβερνήσεως του συντηρητικού κόμματος και ως ιδρυτής της Αστικής³⁸² Εφορείας το 1956, πρότεινε και βοήθησε στην θέσπιση του Νόμου αυτού. Σύμφωνα με τον τελευταίο, ως **προστατευόμενες περιοχές** ορίστηκαν οι **‘περιοχές με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική αξία, ο χαρακτήρας και η παρουσία των οποίων είναι επιθυμητό να προστατεύονται και να εξυψώνονται’**. Συνήθως πρόκειται για περιοχές οι οποίες συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό διατηρητέων κτηρίων, μπορεί να είναι αστικές ή αγροτικές, γειτονιές, χωριά, μικρά ή μεγάλα τμήματα κέντρων πόλεων. Σήμερα υπολογίζεται ότι υπάρχουν συνολικά στη χώρα πάνω από 9.000³⁸³ προστατευόμενες περιοχές.

³⁸⁰ National Heritage Act, 1983 (c47)

³⁸¹ Conservation areas

³⁸² Civic Trust

³⁸³ Hammerson M., Sangster L., «Conservation Areas and why they're important», UK, 2004.

Παρόλο που γίνονταν συνεχώς προσπάθειες για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, μέχρι πριν από τριάντα περίπου χρόνια δεν υπήρχε κάποιο νομοθετικό εργαλείο το οποίο να καθόριζε και να όριζε τις έννοιες του μνημείου, του διατηρητέου κτηρίου ή της προστατευόμενης περιοχής, καθώς και τις επιτρεπόμενες ή μη παρεμβάσεις σε αυτά.

Αρκετά χρόνια αργότερα και μετά από πολλά κενά και ασάφειες στη νομοθεσία προστασίας της κληρονομιάς της χώρας, ψηφίστηκε ο Νόμος³⁸⁴ του 1979 για τα Αρχαία Μνημεία και τις αρχαιολογικές περιοχές, ο οποίος αποτελεί μέχρι και σήμερα το κύριο νομοθέτημα για την προστασία των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων στη χώρα της Αγγλίας.

Στο πρώτο τμήμα του Νόμου γίνονται αναφορές στα αρχαία μνημεία, ενώ στο δεύτερο καθορίζονται οι περιοχές με ιδιαίτερη αρχαιολογική σημασία.

Σύμφωνα με το άρθρο 61 του συγκεκριμένου νόμου στα μνημεία μπορεί να ανήκει :

- α) κάθε κτήριο, κατασκευή ή έργο το οποίο βρίσκεται πάνω ή κάτω από την επιφάνεια της γης, σε σπηλιά ή σε ανασκαφή
- β) κάθε τοπίο το οποίο αποτελείται από λείψανα κτηρίου, κατασκευής ή έργου, σπηλιάς ή ανασκαφής
- γ) κάθε τοπίο το οποίο αποτελείται από λείψανα αυτοκίνητου, πλοίου, αεροπλάνου ή άλλη οποιαδήποτε φορητή κατασκευή ή τμήμα αυτής εκ των οποίων κανένα δε αποτελεί τμήμα κάποιου έργου από την πρώτη κατηγορία

Αρχαίο μνημείο είναι κάθε καταγεγραμμένο μνημείο και οποιοδήποτε άλλο μνημείο το οποίο σύμφωνα με την άποψη του Γραμματέα της Κυβέρνησης αποτελεί δημόσιο ενδιαφέρον εξαιτίας της ιστορικής, αρχιτεκτονικής, παραδοσιακής, καλλιτεχνικής ή αρχαιολογικής του σημασίας. Πριν από οποιαδήποτε εργασία στα αρχαία αυτά μνημεία πρέπει να δίδεται 3μηνη ειδοποίηση και απαιτείται ειδική άδεια για οποιαδήποτε επέμβαση.

Περιοχές με ιδιαίτερη αρχαιολογική σημασία. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν πέντε αστικές περιοχές της χώρας, οι πόλεις Exeter, Chester, York, Hereford και Canterbury.

³⁸⁴ Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979

Τα μνημεία τα οποία προστατεύονται από το συγκεκριμένο νόμο βρίσκονται καταγεγραμμένα στο τέλος του νομοθετικού αυτού εργαλείου και ονομάζονται καταγεγραμμένα μνημεία - Scheduled Monuments. Με τον ίδιο τρόπο τα ιστορικά κτήρια τα οποία προστατεύονται από το νόμο αυτό, ονομάζονται διατηρητέα και μια σύντομη περιγραφή αυτών υπάρχει στο τέλος του προαναφερόμενου νόμου. Αναλυτικότερα στοιχεία τόσο για τα μνημεία, όσο και για τα διατηρητέα κτήρια αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Η διαδικασία καταγραφής των μνημείων ξεκίνησε με το Νόμο για τα Αρχαία Μνημεία του 1882. Τα τελευταία, καταγράφονταν σύμφωνα με πρόταση του αρμόδιου Συμβουλίου Αρχαίων Μνημείων και μετά από έγκριση της σύστασης αυτής από το Γραμματέα του Κράτους για το Περιβάλλον.

Σύμφωνα με την αναθεώρηση του ίδιου νόμου το 1913, απαιτείτο ότι τα αρχαία μνημεία τα οποία επρόκειτο να καταγραφούν και να προστατευτούν από τη συγκεκριμένη νομοθεσία, θα έπρεπε να είχαν ιδιαίτερη εθνική σημασία. Μέχρι το 1986, όλα τα αρχαία μνημεία τα οποία προτεινόταν από το Συμβούλιο Αρχαίων Μνημείων είχαν ιδιαίτερη εθνική σημασία και αξία. Με το πέρασμα όμως των χρόνων και συγκεκριμένα μέχρι τα μέσα του 1980 είχε γίνει ήδη αντιληπτό ότι η λίστα αυτή έπρεπε να διευρυνθεί γιατί δεν αποτελούσε αντιπροσωπευτικό δείγμα³⁸⁵ των αρχαίων μνημείων της Αγγλίας.

Μετά το τέλος μιας εκτεταμένης έρευνας, ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς πήρε την απόφαση ότι ο αριθμός των αρχαίων μνημείων τα οποία ήταν καταγεγραμμένα και ήταν νομικά προστατευμένα έπρεπε να αυξηθεί. Για να επιτευχθεί αυτό και για να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στα αρχαία μνημεία τα οποία δεν περιλαμβάνονταν στα προστατευμένα μνημεία, η Επιτροπή Αγγλικής Κληρονομιάς οργάνωσε το Πρόγραμμα Προστασίας των Μνημείων – Monuments Protection Programme (MPP).

³⁸⁵ Σύμφωνα με μια έρευνα των καταγεγραμμένων αρχαιολογικών τόπων της χώρας από την Επιτροπή Ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας το 1984, βρέθηκε ότι μόλις το 2% των τόπων ήταν καταγεγραμμένο και το δείγμα αυτό δεν ήταν αντιπροσωπευτικό. Την περίοδο εκείνη υπολογίζεται ότι οι αρχαιολογικοί τόποι έφθαναν τους 635.000

Σύμφωνα με το τελευταίο, το οποίο ισχύει από το 1986 μέχρι και σήμερα, τα καταγεγραμμένα μνημεία της χώρας το 1995 έφθαναν τα 13.000 και τα οποία αποτελούσαν μόλις το 2% από τα 635.000 μνημεία της χώρας. Το πρόγραμμα αυτό βοήθησε σημαντικά στην καταγραφή και εκτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας και σχεδιάστηκε και οργανώθηκε έτσι ώστε να συγκεντρώσει πληροφορίες που θα αποσκοπούσαν στην συντήρηση, διαχείριση και εκτίμηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Ένας από τους κύριους στόχους του προγράμματος ήταν η αναγνώριση και η καταγραφή των μνημείων και των τοποθεσιών με εθνική σημασία, η αποτύπωση και η καταγραφή των προβλημάτων και των αναγκών αποκατάστασής τους.

Δυο είναι οι βασικές υπηρεσίες που είναι υπεύθυνες για το Πρόγραμμα αυτό και οι οποίες αποτελούν τμήματα της Επιτροπής της Αγγλικής Κληρονομιάς.

Αρχικά, είναι το Αρχαιολογικό Τμήμα, το οποίο αποτελείται από αρχαιολόγους, επιθεωρητές και συμβούλους και οι οποίοι διενεργούν τις εκτιμήσεις, κατατάσσουν τα μνημεία και προχωρούν σε μια πρόχειρη πρόταση καταγραφής. Στη συνέχεια έπεται το Τμήμα καταγραφής, το οποίο με την υποστήριξη του Γραφείου Καταγραφής της Επιτροπής Αγγλικής Κληρονομιάς παράγει τις τελικές προτάσεις, τις παραδίδει για έγκριση στο Κράτος και στη συνέχεια εκδίδει τη λίστα με τα Καταγεγραμμένα Αρχαία Μνημεία εκ μέρους του Γραμματέα του Κράτους για την Φυσική Κληρονομιά.

Οι τέσσερις βασικές αρχές του προγράμματος είναι οι εξής:

- Η εξέταση και η επανεκτίμηση των στοιχείων για τις τοποθεσίες με ιδιαίτερη εθνική σημασία.
- Η πρόταση στο Γραμματέα του Κράτους για την ένταξη και προστασία μνημείων τα οποία θα έπρεπε να προστατευτούν με νομοθεσία.
- Η καταγραφή της κατάστασης των μνημείων, η κατηγοριοποίηση αυτών με βάση τις ανάγκες προστασίας, καθώς και η θέσπιση προτεραιοτήτων.
- Η χρησιμοποίηση του προγράμματος με σκοπό τη βελτίωση των προβλημάτων διαχείρισης των αρχαιολογικών περιοχών.

Το πρόγραμμα με σκοπό την ένταξη μνημείων στη λίστα των καταγεγραμμένων μνημείων της χώρας περιλάμβανε τρία στάδια:

-Το πρώτο στάδιο αφορούσε τον χαρακτηρισμό των μνημείων. Κύριος στόχος υπήρξε η επιλογή των μνημείων με κριτήριο την εθνική σημασία τους, τη σημασία τους στην ιστορία της χώρας και την αντιπροσώπευση πολλών ειδών μνημείων, διαφόρων τύπων και περιόδων

Η επιλογή των μνημείων και η κατηγοριοποίησή τους αποτέλεσε ένα από τα βασικά στάδια που αντιμετώπισε η Επιτροπή Αγγλικής Κληρονομιάς. Αφιερώθηκε πολύ χρόνος για την καταγραφή των μνημείων από διαφορετικές περιόδους, ξοδεύτηκαν πολλά χρήματα και κατηγοριοποιήθηκαν και περιγράφηκαν περισσότεροι από 200 τύποι μνημείων της χώρας. Οι περιγραφές περιλαμβάνουν μια σύντομη τεχνική έκθεση για το κάθε μνημείο, ημερομηνία της κατασκευής τους, μια γενική καταγραφή των χαρακτηριστικών τους, η σπανιότητά τους, η κατάστασή τους, κάποιες πιθανές πληροφορίες που αφορούν σε μελλοντική χρήση, η σχέση τους με άλλα μνημεία της εποχής και τέλος τα χαρακτηριστικά τους κριτήρια.

Τα κριτήρια με τα οποία χαρακτηρίζεται ένα μνημείο περιλαμβάνουν:

- **Την περίοδο**

Μνημεία από όλες τις περιόδους περιλαμβάνονται στην καταγραφή και στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Όσο μεγαλύτερη είναι η περίοδος που χρησιμοποιήθηκε κάποιο μνημείο, τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανάγκη προστασίας του, όπως για παράδειγμα τα κάστρα. Εξίσου σημαντική είναι και η περίοδος κατασκευής των μνημείων.

- **Την σπανιότητα**

Η συντήρηση ενός σπάνιου μνημείου σίγουρα έχει μεγαλύτερη σημασία από ότι ενός μνημείου που υπάρχει παρόμοιο και σε άλλα σημεία της χώρας

- **Την ποικιλία**

Πολλά μνημεία παρουσιάζουν ποικιλία τύπων και χαρακτηριστικών, τα οποία πρέπει να συντηρηθούν σε όλες τους τις μορφές.

-Το δεύτερο στάδιο αφορούσε τη **διάκριση των μνημείων** σε αυτά με ιδιαίτερη **εθνική σημασία** και σε αυτά με **τοπική ή περιφερειακή σημασία**.

Για τον καθορισμό των μνημείων με εθνική σημασία, λαμβάνονταν κυρίως υπόψη

- **Η κατάσταση του μνημείου**

Αν είναι καλά διατηρημένο ή κατεστραμμένο.

- Η δυναμική του

Το πλήθος των αρχαιολογικών υλικών που αξίζουν να διατηρηθούν

- Η ποικιλία των χαρακτηριστικών του
- Η αισθητική του αξία και
- Η σημασία του σε κάποιο σύνολο

Παράλληλα, πολλά διατηρημένα μνημεία αποτελούν παραδείγματα για εκπαιδευτικούς σκοπούς και συμβάλουν στη ‘μεταφορά’ της γνώσης και του πολιτισμού από γενιά σε γενιά.

-Τέλος, το τρίτο στάδιο αφορούσε την εκτίμηση ενός κατάλληλου σχεδίου διαχείρισης. Τα αρχαία μνημεία εξετάστηκαν σύμφωνα με ένα πρόγραμμα διαχείρισης, λαμβάνοντας υπόψιν την κατάστασή τους, το πόσο εύθραυστα είναι, την τρωτότητα και τις πιθανότητες διατήρησής τους.

Αρκετά χρόνια αργότερα, με τον Εθνικό Νόμο Κληρονομιάς του 1983 - National Heritage Act 1983, δημιουργήθηκαν οι Επιτροπές Ιστορικών Κτηρίων και Μνημείων της χώρας. Για την Αγγλία, αρμόδιος φορέας ορίστηκε η ‘*English Heritage*’, για τη Σκωτία η ‘*Ιστορική Σκωτία - Historical Scotland*’ και για την Ουαλία η ‘*CADW*’. Σύμφωνα με το νόμο αυτό και συγκεκριμένα σύμφωνα με το κεφάλαιο 47 και τις παραγράφους 32 και 33, οι Επιτροπές ήταν υπεύθυνες:

- α) για τη διασφάλιση της προστασίας των αρχαίων μνημείων και των ιστορικών κτηρίων
- β) για την προώθηση της προστασίας και την εξύψωση του χαρακτήρα και της φυσιογνωμίας των προστατευόμενων περιοχών
- γ) για την προώθηση της μάθησης των πολιτών για τα αρχαία μνημεία και τα ιστορικά κτήρια

Οι Επιτροπές απαρτίζονταν από 8 έως 17 μέλη και τα οποία ορίζονταν από τον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης. Είχαν το δικαίωμα να παρέχουν γνώσεις, πληροφορίες και συμβουλές στο κοινό για τα μνημεία και την κληρονομιά της χώρας, να διεξάγουν έρευνες σχετικά με τις προστατευόμενες περιοχές, τα μνημεία και τα ιστορικά κτήρια, να συμβάλουν και να συμμετέχουν στο κόστος αποκατάστασης αυτών, αλλά και να διατηρούν αρχεία με τα καταγεγραμμένα μνημεία της χώρας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 33 του ίδιου νόμου δίδονται οι παρακάτω ορισμοί:

- Αρχαίο μνημείο είναι οποιαδήποτε κατασκευή, έργο, τοποθεσία, κήπος ή περιοχή για τα οποία κρίνει η Επιτροπή ότι έχουν ιστορικό, αρχιτεκτονικό, παραδοσιακό, καλλιτεχνικό ή αρχαιολογικό ενδιαφέρον.
- Προστατευόμενη περιοχή είναι η περιοχή η οποία έχει οριστεί ως προστατευόμενη περιοχή σύμφωνα με την παράγραφο 277 του Πολεοδομικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού του 1971 και
- Ιστορικό κτήριο είναι το κτήριο το οποίο σύμφωνα με την Επιτροπή έχει ιστορικό ή αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο πλέον προστατεύεται και διαφυλάσσεται η ιστορία του τοπίου. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε κατάλογος με τους ιστορικούς κήπους και πάρκα της χώρας και δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη λήψη μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία και τη διαχείριση των τοπίων.

Επτά χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το έτος 1990 τέθηκαν σε ισχύ ο νέος Πολεοδομικός και Χωροταξικός Νόμος³⁸⁶ και ο Νόμος³⁸⁷ για την προστασία των ιστορικών κτηρίων και των προστατευόμενων περιοχών. Οι νόμοι αυτοί αποτελούν τα κύρια νομοθετικά εργαλεία για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Αγγλίας και της Ουαλίας, ενώ αντίστοιχα για την περιοχή της Σκωτίας ισχύουν ο Πολεοδομικός και Χωροταξικός Νόμος³⁸⁸ του 1997 και ο Νόμος³⁸⁹ για την προστασία των ιστορικών κτηρίων και των προστατευόμενων περιοχών του ίδιου έτους. Καθορίζουν το βασικό νομοθετικό πλαίσιο προστασίας στη χώρα, ενώ μαζί με τις κατευθυντήριες³⁹⁰ οδηγίες των αρμόδιων Υπουργείων και μαζί με τις αρχές και το σχεδιασμό των πόλεων από τα τοπικά πολεοδομικά γραφεία αποτελούν τους τρεις φορείς από τους οποίους εξαρτάται άμεσα η αρχιτεκτονική κληρονομιά της Μεγάλης Βρετανίας.

³⁸⁶ Town and Country Planning Act, 1990

³⁸⁷ Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

³⁸⁸ Town and Country Planning (Scotland) Act, 1997

³⁸⁹ Planning (Listed Building and Conservation Areas) (Scotland) Act, 1997

³⁹⁰ Οι σημαντικότερες εξ'αυτών είναι η PPG15 του 1994 με τίτλο «Σχεδιασμός και Ιστορικό Περιβάλλον» και η δεύτερη είναι η PPG16 του 1990 με τίτλο «Αρχαιολογία και Σχεδιασμός».

Στους προαναφερθέντες Νόμους καθορίζονται³⁹¹ οι νομικές απαιτήσεις και οι δεσμεύσεις για τον έλεγχο της ανάπτυξης και οποιασδήποτε αλλαγής η οποία μπορεί να επηρεάσει διατηρητέα κτήρια ή κτήρια σε προστατευόμενες περιοχές, καθώς επίσης και ο τρόπος με τον οποίο το πλαίσιο προστασίας μπορεί να διατηρηθεί με το πέρασμα των χρόνων.

Συγκεκριμένα, στα πρώτα κεφάλαια του Νόμου για την προστασία των ιστορικών κτηρίων και των προστατευόμενων περιοχών, γίνεται εκτενής αναφορά στη σημασία διατήρησης και εμπλουτισμού του καταλόγου με τα καταγεγραμμένα διατηρητέα κτήρια της χώρας.

Επισημαίνεται ότι ο Υπουργός Προεδρίας της Κυβέρνησης και οι Επιτροπές Ιστορικών Κτηρίων και Μνημείων δεν πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τους μόνον το κτήριο καθεαυτό, αλλά και την ιστορική³⁹² ή αρχιτεκτονική του αξία ως τμήμα συνόλου κτηρίων, καθώς επίσης και τη διατήρηση οποιουδήποτε χειροποίητου αντικειμένου ή κατασκευής, το οποίο αποτελεί τμήμα του κτηρίου ή βρίσκεται εντός του ορίου του οικοπέδου αυτού. Παράλληλα, με το χαρακτηρισμό ενός διατηρητέου κτηρίου προστατεύονται ταυτόχρονα όλα τα αντικείμενα ή οι κατασκευές³⁹³ που βρίσκονται εντός του οικοπέδου του τελευταίου. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη σημασία δίδεται στο δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση των τοπικών πολεοδομικών γραφείων να χαρακτηρίσουν κάποιο κτήριο *προσωρινά* ως διατηρητέο, είτε εξαιτίας της ιστορικής ή αρχιτεκτονικής του αξίας, είτε εξαιτίας του άμεσου κινδύνου κατεδάφισης ή τροποποίησης αυτού από τους ιδιοκτήτες του. Στις περιπτώσεις αυτές το αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο συντάσσει και αποστέλλει έγγραφο στον ιδιοκτήτη αλλά και τον ενοικιαστή του κτηρίου, στο οποίο αναφέρεται ότι για το διάστημα των έξι μηνών από την λήψη του εγγράφου αυτού απαγορεύονται οι οποιαδήποτε εργασίες τροποποίησης του συγκεκριμένου κτηρίου. Εντωμεταξύ, το τοπικό πολεοδομικό γραφείο ενημερώνει τον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης για την πρόθεση του να εντάξει στη λίστα με τα διατηρητέα κτήρια το συγκεκριμένο κτήριο και ο οποίος εντός του χρονικού αυτού διαστήματος αποφασίζει για την ένταξη ή μη αυτού στον κατάλογο με τα διατηρητέα κτήρια. Σε περίπτωση που δεν συμφωνεί με την ένταξη,

³⁹¹ Taylor J., Linden J., Mynors C., Reed G., Rowe D., «Listed Buildings and Conservation Areas. A Brief Guide to their Protection and the Alterations which Require Consent», UK 1999.

³⁹² Κεφάλαιο 1, παρ. 3. Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990.

³⁹³ Κεφάλαιο 1, παρ. 5. Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990.

ενημερώνει το πολεοδομικό γραφείο, το οποίο με τη σειρά του αποστέλλει έγγραφο στον ιδιοκτήτη και τον ενοικιαστή του κτηρίου με το οποίο κοινοποιεί άμεσα την απόφαση αυτή. Έκτοτε, το πολεοδομικό γραφείο και για διάστημα 12 μηνών³⁹⁴ δεν έχει δικαίωμα να συντάξει ξανά παρόμοιο έγγραφο, προσωρινής δηλαδή ένταξης του κτηρίου αυτού στη λίστα των διατηρητέων κτηρίων της περιοχής.

Στα επόμενα κεφάλαια του Νόμου και συγκεκριμένα στο δεύτερο κεφάλαιο και στις παραγράφους 7 έως 26 γίνεται εκτενής αναφορά στους περιορισμούς, στις επεμβάσεις και στη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί γενικότερα με σκοπό την πραγματοποίηση εργασιών αποκατάστασης, τροποποίησης ή κατεδάφισης διατηρητέων κτηρίων. Γίνεται αντιληπτό ότι δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην απαραίτητη λήψη γραπτής άδειας του ιδιοκτήτη από τα τοπικά πολεοδομικά γραφεία για οποιαδήποτε μορφής επέμβαση σε ήδη κηρυγμένα διατηρητέα κτήρια, καθώς η προστασία και η διάσωση των τελευταίων θεωρείται επιβεβλημένη.

Χαρακτηριστικό είναι ότι πριν από οποιαδήποτε επέμβαση πρέπει να συμπληρωθούν και να υποβληθούν οι αιτήσεις που κάθε πολεοδομικό γραφείο έχει συντάξει για το σκοπό αυτό και να επισυναφθούν τα απαραίτητα σχέδια τα οποία θα περιγράφουν και θα αποτυπώνουν τόσο την παρούσα, όσο και τη μελλοντική κατάσταση του κτηρίου. Παράλληλα, υποβάλλεται τεχνική έκθεση στην οποία αναφέρονται αναλυτικά οι τρόποι επέμβασης και τα υλικά που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, καθώς επίσης και οποιοδήποτε άλλο υλικό, φωτογραφικό ή γραπτό κείμενο το οποίο μπορεί να βοηθήσει και να ‘υποστηρίξει’ την προτιθέμενη επέμβαση στο κτήριο. Στη συνέχεια, το αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο αφού εξετάσει την κάθε περίπτωση χωριστά, αποστέλλει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά στον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης ο οποίος με τη σειρά του έχει χρονικό περιθώριο 28 ημερών για να συμφωνήσει ή να ζητήσει περισσότερα στοιχεία και διευκρινίσεις.

³⁹⁴ Κεφάλαιο 1, παρ. 3 - (7). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

Μετά τη διαδικασία αυτή χορηγείται η άδεια με ή χωρίς περιορισμούς³⁹⁵ από το τοπικό πολεοδομικό γραφείο και η οποία έχει ισχύ για πέντε³⁹⁶ χρόνια.

Σε αντίθετη περίπτωση, σε περίπτωση δηλαδή που δεν ληφθεί η απαραίτητη άδεια ή σε περίπτωση που δεν τηρηθούν οι όροι της αδειάς αυτής, επιβάλλονται πρόστιμα ή ακόμα και ποινή φυλάκισης από τρεις³⁹⁷ έως δώδεκα μήνες. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις στις οποίες οι κατηγορίες αυτές μπορεί να μειωθούν ή να καταργηθούν³⁹⁸ αν και εφόσον θεωρηθεί ότι :

- α) οι εργασίες έγιναν βιαστικά και επειγόντως με σκοπό την ασφάλεια, την υγιεινή ή την προστασία και τη διάσωση του κτηρίου
- β) δεν ήταν εφικτό να διασφαλιστεί η ασφάλεια ή η υγιεινή ή η προστασία του κτηρίου από εργασίες επισκευαστικές ή εργασίες που αφορούν σε προσωρινή στήριξη ή καταφύγιο
- γ) οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν περιορίστηκαν στις ελάχιστα άμεσα απαιτούμενες
- δ) είχε δοθεί εγγράφως ειδοποίηση στο αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο που ανέφερε λεπτομερώς τις εργασίες που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σε περίπτωση που ζητηθεί από τον ιδιοκτήτη άδεια για εργασίες αποκατάστασης ή τροποποίησης διατηρητέου κτηρίου, αλλά η αίτηση αυτή απορριφθεί ή το πολεοδομικό γραφείο θέσει όρους και περιορισμούς τους οποίους ο ιδιοκτήτης δεν είναι διατεθειμένος να εκπληρώσει, έχει το δικαίωμα ο τελευταίος πέρα από κάποιο δάνειο που μπορεί να ζητήσει, να θέσει την περιουσία του προς πώληση³⁹⁹ στο αρμόδιο συμβούλιο ή πολεοδομικό γραφείο της περιοχής.

³⁹⁵ Οι όροι και οι περιορισμοί που θέτονται αφορούν κυρίως την προστασία συγκεκριμένων μορφολογικών ή κατασκευαστικών στοιχείων των διατηρητέων κτηρίων τα οποία κρίνεται σκόπιμο να διασωθούν. Παράλληλα, δεν είναι λίγες οι φορές που επισημαίνεται ότι οποιαδήποτε καταστροφή που πιθανόν προκληθεί στο κτήριο από τις εκπονούμενες εργασίες πρέπει να αποκατασταθεί πλήρως, ενώ συνήθως ζητείται να προστατεύονται τα αυθεντικά υλικά κατασκευής του κτηρίου όσο το δυνατόν περισσότερο και όπου αυτό είναι εφικτό. Κεφάλαιο 2, παρ. 17 – (1). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

³⁹⁶ Εξαιρέσεις μπορεί να γίνουν σε σπάνιες περιπτώσεις οι οποίες τις περισσότερες φορές αφορούν την εύρεση των απαιτούμενων υλικών κατασκευής. Κεφάλαιο 2, παρ. 18 – (1). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

³⁹⁷ Κεφάλαιο 2, παρ. 9 – (4). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

³⁹⁸ Κεφάλαιο 2, παρ. 9 – (3). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

³⁹⁹ Κεφάλαιο 3, παρ. 32 – (1). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

Σε αυτή την περίπτωση, το συμβούλιο εντός τριών⁴⁰⁰ μηνών, μπορεί είτε να αποδεχθεί την πρόταση αυτή, αφού προηγουμένως έχει ενημερώσει τον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης, είτε να προτείνει την αγορά του κτηρίου και του οικοπέδου από κάποια άλλη δημόσια υπηρεσία της περιοχής ή ακόμα να απορρίψει μια τέτοια συνδιαλλαγή. Παράλληλα, σύμφωνα με το πέμπτο⁴⁰¹ κεφάλαιο του ίδιου νόμου, ένα διατηρητέο κτίριο, εφόσον κριθεί ότι δεν πραγματοποιούνται οι απαραίτητες εργασίες αποκατάστασης αυτού από τον ιδιοκτήτη του, μπορεί να φθάσει στην ιδιοκτησία ενός πολεοδομικού γραφείου ή του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης. Σε αυτήν την περίπτωση, ο Υπουργός είτε εξουσιοδοτεί το αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο να προβεί στις διαδικασίες υποχρεωτικής⁴⁰² απόκτησης του κτηρίου και της αντίστοιχης γης, είτε αναλαμβάνει τη διεκπεραίωση των απαραίτητων διαδικασιών ο ίδιος. Εντωμεταξύ, γνωστοποιείται στο κοινό η απόφαση του Υπουργού για την αγορά του συγκεκριμένου διατηρητέου κτηρίου και σε περίπτωση που κάποιος πολίτης ενδιαφέρεται να το αγοράσει, έχει δικαίωμα μέσα σε χρονικό διάστημα⁴⁰³ 28 ημερών να αιτηθεί και να εκδηλώσει το ενδιαφέρον του στο δικαστήριο της περιοχής στην οποία και ανήκει το κτήριο.

Τα εγκαταλελειμμένα κτήρια και οι επεμβάσεις σε αυτά εξετάζονται στα επόμενα κεφάλαια⁴⁰⁴, σύμφωνα με τα οποία το αρμόδιο πολεοδομικό – τεχνικό γραφείο έχει το δικαίωμα να προβεί στην εκτέλεση των απαιτούμενων κατ'αυτό επειγουσών εργασιών, προκειμένου να εξασφαλίσει την προστασία κάποιου διατηρητέου κτηρίου. Σε περίπτωση που το κτήριο κατοικείται εν μέρη, οι εργασίες θα πρέπει να αφορούν μόνο στο τμήμα αυτού που δεν χρησιμοποιείται. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο ιδιοκτήτης του κτηρίου θα πρέπει να ενημερώνεται γραπτώς τουλάχιστον επτά ημέρες νωρίτερα από την ημερομηνία που προτίθενται να ξεκινήσουν οι όποιες εργασίες αποκατάστασης.

⁴⁰⁰ Κεφάλαιο 3, παρ. 33 – (1). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

⁴⁰¹ Prevention of deterioration and damage – compulsory acquisition of listed building in need of repair

⁴⁰² Κεφάλαιο 5, παρ. 47 – (1). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

⁴⁰³ Κεφάλαιο 5, παρ. 47 – (4). Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

⁴⁰⁴ Κεφάλαιο 5, παρ. 54-55 – (4), Urgent works to preserve unoccupied listed buildings. Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

Το κόστος των εργασιών αυτών αρχικά, λόγω της ‘άμεσης επέμβασης’, επιβαρύνει την αρμόδια κρατική τεχνική υπηρεσία, η οποία μπορεί⁴⁰⁵ αργότερα να ζητήσει την πληρωμή αυτών από τον ιδιοκτήτη του κτηρίου. Στη συνέχεια, ο ιδιοκτήτης έχει δικαίωμα εντός διαστήματος 28 ημερών να φέρει αντίρρηση ως προς το προτεινόμενο κόστος των εργασιών, επισημαίνοντας ότι δεν ήταν απαραίτητες όλες οι εργασίες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν ή ότι το κόστος που καλείται να πληρώσει είναι υπερβολικά υψηλό ή ότι οι εργασίες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν συνεχίστηκαν χωρίς λόγο και για μεγάλο χρονικό διάστημα ή τέλος ότι η εξόφληση του συγκεκριμένου ποσού θα του προκαλέσει οικονομικές δυσκολίες και κακουχία. Την τελική απόφαση λαμβάνει ο Υπουργός Προεδρίας της Κυβέρνησης ο οποίος και καθορίζει, μετά την εξέταση του αιτήματος του ιδιοκτήτη, το τελικό κόστος των εργασιών.

Παρόλα αυτά, ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, το οποίο και αναλύεται διεξοδικά στην παράγραφο⁴⁰⁶ 57 του πέμπτου κεφαλαίου του συγκεκριμένου νόμου, ότι οι αρμόδιες τοπικές υπηρεσίες μπορούν να βοηθήσουν και να συνεισφέρουν στο κόστος αποκατάστασης των διατηρητέων κτηρίων, παρέχοντας στους ιδιοκτήτες αυτών επιχορηγήσεις ή δάνεια. Οι όροι των τελευταίων καθορίζονται από τις ίδιες τις υπηρεσίες, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου προτείνονται δάνεια με μηδενικό⁴⁰⁷ επιτόκιο.

Στο δεύτερο τμήμα του Νόμου του 1990 για την προστασία των ιστορικών κτηρίων και των προστατευόμενων περιοχών, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία και το ρόλο των τοπικών υπηρεσιών για τον καθορισμό και την προστασία περιοχών με ιδιαίτερη ιστορική ή αρχιτεκτονική αξία, ο χαρακτήρας και η φυσιογνωμία των οποίων πρέπει να διασωθεί. Οι τοπικές υπηρεσίες, μετά από σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης, επιλέγουν και καθορίζουν τις περιοχές αυτές, διατυπώνουν και δημοσιεύουν προτάσεις για τη διατήρηση και αναβάθμισή τους. Οι

⁴⁰⁵ ‘The authority may give notice to the owner of the building requiring him to pay the expenses of the works’. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις επόμενες παραγράφους δεν διευκρινίζεται γιατί, τότε και σε ποιες περιπτώσεις η υπηρεσία ζητά από τον ιδιοκτήτη την πληρωμή αυτού του κόστους, με αποτέλεσμα να υπάρχει ασάφεια.

⁴⁰⁶ Grants for repair and maintenance - Power of local authority to contribute to preservation of buildings. Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

⁴⁰⁷ Κεφάλαιο 5, παρ. 57 – (4), Power of local authority to contribute to preservation of buildings. Planning (Listed Building and Conservation Areas) Act, 1990

προτάσεις παρουσιάζονται στο ευρύ κοινό και σε ανοιχτή συζήτηση και οι αρμόδιοι δέχονται τις απόψεις και τις πιθανές ενστάσεις των κατοίκων της περιοχής.

Όπως αναφέρθηκε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο, για οποιαδήποτε επέμβαση σε προστατευόμενη περιοχή, είτε πρόκειται για αποκατάσταση, ανέγερση ή κατεδάφιση κτηρίου, απαιτείται ειδική άδεια⁴⁰⁸ από το τοπικό πολεοδομικό γραφείο. Για τη διατήρηση του χαρακτήρα ή της φυσιογνωμίας μιας προστατευόμενης περιοχής, ο Υπουργός Προεδρίας της Κυβέρνησης μπορεί να επέμβει, όπως και στις περιπτώσεις των διατηρητέων κτηρίων, εγκρίνοντας την εκτέλεση επειγουσών εργασιών ή βοηθώντας στη χορήγηση δανείων με χαμηλό ή μηδενικό επιτόκιο.

Εξίσου σημαντικά εργαλεία προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μεγάλης Βρετανίας αποτελούν οι κατευθυντήριες οδηγίες των αρμόδιων υπουργείων Περιβάλλοντος, Παιδείας και Εθνικής Κληρονομιάς. Οι δυο κυριότερες εξ'αυτών είναι η οδηγία με τίτλο 'Αρχαιολογία και Σχεδιασμός'⁴⁰⁹ που ισχύει από το 1990 και συντάχθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, καθώς επίσης η οδηγία με τίτλο 'Ο σχεδιασμός και το ιστορικό περιβάλλον'⁴¹⁰ που συντάχθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα από τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Εθνικής Κληρονομιάς.

Η πρώτη κατευθυντήρια οδηγία, η οποία εν συντομία αναφέρεται ως PPG16 (Planning Policy Guidance Note), αφορά την προστασία αρχαιολογικών ευρημάτων και τόπων και τη διάσωσή τους ως στοιχεία παλαιότερων πολιτισμών. Οι *αρχαιολογικοί τόποι*⁴¹¹ αποτελούν τα προϊόντα της ανθρώπινης δραστηριότητας στο πέρασμα των χρόνων και μπορεί να περιλαμβάνουν τόπους λατρείας, νεκροταφεία, στρατιωτικές βάσεις ή βιομηχανικές περιοχές. Είναι τόποι οι οποίοι περιέχουν αναντικατάστατες⁴¹² πληροφορίες για το παρελθόν και ενδεχομένως μπορεί να αποτελέσουν στοιχεία για την αύξηση της γνώσης του μέλλοντος. Αποτελούν κομμάτια της εθνικής μας ταυτότητας και παίζουν σημαντικό ρόλο στους τομείς της εκπαίδευσης, της ψυχαγωγίας και του τουρισμού.

⁴⁰⁸ «Conservation area consent».

⁴⁰⁹ Archaeology and Planning, Planning Policy Guidance Note 16. 1990

⁴¹⁰ Planning and the Historic Environment. Planning Policy Guidance Note 15, 1994

⁴¹¹ Παρ. 6. «The importance of Archaeology», Archaeology and Planning, Planning Policy Guidance Note 16.

⁴¹² Παρ. 6. Όπ. παρ.

Παράλληλα, στο κείμενο αυτό, επιλύονται θέματα που αφορούν την έκδοση οικοδομικών αδειών σε οικόπεδα στα οποία πιθανολογείται ότι υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να προτιμώνται συμπαθητικές⁴¹³ κατασκευές και να επιλέγονται μέθοδοι και τεχνικές οι οποίες να μην καταστρέφουν τα αρχαία, αλλά αντίθετα να τα διασφαλίζουν και να τα προστατεύουν. Σε σπάνιες περιπτώσεις και εφόσον δεν επιτρέπεται η *in situ* προστασία, προτείνεται η αρχαιολογική ανασκαφή⁴¹⁴ ολόκληρου του ευρήματος και η καταγραφή του. Υπεύθυνοι για τη διαδικασία που ακολουθούνται είναι συνήθως ο κατασκευαστής-ιδιοκτήτης, αρχαιολόγοι και η τοπική πολεοδομική υπηρεσία. Παράλληλα, εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς και κυρίως σε περιπτώσεις που το οικόπεδο στο οποίο υπάρχουν αρχαία ανήκει σε ιδιώτη ή ο κατασκευαστής που έχει αναλάβει την όποια κατασκευή δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να προχωρήσει στην ανασκαφή και εν συνεχεία στην αποτύπωση και καταγραφή αυτού.

Συνήθως η διαδικασία που προτείνεται, πριν από οποιαδήποτε εργασία και πριν ακόμα από την έκδοση της πολεοδομικής άδειας, είναι αρχικά η επικοινωνία και η ανταλλαγή απόψεων του κατασκευαστή-ιδιοκτήτη και του αρμόδιου πολεοδομικού γραφείου σχετικά με το προτεινόμενο έργο και η έρευνα στο αρχείο των τοπίων και μνημείων της περιοχής, έτσι ώστε να ελεγχθεί η ύπαρξη ή μη καταγεγραμμένου μνημείου. Σε περίπτωση που υπάρχει κάποιο μνημείο στην περιοχή, οι κατασκευαστές συμπληρώνουν κάποια αίτηση, υποβάλλουν πλήρη πρόταση και εντός έξι εβδομάδων λαμβάνουν απάντηση από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς και τον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης για το μελλοντικό αυτό σχεδιασμό και την προστασία των αρχαίων.

Σε περίπτωση που υπάρχουν υποψίες ότι υπάρχουν μη καταγεγραμμένα αρχαιολογικά ευρήματα εντός του οικοπέδου, γίνεται μια πρώτη εκτίμηση, παίρνονται δείγματα και γίνεται μια μικρή έρευνα στη σύσταση του εδάφους, διαδικασία η οποία γίνεται πάντα από αρχαιολόγο και η οποία επιβαρύνει τον κατασκευαστή-ιδιώτη. Αν ο τελευταίος δεν είναι διατεθειμένος να προχωρήσει στην διαδικασία αυτή, η αίτηση άδειας ανέγερσης ή επέμβασης, απορρίπτεται. Διαφορετικά, κρίνεται αν τα αρχαία που βρέθηκαν είναι ιδιαιτέρως σημαντικά ή όχι και καθορίζονται τα όρια και οι

⁴¹³ Παρ.12. Όπ. παρ.

⁴¹⁴ Παρ. 13. Όπ. παρ.

επιτρεπόμενες επεμβάσεις. Δεν είναι λίγες οι φορές μάλιστα που οι πολεοδομικές υπηρεσίες να μην χορηγούν την πολεοδομική άδεια, αλλά επιβάλλουν όρους⁴¹⁵ οι οποίοι πρέπει να τηρηθούν και οι οποίοι αφορούν την προστασία και την ανάδειξη των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Ακολουθώντας όλα τα παραπάνω, ελαχιστοποιούνται οι περιπτώσεις στις οποίες παρουσιάζονται προβλήματα κατά τη διάρκεια ανέγερσης κάποιου κτηρίου. Παρόλα αυτά, σε περίπτωση που συμβεί κάτι τέτοιο, δίνονται οδηγίες και συμβουλές από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς σχετικά με τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί. Ο κατασκευαστής είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει πιστά τις οδηγίες αυτές, διαφορετικά υπάρχει πιθανότητα να ανακληθεί η άδεια.

Η δεύτερη κατευθυντήρια οδηγία, η οποία είναι γνωστή ως PPG15 (Planning Policy Guidance Note) και η οποία αναθεωρήθηκε⁴¹⁶ το Μάρτιο του 2010, αφορά το σχεδιασμό και το ιστορικό περιβάλλον. Συντάχθηκε το 1994 από τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Εθνικής Κληρονομιάς και στην ουσία συμπληρώνει την προηγούμενη οδηγία του 1990 του Υπουργείου Παιδείας και τον νόμο του ίδιου έτους για τα διατηρητέα κτήρια και τις προστατευόμενες περιοχές.

Στο πρώτο κεφάλαιο του κειμένου, γίνονται αναφορές στο σχεδιασμό και στη σημασία του ως εργαλείο προστασίας του δομημένου και αδόμητου χώρου, αλλά και ως εργαλείο διατήρησης της κληρονομιάς και του ιστορικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, επισημαίνεται η αμφίδρομη σχέση⁴¹⁷ προστασίας και οικονομικής ευημερίας και κατά πόσο τα κτήρια τα οποία συντηρούνται και αλλάζουν πιθανότατα χρήση, μπορούν να βοηθήσουν σε τομείς όπως ο τουρισμός και η ψυχαγωγία, η κατοικία ή το εμπόριο.

Επιπρόσθετα, γίνεται σαφές ότι η προστασία του ιστορικού περιβάλλοντος, είτε αυτό σημαίνει προστασία κάποιου μεμονωμένου διατηρητέου κτηρίου, πάρκου ή κήπου, είτε ενός ευρύτερου ιστορικού συνόλου ή τόπου, πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψιν τόσο στη διατύπωση των πολιτικών των πολεοδομικών υπηρεσιών, όσο και

⁴¹⁵ Ένας από τους πιο συνηθισμένους όρους είναι η είσοδος αρχαιολόγου κατά τη διάρκεια των ανασκαφών και η καταγραφή οποιονδήποτε στοιχείων. Παράλληλα, μπορεί να ζητηθεί εκτεταμένη αρχαιολογική έρευνα και ανασκαφή σε τμήματα του οικοπέδου, εργασίες οι οποίες πρέπει να περιγραφούν αναλυτικά και να υποβληθούν ως πρόταση στο αρμόδιο πολεοδομικό γραφείο προς έγκριση. Παρ. 29. Planning Conditions. Archaeology and Planning, Planning Policy Guidance Note 16. 1990

⁴¹⁶ Είναι πλέον γνωστή ως Planning for the Historic Environment (PPS5)

⁴¹⁷ Παρ. 1.4 Conservation and economic prosperity. Planning and the Historic Environment

στον αναπτυξιακό προγραμματισμό της κάθε περιοχής. Στα πολεοδομικά και ρυμοτομικά σχέδια πρέπει να προσδιορίζονται ξεκάθαρα οι προστατευόμενες περιοχές και να ορίζονται οι επιτρεπόμενες σε αυτές επεμβάσεις, όπως όροι δόμησης, αλλαγή χρήσεων γης, προσθήκες, κατεδαφίσεις και άλλα. Ακόμα, τονίζεται ο ρόλος του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς και ο συμβουλευτικός του χαρακτήρας και καθορίζονται οι ευθύνες και ο ρόλος των πολεοδομικών υπηρεσιών όσον αφορά την προστασία των διατηρητέων κτηρίων, των τόπων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, των ιστορικών κήπων και πάρκων, των τόπων μάχης και του ευρύτερου ιστορικού τοπίου. Παράλληλα, τίγονται ποικίλα θέματα όπως η διαχείριση της κυκλοφορίας στα ιστορικά κέντρα⁴¹⁸, η σημασία του αστικού εξοπλισμού⁴¹⁹, η προστασία των δέντρων, η χρήση τοπικών υλικών και γενικότερα ζητήματα αισθητικής του χώρου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία του ιστορικού τοπίου και στη σχέση των μεμονωμένων διατηρητέων κτηρίων⁴²⁰ με το γειτονικό περιβάλλον. Επισημαίνεται ότι η Αγγλία, πέρα από την πληθώρα των διατηρητέων κτηρίων, εκκλησιών και δημόσιων κτηρίων, έχει ταυτόχρονα να παρουσιάσει πολλά πάρκα, κήπους και πλατείες, στοιχεία του περιβάλλοντος, τα οποία πρέπει να διασωθούν γιατί και αυτά συμβάλλουν στη διαμόρφωση του ιστορικού τοπίου.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω, οι κατευθυντήριες αυτές οδηγίες σκοπό έχουν να καθοδηγήσουν και να βοηθήσουν τις πολεοδομικές υπηρεσίες στη λήψη αποφάσεων, καθώς ερμηνεύουν και επεξηγούν την ήδη ισχύουσα νομοθεσία. Τα αντίστοιχα κείμενα για τις περιοχές της Ουαλίας και της Σκωτίας είναι τα Welsh Office Circulars και συγκεκριμένα το 61/96 - *Planning and the Historic Environment: Historic Buildings and Conservation* και το 1/98 - *Planning and the Historic Environment: Directions by the Secretary of State for Wales* και για τη Σκωτία το Memorandum of Guidance on Listed Buildings and Conservation Areas.

⁴¹⁸ Παρ. 5 Transport and traffic management. Planning and the Historic Environment

⁴¹⁹ Παρ. 5.13 Floorscape and street furniture. Planning and the Historic Environment

⁴²⁰ Σύμφωνα με την οδηγία αυτή και την καταγραφή των ιστορικών κτηρίων του 1993, στην Αγγλία υπήρχαν 9.000 κτήρια που ανήκαν στην κατηγορία Grade I, 18.000 στην κατηγορία Grade II* και 416.000 στην κατηγορία Grade II. Παρ. 6.6 Identifying and Recording the Historic Environment. Planning and the Historic Environment

Τέλος, έξι χρόνια αργότερα και με το νόμο **Treasure Act (1996)**, δίδεται ο ορισμός του θησαυρού, ο οποίος πλέον περιλαμβάνει πολλών ειδών φορητά αντικείμενα, κυρίως αρχαία και διευκρινίζει τη διαδικασία την οποία πρέπει να ακολουθήσει κανείς σε περίπτωση που βρει κάποιο 'θησαυρό'. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, θησαυρός μπορεί να είναι:

- Οποιοδήποτε μεταλλικό αντικείμενο το οποίο είναι 300 ετών και το οποίο αποτελείται από 10% πολύτιμο μέταλλο
- 2 νομίσματα που αποτελούνται από 10% πολύτιμο μέταλλο ή 10 νομίσματα και άνω
- Οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο 200 ετών το οποίο έχει κηρυχθεί από το Γραμματέα του Κράτους ως πολύτιμο εξαιτίας της ιστορικής, αρχαιολογικής ή πολιτιστικής του σημασίας

Παράλληλα, διευκρινίζεται ότι θησαυροί δε μπορούν να θεωρηθούν :

- Αντικείμενα των οποίων οι ιδιοκτήτες υπάρχουν
- Μη δουλευμένα φυσικά αντικείμενα
- Αντικείμενα κατεστραμμένα στην ακτή

Η διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί σε περίπτωση εξεύρεσης κάποιου θησαυρού περιλαμβάνει την αναφορά στον τοπικό δικαστή μέσα σε χρονικό διάστημα 14 ημερών. Σε περίπτωση που δε γίνει αναφορά και καταγραφή του αντικειμένου, δίδεται πρόστιμο 5,000 λιρών. Συνήθως ο δικαστής αποφασίζει για το πού⁴²¹ θα τοποθετηθεί το αρχαίο αντικείμενο και στη συνέχεια ενημερώνει το Βρετανικό Μουσείο, τα Εθνικά μουσεία και τις Αίθουσες Τέχνης της Ουαλίας. Σε περίπτωση βέβαια που το αντικείμενο που βρέθηκε αποτελεί σημαντικό εύρημα, εκτιμάται η αξία του από την Επιτροπή Εκτίμησης Θησαυρών και η οποία έχει τον κύριο λόγο για τη χρηματική αμοιβή που θα αποδώσει στο άτομο που το βρήκε. Η χρηματική αμοιβή δίδεται:

α) στο άτομο που βρήκε το αντικείμενο, αν είχε άδεια να βρίσκεται στη γη που βρέθηκε το τελευταίο ή μοιράζεται μεταξύ του ατόμου που το βρήκε και στον ιδιοκτήτη της γης

⁴²¹ Συνήθως τοποθετείται σε κάποιο τοπικό μουσείο ή στον Αρχαιολογικό Οργανισμό του Κράτους – British Archaeological Association.

- β) μόνο στον ιδιοκτήτη της γης, σε περίπτωση που το άτομο που βρήκε το αντικείμενο δεν είχε άδεια να βρίσκεται εκεί
- γ) αν κατά τη διάρκεια ανασκαφής, αρχαιολόγοι βρουν και άλλα ευρήματα στον τόπο όπου βρέθηκε το πρώτο αντικείμενο, το άτομο που το βρήκε λαμβάνει αμοιβή για το σύνολο των ευρημάτων
- δ) αρχαιολόγοι δεν αμείβονται για τα εύρημα που βρίσκουν

6.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Όπως μπορεί κανείς εύκολα να αντιληφθεί από τα παραπάνω στοιχεία, το νομικό πλαίσιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μεγάλης Βρετανίας είναι πλούσιο σε νομοθετικά εργαλεία με τα οποία προστατεύεται και διαφυλάσσεται, αρκετά καλά θα μπορούσε να πει κανείς, ο πολιτιστικός πλούτος της χώρας.

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια, ενδιαφέρον για την προστασία της κληρονομιάς της χώρας υπήρξε από πολύ παλιά και συγκεκριμένα από το 1860. Μετά από μακρά συζήτηση και αντιπαραθέσεις, θεσπίστηκε το πρώτο νομοσχέδιο προστασίας των μνημείων, το 1882. Ο νόμος αυτός διαφύλαττε τα μνημεία με το να 'μεταφέρει' στην ουσία την ιδιοκτησία ή τον τίτλο τους σε έναν Οργανισμό, ο οποίος και λειτουργούσε εν ονόματι του Κράτους. Έκτοτε, έγιναν πολλές προσπάθειες και θεσπίστηκαν πολλοί Νόμοι, οι οποίοι είχαν ως στόχο τους την αξιολόγηση, την ένταξη και την προστασία και άλλων στοιχείων του ιστορικού περιβάλλοντος. Τα κτήρια χαρακτηρίζονταν ως *διατηρητέα* από το 1947, αλλά στην ουσία από το 1968 ο χαρακτηρισμός αυτός είχε ως αντίκτυπο και την προστασία. Παράλληλα, οι *προστατευόμενες περιοχές* θεσπίστηκαν με το Νόμο του 1967, ενώ το 1983 με την ίδρυση του νεοσυσταθέντα τότε Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς και την καταγραφή των *ιστορικών πάρκων και κήπων* αναδείχθηκαν και τα ιστορικά τοπία. Ακολούθησε η καταγραφή και η προστασία των *νεκροταφείων*, των *ιστορικών τόπων μάχης*, των *νοσοκομείων*, της *βιομηχανικής* και *υποβρύχιας κληρονομιάς*.

Σήμερα, στη Μεγάλη Βρετανία υπάρχουν πάρα πολλά προστατευόμενα μνημεία, διατηρητέα κτήρια, ιστορικοί κήποι ή πάρκα τα οποία είναι καταγεγραμμένα και χρήζουν άμεσης προστασίας. Παρόλα αυτά, η προστασία τους θεωρείται από πολλούς ως αποσπασματική. Υπάρχει πληθώρα πολιτιστικών αγαθών για το καθένα από τα οποία υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση, διαφορετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και ένα αρκετά πολύπλοκο και κουραστικό πλαίσιο νομοθεσίας το οποίο πολλές φορές αλληλοκαλύπτεται από διαφορετικούς Οργανισμούς και Υπηρεσίες.

Το 2002, το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού αναγνώρισε την ανάγκη επίλυσης των προβλημάτων αυτών. Ανακοίνωσε τη δημιουργία ενός καινούργιου συστήματος προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας στο άμεσο μέλλον με την έκδοση του κειμένου 'The Historic Environment: A Force for Our Future'. Στο φυλλάδιο αυτό επισημάνθηκαν τα πλεονεκτήματα του παλαιότερου συστήματος, τα οποία και είχαν ως στόχο τους οι υπεύθυνοι να διατηρήσουν, μερικά εκ των οποίων είναι το εκτενές και περιγραφικό πλαίσιο διαχείρισης του ιστορικού περιβάλλοντος, η πληθώρα και η αρτιότητα γνώσεων κατά την εφαρμογή της, καθώς επίσης η αναγνώριση της αξίας πολλών και διαφορετικών πολιτιστικών αγαθών⁴²². Επιπρόσθετα, αναφέρθηκε ότι η ισχύουσα νομοθεσία αδυνατεί να προστατέψει μεγάλες και περισσότερο σύνθετες ιστορικές τοποθεσίες, καθώς το νομοθετικό καθεστώς είναι αδιάλλακτο και μη επαρκές, ενώ παράλληλα τονίστηκε ότι οι διαδικασίες έγκρισης και αποδοχής των προτάσεων για τα διατηρητέα κτήρια και τις προστατευόμενες περιοχές είναι πολλές φορές αδιαφανείς και όχι οι ίδιες για όλους. Ακόμα, έγινε σαφές ότι στο νέο νομοθετικό πλαίσιο θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην εξασφάλιση των ίδιων, αλλά και καλύτερων επιπέδων προστασίας, στη διαχείριση του ιστορικού περιβάλλοντος με πιο διαφανείς, περιεκτικές και αποτελεσματικές διαδικασίες και στη δημιουργία ενός νομοθετικού πλαισίου το οποίο να μεν θα προστατεύει το ιστορικό περιβάλλον, αλλά παράλληλα θα επιτρέπει και τις κατάλληλες αλλαγές.

⁴²² Παρόλο που η ισχύουσα νομοθεσία προστατεύει πολλά πολιτιστικά αγαθά, αφήνει 'ακάλυπτη' την προστασία των υγροβιότοπων και των αρχαιολογικών χώρων με παλαιολιθικά ή νεολιθικά ευρήματα.

Τελικά, τον Ιούλιο του 2003 και μετά από αρκετές συναντήσεις και συζητήσεις, το Υπουργείο έκδωσε το κείμενο με τίτλο 'Protecting our historic environment: Making the system work better'⁴²³. Στο φυλλάδιο αυτό αναγνωρίζεται ότι το υπάρχον νομοθετικό καθεστώς δεν παρέχει κίνητρα για την προώθηση της σωστής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και δεν επιτρέπει ευεργετικές αλλαγές για το ιστορικό περιβάλλον. Παράλληλα, αναφέρεται ότι η πληθώρα των διαφορετικών νομοθετημάτων έχει ως αποτέλεσμα το δύσκολο χειρισμό των διαφόρων θεμάτων προστασίας, καθώς πολλές φορές δεν υπάρχουν σαφή όρια για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα εθνικής, περιφερειακής και τοπικής διαχείρισης από τις υπηρεσίες. Επιπρόσθετα, αναγνωρίστηκε η ανάγκη για μια καλύτερη σχέση μεταξύ του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος και επισημάνθηκε η σημασία της σχέσης και του δεσμού μεταξύ του ιστορικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Η κύρια πρόταση του κειμένου αυτού αφορά ένα ενιαίο νομοθετημένο σύστημα αναγνώρισης της σημασίας και της αξίας των πολιτιστικών αγαθών του ιστορικού περιβάλλοντος. Προτάθηκε το σύστημα αυτό να περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά⁴²⁴ σε έναν κατάλογο⁴²⁵ και να καταργεί τη διάκριση μεταξύ των θεσπισμένων και των μη θεσπισμένων χαρακτηρισμών, (πχ. διατηρητέα κτήρια και πάρκα ή κήποι). Παράλληλα, προτάθηκε ένα ενιαίο καθεστώς διαχείρισης το οποίο θα εφαρμόζεται ανάλογα, για όλα τα πολιτιστικά αγαθά, όπως για κάποιο διατηρητέο κτήριο, μια προστατευόμενη περιοχή ή για κάποιο καταγεγραμμένο μνημείο και θα μπορεί να συμπληρώνεται κάθε φορά η προστασία του με ένα 'Συμφωνητικό Διαχείρισης'⁴²⁶, ανάλογα κάθε φορά με την περίπτωση. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η δημιουργία ενός συστήματος προστασίας το οποίο θα αλλάξει από τη σημερινή παθητική, αδρανή και συχνά αντιδραστική μορφή, σε μια πιο περιεκτική και βοηθητική μορφή.

Με τη βοήθεια κάποιων πιλοτικών σχεδίων σε ολόκληρη τη χώρα και με βάση κάποια ήδη κηρυγμένα μνημεία, έγιναν προσπάθειες εφαρμογής του νέου αυτού προτεινόμενου πλαισίου προστασίας. Εξετάστηκε ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να

⁴²³ Department for Culture, Media and Sport. Architecture and Historic Environment Division. *Protecting our historic environment: Making the system work better*. July 2003.

⁴²⁴ Τα πολιτιστικά αγαθά που έχουν προκύψει από listing, scheduling ή registration, αλλά και οι περιοχές παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

⁴²⁵ List of Historic Sites and Buildings of England - "the List". *Protecting our historic environment: Making the system work better*. σελ.10

⁴²⁶ Management Agreement

συγχωνευθούν τα νέα και τα παλιά πολιτιστικά αγαθά, πώς το ενιαίο αυτό σύστημα θα μπορούσε να συνδυάσει κτήρια, περιοχές, μνημεία και πάρκα και τις ιδιαιτερότητες καθενός από αυτά σε θέματα προστασίας, πώς θα δημιουργούνταν τα συμφωνητικά διαχείρισης και τί όροι θα έπρεπε να υπάρχουν σε καθένα από αυτά, πώς η καινούργια λίστα και ο πιο ευέλικτος τρόπος διαχείρισης μπορεί να εφαρμοστεί και για περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή ακόμα θέματα καθαρά διοικητικά, όπως για παράδειγμα ποιες θα είναι οι ευθύνες της κάθε υπηρεσίας, του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς και ποιες οι ευθύνες και οι αρμοδιότητες του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης.

Τα ζητήματα αυτά λύθηκαν, μετά από πολύ κόπο, προσπάθεια, παράπονα⁴²⁷ και διάλογο και ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι ήταν η πρώτη⁴²⁸ φορά στην Αγγλική Νομοθεσία που οι αρμόδιοι είχαν την ευκαιρία να δοκιμάσουν την προτεινόμενη νομοθεσία στην πράξη πριν την τελική της μορφή και εφαρμογή. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των προσπαθειών είναι το κείμενο που έκδοσε το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού σε συνεργασία με τη σύνοδο της Ουαλικής Κυβέρνησης το οποίο δημοσιεύτηκε και δόθηκε στο κοινό χρονικό περιθώριο προκειμένου να ασκήσουν εάν επιθυμούν προσφυγή⁴²⁹ κατά αυτού. Το κείμενο ονομάστηκε *Heritage Protection for the 21st century – White Paper* και ολοκληρώθηκε το Μάρτιο του 2007. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το κείμενο αυτό έχει ως βασικές αρχές την ανάπτυξη μιας ενιαίας προσέγγισης για το ιστορικό περιβάλλον, τη διαφάνεια και την ένταξη του ιστορικού περιβάλλοντος στο ‘κέντρο’ του συστήματος σχεδιασμού. Το νέο σύστημα δίνει την δυνατότητα στον καθένα ο οποίος ενδιαφέρεται για τον πολιτιστικό πλούτο της χώρας να γνωρίζει τι προστατεύεται και γιατί, να καταλάβει γιατί πρέπει να διασωθεί και να διαχειρισθεί κατάλληλα την περιουσία του, ενώ παράλληλα απλουστεύει τις όλες διαδικασίες που απαιτούνται και δημιουργεί ένα πιο κατανοητό και εύκολο σύστημα διαχείρισης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁴²⁷ Έγιναν συνολικά 340 προσφυγές. Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού. <http://www.culture.gov.uk>

⁴²⁸ Porter D., «Heritage Protection. The Historic Environment: Future Perfect?», IFA Annual Conference, Liverpool 2004: Designation Team, English Heritage.

⁴²⁹ Η ανάλυση των ανταποκρίσεων και των προσφυγών δημοσιεύθηκε το Νοέμβριο του 2007. *Heritage Protection for the 21st century. An analysis of consultation responses.* <http://www.culture.gov.uk>

Το πρώτο κεφάλαιο του νέου πλαισίου αναφέρεται στις νομοθετικές αλλαγές και στην εφαρμογή αυτών στην Αγγλία, το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην περιοχή της Ουαλίας, ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο επισημαίνεται η σημασία και η προστασία του θαλάσσιου πλούτου ολόκληρης της χώρας.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο επισημαίνεται η σημασία ενός και μόνο συστήματος προστασίας του ιστορικού περιβάλλοντος, το οποίο θα είναι απλό και θα γίνεται εύκολα κατανοητό από το κοινό. Για να επιτευχθεί αυτό θα δημοσιευθούν καινούργια κριτήρια που θα αφορούν στην κήρυξη ενός πολιτιστικού αγαθού ως προστατευόμενο, σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, ενώ την αποκλειστική αρμοδιότητα για την κήρυξη ενός αγαθού σε εθνικό επίπεδο θα την έχει ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς⁴³⁰.

Το γεγονός ότι στο παλαιότερο νομοθετικό πλαίσιο υπήρχαν διαφορετικά κριτήρια για την κήρυξη ενός πολιτιστικού αγαθού ως προστατευόμενο, για παράδειγμα τα κτήρια χαρακτηρίζονταν ως διατηρητέα με βάση την 'ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική τους αξία', τα μνημεία επιλέγονταν με βάση την 'εθνική τους σημασία' και τα πάρκα και οι κήποι με βάση την 'ιδιαίτερη ιστορική τους αξία', δυσκόλευε και πολλές φορές περιέπλεκε τις διαδικασίες χωρίς ουσιαστικό λόγο. Τώρα, προτείνεται να διατηρηθεί η έννοια της 'ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, ιστορικής ή αρχαιολογικής αξίας'⁴³¹ για όλα τα πολιτιστικά αγαθά, καθώς καλύπτει πλήρως τις απαιτήσεις του νέου ενιαίου πλαισίου και μπορεί μαζί με τα 'εύελικτα' και 'ευρύ' κριτήρια να στηρίξει και να δεχθεί τις απαιτούμενες αλλαγές του ιστορικού περιβάλλοντος, ώστε να ενταχθεί το τελευταίο στη σύγχρονη κοινωνία.

Παράλληλα, ένα άλλο εξίσου σημαντικό πρόβλημα της παλαιότερης νομοθεσίας, το οποίο επιλύθηκε με το ενιαίο πλαίσιο, είναι η προστασία των πολιτιστικών αγαθών από διαφορετικούς φορείς. Το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού είναι υπεύθυνο για τον χαρακτηρισμό των κτηρίων και των αρχαίων μνημείων. Τα πάρκα, οι κήποι και οι τόποι μάχης προστατεύονται από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς, οι τόποι παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO, ενώ σε τοπικό επίπεδο οι περισσότεροι χαρακτηρισμοί γίνονται από τα τοπικά πολεοδομικά γραφεία. Οι αρμοδιότητες είναι μοιρασμένες και η προστασία είναι αποσπασματική.

⁴³⁰ White Paper, σελ. 15

⁴³¹ White Paper, σελ. 14

Αντίθετα, το νέο νομοθετικό πλαίσιο προστατεύει⁴³²:

- Τα **Ιστορικά κτήρια και τις αρχαιολογικές περιοχές**, κατηγορία στην οποία περιλαμβάνονται τα υπάρχοντα διατηρητέα κτήρια και τα καταγεγραμμένα μνημεία, αλλά παράλληλα εντάσσονται και τοποθεσίες όπου βρέθηκαν στοιχεία ανθρώπινης ύπαρξης των πρώτων χρόνων, χωρίς όμως κατασκευές.
- Τις **ιστορικές τοποθεσίες**, κατηγορία η οποία περιλαμβάνει τους κήπους, τα πάρκα και τους τόπους μάχης.

Υπεύθυνος φορέας για τον χαρακτηρισμό και την προστασία αυτών είναι ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς, αφαιρώντας στη ουσία τις αρμοδιότητες του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης και του Υπουργείου Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού. Τα τοπικά πολεοδομικά γραφεία και η UNESCO εξακολουθούν να έχουν τους ίδιους ρόλους ως σήμερα.

Επιπρόσθετα, ο νέος νόμος προσπαθεί να επιλύσει τις χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται για να γίνει η εγγραφή⁴³³ ενός πολιτιστικού αγαθού στην αντίστοιχη λίστα μνημείων κληρονομιάς. Οι αποφάσεις για τα διατηρητέα κτήρια συνήθως λαμβάνονται μετά από έξι μήνες από την αρχική αίτηση, ενώ για τα μνημεία ο αντίστοιχος χρόνος μπορεί να φθάσει τους δυο με τρεις μήνες. Η διαδικασία για τον χαρακτηρισμό ενός πάρκου ή κήπου φθάνει τους δυο μήνες, ενώ για την εγγραφή ενός μνημείου στη λίστα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO μπορεί να περάσουν πολλά χρόνια. Ακόμα, αρκετά δυσάρεστο είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχουν οι ίδιες πληροφορίες για κάθε πολιτιστικό αγαθό, δεν είναι όλα τα αγαθά καταχωρημένα ηλεκτρονικά και δεν μπορεί ο καθένας από εμάς να έχει πρόσβαση σε όλα. Ο πολίτης χάνεται στις υπηρεσίες για να βρει τα στοιχεία που επιθυμεί, στοιχεία τα οποία πολλές φορές είναι ελλιπή και πεπαλαιωμένα. Αντίθετα, το νέο σύστημα περιλαμβάνει τις ίδιες πληροφορίες⁴³⁴ για το κάθε μνημείο και διατηρείται ένας κατάλογος ο οποίος και ονομάζεται ‘The Register of Historic Buildings and Sites of England’. Έχουν όλοι πρόσβαση σε αυτόν και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες είναι σίγουρο ότι έχουν επιταχυνθεί, καθώς ο έλεγχος γίνεται πλέον από έναν Οργανισμό, τα κριτήρια είναι τα ίδια και οι αποφάσεις λαμβάνονται γρηγορότερα.

⁴³² White Paper, σελ. 13

⁴³³ Πλέον θα καταργηθούν οι Listed Building Consent and Conservation Area Consent και θα υπάρξει μια ενιαία αίτηση η οποία θα αφορά όλα τα πολιτιστικά αγαθά και θα ονομάζεται Historic Asset Consent. White Paper, σελ. 28

⁴³⁴ Θα διατηρηθεί και το σύστημα με τις κατηγορίες των κτηρίων και της σημασίας τους, Grade I, II, II*. White Paper, σελ. 14

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η πολεοδομική νομοθεσία της Ουαλίας και επισημαίνονται οι αλλαγές που προτείνονται να εφαρμοστούν. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται ένα πιο απλό και αποτελεσματικό σύστημα προστασίας το οποίο θα έχει πολλά κοινά με το αγγλικό. Θα ενσωματώνει την προστασία των διατηρητέων κτηρίων, των μνημείων και των πάρκων, θα αναθεωρήσει τα κριτήρια ένταξης και χαρακτηρισμού ενός πολιτιστικού αγαθού στη μία και μοναδική λίστα αγαθών της Ουαλίας που θα ονομάζεται Register of Historic Sites and Buildings of Wales και θα επιδιώξει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην προστασία της περιοχής τους.

Η Ουαλία έχει ένα πλούσιο ιστορικό περιβάλλον το οποίο περιλαμβάνει κυρίως προϊστορικές και ρωμαϊκές τοποθεσίες, παλιές βιομηχανικές εγκαταστάσεις, παρεκκλήσια και εικονικά κάστρα. Η προστασία του ιστορικού περιβάλλοντος αποτελεί κύρια προτεραιότητα της Συνόδου της Ουαλικής Κυβέρνησης, ενώ ο αντίστοιχος Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς είναι ο CADW - Welsh Historic Monuments Executive Agency: Εκτελεστική Υπηρεσία Ουαλικών Ιστορικών Μνημείων. Η βασική νομοθεσία προστασίας της Αγγλίας και της Ουαλίας είναι η ίδια, αλλά σημαντικά στοιχεία του συστήματος προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς διαχειρίζονται⁴³⁵ διαφορετικά.

Υπάρχουν συνολικά 30.000 διατηρητέα κτήρια, 4.000 μνημεία, 372 κήποι και πάρκα και 2 τοποθεσίες παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή. Το 2003 έγινε ένα παρόμοιο συμβούλιο, όπως αυτό της Αγγλίας και διαπιστώθηκε ότι η απλούστευση του συστήματος προστασίας και η ενσωμάτωση των πολιτιστικών αγαθών σε μια ενιαία λίστα ήταν επιθυμητό από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Παρόλα αυτά, μετά τη συμπλήρωση της λίστας με τα πολιτιστικά αγαθά της Ουαλίας, το καλά οργανωμένο και συνεχώς επικαιροποιημένο πρόγραμμα προστασίας, την προετοιμασία του καταλόγου με τα ιστορικά τοπία, κήπους και πάρκα και την εγγραφή δυο τοποθεσιών στον κατάλογο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρήθηκε ότι τα πολιτιστικά αγαθά της περιοχής προστατεύονται με τα υπάρχοντα νομοθετικά εργαλεία σε πολύ καλό βαθμό.

⁴³⁵ White Paper, σελ. 38

Επομένως διαπιστώθηκε ότι οι προτάσεις οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν θα διατηρούν αρκετά στοιχεία από το προγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο, ενώ οι περισσότερες από αυτές θα έχουν ως στόχο τους την ενδυνάμωση του ισχύοντος πλαισίου. Θα υπάρξει απλούστευση των όλων διαδικασιών, δεν θα γίνουν αλλαγές στα κριτήρια ένταξης ενός μνημείου, δε θα γίνουν αλλαγές στις κατηγοριοποιήσεις των αγαθών, Grade I, II και II*, ενώ δεν είχε αποφασιστεί η ένταξη των τόπων μάχης στη λίστα με τα άλλα πολιτιστικά αγαθά.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, προτάθηκε ένα ενιαίο σύστημα προστασίας της θαλάσσιας κληρονομιάς για ολόκληρη τη χώρα. Τονίστηκε η σημασία της προστασίας αυτού του είδους της πολιτιστικής κληρονομιάς, προτάθηκαν κάποιες αλλαγές στο ήδη υπάρχον σύστημα προστασίας και επιδιώχθηκε η διεύρυνση του πλαισίου προστασίας, έτσι ώστε να συμπεριληφθούν και άλλα πολιτιστικά αγαθά, όπως πλοία, αρχαιολογικές περιοχές, ναυάγια, βυθισμένα οχήματα ή αεροπλάνα.

Όπως έγινε αντιληπτό από τα παραπάνω, πολλά από τα προγενέστερα προβλήματα στην παλαιότερη νομοθεσία προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας επιλύθηκαν με το νέο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας, το οποίο έχει δοκιμαστεί, επιλύει και απλουστεύει τις γραφειοκρατικές διαδικασίες, ενώ παράλληλα διευκολύνει τόσο τους πολίτες, όσο και τις ίδιες τις αρμόδιες υπηρεσίες.

6.4 ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Στη Μεγάλη Βρετανία και τη Βόρεια Ιρλανδία, ο αριθμός των εγγεγραμμένων στη λίστα μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς φθάνει τα 31. Τα περισσότερα εξ'αυτών, 26 σε αριθμό είναι χαρακτηρισμένα ως πολιτιστικά μνημεία, τέσσερα ως φυσικά και ένα ως μικτό.

118.Χάρτης με τα μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς.
Πηγή: UK World Heritage Sites

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών φαίνονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν.

119.Ο καθεδρικός ναός του Durham

120.Η πόλη Saltaire

121. Το Stonehenge στο

122. Ο πύργος του

Πηγή φωτογραφιών 119-122: <http://www.en.wikipedia.org>

Εξ' αυτών των μνημείων, έχουν χαρακτηριστεί από τον αρμόδιο οργανισμό της UNESCO ως **πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς**, τρία⁴³⁶ μνημεία. Αρχικά, το έτος 1987, εντάχθηκε στη λίστα η **πόλη Bath – city of Bath**. Βρίσκεται 150 χιλιόμετρα δυτικά του Λονδίνου και ιδρύθηκε από τους Ρωμαίους, οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι τις θερμές πηγές του ποταμού Ανον, έχτισαν ρωμαϊκά λουτρά και ναούς. Το 18^ο αιώνα η πόλη αναπτύχθηκε σημαντικά, αφήνοντας εξαιρετικά δείγματα γεωργιανής αρχιτεκτονικής της εποχής εκείνης μέχρι σήμερα. Η αστική αρχιτεκτονική και το τοπίο συνδυάζονται αρμονικά, δημιουργώντας μια πόλη με μοναδικό χαρακτήρα και ταυτότητα. Μετά από αρκετά χρόνια, το έτος 1995, συμπεριελήφθη ως Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς η **παλιά και η καινούργια πόλη του Εδιμβούργου – Old and new towns of Edinburgh**. Η από τον 15^ο αιώνα Σκωτσέζικη πρωτεύουσα διαχωρίζεται στην παλιά μεσαιωνική πόλη και στη νέα πόλη του 18^{ου} αιώνα, οι οποίες αλληλοεξαρτώνται και συνυπάρχουν, εναλλάσσοντας τις εικόνες και τα συναισθήματα του επισκέπτη. Τέλος, πριν από δεκαπέντε περίπου χρόνια, το 2004, στη λίστα προστέθηκε και η **ναυτιλιακή - εμπορική πόλη Liverpool – Liverpool maritime mercantile city**. Η πόλη αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα⁴³⁷ λιμάνια της Ευρώπης το 18^ο και 19^ο αιώνα, καθώς επίσης βοήθησε σημαντικά στην εξάπλωση της βρετανικής αυτοκρατορίας. Παράλληλα, το Liverpool υπήρξε πρωτοπόρος στην ανάπτυξη σύγχρονων τεχνικών κατασκευής λιμανιών και αποβάθρων, συστημάτων μεταφοράς και διαχείρισης λιμανιών, ενώ εξίσου σημαντικά είναι τα εμπορικά και τα δημόσια κτίρια της πόλης.

⁴³⁶ Παλαιότερα στη λίστα με τις πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς υπήρχε και το Ironbridge στην πόλη Telford, το οποίο όμως σήμερα έχει διαγραφεί.

⁴³⁷ Ιστοσελίδα UNESCO, «The list. Liverpool, maritime mercantile city», <http://whc.UNESCO.org/en/list/1150>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: BATH

7.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η ιστορική πόλη Bath βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή Somerset της Αγγλίας και ανήκει στον **κατάλογο των ιστορικών πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από το 1987**.

Η δημιουργία και η περαιτέρω ανάπτυξη της πόλης βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην ύπαρξη των θερμών πηγών της περιοχής και τις οποίες χρησιμοποίησαν αρχικά οι Κέλτες γύρω στο 700π.Χ και εν συνεχεία οι Ρωμαίοι κατακτητές. Οι τελευταίοι ίδρυσαν την πόλη σε μια μικρή επίπεδη πεδιάδα κατά μήκος του ποταμού Avon και ανάμεσα στους γειτονικούς καταπράσινους λόφους.

123. Αποψη της πόλης τον 4^ο αιώνα.

http://www.romanbaths.co.uk/walkthrough/the_roman_site.aspx

Ρωμαϊκή περίοδος

Οι Ρωμαίοι, εκμεταλλευόμενοι τις τρεις⁴³⁸ κύριες θερμές πηγές, κατασκεύασαν πλήθος λουτρών, μνημειακών κτιρίων και έναν ναό αφιερωμένο στη θεότητα Minerva ή Aqua Sulis, η οποία λατρευόταν μόνο τοπικά από τους Ρωμαίους και τους Βρετανούς και υπήρχε η αντίληψη ότι είχε θεραπευτικές ικανότητες. Ο ναός αυτός υπήρξε χώρος ιερός, όπου οι προσκυνητές επικοινωνούσαν με τις θεότητες και ζητούσαν βοήθεια για οτιδήποτε τους απασχολούσε. Αρχαιολογικές έρευνες έχουν φέρει στην επιφάνεια μεγάλο αριθμό προσφερόμενων αντικειμένων, ενώ υπολογίζεται ότι στο κατώτατο σημείο των πηγών έχουν βρεθεί πάνω από 12.000 νομίσματα, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει ότι το έθιμο της ευχής και του νομίσματος σε πηγές και σιντριβάνια είναι πολύ παλιό.

⁴³⁸ Υπάρχει η King's Spring με θερμοκρασία νερού στους 46°C, η πηγή Hetling στους 48°C η πηγή Cross Bath στους 41°C. <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/2.3Des.htm>

Περιμετρικά του ναού υπήρχαν και άλλα μνημειακά κτίρια στο κέντρο των οποίων υπήρχε ο βωμός όπου γίνονταν οι θυσίες. Προστίθεντο σταδιακά και άλλα οικοδομήματα, ενώ εκτός από το ναό και τα λουτρά με τις πισίνες και τα ψυχρά και τα θερμά δωμάτια, υπήρχε ο χώρος υποδοχής, μικρότεροι πιο ιδιωτικοί χώροι και το δωμάτιο αντλιών. Τα αμυντικά τείχη της πόλης κατασκευάστηκαν γύρω στον 3^ο αιώνα.

Τα επόμενα χρόνια ο πληθυσμός συνεχώς μειωνόταν. Οι τελευταίοι Ρωμαίοι στρατιώτες εγκαταλείπουν την πόλη το 407μ.Χ.

Σαξονική περίοδος

Μετά τη μάχη στην πόλη Dyrham το 577μ.Χ., το Bath κατέλαβαν οι Σάξονες. Τα ρωμαϊκά συγκροτήματα παρέμειναν ανεκμετάλλευτα, ενώ σταδιακά τη θέση τους έπαιρναν κτίρια σαξονικής κατασκευής. Η πόλη παρέμεινε ως θρησκευτικό κέντρο για τα επόμενα χρόνια, ενώ αξιοσημείωτο γεγονός υπήρξε η στέψη του πρώτου βασιλιά της Αγγλίας Edgar το 973μ.Χ., σε μοναστήρι που βρισκόταν στη θέση που καταλαμβάνει σήμερα το αβαείου του Bath.

Μεσαιωνική περίοδος

Το 1088 παρά τις εξεγέρσεις και τις καταστροφές, η πόλη κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να επανακτήσει τις δυνάμεις της και να αποτελέσει τόπο συγκέντρωσης πολιτών από τις γύρω περιοχές. Τα επόμενα χρόνια η πόλη αποκτά πλούτο και εξελίσσεται σε σημαντικό εμπορικό κέντρο με έντονη δραστηριότητα στην παραγωγή μαλλιού. Παράλληλα, το 1499 άρχισε να κατασκευάζεται το αβαείο της πόλης υπό την στενή επίβλεψη του τότε επισκόπου βασιλιά Oliver, καθώς επίσης επισκευάστηκε το κτίριο των λουτρών.

124. Το αβαείο της πόλης, 1911

Πηγή: <http://www.francisfrith.co.uk/bath/photos>

16^{ος} – 17^{ος} αιώνας

Κατά τη διάρκεια του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα η προσέλευση του κόσμου γινόταν μόνο λόγω της ύπαρξης των ιαματικών πηγών της πόλης. Η παραγωγή μαλλιού μειώθηκε σημαντικά, ενώ τα παλαιά κτίρια, τα μοναστήρια και τα ρωμαϊκά λουτρά άρχισαν να καταστρέφονται στο πέρασμα του χρόνου.

125. Τα Ρωμαϊκά λουτρά, 1901

Πηγή: <http://www.francisfrith.co.uk/bath/photos>

Το 1590 σημαντικές υπήρξαν οι προσπάθειες της βασίλισσας Elisabeth, η οποία προσπάθησε επιτυχώς, θα μπορούσε να πει κανείς, να αντιστρέψει την αρνητική εικόνα που παρουσίαζε η πόλη μέχρι εκείνη την περίοδο. Στις διοικητικές ρυθμίσεις περιλαμβανόταν ο ορισμός δημάρχου και δημοτικών συμβούλων. Πραγματοποιήθηκαν μικρές επεμβάσεις όσον αφορά κυρίως την καθαριότητα⁴³⁹ και την προστασία της πόλης από τις πυρκαγιές, ενώ το 1609 κτίστηκαν πτωχοκομεία. Τα επόμενα χρόνια η περιοχή πλήττεται από επιδημίες⁴⁴⁰ και πανούκλα, ενώ το 1642 ξεσπά πόλεμος ανάμεσα στο βασιλιά και στο κοινοβούλιο. Το Bath, άλλοτε υπό την κυριαρχία των κοινοβουλευτικών και άλλοτε υπό την κυριαρχία των βασιλικών,

L. Plan of the City of Bath, 1692-94

εξακολουθούσε να παραμένει μια μικρή εμπορική πόλη, άμεσα εξαρτώμενη από τις θερμές πηγές και τα ρωμαϊκά λουτρά.

126. Η πόλη του Bath το 1692-94

Πηγή: <http://www.royalcrecentbath.com/Histroy%20bath.htm>

⁴³⁹ Το 1615 διορίστηκε οδοκαθαριστής για την καθαριότητα των δρόμων του κέντρου της πόλης. <http://www.localhistories.org/bath.html>

⁴⁴⁰ Οι κυριότερες εξ αυτών ήταν το 1604, 1625, 1636 και 1643.

18^{ος} αιώνας – Γεωργιανή περίοδος

Το 18^ο αιώνα η πόλη αλλάζει και αυτό οφείλεται κυρίως στον Richard Beau Nash, ο οποίος ήταν υπεύθυνος⁴⁴¹ για τη διοργάνωση κοσμικών εκδηλώσεων και συναντήσεων. Η πόλη αποτελεί πλέον τόπο συγκέντρωσης υψηλών προσώπων, ενώ παράλληλα αυτό οδήγησε στην επέκταση της τελευταίας και στη δημιουργία πλήθους νέων κτιριακών συγκροτημάτων στην περιοχή.

127. Η πόλη του Bath το 1700-1830

128. Η πόλη του Bath το 1790

Πηγή φωτογραφιών 207-209:
<http://www.royalcreセントbath.com/History%20bath.htm>

Χαρακτηριστικά παραδείγματα των οικοδομημάτων⁴⁴² και των πλατειών της περιόδου αυτής φαίνονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν. Τα περισσότερα εξ' αυτών είναι έργα του γνωστού αρχιτέκτονα John Wood και του γιού του, αλλά και του επιχειρηματία Ralph Allen, ο οποίος βοήθησε σημαντικά στη μεταμόρφωση της πόλης.

129. Royal Crescent, 1880

130. The Circus, 1896

⁴⁴¹ Ονομαζόταν 'Master of ceremonies'.

⁴⁴² Πολλά από τα νέα κτιριακά συγκροτήματα είναι κατασκευασμένα από τον τοπικό ασβεστόλιθο, γεγονός που προσδίδει στην πόλη ομοιομορφία και αισθητική.

131.The Pultney Bridge, 1895

132.The Paragon, 1911

Πηγή φωτογραφιών 135-137:
<http://www.francisfrith.co.uk/bath/photos>

19^{ος} αιώνας – Βικτωριανή περίοδος

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η πόλη του Bath είχε συνολικό πληθυσμό περίπου 40.020 κατοίκους και ο οποίος διπλασιάστηκε τα αμέσως επόμενα χρόνια. Συνέχιζαν να κτίζονται μνημειακά συγκροτήματα, θέατρα και γέφυρες, όπως το Theatre Royal και η Parade Bridge. Το 1840 η πόλη συνδέθηκε με σιδηροδρομικές γραμμές με το Bristol, ενώ ένα χρόνο αργότερα, το 1841 με το Λονδίνο.

Δυστυχώς όμως το 1890 υπήρξε επιδημία χολέρας και η πόλη δεν κατάφερε να αναπτυχθεί όσο οι υπόλοιπες εμπορικές και βιομηχανικές πόλεις της χώρας.

20^{ος} αιώνας

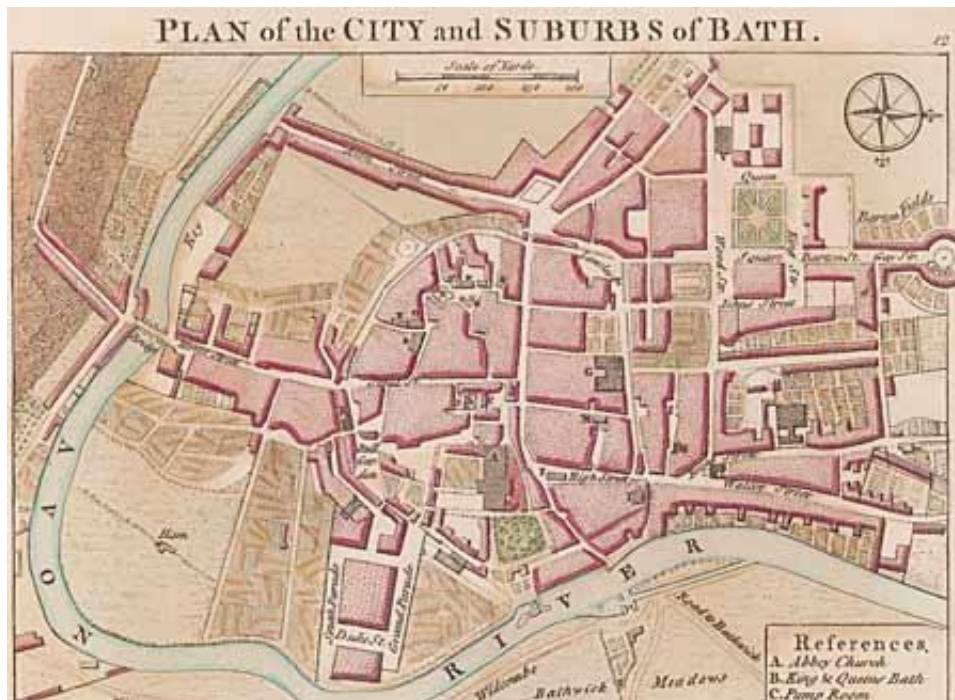
Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο πληθυσμός του Bath έφθασε τους 80.000 περίπου κατοίκους. Τα ηλεκτρικά τραμ στους δρόμους της πόλης αντικαταστάθηκαν με λεωφορεία, ενώ η ανοικοδόμηση της πόλης ήταν έντονη. Μερικά χρόνια όμως αργότερα, κατά τη διάρκεια του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, η πόλη υπέστη πολλές ζημιές και καταστροφές. Έχασαν τη ζωή τους πολλοί άνθρωποι, ενώ υπολογίζεται ότι γύρω στα 19.000⁴⁴³ κτίρια καταστράφηκαν ολοσχερώς.

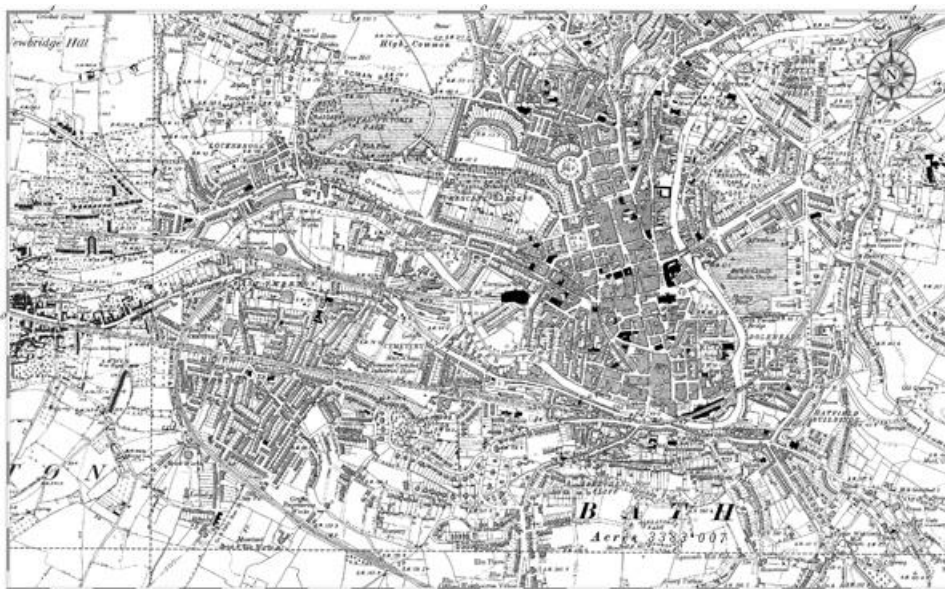
133.Η πόλη Bath το 1742

Πηγή: <http://www.bathintime.co.uk/lowres/51/main/11/267742.jpg>

⁴⁴³ The Royal Crescent Society, «The History of Bath», <http://www.royalcrescentbath.com/History%20bath.htm>

134. Η πόλη Bath το 1764
Πηγή: <http://www.nottingham.ac.uk/>

135. Η πόλη Bath το 1883-1902
Πηγή: <http://www.francisfrith.com/bath/maps/>

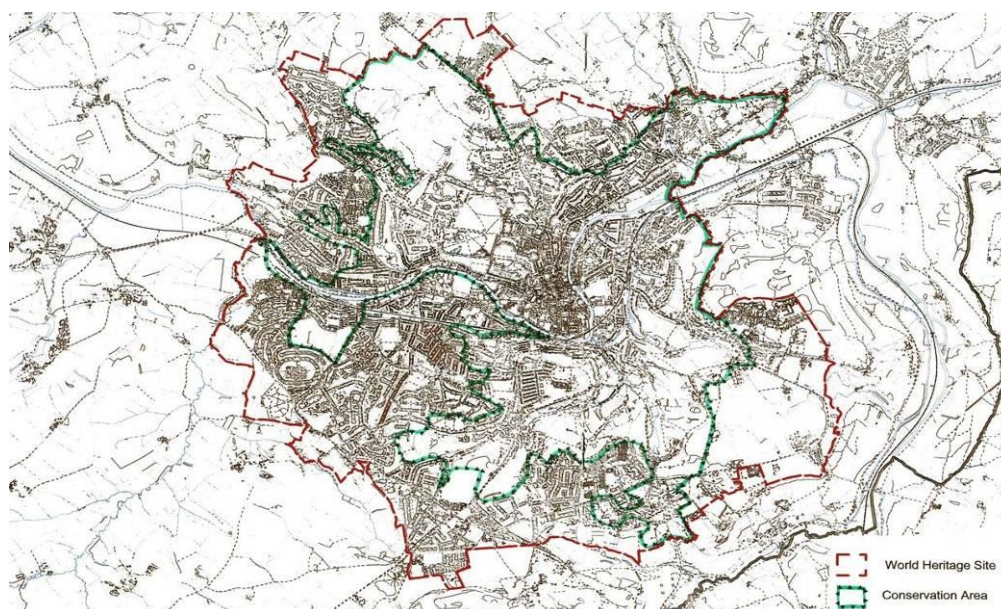
Σήμερα ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται περίπου στους 89.000 κατοίκους. Μια πόλη με μεγάλη ιστορία και έντονο παρελθόν.

Διάγραμμα 8. Πηγή στοιχείων: Bath and North East Somerset District Council: Population Statistics

Έτος	1971	1981	1991	2001	2011
Αριθμ. κατοίκων	84670	79965	78689	83992	88859

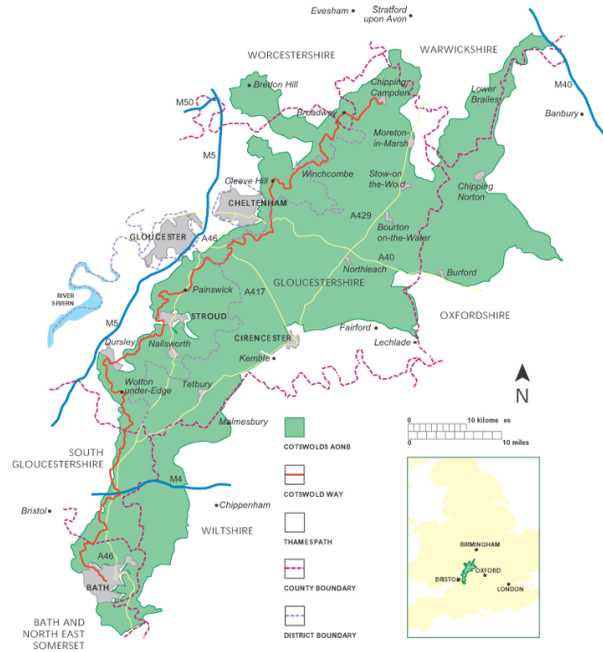
Η σημερινή έκταση της πόλης φθάνει τα 29 τετ. χλμ. Περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό διατηρητέων κτιρίων⁴⁴⁴, ενώ η έκταση της προστατευόμενης περιοχής – conservation area καλύπτει τα 2/3 του συνόλου της πόλης.

136. Το Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς και η προστατευόμενη περιοχή.
Πηγή: Tony Crouch. Bath and North East Somerset Council

⁴⁴⁴ Εκτιμάται ότι ο αριθμός φθάνει τα 4980 κτίρια. City of Bath World Heritage Site Management Plan. Όπ. παρ.

Παράλληλα, σημαντική είναι η ύπαρξη της Περιοχής Εξαιρετικής Φυσικής Ομορφιάς - Cotswolds Area of Outstanding Natural Beauty (AONB), στη βόρεια, ανατολική και νότια πλευρά της πόλης, μιας μεγάλης επιφάνειας προστατευόμενης φυσικής ομορφιάς, με συνολική έκταση 2.038 τετ. χλμ.

137.Χάρτης της περιοχής.
Πηγή: <http://www.cotswoldsaonb.org.uk>

138.Η πόλη του Bath και η Cotswolds Area of Outstanding Natural Beauty. Πηγή: Core strategy, 2009.

Η πόλη του Bath θεωρείται μια από τις ωραιότερες πόλεις της Αγγλίας. Είναι μια από τις καλύτερες πανεπιστημιούπολεις της χώρας και εκτός αυτού αποτελεί πόλο έλξης πολλών τουριστών⁴⁴⁵ εξαιτίας της ιστορίας και της εξαιρετικής ομορφιάς της.

Οι λόγοι και τα κριτήρια⁴⁴⁶ που κατέταξαν την πόλη του Bath στη λίστα των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς σύμφωνα με την UNESCO είναι τα εξής:

Κριτήριο i) ο συνδυασμός των νεο-κλασικών κτιρίων με το περιβάλλον και το αστικό τοπίο, η ποιότητα της αρχιτεκτονικής, η οπτική ομοιογένεια και οι φυσικές ομορφιές της πόλης.

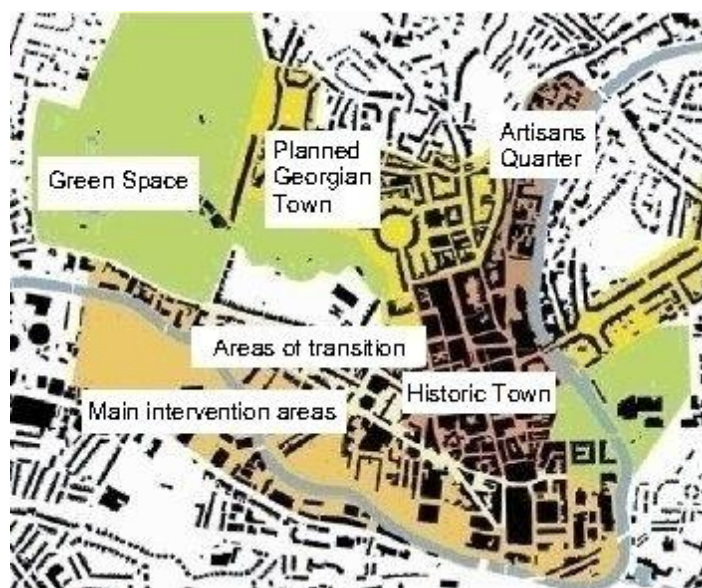
Κριτήριο ii) η πόλη του Bath αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πόλης η οποία συνδυάζει και ενώνει τη φύση με το αστικό τοπίο. Τα κτίρια, πολλά από τα οποία έχουν 'πράσινες' όψεις ή φυτεμένα δώματα παρέχουν, δημιουργούν και πλέκουν ανάμεσά τους ένα δίκτυο ελεύθερων - πράσινων χώρων οι οποίοι διαχέονται σε ολόκληρη την πόλη φθάνοντας μέχρι τον αγροτικό χώρο, δημιουργώντας το αίσθημα μιας κηπούπολης.

Κριτήριο iv) το Bath αντανακλά δυο μεγάλες και σημαντικές περιόδους της ιστορίας: τη ρωμαϊκή και τη γεωργιανή. Η εξαιρετική αστική αρχιτεκτονική, η χωροταξική οργάνωση και η κοινωνική ιστορία της πόλης την κάνουν ξεχωριστή.

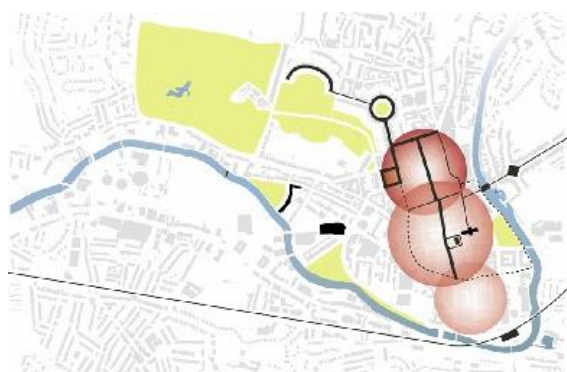
Σήμερα η πόλη του Bath αποτελεί ένα σύγχρονο εμπορικό κέντρο το οποίο επισκέπτονται σε καθημερινή βάση κάτοικοι και από τις γύρω περιοχές. Παρατηρώντας κανείς τις χρήσεις γης της πόλης, μπορεί εύκολα να διακρίνει ότι αυτές διαχωρίζονται κυρίως στις υπηρεσίες, τη διοίκηση, τα γραφεία και τις τράπεζες, καθώς επίσης στα καταστήματα, τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία και την αναψυχή. Οι κύριες βιομηχανικές μονάδες οι οποίες βρίσκονται στα όρια της πόλης και κοντά στον ποταμό Avon, αφορούν κυρίως βιοτεχνίες κατασκευής παπουτσιών και εκδοτικούς οίκους. Παράλληλα, η ύπαρξη του Υπουργείου Άμυνας, το πανεπιστήμιο του Bath, καθώς επίσης το νοσοκομείο της πόλης προσφέρουν πολλές θέσεις εργασίας, γεγονός που προσελκύει το εργατικό προσωπικό από τις κοντινές πόλεις και χωριά.

⁴⁴⁵ Υπολογίζεται ότι γύρω στα 3.7 εκατομμύρια τουρίστες επισκέπτονται το Bath κάθε χρόνο. City of Bath World Heritage Site Management Plan. <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/1.Introduction.htm>

⁴⁴⁶ <http://whc.UNESCO.org>

139. Οι κύριες ζώνες στο κέντρο της πόλης
 Πηγή: <http://www.bathnes.gov.uk/future/Bath/A+Spatial+Framework/default.htm>

140. Οι ζώνες εμπορίου της πόλης μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις βασικούς πυρήνες. Ο πυρήνας στα βόρεια περιλαμβάνει πιο ακριβά καταστήματα για ιδιαίτερα εύπορους καταναλωτές, στο κέντρο υπάρχουν οι γνωστές εταιρείες καταστημάτων για το μέσο πολίτη, ενώ προς τη νότια πλευρά της πόλης υπάρχουν τα φθηνότερα καταστήματα. Πηγή: όπ. παρ.

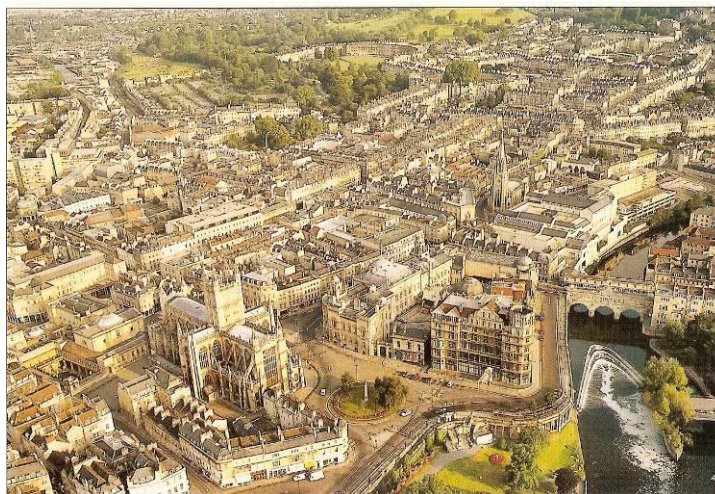

141. Στον παραπάνω χάρτη φαίνεται η περιοχή που παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, ενώ τα κόκκινα σημεία υποδηλώνουν τα μουσεία και τους πολιτιστικούς πόλους έλξης.
 Πηγή: <http://www.bathnes.gov.uk/future/Bath/A+Spatial+Framework/Living+heritage.htm>

142. Οι βιομηχανικές ζώνες της πόλης, κοντά στον ποταμό Avon. Bath western riverside. Όπ. παρ.

Επιπρόσθετα, οι περισσότερες περιοχές κατοικίας βρίσκονται σε καλή κατάσταση. Πολλά από τα σπίτια είναι ιστορικά κτίρια τα οποία οι ιδιοκτήτες τους προστατεύουν και συντηρούν ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Παρόλα αυτά έχει αρχίσει να γίνεται εμφανής η ανάγκη για δημιουργία νέων περιοχών κατοικίας εντός του κέντρου της πόλης, γεγονός το οποίο δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί εξαιτίας των καθορισμένων ορίων της πόλης από την περιμετρική ζώνη πρασίνου (green belt) και των ελάχιστων εναπομείναντων ελεύθερων και ανεκμετάλλευτων χώρων.

143. Αεροφωτογραφία του ιστορικού κέντρου . Τουριστική κάρτα

Έντονο είναι και το πρόβλημα κυκλοφορίας στην πόλη. Σύμφωνα με δημοσίευμα εφημερίδας⁴⁴⁷, πάνω από 27000 άνθρωποι ταξιδεύουν καθημερινά από και προς το Bath με αυτοκίνητο με σκοπό να πάνε στον τόπο εργασίας τους, ενώ υπολογίζεται ότι το ετήσιο κόστος της κυκλοφοριακής συμφόρησης φθάνει τα 50 εκατομμύρια αγγλικές λίρες.

Η δημιουργία νέων κύριων οδικών αρτηριών δε θεωρείται ως η πλέον αποδεκτή λύση και έμφαση δίδεται σήμερα στη σωστότερη διαχείριση της κυκλοφορίας με την υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών, κυρίως όσον αφορά τις χρήσεις γης. Βασικός στόχος είναι η χρήση των ήδη υφιστάμενων οδών και η μείωση της κυκλοφοριακής συμφόρησης, της μόλυνσης και του καθημερινού κινδύνου από τη χρήση των αυτοκινήτων. Παράλληλα, η πόλη έχει συχνές και αξιόπιστες λεωφορειακές διαδρομές, καθώς επίσης χώρους 'park and ride' για μεταβίβαση των κατοίκων από τα προάστια προς το κέντρο της πόλης.

⁴⁴⁷ «Warning over Bath traffic jams», *The Bath Chronicle*, Tuesday 30th September 2008, <http://www.thisisbath.co.uk/news/Warning-Bath-traffic-jams/article-361840-detail/article.html>

Ακόμα, στις μεταφορές που υπάρχουν στην πόλη θα πρέπει να προστεθούν ο κεντρικός σιδηροδρομικός σταθμός Bath Spa που συνδέει το Bath με το Bristol, το Λονδίνο, το Portsmouth και το Cardiff, αλλά και ο ποταμός Avon ο οποίος ενώνεται⁴⁴⁸ με τον Τάμεση και αποτελεί μια ευχάριστη και δημοφιλή διαδρομή για τους χρήστες των στενών πλοιαρίων.

Το αρχιτεκτονικό ύφος που κυριαρχεί στην πόλη, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι το γεωργιανό, καθώς τα περισσότερα κτίρια της ρωμαϊκής, σαξονικής και μεσαιωνικής περιόδου έχουν πλέον καταστραφεί. Εξαιρετα δείγματα οικοδομημάτων της περιόδου αυτής παρουσιάζονται στη συνέχεια, καθώς αποτελούν πόλο έλξης και θαυμασμού τόσο των επισκεπτών, όσο και των κατοίκων της περιοχής.

Το Αβαείο της πόλης

Το αβαείο του Αγίου Πέτρου και του Αγίου Παύλου, όπως επίσημα ονομάζεται το αβαείο του Bath, λειτουργεί σήμερα ως χριστιανική εκκλησία στο κέντρο της πόλης. Αρχικά κατασκευάστηκε ως Αγγλο-σαξονική εκκλησία το 757, αλλά καταστράφηκε από τους Νορμανδούς κατακτητές το 1066. Εν συνεχεία ξαναχτίστηκε το 1090 ως νορμανδικός καθεδρικός ναός και μετά από πολλές καταστροφές και ριζικές ανακαινίσεις πήρε την τελική του μορφή το 1499.

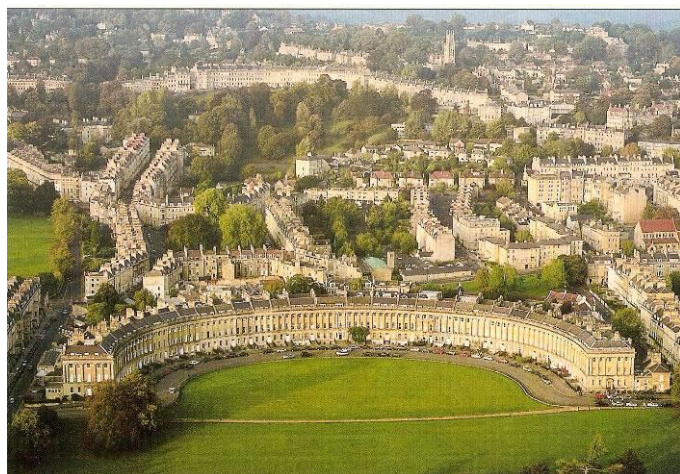
Το κτίριο έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο και ανήκει στην κατηγορία I. Σήμερα μπορεί να φιλοξενήσει γύρω στους 1200⁴⁴⁹ ανθρώπους και χρησιμοποιείται πέρα από θρησκευτικός χώρος, ως αίθουσα πολλαπλών εκδηλώσεων για κονσέρτα, εκθέσεις και πολιτιστικές συγκεντρώσεις.

⁴⁴⁸ Εηρογιάννη Μ. «Στρατηγικός σχεδιασμός ειδικών χρήσεων. Μελέτη περίπτωσης το Πανεπιστήμιο του Bath», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση: Πολεοδομία - Χωροταξία, Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος "Δυναμική των χωρικών δομών και των χρήσεων γης και σύγχρονες πρακτικές του σχεδιασμού", 2007.

⁴⁴⁹ «Bath Abbey. Where earth and heaven meet», http://www.bathabbey.org/opening_times.htm

Royal Crescent

Το Royal Crescent σχεδιάστηκε από τον John Wood το νεότερο και κατασκευάστηκε μεταξύ 1667 και 1774. Αποτελεί εξαιρετικό δείγμα γεωργιανής αρχιτεκτονικής και για το λόγο αυτό έχει χαρακτηριστεί από την επιτροπή ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας ως διατηρητέο κτήριο κατηγορίας I.

144.Κύρια όψη. Τουριστική κάρτα

145.Κάτοψη και όψη του κτηρίου
Πηγή: <http://www.greatbuildings.com>

Το κτίσμα, με κοίλη, ημι – ελλειπτική κάτοψη, σχεδιάστηκε με σκοπό να στεγάσει 30 κατοικίες. Η κύρια όψη του διακοσμήθηκε με 114 μεγάλα ιωνικά κιονόκρανα, ενώ η αρχική του οροφή ήταν κατασκευασμένη από πέτρα.

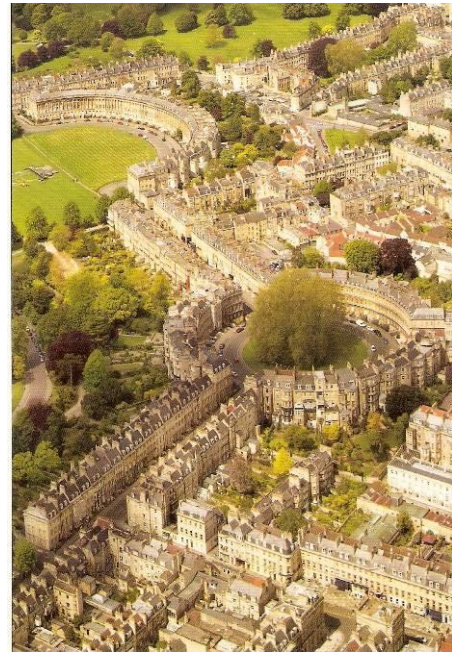
Το 1945 υπήρξε πρόταση να μετατραπούν οι κατοικίες σε πολιτικά γραφεία. Σήμερα στο κτήριο στεγάζονται κατοικίες, μουσείο και υπερπολυτελές ξενοδοχείο.

Circus

Το Circus αποτελεί ένα ιδιαίτερο δείγμα γεωργιανής αρχιτεκτονικής και αστικού σχεδιασμού. Ξεκίνησε να κατασκευάζεται το 1754 και ολοκληρώθηκε το 1768. Υπήρξε ιδέα του John Wood του πρεσβύτερου, αλλά εξαιτίας του θανάτου του, ολοκληρώθηκε αρκετά χρόνια αργότερα από το γιο του. Πρόκειται για ένα μεγάλο δακτύλιο το κέντρο του οποίου προοριζόταν για χώρο άθλησης και αναψυχής, ενώ περιμετρικά αυτού υπάρχουν τρία όμοια συγκροτήματα κατοικιών σε ακτινωτή διάταξη.

Ως κεντρική ιδέα του όλου έργου λέγεται ότι υπήρξε το Κολοσσαίο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο ισόγειο των κτηρίων υπάρχουν κίονες δωρικού ρυθμού, στον πρώτο όροφο κίονες ιωνικού ρυθμού και τέλος στο δεύτερο όροφο κίονες κορινθιακού ρυθμού.

Σήμερα στο κέντρο της πλατείας υπάρχει χαμηλό και ψηλό πράσινο και αστικός εξοπλισμός για στάση και ξεκούραση.

146. Αεροφωτογραφία
Τουριστική κάρτα

Pulteney Bridge

Η γέφυρα Pulteney ολοκληρώθηκε το 1773 και έχει χαρακτηριστεί από την επιτροπή ιστορικών κτηρίων και μνημείων της Αγγλίας ως διατηρητέο κτίσμα κατηγορίας I. Σχεδιάστηκε από τον Σκωτσέζο αρχιτέκτονα Robert Adam μετά από εντολή του δικηγόρου και μέλους του κοινοβουλίου William Pulteney. Ο τελευταίος είχε ως στόχο του τη σύνδεση του Bath με το τότε προάστιο της πόλης, το Bathwick.

Ο R. Adam, μετά από επισκέψεις στη Βενετία και τη Φλωρεντία και επηρεασμένος από τις ιταλικές γέφυρες Vecchio και Rialto, σχεδίασε μια επιβλητική γέφυρα με έντεκα μαγαζιά σε κάθε μια πλευρά. Το 1792 έγιναν σημαντικές αλλαγές στις όψεις των καταστημάτων για εμπορικούς κυρίως σκοπούς, γεγονός που αλλοίωσε τον αρχικό σχεδιασμό, ενώ το 1799 και το 1800 πλημμύρες κατέστρεψαν τη μη καλά στηριζόμενη βόρεια πλευρά της γέφυρας. Αποκαταστάσεις γινόντουσαν σταδιακά με σημαντικότερη εξ' αυτών αυτήν του 1975 με αφορμή τον εορτασμό του έτους Παγκόσμιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Ρωμαϊκά λουτρά

Τα Ρωμαϊκά λουτρά αποτελούν το σημαντικότερο ιστορικό αλλά και τουριστικό αξιοθέατο της πόλης. Η ιερή πηγή από την οποία ξεχειλίζουν καθημερινά⁴⁵⁰ 1.170.000 λίτρα νερού θερμοκρασίας 46 βαθμών Κελσίου ανακαλύφθηκε από τους Κέλτες. Οι τελευταίοι έχτισαν στο σημείο αυτό την πρώτη λάρνακα την οποία και αφιέρωσαν στη θεότητα Sulis. Ο ιερός ναός κατασκευάστηκε το 60-70 π.Χ. και το υπόλοιπο συγκρότημα με τα ρωμαϊκά λουτρά ολοκληρώθηκε μέσα στα επόμενα 300 χρόνια.

Κατά τη διάρκεια της Αγγλο-σαξονικής περιόδου το αρχικό συγκρότημα εν μέρει καταστράφηκε. Κατά τη διάρκεια όμως του 12^{ου} και 16^{ου} αιώνα έγιναν κάποιες επεμβάσεις και τροποποιήσεις σε αυτό, την τελική μορφή του οποίου πήρε το 18^ο αιώνα. Σήμερα, τα λουτρά δε χρησιμοποιούνται από τους επισκέπτες και αυτό γιατί το νερό⁴⁵¹ περνάει ακόμα από σωλήνες μολύβδου που είναι σε λειτουργία.

147. Η κύρια είσοδος
Πηγή: <http://www.romanbaths.co.uk>

148. Το Caldarium με το σύστημα υποκαύστων που εξασφάλιζε την απαραίτητη θερμότητα
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

Όσον αφορά το αστικό πράσινο και τους ελεύθερους χώρους, η πόλη του Bath έχει πολλά να επιδείξει. Σε όλη την έκταση της πόλης υπάρχουν διάσπαρτοι χώροι πρασίνου και πάρκα για ξεκούραση και αναψυχή.

⁴⁵⁰ <http://en.wikipedia.org>

⁴⁵¹ Roman Baths, <http://www.sacred-destinations.com>

Ένας από τους μεγαλύτερους χώρους πρασίνου είναι το Alexander Park το οποίο και καταλαμβάνει έκταση 11 στρεμμάτων. Βρίσκεται νότια του ποταμού Ανον και δημιουργήθηκε το 1902. Διαθέτει παιδότοπο, βρίσκεται στο λόφο Beechen και προσφέρει εξαιρετική πανοραμική θέα της πόλης και των γειτονικών κοιλάδων.

149&150. Alexander και Royal Victoria Parks. Πηγή: google earth

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το Royal Victoria Park το οποίο συνορεύει ανατολικά με το Royal Crescent και βρίσκεται στην καρδιά της πόλης. Πρόκειται για ένα από τα πρώτα δημόσια πάρκα της χώρας το οποίο έχει χαρακτηριστεί από τον Οργανισμό Αγγλικής κληρονομιάς – English Heritage ως πάρκο εθνικής ιστορικής σημασίας. Δημιουργήθηκε το 1829 και περιλαμβάνει παιδότοπο, βοτανικούς κήπους⁴⁵², χώρο για τένις και γκολφ, λίμνες, κίσκια και δημόσιες τουαλέτες.

Επιπρόσθετα, μεγάλης έκτασης πάρκο είναι και οι κήποι Sydney. Πρόκειται για το παλαιότερο πάρκο της πόλης, σχεδιασμένο και διακοσμημένο από τον αρχιτέκτονα Harcourt Masters το 1795. Τα 12 στρέμματα γης κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα κατακλύζονταν από μέλη της βασιλικής οικογένειας και από υψηλού κύρους προσωπικότητες της εποχής. Σήμερα παραμένει δημοφιλές και συγκεντρώνει κόσμο για ποικίλλες δραστηριότητες όπως ποδηλασία, τένις και παιδικό παιχνίδι.

Τέλος, ένα μικρότερης έκτασης πάρκο, πολύ αρεστό και σε κοντινή απόσταση από τους κήπους Sydney και το κέντρο της πόλης είναι το Henrietta Park. Πρόκειται για μια έκταση 7 στρεμμάτων εξαιρετικής ομορφιάς, η οποία διαμορφώθηκε ως πάρκο το 1897. Σήμερα προσελκύει κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας άτομα, καθώς είναι ένας τόπος ηρεμίας και γαλήνης.

⁴⁵² Οι βοτανικοί κήποι καταλαμβάνουν συνολική έκταση 9,5 στρεμμάτων και αποτελούν μια από τις καλύτερες συλλογές φυτών στη δυτική χώρα. Δημιουργήθηκαν το 1887. <http://www.bathnes.gov.uk>

7.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η ανάγκη διάσωσης του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς το 1968 με το χαρακτηρισμό του ως **προστατευόμενη περιοχή – conservation area**. Η έκταση⁴⁵³ αυτή φθάνει τα 1.486 εκτάρια και παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον, ο χαρακτήρας ή η φυσιογνωμία της οποίας είναι επιθυμητό να προστατευτεί και να διασωθεί. Η απόφαση αυτή επιβεβαιώθηκε αρκετά χρόνια αργότερα και από την UNESCO, όταν το **1987** η Πόλη του Bath χαρακτηρίστηκε ως **πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**.

151. Τα όρια της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Πηγή: <http://UNESCO.org>

Η πολιτιστική και κοινωνική ιστορία της πόλης, μέσα στις οποίες περιλαμβάνονται οι θερμές πηγές, η ρωμαϊκή αρχαιολογία, η αρμονία του τοπίου, του αστικού σχεδιασμού, της αρχιτεκτονικής και των υλικών, επαναπροσδιόρισαν την πόλη το 18^ο αιώνα. Έκτοτε η πόλη ως μια ζωντανή κοινότητα, ως ένα μίγμα της ιστορίας και της σύγχρονης ζωής συνεχώς μεταβάλλεται, αναπτύσσεται, οργανώνεται και προσαρμόζεται στις σύγχρονες απαιτήσεις.

Η επιθυμία για μακροπρόθεσμη προστασία της κληρονομιάς της πόλης από την αγγλική κυβέρνηση, καθώς και οι οδηγίες της UNESCO προς τα μέλη κράτη με πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, οδήγησε τις αρμόδιες υπηρεσίες στη σύνταξη ενός Σχεδίου Διαχείρισης το οποίο και περιγράφεται αναλυτικά στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

⁴⁵³ Conservation Areas, <http://www.bathnes.gov.uk/BathNES/environmentandplanning/Conservation/conservationareas/>

**7.3 ΑΡΧΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ 2003-2009
(ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ 2010-2016 ΚΑΙ ΕΚ ΝΕΟΥ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ 2016-2022)**

Το Σχέδιο Διαχείρισης για την αγγλική πόλη Bath είναι ένα κείμενο⁴⁵⁴ συνεργασίας το οποίο παρέχει οδηγίες για τις δραστηριότητες των οργανισμών και των ατόμων που ενεργούν για την προστασία του τόπου και έχει ως σκοπό του την επίτευξη της ολιστικής και συντονισμένης διαχείρισης. Παρέχει ένα πλαίσιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς το οποίο περιλαμβάνει τη διάσωση των αρχιτεκτονικών, αρχαιολογικών, τοπικών και φυσικών στοιχείων του τόπου, προσπαθώντας να κατανοηθεί η σημασία του, να χρησιμοποιηθεί για εκπαιδευτικό σκοπό ο ρόλος του και ταυτόχρονα να υποστηριχθεί η τοπική κοινωνία.

Το αρχικό κείμενο συντάχθηκε το 2003⁴⁵⁵ από μια Επιτροπή⁴⁵⁶ στην οποία συνεργάστηκαν αντιπρόσωποι τοπικών και εθνικών οργανώσεων από διάφορους τομείς της πόλης και αποτελείτο από πέντε (5) συνολικά κεφάλαια.

 Στο πρώτο κεφάλαιο - **‘Εισαγωγή’**, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο μνημείο και στην αξία του ως μοναδικός πολιτιστικός⁴⁵⁷ τόπος λόγω της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομίας, του τοπίου, των αρχαιολογικών ευρημάτων και του ρόλου του στην εξέλιξη της κοινωνικής ιστορίας. Παράλληλα, επισημαίνονται οι κύριοι **στόχοι** του Σχεδίου Διαχείρισης οι οποίοι συνοψίζονται ως εξής:

- *Προώθηση της αποτελεσματικής διαχείρισης του προτεινόμενου Μνημείου*
- *Εξασφάλιση ότι οι μοναδικές αξίες του Μνημείου γίνονται κατανοητές και ότι θα διατηρηθούν στο μέλλον*

⁴⁵⁴ City of Bath World Heritage Site Management Plan, <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/1.introduction.htm>

⁴⁵⁵ Το καλοκαίρι του 2010 τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση η αναθεώρηση του αρχικού Σχεδίου Διαχείρισης το οποίο θα είχε ισχύ από το 2010 έως το 2016. Σημαντικές διαφορές δεν υπήρχαν, καθώς το αρχικό Σχέδιο θεωρήθηκε ιδιαίτερα πετυχημένο (36% των δράσεων έχουν υλοποιηθεί, 38% μερικώς υλοποιηθεί και 26% ακόμα όχι). Στην ουσία στο νέο Σχέδιο συμπεριλαμβάνονται οι δράσεις που έχουν υλοποιηθεί, απλουστεύεται η δομή του και επισημαίνονται οι συστάσεις της UNESCO. Management Plan 2010-2016.

⁴⁵⁶ Στην Επιτροπή αυτή συμμετείχαν αντιπρόσωποι της Υπηρεσίας Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού, του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς, του Συμβουλίου του Bath και του ανατολικού Somerset, του ICOMOS της Μεγάλης Βρετανίας, του εμπορικού επιμελητηρίου, της ένωσης κατοίκων της πόλης και οργανισμών όπως National Trust, Bath preservation Trust και Rotork plc.

⁴⁵⁷ Όπ. παρ.

- Προστασία και προβολή της πόλης του Bath ως μια ζωντανή και οικονομικά ενεργή πόλη, η οποία ωφελείται από την λειτουργία της ως πόλη Μνημείο.
- Βελτίωση των λειτουργικών προβλημάτων της πόλης, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις ώστε κάτοικοι και επισκέπτες να απολαμβάνουν και να κατανοούν το Μνημείο και
- Διάχυση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής στα θέματα κληρονομιάς της πόλης διαμορφώνοντας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο μια κοινή συνείδηση για τη διαχείρισή της.

 Στο δεύτερο κεφάλαιο - **‘Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου’**,

γίνεται εκτενής και λεπτομερής περιγραφή του μνημείου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτιστική αξία αυτού και πιο συγκεκριμένα στη διασαφήνιση των κριτηρίων ένταξης της πόλης του Bath στη λίστα των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς. Σύμφωνα με την UNESCO η πόλη του Bath πληρούσε τα εξής κριτήρια:

iii) ‘αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό δημιούργημα ανθρώπινης ευφυΐας’

Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, η πόλη άκμασε και επεκτάθηκε γρήγορα, μεταβάλλοντας το χαρακτήρα της από μεσαιωνικό σε κλασικό. Σε διάστημα εκατό ετών, η πόλη άλλαξε εικόνα και απέκτησε ένα μεγάλο μέρος της καθολικής της αξίας το οποίο και οφείλει σε μεγάλο βαθμό στην ικανότητα και τη δημιουργικότητα των αρχιτεκτόνων και των οραματιστών του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Οι τελευταίοι, εκμεταλλεύοντας τα φυσικά χαρακτηριστικά της πόλης και δουλεύοντας έχοντας κοινό όραμα, εφάρμοσαν και ανέπτυξαν τον Παλλαδιανισμό και δημιούργησαν μια πόλη αρμονική και εξαιρετικά όμορφη, σε απόλυτη συμφωνία με το τοπίο και το περιβάλλον.

iv) ‘εκφράζει σημαντική αλλαγή ανθρώπινων αξιών σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή πολιτιστικό τόπο, σε δημιουργίες αρχιτεκτονικής ή τεχνολογίας, πολεοδομίας, τοπίου ή τεχνών’

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της πόλης του Bath δεν ακολούθησε τα σχεδιαγράμματα και τη διάταξη των οδών των πόλεων της Αναγέννησης, τα οποία και κυριάρχησαν κατά τη διάρκεια του 15^{ου}, 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Οι μεσαιωνικές οχυρώσεις και οι κανόνες της εκκλησίας και του Κράτους δεν επηρέασαν τη δομή της πόλης, όπως συνέβη σε άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις και η οποία δεν ακολούθησε ούτε τα μεγάλα αξονικά σχέδια και τις απόλυτες κλασικές μορφές. Αντίθετα, οι κανόνες του

Παλλαδιανισμού και οι ιδέες του γαλλικού Διαφωτισμού ερμηνεύτηκαν ελεύθερα με τη βοήθεια και τη συμβολή της κοινωνίας, τις φιλοδοξίες της μεσαίας τάξης και την απουσία οποιουδήποτε τύπου απειλής από εχθρούς.

Τα προαναφερόμενα έργα Crescent και Circus και η σύνδεση μεταξύ τους υπήρξαν πρότυπα δημιουργήματα, καθώς επηρέασαν τον πολεοδομικό σχεδιασμό μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Οι αρχές μια ευέλικτης και μιας ‘ανεπίσημης’ σχέσης μεταξύ δρόμου, ελεύθερου χώρου και κτιρίου, αρχικά προβληματίσε, καθώς ήταν μια τελείως διαφορετική αντιμετώπιση του χώρου, αλλά τελικά βρήκε εφαρμογή σε πολλές πόλεις όπως η Βοστώνη, το Λονδίνο, το Εδιμβούργο, το Exeter και το Brighton.

ν) ‘αποτελεί αξιόλογο παράδειγμα τύπου κτιρίων ή αρχιτεκτονικού συνόλου, απεικονίζοντας συγκεκριμένο/α στάδιο/α της ανθρώπινης ιστορίας’

Το ιστορικό περιβάλλον της πόλης του Bath αντανακλά δυο χαρακτηριστικές περιόδους, τη Ρωμαϊκή και τη Γεωργιανή. Τα ρωμαϊκά λουτρά και τα αρχαιολογικά οικοδομικά λείψανα που ήλθαν στο φως παρέχουν την ευκαιρία να μελετηθεί η ρωμαϊκή αυτοκρατορία και να κατανοηθεί και να εκτιμηθεί ο κοινωνικός και θρησκευτικός χαρακτήρας της κοινωνίας αυτής.

Παράλληλα, τόσο τα μεμονωμένα κτήρια, όσο και τα αρχιτεκτονικά σύνολα του 18^{ου} αιώνα συντελούν ώστε η πόλη ως σύνολο να αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα αστικής αρχιτεκτονικής, χωρικής οργάνωσης και κοινωνικής ιστορίας. Τα δημόσια κτίρια, τα κτίρια κατοικίας, τα πάρκα, οι κήποι, οι ελεύθεροι χώροι, τα βιομηχανικά υπολείμματα και τα ορυχεία πέτρας αντιπροσωπεύουν την επιβίωση σημαντικών αξιών που συνέβαλαν στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και του πολεοδομικού σχεδιασμού της εποχής εκείνης.

 Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο *‘Ζητήματα διαχείρισης και στόχοι’*, παρουσιάζονται αναλυτικά τα προβλήματα της πόλης, καθώς και οι στόχοι που τίθεντο μέσα από το Σχέδιο Διαχείρισης και που αφορούν την επίλυση αυτών. Πρόκειται ουσιαστικά για μια δέσμη 118 δράσεων την ευθύνη και το συντονισμό των οποίων έχει το Συμβούλιο⁴⁵⁸ του Bath και του Βορειοανατολικού Somerset. Παράλληλα βέβαια υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ατόμων και οργανώσεων που έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στην εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης και η

⁴⁵⁸ Bath & North East Somerset Council

συμμετοχή τους, ιδιαίτερα αυτή της τοπικής κοινότητας, είναι ουσιαστική για το μέλλον μιας πόλης με παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι όμοια με αυτήν του Σχεδίου Διαχείρισης της Κέρκυρας, χωρίζοντας και ομαδοποιώντας τα ζητήματα σε πέντε βασικές ενότητες:

- Εφαρμογή του σχεδίου και επιπτώσεις
- Προστασία και διατήρηση του μνημείου
- Τεκμηρίωση, Εκπαίδευση και έρευνα
- Πρόσβαση και μετακινήσεις
- Διαχείριση επισκεπτών

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται αναλυτικά οι παραδοχές και οι στόχοι για κάθε μια από τις ενότητες αυτές.

Ενότητα 1: Εφαρμογή του σχεδίου και επιπτώσεις		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Διοίκηση	Επίσημη και περιεκτική διοικητική ρύθμιση. Περιεκτική και επιτυχημένη εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης με βάση τη συνεργασία. Ανάγκη εκπαίδευσης αυτών που θα ασχοληθούν με τη διοίκηση της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Ανάγκη για εξασφάλιση πόρων. Ανάγκη για αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας ενημέρωσης και επικοινωνιών.	Οι διοικητικές ρυθμίσεις πρέπει να είναι κατάλληλες για την αποτελεσματική εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης, να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, να επιτρέπουν τη συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και να εξασφαλίζουν την απαραίτητη χρηματοδότηση
Χρηματοδότηση	Εξασφάλιση χρηματοδότησης από τις τοπικές αρχές οι οποίες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις δαπάνες για τη φροντίδα του μνημείου. Μη θεσμοθετημένες χρηματοδοτήσεις για τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.	Διάθεση πόρων και οικονομική ενίσχυση. Ευκαιρίες χρηματοδότησης για τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.
Διαχείριση των κινδύνων	Δεν υπάρχει συνολική τεκμηρίωση των κινδύνων, την ευθύνη των οποίων έχουν πολλοί φορείς και οργανισμοί. Οι κίνδυνοι δεν οφείλονται πάντα σε φυσικά αίτια. Η πολιτική και διοικητική μεταρρύθμιση μπορεί να αποτελέσει απειλή για τις υποχρεώσεις που πρέπει να εκπληρωθούν σύμφωνα με τη Συνθήκη παγκόσμιας κληρονομιάς	Συνολική αποτίμηση των κινδύνων και συντονισμός των διαφόρων φορέων.
Διάχυση των πληροφοριών	Υπάρχει σημαντικός αριθμός αρχείων που αφορούν το μνημείο, τα οποία είτε έχουν χαθεί, είτε βρίσκονται στην κατοχή διαφορετικών φορέων. Έλλειψη συντονισμένου συστήματος για την αποθήκευση, την ανάλυση ή τη χρήση	Συλλογή, αποθήκευση και ανάλυση των πληροφοριών με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η συμβατότητα, η δυνατότητα πρόσβασης και η διάχυση πληροφοριών.

	<p>σημαντικών αρχείων. Υπάρχει ένα ευρύ φάσμα ατόμων και οργανώσεων που συμμετέχουν στη διαχείριση της περιοχής και που απαιτούν την πρόσβαση σε ένα περιεκτικό σύστημα πληροφοριών για να λάβουν ενημερωμένες αποφάσεις. Περιορισμένη χρήση της τεχνολογίας επικοινωνιών GIS για την αποθήκευση αρχείων. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι, οι γνώσεις και οι απόψεις των οποίων δεν έχουν καταγραφεί ποτέ, αλλά αν χαθούν θα είναι αναντικατάστατες.</p>	<p>Χρήση της μοντέρνας τεχνολογίας για την ανάπτυξη βάσης δεδομένων.</p>
Εποπτεία	<p>Το εθνικό σύστημα προγραμματισμού δεν ενσωματώνει τον τακτικό ή λεπτομερή έλεγχο της κατάστασης της πόλης όπως απαιτείται από τις περιοδικές εκθέσεις της UNESCO και του Σχεδίου Διαχείρισης. Υπάρχουν διάφορα προγράμματα ελέγχου τα οποία δεν είναι περιεκτικά, συντονισμένα ή συμβατά με όλες τις μεθόδους ανάλυσης. Ο τακτικός έλεγχος της εφαρμογής του Σχεδίου Διαχείρισης θα επιτρέψει τις οποιεσδήποτε απαραίτητες βραχυπρόθεσμες αλλαγές.</p>	<p>Ολοκληρωμένη και αντικειμενική εικόνα για την κατάσταση του μνημείου. Δημιουργία ενός συστήματος που συνεχώς θα εποπτεύει την κατάσταση του μνημείου.</p>
Οριοθέτηση	<p>Κανένας χάρτης με τα όρια του μνημείου δεν παραδόθηκε στην Επιτροπή παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO κατά την ένταξη της πόλης στη λίστα το 1987. Τα όρια που χρησιμοποιούνται από τις τοπικές αρχές σήμερα είναι βασισμένα στα διοικητικά όρια της πόλης, παρά σε μια αξιολόγηση του χαρακτήρα και της έκτασης του μνημείου. Δεν υπάρχει ζώνη προστασίας του μνημείου και ούτε κάποια αξιολόγηση για το αν μια ζώνη προστασίας είναι απαραίτητη.</p>	<p>Ανάπτυξη προτάσεων για την κατάλληλη οριοθέτηση του μνημείου και της περιμετρικής ζώνης προστασίας αυτού. Έγκριση της τελικής πρότασης από την Επιτροπή παγκόσμιας κληρονομιάς.</p>
Τοπική κοινωνία	<p>Η τοπική κοινωνία δεν είναι ενήμερη για την ιστορία και τις αξίες του μνημείου, καθώς επίσης για τις υποχρεώσεις και τα οφέλη από την ένταξη στον κατάλογο της UNESCO. Η κατανόηση των αξιών της μνημείου θα έχει ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση και τη συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του. Οι τοπικές κοινότητες έχουν συλλογικές και μεμονωμένες ευθύνες για την προστασία του μνημείου για τις οποίες πρέπει να ενημερωθούν καλύτερα.</p>	<p>Ενημέρωση των πολιτών για τις αξίες και τα οφέλη που προκύπτουν από το μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενθάρρυνση της τοπικής κοινότητας να ασχοληθεί με την προστασία και τη συντήρηση του μνημείου.</p>
Θεσμική προστασία	<p>Το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης του Bath έχει αντικατασταθεί από το ρυμοτομικό σχέδιο ολόκληρης της περιοχής του Bath & του Βορειοανατολικού Somerset. Τα όρια της προστατευόμενης περιοχής δεν είναι ξεκάθαρα. Τα διατηρητέα κτήρια είναι υπό αναθεώρηση.</p>	<p>Προστασία του μνημείου παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς με τα κατάλληλα νομοθετικά εργαλεία.</p>
Αξιολόγηση της μεταβολής	<p>Η μεταβολή, δηλαδή η ανάπτυξη, είναι απαραίτητη. Η μεταβολή μπορεί να είναι ταυτόχρονα μια ευκαιρία για τη βελτίωση του μνημείου, αλλά και μια απειλή για την επιβίωση των αξιών</p>	<p>Αξιολόγηση του χαρακτήρα και των αξιών της πόλης και της δυνατότητά της να στηρίξει την οποιαδήποτε μεταβολή. Οι προτάσεις ανάπτυξης θα</p>

	<p>του.</p> <p>Η διαχείρισή της μεταβολής πρέπει να βασίζεται σε αποφάσεις που θα λαμβάνουν υπόψιν τις ιδιαίτερες αξίες του μνημείου.</p> <p>Υπάρχουν πολλά διαφορετικά εργαλεία διαθέσιμα για την ανάπτυξη οδηγιών, (όπως η PPG15 και 16) αλλά δεν υπάρχει κανένα πλαίσιο που να συνδέει τις αξίες της περιοχής και τη δυνατότητά τους να αντισταθούν στη μεταβολή.</p>	<p>πρέπει να αξιολογηθούν και να ενθαρρύνουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της πόλης.</p>
Έλεγχος του χαρακτήρα επεμβάσεων	<p>Οι επεμβάσεις, μικρές ή μεγάλες, μέσα και γύρω από την πόλη μπορούν να ασκήσουν ουσιαστική επίδραση στον ευρύτερο χαρακτήρα του μνημείου.</p> <p>Οι επεμβάσεις στα περίχωρα της πόλης μπορούν φυσικά ή οπτικά να υποβιβάσουν την περιοχή.</p> <p>Οι επεμβάσεις που χωριστά δεν επηρεάζουν την αυθεντικότητα, την ιστορικότητα, την αρχαιολογία ή το χαρακτήρα του μνημείου, συσσωρευτικά, μπορεί να προκαλέσουν την υποβάθμιση του τελευταίου.</p> <p>Η αξιολόγηση των προτάσεων στην περιοχή, εξαρτάται άμεσα από την κατανόηση των αξιών και του χαρακτήρα του μνημείου.</p>	<p>Οι τοπικές αρχές και οι οργανισμοί που συμμετέχουν στη διαχείριση του μνημείου δε θα πρέπει να επιτρέπουν οποιαδήποτε επέμβαση η οποία που θα μπορούσε να είναι καταστρεπτική για την περιοχή.</p>
Σύγχρονη ανάπτυξη	<p>Τα πρότυπα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, δεν ταιριάζουν με τα πρότυπα της ιστορικής αρχιτεκτονικής της πόλης.</p> <p>Η υψηλή ποιότητα της ιστορικής αρχιτεκτονικής πρέπει να 'συμπληρωθεί' από υψηλότερη ποιότητα σύγχρονου σχεδίου.</p> <p>Πρέπει να υπάρξει μια υπόθεση υπέρ της συντήρησης της ιστορικότητας της περιοχής.</p> <p>Η αξιολόγηση των προτάσεων στην περιοχή εξαρτάται άμεσα από την κατανόηση των αξιών και του χαρακτήρα του μνημείου.</p> <p>Οι σύγχρονες επεμβάσεις είναι σημαντικές για την οικονομική ευημερία, την αναγέννηση και τη ζωτικότητα της πόλης, λαμβάνοντας υπόψιν όμως πάντα τις αξίες και τη σημασία του μνημείου.</p>	<p>Η σύγχρονη αρχιτεκτονική πρέπει να ενθαρρύνεται και να ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες αξίες της πόλης.</p> <p>Η σύγχρονη ανάπτυξη πρέπει να ενσωματώνεται στον υπάρχοντα χαρακτήρα του μνημείου.</p>

Ενότητα 2: Προστασία και διατήρηση του μνημείου

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
<p>Ιδιοκτησιακό καθεστώς</p>	<p>Οι περισσότεροι εμπλεκόμενοι φορείς δεν είναι εμπειρογνώμονες στη συντήρηση και θα ωφελούνταν από συμβουλές και καθοδήγηση.</p> <p>Οι μεμονωμένες ιδιοκτησίες πρέπει να διατηρηθούν και να επισκευαστούν σύμφωνα με το ευρύτερο πλαίσιο προστασίας της πόλης.</p> <p>Το Συμβούλιο, ως ένας από τους μεγαλύτερους ιδιοκτήτες, πρέπει να καθορίσει πρότυπα τα οποία θα μπορούσαν να γίνουν υποδείγματα και για άλλες ιδιοκτησίες.</p> <p>Η παροχή σαφών οδηγιών και συμβουλών για τις απαιτήσεις των ιστορικών ιδιοκτησιών θα μπορούσε να καταστήσει τη συντήρηση πιο κατανοητή.</p>	<p>Οι ιδιοκτήτες και οι χρήστες των ιστορικών ιδιοκτησιών πρέπει να γνωρίζουν τις αυξημένες απαιτήσεις φροντίδας και συντήρησης των ιδιοκτησιών τους. Παράλληλα, θα πρέπει να τους παρέχεται καθοδήγηση, βοήθεια και συμβουλές και θα πρέπει να προσπαθούν συνεχώς να διατηρούν και να επισκευάζουν τις περιουσίες τους με τους κατάλληλους τρόπους και μεθόδους.</p>
<p>Χρηματοδότηση</p>	<p>Οι ιδιοκτήτες είναι υπεύθυνοι για το κόστος συντήρησης των μεμονωμένων κτιρίων.</p> <p>Δεν υπάρχει κάποια επιχορήγηση από την τοπική αρχή και τον Οργανισμό Αγγλικής κληρονομιάς για την ιστορική πόλη του Bath.</p> <p>Οι εναλλακτικοί τρόποι επιδοτήσεως περιορίζονται με χρηματοδότηση μικρών ποσών.</p> <p>Οι ιδιοκτήτες δεν έχουν πολλές επιλογές για χρηματοδότηση και το κόστος συντήρησης των κτιρίων είναι πολλές φορές μεγάλο.</p> <p>Ο έλεγχος της ποιότητας της κατασκευής στα ιστορικά κτήρια προκαλεί περιορισμούς.</p>	<p>Εύρεση νέων πηγών χρηματοδότησης.</p>
<p>Κτιριακό δυναμικό</p>	<p>Τα κτήρια έχουν σύνθετες σχέσεις με τα άλλα στοιχεία του μνημείου, όπως τους δρόμους, τους ανοιχτούς χώρους και το τοπίο: αυτές οι σχέσεις δεν έχουν γίνει πλήρως κατανοητές.</p> <p>Υπάρχει άγνοια της συμβολής του εσωτερικού των ιστορικών κτηρίων.</p> <p>Τα υλικά, το σχέδιο και η εργασία για την κατασκευή των ιστορικών κτηρίων αποτελούν ουσιαστικά στοιχεία για την οπτική ομοιομορφία και την αυθεντικότητα του μνημείου.</p> <p>Η εξασφάλιση της υψηλά ποιοτικής εργασίας συντήρησης είναι δύσκολη και συνήθως ακριβή. Αντίθετα, η εφαρμογή μη κατάλληλων τεχνικών και υλικών μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφές ή σε επιδείνωση της κατάστασης των ιστορικών κτηρίων.</p>	<p>Καταγραφή των ιστορικών κτιρίων.</p> <p>Χρήση κατάλληλων υλικών και τρόπων δόμησης έτσι ώστε να προστατευθεί η αξία και η αυθεντικότητα του μνημείου.</p>

Ενότητα 2: Προστασία και διατήρηση του μνημείου

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
<p>Ιστορικό περιβάλλον</p>	<p>Ο χαρακτήρας και η κατάσταση των διαφορετικών στοιχείων της πόλης πρέπει να αξιολογηθούν έτσι ώστε να παρθούν μέτρα και να ληφθούν προτεραιότητες για την προστασία των αξιών του μνημείου.</p> <p>Η συντήρηση και η αυθεντικότητα της πόλης απαιτούν τη χρήση κατάλληλων υλικών, τεχνικών, εργασίας, σχεδίου, ελέγχου, καταγραφής και έρευνας.</p> <p>Η προστασία της κληρονομιάς πρέπει να συμπεριλάβει και τις άυλες αξίες, όπως τη ισχυρή οπτική ομοιογένεια εξαιτίας της χρήσης της τοπικής πέτρας και τις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτικών κτηρίων και των δημόσιων χώρων.</p> <p>Η επαναχρησιμοποίηση μιας ιστορικής κατασκευής μπορεί να είναι μια δύσκολη και μακροχρόνια διαδικασία η οποία απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή.</p> <p>Όλα τα εγκαταλελειμμένα ιστορικά κελύφη πρέπει να καταγραφούν και να γίνουν προσπάθειες για την επισκευή και την επαναχρησιμοποίησή τους.</p> <p>Οι κατάλογοι με τα διατηρητέα κτίρια και τα κτίρια που βρίσκονται σε κίνδυνο στην περιοχή πρέπει συνεχώς να ελέγχονται και να ενημερώνονται.</p>	<p>Οποιαδήποτε εργασία συντήρησης επισκευής ή αποκατάστασης που πραγματοποιείται εντός του μνημείου πρέπει να είναι υψηλών προδιαγραφών και να ταιριάζει με το χαρακτήρα της περιοχής,</p>
<p>Φυσικό περιβάλλον</p>	<p>Η σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος πρέπει να λαμβάνει υπόψην της πάντα τις αξίες του μνημείου.</p> <p>Έλλειψη καθορισμένης ζώνης προστασίας του μνημείου.</p> <p>Η αστάθεια του εδάφους απειλεί τμήματα της ιστορικής πόλης.</p> <p>Σημαντικά στοιχεία της πόλης όπως τα ορυχεία πέτρας δεν βρίσκονται μέσα στο όρια του μνημείου.</p> <p>Έλλειψη συντήρησης και σωστής διαχείρισης των ιστορικών πάρκων.</p> <p>Ο ποταμός Ανον είναι ένας σημαντικός 'διάδρομος' άγριας φύσης, παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση των νερών πλημμύρας και πρέπει να προστατευτεί.</p>	<p>Το τοπίο και τα φυσικά στοιχεία της πόλης του Bath, πρέπει να αναγνωρίζονται ως αναπόσπαστα στοιχεία της περιοχής και να διαχειρίζονται αναλόγως.</p>

Ενότητα 2: Προστασία και διατήρηση του μνημείου

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Αρχαιολογία	<p>Η έκταση και η ποιότητα των σωζόμενων υπολειμμάτων όλων των περιόδων δεν είναι πλήρως γνωστές.</p> <p>Είναι δύσκολο να διαχειριστεί και να συντηρηθεί κάτι το οποίο δεν είναι πλήρως κατανοητό.</p> <p>Παρόλο που υπάρχει πάντα η πρόθεση να συντηρούνται τα αρχαιολογικά υπολείμματα στον τόπο εύρεσής τους – in situ, υπάρχουν περιπτώσεις όπου απαιτείται ειδική έρευνα, έτσι ώστε να ενισχύεται η γνώση της ιστορίας της πόλης και να αξιολογείται η φύση των αρχαιολογικών ευρημάτων.</p> <p>Τα αρχαιολογικά ευρήματα έχουν τη δυνατότητα να αποκαλύψουν πληροφορίες για την ιστορία, την προέλευση και την ανάπτυξη του μνημείου. Μπορούν επίσης να ρίξουν φως στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον, στην καθημερινή οικονομική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή της πόλης καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής περιόδου.</p> <p>Η χρήση κατάλληλων αρχαιολογικών τεχνικών και μεθοδολογιών μπορεί να παρέχει πληροφορίες για την ιστορία και την ανάπτυξη των διαφορετικών στοιχείων του ιστορικού περιβάλλοντος, όπως τα κτήρια, τα πάρκα, οι κήποι, τα νεκροταφεία και οι βιομηχανικές περιοχές.</p>	<p>Κατανόηση και συνειδητοποίηση της αξίας των αρχαιολογικών υπολειμμάτων της περιοχής.</p>
Δημόσιος χώρος	<p>Ο δημόσιος χώρος φυλάσσει πολύτιμες πληροφορίες και στοιχεία του ιστορικού περιβάλλοντος.</p> <p>Έλλειψη καταγραφής και εποπτείας του σχεδιασμού και της κατασκευής του δημόσιου χώρου ως ιστορικό στοιχείο της πόλης με αποτέλεσμα η κατανόηση αυτού να είναι ελλιπής.</p> <p>Ο σύγχρονος αστικός εξοπλισμός και οι απαιτήσεις για πρόσβαση σε όλους τους χώρους βρίσκεται συχνά σε σύγκρουση με το ιστορικό περιβάλλον.</p> <p>Η προστασία του ιστορικού περιβάλλοντος σύμφωνα με το εθνικό σύστημα προγραμματισμού καλύπτει μόνο ένα τμήμα του σύγχρονου αστικού εξοπλισμού του δημόσιου χώρου.</p> <p>Ο δημόσιος χώρος πρέπει να παρέχει πληροφορίες για την πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.</p> <p>Οι δημόσιοι χώροι μπορούν να βοηθήσουν στην ερμηνεία του ιστορικού περιβάλλοντος.</p>	<p>Καθιέρωση του δημόσιου χώρου ως ιστορικό στοιχείο της περιοχής. Οποιαδήποτε μεταβολή στο μνημείο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ιστορική και πολιτιστική σημασία του δημόσιου χώρου.</p> <p>Προδιαγραφές και σχεδιασμός του αστικού εξοπλισμού έτσι ώστε να εξασφαλίζονται υψηλής ποιότητας κατασκευές.</p>

Ενότητα 3: Τεκμηρίωση, Εκπαίδευση και έρευνα		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Τεκμηρίωση	<p>Μικρή παρουσίαση για την υπάρχουσα τεκμηρίωση της περιοχής.</p> <p>Υπάρχει δυνατότητα για ένα συντονισμένο πρόγραμμα τεκμηρίωσης ολόκληρης της περιοχής, το οποίο θα δίνει έμφαση τόσο στη συνεκτικότητα του μνημείου, όσο και στα μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα αυτού.</p> <p>Υπάρχουν χάσματα στην ερμηνεία της πόλης όπως αυτή παρουσιάζεται στα μουσεία.</p> <p>Η αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου θα μπορούσε να βοηθήσει στην τεκμηρίωση του μνημείου και των αξιών του.</p> <p>Η τεκμηρίωση θα πρέπει να περιλάβει την κατάλληλη παρουσίαση των μεμονωμένων στοιχείων και περιοχών (δηλ. αρχαιολογικά υπολείμματα, κτήρια, πάρκα).</p>	<p>Συντονισμένο πρόγραμμα τεκμηρίωσης για το σύνολο του μνημείου και εξασφάλιση της προσβασιμότητας από το κοινό.</p>
Εκπαίδευση	<p>Η πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς του Bath έχει να προσφέρει πολλά σε όλο τον κόσμο.</p> <p>Έλλειψη συντονισμένης προσπάθειας για την προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων (υπάρχει μόνο μια μικρή προσπάθεια από τα μουσεία της πόλης).</p> <p>Η πόλη του Bath θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη δια βίου μάθηση και την κοινοτική εκπαίδευση.</p> <p>Υπάρχει ανάγκη ευαισθητοποίησης των δασκάλων και των σπουδαστών, καθώς τα σχολεία έχουν σημαντικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση και στην ερμηνεία των αξιών του μνημείου.</p> <p>Τα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών εστιάζουν μόνο σε στοιχεία της ιστορίας της πόλης και όχι στη μελέτη του δέκατου όγδοου αιώνα.</p>	<p>Η πόλη του Bath πρέπει να αποτελέσει περιεκτικό εκπαιδευτικό εργαλείο κατάρτισης στο οποίο θα μπορούν να έχουν πρόσβαση όλοι.</p>
Έρευνα	<p>Υπάρχει δυνατότητα προώθησης της γνώσης και κατανόησης της περιοχής μέσω της ακαδημαϊκής έρευνας.</p> <p>Λίγες δημοσιεύσεις ερευνών στο ευρύ κοινό. Τα ερευνητικά προγράμματα μπορούν να παρέχουν πολύτιμες γνώσεις για τη σωστή διαχείριση της πόλης παγκόσμιας κληρονομιάς.</p>	<p>Συνεχής βελτίωση της γνώσης για το μνημείο μέσω κατάλληλης και συντονισμένης έρευνας, με διάδοση των αποτελεσμάτων για ενημέρωση και πληροφόρηση του κοινού.</p>

Ενότητα 4: Πρόσβαση και μετακινήσεις

Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Κυκλοφορία	<p>Δύο κύριες περιφερειακές διαδρομές, (Α36 και Α46), διέρχονται μέσα από το κέντρο της πόλης.</p> <p>Η πλειοψηφία των κινήσεων μέσα και γύρω από την πόλη πραγματοποιούνται με το αυτοκίνητο.</p> <p>Η κυκλοφοριακή συμφόρηση μειώνει την αξιοπιστία των δημόσιων συγκοινωνιών.</p> <p>Πολλά από τα προτεινόμενα προγράμματα ενίσχυσης της πόλης δεν μπορούν να προχωρήσουν έως ότου μειωθούν τα προβλήματα κυκλοφορίας.</p> <p>Τα βαριά οχήματα προκαλούν φυσική φθορά και αισθητική υποβάθμιση στο μνημείο.</p> <p>Η κυκλοφορία παρεμποδίζει την ασφαλή και ευχάριστη πορεία των πεζών γύρω από την πόλη του Bath και υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής των κατοίκων.</p>	<p>Συντονισμένη διαχείριση της κυκλοφορίας, των μεταφορών και των κινήσεων των πεζών, έτσι ώστε να ενισχύονται όσο το δυνατόν περισσότερο οι αξίες της περιοχής.</p>
Στάθμευση	<p>Η πλειοψηφία των κατοίκων χρησιμοποιεί το αυτοκίνητό του για τις κινήσεις στην πόλη.</p> <p>Αναζήτηση χώρων στάθμευσης πολύ κοντά στον τόπο κατοικίας, καταστήματος, υπηρεσίας ή τόπου αναψυχής.</p> <p>Η στάθμευση εντός του ιστορικού κέντρου υποβαθμίζει την εικόνα της πόλης.</p> <p>Ο χώρος στάθμευσης αποτελεί πηγή εισοδήματος για τις τοπικές αρχές.</p> <p>Η χωροθέτηση κεντρικών υπαίθριων σταθμών στάθμευσης πρέπει να σηματοδοτηθεί κατάλληλα, έτσι ώστε οι χρήστες των αυτοκινήτων που εισέρχονται στο κέντρο της πόλης να μπορούν να αντιληφθούν εύκολα της θέση τους.</p> <p>Μερικές από τις κεντρικές εγκαταστάσεις χώρων στάθμευσης (multi-storey κτήρια) προκαλούν αισθητική υποβάθμιση.</p>	<p>Μείωση του όγκου της κυκλοφορίας που περνά μέσα και γύρω από το μνημείο, παρέχοντας κατάλληλες εναλλακτικές λύσεις, με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων και με κατάλληλα διοικητικά σχέδια.</p>
Σημεία εισόδου και οδικοί άξονες εισόδου	<p>Τα σημεία εισόδων πρέπει να διαμορφωθούν και να σηματοδοτηθούν καλύτερα.</p> <p>Τα σημεία εισόδων και οι υπηρεσίες τους πρέπει να χωροθετηθούν και να σχεδιαστούν προσεκτικά, έτσι ώστε να αποφευχθούν πιθανές φθορές στο μνημείο.</p>	<p>Βελτίωση και αναβάθμιση των σημείων εισόδου και των οδικών αξόνων προς και από την πόλη.</p>
Τουριστικά λεωφορεία	<p>Το Bath έχει τον μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών που χρησιμοποιούν το λεωφορείο από κάθε άλλο ιστορικό κέντρο.</p> <p>Ο μεγάλος αριθμός λεωφορείων στην πόλη προκαλεί σοβαρά προβλήματα στο κυκλοφοριακό σύστημα.</p> <p>Ο χώρος στάθμευσης των λεωφορείων στην οδό Avon είναι ανεπαρκής προκαλώντας πολλές φορές συνωστισμό στους γύρω δρόμους.</p>	<p>Συνεργασία με τους υπεύθυνους τοπικών και τουριστικών λεωφορείων με σκοπό τη μείωση του αρνητικού αντίκτυπού τους στην τοπική κοινωνία και το ιστορικό και φυσικό περιβάλλον.</p>

	<p>Έλλειψη ελέγχου του αριθμού λεωφορείων που εισέρχονται στο κέντρο της πόλης.</p> <p>Τα τουριστικά λεωφορεία συνεισφέρουν οικονομικά στην τοπική οικονομία, προκαλούν όμως ταυτόχρονα ατμοσφαιρική ρύπανση και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.</p>	
Δημόσιες συγκοινωνίες	<p>Αναξιόπιστες δημόσιες συγκοινωνίες εξαιτίας της κυκλοφοριακής συμφόρησης.</p> <p>Το κόστος των δημόσιων συγκοινωνιών μπορεί για ορισμένες διαδρομές να είναι αποθαρρυντικό.</p> <p>Το περιφερειακό σιδηροδρομικό δίκτυο λειτουργεί ανάλογα με τη ζήτηση που έχει, δημιουργώντας πολλές φορές προβλήματα.</p> <p>Υπάρχει περιορισμένος προγραμματισμός δρομολογίων μεταξύ των διάφορων τρόπων μεταφοράς.</p> <p>Οι υπηρεσίες Park & Ride είναι ένας σημαντικός τρόπος μείωσης του αριθμού των αυτοκινήτων που εισέρχονται στην πόλη. Οι χώροι αυτοί πρέπει να χωροθετηθούν με προσοχή και να σχεδιαστούν έτσι ώστε να αποφευχθεί πιθανή υποβάθμιση της πόλης του Bath.</p>	<p>Συνεργασία με τους υπεύθυνους δημόσιων συγκοινωνιών έτσι ώστε βελτιωθούν οι υπηρεσίες μέσα στην πόλη και να αυξηθούν οι χρήστες της των δημόσιων μέσων μεταφοράς.</p>
Πεζοί και ποδηλάτες	<p>Οι πεζοί και οι ποδηλάτες απαιτούν ασφαλείς και ελκυστικές διαδρομές.</p> <p>Η κατασκευή ποδηλατοδρόμων σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να είναι δύσκολο να επιτευχθεί, εξαιτίας του περιορισμένου χώρου και εξαιτίας της διαφύλαξης της ακεραιότητας του ιστορικού συνόλου.</p> <p>Οι κινήσεις και οι διαδρομές των πεζών επηρεάζονται από την κυκλοφορία, τη συντήρηση των εθνικών οδών, την ύπαρξη διαβάσεων, το σύστημα σηματοδότησης, τον αστικό εξοπλισμό και την ατμοσφαιρική ποιότητα.</p> <p>Το σύστημα σηματοδότησης για τους πεζούς είναι σε κακή κατάσταση.</p> <p>Έλλειψη σωστής πληροφόρησης από τις πινακίδες οδών.</p> <p>Αναθεώρηση του υφιστάμενου δικτύου πεζοδρόμων.</p>	<p>Εξασφάλιση προσβασιμότητας στο μνημείο για πεζούς και ποδηλάτες, δίνοντάς τους προτεραιότητα έναντι των οχημάτων και των δικύκλων.</p>
Πρόσβαση για όλους	<p>Οι περισσότερες προσβάσεις στα ιστορικά κτίρια πραγματοποιούνται μέσω κλιμακοστασίων.</p> <p>Δύσκολη και μη ασφαλής κίνηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην πόλη.</p> <p>Ο αστικός εξοπλισμός δεν είναι πάντα ικανοποιητικός για άτομα με προβλήματα όρασης.</p>	<p>Προσπάθεια για παροχή πρόσβασης στο μνημείο για τα άτομα με ανάγκες κινητικότητας.</p>

Ενότητα 5: Διαχείριση επισκεπτών		
Ζητήματα	Παραδοχές	Στόχοι
Παροχές και διευκολύνσεις επισκεπτών	<p>Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους επισκέπτες κυμαίνεται από άριστη (κέντρο πληροφόρησης τουριστών) ως πολύ φτωχή (σύστημα σηματοδότησης πεζών, τουαλέτες)</p> <p>Η ποιότητα του περιβάλλοντα χώρου τόσο στο τραίνο, όσο και στο πάρκο λεωφορείων είναι κακή.</p> <p>Δεν υπάρχουν πάντα διαθέσιμες πληροφορίες για τους επισκέπτες όσον αφορά το μνημείο.</p>	Εξασφάλιση υψηλής ποιότητας παρεχόμενων πληροφοριών στα σημεία εισόδων της πόλης.
Διάχυση των επισκεπτών	<p>Οι διαθέσιμες πληροφορίες που παρέχονται στους επισκέπτες, δεν τους ενθαρρύνουν να ερευνήσουν την ευρύτερη περιοχή του μνημείου. Η πλειοψηφία των επισκεπτών ενημερώνεται μόνο για ένα μικρό τμήμα της περιοχής παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.</p> <p>Ένα αξιόπιστο, περιεκτικό και χαμηλού κόστους σύστημα μεταφοράς απαιτείται για να ενθαρρύνει τους επισκέπτες να γνωρίσουν το σύνολο της περιοχής.</p>	<p>Ενθάρρυνση των επισκεπτών να εξερευνήσουν την ευρύτερη περιοχή παγκόσμιας κληρονομιάς, εξασφαλίζοντας την απαραίτητη υποδομή και τρόπους μετακίνησης μέσα και γύρω από το μνημείο.</p> <p>Ενθάρρυνση των επισκεπτών να χρησιμοποιούν άλλες μορφές μεταφοράς πέραν του αυτοκινήτου, όπως το λεωφορείο, το τραίνο, το ποδήλατο, το ταξί και περπάτημα.</p>
Τουριστική αγορά	<p>Η πόλη του Bath είναι ευρέως γνωστό ότι αποτελεί πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, γεγονός που προσελκύει πολλούς επισκέπτες.</p> <p>Οι επισκέπτες σύντομης παραμονής στην πόλη, οι οποίοι είναι και οι περισσότεροι, συμβάλλουν λιγότερο στην τοπική οικονομία.</p> <p>Διαφήμιση του μνημείου για τις νεότερες ηλικίες και για μακροχρόνιες παραμονές.</p> <p>Διαφήμιση του μνημείου στο εξωτερικό.</p>	<p>Αναγνώριση ευκαιριών για τη χρήση του λογότυπου της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς με σκοπό την προώθηση και την τουριστική προβολή της πόλης.</p> <p>Ενθάρρυνση των επισκεπτών για πολυήμερες διακοπές στην ιστορική πόλη.</p>
Τοπική κοινωνία	<p>Οι κάτοικοι, οι εργαζόμενοι και οι χρήστες της περιοχής χρησιμοποιούν εξίσου τα μουσεία και τα τουριστικά αξιοθέατα.</p> <p>Η τοπική κοινωνία έχει διαφορετικές ανάγκες από εκείνες των επισκεπτών.</p> <p>Ο τουρισμός είναι ουσιαστική βιομηχανία για τη συνεχή οικονομική ζωτικότητα της πόλης και της περιοχής.</p>	Οι παρεχόμενες υπηρεσίες προς τους επισκέπτες πρέπει να ωφελούν ταυτόχρονα και την τοπική κοινωνία, προσπαθώντας να υπάρχει ισορροπία και κάλυψη των απαιτήσεων των κατοίκων της περιοχής.

 Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο **‘Δράσεις εφαρμογής του σχεδίου διαχείρισης’**, παρουσιάζονται οι συντονισμένες ενέργειες και δράσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν, έτσι ώστε να τεθεί σε εφαρμογή το Σχέδιο Διαχείρισης. Το σημαντικότερο μερίδιο ευθύνης για την εφαρμογή του σχεδίου διαχείρισης έχει το Συμβούλιο του Bath και του Βορειοανατολικού Somerset - Bath & North East Somerset Council και πιο συγκεκριμένα, η ομάδα καθοδήγησης, ο συντονιστής της

πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η ομάδα συμμετεχόντων και οι ομάδες εργασίας. Η ομάδα καθοδήγησης⁴⁵⁹ είχε επιτηρήσει την προετοιμασία του σχεδίου διαχείρισης και προτάθηκε να συνεχίσει να επιτηρεί την εφαρμογή αυτού και να ελέγχει την επιτυχία της.

Ο συντονιστής⁴⁶⁰ της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς προσλαμβάνεται από τις τοπικές αρχές και έχει ως κύρια καθήκοντά του τον προγραμματισμό της εφαρμογής του σχεδίου διαχείρισης, την επικοινωνία και τη συνεργασία με τους συμμετέχοντες και την τοπική κοινωνία, τη διαχείριση των προγραμμάτων, τον έλεγχο και την αναθεώρηση του σχεδίου διαχείρισης, καθώς επίσης το συντονισμό των ερευνών για χρηματοδότηση και την παροχή πληροφοριών για τη σύνταξη της ζητούμενης κάθε έξι χρόνια έκθεσης της UNESCO.

Η ομάδα συμμετεχόντων⁴⁶¹ δρα με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών για την παγκόσμια κληρονομιά και την εφαρμογή του σχεδίου διαχείρισης. Ενεργεί ως ομάδα συνεργατών - επιστημόνων με πείρα και συμβάλει στην εφαρμογή συγκεκριμένων θεμάτων ή προγραμμάτων του σχεδίου διαχείρισης.

Τέλος, οι ομάδες εργασίας⁴⁶² συστήνονται όποτε θεωρούνται αναγκαίες και σύμφωνα με τις απαιτήσεις του προγράμματος εφαρμογής και διευκολύνουν την εφαρμογή συγκεκριμένων θεμάτων ή προγραμμάτων του σχεδίου διαχείρισης. Τα πιθανά θέματα για τις ομάδες εργασίας περιλαμβάνουν την ερευνητική ημερήσια διάταξη, τη διάταξη ερμηνείας και την καθιέρωση της καλύτερης πρακτικής για τη συντήρηση της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι ενέργειες που προτείνεται να εφαρμοστούν, διαχωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- Τις βραχυπρόθεσμες (έως 2 χρόνια)
- Τις μεσοπρόθεσμες (έως 6 χρόνια) και
- Τις μακροπρόθεσμες (έως 10 χρόνια)

⁴⁵⁹ Steering Group

⁴⁶⁰ World Heritage Site Co-ordinator

⁴⁶¹ Stakeholder Group

⁴⁶² Topic based Working Groups

- Στις δράσεις οι οποίες **βραχυπρόθεσμα** θα συμβάλλουν στην εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης ανήκουν η δημιουργία ενός προσιτού και περιεκτικού συστήματος GIS με όλες τις πληροφορίες διαχείρισης του μνημείου, ο προσδιορισμός των βασικών δεικτών ελέγχου του μνημείου, η αναθεώρηση των ορίων της προστατευόμενης περιοχής και η αξιολόγηση αυτής σύμφωνα με το χαρακτήρα της, η καθοδήγηση των κατοίκων και των χρηστών του ιστορικού κέντρου και η ενθάρρυνσή τους για συμμετοχή στη διαχείριση της πόλης τους. Ακόμα, σημασία δίνεται στην ακριβή και λεπτομερή έρευνα των ρωμαϊκών λουτρών, στη βελτίωση των πληροφοριών που δίδονται στα σημεία εισόδων της πόλης, στην καλύτερη τουριστική προβολή του μνημείου και στη σύνταξη οδηγιών με σκοπό την καθοδήγηση των πολιτών για τις μεθόδους συντήρησης και αποκατάστασης των ιστορικών κτηρίων.
- Στις δράσεις οι οποίες **μεσοπρόθεσμα** θα επιφέρουν αποτελέσματα αναφέρονται ο προσδιορισμός των πιθανών κινδύνων για το μνημείο και η προετοιμασία των κατάλληλων σχεδίων, η αναγνώριση της ίδια της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς ως βασικός δείκτης χρηματοδότησης, η εφαρμογή στρατηγικής με σκοπό τη διαχείριση και τη χρήση των υδάτινων οδών, καθώς και η αξιολόγηση των καθιερωμένων προγραμμάτων ελέγχου και η ενσωμάτωσή τους σε ένα περιεκτικό σύστημα με στόχο την καλύτερη ποιότητα εργασίας. Επιπρόσθετα, αναφορά γίνεται στην εύρεση τρόπων κατανόησης της αρχαιολογίας και διαχείρισης των αρχαιολογικών πληροφοριών - ευρημάτων, στη βελτίωση των εγκαταστάσεων του σιδηροδρομικού σταθμού, στην εφαρμογή προγραμμάτων για τον καθαρισμό και το φωτισμό των οδών, στη βελτίωση του συστήματος σηματοδότησης, στη δημιουργία φεστιβάλ πόλης παγκόσμιας κληρονομιάς και στην καθιέρωση βραβείων για την καλύτερη μέθοδο και πρακτική συντήρησης.
- Τέλος, στις δράσεις που **μακροπρόθεσμα** θα συμβάλλουν στην εφαρμογή του προτεινόμενου Σχεδίου Εφαρμογής περιλαμβάνονται η συντονισμένη προσπάθεια εύρεσης χρηματοδότησης, η καθιέρωση συστήματος για τη συλλογή, αποθήκευση και τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλα τα αρχεία σχετικά με την ιστορία του μνημείου, η αναθεώρηση των ορίων της περιοχής και η εξέταση ανάγκης θέσπισης περιμετρικής

ζώνης προστασίας, καθώς και ο συνεχής προγραμματισμός βελτίωσης των δημόσιων συγκοινωνιών.

Το σχέδιο διαχείρισης έχει εξαετή διάρκεια ζωής, αν και μερικά από τα ζητήματα και τους στόχους αναμένεται και προτείνεται να ελέγχονται για πολύ περισσότερο καιρό. Η διάρκεια ζωής του προγράμματος δράσης εξαρτάται από την επιτυχία της εφαρμογής του. Κάθε έτος προβλέπεται η ετήσια αναθεώρηση προόδου και η οποία είναι βασισμένη στα ετήσια σχέδια εργασίας και στους βασικούς δείκτες ελέγχου, ενώ κάθε 6 έτη είναι υποχρεωτικό από την UNESCO να υπάρχει ουσιαστική αναθεώρηση του σχεδίου διαχείρισης και ιδιαίτερα όσον αφορά τα διοικητικά ζητήματα και τους στόχους αυτού.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εφαρμογή, τόσο του αρχικού Σχεδίου Διαχείρισης, όσο και των μετέπειτα αναθεωρήσεων αυτού, αυτής του 2010-2016, καθώς και της τελευταίας 2016-2022, είναι σίγουρα θετικά. Οι στόχοι στην τελευταία αναθεώρηση περιορίστηκαν στις Μεταφορές, το Δημόσιο χώρο, την Εκπαίδευση και την Περιβαλλοντική ανθεκτικότητα και οι περισσότεροι από αυτούς σύμφωνα με την τελευταία αναφορά - έκθεση που πραγματοποιήθηκε το 2018, έχουν εκπληρωθεί.

Progress Against Actions

Green 20 Actions, Amber 23 Actions, Red 4 Actions

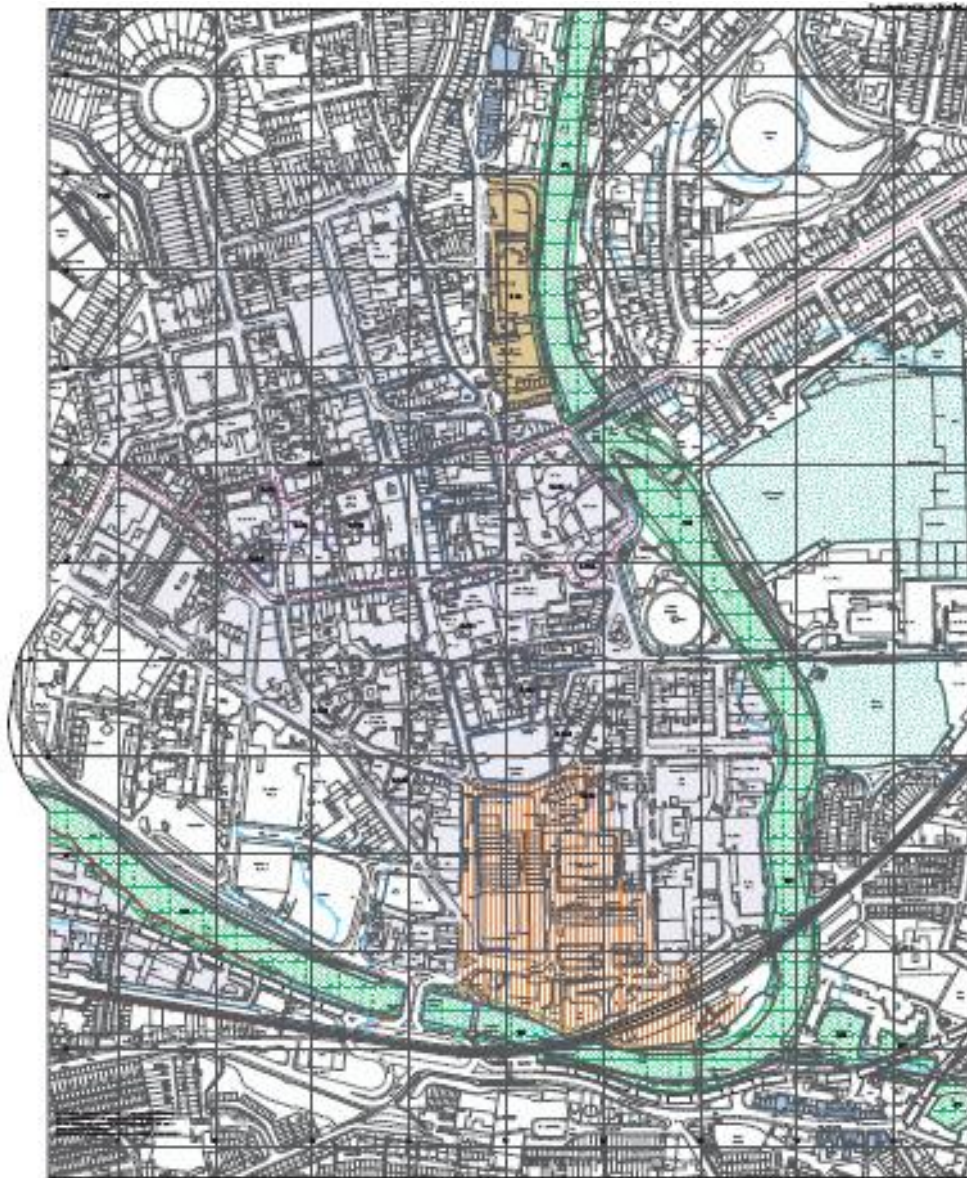
Διάγραμμα 9. «2018 Mid-Term Progress Monitoring Table»,
Πηγή: *World Heritage Site Management Plan 2016 – 2022*

Συγκεκριμένα, από ένα σύνολο 47 δράσεων, οι 20, το 42% έχουν εκπληρωθεί, οι 23, το 49% είναι σχεδόν ολοκληρωμένες, ενώ οι 4, το 9% δεν έχουν εκπληρωθεί.

7.4 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Σύμφωνα με το Σχέδιο Διαχείρισης και ακολουθώντας πιστά τη νομοθεσία της χώρας, το Bath & North East Somerset Council κατά καιρούς κάνει προσπάθειες για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, την προστασία του ιστορικού μνημείου και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των προσπαθειών αποτελεί η σύνταξη και η έγκριση τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου. Υιοθετήθηκε στις 18 Οκτωβρίου του 2007 και καθορίζει το είδος της επιτρεπόμενης ανάπτυξης στο κέντρο της πόλης του Bath και στην ευρύτερη περιοχή.

152.Τοπικό ρυμοτομικό σχέδιο

Πηγή: <http://www.bathnes.gov.uk/BathNES/environmentandplanning/planning/localplans>

Map Boundaries

- Boundary of the Local Plan
- Boundary of Inset

Living & Working

- General Development Sites (Policy GDS.1)
- Sites with Planning Permission
- Bath City Centre Core Office Employment Area (Policy ET.2)
- Core Business Areas (Policy ET.3)
- Sites used as Playing Fields subject to Policy SR.1A
- Recreational Proposals (Policy SR.2)
- Waterside Recreational Activity Areas (Policy SR.10)
- Site for new Community Use (Policy CF.4)
- Site for Primary School Purposes (Policy CF.5)
- Allotments (Policy CF.8)
- Cemeteries (Policy CF.9)
- Housing Development Boundary (Policy HG.4, HG.8)
- City/Town Centre Shopping Area (Policy S.1)
- District/Local/Village Shopping Centres (Policy S.1, S.2, S.8)
- Primary Shopping Frontage (Policy S.5)

- World Heritage Site (Policy BH.1)
- Conservation Areas (Policy BH.6, BH.7, BH.8)
- Park & Garden of National Historic Importance (Policy BH.9)
- Scheduled Ancient Monuments (Policy BH.11)
- Historic Battlefield (Policy BH.14)
- Minerals Consultation Areas (Policy M.2)
- Area of Search/Preferred Area for Mineral Extraction (Policy M.4)
- Existing Mineral Working Site (Policy M.11)
- Mineral Restoration Site (Policy M.12)

Access

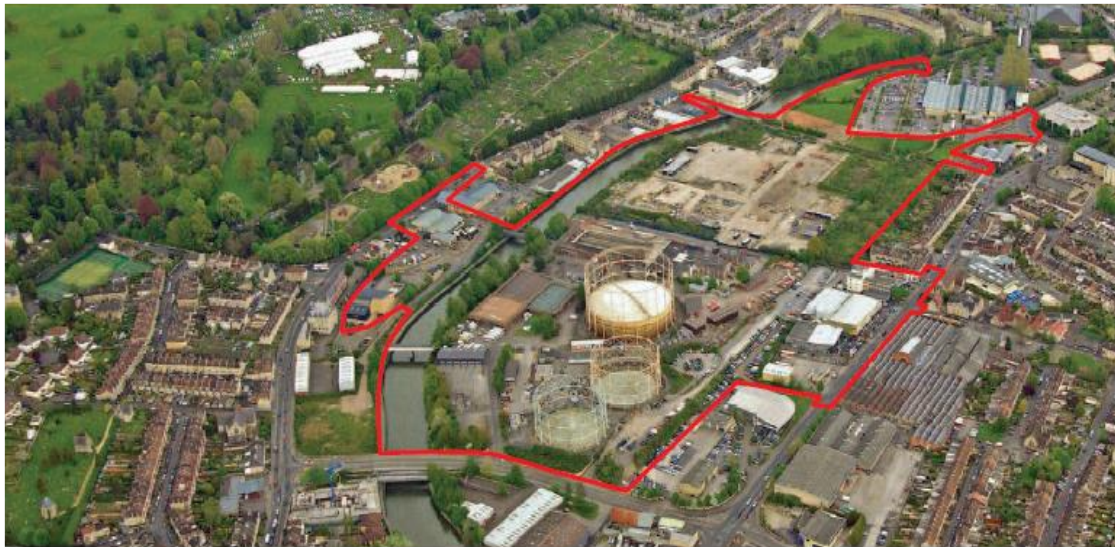
- National/Local Cycle Routes (Policy T.7)
- Railway Network Safeguarded (Policy T.9)
- Sustainable Transport Routes (Policy T.9)
- Rail Freight facility at Westmorland Station Road, Bath (Policy T.10)
- Rapid Transport Route/Segregated Busway (Policy T.11)
- Road Safeguarding Schemes (Policy T.17)
- Park & Ride Site (Policy T.22)

Environmental Assets

- Green Belt (Policy GB.1)
- Major Existing Developed Sites (Policy GB.3)
- Safeguarded Land (Policy GB.4)
- Area of Outstanding Natural Beauty (Policy NE.2)
- Forest of Avon (Policy NE.5)
- Internationally Important Wildlife Sites
- Site of Special Scientific Interest (Policy NE.8)
- Site of Nature Conservation Interest (Policy NE.9)
- Regionally Important Geological Site (Policy NE.9)
- Local Nature Reserve (Policy NE.9)
- Water Source Protection Area (Policy NE.13)
- Bath Hot Springs Protection Area (Policy NE.13A)
- Indicative Flood Plain (Policy NE.14)
- Overland Flood Paths (Policy NE.14)

153.Υπόμνημα τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου
Πηγή: όπ. παρ.

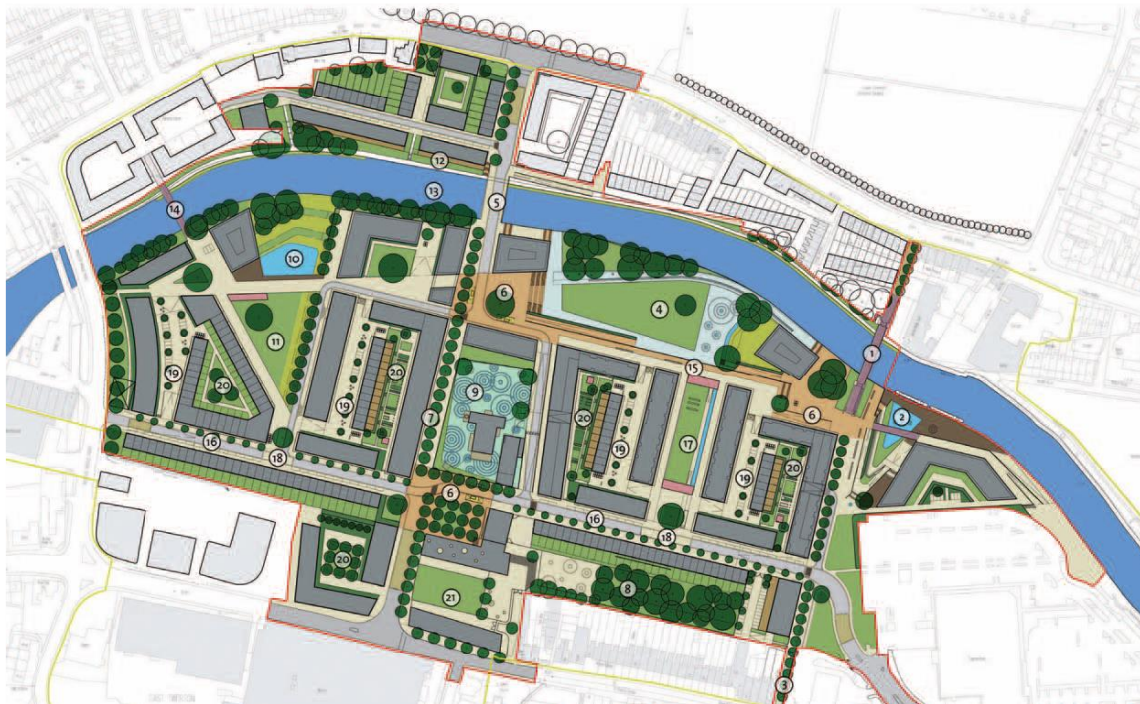
Όπως αναφέρθηκε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο, έχει αρχίσει να γίνεται αισθητή η ανάγκη δημιουργίας νέων περιοχών κατοικίας στο κέντρο της πόλης. Το Bath & East Somerset Council σε συνεργασία με το South West Regional Development Agency και την ιδιωτική εταιρεία Crest Nicholson έδωσαν εν μέρει λύση στο πρόβλημα αυτό με την αναδιοργάνωση και διαμόρφωση μιας υποβαθμισμένης σήμερα περιοχής στα δυτικά όρια της πόλης και την οργάνωση αυτής ως περιοχή κατοικίας, αναψυχής και εργασίας. Η συνολική έκταση⁴⁶³ αυτής φθάνει τα 17.9 εκτάρια, βρίσκεται δίπλα στον ποταμό Avon και είναι γνωστή με το όνομα Bath Western Riverside. Η πρόταση, όπως φαίνεται και από τις φωτογραφίες που ακολουθούν, περιλαμβάνει 2.220 νέες κατοικίες σε μορφή διαμερισμάτων των 1, 2 και 3 δωματίων, φοιτητικές εστίες, μουσείο, ιατρικό κέντρο, νηπιαγωγείο, εστιατόρια και πάρκα. Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα έργα στην πόλη του Bath, η άδεια του οποίου εκδόθηκε στις αρχές του 2007 και το οποίο έχει ήδη ξεκινήσει να υλοποιείται.

154. Η σημερινή κατάσταση της περιοχής

Πηγή: http://www.bathwesternriverside.co.uk/assets/pdfs/bwr_summer07.pdf

⁴⁶³ Bath Western Riverside Proposal. <http://www.bathwesternriverside.com/>

① Victoria Bridge	⑥ New public square	⑪ Public green	⑮ South Street (BRT Route)
② New boat landing station and ramped public space	⑦ Formal avenue along north-south link	⑫ Improvements to northern riverside path and links to bridges and roads	⑰ Formal public garden
③ Broad avenue along north-south link (Victoria Bridge Road)	⑧ Former railway embankment	⑬ Enhancements of the visual and ecological character of the river corridor	⑱ Local square
④ Riverside Park East - 'Tranquil Park'	⑨ Wessox Water Compound with a simple graphic pavement layout	⑭ New pedestrian/cycle bridge	⑲ Communal streets
⑤ Replaced Destructor Bridge	⑩ Riverside Park West - 'Ecology Park'	⑮ New East - West Parade	⑳ Communal gardens
			㉑ New School

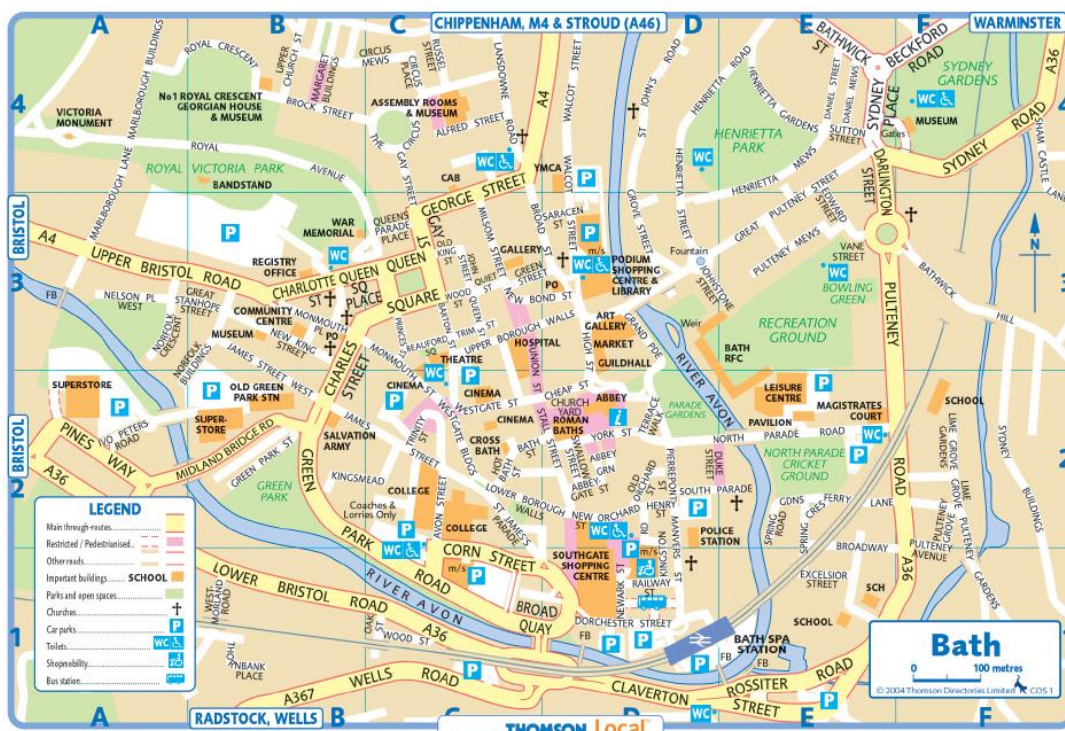

155.Πρόταση. Πηγή: <http://www.bathwesternriverside.com/>

156.Πρόταση. Πηγή: <http://www.bathwesternriverside.com/>

Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτες προσπάθειες έχουν γίνει και για την αντιμετώπιση της έντονης κυκλοφορίας, καθώς η χρήση κυρίως του αυτοκινήτου και των τουριστικών λεωφορείων υποβαθμίζουν καθημερινά την εικόνα της ιστορικής πόλης.

157.Ιεράρχηση οδικού δικτύου
 Πηγή: <http://thomsonlocal.com>

Η πόλη του Bath υποφέρει από κυκλοφοριακή συμφόρηση, χαμηλή ποιότητα αέρα και αναξιόπιστες δημόσιες συγκοινωνίες. Το πρόγραμμα⁴⁶⁴ που προωθήθηκε το 2006, έχοντας βέβαια υπόψιν τους στόχους και τις δράσεις του Σχεδίου Διαχείρισης, είχε σκοπό την παροχή ενός σύγχρονου και εύχρηστου δημόσιου συστήματος μεταφοράς. Οι γενικοί στόχοι του προγράμματος ήταν:

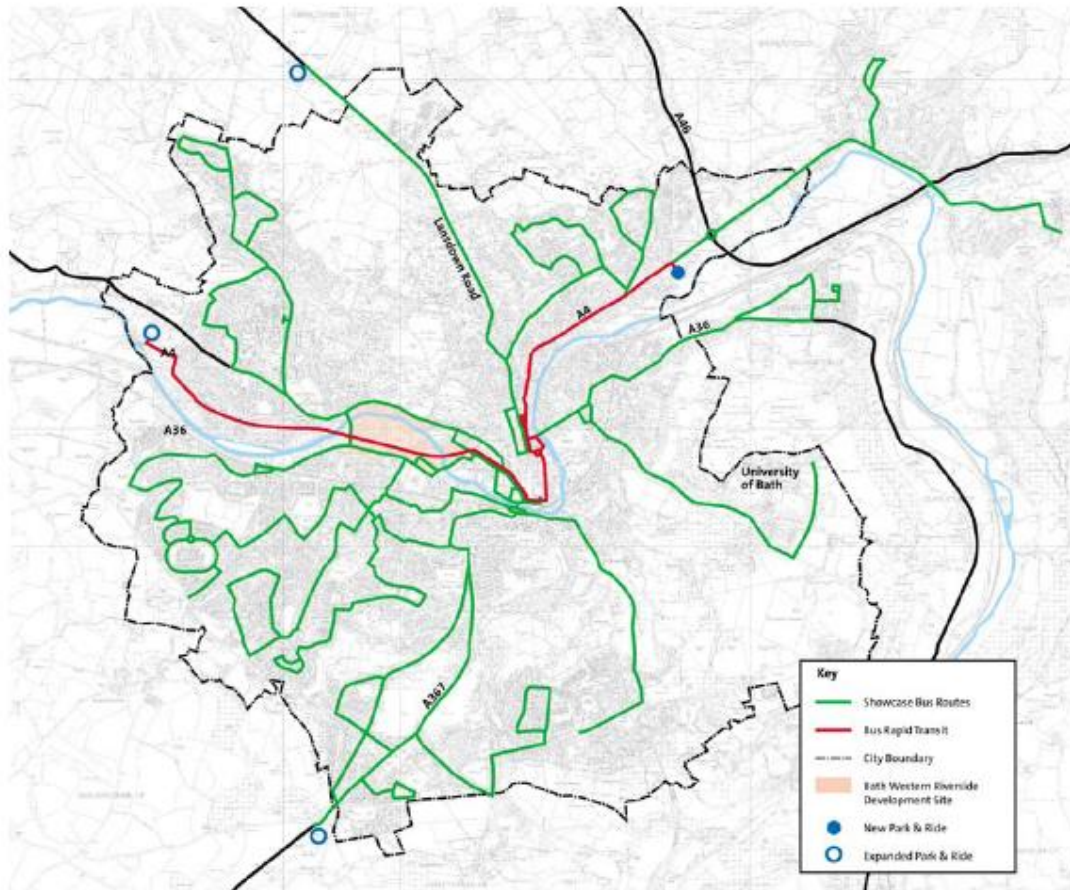
- Η δημιουργία ενός υψηλής ποιότητας δημόσιου συστήματος μεταφοράς το οποίο θα εξασφαλίσει την ύπαρξη ελκυστικών εναλλακτικών λύσεων έναντι της χρήσης του ιδιωτικού αυτοκινήτου
- Η μείωση της συμφόρησης και η βελτίωση της ατμοσφαιρικής ποιότητας
- Η βελτίωση της δυνατότητας πρόσβασης
- Η εξασφάλιση περιβαλλοντικών βελτιώσεων

464 Το πρόγραμμα αυτό προωθήθηκε στα πλαίσια κοινού τοπικού σχεδίου μεταφορών μεταξύ τεσσάρων αρχών, του Bath and North East Somerset Council, του Bristol City Council, του North Somerset Council και του South Gloucestershire Council.

- Η δημιουργία ενός αποτελεσματικού και αποδοτικού συστήματος μεταφοράς που θα ενθαρρύνει την προαναφερόμενη πρόταση δημιουργίας κατοικίας στο Bath Western Riverside και άλλες μελλοντικές επενδύσεις

Οι προτάσεις και τα μέτρα με τα οποία κρίθηκε ότι πρόκειται να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι ήταν:

- Η οργάνωση καλύτερων λεωφορειακών γραμμών
- Η δημιουργία λεωφορειακής γραμμής βασισμένης στη γρήγορη διέλευση – bus rapid transit (BRT)
- Η δημιουργία νέων και οι επεκτάσεις περιοχών park & ride
- Ο περιορισμός πρόσβασης των ιδιωτικών οχημάτων στο κέντρο της πόλης και η προτεραιότητα των λεωφορείων και των πεζών
- Συστήματα παροχής πληροφοριών ταξιδιού

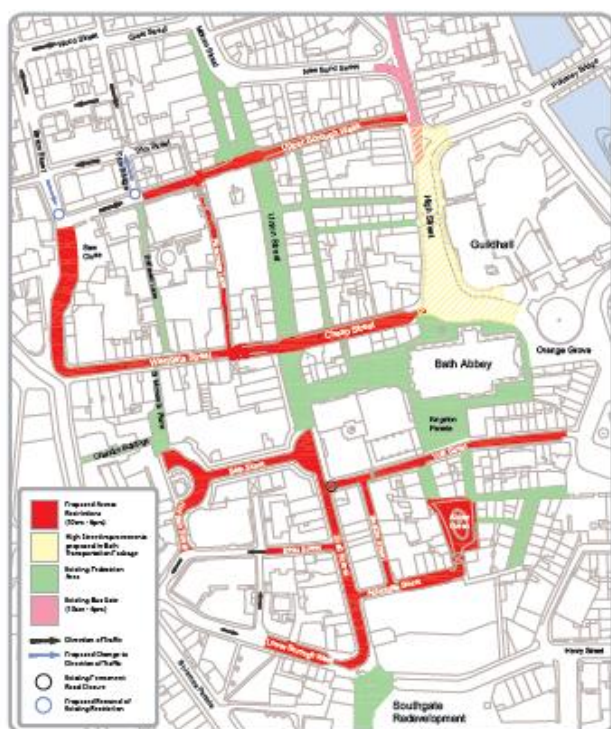

158.Χάρτης που απεικονίζει τα προτεινόμενα κυκλοφοριακά μέτρα
 Πηγή: Joint Local Transport Plan 2006 – Bath Transportation Package Major Scheme

Σύμφωνα με το πρόγραμμα, οι προτεινόμενες λεωφορειακές γραμμές θα παρέχουν γρήγορες και αξιόπιστες διαδρομές εντός και εκτός της πόλης. Αυτό θα επιτευχθεί με τα μέτρα προτεραιότητας που θα δοθούν στα λεωφορεία, με τις έγκυρες πληροφορίες αναχώρησης και άφιξης στις στάσεις των λεωφορείων, στο διαδίκτυο και στα κινητά τηλέφωνα των επιβατών και με την εξασφάλιση εύκολης πρόσβασης στις νέες στάσεις λεωφορείων.

Η λεωφορειακή γραμμή που θα είναι βασισμένη στη γρήγορη διέλευση – bus rapid transit (BRT), θα προσφέρει πολλά από τα οφέλη μιας γραμμής τραμ, αλλά σε πολύ χαμηλότερο κόστος. Θα υπάρξουν τελευταίας τεχνολογίας οχήματα τα οποία θα προσφέρουν άνεση, και αξιοπιστία, θα κινούνται σε συγκεκριμένη λεωφορειακή γραμμή, θα εξυπηρετούν την καινούρια περιοχή κατοικίας και θα συνδέουν τη δυτική με την ανατολική πλευρά της πόλης εξυπηρετώντας και το κέντρο αυτής.

Η δημιουργία νέου χώρου στάθμευσης στην ανατολική περιοχή της πόλης, στην περιοχή Lambbridge εκτιμάται ότι θα προσφέρει 1400 νέες⁴⁶⁵ θέσεις στάθμευσης, ενώ οι επεκτάσεις των ήδη υφιστάμενων χώρων στάθμευσης θα ενισχυθούν συνολικά με 1150 νέες θέσεις.

Τέλος, σημαντικές επεμβάσεις προτείνονται για την ασφάλεια των πεζών και για την εύκολη κίνηση αυτών στο κέντρο της πόλης με τη δημιουργία δικτύου πεζοδρόμων και κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, όπως απαγόρευση διέλευσης οχημάτων από τις 10π.μ-6μ.μ σε εμπορικούς δρόμους της πόλης.

159.Χάρτης που απεικονίζει τους υφιστάμενους και τους νέους πεζόδρομους, τις κατευθύνσεις των οδών και τις προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Πηγή: Bath Transportation Package

⁴⁶⁵ Bath Transportation Package. Proposed new Park & Ride site off A4 Eastern Bypass. <http://www.bathnes.gov.uk/BathNES/environmentandplanning/majordevelopments/Bath+Transportation+Package.htm>

Ο προϋπολογισμός του παραπάνω προγράμματος υπολογίστηκε στα 45 εκατομμύρια λίρες, ενώ σύμφωνα με τον σημερινό προγραμματισμό, τα μέτρα και οι προτεινόμενες κυκλοφοριακές ρυθμίσεις θα αρχίσουν να εφαρμόζονται από τις αρχές του 2011. Σύμφωνα με εκτιμήσεις το πρόγραμμα αυτό θα μειώσει τον αριθμό των εισερχόμενων στην πόλη αυτοκινήτων κατά 1.5 εκατομμύριο το χρόνο, θα αυξήσει τις διαδρομές με δημόσια μέσα μεταφοράς κατά 2.2 εκατομμύρια το χρόνο, θα υπάρξει σημαντική μείωση του CO², αποφυγή ατυχημάτων, αύξηση χώρων στάθμευσης και γενικότερα βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σύνταξη οδηγού για τον επιτρεπόμενο αστικό εξοπλισμό, τις πλακοστρώσεις των πεζοδρομίων ή των πεζοδρόμων, το φωτισμό, τα κιγκλιδώματα και τη σήμανση. Συντάχθηκε το 2005 και αποτελεί έναν πρακτικό οδηγό για την επιλογή, το σχεδιασμό, την τοποθέτηση και την φροντίδα στοιχείων του αστικού εξοπλισμού. Αναφορές γίνονται στα υλικά που χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν, τον τρόπο και τις μεθόδους κατασκευής, την ιδιαίτερη και προσεγμένη επεξεργασία και το σχεδιασμό.

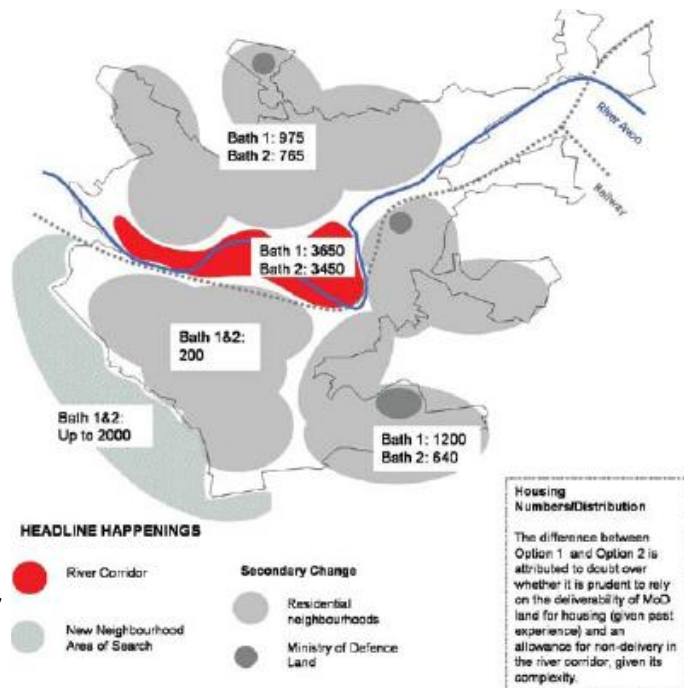
Τέλος, σημαντική είναι η πρόσφατη προσπάθεια του Bath & North East Somerset Council για τη σύνταξη ενός κειμένου – οδηγού, μιας στρατηγικής η οποία θα καθορίζει και θα προσδιορίζει τις μελλοντικές - επιθυμητές τάσεις ανάπτυξης της πόλης.

Το έγγραφο αυτό είναι γνωστό σήμερα με την ονομασία **'Core Strategy'**. Έχει ήδη ανακοινωθεί ένα προσχέδιο αυτού προς συζήτηση⁴⁶⁶ και ενημέρωση των πολιτών, καθώς βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του αποτελεί η σύμφωνη γνώμη όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Το σχέδιο είναι σύμφωνο με τις υφιστάμενες πολεοδομικές νομοθεσίες, καθώς και με το Σχέδιο Διαχείρισης και αφορά το μέλλον της ανάπτυξης στην πόλη του Bath και στην ευρύτερη περιοχή.

Συγκεκριμένα για την ιστορική πόλη του Bath λαμβάνονται υπόψιν παράμετροι τοπικοί, κοινωνικοί – οικονομικοί και περιβαλλοντικοί. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι παρόλο που μέχρι σήμερα ο πληθυσμός της πόλης έχει σταθεροποιηθεί στους 89.000 κατοίκους, προβλέπεται σύμφωνα με εκτιμήσεις ότι το 2026 θα φθάσει τους 102.000 κατοίκους. Το γεγονός αυτό θα επηρεάσει άμεσα το είδος και την ποιότητα της κατοικίας, την εργασία, το εμπόριο και το ίδιο το ιστορικό περιβάλλον.

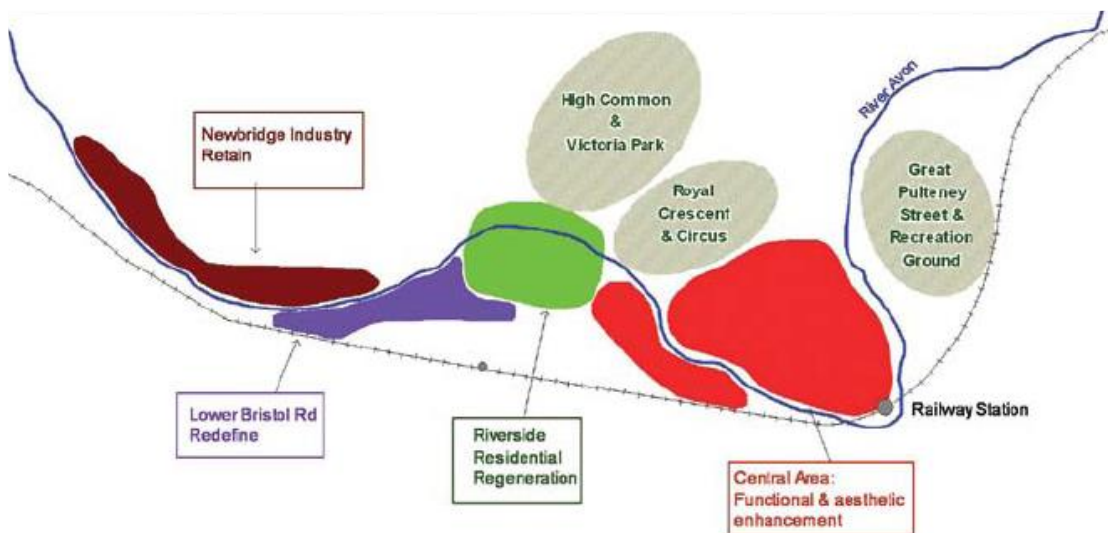
⁴⁶⁶ Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής και συγκεκριμένα από 19 Οκτωβρίου – 19 Δεκεμβρίου, το συμβούλιο δέχεται τις απόψεις των πολιτών και των εμπλεκόμενων φορέων.

Σύμφωνα με την πρόταση του Core Strategy, το αστικό περιβάλλον πρέπει να διαχωριστεί σε τρεις βασικές ζώνες. Στον υδάτινο διάδρομο – River Corridor, στις περιοχές κατοικίας – Residential Neighborhoods και στην καινούρια περιοχή κατοικίας – New Neighborhood.

160. Προτεινόμενη χωροθέτηση ζωνών
Πηγή: Core Strategy, 2009

Ο επανασχεδιασμός του υδάτινου διαδρόμου μπορεί να μετασχηματίσει την κεντρική περιοχή της πόλης και να παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτής. Η κατά μήκος του ποταμού Ανον περιοχή παρουσιάζει έντονη δυναμική και η οποία ύστερα από κατάλληλες παρεμβάσεις μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην ενίσχυση των αξιών του ιστορικού περιβάλλοντος. Ο υδάτινος διάδρομος θα αποτελέσει ένα σύγχρονο κέντρο εμπορίου, εργασίας, αναψυχής και τουρισμού, με την προϋπόθεση ότι οποιαδήποτε αλλαγή ή επέμβαση δε θα αλλοιώσει τον ιστορικό πυρήνα της πόλης.

161. Ο υδάτινος διάδρομος. Πηγή: Core Strategy, 2009

Στην πρόταση του Core Strategy, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της σημερινής δομής της πόλης και ο μελλοντικός μετασχηματισμός αυτής.

Ξεκινώντας κανείς από τη δυτική πλευρά της πόλης, συναντά τη **βιομηχανική περιοχή Newbridge – Newbridge Industry**. Η περιοχή αυτή κρίθηκε ότι πρέπει να διατηρηθεί ως έχει, καθώς εκτιμάται ότι η σημασία της συνδέεται άμεσα με θέματα απασχόλησης, ανάπτυξης και οικονομίας. Επιπρόσθετα, αναφέρεται ότι δεν προμηνύεται άνοδος του κλάδου της βιομηχανίας, αλλά αντίθετα σταθεροποίηση. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με ότι υπάρχει οργανωμένη χωροταξική κατανομή της βιομηχανίας στο συγκεκριμένο σημείο, επιβεβαίωσε την άποψη ότι η περιοχή αυτή δεν πρέπει να αλλάξει ύφος και χαρακτήρα.

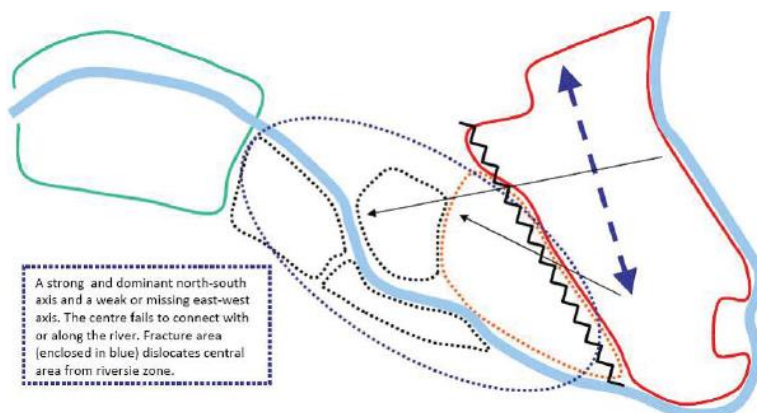
Η ζώνη με την ονομασία **Lower Bristol Road** παρουσιάζει μια μεταβιομηχανική ανάπτυξη, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί κομβικό σημείο, καθώς διαμέσου της περιοχής αυτής συνδέεται, μέσω της οδικής αρτηρίας A4, η πόλη του Bath με το Bristol. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μικτές χρήσεις γης, όπως φοιτητικές εστίες, κτίρια γραφείων, μικρές βιοτεχνίες και βιομηχανίες και κατοικία. Σύμφωνα με το σχέδιο, προτείνεται ο περιορισμός της βιομηχανίας και η απόδοση των εκτάσεων αυτών για ανάπτυξη κυρίως κτιρίων γραφείων και λιανικού εμπορίου και λιγότερο για κατοικία.

Η τρίτη ζώνη με την ονομασία **Riverside** είναι αυτή η οποία προβλέπεται να υποστεί τις περισσότερες μεταβολές. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, πρόκειται για την ανάπλαση της υφιστάμενης υποβαθμισμένης περιοχής σε περιοχή κατοικίας, αναψυχής και εργασίας, η έκταση της οποίας φθάνει τα 17,9 εκτάρια. Το τοπικό ρυμοτομικό έχει συμπεριλάβει την πρόταση αυτή και η εφαρμογή της έχει ήδη ξεκινήσει.

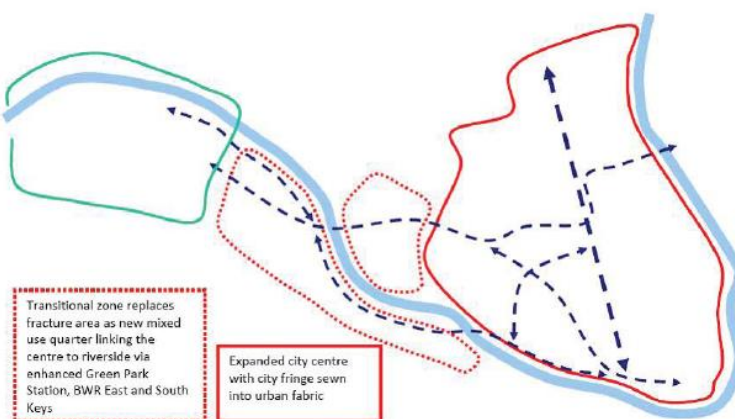
Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο γεγονός ότι η επέκταση της πόλης προς τα βόρεια είναι απαγορευτική λόγω της ύπαρξης της γεωργιανής πόλης, ενώ κάτι αντίστοιχο συμβαίνει προς ανατολικά και νότια, καθώς το έντονο ανάγλυφο της περιοχής, ο ποταμός Avon και η κεντρική οδική αρτηρία A36 δεν επιτρέπουν σημαντικές παρεμβάσεις. Το γεγονός αυτό αφήνει λίγες δυνατότητες μετασχηματισμού και επέκτασης του **κέντρου της πόλης** κυρίως προς τη δυτική και νοτιοδυτική πλευρά αυτής.

Σε περίπτωση που τελικά αναπτυχθεί η περιοχή αυτή, θα δημιουργηθεί ένα νέος άξονας ανατολής-δύσης ο οποίος θα ισορροπήσει το δυναμικό, από βορρά προς νότο, σημερινό άξονα δραστηριοτήτων και θα ζωντανέψει και αυτό το τμήμα της πόλης.

162. Η κεντρική περιοχή σήμερα. Πηγή: όπ. παρ.

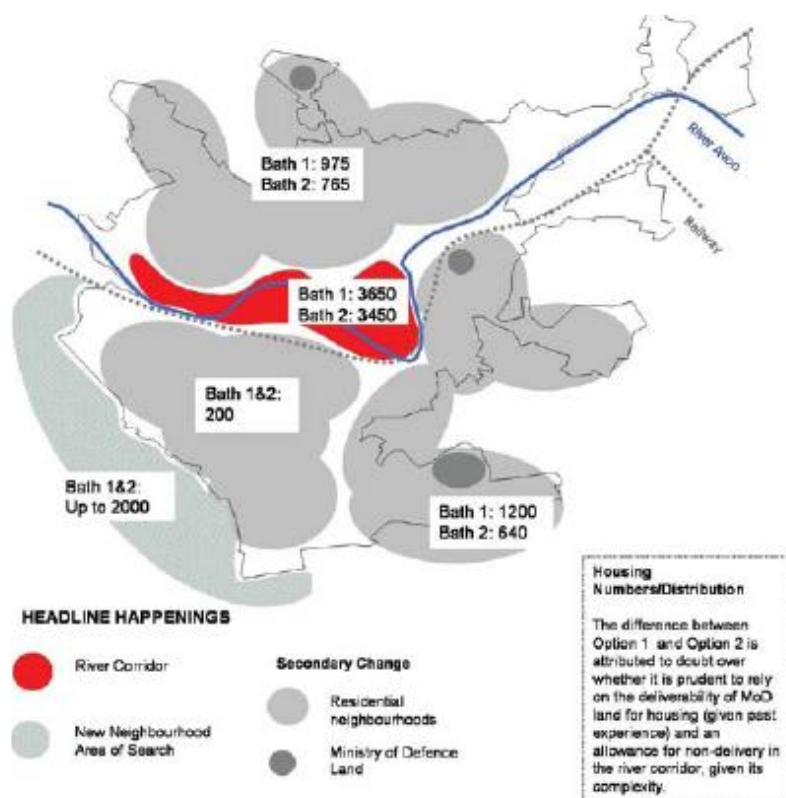

163. Η κεντρική περιοχή το 2026. Πηγή: όπ. παρ.

Με το σχεδιασμό αυτό, η **κεντρική περιοχή** παραμένει ως τόπος εμπορίου, πολιτισμού, επιχειρήσεων, τουρισμού και αναψυχής, διατηρεί την ταυτότητα και το χαρακτήρα της, αποκτά μεγαλύτερο μέτωπο και άμεση σχέση με τον ποταμό Ανοη και συνδέεται καλύτερα με τη δυτική περιοχή της πόλης. Για τη διατήρηση, βελτίωση και ενίσχυση των προαναφερόμενων παραγόντων χρειάζεται η εφαρμογή στρατηγικών και προγραμμάτων για τους επιμέρους τομείς εργασίας, κατοικίας, εμπορίου, πολιτισμού, τουρισμού και αναψυχής.

Συγκεκριμένα για τον τομέα της κατοικίας, υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν γύρω στις 36.000 κατοικίες⁴⁶⁷ και οι οποίες θα πρέπει να αυξηθούν κατά 7-8.000 έτσι ώστε να εξυπηρετηθεί ο μελλοντικός εκτιμώμενος πληθυσμός της πόλης. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί προτείνεται οι 5-6.000 κατοικίες εξ'αυτών να είναι μέσα στα όρια της πόλης, ενώ οι υπόλοιπες 2.000 κατοικίες να χωροθετηθούν⁴⁶⁸ στη δυτική/ νοτιοδυτική πλευρά αυτής. Παράλληλα, οι υφιστάμενες περιοχές κατοικίας θα βελτιωθούν με ηπιότερες όπως είναι λογικό επεμβάσεις και θα συμβάλλουν στην ενίσχυση του ιστορικού χαρακτήρα της πόλης.

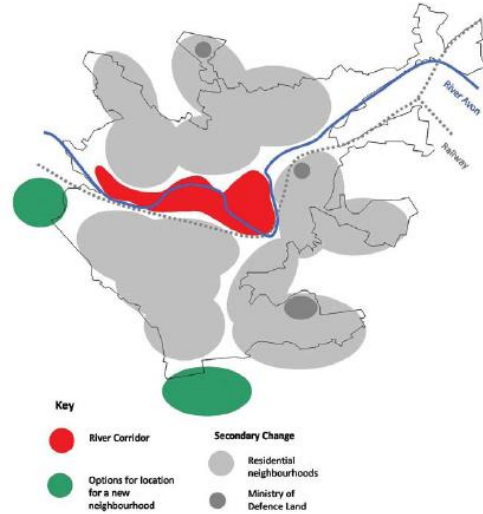
164. Η κεντρική περιοχή το 2026. Πηγή: όπ. παρ.

⁴⁶⁷ Σήμερα η κατοικία προς ενοίκιαση ή αγορά στην πόλη του Bath παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα.

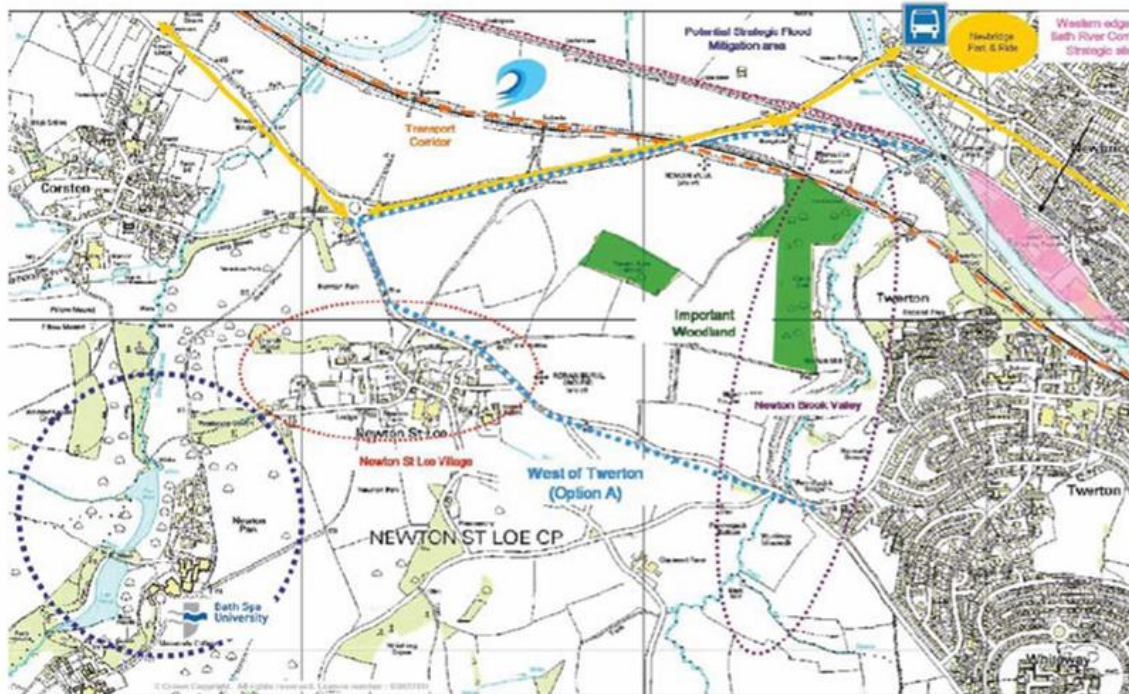
⁴⁶⁸ Για την εφαρμογή της στρατηγικής αυτής χρειάζεται ένα τμήμα της περιμετρικής ζώνης πρασίνου να αποδοθεί για τη δημιουργία της νέας περιοχής κατοικίας.

Εναλλακτικές προτάσεις για την επέκταση της πόλης και τη δημιουργία της νέας περιοχής κατοικίας παρουσιάζονται στο διπλανό διάγραμμα. Αφού εξετάστηκαν τα θετικά και τα αρνητικά των δυο προτεινόμενων περιοχών, αποφασίσθηκε ότι η περιοχή δυτικότερα του κέντρου της πόλης εξυπηρετεί καλύτερα τους στόχους που είχαν τεθεί.

Συγκεκριμένα, μπορεί να 'φιλοξενήσει' 2.000 κατοικίες και τις απαραίτητες συνοδευτικές τους χρήσεις, αποτελεί εξ' ολοκλήρου μια ιδιοκτησία και δεν υπάρχει κατακερματισμός γης, ενώ παράλληλα υπάρχουν προοπτικές δημιουργίας χώρων πρασίνου και μπορεί να εξασφαλιστεί καλή σύνδεση με το ιστορικό κέντρο και το πανεπιστήμιο.

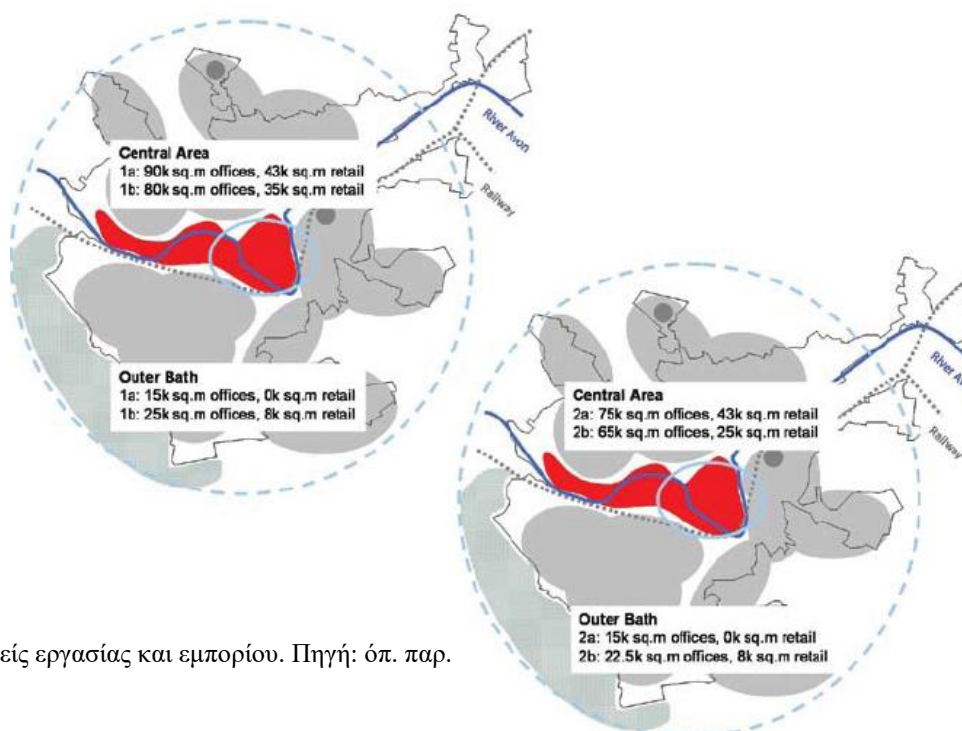

165. Προτεινόμενες περιοχές κατοικίας. Πηγή: όπ. παρ.

166. Επικρατέστερη περιοχή. Πηγή: όπ. παρ.

Τέλος, όσον αφορά τους τομείς εργασίας και εμπορίου, έχουν γίνει διάφορες εκτιμήσεις και υπολογισμοί για τις μέγιστες και ελάχιστες πυκνότητες που θα μπορούσαν να απορροφηθούν στο κέντρο της πόλης, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή. Η τελική επιλογή θα γίνει σύμφωνα με τις αποφάσεις που θα ληφθούν για το σύνολο της περιφέρειας, καθώς θα αποδοθεί στην πόλη ο νέος της ρόλος στην ανάπτυξη.

167. Τομείς εργασίας και εμπορίου. Πηγή: όπ. παρ.

Όπως είναι φανερό από τα προαναφερόμενα, έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες από το Bath & North East Somerset Council για τον καθορισμό και τον έλεγχο της επιθυμητής ανάπτυξης της πόλης. Έχει πραγματοποιηθεί συστηματική καταγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και έχουν τεθεί οι στόχοι για τη μελλοντική πόλη. Παράλληλα, σε συνδυασμό με το Σχέδιο Διαχείρισης προτείνεται δέσμη μέτρων και στρατηγικών για το μετασχηματισμό αυτής και τη διαφύλαξη και προστασία του ιστορικού κέντρου.

7.5 ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Δυστυχώς όπως φάνηκε και από τα συμπεράσματα του Σχεδίου Διαχείρισης, η Πόλη του Bath δεν έχει δεχθεί ακόμα την απαραίτητη χρηματική ενίσχυση από το Κράτος. Σποραδικά δίνονται κάποιες επιδοτήσεις για μεμονωμένα έργα, οι οποίες σαφώς δεν αρκούν. Επιπρόσθετα, δεν υπάρχει κάποια επιχορήγηση από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς ή την UNESCO, ενώ οι επιδοτήσεις και τα δάνεια που παρέχονται στους ιδιοκτήτες διατηρητέων κτιρίων περιορίζονται σε χρηματοδοτήσεις μικρών ποσών.

Σύμφωνα με τον Προϊστάμενο της Υπηρεσίας Διαχείρισης της πόλης του Bath, Κο Tony Crouch, η σημαντικότερη βοήθεια προστασίας της πόλης υπό μορφή χρηματοδότησης προέρχεται από τα τοπικά συμβούλια. Κάθε αγγλική πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς έχει την ευθύνη για εύρεση τρόπων χρηματοδότησης, κυρίως από το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού, καθώς ο Οργανισμός⁴⁶⁹ Αγγλικής κληρονομιάς και η UNESCO περιορίζονται στην ανάπτυξη νομοθεσιών και πρακτικών προστασίας.

⁴⁶⁹ Ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς είχε βοηθήσει στο παρελθόν για την πληρωμή του μισθού του συντονιστή της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς - World Heritage Site Co-ordinator. Τον πρώτο χρόνο πλήρωναν το 75%, το δεύτερο χρόνο το 50% του μισθού και τον τρίτο το 25%. Εν συνεχεία, όλο το κόστος το επιβαρυνόταν το τοπικό συμβούλιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: Η ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΥ

8.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η πόλη του Εδιμβούργου βρίσκεται κοντά στην νοτιοανατολική ακτή της Σκωτίας και ανήκει στον **κατάλογο των ιστορικών πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από το 1995**. Παρόλο που η μεγαλύτερη πόλη της χώρας είναι η Γλασκόβη, το Εδιμβούργο είναι η πρωτεύουσα της Σκωτίας από το 1437 έως και σήμερα.

168.Χάρτης της Σκωτίας
Πηγή: <http://el.wikipedia.org/wiki>

Η πόλη, η οποία συχνά αποκαλείται και ως η ‘Αθήνα⁴⁷⁰ του Βορρά’, έχει συνολική έκταση μαζί με τα προάστια 260 τετ. χιλιόμετρα και πληθυσμό γύρω στους 470.000 κατοίκους⁴⁷¹. Διαχωρίζεται αισθητά στην Παλιά και τη Νέα Πόλη και είναι μια από τις ομορφότερες και πιο τουριστικές πόλεις της Μεγάλης Βρετανίας.

Η ιστορία της πιθανολογείται ότι ξεκίνησε την εποχή⁴⁷² του Χαλκού και του Σιδήρου, ενώ όταν τον 1^ο αιώνα μ.Χ. στην πόλη έφθασαν οι Ρωμαίοι, συνάντησαν μια Κέλτικη φυλή που είναι γνωστή ως Votadini. Η ονομασία της πόλης αρχικά, όπως αυτή αναφέρεται σε ένα ποίημα του 600μ.Χ ήταν Din Eidyn. Αργότερα όμως, τον 7^ο αιώνα μ.Χ όταν οι Άγγλοι πολιόρκησαν την πόλη, την μετονόμασαν σε Eiden's fort (το κάστρο ή πύργος του Έντιν) και τελικά επικράτησε η σημερινή ονομασία Edinburgh – Εδιμβούργο.

⁴⁷⁰ Η σύγκριση των δυο πόλεων είχε να επιδείξει πολλά κοινά: αρχικά η τοπογραφία της πόλης με την Παλιά Πόλη του Εδιμβούργου να αντιστοιχεί στην Ακρόπολη. Επίσης και οι δυο πόλεις βρίσκονταν σε πεδιάδα που κατέληγαν σε λιμάνι, στο Λιθ και τον Πειραιά αντίστοιχα, καθώς επίσης η επιρροή της πόλης του Εδιμβούργου ως κέντρο του Διαφωτισμού στο Λονδίνο και η επιρροή της Αθήνας στη Ρώμη. <http://el.wikipedia.org/wiki>

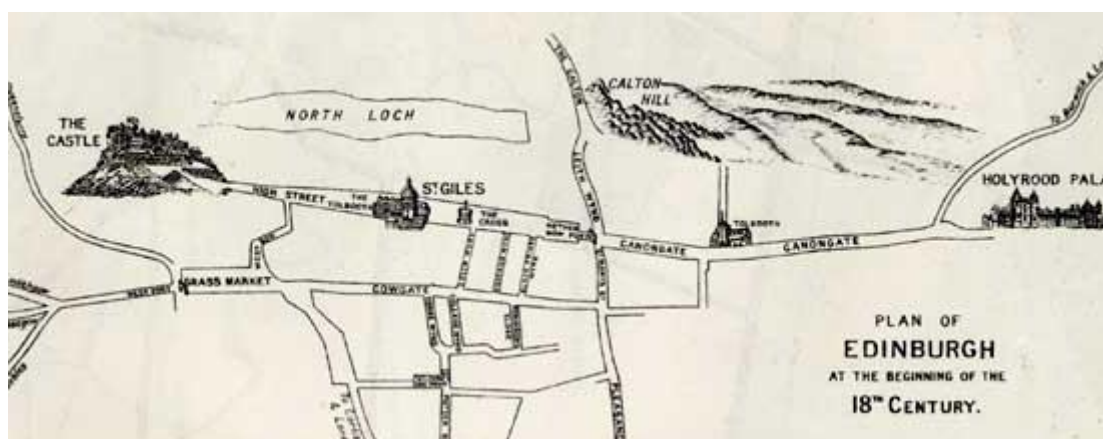
⁴⁷¹ General Register Office for Scotland. Information for Scotland's people. «Estimated population by sex, single year of age and administrative area», 30 June 2008.

⁴⁷² Όπ. παρ.

Μεσαιωνική περίοδος

Κατά τη διάρκεια του 10^{ου} αιώνα η περιοχή κατελήφθη από τους Σκωτσέζους, ενώ τα επόμενα χρόνια με εντολή του βασιλιά Malcom III κτίστηκε το κάστρο της πόλης στην κορυφή του Castle Rock. Τότε άρχισε να δημιουργείται και ο πρώτος οικιστικός πυρήνας γύρω από το κάστρο.

Τον 12^ο αιώνα πλέον η πόλη είχε εξελιχθεί σημαντικά. Το 1128, ο γιος του βασιλιά Malcom III, David I, ίδρυσε το Αβαείο του Holyrood στην ανατολική πλευρά της πόλης, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ένας νέος αυτοδιοικούμενος οικισμός στην περιοχή, γνωστός ως Canongate.

169. Το κάστρο και η σύνδεση αυτού με το αβαείο του Holyrood

Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Το 13^ο αιώνα, το Εδιμβούργο είχε επεκταθεί σημαντικά, ενώ σύνδεση υπήρχε και με το εμπορικό λιμάνι Leith, βόρεια της πόλης. Την περίοδο αυτή είναι γνωστό ότι το Εδιμβούργο απέκτησε έντονη δραστηριότητα στην παραγωγή⁴⁷³ μαλλιού.

Το 1296 οι Άγγλοι κατέλαβαν το κάστρο του Εδιμβούργου και παρέμειναν εκεί μέχρι το 1322. Στη συνέχεια ακολούθησαν εχθροπραξίες μεταξύ αυτών και των Σκωτσέζων, ενώ το 1385 οι πρώτοι έκαψαν σημαντικά κτίρια της πόλης, μεταξύ των οποίων το Δημαρχείο και το St. Giles Kirk. Παρόλες τις αντίξοες συνθήκες, η πόλη του Εδιμβούργου τα επόμενα χρόνια άρχισε να ακμάζει και πάλι και στα μέσα περίπου του 15^{ου} αιώνα καθιερώθηκε επισήμως ως η πρωτεύουσα της Σκωτίας.

⁴⁷³ Lambert T., «A brief history of Edinburgh, Scotland», <http://www.localhistories.org/edinburgh.html>

16^{ος} – 17^{ος} αιώνας

Το 1550 εκτιμάται⁴⁷⁴ ότι ο πληθυσμός της πόλης είχε φθάσει τους 15.000 κατοίκους. Οι εχθροπραξίες με τους Άγγλους συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια, ενώ σημαντικές ήταν οι πληγές από τις επιδημίες πανούκλας το 1585, το 1604 και το 1645.

170. Το κάστρο και η Παλιά Πόλη, 1575
Πηγή: <http://www.edinburghphoto.org.uk>

Το Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου ιδρύθηκε το 1583 και η πόλη μετατράπηκε σε μεγάλο κέντρο του Διαφωτισμού. Αναπτύχθηκε οικονομικά, δημογραφικά και πολιτιστικά και αποτέλεσε τη σημαντικότερη πόλη της χώρας.

Τα χρόνια αυτά παρουσιάζεται έντονη ανοικοδόμηση στην πόλη, καθώς πολλά αξιόλογα κτίρια μαρτυρούν την ευημερία και την κουλτούρα των κατοίκων της περιοχής.

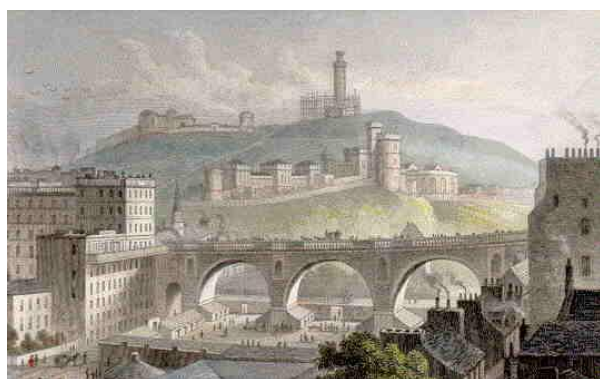
⁴⁷⁴ Όπ. παρ.

Το 1650, μετά τη μάχη στο Dunbar και παρά το τείχος που έχτισαν οι Σκοτσέζοι περιμετρικά της πόλης, οι Άγγλοι κατέλαβαν και πάλι το Εδιμβούργο. Το γεγονός αυτό ευτυχώς δεν επηρέασε καθόλου την ανάπτυξη της πόλης, η οποία συνέχισε να επεκτείνεται και να ευημερεί. Μέχρι το τέλος του 17^{ου} αιώνα εκτιμάται⁴⁷⁵ ότι ο πληθυσμός έφθασε τους 50.000 κατοίκους.

18^{ος} αιώνας

Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα η πόλη πυκνοδομείται. Λόγω του περιορισμένου ελεύθερου χώρου εντός των τειχών αποκτά ψηλά κτίρια των 11 ή ακόμα και των 14 ορόφων, πολλά από τα οποία διατηρούνται και ξεχωρίζουν μέχρι σήμερα στην Παλιά Πόλη. Το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονο προβληματισμό και οδήγησε το λόρδο George Drummond το 1766 να προβεί σε διαγωνισμό για το σχεδιασμό της Νέας Πόλης. Νικητής αναδείχθηκε ένας νέος τότε αρχιτέκτονας, ο James Craig, ο οποίος πρότεινε έναν αυστηρό και άκαμπτο κάρναβο, σύμφωνα πάντα με τις αρχές και τις ιδέες του Διαφωτισμού.

Τα επόμενα χρόνια χτίστηκε η γέφυρα North Bridge (1772) η οποία ένωνε στην ουσία την Παλιά με τη Νέα Πόλη, τα Assembly Rooms (1787) στο κέντρο της Νέας Πόλης του Εδιμβούργου και η Charlotte Square (1791). Συνεχιστής του Craig υπήρξε ο Robert Adam, Σκοτσέζος αρχιτέκτονας έργα του οποίου συναντά κανείς στο Bath, το Essex, το Brighton και το Λονδίνο.

171. North Bridge, 1829
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

172. Η North Bridge σήμερα και ο σιδηροδρομικός σταθμός Waverley Station
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

⁴⁷⁵ Όπ. παρ.

19^{ος} αιώνας

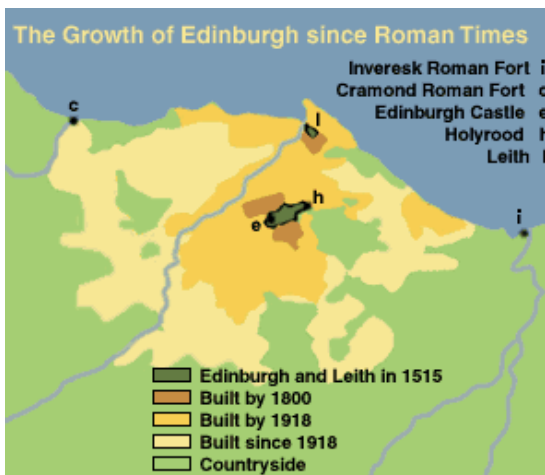
Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Νέα Πόλη του Εδιμβούργου είχε πλέον δημιουργηθεί. Αν και δεν διατηρήθηκε πιστά ο αυστηρός κάρναβος του Craig, παρόλα αυτά αποτελεί ένα από τα καλύτερα παραδείγματα πολεοδομικού σχεδιασμού στον κόσμο, ενώ παράλληλα συγκεντρώνει πλήθος εξαιρετων οικοδομημάτων Γεωργιανής αρχιτεκτονικής.

Η πόλη του Εδιμβούργου, σε αντίθεση με τη Γλασκόβη, δεν εξελίχθηκε ποτέ σε βιομηχανικό – κατασκευαστικό κέντρο. Αντίθετα, είναι μια λογοτεχνική⁴⁷⁶ πόλη που φημίζεται για την πνευματική της παράδοση και τα πολιτιστικά δρώμενα (μουσική, κινηματογράφος, εικαστικά). Η ανάπτυξη της πόλης τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν ραγδαία και ο πληθυσμός⁴⁷⁷ της από 100.000 που ήταν το 1800 εκτινάχθηκε στους 170.000 κατοίκους το 1851. Τα μνημεία της περιόδου αυτής παραμένουν ξεχωριστά.

20^{ος} αιώνας

Παρά το ξέσπασμα και τις καταστροφές των δυο Παγκοσμίων πολέμων, το Εδιμβούργο κατάφερε να παραμείνει μια πόλη παροχής υπηρεσιών, τραπεζικών συναλλαγών και τοπικών επιχειρήσεων.

173. Η ανάπτυξη της πόλης του Εδιμβούργου από τη ρωμαϊκή περίοδο μέχρι το 1918.
Πηγή: <http://www.aboutscotland.co.uk/edin/history.html>

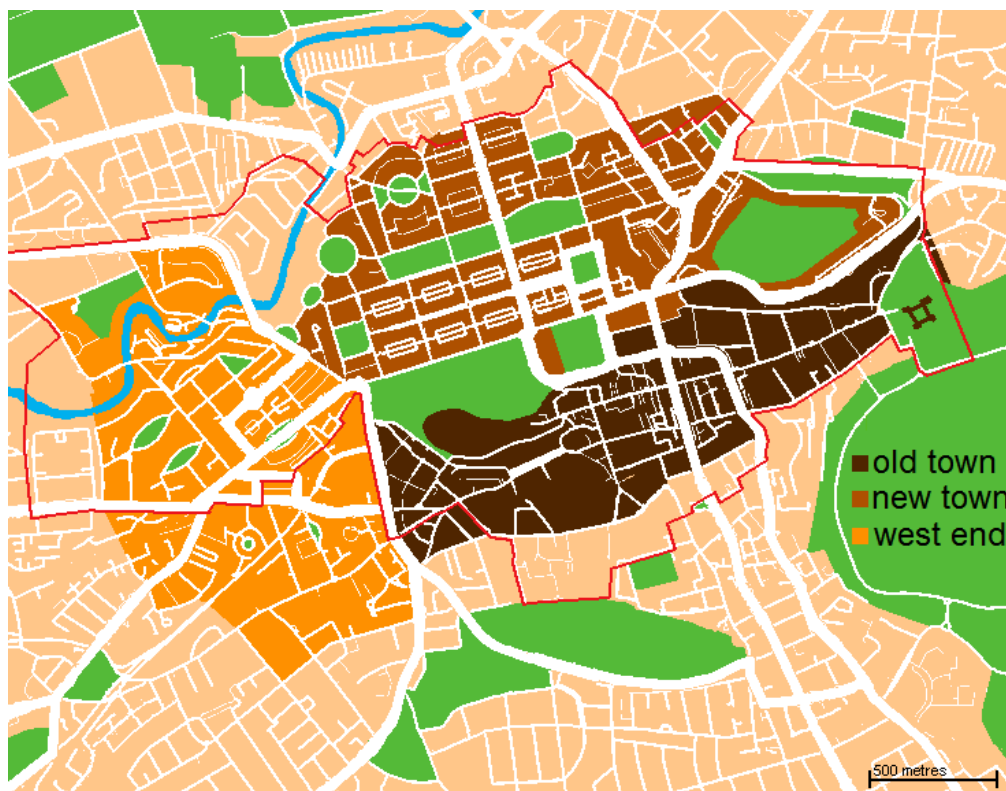
⁴⁷⁶ Χρίστηκε ως 'City of Literature' από την UNESCO το 2004. Θ. Μηνάς, «Εδιμβούργο. Η Α.Β στην Αθήνα του Βορρά». *Athens Voice*, 9 Απριλίου 2009.

⁴⁷⁷ Lambert T., A brief history of Edinburgh, Scotland, <http://www.localhistories.org/edinburgh.html>

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών '20 και '30, ιδιαίτερως σημαντική υπήρξε η προσπάθεια του τοπικού συμβουλίου της πόλης, να προχωρήσει στην απομάκρυνση⁴⁷⁸ των περιθωριακών ομάδων από την Παλιά Πόλη, παρέχοντάς τους κατοικίες στα περίχωρα της Νέας Πόλης.

Παράλληλα, την περίοδο αυτή έμφαση δόθηκε κυρίως στην πολιτιστική εικόνα της πόλης. Κτίστηκαν πολλά θέατρα, αίθουσες σύγχρονης τέχνης και συνεδριακοί χώροι, καθώς επίσης διαφόρων ειδών θεματικά μουσεία και πολιτιστικά κέντρα.

Σήμερα η πόλη του Εδιμβούργου εξακολουθεί να είναι μια από τις ωραιότερες πόλεις της Σκωτίας, αλλά και γενικότερα ολόκληρης της Μεγάλης Βρετανίας. Η πλούσια ιστορία της, το κάστρο πάνω στο λόφο και οι ποικίλες εικόνες που προσφέρει τόσο από την Παλιά, όσο και από την Νέα Πόλη προκαλούν έντονα συναισθήματα και προσελκύουν επισκέπτες καθόλη τη διάρκεια του χρόνου.

174. Η Παλιά και η Νέα Πόλη του Εδιμβούργου
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

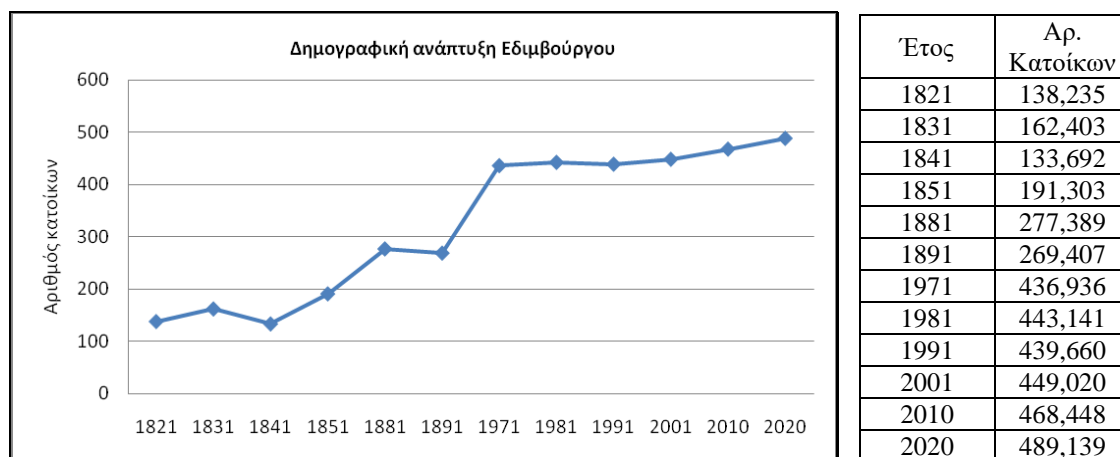
⁴⁷⁸ Όπ. παρ.

Οι λόγοι και τα κριτήρια⁴⁷⁹ που κατέταξαν την πόλη του Εδιμβούργου στη λίστα των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς σύμφωνα με την UNESCO είναι τα εξής:

Κριτήριο ii) Οι διαδοχικές και προγραμματισμένες επεκτάσεις της Νέας Πόλης και η υψηλή ποιότητα της αρχιτεκτονικής της, καθόρισαν πρότυπα για τη Σκωτία και όχι μόνο και επηρέασαν σημαντικά την ανάπτυξη της αστικής αρχιτεκτονικής και του πολεοδομικού σχεδιασμού σε ολόκληρη την Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα.

Κριτήριο (iv): Η Παλιά και η Νέα Πόλη μαζί αντανακλούν σημαντικές αλλαγές στον ευρωπαϊκό αστικό σχεδιασμό. Από τη μια πλευρά η αμυντική, τειχισμένη μεσαιωνική πόλη με τα βασιλικά παλάτια και τα αβαεία και οι ιδέες του Διαφωτισμού το 18^ο και 19^ο αιώνα και από την άλλη η 19^{ου} αιώνα αναγέννηση της Παλαιάς Πόλης με την προσαρμογή ενός διακριτικού βαρονικού ύφους αρχιτεκτονικής.

Σήμερα ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται γύρω στους **480.000 κατοίκους**. Η δημογραφική ανάπτυξη αυτής φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

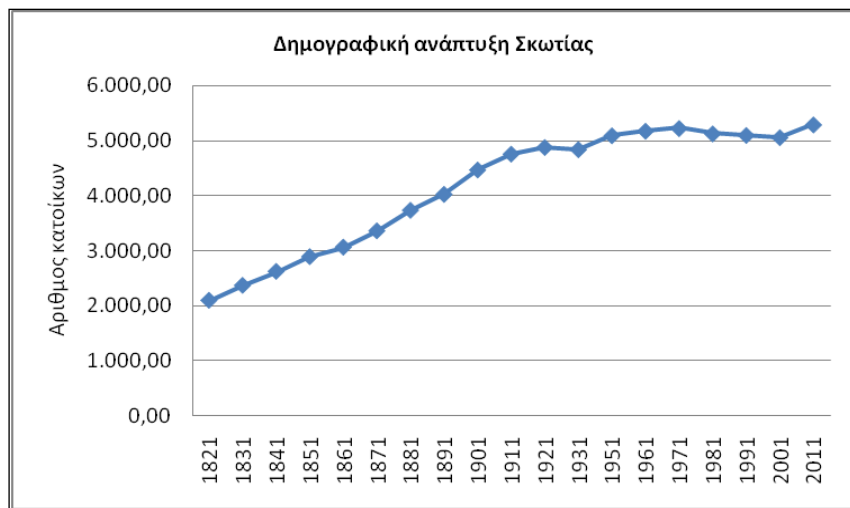
Διάγραμμα 10. Δημογραφική ανάπτυξη Εδιμβούργου
Πηγή στοιχείων : <http://en.wikipedia.org>

Όπως είναι φανερό η πληθυσμιακή αύξηση που σημειώνεται στον αριθμό κατοίκων της πόλης είναι σημαντική. Μάλιστα, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Σκοτσέζικης Κυβέρνησης τα επόμενα χρόνια και μέχρι το 2020 ο πληθυσμός θα έχει φθάσει τους 490.000 κατοίκους και θα έχουν δημιουργηθεί 70,000 νέες θέσεις εργασίας.

⁴⁷⁹ <http://whc.UNESCO.org>

Αντίστοιχα, ο πληθυσμός της Σκωτίας, ενώ παρουσίαζε μείωση από το 1971 μέχρι το 2001, τα τελευταία χρόνια παρουσίασε σημαντική αύξηση φθάνοντας το 2011 τους 5.295 εκ. κατοίκους και το 2017 τους 5.424,800 κατοίκους αντίστοιχα.

Έτος	Αρ. Κατοίκων
1811	1.805,865
1821	2.091,521
1831	2.364,386
1841	2.620,184
1851	2.888,742
1861	3.062,294
1871	3.360,018
1881	3.735,573
1891	4.025,647
1901	4.472,103
1911	4.760,904
1921	4.882,497
1931	4.842,980
1951	5.096,415
1961	5.179,344
1971	5.228,963
1981	5.130,735
1991	5.102,400
2001	5.062,011
2011	5.295,00

Διάγραμμα 11. Δημογραφική ανάπτυξη Εδιμβούργου
Πηγή στοιχείων : <http://en.wikipedia.org>

Παλιά Πόλη

Η Παλιά Πόλη του Εδιμβούργου, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, αλλά και γενικότερα η ιστορία της πόλης της Εδιμβούργου ταυτίζεται με το επιβλητικό κάστρο από βασάλτη⁴⁸⁰ που είναι κτισμένο σε ηφαιστειογενείς βράχους πάνω από την πόλη. Αποτελεί το κυρίαρχο αξιοθέατο της Σκωτίας στο οποίο μπορεί κανείς να παρατηρήσει βασιλικά εμβλήματα, κανόνια από την περίοδο των μεσαιωνικών βομβαρδισμών, το παρεκκλήσι της Αγίας Μαργαρίτας και τη λίθο στέψης των Σκοτσέζων βασιλιάδων, τη γνωστή λίθο του Πεπρωμένου.

⁴⁸⁰ Μηνάς Θ., «Εδιμβούργο. Η Α.Υ στην Αθήνα του Βορρά». *Athens Voice*, 9 Απριλίου 2009.

Η Παλιά Πόλη του Εδιμβούργου σχηματίστηκε κάτω από τα τείχη του φρουρίου, στην ανατολική πλευρά του Castle Rock. Η αρχαιότερη οδός αυτής, η Royal Mile, με κατεύθυνση ανατολή – δύση, συνέδεε και συνδέει μέχρι και σήμερα το κάστρο με το Αβαείο των μοναχών του Holyrood, ανατολικά της πόλης. Αξονικά της οδού αυτής εκτείνεται η Παλιά Πόλη με τα στενά δρομάκια και τα κτίσματα της μεσαιωνικής περιόδου, ενώ κατά μήκος αυτής συναντά κανείς τον επιβλητικό καθεδρικό ναό Saint Giles, την παλιά έδρα του τοπικού Κοινοβουλίου, αλλά και του νέου, κτίρια του Πανεπιστημίου και το παλάτι του Holyrood.

175.H Royal Mile,1817

Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Η οδός Royal Mile μέχρι και σήμερα, μέχρι να καταλήξει στο παλάτι Holyrood αλλάζει πολλές ονομασίες, όπως Castle Hill, Lawn Market, High Street και Canongate. Οι κατοικίες στις πλαγιές του λόφου διασχίζονται από στενά, ελικοειδή λιθόστρωτα σοκάκια που πολλές φορές καταλήγουν σε αυλές γύρω από τις οποίες ορθώνονται πανύψηλα κτίρια. Στο παρελθόν, μόνον οι πλουσιότεροι⁴⁸¹ μπορούσαν να κατοικούν στα διακοσμημένα ξύλινα σπίτια που έβλεπαν στον κεντρικό δρόμο. Γύρω από τις αυλές, εκτός από κατοικίες υπήρχαν εργαστήρια και μικρές ταβέρνες.

176.Royal Mile

Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

⁴⁸¹ Πάπυρος Larousse Britannica, «Εδιμβούργο», Τόμος 22, σελ. 119

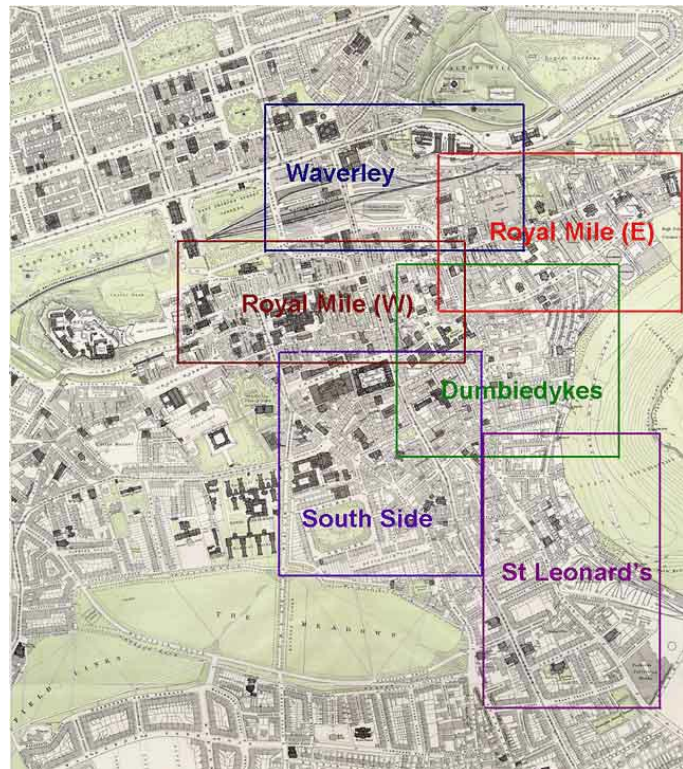
Κατά μήκος της κεντρικότερης οδού σήμερα, συναντά κανείς πλήθος από μικρά μαγαζάκια, αντικερί, βιβλιοπωλεία, παραδοσιακές μπυραρίες και τουριστικά μαγαζιά που πουλάνε ούισκι και τοπικές ενδυμασίες. Πίσω από τον καθεδρικό ναό St. Giles βρίσκεται το παλιό κτίριο του Κοινοβουλίου που σήμερα στεγάζει τα δικαστήρια, ενώ απέναντι από αυτόν βρίσκονται οι αίθουσες συνεδριάσεων της πόλης και η Εθνική Βιβλιοθήκη. Στο ύψος της High Street και της Canongate βρίσκεται η εκκλησία Canongate Kirk με το ομώνυμο νεκροταφείο, καθώς και το μουσείο της παιδικής ηλικίας.

Στο τέλος της Royal Mile, στην περιοχή Waverley, στο όριο της Παλιάς και της Νέας Πόλης και κατά μήκος των οδών Princess Street και Waverley Place, βρίσκεται ο σιδηροδρομικός σταθμός της πόλης 'Waverley Station'. Πρόκειται για ένα βικτοριανό κτίριο, κατασκευασμένο στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με 24 συνολικά αποβάθρες και μεγάλη επιβατική κίνηση.

177.Waverley Station
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα είναι γνωστό ότι η Παλιά Πόλη είχε συνολικό πληθυσμό⁴⁸² 80.000 κατοίκων. Με την επέκταση όμως της πόλης και τα προβλήματα υδροδότησης της περιοχής, ο αριθμός των κατοίκων τα επόμενα χρόνια μειώθηκε δραματικά στους 4.000 κατοίκους και η Παλιά Πόλη έπεσε σε παρακμή. Σήμερα, υπολογίζεται ότι στις διάφορες περιοχές της πόλης, υπάρχουν συνολικά 20.000 κάτοικοι.

178. Οι περιοχές της πόλης
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Στις περιοχές South Side και Dumbiedykes της Παλιάς Πόλης βρίσκονται πολλά πανεπιστημιακά κτίρια - παραρτήματα διαφόρων σχολών του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου που ιδρύθηκε το 1582. Επιπρόσθετα, υπάρχει το Βασιλικό Μουσείο της πόλης που ιδρύθηκε το 1854 και το Μουσείο της Σκωτίας. Άλλο ένα αξιόλογο κτίριο της περιοχής είναι το Surgeon's Hall, ενώ σημαντικός πνεύμονας πρασίνου κοντά στα πανεπιστημιακά κτίρια είναι η George Square.

⁴⁸² Old Town Edinburgh. <http://en.wikipedia.org>

Τέλος, η περιοχή St. Leonard's, η οποία φαίνεται στο χάρτη που ακολουθεί, συνορεύει με το Holyrood Park. Στο παρελθόν, υπήρξε ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη από πληθυσμό χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου, καθώς υπήρχαν πάρα πολλές εργατικές πολυκατοικίες και κατοικίες των οποίων τη διαχείριση είχε το τοπικό συμβούλιο.

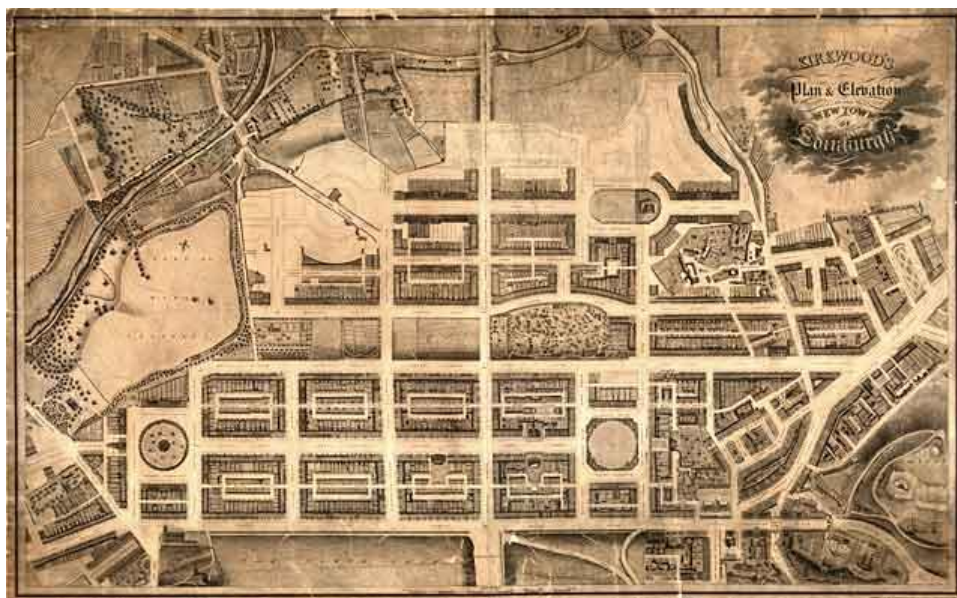
179. Η περιοχή St. Leonard's
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Αργότερα και συγκεκριμένα γύρω στο 1960, τα κτίρια αυτά κατεδαφίστηκαν και οι κάτοικοι μετακόμισαν στις περιοχές Craigmillar και the Inch, ενώ η μοναδική οδός που τα σπίτια εξακολουθούν να ανήκουν στο τοπικό συμβούλιο είναι αυτά επί της οδού Dumbiedykes.

Σχεδόν σε ολόκληρη την περιοχή έχει ολοκληρωθεί ένα εκτεταμένο πρόγραμμα ανακαίνισης το οποίο περιλαμβάνει μοντέρνες κατοικίες, φοιτητικές εστίες και αθλητικές εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου.

Νέα Πόλη

Η αρχική ιδέα για την επέκταση της Παλιάς Πόλης του Εδιμβούργου ανήκε στον βασιλιά James II & VII στα τέλη του 17^{ου} αιώνα. Ο τελευταίος, αντιλαμβανόμενος την πυκνή και ψηλή δόμηση της πόλης, το γεγονός ότι πολλοί εύποροι πολίτες σκεφτόντουσαν να μετακινηθούν από το Εδιμβούργο προς το Λονδίνο, αλλά και το ότι τα κελύφη των κτιρίων ήταν πλέον παλιά και δεν εξυπηρετούσαν τις νέες ανάγκες⁴⁸³, θεώρησε ότι η πόλη έπρεπε να επεκταθεί. Τελικά, το 1766 ο λόρδος George Drummond έπεισε το τοπικό συμβούλιο και κήρυξε αρχιτεκτονικό διαγωνισμό με σκοπό την επέκταση της πόλης προς βορρά. Νικητής στο διαγωνισμό αυτό υπήρξε ο νέος τότε αρχιτέκτονας James Craig ο οποίος πρότεινε έναν απλό αξονικό κάναβο, από πέντε παράλληλες οδούς που θα τέμνονταν κάθετα από άλλες επτά. Ιδιαίτερη έμφαση μάλιστα είχε δοθεί στις ονομασίες των δρόμων! Σύμφωνα με την πρόταση του Craig, ο κεντρικός δρόμος ονομάστηκε George Street από το βασιλιά εκείνης της περιόδου George III. Βορειότερα υπήρχε η Queen Street, ονομαζόμενη έτσι από τη γυναίκα του βασιλιά, ενώ νοτιότερα, στον τρίτο παράλληλο δρόμο με κατεύθυνση ανατολής - δύσης δόθηκε η ονομασία St. Giles Street, λόγω του προστάτη της πόλης.

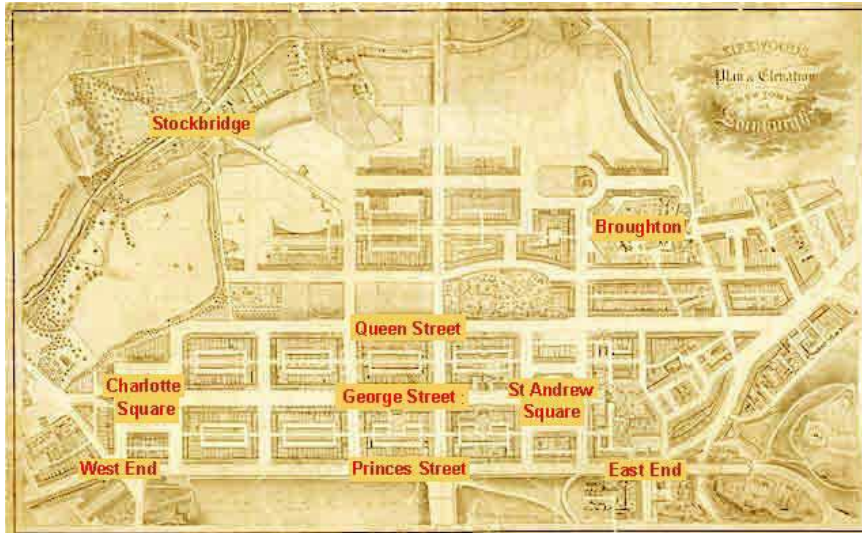

180.Νέα Πόλη, 1819

Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

⁴⁸³ Το Εδιμβούργο πλέον είχε αρχίσει να γίνεται το Κέντρο του Διαφωτισμού και η εικόνα της πόλης δεν ταίριαζε με τους σύγχρονους φιλοσόφους που ζούσαν εκεί. <http://en.wikipedia.org>

Στις δυο κεντρικές πλατείες επιθυμία του αρχιτέκτονα ήταν να δοθούν τα ονόματα St. Andrew Square and St. George's Square, τα οποία αντιπροσώπευαν την ένωση Σκωτίας και Αγγλίας το 1707. Παρόλα αυτά, ο βασιλιάς απέρριψε την ονομασία St. Giles Street και την μετονόμασε σε Princes Street. Αντίστοιχα, η πλατεία St. George's Square ονομάστηκε Charlotte Square, ενώ στους υπόλοιπους κάθετους δρόμους που συμπλήρωναν τον κάναβο δόθηκαν τα ονόματα Castle, Frederick and Hanover Streets, ονόματα του πατέρα του βασιλιά και της βασιλικής οικογένειας.

181. Νέα Πόλη, 1819
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

182. Νέα Πόλη, 1868
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Η επέκταση της πόλης ξεκίνησε από τη George Street και συγκεκριμένα από την πλατεία St. Andrew Square. Φιλοδοξία του αρχιτέκτονα ήταν στις πλατείες αυτές να υπάρξουν δυο εκκλησίες, γεγονός το οποίο τελικά δεν πραγματοποιήθηκε λόγω της επιθυμίας του ιδιοκτήτη του οικοπέδου, Sir Lawrence Dundas, να κτίσει εκεί την έπαυλή του.

Με το πέρασμα των χρόνων και τις μετέπειτα επεκτάσεις του πολεοδομικού σχεδίου, οι εμπορικές δραστηριότητες και τα σύγχρονα οικοδομήματα δεν άργησαν να αντικαταστήσουν τα παλαιότερα κτίρια κατοικίας κυρίως στην Princes Street. Οι επεκτάσεις της πόλης προς το βορρά πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1800-1830, ενώ η δημιουργία της γέφυρας Regent Bridge το 1819 επέτρεψε την επέκταση της πόλης και προς τα ανατολικά, στο Calton Hill.

183.Princes Street, 1902.
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

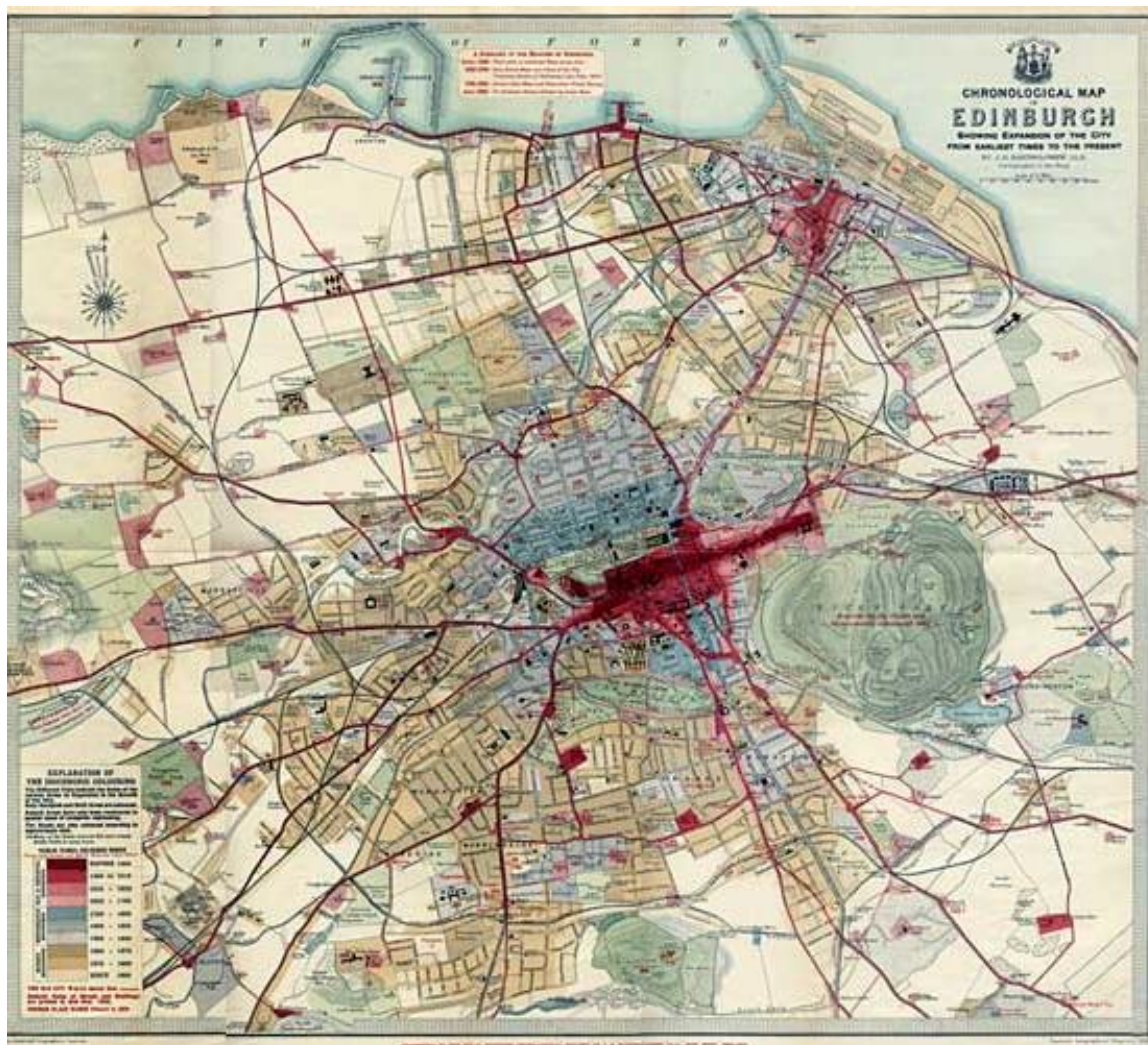

184.Princes Street, 1959
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

Τα κτίσματα της περιοχής αυτής είναι ιδιαίτερα. Θυμίζουν την αρχιτεκτονική της Αθήνας, καθώς οι μορφές που κυριαρχούν είναι κλασικές.

185 & 186. Χάρτης (1870) και αεροφωτογραφία (2001) της Νέας και της Παλιάς Πόλης του Εδιμβούργου. Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

187.Χάρτης του Εδιμβούργου όπου φαίνονται οι επεκτάσεις της πόλης με το πέρασμα των χρόνων.
(1919). Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

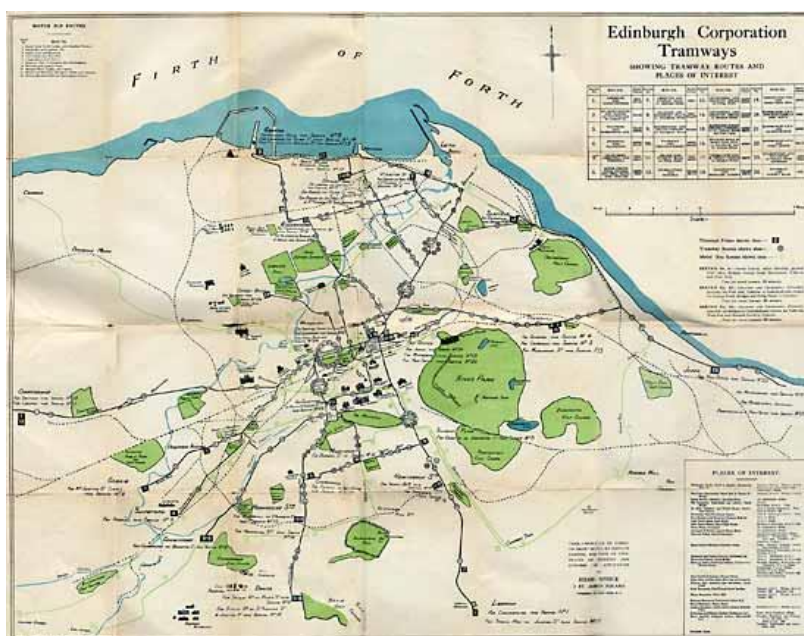

188.Αεροφωτογραφία της Παλιάς και της Νέας Πόλης.
Πηγή: <http://www.ewht.org.uk>

Μεταφορές

Η κυκλοφορία των τραμ στην πόλη του Εδιμβούργου ξεκίνησε από το 1871. Συγκεκριμένα, στις 6 Νοεμβρίου 1871 η εταιρεία 'Edinburgh Street tramways Company' ξεκίνησε το πρώτο δρομολόγιο από την περιοχή Haymarket, στα δυτικά όρια της πόλης, προς την Bernard Street, στο κέντρο του Leith. Το τραμ έσερναν άλογα και η κυκλοφορία με ιππήλατη κίνηση συνεχίστηκε μέχρι το 1907.

Δεκαεφτά χρόνια αργότερα το 1888, η εταιρεία Northern Tramways ξεκίνησε τη λειτουργία των πρώτων τραμ με καλώδια. Το 1922 η πόλη πλέον απέκτησε ηλεκτρικά τραμ τα οποία εξυπηρετούσαν τους πολίτες μέχρι το Νοέμβρη του 1956.

189.Χάρτης στον οποίο φαίνονται οι διαδρομές του τραμ της πόλης το 1924.
Πηγή:
<http://www.edinphoto.org.uk>

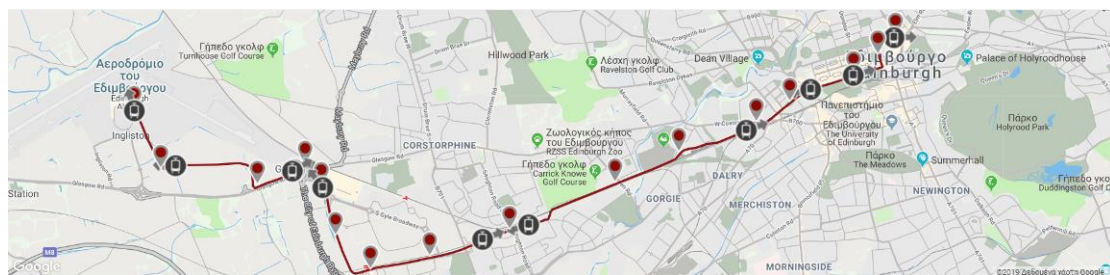

190.Οι γραμμές του τραμ και οι λεωφορειακές γραμμές το 1928.
Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

191. Οι γραμμές του τραμ και οι λεωφορειακές γραμμές το 1932.
 Πηγή: <http://www.edinphoto.org.uk>

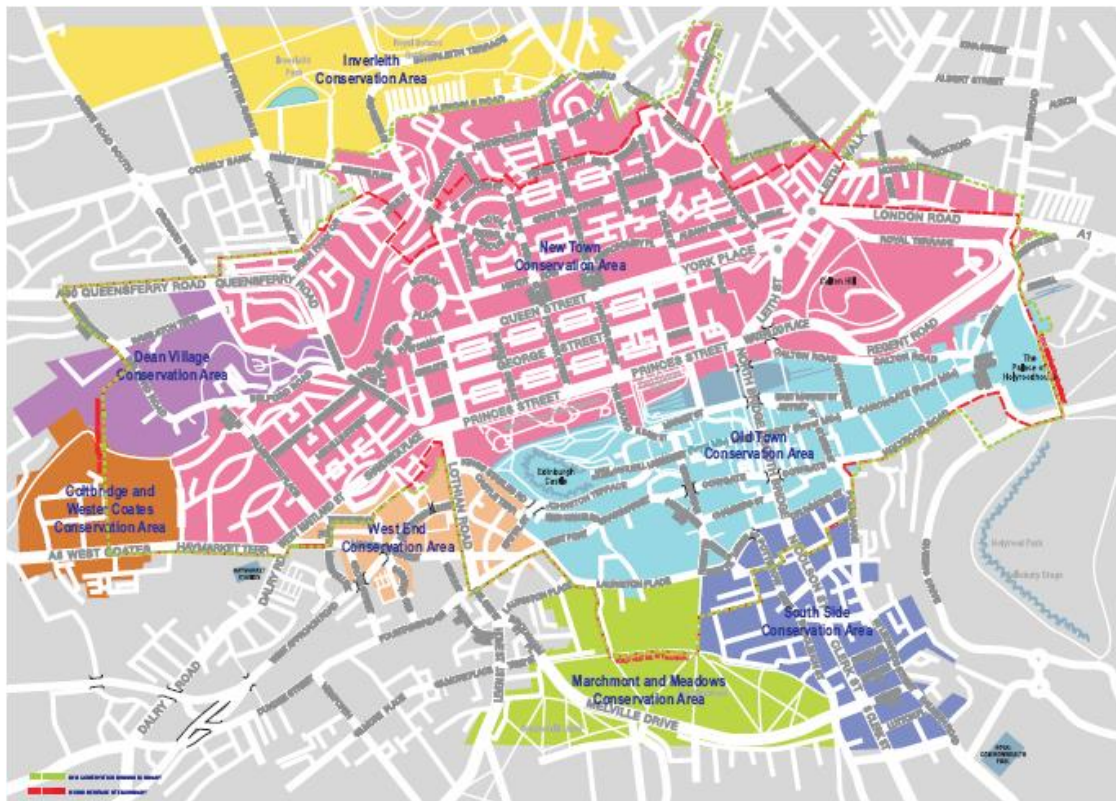
Σήμερα το νέο δίκτυο τραμ της πόλης καλύπτει μήκος διαδρομής 14χλμ. και συνδέει το κέντρο της πόλης μέχρι το αεροδρόμιο.

192. Διαδρομή τραμ. Πηγή: <http://edinburghtrams.com/plan-a-journey/route-map>

8.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η ανάγκη διάσωσης και προστασίας του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε τον Ιούλιο του 1977 όταν η Παλιά⁴⁸⁴ και η Νέα⁴⁸⁵ Πόλη του Εδιμβούργου χαρακτηρίστηκαν ως προστατευόμενες περιοχές. Προστατευόμενη περιοχή, σύμφωνα με το Άρθρο 61 του τελευταίου Νόμου της Σκωτίας για τις προστατευόμενες περιοχές και τα διατηρητέα κτίρια, είναι η περιοχή με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική αξία, ο χαρακτήρας ή η φυσιογνωμία της οποίας είναι επιθυμητό να διατηρηθεί και να προστατευθεί. Παράλληλα, η Παλιά και η Νέα Πόλη του Εδιμβούργου χαρακτηρίστηκαν ως **πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** από την UNESCO το **1995**.

193. Τα όρια της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO απεικονίζονται με την κόκκινη γραμμή, ενώ με την πράσινη διακεκομμένη γραμμή παρουσιάζονται τα όρια της προστατευόμενης περιοχής από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage. Πηγή: www.ewht.org.uk

⁴⁸⁴ Το 1982, 1986 και 1996 υπήρξαν μικρές τροποποιήσεις - επεκτάσεις όσον αφορά τα όρια της προστατευόμενης περιοχής. The City of Edinburgh Council. *Old Town Conservation Area. Character Appraisal* σελ. 3.

⁴⁸⁵ Παρόμοια τροποποίηση συνέβη το 1980 και το 1995 για τη Νέα Πόλη. Όπ. παρ. *New Town Conservation Area Character Appraisal*.

Συνολικά το Εδιμβούργο έχει 38 προστατευόμενες περιοχές στις οποίες περιλαμβάνονται το κέντρο της πόλης, βικτοριανά προάστια και μικρά χωριά. Οι λόγοι και τα κριτήρια⁴⁸⁶ που κατέταξαν όμως την Παλιά και τη Νέα Πόλη του Εδιμβούργου στη λίστα των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς σύμφωνα με την UNESCO είναι τα εξής:

Κριτήριο ii) Οι διαδοχικές και προγραμματισμένες επεκτάσεις της Νέας Πόλης και η υψηλή ποιότητα της αρχιτεκτονικής της, καθόρισαν πρότυπα για τη Σκωτία και όχι μόνο και επηρέασαν σημαντικά την ανάπτυξη της αστικής αρχιτεκτονικής και του πολεοδομικού σχεδιασμού σε ολόκληρη την Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα.

Κριτήριο (iv): Η Παλιά και η Νέα Πόλη μαζί αντανακλούν σημαντικές αλλαγές στον ευρωπαϊκό αστικό σχεδιασμό. Από τη μια πλευρά η αμυντική, τειχισμένη μεσαιωνική πόλη με τα βασιλικά παλάτια και τα αβαεία και οι ιδέες του Διαφωτισμού το 18^ο και 19^ο αιώνα και από την άλλη η 19^{ου} αιώνα αναγέννηση της Παλαιάς Πόλης με την προσαρμογή ενός διακριτικού βαρονικού ύφους αρχιτεκτονικής.

Η κήρυξη της περιοχής ως πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς δεν προσφέρει καμία πρόσθετη νομική δύναμη. Παρόλα αυτά η συντήρηση και η προστασία της πόλης του Εδιμβούργου αποτελούν κυρίαρχα ζητήματα τα οποία δεσμεύουν όλους εκείνους που είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη και τη διαχείριση της περιοχής, για την εξασφάλιση κατάλληλων μέτρων και μεθόδων προστασίας.

Η μοναδικότητα και οι υψηλές αισθητικές αξίες της Παλιάς και της Νέας Πόλης έχουν αναγνωριστεί διεθνώς, καθώς ο αρμονικός συνδυασμός των δυο αυτών διακριτών, αλλά και ταυτόχρονα τελείως διαφορετικών πολεοδομικών ενοτήτων, είναι ξεχωριστός.

Η επιθυμία για μακροπρόθεσμη προστασία της κληρονομιάς της πόλης από τη σκοτσέζικη κυβέρνηση, καθώς και οι οδηγίες της UNESCO προς τα μέλη κράτη με πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, οδήγησε τις αρμόδιες υπηρεσίες στη σύνταξη ενός Σχεδίου Διαχείρισης το οποίο περιγράφεται αναλυτικά στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

⁴⁸⁶ <http://whc.UNESCO.org>

8.3 ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ 2005 (ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ 2011)

Το Εδιμβούργο για πολλούς αιώνες αναπτύχθηκε με ελεγχόμενες⁴⁸⁷, αυστηρές και γενικότερα συντηρητικές παραμέτρους, αλλά από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 ξεκίνησε η διχογνωμία και η γνωστή διαμάχη της ανάπτυξης και της συντήρησης.

Το Σχέδιο Διαχείρισης, ο σκοπός και οι προσθέσεις του οποίου θα αναλυθούν στο κεφάλαιο αυτό, έχει μια θετική προσέγγιση στην οποία η συντήρηση και η ανάπτυξη δεν είναι αμοιβαίοι - αποκλειστικοί στόχοι, αλλά μέρος μιας ενιαίας προγραμματικής διαδικασίας. Παρέχει ένα πλαίσιο για τη συντήρηση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς της περιοχής. Καθορίζει τις σημαντικές αξίες αυτής, καθώς και τις προκλήσεις που πιθανόν παρουσιαστούν στο μέλλον, με τον προσδιορισμό των βασικών ευκαιριών και των κινδύνων σε συνάρτηση με τις πολιτικές και τις προτάσεις που απαιτούνται για να στηρίξουν την περιοχή επιτυχώς.

Το Σχέδιο Διαχείρισης είναι ένα έγγραφο⁴⁸⁸ το οποίο καθορίζει τί είναι σημαντικό σε μια περιοχή ή σε ένα μνημείο, ως βάση για την κατανόηση των σημαντικών ιδιοτήτων του, προκειμένου να καθοριστούν οι απαραίτητες δράσεις προστασίας και διαχείρισής του.

Το Σχέδιο προετοιμάστηκε από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage και με τη βοήθεια μιας ομάδας καθοδήγησης⁴⁸⁹ η οποία περιλάμβανε αντιπροσώπους του Συμβουλίου της πόλης του Εδιμβούργου, του οργανισμού Historic Scotland και των σκωτσέζικων εκτελεστικών τμημάτων προγραμματισμού.⁴⁹⁰ Αυτή η ομάδα παρήγαγε ένα προσχέδιο, το αρχικό κείμενο του Σχεδίου Διαχείρισης το οποίο αποτέλεσε το αντικείμενο μιας εκτενούς δημόσιας άσκησης διαβουλεύσεων κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου του 2004. Τα αποτελέσματα αυτής οδήγησαν στην ολοκλήρωση της τελικής έκδοσης του πρώτου σχεδίου διαχείρισης το οποίο, μετά από την έγκριση από τον οργανισμό Historic Scotland και το Συμβούλιο του Εδιμβούργου, δημοσιεύθηκε το καλοκαίρι του 2005.

⁴⁸⁷ Edinburgh World Heritage. «The Old and New Town of Edinburgh World Heritage Site. Management plan». σελ. 12.

⁴⁸⁸ Όπ. παρ.

⁴⁸⁹ Steering Group

⁴⁹⁰ Scottish Executive Planning Divisions

Οι κύριοι συμβαλλόμενοι οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της περιοχής είναι οι εξής:

Ο Οργανισμός Edinburgh World Heritage

Το 1999 ο οργανισμός Historic Scotland και το συμβούλιο της πόλης του Εδιμβούργου ίδρυσαν και έκτοτε χρηματοδοτούν τον οργανισμό Edinburgh World Heritage (EWH). Στόχοι του τελευταίου είναι η προστασία, η διαχείριση και η ενίσχυση της περιοχής και πιο συγκεκριμένα:

- Η αντιπροσώπευση της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και ο έλεγχος της κατάστασης συντήρησής της, όπως απαιτείται από την UNESCO.
- Η ισότιμη δράση μέσω του Σχεδίου Διαχείρισης, έτσι ώστε να προστατευθούν και να ενισχυθούν οι σημαντικές αξίες της περιοχής και να προωθηθεί η αρμονική προσαρμογή της στις ανάγκες της σύγχρονης ζωής.
- Η συντήρηση και η ενίσχυση του ιστορικού κελύφους και του ιστορικού περιβάλλοντος της περιοχής μέσω ενός προγράμματος οικονομικής βοήθειας.
- Η ανάπτυξη και η ανταλλαγή ειδικών γνώσεων, ο καθορισμός προτύπων για την ποιότητα των εργασιών, η παροχή συμβουλών, η προώθηση έρευνας και η διευκόλυνση των εργασιών συντήρησης.
- Η συνειδητοποίηση, η κατανόηση και η εκτίμηση της αξίας και της σημασίας της περιοχής με στόχο την ασφαλή και μακροπρόθεσμη υποστήριξή της.

Το Συμβούλιο της πόλης του Εδιμβούργου

Το Συμβούλιο της πόλης του Εδιμβούργου έχει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της περιοχής. Είναι η αρχή η οποία θέτει το πλαίσιο προγραμματισμού και είναι υπεύθυνη για πολλές λειτουργίες της πόλης. Παράλληλα, είναι ιδιοκτήτης πολλών ακινήτων, κατοικιών και εμπορικών δραστηριοτήτων, εντός της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Historic Scotland

Η Ιστορική Σκωτία είναι η αντιπροσωπεία της Σκωτσέζικης Κυβέρνησης που είναι υπεύθυνη για το ιστορικό περιβάλλον. Παρέχει πολιτικές συμβουλές και υποστήριξη στους Σκωτσέζους Υπουργούς για θέματα που έχουν σχέση με την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, έχει την ευθύνη για τη διαδικασία εγγραφής ή μη των

διατηρητέων κτιρίων και των προστατευόμενων περιοχών, καθώς επίσης προσπαθεί για τη διαχείριση, προστασία και διαφύλαξη των 330 μνημείων της χώρας. Επιπρόσθετα, στις αρμοδιότητές της ανήκει η προστασία της φυσικής κληρονομιάς, νοώντας τους κήπους και τα προστατευόμενα τοπία.

Εταιρεία Διαχείρισης της πόλης του Εδιμβούργου - Edinburgh City Centre Management Company

Η εταιρεία διαχείρισης της πόλης του Εδιμβούργου ιδρύθηκε το 1999 ως συνεταιρικός οργανισμός του Edinburgh World Heritage. Είναι μια εταιρεία ιδιωτικού δικαίου η οποία συνεργάζεται με τις υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και με τις τοπικές οργανώσεις με σκοπό την προώθηση και τη διευκόλυνση της ανάπτυξης και τη βελτίωση του κέντρου της πόλης του Εδιμβούργου. Στόχος της είναι η δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για την ευημερία των επιχειρήσεων, αλλά και για την καλύτερευση των συνθηκών ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών της πόλης. Παρόλο που κυρίαρχος στόχος της εταιρείας είναι η οικονομική επιτυχία και η τόνωση και ενίσχυση των επιχειρήσεων, δεν παραβλέπει να λαμβάνει υπόψιν της τη σημασία και την αξία του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος.

Σκωτσέζικη επιχείρηση Εδιμβούργο και Lothian - Scottish Enterprise Edinburgh and Lothian

Η σκωτσέζικη επιχείρηση Εδιμβούργο και Lothian αντιπροσωπεύει τον τοπικό κλάδο της σκωτσέζικης επιχείρησης. Είναι ο κύριος οικονομικός οργανισμός ανάπτυξης για τη Σκωτία και ρόλος του είναι να συνεργάζεται με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς και να αναγνωρίζει τη σημασία της περιοχής με σκοπό την υποστήριξη της μακροπρόθεσμης επιτυχίας της τοπικής οικονομίας.

Άλλοι φορείς

Άλλοι φορείς με λιγότερες ευθύνες για τη διαχείριση της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά ο λόγος και η γνώμη των οποίων λαμβάνεται υπόψιν είναι η Scottish Natural Heritage, Ενώσεις κατοίκων της πόλης, το Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου, ο Σύλλογος Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Σκωτίας και πολλοί άλλοι.

Το Σχέδιο Διαχείρισης συντάχθηκε το 2005, αναθεωρήθηκε το 2011 (2011-2016) και το 2017 (2017-2022) και αποτελείται από επτά (7) συνολικά κεφάλαια.

✚ Στο πρώτο κεφάλαιο - την **‘Εισαγωγή’**, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο μνημείο και στην αξία του ως μοναδικός πολιτιστικός τόπος. Παράλληλα, επισημαίνονται τα κριτήρια ένταξης της πόλης στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO και αναλύονται οι κύριοι **στόχοι** του Σχεδίου Διαχείρισης οι οποίοι συνοψίζονται ως εξής:

- Συντήρηση της περιοχής με προώθηση της βιώσιμης διαχείρισης ως τμήμα μιας δυναμικής, ζωντανής εργαζόμενης πόλης.
- Διευκόλυνση του συντονισμού όλων των ενεργειών όλων των συμβαλλόμενων φορέων που συμμετέχουν στην προστασία και την ενίσχυση της περιοχής.
- Βελτίωση της πρόσβασης έτσι ώστε όλοι οι άνθρωποι να μπορούν να καταλάβουν και να απολαύσουν την περιοχή.
- Βελτίωση της δημόσιας συναίσθησης και του ενδιαφέροντος για συμμετοχή στα θέματα κληρονομιάς της πόλης.

✚ Στο δεύτερο κεφάλαιο - **‘Περιγραφή και ιστορία του μνημείου’**, γίνεται εκτενής και λεπτομερής περιγραφή του μνημείου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτιστική αξία αυτού και σε θέματα όπως τοπογραφία, αρχαιολογία και αρχιτεκτονική ιστορία της Παλιάς και της Νέας Πόλης.

✚ Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο **‘Σημασία της περιοχής’**, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά και οι αξίες των δυο εντελώς διαφορετικά δομημένων περιοχών, της Παλιάς και της Νέας Πόλης του Εδιμβούργου. Από τη μια, η μεσαιωνική πόλη με το κάστρο και την πλούσια ιστορία της και από την άλλη, η Νέα νεοκλασική Πόλη, η ανάπτυξη της οποίας κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα υπήρξε καθοριστική, καθώς επηρέασε σημαντικά τον ευρωπαϊκό αστικό σχεδιασμό. Η αυθεντικότητα των δυο αυτών τμημάτων της πόλης, οι αισθητικές αξίες τους και η κατάσταση διατήρησής τους κρίθηκαν και θεωρήθηκαν άξιες προστασίας.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου αυτού αναλύονται όλες οι αξίες εκείνες που προσδίδουν στην πόλη ιδιαίτερο χαρακτήρα και φυσιογνωμία, καθώς και τα στοιχεία εκείνα που κάνουν την πόλη να ξεχωρίζει διεθνώς και στα οποία πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή:

▪ ***Τοπογραφία των λόφων και των κοιλάδων***

Το φυσικό τοπίο στο οποίο βρίσκεται το κεντρικό Εδιμβούργο είναι αξιοπρόσεκτο. Η πόλη είναι κτισμένη γύρω από τα φυσικά υψώματα του Castle Rock και Calton Hill, ενώ οι βράχοι του Salisbury διαμορφώνουν το νοτιοδυτικό όριο του ιστορικού κέντρου της πόλης. Η τοπογραφία της περιοχής με τους λόφους και τις κοιλάδες προσφέρουν σε πολλά σημεία αυτής υπέροχες οπτικές φυγές και θέες.

▪ ***Αντιπαράθεση της Παλιάς και της Νέας Πόλης***

Η αντιπαράθεση μεταξύ παλαιού και νέου Εδιμβούργου αναδεικνύει ένα εξαιρετο παράδειγμα αρχιτεκτονικού συνόλου που συνοψίζει σημαντικά στάδια στην ιστορία της ανθρωπότητας. Επιπρόσθετα, η μεσαιωνική πόλη και η πόλη της αναγέννησης εναρμονίζονται άριστα μεταξύ τους, αλλά και με το φυσικό τοπίο της πόλης.

▪ ***Αστική μορφή και τοπίο***

Από τα παλιά χρόνια, η πόλη του Εδιμβούργου προσπάθησε να διατηρήσει υψηλά πρότυπα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Πολλές γενεές μοιράστηκαν το ίδιο όραμα και αυτό είναι εμφανές από την παρούσα χτισμένη πολιτιστική κληρονομιά. Κάθε γενεά φρόντισε, όχι πάντα με το ίδιο σθένος ή επιτυχία, να προσθέτει σταδιακά στα επιτεύγματα του παρελθόντος.

▪ ***Αντιπαραβαλλόμενος χαρακτήρας***

Τα αντιπαραβαλλόμενα χαρακτηριστικά της περιοχής προσφέρουν πλήθος εμπειριών από τη μια πλευρά της πόλης υπάρχει ο σχεδιασμός της παλαιάς μεσαιωνικής πόλης με τους στενούς δρόμους και το κάστρο του Εδιμβούργου και από την άλλη, η αυστηρή γεωμετρία της Νέας Πόλης με την κομψότητα και την πειθαρχία που αυτή εκπέμπει.

Τα σημαντικότερα στοιχεία που ξεχωρίζουν στις δυο περιοχές είναι:

- Το κάστρο του Εδιμβούργου, ένα διεθνές σύμβολο, μνημείο, τοπόσημο.
- Ο μεσαιωνικός σχεδιασμός των παλαιών οδών που οριοθετείται γύρω και κάτω από την παλαιά πόλη, καθώς και οι επικαλύψεις αυτών από τις πρόσφατες επεμβάσεις του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα.
- Η κλίμακα, η ακεραιότητα, η πειθαρχία και η κομψότητα της Νέας Πόλης του 18^{ου} αιώνα που συμπληρώνονται από τις πιο πρόσφατες οικοδομικές φάσεις του 19^{ου} αιώνα και οι οποίες καθορίζουν τα νέα πρότυπα σχεδιασμού και αρχιτεκτονικής.

▪ **Ιστορικά κτίρια**

Η περιοχή έχει να επιδείξει κτίρια υψηλής αρχιτεκτονικής και ιστορικού ενδιαφέροντος. Μέσα στην παλαιά πόλη υπάρχουν δύο βασιλικά παλάτια, ένα μεσαιωνικό αβαείο, καθώς και πλούτος αξιόλογων κτιρίων κατοικίας και εμπορίου. Στα σημαντικότερα μεμονωμένα κτίρια της πόλης περιλαμβάνονται το κάστρο του Εδιμβούργου, το παλάτι Holyroodhouse και το παλιό πανεπιστημιακό κολλέγιο, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν πολλά αξιόλογα σύνολα νεοκλασικών κτιρίων (Great King Street, Robert Adam's Charlotte Square), κατοικίες της εργατικής τάξης του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, καθώς και κτίρια του σκοτσέζικου βαρόνιου στυλ (Cockburn Street).

▪ **Ιστορικοί εσωτερικοί χώροι**

Η πόλη είναι αναγνωρίσιμη και δημοφιλής εξαιτίας της εξωτερικής μεγαλοπρέπειας των κτιρίων της. Παρόλα αυτά, το εσωτερικό διαφόρων οικοδομημάτων δεν είναι λιγότερο σημαντικό. Πίσω από τις προσόψεις και τις πόρτες των δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων κρύβεται πλούτος εσωτερικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων με σημαντικές αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες. Η διάσωση σε μια τέτοια κλίμακα των ιστορικών εσωτερικών χώρων είναι αξιοπρόσεκτη.

▪ **Αγάλματα και μνημεία**

Τα αγάλματα και τα μνημεία της πόλης του Εδιμβούργου ενημερώνουν για την ιστορία και την κληρονομιά της περιοχής. Διαμορφώνουν μια αξιοπρόσεκτη συλλογή, ξεχωριστή για την ποικιλία και τη σημασία τους και περιλαμβάνουν πλήθος δημιουργημάτων, όπως το εθνικό μνημείο στο κάστρο, το μνημείο Scott, και τα πολυάριθμα αγάλματα με τοπικές και εθνικές προσωπικότητες.

- ***Πάρκα, κήποι και νεκροταφεία***

Το πράσινο περιβάλλον αποτελεί σημαντικό τμήμα του δομημένου αστικού χώρου σε ολόκληρη την περιοχή, καθώς περιλαμβάνει πολυάριθμους δημόσιους και ιδιωτικούς κήπους που είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της Νέας Πόλης. Στην περιοχή υπάρχει επίσης μια εξαιρετική ομάδα ιστορικών νεκροταφείων όπως το Saint Cuthbert, το Canongate, το Greyfriars και το Calton.

- ***Ιστορία και κληρονομιά***

Το Εδιμβούργο αντιπροσωπεύει τις πολιτιστικές παραδόσεις της Σκωτίας. Κατά τη διάρκεια των χρόνων του μεσοπολέμου σημειώθηκε αυξανόμενη εθνική πολιτιστική συνείδηση και δημιουργήθηκαν ιδρύματα όπως το εθνικό σκωτσέζικο πολεμικό μνημείο και η εθνική βιβλιοθήκη. Το Εδιμβούργο είναι η στέγη των Εθνικών Μουσείων, των αιθουσών τέχνης και των βιβλιοθηκών. Έχει το μοναδικό βασιλικό παλάτι της Σκωτίας το οποίο κατοικείται συχνά από το μονάρχη, το Κοινοβούλιο, είναι το κέντρο της αστικής διοίκησης της χώρας και αποτελεί την έδρα της εκκλησίας της Σκωτίας.

- ***Κοινότητες***

Η περιοχή παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η καρδιά της πόλης του Εδιμβούργου. Οι κοινωνικές τάξεις που ζουν και εργάζονται μέσα σε αυτήν απεικονίζουν την πολυπλοκότητα της οικονομικής και κοινωνικής δομής της πόλης. Είναι μια αρχαία πόλη η οποία εξακολουθεί να ικανοποιεί τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, η οικονομική βάση της οποίας στηρίζεται στη διοίκηση, τον τομέα των οικονομικών και εμπορικών υπηρεσιών, τα νομικά, εκπαιδευτικά και ιατρικά επαγγέλματα. Επιπρόσθετα, το κέντρο της πόλης είναι ένας τόπος προορισμού τουριστών από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

- ***Πνευματική παράδοση, εκπαίδευση και νόμοι***

Το Εδιμβούργο συνδέεται άμεσα με την πνευματική παράδοση της χώρας. Το πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου είναι το τέταρτο αρχαιότερο πανεπιστήμιο της Σκωτίας και ιδρύθηκε το 1583 από το τοπικό συμβούλιο της πόλης. Κατά τη διάρκεια του δέκατου όγδοου αιώνα αποτέλεσε βασικό κέντρο για το σκοτσέζικο Διαφωτισμό, καθώς ήταν φημισμένο για την έρευνά, τη διανοητική και τη φυσική. Σήμερα, είναι

ένα από τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια της Μεγάλης Βρετανίας, με μια παγκόσμια φήμη.

Η Σκωτία διατήρησε το νομικό σύστημά της και τα δικαστήριά της επεκτάθηκαν εκτενώς κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Τα ανώτατα δικαστήρια της Σκωτίας βρίσκονται επίσης στο κέντρο της πόλης του Εδιμβούργου, κοντά στο Κοινοβούλιο. Η συνεχής στέγαση των σκοτσέζικων νομικών επαγγελματιών και του δικαστικού συστήματος μέσα στην περιοχή είναι μεγάλης σημασίας για τον ιστορικό χαρακτήρα της πόλης.

Η περιοχή συνδέεται επίσης με πολλά αξιόλογα και ξεχωριστά πρόσωπα τα οποία είχαν διεθνή αναγνώριση και άφησαν σημάδια πολιτισμού μέχρι και σήμερα.

Οι πολιτιστικές παραδόσεις της περιοχής προκύπτουν μέσα από τη μακρά ιστορία της διανοητικής έρευνας. Γεωλογία, ιατρική, φιλοσοφία, νομική και λογοτεχνία, καθώς επίσης αρχιτεκτονική και αστικός σχεδιασμός άνθισαν στο Εδιμβούργο με τα επιτεύγματά τους να προσδίδουν φήμη στην πόλη και το έθνος.

▪ *Εδιμβούργο – πόλη φεστιβάλ*

Το 1947, το πρώτο φεστιβάλ του Εδιμβούργου συμβόλιζε μια νέα εποχή. Στο διεθνές φεστιβάλ προστέθηκαν το φεστιβάλ τζαζ, βιβλίων και ταινιών. Το Εδιμβούργο έχει αναγνωρισθεί πλέον διεθνώς ως τόπος συνάντησης για τέτοια γεγονότα, προσθέτοντας στην κληρονομιά της πόλης πολιτιστικό δυναμισμό.

 Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο *‘Διοικητική στρατηγική και νομικό πλαίσιο’*, γίνεται εκτενής περιγραφή των μέτρων προστασίας που έχει λάβει τόσο η σκοτσέζικη κυβέρνηση, όσο και οργανώσεις όπως η UNESCO ή το ICOMOS με σκοπό τη διατήρηση και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι η διαχείριση και οι προστατευτικοί μηχανισμοί έχουν διάρκεια μεγαλύτερης των 300 ετών και είναι σε γενικές γραμμές αποτελεσματικοί και σύμφωνοι με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της πόλης. Σήμερα οι μηχανισμοί αυτοί εντάσσονται μέσα σε μια γενικότερη στρατηγική η οποία εξετάζει τις προκλήσεις και τις ανάγκες της περιοχής στον 21^ο αιώνα. Οι βασικές αρχές που προτείνονται είναι:

- Η διαχείριση της περιοχής να πραγματοποιηθεί με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εξασφαλισθεί η διάσωσή της για τις μελλοντικές γενιές.
- Η διαχείριση της περιοχής να προωθήσει την αρμονική προσαρμογή και την ενίσχυση αυτής, καθώς επίσης την προστασία της σεβόμενη των σημαντικών αξιών, του χαρακτήρα, του ιστορικού κελύφους και της αυθεντικότητας της πόλης.
- Όλοι οι πολίτες και οι οργανώσεις που επισκέπτονται, κατοικούν ή εδρεύουν στην περιοχή, πρέπει να ενθαρρυνθούν έτσι ώστε να συμμετέχουν στην φροντίδα και τη διαχείριση αυτής, αλλά και να κατανοήσουν τις αξίες της μέσα στο πλαίσιο της Συνθήκης Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Το Σχέδιο Διαχείρισης αναγνωρίζει ότι απαιτείται και ότι είναι απαραίτητη η αλλαγή σε ένα δυναμικό αστικό κέντρο. Η επίτευξη⁴⁹¹ μιας ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ της συντήρησης και της αλλαγής αποτελεί τον πυρήνα ενός επιτυχημένου σχεδίου διαχείρισης. Για το λόγο αυτό, για τις προτάσεις που θα επιφέρουν αλλαγή, θα πρέπει προηγουμένως να συνεκτιμηθούν οι οποιεσδήποτε αρνητικές συνέπειες στις αξίες της περιοχής. Οι προτάσεις πρέπει να αναγνωρίσουν ότι το ιστορικό περιβάλλον είναι ένας πεπερασμένος και μη ανανεώσιμος πόρος, η συντήρηση και η συνεχής χρήση του οποίου πρέπει να ενθαρρυνθεί έτσι ώστε να μπορούν να το απολαμβάνουν και οι μελλοντικές γενιές.

Επιπρόσθετα, βασικός στόχος του Σχεδίου Διαχείρισης αποτελεί η ενίσχυση της περιοχής. Οι νέες επεμβάσεις, υπό τον όρο ότι συμπληρώνουν το χαρακτήρα της περιοχής και βελτιώνουν τις υπάρχουσες συνθήκες αυτής, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ένα μεγάλο μέρος της πρόσφατης νέας οικοδόμησης, έχει δείξει ότι μπορούν να χτιστούν αξιολογικά κτήρια υψηλής ποιότητας με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύεται ταυτόχρονα και η πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς η οποία προστατεύεται.

⁴⁹¹ The Old and New Towns of Edinburgh. World Heritage Site. Management Plan. Chapter 4.

Παράλληλα, πέρα από τα γνωστά ισχύοντα νομοθετήματα, όπως αυτά αναλύθηκαν διεξοδικά στο κεφάλαιο 4 της διδακτορικής διατριβής, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στις ενέργειες και τις προσπάθειες τοπικών συμβουλίων και φορέων διαχείρισης, οι οποίοι ανά τακτά χρονικά διαστήματα είτε με σχέδια δράσης ή εγχειρίδια ανάπτυξης, είτε με αναθεωρήσεις προόδου και σχέδια διαχείρισης για επιμέρους τομείς (τουρισμού, κυκλοφορίας, βιοποικιλότητας, αστικού εξοπλισμού) προσπαθούν να βοηθήσουν και να προστατέψουν τον τοπικό πολιτιστικό πλούτο. Τα σημαντικότερα εξ' αυτών είναι τα εξής:

- Edinburgh World Heritage Site Conservation Manifesto. City of Edinburgh Council, 1996, στο οποίο η πόλη του Εδιμβούργου δεσμεύεται να συντηρήσει τον τόπο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.
- The City of Edinburgh Council Development Quality Handbook. City of Edinburgh Council, 2004, στο οποίο παρέχονται πληροφορίες και πρακτικές για αποκαταστάσεις και μικροεπισκευές ιστορικών κτιρίων.
- A Vision for Edinburgh – A City Plan for the Next Five Years (City of Edinburgh Council, 1999).
- A Strategy and Action Plan for Edinburgh City Centre, April 2003 – March 2008.
- Local Transport Strategy 2004-2007. City of Edinburgh Council, 2004.
- Urban Nature Conservation Strategy. City of Edinburgh Council, 1992.
- The Edinburgh Biodiversity Action Plan. City of Edinburgh Council March, 2000.
- Edinburgh Streetscape Manual. City of Edinburgh Council, 1995.
- The Tourism Action Plan 2004-2007. City of Edinburgh Council, 2004.

Όλα τα παραπάνω έγγραφα και σχέδια λήφθησαν σοβαρά υπόψιν κατά τη σύνταξη του Σχεδίου Διαχείρισης το 2005.

 Στο επόμενο κεφάλαιο με τίτλο **‘Προκλήσεις και ευκαιρίες’**, προσδιορίζονται οι κίνδυνοι για τις σημαντικότερες αξίες της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς και τα πολιτικά μέτρα⁴⁹² τα οποία θα πρέπει να ληφθούν έτσι ώστε να μετριασθούν οι πιθανές αρνητικές συνέπειες οποιασδήποτε επέμβασης και να βελτιωθεί η ποιότητα και οι συνθήκες ζωής της περιοχής.

⁴⁹² Αυτά τα πολιτικά μέτρα καθορίστηκαν ύστερα από εκτενείς δημόσιες διαβουλεύσεις κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου του 2004. The Old and New Towns of Edinburgh. World Heritage Site. Management Plan. Chapter 5.

Συγκεντρώνοντας κανείς τα παραπάνω, προκύπτουν οι πίνακες που ακολουθούν:

▪ **Τοπογραφία των λόφων και των κοιλάδων**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Η παρεμπόδιση των οπτικών φυγών και της θέας από ή προς την περιοχή εξαιτίας της νέας ανάπτυξης.</p> <p>Η υποβάθμιση της τοπογραφίας και του ανάγλυφου της περιοχής εξαιτίας ακατάλληλων επεμβάσεων.</p>	<p>Προστασία της θέας από και μέσα από την πόλη.</p> <p>Έλεγχος ακατάλληλων επεμβάσεων: με την προστασία των φυσικών ορίων του Castle Rock, Calton Hill και Salisbury και της θέας από και προς αυτές τις περιοχές.</p> <p>Έλεγχος της ανάπτυξης ψηλών κτηριών με την εξασφάλιση κατάλληλων πολιτικών μέτρων και εξέταση της ανάγκης αναθεώρησης των ορίων της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και της ανάγκης για δημιουργία μιας περιβάλλουσας ζώνης προστασίας (όπως είχε συσταθεί από το ICOMOS το 1995).</p> <p>Σύνταξη και εφαρμογή κατάλληλων σχεδίων διαχείρισης για τα βασικά χαρακτηριστικά τοπία της περιοχής.</p> <p>Ενθάρρυνση της δημόσιας πρόσβασης σε συγκεκριμένα σημεία για θέαση της περιοχής.</p>

▪ **Αντιπαράθεση της Παλιάς και της Νέας Πόλης**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Η απώλεια του χώρου πρασίνου που οριοθετεί την Παλαιά και τη Νέα Πόλη.</p> <p>Νέες επεμβάσεις στις πλαγιές των ελάχιστων ανεκμετάλλεωτων εναπομεινάντων λόφων και χώρων πρασίνου.</p>	<p>Προστασία των κήπων επί της οδού Princess Street και της κοιλάδας στο Waverley.</p> <p>Εξασφάλιση ότι οποιαδήποτε πρόταση ανάπτυξης ή αναδιαμόρφωσης στην κοιλάδα Waverley θα έχει ως στόχο την ενίσχυση του χαρακτήρα της περιοχής.</p>

▪ **Αντιπαραβαλλόμενος χαρακτήρας**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Η διάβρωση των ευδιάκριτων χαρακτήρων των διάφορων περιοχών της πόλης από την ακατάλληλη ή μη ελεγχόμενη νέα ανάπτυξη, αναδιαμόρφωση ή προσαρμογή.</p> <p>Η χρήση αρχιτεκτονικών μορφολογικών στοιχείων ξένων με το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία των προστατευόμενων περιοχών.</p>	<p>Κατανόηση και προστασία της αστικής μορφής και των ευδιάκριτων χαρακτήρων των διαφορετικών περιοχών της πόλης.</p> <p>Προστασία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της Παλαιάς και της Νέας πόλης.</p> <p>Εξασφάλιση ότι οι προτάσεις ανάπτυξης σέβονται και ανταποκρίνονται το χαρακτήρα των προστατευόμενων περιοχών.</p>

▪ **Ιστορικά κτίρια**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Έλλειψη κατάλληλων χρήσεων γης με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη των ιστορικών κτιρίων.</p> <p>Απώλεια ποιότητας και αυθεντικότητας λόγω:</p> <ul style="list-style-type: none"> - διάβρωσης και φθοράς - φθοράς λόγω χρήσης - ανεπαρκείς ή κακώς επιμελημένες επισκευές ή βελτιώσεις - χρήση ακατάλληλης πέτρας ή κεραμιδιών κατά τη διάρκεια επισκευών σε ιστορικά κτήρια - έλλειψη κατάλληλων υλικών για επισκευές του ιστορικού κελύφους 	<p>Προστασία των ιστορικών κτιρίων με:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Προώθηση διατήρησης αυτών - Ενθάρρυνση καλών εκτελεσμένων εργασιών με τη χρήση κατάλληλων υλικών και υψηλής ποιότητας τεχνικών - Εξασφάλιση ότι για οποιαδήποτε βελτίωση ή επέμβαση έχουν ληφθεί οι απαιτούμενες αδειοδοτήσεις. - Αποκατάσταση κτιρίων σύμφωνα με τις ιστορικά δεδομένα

▪ **Ιστορικοί εσωτερικοί χώροι**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Καταστροφή ιστορικών χώρων λόγω αναρμόδιας ή ακατάλληλης επέμβασης</p> <p>Φτώχη ή ανεπαρκής συντήρηση</p>	<p>Προστασία των εσωτερικών χώρων των κτιρίων</p>

▪ **Αγάλματα και μνημεία**

Κίνδυνος	Πολιτικές
<p>Καταστροφή λόγω των ανεπαρκών ή ακατάλληλων μεθόδων φροντίδας και συντήρησης.</p> <p>Αγάλματα και μνημεία που γίνονται ολοένα και λιγότερο σχετικά με το σύγχρονο πολιτισμό.</p>	<p>Η διατήρηση και ο σεβασμός των αγαλμάτων και των μνημείων.</p> <p>Η συνέχιση της παράδοσης παραγωγής αγαλμάτων και μνημείων καθώς και έργων τέχνης και γλυπτικής.</p>

▪ **Πάρκα, κήποι και νεκροταφεία**

Κίνδυνος	Πολιτικές
Καταστροφή των ελεύθερων χώρων με την ένταξη ακατάλληλων χρήσεων ή από απώλεια κατάλληλων χρήσεων. Ανεπαρκής ή ακατάλληλη συντήρηση. Έλλειψη κατανόησης της ιστορικής ανάπτυξης και των κατάλληλων ειδών φύτευσης οδηγώντας σε απώλεια του αυθεντικού χαρακτήρα.	Διατήρηση του παρόντος χαρακτήρα των κήπων και των νεκροταφείων μέσα στην πόλη. Μεγαλύτερη δημόσια χρήση των κήπων Προώθηση κατάλληλων σχεδίων συντήρησης κήπων, πάρκων και νεκροταφείων.

▪ **Ιστορία και κληρονομιά**

Κίνδυνος	Πολιτικές
Απώλεια πολιτικών και θεσμικών λειτουργιών, χρήσεων και παραδόσεων που αφορούν στο ρόλο του Εδιμβούργου ως πρωτεύουσα της Σκωτίας. Απώλεια ή φθορά του ιστορικού αρχείου.	Υποστήριξη της διατήρησης των παραδοσιακών θεσμικών και πολιτικών λειτουργιών που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης. Προώθηση και ενημέρωση για τις ιστορικούς οργανισμούς. Συντήρηση in situ, των αρχαιολογικών ευρημάτων. Αξιολόγηση των πιθανών περιοχών με αρχαιολογικά ευρήματα.

▪ **Κοινότητες**

Κίνδυνος	Πολιτικές
Απομάκρυνση των παραδοσιακών χρήσεων από την περιοχή. Αποτυχία ένταξης νέων χρήσεων που απεικονίζουν τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας.	Διατήρηση βασικών επαγγελμάτων και οργανισμών μέσα στην πόλη. Ενίσχυση της παροχής προσιτής κατοικίας. Προώθηση της συμμετοχής των διαφορετικών κοινοτήτων στη διαχείριση της περιοχής.

▪ **Πνευματική παράδοση, εκπαίδευση και νόμοι**

Κίνδυνος	Πολιτικές
Απώλεια ή καταστροφή του ιστορικού κελύφους που συνδέεται με ανθρώπους παγκόσμιας αναγνώρισης.	Προσδιορισμός και προστασία του ιστορικού κελύφους που συνδέεται με πρόσωπα παγκόσμιας αναγνώρισης Ενίσχυση της γνώσης και της κατανόησης μέσω της εκπαίδευσης και διαφόρων πολιτικών.

▪ **Εδιμβούργο – πόλη φεστιβάλ**

Κίνδυνος	Πολιτικές
Απώλεια φεστιβάλ. ‘Υπερκατανάλωση’ του συνόλου ή τμήματος της περιοχής λόγω της έντονης και εντατικής χρήσης αυτής.	Διατήρηση των φεστιβάλ στο κέντρο της πόλης. Ενθαρρύνει και προώθηση πολιτικών που διασκορπίζουν τις χρήσεις και σε άλλες περιοχές του κέντρου και όχι πάντα στις ίδιες.

✚ Στο έκτο κεφάλαιο με τίτλο **‘Προώθηση και εκτίμηση’**, καθορίζονται οι τρόποι και οι ευκαιρίες που υπάρχουν έτσι ώστε να αναδειχθούν και να εκτιμηθούν οι αξίες της πόλης και να εξασφαλισθεί η μακροπρόθεσμη υποστήριξη και προστασία της στο μέλλον. Οι άνθρωποι που επισκέπτονται την πόλη, πόσο μάλλον αυτοί που κατοικούν και εργάζονται σε αυτήν, πρέπει να είναι ενήμεροι για τους κινδύνους από τους οποίους απειλείται η τελευταία, αλλά και για τις ενέργειες που γίνονται για να προστατευθεί και να διασωθεί αυτή.

Οι τρόποι με τους οποίους αποφασίστηκε να προωθηθούν οι αξίες της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι οι εξής:

- Η ενίσχυση της εκτίμησης της πλούσιας ιστορίας της περιοχής, των αξιών και της περιβαλλοντικής ποιότητάς της μέσα από την έρευνα και την εκπαίδευση.
- Η διατήρηση όλων των αρχείων και των συλλογών που σχετίζονται με την πόλη παγκόσμιας κληρονομιάς και η προώθηση κατάλληλης και αποτελεσματικής πρόσβασης στις αρχειακές πληροφορίες.
- Η συλλογή και η παροχή στατιστικών και αρχειακών πληροφοριών.
- Η ενίσχυση της εκτίμησης των οικονομικών πλεονεκτημάτων της περιοχής.
- Η βελτίωση της κατανόησης και της μετάδοσης των καλύτερων πρακτικών συντήρησης για την πόλη και το ευρύτερο περιβάλλον του Εδιμβούργου.

Οι αξίες της πόλης, η ιστορία και οι χρήσεις που είναι συνυφασμένες με το κέλυφος της πόλης είναι τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Έγινε αντιληπτό ότι πρωταρχικός στόχος αποτελεί η κατανόηση και η εκτίμηση των αξιών αυτών από πολλά και διαφορετικά ακροατήρια, όπως από τους κατοίκους της πόλης, τους τοπικούς εμπορικούς συλλόγους, τους μαθητές, τους ερευνητές, τους ακαδημαϊκούς, τους επισκέπτες και τα στελέχη της κυβέρνησης.

✚ Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο με τίτλο **‘Εφαρμογή’**, επισημαίνεται ότι η αποτελεσματική εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης είναι απαραίτητη εάν επιθυμία όλων είναι να επιτύχει το όραμα, οι στόχοι και οι σκοποί αυτού. Το Σχέδιο Διαχείρισης αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο, η εφαρμογή του οποίου απαιτεί την κοινή προσπάθεια και τη συνεχή υποχρέωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, οργανώσεων και ατόμων.

Τα κύρια στοιχεία της στρατηγικής εφαρμογής είναι:

- Η αναθεώρηση του Σχεδίου Διαχείρισης κάθε πέντε έτη
- Ο συντονισμός των προγραμμάτων, των πρωτοβουλιών και της χρηματοδότησης
- Η ετήσια αναθεώρηση του Σχεδίου Δράσης
- Ετήσιος και περιοδικός έλεγχος της κατάστασης της συντήρησης της πόλης.

Ενώ αντίστοιχα, οι προτεινόμενοι μηχανισμοί που θα πρέπει να καθιερωθούν είναι:

- Μια ομάδα εργασίας – Partnership Group η οποία θα υποστηρίζει και θα επιβλέπει την εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης. Θα περιλαμβάνει τους ανώτερους υπαλλήλους και προέδρους των σημαντικότερων εμπλεκόμενων οργανώσεων και θα συνεδριάζει ετησίως.
- Μια ομάδα καθοδήγησης – Steering Group η οποία θα είναι αρμόδια για το συντονισμό και την εκτέλεση των απαραίτητων ενεργειών για την εφαρμογή του Σχεδίου. Θα περιλαμβάνει ανώτερο προσωπικό που προέρχεται από τις οργανώσεις και θα συνεδριάζει κάθε τρίμηνο.
- Οι ομάδες εργασίας – Working Groups που θα δημιουργηθούν για να εξυπηρετούν τις ανάγκες για την εφαρμογή συγκεκριμένων θεμάτων ή προγραμμάτων του Σχεδίου Δράσης. Στις ομάδες αυτές θα περιλαμβάνονται άτομα ή αντιπρόσωποι των αρμόδιων οργανώσεων.
- Ένας συντονιστής – Site Co-ordinator ο οποίος θα προσληφθεί από τον Οργανισμό Παγκόσμιας Κληρονομιάς του Εδιμβούργου και ο οποίος θα είναι αρμόδιος για την εφαρμογή της διαχείρισης και των σχεδίων δράσης, είτε εκτελώντας, είτε συντονίζοντας πρωτοβουλίες που περιλαμβάνονται σε αυτά. Στις αρμοδιότητές του θα περιλαμβάνεται ο προγραμματισμός της εφαρμογής του Σχεδίου Δράσης, η διαχείριση διαφόρων προγραμμάτων και η επικοινωνία με τους βασικούς παράγοντες και τους τοπικούς συλλόγους. Ο συντονιστής αυτός θα

είναι επίσης υπεύθυνος για τη σύνταξη και την ενημέρωση των ετήσιων προγραμμάτων δράσης.

Οι κύριοι συντονιστές διαχείρισης και υπεύθυνοι για τον ορισμό των στρατηγικών και των προτεραιοτήτων θα είναι το τοπικό συμβούλιο της πόλης του Εδιμβούργου, ο Οργανισμός της Ιστορικής Σκωτίας και ο Οργανισμός Edinburgh World Heritage.

Έλεγχος και περιοδική αναθεώρηση

Μια από τις βασικές αρμοδιότητες, μετά την ένταξη στον κατάλογο των πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO της πόλης του Εδιμβούργου, είναι ο έλεγχος της κατάστασης συντήρησής της. Περιλαμβάνεται ο περιοδικός έλεγχος σύμφωνα πάντα με το χρονοδιάγραμμα της UNESCO και ο τακτικός έλεγχος (συστηματικός έλεγχος) των βασικών δεικτών που προσδιορίζονται για κάθε περιοχή. Επιπρόσθετα, οι περιοδικές εκθέσεις - αναφορές προετοιμάζονται κάθε έξι έτη. Περιέχουν κείμενα και στοιχεία για το πώς το κάθε κράτος εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της Συνθήκης και δίνουν αναλυτικές πληροφορίες για κάθε πόλη παγκόσμιας κληρονομιάς.

Ο Οργανισμός Edinburgh World Heritage είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο της περιοχής και δημοσιεύει αναφορές κάθε χρόνο με στόχο:

- Τον προσδιορισμό της αλλαγής – μετασχηματισμού της πόλης με τη χρησιμοποίηση μιας σειράς δεικτών.
- Την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων διαχείρισης και προγραμματισμού για την προστασία των σημαντικότερων αξιών της πόλης.
- Τη μέτρηση της προόδου των πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της περιοχής.

Συγκεκριμένα για την πόλη του Εδιμβούργου, οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για τα επιμέρους ζητήματα που απασχολούν, φαίνονται στους πίνακες που ακολουθούν:

Ζήτημα	Δείκτης
ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	
Προστασία τμήματος της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς που δεν έχει χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη περιοχή Πιέσεις για αλλαγές Νέες επεμβάσεις και επενδύσεις Προστασία του αστικού τοπίου	Κήρυξη όλης της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς ως προστατευόμενη περιοχή. Έλεγχος του αριθμού νέων αδειών για επεμβάσεις και επενδύσεις στην περιοχή Υψηλή ποιότητα αστικού σχεδιασμού μετά από την έκδοση των απαιτούμενων εγκρίσεων Διατήρηση των παλιών οδοστρωμάτων Προσεγμένος αστικός εξοπλισμός

Ζήτημα	Δείκτης
ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Διατήρηση των ιστορικών κτιρίων Κατάσταση επισκευής	Αριθμός διατηρητέων κτιρίων Προσδιορισμός των κτιρίων που κατεδαφίστηκαν ή χάθηκαν από άλλες αιτίες Νομικές ειδοποιήσεις επισκευών που εκδίδονται ανά χρόνο Έλεγχος των κτιρίων σε κίνδυνο

Ζήτημα	Δείκτης
ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΙΣ	
Προστασία της κοινότητας των κατοίκων Διατήρηση των συλλόγων Εμπόριο Επισκέπτες	Μέτρηση πληθυσμού ανά περιοχή Καταγραφή συλλόγων Δείκτης εμπορίου Καταγραφή απόψεων επισκεπτών Αριθμός τουριστών, έξοδα κ.λπ.

Ζήτημα	Δείκτης
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	
Κυκλοφορία Χώροι στάθμευσης	Κυκλοφορία και καταγραφή της χρήσης και της κίνησης με διαφορετικούς τύπους μεταφορών Καταγραφή σταθμευμένων αυτοκινήτων σε χώρους στάθμευσης και στο δρόμο

Ζήτημα	Δείκτης
ΕΝΙΣΧΥΣΗ	
Ενίσχυση, επισκευή και συντήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος	Οικονομική ενίσχυση από διάφορα προγράμματα Πρόδος των προγραμμάτων του Σχεδίου Διαχείρισης

Ζήτημα	Δείκτης
ΠΡΟΩΘΗΣΗ	
Αριθμός και φάσμα δραστηριοτήτων και ενεργειών προώθησης	Πρόοδος των προγραμμάτων του Σχεδίου Διαχείρισης Συντονισμός των ενεργειών προώθησης

Σύμφωνα με τους υπεύθυνους⁴⁹³ του Οργανισμού Παγκόσμιας Κληρονομιάς του Εδιμβούργου, το Σχέδιο Διαχείρισης το οποίο και αναθεωρήθηκε το Μάρτιο του 2017, έθεσε τις βασικές αρχές διαχείρισης, αλλά ο κύριος ρόλος του ήταν η ενημέρωση για τη σημασία της περιοχής και η διάδοση των αιτιών και των κριτηρίων ένταξης αυτής στη λίστα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα της περιοχής πρέπει να αναγνωριστούν και να ενδυναμωθούν, ενώ οποιαδήποτε επέμβαση εντός του ιστορικού κέντρου θα ελέγχεται προσεκτικά και θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις γενικές αρχές σχεδιασμού της πόλης.

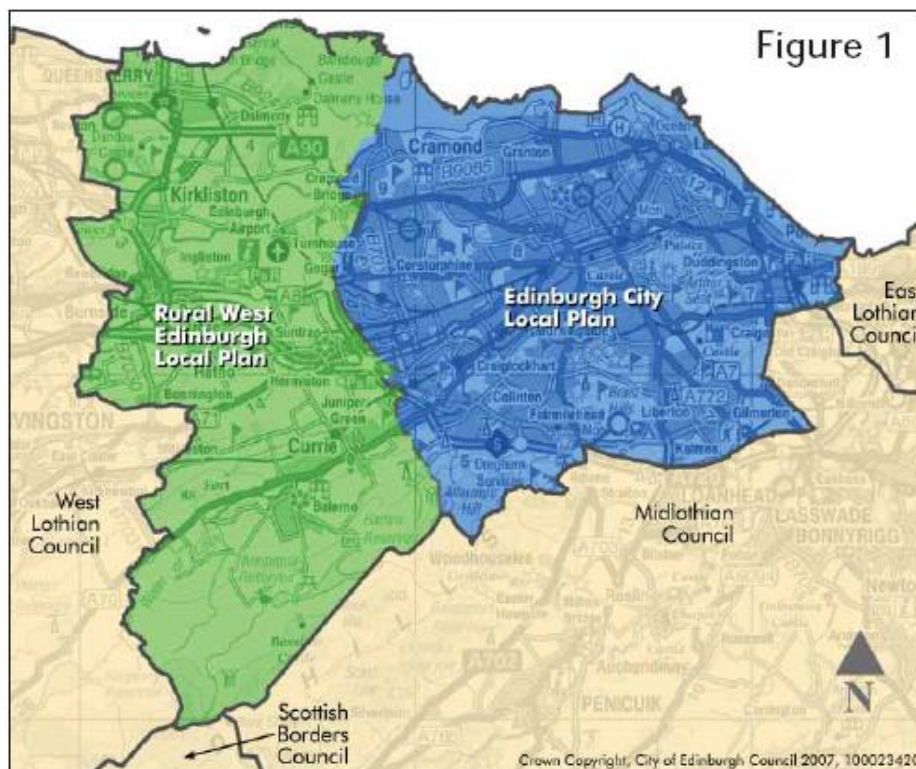
8.4 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Σύμφωνα με το Σχέδιο Διαχείρισης και ακολουθώντας πιστά τη νομοθεσία της χώρας, το συμβούλιο της πόλης του Εδιμβούργου κατά καιρούς κάνει προσπάθειες για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, την προστασία του ιστορικού μνημείου και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των προσπαθειών αποτελεί η σύνταξη⁴⁹⁴ τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου που υιοθετήθηκε το 2016, μετά από μια μακρά πορεία ενστάσεων και απαιτούμενων τροποποιήσεων.

⁴⁹³ Jan Chuchra K., Urban Analyst, Caroline Lyon. Edinburgh World Heritage.

⁴⁹⁴ Edinburgh City Local Plan, <http://www.edinburgh.gov.uk>

194. Edinburgh City Local Plan, Κεφ. 1, σελ. 2

Πηγή: <http://www.edinburgh.gov.uk>

Το τοπικό ρυμοτομικό σχέδιο ή τοπικό αναπτυξιακό σχέδιο - Edinburgh City Local Plan ή Edinburgh City Local Development Plan, καθορίζει τις πολιτικές του συμβουλίου της πόλης οι οποίες πρόκειται να καθοδηγήσουν την ανάπτυξη, ενώ παράλληλα προτείνονται συγκεκριμένες επεμβάσεις σε καθορισμένα τμήματα αυτής. Το σχέδιο καλύπτει ολόκληρη την αστική περιοχή, ενώ ένα δεύτερο ρυμοτομικό, αυτό του αγροτικού χώρου στα δυτικά της πόλης - Rural West Edinburgh Local Plan, καλύπτει την υπόλοιπη περιοχή. Το νέο ρυμοτομικό σχέδιο που πρόκειται να υιοθετηθεί, αντικαθιστά και συνοψίζει στην ουσία πέντε προγενέστερα σχέδια τα οποία άρχισαν να συντάσσονται από το 1992.

Σκοπός⁴⁹⁵ του είναι:

- να παρέχει μια σαφή βάση δεδομένων για τις μελλοντικές άδειες – επεμβάσεις
- να παρέχει ένα σαφές πλαίσιο για τις στρατηγικές επέμβασης που προετοιμάζονται από το Συμβούλιο, από άλλες υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και από επενδυτές

⁴⁹⁵ The City of Edinburgh Council. «Edinburgh City Local plan», 2009, Κεφ. 1, σελ.7.

- να παρέχει υποστήριξη για άλλες στρατηγικές του Συμβουλίου, όπως για παράδειγμα η τοπική στρατηγική μεταφορών
- να ενθαρρύνει την υψηλή ποιότητα, τη βιώσιμη ανάπτυξη και να ενισχύσει την οικονομική ανταγωνιστικότητά και το ρόλο της πόλης ως πρωτεύουσα
- να προωθήσει υψηλότερα πρότυπα αρχιτεκτονικού και αστικού σχεδιασμού και να ενθαρρύνει την καινοτομία
- να προστατεύσει τη χτισμένη και φυσική κληρονομιά της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς
- να συμβάλει ουσιαστικά στις ανάγκες κατοικίας
- να υποστηρίξει το ρόλο της πόλης ως κέντρο εκμάθησης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- να ενισχύσει τον τομέα του εμπορίου και άλλες συμπληρωματικές λειτουργίες
- να εξασφαλίσει τις απαραίτητες εκπαιδευτικές υποδομές, τα κατάλληλα δίκτυα μεταφοράς, καθώς τις αναγκαίες εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας

Πριν την αποδοχή και κατά την παρουσίαση του σχεδίου, απαιτήθηκε η ταυτόχρονη σύνταξη μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στόχος της ήταν η καταγραφή των επιπτώσεων που μπορεί να επιφέρουν οι μελλοντικές πολιτικές και προτάσεις του σχεδίου στο περιβάλλον.

Βασικοί παράμετροι τοπικού αναπτυξιακού σχεδίου

Σύμφωνα με στοιχεία αναλυτών και επιστημόνων στα οποία βασίστηκε το νέο αναπτυξιακό σχέδιο της πόλης, εκτιμάται ότι η **οικονομική ανάπτυξη** του Εδιμβούργου θα συνεχιστεί αμείωτη, θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και η πόλη θα ευημερήσει. Η οικονομική ανάπτυξη θα επιφέρει αλλαγές και μετασχηματισμούς στη δομή της πόλης, γεγονός το οποίο πρέπει να προληφθεί έτσι ώστε να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες κατοικίας, εργασίας, εμπορίου και μεταφορών.

Η ακεραιότητα της πράσινης ζώνης πρέπει να διατηρηθεί και οι νέες επενδύσεις – κατασκευές **υψηλών πυκνοτήτων** προτείνεται να πραγματοποιηθούν σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, έτσι ώστε να αποφευχθεί η καταστροφή του ιστορικού περιβάλλοντος και των ελάχιστων εναπομείναντων πράσινων χώρων.

Παράλληλα, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στις **μεταφορές** και στην καλή οδική, σιδηροδρομική και αεροπορική σύνδεση της πόλης. Την περίοδο αυτή ήδη έχει ξεκινήσει η κατασκευή ενός σύγχρονου δικτύου τραμ το οποίο θα συνδέει το αεροδρόμιο με το κέντρο της πόλης και την περιοχή Leith, λεπτομέρειες για το οποίο θα αναφερθούν παρακάτω. Επιπρόσθετα, αναφορά γίνεται στη σημασία της **βιώσιμης ανάπτυξης** και στο ρόλο που μπορεί να έχει το νέο σχέδιο όσον αφορά τη μείωση εκπομπών αερίων, τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, το βιοκλιματικό σχεδιασμό, τη βιοποικιλότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας.

Χωροταξικός σχεδιασμός

Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χωροταξικός σχεδιασμός της ευρύτερης περιοχής και τα συμπεράσματα που μπορούν να προκύψουν από τις τάσεις ανάπτυξης. Συγκεκριμένα καθορίζονται τέσσερις περιοχές στην πόλη οι οποίες θα φιλοξενήσουν τις νέες προτεινόμενες επενδύσεις και αλλαγές.

Το κέντρο της πόλης

Το κέντρο της πόλης έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτής. Έχει προσελκύσει υψηλής ποιότητας επενδύσεις, όπως καινούρια κτίρια γραφείων και κατοικίας, αλλά και ιδιωτικές επενδύσεις σχετιζόμενες με τον πολιτισμό, τη διασκέδαση και την αναψυχή. Το Σχέδιο θα προσπαθήσει να ενθαρρύνει νέες επενδύσεις μικτών χρήσεων σε συγκεκριμένες περιοχές, δίνοντας έμφαση και στο λιανικό εμπόριο, να διατηρήσει τη ζωντάνια και να αναγνωρίσει το σημαντικό ρόλο που πρέπει να έχει η κατοικία στο μετασχηματισμό της πόλης. Το κέντρο θα πρέπει να ενισχυθεί και να διατηρηθεί ως τουριστικός πόλος και προορισμός επισκεπτών, ενώ παράλληλα θα πρέπει να εφαρμοστεί πρόγραμμα περιβαλλοντικών βελτιώσεων.

Νέα αστικά κέντρα στο παραλιακό μέτωπο του Εδιμβούργου

Δυο νέα αστικά κέντρα κατά μήκος του παραλιακού μετώπου του Εδιμβούργου, οι περιοχές Leith και Granton, προτείνεται να αναπτυχθούν και να αποτελέσουν δυο νέους πόλους έλξης, συμπληρωματικούς με το κέντρο της πόλης. Στις περιοχές αυτές

θα υπάρξουν σίγουρα επενδύσεις που θα αφορούν τη χρήση της κατοικίας⁴⁹⁶, καθώς επίσης τουριστικές εγκαταστάσεις και αναψυχή.

Ανάπτυξη στο δυτικό Εδιμβούργο

Το Edinburgh Park, στην καρδιά της περιοχής South Gyle, δυτικά της πόλης, προορίζεται ως το νέο επιχειρησιακό πάρκο της Σκωτίας. Το τραμ θα ενισχύσει τη δυνατότητα πρόσβασης στην περιοχή και θα τη συνδέσει ταυτόχρονα με το κέντρο. Θα κατασκευαστούν κτίρια γραφείων υψηλής πυκνότητας, ενώ η κοντινή απόσταση με το αεροδρόμιο, θα προσφέρει δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης επιχειρήσεων και υπηρεσιών.

195.Χωροταξικό σχέδιο ευρύτερης περιοχής
Πηγή: Edinburgh City Local plan, Κεφ. 2,σελ. 14

⁴⁹⁶ Εκτιμάται ότι μπορούν να κατασκευαστούν συνολικά 30.000 νέα σπίτια. The City of Edinburgh Council. «Edinburgh City Local plan», 2009, σελ.8

Ανάπτυξη στη νοτιοανατολική περιοχή του Εδιμβούργου

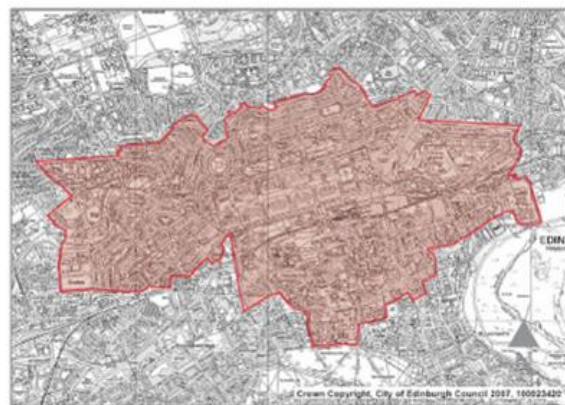
Στην νοτιοανατολική περιοχή της πόλης προτάθηκε να αναπτυχθεί ένα κέντρο βιοϊατρικής έρευνας, σε κοντινή απόσταση μάλιστα με το νέο βασιλικό θεραπευτήριο. Επιπρόσθετα, θα υπάρξουν περιοχές κατοικίας νότια και ανατολικά της περιοχής Greendykes, καθώς και ανοικτοί ελεύθεροι χώροι πρασίνου και αναψυχής. Μελλοντικά στην περιοχή προτάθηκε να υπάρξουν και άλλες εγκαταστάσεις πρόνοιας, νοσοκομείο, πανεπιστήμιο και επιχειρήσεις.

Αστική περιοχή

Όπως φαίνεται από το παραπάνω διάγραμμα, στο σχέδιο περιλαμβάνονται σημαντικές παρεμβάσεις και σε αστικές περιοχές, με σκοπό την αναβάθμιση των υφιστάμενων περιοχών κατοικίας και την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ζωής. Η ανάπτυξη των περιοχών αυτών αποτελεί βασική προτεραιότητα του σχεδίου και αυτό είναι εμφανές από τις προσπάθειες που γίνονται για την εξεύρεση πόρων από χρηματοδοτικά προγράμματα της Σκοτσέζικης Κυβέρνησης. Πρόκειται για περιοχές κατοικίας με οικοδομήματα που ενοικιάζονται κυρίως προς τις χαμηλότερες εισοδηματικά κοινωνικές τάξεις από το συμβούλιο της πόλης και από άλλους κοινωνικούς οργανισμούς. Στόχος είναι η κατεδάφιση των υπαρχόντων κτιρίων κατοικίας και η δημιουργία στη θέση τους νέων ιδιωτικών.

Ιστορικό περιβάλλον

Σύμφωνα με το Σχέδιο *‘οποιαδήποτε επέμβαση μέσα στο ιστορικό περιβάλλον της πόλης η οποία θα το αλλοιώσει ή θα έχει καταστροφικές συνέπειες για αυτό δε θα επιτραπεί’*. Η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα της πόλης πρέπει να λαμβάνονται συνεχώς υπόψιν σε κάθε απόφαση νέας επέμβασης, ενώ πρέπει να βεβαιώνεται και να πιστοποιείται ότι οι άμεσες ή οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις κάθε πρότασης θα εκτιμούνται πλήρως και θα είναι σύμφωνες με τους στόχους και τις θέσεις που έχουν τεθεί για την προστασία του μνημείου παγκόσμιας κληρονομιάς.

196.Όρια Πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Πηγή: Edinburgh City Local plan

Παράλληλα, επισημαίνεται ότι η ολική ή μερική κατεδάφιση διατηρητέων κτιρίων αποτρέπεται και επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις αφού ληφθούν υπόψη η κατάσταση του κτιρίου, το κόστος συντήρησής του, η σημασία, η χρήση και η αξία του. Σήμερα υπολογίζεται⁴⁹⁷ ότι στην πόλη του Εδιμβούργου υπάρχουν συνολικά 4800 διατηρητέα κτίρια, κατηγορίας Α, με εθνική σημασία, κατηγορίας Β, με περιφερειακή σημασία και κατηγορίας C, με τοπική σημασία.

Πράσινη ζώνη

Σύμφωνα με τον παραπάνω προτεινόμενο χάρτη, στην περιοχή της προστατευόμενης πράσινης ζώνης θα επιτρέπονται παρεμβάσεις μόνο για θέματα γεωργίας, δασονομίας, δεντροκηποκομίας ή για χρήσεις αναψυχής οι οποίες όμως δε θα αλλοιώνουν τον χαρακτήρα της υφιστάμενης περιοχής. Η πράσινη ζώνη περιμετρικά της πόλης του Εδιμβούργου καθορίστηκε αρχικά το 1957. Έκτοτε έχουν γίνει αρκετές τροποποιήσεις όσον αφορά κυρίως τα όρια αυτής, καθώς θεωρείται απαραίτητο εργαλείο ορισμού και μετάβασης από την αστική στην αγροτική περιοχή.

Όσον αφορά τις προτάσεις για το ιστορικό κέντρο της πόλης, αυτές προσπαθούν να αποδοθούν διαγραμματικά στο χάρτη που ακολουθεί.

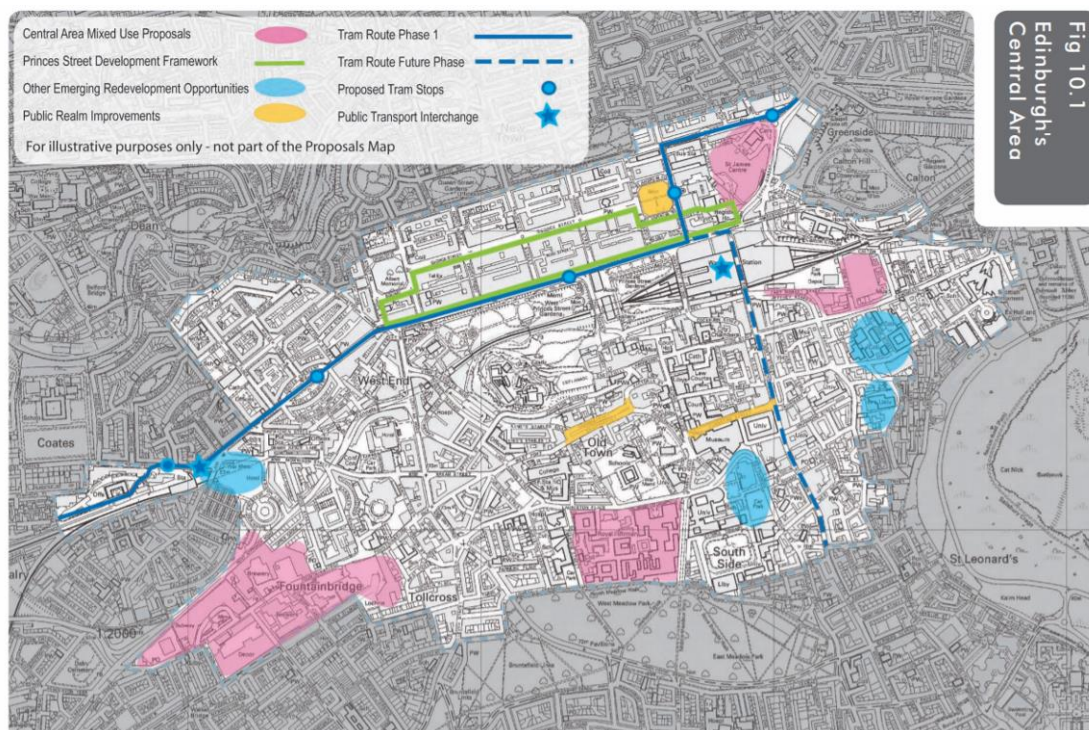

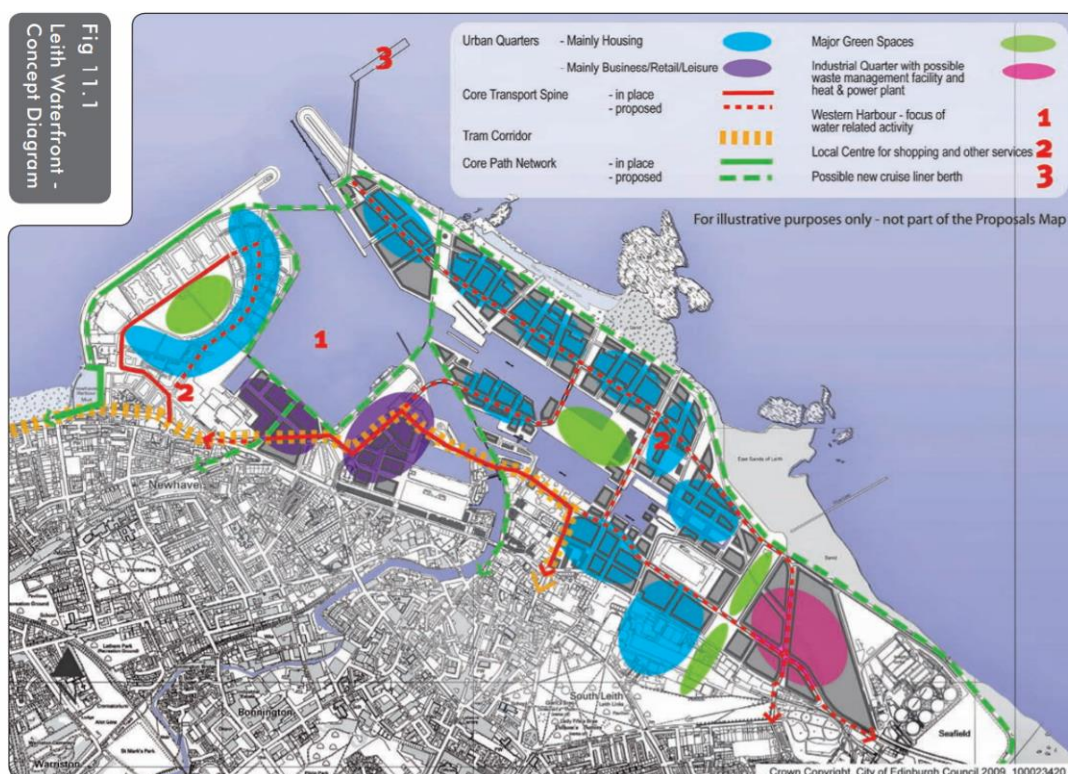
Fig 10.1
Edinburgh's
Central Area

197. Προτάσεις για το ιστορικό κέντρο της πόλης. Πηγή: Edinburgh City Local plan, Κεφ. 10, σελ. 137

⁴⁹⁷ The City of Edinburgh Council. Listed buildings. <http://www.edinburgh.gov.uk>

Προτείνονται οι αναπλάσεις περιοχών με μικτές χρήσεις γης σε τέσσερα διαφορετικά σημεία της πόλης, καθορίζεται η πρόσβαση στο κέντρο με τη νέα γραμμή τραμ, καθώς και η μελλοντική επέκταση αυτής προς το νότιο τμήμα της πόλης, προτείνεται η ενίσχυση της ποιότητας του εμπορικού τμήματος της πόλης, γύρω από την Princes Street και το St James Centre και δίνεται έμφαση στη σημασία του δημόσιου χώρου και στη βελτίωση των συνθηκών ζωής.

Επιπρόσθετα, παρεμβάσεις και αναπλάσεις προτείνονται και για τις παραθαλάσσιες περιοχές στο λιμάνι Leith και την περιοχή Granton. Πρόκειται για περιοχές οι οποίες θα συνδυάζουν κατοικία, εμπόριο, επιχειρήσεις, βιομηχανικές εγκαταστάσεις και αναψυχή. Οι χώροι πρασίνου θα καταλαμβάνουν σημαντικές εκτάσεις, ενώ ιδιαίτερη σημασία δίδεται και στην ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων, σχολικών μονάδων, καθώς και χρήσεων αναψυχής.

198.Προτάσεις για το λιμάνι Leith. Πηγή: Edinburgh City Local plan. Κεφ. 11, σελ.147

199.Παραλιακό μέτωπο Granton. Όπ. παρ.Κεφ. 11, σελ. 150

8.4 ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Η Νέα και η Παλιά Πόλη του Εδιμβούργου δέχονται την απαραίτητη χρηματική ενίσχυση από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage. Τα τελευταία χρόνια ο Οργανισμός διαχειρίζεται, με την οικονομική στήριξη πάντα των τοπικών αρχών (local council) και του Οργανισμού της Ιστορικής Σκωτίας (Historic Scotland) το χρηματοδοτικό πρόγραμμα προστασίας και συντήρησης της πόλης – Conservation Funding Programme, το οποίο ανέρχεται στο ποσό του ενός εκατομμυρίου λιρών. Σημαντική είναι επίσης η βοήθεια από εράνους, δωρεές και χορηγήσεις.

Σύμφωνα με την υπεύθυνη αναλύτρια του Οργανισμού Παγκόσμιας Κληρονομιάς του Εδιμβούργου Κα Krzysztof Jan Chuchra, η συμβολή της UNESCO και του ICOMOS δεν παίζουν κανένα ρόλο στη χρηματοδότηση, όπως επίσης ούτε το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού. Κάθε πόλη διαχειρίζεται μόνη της τα έσοδά της και τα διοχετεύει όπως αυτή κρίνει, προς όφελος της προστασίας της.

Σύμφωνα με την ίδια, υπάρχουν δυο πιθανοί τύποι χρηματοδοτήσεων:

Αρχικά υπάρχει χρηματοδότηση για επεμβάσεις – έργα που ως στόχο τους έχουν να συντηρήσουν και να ενισχύσουν την πόλη για δημόσιους, κοινοτικούς ή φιλανθρωπικούς λόγους και κατά δεύτερον υπάρχει χρηματοδότηση για εργασίες αποκατάστασης - συντήρησης ιδιωτικών κατοικιών ή εμπορικών ιστορικών κτιρίων.

Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία γίνεται η επιλογή για τη χρηματοδότηση είναι:

- Η αρχιτεκτονική αξία
- Το ιστορικό ενδιαφέρον
- Η κατάσταση του ιστορικού κτιρίου
- Η ύπαρξη κινδύνου για το κτίριο ή το ιστορικό περιβάλλον
- Εάν οι εργασίες που απαιτούνται είναι επείγουσες
- Η ανάγκη για χρηματοδότηση
- Η τήρηση των αρχών του Σχεδίου Διαχείρισης

Στις χρηματοδοτήσεις δεν συμπεριλαμβάνονται:

- Τακτικές εργασίες συντήρησης και μικροεπισκευές
- Κατεδαφίσεις
- Τροποποιήσεις και ιδιωτικές εσωτερικές διακοσμήσεις
- Καθαρισμός πέτρας (εξωτερική επένδυση κελύφους)
- Δίκτυα αποχέτευσης, υδροδότησης, θέρμανση, κτλ.

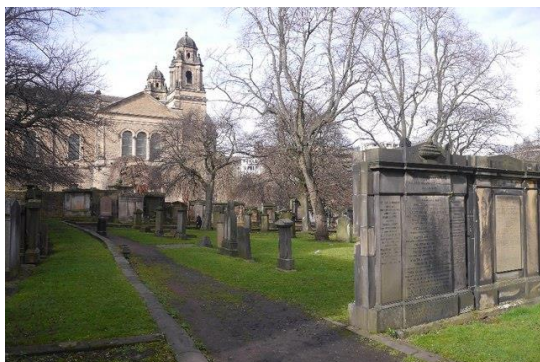
Οι χρηματοδοτήσεις μπορούν να φθάσουν το 70% του τελικού κόστους των εργασιών, ενώ σε αυτό το χρηματικό ποσό μπορούν να συμπεριληφθούν και οι αμοιβές των ειδικών επιστημόνων (αρχιτεκτόνων, πολιτικών μηχανικών, κτλ) που προσλαμβάνονται για να βοηθήσουν τον ιδιοκτήτη να προσκομίσει όλα τα απαραίτητα έγγραφα, σχέδια και εκθέσεις που απαιτούνται για την κατοχύρωση του δανείου.

Μερικά από τα έργα που έχουν ολοκληρωθεί μέσω του προγράμματος ‘Twelve Monuments Project’ και έχουν χρηματοδοτηθεί από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage φαίνονται στο χάρτη που ακολουθεί.

200.Χάρτης στον οποίο απεικονίζονται τα σημαντικότερα έργα του Οργανισμού 200;
 Πηγή: Edinburgh World Heritage. Annual Review

Επόμενος στόχος του Οργανισμού είναι η αποκατάσταση πέντε νεκροταφείων⁴⁹⁸ της πόλης, τα οποία καταγράφουν την ανάπτυξη της πόλης από τη μεσαιωνική περίοδο μέχρι τη νεοκλασική πόλη του δέκατου όγδοου και του δέκατου ένατου αιώνα.

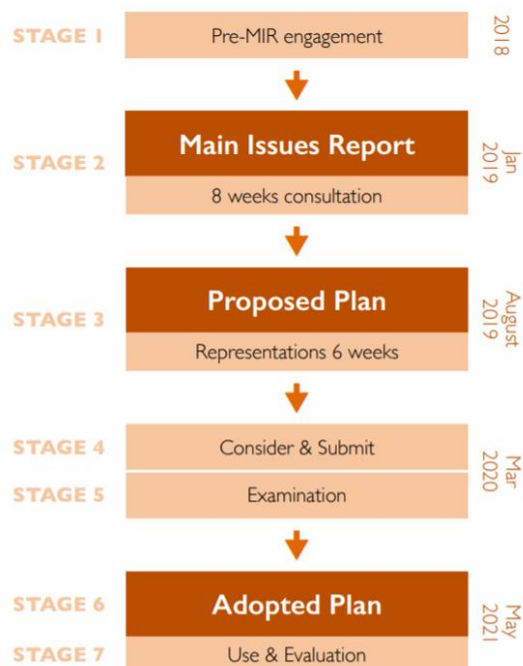
201. St Cuthbert's Kirkyards
<https://www.geograph.org.uk/photo/5580987>

202. Calton Old
<https://www.geograph.org.uk/photo/2396588>

⁴⁹⁸ Greyfriars, Canongate, St Cuthbert's Kirkyards and Calton Old and Calton New Burial Grounds.
<https://ewh.org.uk/project/graveyards/>

Μεταξύ άλλων, στα άμεσα σχέδια του Οργανισμού αποτελεί η προετοιμασία ενός νέου τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου (Edinburgh City Plan 2030) το οποίο θα θέτει πολιτικές και προτάσεις για την ανάπτυξη της πόλης για τα έτη 2020-2030. Έχει ήδη παρουσιασθεί το χρονοδιάγραμμά του και έχουν ξεκινήσει οι διαβουλεύσεις με τοπικούς εκπροσώπους και φορείς.

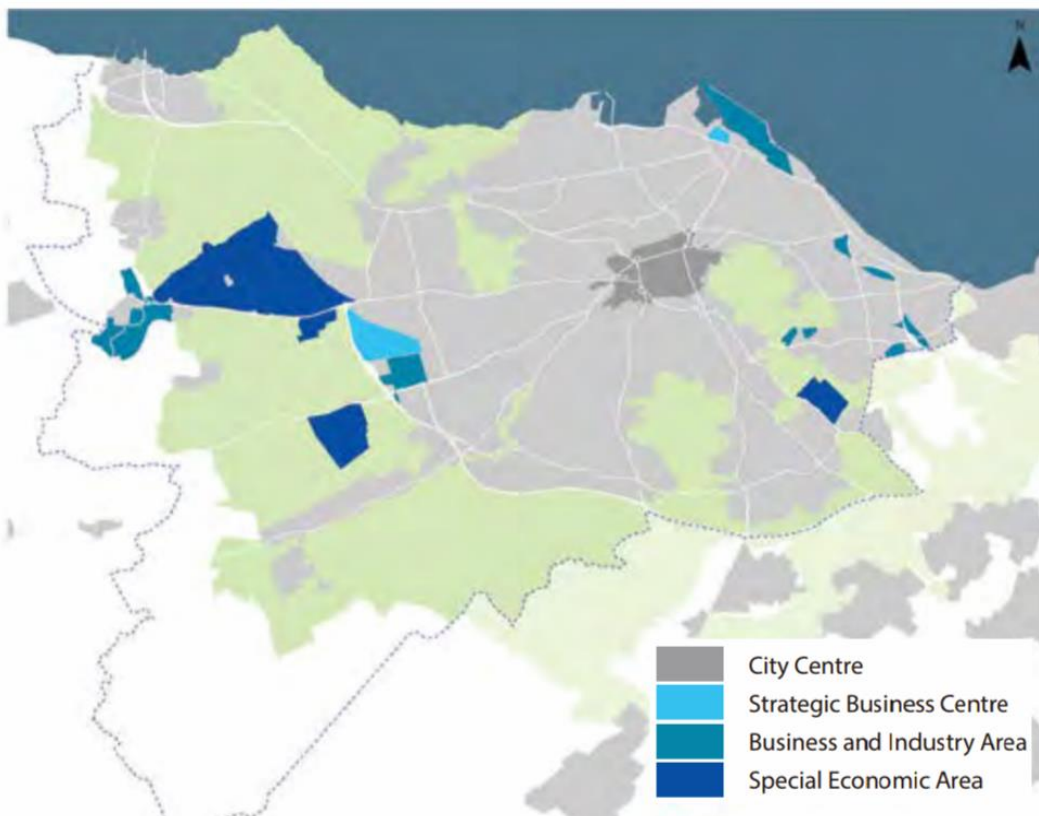
203.Χρονοδιάγραμμα Edinburgh City Plan 2030
http://www.edinburgh.gov.uk/info/20069/local_development_plan_and_guidance/1821/city_plan_2030

Πρόκειται για μια προσπάθεια που στόχο έχει να στηρίξει την ανάπτυξη της οικονομίας της πόλης, να συμβάλει στην αύξηση του αριθμού των κατοίκων αυτής, να εξασφαλίσει κατάλληλα μεταφορικά συστήματα για τη διευκόλυνση του μόνιμου πληθυσμού της, να βελτιώσει τις περιβαλλοντικές συνθήκες και τέλος να συμβάλει στη δημιουργία ισχυρών, βιώσιμων και υγιών κοινοτήτων προσφέροντάς τους υψηλή ποιότητα ζωής.

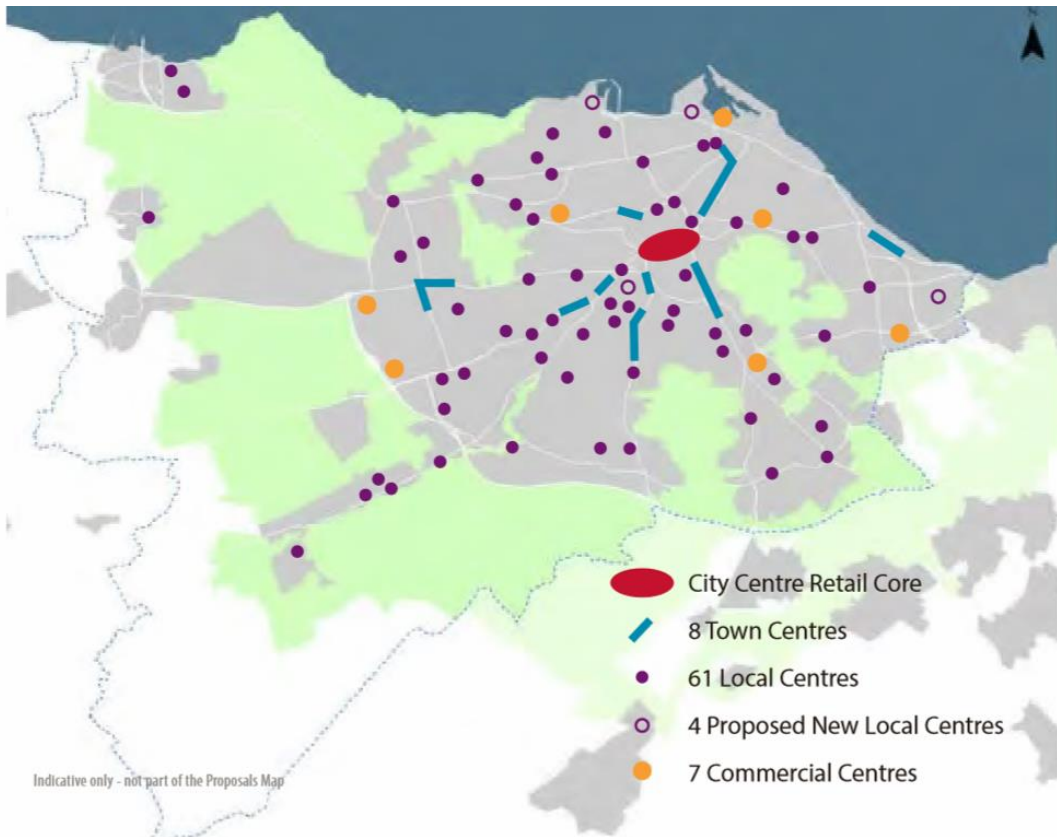
Παράλληλα, το Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης για το Εδιμβούργο προσδιορίζει τέσσερις περιοχές ανάπτυξης και δίνει έμφαση στη δημιουργία νέων περιοχών κατοικίας, σε επενδυτικές ευκαιρίες και στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

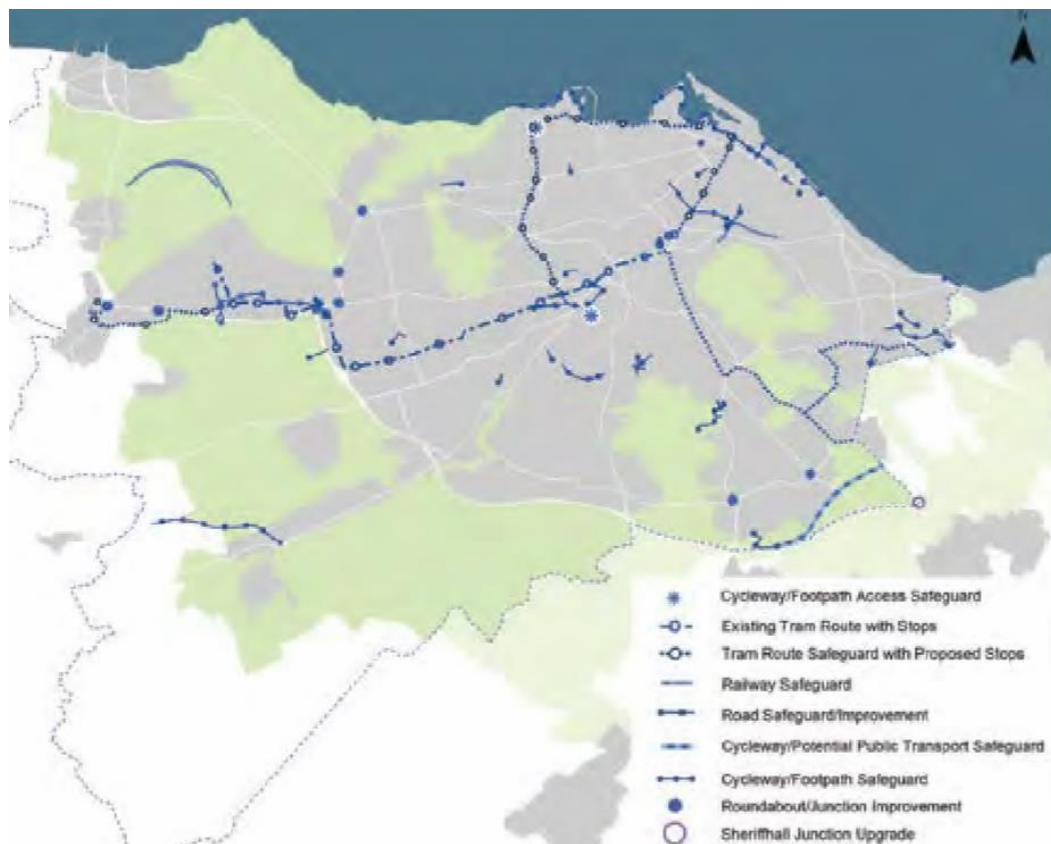
204. Στρατηγικό Σχέδιο, Edinburgh City Plan 2030, σελ. 6
http://www.edinburgh.gov.uk/info/20069/local_development_plan_and_guidance/1821/city_plan_2030

205. Χρήσεις γης, Edinburgh City Plan 2030, σελ. 19
http://www.edinburgh.gov.uk/info/20069/local_development_plan_and_guidance/1821/city_plan_2030

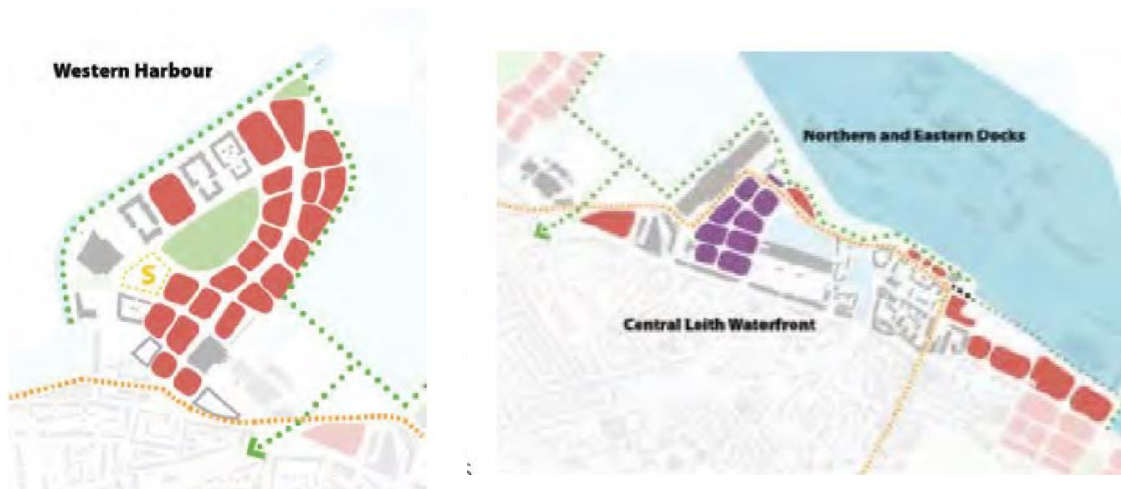
206.Εμπορικά κέντρα, City Plan 2030, όπ. παρ., σελ. 32

207.Μεταφορικά συστήματα, City Plan 2030, όπ. παρ., σελ. 37

208.Παραλιακό μέτωπο, όπ. παρ., σελ. 49

209.Προτάσεις
ανάπλασης του
παραλιακού μετώπου
Leith, όπ. παρ., σελ. 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: LIVERPOOL. ΝΑΥΤΙΑΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΟΛΗ.

9.1 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η πόλη του Λίβερπουλ βρίσκεται στη βορειοδυτική Αγγλία και ιδρύθηκε⁴⁹⁹ το 1207 από το βασιλιά Ιωάννη. Εξαιτίας της στρατηγικής της θέσης υπήρξε μεγάλο εμπορικό λιμάνι, από όπου διακινούνταν και μεταφέρονταν εμπορεύματα σε ολόκληρο τον κόσμο.

Πιθανολογείται ότι το αρχικό σχέδιο οργάνωσης των δρόμων της πόλης υπήρξε έμπνευση του ίδιου του βασιλιά και το οποίο φαίνεται στη φωτογραφία που ακολουθεί. Πρόκειται για επτά βασικούς άξονες που σχηματίζουν σε κάτοψη το γράμμα 'H' και οι οποίοι ονομάζονταν ως εξής:

- Bank Street (σήμερα Water Street)
- Moor Street (σήμερα Tithebarn Street)
- Whiteacre Street
(σήμερα Old Hall Street)
- Juggler Street
(σήμερα High Street)
- Castle Street
- Chapel Street
- Dale Street

210.Χάρτης της Αγγλίας
Πηγή:<http://www.liverpool.tourist-information-uk.com/maps.html>

211.Διάταξη δρόμων
Πηγή:<http://en.wikipedia.org/wiki/Liverpool>

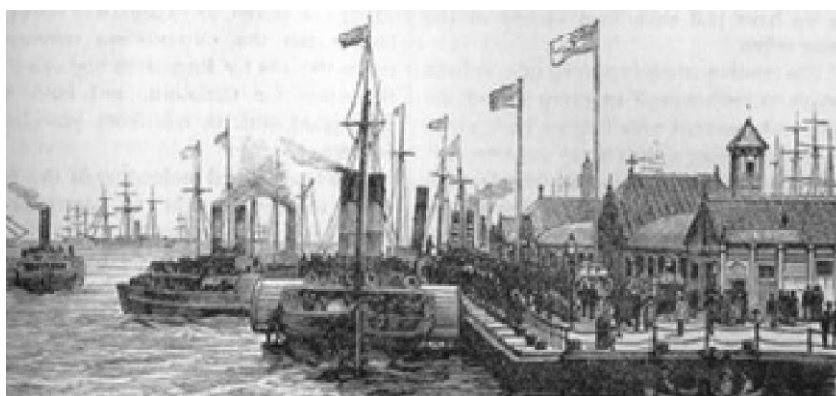
⁴⁹⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Liverpool>

Μέχρι τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, ο πληθυσμός του Λίβερπουλ έφθανε μόλις τους 500 κατοίκους, ενώ στις αρχές του 17^{ου} αιώνα παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση αυτού εξαιτίας του δουλεμπορίου⁵⁰⁰. Το 1715 χτίστηκε ο πρώτος⁵⁰¹ ντόκος σε λιμάνι της Βρετανίας έτσι ώστε να διευκολύνεται η φορτοεκφόρτωση των πλοίων, ενώ η πόλη τα επόμενα χρόνια άκμασε και αναπτύχθηκε με γρήγορους ρυθμούς.

212. Η πόλη του Liverpool το 1725. Πηγή: World Heritage Nomination

Μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα τα σημαντικότερα εμπορικά λιμάνια της χώρας ήταν το Λονδίνο και το Μπρίστολ. Κατά τη διάρκεια των επόμενων αιώνων όμως, το Λίβερπουλ άνθισε και σύντομα έγινε το πρώτο λιμάνι στη χώρα. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, το 40% της παγκόσμιας παραγωγής των εμπορικών προϊόντων παραγόταν στη Μεγάλη Βρετανία, ενώ πάνω από το 25% του διεθνούς εμπορίου κατευθυνόταν στους τελικούς προορισμούς μέσω της Μεγάλης Βρετανίας. Οι εμπορικές εγκαταστάσεις της πόλης του Λίβερπουλ και ο μεγάλος λιμένας υπήρξαν σημαντικοί παράγοντες για την οικονομική ανάπτυξη ολόκληρης της χώρας.

213. Οι αποβάθρες του λιμανιού το 1850. Πηγή: World Heritage Nomination

⁵⁰⁰ Εκτιμάται ότι το Λίβερπουλ στο τέλος του 17^{ου} αιώνα έλεγχε το 41% και το 80% του εμπορίου σκλάβων της Ευρώπης και της Μεγάλης Βρετανίας αντίστοιχα. Πηγή: <http://en.wikipedia.org/wiki/Liverpool>

⁵⁰¹ Βασάλου Κ., «Λίβερπουλ: Και εγένετο πολιτιστική πρωτεύουσα!» *Η Καθημερινή*, <http://trans.kathimerini.gr>

214 & 215. Χάρτες της πόλης το 1765 και το 1851. Πηγή: World Heritage Nomination <http://www.liverpoolworldheritage.com>

216. Αεροφωτογραφία της πόλης το 1859. Πηγή: World Heritage Nomination <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Παρόλο που το Λίβερπουλ δεν έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών μεταφοράς, καινοτόμησε και χρησιμοποίησε τις τελευταίες για να βοηθήσει το εμπόριο και τη βιομηχανία. Η δημιουργία καναλιών, οι σιδηροδρομικές γραμμές και οι σήραγγες βοήθησαν πάρα πολύ στη μεταφορά και τη διακίνηση των αγαθών.

Συγκεκριμένα, το 1830 το Λίβερπουλ και το Μάντσεστερ ήταν οι πρώτες πόλεις που επικοινωνούσαν με ταχεία σιδηροδρομική σύνδεση, ενώ η δημιουργία του πρώτου καναλιού της χώρας και του πρώτου εμπορικού καναλιού του κόσμου, το Sankey Brook, κατασκευάστηκε από οργανισμό του Λίβερπουλ. Εξίσου σημαντικό υπήρξε το κανάλι που συνέδεε το Λίβερπουλ με τη βιομηχανική περιοχή του Yorkshire και του Lancashire και το οποίο ολοκληρώθηκε το 1816.

217. Χάρτης με τη σιδηροδρομική γραμμή. Πηγή: World Heritage Nomination <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εποχή εκείνη υπήρξε και η δημιουργία του Queensway Road Tunnel, το οποίο κατασκευάστηκε κάτω από τον ποταμό Mersey και εγκαινιάστηκε στις 18 Ιουλίου του 1934. Είχε συνολικό μήκος 3.4 χιλιόμετρα και υπήρξε η μεγαλύτερη σήραγγα κάτω από το νερό στον κόσμο.

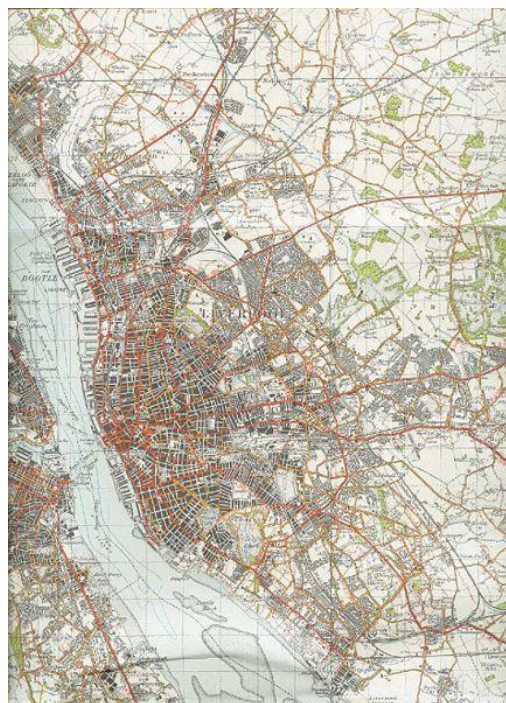

218. Αεροφωτογραφία της πόλης το 1865.
Πηγή: World Heritage Nomination <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Το 1880, το Λίβερπουλ απέκτησε τον τίτλο της πόλης - *City of Liverpool*.

Τα επόμενα χρόνια παρατηρήθηκε έντονη ανοικοδόμηση. Σε αυτό βοήθησε και ο νόμος 'περί κατοικίας – Housing Act' του 1919, ο οποίος οδήγησε πολλές οικογένειες στην κατασκευή συγκροτημάτων κατοικιών στα προάστια της πόλης. Παράλληλα, κτίστηκαν μεγαλοπρεπή κτίρια και επιβλητικά οικοδομήματα, μερικά εκ των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα.

Δυστυχώς όμως, κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, η πόλη δέχθηκε πολλές αεροπορικές βομβιστικές επιδρομές, γεγονός που είχε ως συνέπεια την καταστροφή μεγάλου τμήματος αυτής. Υπολογίζεται ότι περίπου 2500 χιλιάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν, ενώ οι υλικές ζημιές ήταν τεράστιες. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν δύσκολα. Η μαζική ανοικοδόμηση ξεκίνησε μετά το πέρας του πολέμου, αφήνοντας πίσω της κτίρια χωρίς ιδιαίτερα μορφολογικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Μεγάλο μέρος του θαλάσσιου εμπορίου είχε μεταφερθεί πλέον σε λιμάνια στο νότιο τμήμα της χώρας, οι παραδοσιακές βιομηχανικές μονάδες μειώνονταν συνεχώς, ενώ η ανεργία είχε φθάσει στα ύψη. Υπήρχε αισθητή οικονομική πτώση της περιοχής και αυτό είχε ως άμεσο επακόλουθο τη μείωση και τη μετακίνηση του πληθυσμού προς άλλες πόλεις της χώρας.

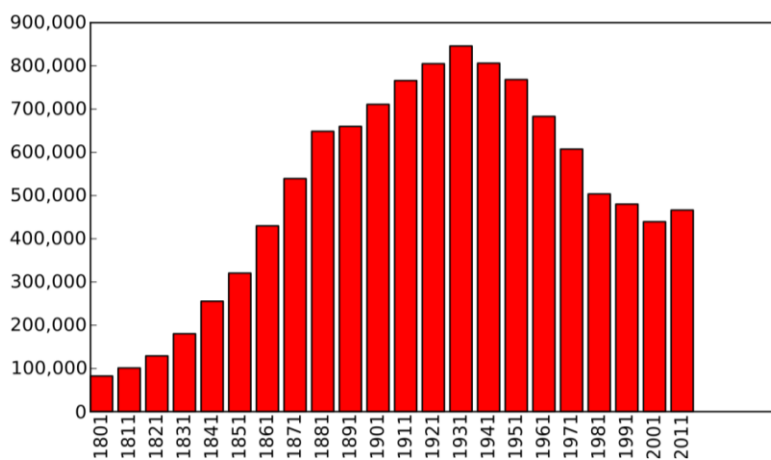

219.Χάρτης της πόλης το 1947
Πηγή:<http://en.wikipedia.org/wiki/Liverpool>

Το 1960 η πόλη του Λίβερπουλ συνδέθηκε με το γνωστό μουσικό συγκρότημα των Beatles. Η ιστορία των θρυλικών σκαθαριών έχει αναμφισβήτητα αφήσει τα σημάδια⁵⁰² της στην πόλη αφού από τον τόπο αυτόν ξεκίνησαν την επιτυχημένη πορεία τους σε ολόκληρο τον κόσμο.

⁵⁰² Πέρα από το ομώνυμο μουσείο, πρόσφατα προσφέρεται από το Πανεπιστήμιο του Λίβερπουλ μεταπτυχιακό δίπλωμα στους Beatles. «Μεταπτυχιακό δίπλωμα στους ... Beatles από Πανεπιστήμιο του Λίβερπουλ». *Η Καθημερινή*, 4 Μαρτίου 2009.

Τα επόμενα χρόνια η πόλη συνέχισε να παρακμάζει. Μόλις πρόσφατα και συγκεκριμένα τα τελευταία είκοσι χρόνια άρχισαν να γίνονται προσπάθειες μέσω προγραμμάτων ανάπλασης για την αλλαγή, το μετασχηματισμό και την οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Οργανώθηκαν πολυάριθμα προγράμματα κατάρτισης και υποστήριξης των επιχειρήσεων, ολοκληρώθηκαν έργα ανανέωσης των κατοικιών, βελτιώθηκαν οι υποδομές των κεντρικών επιχειρηματικών περιοχών και ενισχύθηκε ο πολιτιστικός χαρακτήρας της πόλης. Το αποτέλεσμα ήταν η οικονομική ανάπτυξη της πόλης και η αναστροφή της μειωτικής τάσης του πληθυσμού, σε αύξηση αυτού, κατά 5,5% από το 2001, φθάνοντας τους 466.400⁵⁰³ κατοίκους το 2011.

Διάγραμμα 11.Δημογραφική ανάπτυξη
 Πηγή:<http://en.wikipedia.org/wiki/Liverpool>

Ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού είναι μαύροι, ενώ αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό των Κινέζων, των Ιρλανδών, των Ουαλών και των Ασιατών.

Σήμερα η ιστορία της πόλης του Λίβερπουλ έχει να επιδείξει ποικιλία αρχιτεκτονικών ρυθμών, με οικοδομήματα του πρώιμου γοτθικού ρυθμού, αλλά και αυτά της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

220.Η πόλη του Λίβερπουλ Πηγή:<http://whc.UNESCO.org/en/list/1150>

⁵⁰³ Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Demography_of_Liverpool

9.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η ανάγκη διάσωσης και προστασίας του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε τον Ιούλιο του 1968 όταν χαρακτηρίστηκε ως προστατευόμενη περιοχή – conservation area η Castle Street. Ένα χρόνο αργότερα ακολούθησε η περιοχή William Brown Street και στις 17 Νοεμβρίου του 1976 η Albert Dock. Η περιοχή Duke Street θεωρήθηκε προστατευόμενη το 1988, ενώ η Stanley Dock αρκετά χρόνια αργότερα, το 2003. Παράλληλα, η ναυτιλιακή και εμπορική πόλη του Λίβερπουλ χαρακτηρίστηκε ως **πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** από την UNESCO το **2004**.

221.Liverpool

Πηγή:<http://whc.UNESCO.org/en/list/1150>

Οι λόγοι και τα κριτήρια⁵⁰⁴ που κατέταξαν την πόλη του Λίβερπουλ στη λίστα των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς σύμφωνα με την UNESCO είναι τα εξής:

Κριτήριο ii) *Το Λίβερπουλ υπήρξε σημαντικό κέντρο παραγωγής καινοτόμων τεχνολογιών και μεθόδων στην κατασκευή αποβάθρων και τη διαχείριση λιμένων κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Συνέβαλε έτσι στην ενίσχυση των διεθνών εμπορικών συστημάτων σε όλη τη βρετανική Κοινοπολιτεία.*

Το Λίβερπουλ⁵⁰⁵ καινοτόμησε και πρωτοπόρησε σε πολλούς τομείς, ειδικά στην τεχνολογία αποβάθρων, στη διαχείριση λιμένων και στα συστήματα μεταφοράς. Ένα

⁵⁰⁴ <http://whc.UNESCO.org>

⁵⁰⁵ World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com/>

από τα σημαντικότερα επιτεύγματα που συνέβησαν στην πόλη ήταν η κατασκευή το 1715 της παλαιάς αποβάθρας, της πρώτης εμπορικής αποβάθρας στον κόσμο. Αυτό υπήρξε η αφορμή για τη δημιουργία τεχνητών αποβάθρων σε παλιρροιακές εκβολές, η κατασκευή των οποίων διαδόθηκε σε όλη τη βρετανική αυτοκρατορία και τον κόσμο.

Το Λίβερπουλ υπήρξε επίσης ένας από τους πρώτους λιμένες που διόρισε έναν πλήρους απασχόλησης μηχανικό αποβάθρων και ήταν η πόλη που έστειλε εκπαιδευμένους μηχανικούς αποβάθρων σε άλλα λιμάνια της χώρας. Ο ρόλος της πόλης του Λίβερπουλ ως διεθνής θαλάσσιος λιμένας από τις αρχές του 18^{ου} έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, τον έφερε σε επαφή με πολιτισμούς σε ολόκληρο τον κόσμο. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανταλλαγή και διάδοση ιδεών στους τομείς της αρχιτεκτονικής και της τεχνολογίας το οποίο και καταδεικνύεται από τις σημαντικές αρχιτεκτονικές καινοτομίες συμπεριλαμβανομένης της πρώιμης χρήσης του γυαλιού στις όψεις των κτιρίων και της χρήσης ενισχυμένου σκυροδέματος στα μεγάλα κτίρια. Είναι εμφανές άλλωστε ότι τα κτίρια που περιλαμβάνει η πόλη, έχουν δεχθεί επιρροές από τους ναούς της αρχαίας Ελλάδας, από ενετικά παλάτια, ανατολική αρχιτεκτονική, αμερικάνικους ουρανοξύστες και μεσαιωνικούς καθεδρικούς ναούς.

Κριτήριο iii) *Η πόλη και ο λιμένας του Λίβερπουλ αποτελούν εξαιρετική μαρτυρία ανάπτυξης του θαλάσσιου εμπορικού πολιτισμού του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και η οποία συνέβαλε στην ενίσχυση της βρετανικής αυτοκρατορίας. Υπήρξε κέντρο για το εμπόριο σκλάβων, μέχρι την κατάργησή του το 1807 και μεταναστευτικό κέντρο από τη βόρεια Ευρώπη στην Αμερική.*

Το Λίβερπουλ υπήρξε ο κύριος διεθνής θαλάσσιος λιμένας της βρετανικής αυτοκρατορίας και ένας από τους πρώτους υπερατλαντικούς λιμένες της Ευρώπης από το 18^ο έως τον 20^ο αιώνα. Τα σημαντικότερα εισαγόμενα προϊόντα ήταν καπνός, βαμβάκι, καλαμπόκι, άλλα τρόφιμα και ξυλεία, ενώ τα κύρια εξαγόμενα προϊόντα ήταν νήμα βαμβακιού, μάλλινα προϊόντα, αγαθά μετάλλων, μηχανήματα και οχήματα. Κατά συνέπεια, το Λίβερπουλ συνέβαλλε σημαντικά στη Βιομηχανική Επανάσταση και στην άνοδο της βρετανικής αυτοκρατορίας για αυτό άλλωστε και είναι γνωστή ως η 'Δεύτερη πόλη της Αυτοκρατορίας'.

Κριτήριο iv) *Το Λίβερπουλ είναι ένα σημαντικό παράδειγμα παγκόσμιου εμπορικού λιμανιού το οποίο αντιπροσωπεύει την πρώιμη περίοδο ανάπτυξης των εμπορικών συναλλαγών και πολιτιστικών συνδέσεων σε ολόκληρη τη βρετανική αυτοκρατορία.*

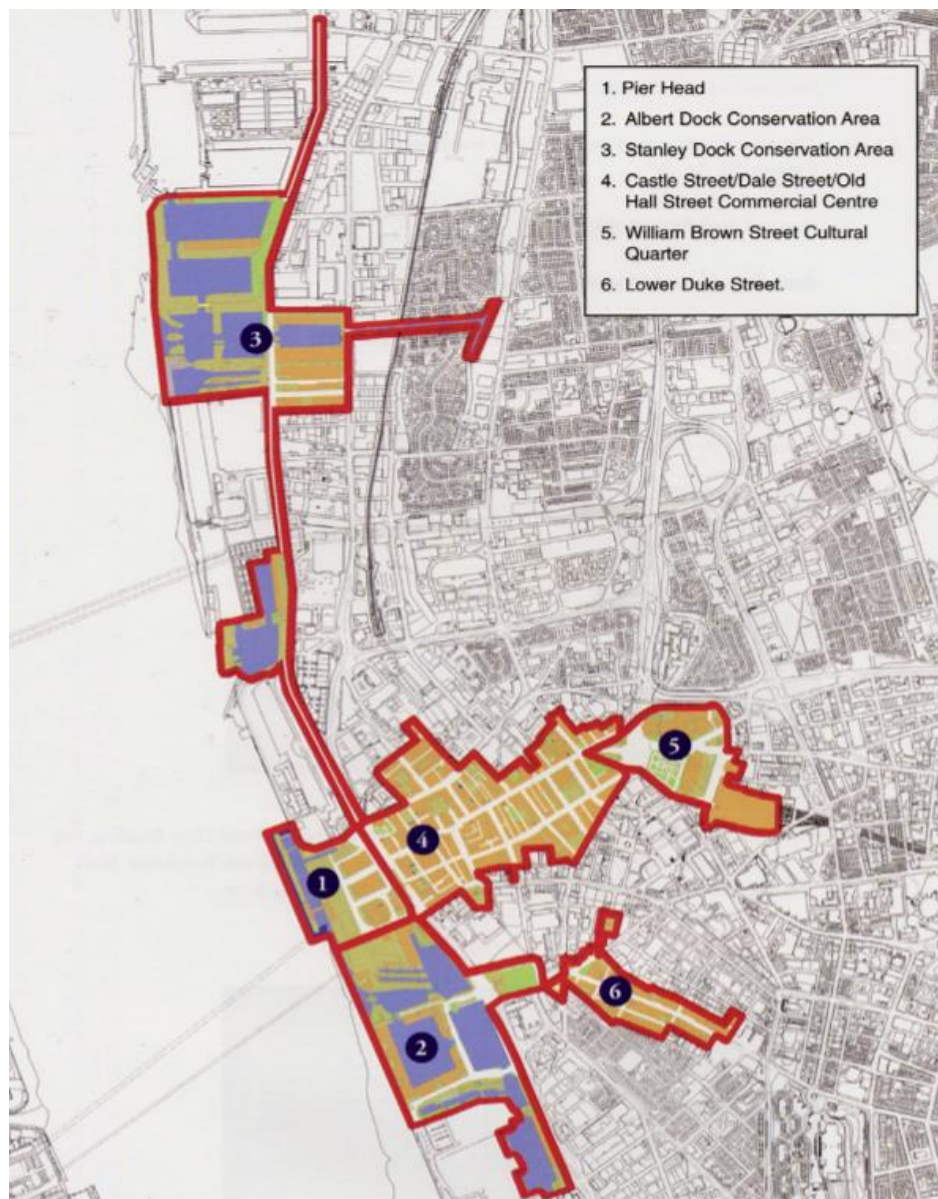
Το Λίβερπουλ είναι ένα ακέραιο και αυθεντικό αστικό τοπίο που περιλαμβάνει σημαντικό αρχιτεκτονικό και τεχνολογικό πλούτο κτιρίων, δομών και αρχαιολογικών υπολειμμάτων. Η δύναμη της πόλης εκφράζεται στα εμπορικά κτίρια και στα εναπομείναντα συγκροτήματα αποβάθρων τα οποία επεξηγούν τις τεχνολογικές καινοτομίες της Βιομηχανικής Επανάστασης.

222.Τμήμα του λιμανιού

Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com/>

Τα όρια της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όπως αυτά ορίστηκαν και εγκρίθηκαν από την UNESCO, φαίνονται στο χάρτη που ακολουθεί.

223. Τα όρια της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Πηγή: <http://whc.UNESCO.org>

Η συνολική έκταση της πόλης φθάνει τα 136 εκτάρια, ενώ η περιβάλλουσα ζώνη προστασίας, η οποία φαίνεται αναλυτικά σε χάρτη που ακολουθεί, έχει συνολική επιφάνεια 750.5 εκτάρια. Όπως είναι φανερό από τον παραπάνω χάρτη, το ιστορικό κέντρο και το παραθαλάσσιο εμπορικό μέτωπο του Λίβερπουλ έχει διαιρεθεί σε έξι υπο - περιοχές, κάθε μια από τις οποίες έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και φυσιογνωμία.

1. Pier Head

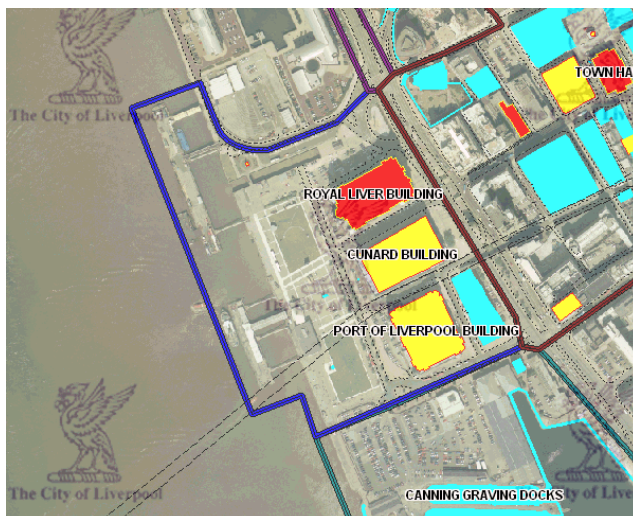
Η παραλιακή ιστορική τοποθεσία Pier Head περιλαμβάνει τρία από τα σημαντικότερα τοπία της πόλης του Λίβερπουλ: το Royal Liver Building, το Cunard Building και το Port of Liverpool Building.

■ Listed Building Grade 1

■ Listed Building Grade 2*

■ Listed Building Grade 2

224.Η περιοχή Pier Head. World Heritage Nomination
Πηγή:<http://liverpoolworldheritage.com>

225.Η περιοχή Pier Head από τον ποταμό Mersey και η αποβάθρα από την οποία εξυπηρετούνταν οι ταξιδιώτες το 1900. Πηγή:<http://whc.UNESCO.org>

Η περιοχή αποτελεί τον πυρήνα της πόλης. Είναι σημείο συγκέντρωσης τόσο για τους κατοίκους αυτής, όσο και για τους τουρίστες και αυτός είναι ο κύριος λόγος που εδώ και δυο περίπου χρόνια γίνονται σημαντικές εργασίες ανάπλασης. Το συνολικό κόστος του έργου φθάνει τα 8 εκ. λίρες και η πρώτη φάση αυτού, η οποία περιλαμβάνει διάνοιξη του καναλιού, φωτισμό, φύτευση και νέο αστικό εξοπλισμό, έχει ήδη ολοκληρωθεί.

226.Η περιοχή Pier Head.
Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

227. Αεροφωτογραφία της περιοχής Pier Head.
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

228. To Port of Liverpool Building, το Cunard Building και το Royal Liver Building
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

2. Albert Dock and Wapping Dock

Μια από τις πιο τουριστικές τοποθεσίες της πόλης, με πολλά διατηρητέα κτίρια κατηγορίας I στα οποία στεγάζονται σήμερα μουσεία, χώροι πολλαπλών εκδηλώσεων και γκαλερί.

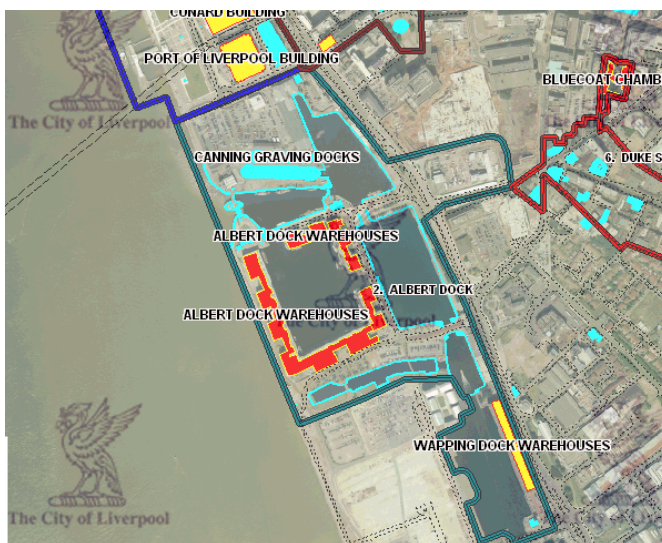
■ Listed Building Grade 1

■ Listed Building Grade 2*

■ Listed Building Grade 2

229. Η περιοχή Albert Dock.

Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

Μια περιοχή της πόλης με πλούσια ιστορία, καθώς αυτός ήταν ο κύριος εμπορικός και ναυτικός τόπος όπου γίνονταν όλες οι συναλλαγές, η διακίνηση, η μεταφορά και η αποθήκευση των εμπορευμάτων, καθώς και οι φορτοεκφορτώσεις των πλοίων.

Το Albert Dock εγκαινιάστηκε το 1846 από τον πρίγκιπα Albert και έκλεισε οριστικά το 1972. Το πρόγραμμα ανάπλασης της περιοχής ξεκίνησε το 1983, ενώ τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν επισήμως το 1988 από τον πρίγκιπα Charles.

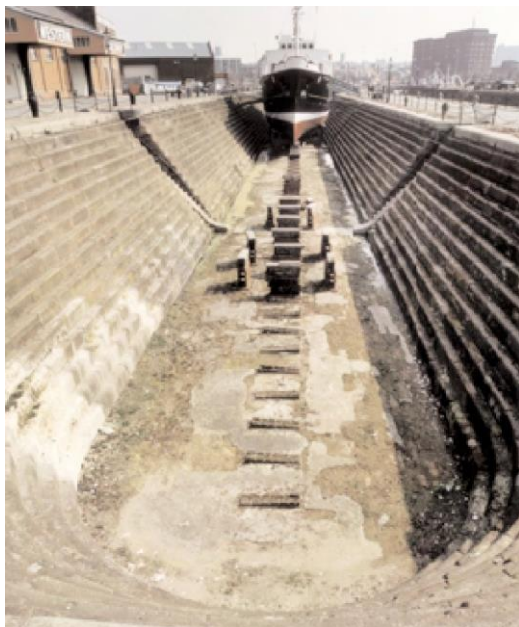
230&231. Η περιοχή Albert Dock και η παραγωγή τσαγιού σε μια από τις αποθήκες της περιοχής. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

232. Αποθήκες εμπορευμάτων και το υδραυλικό αντλιοστάσιο στο Albert Dock.
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

233. Αποθήκες.
Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

234. Χώρος επισκευής πλοίων και αποθήκες εμπορευμάτων.
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

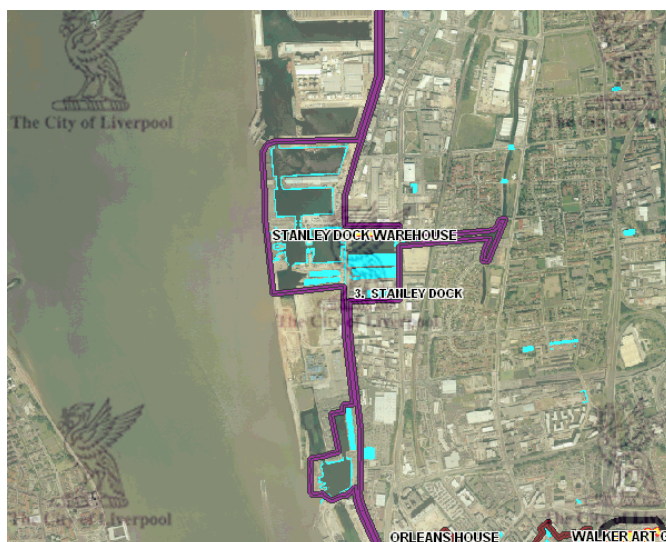
3. Stanley Dock Conservation Area

Βρίσκεται στην περιοχή Vauxhall της πόλης του Λίβερπουλ και αποτελεί τμήμα του βόρειου συστήματος αποβάθρων το οποίο συνδέεται με το κανάλι Leeds – Liverpool στα ανατολικά και με την αποβάθρα Collingwood στα δυτικά.

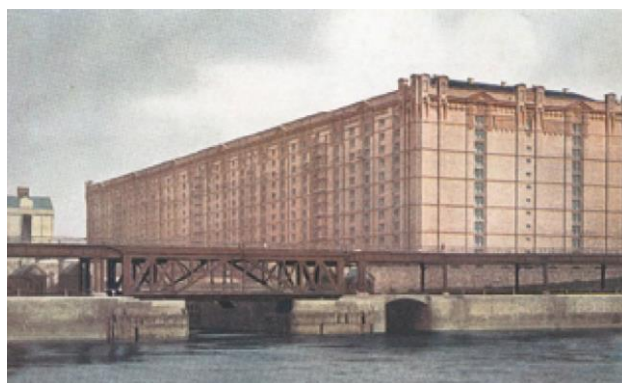
■ Listed Building Grade 1

■ Listed Building Grade 2*

■ Listed Building Grade 2

235. Η περιοχή Stanley Dock. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

236. Αποθήκες καπνού και εργασίες για το ζύγισμα αυτού το 1918. Η περιοχή Stanley Dock. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Σχεδιάστηκε από τον Jesse Hartley και εγκαινιάστηκε το 1848.

Το 2006 ξεκίνησαν εργασίες ανάπλασης⁵⁰⁶ ύψους 20 εκ. λιρών οι οποίες περιλάμβαναν την παροχή 1.4 ακόμα μιλίων υδάτινου διαδρόμου προς το Pier Head και τη μετατροπή των αποθηκών καπνού σε κτίριο γραφείων και 930 διαμερισμάτων.

⁵⁰⁶ Stanley Dock. http://en.wikipedia.org/wiki/Stanley_Dock

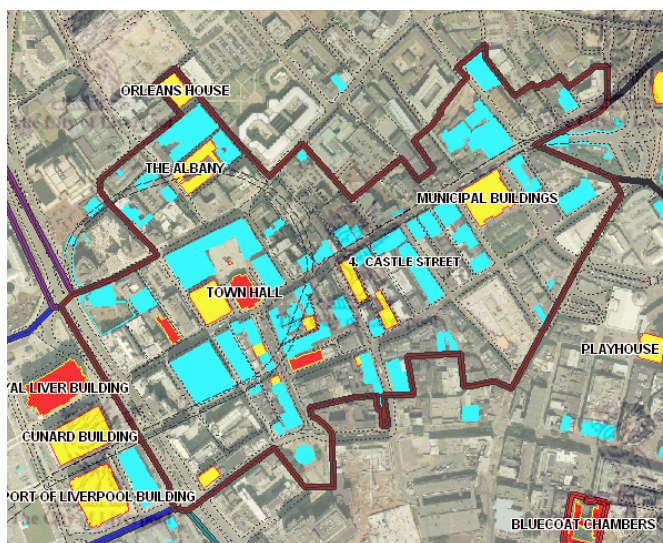
237. Αεροφωτογραφία της περιοχής Stanley Dock. Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

238. Οι πύλες προς το Princes Dock και το Clarence Graving Dock Stanley Dock. Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

4. Castle Street/ Dale Street/ Old Hall Street Commercial Area

Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει τους εμπορικότερους δρόμους του κέντρου της πόλης του Λίβερπουλ. Υπάρχουν πάρα πολλά αξιόλογα διατηρητέα κτίρια, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι στο σημείο αυτό υπήρξε παλαιότερα η μεσαιωνική πόλη.

■ Listed Building Grade 1

■ Listed Building Grade 2*

■ Listed Building Grade 2

239. Η περιοχή Castle Street. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

240. Hargreaves Building, το Δημαρχείο και η Water Street.
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Η διάταξη των οδών, η αρχιτεκτονική και τα διάσπαρτα μνημεία σε συνδυασμό με τη σύγχρονη ζωή, τις εμπορικές χρήσεις και την έντονη κίνηση προσδίδουν στην περιοχή ιδιαίτερη ταυτότητα με εικόνες ταυτόχρονα από το παρελθόν και το σήμερα.

241. Αεροφωτογραφία της εμπορικής περιοχής της πόλης.

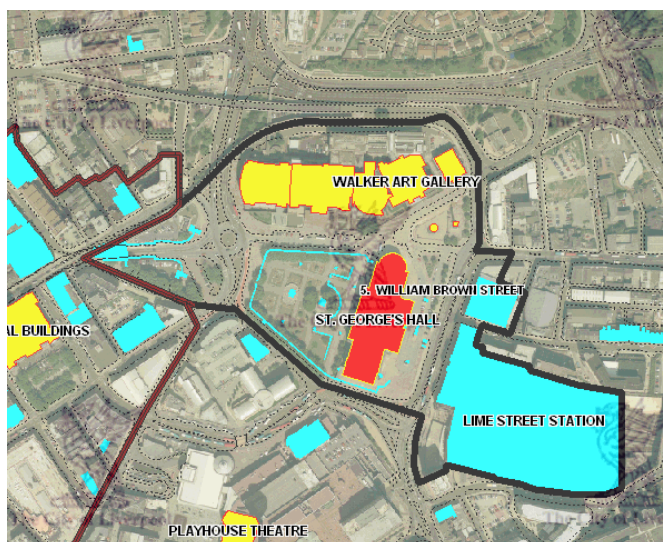

242-247. Adelphi Bank, Tower Building, Municipal Building, White Star Building, Fowler's Building Ascroft Building. Πηγή φωτογραφιών: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

5. William Brown Street/ Cultural Quarter

Στην περιοχή αυτή συγκεντρώνονται κυρίως χρήσεις πολιτιστικές, όπως το μουσείο της πόλης, η αίθουσα τέχνης The Walker, το George's Hall, καθώς και ο σιδηροδρομικός σταθμός Lime Street.

- Listed Building Grade 1
- Listed Building Grade 2*
- Listed Building Grade 2

248. Η περιοχή William Brown Street. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

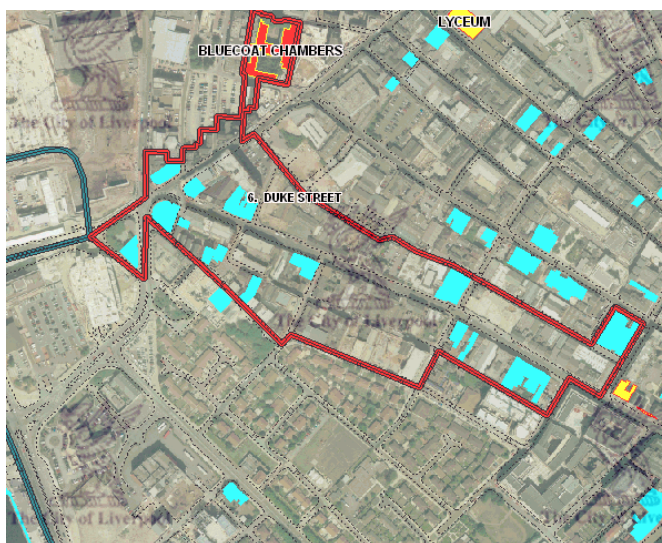
249. Αεροφωτογραφία της περιοχής. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αιώνα η περιοχή αυτή βρισκόταν εκτός των ορίων της πόλης. Τα επόμενα χρόνια η πόλη επεκτάθηκε και περί τα μέσα του 19^{ου} αιώνα αναπτύχθηκε και οργανώθηκε σταδιακά στη μορφή που αυτή έχει σήμερα.

6. Duke Street

Η ανάπτυξη της περιοχής ξεκίνησε το 1715 με τη δημιουργία βιομηχανικών - βιοτεχνικών εγκαταστάσεων εξαιτίας της εγγύτητας της περιοχής με το παραλιακό μέτωπο, αλλά και εξαιτίας της ζήτησης που υπήρχε για κατοικία, έτσι ώστε οι έμποροι να μπορούν να είναι κοντά στις επιχειρήσεις τους.

- Listed Building Grade 1
- Listed Building Grade 2*
- Listed Building Grade 2

250. Η περιοχή Duke Street. Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

251 & 252. Merchant's Houses (1950) και Union News Room.
Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Τα συγκροτήματα κατοικιών γεωργιανής αρχιτεκτονικής, πολλές φορές βρίσκονταν γύρω από πλατείες ή κήπους, ενώ όταν οι βιοτεχνίες και οι χώροι αποθήκευσης άρχισαν να αυξάνονται, οι έμποροι μετακόμισαν σε άλλες περιοχές, όπως το Mossley Hill.

Αστικό τοπίο

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η πόλη του Λίβερπουλ αποτελεί ένα ξεχωριστό αστικό τοπίο με ιδιαίτερη ιστορική, τεχνολογική και κοινωνική σημασία. Η κλίμακα, η ποιότητα και η ποικιλομορφία των εμπορικών, δημόσιων και βιομηχανικών κτιρίων είναι απτά στοιχεία του πλούτου και της δύναμης της πόλης.

Pier Head

Το σύνολο των τριών κτιρίων στην προκυμαία του λιμανιού με το Royal Liver Building, το Cunard Building και το Port of Liverpool Building μαρτυρούν την ιστορική σημασία και αξία της περιοχής και παρέχουν άμεσα μια χαρακτηριστική – αναγνωριστική εικόνα της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

253. Το συγκρότημα στο Pier Head. Πηγή: World Heritage Nomination.
<http://www.liverpoolworldheritage.com>

Με την επιβλητική κλίμακά τους κυριαρχούν στο παραλιακό μέτωπο και συγκεντρώνουν τα βλέμματα όλων όσων περνούν από την περιοχή.

254. Pier Head, Liverpool City Council, «Liverpool maritime mercantile city world heritage site management plan 2017-2024», σελ.7

Οι αποθήκες εμπορευμάτων

Πριν από την εμφάνιση των ατμόπλοιων και των σιδηροδρόμων, οι παραδόσεις και οι συλλογές φθαρτών αγαθών ήταν αναξιόπιστες και έτσι οι αποθήκες εμπορευμάτων ήταν ζωτικής σημασίας κτίρια για την αποθήκευση αγαθών στο λιμένα. Η πόλη του Λίβερπουλ περιλαμβάνει μεγάλη συλλογή τέτοιων κτιρίων τα οποία χρονολογούνται από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα και τα οποία αποτελούν μαρτυρίες παρελθόντος και παράδοσης της εμπορικής πόλης.

Η αρχιτεκτονική του εμπορικού κέντρου

Το Λίβερπουλ ως εμπορικός λιμένας χρειάστηκε υποδομή γραφείων και τραπεζών για να υποστηρίξει τις δραστηριότητες των εμπορικών συναλλαγών του. Το εμπορικό κέντρο της πόλης περιλαμβάνει μια ποικιλία κτιρίων κυρίως του 19^{ου} αιώνα τα οποία κτίστηκαν για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του Λίβερπουλ, αλλά και για να εντυπωσιάσουν τους πελάτες και τους ανταγωνιστές. Αυτά τα εμπορικά κτήρια βρίσκονται γύρω από την οδό Castle Street, Dale Street και Victoria Street και παρουσιάζουν μια εκλεκτική συλλογή των αρχιτεκτονικών μορφών της εποχής.

Η αρχιτεκτονική των δημόσιων και πολιτιστικών κτιρίων

Η πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει ένα εξαιρετικό σύνολο δημόσιων και πολιτιστικών κτιρίων, όπως για παράδειγμα το Δημαρχείο (1754), τα δημοτικά κτίρια (1860-66) και οι αίθουσες Bluecoat (1717). Εξίσου σημαντικά είναι τα κτίρια που βρίσκονται στην William Brown Street, όπως η αίθουσα Saint George (1840 - 55), το μουσείο και η βιβλιοθήκη William Brown (1857-60), η γκαλερί τέχνης Walker (1877) και πολλά άλλα.

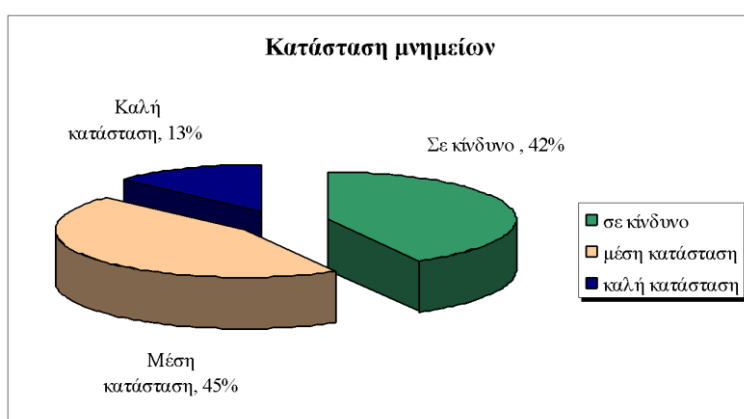
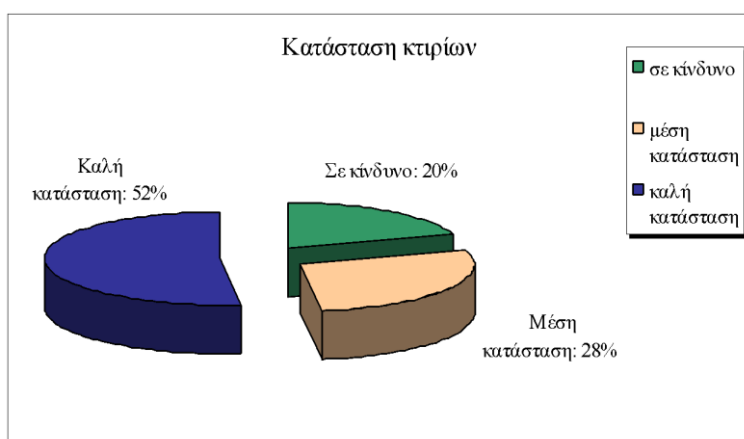
Κτίρια κατοικίας

Τα περισσότερα κτίρια που αρχικά είχαν χρήση κατοικίας στο κέντρο πόλης έχουν μετατραπεί σε εμπορικά κτίρια κατά τη διάρκεια των τελευταίων 200 ετών. Εντούτοις, εξακολουθούν να υπάρχουν μερικά καλά παραδείγματα κτιρίων κατοικίας του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και τα οποία βρίσκονται κυρίως στην περιοχή της Duke Street. Σε αυτά περιλαμβάνονται το σπίτι του μεγάλου εμπόρου της εποχής Thomas Parr στην οδό Colquitt, αλλά και μεμονωμένα παραδείγματα στην οδό Dale Street και Union Street.

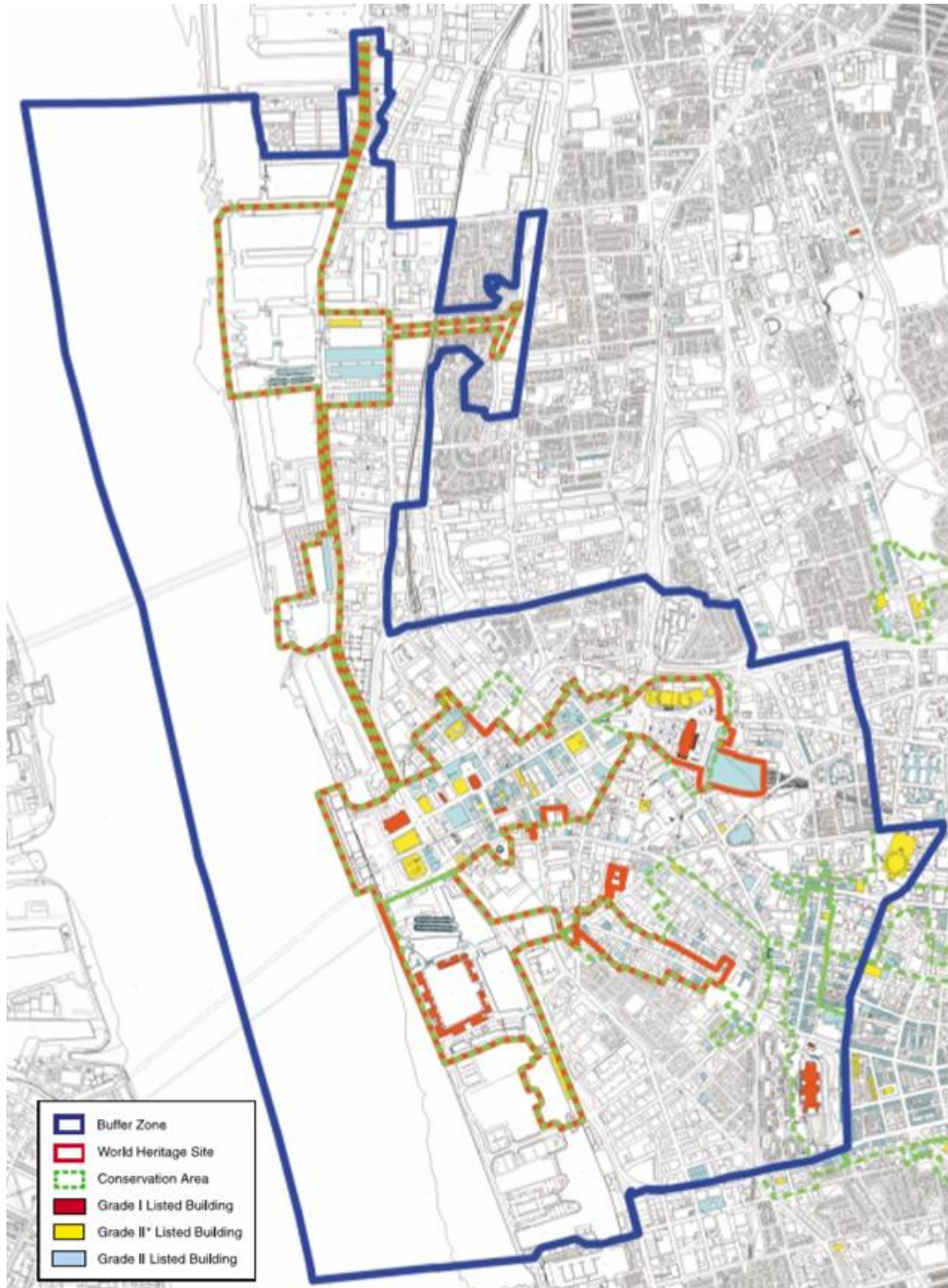
Κατάσταση διατήρησης

Τα περισσότερα διατηρητέα κτίρια που βρίσκονται εντός των ορίων της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι σε καλή κατάσταση, εκτός από ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις. Το 2002, οι τοπικές αρχές της πόλης προσέλαβαν υπεύθυνο υπάλληλο για την καταγραφή των κτιρίων που βρίσκονται σε κίνδυνο και την διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αυτά αντιμετωπίζουν.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας και αφού εξετάστηκαν τα κτίρια και τα μνημεία της πόλης για την κατάστασή τους και για το αν χρησιμοποιούνται ή όχι, προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

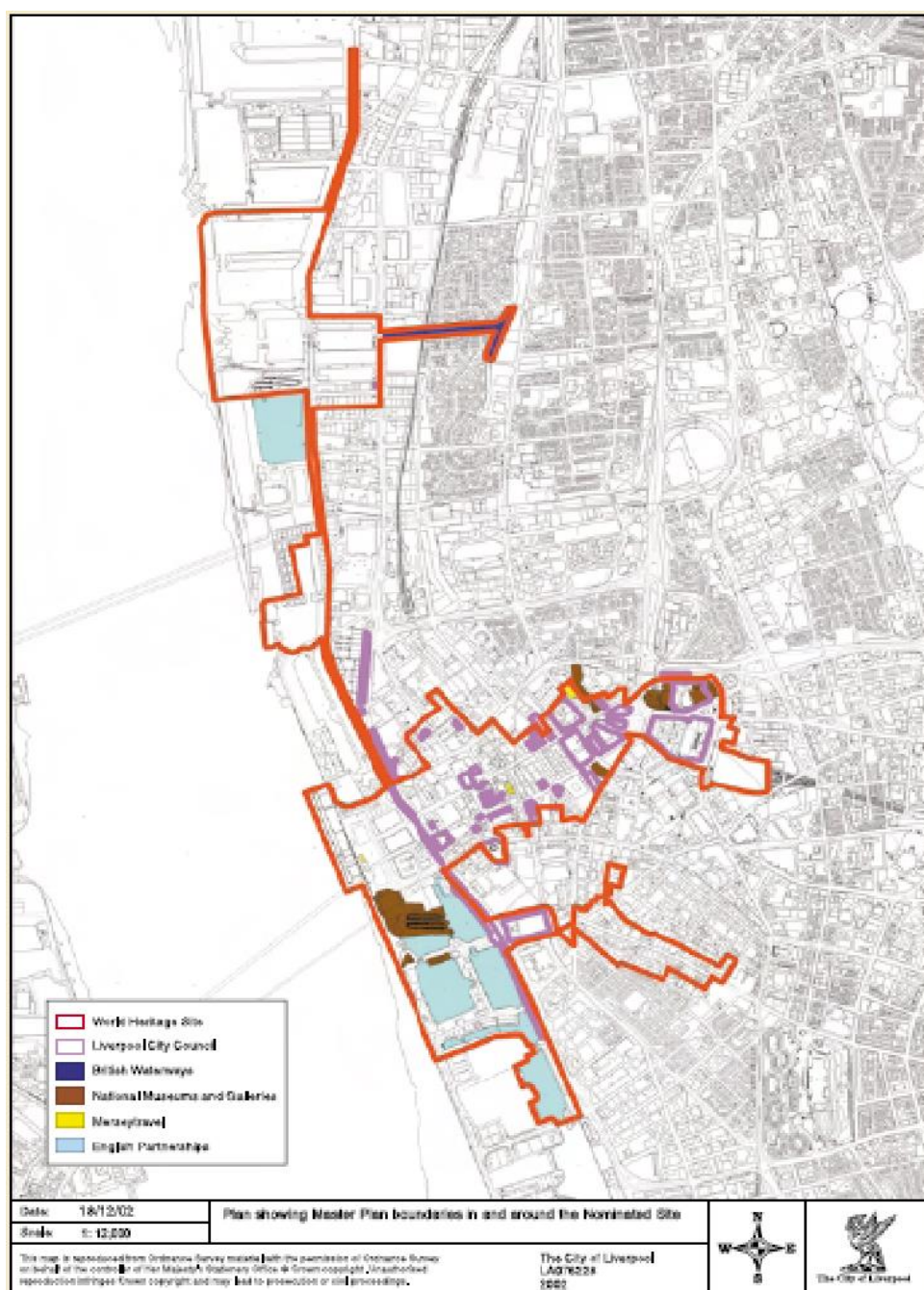

Διαγράμματα 12 & 13. Κατάσταση κτιρίων και μνημείων
Πηγή στοιχείων: <http://www.liverpoolworldheritage.com>

255.Κηρυγμένο μνημείο, ζώνη προστασίας, και κηρυγμένα κτίρια.
Πηγή: World Heritage Nomination.<http://www.liverpoolworldheritage.com>

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

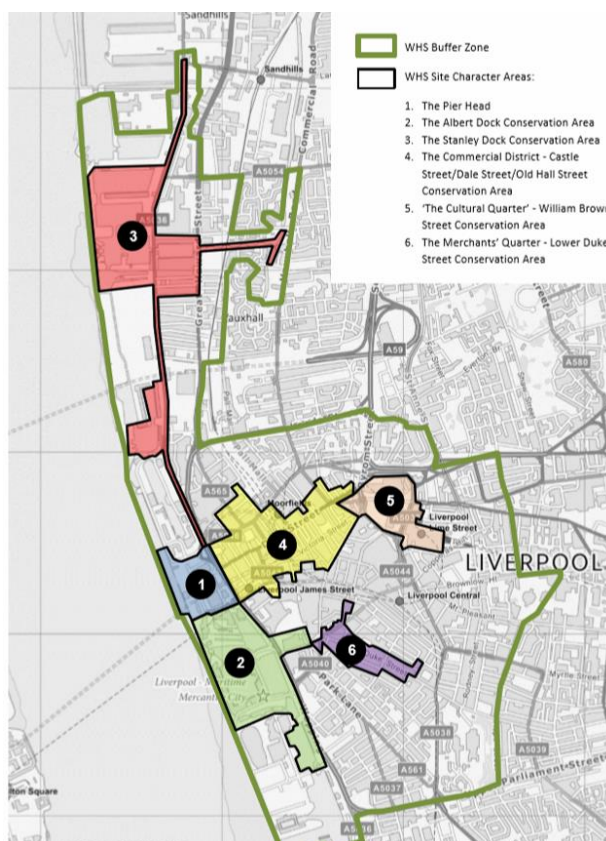
256.Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Πηγή: World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω χάρτη, πολλά από τα διατηρητέα κτίρια της πόλης ανήκουν και διαχειρίζονται από τις τοπικές αρχές, ενώ σημαντικό κομμάτι του παραλιακού μετώπου ανήκει σε αγγλικούς συνεταιρισμούς – English partnerships.

Ζώνη προστασίας

Η Ζώνη προστασίας περιβάλλει όλη την πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς του Liverpool, καθώς και γειτονικές περιοχές που σχετίζονται ιστορικά με την τελευταία και επεκτείνεται μέχρι τον ποταμό Mersey.

9.3 ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ 2003 (ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ 2017)

Το Σχέδιο Διαχείρισης της πόλης του Λίβερπουλ συντάχθηκε αρχικά το 2003 από την ομάδα καθοδήγησης - Steering Group η οποία περιλάμβανε μέλη από τις τοπικές αρχές – το Liverpool City Council, τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς, το ICOMOS, το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού, το Πανεπιστήμιο της πόλης και πολλούς άλλους φορείς, υπεύθυνους για τη διαχείριση της πόλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Σκοπός του Σχεδίου υπήρξε η εξασφάλιση κατάλληλης και δίκαιης ισορροπίας μεταξύ προστασίας, βιωσιμότητας και ανάπτυξης, έτσι ώστε η πόλη να μπορέσει να συμβάλει στην κοινωνική και οικονομική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας. Για το λόγο αυτό, σύμφωνα με τους υπεύθυνους φορείς, το Σχέδιο Διαχείρισης οφείλει να επιτρέπει στην πόλη να επεκτείνεται και να μετασχηματίζεται, διασφαλίζοντας και προστατεύοντας όμως ταυτόχρονα το ιστορικό της περιβάλλον. Η ισορροπία μεταξύ προστασίας και αλλαγής – μετασχηματισμού αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, καθώς παίζει καθοριστικό ρόλο στην αναγέννηση και περαιτέρω εξέλιξη της πόλης.

Οι υπεύθυνοι φορείς, αφού έλαβαν υπόψιν τους σημαντικά έγγραφα, νομοθεσίες, προτάσεις, σχέδια και διακηρύξεις τόσο των τοπικών αρχών, όσο και του ICOMOS, της UNESCO και του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς, συνέταξαν το Σχέδιο Διαχείρισης της πόλης το οποίο αποτελείται από έξι (6) συνολικά κεφάλαια.

- Στο πρώτο κεφάλαιο - την **‘Εισαγωγή’**, γίνεται μια σύντομη αναφορά στην παγκόσμια κληρονομιά της Μεγάλης Βρετανίας, στην προετοιμασία του Σχεδίου Διαχείρισης και τους εμπλεκόμενους φορείς.
- Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο **‘Περιγραφή του μνημείου’**, περιγράφεται η τοποθεσία, η έκταση και ο χαρακτήρας του μνημείου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις έξι προστατευόμενες περιοχές και στη σημασία της πόλης ως εμπορικό λιμάνι. Παράλληλα, καταγράφονται οι αρμοδιότητες και ο ρόλος των υπεύθυνων φορέων διαχείρισης, όπως του Δημοτικού Συμβουλίου, του Οργανισμού Αγγλικής Κληρονομιάς, του Οργανισμού Εθνικών Μουσείων του Λίβερπουλ – National Museums Liverpool, του Βορειοδυτικού Οργανισμού Ανάπτυξης - Northwest Development Agency (NWDA) και της Εταιρείας Liverpool Vision.
- Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο **‘Σημασία της περιοχής’**, περιγράφεται η αξία της περιοχής κατά τη διάρκεια του 18^{ου} – 20^{ου} αιώνα, καθώς και οι αλλαγές που αυτή επέφερε στην ιστορία του εμπορίου, της βιομηχανικής επανάστασης και της αύξησης ισχύος της βρετανικής αυτοκρατορίας. Επιπρόσθετα, αναλύεται η παράδοση και ο ρόλος της πόλης στην τεχνολογία αποβάθρων, στη διαχείριση λιμανιών και στα μεταφορικά συστήματα, καθώς επίσης αποσαφηνίζονται τα κριτήρια και οι λόγοι ένταξης της πόλης στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.
- Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο **‘Ευκαιρίες, απειλές και θέματα διαχείρισης’**, γίνεται εκτενής περιγραφή διαφόρων ζητημάτων που απασχολούν τους υπεύθυνους φορείς της περιοχής, όπως για παράδειγμα η προστασία του δομημένου περιβάλλοντος, οι νέες επεμβάσεις και η ανάπτυξη, η αρχαιολογία, το φυσικό περιβάλλον και πολλά άλλα.

Αρχικά, στο κεφάλαιο αυτό επισημαίνεται⁵⁰⁷ ότι η πολιτιστική κληρονομιά της πόλης του Λίβερπουλ έχει διασωθεί μέχρι σήμερα εξαιτίας της δύσκολης οικονομικής κατάστασης που επικρατούσε κατά τη διάρκεια της δεύτερης πενήνταετίας του 20^{ου} αιώνα και των ελάχιστων επενδύσεων που έγιναν στο διάστημα αυτό.

⁵⁰⁷ «Management Plan», Liverpool, 2003, σελ. 65

Οι κατεδαφίσεις και οι αναπλάσεις που πραγματοποιήθηκαν σε πολλά κέντρα πόλεων της Μεγάλης Βρετανίας δε συνέβησαν στο Λίβερπουλ και αυτό είναι θετικό γιατί τώρα πλέον έχει αναγνωριστεί η σημασία και η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης και έχει τεθεί ως βασική προτεραιότητα. Η ευκαιρία αυτή έχει αναγνωριστεί από διάφορες επενδυτικές εταιρείες οι οποίες γνωρίζουν ότι το υψηλής ποιότητας ιστορικό περιβάλλον μπορεί να συνεισφέρει και να συμβάλει ουσιαστικά στην επιτυχία των οικονομικών και κοινωνικών προγραμμάτων τους.

Όσον αφορά τις απειλές που αντιμετώπιζε η πόλη, σύμφωνα με το Σχέδιο Διαχείρισης μπορούν να συνοψιστούν στις εξής:

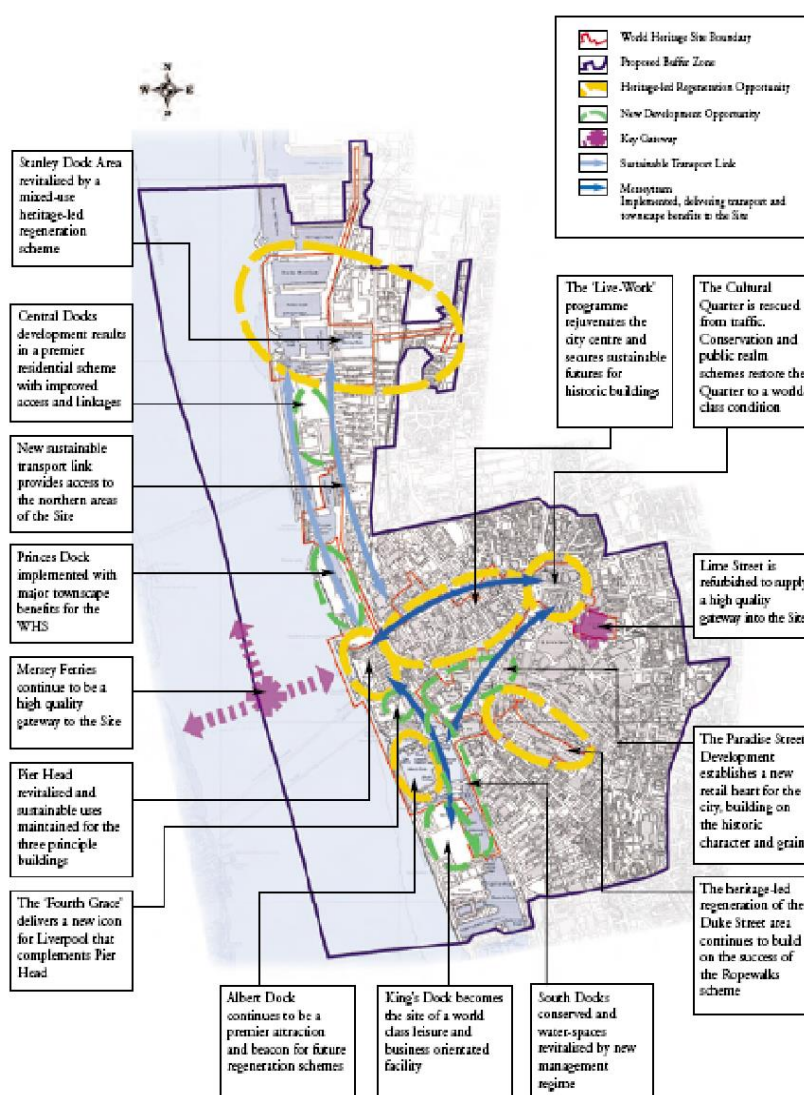
- Απώλεια υποστήριξης για την πόλη από τις βασικές αντιπροσωπεύει ή/και τις τοπικές κοινότητες. Αυτό θα υπονόμει τη διαχείριση της περιοχής και θα αφαιρούσε την πιθανότητα δημιουργίας ενός ισορροπημένου και βιώσιμου προγράμματος ανάπτυξης.
- Ακατάλληλη νέα ανάπτυξη. Αυτή είναι μια από τις μεγαλύτερες απειλές που απασχολούν τις υπεύθυνους της περιοχής, καθώς υπάρχει κίνδυνος υποβάθμισης του ιστορικού χαρακτήρα και της αξίας της πόλης.
- Μουσειακή προστασία. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε στασιμότητα και καθυστέρηση των προγραμμάτων ανάπτυξης.
- Απώλεια του χαρακτήρα και της αυθεντικότητας. Η ισορροπία μεταξύ συντήρησης και ανάπτυξης είναι κρίσιμη και αναμφίβολα ένα δύσκολο εγχείρημα.
- Έλλειψη ή ακατάλληλη προστασία. Χωρίς αποτελεσματική συντήρηση και έλεγχο, η κατάσταση της δομημένης κληρονομιάς και του αστικού μπορεί γρήγορα να υποβαθμιστεί.
- Έλλειψη χρηματοδότησης. Οι νέες πηγές δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης αρχίζουν να αναπτύσσονται σταδιακά.

Οι απειλές αυτές δεν πρέπει να ληφθούν ως κίνδυνοι, αλλά ως προκλήσεις οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν και να διαχειριστούν με τις κατάλληλες μεθόδους.

- Στο πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο *‘Το μέλλον της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και οι στόχοι διαχείρισης’*, καθορίζονται πενήντα στόχοι διαχείρισης, οι οποίοι πρέπει να υποστηριχθούν και να εφαρμοστούν έτσι ώστε η ιστορία και η αξία της πόλης να διατηρηθεί και να περάσει στις επόμενες γενεές.

Οι αρχές στις οποίες βασίζεται το Σχέδιο Διαχείρισης είναι οι εξής:

- Καθορισμός, προστασία και διατήρηση της αξίας της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς
- Προστασία, διατήρηση και ενίσχυση των ιστορικών κτιρίων της πόλης του Λίβερπουλ και του αστικού τοπίου
- Προσπάθεια και ενθάρρυνση για συνέχιση της αρχικής χρήσης των ιστορικών κτιρίων όπου είναι δυνατό
- Προώθηση νέων επενδύσεων και επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτιρίων
- Ανάπτυξη και διατήρηση υψηλής ποιότητας δημόσιου χώρου
- Εξασφάλιση πρόσβασης στην περιοχή
- Προώθηση της γνώσης και των αξιών της περιοχής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο

258.Χάρτης που απεικονίζει προτάσεις για το μέλλον της πόλης.

Πηγή : <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Οι σημαντικότεροι **στόχοι** του Σχεδίου Διαχείρισης, χωρισμένοι σε 12 κατηγορίες, περιγράφονται παρακάτω:

Διαχείριση

- Εξασφάλιση ότι η διαχείριση της περιοχής και της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας της καθορίζει, προστατεύει, συντηρεί και ενισχύει την αξία της
- Εξασφάλιση ότι όλοι οι υπεύθυνοι φορείς γνωρίζουν τη σημασία της περιοχής και τους στόχους διαχείρισης
- Υποστήριξη του Σχεδίου Διαχείρισης σε όλες τις αποφάσεις, τα σχέδια και τις πολιτικές
- Εξασφάλιση ότι οποιαδήποτε αλλαγή μέσα στην περιοχή και στην περιβάλλουσα ζώνη αυτής ρυθμίζεται και εφαρμόζεται με τρόπο που σέβεται το Σχέδιο Διαχείρισης και είναι σύμφωνη με τις διεθνώς καθιερωμένες αρχές συντήρησης και προστασίας
- Εφαρμογή, έλεγχος και αναθεώρηση του Σχεδίου Διαχείρισης μέσω μιας αποτελεσματικής συνεργασίας των υπεύθυνων φορέων για την περιοχή
- Συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση της περιοχής και στη λήψη αποφάσεων

Ανάπλαση

- Προώθηση των προτερημάτων της περιοχής και του υψηλής ποιότητας ιστορικού περιβάλλοντος με στόχο την εξασφάλιση νέων επενδύσεων
- Εφαρμογή σχεδίων ανάπλασης που συντηρούν και ενισχύουν την αξία της περιοχής
- Ανάπτυξη και διατήρηση ισορροπίας μεταξύ συντήρησης και κοινωνικοοικονομικών αναγκών.

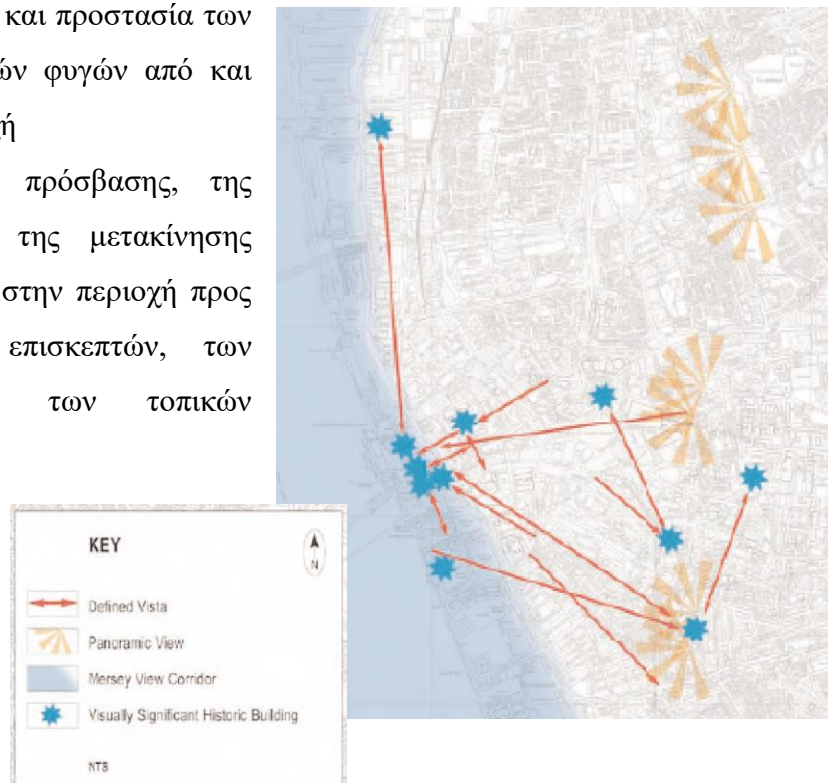
Προστασία δομημένου περιβάλλοντος

- Προσδιορισμός και εξασφάλιση των κατάλληλων χρήσεων για το δομημένο περιβάλλον
- Εξασφάλιση των κατάλληλων υλικών, μορφών και οι τεχνικών που χρησιμοποιούνται σε έργα συντήρησης
- Έλεγχος της δομημένης πολιτιστικής κληρονομιάς και προσδιορισμός και συντήρηση των κτιρίων σε κίνδυνο

- Διασφάλιση ότι τα ιστορικά κτήρια και μνημεία διατηρούνται επαρκώς και επισκευάζονται μέσα από τις υπάρχουσες και μελλοντικές πρωτοβουλίες επιχορηγήσεων -χρηματοδοτήσεων
- Αναβάθμιση των κατάλληλων προγραμμάτων καταγραφής για όλα τα ιστορικά κτίρια, ειδικά πριν από οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή ή κατεδάφιση
- Παροχή οδηγιών και πρακτικών συντήρησης για όλα τα σημαντικά ιστορικά κτήρια και τα συγκροτήματα
- Επαναχρησιμοποίηση των αποβάθρων

Δημόσιος χώρος

- Αναγνώριση, προστασία και ενίσχυση του μοναδικού χαρακτήρα και της ιδιαίτερης αισθητικής ποιότητας της περιοχής
- Προώθηση της υψηλής ποιότητας στη διαχείριση και τη συντήρηση της περιοχής
- Προσδιορισμός και προστασία των βασικών οπτικών φυγών από και προς την περιοχή
- Βελτίωση της πρόσβασης, της σύνδεσης και της μετακίνησης προς και μέσα στην περιοχή προς όφελος των επισκεπτών, των χρηστών και των τοπικών κοινοτήτων

259.Χάρτης με τις οπτικές φυγές και τις πανοραμικές θέες
Πηγή : <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Νέες επενδύσεις

- Οι νέες επενδύσεις μέσα στην περιοχή και στην περιβάλλουσα ζώνη προστασίας πρέπει να υψηλού σχεδιασμού και ποιότητας κατασκευής.
- Οι νέες επενδύσεις πρέπει να σέβονται την πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, το ιστορικό αστικό τοπίο και την αρχιτεκτονική

- Προσδιορισμός των ακατάλληλων κτιρίων και καθιέρωση ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος για την αναδιαμόρφωσή τους
- Προσδιορισμός των περιοχών ανάπτυξης και υποστήριξη των στόχων του Σχεδίου Διαχείρισης

Μεταφορές

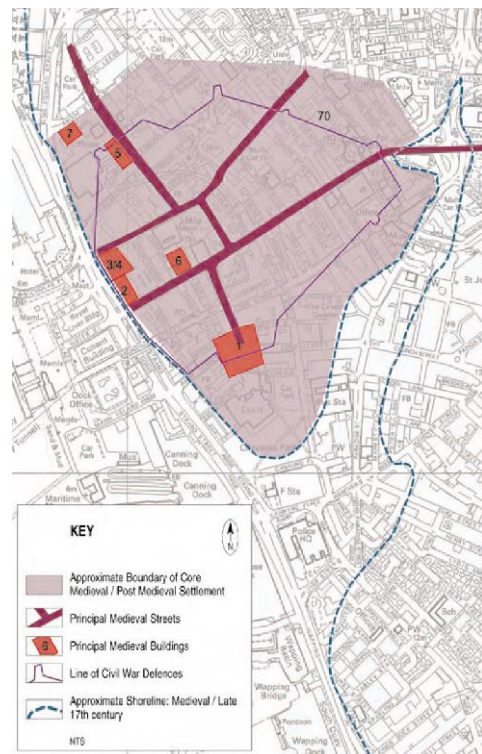
- Διαχείριση των μεταφορικών μέσων εντός και γύρω από την περιοχή, κατά τρόπο που να βοηθά τη συντήρηση του χαρακτήρα και της σημασίας της περιοχής
- Παροχή υψηλής ποιότητας διαδρομών πεζών και ποδηλάτων
- Εξισορρόπηση των αναγκών όλων των χρηστών της περιοχής κατά την ανάπτυξη λύσεων για τα μεταφορικά συστήματα του κέντρου της πόλης
- Διατήρηση των υψηλών επιπέδων πρόσβασης στην περιοχή μέσω της παροχής βιώσιμων επιλογών μεταφορών

Κατανόηση/ εκτίμηση της περιοχής

- Ανάπτυξη κατάλληλων ερευνητικών στρατηγικών και πλαισίων με σκοπό την εξασφάλιση της μελλοντικής διαχείρισης της περιοχής
- Διασφάλιση ότι όλες οι ερευνητικές στρατηγικές και τα πλαίσια συντονίζονται μεταξύ τους
- Ενθάρρυνση των ερευνητών για τη διάδοση και παρουσίαση των συμπερασμάτων της έρευνάς τους

Πολιτισμός και άυλη κληρονομιά

- Κατανόηση της μοναδικής άυλης κληρονομιάς της περιοχής
- Προώθηση και δημιουργία συνδέσεων με παρόμοιες άλλες πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, έτσι ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση του παρελθόντος

260.Χάρτης που απεικονίζει το μεσαιωνικό οικισμό της πόλης.

Πηγή : <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Αρχαιολογία

- Ερμηνεία και προώθηση του αρχαιολογικού πλούτου της περιοχής στην τοπική κοινότητα και τους επισκέπτες
- Κατανόηση του αρχαιολογικού πλούτου της περιοχής
- Αντιμετώπιση των αρχαιολογικών ζητημάτων ταυτόχρονα με την προστασία και τη συντήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος

Εκπαίδευση και ερμηνεία

- Εξασφάλιση κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διάδοσή τους στο ευρύ κοινό
- Δημιουργία και διατήρηση συνδέσεων με διεθνή και εθνικά προγράμματα εκπαίδευσης

Διαχείριση επισκεπτών και τουρισμού

- Καθιέρωση και διατήρηση μιας συντονισμένης προσέγγισης στη διαχείριση των επισκεπτών και τον τουρισμό
- Βελτίωση της διαχείρισης, της πρόσβασης, της μετακίνησης και των υπηρεσιών που χρησιμοποιούν οι τουρίστες
- Μεγιστοποίηση των πιθανών οφελών για την τοπική κοινότητα

Φυσικό περιβάλλον

- Εξασφάλιση ότι η διαχείριση της περιοχής πραγματοποιείται σύμφωνα με το εθνικό και τοπικό πολιτικό πλαίσιο προστασίας για το φυσικό περιβάλλον
- Αναζήτηση ευκαιριών για τη συντήρηση φυσικών πόρων

● Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο ***‘Εφαρμογή και έλεγχος’***, καθορίζεται η στρατηγική και οι δράσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης και για τη διατήρηση της παγκόσμιας κληρονομιάς.

Ως υπεύθυνος φορέας ορίστηκε η ομάδα καθοδήγησης – steering group, ενώ ο κύριος συντονιστής της ομάδας αυτής - Coordinator έχει την ευθύνη για τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εξέταση των προτάσεων – παρεμβάσεων στην περιοχή.

Επιπρόσθετα στο τέλος του κεφαλαίου επισημαίνεται ότι η διαχείριση και ο έλεγχος των δεικτών της πόλης δεν πρέπει να σταματήσει με τη σύνταξη του Σχεδίου Διαχείρισης, όπως και έγινε, καθώς τα νέα δεδομένα, οι επενδύσεις και οι αλλαγές της οικονομικοκοινωνικής κατάστασης θέτουν πολλές φορές άλλες προτεραιότητες και αλλαγές ή τροποποιήσεις των αρχικών σχεδίων και προτάσεων.

Σύμφωνα με μια έκθεση προόδου το 2013, το 80% των 174 προτεινόμενων δράσεων του αρχικού Σχεδίου Διαχείρισης είχαν πλήρως ή μερικώς ολοκληρωθεί, ενώ εξίσου σημαντική βελτίωση διαπιστώθηκε το 2015 από την UNESCO στην κατάσταση διατήρησης της ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, μόνο το 2,5% των 380 κηρυγμένων μνημείων του Λίβερπουλ, βρίσκεται πλέον σε κίνδυνο, ποσοστό το οποίο το 2013 έφθανε το 13%.

Το σχέδιο Διαχείρισης⁵⁰⁸ αναθεωρήθηκε πριν από 2 περίπου χρόνια, το 2017. Διαχωρίστηκε σε δυο αλληλένδετα πλαίσια, το πλαίσιο διαχείρισης αλλαγών, το οποίο αφορά στους ελέγχους, τις αρχές και τα κίνητρα που ισχύουν για τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της πόλης, καθώς και στο πλαίσιο πολιτιστικής διαχείρισης, το οποίο αναφέρεται στην παρουσίαση, τη μετάδοση και την προώθηση της μοναδικής αξίας της πολιτιστικής πόλης. Τα δυο αυτά πλαίσια είναι αλληλένδετα μεταξύ τους και αδιαχώριστα, καθώς μια αναπτυσσόμενη και επιτυχημένη πολιτιστική προσφορά συμβάλει αναμφίβολα στην τόνωση της βιώσιμης ανάπτυξης και αναγέννησης.

Στο Σχέδιο Διαχείρισης επαναπροσδιορίστηκαν 5 νέοι βασικοί στόχοι (Στόχος 1: Προστασία, ανάπτυξη και διατήρηση, Στόχος 2: Κατανόηση, Στόχος 3: Σύνδεση, Στόχος 4: Κεφαλαιοποίηση και Στόχος 5: Διακυβέρνηση) και οι αντίστοιχες βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δράσεις τους και έθεσαν το πλαίσιο για την επίτευξη του οράματος του Σχεδίου.

⁵⁰⁸ Liverpool City Council, «Liverpool Maritime Mercantile City world heritage site management plan 2017-2014».

9.4 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Οι τοπικές αρχές της πόλης του Λίβερπουλ κατά καιρούς κάνουν προσπάθειες για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, την προστασία του ιστορικού μνημείου και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης. Ακολουθώντας πιστά τη νομοθεσία της χώρας και τηρώντας τις απαιτούμενες διαδικασίες, εκπονούνται αναπτυξιακά σχέδια και προτείνονται στρατηγικές για την προστασία και την ενίσχυση του περιβάλλοντος της πόλης.

Καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη της πόλης του Λίβερπουλ υπήρξε το στρατηγικό πλαίσιο ανάπλασης – Strategic Regeneration Framework το οποίο εκπονήθηκε από τον οργανισμό Liverpool Vision, ολοκληρώθηκε και εγκρίθηκε από το τοπικό συμβούλιο τον Ιούλιο του 2000. Παρείχε ένα στρατηγικό πλαίσιο για τα επιμέρους σχέδια δράσης και στρατηγικές και αξιολόγησε πρωτοβουλίες και προτάσεις. Συγκεκριμένα οι στόχοι⁵⁰⁹ του παραπάνω πλαισίου μπορούν να συνοψιστούν στους εξής:

1. Δημιουργία υψηλής ποιότητας και ασφαλούς αστικού περιβάλλοντος
2. Εμπλουτισμός του ιστορικού χαρακτήρα της πόλης
3. Καθιέρωση της οικονομίας του 21ου αιώνα
4. Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη
5. Δημιουργία αποτελεσματικού μηχανισμού απόδοσης
6. Καθορισμός βασικών αρχών για τις επόμενες γενεές
7. Αναγνώριση της πόλης του Λίβερπουλ ως υψηλής ποιότητας τουριστικός προορισμός
8. Αναγνώριση του κέντρου της πόλης ως περιφερειακός εμπορικός προορισμός
9. Ποιοτικός τρόπος ζωής
10. Ευχάριστη υποδοχή στους επισκέπτες
11. Παροχή στρατηγικών ευκαιριών μάθησης και ανταγωνιστικές επαγγελματικές προοπτικές
12. Επιβεβαίωση της ταυτότητας του Λίβερπουλ ως σημαντική ευρωπαϊκή πόλη.

⁵⁰⁹ World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>, σελ. 208

Σύμφωνα με το στρατηγικό πλαίσιο ανάπτυξης⁵¹⁰, η πόλη διακρίθηκε σε επτά περιοχές δράσης και πέντε υποστηρικτικούς τομείς. Οι περιοχές δράσης, οι οποίες φαίνονται και στο χάρτη που ακολουθεί είναι η περιοχή Pier Head, η εμπορική περιοχή, η περιοχή της Castle Street, η πολιτιστική περιοχή κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό Lime Street, ο εμπορικός πυρήνας, η περιοχή στην αποβάθρα King και η Hope Street. Αντίστοιχα, οι υποστηρικτικοί τομείς είναι 'Πρωτεύουσα πολιτισμού', 'Συνδεσιμότητα', 'Κοινωνική δέσμευση', 'Ενίσχυση κοινοτήτων' και 'Επιχειρηματική ανάπτυξη'.

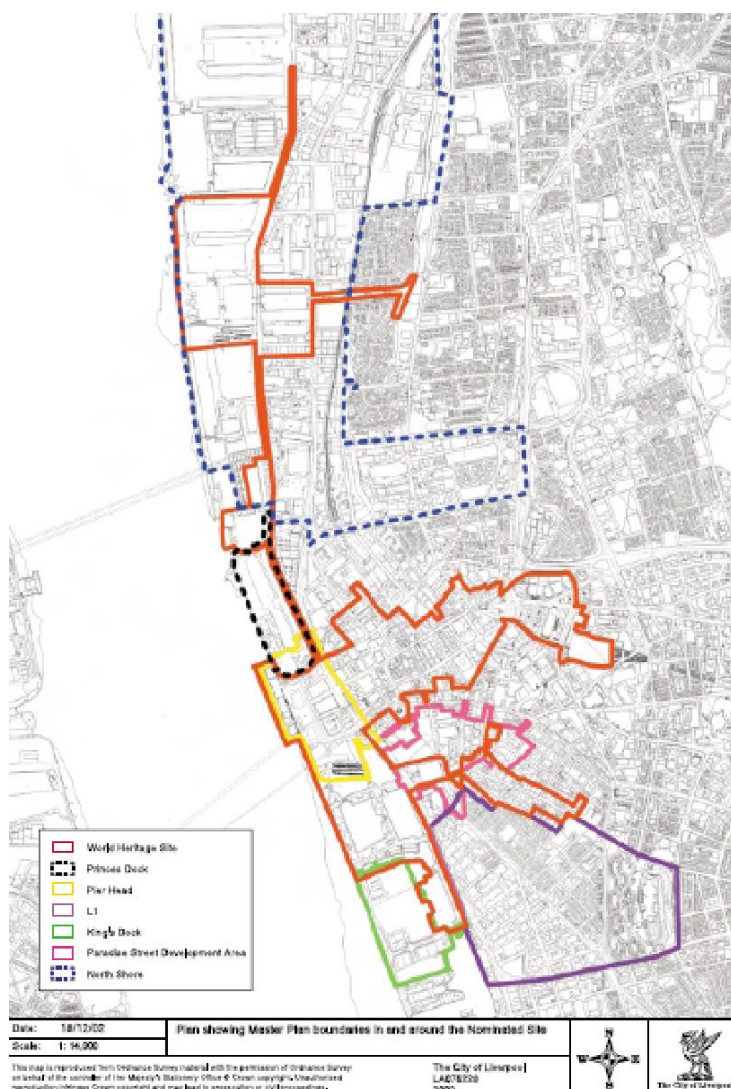
261.Χάρτης στρατηγικού πλαισίου ανάπτυξης.

Πηγή : World Heritage Nomination.

<http://www.liverpoolworldheritage.com>

⁵¹⁰ World Heritage Nomination, <http://www.liverpoolworldheritage.com>, σελ. 209.

Εξίσου σημαντικά είναι τα master plans και οι επιρροές που αυτά έχουν στην πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι περιοχές για τις οποίες εκπονούνται ή έχουν ολοκληρωθεί master plans φαίνονται στον παρακάτω χάρτη.

262.Χάρτης όπου φαίνονται τα όρια των περιοχών για τις οποίες εκπονούνται master plans.

Πηγή : World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

Lime Street Gateway Master Plan

Το σχέδιο εκπονήθηκε από τον Οργανισμό Liverpool Vision σε συνεργασία με την εταιρεία Homes & Communities Agency, Network Rail, το τοπικό συμβούλιο και το Merseytravel. Ο σταθμός Lime Street και η γύρω περιοχή αποτελούν πύλη εισόδου προς την πόλη του Λίβερπουλ. Το κτίριο του σταθμού είναι διατηρητέο κτίριο κατηγορίας II, ενώ μαζί με τα υπόλοιπα κτίρια της περιοχής δημιουργούν ένα εξαιρετο αρχιτεκτονικό σύνολο.

Στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται⁵¹¹ η κατεδάφιση του εγκαταλελειμμένου κτιρίου γραφείων μπροστά από το σταθμό, η οποία και έχει ολοκληρωθεί και η εξασφάλιση καλύτερης πρόσβασης για όλους τους χρήστες του σταθμού. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει επίσης νέο αστικό εξοπλισμό και φυτεύσεις, φωτισμό και μια σειρά από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στους υαλοπίνακες της κύριας όψης του σταθμού.

263.Lime Street. Liverpool Vision.
Πηγή : <http://www.liverpoolvision.co.uk>

Kings Dock Master Plan

Αρχικά είχε αναφερθεί⁵¹² ότι στο χώρο αυτό επρόκειτο να κατασκευαστεί ένα στάδιο 55.000 θέσεων. Το σχέδιο όμως αυτό απερρίφθη και στη συνέχεια προτάθηκε⁵¹³ να κατασκευαστεί ένα συνεδριακό κέντρο με εσωτερικό αμφιθέατρο και εκθεσιακό χώρο, ξενοδοχεία, εμπορικά καταστήματα, αναψυχή και κατοικία.

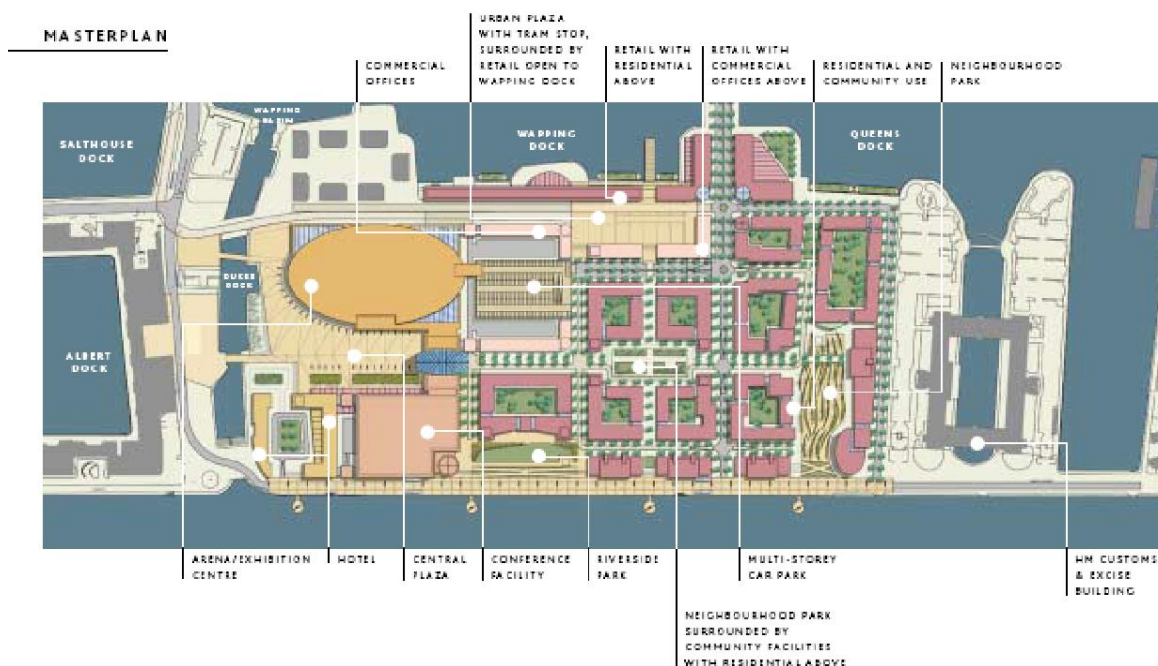
264 & 265. Χάρτης της περιοχής και προτεινόμενες χρήσεις γης.
Πηγή: King's Waterfront. <http://www.liverpoolvision.co.uk>

⁵¹¹ Οργανισμός Liverpool Vision. <http://www.liverpoolvision.co.uk>

⁵¹² World Heritage Nomination. <http://www.liverpoolworldheritage.com>

⁵¹³ «King's Waterfront». Liverpool, England, <http://www.liverpoolvision.co.uk>

Η συνολική έκταση της περιοχής φθάνει τα 14.6 εκτάρια και συνδέεται με το κέντρο της πόλης με πεζόδρομους και αστική συγκοινωνία.

266.Master Plan.

Πηγή: King's Waterfront. <http://www.liverpoolvision.co.uk>

Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στο δημόσιο χώρο και το πράσινο, ενώ εκτιμάται ότι με τις νέες επεμβάσεις πρόκειται να δημιουργηθούν 3200 θέσεις εργασίας.

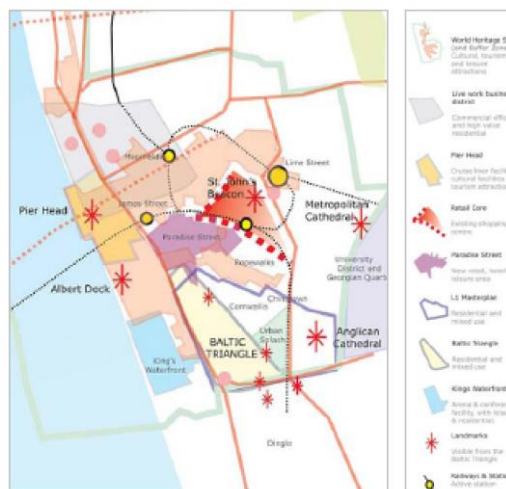
267& 268.Αεροφωτογραφία της πρότασης και χάρτης με τους ελεύθερους χώρους πρασίνου της περιοχής.

Πηγή: King's Waterfront.
<http://www.liverpoolvision.co.uk>

Στην περιοχή έχει κατασκευαστεί και το κτίριο Echo arena, ένας μεγάλος εκθεσιακός χώρος ο οποίος φιλοξένησε τις περισσότερες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2008, όταν το Λίβερπουλ ορίστηκε ως **Πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης**.

L1 Master Plan

Το master plan για την περιοχή αυτή, η οποία δε βρίσκεται εντός των ορίων της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά εντός των ορίων της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας, ολοκληρώθηκε το 2001. Οι κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι η προστασία του δικτύου των δρόμων στην περιοχή Baltic Triangle με την κατασκευή νέων κτιρίων και την αποκατάσταση των παλιών, η συντήρηση των ιστορικών κτιρίων και η βελτίωση των συνδέσεων της περιοχής.

269.L1 Master Plan

Πηγή : <http://www.liverpoolvision.co.uk>

Paradise Street Development Area Master Plan

Πρωταρχικός στόχος του προγράμματος αυτού είναι η επαναφορά της ζωντάνιας της περιοχής και η ένταξη νέων δραστηριοτήτων σε αυτήν. Το master plan προτείνει τη διατήρηση των ιστορικών κτιρίων, καθώς και του υφιστάμενου δικτύου πεζών και διαχωρίζει το τμήμα του αστικού ιστού σε 6 διακριτές υπο-περιοχές: Point of arrival, the Park, South John street, Paradise street, Peter's lane και Hanover street (ξεκινώντας από αριστερά προς τα δεξιά).

270.Paradise Street Development area

Πηγή : <http://www.liverpoolpsda.co.uk>

Η έκταση της περιοχής⁵¹⁴ φθάνει τα 17 εκτάρια, ενώ η συνολική δομήσιμη επιφάνεια είναι 234.000μ². Κατασκευάστηκαν 40 νέα κτίρια, εκ των οποίων 2 ξενοδοχεία, 600 κατοικίες, κτίρια εμπορίου (154.000μ²) και αναψυχής (21.500μ²), καθώς και 3000 θέσεις στάθμευσης.

271. Αεροφωτογραφία της περιοχής.
Πηγή : <http://www.liverpoolpsda.co.uk>

Ο ελεύθερος χώρος καταλαμβάνει 2.2 εκτάρια, ενώ εκτιμάται ότι δημιουργήθηκαν 4400 μόνιμες θέσεις εργασίας. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2008 και το κόστος κατασκευής έφθασε⁵¹⁵ τα 500 εκατομμύρια λίρες. Η αξία της επένδυσης είναι 920 εκατομμύρια λίρες.

Princes Dock Master Plan

Το αρχικό master plan της περιοχής εγκρίθηκε το 1998 από τις τοπικές αρχές. Έκτοτε όμως και μετά από πολεοδομικές αλλαγές και ζήτηση της αγοράς, το σχέδιο αναθεωρήθηκε το 2002. Στις προτάσεις του περιλαμβάνονται η δημιουργία ισχυρότερων μορφών κτιρίων, η προστασία των οπτικών φυγών, η ένταξη νέων χρήσεων γης, κατασκευές με μεγαλύτερες πυκνότητες, αύξηση του δημόσιου χώρου και προστασία του ιστορικού περιβάλλοντος.

Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής βρίσκεται εκτός της προστατευόμενης περιοχής, αλλά εντός των ορίων της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας.

North Shore Master Plan

Υπό εκπόνηση.

⁵¹⁴ Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής βρίσκεται εκτός των ορίων της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά εντός των ορίων της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας.

⁵¹⁵ The Paradise Project, <http://www.liverpoolpsda.co.uk>

The Pier Head Master Plan

Η πλέον αναγνωρίσιμη περιοχή της πόλης του Λίβερπουλ, με αφορμή τον ορισμό της πόλης ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, μετασχηματίστηκε σε ζωντανό σύγχρονο δημόσιο χώρο. Το έργο εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 2008 από το Δήμαρχο της πόλης και είναι μια περιοχή μικτών χρήσεων κατοικίας, εμπορίου, διοίκησης και αναψυχής. Στο παραλιακό μέτωπο κατασκευάστηκε ένα νέο τοπόσημο για την πόλη, το νέο μουσείο, καθώς επίσης ο νέος σταθμός για τα πλοία που διασχίζουν τον ποταμό Mersey. Εκτιμάται ότι το κόστος κατασκευής μόνο του νέου σταθμού έφθασε⁵¹⁶ τα 10.5 εκατομμύρια λίρες!

272. Η περιοχή Pier Head.
Πηγή : <http://www.aecom.com>

Το ιστορικό κέντρο του Λίβερπουλ, καθώς και η περιοχή του λιμανιού της πόλης χαρακτηρίστηκαν ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς το 2004, αλλά προστέθηκαν στον κατάλογο των μνημείων της UNESCO που βρίσκονται σε κίνδυνο το 2012, λόγω της προτεινόμενης ανάπλασης του παραλιακού μετώπου του Λίβερπουλ. Μια επέμβαση της τάξης των 5.5 δισεκατομμυρίων λιρών, με προσθήκη νέων κατοικιών, μπλοκ γραφείων και αξιοθέατα κοντά στο νερό, σε μια επιφάνεια 60 εκταρίων.

273. Πρόταση ανάπλασης του παραλιακού μετώπου.

Πηγή: <https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/united-kingdom/england/articles/liverpool-waters-world-heritage-status/>

⁵¹⁶ Major Development Projects / Mersey Waterfront. <http://www.investmerseyside.com>

274.Liverpool City Council, «Liverpool maritime mercantile city world heritage site management plan 2017-2024», σελ.51

275.Πρόταση ανάπλασης του παραλιακού μετώπου Πηγή:
<https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/united-kingdom/england/articles/liverpool-waters-world-heritage-status/>

Σύμφωνα με την UNESCO⁵¹⁷, η επέμβαση αυτή θα αλλοιώσει σημαντικά την εικόνα της πόλης, η οποία θα κινδυνεύσει να χάσει την εξαιρετική παγκόσμια αξία της, για την οποία και χαρακτηρίστηκε ως πόλη παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Από την αρμόδια επιτροπή εκφράστηκαν έντονες ανησυχίες για τα ύψη των προτεινόμενων κτιρίων, τα οποία θα συμπεριλαμβάνονταν στα ψηλότερα κτίρια της Αγγλίας, μετά τα κτίρια του Λονδίνου, καθώς και για την απώλεια οπτικών φυγών

⁵¹⁷ World Heritage Committee places Liverpool on List of World Heritage in Danger, 26 Ιουνίου 2012, <https://whc.UNESCO.org/en/news/890/>

προς την πόλη από τις αποβάθρες. Η UNESCO μέχρι και σήμερα διατηρεί την πόλη του Λίβερπουλ στη λίστα με τα μνημεία σε κίνδυνο και δεν προχώρησε σε αποχαρακτηρισμό αυτής ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς έχουν γίνει προσπάθειες αναθεώρησης των προτεινόμενων επεμβάσεων και αναπλάσεων.

276. Πρόταση ανάπλασης του παραλιακού μετώπου.

Πηγή: 'Final warning': Liverpool's UNESCO status at risk over docks scheme.

<https://www.theguardian.com/uk-news/2017/jul/01/final-warning-liverpools-UNESCO-status-at-risk-over-docks-scheme>

9.5 ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Η διατήρηση και η προστασία της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ευθύνη πλήθους οργανισμών και φορέων, αλλά κυρίως εξαρτάται από τους ιδιοκτήτες γης, κτιρίων και επιχειρήσεων, καθώς και από την κεντρική, περιφερειακή και τοπική διοίκηση.

Στην πόλη του Λίβερπουλ η χρηματοδότηση από ιδιώτες παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση, αλλά ταυτόχρονα και στην ανάπτυξη της κηρυγμένης περιοχής. Πολλές αποκαταστάσεις ιστορικών κτιρίων, καθώς και νέα οικοδομήματα στηρίζονται σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες και ιδιωτικά κεφάλαια. Συγκεκριμένα, το είδος των επενδύσεων που προσελκύει τους επενδυτές τα τελευταία χρόνια είναι η μετατροπή κτιρίων γραφείων και αποθηκευτικών χώρων σε διαμερίσματα και χώρους κατοικίας. Μεταξύ του χρονικού διαστήματος 1995-2001 εκτιμάται ότι ο μέσος όρος χώρων κατοικίας έφθασε⁵¹⁸ τους 1060 ανά έτος, συμπεριλαμβανομένων των κατοικιών για τους φοιτητές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων βρίσκονται στην

⁵¹⁸ Management Plan, Liverpool. 2003, σελ. 215.

περιοχή Ropewalks, στη George Street, αλλά και εντός της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας.

Επιπρόσθετα, σημαντικές είναι οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται στην περιοχή σε ξενοδοχειακές μονάδες, κτίρια γραφείων και εμπορικά καταστήματα. Η ζήτηση είναι μεγάλη και οι επενδυτές αναλαμβάνουν ανάλογα με την κάθε περίπτωση, την ανακαίνιση ή την ανέγερση νέων κτιρίων.

Όσον αφορά τη δημόσια χρηματοδότηση, οι υπάλληλοι της τοπικής, περιφερειακής και κεντρικής κυβέρνησης που είναι αρμόδιοι για την επιτήρηση και το συντονισμό της συντήρησης και του μετασχηματισμού της περιοχής, έχουν καθιερώσει τις εισοδηματικές πηγές από τη φορολογία. Εκτιμάται ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να υπάρξουν θεμελιώδεις αλλαγές στο σύστημα αυτό, καθώς τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι άκρως ικανοποιητικά. Παραδείγματα επενδύσεων από δημόσια χρηματοδότηση υπάρχουν στην οδό Duke Street, στη Slater Street και στην Castle Street.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ : ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ (Management plans)

10.1 ΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προγενέστερο κεφάλαιο, τα μνημεία που εγγράφονται στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, ανταποκρίνονται σε μια σειρά κριτηρίων που πιστοποιούν την Εξέχουσα Οικουμενική τους Αξία. Προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι αξίες των μνημείων αυτών, όπως οι συνθήκες αυθεντικότητας και ακεραιότητας, διατηρούνται ή βελτιώνονται στο πέρασμα του χρόνου, θα πρέπει κάθε μνημείο να διέπεται από ένα κατάλληλο σύστημα⁵¹⁹ προστασίας και διαχείρισης. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο⁵²⁰ για τη διαχείριση της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, τα συστήματα προστασίας και διαχείρισης οφείλουν να μοιράζονται 9 χαρακτηριστικά/παραμέτρους:

- 3 στοιχεία: Το νομικό πλαίσιο, το θεσμικό πλαίσιο και οι πόροι
 - 3 διαδικασίες: Σχεδιασμός, υλοποίηση και παρακολούθηση
 - 3 αποτελέσματα: Αποτελέσματα, εκροές και βελτιώσεις στο σύστημα διαχείρισης
- Το σύστημα διαχείρισης⁵²¹ κάθε μνημείου διαμορφώνεται από ποικίλες πολιτιστικές προοπτικές, από τους διαθέσιμους πόρους και από άλλους παράγοντες. Είναι απαραίτητη η αναθεώρηση και η ενημέρωση του σε τακτική βάση, για να μπορεί να ανταποκρίνεται στις αλλαγές που συμβαίνουν στα μνημεία, στον περίγυρό τους και στο ίδιο το σύστημα διαχείρισης.*

Προκειμένου τα συστήματα διαχείρισης να είναι βιώσιμα και αποτελεσματικά, υπάρχει μία σειρά παραμέτρων⁵²² που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, όπως η στήριξη της διαφορετικότητας, η σαφήνεια και ο συντονισμός, η ετοιμότητα για αντιμετώπιση κινδύνων, η συμμετοχική προσέγγιση, ο ρόλος της πολιτιστικής κληρονομιάς για την αειφόρο ανάπτυξη, η ανάγκη για ανάπτυξη ενός κοινού και

⁵¹⁹ UNESCO, World Heritage Centre, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», WHC.15/01 8 Ιουλίου 2015 , παρ. 96&97, σελ.24

⁵²⁰ UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN, Resource Manual, «Managing Cultural World Heritage», Chapter 4: Defining, assessing and improving heritage management systems, ,σελ. 53–54

⁵²¹ Όπ. παρ. Chapter 4: «Key considerations for management systems», σελ. 60

⁵²² Όπ. παρ. Chapter 4: «Key considerations for management systems», σελ. 60 &62

ρεαλιστικού οράματος για το μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο μέλλον του μνημείου, η ανάγκη για την αντιμετώπιση αλλαγών και προκλήσεων στη διαχείριση, κα.

Ειδικότερα για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και των ιστορικών πόλεων, αναφορά στην ανάγκη σχεδιασμού της προστασίας τους είχε γίνει στη Διεθνή Χάρτα Ιστορικών Πόλεων στην Ουάσινγκτον το 1987. Συγκεκριμένα, επισημάνθηκε ότι το *σχέδιο προστασίας*⁵²³ των ιστορικών πόλεων οφείλει να περιλαμβάνει μια ανάλυση των δεδομένων, ιδίως των αρχαιολογικών, των ιστορικών, των αρχιτεκτονικών, των τεχνικών, των κοινωνιολογικών και των οικονομικών και πρέπει να καθορίζει τις κύριες κατευθύνσεις και την ουσία των μορφών δράσης που πρέπει να αναληφθούν σε νομικό και διοικητικό επίπεδο, αλλά και για τη χρηματοδότηση. Επίσης, πρέπει να καθορίζει τα κτίρια ή τις ομάδες κτιρίων ιδιαίτερης προστασίας και θα πρέπει να έχει τη συναίνεση των κατοίκων.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη αναφορά στην προστασία και τη διαχείριση μιας ιστορικής πόλης, έγινε εκτενώς στις Αρχές της Βαλέτας το 2011. Συγκεκριμένα, επισημάνθηκε ότι η *προστασία*⁵²⁴ και η *διαχείριση των ιστορικών πόλεων* πρέπει να πραγματοποιούνται με σύνεση, μέθοδο και πειθαρχία, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και πρέπει να βασίζονται σε προκαταρκτικές διεπιστημονικές μελέτες προκειμένου να προσδιορίζονται τα συστατικά στοιχεία και οι αξίες της κληρονομιάς που πρέπει να διατηρηθούν.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στο *σωστό σχεδιασμό προστασίας* ο οποίος απαιτεί ακριβή τεκμηρίωση⁵²⁵ και καταγραφή στοιχείων (ανάλυση του περιεχομένου, μελέτη σε διαφορετικές κλίμακες, καταγραφή των επιμέρους χαρακτηριστικών κάθε τόπου και των επιπτώσεων από τις μεταβολές, ιστορία της πόλης και των φάσεων εξέλιξής της). Ένα σχέδιο προστασίας πρέπει να βασίζεται στον πολεοδομικό σχεδιασμό της πόλης και οι προτάσεις του θα πρέπει να διατυπώνονται με τρόπο ρεαλιστικό από άποψη νομοθετική, οικονομική και χρηματοδοτική και να λαμβάνουν υπόψη τις απαιτούμενες ρυθμίσεις και περιορισμούς.

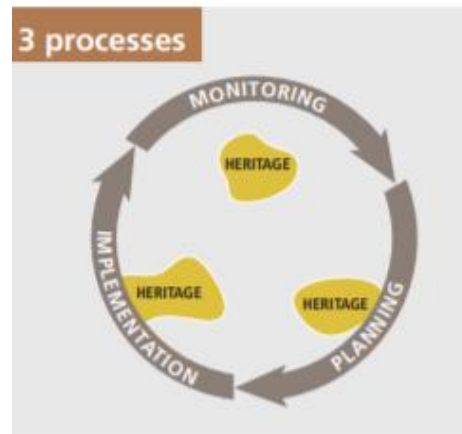
⁵²³ ICOMOS, «Charter for the conservation of historic towns and urban areas», (Washington Charter 1987), Methods and instruments, σελ. 2

⁵²⁴ ICOMOS, «The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas», 2011, g- Method and scientific discipline, σελ. 9

⁵²⁵ Όπ. παρ. κ – Conservation plan, σελ. 16.

Το Σχέδιο προστασίας προκειμένου να επιτύχει, *θα πρέπει να συνδυάζεται*⁵²⁶ με ένα σχέδιο διατήρησης και με μια πρόταση διαχείρισης και να εφαρμόζεται συνεχής παρακολούθηση.

Διάγραμμα 14. Διαδικασίες σχεδίου διαχείρισης:
1. Ανάπτυξη/ σχεδιασμός/ προετοιμασία,
2. Υλοποίηση/ εφαρμογή,
3. Παρακολούθηση, αξιολόγηση, αναμόρφωση.
Πηγή: UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN, Resource Manual, «Managing Cultural World Heritage», Chapter 4: Defining, assessing and improving heritage management systems, σελ. 54

Τα τελευταία χρόνια η ανάγκη ύπαρξης ενός βασικού εργαλείου σχεδιασμού για την προστασία, τη διατήρηση, την ορθολογική χρήση και την ανάπτυξη μιας προστατευόμενης περιοχής γίνεται ολοένα και εντονότερη και είναι διεθνώς⁵²⁷ αναγνωρισμένη. Την ανάγκη αυτή εκπληρώνουν πλέον σήμερα, σε συνδυασμό με τα νομοθετήματα κήρυξης και προστασίας, τα Σχέδια Διαχείρισης, τα οποία καθορίζουν το σύνολο των ενεργειών⁵²⁸ και των μέτρων που απαιτούνται για την προστασία, την οργάνωση και τη λειτουργία των περιοχών που υπόκεινται σε καθεστώς ειδικής διαχείρισης. Πρόκειται για σχέδια τα οποία προσδιορίζουν⁵²⁹ τους όρους και τις προϋποθέσεις, τις κατευθύνσεις και τις προτεραιότητες για τα έργα, τις δράσεις και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

Είναι αναμφισβήτητα αποδεκτό ότι πέρα από τη θεσμοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών, απαιτούνται καθορισμένα εργαλεία για τη σωστή λειτουργία και διαχείρισή τους. Το ρόλο αυτό λαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα Σχέδια Διαχείρισης τα οποία τροποποιούν⁵³⁰, συμπληρώνουν ή εξειδικεύουν το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας στην οποία ανήκει η κάθε προστατευόμενη περιοχή - μνημείο.

⁵²⁶ Όπ. παρ. σελ. 16.

⁵²⁷ Η εφαρμογή των Σχεδίων Διαχείρισης έχει ξεκινήσει στις ανεπτυγμένες χώρες από τα μέσα του 20^{ου} αι. Thomas L., Middleton J., «Management Planning for Protected Areas», IUCN, Cardiff University. σελ. 4

⁵²⁸ Όπ. παρ.

⁵²⁹ Ιστοσελίδα Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. <http://www.mio-ecsde.org/epeaek09/book/kef4.pdf>

⁵³⁰ Όπ. παρ.

Το Σχέδιο Διαχείρισης δεν είναι μια στατική,⁵³¹ αλλά μια συνεχής κυκλική⁵³² διαδικασία με χρονικό ορίζοντα⁵³³. Στοχεύει στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και παρέχει έναν συστηματικό μηχανισμό ο οποίος στηρίζεται στην ανάλυση δεδομένων, περιλαμβάνει κρίσεις αξιών και προσδιορίζει τα μελλοντικά σχέδια δράσης για την προστασία μιας προστατευόμενης περιοχής. Οι βασικές κατευθύνσεις⁵³⁴ και αρχές του είναι η βιώσιμη και οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής μελέτης, η σημασία, ο ρόλος και η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη διαχείριση, η αναγνώριση της αξίας του μνημείου ή της πόλης σε διεθνές επίπεδο, η προσαρμογή των βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων σε μεταβαλλόμενες συνθήκες και τέλος η πιθανή χρηματοδότηση των προτεινόμενων διαχειριστικών μέτρων όχι μόνο από κρατικές επιχορηγήσεις.

Συνήθως η σύνταξη του Σχεδίου Διαχείρισης γίνεται από το Φορέα Διαχείρισης που έχει οριστεί από το κάθε κράτος ή από εξειδικευμένους μελετητές, ενώ η αποτελεσματικότητα και η επίτευξη των στόχων που θέτει εξαρτώνται κυρίως από την πιστή ή μη εφαρμογή του. Το Σχέδιο Διαχείρισης οφείλει γενικότερα να καθορίζει⁵³⁵ τις πολιτιστικές αξίες, την ταυτότητα των ενδιαφερόμενων και τις αξίες τους, να προσδιορίζει τις ενδεχόμενες συγκρούσεις, να καθορίζει τους στόχους προστασίας, να προσδιορίζει νομικές, καινοτομικές, διοικητικές μεθόδους και εργαλεία, να κατανοεί δυνατότητες, αδυναμίες, ευκαιρίες και απειλές και να καθορίζει τις στρατηγικές, τις χρονικές φάσεις και τις ιδιαίτερες δράσεις τους.

Ιδιαίτερη σημασία στη σύνταξη και εφαρμογή Σχεδίων Διαχείρισης έχει δώσει εδώ και αρκετά χρόνια η UNESCO και συγκεκριμένα από το 2005⁵³⁶. Κάθε μνημείο-πόλη που είναι εγγεγραμμένη στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, πρέπει να διαθέτει Σχέδιο Διαχείρισης το οποίο θα τηρεί και θα αναθεωρεί ανά τακτά

⁵³¹ Thomas L., Middleton J., «Management Planning for Protected Areas», IUCN, Cardiff University, σελ. 5.

⁵³² Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO. 2005, <http://whc.UNESCO.org/archive/opguide05-en.pdf> online.

⁵³³ Στη χώρα μας ορίζεται η πενταετία.

⁵³⁴ Ιστοσελίδα Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. <http://www.mio-ecsde.org/epeaek09/book/kef4.pdf>

⁵³⁵ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Προστασία και ανάδειξη της αστικής κληρονομιάς μέσα από τις νέες τάσεις προβληματισμού και σχεδιασμού των πόλεων», *Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά*, σελ 207, Αθήνα 2015.

⁵³⁶ Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO. 2005, <http://whc.UNESCO.org/archive/opguide05-en.pdf> online.

χρονικά διαστήματα. Τα Διαχειριστικά Σχέδια πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τους τη Διεθνή Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά (World Heritage Convention, 1972), καθώς επίσης όλες τις διακηρύξεις, αποφάσεις και χάρτες του οργανισμού.

Στα Σχέδια Διαχείρισης⁵³⁷ πρέπει να περιλαμβάνεται το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας της κάθε πόλης, καθώς και τα βασικά, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την αφορούν, όπως τα όριά της, η ζώνη προστασίας της, ο φορέας διαχείρισής της, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνει, οι απειλές που πιθανόν δέχεται, καθώς επίσης και παράγοντες όπως οι πιέσεις ανάπτυξης που μπορεί να αλλοιώσουν την αυθεντικότητα και την ακεραιότητά της, περιβαλλοντικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες, προβλήματα από φυσικές καταστροφές, η εξάρτησή της από τον τουρισμό, δημογραφικά στοιχεία και άλλα.

Μετά την ανάλυση των παραπάνω στοιχείων και την αξιολόγηση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της περιοχής, το Σχέδιο Διαχείρισης καθορίζει και θέτει στόχους, προσδιορίζει τις ευκαιρίες, τις απειλές και τις δυνατότητες ανάπτυξης της προστατευόμενης περιοχής και ορίζει τις προτεραιότητες και τα μέτρα διαχείρισής της. Εν συνεχεία, τίθεται σε δημόσια διαβούλευση⁵³⁸ και αφού ληφθούν υπόψιν οι απόψεις των εμπλεκόμενων φορέων και της τοπικής κοινωνίας, αναθεωρείται, οριστικοποιείται και εγκρίνεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Επιπρόσθετα, στους βασικούς άξονες των Σχεδίων Διαχείρισης σύμφωνα με την UNESCO, θα πρέπει να περιλαμβάνονται η φύλαξη, η προβολή⁵³⁹, η εκπαίδευση, η επικοινωνία, η έρευνα και η ενημέρωση για την αξία και την ιδιαιτερότητα της προστατευόμενης περιοχής. Η επόπτευση και η φύλαξη θεωρούνται σημαντικές παράμετροι για την λειτουργία μιας πόλης με παγκόσμια κληρονομιά, ενώ μέτρα όπως η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η έκδοση τουριστικών οδηγών, οι οργανωμένες περιηγήσεις και ο προγραμματισμός σεμιναρίων πρέπει να προωθούνται, καθώς δρουν προς όφελος της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης τόσο των κατοίκων, όσο και των επισκεπτών.

⁵³⁷ Ringbeck B., «Management Plans for World Heritage Sites», A practical guide, German Commission for UNESCO, σελ. 29-37.

⁵³⁸ Thomas L., Middleton J., Management Planning for Protected Areas, σελ. 47-55.

⁵³⁹ Ringbeck B., «Management Plans for World Heritage Sites. A practical guide», σελ. 45.

Τέλος, στο Σχέδιο Διαχείρισης ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στη χρηματοδότηση⁵⁴⁰ των προστατευόμενων περιοχών και συγκεκριμένα στην ανάλυση του ετήσιου προϋπολογισμού με τις λειτουργικές δαπάνες, τις δαπάνες για το προσωπικό, το κόστος συντήρησης και τον προϋπολογισμό των έργων. Πρέπει να διευκρινίζονται οι προϋπολογισμοί των προηγούμενων πέντε ετών, ενώ παράλληλα πρέπει να προσδιορίζονται οι πηγές χρηματοδότησης, όπως για παράδειγμα η χρηματοδότηση από τον εθνικό προϋπολογισμό, οι χορηγίες ή οι κοινοτικές πρωτοβουλίες.

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω, η UNESCO δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διαχείριση των ιστορικών πόλεων, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται από την οργάνωση⁵⁴¹ ημερίδων και συνεδρίων, από την πληθώρα οδηγιών⁵⁴² και κειμένων, από τις εργασίες⁵⁴³ έρευνας και από τις περιοδικές εκθέσεις και τους τακτικούς ελέγχους, τα οποία αποσκοπούν στην ποιοτική διαχείριση⁵⁴⁴ μέσω της συνεχούς προστασίας και βελτίωσης των χωρικών, λειτουργικών και αισθητικών αξιών. Η σωστή διαχείριση⁵⁴⁵ στοχεύει στην αποτελεσματική προστασία της ιστορικής πόλης, έτσι ώστε να διαφυλαχθούν η ακεραιότητα και η αυθεντικότητά της για το παρόν και τις μελλοντικές γενεές.

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και όχι μόνο, οι υπεύθυνοι φορείς διαχείρισης έχουν προχωρήσει στη σύνταξη και εφαρμογή Σχεδίων Διαχείρισης σύμφωνα με τις κατευθύνσεις και τις οδηγίες της UNESCO. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών είναι το Σχέδιο Διαχείρισης της ιστορικής πόλης Melaka⁵⁴⁶ στην Μαλαισία και το

⁵⁴⁰ Όπ. παρ., σελ. 53

⁵⁴¹ *Challenges and Opportunities for the Conservation and Management of Urban Heritage*. 31.5-1.6/2012. Bruges, Βέλγιο. <http://www.wh2012.be/Default.aspx?tabid=15268&language=en-US> και *Managing Europe's World Heritage historic city centres: a theoretical and practical approach*. 10.5.21012. <http://UNESCO2012.bruxelles.be/index.php/en/>

⁵⁴² UNESCO. *World Heritage Centre. Managing Historic Cities*. World Heritage Papers. No. 27. September 2010.

⁵⁴³ *Historic Cities in Development: Keys for Understanding and Acting*". *A COMPILATION OF CASE STUDIES on the Conservation and Management of Historic Cities*. http://www.ovpm.org/en/compilation_case_studies_conservation_and_management_historic_cities

⁵⁴⁴ Vienna Memorandum. *World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape*. σελ. 5

⁵⁴⁵ *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, 2005. σελ. 26. <http://whc.UNESCO.org/archive/opguide05-en.pdf> online.

⁵⁴⁶ *Conservation Management Plan for the historic city of Melaka, Malaysia*, 2008. <http://whc.UNESCO.org/en/list/1223/documents>

Σχέδιο Διαχείρισης της πόλης του Bath στη Μεγάλη Βρετανία, ενώ σημαντικά βήματα έχουν γίνει στη μεσαιωνική πόλη Bruges⁵⁴⁷ στο Βέλγιο, στην ιστορική πόλη Riga⁵⁴⁸ στη Λετονία, στην πόλη Telč⁵⁴⁹ της Τσεχίας και στην παλιά πόλη Dubrovnik της Κροατίας.

Στην Ελλάδα, τα μόνα Σχέδια Διαχείρισης που προβλέπονται στο Νόμο 2742/1999 (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999) 'Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις' και συγκεκριμένα στο άρθρο 16 αυτού, αφορούν στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως προστατευόμενες⁵⁵⁰ σύμφωνα με τα άρθρα 18 και 19 του Νόμου 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/16.10.1986) 'Για την προστασία του περιβάλλοντος'.

Είναι φανερό ότι η ελληνική νομοθεσία δεν έχει προσαρμοστεί στο μοντέλο της ολοκληρωμένης διαχείρισης για τα ιστορικά κέντρα, τις προστατευόμενες περιοχές και τα μνημεία της, γεγονός το οποίο επιβάλλει άμεσα την τροποποίηση και αναμόρφωση της ισχύουσας νομοθεσίας. Δεν έχει διαπιστωθεί καμία προσπάθεια από την ελληνική πολιτεία στοχοθέτησης, υιοθέτησης ή ενσωμάτωσης όλων εκείνων των μέτρων που θα διασφαλίσουν θεσμικά και διοικητικά τόσο τα Σχέδια Διαχείρισης ως εργαλεία σχεδιασμού, όσο και την όλη διαδικασία προστασίας και διαχείρισης της κληρονομιάς που περιγράφηκε προηγουμένως, σε αντίθεση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία ήδη έχουν προχωρήσει στην εφαρμογή και αναθεώρηση αυτών.

⁵⁴⁷ Pickard R. «Management of Historic Centres. Conservation of the European Built Heritage Series», London 2001, σελ. 8-30.

⁵⁴⁸ Dambi J., «The historic centre of Riga, Latvia». Pickard R., «Management of Historic Centres. Conservation of the European Built Heritage Series», London 2001, σελ. 187-201.

⁵⁴⁹ Drdáchý M., «Telč», Czech Republic. Pickard R. «Management of Historic Centres. Conservation of the European Built Heritage Series», London 2001, σελ. 31-52.

⁵⁵⁰ Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, εθνικά πάρκα, προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου, περιοχές οικοανάπτυξης. Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/16.10.1986), Άρθρα 18&19, σελ. 15.

10.2 ΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, τα Σχέδια Διαχείρισης αποτελούν μελέτες ζωτικής σημασίας για την προστασία και τη σωστή λειτουργία και χρήση των προστατευόμενων περιοχών. Αποτελούν τα εργαλεία για την αειφόρο διατήρηση των ιστορικών κέντρων των πόλεων, καθώς κατευθύνουν, οργανώνουν και εντατικοποιούν τις προσπάθειες για την επίτευξη προκαθορισμένων στόχων, ενώ παράλληλα συντονίζουν και ελέγχουν τους διαθέσιμους πόρους με σκοπό τη μέγιστη και καλύτερη αξιοποίησή τους.

Δυστυχώς στην **Ελλάδα**, η διαχείριση των μνημείων, των παραδοσιακών – προστατευόμενων οικισμών, αλλά και των πόλεων που είναι χαρακτηρισμένες από την UNESCO ως πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, δεν υφίσταται. Η απουσία ενός βασικού εργαλείου σχεδιασμού, αυτού της ολοκληρωμένης διαχείρισης είναι εμφανής.

Στη **Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου** παρόλο που υπάρχει οργανωμένος φορέας διαχείρισης από το 1985 - η Διεύθυνση Μεσαιωνικής πόλης και Μνημείων, δεν έχει καταρτίσει ακόμα ένα συντονισμένο και ολοκληρωμένο σχέδιο για τη διαχείριση του τειχισμένου οικισμού, με αποτέλεσμα η λήψη αποφάσεων να είναι αποσπασματική και πολλές φορές να οδηγεί σε ανεπιτυχή αποτελέσματα.

Αντίστοιχα, στο **ιστορικό κέντρο της Χώρας της Πάτμου** δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια για τη σύνταξη του Σχεδίου Διαχείρισης της περιοχής από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Αντίθετα, στην **Παλιά Πόλη της Κέρκυρας**, η ύπαρξη του Σχεδίου Διαχείρισης 2006-2012, καθώς και η αναθεώρηση αυτού το 2011 από το ΥΠΠΟ, αποτελεί το σημαντικότερο εργαλείο για την προστασία του οικισμού. Πρόκειται για μια δέσμη 76 συνολικά δράσεων, με κυριότερους στόχους⁵⁵¹ την προώθηση της αποτελεσματικής διαχείρισης του Μνημείου, τη διατήρηση των μοναδικών αξιών του, την προστασία και την προβολή της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας ως μια ζωντανή και

⁵⁵¹ Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 1: Εισαγωγή, σελ. 4.

οικονομικά ενεργή πόλη, τη βελτίωση των λειτουργικών προβλημάτων της πόλης και τη διάχυση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής στα θέματα κληρονομιάς, διαμορφώνοντας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο μια κοινή συνείδηση για τη διαχείρισή της. Εν συνεχεία, όπως έχει ήδη επισημανθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, αναλύονται τα ζητήματα διαχείρισης που πρέπει να αντιμετωπιστούν και ταξινομούνται σε πέντε βασικές ενότητες: Ενότητα 1: Εφαρμογή του σχεδίου και επιπτώσεις, Ενότητα 2: Προστασία και διατήρηση του μνημείου, Ενότητα 3: Τεκμηρίωση, Εκπαίδευση και έρευνα, Ενότητα, 4: Πρόσβαση και μετακινήσεις και Ενότητα 5: Διαχείριση επισκεπτών. Θέτονται στόχοι και προσδιορίζονται οι καταλληλότεροι τρόποι με τους οποίους μπορούν οι τελευταίοι να εκπληρωθούν.

Παρόλο που οι παραπάνω στόχοι και γενικότερα το Σχέδιο Διαχείρισης στο σύνολό του κρίθηκε θετικά από πολεοδόμους, αρχαιολόγους και ειδικούς σε θέματα διαχείρισης, σήμερα δεν εφαρμόζεται και παραμένει ανενεργό, γιατί η ελληνική πολιτεία καθυστέρησε να μεριμνήσει για τη σύσταση του φορέα υλοποίησης του Σχεδίου.

Αντίθετα, στη **Μεγάλη Βρετανία**, η επιθυμία της αγγλικής κυβέρνησης για μακροπρόθεσμη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε συνδυασμό με τις οδηγίες της UNESCO προς όλα τα κράτη - μέλη, οδήγησε τις αρμόδιες υπηρεσίες στη σύνταξη Σχεδίων Διαχείρισης για όλες τις πόλεις της χώρας που είναι εγγεγραμμένες στη λίστα πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το Σχέδιο Διαχείρισης⁵⁵² για την πόλη του **Bath** 2003-2009 (αναθεώρηση Σχεδίου 2010-2016) παρέχει ένα πλαίσιο προστασίας το οποίο περιλαμβάνει τη διάσωση των αρχιτεκτονικών, αρχαιολογικών, τοπικών και φυσικών στοιχείων του τόπου, προσπαθώντας να κατανοηθεί η σημασία του, να χρησιμοποιηθεί για εκπαιδευτικό σκοπό ο ρόλος του και ταυτόχρονα να υποστηριχθεί η τοπική κοινωνία. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι όμοια με αυτήν του Σχεδίου Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας, χωρίζοντας και ομαδοποιώντας τα ζητήματα διαχείρισης σε πέντε βασικές ενότητες και θέτοντας στόχους για την επίλυση αυτών.

⁵⁵² *The city of Bath. Management Plan 2010-2016.* <http://www.bathnes.gov.uk/environmentandplanning/worldheritagesite/Pages/ManagementPlanIntro.aspx>

Παράλληλα, προτείνονται βραχυπρόθεσμες (έως 2 χρόνια), μεσοπρόθεσμες (έως 6 χρόνια) και μακροπρόθεσμες δράσεις (έως 10 χρόνια), εκ των οποίων πολλές από αυτές σήμερα έχουν ήδη εκπληρωθεί.

Το Σχέδιο Διαχείρισης της πόλης του Bath θεωρείται από τα πλέον πετυχημένα, καθώς το καλοκαίρι του 2010 όταν τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση η αναθεώρηση του, επισημάνθηκε ότι ήδη το 36% των δράσεων του είχαν υλοποιηθεί, το 38% μερικώς υλοποιηθεί και το 26% ακόμα όχι. Σημαντικές διαφορές μεταξύ του αναθεωρημένου σχεδίου και του παλαιού δεν υπάρχουν. Στο νέο, απλουστεύεται η δομή του και επισημαίνονται οι συστάσεις της UNESCO του 2008. Παρόλα αυτά, το Σχέδιο διαχείρισης εξακολουθεί να ενσωματώνει συνεχώς τα νέα δεδομένα και να εξετάζει συστηματικά σημαντικά ζητήματα όπως η χρηματοδότηση, η δημιουργία ενός εθνικού συστήματος ελέγχου της κατάστασης και των συνθηκών ζωής στην πόλη, καθώς και θέματα διαχείρισης του αστικού χώρου ή εκπαιδευτικά ζητήματα.

Εξίσου ενδιαφέρον έχει το Σχέδιο Διαχείρισης για την **Παλιά και τη Νέα Πόλη του Εδιμβούργου**. Προετοιμάστηκε από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage αρχικά το 2005 και αναθεωρήθηκε το 2011. Οι κύριοι στόχοι⁵⁵³ που θέτει είναι η συντήρηση της περιοχής με προώθηση της βιώσιμης διαχείρισης, η διευκόλυνση του συντονισμού όλων των ενεργειών όλων των συμβαλλόμενων φορέων που συμμετέχουν στην προστασία και την ενίσχυση της περιοχής, η βελτίωση της πρόσβασης έτσι ώστε όλοι οι άνθρωποι να μπορούν να καταλάβουν και να απολαύσουν την περιοχή και η βελτίωση της δημόσιας συναίσθησης και του ενδιαφέροντος για συμμετοχή στα θέματα κληρονομιάς της πόλης. Επιπρόσθετα, αναλύονται όλες οι αξίες εκείνες που προσδίδουν στην πόλη ιδιαίτερο χαρακτήρα και φυσιογνωμία, καθώς και τα στοιχεία εκείνα που κάνουν την πόλη να ξεχωρίζει διεθνώς και στα οποία πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή. Παράλληλα, το Σχέδιο Διαχείρισης αναγνωρίζει ότι απαιτείται και ότι είναι απαραίτητη η αλλαγή σε ένα δυναμικό αστικό κέντρο. Επισημαίνεται ότι η επίτευξη μιας ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ της συντήρησης και της αλλαγής αποτελεί τον πυρήνα ενός επιτυχημένου σχεδίου διαχείρισης.

⁵⁵³ Edinburgh World Heritage. *The Old and New Town of Edinburgh World Heritage Site. Management plan*. <http://www.ewht.org.uk/whs-management-plan>

Τέλος, το Σχέδιο Διαχείρισης⁵⁵⁴ της πόλης του Λίβερπουλ συντάχθηκε το 2003 και σκοπός του υπήρξε η εξασφάλιση κατάλληλης και δίκαιης ισορροπίας μεταξύ προστασίας, βιωσιμότητας και ανάπτυξης, έτσι ώστε η πόλη να μπορέσει να συμβάλει στην κοινωνική και οικονομική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας. Οι αρχές στις οποίες βασίστηκε το Διαχειριστικό Σχέδιο είναι η διατήρηση της αξίας της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η προστασία, η διατήρηση και η ενίσχυση των ιστορικών κτιρίων της πόλης του Λίβερπουλ και του αστικού τοπίου, η προσπάθεια και η ενθάρρυνση για συνέχιση της αρχικής χρήσης των ιστορικών κτιρίων όπου είναι δυνατό, η προώθηση νέων επενδύσεων και επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτιρίων, η ανάπτυξη και η διατήρηση υψηλής ποιότητας δημόσιου χώρου και η προώθηση της γνώσης και των αξιών της περιοχής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι σημαντικότεροι στόχοι του Σχεδίου Διαχείρισης είναι χωρισμένοι σε 12 βασικές κατηγορίες: Διαχείριση, Ανάπλαση, Προστασία δομημένου περιβάλλοντος, Δημόσιος χώρος, Νέες επενδύσεις, Μεταφορές, Κατανόηση/ εκτίμηση της περιοχής, Πολιτισμός και άυλη κληρονομιά, Εκπαίδευση και ερμηνεία, Αρχαιολογία, Διαχείριση επισκεπτών και τουρισμός και φυσικό περιβάλλον. Τέλος, επισημαίνεται και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι τα νέα δεδομένα, οι επενδύσεις και οι αλλαγές της οικονομικοκοινωνικής κατάστασης θέτουν πολλές φορές άλλες προτεραιότητες και αλλαγές ή τροποποιήσεις των αρχικών σχεδίων και προτάσεων και για το λόγο αυτό το Σχέδιο Διαχείρισης θα πρέπει να ελέγχεται και να αναθεωρείται συστηματικά, γεγονός το οποίο όμως δεν έχουν ακόμα πράξει.

⁵⁵⁴ *Liverpool Management Plan*. <http://www.liverpoolworldheritage.com/managingthewhs/management/managementplan/index.asp>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ: SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ, ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ, ΑΠΕΙΛΕΣ

Συνοψίζοντας τα παραπάνω δεδομένα, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο σχεδιασμός προστασίας και διαχείρισης, οι ενέργειες δηλαδή και οι δράσεις που υλοποιούνται με σκοπό την προστασία των Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς των δυο χωρών, σύμφωνα πάντα με τις ανάγκες και τα προβλήματα που παρουσιάζει καθεμία από αυτές, είναι διαφορετικές.

Η κάθε πολεοδομική ενότητα είναι μοναδική. Η κάθε πόλη έχει το δικό της μνημειακό χαρακτήρα, τις δικές της πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες. Παρόλα αυτά, όλες αποτελούν ζωντανά οικιστικά σύνολα, στα περισσότερα εκ των οποίων συναντώνται αρκετά κοινά προβλήματα και απειλές, όπως η τουριστική υπερεκμετάλλευση και η αποκλειστική εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα, οι φθορές και η εγκατάλειψη των ιστορικών κελυφών εξαιτίας του υψηλού κόστους συντήρησης και επισκευής, η αλλοίωση σε πολλές περιπτώσεις του κοινωνικού ιστού, η περιορισμένη ή ακόμα και η απουσία εκπαίδευσης των πολιτών, των επισκεπτών και κυρίως των κατοίκων των περιοχών, η ελλιπής και αποσπασματική νομοθεσία προστασίας τους, η περιορισμένη χρηματοδότηση και η έλλειψη κινήτρων, η γήρανση του πληθυσμού και η εποχιακή κατοίκηση.

Επιχειρώντας να αποδοθούν όλα τα παραπάνω σε κατηγορίες και να ταξινομηθούν, καθώς επίσης να εξεταστούν οι δυνατότητες και οι περιορισμοί που προκύπτουν για κάθε πόλη ξεχωριστά, χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο σχεδιασμού, η ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - Πλεονεκτήματα, Αδυναμίες, Ευκαιρίες, Απειλές). Η ανάλυση SWOT είναι μια γενική⁵⁵⁵ τεχνική σχεδιασμού και οργάνωσης ενός συνεκτικού πλαισίου λήψης αποφάσεων, της οποίας η σύλληψη και η εφαρμογή ξεκίνησε το 1960 από τον Albert Humphrey⁵⁵⁶, στο Ινστιτούτο Έρευνας του Stanford.

⁵⁵⁵ Καλλιώρας Δ., Επίκουρος Καθηγητής. «Η SWOT ανάλυση ως εργαλείο σχεδιασμού». Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. <https://slideplayer.gr/slide/12088284/>

⁵⁵⁶ Ο Albert Humphrey ήταν Αμερικανός σύμβουλος επιχειρήσεων ο οποίος ηγήθηκε ενός προγράμματος στο Stanford University και προσπάθησε να αποκαλύψει τους λόγους για τους οποίους ομαδικοί επιχειρησιακοί σχεδιασμοί απέτυχαν σε κάποιες εταιρείες. <http://professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories---swot-analysis>

Η χρήση της SWOT ανάλυσης βρίσκει εφαρμογή κυρίως στον επιχειρηματικό στρατηγικό σχεδιασμό, με κύριο στόχο την ολοκληρωμένη⁵⁵⁷ διερεύνηση των 'εσωτερικών' πλεονεκτημάτων και αδυναμιών ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης, σε συνδυασμό με την ολοκληρωμένη διερεύνηση των 'εξωτερικών' ευκαιριών και απειλών.

Παρόλα αυτά, εδώ και αρκετά χρόνια, η SWOT ανάλυση έχει επεκταθεί και σε άλλους τομείς⁵⁵⁸ και αντικείμενα έρευνας, όπως ο τοπικός ή περιφερειακός χωρικός και αναπτυξιακός σχεδιασμός. Σε αυτή την περίπτωση γίνεται αρχικά διερεύνηση⁵⁵⁹ του περιβάλλοντος με τη βοήθεια βασικών κοινωνικο – δημογραφικών, οικονομικών, πολιτικών και χωρικών ή άλλων κατά περίπτωση μεταβλητών και δεικτών, όπου και αναδεικνύονται τα προβλήματα που αναμένεται να επηρεάσουν την περιοχή μελέτης και εφαρμογής, διερεύνηση των πιθανών δράσεων, ανάλυση των ευκαιριών και των απειλών από το 'εξωτερικό' περιβάλλον, 'εσωτερική' ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών και τέλος κατηγοριοποίηση των πιθανών δράσεων με στόχο την ενίσχυση των πλεονεκτημάτων, την αξιοποίηση των ευκαιριών και την άμβλυση ή εξάλειψη των αδυναμιών και των απειλών.

Σκοπός⁵⁶⁰ της SWOT ανάλυσης, είναι η αποτελεσματική και ταυτόχρονη ενίσχυση των στοιχείων του εσωτερικού δυναμισμού της χωρικής ενότητας και των ευκαιριών που προσφέρει το εξωτερικό περιβάλλον, καθώς επίσης η άμβλυση των εσωτερικών αδυναμιών και των απειλών που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον. Ως δυνατά σημεία μπορούν να εννοηθούν τα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής που συνδέονται με το εσωτερικό της περιβάλλον και στα οποία μπορεί να βασιστεί η αναπτυξιακή πολιτική της, ενώ οι ευκαιρίες είναι τα στοιχεία εκείνα του εξωτερικού περιβάλλοντος κάθε περιοχής που μπορούν να της δώσουν αναπτυξιακή ώθηση. Αντίθετα, οι αδυναμίες είναι τα προβλήματα που υπάρχουν στο εσωτερικό περιβάλλον της κάθε περιοχής και τα

⁵⁵⁷ Βαγιάννη Ε., Ιωσηφίδης Θ., Πετανίδου Θ., «Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στον Πολυχνίτο Λέσβου». Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη 2002. http://www1.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/TEL_DIMOSI/SWOT_final.pdf

⁵⁵⁸ Στην Ελλάδα η SWOT ανάλυση έχει βρει εφαρμογή στην αξιολόγηση του Ελληνικού Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 – 2006 για τον Πρωτογενή Τομέα, στην αξιολόγηση του Εθνικού Προγράμματος Leader Plus, κ.α. Όπ. παρ., σελ. 8

⁵⁵⁹ Όπ. παρ., σελ. 6

⁵⁶⁰ Καλλιώρας Δ., Επίκουρος Καθηγητής. «Η SWOT ανάλυση ως εργαλείο σχεδιασμού». Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. <https://slideplayer.gr/slide/12088284/>

οποία οφείλουν να αντιμετωπιστούν, ενώ οι απειλές είναι στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος τα οποία αποτελούν εμπόδια στην ανάπτυξη της περιοχής.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, με τη βοήθεια της SWOT ανάλυσης, καθώς και με την αναγνώριση της υφιστάμενης κατάστασης που είχε προηγηθεί στα κεφάλαια μελέτης των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αναδείχθηκαν τα ισχυρά σημεία της κάθε πόλης που αξίζει να προβληθούν και εντοπίστηκαν τα προβλήματα και τα μειονεκτήματα αυτών που πρέπει να εξαλειφθούν. Χρησιμοποιώντας ως στοιχεία του εσωτερικού δυναμισμού, το πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον αυτής, τον αστικό ιστό, τη λειτουργική φυσιογνωμία - κυκλοφορία, τα δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, το θεσμικό πλαίσιο και τους φορείς τοπικής κοινωνίας, προέκυψαν οι πίνακες που ακολουθούν.

11.1 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς Πόλης της Ρόδου Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> Ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών από την περίοδο της Ιπποκρατίας, Τουρκοκρατίας, Ιταλοκρατίας και ελληνικής διοίκησης Πληθώρα αξιόλογων κτιρίων, δημόσιων και ιδιωτικών 	<ul style="list-style-type: none"> Παλιά κελύφη και εγκαταλελειμμένα κτίρια Έλλειψη κινήτρων και οικονομικής βοήθειας για προστασία και διατήρηση Έλλειψη βασικών εξυπηρετήσεων σύγχρονης ζωής Ανεπαρκής προβολή της πόλης και του πολιτιστικού της πλούτου 	<ul style="list-style-type: none"> Χωροθέτηση⁵⁶¹ πολιτιστικών δραστηριοτήτων, σε μουσεία, αποκατεστημένα μνημεία, περιοδικές εκθέσεις, πολιτιστικές ιστορικές ή θρησκευτικές διαδρομές Πολιτιστικές δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους Ανάδειξη και προβολή του συνόλου της πολιτιστικής πόλης Λειτουργία του μνημείου ως αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής της σύγχρονης πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> Πολυετής εγκατάλειψη και συνεχής φθορά Αλλοίωση του πολιτιστικού πλούτου από σύγχρονες παρεμβάσεις
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> Ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών διαφόρων ιστορικών περιόδων Διάσπαρτες πλατείες και πλατόματα στον αστικό ιστό 	<ul style="list-style-type: none"> Μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο από το 1961 Τουριστική υπερεκμετάλλευση της γης Παλιές υποδομές και δίκτυα Εγκαταλελειμμένα κτιριακά κελύφη 	<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση της Μεσαιωνικής πόλης ως ζωντανό οικιστικό σύνολο Αναθεώρηση του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου Αποκατάσταση του δομημένου περιβάλλοντος με τη συνεχή συντήρηση μνημείων και την τήρηση των κανονισμών για τη διαμόρφωση των όψεων των εμπορικών οδών Αποκατάσταση των υπάρχουσών υποδομών Αναβάθμιση του αστικού εξοπλισμού 	<ul style="list-style-type: none"> Περαιτέρω εγκατάλειψη και κατάρρευση του κτιριακού δυναμικού και απειλή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης
Φυσικό περιβάλλον-Ελεύθεροι δημόσιοι χώροι	<ul style="list-style-type: none"> Περιβάλλουσα ζώνη προστασίας Παραθαλάσσιο μέτωπο Περιμετρική τάφρος 	<ul style="list-style-type: none"> Η μη αξιοποίηση του παραλιακού μετώπου, των ελεύθερων χώρων και των βομβαρδισμένων πλατειών Ηχορύπανση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπλαση παραλιακής ζώνης Διαμόρφωση βομβαρδισμένων πλατειών 	<ul style="list-style-type: none"> Περιβαλλοντική υποβάθμιση εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας και της έντονης κυκλοφορίας

⁵⁶¹ Παρασκευοπούλου Α., Κακά Ε., Μάγος Κ., «Διατήρηση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Αναγκαιότητα και ζητήματα που τίθενται». σελ. 4. http://www.teedk.gr/nisiotika/docs/presentations/pdf_docs/tee_dwdekanissa_eishghsh.pdf

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς Πόλης της Ρόδου Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> • Πληθώρα πολιτιστικών μνημείων, Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς • Περιμετρική κίνηση γύρω από τον ιστορικό οικισμό • Άμεση και εύκολη πρόσβαση των επισκεπτών που φθάνουν στο λιμάνι • Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις για απαγόρευση των οχημάτων μέσα στον τειχισμένο οικισμό. Επιτροπή εισόδου σε μόνιμους κατοίκους 	<ul style="list-style-type: none"> • Οι παραδοσιακές χρήσεις αλλοιώνονται και τείνουν να εξαφανιστούν • Συγκέντρωση οχλουσών χρήσεων κοντά σε περιοχές κατοικίας • Κυκλοφοριακή συμφόρηση γύρω από το ιστορικό κέντρο κατά τις ώρες αιχμής • Μη ασφαλής κίνηση πεζών • Εποχικότητα τουρισμού • Μη πρόωθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού παρά μόνο παραθεριστικός τουρισμός μικρής χρονικής διάρκειας • Μη αξιόπιστα δημόσια μέσα μεταφοράς 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενθάρρυνση διατήρησης δραστηριοτήτων μικροκλίμακας και παραδοσιακών χρήσεων (εργαστήρια κεραμικής, ξυλογλυπτικής, αγιογραφίας, παραδοσιακά καφενεία) • Καταγραφή και έλεγχος των υφιστάμενων καταλυμάτων, με ορισμό ανώτατου ορίου κλινών, αυστηρές προδιαγραφές ποιότητας E.O.T. και κίνητρα βελτίωσης • Χωροθέτηση των οχλουσών χρήσεων σε απόσταση από την περιοχή κατοικίας • Περιμετρική λειτουργία mini bus, χρήση ηλεκτρικού αυτοκινήτου και μοτοποδηλάτου 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεχής πίεση για χρήσεις που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα • Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικά αίτια ή από τον άνθρωπο και η ελλιπής ή ανύπαρκτη χρηματοδότηση και στήριξη από το Κράτος, ενέχουν κινδύνους για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής • Εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα, χωρίς ουσιαστικές προσπάθειες αναβάθμισης των υπηρεσιών
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλος αριθμός επισκεπτών τους καλοκαιρινούς μήνες 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεχής μείωση του πληθυσμού • Γήρανση πληθυσμού • Ανεπαρκείς υπηρεσίες και υποδομές 	<ul style="list-style-type: none"> • Προσέλκυση νέων κατοίκων και συγκράτηση του μόνιμου πληθυσμού • Με την ένταξη νέων χρήσεων, όπως για παράδειγμα φοιτητικές εστίες, μπορεί να επιτευχθεί αύξηση του πληθυσμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Περαιτέρω εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου • Αποκλειστική χρήση της παλιάς πόλης για τουριστική εκμετάλλευση και ως κέντρο αναψυχής
Οικονομικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Απασχόληση κυρίως στον τριτογενή τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> • Εποχικότητα αγοράς εργασίας • Ζήτηση για οχλούσες χρήσεις (μπαρ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση ποιότητας τουριστικού τομέα και ενίσχυση πολιτιστικού τουρισμού • Αξιοποίηση του Πανεπιστημίου Αιγαίου και προσέλκυση φοιτητικού πληθυσμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	<ul style="list-style-type: none"> • Ιδιοκτησίες ιδιωτικές, Ελληνικού Δημοσίου, Βακούφ, Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Αλλοτριώσεων, Δήμου Ρόδου 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολυιδιοκτησία 	<ul style="list-style-type: none"> • Απαλλοτρίωση ακινήτων και χρήση των ακινήτων του Ελληνικού Δημοσίου και του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλ/σεων • Παροχή κινήτρων σε ιδιώτες για διατήρηση ακινήτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου λόγω υψηλού κόστους συντήρησης
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς UNESCO • Προστασία από το Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠΕΚΑ και Δήμο Ρόδου • Προγραμματική σύμβαση 	<ul style="list-style-type: none"> • Παράλληλη προστασία της πόλης από πολλούς φορείς, ΥΠΕΚΑ, ΥΠΠΟ, Δήμος, Γραφείο Παλιάς Πόλης • Αποσπασματική αντιμετώπιση προβλημάτων • Μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο από το 1961 • Ελλείψεις και προβληματικές χρηματοδοτήσεις⁵⁶² από κρατικούς φορείς • Παραβίαση κανόνων εμφάνισης και διαχείρισης της πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> • Σύσταση ενιαίου φορέα διαχείρισης • Σύνταξη πολεοδομικής μελέτης • Προγραμματικές συμβάσεις • Αξιοποίηση χρηματοδοτικών ευκαιριών • Προσφορά κινήτρων με δανειοδοτήσεις και επιδοτήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Απέναντί από τη λίστα πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς
Φορείς Τοπικής Κοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> • Σύλλογος κατοίκων Παλιάς Πόλης Ρόδου • Ένωση καταστηματάρχων Παλιάς πόλης Ρόδου 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία συμμετοχής και έλλειψη διαλόγου για αποφάσεις που αφορούν το μέλλον της πόλης • Διαφορετικές ανάγκες τοπικής κοινωνίας και επισκεπτών • Χαμηλό επίπεδο πολιτιστικής εκπαίδευσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση πολιτών και φορέων με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς • Ενίσχυση τουριστικής κατάρτισης και συνείδησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεχείς διαφωνίες τόσο μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, όσο και της τοπικής κοινωνίας • Άγνοια για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου

⁵⁶² Νέα προγραμματική σύμβαση προς υπογραφή μεταξύ του Δήμου Ροδίων, του ΥΠΠΟΤ, του ΥΠΕΚΑ, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και του ΤΑΠΑ. Ρόδος 2011

Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου αποτελεί αναμφίβολα ένα πολύ καλά διατηρημένο ιστορικό πολεοδομικό σύνολο, η αξία και η ταυτότητα της οποίας είναι μοναδική. Η σημασία και η ανάγκη διάσωσης της Παλιάς Πόλης επιβεβαιώθηκε από την απόφαση Ε.Γ.Δ.Δ 10/23.9.48 του Υπουργείου Πολιτισμού το 1948, αρχικά για την προστασία της, και εν συνεχεία το 1960 με την κήρυξή της ως ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα. (ΦΕΚ 24-2/22.1.1960). Το 1988, η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου εντάσσεται ύστερα από απόφαση της UNESCO στον κατάλογο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, πληρώντας τα κριτήρια (ii),(iv),(v), καθώς οι οχυρώσεις, η ιπποτική και γοτθική αρχιτεκτονική, τα ισλαμικά μνημεία και η ιστορία της πόλης συμβάλλουν στη σύνθεση ενός ξεχωριστού, ενός ιδιαίτερου οικισμού, η ιστορία του οποίου ξεκίνησε το 408π.Χ.

Σήμερα η Μεσαιωνική πόλη, η οποία χαρακτηρίστηκε⁵⁶³ το 2009 και ως αρχαιολογικός χώρος από το Υπουργείο Πολιτισμού, έχει συνολική έκταση 72,26⁵⁶⁴ εκτάρια, ενώ η έκτασή της χωρίς τα τείχη φθάνει τα 40,50 εκτάρια. Ο πολεοδομικός ιστός της χαρακτηρίζεται από στενά δρομάκια με πολλά αδιέξοδα, έλλειψη πλατειών και ελεύθερων χώρων. Οι συνθήκες διαβίωσης και η ποιότητα ζωής παραμένει αρκετά υποβαθμισμένη, ο πληθυσμός της συνεχώς συρρικνώνεται, ενώ οι φθορές στα οικιστικά, αλλά πολλές φορές και στα μνημειακά κελύφη, είναι τεράστιες.

Το Γραφείο Μεσαιωνικής Πόλης έχει βοηθήσει σημαντικά στην ποιοτική αναβάθμιση και τη βιώσιμη ανάπτυξή της, παρεμβαίνοντας είτε αποσπασματικά με αποκαταστάσεις κτιρίων, είτε με αναπλάσεις ευρύτερων περιοχών, είτε με μελέτες που αφορούν σε επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων, όπως κυκλοφοριακή μελέτη ή σύνταξη οδηγιών⁵⁶⁵ για την προστασία και ανάδειξη του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου.

⁵⁶³ Με την υπ. αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/48764/2052 (ΦΕΚ 277/15-06-2009)

⁵⁶⁴ Παπαχριστοδούλου Ι., Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος, «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου». Άρθρο 1. Στόχοι – κατευθύνσεις. Ρόδος 2011.

⁵⁶⁵ Δήμος Ροδίων, Διεύθυνση προστασίας Μεσαιωνικής πόλης & αρχαιολογικών χώρων. *Βιώνοντας καθημερινά τη μοναδικότητα της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου. Οδηγίες για την προστασία και ανάδειξη του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου*. Ρόδος 2009.

Παρά τις προσπάθειες όμως αυτές, προβλήματα υπάρχουν πολλά, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι η εξάρτηση από τον τουρισμό και η μετατροπή της πόλης σε χώρο νυχτερινής διασκέδασης, η εγκατάλειψή της από τους μόνιμους κατοίκους και η γήρανση του πληθυσμού, η έλλειψη υποδομών, οι προβληματικές και οι μηδαμινές χρηματοδοτήσεις, η έλλειψη οικιστικής πολιτικής, καθώς και προβλήματα στη νομοθεσία και τη διαχείριση του μνημειακού πλούτου.

Σήμερα ολοκληρώνεται από το Δήμο Ρόδου η νέα πολεοδομική μελέτη⁵⁶⁶ της περιοχής, η οποία έχει ως στόχο της *την πολεοδομική οργάνωση και τον καθορισμό ειδικών χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης. Σκοπός της μελέτης είναι η διάσωση της ακεραιότητας, η εξυγίανση και η αναβίωση του ενεργού οικισμού της Μεσαιωνικής Πόλης, η ανάπτυξή της και η αρμονική προσαρμογή της στη σύγχρονη ζωή.* Εφόσον εγκριθεί, θα αποτελεί τη μοναδική συγκροτημένη και συνολική πρόταση οργάνωσης και διαχείρισης του τειχισμένου οικισμού, καθώς σχέδιο προστασίας και διαχείρισης δεν υφίσταται, με χρονικό ορίζοντα εφαρμογής των προτάσεών της τα είκοσι χρόνια.

⁵⁶⁶ Παπαχριστοδούλου Ι., Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου». Άρθρο 1. Στόχοι – κατευθύνσεις. Ρόδος, 2012.

11.2 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> Ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών και τυπολογιών Αξιόλογα δημόσια κτίρια, εκκλησίες και αρχοντικά 	<ul style="list-style-type: none"> Παλαιά κελύφη και εγκαταλελειμμένα κτίρια Πολύωροφα κτίρια με μικρό εμβαδόν ανά όροφο Αλλοίωση του εσωτερικού των κτιρίων Έλλειψη κινήτρων και οικονομικής βοήθειας για προστασία και διατήρηση Έλλειψη βασικών εξυπηρετήσεων σύγχρονης ζωής Ανεπαρκής προβολή της πόλης και του πολιτιστικού της πλούτου 	<ul style="list-style-type: none"> Προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης με σκοπό την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού και την προσέλκυση επισκεπτών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου 	<ul style="list-style-type: none"> Οι σύγχρονες παρεμβάσεις, αν δεν υπάρχει ο ανάλογος έλεγχος και εποπτεία, μπορεί να οδηγήσουν σε αλλοιώσεις και καταστροφή του κτιριακού δυναμικού Φθορά και εγκατάλειψη λόγω υψηλού κόστους συντήρησης
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> Διακριτά πολεοδομικά σύνολα και μεγάλη ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών διαφόρων ιστορικών περιόδων 	<ul style="list-style-type: none"> Μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο από το 1958 Υπερβολική εκμετάλλευση της γης 	<ul style="list-style-type: none"> Προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης Αναβάθμιση του δημόσιου χώρου 	<ul style="list-style-type: none"> Εγκατάλειψη κτιρίων και απειλή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης από σύγχρονες παρεμβάσεις
Φυσικό περιβάλλον-Ελεύθεροι δημόσιοι χώροι	<ul style="list-style-type: none"> Η Σπανιάδα είναι πνεύμονας πρασίνου για την πόλη, χώρος εκδηλώσεων και ψυχαγωγίας Περιβάλλουσα ζώνης προστασίας Παραθαλάσσιο μέτωπο 	<ul style="list-style-type: none"> Η μη αξιοποίηση του παραλιακού μετώπου Ηχορύπανση 	<ul style="list-style-type: none"> Χρήση και αξιοποίηση του ελεύθερου χώρου πρασίνου της Σπανιάδας και για άλλες δραστηριότητες Αναβάθμιση παραλιακού μετώπου 	<ul style="list-style-type: none"> Περιβαλλοντική υποβάθμιση εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας και της έντονης κυκλοφορίας
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> Σύγχρονο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο Ζωντανό αστικό κέντρο που καλύπτει τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και δεν ερημώνει κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών Περμετρική κίνηση γύρω από τον ιστορικό οικισμό Άμεση και εύκολη πρόσβαση του κέντρου από τους επισκέπτες Πληθώρα πολιτιστικών μνημείων, Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς 	<ul style="list-style-type: none"> Οι ανάγκες της τοπικής κοινωνίας πολλές φορές έρχονται αντιμέτωπες με την προστασία του ιστορικού κελύφους και τη διατήρηση της φυσιογνωμίας του οικισμού Οι παραδοσιακές χρήσεις αλλοιώνονται και τείνουν να εξαφανιστούν Κυκλοφοριακή συμφόρηση γύρω από το ιστορικό κέντρο κατά τις ώρες αιχμής Ανεπάρκεια και λανθασμένη χωροθέτηση χώρων στάθμευσης Στάθμευση εντός του ιστορικού κέντρου Απουσία δημόσιων ΜΜ Μη ασφαλής κίνηση πεζών Εποχικότητα τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> Δυνατότητα περαιτέρω αξιοποίησης αξιόλογων κτιρίων από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλων εκπαιδευτικών μονάδων Δυνατότητα ένταξης πολιτιστικών χρήσεων σε κτίρια του ιστορικού κέντρου ώστε να διατηρηθεί η πόλη ζωντανή Αποσυμφόρηση της κυκλοφορίας αξιοποιώντας το χώρο κάτω από τη Σπανιάδα ως χώρο υπόγειας στάθμευσης Περιφερειακοί χώροι στάθμευσης 	<ul style="list-style-type: none"> Συνεχής πίεση για χρήσεις που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικά αίτια ή από τον άνθρωπο και η ελλιπής ή ανύπαρκτη χρηματοδότηση και στήριξη από το Κράτος, ενέχουν κινδύνους για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής Εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα, χωρίς ουσιαστικές προσπάθειες αναβάθμισης των υπηρεσιών Ανταγωνιστικοί τουριστικοί προορισμοί
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση πληθυσμού Μεγάλος αριθμός επισκεπτών τους καλοκαιρινούς μήνες 	<ul style="list-style-type: none"> Γήρανση πληθυσμού Εποχιακή κατοίκηση Ανεπαρκείς υπηρεσίες 	<ul style="list-style-type: none"> Συγκράτηση πληθυσμού με αναβάθμιση παρεχόμενων υπηρεσιών 	<ul style="list-style-type: none"> Εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου
Οικονομικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> Απασχόληση κυρίως στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> Ανύπαρκτη βιομηχανία και περιορισμένη βιοτεχνία Εποχικότητα αγοράς εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> Αξιοποίηση Πανεπιστημίου και προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών Ενίσχυση πολιτιστικού τουρισμού και αύξηση τουριστικής περιόδου 	<ul style="list-style-type: none"> Αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας				
Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	<ul style="list-style-type: none"> • Ο μεγαλύτερος αριθμός κτιρίων ανήκει σε ιδιώτες. • Υπάρχουν και αρκετά δημόσια ή δημοτικά κτίρια 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολυιδιοκτησία και κατακερματισμός ιδιοκτησίας • Αμφισβητούμενο καθεστώς σε τμήματα της πόλης • Αδυναμία παρέμβασης σε κτίρια λόγω έλλειψης οριζόντιας ιδιοκτησίας και ασυμφωνίας ιδιοκτητών 	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνητρα και χρηματοδότηση με σκοπό την αποκατάσταση αξιόλογων κτιρίων • Συνολική παρέμβαση σε κτίρια που ανήκουν και διαχειρίζονται από το Δημόσιο, το Δήμο ή από άλλα πρόσωπα δημοσίου δικαίου 	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου • Τα προβλήματα διαχείρισης και η αδυναμία συνολικής παρέμβασης λόγω κόστους οδηγούν σε εγκατάλειψη
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς UNESCO • Προστασία από το Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠΕΚΑ και Δήμο Κέρκυρας 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μη ίδρυση φορέα διαχείρισης • Παράλληλη προστασία της πόλης από πολλούς φορείς, ΥΠΕΚΑ, ΥΠΠΟ, Δήμος, Γραφείο Παλιάς Πόλης • Αποσπασματική αντιμετώπιση προβλημάτων • Μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο από το 1958 • Η μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς 	<ul style="list-style-type: none"> • Προγραμματικές συμβάσεις • Αξιοποίηση χρηματοδοτικών ευκαιριών 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μη ίδρυση φορέα διαχείρισης • Συνεχείς διαφωνίες τόσο μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, όσο και της τοπικής κοινωνίας • Απένταξη από τη λίστα πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς
Φορείς Τοπικής Κοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> • Η τοπική κοινωνία 'χρησιμοποιεί' το ιστορικό κέντρο καθημερινά και γνωρίζει τις πολιτιστικές αξίες του τόπου 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία συμμετοχής πολιτών σε οποιαδήποτε απόφαση • Διαφορετικές ανάγκες τοπικής κοινωνίας και επισκεπτών • Χαμηλό επίπεδο πολιτιστικής εκπαίδευσης • Αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση και ευαισθ/ση πολιτών και φορέων με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς • Ενίσχυση τουριστικής κατάρτισης και συνείδησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνος για αλλοίωση του κοινωνικού ιστού εξαιτίας του υψηλού κόστους διατήρησης των κτιρίων του ιστορικού κέντρου • Άγνοια για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για την Παλιά Πόλη της Κέρκυρας

Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο της χώρας μας το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα σε εξαιρετική κατάσταση. Αναπτύχθηκε διαχρονικά μέσα στο πέρασμα του χρόνου έχοντας αποτυπωμένες στον πολεοδομικό ιστό της επεμβάσεις και στοιχεία από διαφορετικούς λαούς και πολιτισμούς. Κατακτήθηκε από πολλές φυλές, λεηλατήθηκε και δέχθηκε πολλές επιδρομές μέχρι τη δεύτερη περίοδο της ενετοκρατίας (1386-1797), η οποία καθόρισε σε σημαντικό βαθμό τη ζωή και την ανάπτυξη στο νησί με άνθιση γραμμάτων και τεχνών, ανάπτυξη του εμπορίου και της γεωργίας και συγκέντρωση μεγάλου αριθμού πληθυσμού.

Σήμερα, η ιστορική πόλη, κτισμένη ανάμεσα στο Παλιό και το Νέο ενετικό Φρούριο, έχει συνολική έκταση 70 εκταρίων. Το παραθαλάσσιο μέτωπο στην ανατολική πλευρά με μήκος 800 περίπου μέτρων, το Νέο Φρούριο στη βορειοδυτική, οι παλιές ενετικές οχυρώσεις περιμετρικά, καθώς και η μορφολογία του εδάφους, καθόρισαν και όρισαν την ανάπτυξη της πόλης. Το γενικό οικιστικό σύνολο παρουσιάζει πληθώρα πολεοδομικών μορφολογιών, άλλοτε με πυκνοδομημένες περιοχές όπως στο

λόφο Campiello στη βόρεια πλευρά της πόλης και άλλοτε με πιο αραιή δόμηση, όπως στην Εβραϊκή συνοικία ή τον Άγιο Αθανάσιο.

Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας αποτελεί το διοικητικό, οικονομικό και κοινωνικό κέντρο της πρωτεύουσας του νησιού. Στην εικόνα που παρουσιάζει σήμερα το ιστορικό κέντρο, απεικονίζεται έντονα η συνύπαρξη των πολιτισμών που φιλοξενήθηκαν κατά καιρούς στην πόλη, ενώ ταυτόχρονα η τελευταία δρα ως ζωντανός οργανισμός, αναπτύσσεται και μετασχηματίζεται καθημερινά. Η ανάγκη διάσωσης του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1967⁵⁶⁷ με το χαρακτηρισμό του ως 'ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονική και ιστορική'. Αρκετά χρόνια αργότερα επιβεβαιώθηκε η ιδιαίτερη ταυτότητά της και από την UNESCO, όταν το 2007 η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας χαρακτηρίστηκε ως πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς πληρούσε το (iv) κριτήριο, αποτελώντας εξαιρετικό παράδειγμα αρχιτεκτονικού συνόλου που απεικονίζει σημαντικές φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας.

Τα κυριότερα προβλήματα του ιστορικού πολεοδομικού αυτού συνόλου το οποίο έχει ενταχθεί ουσιαστικά στη ζωή των πολιτών του, μη έχοντας αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό ή τη νυχτερινή αγορά όπως στην περίπτωση της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου, είναι η ίδρυση φορέα διαχείρισης του Μνημείου, η παράλληλη προστασία από πολλούς φορείς, η έλλειψη χρηματοδοτήσεων, η έντονη κυκλοφορία, το μη αναθεωρημένο πολεοδομικό σχέδιο, ο κατακερματισμός της ιδιοκτησίας και η αδυναμία ελέγχου του χαρακτήρα των επεμβάσεων στα κελύφη ή το δημόσιο χώρο. Ως ευκαιρίες έχουν αναγνωριστεί η προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση πολιτών και φορέων με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, η ενίσχυση της τουριστικής κατάρτισης και συνείδησης, αλλά και ειδικότερες αστικές παρεμβάσεις όπως είναι η περαιτέρω αξιοποίηση των αξιόλογων κτιρίων από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλων εκπαιδευτικών μονάδων, η ένταξη πολιτιστικών χρήσεων σε κτίρια του

⁵⁶⁷ ΥΑ 4701/3-3-67/ΦΕΚ 183/Β/16-3-67. Αρκετά νωρίτερα και συγκεκριμένα το 1922 είχε κηρυχθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού το Παλιό ενετικό φρούριο ως προστατευόμενο μνημείο, ενώ το 1938 κηρύχθηκαν και οι Οχυρώσεις της πόλης ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. *Σχέδιο Διαχείρισης, Κεφ. 2: Περιγραφή και σημασία του προτεινόμενου μνημείου*, σελ. 28, 36

ιστορικού κέντρου και η δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών. Τέλος, έντονη είναι η ανησυχία της τοπικής κοινωνίας η οποία επιθυμεί τη διατήρηση και την ανάδειξη της πόλης, αλλά ταυτόχρονα την ισορροπία της ανάγκης προστασίας του Μνημείου με τις ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών της περιοχής. Εκτός αυτού, στις απειλές της πόλης περιλαμβάνεται η έντονη φθορά των κτιρίων λόγω του υψηλού κόστους συντήρησης και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, καθώς και η έντονη κυκλοφορία και η περιβαλλοντική υποβάθμιση της πόλης εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας.

11.3 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών του ιστορικού κέντρου της Χώρας με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης στο νησί της Πάτμου. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> Μνημείο της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού Πληθώρα θρησκευτικών κτισμάτων με κυριότερα το μοναστηριακό συγκρότημα και το σπήλαιο της Αποκάλυψης 	<ul style="list-style-type: none"> Ανεπαρκής προβολή της πόλης και του πολιτιστικού της πλούτου 	<ul style="list-style-type: none"> Παγκόσμια προβολή του ορθόδοξου πνευματικού πλούτου 	<ul style="list-style-type: none"> Φθορά και εγκατάλειψη λόγω υψηλού κόστους συντήρησης
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> Ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών, με στοιχεία βυζαντινής ναοδομίας, κτίρια ιπποτικής περιόδου, φρουριακής και παραδοσιακής νησιώτικης αρχιτεκτονικής Καλά διατηρημένος μεσαιωνικός οικιστικός ιστός 	<ul style="list-style-type: none"> Παλιά κελύφη Εγκαταλελειμμένα κτίσματα 	<ul style="list-style-type: none"> Προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης Αναβάθμιση του δημόσιου χώρου 	<ul style="list-style-type: none"> Απειλή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του οικισμού από σύγχρονες παρεμβάσεις που δεν εναρμονίζονται με τα μορφολογικά στοιχεία και με την αρχιτεκτονική των υφιστάμενων κτισμάτων
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> Παραδοσιακό Ορθόδοξο κέντρο προσκυνήματος Περιορισμένες τουριστικές – ψυχαγωγικές λειτουργίες, εμπορικές και άλλες χρήσεις γης 	<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμένες τουριστικές υποδομές Ανύπαρκτη οικονομική ενίσχυση 	<ul style="list-style-type: none"> Καθιέρωση της νήσου ως παγκόσμιο Προσκυνηματικό Κέντρο και εστία πανελληνίας και διεθνούς ακτινοβολίας 	<ul style="list-style-type: none"> Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικά αίτια ή από τον άνθρωπο και η ελλιπής ή ανύπαρκτη χρηματοδότηση
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> Σταθερός πληθυσμός Μεγάλος αριθμός επισκεπτών τους καλοκαιρινούς μήνες και το Πάσχα 	<ul style="list-style-type: none"> Εποχιακή κατοίκηση 	<ul style="list-style-type: none"> Συγκράτηση και αύξηση πληθυσμού με αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών 	<ul style="list-style-type: none"> Γήρανση πληθυσμού, εγκατάλειψη της Χώρας και μετακίνηση προς τη Σκάλα
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	<ul style="list-style-type: none"> Εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, ιδιωτικά και δημόσια κτίσματα. Μεγάλος αριθμός κατοικιών ανήκει σε ξένο πληθυσμό 	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό κόστος αγοράς, ενοικίασης⁵⁶⁸ και διατήρησης κτίσματος στη Χώρα 	<ul style="list-style-type: none"> Κίνητρα και χρηματοδότηση με σκοπό την αποκατάσταση εγκαταλελειμμένων κτισμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> Αποκλειστική ιδιοκτησία κτισμάτων από ξένο πληθυσμό
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς UNESCO Προστασία από το Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠΕΚΑ, Δήμο και Εκκλησία Ιερά Νήσος 	<ul style="list-style-type: none"> Αδυναμία συστηματικού ελέγχου των επεμβάσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες Προβληματική διαχείριση 	<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου και προστασία της γεωργικής γης, της φύσης και του τοπίου με τακτικό έλεγχο 	<ul style="list-style-type: none"> Αλλοίωση του οικισμού και της μοναδικότητάς του εξαιτίας των σύγχρονων παρεμβάσεων

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για το ιστορικό κέντρο της Χώρας Πάτμου

⁵⁶⁸ Όπως είπε ο πρώην Δήμαρχος Πάτμου, Καμπόσος Γρ. και επιβεβαίωσε η μηχανικός του Δήμου, Μ. Ασωνίτη, 'Σε 10-20 χρόνια δε θα μένουν Πατηνιώτες πια στη Χώρα. Η αγορά σπιτιού αποτελούσε κλασάτη επιλογή από πολύ παλιά, από τη δεκαετία του '60'. Ιορδάνογλου Α., Πάτμος Αποκάλυψη στο Αιγαίο, Η Καθημερινή, 15 Ιουλίου 2009.

Το ιστορικό κέντρο της Χώρας της Πάτμου με το Μοναστήρι του Αγ. Ιωάννη και το σπήλαιο της Αποκάλυψης αποτελεί μια ιδιαίζουσα περίπτωση προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς. Λειτουργεί κυρίως ως τόπος προσκυνήματος, θρησκείας και γαλήνης και συνυπάρχει αρμονικά με το νησιωτικό οικιστικό σύνολο της Χώρας.

Η ανάγκη διάσωσης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της Χώρας της Πάτμου αναγνωρίστηκε αρχικά από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών το 1959, σύμφωνα με την οποία ολόκληρη η Χώρα της Πάτμου χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα. Παράλληλα, το ίδιο υπουργείο το 1971 χαρακτήρισε το νησί ως διατηρητέο μνημείο, τόπο ιστορικό και τόπο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ενώ το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων είχε χαρακτηρίσει τη Χώρα της Πάτμου ως παραδοσιακό οικισμό το 1978. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Νόμο 1155/1981 του Ελληνικού Κράτους, η Πάτμος αναγνωρίστηκε ως Ιερά νήσος, ενώ πολλά χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το 1999, η Χώρα με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης χαρακτηρίστηκαν ως Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO, πληρώντας τα κριτήρια (iii), (iv) και (vi), αποτελώντας εξαιρετικό σύνολο που απεικονίζει σημαντικές φάσεις της ιστορίας, σημαντικό δείγμα παραδοσιακού οικισμού που αντιπροσωπεύει έναν πολιτισμό και μοναδική εξαιρετική μαρτυρία μιας πολιτιστικής παράδοσης. Όπως γίνεται αντιληπτό από τα ανωτέρω, η Χώρα της Πάτμου προστατεύεται παράλληλα και εμπίπτει σε ‘διπλή’ προστασία από τους κρατικούς φορείς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας με αποτέλεσμα να απαιτούνται δυο εγκρίσεις για οποιαδήποτε επέμβαση, να υπάρχουν χρονικές καθυστερήσεις λόγω των διαδικασιών και των προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια των απαραίτητων συνεργασιών των υπηρεσιών των αρμόδιων υπουργείων.

Σήμερα, η Πάτμος αποτελεί τόπο προσκυνήματος για χιλιάδες επισκέπτες από όλο τον κόσμο. Η Χώρα, η πρωτεύουσα του νησιού, αποτελεί ένα από τα ομορφότερα μεσαιωνικά οικιστικά σύνολα της νησιωτικής Ελλάδας και σε συνδυασμό με το κάστρο και το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου δίνουν την εντύπωση μιας κλειστής πολεοδομικής ενότητας με αμυντικό χαρακτήρα.

Δυστυχώς η διαχείριση της περιοχής είναι ιδιαίτερα προβληματική, ενώ οι επεμβάσεις που πραγματοποιούνται ελέγχονται χωρίς κάποιον προγραμματισμό και κυρίως από το φύλακα⁵⁶⁹ της Χώρας. Έργα ή αναπλάσεις έχουν πάρα πολύ καιρό να υλοποιηθούν και στα σημαντικά προβλήματα της περιοχής εντάσσεται η εποχιακή κατοίκηση, το υψηλό κόστος αγοράς και ενοικίασης κάποιου κτίσματος, η απομάκρυνση του ντόπιου πληθυσμού, αλλά και η προσέλκυση συνεχώς ξένων αγοραστών εξοχικής ή μόνιμης κατοικίας.

Συμπερασματικά, η έρευνα και η συστηματοποίηση των πλεονεκτημάτων, των ευκαιριών, των μειονεκτημάτων και των απειλών καθεμίας από τις τρεις ελληνικές πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, οδηγεί αναμφίβολα στη διεξαγωγή συμπερασμάτων για τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία του κάθε ενταγμένου στη λίστα της UNESCO μνημείου και μπορεί να βοηθήσει στο μελλοντικό σχεδιασμό και στη λήψη ορθολογικών⁵⁷⁰ και τεκμηριωμένων αποφάσεων για περαιτέρω παρεμβάσεις σε αυτά.

Κάθε μία περιοχή είναι μοναδική. Έχει τη δική της ιστορία και αναμφίβολα τεράστια πολιτιστική αξία. Ο ιστορικός οικισμός της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου, καθώς και η Παλιά πόλη της Κέρκυρας έχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, ενώ αντίθετα το ιστορικό κέντρο της Χώρας της Πάτμου αποτελεί, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, μια ιδιάζουσα περίπτωση περιοχής μελέτης. Τα πλαίσια ανάπτυξης της κάθε περιοχής αναμφίβολα διαφέρουν και η χάραξη της στρατηγικής που θα οδηγήσει στην ανάδειξη, αλλά και στη διάσωση της ακεραιότητάς τους πρέπει να βασίζεται στα δεδομένα που ισχύουν για καθεμία από αυτές και να είναι διαφορετική.

Οι κυριότεροι στόχοι που έχουν τεθεί από τους τοπικούς φορείς για τη **Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου**, οι οποίοι αναλύονται διεξοδικά στην νέα πολεοδομική μελέτης της πόλης και η οποία λαμβάνει τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο την τελική της μορφή, είναι η προώθηση της πόλης ως πολιτιστικό κέντρο και ως τόπος επικοινωνίας και

⁵⁶⁹ Υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού.

⁵⁷⁰ Βαγιάννη Ε., Ιωσηφίδης Θ., Πετανίδου Θ., «Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στον Πολιχνίτο Λέσβου», http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/6_vagiiani.pdf

επαφής μεταξύ των λαών με κινητήριο⁵⁷¹ μοχλό τον απaráμιλλο μνημειακό της πλούτου, η απόκτηση μιας νέας δυναμικής, έτσι ώστε να ξαναγίνει ζωντανή, να μπορέσει να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες σε ντόπιους και επισκέπτες και να μπορέσει να παρέχει τους όρους για ένα ανώτερο επίπεδο ζωής στους κατοίκους της. Παράλληλα επιδιώκεται ο έλεγχος των τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς και των αρνητικών επιπτώσεων της αναψυχής, η επαναφορά των παραδοσιακών λειτουργιών, η αξιοποίηση του πλεονάζοντος κτιριακού αποθέματος για φοιτητική στέγη με στόχο την ανανέωση του πληθυσμού, ενώ θετική χαρακτηρίζεται και πρέπει να είναι η ενεργός συμμετοχή και στήριξη των κατοίκων της πόλης.

Αντίστοιχα, για την **Παλιά πόλη της Κέρκυρας**, το πλέον αισιόδοξο Σχέδιο Διαχείρισης, ευελπιστεί να αντιμετωπίσει βασικά προβλήματα της πόλης και να δώσει, άλλοτε βραχυπρόθεσμα και άλλοτε μακροπρόθεσμα, λύσεις σε αυτά. Πρωταρχικοί στόχοι του είναι η σύσταση ενιαίου φορέα διαχείρισης, η αναθεώρηση του πολεοδομικού σχεδίου της πόλης, η αντιμετώπιση της έντονης κυκλοφοριακής συμφόρησης γύρω από το μνημείο και της στάθμευσης μέσα στο ιστορικό κέντρο, η αρμονική ένταξη και ο έλεγχος των επεμβάσεων, η παροχή κινήτρων για τις παραδοσιακές λειτουργίες, η σωστή διαχείριση του τουρισμού και η επίτευξη σταθερής ροής τουριστών κατά τη διάρκεια ολόκληρου του χρόνου, η βελτίωση της ποιότητας του δημόσιου χώρου και η συνεχής ενημέρωση και πληροφόρηση του κοινού για την αξία της πόλης.

Τέλος, στο ιστορικό κέντρο της **Χώρας της Πάτμου**, τα δεδομένα είναι τελείως διαφορετικά. Οι αλλοιώσεις που δέχεται ο ιστορικός οικισμός είναι σημαντικές, αλλά οι κίνδυνοι που τον απειλούν σαφώς διαφέρουν από αυτούς των δυο προηγούμενων περιπτώσεων, τόσο της Ρόδου, όσο και της Κέρκυρας. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, το οποίο διαχειρίζεται και έχει τον κύριο λόγο για την προστατευόμενη περιοχή, δεν μπορεί να ελέγξει με τακτικές επιβλέψεις τις σύγχρονες παρεμβάσεις που υλοποιούνται κυρίως από ξένους επενδυτές, με αποτέλεσμα τα περισσότερα νέα κτήρια ή οι αποκαταστάσεις κτηρίων των τελευταίων ετών να μην εναρμονίζονται με την αρχιτεκτονική των υφιστάμενων κτισμάτων, με αποτέλεσμα να παρατηρείται

⁵⁷¹ Παπαχριστοδούλου Ι., «Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου». Άρθρο 1. Στόχοι – κατευθύνσεις. Ρόδος, 2012.

αισθητική αλλοίωση και υποβάθμιση του τοπίου. Επιπρόσθετα, οι φθορές και η εγκατάλειψη πολλών οικημάτων, εξαιτίας του υψηλού κόστους αποκατάστασης, επηρεάζει άμεσα την εικόνα του οικισμού, ο χαρακτήρας του οποίου έχει ιδιαίτερη αξία, αλλά δεν προβάλλεται αρκετά.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου αυτού παρουσιάζεται αντίστοιχα η swot ανάλυση για τις βρετανικές πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, του Bath, του Liverpool και της Παλιάς και της Νέας Πόλης του Εδιμβούργου.

11.4 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ BATH

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών του Bath Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> • Πληθώρα διατηρητέων κτισμάτων ρομαϊκής και γεωργιανής κυρίως περιόδου • Υψηλό ετήσιο κέρδος από τα Λουτρά της πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανεπαρκής προβολή των αξιών της πόλης • Συγκέντρωση επισκεπτών μόνο στο κέντρο της πόλης • Μεγάλο κόστος συντήρησης διατηρητέων κτισμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγαλύτερη προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης • Βελτίωση των σημείων εισόδων στην πόλη και παροχή πληροφοριών • Σύνταξη κατευθυντήριων οδηγιών αποκατάστασης κτιρίων • Εποπτεία σύγχρονων επεμβάσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία αποκατάστασης των κτιρίων σε κίνδυνο
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> • Αρμονική εναλλαγή αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μη προστασία του αστικού εξοπλισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Διατήρηση και ανάδειξη της πόλης ως ζωντανό αστικό κέντρο 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία εποπτείας των σύγχρονων παρεμβάσεων
Φυσικό περιβάλλον-Ελεύθεροι δημόσιοι χώροι	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδιαφέρουσα τοπογραφία • Ο ποταμός Avon είναι ένας σημαντικός διάδρομος άγριας φύσης • Περιοχή εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς στην περιφέρεια της πόλης (Cotswolds Area of Outstanding Natural Beauty) • Πράσινη περιβάλλουσα ζώνη των πόλεων Bath και Bristol • Εξαιρετικής ομορφιάς ιστορικά πάρκα 	<ul style="list-style-type: none"> • Αστάθεια του εδάφους • Υπερχείλιση ποταμού Avon • Ηχορύπανση • Μόλυνση ατμόσφαιρας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση των αξιών του ιστορικού κέντρου με τη σωστή διαχείριση της κατά μήκος περιοχής του ποταμού Avon 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποβάθμιση φυσικού περιβάλλοντος
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> • Το κέντρο της πόλης αποτελεί τόπο εμπορίου, πολιτισμού, επιχειρήσεων, τουρισμού και αναψυχής • Πανεπιστήμιο του Bath • Κορυφαίος ταξιδιωτικός προορισμός για τον εθνικό και ξένο πληθυσμό 	<ul style="list-style-type: none"> • Διαφορετικές ανάγκες τοπικής κοινωνίας και επισκεπτών • Επισκέψεις μικρής διάρκειας • Έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση • Μη ασφαλής κίνηση πεζών • Διέλευση βαριών οχημάτων και τουριστικών λεωφορείων μέσα από το ιστορικό κέντρο • Υποβάθμιση της εικόνας του μνημείου από τους οργανωμένους χώρους στάθμευσης και τη στάθμευση εντός τους ιστορικού κέντρου • Αναξιόπιστες δημόσιες συγκοινωνίες 	<ul style="list-style-type: none"> • Σωστή χωροθέτηση νέων χρήσεων με σκοπό τον περιορισμό κυκλοφορίας του αυτοκινήτου • Ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, πχ διαδρομές με πλοία στον ποταμό Avon, ιαματικός τουρισμός • Προώθηση χρήσης αστικής συγκοινωνίας με βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών • Δημιουργία ασφαλών δικτύων πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων • Εναλλακτικές διαδρομές κίνησης τροχοφόρων εκτός του ιστορικού κέντρου 	<ul style="list-style-type: none"> • Αισθητική υποβάθμιση του μνημείου και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής από την έντονη κυκλοφορία • Απομάκρυνση κατοικίας από το κέντρο
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση πληθυσμού • Υψηλό μορφωτικό επίπεδο 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάγκη εξασφάλισης νέων χώρων κατοικίας, εργασίας και κοινωνικού εξοπλισμού στο κέντρο 		

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών του Bath Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Οικονομικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Δευτερογενής και τριτογενής τομέας • Χαμηλό ποσοστό ανεργίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Πτώση βιομηχανικής δραστηριότητας • Υψηλό κόστος διαμονής στο ιστορικό κέντρο, γεγονός που προκαλεί πολλές μετακινήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση πολυήμερων διακοπών με σκοπό την τόνωση της τοπικής οικονομίας • Αξιοποίηση Πανεπιστημίων και προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλος αριθμός κτιρίων ανήκει στο δημόσιο, σε τοπικούς οργανισμούς και στο πανεπιστήμιο. Το 60% αυτών ανήκει στο Bath & North East Somerset Council 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολλές ιδιοκτησίες του Δημοσίου ενοικιάζονται σε ιδιώτες, την διαχείριση και την προστασία των οποίων έχουν οι τελευταίοι 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνολική παρέμβαση σε κτίρια που ανήκουν και διαχειρίζονται από το Δημόσιο, το Δήμο ή από άλλα πρόσωπα δημοσίου δικαίου 	<ul style="list-style-type: none"> • Τα προβλήματα διαχείρισης και η αδυναμία συνολικής παρέμβασης λόγω κόστους οδηγούν σε εγκατάλειψη
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς UNESCO • Προστασία από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς, το Bath & Somerset Council και το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού. • Στρατηγική για τη μελλοντική- επιθυμητή εξέλιξη της πόλης • Πληθώρα αποσπασματικών νομοθετικών πράξεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, οι οποίες ελήφθησαν υπόψη στη σύνταξη του Σχεδίου Διαχείρισης • Σχέδιο Διαχείρισης 2010 	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι από τις τοπικές υπηρεσίες • Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς 	<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση χρηματοδοτικών ευκαιριών 	<ul style="list-style-type: none"> • Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς, και αδιαφορία της πολιτείας
Φορείς Τοπικής Κοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> • Η τοπική κοινωνία συμμετέχει εν μέρει σε αποφάσεις που αφορούν την πόλη (δημόσιες διαβουλεύσεις, ερωτηματολόγια) 	<ul style="list-style-type: none"> • Διαφορετικές στρατηγικές διαχείρισης από τους εμπλεκόμενους φορείς 	<ul style="list-style-type: none"> • Περαιτέρω ενημέρωση των πολιτών και ενθάρρυνση της τοπικής κοινότητας να ασχοληθεί με την προστασία και τη συντήρηση του μνημείου 	<ul style="list-style-type: none"> • Άγνοια για τις πολιτιστικές αξίες του τόπου

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για την Παλιά Πόλη του Bath

Η πόλη του Bath είναι μια από τις ωραιότερες πόλεις της Μεγάλης Βρετανίας. Το αστικό τοπίο, η ποιότητα της αρχιτεκτονικής και οι φυσικές ομορφιές της πόλης την έκαναν να ξεχωρίσει και να ενταχθεί στη λίστα των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO από το 1987, πληρώντας τα κριτήρια (i), (ii) και (iv).

Η δημιουργία και η περαιτέρω ανάπτυξη της πόλης βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην ύπαρξη των θερμών πηγών της περιοχής. Οι πρώτοι κατακτητές του Bath, οι Ρωμαίοι, εκμεταλλευόμενοι το γεγονός αυτό, κατασκεύασαν πλήθος λουτρών και μνημειακών κτιρίων τα οποία συγκέντρωναν μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Η πόλη παρέμεινε ως θρησκευτικό κέντρο για πολλά χρόνια, ενώ κατά τη διάρκεια της μεσαιωνικής περιόδου εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό κέντρο με έντονη δραστηριότητα στην

παραγωγή μαλλιού. Κατά τη διάρκεια του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα, η προσέλευση του κόσμου γινόταν μόνο λόγω της ύπαρξης των ιαματικών πηγών της περιοχής. Το 18^ο αιώνα η πόλη του Bath αποτέλεσε πλέον τόπο συγκέντρωσης υψηλών προσώπων, επεκτάθηκε σημαντικά και κατασκευάστηκαν πλήθος νέων κτιριακών συγκροτημάτων. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο πληθυσμός του Bath έφθασε τους 80.000 περίπου κατοίκους και η ανοικοδόμηση της πόλης ήταν έντονη.

Σήμερα, η πόλη του Bath αποτελεί ένα σύγχρονο και ζωντανό εμπορικό, εκπαιδευτικό, διοικητικό και τουριστικό κέντρο, το οποίο ως ένα μίγμα της ιστορίας και της σύγχρονης ζωής, συνεχώς μεταβάλλεται, αναπτύσσεται, οργανώνεται και προσαρμόζεται στις σύγχρονες απαιτήσεις. Ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται περίπου στους 89.000 κατοίκους. Περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό διατηρητέων κτιρίων, ενώ η έκταση της προστατευόμενης περιοχής – conservation area καλύπτει τα 2/3 του συνόλου της πόλης. Τα νεοκλασικά κτήρια σε συνδυασμό με το περιβάλλον και το αστικό τοπίο, οι φυσικές ομορφιές και η χωροταξική οργάνωση της πόλης της κάνουν να ξεχωρίζει από κάθε άλλη πόλη της Μεγάλης Βρετανίας.

Παρόλα αυτά, προβλήματα υπάρχουν, τα κυριότερα εκ των οποίων εστιάζονται κυρίως στους περιορισμένους διαθέσιμους πόρους και την ελλιπή χρηματοδότηση, το υψηλό κόστος διαμονής στο κέντρο, την έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση, την άγνοια για τις πολιτιστικές αξίες του τόπου και την αδυναμία αποκατάστασης των κτιρίων που βρίσκονται σε κίνδυνο. Το Σχέδιο Διαχείρισης το οποίο αναθεωρήθηκε πρόσφατα προσπαθεί να επιλύσει τέτοιου είδους ζητήματα, άλλοτε βραχυπρόθεσμα και άλλοτε μακροπρόθεσμα, θέτοντας στόχους και στρατηγικές για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και την προστασία του ιστορικού κέντρου της πόλης.

11.5 SWOT ANALΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗ & ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ LIVERPOOL

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της ναυτιλιακής – εμπορικής πόλης του Liverpool Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> • Πολιτιστική πόλη • Πληθώρα οικοδομημάτων του πρώιμου γοτθικού ρυθμού αλλά και της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής • Εξαιρετικά σύνολα δημόσιων κτιρίων με πολιτιστικές χρήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη προβολή της ιστορίας της πόλης, της συμβολής της στη Βιομηχανική Επανάσταση και στην άνοδο της βρετανικής αυτοκρατορίας • Περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι από τις τοπικές υπηρεσίες • Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς 	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση, προστασία και ενίσχυση του μοναδικού χαρακτήρα και της ιδιαίτερης αισθητικής ποιότητας της περιοχής • Εξασφάλιση υψηλού σχεδιασμού και ποιότητας κατασκευής επενδύσεων εντός της πόλης και της περιβάλλουσας ζώνης προστασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνος υποβάθμισης του ιστορικού χαρακτήρα και της αξίας της πόλης εξαιτίας της νέας ανάπτυξης • Απόλεια του χαρακτήρα και της αυθεντικότητας • Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς, και αδιαφορία της πολιτείας
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> • Διακριτά πολεοδομικά σύνολα με πολλά αξιόλογα διατηρητέα κτίσματα • Καλή κατάσταση διατήρησης των δημόσιων κτιρίων εντός των ορίων της πόλης • Η δύσκολη οικονομική κατάσταση της πόλης από το 1950 και μετά δεν ενθάρρυνε τις επενδύσεις και διατηρήθηκε έτσι ο πολιτιστικός πλούτος της πόλης • Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπλασης – αστικού εξευγενισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Μη χρησιμοποίηση των παλιών βιομηχανικών κτιρίων και αποθηκών • Σημαντικός αριθμός κτιρίων σε κίνδυνο • Κακής ποιότητας αστικός εξοπλισμός • Παλιά κελύφη κατοικίας, πολλά από τα οποία είναι προ του 1919⁵⁷² • Άδεια – εγκαταλελειμμένα κελύφη κατοικίας⁵⁷³ • Αλλοίωση του εσωτερικού των ιστορικών κτιρίων 	<ul style="list-style-type: none"> • Εφαρμογή σχεδίων ανάπλασης που συντηρούν και ενισχύουν την αξία της περιοχής • Επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτιρίων • Ανάπτυξη και διατήρηση υψηλής ποιότητας δημόσιου χώρου • Καταγραφή των κτιρίων σε κίνδυνο και καθιέρωση μακροπρόθεσμου προγράμματος για την επισκευή τους 	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη ή ακατάλληλη προστασία. • Η μουσειακή προστασία μπορεί να οδηγήσει σε στασιμότητα και καθυστέρηση των προγραμμάτων ανάπλασης • Μη αποτελεσματική συντήρηση και έλεγχος της δομημένης κληρονομιάς και του αστικού τοπίου
Φυσικό περιβάλλον-Ελεύθεροι δημόσιοι χώροι	<ul style="list-style-type: none"> • Παραλιακό μέτωπο • Έντονη ύπαρξη υγρού στοιχείου με λίμνες, κανάλια, ποτάμια 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποσπασματικοί χώροι πρασίνου – ελλιπές δίκτυο • Αδυναμία εξεύρεσης χώρων στον πυκνοδομημένο ιστό με σκοπό τη δημιουργία πάρκων και κήπων 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη και διατήρηση υψηλής ποιότητας δημόσιου χώρου • Ενίσχυση βιοποικιλότητας • Εξασφάλιση ότι η διαχείριση της περιοχής πραγματοποιείται σύμφωνα με το εθνικό και τοπικό πολιτικό πλαίσιο προστασίας για το φυσικό περιβάλλον • Αναζήτηση ευκαιριών για τη συντήρηση φυσικών πόρων 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποβάθμιση και χαμηλής ποιότητας δημόσιος χώρος
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> • Ναυτιλιακή και εμπορική πόλη • Τρία πανεπιστημιακά ιδρύματα • Αθλητικές εγκαταστάσεις • Τουριστική πόλη και κέντρο αναψυχής για τις γύρω περιοχές • Αξιόπιστα μέσα μαζικής μεταφοράς 	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη προβολή των καινοτομιών και πρωτοποριών της πόλης σε τομείς όπως η τεχνολογία αποβάρων, η διαχείριση λιμένων και τα συστήματα μεταφοράς • Μη χρησιμοποίηση των αποβάρων και των υφιστάμενων εγκαταστάσεων στο λιμάνι της πόλης • Υποβαθμισμένες⁵⁷⁴ και κακόφημες περιοχές • Έλλειψη κατοικίας – εγκαταλελειμμένα κελύφη • Κυκλοφοριακή συμφόρηση⁵⁷⁵ στους δρόμους της πόλης • Ηχορύπανση • Έλλειψη χώρων στάθμευσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση νέων επενδύσεων με επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτιρίων • Παροχή υψηλής ποιότητας διαδρομών πεζών και ποδηλάτων • Εξασφάλιση περιοχών κατοικίας με υποδομές • Διαχείριση των μεταφορικών μέσων εντός και γύρω από την πόλη έτσι ώστε να μην αλλοιώνεται ο ιστορικός της χαρακτήρας • Βελτίωση της πρόσβασης, της σύνδεσης και της μετακίνησης προς και μέσα στην περιοχή προς όφελος των επισκεπτών, των χρηστών και των τοπικών κοινοτήτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκατάλειψη ιστορικών κτιρίων • Κυκλοφοριακή συμφόρηση και υποβάθμιση ποιότητας ζωής

⁵⁷² Liverpool City Council. *House condition and energy survey 2006*. <http://liverpool.gov.uk/Images/tcm21-74618.pdf>

⁵⁷³ Υπολογίζεται ότι υπάρχουν 14.630 άδειες κατοικίες. Οπ. παρ.

⁵⁷⁴ Στο Liverpool βρίσκονται οι 4 από τις 10 φτωχότερες περιοχές στη χώρα. *Economy of Liverpool*. http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Liverpool

⁵⁷⁵ Η πόλη του Liverpool βρίσκεται μέσα στις 10 πόλεις με έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση στη Μεγάλη Βρετανία. *Liverpool among the UK's most congested cities*. <http://www.choicequote.co.uk>

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της ναυτιλιακής – εμπορικής πόλης του Liverpool Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Συγκέντρωση διαφόρων εθνικοτήτων • Συγκέντρωση τουριστικού πληθυσμού καθόλη τη διάρκεια του χρόνου 	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντική μείωση πληθυσμού από το 1930 και μετά • Μετακινήσεις πληθυσμού με σκοπό την εργασία και τη διασκέδαση και όχι τη μόνιμη κατοικία • Εγκληματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> • Συγκράτηση και ενίσχυση πληθυσμού με νέες θέσεις εργασίας και κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεχής μείωση του πληθυσμού • Εγκληματικότητα
Οικονομικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Τουριστικό, πανεπιστημιακό και αθλητικό κέντρο • Τριτογενής τομέας απασχόλησης • Μείωση ανεργίας • Ανάπτυξη επιχειρήσεων • Ζήτηση κατοικίας στο κέντρο της πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα • Χαμηλό ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού στη ναυτιλία και το λιμάνι της πόλης • Υψηλό κόστος διαμονής σε καλές περιοχές και κακή κατάσταση κτιρίων με χαμηλά εισοδηματικά στρώματα σε υποβαθμισμένες περιοχές • Σημαντική αύξηση τιμών πώλησης κατοικίας στο κέντρο της πόλης της τάξεως του 132% • Χαμηλά εισοδηματικά στρώματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Περαιτέρω ανάπτυξη τοπικών επιχειρήσεων και παροχή εργασίας • Ενίσχυση πανεπιστημιακών ιδρυμάτων • Εξασφάλιση προσιτής κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Η άνοδος τιμών ενοικίασης και πώλησης κτιρίων οδηγεί στην εγκατάλειψη και τον κοινωνικό αποκλεισμό
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	<ul style="list-style-type: none"> • Ιδιοκτησία και διαχείριση σημαντικού αριθμού κτιρίων από τις τοπικές αρχές • Αγγλικοί συνεταιρισμοί • Υψηλό ποσοστό ιδιωτικών ιδιοκτησιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη χρηματοδότησης για συντήρηση και επισκευή των ιδιωτικών κατοικιών με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη 	<ul style="list-style-type: none"> • Συστηματική και οργανωμένη επέμβαση σε κτίρια που ανήκουν στο δημόσιο 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής χρηματοδότηση • Αδιαφορία πολιτών • Αδιαφορία κρατικών φορέων
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς UNESCO • Προστασία από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς, το Liverpool City Council και το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού • Σχέδιο Διαχείρισης 2003 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής χρηματοδότηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη του Σχεδίου Διαχείρισης σε όλες τις αποφάσεις, τα σχέδια και τις πολιτικές 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής χρηματοδότηση και αδιαφορία από κρατικούς φορείς
Φορείς Τοπικής κοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> • Δημόσια διαβούλευση για θέματα που αφορούν την πόλη και τη ζωή σε αυτήν 	<ul style="list-style-type: none"> • Χαμηλά εισοδηματικά στρώματα • Χαμηλό επίπεδο μόρφωσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση της περιοχής και στη λήψη αποφάσεων • Προώθηση της γνώσης και των αξιών της περιοχής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο • Εξασφάλιση κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε συνεργασία με άλλες πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και διάδοσή τους στο ευρύ κοινό 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδιαφορία για την ιστορία και τις πολιτιστικές αξίες του τόπου

M. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για την ναυτιλιακή – εμπορική πόλη του Liverpool

Η πόλη του Λίβερπουλ ιδρύθηκε το 1207 και εξαιτίας της στρατηγικής της θέσης υπήρξε μεγάλο εμπορικό λιμάνι, από όπου διακινούνταν και μεταφέρονταν εμπορεύματα σε ολόκληρο τον κόσμο. Μέχρι τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, ο πληθυσμός της πόλης έφθανε μόλις τους 500 κατοίκους, ενώ σημαντική αύξηση αυτού εξαιτίας του δουλεμπορίου παρατηρήθηκε στις αρχές του 17^{ου} αιώνα. Οι εμπορικές εγκαταστάσεις της πόλης και ο μεγάλος λιμένας υπήρξαν σημαντικοί παράγοντες για

την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αλλά και ολόκληρης της χώρας. Καινοτόμησε και πρωτοπόρησε σε πολλούς τομείς και έφερε σε επαφή πολιτισμούς από ολόκληρο τον κόσμο. Χρησιμοποιώντας τις τεχνολογίες μεταφοράς και συγκεκριμένα με τη δημιουργία καναλιών, σιδηροδρομικών γραμμών και σηράγγων, μεταφέρονταν και διακινούνταν αγαθά σε πολλές πόλεις τόσο εντός, όσο και εκτός της χώρας. Τα επόμενα χρόνια παρατηρήθηκε έντονη ανοικοδόμηση. Κατασκευάστηκαν πολλά συγκροτήματα κατοικιών στα προάστια της πόλης και μεγαλοπρεπή κτίρια και επιβλητικά οικοδομήματα, μερικά εκ των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα.

Δυστυχώς όμως, κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, η πόλη δέχθηκε πολλές αεροπορικές βομβιστικές επιδρομές, γεγονός που είχε ως συνέπεια την καταστροφή μεγάλου τμήματος αυτής. Υπήρχε αισθητή οικονομική πτώση της περιοχής, μεγάλο μέρος του θαλάσσιου εμπορίου είχε μεταφερθεί πλέον σε λιμάνια στο νότιο τμήμα της χώρας, οι παραδοσιακές βιομηχανικές μονάδες μειώνονταν συνεχώς, ενώ η ανεργία είχε φθάσει στα ύψη. Τα επόμενα χρόνια η πόλη συνέχισε να παρακμάζει. Μόλις πρόσφατα και συγκεκριμένα τα τελευταία δέκα χρόνια άρχισαν να γίνονται προσπάθειες μέσω προγραμμάτων ανάπλασης για την αλλαγή, το μετασχηματισμό και την ανάπτυξη της πόλης. Σήμερα είναι ένα ακέραιο και αυθεντικό αστικό τοπίο με ιδιαίτερη ιστορική, τεχνολογική και κοινωνική σημασία.

Η ανάγκη διάσωσης και προστασίας του τόπου αυτού αναγνωρίστηκε τον Ιούλιο του 1968 όταν χαρακτηρίστηκε ως προστατευόμενη περιοχή – conservation area η Castle Street. Ακολούθησε η προστασία των περιοχών William Brown Street, Albert Dock, Duke Street και Stanley Dock, ενώ η UNESCO ένταξε τη ναυτιλιακή και εμπορική πόλη του Λίβερπουλ στις Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2004. Η συνολική έκταση της πόλης φθάνει τα 136 εκτάρια, ενώ η περιβάλλουσα ζώνη προστασίας της έχει συνολική επιφάνεια 750.5 εκτάρια. Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη σήμερα είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού, τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, η εγκληματικότητα, η ελλιπής χρηματοδότηση, η αδιαφορία των πολιτών για τις πολιτιστικές αξίες του τόπου εξαιτίας του χαμηλού επιπέδου μόρφωσης και η απώλεια του χαρακτήρα και της αυθεντικότητας.

11.6 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΝΕΑ

ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΥ

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς και της Νέας Πόλης του Εδιμβούργου Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Πολιτισμικό περιβάλλον	<ul style="list-style-type: none"> Μοναδικότητα και υψηλές αισθητικές αξίες της Παλιάς και της Νέας Πόλης Η μεσαιωνική πόλη και η πόλη της Αναγέννησης εναρμονίζονται άριστα μεταξύ τους Το κάστρο του Εδιμβούργου αποτελεί ένα διεθνές σύμβολο, μνημείο, τοπόσημο 	<ul style="list-style-type: none"> Φτώχη ή ανεπαρκής συντήρηση με χρήση ακατάλληλων υλικών σε ιστορικά κτήρια Καταστροφή εσωτερικών ιστορικών χώρων λόγω αναρμόδιας ή ακατάλληλης επέμβασης Απώλεια πολιτικών και θεσμικών λειτουργιών, χρήσεων και παραδόσεων που αφορούν στο ρόλο του Εδιμβούργου ως πρωτεύουσα της Σκωτίας 	<ul style="list-style-type: none"> Εξεύρεση πόρων από χρηματοδοτικά προγράμματα Χρήση κατάλληλων υλικών και υψηλής ποιότητας τεχνικών Διατήρηση παραδοσιακών θεσμικών και πολιτικών λειτουργιών 	<ul style="list-style-type: none"> Απώλεια ποιότητας και αυθεντικότητας λόγω διάβρωσης και φθοράς, φθοράς λόγω χρήσης, ανεπαρκείς ή κακώς επιμελημένες επισκευές
Αστικός ιστός	<ul style="list-style-type: none"> Αρμονικός συνδυασμός των δυο διακριτών πολεοδομικών ενότητων, της Παλιάς και της Νέας Πόλης Αυστηρή γεωμετρία της Νέας Πόλης και μεσαιωνικός σχεδιασμός της Παλιάς Κτίρια υψηλής αρχιτεκτονικής και ιστορικού ενδιαφέροντος Το 75% περίπου των κτηρίων στην πόλη είναι χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα 	<ul style="list-style-type: none"> Χρήση αρχιτεκτονικών μορφολογικών στοιχείων ξένων με το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία των προστατευόμενων περιοχών Αρκετές πυκνοδομημένες περιοχές Περίπου 9.500 άδεια κελύφη (εγκαταλελειμμένα κτίρια ή εποχιακή κατοίκηση) 	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλή ποιότητα αστικού σχεδιασμού Έλεγχος των κτηρίων σε κίνδυνο Αναβάθμιση των υφιστάμενων περιοχών κατοικίας και εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ζωής 	<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση του αριθμού των κτηρίων που βρίσκονται σε κίνδυνο Αλλοίωση του χαρακτήρα και της αυθεντικότητας από τις σύγχρονες παρεμβάσεις
Φυσικό περιβάλλον-Ελεύθεροι δημόσιοι χώροι	<ul style="list-style-type: none"> Ιδιαίτερη τοπογραφία με τους λόφους του Castle Rock και Calton Hill και Salisbury Περιβάλλουσα ζώνη προστασίας Πολυάριθμοι μεγάλης έκτασης δημόσιοι και ιδιωτικοί κήποι Παραθαλάσσιο μέτωπο 	<ul style="list-style-type: none"> Υποβάθμιση της τοπογραφίας και του ανάγλυφου εξαιτίας ακατάλληλων επεμβάσεων Περιορισμένη χρήση των δημόσιων ελεύθερων χώρων Η απώλεια του χώρου πρασίνου που οριοθετεί την Παλαιά και τη Νέα Πόλη 	<ul style="list-style-type: none"> Συστηματικός έλεγχος παρεμβάσεων Ανάπλαση παραλιακού μετώπου Προστασία και διατήρηση του πρασίνου δημόσιου χώρου Μεγαλύτερη δημόσια χρήση των κήπων 	<ul style="list-style-type: none"> Αλλοίωση της τοπογραφίας και των οπτικών φηγών από τα σύγχρονα οικοδομήματα ‘Νεκροί’ χώροι πρασίνου στην πόλη
Λειτουργική φυσιογνωμία-Κυκλοφορία	<ul style="list-style-type: none"> Διοικητικό, εμπορικό, τουριστικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό κέντρο Κατασκευή νέων συγκροτημάτων κατοικίας για εξυπηρέτηση σύγχρονων αναγκών Κατασκευή σύγχρονου δικτύου τραμ Αξιόπιστη λειτουργία μέσω μαζικής μεταφοράς Περιφερειακοί χώροι στάθμευσης και μετεπιβίβαση στο κέντρο της πόλης Έντονη χρήση ποδηλάτου και μέσω μαζικής μεταφοράς 	<ul style="list-style-type: none"> Έντακτη χρήση του ιστορικού κέντρου με υπερεκμετάλλευση γης Απομάκρυνση παραδοσιακών χρήσεων Έλλειψη κατοικίας Εγκατάλειψη κτηρίων εξαιτίας ακατάλληλης χρήσης Κυκλοφοριακή συμφόρηση κατά τις ώρες αιχμής⁵⁷⁶ Οι στενοί δρόμοι της Παλιάς Πόλης και οι αυστηροί περιορισμοί στη στάθμευση και στην κυκλοφορία των αυτοκινήτων επιβαρύνουν την κυκλοφορία Κακός σχεδιασμός ποδηλατοδρόμων με αποτέλεσμα ο αριθμός των ατυχημάτων να αυξάνεται συνεχώς⁵⁷⁷ 	<ul style="list-style-type: none"> Προστασία της αστικής μορφής και των ευδιάκριτων χαρακτήρων των διαφορετικών περιοχών της πόλης Παροχή προσίτης κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> Απώλεια ποιότητας χώρου Εγκατάλειψη ιστορικών κτηρίων Αδυναμία ένταξης νέων χρήσεων που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες ζωής

⁵⁷⁶ 7:30- 9:30 το πρωί και 16:00-18:00 το απόγευμα.

⁵⁷⁷ *Transport in Edinburgh*. http://en.wikipedia.org/wiki/Transport_in_Edinburgh

Ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών της Παλιάς και της Νέας Πόλης του Εδιμβούργου Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Analysis				
	Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Δημογραφικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντική αύξηση πληθυσμού 	<ul style="list-style-type: none"> • 4600 άστεγοι⁵⁷⁸ • Η μη παροχή προσιτής κατοικίας οδηγεί σε εγκατάλειψη του κέντρου της πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> • Συγκράτηση και ενίσχυση πληθυσμού με νέες θέσεις εργασίας και κατοικίας • Ενίσχυση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μετακίνηση πληθυσμού και εγκατάλειψη του κέντρου με σκοπό την εύρεση προσιτής κατοικίας
Οικονομικά στοιχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Πρωτογενής, αλλά κυρίως δευτερογενής και τριτογενής⁵⁷⁹ τομέας απασχόλησης • Χαμηλό ποσοστό ανεργίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάγκη θέσεων εργασίας για απορρόφηση πληθυσμού • Ζήτηση⁵⁸⁰ κατοικίας με αποτέλεσμα να υπάρχει υψηλό κόστος διαμονής⁵⁸¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση του εμπορικού τομέα • Ενθάρρυνση νέων επενδύσεων μικτών χρήσεων • Προώθηση πολιτιστικού τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μη συγκράτηση του πληθυσμού, είτε λόγω έλλειψης κατοικίας, είτε λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας
Θεσμικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> • Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς UNESCO • Προστασία από τον Οργανισμό Αγγλικής Κληρονομιάς, το Edinburgh City Council και το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού • Σχέδιο Διαχείρισης 2005 – αναθεώρηση 2010 • Χρηματοδότηση από τον Οργανισμό Edinburgh World Heritage 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένες χρηματοδοτήσεις⁵⁸² από το Edinburgh City Council και το Historic Scotland 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη και πιστή εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης • Εξεύρεση πόρων από χρηματοδοτικά προγράμματα, δωρεές, φιλανθρωπικά ιδρύματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Περαιτέρω μειώσεις στις χρηματοδοτήσεις • Αδυναμία υποστήριξης του Σχεδίου Διαχείρισης
Φορείς Τοπικής κοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> • Δημόσια διαβούλευση για το σχέδιο διαχείρισης της πόλης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει • Ενεργός συμμετοχή στην αναθεώρηση του Σχεδίου Διαχείρισης 	<ul style="list-style-type: none"> • Άγνοια επισκεπτών για την προστασία της πόλης και την κήρυξη της από την UNESCO 	<ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση συμμετοχής των διαφορετικών κοινοτήτων στη διαχείριση της περιοχής • Ενίσχυση της γνώσης και της κατανόησης μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Άγνοια για τις αξίες της πόλης, τα οφέλη και τις υποχρεώσεις

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για την Παλιά και Νέα Πόλη του Εδιμβούργου

Η Παλιά και η Νέα Πόλη του Εδιμβούργου εναρμονίζονται άριστα μεταξύ τους, συνδυάζουν υψηλές αισθητικές αξίες και ανήκουν στον κατάλογο των ιστορικών Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από το 1995. Η αυστηρή γεωμετρία της Νέας Πόλης και ο μεσαιωνικός σχεδιασμός της Παλιάς, τα αξιόλογα διατηρητέα κελύφη, η ιδιαίτερη τοπογραφία και το αστικό πράσινο, όλα μαζί συντελούν στη δημιουργία ενός συνόλου με μοναδική ομορφιά.

⁵⁷⁸ Blackley M., *City urged to tackle 10,000 Capital homes lying empty*. Edinburgh Evening News. 20 January 2011

⁵⁷⁹ Η Πόλη Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς προσελκύει κάθε χρόνο 4 εκατομμύρια επισκέπτες. Edinburgh World Heritage. *Living in the World Heritage Site. A property owners guide*. 2010

⁵⁸⁰ Υπολογίζεται ότι υπάρχει ζήτηση για 70.200 νέα σπίτια για την ευρύτερη περιοχή και 33.900 σπίτια για την πόλη του Εδιμβούργου τα οποία θα καλύψουν τις ανάγκες για το χρονικό διάστημα 2001 - 2015. Edinburgh City Local Plan. *Housing and Community Facilities*. December 2009.

⁵⁸¹ Περίπου το 1/3 του πληθυσμού μετακινείται προς το Εδιμβούργο για εργασία εξαιτίας του υψηλού κόστους διαμονής στην πόλη. Edinburgh City Local Plan. *Housing and Community Facilities*. December 2009.

⁵⁸² Περικοπές σημειώθηκαν από το Edinburgh City Council το έτος 2009-2010 στους μισθούς των υπαλλήλων (από £116,745 σε £86,745), ενώ αντίστοιχα υπήρξε μείωση κατά £110,000 στη χρηματοδότηση για έργα συντήρησης και επισκευών. Αντίστοιχα ο Οργανισμός Historic Scotland έκανε περικοπές της τάξεως των £250,000. Allan T., «Tight budgets loom for Edinburgh World Heritage Trust», *Guardian Edinburgh*, 17 Μαΐου 2010.

Η ιστορία της πόλης πιθανολογείται ότι ξεκίνησε την εποχή του Χαλκού και του Σιδήρου. Κατά τη διάρκεια του 10^{ου} αιώνα η περιοχή κατελήφθη από τους Σκωτσέζους, ενώ τα επόμενα χρόνια με εντολή του τότε βασιλιά, κτίστηκε το κάστρο της πόλης στην κορυφή του Castle Rock και άρχισε να δημιουργείται ο πρώτος οικιστικός πυρήνας.

Τον 12^ο αιώνα πλέον η πόλη είχε εξελιχθεί σημαντικά, ενώ το 1550 εκτιμάται ότι ο πληθυσμός της είχε φθάσει τους 15.000 κατοίκους. Τα επόμενα χρόνια αυτά παρουσιάζεται έντονη ανοικοδόμηση στην πόλη, καθώς πολλά αξιόλογα κτίρια μαρτυρούν την ευημερία και την κουλτούρα των κατοίκων της περιοχής. Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα η πόλη πυκνοδομείται. Λόγω του περιορισμένου ελεύθερου χώρου εντός των τειχών αποκτά ψηλά κτίρια των 11 ή ακόμα και των 14 ορόφων, πολλά από τα οποία διατηρούνται και ξεχωρίζουν μέχρι σήμερα στην Παλιά Πόλη. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Νέα Πόλη του Εδιμβούργου είχε πλέον δημιουργηθεί. Αν και δεν διατηρήθηκε πιστά ο αυστηρός κάρναβος του Craig, παρόλα αυτά αποτελεί ένα από τα καλύτερα παραδείγματα πολεοδομικού σχεδιασμού στον κόσμο, ενώ παράλληλα συγκεντρώνει πλήθος εξαιρετών οικοδομημάτων αρχιτεκτονικής. Παρά το ξέσπασμα και τις καταστροφές των δυο Παγκοσμίων πολέμων, το Εδιμβούργο κατάφερε να παραμείνει μια πόλη παροχής υπηρεσιών, τραπεζικών συναλλαγών και τοπικών επιχειρήσεων. Παράλληλα, έμφαση δόθηκε και στην πολιτιστική εικόνα της πόλης, καθώς κτίστηκαν πολλά θέατρα, αίθουσες σύγχρονης τέχνης και συνεδριακοί χώροι, καθώς επίσης διαφόρων ειδών θεματικά μουσεία και πολιτιστικά κέντρα.

Σήμερα η πόλη του Εδιμβούργου εξακολουθεί να είναι μια από τις ωραιότερες πόλεις της Σκωτίας, αλλά και γενικότερα ολόκληρης της Μεγάλης Βρετανίας. Η πλούσια ιστορία της, το κάστρο πάνω στο λόφο και οι ποικίλες εικόνες που προσφέρει τόσο από την Παλιά, όσο και από την Νέα Πόλη προκαλούν έντονα συναισθήματα και προσελκύουν επισκέπτες καθόλη τη διάρκεια του χρόνου.

Τα ζητήματα που απασχολούν τους φορείς διαχείρισης του μνημείου είναι κυρίως η κακή και ακατάλληλη συντήρηση, τα άδεια κελύφη, η περιορισμένη χρήση των δημόσιων ελεύθερων χώρων, οι μειωμένες χρηματοδοτήσεις, η αδυναμία παροχής κατοικίας, το υψηλό κόστος διαμονής και η ανεπαρκής προβολή της πόλης παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

11.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΟΛΕΩΝ

Όπως είναι εμφανές από τα παραπάνω και οι πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Μεγάλης Βρετανίας, παρά το σαφέστερο και αυστηρότερο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας που ισχύει στη χώρα, αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, τα κυριότερα εκ των οποίων είναι οι περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι από τοπικούς και κρατικούς φορείς, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η άγνοια των πολιτών, η αύξηση του αριθμού των κτηρίων που είναι εγκαταλελειμμένα και βρίσκονται σε κίνδυνο, καθώς επίσης το υψηλό κόστος ζωής στο κέντρο των πόλεων, η μετακίνηση του πληθυσμού και ο κίνδυνος υποβάθμισης του ιστορικού χαρακτήρα και της αξίας της πόλης εξαιτίας της νέας ανάπτυξης.

Αναμφίβολα η γήρανση των κελυφών, οι πιέσεις από τον τουρισμό και την κυκλοφορία, οι νέες επενδύσεις, η μεταβολή και η προσαρμογή στις σύγχρονες απαιτήσεις, αποτελούν ζητήματα των οποίων οι συνέπειες είναι συνήθως αρνητικές για τα περισσότερα πολιτιστικά - ιστορικά κέντρα πόλεων κληρονομιάς. Απειλείται καθημερινά η αυθεντικότητα και η συνοχή τους, ενώ η διαχείριση και ο έλεγχός τους, όπως έχει ήδη αναφερθεί, παραμένουν σύνθετα και περίπλοκα εγχειρήματα.

Επιχειρώντας να αποδοθούν και να κατηγοριοποιηθούν όλοι οι παραπάνω πολεοδομικοί παράγοντες, έτσι ώστε να προκύψει ένα συγκριτικό πλαίσιο μεταξύ των δυο χωρών, καθώς επίσης να διεξαχθούν συμπεράσματα για την προστασία και τη διαχείριση των ιστορικών πόλεων της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας, προέκυψαν οι πίνακες που ακολουθούν.

	Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου	Χώρα Πάτμου	Παλιά Πόλη Κέρκυρας	Bath	Liverpool	Παλιά και νέα Πόλη Εδμψούργου
Δημογραφικά στοιχεία	Συνεχής μείωση και γήρανση πληθυσμού	Σταθερότητα πληθυσμού	Αύξηση & γήρανση πληθυσμού	Αύξηση πληθυσμού	Μείωση πληθυσμού	Σημαντική αύξηση πληθυσμού
Οικονομικά στοιχεία	Αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό	Πρωτογενής & τριτογενής τομέας	Πρωτογενής & τριτογενής τομέας	Δευτερογενής & τριτογενής τομέας	Πρωτογενής, τριτογενής & μείωση δευτερογενούς τομέα	Πρωτογενής αλλά κυρίως δευτερογενής και τριτογενής τομέας
Θεσμική κατοχύρωση	Ικανοποιητική διαχείριση	Προβληματική διαχείριση	Μη ίδρυση φορέα διαχείρισης	Σχέδιο Διαχείρισης 2010	Σχέδιο Διαχείρισης 2003	Σχέδιο Διαχείρισης 2011
Πολιτισμικό περιβάλλον	Ποικιλία αρχ/κών μορφών διαφόρων περιόδων	Πληθώρα θρησκευτικών κτισμάτων	Ποικιλία αρχ/κών τυπολογίων	Πληθώρα διατηρητέων κτισμάτων	Πληθώρα οικοδ. βιομηχανικής αρχιτεκτονικής	Πληθώρα διατηρητέων κτισμάτων
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	Πολυιδ/σία	Πολυιδ/σία & ξένος πληθυσμός	Κατακ/σμός & πολυιδ/σία	Η πλειοψηφία ανήκει στο Bath & N. East Sommerset Council	Υψηλό ποσοστό ιδιωτικών ιδιοκτησιών	Υψηλό ποσοστό ιδιωτικών ιδιοκτησιών
Κυκλοφοριακή οργάνωση	Κυκλοφοριακή συμφόρηση & ανεπαρκή μέτρα	Ικανοποιητική	Κυκλοφοριακή συμφόρηση	Κυκλοφοριακή συμφόρηση	Έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση	Επιβαρυνόμενη κυκλοφορία
Περιβάλλον	Ικανοποιητική κατάσταση δημ. χώρου	Καλή κατάσταση δημ. χώρου	Καλή κατάσταση δημ. χώρου	Εξαιρετική φυσική ομορφιά & τοπογραφία	Έλλειψη και αποσπασματικοί χώροι πρασίνου υψηλής ποιότητας	Μεγάλης έκτασης 'νεκροί' χώροι πρασίνου υψ. ποιότητας
Αστικός ιστός	Μέτρια διατήρηση μεσαιωνικού ιστού	Καλή διατήρηση μεσαιωνικού ιστού	Διακριτά πολεοδομικά σύνολα	Εναλλαγή αρχ. & φυσικής κληρονομιάς	Διακριτά πολεοδομικά σύνολα	Εναρμόνιση μεσαιωνικής και αναγεν/κής πόλης
Λειτουργική φυσιογνωμία	Υπερίσχυση τριτ. τομέα	Προσκυν/ικό κέντρο	Σύγχρονο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό & πολιτιστικό κέντρο	Εμπορικό, τουριστικό & πολιτιστικό κέντρο	Ναυτιλιακό, εμπορικό & εκπαιδευτικό πόλη	Διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και εκπαιδευτικό κέντρο
Φορείς Τοπικής Κοινωνίας	Έλλειψη διαλόγου, συμμετοχής & ενημέρωσης	Αδιαφορία & άγνοια ωφελειών	Αδυναμία συμμετοχής & άγνοια ωφελειών	Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας	Συμμετοχή πολιτών αλλά χαμηλό επίπεδο μόρφωσης	Ενεργός συμμετοχή
Διατήρηση κτηρίων και συνόλων	Πολυετής εγκατάλειψη και φθορά	Αλλοίωση από σύγχρονες επεμβάσεις	Φθορά, εγκατάλειψη & αλλοίωση από σύγχρονες επεμβάσεις	Αλλοίωση από σύγχρονες παρεμβάσεις	Παλιά κελύφη & μη επαναχρησιμοποίηση ιστορικών κτηρίων	Σημαντικός αριθμός κτηρίων σε κίνδυνο & ακατάλληλη συντήρηση

Μ. Μιχαλάκη, SWOT ανάλυση για τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και της Μ. Βρετανίας

Αναμφίβολα, από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι οι ελληνικές πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς υστερούν στη θεσμική κατοχύρωση, την οργάνωση, τον προγραμματισμό και τη διαχείρισή τους. Καμία ελληνική πόλη στην ουσία δεν εφαρμόζει ένα οργανωμένο και συντονισμένο πρόγραμμα με στόχους και δράσεις, γεγονός το οποίο γίνεται άμεσα αντιληπτό από την ποιότητα του αστικού χώρου και την εικόνα που παρουσιάζουν οι πόλεις αυτές σήμερα.

Αντίθετα, στις βρετανικές πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν ήδη εφαρμοστεί τα σχέδια διαχείρισης των πόλεων, πολλά εκ των οποίων έχουν ήδη αναθεωρηθεί με σκοπό να ενσωματώσουν τις αλλαγές που έχουν προκύψει είτε σε οικονομικό, κοινωνικό ή χωροταξικό επίπεδο.

Όσον αφορά τη συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις⁵⁸³ που λαμβάνονται για τη σωστή λειτουργία και διαχείριση των πόλεων, είναι εμφανές ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει ακόμα η δυνατότητα αυτή. Στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, μέσα στο 2012 τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση για πρώτη φορά η νέα πολεοδομική μελέτη του τειχισμένου οικισμού και παρά τις ελπίδες, δεν υπήρξε ενδιαφέρον, διάλογος και ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών. Στην Πάτμο δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ το Σχέδιο Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας παρόλο που έχει ολοκληρωθεί, έχουν περάσει πολλά χρόνια χωρίς να εφαρμοστεί με αποτέλεσμα να επιβάλλεται η επικαιροποίηση και η αναθεώρησή του.

Συνοψίζοντας, εφαρμόστηκε η SWOT ανάλυση και οριζόντια για κάθε μια από τις Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς των δυο χωρών, με στόχο να αποκωδικοποιηθούν και να ομαδοποιηθούν τα βασικότερα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι κυριότερες απειλές, με σκοπό να γίνει μια άμεση σύγκριση αυτών, να εξεταστεί εάν υπάρχουν κοινές δυνατότητες ανάπτυξης και κοινά προβλήματα ή περιορισμοί.

⁵⁸³ Η συμμετοχή των πολιτών και η συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων μερών έχουν αποδειχθεί απαραίτητες. Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Challenging visions for world heritage. Historical Cities. INT. BURSA SYMPOSIUM 2017, https://www.academia.edu/37475491/INT._BURSA_SYMPOSIUM_2017_CHALLENGING_VISIONS_FOR_WORLD_HERITAGE_HISTORICAL_CITIES_prof_S_Avgerinou_Kolonias

11.7.1 ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

	Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου	Χώρα Πάτμου	Παλιά Πόλη Κέρκυρας
Πλεονεκτήματα	<ul style="list-style-type: none"> • Ποικιλία και σπουδαιότητα αρχ/κών μορφών διαφόρων ιστορικών περιόδων • Διάσπαρτες πλατείες και πλατώματα στον αστικό ιστό • Περιβάλλουσα ζώνη προστασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Μνημείο της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού • Καλά διατηρημένος μεσαιωνικός οικιστικός ιστός • Περιορισμένες τουριστικές – ψυχαγωγικές λειτουργίες και εμπορικές χρήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Ποικιλία και σπουδαιότητα κληρονομιάς • Σύγχρονο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο • Η τοπική κοινωνία ‘χρησιμοποιεί’ το ιστορικό κέντρο καθημερινά και γνωρίζει τις πολιτιστικές αξίες του τόπου
Αδυναμίες	<ul style="list-style-type: none"> • Παλαιά κελύφη και εγκαταλελειμμένα κτίρια • Έλλειψη κινήτρων και οικονομικής βοήθειας για προστασία και διατήρηση • Έλλειψη βασικών εξυπηρετήσεων σύγχρονης ζωής • Κυκλοφοριακή συμφόρηση • Εποχικότητα τουρισμού • Παραβίαση κανόνων εμφάνισης και διαχείρισης της πόλης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανεπαρκής προβολή του πολιτιστικού πλούτου • Παλιά κελύφη και εγκαταλελειμμένα κτίσματα • Περιορισμένες τουριστικές υποδομές • Ανύπαρκτη οικονομική ενίσχυση • Εποχιακή κατοίκηση • Υψηλό κόστος αγοράς, ενοικίασης και διατήρησης κτίσματος στη Χώρα • Προβληματική διαχείριση 	<ul style="list-style-type: none"> • Παλαιά κελύφη και εγκαταλελειμμένα κτίρια • Αλλοίωση του εσωτερικού των κτιρίων • Έλλειψη κινήτρων • Ανεπαρκής προβολή της πόλης και του πολιτιστικού της πλούτου • Υπερβολική εκμετάλλευση της γης • Οι παραδοσιακές χρήσεις αλλοιώνονται και τείνουν να εξαφανιστούν • Κυκλοφοριακή συμφόρηση • Πολυιδιοκτησία και κατακερματισμός ιδιοκτησίας
Ευκαιρίες	<ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία του μνημείου ως αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής της σύγχρονης πόλης • Διαμόρφωση βομβαρδισμένων πλατειών • Παροχή κινήτρων σε ιδιώτες για διατήρηση • Ενημέρωση, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση πολιτών • Ενθάρρυνση διατήρησης δραστηριοτήτων μικροκλίμακας και παραδοσιακών χρήσεων • Ενίσχυση τουριστικής κατάρτισης και συνείδησης κληρονομιάς • Συνολική παρέμβαση σε κτίρια που ανήκουν στο Δημόσιο • Σύσταση ενιαίου φορέα διαχείρισης • Αξιοποίηση του Πανεπιστημίου Αιγαίου 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθιέρωση της νήσου ως παγκόσμιο Προσκυνηματικό Κέντρο και εστία πανελληνίας και διεθνούς ακτινοβολίας • Αναβάθμιση του δημόσιου χώρου • Κίνητρα και χρηματοδότηση • Συγκράτηση και αύξηση πληθυσμού με αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης • Χρήση και αξιοποίηση του ελεύθερου χώρου πρασίνου της Σπανιάδας • Αναβάθμιση παραλιακού μετώπου • Αξιοποίηση αξιόλογων κτιρίων από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο • Αποσυμφόρηση της κυκλοφορίας • Κίνητρα και χρηματοδότηση με σκοπό την αποκατάσταση αξιόλογων κτιρίων • Συνολική παρέμβαση σε κτίρια που ανήκουν και διαχειρίζονται από το Δημόσιο • Αξιοποίηση χρηματοδοτικών ευκαιριών • Ενημέρωση και ευαισθ/ση πολιτών και φορέων με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς • Ενίσχυση τουριστικής κατάρτισης και συνείδησης

	Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου	Χώρα Πάτμου	Παλιά Πόλη Κέρκυρας
Απειλές	<ul style="list-style-type: none"> • Πολυετής εγκατάλειψη και συνεχής φθορά • Αλλοίωση του πολιτιστικού πλούτου από σύγχρονες παρεμβάσεις • Αποκλειστική εξάρτηση από τον τουρισμό, χωρίς ουσιαστικές προσπάθειες αναβάθμισης των υπηρεσιών • Εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου λόγω υψηλού κόστους συντήρησης • Απένταξη από τη λίστα πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς 	<ul style="list-style-type: none"> • Φθορά και εγκατάλειψη λόγω υψηλού κόστους συντήρησης • Απειλή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του οικισμού από σύγχρονες παρεμβάσεις • Αποκλειστική ιδιοκτησία κτισμάτων από ξένο πληθυσμό 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μη ίδρυση φορέα διαχείρισης • Φθορά και εγκατάλειψη λόγω υψηλού κόστους συντήρησης • Εγκατάλειψη κτιρίων και απειλή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης από σύγχρονες παρεμβάσεις • Συνεχής πίεση για χρήσεις που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα • Εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα, χωρίς ουσιαστικές προσπάθειες αναβάθμισης των υπηρεσιών • Κίνδυνος για αλλοίωση του κοινωνικού ιστού εξαιτίας του υψηλού κόστους διατήρησης των κτιρίων του ιστορικού κέντρου • Άγνοια για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη

Μ. Μιχαλάκη, SWOT αναλύσεις για τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

11.7.2.ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

	Bath	Παλιά και νέα Πόλη Εδιμβούργου	Liverpool
Πλεονεκτήματα	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλό ετήσιο κέρδος από τα Λουτρά της πόλης • Αρμονική εναλλαγή αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς • Ενδιαφέρουσα τοπογραφία • Πράσινη περιβάλλουσα ζώνη • Εξαιρετικής ομορφιάς ιστορικά πάρκα • Το κέντρο της πόλης αποτελεί τόπο εμπορίου, πολιτισμού, επιχειρήσεων, εκπαίδευσης, τουρισμού και αναψυχής • Κορυφαίος ταξιδιωτικός προορισμός για τον εθνικό και ξένο πληθυσμό • Υψηλό μορφωτικό επίπεδο • Σχέδιο Διαχείρισης 2010 • Συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Μοναδικότητα και υψηλές αισθητικές αξίες της Παλιάς και της Νέας Πόλης • Το 75% περίπου των κτηρίων στην πόλη του Εδιμβούργου είναι χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα • Περιβάλλουσα ζώνη προστασίας • Πολυάριθμοι μεγάλης έκτασης δημόσιοι και ιδιωτικοί κήποι • Διοικητικό, εμπορικό, τουριστικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό κέντρο • Σχέδιο Διαχείρισης 2005 – αναθεώρηση 2011 • Ενεργός συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Πληθώρα οικοδομημάτων του πρώιμου γοτθικού ρυθμού αλλά και της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής • Διακριτά πολεοδομικά σύνολα • Καλή κατάσταση διατήρησης των δημόσιων κτιρίων εντός των ορίων της πόλης • Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπλασης – αστικού εξευγενισμού • Έντονη ύπαρξη υγρού στοιχείου με λίμνες, κανάλια, ποτάμια • Ναυτιλιακή, εμπορική, πανεπιστημιακή πόλη • Συγκέντρωση διαφόρων εθνικοτήτων • Συγκέντρωση τουριστικού πληθυσμού καθόλη τη διάρκεια του χρόνου • Τριτογενής τομέας απασχόλησης • Ιδιοκτησία και διαχείριση σημαντικού αριθμού κτιρίων από τις τοπικές αρχές • Σχέδιο Διαχείρισης 2003 • Δημόσια διαβούλευση για θέματα που αφορούν την πόλη και τη ζωή σε αυτήν
Αδυναμίες	<ul style="list-style-type: none"> • Ανεπαρκής προβολή των αξιών της πόλης • Συγκέντρωση επισκεπτών μόνο στο κέντρο της πόλης • Μεγάλο κόστος συντήρησης διατηρητέων κτισμάτων • Επισκέψεις μικρής διάρκειας • Έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση αρχιτεκτονικών μορφολογικών στοιχείων ξένων με το χαρακτήρα και τη φυσιονομία των προστατευόμενων περιοχών • Πυκνοδομημένες περιοχές • 9.500 άδεια κελύφη • Απομάκρυνση παραδοσιακών χρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη προβολή της ιστορίας της πόλης • Περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι • Σημαντικός αριθμός κτιρίων σε κίνδυνο • Κακής ποιότητας αστικός εξοπλισμός • Παλιά κελύφη κατοικίας • Εγκληματικότητα

	Bath	Παλιά και νέα Πόλη Εδιμβούργου	Liverpool
Αδυναμίες	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό κόστος διαμονής στο ιστορικό κέντρο Πολλές ιδιοκτησίες του Δημοσίου ενοικιάζονται σε ιδιώτες, την διαχείριση και την προστασία των οποίων έχουν οι τελευταίοι Περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι 	<ul style="list-style-type: none"> Φτώχη ή ανεπαρκής συντήρηση με χρήση ακατάλληλων υλικών σε ιστορικά κτήρια Υποβάθμιση της τοπογραφίας και του ανάγλυφου, αλλά και των διατηρητέων κτισμάτων εξαιτίας ακατάλληλων επεμβάσεων Περιορισμένη χρήση των δημόσιων ελεύθερων χώρων Υπερεκμετάλλευση γης Έλλειψη κατοικίας Κυκλοφοριακή συμφόρηση Μειωμένες χρηματοδοτήσεις Άγνοια επισκεπτών για την προστασία της πόλης και την κήρυξή της από την UNESCO 	<ul style="list-style-type: none"> ‘Νεκροί’ χώροι πρασίνου Αδυναμία εξεύρεσης χώρων στον πυκνοδομημένο ιστό με σκοπό τη δημιουργία πάρκων και κήπων Υποβαθμισμένες και κακόφημες περιοχές Έλλειψη κατοικίας – εγκαταλελειμμένα κελύφη Κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δρόμους της πόλης Μετακινήσεις πληθυσμού με σκοπό την εργασία και τη διασκέδαση και όχι τη μόνιμη κατοικία Χαμηλά εισοδηματικά στρώματα
Ευκαιρίες	<ul style="list-style-type: none"> Μεγαλύτερη προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης Σύνταξη κατευθυντήριων οδηγιών αποκατάστασης κτιρίων Εποπτεία σύγχρονων επεμβάσεων Ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού Αξιοποίηση Πανεπιστημίων Συνολική παρέμβαση σε κτίρια που ανήκουν και διαχειρίζονται από το Δημόσιο Περαιτέρω ενημέρωση των πολιτών και ενθάρρυνση της τοπικής κοινότητας να ασχοληθεί με την προστασία και τη συντήρηση του μνημείου 	<ul style="list-style-type: none"> Εξεύρεση πόρων από χρηματοδοτικά προγράμματα Χρήση κατάλληλων υλικών και υψηλής ποιότητας τεχνικών Έλεγχος των κτιρίων σε κίνδυνο Αναβάθμιση των υφιστάμενων περιοχών κατοικίας και εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ζωής Συστηματικός έλεγχος παρεμβάσεων Παροχή προσιτής κατοικίας Συγκράτηση και ενίσχυση πληθυσμού με νέες θέσεις εργασίας και κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> Αναγνώριση, προστασία και ενίσχυση του μοναδικού χαρακτήρα και της ιδιαίτερης αισθητικής ποιότητας της περιοχής Εφαρμογή σχεδίων ανάπλασης που συντηρούν και ενισχύουν την αξία της περιοχής Επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτιρίων Καταγραφή των κτιρίων σε κίνδυνο και καθιέρωση μακροπρόθεσμου προγράμματος για την επισκευή τους Συγκράτηση και ενίσχυση πληθυσμού με νέες θέσεις εργασίας και κατοικίας Ενίσχυση πανεπιστημιακών ιδρυμάτων Εξασφάλιση προσιτής κατοικίας Συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση της περιοχής και στη λήψη αποφάσεων Προώθηση της γνώσης και των αξιών της περιοχής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο
Απειλές	<ul style="list-style-type: none"> Αδυναμία αποκατάστασης των κτιρίων σε κίνδυνο Αδυναμία εποπτείας των σύγχρονων παρεμβάσεων Αισθητική υποβάθμιση του μνημείου και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής από την έντονη κυκλοφορία Απομάκρυνση κατοικίας από το κέντρο Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς, και αδιαφορία της πολιτείας 	<ul style="list-style-type: none"> Απόλεια ποιότητας και αυθεντικότητας λόγω διάβρωσης και φθοράς Αύξηση του αριθμού των κτιρίων που βρίσκονται σε κίνδυνο Αλλοίωση του χαρακτήρα και της αυθεντικότητας από τις σύγχρονες παρεμβάσεις Εγκατάλειψη ιστορικού κέντρου Περαιτέρω μειώσεις στις χρηματοδοτήσεις Άγνοια για τις αξίες της πόλης, τα οφέλη και τις υποχρεώσεις 	<ul style="list-style-type: none"> Κίνδυνος υποβάθμισης του ιστορικού χαρακτήρα Μη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς και αδιαφορία της πολιτείας Ελλιπής ή ακατάλληλη προστασία. Εγκατάλειψη ιστορικών κτιρίων Κυκλοφοριακή συμφόρηση Συνεχής μείωση του πληθυσμού Εγκληματικότητα Αδιαφορία για την ιστορία και τις πολιτιστικές αξίες του τόπου

Μ. Μιχαλάκη, SWOT αναλύσεις για τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Μ. Βρετανίας

Ανάμεσα στα βασικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν οι πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αναμφισβήτητα η πληθώρα διατηρητέων κτισμάτων και τα εξαιρετικής ποιότητας αρχιτεκτονικά οικοδομήματα διαφόρων ιστορικών περιόδων. Ακόμα, τα περισσότερα προαναφερόμενα κέντρα πόλεων, πέραν αυτών της Ρόδου και της Πάτμου, λειτουργούν σήμερα ως σύγχρονα εμπορικά, διοικητικά και πολιτιστικά κέντρα, γεγονός το οποίο βοηθάει στο να μένουν ζωντανά καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, αλλά και στην ευαισθητοποίηση των κατοίκων οι οποίοι χρησιμοποιούν το κέντρο καθημερινά για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους, γνωρίζουν τις πολιτιστικές αξίες του τόπου τους και συμμετέχουν στη διαχείρισή τους. Επιπρόσθετα, οι βρετανικές πόλεις πολιτιστικής κληρονομιάς υπερτερούν στη φυσική ομορφιά και στα δίκτυα πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό. Πέρα από την περιβάλλουσα ζώνη προστασίας, η οποία συναντάται και σε κάποιες από τις ελληνικές πόλεις, υπάρχουν μεγάλης έκτασης και εξαιρετικής ομορφιάς κήποι και ιστορικά πάρκα τα οποία άλλοτε χρησιμοποιούνται και άλλοτε όχι.

Από τα πλέον σημαντικά μειονεκτήματα και αδυναμίες που έχουν καταγραφεί για όλα τα ιστορικά κέντρα είναι τα εγκαταλελειμμένα κελύφη, η αλλοίωση του πολιτιστικού πλούτου από τις σύγχρονες επεμβάσεις, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η εξαφάνιση των παραδοσιακών χρήσεων γης και η ανύπαρκτη χρηματοδότηση. Στις ελληνικές πόλεις πολλά προβλήματα δημιουργούνται από την παράλληλη προστασία από διαφορετικούς φορείς, από τα μη αναθεωρημένα πολεοδομικά σχέδια, καθώς επίσης από την προβληματική και μηδαμινή διαχείριση. Ακόμα, οι περιορισμένες τουριστικές υποδομές και η εποχιακή κατοίκηση τόσο στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, όσο και στη Χώρα της Πάτμου σίγουρα δε μπορούν να αντιμετωπιστούν θετικά. Κοινό μειονέκτημα για τις πόλεις και των δυο χωρών θεωρείται η αδυναμία συγκράτησης του πληθυσμού στο κέντρο και στις περιοχές κατοικίας αυτού, γεγονός το οποίο οφείλεται άλλοτε στις περιορισμένες υποδομές και στην έλλειψη βασικών εξυπηρετήσεων της σύγχρονης ζωής, στην έλλειψη κατοικίας, αλλά και στο υψηλό κόστος αγοράς, ενοικίασης και διατήρησης ενός οικοδομήματος μέσα στον ιστορικό αστικό ιστό.

Οι ευκαιρίες που έχουν αναγνωριστεί πέρα από την παροχή κινήτρων για την προστασία των διατηρητέων κτισμάτων, την εξεύρεση πόρων από χρηματοδοτικά προγράμματα και την εξασφάλιση προσιτής κατοικίας και θέσεων εργασίας, εξίσου σημαντικές θεωρούνται η συστηματική εποπτεία των σύγχρονων παρεμβάσεων μέσα από ένα αναθεωρημένο πλαίσιο κατευθύνσεων και οδηγιών, η επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών κτισμάτων, η αξιοποίηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και η προσέλκυση περισσότερου φοιτητικού πληθυσμού, καθώς επίσης η περαιτέρω ενημέρωση των πολιτών και η ενθάρρυνση της τοπικής κοινότητας να ασχοληθεί με την προστασία και τη συντήρηση και η προώθηση της γνώσης και των αξιών της περιοχής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι κυριότερες απειλές αφορούν κυρίως την ακατάλληλη και ανεπαρκή προστασία, τη μηδαμινή χρηματοδότηση, τις οικονομικές πιέσεις των ιδιοκτητών, την αδιαφορία της πολιτείας και την εγκατάλειψη του ιστορικού κέντρου. Όσον αφορά την τελευταία απειλή, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου η οποία δυστυχώς κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών του χρόνου είναι μια νεκρή πόλη, καθώς ο αριθμός των μόνιμων κατοίκων της έχει περιοριστεί σημαντικά. Αντίθετα, κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών η εικόνα της πόλης αλλάζει ριζικά, καθώς ο τουρισμός της προσδίδει ζωντάνια και δυναμικότητα. Εξίσου σημαντικές απειλές θεωρούνται η αδιαφορία για την ιστορία και τις πολιτιστικές αξίες του τόπου, η αισθητική υποβάθμιση του ιστορικού κέντρου, η περιβαλλοντική υποβάθμιση εξαιτίας της έντονης τουριστικής δραστηριότητας και της κυκλοφορίας και η αύξηση του αριθμού των κτηρίων που βρίσκονται σε κίνδυνο. Όλα τα παραπάνω μπορούν να οδηγήσουν σε απένταξη από τη λίστα των πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, γεγονός το οποίο καμία πόλη δεν επιθυμεί.

Αναγνωρίζοντας την ταχεία μεταβολή και τον μετασχηματισμό των ιστορικών πόλεων, ολοένα και περισσότερο οι αξίες και η ταυτότητά τους τίθεται σε κίνδυνο. Η εξασφάλιση κατάλληλης νομοθεσίας προστασίας πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα κάθε χώρας η οποία σε συνδυασμό με τα σχέδια ανάπτυξης, την ενεργό συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, την κρατική βούληση και την απαραίτητη χρηματοδότηση, θα μπορούσαν ίσως να βοηθήσουν στην επίλυση ζητημάτων ένταξης των ιστορικών συνόλων στη σύγχρονη πραγματικότητα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προστασία της ιστορικής, καλλιτεχνικής, αρχιτεκτονικής και εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας είναι αναμφισβήτητα επιτακτική. Το ιστορικό - παραδοσιακό οικιστικό περιβάλλον, που είναι δείγμα μιας αρχιτεκτονικής περασμένων εποχών, χρήζει άμεσης προστασίας, καθώς είναι αυτό που προδίδει την ιστορική συνέχεια της πόλης, την ιστορική της ταυτότητα και φυσιογνωμία. Την πολιτιστική μας κληρονομιά οφείλουμε να τη διατηρούμε, είτε αυτή βρίσκεται σε αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικούς τόπους, μνημεία, διατηρητέα κτήρια, παραδοσιακούς οικισμούς, έργα τέχνης, είτε σε άλλες δεξαμενές⁵⁸⁴ ανθρώπινης μνήμης. Δυστυχώς όμως η εντεινόμενη κερδοσκοπία στην αστική γη σε συνδυασμό με την ταχύτατη μεταλλαγή⁵⁸⁵ της εικόνας της πόλης και την επιτάχυνση⁵⁸⁶ του χρόνου μεταβολής της, την αδιαφορία της πολιτείας και το ελλιπές ή και ασαφές πολλές φορές νομοθετικό πλαίσιο προστασίας και διαχείρισης, εγκυμονούν κινδύνους, με κυριότερο την απώλεια του ίδιου μας του παρελθόντος και της ιστορίας μας.

Στη χώρα μας, τα αρμόδια υπουργεία για την προστασία και διαχείριση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς είναι το Υπουργείο Πολιτισμού – Αθλητισμού, το οποίο έχει την έδρα του στην Αθήνα και ταυτόχρονα πολλά αποκεντρωμένα παραρτήματα στην περιφέρεια (Εφορείες), καθώς και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τμήμα της αποστολής του οποίου είναι η βελτίωση⁵⁸⁷ της ποιότητας του περιβάλλοντος, ο βιώσιμος χωροταξικός σχεδιασμός με σεβασμό στην αρχιτεκτονική κληρονομιά και ο συντονισμός των περιβαλλοντικών πολιτικών της κυβέρνησης.

Ιδιαίτερα ανησυχητικό, όσον αφορά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι το γεγονός ότι και οι δυο κρατικοί φορείς λαμβάνουν μέτρα τα οποία αποσκοπούν στη διατήρηση, ανάδειξη και προστασία του πολιτιστικού

⁵⁸⁴ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας. *Διατηρητέα κτίρια και στοιχεία ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος. Παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστικά σύνολα. Ιστορικά κέντρα και πόλεις*. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTONIKWN/oe_diathrhea.pdf

⁵⁸⁵ Ιωάννου Β. - Σερράος Κ., «Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης. Επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου», *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*, Αθήνα 2006,σελ.139.

⁵⁸⁶ Τουρνικιώτης Π., Ημερίδα με θέμα: *Η Αθήνα σε κρίση*. Αθήνα, 28 Νοεμβρίου 2010

⁵⁸⁷ Ιστοσελίδα ΥΠΕΚΑ, <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=230&language=el-GR>

περιβάλλοντος, επιβάλλονται όμως με διαφορετικά νομοθετικά εργαλεία, διαφορετικά κριτήρια, από διαφορετικά όργανα και που το καθένα αποφασίζει με συγκεκριμένη, μη κοινή μεταξύ των δυο, διαδικασία. Σημαντικά ζητήματα όπως ο χαρακτηρισμός διατηρητέων κτηρίων, παραδοσιακών οικισμών και ιστορικών τόπων, η ετοιμορροπία ή μη ενός κτηρίου, οι ειδικές ρυθμίσεις και οι ειδικοί όροι και περιορισμοί που λαμβάνονται για τη διάσωση του πολιτιστικού πλούτου, δεν έχουν την ίδια αντιμετώπιση από τα δυο υπουργεία, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πολλά προβλήματα και το αποτέλεσμα να είναι ορατό πλέον στην εικόνα των σημερινών πόλεών μας.

Η παράλληλη προστασία και το ελλιπές, δαιδαλώδες και ασαφές νομοθετικό πλαίσιο είναι αναμφισβήτητα δυο παράγοντες που προκαλούν σύγχυση εξαιτίας των αλληλεπικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων, οδηγώντας σε συνεχή αλλοίωση και καταστροφή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Από τη μια πλευρά, οι πράξεις του Υ.Π.Ε.Ν με τις λεγόμενες ειδικές ρυθμίσεις, τις μη αιτιολογημένες και αντικειμενικές αποφάσεις των Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής και την έλλειψη κινήτρων και από την άλλη το ΥΠ.ΠΟ.Α με τους χαρακτηρισμούς και αποχαρακτηρισμούς κτηρίων, τις αναιρέσεις και τροποποιήσεις δικών του προγενέστερων αποφάσεων λόγω πλάνης περί τα πράγματα, τη διατήρηση μόνο των όψεων, τις ατεκμηριώτες αποφάσεις του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων και το Νέο Αρχαιολογικό Νόμο που δεν θωρακίζει την προστασία της νεότερης αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής κληρονομιάς.

Εξετάζοντας κανείς και συνοψίζοντας τα κυριότερα νομοθετικά εργαλεία που ισχύουν αυτή τη στιγμή στη χώρα μας, μπορεί εύκολα να αντιληφτεί ότι η ελληνική πολιτεία στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει ιδιαίτερα προστατευτικό ρόλο και η νομική κατοχύρωση των πολιτιστικών αγαθών της χώρας μας αποτυπώνεται σε πλήθος νομοθετημάτων. Από τα παλαιότερα χρόνια με τον παλιό Αρχαιολογικό Νόμο του 1932 (5351/1932-‘Περί αρχαιοτήτων’, ΦΕΚ 275^Α/24.8.1932), το Νόμο 1469 (1469/1950 - ‘Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830’, ΦΕΚ 169^Α/7.8.1950), με τους παλαιότερους Γενικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς του 1955 και του 1973 (Ν.Δ. 8 ΦΕΚ 124^Α/9.6.1973), του 1985 (ΦΕΚ 210/Α/18.12.1985), του 2000 (ΦΕΚ

140/A/13.06.2000) και με το Σύνταγμα του 1975, είχε γίνει αισθητή η ανάγκη διατήρησης της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς του τόπου μας.

Σήμερα, στο νεότερο νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας με το οποίο κατοχυρώνεται η προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς περιλαμβάνεται το Σύνταγμα, όπως αυτό αναθεωρήθηκε το 2001, ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002 και ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός του 2000 (Ν. 2831/9-13.06.2000) όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν.4067/2012 (ΦΕΚ Α'79/09.04.2012) Νέος Οικοδομικός Κανονισμός, ενώ σε πολεοδομικό και χωροταξικό επίπεδο ισχύουν αντίστοιχα ο Ν. 2508/1997 *‘Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας’* και ο Ν. 2742/1999 *‘Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις’* (ΦΕΚ Α' 207/7.10.1999).

Στο ελληνικό **Σύνταγμα** και συγκεκριμένα στο άρθρο 24 αυτού, διαχωρίζεται το περιβάλλον σε φυσικό και πολιτιστικό, η προστασία των οποίων αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας, καθώς επίσης να προστατεύει τα μνημεία⁵⁸⁸, τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών. Το συνταγματικό αυτό κείμενο, μαζί με τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία εξαντλεί κάθε ερμηνευτικό περιθώριο⁵⁸⁹ προκειμένου να προστατέψει τα αγαθά της χώρας μας, εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

⁵⁸⁸ Το Σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος, αλλά αναφέρεται σε μνημεία, παραδοσιακές περιοχές και παραδοσιακά στοιχεία.

⁵⁸⁹ Παπακωνσταντίνου Α., *Η πρόταση για την αναθεώρηση του περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από το δικαστικό «ακτιβισμό» στη λογική της «ανάπτυξης»*; http://www.ompop.gr/site/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=79

Το βασικό πρόβλημα έγκειται στο κατά πόσο η ελληνική πολιτεία μπορεί να εφαρμόσει τις συνταγματικές αυτές επιταγές και όχι να τις αναθεωρεί⁵⁹⁰ συνεχώς και να τις τροποποιεί. Η λήψη των αναγκαίων νομοθετικών, διοικητικών, προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος είναι υποχρέωση της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Πολλές φορές όμως η έλλειψη πολιτικής βούλησης για έκδοση των βασικών νόμων και πολιτικών, καθιστά την πολιτεία αμφισβητήσιμη και θέτει εν αμφιβόλω⁵⁹¹ την ικανότητά της να προστατεύσει το περιβάλλον, ενώ οι συχνές και εκτεταμένες προτάσεις για νέα αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος, κλονίζουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, υποβαθμίζουν τη νομοθετική εξουσία και επιφέρουν⁵⁹² σοβαρό πλήγμα στο κύρος της έννομης τάξης. Ο νομοθετικός πληθωρισμός⁵⁹³ δεν πρέπει να μεταφερθεί στο επίπεδο του Συντάγματος. Οι συνταγματικές επιταγές πρέπει να μεταφραστούν σε νόμους, οι οποίοι καλό είναι να εφαρμόζονται και όχι να παρακάμπτονται ή να παρερμηνεύονται.

Πέραν του Συντάγματος και την προστασία που αυτό παρέχει στο πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον, επιτακτική είναι η ανάγκη υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού, η οποία θα δίνει έμφαση στη διάσωση των πολιτιστικών αξιών και των ιστορικών τόπων σε εθνικό επίπεδο. Στη χώρα μας, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε χωροταξικό επίπεδο κατοχυρώνεται με το Ν. 2742/1999 **‘Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις’**. Σκοπός του συγκεκριμένου νομοθετικού εργαλείου, μεταξύ άλλων, είναι η προώθηση⁵⁹⁴ της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, η προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, η διατήρηση των πολιτιστικών αποθεμάτων και η ανάδειξη και προβολή των πολιτιστικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Για την εκπλήρωση των παραπάνω, θεωρείται απαραίτητη η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη περιοχών, οικισμών και τοπίων που διαθέτουν στοιχεία φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

⁵⁹⁰ Μενουδάκος Κ., *Αναθεώρηση του Άρθρου 24 του Συντάγματος. Μια οπισθοδρομική πρόταση*, Ιανουάριος 2007. <http://www.nomosphysis.org.gr>, *Αναθεώρηση Άρθρου 24. Αντίθετοι πανεπιστημιακοί, δασολόγοι και νομικοί, Ριζοσπάστης*, 13 Ιανουαρίου 2001, *Ποιες είναι και τι κρύβουν οι αλλαγές που προωθούν. Το άρθρο 24. Ριζοσπάστης*, 19 Νοεμβρίου 2000, «Κατά της αναθεώρησης της προστασίας του περιβάλλοντος, Ριζοσπάστης», 28 Νοεμβρίου 2000.

⁵⁹¹ Θέσεις του ΣΕΠΟΧ, «Η αναθεώρηση των άρθρων 24, 117,100 και 17 του Συντάγματος». ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ, Τεύχος Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2007. σελ. 27-30.

⁵⁹² Μενουδάκος Κ., *Αναθεώρηση του Άρθρου 24 του Συντάγματος*. <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁵⁹³ Όπ. παρ.

⁵⁹⁴ Άρθρα 1 & 2 του Ν. 2742/1999. (ΦΕΚ 207 Α' / 07.10.1999)

Παρά τις καλές προθέσεις όμως του νομοθέτη για διατήρηση, ανάδειξη και προστασία της εθνικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού⁵⁹⁵ και Αειφόρου ανάπτυξης, όσο και τα μεμονωμένα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) με τα οποία προωθείται η διάσωση και η προβολή της αστικής πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν έχουν καταφέρει να συμβάλουν ουσιαστικά στην προστασία της τελευταίας. Γίνονται συνεχώς αποσπασματικές παρεμβάσεις, η σύνδεση των μνημείων μεταξύ τους ανά χωρική ενότητα δεν έχει υλοποιηθεί, πολλά μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς με διεθνή και εθνική σημασία καταστρέφονται καθημερινά, ενώ ολοκληρωμένη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών δεν υπάρχει.

Αντίστοιχα, σε πολεοδομικό επίπεδο, ο Ν. 2508/1997 **‘Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας’** καθιερώνει τα δυο επίπεδα πολεοδομικού σχεδιασμού και καθορίζει ένα πλαίσιο γενικών αρχών και κατευθύνσεων προκειμένου να επιτευχθεί η βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη. Ως εργαλεία πλέον πολεοδομικού σχεδιασμού θεωρούνται α) το Ρυθμιστικό Σχέδιο, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο αστικού και περιαστικού χώρου και το Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης Ανοικτής Πόλης μη αστικού χώρου για περιοχές με πληθυσμό μέχρι 2000 κατοίκων και β) οι πολεοδομικές μελέτες που εμβαθύνουν και εξειδικεύουν τις προτάσεις των σχεδίων του α’ επιπέδου και η πράξη εφαρμογής η οποία προχωρά στην υλοποίηση της πολεοδομικής μελέτης. Ανάμεσα στις βασικές αρχές του νόμου είναι η προστασία και η περιβαλλοντική αναβάθμιση των κέντρων πόλεων, των πολιτιστικών πόλων και παραδοσιακών πυρήνων των οικισμών, των χώρων πρασίνου και λοιπών στοιχείων φυσικού, αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος των πόλεων, των οικισμών και του περιαστικού χώρου.

⁵⁹⁵ Στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ το 2008, διαπιστώνεται ότι η έλλειψη ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού έχει οδηγήσει σε υποβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος και εκτιμά ότι με κατάλληλη εκπαίδευση και ενημέρωση, αλλά και με θεσμική θωράκιση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, η νοοτροπία που υπάρχει θα αλλάξει. Προτείνει την ανάδειξη, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, των στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, επισημαίνοντας ότι τα στοιχεία αυτά μπορούν να συμβάλουν στη συνολική βελτίωση του οικιστικού περιβάλλοντος και να καταστήσουν τις οικιστικές περιοχές ελκυστικούς τόπους διαμονής και εργασίας. Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ΥΠΕΧΩΔΕ το 2008, σελ. 15,22

Αναφέρεται ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός⁵⁹⁶ και η οικιστική οργάνωση πρέπει να συμφωνούν, μεταξύ άλλων, με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα προβάλλεται η αναγκαιότητα ολοκληρωμένης διαχείρισης του χώρου.

Παρόλο που η πρόθεση του νομοθέτη ήταν ο καθορισμός διακριτών⁵⁹⁷ εργαλείων πολεοδομικού σχεδιασμού, πολλά ήταν τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής τους. Η επιλογή των Δήμων που χρηματοδοτούνται για την εκπόνηση μελετών Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (Γ.Π.Σ.), καθώς και Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (Σ.ΧΟ.Ο.Α.Π.) δεν είναι ιεραρχημένη και σαφής, ενώ ο πολεοδομικός σχεδιασμός για ένα μεμονωμένο Δήμο και όχι για μια ευρύτερη χωρική ενότητα οδηγεί πολλές φορές σε ασυνέχειες του πολεοδομικού ιστού και σε συγκρουόμενες και ασύμβατες χρήσεις γης. Ακόμα, η ανάθεση μελετών ΣΧΟΟΑΠ προτού να προηγηθεί το Γ.Π.Σ του κέντρου της πόλης προκαλεί πολλά προβλήματα, καθώς επίσης σοβαρά ζητήματα προκύπτουν με τα ασαφή όρια των μελετών τα οποία δεν ταυτίζονται πάντα με τα διοικητικά όρια του Δήμου. Επίλυση κάποιων εκ των παραπάνω προβλημάτων υπάρχει με την εφαρμογή πλέον του Νόμου 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/7.6.2010) 'Νέα αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης', ο οποίος προχώρησε στη συγχώνευση των παλιών Καποδιστριακών δήμων, στην κατάργηση των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων και στην συγκρότηση δεκατριών περιφερειών οι οποίες και αποτελούν το δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης.

Όπως είναι εμφανές από τα παραπάνω και ο πολεοδομικός νόμος λαμβάνει υπόψιν του τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και ως εκ τούτου κάνει ρητή αναφορά στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής, αρχιτεκτονικής και ιστορικής κληρονομιάς. Παρόλα αυτά, οι αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου, η ανάγκη επικαιροποίησης πολλών μελετών λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος που έχει μεσολαβήσει από την εκπόνησή τους και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια που εκκρεμούν λόγω ενστάσεων και ελλιπούς τεκμηρίωσης, σε συνδυασμό με τη στασιμότητα των

⁵⁹⁶ Μαΐστρου Ε., «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της Ύδρας», *Monumenta*, <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=5>. 21.02.2007

⁵⁹⁷ Τσουκαλά *Προβλήματα εφαρμογής των εργαλείων πολεοδομικού σχεδιασμού*. http://A.:/library.tee.gr/digital/ker/ker_m271/ker_m271_tsoukala.pdf

επεκτάσεων λόγω περιορισμένης χρηματοδότησης, δε διασφαλίζουν την οικιστική οργάνωση των πόλεων, πόσο μάλλον την προστασία⁵⁹⁸ των περιοχών με ιδιαίτερες φυσικές και πολιτιστικές αξίες.

Εξίσου ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι τόσο σε χωροταξικό επίπεδο, όσο και σε πολεοδομικό, η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δε συνδέεται καθόλου με τις διακηρύξεις και τα διεθνή κείμενα που υπάρχουν για τη διάσωση των πολιτιστικών μας αγαθών. Με τις συμβάσεις τόσο της Γρανάδας⁵⁹⁹, όσο και της Valletta⁶⁰⁰ έχει καθιερωθεί η ενσωμάτωση της παγκόσμιας κληρονομιάς στα σχέδια γενικού προγραμματισμού. Στη χώρα μας όμως, παρόλο που οι συμβάσεις αυτές έχουν κυρωθεί με νομοθεσίες και έχουν συμπεριληφθεί στο κανονιστικό πλαίσιο της χώρας, δεν βρίσκουν ουσιαστική εφαρμογή.

Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της χώρας μας προβλέπεται και από τον **Νόμο 4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α'/09.04.2012) Νέος Οικοδομικός Κανονισμός**, ο οποίος αντικατέστησε το παλαιότερο Ν. 2831/2000 – Τροποποίηση των διατάξεων του νόμου 1577/1985 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» και άλλες πολεοδομικές διατάξεις (ΦΕΚ Α'/140) και ψηφίστηκε παρά τις έντονες αντιρρήσεις και επιφυλάξεις πολλών φορέων και επιστημονικών κλάδων.⁶⁰¹ Ειδικότερα, όσον αφορά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ιδιαίτερος θετική είναι η επισήμανση του νόμου στο άρθρο 6 αυτού για την αρχιτεκτονική κληρονομιά, η οποία περιλαμβάνει πλέον Μνημεία, Αρχιτεκτονικά σύνολα, Τόπους και Τοπία ως αυτά αναλύονται στο άρθρο 1 του ν. 2039/1992 (Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985) και στο άρθρο 1 του ν. 1126/ 1981 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972). Είναι πλέον γεγονός, ότι έστω και σε επίπεδο ορισμού, ο Νέος Οικοδομικός Κανονισμός είναι 'συνδεδεμένος' με τις

⁵⁹⁸ Δεν υπάρχει σύγκλιση μεταξύ πολεοδομικού σχεδιασμού και πολιτικής προστασίας της αστικής κληρονομιάς. Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Η πολιτική προστασίας για την αστική κληρονομιά στην Ελλάδα. Ένα επίκαιρο ζήτημα». *Πόλη και Χώρος από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό, Εκδόσεις Μέμφις Α.Ε., σελ. 53.

⁵⁹⁹ Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe. Granada, 1985 - Ν. 2039/1992. (ΦΕΚ 61/Α'/13.4.1992)

⁶⁰⁰ European Convention on the Protection of the Archeological Heritage, Valletta, Malta, 1992 - Ν. 3378/2005 (ΦΕΚ 203/Α'/19.08.2005) & The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas, 2011.

⁶⁰¹ Θέσεις ΣΑΔΑΣ για το Σχέδιο Νόμου 'Νέος Οικοδομικός Κανονισμός'. 23.03.2012. <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&perm=1&ArticleID=711&CategoryID=20&lang=gr>

διεθνείς συνθήκες για την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά. Παρόλα αυτά, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η ελληνική πολιτεία παρά την κύρωση των σχετικών συνθηκών με νόμους, δεν έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να τις ενσωματώσει ουσιαστικά στο εθνικό μας δίκαιο.

Ιδιαίτερη σημασία για τη διάσωση των πολιτιστικών αξιών της χώρας μας έχει ο **νόμος 3028/2002 ‘Περί προστασίας των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς’**, γνωστός και ως ο νέος αρχαιολογικός νόμος (NAN), ο οποίος προετοιμαζόταν για πολλά χρόνια⁶⁰² και η εισαγωγή⁶⁰³ του στο ελληνικό έννομο σύστημα είχε σκοπό να καλύψει τις αδυναμίες, τους αναχρονισμούς και τα κενά των προγενέστερων νόμων του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά και να τους συστηματοποιήσει σε ένα ενιαίο κείμενο, ικανό να διασφαλίσει ρεαλιστικά την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά. Με σημαντικές καινοτομίες, όπως η υιοθέτηση χρονολογικών ορίων για τη διάκριση των προστατευόμενων πολιτιστικών αγαθών, η προστασία των άυλων πολιτιστικών αγαθών, ο καθορισμός της ιδιοκτησίας - κυριότητας ενός μνημείου, η οριστικοποίηση των ποινικών διατάξεων που αφορούν κλοπή, εμπορία, φθορά ή παράνομες ανασκαφές και ο εναρμονισμός με τις διεθνείς συμβάσεις και κατευθυντήριες αρχές, ο νέος νόμος συμπληρώνει τα επικίνδυνα κενά που υπήρχαν μέχρι την εφαρμογή του και εκσυγχρονίζει την ελληνική νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο νέος αρχαιολογικός νόμος του 2002, αποτελεί σαφώς ένα βήμα εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας, βελτιώνοντας, επανεξετάζοντας, τροποποιώντας και επιλύοντας βασικά ζητήματα προστασίας των πολιτιστικών μας αγαθών. Στοχεύοντας στην εξασφάλιση ενός νομοθετικού εργαλείου ικανού να προστατέψει, να αξιοποιήσει και να εντάξει την αρχιτεκτονική κληρονομιά στη σύγχρονη ζωή, ο νέος αρχαιολογικός νόμος έχει συνεισφέρει θετικά στη διάσωση

⁶⁰² Παπαπετρόπουλος Δ., «Νόμος 3028/2002 Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς». 2006, σελ. 31.

⁶⁰³ Λένος Ν., *Προστασία και διαχείριση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Αρχαιολογικός νόμος και διεθνείς συμβάσεις*. 30 Μαΐου 2003. http://www.nspa.gr/uploads/NEOS_ARXAIOLOGIKOS_NOMOS.pdf

του πολιτιστικού μας πλούτου, σε συνδυασμό πολλές φορές με την εκτεταμένη⁶⁰⁴ νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Παρόλα αυτά πολλοί χαρακτήρισαν το νόμο ως μια αποσπασματική⁶⁰⁵ προσέγγιση με ασαφείς διατυπώσεις, ενώ παρά τη διατύπωση των βασικών αρχών⁶⁰⁶ του από τον τότε Υπουργό Πολιτισμού Ε. Βενιζέλο, δεν τέθηκαν σε ξεκάθαρη βάση οι σχέσεις των δυο εμπλεκόμενων φορέων προστασίας, του ΥΠΠΟΑ και του ΥΠΕΝ, αποδυναμώθηκε⁶⁰⁷ η αρχαιολογική υπηρεσία, ενώ τα νεότερα μνημεία και ο σύγχρονος πολιτισμός δεν αξιολογούνται και επομένως δεν προστατεύονται. Η απόδειξη της ιδιαίτερής τους αξίας παραμένει αδιευκρίνιστη και ασαφής, καθώς ο χαρακτηρισμός τους ως μνημεία με βάση τα αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά, κοινωνικά, εθνολογικά, λαογραφικά, τεχνικά, βιομηχανικά ή εν γένει ιστορικά, καλλιτεχνικά ή επιστημονικά κριτήρια, έχει αφεθεί στην κρίση της διοίκησης η οποία δεν είναι αποδεδειγμένα, όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, πάντοτε η σωστή. Επιπρόσθετα, στις παραλείψεις του νέου αρχαιολογικού νόμου μπορεί να συμπεριληφθεί η μη προστασία της νεότερης⁶⁰⁸ αρχιτεκτονικής μας κληρονομιά, η ασάφεια που υπάρχει όσον αφορά στο *εύλογο κόστος* με το οποίο συμμετέχει⁶⁰⁹ το κράτος και η πολιτεία για την αποκατάσταση ενός διατηρητέου κτίσματος, η αδυναμία

⁶⁰⁴ ΣτΕ 3050/2004. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Νεότερα μνημεία. *Προσφυγικά Λεωφόρου Αλεξάνδρας*, ΣτΕ 3454/2004. Ολομέλεια. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Αρχαιότητες. *Νέο Μουσείο Ακροπόλεως*. ΣτΕ 3774/2004. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Διατηρητέα μνημεία. *Παραδοσιακός Οικισμός Βαρουσίου Τρικάλων*. ΣτΕ 3999/2004. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Διατηρητέα μνημεία. *Βιομηχανικό Συγκρότημα ΦΙΕ Θεσσαλονίκης*. ΣτΕ 565/2005. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Αρχαιολογικός χώρος. *Αστικές πύλες Πειραιά*. ΣτΕ 903/2005. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Διατηρητέα μνημεία. *Ιστορικοί τόποι. Αστακός Αιτωλοακαρνανίας*. ΣτΕ 1100/2005. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Διατηρητέα μνημεία. *Συγκρότημα παλαιάς ταπητουργίας στο Δήμο Νέας Ιωνίας*. ΣτΕ 1688/2005. Ολομέλεια. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Μνημεία. *Εκτροπή ποταμού Αγελών*. ΣτΕ 2540/2005. Τμήμα Ε'. Πολιτιστικό Περιβάλλον. Διατηρητέα Μνημεία. *Συγκρότημα Αλευρόμυλοι Αλλατινή Θεσσαλονίκης*. Βλαχάκης Η., «Πολιτιστική κληρονομιά – Νόμος 3028/2002. Νομικό καθεστώς προστασίας των αρχαιολογικών χώρων στην Ελλάδα». Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σχολή Νομικών, Οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Τμήμα Νομικής. Διπλωματική εργασία. Αθήνα 2007.

⁶⁰⁵ *Αρχαιολόγοι και αρχαιολογικός νόμος*, Ριζοσπάστης, 28 Μαΐου 1998.

⁶⁰⁶ Την αρχή της πλήρους και συστηματικής προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη σαφή θεμελίωση και οργάνωση της κρατικής αρμοδιότητας, τη σαφή ανάθεση ευθυνών και την αναγνώριση δικαιωμάτων στους πολίτες, το άνοιγμα στη διεθνή συνεργασία με απόλυτο σεβασμό στις ανάγκες μας, την προτεραιότητα στην επιστημονική έρευνα, σε σύνδεση με πανεπιστήμια, ξένες σχολές και επιστημονικά σωματεία. «Ποιες αρχές διέπουν τον νέο αρχαιολογικό νόμο της χώρας», *Η Καθημερινή*, 10 Ιουλίου 2002

⁶⁰⁷ Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002, άρθρο 50

⁶⁰⁸ Συμεών Α., «Η νεότερη αρχιτεκτονική μας κληρονομιά. Η προβληματική της προστασίας της», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/92_89-93.pdf

⁶⁰⁹ Η συμμετοχή του κράτους δεν ορίζεται νομοθετικά, αλλά επαφίεται στην κρίση του δικαστή. Σταματίου Ε., *Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες*; <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>

πολλές φορές των πολιτών να καταφύγουν στις δικαστικές αίθουσες για να διεκδικήσουν το *εύλογο όριο* των δαπανών, το γεγονός ότι η οικονομική ενίσχυση αφορά μόνο στους οικονομικά ασθενείς ιδιοκτήτες, καθώς επίσης η μη χρονική δέσμευση της διοίκησης για την καταβολή της αποζημίωσης⁶¹⁰ στον ιδιοκτήτη, χρηματικής ή μη, σε περίπτωση στέρησης της χρήσης του ακινήτου. Στις παραπάνω ασάφειες του νόμου πρέπει να προσθέσει κανείς τον κίνδυνο⁶¹¹ της σκόπιμης καταστροφής των διατηρητέων κτισμάτων από τους ιδιοκτήτες τους, τον χαρακτηρισμό τους ως ετοιμόρροπα, την κατεδάφιση και την οικοδόμηση νέων πολυώροφων κτισμάτων στη θέση τους, με σκοπό την κερδοσκοπία στη γη και την ικανοποίηση της διαχρονικής⁶¹² ανάγκης του κεφαλαίου. Τέτοια παραδείγματα δυστυχώς υπάρχουν πολλά στη χώρα μας, τόσο στην πρωτεύουσα, όσο και στην επαρχία, καθιστώντας την πολιτιστική μας κληρονομιά ευάλωτη, με μοναδική σκέψη των ιδιοκτητών της, την εμπορική εκμετάλλευση και το ιδιωτικό συμφέρον.

Ειδικότερα, όσον αφορά την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, ορισμός για τους οποίους δεν έχει δοθεί ακόμα μέχρι σήμερα και οι οποίοι αποτελούν σημαντικό τμήμα της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς και τεκμήρια της ιστορίας μας, προστατεύονται κυρίως από τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό του 2012⁶¹³, από το άρθρο 24 παρ. 6 του Συντάγματος και από τις διατάξεις της σύμβασης της Γρανάδας του 1985, για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, που κυρώθηκε με το Ν. 2039/1992.

Μετά από αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας, σύμφωνη γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών, Θεμάτων και Αμφισβητήσεων ή του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής, εκδίδεται προεδρικό διάταγμα από τον Υπουργό ΠΕΝ ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, το οποίο καθορίζει ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης και χρήσης για το συγκεκριμένο παραδοσιακό σύνολο, με σκοπό τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής του φυσιογνωμίας.

⁶¹⁰ Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002, άρθρο 19

⁶¹¹ Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002, άρθρο 41

⁶¹² Τραγγανίδας Γ., «Μισές» κηρύξεις ... ολόκληρες καταστροφές. Η περίπτωση του ιστορικού κτιρίου της οδού Ζαλοκώστα 7 στην Αθήνα και η θέση του ΚΚΕ. Εφημερίδα Ριζοσπάστης. Κυριακή 19 Ιουλίου 2009.

⁶¹³ Άρθρο 6 παρ. 2^α Ν. 4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α/2012)

Το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ έχει χαρακτηρίσει με μια σειρά προεδρικών διαταγμάτων πολλούς οικισμούς ως παραδοσιακούς, συμβάλλοντας αναμφισβήτητα στον περιορισμό⁶¹⁴ των αυθαιρεσιών και των αισθητικών αλλοιώσεων. Με το από 19/10-13/11/1978 Π.Δ. (ΦΕΚ 594/Δ), με πρόταση⁶¹⁵ του τότε Υφυπουργού Δ.Ε και αιτιολογική έκθεση της τότε αρμόδιας Δ/σης Παραδοσιακών Οικισμών και Περιβάλλοντος, χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί 400 περίπου οικισμοί (ή τμήματα οικισμών) σε όλη τη χώρα και καθορίστηκαν επίσης όροι και περιορισμοί για τη δόμηση των οικοπέδων σε αυτούς τους οικισμούς. Τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν και άλλα Προεδρικά Διατάγματα προστασίας οικισμών σε διάφορες περιοχές της χώρας, άλλοτε σε νησιωτικό και άλλοτε σε ορεινό χώρο.

Παράλληλα με το ΥΠΕΝ όμως, όπως έχει ήδη εκτενώς αναφερθεί στο παράρτημα 5, εργαλείο προστασίας των ιστορικών τόπων είναι και ο Νόμος 3028/2002⁶¹⁶, όπου μετά από απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού οριοθετούνται οι ζώνες προστασίας αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων. Το αποτέλεσμα είναι πολλές περιοχές, παραδοσιακοί οικισμοί, αρχαιολογικοί χώροι ή ιστορικοί τόποι να εμπίπτουν σε διπλή προστασία, τόσο από το ΥΠΠΟΑ, όσο και από το ΥΠΕΝ με αποτέλεσμα να μην διακρίνεται ποιος είναι ο δεσπότης χαρακτηρισμός.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα ιστορικών τόπων με διπλή προστασία, είτε στο σύνολο αυτών, είτε με μεμονωμένους χαρακτηρισμούς διατηρητέων κτιρίων εντός του προστατευόμενου συνόλου, είναι και οι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της χώρας μας που είναι εγγεγραμμένες στην λίστα των μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, η Παλιά Πόλη της Ρόδου, η Χώρα της Πάτμου και η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας.

⁶¹⁴ Χαρακτηριστικό είναι το πρόγραμμα του τότε Υπουργείου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, το 1982, με την ονομασία 'Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης' και την ανάθεση σε αρχιτεκτονικά ή πολεοδομικά γραφεία την εκπόνηση γενικών πολεοδομικών σχεδίων για 432 πόλεις και περιοχές άνω των 2000 κατοίκων. Αντίστοιχα, το 1985, το πρόγραμμα με τίτλο 'Επιχείρηση Ανοικτών Πόλεων για την Κοινωνική και Οικιστική Ανάπλαση των Χωριών' βοήθησε στην προστασία οικισμών κάτω των 2000 με σεβασμό στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους. Παπανίκα Μ. *Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων*. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών 'Πολιτιστική διαχείριση'. Αθήνα, 2009.

⁶¹⁵ Κουδούνη Α., «Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, αδυναμίες στη συστηματοποίηση κριτηρίων προστασίας και προβλήματα εφαρμογής». Ημερίδα για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Καλαμάτα. 11.10.2014

⁶¹⁶ Άρθρο 2 και 16, Νόμος 3028/2002. ΦΕΚ 153Α

Προστατεύονται από τους κρατικούς φορείς προστασίας και πληρώντας τα προκαθορισμένα κριτήρια, χαρακτηρίζονται ως τόποι εξέχουσας σημασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, από ιστορική, καλλιτεχνική, επιστημονική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη. Χρήζουν απόλυτης προστασίας και η ελληνική πολιτεία και διοίκηση οφείλει να τις διαφυλάξει για τις μελλοντικές γενεές.

Είναι πόλεις με ιδιαίτερη ταυτότητα και φυσιογνωμία οι οποίες επιλέγηκαν με βασικό κριτήριο τη μοναδικότητα της πολιτιστικής τους παράδοσης, την αυθεντικότητα, την καλή κατάσταση των μνημείων τους και το διαχρονικό ρυθμό ζωής. Είναι πόλεις των οποίων η προστασία προϋποθέτει εξειδικευμένο σχεδιασμό, καθώς ο μετασχηματισμός τους είναι συνεχής, οι χωρικές μεταμορφώσεις τους ταχύτατες και η μετάλλαξή τους πολλές φορές ραγδαία. Οι προκλήσεις στις οποίες καλούνται να ανταποκριθούν καθημερινά οι πόλεις αυτές είναι πολλές, μερικές εκ των οποίων είναι η μείωση του πληθυσμού, οι ελλειπείς υποδομές, η απώλεια της πολιτιστικής ταυτότητας, η τουριστική εξάρτιση, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η κακή ποιότητα ζωής, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η εγκληματικότητα. Παράλληλα όμως, κάθε μια όμως από αυτές έχει τη δική της ιστορία, τα δικά της χαρακτηριστικά, τη δική της εξέλιξη και υπόκειται σε διαφορετικές αλλαγές, είτε αυτές αφορούν⁶¹⁷ στο φυσικό ή στο δομημένο περιβάλλον, είτε στις χρήσεις και στο κοινωνικό περιβάλλον.

Η **Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου** ήταν η πρώτη πόλη της Ελλάδας που ενεγράφη στον κατάλογο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO το 1988. Πληρώντας τα κριτήρια (ii), (iv) και (v), ο τειχισμένος οικισμός αποτελεί μέχρι και σήμερα ένα μοναδικό πολεοδομικό σύνολο που φέρει αδιάψευστα ίχνη από διαφορετικές ιστορικές περιόδους.

Μετά την ανάλυση της ιστορικής και πολεοδομικής εξέλιξης της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου, σε συνδυασμό με τη διερεύνηση των κοινωνικών, δημογραφικών, αναπτυξιακών και οικονομικών χαρακτηριστικών της και με τη βοήθεια της swot ανάλυσης, προκύπτει μεταξύ άλλων ότι ο πληθυσμός της πόλης συνεχώς μειώνεται και γηράσκει, ενώ ο τομέας που υπερτερεί είναι αναμφισβήτητα ο τριτογενής.

⁶¹⁷ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Νέες τάσεις για την προστασία και ανάδειξη της αστικής κληρονομιάς μέσα από τις νέες τάσεις προβληματισμού και σχεδιασμού των πόλεων», *Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά*, σελ 207, Αθήνα 2015.

Παράλληλα, στα βασικά πλεονεκτήματα της πόλης είναι η πληθώρα και η σπουδαιότητα των πολιτιστικών της μνημείων, η πλειοψηφία των οποίων ανήκουν στον υστερογοτθικό ρυθμό της ιπποτικής περιόδου με μικρές προσθήκες μουσουλμανικών στοιχείων. Από τα πλέον σημαντικά μειονεκτήματα, έχουν καταγραφεί τα παλαιά κελύφη και τα εγκαταλελειμμένα κτίρια που υπάρχουν διάσπαρτα σε ολόκληρο τον οικισμό, η τουριστική υπερεκμετάλλευση της γης, οι παλιές υποδομές και τα ανεπαρκή δίκτυα και κατά συνέπεια η έλλειψη βασικών εξυπηρετήσεων σύγχρονης ζωής, η ηχορύπανση, καθώς και το μη αναθεωρημένο από το 1961 πολεοδομικό σχέδιο, το οποίο συμβάλει στη διαιώνιση των προβλημάτων και στην αποσπασματική αντιμετώπιση αυτών. Ως ευκαιρίες έχουν αναγνωριστεί η προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης, η χωροθέτηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε μουσεία και αποκατεστημένα κτίρια, καθώς και η αξιοποίηση αξιόλογων κτιρίων από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου με σκοπό τη δημιουργία φοιτητικών εστιών, ή παραρτημάτων του πανεπιστημίου και την προσέλκυση φοιτητικού πληθυσμού. Στις απειλές της πόλης περιλαμβάνεται η αποκλειστική σχεδόν χρήση του οικισμού για τουριστική εκμετάλλευση και κέντρο αναψυχής, η περαιτέρω εγκατάλειψη των κτιρίων λόγω οικονομικών αδυναμιών και υψηλού κόστους συντήρησης, η κυκλοφοριακή και περιβαλλοντική επιβάρυνση της πόλης κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών, καθώς και η αλλοίωση του πολιτιστικού πλούτου από σύγχρονες παρεμβάσεις.

Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, αν και βρίσκεται εδώ και χρόνια υπό καθεστώς απόλυτης προστασίας, η πολεοδομική αντιμετώπισή της και ο γενικότερος σχεδιασμός της ήταν και παραμένει αποσπασματικός. Δεν υπήρξε ποτέ ολοκληρωμένος σχεδιασμός που να λαμβάνει υπόψιν του τις διεθνείς συμβάσεις για την προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς. Καμία πολιτική ολοκληρωμένης προστασίας, όπως ορίζει η Σύμβαση της Γρανάδας, κανένα σχέδιο προστασίας, όπως ορίζει η Χάρτα της Ουάσινγκτον για τις ιστορικές πόλεις και κανένα σχέδιο διαχείρισης, όπως ορίζουν οι αρχές της Βαλέτα, δεν έχει εφαρμοστεί μέχρι σήμερα στον τειχισμένο οικισμό.

Αντίθετα, οι παρεμβάσεις οι οποίες γινόντουσαν όλα αυτά τα χρόνια, κυρίως με τη βοήθεια της πρώτης προγραμματικής σύμβασης με το Υπουργείο Πολιτισμού, είχαν ως στόχο τους την αναστήλωση και αποκατάσταση μεμονωμένων μνημειακών συγκροτημάτων που είχαν κηρυχθεί⁶¹⁸ διατηρητέα, οχυρώσεων ή αρχαιολογικών χώρων.

Το πολεοδομικό⁶¹⁹ σχέδιο της Μεσαιωνικής Πόλης του 1961 το οποίο και τροποποιήθηκε μερικώς το 1963⁶²⁰, προέβλεπε διαπλατύνσεις και διανοίξεις δρόμων μήκους άνω των 3χλμ., οριοθετήσεις πλατειών και νέες χρήσεις σε βομβαρδισμένους χώρους, παρότι με την υπ. αριθμ. 94262/5720/28-01-1959 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας (ΦΕΚ 24B/22-01-1960) είχε κηρυχθεί στο όριο της 'μνημειακής ζώνης' - zona monumentale της ιταλικής περιόδου, ως «ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα». Ευτυχώς, στην πράξη, η κήρυξη⁶²¹ της επικάλυψε το διάταγμα και διαφύλαξε την ακεραιότητα του πολεοδομικού και αρχιτεκτονικού ιστού της, εφόσον την αρμοδιότητα ελέγχου της, ασκούσαν οι αρχαιολογικές υπηρεσίες.

Κηρύξεις⁶²² από το ΥΠΠΟΑ υπάρχουν και για το παραλιακό τμήμα της Μεσαιωνικής Πόλης το οποίο χαρακτηρίστηκε ως ιστορικός διατηρητέος τόπος και τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ενώ παράλληλα την παράκτια ζώνη της Μεσαιωνικής Πόλης έξω από τα τείχη, προστάτευσε με απόφασή⁶²³ του και το Υπουργείο Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων το 1956, «περί καθορισμού χερσαίας ζώνης λιμένων πόλεως Ρόδου». Τμήμα της ίδιας περιοχής χαρακτηρίστηκε⁶²⁴ το 1993 ως τουριστικός λιμένας από τους Υπουργούς Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εμπορικής Ναυτιλίας, ενώ η ευρύτερη περιοχή του Νιοχωρίου έχει χαρακτηριστεί

⁶¹⁸ Με την υπ. αριθμ. 23084/737/25-08-48 απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (Εφημερίδα Γενικής Διοικήσεως Δωδεκανήσου/αριθ. φύλλου 10/23-09-48) κηρύχθηκαν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία 239 κτίρια στο μεσαιωνικό οικισμό.

⁶¹⁹ ΒΔ 9-12-61 (ΦΕΚ 148Δ/23-12-61) του Υπουργείου Δημοσίων Έργων «περί επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Ρόδου (εντός των τειχών) και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων εντός αυτού».

⁶²⁰ ΒΔ 26-09-1963 (ΦΕΚ 177Δ/24-10-1963)

⁶²¹ Παπαχριστοδούλου Ι., *Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου»*, σελ. 43.

⁶²² Με την υπ. αριθμ. ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/124/08-02-83 απόφαση του ΥΠΠΟΑ

⁶²³ Με την υπ. αριθμ. Γ 51807/31-12-1955 (ΦΕΚ 13B/24-1-1956) απόφαση του Υπουργείου Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων.

⁶²⁴ Με την υπ. αριθμ. 515783/377/06-09-1993 ΚΥΑ των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εμπορικής Ναυτιλίας.

από το ΥΠΕΧΩΔΕ ως παραδοσιακός⁶²⁵ οικισμός και έχουν καθοριστεί ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης σε αυτήν. Επιπρόσθετα, το σύνολο της Μεσαιωνικής Πόλης, καθώς και η περιβάλλουσα περιοχή αυτής, στην οποία περιλαμβάνεται πληθώρα κτιρίων ιταλικής περιόδου τα οποία έχουν χαρακτηριστεί μεμονωμένα ως διατηρητέα από το ΥΠΕΧΩΔΕ, χαρακτηρίστηκε το 2009 από το τότε ΥΠΠΟΤ, ως αρχαιολογικός χώρος⁶²⁶.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι παρόλο που στο σύνολό της η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, αλλά και αποσπασματικά τμήματα ή κτίρια αυτής, λαμβάνουν τυπικά προστασία με πληθώρα κηρύξεων από το ελληνικό Κράτος, στην πράξη η προστασία της πόλης είναι ελλιπής, αναποτελεσματική και προβληματική. Δεν υπάρχει ολοκληρωμένος σχεδιασμός, αλλά αντίθετα επικαλύψεις κηρύξεων, αρμοδιοτήτων και ρυθμίσεων.

Λύσεις σε πολλά από τα προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, ευελπιστεί να δώσει η υπό εξέλιξη πολεοδομική μελέτη αναθεώρησης της Μεσαιωνικής Πόλης, η οποία προσπαθεί να διαμορφώσει πλαίσια ολοκληρωμένης διατήρησης και ανάπτυξης του ιστορικού οικισμού, θέτοντας σαφείς στόχους και προτεραιότητες και καθορίζοντας μέτρα που αφορούν στους όρους δόμησης, τις χρήσεις γης, τη γενικότερη πολεοδομική οργάνωση, τη βιώσιμη κινητικότητα και την κατάσταση του δομημένου και μη χώρου.

Η νέα μελέτη στηρίχθηκε στις διατάξεις του νέου αρχαιολογικού Νόμου 3028/02 και συγκεκριμένα στο άρθρο 14 αυτού που αφορά στους αρχαιολογικούς χώρους που είναι ενεργοί οικισμοί. Η σύνταξή της ακολούθησε τις γενικές προδιαγραφές του ΥΠΕΝ περί πολεοδομικών μελετών, (υπ. αριθμ. 5731/1146/2000 Απόφ.), οι οποίες όμως αναμορφώθηκαν⁶²⁷ ώστε να προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες ενός ιστορικού οικισμού, όπως η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Στους

⁶²⁵ Με το υπ. αριθμ. 161Δ/3-3-1987 ΦΕΚ - Π.Δ. 26-01-1987 του ΥΠΕΧΩΔΕ

⁶²⁶ Με την υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/48764/2052 απόφαση του ΥΠΠΟΤ (ΦΕΚ 277/15-06-2009), «Οριοθέτηση της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου ως αρχαιολογικού χώρου».

⁶²⁷ Παπαχριστοδούλου Ι., *Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου»*, σελ. 5, Φεβρουάριος 2017.

κυριότερους στόχους⁶²⁸ της μελέτης περιλαμβάνεται η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος και της ιστορίας της πόλης, η υιοθέτηση πολιτικής ολοκληρωμένης προστασίας η οποία θα διασφαλίζει την αυθεντικότητα του οικισμού, τις πολιτιστικές του αξίες και το χαρακτήρα του, ο καθορισμός ζωνών ειδικής προστασίας κατά περιοχές, ομάδες ή μεμονωμένα κτίρια, ανοικτούς χώρους και πλατείες σε συνάρτηση με την αρχαιολογική, ιστορική, αρχιτεκτονική και κοινωνική τους βαρύτητα, καθώς επίσης η εφαρμογή διαχειριστικού σχεδίου και μηχανισμών διαρκούς παρακολούθησης, συνδεδεμένων με το γενικότερο σχεδιασμό της περιοχής. Παράλληλα, η μελέτη προωθεί δέσμη μέτρων και ρυθμίσεων ώστε η Μεσαιωνική Πόλη να αποκτήσει μια νέα δυναμική, να ξαναγίνει ζωντανή, να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες σε ντόπιους και επισκέπτες, να προστατέψει τον κοινωνικό της ιστό, να αναβιώσει τις παραδοσιακές της δραστηριότητες και να προωθήσει τα τοπικά της προϊόντα.

Βασική αρχή της στα σημεία⁶²⁹ όπου υπήρξαν αλλοιώσεις ή καταστροφές κυρίως από τον πόλεμο, είναι η συμπλήρωση, μερική ή ολική των μετώπων των οικοδομικών τετραγώνων με σκοπό την αποκατάσταση του προϋφισταμένου πολεοδομικού ιστού. Με την ίδια λογική, η δόμηση διατηρείται στο περίγραμμα της προϋφιστάμενης κατάστασης, είτε αυτή διασώθηκε μέχρι σήμερα, είτε όχι, αλλά είναι γνωστή με ασφαλή και υπαρκτά τεκμήρια.

Παράλληλα, η μελέτη λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις διεθνείς διακηρύξεις, συνθήκες και συμβάσεις που έχουν κατά καιρούς υιοθετηθεί από την UNESCO, το ICOMOS και το Συμβούλιο της Ευρώπης, όσον αφορά στο σκέλος των μορφολογικών απαιτήσεων⁶³⁰ για κάθε παρέμβαση, είτε αυτή αφορά υφιστάμενο κτίριο που έχει περισωθεί ή είναι ερείπιο, είτε αφορά νέες κατασκευές ή προσθήκες. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι οποιαδήποτε επέμβαση σε υφιστάμενο κτίριο του τειχισμένου οικισμού θα πρέπει να *βασίζεται*⁶³¹ στο σεβασμό προς την αρχική του υπόσταση και τα αυθεντικά του στοιχεία, να ενσωματώνεται αρμονικά⁶³² στο σύνολο, αλλά και να διακρίνεται από τα αυθεντικά μέρη, ενώ οι νέες προσθήκες θα πρέπει να

⁶²⁸ Όπ. παρ. σελ. 5-10

⁶²⁹ Όπ. παρ., σελ. 8

⁶³⁰ Όπ. παρ., σελ. 29

⁶³¹ ICOMOS, «Διεθνής Χάρτης για τη συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων και τοποθεσιών» άρθρο 9, Βενετία, 1964.

⁶³² Όπ. παρ., άρθρο 12.

σέβονται⁶³³ όλα τα ενδιαφέροντα μέρη του κτιρίου, το παραδοσιακό του πλαίσιο, την ισορροπία της σύνθεσής του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο'. Κάθε νέα κατασκευή οφείλει να εντάσσεται στον αστικό της περίγυρο ως προς τη δομή, τον όγκο, την κλίμακα,⁶³⁴ το ρυθμό, το ύφος, τα υλικά και το χρώμα και να σέβεται τις σχέσεις μεταξύ κτιρίων και υπαιθρίων χώρων. Επίσης, υιοθετώντας τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ, επισημαίνεται ότι, εφόσον τα καινούργια κτίρια της εποχής μας θα είναι η κληρονομιά του αύριο, πρέπει να καταβάλλεται⁶³⁵ κάθε προσπάθεια ώστε η σύγχρονη αρχιτεκτονική να είναι υψηλής ποιότητας.

Όσον αφορά τις χρήσεις γης του οικισμού, καθορίζονται τομείς λειτουργιών και προτείνονται συγκεκριμένες χρήσεις ανά τομέα, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τόσο τα ιστορικά δεδομένα, όσο και την υφιστάμενη κατάσταση. Κυρίαρχος στόχος είναι η προστασία της κατοικίας και η ενίσχυση των παραδοσιακών επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα δημιουργούνται θύλακες εμπορικών δραστηριοτήτων και τίθενται όροι για τα τουριστικά καταλύματα, τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος και τα νυχτερινά κέντρα. Σε περιοχές όπου υπεισέρχονται⁶³⁶ ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, όπως ισχύει για τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, με τις έντονες πιέσεις που προκαλεί η τουριστική ανάπτυξη, οι όροι δόμησης και οι χρήσεις γης καλούνται αφενός να εξισορροπήσουν τις πιέσεις με το αδιαπραγμάτευτο στόχο της προστασίας ενός ιστορικού οικισμού και αφετέρου να προσφέρει το απαραίτητα πλαίσιο για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που είναι επωφελείς και συμβάλλουν στη ανάπτυξη και αναζωογόνηση του οικισμού.

Γενικότερος στόχος της μελέτης είναι η προστασία και η ανάδειξη της εξέχουσας οικουμενικής αξίας της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου και παράλληλα η ικανοποίηση των κοινωνικοοικονομικών αναγκών των κατοίκων και των επισκεπτών της στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης. Σίγουρα η μελέτη αυτή αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την προστασία του οικισμού η οποία οφείλει να ολοκληρωθεί και να εφαρμοσθεί, χωρίς όμως να παραβλέπεται η ανάγκη υλοποίησης σχεδίου προστασίας και διαχειριστικού σχεδίου.

⁶³³ Όπ. παρ., άρθρο 13.

⁶³⁴ ICOMOS, «Conservation of Historic Towns - Washington Charter» σελ.2

⁶³⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης, «Διακήρυξη του Άμστερνταμ», 1975, παρ. ια.

⁶³⁶ Παπαχριστοδούλου Ι., *Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου»*, σελ. 5, Φεβρουάριος 2017.

Το ιστορικό κέντρο της Χώρας με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης αποτελεί από το 1999 Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Ο οικισμός της Χώρας της Πάτμου είναι από τους ελάχιστους οικισμούς στην Ελλάδα που η εξέλιξη τους συνεχίζεται ασταμάτητα από τον 12^ο αιώνα, ενώ το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης αποτελούν ένα εξαιρετικό δείγμα ελληνικού παραδοσιακού ορθόδοξου κέντρου προσκυνήματος και τιμούν τη μνήμη της περιοχής όπου ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος έγραψε το 4^ο κατά σειρά Ευαγγέλιο στην Καινή Διαθήκη και την Αποκάλυψη.

Η Χώρα της Πάτμου είναι κηρυγμένη στο σύνολό της ως ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών με την υπ. αριθμ. 94262/5720/28.12.1959 (ΦΕΚ 24Β'/22.1.1960) απόφαση, αλλά ταυτόχρονα και ως διατηρητέο μνημείο, ιστορικός τόπος και τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με την υπ. αριθμ. 24151/15.2.1971 (ΦΕΚ 1029/15.2.1971) απόφαση του ιδίου Υπουργού. Παράλληλα, είναι χαρακτηρισμένη, σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ 594Δ'13.11.1978) του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, ως παραδοσιακός οικισμός, ενώ αρκετά χρόνια αργότερα το Υπουργείο Πολιτισμού επανέρχεται με την υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/27315/1449/16.3.2007 (Α.Α.Π./135/ 17.4.2007) απόφασή του και οριοθετεί τον αρχαιολογικό της χώρο. Με μετέπειτα αποφάσεις του Υπουργού Πολιτισμού καθορίστηκαν όρια ζωνών προστασίας εντός του τελευταίου με σκοπό την καλύτερη προστασία και διαφύλαξη του ιστορικού χαρακτήρα των μνημείων που περιλαμβάνονται εντός αυτού, ενώ με παλαιότερη απόφαση (2323/23.11.1968 - ΦΕΚ 669 Β') του Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως, ο λόφος μεταξύ των οικισμών της Χώρας και της Σκάλας Πάτμου χαρακτηρίστηκε ως χώρος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και ως τόπος χρήζων ειδικής προστασίας. Επιπρόσθετα, πέρα από την UNESCO που αναγνώρισε της Χώρα της Πάτμου ως πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπεριέλαβε το νησί μεταξύ των πέντε σημαντικότερων προσκυνηματικών προορισμών της Ευρώπης, αλλά και το ελληνικό κράτος σύμφωνα με νόμο του 1981 χαρακτήρισε την Πάτμο ως Ιερά νήσο.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα προαναφερόμενα, πλήθος παράλληλων νομοθετημάτων καθορίζουν την προστασία του οικισμού της Χώρας της Πάτμου δηλώνοντας την αναγκαιότητα διάσωσης και προστασίας της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας, της ιστορίας, της μοναδικότητας και της θρησκευτικότητας του τόπου αυτού. Το ιστορικό κέντρο της Χώρας της Πάτμου με το Μοναστήρι του Αγ. Ιωάννη και το σπήλαιο της Αποκάλυψης αποτελεί μια ιδιάζουσα περίπτωση προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς. Λειτουργεί κυρίως ως τόπος προσκυνήματος, θρησκείας και γαλήνης και συνυπάρχει αρμονικά με το νησιωτικό οικιστικό σύνολο ολόκληρης της Χώρας.

Στα πλεονεκτήματα της πόλης μπορούν να περιληφθούν η πληθώρα θρησκευτικών κτισμάτων και το γεγονός ότι το νησί αποτελεί μνημείο της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού, η ποικιλία αρχιτεκτονικών μορφών, ο καλά διατηρημένος μεσαιωνικός οικιστικός ιστός, ο σταθερός πληθυσμός και η ήπια τουριστική ανάπτυξη, ενώ από τα πλέον σημαντικά μειονεκτήματα είναι αναμφίβολα η αδυναμία συστηματικού ελέγχου των επεμβάσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες, η ανεπαρκής προβολή της πόλης και του πολιτιστικού της πλούτου, η εποχιακή κατοίκηση, τα παλιά και εγκαταλελειμμένα κελύφη και η προβληματική διαχείριση. Ως ευκαιρίες για τον οικισμό της Χώρας της Πάτμου έχουν αναγνωριστεί η παγκόσμια προβολή του ορθόδοξου πνευματικού της πλούτου, η καθιέρωση της νήσου ως παγκόσμιο Προσκυνηματικό Κέντρο και εστία πανελλήνιας και διεθνούς ακτινοβολίας, η προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της πόλης και η συγκράτηση και η αύξηση του πληθυσμού με αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Τέλος, στις απειλές της πόλης περιλαμβάνεται η φθορά και η εγκατάλειψη των κτιρίων λόγω του υψηλού κόστους συντήρησης, η αλλοίωση του οικισμού και της μοναδικότητάς του εξαιτίας των σύγχρονων παρεμβάσεων, η ελλιπής ή ανύπαρκτη χρηματοδότηση, καθώς και η αποκλειστική ιδιοκτησία κτισμάτων από ξένο πληθυσμό.

Δυστυχώς η διαχείριση της περιοχής είναι ιδιαίτερα προβληματική, ενώ οι επεμβάσεις που πραγματοποιούνται δεν ακολουθούν κάποιον σχεδιασμό και πολλές φορές δεν έχουν ούτε καν τις απαιτούμενες εγκρίσεις. Αναπλάσεις ή έργα υποδομής έχουν πάρα πολύ καιρό να υλοποιηθούν, ενώ το υψηλό κόστος αγοράς και ενοικίασης κάποιου κτίσματος σε συνδυασμό με την προσέλκυση συνεχώς ξένων αγοραστών

εξοχικής ή μόνιμης κατοικίας ενέχει τον κίνδυνο απομάκρυνσης του τοπικού πληθυσμού. Η έλλειψη σχεδίων προστασίας και διαχείρισης και η μη θέσπιση στόχων διατήρησης για τον οικισμό είναι εμφανής, καθώς σε συνδυασμό με την παράλληλη προστασία από διαφορετικούς κρατικούς φορείς δημιουργεί τεράστια προβλήματα στο μνημείο.

Η τρίτη ελληνική πόλη που είναι χαρακτηρισμένη από την UNESCO ως Πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς είναι η **Παλιά πόλη της Κέρκυρας**. Αναπτύχθηκε διαχρονικά μέσα στο πέρασμα του χρόνου έχοντας αποτυπωμένες στον πολεοδομικό της ιστό επεμβάσεις και στοιχεία από διαφορετικούς λαούς και πολιτισμούς και αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο της χώρας μας το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα σε εξαιρετική κατάσταση.

Η ανάγκη διάσωσης της πόλης έχει αναγνωριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού εδώ και πολλά χρόνια και συγκεκριμένα από το 1967, όταν με την υπ' αριθμόν 4701/3-3-67 (ΦΕΚ183/Β/16-3-67) Υπουργική Απόφαση χαρακτηρίστηκε ως 'ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονική και ιστορική'. Η απόφαση αυτή τροποποιήθηκε το 1980 με την υπ.αριθμ. Β1/Φ33/29925/828/27-5-80 (ΦΕΚ512/Β/4-6-80) υπουργική απόφαση και είναι σε ισχύ μέχρι και σήμερα και περιλαμβάνει την απαγόρευση κατεδαφίσεων, την προστασία του κελύφους και τις ελεγχόμενες επεμβάσεις στις όψεις των κτιρίων, καθώς επίσης τον έλεγχο των επεμβάσεων στους κοινόχρηστους χώρους. Επιπρόσθετα, το Υπουργείο Πολιτισμού έχει προβεί σε κηρύξεις αξιόλογων μεμονωμένων μνημείων, αλλά και νεώτερων κτιρίων εντός και εκτός του οικισμού και είναι επίσης ο αρμόδιος φορέας προστασίας των ενετικών φρουριών. Το 2012 με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού κηρύσσεται και οριοθετείται η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας και της Παλαιόπολης ως ενιαίος αρχαιολογικός χώρος, δημιουργώντας ένα καθεστώς απόλυτης προστασίας του μνημείου. Παράλληλη προστασία όμως δέχεται η πόλη και από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, καθώς με Προεδρικό Διάταγμα του 1980 (ΦΕΚ/274/Δ/5-5-1980) χαρακτηρίστηκε ως παραδοσιακός οικισμός. Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα το γεγονός ότι η έκταση και τα όρια της προστατευόμενης πόλης διαφέρουν σημαντικά από Υπουργείο σε Υπουργείο. Τέλος, υπεύθυνος φορέας για τη διαχείριση της Παλιάς Πόλης είναι και ο Δήμος

Κερκυραίων, ο οποίος σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα του 1981 (ΦΕΚ 552/ Δ/2-10-81) 'Περί όρων δόμησης', έχει την ευθύνη για την ανέγερση νέων κτιρίων, τις προσθήκες και τις επισκευές των παλαιών, καθώς επίσης την έκδοση των αδειών λειτουργίας καταστημάτων. Αρμόδιο Τμήμα σήμερα για την προστασία της Παλιάς πόλης είναι το Τμήμα Παλιάς Πόλης, Παραδοσιακών Οικισμών & Μεμονωμένων Μνημείων.

Η εξαιρετική Παγκόσμια Αξία του τόπου επιβεβαιώθηκε αρκετά χρόνια αργότερα και από την UNESCO, όταν το 2007 η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας με το Παλιό και το Νέο Φρούριο χαρακτηρίστηκε ως πόλη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η εγγραφή της πόλης στον παγκόσμιο κατάλογο έγινε με βάση το τέταρτο κριτήριο, καθώς αποτελεί *'διακεκριμένο παράδειγμα τύπου κατασκευής ή αρχιτεκτονικού και τεχνολογικού συμβόλου ή τοπίου, που εμφανίζει μια σημαντική περίοδο ή σημαντικές περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ανέφερε ότι 'το αστικό και λιμενικό σύνολο της Κέρκυρας, που κυριαρχείται από τα ενετικής προελεύσεως φρούριά της, συνιστά ένα αρχιτεκτονικό παράδειγμα εξέχουσας παγκόσμιας αξίας, τόσο για την αυθεντικότητα, όσο και για την ακεραιότητά του'*. Η ένταξη του τειχισμένου οικισμού στον κατάλογο των μνημείων της UNESCO, πέρα από την τουριστική και επικοινωνιακή προβολή της πόλης και του νησιού, επιφέρει άμεσα στην πολιτεία και συγκεκριμένα στους εμπλεκόμενους φορείς, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και το Δήμο Κέρκυρας, δέσμη υποχρεώσεων και δεσμεύσεων που πρέπει να υλοποιηθούν. Παρόλα αυτά και παρά το πέρασμα πολλών ετών από την απόφαση ένταξης της πόλης, οι ενέργειες και οι πρωτοβουλίες που έχουν παρθεί είναι ελάχιστες, ενώ οι απαιτήσεις και οι ανάγκες ολοένα και πληθαίνουν.

Σήμερα, η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας κατοικείται από 7.200 περίπου πολίτες και αποτελεί ένα σύγχρονο διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο. Η δομή και η μορφή της πόλης, καθώς και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της δεν την καθιστούν ως τουριστικό και μόνο προϊόν εκμετάλλευσης, αλλά αντίθετα οι σύγχρονες ανάγκες και οι απαιτήσεις των χρηστών αυτής, την έχουν μετασηματίσει έτσι ώστε να αποτελεί μέχρι και σήμερα ένα ζωντανό αστικό κέντρο για την τοπική κοινωνία. Η νέα και η παλιά πόλη, συνυπάρχουν⁶³⁷, συμβιώνουν,

⁶³⁷ Δήμος Κέρκυρας, Παλιά Πόλη Κέρκυρας. «Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012 », σελ. 15

αλληλοτροφοδοτούνται και αποτυπώνουν στο χώρο τις συνθήκες και τις αντιλήψεις των εποχών που τις διαμόρφωσαν.

Στα πλεονεκτήματα της πόλης περιλαμβάνονται αναμφίβολα η ζωντάνια του αστικού κέντρου, το οποίο σε αντίθεση με τη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, καλύπτει τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, η ποικιλία των μορφών και τυπολογιών, η Σπανιάδα η οποία αποτελεί σημαντικό πνεύμονα πρασίνου και το παραθαλάσσιο μέτωπο. Παρά την ένταξη της Παλιάς Πόλης στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO το 2007 και το καθεστώς απόλυτης προστασίας του μνημείου, σήμερα υπάρχουν πολλά προβλήματα, τα βασικότερα εκ των οποίων είναι η μη αναθεώρηση του πολεοδομικού σχεδίου από το 2008, η ύπαρξη αυθαιρέτων κατασκευών, η αλλοίωση της μορφής και της όψης των κτηρίων από τις ακαλαίσθητες κατασκευές μόνιμων και φορητών προθηκών με σκοπό την προβολή εμπορευμάτων και επαγγελματικών δραστηριοτήτων, οι νέες χρήσεις καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος σε μνημεία της πόλης, η ηχορύπανση και η κυκλοφοριακή συμφόρηση. Οι ευκαιρίες που πρέπει να αξιοποιηθούν είναι η προβολή της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της, η αξιοποίηση αξιόλογων κτιρίων από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών και των εμπλεκόμενων φορέων. Τέλος, στις απειλές της πόλης περιλαμβάνεται η ‘ανυπαρξία’ του Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα, η έντονη φθορά των κτιρίων λόγω του υψηλού κόστους συντήρησης και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, καθώς και η έντονη κυκλοφορία και η περιβαλλοντική υποβάθμιση της πόλης εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας.

Αναμφίβολα, σημαντικό εργαλείο προστασίας της ιστορικής πόλης είναι το Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012, το οποίο υπήρξε και προαπαιτούμενο προκειμένου ενταχθεί η πόλη στον Κατάλογο των μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Το τελευταίο αναθεωρήθηκε το 2011 από το Υπουργείο Πολιτισμού, λαμβάνοντας υπόψιν την εξέλιξη της κατάστασης του μνημείου, τις επιπτώσεις από μια σειρά από δράσεις που είχαν υλοποιηθεί, αλλά και τις εξελίξεις σε πολιτικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο. Τέθηκαν νέοι στόχοι – άξονες επέμβασης, προτάθηκαν νέες δράσεις και τονίστηκε η σημασία της συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί.

Παρά την υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας το 2012, τη σύσταση Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης, ο οποίος όμως δεν είναι ενεργός επί της ουσίας μέχρι σήμερα και τον καθορισμό στόχων με προγραμματισμό δεκαετίας (2012-2022) μεταξύ των οποίων προτάθηκε η διατήρηση της πόλης μέσω ενός προγράμματος ολοκληρωμένης προστασίας, συντήρησης και προβολής των μνημείων της, η αναγνώριση και η προβολή της εξέχουσας οικουμενικής σημασίας και του διαχρονικού ενδιαφέροντος του αρχιτεκτονικού συνόλου της και η διατήρηση και η ανάδειξη της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας των πολιτιστικών αξιών που ενσωματώνουν η ιστορία, η τέχνη, η αρχιτεκτονική και γενικότερα η πολιτιστική κληρονομιά της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας, οι απειλές για το μνημείο παραμένουν και πρέπει να αντιμετωπιστούν με ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης το οποίο θα ενσωματώνει όλες τις διακηρύξεις που κατά καιρούς έχουν υιοθετηθεί από διεθνείς οργανισμούς.

Η βιώσιμη διατήρηση και των τριών πόλεων Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας μπορεί να επιτευχθεί με τη βοήθεια ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης και προστασίας, οι οποίες θα πρέπει να διασφαλίζουν χωρική, πολιτιστική, οικονομική και περιβαλλοντική ισορροπία. Οι αποσπασματικές λύσεις αντιμετώπισης μεμονωμένων προβλημάτων που λαμβάνουν χώρα και στις τρεις, σίγουρα δεν είναι αποτελεσματικές και επαρκείς. Η προστασία και η διαχείρισή τους θα πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα και στόχο τόσο του χωροταξικού, όσο και του πολεοδομικού σχεδιασμού, προβάλλοντας την αναγκαιότητα ολοκληρωμένης διαχείρισης σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Ιδιαίτερος σημαντικές για την προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς είναι οι συμβάσεις, οι διακηρύξεις και οι οδηγίες της UNESCO, του ICOMOS και του Ευρωπαϊκού Δικαίου, οι οποίες δημιουργούν ένα κοινό νομικό πλαίσιο προστασίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Έχουν ευρύ πεδίο εφαρμογής, δρουν έχοντας επικουρικό ρόλο και στοχεύουν στην ολοκληρωμένη προστασία. Η εναρμόνιση και η εφαρμογή τους ωστόσο στην ελληνική χωροταξική, πολεοδομική και περιβαλλοντική νομοθεσία δεν είναι ως όφειλε να είναι δεδομένη, γεγονός το οποίο σε καμία περίπτωση δεν διασφαλίζει την προστασία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Στην Ελλάδα η κύρωσή τους από το ελληνικό κράτος συχνά καθυστερεί, γεγονός το οποίο δεν τις καθιστά εφαρμοστέες,

παρά μόνο μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα και αφού αυτές έχουν ενσωματωθεί στο εσωτερικό ελληνικό δίκαιο.

Και οι τρεις πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας είναι κηρυγμένες και προστατεύονται από το Υπουργείο Πολιτισμού και το ΥΠΠΝ. Παρά το πλούσιο θεσμικό πλαίσιο προστασίας όμως των παραδοσιακών οικισμών και των αρχαιολογικών τόπων, όπως αυτό περιγράφηκε αναλυτικά στα προηγούμενα κεφάλαια, τα προβλήματα και οι δυσλειτουργίες που υπάρχουν είναι έντονα ορατές και οφείλονται κυρίως στις παράλληλες και αλληλοκαλυπτόμενες αρμοδιότητες των υπουργείων, στη μη αντικειμενική και αμφισβητήσιμη κρίση επιτροπών και συμβουλίων, στο δαιδαλώδες και ασαφές πλαίσιο προστασίας και στις παρερμηνείες, στις διαστρεβλώσεις και στις παραβιάσεις της ισχύουσας νομοθεσίας. Δεν είναι λίγες οι φορές που ιδιωτικά συμφέροντα έχουν καθορίσει αποφάσεις, χαρακτηρισμούς και αποχαρακτηρισμούς, παραβιάζοντας και παρακάμπτοντας τις βασικές αρχές και το συνταγματικό καθεστώς προστασίας. Η απουσία ελέγχου και πολλές φορές η άγνοια και η υπερεκμετάλλευση της γης από την τοπική κοινωνία με σκοπό το οικονομικό όφελος, οδηγούν σε καταστροφικές συνέπειες για την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά. Η έλλειψη χωροταξικού⁶³⁸ σχεδιασμού, η έλλειψη ισχυρών ελεγκτικών μηχανισμών, η έλλειψη γνώσης και παιδείας των μηχανικών, η εμπορευματοποίηση της δόμησης και το εύκολο κέρδος, καταστρέφουν και αλλοιώνουν σε μεγάλη έκταση τις πόλεις αυτές.

Κατά καιρούς γίνονται βήματα από την πολιτεία για την προστασία τόσο των παραδοσιακών οικισμών, όσο και των αρχαιολογικών τόπων. Οι προθέσεις κάποιων πολιτικών είναι ορατές. Έρχονται αντιμέτωπες όμως με άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις του ίδιου υπουργείου, της ίδιας κυβέρνησης και πολλές φορές των ίδιων πολιτικών, οι οποίες ακυρώνουν τις προηγούμενες, νομιμοποιούν αυθαιρεσίες⁶³⁹, παράνομες κατασκευές και καταπατήσεις, δε λαμβάνουν υπόψιν τους δικαστικές αποφάσεις, παραβιάζουν και μειώνουν το κύρος ελληνικού Συντάγματος.

⁶³⁸ Αποτελέσματα ημερίδας «Όμορφα χωριά, άσχημα αλλοιώνονται». *MOnuMENTA*. 20 Σεπτεμβρίου 2011, <http://monumenta.gr/article.php?perm=1&IssueID=2&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=635>

⁶³⁹ Ν. 4014/2011. ΦΕΚ Α' 209/21-9-2011 καθώς και η τροπολογία του Νομοσχεδίου του ΥΠΕΚΑ για την νομιμοποίηση αυθαιρέτων σε παραδοσιακούς οικισμούς.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η απουσία ενιαίας νομοθετικής ρύθμισης για την προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με τα νομοθετικά κενά και την λανθασμένη ερμηνεία των νόμων, είναι εμφανής. Το υφιστάμενο πλαίσιο προστασίας για επιμέρους⁶⁴⁰ κατηγορίες πολιτιστικών αγαθών, το οποίο ρυθμίζεται μέσω ειδικών ανά περίπτωση νόμων, δημιουργεί πολλά προβλήματα. Η αναθεώρηση και η κωδικοποίηση της νομοθεσίας κρίνεται άμεσα απαραίτητη, έτσι ώστε να προστατευτεί ουσιαστικά η αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, διευκολύνοντας ταυτόχρονα τις αποφάσεις της διοίκησης και τους πολίτες.

Ως βέλτιστη λύση για την αντιμετώπιση αυτών προσφέρεται η σύσταση και λειτουργία ενιαίου φορέα διαχείρισης του πολιτιστικού μας πλούτου, είτε πρόκειται για προστασία διατηρητέων κτισμάτων, ιστορικών κέντρων, παραδοσιακών οικισμών και αρχαιολογικών τόπων, είτε για σύγχρονα μεταπολεμικά οικιστικά σύνολα. Ο ενιαίος φορέας προστασίας θα είναι υπεύθυνος για την προστασία του συνόλου της πολιτιστικής κληρονομιάς, θα παρακολουθεί το ενιαίο αρχείο – μητρώο μνημείων και θα πρέπει να είναι στελεχωμένος με προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων, οι οποίοι θα επεμβαίνουν με σεβασμό στην τυπολογία και στην αυθεντικότητα των υλικών και των τρόπων δομής.

Επιπρόσθετα, προτείνεται η κατάργηση των σημερινών Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής και Συμβουλίων Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων, καθώς πρόκειται, όπως έχει δείξει ο χρόνος, για υπηρεσίες των οποίων η κρίση και η γνώμη είναι πολλές φορές αμφισβητήσιμη και μη αντικειμενική⁶⁴¹. Εξίσου σημαντική θεωρείται η σύσταση νέου φορέα, νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, ο οποίος θα έχει συμβουλευτικό ρόλο και θα είναι σε άμεση συνεργασία με τον ενιαίο φορέα διαχείρισης για θέματα και αποφάσεις που θα αφορούν τη λήψη μέτρων προστασίας.

⁶⁴⁰ Κουδούνη Α., «Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, αδυναμίες στη συστηματοποίηση κριτηρίων προστασίας και προβλήματα εφαρμογής». Ημερίδα για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Καλαμάτα. 11.10.2014

⁶⁴¹ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας. Ομάδα εργασίας για την αναβάθμιση της λειτουργίας των ΕΠΑΕ. Παρθενόπουλος Κ., Μπαγιούκ Σ., Δάλλα Φ., Κοτρώνη Δ., «Οι ΕΠΑΕ σήμερα. Προτάσεις αναβάθμισης της λειτουργίας τους και βελτίωσης της αποδοτικότητάς τους». Θεσσαλονίκη, Μάιος 2008. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTWNIKWN/epa_e.pdf

Επιτυχημένο παράδειγμα τέτοιας συνεργασίας αποτελεί ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς (English Heritage) στη Μεγάλη Βρετανία.

Πέρα όμως από τα παραπάνω, βασική προϋπόθεση όλων αποτελεί η κρατική βούληση και η συνειδητοποίηση της ελληνικής πολιτείας της ανάγκης καταγραφής και ουσιαστικής προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτής της χώρας. Τα νομοθετήματα που υπάρχουν σήμερα είναι πολλά, αποσπασματικά και πολλές φορές αντιφατικά. Η πιστή εφαρμογή μιας σαφούς και ξεκάθαρης νομοθεσίας, χωρίς διαστρεβλώσεις και παρανομίες από τη διοίκηση, μπορούν να βοηθήσουν στην προστασία και διαφύλαξη του πολιτιστικού μας πλούτου.

Εξίσου σημαντική είναι η ευαισθητοποίηση των πολιτών και της κοινωνίας. Με την αρωγή των εκπαιδευτικών φορέων, των πανεπιστημίων και των συλλόγων – οργανώσεων προστασίας, με την κατάλληλη εκπαίδευση των μηχανικών και τη στελέχωση των δημόσιων υπηρεσιών, με την ενημέρωση των πολιτών σε θέματα προστασίας κτηρίων και συνόλων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και την ανάληψη της ευθύνης των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας με σκοπό την ολοκληρωμένη συντήρηση.

Αντίθετα με την ελληνική πραγματικότητα, στη Μεγάλη Βρετανία, όπως διαπιστώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασική προτεραιότητα της πολιτικής στρατηγικής του βρετανικού κράτους, με σκοπό την ένταξη του παρελθόντος στο παρόν και στο μέλλον. Παλαιότερα, η νομοθεσία προστασίας υπήρξε αποσπασματική, με πληθώρα διαφορετικών νομοθετημάτων και με επακόλουθο, το δύσκολο χειρισμό των θεμάτων προστασίας. Παρ' όλα αυτά, το νέο ενιαίο νομοθετημένο σύστημα αναγνώρισης της σημασίας και της αξίας των πολιτιστικών αγαθών του ιστορικού περιβάλλοντος που προτάθηκε, περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά σε έναν κατάλογο, καταργεί τη διάκριση μεταξύ των θεσπισμένων και των μη θεσπισμένων χαρακτηρισμών και έχει ως στόχο του την αλλαγή της προηγούμενης παθητικής κατάστασης του συστήματος προστασίας. Το ενιαίο σύστημα συνδυάζει κτήρια, περιοχές, μνημεία και πάρκα και τις ιδιαιτερότητες καθενός από αυτά σε θέματα προστασίας και εξασφαλίζει έναν πιο ευέλικτο τρόπο διαχείρισης. Απλουστεύει όλες τις χρονοβόρες και γραφειοκρατικές

διαδικασίες που απαιτούνται και έχοντας ως βασικές αρχές την ανάπτυξη μιας ενιαίας προσέγγισης για το ιστορικό περιβάλλον, τη διαφάνεια και την ένταξη του ιστορικού περιβάλλοντος στο 'κέντρο' του συστήματος σχεδιασμού, επιδιώκει να επιλύσει προβλήματα όπως την προστασία των πολιτιστικών αγαθών από διαφορετικούς φορείς, την ύπαρξη διαφορετικών κριτηρίων⁶⁴² για τον χαρακτηρισμό πολιτιστικών αγαθών ως προστατευόμενων, τη μη ολοκληρωμένη ηλεκτρονική καταχώρηση του πολιτιστικού πλούτου και την περιορισμένη πρόσβαση των πολιτών σε αυτήν.

Για τη διαχείριση⁶⁴³ της πολιτιστικής κληρονομιάς συνεργάζονται στενά εθνικοί, περιφερειακοί, τοπικοί φορείς και ιδιωτικοί οργανισμοί. Το Υπουργείο Πολιτισμού, Επικοινωνίας και Αθλητισμού έχει την εποπτεία σε εθνικό επίπεδο και είναι υπεύθυνο για την πίστωση και την κατανομή των κονδυλίων για τη διαφύλαξη των μνημείων. Συμβουλευτικό ρόλο έχει ο Οργανισμός Αγγλικής Κληρονομιάς (English Heritage), ενώ η χρηματοδότηση για τις εργασίες συντήρησης και επισκευής πηγάζουν από τον Οργανισμό Heritage Lottery Fund. Το βρετανικό κράτος στηρίζει τους ιδιώτες που κατέχουν μνημεία - διατηρητέα κτίσματα, το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων ανήκει σε αυτούς εξαιτίας του φεουδαρχικού⁶⁴⁴ παρελθόντος της χώρας. Επιπρόσθετα, οι τελευταίοι δικαιούνται φορολογικές απαλλαγές από φόρους κληρονομιάς⁶⁴⁵ και Φ.Π.Α, ενώ σε περίπτωση που δεν χρησιμοποιήσουν τα κτίρια τους για εμπορικό σκοπό, λαμβάνουν χρηματική βοήθεια ίση με το κόστος των εργασιών επέμβασης στο κτίριο.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα προαναφερόμενα, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην πολιτική που εφαρμόζει το κάθε Κράτος για την προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό, οφείλονται κυρίως στο διαφορετικό παρελθόν, την ιστορία, το πολιτικό καθεστώς, την οικονομική κατάσταση και την εκπαίδευση και νοοτροπία του τοπικού πληθυσμού. Παρόλα αυτά, και στις δυο περιπτώσεις η πολιτική προστασίας χαράσσεται από την κεντρική

⁶⁴² Τα κτήρια χαρακτηρίζονταν ως διατηρητέα με βάση την 'ιδιαιτερη αρχιτεκτονική ή ιστορική τους αξία', τα μνημεία επιλέγονταν με βάση την 'εθνική τους σημασία' και τα πάρκα και οι κήποι με βάση την 'ιδιαιτερη ιστορική τους αξία'.

⁶⁴³ Σταματίου Ε., «Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες;», <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>

⁶⁴⁴ Οπ. παρ.

⁶⁴⁵ Για την φορολογική αυτή απαλλαγή θα πρέπει να δεχθούν την επισκεψιμότητα του κτιρίου από το κοινό συγκεκριμένες ώρες και ημέρες της εβδομάδας.

διοίκηση της κάθε χώρας και έχει ως στόχο της, στα χαρτιά τουλάχιστον, την ένταξη των ιστορικών συνόλων στην πόλη και την αειφόρο ανάπτυξη.

Από τη συγκριτική μελέτη των νομικών πλαισίων των δυο χωρών και λαμβάνοντας υπόψιν τα θετικά στοιχεία του κανονιστικού πλαισίου προστασίας των πολιτιστικών αγαθών της Μεγάλης Βρετανίας, επιχειρήθηκε μια προσπάθεια προσέγγισης προτάσεων και λύσεων στα κυριότερα ζητήματα που απασχολούν την ελληνική νομοθεσία προστασίας.

-Όσον αφορά την παράλληλη προστασία από διαφορετικούς φορείς και την ελλιπή συνεργασία και έλλειψη ενιαίας και συνεχούς πολιτικής, προτείνεται η σύσταση ενιαίου φορέα προστασίας και διαχείρισης, καθώς και η σύσταση φορέα με συμβουλευτικό⁶⁴⁶ ρόλο στον ενιαίο φορέα προστασίας, με στόχο την προστασία και την προβολή του ιστορικού περιβάλλοντος, τη χορήγηση δανείων, την παροχή τεχνικών συμβουλών, κ.α

-Για το ελλιπές και ασαφές νομοθετικό πλαίσιο προτείνεται η άμεση αναθεώρηση και κωδικοποίηση της νομοθεσίας, καθώς επίσης η ουσιαστική προστασία των νεότερων κτισμάτων με ενίσχυση των περιφερειακών και κεντρικών υπηρεσιών νεότερων μνημείων, καταγραφή και ταξινόμηση των τελευταίων και προστασία και διαφύλαξη αυτών από τον ενιαίο φορέα

-Για την έλλειψη πλήρους, ενιαίου και προσβάσιμου αρχείου τόσο για τη νεότερη αρχιτεκτονική κληρονομιά, όσο και για τα μνημεία, τους ιστορικούς τόπους, τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα προγενέστερα των τελευταίων 100 ετών διατηρητέα κτίρια, προτείνεται η σύνταξη ενιαίου εθνικού αρχείου μνημείων με ηλεκτρονική καταγραφή και ταξινόμηση των πολιτιστικών μας πόρων ανά κατηγορίες, εύκολη πρόσβαση σε αυτό από όλους, τακτική αναθεώρηση αυτού ανά τακτά χρονικά διαστήματα και δημιουργία βάσης δεδομένων με πλήρη περιγραφή αυτών

-Για την ανεξέλεγκτη κατεδάφιση διατηρητέων και άλλων αξιόλογων κτισμάτων, προτείνονται αυστηρές κυρώσεις και συστηματικός έλεγχος από τις υπηρεσίες, ενώ σε περιπτώσεις αυθαίρετης κατεδάφισης προτείνεται η υποχρεωτική ανακατασκευή του κτηρίου ως ήταν ή αδυναμία εκμετάλλευσης του οικοπέδου εκ νέου

⁶⁴⁶ Σταματίου Ε., «Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες;», <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>

-Για την κερδοσκοπία στην αστική γη και την κατασκευή μεγάλων σε όγκο κτηρίων επί των προστατευόμενων κτηρίων (ειδικές ρυθμίσεις) προτείνεται η κατάργηση των ειδικών ρυθμίσεων (άρθρο 4 ΓΟΚ 2000 και άρθρο 10 του νέου αρχαιολογικού νόμου) και θέσπιση σαφούς και ξεκάθαρης νομοθεσίας για περιορισμούς και δυνατότητες δόμησης και προσθήκες σε ακίνητα διατηρητέων κτηρίων

-Για την έλλειψη κινήτρων για τα διατηρητέα κτίσματα προτείνεται η τροποποίηση της υφιστάμενης νομοθεσίας, με ενίσχυση⁶⁴⁷ των οικονομικών και διοικητικών κινήτρων, όπως: μηδενικό Φ.Π.Α επί των επισκευών, συμμετοχή του δημοσίου στην κάλυψη δαπανών, μειωμένα δημοτικά τέλη, φορολογική απαλλαγή στις μεταβιβάσεις, έκπτωση⁶⁴⁸ από το φορολογητέο εισόδημα του ήμισυ της δαπάνης αποκατάστασης, επιδότηση για ‘συμβατές’ χρήσεις σε διατηρητέα κτίρια, εκπόνηση μελετών αποκατάστασης και συντήρησης από τις τεχνικές υπηρεσίες του δημόσιου φορέα προστασίας, εφαρμογή της παρ. 1 του άρθρου⁶⁴⁹ 23 του Ν. 2238 για όλα τα διατηρητέα κτίρια και όχι μόνον για αυτά που ανακατασκευάζονται, απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης περιουσίας των διατηρητέων όχι μόνο κατά τη διάρκεια των επισκευών, αλλά και για τη συντήρηση, δανειοδότηση για αγορά διατηρητέου για πρώτη κατοικία και αγορά διατηρητέων κτισμάτων από δημόσιους φορείς για στέγαση των υπηρεσιών τους.

-Για την έλλειψη γνώσης και συνειδητής παιδείας, προτείνεται η ενίσχυση της πολιτιστικής παιδείας με σεμινάρια, εκθέσεις, εκπαιδευτικό υλικό, κα. Η ελληνική κυβέρνηση είναι αναγκαίο να ενθαρρύνει τους πολίτες να συμμετέχουν στην προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁶⁴⁷ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, «Διατηρητέα κτίρια και στοιχεία ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος. Παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστικά σύνολα. Ιστορικά κέντρα και πόλεις», http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTWNIKWN/oe_diathrhteia.pdf

⁶⁴⁸ Ρηγόπουλος Δ., «Ρημάζουν τα διατηρητέα λόγω έλλειψης κινήτρων. Δυσβάσταχτο το κόστος ανακαίνισης των κτιρίων για τους ιδιοκτήτες», *Η Καθημερινή*, 17 Οκτωβρίου 2010.

⁶⁴⁹ Από το ακαθάριστο εισόδημα από ακίνητα εκπίπτουν: α) Ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) για αποσβέσεις σε οικοδομές οι οποίες χρησιμοποιούνται ως κατοικίες, οικοτροφεία, σχολεία, φροντιστήρια, αίθουσες κινηματογράφων ή θεάτρων, ξενοδοχεία, νοσοκομεία ή κλινικές και ποσοστό τρία τοις εκατό (3%) για οικοδομές οι οποίες χρησιμοποιούνται για άλλες χρήσεις. Ειδικά για την ανακατασκευή εν όλω ή εν μέρει καταστραφέντων αρχιτεκτονικών μελών κτιρίων ή κτισμάτων, που προστατεύονται κατά τις διατάξεις των άρθρων 6 και 16 του ν. 3028/2002, καθώς και του άρθρου 4 του ν. 1577/1985, όπως ισχύουν, τα ποσοστά των δύο προηγούμενων εδαφίων αυξάνονται, αντίστοιχα, σε είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) και δεκαπέντε τοις εκατό (15%), κατά το διάστημα που διαρκούν οι εργασίες και για τέσσερα (4) ακόμη έτη μετά το πέρας των εργασιών. Ν. 2238/1994, άρθρο 23, παρ.1, «Κύρωση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος».

-Για τα ασαφή κριτήρια για τον χαρακτηρισμό διατηρητέων κτισμάτων, τόσο από το ΥΠΕΝ με την αρχιτεκτονική⁶⁵⁰, ιστορική, χρηστική και περιβαλλοντική θεώρηση, όσο και από το ΥΠΠΟΑ με το Ν. 3028/2002 και τις συμβάσεις διεθνών οργανισμών / fasadism / παράλληλη προστασία, προτείνεται επαναπροσδιορισμός των κριτηρίων από τον ενιαίο φορέα προστασίας.

Ειδικότερα για τις πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της χώρας μας επιτακτική είναι η ανάγκη υιοθέτησης και ουσιαστικής εφαρμογής των διεθνών διακηρύξεων και αρχών. Ειδικότερα, οι αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων, οικισμών και αστικών περιοχών, που είναι το τελευταίο κείμενο που αφορά στις ιστορικές πόλεις και την προστασία τους, θέτει και διατυπώνει αρχές και στρατηγικές που μπορούν να εφαρμόζονται σε κάθε παρέμβαση μέσα στις ιστορικές πόλεις και τα σύνολα, ενώ παράλληλα επισημαίνουν, όπως αναλυτικά αναφέρθηκε σε προγενέστερο κεφάλαιο, την ανάγκη υιοθέτησης **ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των πόλεων**, με στόχο την αποτελεσματική προστασία των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς στο παρόν και στο μέλλον.

Ένα σύστημα το οποίο θα βασίζεται στην τεκμηρίωση⁶⁵¹ της ιστορικότητας και στην καταγραφή των βασικών στοιχείων του τόπου που πρέπει να διατηρηθούν, όπως η αυθεντικότητα και η αρτιότητα, ο κοινωνικός ιστός και η πολιτιστική διαφορετικότητα, στην αποκρυπτογράφηση των αλλαγών και στη συνετή διαχείριση αυτών, στον καθορισμό κριτηρίων επέμβασης και στη διατύπωση στρατηγικών ανάπτυξης.

⁶⁵⁰ Εγκύκλιος 3293/273/29.1.92. *Αρχιτεκτονική θεώρηση*: Απόδοση Ρυθμού ή στιλιστικού ιδιώματος, ποιοτική στάθμη, συγκρότηση του εσωτερικού χώρου – τυπολογία και κατόψεις, μορφολογική θεώρηση ανεξάρτητη στιλιστικών κριτηρίων, πρωτοτυπία, *Ιστορική θεώρηση*: Σχέση ιστορικού προσώπου ή ιστορικού γεγονότος με το κτίσμα, πρωτότυπη αρχιτεκτονική δημιουργία, το κτίσμα σε σχέση με την εξέλιξη του οικισμού, ένταξη κτιρίων σε τόπους ιστορικής σημασίας, η παλαιότητα του κτιρίου, η χρήση του κτιρίου, *Χρηστική θεώρηση*: Ένταξη του κελύφους στα ζωντανά κτίρια, ένταξη στα νεκρά κτίρια με α) επαναφορά της αρχικής χρήσης, β) προοπτική για νέα χρήση, *Περιβαλλοντική θεώρηση*: Μεμονωμένο κτίριο, ενότητα κτιρίων και σύνολα, κτίρια συνοδείας. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας. «Διατηρητέα κτίρια και στοιχεία ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος. Παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστικά σύνολα. Ιστορικά κέντρα και πόλεις.»

⁶⁵¹ Αυγερινού – Κολώνια Σ., Τουφεγγοπούλου Α., «Ο Σχεδιασμός της Πολιτιστικής Κληρονομιάς με Όρους Βιωσιμότητας. Οι Επιπτώσεις του στην Τουριστική Εικόνα και την Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου, μέσα από την εμπειρία της Κέρκυρας». <https://docplayer.gr/12996495-Sofia-aygerinoy-kolonia-anastasia-toyfeggopoyloy-1-eisagogi-apo-tis-theoritikes-anazitiseis-sti-thesmiki-katohyrosi.html>

Στόχος του θα πρέπει να είναι η συνεχιζόμενη αειφόρος⁶⁵² χρήση των πόλεων αυτών και η προστασία της εξαιρετικής οικουμενικής τους αξίας. Κάθε σύστημα διαχείρισης όμως οφείλει να είναι μοναδικό, καθώς αναφέρεται σε συγκεκριμένους οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες και να προσαρμόζεται στις αλλαγές και στις προκλήσεις που δέχονται οι πόλεις αυτές σήμερα. Προσαρμόζει τις δράσεις του, αναθεωρείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα και οφείλει να είναι ευέλικτο, ενώ γίνεται πιο αποτελεσματικό όταν υπάρχει συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

12.1 ANTI ΓΙΑ ΕΠΙΛΟΓΟ

Η αξία των πολιτιστικών αγαθών μιας χώρας είναι αναμφισβήτητη. Είναι αυτά που καλλιεργούν τη μνήμη, στηρίζουν την επιβίωση πολιτισμών, μεταφέρουν ιστορική γνώση και προσδιορίζουν ένα έθνος στο χώρο και στο χρόνο, συνδέοντάς το με το παρελθόν και το παρόν του. Η ανάγκη προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ενός τόπου έχει κριθεί επιτακτική σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, διαμορφώνοντας ένα σύνολο νομοθετικών εργαλείων και κανόνων που σκοπό έχουν να διατηρήσουν την ιστορική μνήμη και να διαφυλάξουν τη διαχρονική αξία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Ο κυριότερος παράγοντας για την εκπλήρωση του παραπάνω συνταγματικού σκοπού αποτελεί η πολιτική βούληση και εν συνεχεία ακολουθούν το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας, οι φορείς άσκησης της διαχείρισης, καθώς και τα χρηματοδοτικά εργαλεία. Όλοι οι παράγοντες αυτοί μαζί, μπορούν να διασφαλίσουν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, να φροντίσουν για τη διατήρηση, συντήρηση και αξιοποίησή της, να κατοχυρώσουν την αρχή της αειφορίας και να αποκλείσουν κάθε είδους υποβάθμιση, αλλοίωση ή καταστροφή της πολιτιστικής αξίας.

⁶⁵² UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN, Resource Manual, «Managing Cultural World Heritage», Chapter 4: Defining, assessing and improving heritage management systems,σελ. 19

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές που έχουν μελετηθεί και από τις οποίες έχουν αντληθεί πληροφορίες για την ολοκλήρωση της έρευνας και τη συγγραφή της διδακτορικής διατριβής αποτελούν τη βιβλιογραφία της διατριβής. Η τελευταία περιλαμβάνει ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και διαχωρίζεται σε 'γενική' και 'ειδική'. Στη γενική βιβλιογραφία αναφέρονται όλες οι πηγές (βιβλία, διδακτορικές και σπουδαστικές εργασίες, εφημερίδες, περιοδικά, ιστοσελίδες, κτλ), ενώ στην ειδική βιβλιογραφία αναφέρονται οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τις περιπτώσεις μελέτης, τις έξι Πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Βιβλία

- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.,** «Νέες τάσεις για την προστασία και ανάδειξη της αστικής κληρονομιάς μέσα από τις νέες τάσεις προβληματισμού και σχεδιασμού των πόλεων», *Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά*, επ.Κ.Καραδήμας-Ε.Κωνσταντινίδου, σελ 204-215. ΑΡΧΕΤΥΠΟ. Αθήνα, 2015.
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.,** «Η πολιτική προστασίας για την αστική κληρονομιά στην Ελλάδα. Ένα επίκαιρο ζήτημα». *Πόλη και Χώρος από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό, Εκδόσεις Μέμφις Α.Ε., σελ. 53-63. Αθήνα, 2004.
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.,** «City walls as a heritage in the urban context. Examples from the world heritage list». (English/Korean), *Seoul City Walls Studies series Voll:Historic city and city walls*, σελ.14-73, Seoul institute of Seoul Studies-University of Seoul, Seoul, 2013.
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.,** «Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων», *Τουριστική Ανάπτυξη*. Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις. Επιμέλεια Τσάρτας Π. Εξάντας, Αθήνα, 2000.
- **Αραβαντινός Αθ.,** *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 1997.
- **Βουδούρη Δ., Στρατή Α.,** *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999.
- **Δήμος Κερκυραίων, Ελληνικό τμήμα ICOMOS, Τ.Ε.Ε,** *Προστασία & ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων στον 21^ο αι.- 20 χρόνια για τις ιστορικές πόλεις*. Διεθνής Επιστημονική Επιτροπή Ιστορικών Πόλεων. Διεθνής επιστημονική συνάντηση. Κέρκυρα 18-20 Απριλίου 2002.
- **Δήμος Σπαρτιατών, Ελληνικό τμήμα ICOMOS, Τ.Ε.Ε, Τ.Ε.Ε – Τμήμα Κεντρικής & Νότιας Πελοποννήσου,** *Νέες Πόλεις πάνω σε παλιές, Το παράδειγμα της Σπάρτης*. Επιστημονικό συνέδριο, Σπάρτη, 18-20 Φεβρουαρίου 1994.
- **Δωρής Ε.,** *Το δίκαιον των αρχαιοτήτων*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1985.

- **Ελληνική Εταιρεία για την προστασία του περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.** *Μνημείο και περιβάλλον.* Επιστημονική περιοδική έκδοση για την αρχιτεκτονική κληρονομιά και το περιβάλλον. University Studio Press. Θεσσαλονίκη, 1999.
- **Ελληνική Εταιρεία,** *Η αναστήλωση των μνημείων στην Ελλάδα: θεωρία και πρακτική.* Δημόσια συζήτηση 8^{ης} Ιανουαρίου 1986. Ελληνική Εταιρεία. Αθήνα, 1986.
- **Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης,** *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων. Η εμπειρία της Δυτικής Ευρώπης.* Επιμέλεια Φράνκο Μπιανκίνι και Μάικλ Πάρκινσον, Αθήνα, 2004.
- **Ε.Μ.Π. – Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τμήμα Μηχανικών, Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ),** *Πόλη και Χώρος από τον 20ο στον 21^ο αιώνα.* Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό, Αθήνα, 2004.
- **Ε.Μ.Π. – Σχολή Αρχιτεκτόνων,** *Πορεία: τιμητικός τόμος στον καθηγητή Δ.Α. Ζήβα.* Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2007.
- **Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημόσιου Δικαίου,** *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο.* Επιμέλεια: Ε. Τροβά. Πρακτικά Συνεδρίου 3-4 Ιουνίου 2003. Αθήνα. Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- **Ζήβας Α.,** *Απαρχές της πολεοδομικής προστασίας,* Εκδόσεις Περίπλους, Αθήνα, 2013.
- **Ζήβας Δ.,** *Τα μνημεία και η πόλη.* Δέκα κείμενα για την προστασία και τη λειτουργική επανένταξη των μνημείων στον ιστό της πόλης, Ε. & Λ. Λυρούδιας. Αθήνα, 1991.
- **Ιωάννου Β., - Σεργιάς Κ.,** «Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης. Επιπτώσεις στην εικόνα του αστικού τοπίου», Επιμέλεια: Α. Γοσποδίνη, Μπεριάτος, *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη.* Εκδ. Κριτική, 2006.
- **Κομνηνός Ν.,** *Θεωρία της αστικότητας 2. Αστικός Προγραμματισμός και Κοινωνική Ρύθμιση.* Σύγχρονα Θέματα. Αθήνα 1986.
- **Κομνηνός Ν.,** *Θεωρία της αστικότητας 3. Αστικός Σχεδιασμός και Κατασκευή της πόλης.* Σύγχρονα Θέματα. Αθήνα, 1986.
- **Κονταράτος Σ.,** *Αρχιτεκτονική και Παράδοση, Ιδεολογίες, πρακτικές και προβλήματα στη χρήση του αρχιτεκτονικού παρελθόντος.* Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1986.
- **Κούκης Γ.,** *IBA. Κτίριο και αστικός χώρος,* Συμμετρία, 2000.
- **Λαγόπουλος Α.-Φ.,** *Η ιστορία της ελληνικής πόλης.* Ερμής – «Αρχαιολογία και τέχνες». Αθήνα, 2004.
- **Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου Ε.,** *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.* Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τομέας Εφαρμοσμένων Τεχνών, Αθήνα, 2000.
- **Μέλισσας Δ.Κ.,** *Το έννομο συμφέρον και η προθεσμία στις πολεοδομικές διαφορές.* Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007.
- **Μοδινός Μ., Ευθυμιόπουλος Η.,** *Η βιώσιμη πόλη.* Εκδόσεις Στοχαστής. Αθήνα, 2000.
- **Νομικός Μιχ.,** «Σταθερές και μετασχηματισμοί. Ο σχεδιασμός της επανάχρησης ιστορικών τόπων», Πρακτικά συνεδρίου : *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές.* Επιστημονικό συνέδριο, Σπάρτη, 18-20 Φεβρουαρίου 1994.
- **Παναγιωτόπουλος Ι.,** *Το Συμβούλιο της Επικρατείας και η προστασία των παραδοσιακών οικισμών,* Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσ/νίκη 2004, Τιμητικός Τόμος ΣτΕ (75 χρόνια) 2004, σ. 1157-1172.

- **Παπαγιάννης Δ.**, *Ο πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση – το κοινοτικό κεκτημένο και οι νέες ρυθμίσεις*, Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα, 1995.
- **Παπαπετρόπουλος Δ.**, *Νόμος 3028/2002. Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς*. Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2006.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, *Βασικές έννοιες και ορισμοί: για την πόλη και την πολεοδομία*. Ε.Μ.Π. Έδρα Πολεοδομίας. Α' Σπουδαστήριο πολεοδομικών ερευνών. Αθήνα, 1979.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, *Εισαγωγή στην ιστορία και θεωρία της πόλης*. Αθήνα, 1985.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, *Τα σύγχρονα ρεύματα στην αρχιτεκτονική και στην πολεοδομία και το κοινωνικό – οικονομικό υπόβαθρό τους*. Ε.Μ.Π. Έδρα Πολεοδομίας. Τμήμα Αρχιτεκτόνων. Τομέας Πόλη και Κοινωνικές Πρακτικές. Αθήνα 1988.
- **Σημαιοφορίδης Γ.**, *Le Corbusier. Η Χάρτα των Αθηνών*, Ύψιλον, 2003.
- **Σκουρής Π. – Τροβά Ε.**, *Προστασία Αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς*. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.
- **Σταυρίδης Σ.**, *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*. Συλλογικό Έργο. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2006.
- **Στεφάνου Ι.**, *Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Ο χαρακτήρας της ελληνικής πόλης τον 21^ο αιώνα*. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης Ε.Μ.Π. & ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα, 2001.
- **Στεφάνου Ι., Στεφάνου Ι.**, *Περιγραφή της εικόνας της πόλης*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π, Αθήνα, 1999.
- **Στεφάνου Ι.**, *Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις της πόλης, Συλλογή κειμένων Μεταπτυχιακών εργασιών έτους 1998/99 και άλλων συνεργατών*. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης Ε.Μ.Π., Αθήνα, 2001.
- **Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, Ελληνικό τμήμα ICOMOS, Δήμος Σπαρτιατών**. *Νέες Πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*. Επιστημονικό Συνέδριο, Τ.Ε.Ε., Ελληνικό τμήμα ICOMOS, Δήμος Σπαρτιατών. Αθήνα, 1994.
- **Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης, Ελληνικό Τμήμα ICOMOS**. *Διεθνές επιστημονικό συμπόσιο. Τουρισμός και Πολιτιστικό Περιβάλλον*. 18 -20 Ιουνίου 2004, Αργοστόλι, Κεφαλονιά.
- **Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας – Τμήμα Μαγνησίας**. *Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων*. Πρακτικά του Διεθνούς συμποσίου Βόλου. Σεπτέμβριος 1981. Δεύτερη έκδοση. Φεβρουάριος 1983.
- **Τερκενλή Θ.**, *Το Πολιτιστικό Τοπίο: Γεωγραφικές Προσεγγίσεις*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996.
- **Τροβά Ε.**, *Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα του 1975/86*. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1992.
- **Τροβά Ε.**, *Το πολιτιστικό περιβάλλον κατά το Σύνταγμα του 1975/86/01*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2003.
- **Τροβά Ε.**, *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*. Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004.
- **Τσάρτας Π.**, *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Εξάντας, Αθήνα, 1996.
- **Τζίκα-Χατζοπούλου Α.**, *Πολεοδομικό Δίκαιο*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ. Αθήνα, 2000.
- **Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων, Υπουργείο Πολιτισμού, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε.** *Η αισθητική των πόλεων & η πολιτική των παρεμβάσεων. Συμβολή στην αναγέννηση του αστικού χώρου*. Πρακτικά Επιστημονικού συνεδρίου. Αθήνα 13-14 Οκτωβρίου 2003, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. Μάρτιος 2004.

- **ΥΠΕΧΩΔΕ. Δ/νση Περιβάλλοντος Χωροταξίας Κεντρικής Μακεδονίας.** *Λαδάδικα: από την εγκατάλειψη στη διάσωση: το εγχείρημα μιας άλλης πολιτικής της διατήρησης.* Επιμέλεια έκδοσης: Μαυρομάτης Μ. Θεσσαλονίκη, 1996.
- **Φιλίππιδης Δ.,** *Κείμενα στη θεωρία και στην εφαρμογή του πολεοδομικού και του χωροταξικού σχεδιασμού. Ένταξη παραδοσιακών συνόλων στη ζωή της πόλης.* Επιμέλεια : Λ. Βασενχόβεν, Η. Blumenfeld, Δ. Γεωργουλής, D. Harvey, Δ. Καρύδης, Λ. Λεοντίδου, Μ. Loss, S. Roweis, Γ. Μ. Σαρηγιάννης, Α. J. Scott, Δ. Φιλίππιδης, Κ. Χατζημιχάλης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.
- **Χαστάογλου Β.,** «*Το αστικό φαινόμενο και η ιστορία του αστικού σχεδιασμού*», στο «*Βιώσιμη πόλη*», (Μοδινός Μ., Ευθυμιόπουλος Η., επιμ.), Αθήνα, εκδόσεις Στοχαστής, 2000, σ.σ. 31-46.
- **Χριστοφιλόπουλος Δημ. Γ.,** *Προστασία πολιτιστικών αγαθών.* Πολιτιστικό Δίκαιο. Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005.
- **Χριστοφιλόπουλος Δημ. Γ.,** *Πολιτιστικό περιβάλλον, χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη,* Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2002.
- **CIVVIH-ICOMOS, Ελληνικό ICOMOS, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.** *Συνάντηση Εργασίας Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής Ιστορικών Πόλεων CIVVIH-ICOMOS για τη Χάρτα των Ιστορικών Πόλεων.* Αθήνα 8, 9 Μαΐου 2009.
- **Benevolo L.,** *Η πόλη στην Ευρώπη, Ελληνικά Γράμματα,* Αθήνα, 1997.
- **Dobby A.,** *Conservation and Planning.* Hutchinson & Co Limited. London 1978.
- **Department for Culture, Media and Sport.** Architecture and Historic Environment Division. *The Historic Environment: A Force for Our Future.* 2002.
- **Department for Culture, Media and Sport.** Architecture and Historic Environment Division. *Protecting our historic environment: Making the system work better.* July 2003.
- **Department for Culture, Media and Sport. Welsh Assembly Government.** *Heritage Protection for the 21st century – White Paper.* March 2007.
- **Department for Culture, Media and Sport. Welsh Assembly Government.** *Heritage Protection for the 21st century. An analysis of consultation responses.* November 2007.
- **Department of Environment, Department of National Heritage.** *Planning Policy Guidance 16. Archaeology and Planning.* November 1990.
- **Department of Environment, Department of National Heritage.** *Planning Policy Guidance 15. Planning and the Historic Environment*". September 1994.
- **Drdàchý M.,** Telč, Czech Republic. Pickard R. *Management of Historic Centres. Conservation of the European Built Heritage Series.*
- **European 2.** *European Results. Living in the city. Re-interpretation of urban sites.* Madrid. 1992
- **Frampton K.,** *Μοντέρνα αρχιτεκτονική: ιστορία και κριτική,* Θεμέλιο, Αθήνα 1987
- **ICOMOS,** *The world heritage list. Filling the gaps – an Action Plan for the Future. Monuments and Sites XII.* J. Jokilehto, H. Cleere, S. Denyer, M. Petzet Paris 2005.
- **Katz P.,** *The new urbanism. Toward an Architecture of community.* Mc Graw- Hill, Inc. 1994.
- **Mumford E.,** *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960.* The MIT Press, 2000
- **Orbasli A.,** *Tourists in Historic Towns, Urban Conservation and Heritage Management,* E & FN Spon, London 2000.
- **Pickard R.,** *Management of Historic Centres,* Spon Press, London 2001.

- **Jean-Luc Pinol**, *Ο κόσμος των Πόλεων τον 19^ο Αιώνα*, Πλέθρον, Αθήνα, 2000.
- **Ringbeck B.**, *Management Plans for World Heritage Sites. A practical guide*. German Commission for UNESCO, Bonn, 2008.
- **Rossi A.**, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*. University Studio press. Θεσσαλονίκη 1991.
- **Saalman H.**, *Planning and cities. Haussmann: Paris transformed*. Doubleday Canada Limited. Canada, 1971.
- **Saalman H.**, *Planning and cities. Medieval cities*. George Braziller. New York, 1968.
- **Thomas L., Middleton J.**, *Management Planning for Protected Areas*. Andrian Phillips. Series Editor. Cardiff University, The World Conservation Union, 2003.
- **UNESCO**. World Heritage Convention. *World Heritage. Challenges for the Millennium*. 2002
- **UNESCO, ICCROM, ICOMOS και ICN**. World Heritage Centre. *Managing Historic Cities*. World Heritage Papers. Παρίσι, 2013.
- **Vienna: Urban Development and Planning**. *Urban development report 2000: contributions to update the Vienna urban development report*. Vienna 2001.
- **Vienna: Urban Development and Planning**. *On the way to the 21st century*. Vienna 1994.

Νομοθεσία -Φυλλάδια – αποφάσεις

- **Αργυρός Α.**, *Παρέμβαση επί αιτήσεως αναστολής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατά της Κάντζια Β και Σαρηγιάννη Γ.*, υπέρ του Υπουργείου Πολιτισμού. 5 Ιουλίου 2005.
- **Ασημακοπούλου Μ.**, *Αίτηση προς το Συμβούλιο της Επικρατείας για κτίριο επί της οδού Λομβάρδου 19 & Ασωπίου 9*. 12 Νοεμβρίου 2009.
- **Ασημακοπούλου Μ., Τσιαμπούρη Δ.**, *Αίτηση προς τη Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς*, 19 Απριλίου 2010.
- **Δήμος Πάτμου**. *Πάτμος*. Έκδοση Δήμου Πάτμου. Διαφημιστικό φυλλάδιο για το νησί της Πάτμου στην πανελλήνια έκθεση τουρισμού 2011, Αθήνα 20-22 Μαΐου 2011.
- **Εθνική Τράπεζα Ελλάδας**. Τυποποιημένο Ευρωπαϊκό Δελτίο Πληροφοριών για τα στεγαστικά δάνεια 'Αποκατάσταση παραδοσιακών/ διατηρητέων κτιρίων επιδοτούμενο από το ελληνικό δημόσιο. 19 Μαΐου 2011.
- **Καμχής Μ.**, Μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σημειώσεις στα πλαίσια του μεταπτυχιακού μαθήματος: *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Χωροταξία, την Περιφερειακή ανάπτυξη και τις πόλεις και η Ελλάδα*, Αθήνα, 14.3.2006.
- **Κάντζια Β., Σαρηγιάννης Γ.**, *Αίτηση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, προς τον Πρόεδρο του Ε' Τμήματος κατά του Υπουργού Πολιτισμού περί ακυρώσεως της ΥΠΠΟ/ΔΑΝΣΜ/1700/14/12.1.2005 αποφάσεως του Υφυπουργού Πολιτισμού για το πρώην ξενοδοχείο MAJESTIC*. 14 Ιουνίου 2005.
- **Καρδαμίτση-Αδάμη Μ.**, ομότιμη καθηγήτρια ΕΜΠ, Διευθύντρια Αρχείου Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής Μουσείου Μπενάκη, **Μ.Μπίρης**, ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου, **Γ. Μ. Σαρηγιάννης**, ομότιμος καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου. Έγγραφο προς τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς για το θέμα της οικίας του Μακρυγιάννη. 7 Σεπτεμβρίου 2011.
- **Ν. 5351/1932: Περί Αρχαιοτήτων**. Εν Αθήναις τη 24 Αυγούστου 1932. ΦΕΚ 275^Α/24.8.1932

- Ν. 1469/1950. Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830. ΦΕΚ 169^Α/7.8.1950
- Ν.Δ. 4194/1961. Περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής Μορφωτικής συμβάσεως. ΦΕΚ 166^Α/19.9.1961
- Ν.Δ. 8 ΦΕΚ 124^Α/9.6.1973 -ΓΟΚ/1973
- Ν.1114/1981. Περί κυρώσεως της εις Χάγην την 14^η Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως μετά του Κανονισμού εκτελέσεως αυτής, του Πρωτοκόλλου και των υπ' αριθ. Ι,ΙΙ και ΙΙΙ αποφάσεων της διασκεψέως. ΦΕΚ Α'6
- Ν.1126/1981. Περί κυρώσεως της εις Παρισίους την 23^η Νοεμβρίου 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Σύμβασης δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς. ΦΕΚ 32, Τεύχος Α' 10.2.1981
- Ν. 1127/1981. Περί κυρώσεως της εις Λονδίνον την 6^η Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς. ΦΕΚ 32, Τεύχος Α' 10.2.1981
- Ν. 1337/1983. Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις. ΦΕΚ 33^Α/14.3.1983
- Ν.1577/1985. ΦΕΚ 210Α/18.12.1985 -ΓΟΚ/1985
- Ν.2508/1997. Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας. ΦΕΚ Α 124/13-6-1997
- Ν. 1772/1998. ΦΕΚ 91Α -ΓΟΚ/1988
- Ν. 2039/1992. Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (Σύμβαση της Γρανάδας, 1985). ΦΕΚ 61, Τεύχος Α' 13.4.1992 (2-39)
- Ν. 2300/1995. Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ 69 Τεύχος Α'.
- Ν. 2557/1997. Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης.
- Ν. 2742/1999. Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη.
- Ν. 2831/2000. ΦΕΚ 140Α/13.6.2000- ΓΟΚ/2000
- Ν. 3028/2002. Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς. ΦΕΚ 153Α/28.6.2002
- Ν. 3378/2005. Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη). ΦΕΚ 203^Α/19.8.2005
- Ν. 3044/2002. Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας ΥΠΕΧΩΔΕ. ΦΕΚ 197 Τεύχος Α'.
- Παπαδημητρίου Τ., Παπαδημητρίου Β., Παπαδημητρίου Β., *Νέος Αρχαιολογικός Νόμος*. Σύλλογος Αρχαιολόγων, 10 Δεκεμβρίου 2001.
- Πολύζος Γ., Μπελαβίλας Ν., Βαταβάλη Φ., *Ιστορίες για πόλεις. Σχόλια για τους πολεοδομικούς μετασχηματισμούς κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*. Σημειώσεις Ε.Μ.Π. Πολεοδομία 1. Χειμερινό εξάμηνο 2005-2006, Αθήνα 2005, σελ. 2.
- Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Το πρόβλημα της Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, Υφιστάμενη κατάσταση, Νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, Οικονομικά προβλήματα και προτάσεις*, Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Αθήνα, Καλοκαίρι 2004.
- Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο. Το πλαίσιο του μοντέρνου κινήματος στην Ευρώπη. Η διατύπωση της Χάρτας στο 4^ο CIAM το 1933, η διαστρέβλωσή της από τον Le Corbusier το 1943, η κριτική της από τον*

Christopher Alexander το 1965. Η πρόταση του Ι. Δεσποτόπουλου του 1962 για μια «Χάρτα της Αθήνας II». Ε.Μ.Π.

- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Βιέννη.* Σημειώσεις για την εκπαιδευτική εκδρομή του μεταπτυχιακού προγράμματος της Πολεοδομίας – Χωροταξίας του Ε.Μ.Π. 19-24 Οκτωβρίου 2007.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Έκθεση προς το Συμβούλιο της Επικρατείας σχετικά με το κτήριο του πρώην ξενοδοχείου 'Μαζέστικ'.* Εισηγητής η σύμβουλος κα Α. Θεοφιλοπούλου. Βοηθός Εισηγητής Χ. Κομνηνός. Προσφεύγοντες: Β.Κάντζα, ψυχολόγος, Γ.Μ.Σαρηγιάννης, ομότιμος καθηγητής Ε.Μ.Π. Αθήνα, Απρίλιος 2008.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Η Βιέννη και το μεταφορικό της σύστημα.* Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό πρόγραμμα Πολεοδομίας - Χωροταξίας. Εαρινό εξάμηνο 2009.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Το Βερολίνο και το μεταφορικό του σύστημα.* Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό πρόγραμμα Πολεοδομίας - Χωροταξίας. Εαρινό εξάμηνο 2006.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Η εν Ελλάδα προστασία της νεώτερης πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.* Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Σημειώσεις. Αθήνα 2010.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Η διατήρηση των νεώτερων Bauhaus κτηρίων της Αθήνας και η ανύπαρκτη πολιτική στήριξη του εγχειρήματος.* Αθήνα 2010.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.,** *Η αρχαία πόλη.* Κύκλος μαθημάτων. Ιστορία και θεωρία I και II. 1^ο και 2^ο εξάμηνο Σχολής Αρχιτεκτόνων Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Τέταρτη (τελική) συμπληρωμένη έκδοση. Αθήνα 2011.
- **Σερράος Κ.,** *Μητροπολιτικός σχεδιασμός στο Βερολίνο. Στόχοι και παρεμβάσεις.* Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας II. Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Αθήνα 2005.
- **Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων.** Δελτίο Τύπου. *Νέος Αρχαιολογικός Νόμος.*
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 1120/2008 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 2128/2006 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 188/2004 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 3447/2002 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 2987/1998 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 298/ 1984 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 4363/2015 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 3171/2015 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 3064/2015 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 2270/2014 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Συμβούλιο της Επικρατείας,** Υπ. αριθμόν 2271/2014 Απόφαση, Τμ. Ε'
- **Σύνταγμα της Ελλάδος. 1975.**
- **Τζίκα-Χατζοπούλου Α.,** *Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς,* Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π. : Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης. Χειμερινό εξάμηνο 2005.
- **Τουρνικιώτης Π.,** Ημερίδα με θέμα: *Η Αθήνα σε κρίση.* Αθήνα, 28 Νοεμβρίου 2010
- **Υπουργείο Πολιτισμού,** Γενική Διεύθυνση αναστηλώσεως μουσείων και τεχνικών έργων. Διεύθυνση αναστηλώσεως νεωτέρων μνημείων. Τμήμα μελετών νεωτέρων μνημείων. *Απόφαση περί έγκρισης οριστικής μελέτης που αφορά την αποκατάσταση και επαναχρησιμοποίηση του κτιρίου στις οδούς Πανεπιστημίου 53 και Σανταρόζα.* 12 Ιανουαρίου 2005.

- **Υπουργείο Πολιτισμού**, Γενική Διεύθυνση αναστηλώσεως μουσείων και τεχνικών έργων. Διεύθυνση αναστηλώσεως νεότερων μνημείων και σύγχρονων μνημείων. Τμήμα μελετών νεότερων μνημείων. *Απόφαση περί έγκρισης αρχιτεκτονικής προμελέτης διαμόρφωσης του εσωτερικού του διατηρητέου κελύφους του κτηρίου πρώην ξενοδοχείου MATZEΣTIK, ιδιοκτησίας Πανεπιστημίου Αθηνών, επί των οδών Πανεπιστημίου 53 και Σανταρόζα στην Αθήνα. 17 Μαΐου 2010.*
- **Ancient Monuments and Archaeological Areas Act, 1979.**
- **Ancient Monuments Protection Act (AMA), 1882.**
- **Ancient Monuments Protection Act (AMA), 1900.**
- **Ancient Monuments Consolidation and Amendment Act of 1913.**
- **Application for Scheduled Monument Consent.** Ancient Monuments and Archaeological Areas Act, 1979.
- **Ancient Monuments and Archaeological Act (AMA), 1979.**
- Ciudades Patrimonio Mundial· Villes du Patrimoine Mondial· World Heritage Cities· Città del Patrimonio Mondiale· Citades Património· Mundial Πόλεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς 2011.
- **English Heritage**, *Buildings at risk. The Register, 2007.*
- **English Heritage**, *Guidance on conservation area appraisals.* February 2006.
- **English Heritage**, *Making the past part of our future. English Heritage Strategy 2005-2010.*
- **English Heritage**, *Conservation Bulletin. English Heritage. The first 21 years. A bulletin of the Historic Environment.* Summer 2005.
- **English Heritage**, *Guidance on the management of conservation areas.* August 2005.
- **English Heritage**, *Building Regulations and Historic Buildings. Balancing the needs for energy conservation with those of building conservation: an Interim Guidance Note on the application of Part L.* 2004
- **English Heritage**, *Measuring change in conservation areas.* A research report for English Heritage. October 2004
- **English Heritage**, *The Development of Garden Squares.* Camilla Beresford. 2003.
- **English Heritage**, Harriet Jordan. *Public Parks Review: summary.* 2002.
- **English Heritage**, *The Register of Parks and Gardens: Cemeteries.* 2002.
- **English Heritage**, *What Listing Means: A Guide to Owners and Occupiers.* Department of National Heritage, 1994.
- **English Heritage**, *Conservation Principles. Policies and guidance for the sustainable management of the historic development.* 2004.
- **English Heritage**, *Scheduled Monuments. A guide for owners and occupiers.* English Heritage 2004.
- **Heritage Lottery Fund**, *Conservation Management Planning.* April 2008. http://www.hlf.org.uk/HowToApply/furtherresources/Documents/Conservation_management_planning.pdf
- **ICOMOS**, *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*, November 2011.
- **ICOMOS**, *Χάρτα αποκατάστασης των ελληνικών Μνημείων και Συνόλων*, Αθήνα 12 Φεβρουαρίου 2007.
- **Organization of World Heritage Cities**, *Historic cities, memory of the world*, 2011.
- **National Heritage Act**, 2002.
- **National Heritage Act**, 1983.

- **Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990**, CHAPTER 9, 1990.
- **Scheduled Monument Consent. Guidance Notes for applicants.**
- **Thomas L., Middleton J.,** «Management Planning for Protected Areas», World Commission on Protected Areas (WCPA) Best Practice Protected Area, Guidelines Series No. 10, IUCN, Cardiff University, 2003.
- **Town and Country Planning Act**, 1947.
- **UNESCO**, *Management of Historic Cities and Landscapes: Different cultures. Common Goals.* Intercultural Perspective. International Baltic States – South Caucasus Workshop. Lithuania, 19-22 June 2005.
- **UNESCO**, *Sixteenth session of the general assembly of states parties to the convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage.* Paris, UNESCO Headquarters. 24 – 25 October 2007, WHC-07/16.GA/12

Εφημερίδες – περιοδικά

- **Αλεξίου Σ.,** «Εισήγηση στο ΣτΕ υπέρ κατάργησης του νόμου για το Mall», *Ta NEA*, 1 Μαρτίου 2010.
- **Αλεξίου Σ.,** «Επιτρέπονται μόνο οι επεμβάσεις για λόγους στατικότητας. Περιορισμοί στις μετατροπές διατηρητέων κτιρίων», *TA NEA*, 6 Σεπτεμβρίου 2006.
- **Αντωννάκη Σ.,** «Τρίτη άποψη. «Πατρίς II» - Πάθος και Ουτοπία. Τον Αύγουστο του 1933, στο ταξίδι Μασσαλία - Πειραιάς - Μασσαλία με το πλοίο «Πατρίς II», πραγματοποιήθηκε το 4ο από τα CIAM (Διεθνή Συνέδρια Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής). Το θέμα του Συνεδρίου: «Η λειτουργική πόλη», *TA NEA*. Τετάρτη 8 Αυγούστου 2001- Αρ. Φύλλου 17110.
- **Αποστολάκης Σ.,** «Διατηρητέα και όμως γκρεμίζονται», *Ελευθεροτυπία*, 18 Μαΐου 2004.
- **Βαγενά Ν.,** «Το Άργος ψάχνει την ιστορία του και υπερασπίζεται τα σημάδια της», *Ελευθεροτυπία*, 21 Οκτωβρίου 2008.
- **Βαϊμάκη Β.,** «Going Public. Το μεγάλο opening του Συντάγματος», *Athens Voice*, 24 Μαΐου 2007.
- **Γιακουμακάτος Α.,** «Οι λέξεις της πόλης. Η Χάρτα της Αθήνας και η προβληματική της σύγχρονης πολεοδομικής κουλτούρας. Ο Λε Κορμπυζιέ και η ευρωπαϊκή εμπειρία για το αστικό μοντέλο», *TO ΒΗΜΑ*, Κυριακή 19 Σεπτεμβρίου 1999 - Αρ. Φύλλου 12702.
- **Γιακουμακάτος Α.,** «Η μοντέρνα αρχιτεκτονική είναι διατηρητέα. Ο νόμος διευκολύνει περισσότερο την προστασία ενός ανώνυμου νεοκλασικού σπιτιού του 19ου αιώνα, αν μάλιστα τούτο ανήκει σε ένα ευρύτερο οικιστικό σύνολο, παρά εκείνη μιας μοντέρνας κατοικίας του 1930 ή ενός δημόσιου κτιρίου της δεκαετίας του '50, των οποίων θα πρέπει οπωσδήποτε να αποδειχθεί η υψηλή αρχιτεκτονική αξία», *TO ΒΗΜΑ*, 20 Ιουλίου 2003.
- **Δωροβίνης Β.,** «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Φεβρουάριος 2012.
- **Δωροβίνης Β.,** «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος. Το σύστημα à la carte συνεχίζεται από το ΥΠΠΟ.», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Τεύχος 111, σελ. 112. 2009.
- **Δωροβίνης Β.,** «Επιμένουν στο à la carte (ΥΠΠΟ και σπίτι του Μακρυγιάννη)», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Τεύχος 76, σελ. 98. 2000
- **Δωροβίνης Β.,** «Υπηρεσία à la carte για παρανομούντες ιδιοκτήτες;», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Τεύχος 44, σελ. 88-89. 1992

- **Ελαφρός Γ.**, «Μια δεύτερη ευκαιρία για παλιά ξενοδοχεία. Θα μπορούσαν να αποκατασταθούν και να λειτουργήσουν, συμβάλλοντας στα ξαναζωντάνεμα του ιστορικού κέντρου της πόλης», *Η Καθημερινή*, 16 Μαΐου 2009.
- **Ελαφρός Γ.**, «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ της Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.
- **Θεοδόση Α.**, «Εργοστάσιο Columbia: συστατικό στοιχείο της ιστορικής μνήμης της Αθήνας», *ΑΥΓΗ*, 19 Οκτωβρίου 2008.
- **Ζ.Ξ.**, «Καταρρέει το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. 1 Μαρτίου 2011.
- **Καλαντίδης Α.**, «Η πόλη της κρίσης: Νέες προκλήσεις για τον αστικό σχεδιασμό στο Βερολίνο», *Αρχιτέκτονες*, Τεύχος 80. Περίοδος Β. Ιούλιος /Αύγουστος 2010, σελ. 35-36.
- **Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Να μη γίνει πολυκατοικία ο Μακρυγιάννης. Δύο καθηγητές του ΕΜΠ επικυρώνουν με αδιαμφισβήτητα στοιχεία την ταυτότητα του αργεϊτικού ιστορικού σπιτιού», *Η Καθημερινή*, 21 Μαρτίου 1993.
- **Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., Μπίρης Μ., Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Ερωτήματα για το σπίτι του Μακρυγιάννη», *Ελευθεροτυπία*, 7 Ιουνίου 1996.
- **Καυκούλα Κ.**, «Άνω Πόλη: ο άθικτος οικισμός», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Οκτωβρίου 2004.
- **Κιτσικής Ν.**, «Το εν Αθήναις IV διεθνές συνέδριον της νέας αρχιτεκτονικής : 29 Ιουλίου - 13 Αυγούστου 1933», *Τεχνικά Χρονικά*, 15 Ιουλ. 1933 ; έτ. Β', τ. IV, τεύχ. 38 , σ. 691 - 694, 739 - 740.
- **Κονταράτος Σ.**, «Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Καταβολές και χαρακτήρας μιας ιδεολογίας». Αρχιτεκτονικά Θέματα. Σεπτέμβριος 1975. σελ. 86-90.
- **Κουτσαμπάρης Φ.**, «Ρημάζουν τα διατηρητέα», *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, 16 Σεπτεμβρίου 2009.
- **Λιάλιος Γ.**, «Την Παρασκευή θα εξεταστεί η υπόθεση του Mall», *Η Καθημερινή*, 2 Μαρτίου 2010.
- **Μαϊστρου Ε.**, «Νέα δόμηση και προστασία των ιστορικών συνόλων. Το παράδειγμα της Ύδρας», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2370. 5 Δεκεμβρίου 2005, σελ. 60.
- **Μανδάκου Α.**, «Η ζωή στην πόλη. Στη Φλωρεντία με... ηλεκτροκίνητα», *ΟΙΚΟ της Καθημερινής*. 12 Ιουνίου 2004.
- **Μαρκοπούλου Α.**, «Η σύγχρονη αντιμετώπιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και τα θεσμικά της προβλήματα», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Σεπτέμβριος 1975. σελ. 157-160.
- **Μενουδάκος Κ.**, «Η περιβαλλοντική νομοθεσία είναι γεμάτη παραθυράκια», *ΟΙΚΟ της Καθημερινής*, 4 Δεκεμβρίου 2006.
- **Μπούρας Χ.**, «Ο ρόλος της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης στην προστασία και την αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών μνημείων», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*. Σεπτέμβριος 1975, σελ. 161-163.
- **Νικολόπουλος Γρ.**, «Η διαμάχη μεταξύ του υπουργείου Δημοσίων Έργων και του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Ο σαρακατσάνος και τα τρία «Ρ» του ΣτΕ. Πώς και γιατί το Συμβούλιο της Επικρατείας «κάνει τη δουλειά του» και ακυρώνει τις συμβάσεις του Δημοσίου», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 24 Απριλίου 2005 - Αρ. Φύλλου 14448.
- **Νταλιάνη Μ.**, «Έμειναν στον αέρα τα διατηρητέα. Μετά την απόφαση του ΣτΕ, η οποία αποκλείει παρεμβάσεις στο εσωτερικό τους. Διατηρητέα μέσα - έξω, απεφάνθη με πρόσφατη απόφασή του το Συμβούλιο της Επικρατείας, βάζοντας φραγή σε μια

- σειρά από σχέδια αξιοποίησης κτιρίων ιδιαίτερα στο κέντρο της Αθήνας», *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Οκτωβρίου 2006.
- **Ν.Κ.Ρ.**, «Ματζέστικ»: Διατηρητέο μόνο το εξωτερικό του», *Ελευθεροτυπία*. 24 Νοεμβρίου 2011.
 - **Παπαδόπουλος Λ.**, «Διατηρητέα- Το εργοστάσιο της Κολούμπια, *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Ιουλίου 2006.
 - **Παπαϊωάννου Τ.**, «Όροι δόμησης σε παραδοσιακούς οικισμούς», *Ελευθεροτυπία*, 6 Οκτωβρίου 2011.
 - **Πηλαβάκης Ν.**, «1975: Έτος Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Σεπτέμβριος 1975. σελ. 164-165.
 - **Πολυχρονιάδης Μπ.**, «Το ΣτΕ πάει... Mall», *Ελευθεροτυπία*, 7 Μαρτίου 2010.
 - **Πορτάλιου Ε.**, «Εξευγενισμός: Κοινωνικές και χωρικές ανακατατάξεις στις σύγχρονες πόλεις. Το παράδειγμα της Αθήνας». *Διάπλους*. Τεύχος 28, Αθήνα Δεκέμβριος 2008, σελ. 58-61.
 - **Πρετεντέρης**, «Εκκλησία Α.Ε.», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 29 Νοεμβρίου 2008.
 - **Ρηγόπουλος Δ.**, «Νέες τάσεις για την προστασία των ιστορικών κατασκευών», *Η Καθημερινή*. 10 Απριλίου 2009.
 - **Ρηγόπουλος Δ.**, «Ρημάζουν τα διατηρητέα λόγω έλλειψης κινήτρων. Δυσβάσταχτο το κόστος ανακαίνισης των κτιρίων για τους ιδιοκτήτες», *Η Καθημερινή*, 17 Οκτωβρίου 2010.
 - **ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ**, «Διεθνές πρόγραμμα για την αποκατάσταση ιστορικών πόλεων», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, Τεύχος 2421. 25 Δεκεμβρίου 2006. σελ. 16-17.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η οδύσσεια του «Μυστρά του Αιγαίου», Ποια είναι η αλήθεια για τον Ανάβατο;», *Ελευθεροτυπία*, Σεπτέμβριος 2005
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η λυδία λίθος για το ΣτΕ: Το Νέο Μουσείο Ακρόπολης», *ΑΝΤΙ*, Τεύχος 827. 8 Οκτωβρίου 2004. σελ. 40-42
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Δε θα μείνει τίποτα όρθιο σ' αυτό τον τόπο;» *Αρχιτέκτονες*, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Τεύχος 46 περίοδος Β. Ιούλιος – Αύγουστος 2004. σελ. 71-72.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Μουσείο εξαγοράς συνειδήσεων;», *ΑΝΤΙ*, Τεύχος 815. 16 Απριλίου 2004. σελ. 48-51.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Το σύστημα διδασκαλίας είναι η διδασκαλία του συστήματος, ή αλλιώς, όπως σχεδιάζουμε έτσι και κτίζουμε», *Αρχιτέκτονες*, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Τεύχος 42 περίοδος Β. Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2003. σελ. 50-54.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Ο ρόλος και η λειτουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Μύθοι και πραγματικότητα για την Ελληνική Δικαιοσύνη», *Ελευθεροτυπία*, 3 Ιανουαρίου 2001. σελ. 5
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Κατεδάφισε το πρώην εργοστάσιο του ΦΙΞ στην Πατησίων», *Ριζοσπάστης*, 29 Ιουλίου 2000. σελ. 3
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Επαίσχυντη απόφαση του ΥΠΠΟ για την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά», *Ριζοσπάστης*, 9 Μαΐου 1999.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η ίδια η ζωή της πόλης. Νεοκλασικά της Αθήνας», *Ριζοσπάστης*, 1 Ιούνη 1997. σελ. 3
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η αστική τάξη και ο νεοκλασικισμός», *Ριζοσπάστης*, 4 Αυγούστου 1996. σελ. 15
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Κατεδαφίσεις ιστορικής μνήμης. Τί συμβαίνει με τα Συμβούλια Μνημείων», *Ελευθεροτυπία*, 10 Σεπτεμβρίου 1996.
 - **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων. Σύνθεση και αποσύνθεση», *Κυριακάτικος Ριζοσπάστης*, 25 Οκτώβρη 1992. σελ. 29

- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Το εθνικό πλαίσιο του προβλήματος της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», *Τεχνικά Χρονικά*, Μάρτιος – Απρίλιος 1977.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Μνημεία και παραδοσιακά σύνολα σαν ενεργά στοιχεία της πόλεως», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Σεπτέμβριος 1975. σελ. 96-103.
- **Σερράος Κ.**, «Το Σύστημα του Πολεοδομικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Αυστρία. Αρχές Οργάνωσης», *Τεχνικά Χρονικά*, Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ. ΙΙ. Τεύχος 1-2, 1996. σελ. 21-35
- **Σηφουνάκης Ν.**, «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», *Το Βήμα*, Κυριακή 7 Μαΐου 2006.
- **Σιωμόπουλος Κ.**, «Κίνητρα και Δάνεια για τα Διατηρητέα. Πώς μπορείτε να εκταμιεύσετε χρήματα εκμεταλλευόμενοι τις κατά καιρούς ρυθμίσεις», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Κυριακή 12 Αυγούστου 2001. Αρ. Φύλλου 13337.
- **Σταθακόπουλος Π.**, «Νέες Πόλεις» στην Γαλλία», *Άνθρωπος και Χώρος*. <http://www.akx.gr/14-04.asp>
- **Τραγγανίδας Γ.**, «Μισές» κηρύξεις ... ολόκληρες καταστροφές. Η περίπτωση του ιστορικού κτιρίου της οδού Ζαλοκώστα 7 στην Αθήνα και η θέση του ΚΚΕ», *Ριζοσπάστης*, Κυριακή 19 Ιουλίου 2009.
- **Τραγγανίδας Γ.**, «Στο «έλεος» κράτους – κεφαλαίου. «Διατήρηση»... διά της «προσώψεως» και άλλα «παραμύθια» περί «προστασίας» της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», *Ριζοσπάστης*, Κυριακή 18 Οκτωβρίου 2004.
- **Τραγγανίδας Γ.**, «Ο... «άυλος» πόλεμος». Σημαντικές πτυχές της ιστορίας και της νομοθεσίας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και για το ρόλο του επιστήμονα σε αυτή τη διαδικασία, αναδείχθηκαν σε πρόσφατη ημερίδα στο Πολυτεχνείο», *Ριζοσπάστης*, Κυριακή 29 Ιουλίου 2001.
- **Φατσέα Ρ.**, «Ιστορία – Μνήμη – Αρχιτεκτονική: Μια θεμελιακή σχέση για τη διασφάλιση τόπων συλλογικού νοήματος σήμερα», *Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ*. Τεύχος 45 περίοδος Β. Μάιος- Ιούνιος 2004. σελ. 52-54.
- **Φωτοπούλου Β.**, «Μετέωρο το Mall στο Μαρούσι», *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαρτίου 2010.
- **Φωτοπούλου Β.**, «ΣτΕ: Στην Ολομέλεια η συνταγματικότητα του The Mall», *Ελευθεροτυπία*, 1 Φεβρουαρίου 2008.
- **Eesteren V.**, «Ο σκοπός των συνεδρίων. Το IV διεθνές συνέδριον νεωτέρας Αρχιτεκτονικής (1933 : Μασσαλία-Αθήνα-Μασσαλία) Η οργανική πόλις Le IVE congres international d' Architecture moderne (CIAM): La ville fonctionnelle (1933 : Marseille-Athenes-Marseilles)», *Τεχνικά Χρονικά*, Μηνιαία Έκδοση ΤΕΕ. Ανάτυπο. έτ. Β', τ. IV, τεύχ. 44, 45, 46 σ. 1005-1008, 1134-1137.
- **Le Corbusier**, «Αήρ – ήχος – φως. Το IV διεθνές συνέδριον νεωτέρας Αρχιτεκτονικής (1933 : Μασσαλία-Αθήνα-Μασσαλία) Η οργανική πόλις Le IVE congres international d' Architecture moderne (CIAM): La ville fonctionnelle (1933 : Marseille-Athenes-Marseilles)», *Τεχνικά Χρονικά*, έτ. Β', τ. IV, τεύχ. 44, 45, 46 σ. 1012-1017, 1140-1145.
- **Hammerson M. and Sangster L.**, «Conservation Areas and why they're important», *The Building Conservation Directory*, Cathedral Communications Limited, UK. 2004.
- **Hetherington P.**, Συνέντευξη του Andrés Duany στην εφημερίδα Guardian. «Urban legend. The designer of Florida's much admired town Seaside, featured in The Truman Show, is now at work in Scotland. The architect tells Peter Hetherington that Britain's suburban sprawl is wrong but redeemable», *The Guardian*, 20 September

2006. <http://www.guardian.co.uk/society/2006/sep/20/communities>. Guardiansociety supplement1
- **Roberts M.**, «Τα κέντρα των πόλεων και η οικονομία της νυχτερινής ψυχαγωγίας στην Αγγλία: Χωρικοί Μετασχηματισμοί και προκλήσεις Αστικής Διακυβέρνησης», *Αειχώρος*, Μάιος 2007.
 - **Taylor J.**, «Heritage Protection In Brief», *The Building Conservation Directory*, 2004. Cathedral Communications Limited, UK. 2004
 - **Taylor J., Linden J., Mynors C., Reed G., Rowe D.**, «Listed Buildings and Conservation Areas. A Brief Guide to their Protection and the Alterations which Require Consent», *The Building Conservation Directory*, 1999. Cathedral Communications Limited, UK. 1999.
 - **Wurzer R.**, «Anlab, Ziele, Durchführung und Verwirklichung von stadtebaulichen Planungen im 19 Jahrhundert», *Berichte zur raumforschung und raumplanung*, Heft 6. 20 Jahrgang 1976.
 - «Συμπεράσματα εκ του IV Συνεδρίου Ν. Αρχιτεκτονικής», *Τεχνικά Χρονικά*, έτ. Β', τ. IV, τεύχ. 44, 45, 46 σ. 1081-1085. *Τεχνικά Χρονικά*, Μηνιαία Έκδοση ΤΕΕ.
 - «Σε ισχύ από 28 Ιουνίου 2002 ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 9/7/2002.
 - «Ερώτηση για το εργοστάσιο της Κολούμπια». *Έθνος*, 18 Ιουλίου 2008.
 - «Παρέμβαση εισαγγελέα για την κατεδάφιση 150 διατηρητέων κτιρίων. Άνω πόλη Θεσσαλονίκης», *ΤΑ ΝΕΑ*, 6 Μαΐου 2003.
 - «Λαδώθηκε» για να μεσολαβήσει». *ΤΑ ΝΕΑ*. 20 Δεκεμβρίου 2002.
 - «Κενό γράμμα η Μεταφορά του Συντελεστή Δόμησης. Πάνω από 20.000 τίτλοι μεταφοράς συντελεστή, που αντιπροσωπεύουν περί τα 500.000 τ.μ., παραμένουν μη υλοποιήσιμοι». *Η Καθημερινή*, 19 Σεπτεμβρίου 2006.
 - «Ποιες αρχές διέπουν τον νέο αρχαιολογικό νόμο της χώρας», *Η Καθημερινή*, 10 Ιουλίου 2002.
 - «Κινδυνεύει να αποχαρακτηριστεί. Ιστορικό κτίριο οδού Ζαλοκώστα». *Ριζοσπάστης*, 14 Ιανουαρίου 2010.
 - Ε΄ Τμήμα Συμβουλίου της Επικρατείας, «Παράνομη η ανέγερση του Mall στο Μαρούσι», *Ριζοσπάστης*, 1 Φεβρουαρίου 2008.
 - «Ξεκοιλιάζεται» η αρχιτεκτονική κληρονομιά. *Ριζοσπάστης*, 6 Οκτωβρίου 2004.
 - «Εκκλησία Α.Ε.!»», *Ριζοσπάστης*. 4 Απριλίου 2002
 - «Παράνομες οι βίλες του ξενοδοχείου «ΣΑΝΗ». Το Συμβούλιο Επικρατείας έκρινε παράνομες τις οικοδομικές άδειες που χορηγήθηκαν στην εταιρία για να κατασκευάσει 21 πολυτελείς κατοικίες μέσα στο δάσος», *Ριζοσπάστης*. 12 Φεβρουαρίου 2004.
 - «Αναθεώρηση Άρθρου 24. Αντίθετοι πανεπιστημιακοί, δασολόγοι και νομικοί», *Ριζοσπάστης*. 13 Ιανουαρίου 2001.
 - «Κατά της αναθεώρησης της προστασίας του περιβάλλοντος», *Ριζοσπάστης*. 28 Νοεμβρίου 2000.
 - «Ποιές είναι και τι κρύβουν οι αλλαγές που προωθούν. Το άρθρο 24», *Ριζοσπάστης*. 19 Νοεμβρίου 2000.
 - «Αρχαιολόγοι και αρχαιολογικός νόμος», *Ριζοσπάστης*, 28 Μαΐου 1998.
 - «Εγκλήματα κατά συρροήν... Με τις ευλογίες του ΥΠΕΧΩΔΕ γκρεμίζεται το εργοστάσιο ΦΙΞ στη Συγγρού- μνημείο της σύγχρονης ελληνικής βιομηχανικής αρχιτεκτονικής», *Ριζοσπάστης*, 24 Φεβρουαρίου 1995.
 - «Με κατεδάφιση κινδυνεύει ο κινηματογράφος 'Άστρον'», *Η Αυγή*, 15 Ιουλίου 2011

- «Σύσταση Φορέα Διαχείρισης Παλαιάς Πόλης Κέρκυρας». *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2618. 31 Ιανουαρίου 2011. σελ. 11
- «Η αναθεώρηση των άρθρων 24, 117,100 και 17 του Συντάγματος», Θέσεις του ΣΕΠΟΧ. *ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ*, Τεύχος Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2007. σελ. 27-30
- «Εργασίες της συνεδρίασης της CIVVIH-ICOMOS. Χάρτα ιστορικών πόλεων», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2539. 8 Ιουνίου 2009. σελ. 6
- «Εκδήλωση για τις ιστορικές πόλεις. Κέρκυρα», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2484. 14 Απριλίου 2008. σελ. 17
- «Διεθνές πρόγραμμα για την αποκατάσταση ιστορικών πόλεων», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2421. Πρακτικά προγράμματος. 25 Δεκεμβρίου 2006. σελ. 16-17.
- «Επαναχρησιμοποίηση ιστορικών κτηρίων». ΤΕΕ - Τμήμα Κέρκυρας. *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2398. 3 Δεκεμβρίου 2006. σελ. 20-21
- Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης, *Προτάσεις για τη λειτουργία των ΕΠΑΕ», Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2180 - Δευτέρα 24 Δεκεμβρίου 2001.
- «Παρέμβαση για θέματα λειτουργίας των ΕΠΑΕ και των Πολεοδομικών Γραφείων». Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης. *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2163 - Δευτέρα 27 Αυγούστου 2001.
- «Ιστορικές πόλεις της Μεσογείου. Διαρκής διάσκεψη με θέμα: Πόλη, Δημοκρατία και Πολιτική», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*. Τεύχος 2177. 3 Δεκεμβρίου 2001.
- «Ειδικές ρυθμίσεις σε διατηρητέα κτίρια», *ΣΑΔΑΣ. Δελτίο Τύπου*. Α.Π. 32940, Αθήνα 18 Φεβρουαρίου 2005.

Διαδίκτυο

- **Αλεξίου Π., Αραβαντινός Αθ., Χαρίσης Β.**, «Η κακοποίηση των οικισμών μας και η ευθύνη των μελετητών». Ελληνικό αρχιτεκτονικό περιοδικό άνθρωπος και χώρος. <http://www.akx.gr/03-01.asp>
- **Αράπογλου Χ.**, *Άνω Πόλη. Ο τελευταίος προσφυγικός οικισμός της Θεσσαλονίκης πρέπει να διασωθεί και να αναδειχθεί τώρα.* www.arapoglou.gr/fileupload/store/ano%20poli.doc
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.**, «From the Valletta Principles towards the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas», *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*, Adopted by the 17th ICOMOS General Assembly on 28 November 2011, σελ.4-6, Αθήνα 2012. https://www.academia.edu/28121218/From_the_Valletta_Principles_towards_the_Safeguarding_and_Management_of_Historic_Cities_Towns_and_Urban_Areas_by_Sofia_Avgerinou_Kolonias
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.**, *Βιώσιμη προστασία και διαχείριση των ιστορικών κέντρων. Η κοινωνική και οικονομική σημασία τους. Παραδείγματα*. Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ειδικά κεφάλαια Πολεοδομίας. 8^ο εξάμηνο. courses.arch.ntua.gr/fsr/116071/Aygerinou_01%20.pdf
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.**, «Greece and the year of European architectural heritage 1975». *A Future for Our Past*. ICOMOS: Monumenta III, Berlin 2015. https://www.academia.edu/28890382/Greece_and_the_year_of_european_architectural_heritage_1975_A_Future_for_Our_Past_Monumenta_III_ICOMOS
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.**, «Challenging visions for world heritage.Historical Cities. INT. BURSA SYMPOSIUM 2017, <https://www.academia.edu/>

37475491/INT._BURSA_SYMPOSIUM_2017_CHALLENGING_VISIONS_FOR_WORLD_HERITAGE_HISTORICAL_CITIES_prof_S_Avgerinou_Kolonias

- **Αυγερινού – Κολώνια Σ.**, «Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων. Μια ειδική μορφή τουρισμού με προορισμό τις πόλεις: ο αστικός τουρισμός». <http://courses.arch.ntua.gr>
- **Αυγερινού – Κολώνια Σ., Τουφεγγοπούλου Α.**, «Ο Σχεδιασμός της Πολιτιστικής Κληρονομιάς με Όρους Βιωσιμότητας. Οι Επιπτώσεις του στην Τουριστική Εικόνα και την Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου, μέσα από την εμπειρία της Κέρκυρας». <https://docplayer.gr/12996495-Sofia-aygerinoy-kolonia-anastasia-toyfeeggopoyloy-1-eisagogi-apo-tis-theoritikes-anazitiseis-sti-thesmiki-katohyrosi.html>
- **Ασημακοπούλου Μ.**, *Ο Θεσμός της Μεταφοράς Συντελεστή Δόμησης*. Φεβρουάριος 1997. www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=69&lang=1&catid=2
- **Βαγιάννη Θ., Ιωσηφίδης Θ., Πετανίδου**, «Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στον Πολιχνίτο Λέσβου», http://www.uehr.panteion.gr/topos/gr/pdf/6_vagiani.pdf
- **Βαγιάννη Ε., Ιωσηφίδης Θ., Πετανίδου Θ.**, «Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στον Πολυχνίτο Λέσβου». Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Τμήμα Περιβάλλοντος, Μυτιλήνη 2002. http://www1.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/TEL_DIMOSI/SWOT_final.pdf
- **Βασενχόβεν Α., Ιστοσελίδα Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Χωροταξία - Θεσμικό Πλαίσιο.** Βασικός νόμος για τον χωροταξικό σχεδιασμό: Ν.2742/1999. <http://postgrasrv.hydro.ntua.gr/gr/edmaterial/education/wassenhoven/ThesmikoPlaisio-Chorotaxia>.
- **Βενιζέλος Ε.**, «Ομιλία στη συζήτηση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού "Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς" (νόμος 3028/2002). Ι΄ Περίοδος (Προεδρευόμενη Δημοκρατία). Σύνοδος Β΄ Συνεδρίαση ΠΝ'. Τρίτη, 11 Ιουνίου 2002.
- **Βικάτου Ο.**, *Ναός Επικούριου Απόλλωνα. Υπουργείου Πολιτισμού.* <http://www.culture.gr>
- **Βλαντού Αλ.**, «Ευρώπη 2020: Ο πολιτισμός ως παράγων στήριξης της κοινής Ευρωπαϊκής πορείας (Ιανουάριος 2011)». *Νόμος + Φύση*. 20 Ιανουαρίου 2011. <https://nomosphysis.org.gr/12217/europi-2020-o-politismos-os-paragon-stiriksis-tis-koinis-europaikis-poreias-ianouarios-2011/>
- **Βλαντού Αλ., Κουδούνη Αμ.**, «Προστασία διατηρητέων κτιρίων και συνόλων. Προβλήματα διαχείρισης και αναγκαίες αναδιαρθρώσεις». *Νόμος + Φύση*. 26 Μαρτίου 2016. <https://nomosphysis.org.gr/13961/prostasia-diatiriteon-ktirion-kai-synolon-provlimata-diaxeirisis-kai-anagkaies-anadiarthroseis/>
- **Βλάσσης Α.**, *Ευρωπαϊκός Πολιτισμός ή Ευρώπη των πολιτισμών: Απόπειρα αποτίμησης και αποκρυστάλλωσης των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στον πολιτισμό.* ΕΚΕΜ. Hellenic Centre for European Studies. 30 Μαΐου 2005. <http://www.ekem.gr/archives/000121.html>
- **Γερακαρίτου Κ.**, *Χάνεται ο ιστορικός πλούτος της Άνω Πόλης. Ετοιμόρροπα ή γεμάτα σκουπίδια είναι αρκετά από τα διατηρητέα κτήρια της Άνω Πόλης. Κραυγή αγωνίας από τους κατοίκους της περιοχής, που αδυνατούν να συντηρήσουν τις περιουσίες τους. Οικονομική εφημερίδα Βόρεια.* 17 Απριλίου 2011. <http://www.voria.gr>

- **Γεραρής Κ.**, *Έκθεση Νίκου Σηφουνάκη για την προστασία της ευρωπαϊκής φυσικής, αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου και των νησιωτικών περιοχών*. Σεπτέμβριος 2006. <http://www.nomosphysics.org.gr>
- **Γερόλυμπου Α., Καλογήρου Ν., Παπαμίχος Ν., Χαστάογλου Β.**, «Τα ιστορικά κέντρα των Βορειοελλαδικών πόλεων και η μεταπολεμική ανοικοδόμηση», *Αρχαιολογία*, <http://www.archaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/546.pdf>
- **Γιακουμακάτος Α.**, «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική και προβλήματα διατήρησης», <http://www.archaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/794.pdf>
- **Γκανάτσιος Β.**, «Ανάδειξη αρχαιοτήτων στον αστικό χώρο: Στοιχεία για ένα γενικό πλαίσιο θεώρησης και πράξης», *ΜΟνηΜΕΝΤΑ*. 1 Μαρτίου 2007.
- **Γοσποδίνη Α.**, «Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία», Αύγουστος 2011. <http://www.realpolitics.gr/archives/34501/>
- **Δελαπόρτα Κ.**, Υποβρύχια Αρχαιολογική κληρονομιά στην Ελλάδα: νομική προστασία και διαχείριση. Δίκαιο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης. Νοέμβριος 2005. <http://www.nomosphysics.org.gr>
- **Δεμερτζής Α.**, «Κίνητρα διάσωσης 20.000 διατηρητέων κτιρίων από το φθινόπωρο – Μείωση από 50 έως και 100% του ΕΝΦΙΑ για συντηρήσεις και ανακατασκευές – Οι δεσμεύσεις της κυβέρνησης και οι θέσεις των ιδιοκτητών». 23 Απριλίου 2018. <http://ecopress.gr/?p=8178>
- **Δωρής Μ.**, «Ένταξη κτιρίων σε προστατευόμενες περιοχές», *Άνθρωπος + Χώρος*. Ελληνικό αρχιτεκτονικό περιοδικό. <http://www.akx.gr>
- **Δωροβίνης Β.**, «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, <http://www.archaiologia.gr/blog/opinion/το-σπίτι-του-Μακρυγιάννη-στο-Άργος>. Φεβρουάριος 2012
- **Δωροβίνης Β.**, «Ορισμοί και τύχη των ακινήτων στο νέο «αρχαιολογικό» νομοσχέδιο», *Το Βήμα*, 26 Νοεμβρίου 2010. <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=6&artid=128260&dt=26/11/2000>
- **Θεολογίδου Κ.**, «“Fasadism” και Νεώτερη Αρχιτεκτονική Κληρονομιά». Περιοδικό ΜΟΝΗΜΕΝΤΑ. 25 Φεβρουαρίου 2007.
- **Θέρμου Μ.**, «Λεωφόρος Αλεξάνδρας. «Διατηρητέα όλα τα προσφυγικά». Νέα εισήγηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων», *Το Βήμα*. Παρασκευή 28 Νοεμβρίου 2008.
- **Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Μέλισσας Δ., Ζαμπάζα Β., Παναγοπούλου Γ., Τσουνή Ε.**, «Τα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Συμβολή στην εφαρμογή του άρθρου 268 ΚΒΠΠ», http://www.cityofathens.gr/files/ITA_Egk_Ktiria.pdf
- **Καλλιώρας Δ.**, «Η SWOT ανάλυση ως εργαλείο σχεδιασμού». Επίκουρος Καθηγητής. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. <https://slideplayer.gr/slide/12088284/>
- **Κανόνη Κ., Λαζαρέτου Θ.**, «Για να διατηρήσουμε τα διατηρητέα», Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς <http://ellinikietairia.gr>
- **Καραδήμου Α.**, «Η προστασία των χωρών και των ακίνητων μνημείων στα ευρωπαϊκά και διεθνή κείμενα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς», *Νόμος + Φύση*. 20 Νοεμβρίου 2018. [nomosphysics.org.gr/18675/i-prostasia-ton-xoron-kai-ton-akiniton-mnimeion-sta-eyropaika-kai-diethni-keimena-prostasias-tis-politi-stikis-klironomias/](http://www.nomosphysics.org.gr/18675/i-prostasia-ton-xoron-kai-ton-akiniton-mnimeion-sta-eyropaika-kai-diethni-keimena-prostasias-tis-politi-stikis-klironomias/)

- **Καρατσώλης Κ.**, «Πολιτιστική Κληρονομιά και Οικονομική Ανάπτυξη», *Νόμος + Φύση*, 20 Νοεμβρίου 2018. <https://nomosphysis.org.gr/18567/politistiki-klironomia-kai-oikonomiki-anaptyksi-2/>
- **Κάτσος Χ.**, «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002: Πρώτες σκέψεις και εννοιολογικές προσεγγίσεις», *Δίκαιο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης*. Νοέμβριος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Κοντιάδης Ξ.**, «Η συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης μεταξύ προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Σκέψεις με αφορμή το Νόμο 3028/2002», Ιούλιος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Κότσαλη Κ., Παγκρατίου Ε.**, «Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Μια κοινωνική ανάγκη», *Άνθρωπος + Χώρος*. Εκδόσεις Καραγκούνη 1977-2004. <http://www.akx.gr>
- **Κουδούνη Α.**, «Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, αδυναμίες στη συστηματοποίηση κριτηρίων προστασίας και προβλήματα εφαρμογής». Ημερίδα για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Καλαμάτα. 11.10.2014. <http://www.teepelop.gr/wp-content/uploads/2014/10/6-eisigisi.pdf>
- Λεκάκης Σ., «Η απίθανη ιστορία του "σπιτιού του Μακρυγιάννη" στο Άργος», *ΜΟΝUΜΕΝΤΑ*, 27 Οκτωβρίου 2009. <http://www.monumenta.gr>
- **Λένος Ν.**, «Προστασία και διαχείριση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Αρχαιολογικός νόμος και διεθνείς συμβάσεις», 30 Μαΐου 2003. http://www.nspa.gr/uploads/NEOS_ARXAIOLOGIKOS_NOMOS.pdf
- **Λιάλιος Γ.**, «Πολύτιμο αρχείο διατηρητέων κτιρίων και οικισμών», *Καθημερινή*. 13 Ιανουαρίου 2007. <http://www.news.kathimerini.gr>
- **Μαΐστρος Π.**, «Οι αναπτυξιακοί θεσμοί της Αυτοδιοίκησης - Συμβολή στην Ιστορική Μνήμη», Εκδόσεις Λιβάνη. Αθήνα, 2000
- **Μαΐστρου Π.**, «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς. Η περίπτωση της Ύδρας», *ΜΟΝUμεΝΤΑ*. 21 Φεβρουαρίου 2007. <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=5>
- **Μανιάτης Α.**, «Η νομοθεσία για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Μάιος 2008. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Μανιάτης Α.**, «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς», Μάιος 2008. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Μαντουβάλου Μ.**, «Κέντρο πόλης, κοινωνική ανισότητα και πολιτισμική ετερότητα. Προκλήσεις για την πολεοδομική σκέψη», courses.arch.ntua.gr/fsr/140402/Kentro%20polis.doc
- **Μενουδάκος Κ.**, «Η απαίτηση του γενικού σχεδιασμού και της συνολικής εκτίμησης στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», Απρίλιος 2005. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Μενουδάκος Κ.**, «Αναθεώρηση του Άρθρου 24 του Συντάγματος. Μια οπισθοδρομική πρόταση», Ιανουάριος 2007. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Μιτζάλης Ν.**, «Εκτοπισμός και Εξευγενισμός. Το αστικό κέντρο της Αθήνας πεδίο κοινωνικού πειραματισμού και καταστολής», 6 Ιουνίου 2011. <http://www.greekarchitects.gr>

- **Μιχαλάκη Τ.**, «Η βιομηχανική κληρονομιά της Δωδεκανήσου», Ηλεκτρονικό περιοδικό ΜΟΝUΜΕΝΤΑ. Δεκέμβριος 2011. [monumenta.org/article.php? IssueID=5&lang=gr&CategoryID=6&ArticleID=554](http://monumenta.org/article.php?IssueID=5&lang=gr&CategoryID=6&ArticleID=554)
- **Μπόμπολος Ν.**, «Τα ιστορικά κέντρα των σύγχρονων πόλεων ως υποδείγματα αειφορίας, πολιτισμού και ανάπτυξης», http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_bobolos.pdf
- **Μπούρας Χ.**, «Οι βασικές αρχές προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η διαχρονική εξέλιξή τους στην Ελλάδα». Ιανουάριος 2007. www.nomophysis.org.gr.
- **Μυλωνόπουλος Δ.**, «Η Διεθνής προστασία της παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς σε περίοδο εχθροπραξιών», Φεβρουάριος 2007. <http://www.nomophysis.org.gr>
- **Παπά Β.**, «Λίβερπουλ: Η αναγέννηση μιας ναυτικής πόλης», *ΜΟΝUμεΝΤΑ*. 23 Φεβρουαρίου 2007.
- **Παπαδοπούλου Δ.**, «Η συμβολή της UNESCO στην οικοδόμησης της ειρήνης», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έδρα UNESCO - για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Ειρήνη.
- **Παπαδοπούλου Ε.**, «Η περίπτωση του York: Μια ζωντανή πόλη σε ιστορικό περιβάλλον. *ΜΟΝUμεΝΤΑ*, 23 Φεβρουαρίου 2007. <https://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=4&ArticleID=12>
- **Παπαδοπούλου Ο.**, «Επισκόπηση της πρόσφατης νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας σε ζητήματα προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος», 12 Ιουλίου 2016. <https://nomosphysis.org.gr/14661/episkopisi-tis-prosfatis-nomologias-toy-symvnoylioy-tis-epikrateias-se-zitimata-prostasias-toy-politistikoy-perivallontos/>
- **Παπαευθυμίου Ξ.**, «Η πολιτιστική κληρονομιά ως παράγοντας ανάπτυξης», Εβδομαδιαία Οικονομική Εφημερίδα της Πάτρας 'Σύμβουλος επιχειρήσεων'. <http://www.simboulos.gr>
- **Παπαϊωάννου Γ.**, «Αρμοδιότητες – Λειτουργία των Επιτροπών Πολεοδομικού & Αρχιτεκτονικού ελέγχου και ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ», Ημερίδα ΤΕΕ – ΚΜ. Επιτροπές αρχιτεκτονικού ελέγχου. Εισήγηση με ΘΕΜΑ: Θεσσαλονίκη, 26 Φεβρουαρίου 2009. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/EKDHLVSEIS/PROSEXEIS_EKDHLWSEIS/EPAE/Tab1/Papaioannoy.pdf
- **Παπακωνσταντίνου Α.**, «Η σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και το Σύνταγμα. Με αφορμή τις αποφάσεις Σ.τ.Ε. 2300/1997 (Ολ.) και 3113/1998», Μάρτιος 1999. <http://www.nomosphysis.org>
- **Α. Παπακωνσταντίνου**, «Η πρόταση για την αναθεώρηση του περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από το δικαστικό «ακτιβισμό» στη λογική της «ανάπτυξης»; Όμιλος πολιτικού προβληματισμού. http://www.ompop.gr/site/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=79
- **Παπαπετρόπουλος Α.**, «Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών. Διοικητική και νομολογία», Νοέμβριος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Παπαπετρόπουλος Α.**, «Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο θεσμικό πλαίσιο και στη νομολογία για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη», Μάιος 2004. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Παρασκευοπούλου Α., Κακά Ε., Μάγος Κ.**, «Διατήρηση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Αναγκαιότητα και ζητήματα που τίθενται. Πολιτιστική αρχιτεκτονική κληρονομιά και περιβάλλον. Η συμβολή τους στην ανάπτυξη των νησιών μας», Συνδιάσκεψη περιφερειακών τμημάτων ΤΕΕ/ΤΔΚ. ΤΕΕ-Τμήμα Δωδεκανήσου. Χανιά, Απρίλιος 2009. http://www.teetdk.gr/nisiotika/docs/presentations/pdf_docs/tee_dwdekanissa_eishghsh.pdf

- **Πορτάλιου Ε.**, «Η αποξένωση από το χώρο της πόλης και η κρίση της συλλογικής μνήμης. Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων και οι χωρικές σταθερές», http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/2715/1/portaliou_outopia_23.pdf
- **Ροδολάκης Ν.**, «Αρχιτεκτονική και πολεοδομία- χωροταξία. Η έννοια της κλίμακας στην οργάνωση του χώρου», <http://www.sadas-pea.gr/old/rodolakis.html>
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο. Το CIAM, η Χάρτα και η Πολεοδομία ως το 1960», Α Μέρος. Ηλεκτρονικό περιοδικό *Greek architects*. 12 Δεκεμβρίου 2010.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο. Το CIAM, η Χάρτα και η Πολεοδομία ως το 1960», Β Μέρος. Ηλεκτρονικό περιοδικό *Greek architect*. 4 Ιανουαρίου 2011.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η προστασία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Γενικά και ειδικότερα η κατάσταση στην πόλη της Μυτιλήνης», Ηλεκτρονικό περιοδικό *Greek architects*. 23 Νοεμβρίου 2011.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Η προστασία της ιστορικής κληρονομιάς. Νομοθεσία, θεωρία, εκπαίδευση», Παρουσίαση στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων. 17 – 20 Μαρτίου 2011. *Greek architects*, 31 Μαρτίου 2011.
- **Σαρηγιάννης Γ.Μ.**, «Ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας στη διαμόρφωση του χώρου της Αθήνας» Αθήνα, Μάρτιος 2008. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Σηφουνάκης Ν.**, «Προστασία της αρχιτεκτονικής και του τοπίου στο νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου», Οκτώβριος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- **Σκουρής Β.**, «Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης: 30 χρόνια μετά», <https://www.constitutionalism.gr/2017-skouris-dikaiosuni/>
- **Σταματίου Ε.**, «Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες;», <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>
- **Συμεών Α.**, «Η νεότερη αρχιτεκτονική μας κληρονομιά. Η προβληματική της προστασίας της, *Αρχαιολογία και Τέχνες*. http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/92_89-93.pdf
- **Συμεωνίδης Π.**, «Παγκόσμιοι Οργανισμοί και Πολιτιστική Κληρονομιά», www.teiser.gr/geoplir/mathima703.files/%CF%F1%E9%F3%EC%FC%F2.pdf -
- **Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.** «Διατηρητέα κτίρια και στοιχεία ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος. Παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστικά σύνολα. Ιστορικά κέντρα και πόλεις», Πόρισμα Ομάδας Εργασίας του ΤΕΕ/ΤΚΜ, όπως εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. Α173Α/Σ12/09 απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTONIKWN/oe_diathrhtea.pdf
- **Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.** Ομάδα εργασίας για την αναβάθμιση της λειτουργίας των ΕΠΑΕ. Κ. Παρθενόπουλος, Σ.Μπαγιούκ, Φ.Δάλλα, Δ.Κοτρώνη, «Οι ΕΠΑΕ σήμερα. Προτάσεις αναβάθμισης της λειτουργίας τους και βελτίωσης της αποδοτικότητάς τους», Θεσσαλονίκη, Μάιος 2008. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTONIKWN/epae.pdf
- **Τζεβελέκος Κ.**, «Τα 'ιερά κέρδη' της Ελλαδικής Εκκλησίας», 4 Σεπτεμβρίου 2009. <http://www.axiaplus.gr>

- **Τράτσα Μ.**, «Διατηρητέα και τα κατεδαφισμένα. Απόφαση – βόμβα του ΣτΕ ορίζει ως αυθεντικό ένα μνημείο βάσει της αξίας και όχι των υλικών», *ΤΟ ΒΗΜΑ*. 19 Ιανουαρίου 2014. <https://www.tovima.gr/2014/01/18/society/diatiritea-kai-ta-katedafismena/>
- **Τσουκαλά Α.**, «Προβλήματα εφαρμογής των εργαλείων πολεοδομικού σχεδιασμού», http://library.tee.gr/digital/ker/ker_m271/ker_m271_tsoukala.pdf
- **Φιλιππίδης Μ.**, «Όταν η αρχιτεκτονική διχάζει. Το Βερολίνο του Πολιτισμού», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 8 Νοεμβρίου 2009. <https://www.tovima.gr/2009/11/08/culture/otan-i-architektoniki-dixazei/>
- **Bodenschatz H.**, «New Urbanism and the European Perspective - Presumption, Rivalry or Challenge?», C.E.U.D. Council for European Urbanism. http://www.ceunet.de/new_urbanism_and_the_european_perspective.html
- **Christopher A.**, «A City is Not a Tree: 50th Anniversary Edition», Mehaffy M. W. Sustasis Press, 2006. <https://www.amazon.com/City-Not-Tree-Christopher-Alexander-ebook/dp/B075FFM2PM>
- **Ellis C.**, «The New Urbanism: critiques and rebuttals», *Journal of Urban Design*. Vol. 7, No 3, σελ. 261-291, 2002. <http://www.botsfor.no/publikasjoner/Litteratur/New%20Urbanism/The%20New%20Urbanism%20Critiques%20and%20Rebuttals%20by%20Chris%20Ellis.pdf>
- **Goldberger P.**, «*FACADISM ON THE RISE: PRESERVATION OR ILLUSION?*», *New York Times*, 15.07.1985. <http://www.nytimes.com>
- **Hatz G.**, «New Urbanism in Historic City Centers? The Glocalization of Vienna's Historic City Center as an Art and Cultural Hub», http://univie.academia.edu/GerhardHatz/Papers/104950/New_Urbanism_in_Historic_City_Centers_The_Glocalization_of_Viennas_Historic_City_Center_as_an_Art_and_Cultural_Hub
- **ICOMOS**, *International Charters for conservation and restoration*. <http://www.international.icomos.org/charters/charters.pdf>
- **Kolonias S.A.**, «Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington 1987), Smith C. (eds) *Encyclopedia of Global Archaeology*. Springer, New York, pp.1372-1374. https://www.academia.edu/35804466/Charter_for_the_Conservation_of_Historic_Towns_and_Urban_Areas_Washington_1987_pp.1372-1374
- **King J.**, «*"Insulting historic preservation"*», *San Francisco Chronicle*. <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2005/02/22/BAGP3BEVUD1.DTL>. 22.02.2005. Retrieved 2006-09-21
- **King J.**, (2006-09-20). «*"Classics preserved -- or are they?"*», *San Francisco Chronicle*. <http://sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/c/a/2006/09/20/BAGQSL90641DTL>. 20.09.2006. Retrieved 2006-09-21
- **Parkinson M.**, «The Birmingham Cite centre masterplan: the visioning study», European Institute for Urban Affairs. Liverpool John Moores University. February 2007. <http://videos.icnetwork.co.uk/icbirmingham/BhamMasterplan.pdf>
- UNESCO, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», World Heritage Centre, 10 July 2019, σελ.25. <https://whc.UNESCO.org/en/guidelines/>
- UNESCO, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», 2005, <http://whc.UNESCO.org/archive/opguide05-en.pdf> online.

- «Πόρισμα της Ναυπάκτου για τη δόμηση σε Μικρούς Οικισμούς», 1^η Επιστημονική Συνάντηση συνΕργασίας με θέμα: ‘ΜΕΛΕΤΕΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΟΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ’ ΝΑΥΠΙΑΚΤΟΣ (24,25,26/1/2014), ΑΘΗΝΑ (18/2/2014, 4/3/2014, 12/3/2014) <https://www.sadas-pea.gr/porisma-epistimonikis-epitropis-porisma-tis-nafraktou-gia-ti-domisi-se-mikrous-ikismous-the-lepanto-recommendations-for-building-in-small-settings/>
- «Ο κινηματογράφος ΑΣΤΡΟΝ κινδυνεύει!», *ΜΟnuMENTA*-Πολιτιστικός - Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων. 14 Ιουλίου 2011. <http://www.monumenta.org>
- «Η βιομηχανική κληρονομιά σε κίνδυνο. Η καταστροφή της κλωστοϋφαντουργίας Μουζάκη», *ΜΟnuMENTA*-Πολιτιστικός - Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων. 2 Μαΐου 2011. <http://www.monumenta.org>
- «Η ΜΟnuMENTA κατέθεσε αίτηση ακυρώσεως στο ΣτΕ για τη διάσωση της αλευροβιομηχανίας SAMICA», *ΜΟnuMENTA*-Πολιτιστικός - Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων. 8 Απριλίου 2011. <http://www.monumenta.org>
- «Συνολικός ο χαρακτηρισμός της πολυκατοικίας στην οδό Ζαλοκώστα ως διατηρητέου μνημείου», *ΜΟnuMENTA*, 11 Απριλίου 2011. <http://www.monumenta.org>
- «Ένα κτήριο του μοντέρνου κινήματος είναι η πολυκατοικία που θα κατεδαφιστεί στη συμβολή των οδών Μενάνδρου και Βερανζέρου!», *ΜΟnuMENTA*, 23 Οκτωβρίου 2010. <http://www.monumenta.org>
- «Ο Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού υπέγραψε τον μη χαρακτηρισμό σημαντικών κτηρίων του Ν. Μητσάκη», *ΜΟnuMENTA*, 28 Ιουνίου 2010 <http://www.monumenta.org>
- «Αίτηση ακυρώσεως της ΜΟnuMENTA στο ΣτΕ για το πρώην 401 στρατιωτικό Νοσοκομείο», *ΜΟnuMENTA*, 31 Μαΐου 2010. <http://www.monumenta.org>
- «Το κτήριο Δοξιάδη κηρύσσεται διατηρητέο μνημείο αλλά δεν σώζεται», 5 Μαΐου 2010. *ΜΟnuMENTA*, <http://www.monumenta.org>
- «Επιστολή στον Υπουργό Πολιτισμού και Τουρισμού για τα κτήρια του Μητσάκη στη Μαράσλειο Ακαδημία», *ΜΟnuMENTA*, 24 Απριλίου 2010. <http://www.monumenta.org>
- «Το κτήριο Δοξιάδη ανήκει πια στο παρελθόν», *ΜΟnuMENTA*, 1 Δεκεμβρίου 2009. <http://www.monumenta.org>
- «Προσφυγή στο ΣτΕ για το κτήριο της Ραβινέ 15», *ΜΟnuMENTA*, 24 Νοεμβρίου 2009. <http://www.monumenta.org>
- «Αναστολή της άδειας κατεδάφισης για το κτήριο στην οδό Ραβινέ, στο Κολωνάκι», *ΜΟnuMENTA*, 25 Φεβρουαρίου 2009. <http://www.monumenta.org>
- Ιστοσελίδα Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών - ICOMOS. <http://www.internationalicomos.org>
- Ιστοσελίδα Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών. Ελληνικό Τμήμα ICOMOS. <http://www.icomoshellenic.gr>
- Ιστοσελίδα Συμβουλίου της Επικρατείας. <http://www.ste.gr>
- Ιστοσελίδα Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. «Ολοκληρώθηκε η αποκατάσταση και η ανακαίνιση της πίσω πτέρυγας του κεντρικού κτηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Νέο αμφιθέατρο και χώροι υποδοχής στο κεντρικό κτήριο». 1 Νοεμβρίου 2008. <http://www.kapodistriako.uoa.gr>
- Ιστοσελίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό - UNESCO. <http://www.UNESCO.org>

- Ιστοσελίδα του Διεθνούς Κέντρου για τη μελέτη της διατήρησης και συντήρησης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς – ICCROM. <http://www.iccrom.org>
- Ιστοσελίδα Οργανισμού Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς – OWHC. <http://www.ovpm.org>
- Ιστοσελίδα της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης και των φυσικών πόρων – IUCN. <http://www.iucn.org>
- Ιστοσελίδα της Διεθνούς Ένωσης για την Αρχιτεκτονική Φωτογραμμετρία. <http://www.cipa.icomos.org>
- Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού. <http://www.culture.gr>
- Ιστοσελίδα Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών. <http://www.sadas-pea.gr>
- Ιστοσελίδα Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης. <http://www.sathes.gr>
- Ιστοσελίδα Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. <http://www.minenv.gr>
- Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πολεοδομών. <http://www.ceu-ectp.org>
- Ιστοσελίδα Συλλόγου Ελλήνων Πολεοδομών και Χωροτακτών. <http://www.sepox.gr>
- Ιστοσελίδα Οργανισμού English Heritage. <http://www.english-heritage.org>
- Ιστοσελίδα Εκτελεστικής Υπηρεσίας Ιστορικών Μνημείων της Ουαλίας. <http://www.cadw.wales.gov.uk/>
- Ιστοσελίδα Οργανισμού Ιστορικής Σκωτίας. <http://www.historic-scotland.gov.uk/>
- Ιστοσελίδα του Civic Trust. <http://www.civictrust.org.uk>
- Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. <http://www.ellinikietairia.gr>
- Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Πνευματικής Ιδιοκτησίας ΑΕΠΠ. Πρωτοβουλία για τη διάσωση και αξιοποίηση του εργοστασίου της Colymbia. <http://www.aepi.gr>
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικού κόμβου πολιτισμού, ΥΠΠΟΤ. <http://odysseus.culture.gr>
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βάσης διατηρητέων κτιρίων ΥΠΕΚΑ. www.estia.minenv.gr
- Ιστοσελίδα εταιρείας Duany Plater-Zyberk & Company (DPZ). <http://www.dpz.com/projects.aspx>
- Ιστοσελίδα Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. <http://www.mio-ecsde.org/> Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών. <http://www.mio-ecsde.org/epaek09/book/kef4.pdf>
- «Τα έξοδα ρημάζουν τα διατηρητέα. Υψηλό κόστος ανακαίνισης, ανορθολογική φορολόγηση», *Η Καθημερινή*, 17 Οκτωβρίου 2010
- «ΣτΕ: Απόφαση – προστασία παραδοσιακών οικισμών», *Η Καθημερινή*, 16 Οκτωβρίου 2003. http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_16/10/2003_80722
- «Δώδεκα διατηρητέα κτίρια που σήμερα απειλούνται με κατάρρευση», *Η Καθημερινή*, 16 Μαΐου 2009. «Το κτήριο Δοξιάδη ανήκει πια στο παρελθόν», <https://www.greekarchitects.gr>. 5 Δεκεμβρίου 2009
- «Για την πολιτιστική κληρονομιά. «Έφτασε» στη Βουλή ο νέος αρχαιολογικός νόμος», 22/05/02. <http://www.in.gr>
- «Υπουργοκεντρικός» ο νέος αρχαιολογικός νόμος, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους». 24/5/2002. <http://www.in.gr>

- «Τίτλοι τέλους στην υπόθεση του κτιρίου της οδού Ραβινέ στο Κολωνάκι», *ΑΥΓΗ*, 31 Μαΐου 2016. <http://www.avgi.gr/article/10970/6576437/titloi-telous-sten-ypothese-tou-ktiriou-tes-odou-rabine-sto-kolonaki>
- «Παραδοσιακός οικισμός Άνω Πόλης Θεσσαλονίκης. Προτάσεις αναβάθμισης», Ομάδα εργασίας ΤΕΕ/ Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας. Ιανουάριος 2010. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/OMADESERGASIAS/oe_paradosiakos_oikismos_anw_poli.pdf
- «Προστασία της αρχιτεκτονικής και του τοπίου στο νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου», Οκτώβριος 2003. <http://www.nomosphysis.org.gr>
- «Τα ρημαγμένα ξενοδοχεία των φτωχών», http://athensville.blogspot.com/2011/11/blog-post.html?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Athensville+%28athensville%29&utm_content=FaceBook
- «Επιχείρηση σκούπα στο παλιό εργοστάσιο της Columbia», <https://tvxs.gr/news/ellada/epixeirisi-skoypa-tis-astynomias-kata-metanaston-sto-palio-ergostasio-tis-columbia>. 27 Ιανουαρίου 2012
- «Επισκόπηση των δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Πολιτισμός», <http://eur-lex.europa.eu/el/repert/1640.htm>
- «Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής κοινότητας», http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325EL.003301.html
- «Πρόγραμμα ‘Πολιτισμός 2000’ και ‘Πολιτισμός 2007-2013’», http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/oj/2006/c_270/c_27020061107e100150017.pdf
- «Πλαίσιο θέσεων για τη λειτουργία των αρχιτεκτονικών επιτροπών», Απόφαση 3 Οκτωβρίου 2001 του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. 9 Οκτωβρίου 2001. <http://www.sadas-pea.gr>
- «Προτάσεις για τη λειτουργία των ΕΠΑΕ», Ιστοσελίδα Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης. <http://www.sathes.gr/parembaseis>
- «Καταγγελία σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Π.Α.Ε. Ν. Ζακύνθου», Α.Π. 35374, Αθήνα 10 Οκτωβρίου 2006. <http://www.sadas-pea.gr>
- «Το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων», Υπουργείο Πολιτισμού. Διεύθυνση αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων. <http://www.culture.gr>
- «Masterplan for the city of Manchester», http://www.manchesternh.gov/website/portals/2/departments/planning/master_plan/adopted%20master%20plan.pdf
- Social conditions in Britain in the 1930s: Housing. <http://www.blacks.veriovp.co.uk/content/3161.html>
- New urbanism in historic city centers. http://univie.academia.edu/GerhardHatz/Talks/8898/New_Urbanism_in_Historic_City_Centers_The_Glocalization_of_Viennas_Historic_City_Center_as_an_Art_and_Cultural_Hub
- <http://www.planningportal.gov.uk>
- About listed buildings. <http://www.heritage.co.uk/apavilions/glstb.html>
- <http://www.el.wikipedia.org>

Σπουδαστικές εργασίες – διδακτορικές διατριβές

- **Αθανασόπουλος Ο., Καραβά Μ.**, «Το φαινόμενο του εξευγενισμού (gentrification) κεντρικών περιοχών των πόλεων», Ε.Μ.Π. Ιστορία και Θεωρία 8. Ακ. Έτος 2007-2008.

- **Βλαχάκης Η.**, «Πολιτιστική κληρονομιά – Νόμος 3028/2002. Νομικό καθεστώς προστασίας των αρχαιολογικών χώρων στην Ελλάδα». Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σχολή Νομικών, Οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Τμήμα Νομικής. Διπλωματική εργασία. Αθήνα 2007.
- **Γκάμα Ε.**, «Από τον καθολικό στον στρατηγικό σχεδιασμό : η ευρωπαϊκή και η ελληνική πρακτική. Το παράδειγμα του Bergy στο Παρίσι και των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα», ΕΜΠ. ΔΠΜΣ. Αρχιτεκτονική- Σχεδιασμός του χώρου. Κατεύθυνση : Πολεοδομία – Χωροταξία. Μάθημα: Μεταλλαγές των ιδεών για την πόλη στον 20^ο αιώνα. Φεβρουάριος 2006.
- **Καραστέργιου Κ.**, «Η ποινική προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έννομο αγαθό και κρίσιμες νομοτυπικές υποστάσεις» Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Τμήμα Νομικής. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών. Τομέας ποινικών και εγκληματολογικών επιστημών. Κομοτηνή, Δεκέμβριος 2007.
- **Κέππα Χ.**, «Παραδοσιακοί Οικισμοί Ταξινόμηση & Τυπολογία. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Θεσσαλονίκη 2014.
- **Λένος Ν.**, «Ελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά: Α. Δημόσια Πολιτική και Εθνικές Πρωτοβουλίες Προστασίας και Διαχείρισης στο πλαίσιο της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.(Νομοθετικό-Επιχειρησιακό πεδίο) Β. Προτάσεις εφαρμογής και ανασχεδιασμού», Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Κράτος και Δημόσια Πολιτική”. Ακαδ. έτος : 2001-2002 Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα
- **Μητούλα Ρ.**, «Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως παράγοντας διατήρησης της φυσιογνωμίας των ευρωπαϊκών πόλεων», Ε.Μ.Π. Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος «Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική –Σχεδιασμός Χώρου, Β’ Κατεύθυνση : Πολεοδομία και Χωροταξία, σπουδαστική εργασία. Αθήνα, 1999.
- **Μπακάλης Χ.**, «Η αρχιτεκτονική της Λέσβου και ιδιαίτερα της Μυτιλήνης ως συνισταμένη των δημογραφικών κοινωνικών οικονομικών και θρησκευτικών μεταβολών από το 1800 ως το 1950: μια ιστορική συμβολική προσέγγιση», Εργαστήριο Πολιτισμικής Επικοινωνίας & Τεκμηρίωσης. Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Μυτιλήνη 2011.
- **Μουστάκας Β.**, «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Διπλωματική Εργασία. Αθήνα, Φεβρουάριος 2011.
- **Ντρέγκα Ρ.**, «Η συνταγματική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σχολή Νομικών, Οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Τμήμα Νομικής. Εργασία στα πλαίσια του μαθήματος «Εφαρμογές δημοσίου δικαίου». Αθήνα 2008.
- **Παπανίκα Μ.**, «Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων», Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών ‘Πολιτιστική διαχείριση’. Αθήνα, 2009.
- **Παπανδρέου Ε.**, «Κτήρια ξενοδοχείων στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα προάστια από την Οθωνική περίοδο έως και τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα», ΕΜΠ. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Ι. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα 2010.
- **Σελιανίτη Ε.**, «Χάρτα των Αθηνών: άποψη του μοντέρνου κινήματος για την πόλη ή ερμηνεία των συμπερασμάτων του IV CIAM από τον Le Corbusier», Ε.Μ.Π. Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος «Μεταλλαγές των ιδεών για την

πόλη στον 20ο αιώνα», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική –Σχεδιασμός Χώρου, Β' Κατεύθυνση : Πολεοδομία και Χωροταξία, σπουδαστική εργασία. Αθήνα, 2006.

- **Τσάδαρη Σ.**, «Πρελούδιο στην «παγκόσμια πόλη». Πλαίσιο μιας θεωρητικής συζήτησης για τις μεγάλες πόλεις του 21ου αιώνα», Ε.Μ.Π. Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική-Σχεδιασμός του χώρου. Κατεύθυνση Πολεοδομίας- Χωροταξίας. Μάθημα: Μεταλλαγές των ιδεών για την πόλη στον 20ο αιώνα. 2007-2008.
- **Χριστιανόπουλος Κ.**, «Χωροταξική και αναπτυξιακή θεώρηση για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη. Ιούνιος 2003.

Πηγές για τη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου

- **Γραφείο Δοξιάδη – Σύμβουλοι Δι' ανάπτυξιν και οικιστικήν επέκτασιν**, *Μια πρώτη θεώρησης του προβλήματος διατηρήσεως, εξυγιάνσεως και αναμορφώσεως της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου*, Νοέμβρης 1971.
- **Δήμος Ρόδου, Γραφείο συντήρησης και αποκατάστασης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προγραμματική σύμβαση ΥΠΠΟ-ΤΑΠΑ-Δήμος Ρόδου.** *Ενημερωτικός φάκελος για τα έργα υποδομής στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Μελέτες – επεμβάσεις 1985-1988. Οι προγραμματικές συμβάσεις.* Ρόδος, 1992.
- **Δήμος Ροδίων, Διεύθυνση προστασίας Μεσαιωνικής πόλης & αρχαιολογικών χώρων.** *Βιώνοντας καθημερινά τη μοναδικότητα της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου. Οδηγίες για την προστασία και ανάδειξη του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου.* Ρόδος 2009.
- **Δήμος Ρόδου, Γραφείο Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου.** *Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός EUROPAN, Βομβαρδισμένες περιοχές.* Ρόδος, 1992.
- **Εφραίμογλου Ν., Μανουσάκης Δ.**, «Η Παλιά πόλη της Ρόδου. Θέμα: ιστορικά κέντρα πόλεων – διατήρηση και αξιοποίησή τους – το παράδειγμα της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου» ΕΜΠ, Διπλωματική εργασία. Αθήνα 1988.
- **Κακούλης Γ.**, «Η περίπτωση της Ρόδου. Διαχρονική Εξέλιξη και λειτουργία μιας ζώσας Μεσαιωνικής Πόλης», Ημερίδα ανταλλαγής εμπειρίας και καινοτομίας με θέμα «Κέρκυρα – UNESCO: Πλεονέκτημα ή πρόβλημα; Ευκαιρία ή αδυναμία;», 15 Απριλίου 2016. Κέρκυρα. <http://www.corfu.gr>
- **Καρασάββα– Τσιλιγγίρη Φ.**, «Η αρχαία και μεσαιωνική πόλη της Ρόδου», Πρακτικά συνεδρίου: *Ιστορία και προβλήματα συντήρησης της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου.* Γραφείο Μεσαιωνικής πόλης Ρόδου. Αθήνα, 1992.
- **Κόλλιας Η.**, *Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου και το παλάτι του μεγάλου μαγίστρου.* Αθήνα, 2000.
- **Κόλλιας Η.**, *Ιδεολογική και κοινωνική διαστρωμάτωση στη Ρόδο του 15^{ου} αιώνα.* Χρονικά. Όργανον του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας, Έτος Δ', Τεύχος 43, Νοέμβριος 1981, Χεσβαν 5742
- **Κόλλιας Η.**, *Οι ιππότες της Ρόδου - Το παλάτι και η πόλη.* Εκδοτική Αθηνών. 1961.
- **Κωνσταντινόπουλος Γ.**, *Αρχαία Ρόδος – Επισκόπηση της ιστορίας και της τέχνης.* Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα, 1986.
- **Μαϊλλης Α., Σκανδαλίδης Κ., Τσαλαχούρης Κ.**, *Η Ρόδος τον 19^ο αιώνα.* Θυμέλη/ΤΕΔΚ Δωδεκανήσου. Αθήνα, 2002.

- **Μανούσου Κ., Παπαβασιλείου Ε.,** «Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου: Η αρχαιολογική έρευνα ως βάση για τον σύγχρονο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό – διευθέτηση της πόλης», *Πρακτικά συνεδρίου: Νέες Πόλεις πάνω σε παλιές*. Ρόδος 27-30 Σεπτεμβρίου 1993.
- **Μιχαλάκη Τ.,** «Η αποξένωση από τους ιστορικούς τόπους και την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά: περίπτωση μελέτης Μεσαιωνική πόλη Ρόδου», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση: Πολεοδομία - Χωροταξία, Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος 'Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης'. 2005-2006.
- **Μιχαλάκη Τ.,** «Τουριστική ανάπτυξη και ιστορικός μετασχηματισμός της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου», ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση: Πολεοδομία - Χωροταξία, Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος 'Γεωγραφικές δυναμικές και σύγχρονοι μετασχηματισμοί του ελληνικού χώρου'. 2005-2006.
- **Μιχαλάκη Τ.,** «Εικόνες της Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Παρουσίαση και κριτική επεμβάσεων», Ερευνητική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, 2002.
- **Ντέλλας Γ.,** «Η πολεοδομία της Ρόδου τον 20^ο αιώνα» Περιοδική Έκδοση Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Δωδεκανήσου, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2001, σελ. 30.
- **Παπαϊωάννου Μ.,** Επανάχρηση κτιρίων και ιστορική ταυτότητα. *Η Ροδιακή*. 10 Ιουνίου 2011.
- **Παπαχριστοδούλου Ι.,** Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και ειδικών χρήσεων γης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου». Δήμος Ρόδου. Διεύθυνση Μεσαιωνικής Πόλης και Μνημείων. Ρόδος, Φεβρουάριος 2017.
- **Παπαχριστοδούλου Χ.,** *Ιστορία της Ρόδου από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση*, Β' έκδοση. Αθήνα, 1994.
- **Παρασκευοπούλου Α., Σωτηράκη Σ.,** «Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις που αφορούν στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου», Δήμος Ρόδου. Διεύθυνση Προστασίας Μεσαιωνικής Πόλης και Αρχαιολογικών Χώρων.
- **Προσχέδιο Προεδρικού Διατάγματος.** «Πολεοδομική οργάνωση και καθορισμός ειδικών χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου», Ρόδος, Φεβρουάριος 2017.
- **ΤΕΕ Δωδεκανήσου.** «Η βιομηχανική κληρονομιά της Δωδεκανήσου», Πρακτικά συνεδρίου ΤΕΕ. Ρόδος, 2009.
- **ΤΕΕ Δωδεκανήσου,** «Παλιά Πόλη Ρόδου. Προτάσεις για το ρυθμιστικό», Ρόδος, 1981.
- **Τσιρπανλής Ζ.,** *Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο και τις Νότιες Σποράδες από το αρχείο των Ιωαννιτών Ιπποτών, 1421-1453*. Ρόδος, 1995.
- **Τσιρπανλής Ζ.,** *Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα (1912-1943)*. Ρόδος, 1995.
- **Υπουργείο Πολιτισμού,** *Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Έργα αποκατάστασης 1985-2000*. Υπουργείο Πολιτισμού. Επιτροπή παρακολούθησης έργων στα μνημεία της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου. Ρόδος, 2001.
- **ICOMOS,** *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Ρόδου*. Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου, Ρόδος 27-30 Σεπτεμβρίου 1993. Επτάλοφος Α.Ε.Β.Ε. Αθήνα, 1993.

- **Martinoli S., Perotti E.**, *Architectura Coloniale Italiana Nel Dodecaneso 1912-1943. Gli interventi urbanistici*. Edizioni, Fondazione Giovanni Agnelli, 1999.
- *Ρόδος και νεότερα κείμενα*. Annuario Amministrativo e Statistico, Per L'anno 1992. A cura del Dott. Ermanno Armao. Μετάφραση – Παρουσίαση: Παπαϊωάννου. Εκδόσεις Δωδώνη. 1990.
- «Πολεοδομική μελέτη για τη Μεσαιωνική Πόλη», *Η Δημοκρατική*, 15 Ιουνίου 2012.
- «Κατάσταση πλήρους αναρχίας και απαξίωσης της Μεσαιωνικής Πόλης», *Η Δημοκρατική*, 29 Μαΐου 2012.
- «Παρουσιάζεται το σχέδιο προγραμματικής σύμβασης» *Η Δημοκρατική*, 18 Φεβρουαρίου 2012.
- «Θέτουν ξανά 'επί τάπητος' προβλήματα της Μεσαιωνικής Πόλης» *Η Δημοκρατική*, 9 Ιουλίου 2011.
- «Ο κανονισμός ελέγχου κυκλοφορίας στη Μεσαιωνική Πόλη» *Η Δημοκρατική*, 6 Ιουνίου 2011.
- «Αποφασισμένη η δημοτική αρχή να βάλει τάξη στην Παλιά Πόλη», *Η Δημοκρατική*, 16 Φεβρουαρίου 2011.
- «Νέα προγραμματική σύμβαση για τη Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου», *Η Δημοκρατική*, 14 Αυγούστου 2010.
- «Προγραμματική σύμβαση για προβολή και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων» *Η Δημοκρατική*, 9 Μαΐου 2009.
- «Τι προβλέπει η προγραμματική σύμβαση», *Η Ροδιακή*, 21 Οκτωβρίου 2010.
- «Η Ρόδος του Κολοσσού και των ιπποτών», *Πατριδογνωσία – Δωδεκάνησα*. Κυριακή 24 Φεβρουαρίου 2002- τεύχος 2^ο.

Πηγές για τη Χώρα της Πάτμου

- **Γιαννάρου Α.**, «Παραδοσιακοί οικισμοί. Αυτή είναι η αρχιτεκτονική του μέλλοντος», *ΟΙΚΟ της Καθημερινής*, 7 Ιανουαρίου 2009.
- **Δημητρόπουλος Δ.**, *Δόμηση και κοινοτική παρέμβαση στα νησιά του Αιγαίου. 17^{ος} – αρχές 19^{ου} αιώνα*. Ανάτυπο. Αθήνα 2001. http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/8079/1/INR_Dimitropoulos_01_01.pdf
- **Ιορδάνογλου Α.**, «Πάτμος Αποκάλυψη στο Αιγαίο», *Η Καθημερινή*, 15 Ιουλίου 2009.
- **Κανέλλης Β.Σ.**, «Η Πάτμος κορυφή στο real estate», *Έθνος*, 12 Σεπτεμβρίου 2009.
- **Κατσίρας Α.**, *Το νομικό καθεστώς των ιερών χώρων στην Ελλάδα*. (Μετέωρα – Πάτμος), Εκδόσεις Παύλος. Αθήνα, 2009.
- **Κεφαλά Κ.**, «Πάτμος», Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. 2005. <http://194.219.250.60/AIGAIIO/FORMS/filePage.aspx?lemmaId=6916>
- **Κομίνης Αθ.**, *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1988.
- **Λιαλιός Γ.**, «Φρένο από ΣτΕ για την Πάτμο», *Η Καθημερινή*, 15 Μαΐου 2018. <http://www.kathimerini.gr/964256/article/epikairothta/ellada/freno-apo-ste-gia-thn-patmo>
- **Μουλιάτη Σ.**, «Και επίσημα η Πάτμος μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, της Ουνέσκο», *Πατμιακά Χρονικά*, 22 Αυγούστου 2006.
- **Μουλιάτη Σ.**, «Το χρυσόβουλο δωρητήριο της Πάτμου, μνημείο τεκμηριωμένης κληρονομιάς. Με αυτό η Πάτμος δωρήθηκε το 1088 από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α΄ τον Κομνηνό στον Όσιο Χριστόδουλο», *Πατμιακά Χρονικά*, 20 Μαρτίου 2005.

- **Νομικός Μ.Ε.**, «Οι ειδικές μελέτες αποκατάστασης οικιστικών συνόλων και η συμβολή τους στη νέα δόμηση», *Αρχαιολογία*, <http://www.archaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/664.pdf>
- **Παναγόπουλος Θ.**, «Τα θρησκευτικά μνημεία σώζουν το περιβάλλον», *Το Βήμα*. 10 Απριλίου 1999.
- **Ολυμπίτου Ε.**, «Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κατάκτησης», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/7634>
- **Σηφουνάκης Ν.**, «Ωρα μηδέν για τα νησιά. Η προστασία του τοπίου, οι μορφολογικοί όροι και οι περιορισμοί δόμησης», *Το Βήμα*, 29 Ιανουαρίου 2006.
- **Υπουργείο Πολιτισμού/ ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/78223/4030**, «Καθορισμός ορίων Ζωνών Προστασίας Α' και Β' εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Χώρας Πάτμου», Νήσου Πάτμου. 20 Αυγούστου 2007.
- **Υπουργείο Πολιτισμού/ ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ29/68192/3398**, «Καθορισμός χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης εντός της ζώνης Β' Προστασίας του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου Χώρας Πάτμου», Νήσου Πάτμου. Αθήνα, 2007
- **Φιλήντρα Μ.**, «Χώρα Πάτμου. Εξέλιξη και σύγχρονες μεταβολές στην παραδοσιακή κατοικία» *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Σεπτέμβριος 1975. σελ. 166-173.
- **Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως**, «Καθορισμός Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου, κατωτάτου ορίου κατάτμησης και λοιπών όρων και περιορισμών δόμησης στην εκτός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προϋφιστάμενων του έτους 1923 περιοχή του Δήμου Πάτμου (Νήσου Πάτμου Ν. Δωδεκανήσου)», 621/Δ'1 Αυγούστου 2001.
- WHC Nomination Documentation. Patmos. UNESCO. 1999.
- Ιστοσελίδα Ιεράς Μονής Πάτμου. <http://www.patmosmonastery.gr>
- «Χώρα Πάτμου, Μονή Αγίου Ιωάννη Θεολόγου και Σπήλαιο Αποκάλυψης», *Τα Νέα*. 28 Δεκεμβρίου 2007.
- «Πάτμος. Το νησί της Αποκάλυψης. Αφιέρωμα στην Ιερά Νήσο που το 1995 θα εορτάσει 19 αιώνες από τη συγγραφή του ιερού κειμένου. 7 ημέρες», *Καθημερινή*. 7 Νοεμβρίου 1993.
- Νόμος και Φύση. ΣτΕ 1455/2010. Νομολογία 2010/ Π. «Ανέγερση οικοδομής στην Πάτμο εντός ζώνης προστασίας του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου». <http://www.nomosphysis.org.gr>
- Ιερά Βασιλική Σταυροπηγιακή και Πατριαρχική Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού. <http://www.patmosmonastery.gr>
- Πατμιάδα Εκκλησιαστική Σχολή. <http://www.patmiada.gr>
- Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Οδυσσεύς. Ιταλικό κτήριο στη Σκάλα Πάτμου. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=9985
- Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Οδυσσεύς. Μονή Αγίου Ιωάννη Θεολόγου. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1489
- Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού. Οδυσσεύς. Σπήλαιο Αποκάλυψης. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=13941

Πηγές για την Παλιά πόλη της Κέρκυρας

- **Αγάθος Μ.**, «Περιγραφή κτιρίων ιστορικού κέντρου Κέρκυρας», <http://deana.tee.gr/tee/corfu/>

- **Αγοροπούλου – Μπιρμπίλη Α.,** «Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας», Διδακτορική Διατριβή. Ε.Μ.Π. Αθήνα 1976.
- **Δήμος Κερκυραίων,** «Σχέδιο Κανονισμού αστικής λειτουργίας της πόλης της Κέρκυρας», Νοέμβριος 2007.
- **Δήμος Κερκυραίων,** «Η πεζοδρόμηση της Παλιάς Πόλης. Προτεινόμενες ρυθμίσεις για το 2009. http://www.corfu.gr/hellas/diavoulefsi/diav2/pezodromisi_corfu.pdf
- **Δήμος Κέρκυρας,** «Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Σχέδιο Διαχείρισης», 2005.
- **Δήμος Κέρκυρας,** «Παλιά Πόλη Κέρκυρας. Περίληψη Σχεδίου Διαχείρισης», 2005.
- **Κέρκυρα,** *Αχίλλειο – μουσεία- αξιοθέατα. Πλήρης τουριστικός οδηγός.* Εκδόσεις Χαϊκάλης. Αθήνα 1998.
- **Μητροπία Μ.,** «ΑΠΟΨΗ : Περασμένη αισιοδοξία, σημερινή αμηχανία», *Καθημερινή.* 17 Απριλίου 2009.
- **Μητροπία Μ.,** «Παλιά Πόλη της Κέρκυρας: ένας μικρός οδηγός ανάγνωσης της πόλης». 2006.
- **Μιχαήλ Γ., Ζήβας Α., Βουμβάκη Ι.,** ΤΕΕ. Περιφερειακό Τμήμα Ν. Κέρκυρας. «Αποκατάσταση όψεων στο ιστορικό κέντρο της Κέρκυρας», Ιούνιος 2005.
- **Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας,** «Προκαταρτικό κείμενο Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης 2008-2020 της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κέρκυρας. Σχέδιο για την Περίοδο 2008-2020», Μάιος 2009. <http://www.kerkyra.gr/portal/images/stratigiko%20sxedio.pdf>
- **Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας,** «Δεν αναστέλλεται η ισχύς της τροποποίησης του γενικού πολεοδομικού σχεδίου», 23 Οκτωβρίου 2008. Ιστοσελίδα Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κέρκυρας. <http://www.kerkyra.gr/portal/index.php?>
- **Παλιά Πόλη Κέρκυρας,** «Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012», library.tee.gr/digital/ker/ker_m273/ker_m273_contents.htm
- **Πανδής Α.,** «Παραδοσιακοί οικισμοί Κέρκυρας – Θεσμικό πλαίσιο και προοπτικές», <http://www.teekerkerk.gr>
- **ΣΑΔΑΣ.** Απόφαση του συντονιστικού οργάνου ΣΑΔΑΣ – Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων για την άμεση ίδρυση του φορέα διαχείρισης της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας. Κέρκυρα 29 Μαρτίου 2009. Αριθμ. Πρωτ.: 38401
- **Στανέλλος Λ.,** Προϊστάμενος Τμήματος Παλιάς Πόλης Κέρκυρας. «Η περίπτωση της Κέρκυρας. Παλιά Πόλη, εικόνα και λειτουργία, προσδοκίες και πραγματικότητα. Ημερίδα ανταλλαγής εμπειρίας και καινοτομίας με θέμα «Κέρκυρα – UNESCO: Πλεονέκτημα ή πρόβλημα; Ευκαιρία ή αδυναμία;», 15 Απριλίου 2016. Κέρκυρα. <http://www.corfu.gr>
- **Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.** «Πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων και αντιφάσεις του θεσμικού πλαισίου περιορίζουν τις προσπάθειες διάσωσης και διατήρησης της Κέρκυρας», 21 Απριλίου 2002. http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PRESS/DELTA_TYPOY/DELTA%20_TYPOY%202002/21APRIL02.HTM
- **ΥΠΠΟΤ,** «Σύσταση Διαθεσμικού - Διεπιστημονικού Φορέα Διαχείρισης. Σύνοψη και εξειδίκευση του Σχεδίου Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης Κέρκυρας», 2011.
- **ΥΠΕΧΩΔΕ. Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων.** Ανακοίνωση τύπου. «Εγκρίθηκε το νέο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Πόλεως Κέρκυρας». Αθήνα, 27 Ιουνίου 2008. <http://www.ggde.gr>
- **ΥΠΕΧΩΔΕ. Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων.** Απόφαση τροποποίησης του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Κέρκυρας του Δήμου Κερκυραίων. Αριθμός πρωτ. 27148/ 20-6-2008. <http://www.ggde.gr>

- The official Athens airport magazine. Easter island. Περιοδικό 2board. Issue No 1. Apr – Jun 2008, σελ. 32-34
- «Σχέδιο Διαχείρισης 2013-2018. Πρόταση επικαιροποίησης στο πλαίσιο του έργου SUSTCULT. Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας», Ομάδα Εργασίας CulturePolis. 2003. Πρόταση ένταξης της «Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας» στον κατάλογο μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς, <http://deana.tee.gr/tee/books/teebook/index.html>
- «Έφερε σχέδιο για την παλιά πόλη χωρίς χρήματα...», *Τα Κερκυραϊκά Νέα*, 26 Οκτωβρίου 2010. http://kerkyraikanea.blogspot.com/2010/10/blog-post_6051.html
- Απόφαση λαϊκής συνέλευσης κατοίκων παλιάς πόλης. Δημοτικό Θέατρο 11 Φεβρουαρίου 2009.
- «ΣΑΔΑΣ: Ίδρυση φορέα διαχείρισης της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας. Η οποία από το 2007 έχει εγγραφεί στον κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO», *Καθημερινή*, 3 Απριλίου 2009.
- «Το σχέδιο πεζοδρόμησης της παλιάς πόλης της Κέρκυρας και οι σκέψεις ενός μόνιμου κατοίκου της περιοχής εφαρμογής του», <http://www.vraxonisida.com/2009/04/%c2%abto-schedio-pezo-dromisis-tispalias-polis-tis-kerkiras-ke-i-skepsis-enos-monimou-katikou-tis-periochis-efarmogis-tou-%c2%bb/>
- «Παλιά πόλη Κέρκυρας», *Τα Νέα*, 28 Δεκεμβρίου 2007.
- «Παγκόσμιο Μνημείο η παλιά Κέρκυρα», *Ριζοσπάστης*, 30 Ιουνίου 2007.
- «Σύσταση Φορέα Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας», Κέρκυρα, 19 Νοεμβρίου 2011. <https://www.imerazante.gr/2011/11/19/34131>

Πηγές για το Bath

- **Bath & North East Somerset Council.** *The city of Bath World Heritage Site Management Plan 2010-2016. Consultation draft.* August 2010.
- **Bath & North East Somerset Council, Bath and North East Somerset Local Development Framework.** *Core Strategy. Spatial Options Consultation. Planning Tomorrow Today.* October 2009.
- **Bath & North East Somerset Council, English Heritage.** *City of Bath World Heritage Site Management Plan 2003-2009.*
- **Bath & North East Somerset Council, English Heritage, Bath Preservation Trust.** *Streetscape Manual. A guide to the selection, design, installation and care of the District's streetscape and its historical preservation.* April 2005.
- **Ξηρογιάννη Μ.,** *Στρατηγικός σχεδιασμός ειδικών χρήσεων. Μελέτη περίπτωσης το Πανεπιστήμιο του Bath.* ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση: Πολεοδομία - Χωροταξία, Μεταπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του μαθήματος "Δυναμική των χωρικών δομών και των χρήσεων γης και σύγχρονες πρακτικές του σχεδιασμού". 2007
- Ιστοσελίδα UNESCO, *City of Bath.* <http://whc.UNESCO.org/en/list/428>
- Bath city Government. <http://www.cityofbath.com/govt.html>
- Το πρόγραμμα Bath Western Riverside. <http://www.bathwesternriverside.co.uk>
- Το πρόγραμμα Bath Transportation Package. <http://www.bathnes.gov.uk/BathNES/transportandstreets/transportpolicy/plansandstrategies/bathpackage/>
- Cotswolds Area of Outstanding Natural Beauty. <http://www.cotswoldsao nb.org.uk/>

- «Warning over Bath traffic jams», *The Bath Chronicle*, Tuesday 30th September 2008, <http://www.thisisbath.co.uk/news/Warning-Bath-traffic-jams/article-361840-detail/article.html>
- The Royal Crescent Society. *The History of Bath*. <http://www.royalcrescentbath.com/History%20bath.htm>
- Bath Abbey, *Where earth and heaven meet*. http://www.bathabbey.org/opening_times.htm
- Local plan. <http://www.bathnes.gov.uk/BathNES/environmentandplanning/planning/localplans/BathLocalPlan.htm>
- *The free encyclopedia. Bath Somerset*. http://en.wikipedia.org/wiki/Bath,_Somerset
- <http://www.cityofbath.co.uk/>
- <http://www.visitbritain.co.uk/destinations/england/south-west/bath.aspx>
- <http://www.bath.co.uk/>
- http://www.roman-britain.org/places/aquae_sulis.htm

Πηγές για τη Νέα και την Παλιά πόλη του Εδιμβούργου

- **Allan T.**, «Tight budgets loom for Edinburgh World Heritage Trust», *Guardian Edinburgh*, 17 Μαΐου 2010.
- **Blackley M.**, «City urged to tackle 10,000 Capital homes lying empty», *Edinburgh Evening News*, 20 January 2011.
- **Edinburgh World Heritage**. *The Old and New Town of Edinburgh World Heritage Site. Management plan*. July 2005.
- **Edinburgh World Heritage. 2008-2009**. *Annual review*. Edinburgh, 2009.
- **Edinburgh World Heritage. 2009-2010**. *Annual review*. Edinburgh, 2010.
- **Edinburgh World Heritage**. *Living in the World Heritage Site. A property owners guide*. 2010
- **Edinburgh World Heritage**. *Conservation Funding Programme. Guidance Notes for applicants*. July 2005.
- **Lambert T.**, *A brief history of Edinburgh, Scotland*. <http://www.localhistories.org/edinburgh.html>
- **The City of Edinburgh Council**. *Edinburgh Local Development plan*. November 2016.
- **The City of Edinburgh Council**. *Edinburgh City Local plan. Written Statement. Proposed for adoption*. December 2009.
- **The City of Edinburgh Council**. *Local Development Plan Scheme*. March 2009.
- **The City of Edinburgh Council**. *Old Town Conservation Area. Character Appraisal*. February 2005.
- **The City of Edinburgh Council**. *New Town Conservation Area Character Appraisal*.
- **Μηνός Θ.**, «Εδιμβούργο. Η Α.Υ στην ‘Αθήνα του Βορρά’», *Athens Voice*, 9 Απριλίου 2009.
- Edinburgh World Heritage. <http://www.ewht.org.uk>
- Edinburgh Old Town Community Council. <http://www.edinburgholdtowncc.org.uk/>
- The City of Edinburgh Council. <http://www.edinburgh.gov.uk>
- *The History of Edinburgh*. <http://www.aboutscotland.co.uk/edin/history.html>

- General Register Office for Scotland. Information for Scotland's people. *Estimated population by sex, single year of age and administrative area: 30 June 2008*. <http://www.gro-scotland.gov.uk/>
- *The Moray House School of education*. The University of Edinburgh. <http://www.education.ed.ac.uk/>
- www.edinburghguide.com
- Transport in Edinburgh. http://wn.wikipedia.org/wiki/Transport_in_Edinburgh
- <http://www.geo.ed.ac.uk/home/scotland/pop.html>
- <http://www.edinburghguide.com>
- <http://www.worldheritagesite.org>
- <http://www.historic-scotland.gov.uk/>

Πηγές για το Liverpool

- **Βασσάλου Κ.**, «Λίβερπουλ: Και εγένετο πολιτιστική πρωτεύουσα!», *Η Καθημερινή*. <http://trans.kathimerini.gr>
- **Παππά Β.**, «Η αναγέννηση μιας ναυτικής πόλης», *MONUMENTA*. <http://www.monumenta.org>
- **Departure for Culture, Media and Sport**. *State Party Report 2009: State of conservation of Liverpool. Maritime Mercantile City*. United Kingdom. (c1150). 1 Φεβρουαρίου 2009.
- **Departure for Culture, Media and Sport**. *Liverpool Maritime Mercantile City*. 15 Ιουνίου 2007.
- **Liverpool City Council**. Liverpool maritime mercantile city world heritage site management plan 2017-2024.
- **Liverpool City Council**. *Maritime Mercantile City. Liverpool. Nomination of Liverpool. Maritime Mercantile City for Inscription on the World Heritage List*. Liverpool 2003.
- **Liverpool City Council**. *The city of Liverpool. Liverpool – Maritime Mercantile city. Supplementary planning document. Consultation draft – Statement of Community involvement*. March 2009.
- **Liverpool City Council**. *House condition and energy survey 2006*. <http://liverpool.gov.uk/Images/tcm21-74618.pdf>
- **Liverpool City Council**. *Residential Development Update*. Μάρτιος 2006. <http://liverpool.gov.uk/Images/tcm21-174116.pdf>
- **Liverpool City Council**. **Liverpool Economic Briefing – Summary**. Μάιος 2010. <http://liverpool.gov.uk/Images/tcm21-176772.pdf>
- **Liverpool City Council**. *City Centre Neighborhood Management Area*. <http://liverpool.gov.uk/Images/tcm21-54320.pdf>
- *King's Waterfront*. Liverpool. England. Liverpool Vision, English Partnerships, The City of Liverpool, Northwest Development Agency. <http://www.liverpoolvision.co.uk>
- *Economy of Liverpool*. http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Liverpool
- English Heritage <http://www.english-heritage.org.uk/>
- *Liverpool – Maritime Mercantile city*. <http://whc.UNESCO.org/en/list/1150/>
- *Liverpool among the UK's most congested cities*. 5 Νοεμβρίου 2010. <http://www.choicequote.co.uk>
- *Liverpool – World Heritage city*. <http://www.liverpoolworldheritage.com/>

- Liverpool Vision, <http://www.liverpoolvision.co.uk/>
- Liverpool City Council, (2003), Liverpool Urban design guide, Liverpool: Liverpool City Council
- Liverpool City Council, (2003), Liverpool, The world in one city: Winner, Liverpool: Liverpool City Council
- Liverpool City Council <http://www.liverpool08.com/>
- *Liverpool. World Heritage site.* <http://www.worldheritagesite.org/sites/liverpool.html>
- *Major Development Projects / Mersey Waterfront.* <http://www.investmerseyside.com>
- *The Paradise Project.* <http://www.liverpoolpsda.co.uk>
- Final warning': Liverpool's UNESCO status at risk over docks scheme. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/jul/01/final-warning-liverpools-unesco-status-at-risk-over-docks-scheme>
- AECOM, <http://www.aecom.com>
- «Μεταπτυχιακό δίπλωμα στους ...Beatles από Πανεπιστήμιο του Λίβερπουλ», *Η Καθημερινή*. 4 Μαρτίου 2009. <http://trans.kathimerini.gr>
- <http://timesofmylife.wordpress.com>

Επαφές

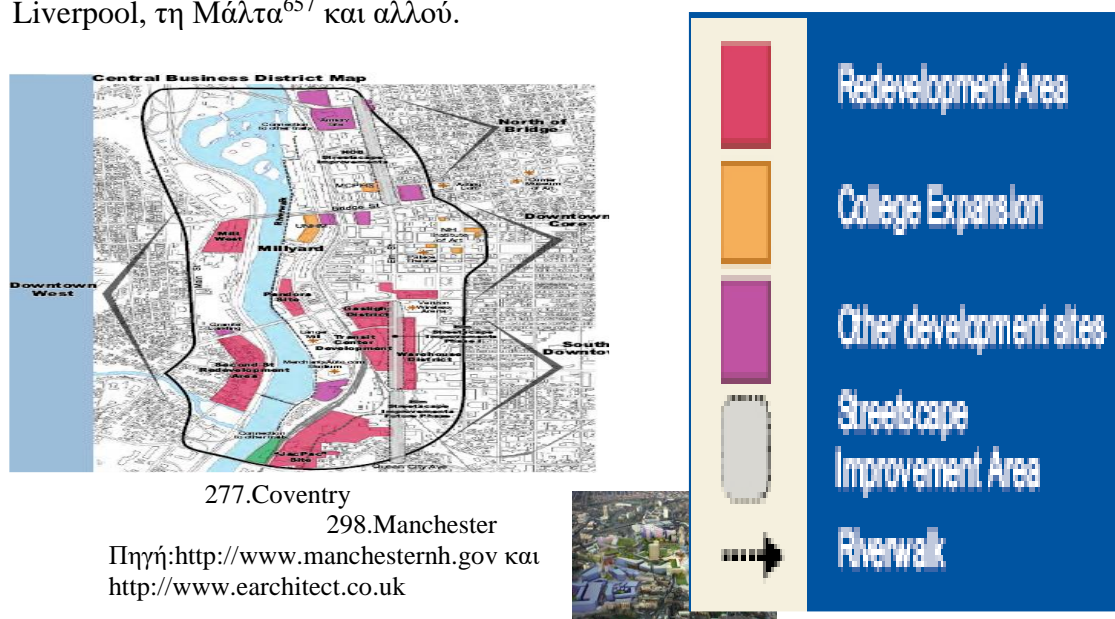
- **Αθανασούλης Δ.**, Αρχαιολόγος. Τέως Πρόεδρος Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων.
- **Ασωνίτη Μ.**, Τεχνικός δομικών έργων. Μόνιμη υπάλληλος στο Δήμο Πάτμου.
- **Γιακουμακάτος Α.**, Καθηγητής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ και στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας.
- **Γιαννόπουλος Γ.**, Τέως Δήμαρχος Ρόδου. Τέως Πρόεδρος Οργανισμού Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.
- **Γεωργαλλή Μ.**, Τέως Αρχιτέκτων Μηχανικός. Υπεύθυνη για τη σύνταξη του φακέλου που υποβλήθηκε για την ένταξη της Πάτμου στην UNESCO. 4^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Υπουργείο Πολιτισμού. Ρόδος
- **Γρατσία Ε.**, Αρχαιολόγος - υπεύθυνη ηλεκτρονικού περιοδικού ΜΟΝUΜΕΝΤΑ
- **Δεσύλλα Χ. Κ.**, Εκπαιδευόμενη στην Μόνιμη ελληνική Αντιπροσωπεία της Ελλάδος στην UNESCO.
- **Δωροβίνης Β.**, Δικηγόρος, Αθήνα
- **Καρακατσάνης Γ.**, Υπάλληλος στο λιμενικό ταμείο Πάτμου. Αντικαταστάτης της Κας Ασωνίτη στο Δήμο Πάτμου.
- **Μάγος Κ.**, Προϊστάμενος Γραφείου Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου.
- **Μαυρομάτης Μ.**, Αρχιτέκτονας του Γραφείου 'Ανω Πόλης και παραδοσιακών οικισμών της ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.Κ.
- **Μέλισσας Δ.**, Καθηγητής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Ε.Μ.Π., Δικηγόρος
- **Μηναΐδη Α.**, Τέως υπεύθυνη διεθνών και δημοσίων σχέσεων στο Δήμο Ρόδου.
- **Μητροπία Μ.**, Τέως υπεύθυνη Γραφείου Παλιάς Πόλης Κέρκυρας.
- **Πανέτα Μ.**, Υπεύθυνη για τα στεγαστικά δάνεια που αφορούν σε αποκατάσταση παραδοσιακών/διατηρητέων κτιρίων στην Εθνική Τράπεζα. Παράρτημα Συντάγματος, Αθήνα.
- **Παπαχριστοδούλου Ι.**, Τέως υπάλληλος Γραφείου Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου. Υπεύθυνος Πολεοδομικής μελέτης αναθεώρησης σχεδίου Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου.

- **Πέππας Αθ.**, Τέως υπάλληλος Γραφείου Μεσαιωνικής Πόλης. Τμήμα Νεωτέρων Μνημείων. Ρόδος
- **Τρίμης Θ.**, Απόφοιτος Πανεπιστημίου Liverpool.
- **Τσελέντη Ν.**, Τέως σύμβουλος για θέματα πολιτισμού στη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία της UNESCO.
- **Χατζηγιωάννου Π.**, Υπάλληλος Υπουργείου Πολιτισμού. Υπεύθυνος για τον οικισμό της Πάτμου στην 4^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ρόδου.
- **Χριστοδουλάτος Π.**, Γενική Δ/ση Πολεοδομίας - Δ/ση Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήμα - Παραδοσιακών Οικισμών ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα
- **Crouch T.**, World Heritage Manager. Bath and North East Somerset Council.
- **Harrap A.**, World Heritage Officer. Bath and North East Somerset Council.
- **Hill N.**, English Heritage Officer.
- **Jan Chuchra K.**, EWH Urban Analyst. Edinburgh World Heritage.
- **Lyon C.**, Edinburgh World Heritage.
- **Powers A.**, Property Management & Development, Corporate Property, Services for Communities. Edinburgh City Council.
- **Rikke O.**, ICOMOS-UK
- **Smith J.**, The Civic Trust. Office Administrator.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Οι αρχές⁶⁵³ που διέπουν τις επεμβάσεις ανασυγκρότησης των ιστορικών κέντρων είναι η ουσιαστική συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των επεμβάσεων, η ανάδειξη της ιστορικής, πολιτιστικής κληρονομιάς και η προώθηση της αρχιτεκτονικής και της καλλιτεχνικής δημιουργίας, η αναζωογόνηση του πολεοδομικού ιστού και η επαναχρησιμοποίηση του κτιριακού αποθέματος, η εισαγωγή μιας πολιτικής και παράλληλα μιας νέας κουλτούρας αστικών μετακινήσεων με τα πόδια, το ποδήλατο και τη δημόσια συγκοινωνία και η καταπολέμηση της τριτογενοποίησης των κεντρικών ζωνών. Παραδείγματα από ευρωπαϊκές παρεμβάσεις⁶⁵⁴ υπάρχουν πολλά, σε χώρες όπως η Ισπανία, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και σε πόλεις όπως το Birmingham⁶⁵⁵, το Manchester⁶⁵⁶, τη Μπολόνια, το Μπιλμπάο, τη Lyon, τη Malaga, τη Βαρκελώνη, το Liverpool, τη Μάλτα⁶⁵⁷ και αλλού.

⁶⁵³ Μπόμπολος Ν., «Τα ιστορικά κέντρα των σύγχρονων πόλεων ως υποδείγματα αειφορίας, πολιτισμού και ανάπτυξης». http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_bobolos.pdf

⁶⁵⁴ Άλλοτε με σκοπό την ανάπτυξη του τουρισμού και του πολιτισμού, άλλοτε με εξευγενισμό και άλλοτε με την ανάπτυξη άλλων κλάδων της οικονομίας.

⁶⁵⁵ Parkinson M., *The Birmingham Cite centre masterplan: the visioning study*. European Institute for Urban Affairs. Liverpool John Moores University. February 2007. <http://videos.icnetwork.co.uk/icbirmingham/BhamMasterplan.pdf>

⁶⁵⁶ «Masterplan for the city of Manchester», http://www.manchesternh.gov/website/portals/2/departments/planning/master_plan/Adopted%20Master%20Plan.pdf

⁶⁵⁷ Pace A., Cutajar N., «Historic centre management in Malta», *Management of Historic Centres*, London 2001, σελ. 202-222.

Αναμφίβολα όμως, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες παρατηρήθηκαν φαινόμενα εξευγενισμού - gentrification και εμπορευματοποίηση του πολιτισμού και της αισθητικής. Φτωχές εργατικές συνοικίες στο κέντρο των πόλεων ή υποβαθμισμένες περιοχές αναμορφώθηκαν μέσω της δράσης του κτηματικού κεφαλαίου, με αποτέλεσμα τον εκτοπισμό⁶⁵⁸ και την απομάκρυνση των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων από το κέντρο και την αντικατάστασή τους από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι μικρής κλίμακας εμπορικές και βιοτεχνικές χρήσεις που παραδοσιακά επιβίωναν σε κεντρικές γειτονίες της πόλης εκτοπίστηκαν και αντικαταστάθηκαν από μεγάλες πλέον εμπορικές ή πολιτιστικές χρήσεις που καλύπτουν τις απαιτήσεις των νέων κατοίκων. Το κτηματικό κεφάλαιο αναμφισβήτητα επωφελείται, ενώ σημαντικά οικονομικά οφέλη αποκομίζει και το κράτος με την άνοδο των αντικειμενικών αξιών της περιοχής του κέντρου στην οποία έγινε η ανάπλαση.

Παραδείγματα εξευγενισμού κεντρικών, παραλιακών και πρώην βιομηχανικών περιοχών υπάρχουν δεκάδες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στην Ευρώπη και στην Αυστραλία και σε πόλεις⁶⁵⁹ όπως η Νέα Υόρκη, το Σίδνεϋ, το Λονδίνο, το Παρίσι, η Βουδαπέστη, το Άμστερνταμ και άλλες. Οι αλλαγές στον κοινωνικό χαρακτήρα των περιοχών είναι εμφανείς σε κάθε περίπτωση και αποτελούν άλλοτε συνέπεια του εξευγενισμού και άλλοτε στόχο αυτού. Η αναδιανομή των αξιών της γης, οι ανακατατάξεις στο χώρο της πόλης, καθώς και η απομάκρυνση των «οχλουσών⁶⁶⁰» κοινωνικών ομάδων από κεντρικά σημεία σε άλλα πιο απόμερα, εξασφαλίζοντας ένα «καθαρό» πρόσωπο πόλης, είναι στοιχεία - συνέπειες της τεχνικο-οικονομικό-κοινωνικής διαδικασίας του εξευγενισμού, την οποία περιέγραψε⁶⁶¹ πρώτη η κοινωνιολόγος Ruth Glass⁶⁶², για την πρώην εργατική συνοικία του Islington του Λονδίνου, από το 1964.

⁶⁵⁸ Αθανασόπουλος Ο., Καραβά Μ., *Το φαινόμενο του εξευγενισμού (gentrification) κεντρικών περιοχών των πόλεων*. Ε.Μ.Π. Ιστορία και Θεωρία 8. Ακ. Έτος 2007-2008, σελ. 6.

⁶⁵⁹ Smith N., *The New Urban Frontier. Gentrification and the revanchist city*. London, New York 1996.

⁶⁶⁰ Μιτζάλης Ν., *Εκτοπισμός και Εξευγενισμός. Το αστικό κέντρο της Αθήνας πεδίο κοινωνικού πειραματισμού και καταστολής*. 6 Ιουνίου 2011, <http://www.greekarchitects.gr>

⁶⁶¹ Πορτάλιου Ε., «Εξευγενισμός: Κοινωνικές και χωρικές ανακατατάξεις στις σύγχρονες πόλεις. Το παράδειγμα της Αθήνας». *Διάπλους*. Τεύχος 28, Δεκέμβριος 2008, σελ. 58-61.

⁶⁶² Glass R., *London : Aspects of Change*. London : Center of Urban Studies, London 1964.

Από τα πρώτα παραδείγματα εξευγενισμού είναι η καταστροφή της κεντρικής χοντρικής αγοράς των Halles στο Παρίσι, στη θέση της οποίας δημιουργήθηκε υπόγειος σταθμός μετρό και ένα ακόμα σύγχρονο 'βυθισμένο' εμπορικό κέντρο. Τα παραδοσιακά επαγγέλματα και οι λαϊκές κοινωνικές ομάδες εκδιώχθηκαν, οι αξίες γης αυξήθηκαν και οι χρήσεις γης άλλαξαν. Αντίστοιχα, σε κοντινή απόσταση, στο κέντρο της πόλης του Παρισιού, στο πρώην αριστοκρατικό Μαραί, η διαδικασία του εξευγενισμού συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Πολλά υψηλής ποιότητας κτίρια κατεδαφίστηκαν, άλλα ανακαινίζονται και αλλάζουν χρήσεις, ενώ οι διακριτές κοινωνικές ομάδες των εργατών και των χαμηλών εισοδημάτων που κατοικούσαν στην περιοχή παλαιότερα, απομακρύνθηκαν και τη θέση τους πήραν ανώτερα και μεσαίας τάξης κοινωνικά στρώματα.

Δεν είναι λίγες οι φορές που οι κοινωνικές ανακατατάξεις, η χωρική πόλωση, η ανατροπή παλιών και η προώθηση νέων αξιών, προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις. Για το λόγο αυτό και προκειμένου να εξασφαλισθεί η κοινωνική συναίνεση, 'κατασκευάστηκαν' σύμφωνα με τον Neil Smith, τα «αστικά σύνορα – όρια», τα οποία έχουν συγκεκριμένη σκοπιμότητα και στοχεύουν στον καθορισμό και επαναπροσδιορισμό του χώρου με νέους όρους. Παρουσιάζεται μια πλασματική εικόνα της περιοχής, με ιδιαίτερο ύφος και προφίλ, η οποία 'οικοδομείται', προβάλλεται προσεκτικά μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης και αποσκοπεί στην προσέλκυση επενδύσεων και κατοίκων.

Στις περισσότερες περιπτώσεις αναπλάσεων περιοχών κέντρων πόλεων, βασικός στόχος, στο πλαίσιο του ανταγωνισμού, παραμένει η αύξηση της ελκτικότητας⁶⁶³ και η προσέλκυση δραστηριοτήτων που θα συμβάλουν σε αυτήν. Παρότι οι πολεοδομικές αναπλάσεις βοηθούν σημαντικά στην αναβάθμιση του κέντρου των πόλεων, προκαλούν την εκδίωξη συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και εγκαθιδρύουν μηχανισμούς αποκλεισμού και ως εκ τούτου 'άυλα'⁶⁶⁴ κοινωνικά τείχη'.

⁶⁶³ Μαντουβάλου Μ., «Κέντρο πόλης, κοινωνική ανισότητα και πολιτισμική ετερότητα. Προκλήσεις για την πολεοδομική σκέψη», courses.arch.ntua.gr/fsr/140402/Kentro%20polis.doc, σελ. 5.

⁶⁶⁴ Όπ. παρ., σελ. 6.

Παραδείγματα πέραν των προαναφερόμενων, υπάρχουν πολλά. Όπως αυτό του Αμβούργου, της Κριστιάνιας στην Κοπεγχάγη, του Κρόιτσμπεργκ στο Βερολίνο, του Χόξτον και του Κόβεντ Γκάρντεν στο Λονδίνο, του Χάρλεμ στη Νέα Υόρκη, αλλά και του Γκαζιού, του Ψυρρή και του Μεταξουργείου στην ελληνική πρωτεύουσα. Οι μετασχηματισμοί του χώρου είναι εμφανείς σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις και είναι κατευθυνόμενοι από τις δυνάμεις της αγοράς, οι οποίες επιτρέπουν στον εξευγενισμό να κυριαρχήσει άλλοτε ολοκληρωτικά⁶⁶⁵ στο χώρο και άλλοτε όχι, καταφέροντας ή όχι να επιβάλει τους όρους του.

Πέρα από το φαινόμενο του εξευγενισμού και την κοινωνική ανισότητα που αποτυπώνεται στο χώρο, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις αναπλάσεων κέντρων πόλεων στις οποίες σκοπός των προγραμμάτων αναζωογόνησης είναι η αποκλειστική ενίσχυση⁶⁶⁶ του πολιτιστικού τουρισμού και η μονόπλευρη ανάπτυξη. Οι ανεκτίμητες πολιτιστικές και ιστορικές αξίες που περιλαμβάνουν τα κέντρα των πόλεων υπερ-καταναλώνονται και σπαταλώνονται, με αποτέλεσμα να αλλοιώνεται η ιστορία της πόλης, να υπερισχύουν οι τουριστικές χρήσεις και η ψυχαγωγία⁶⁶⁷ και να εξαλείφονται οι παραδοσιακές, να εκδιώκεται η κατοικία και να διχάζεται η τοπική κοινωνία. Αυτού του είδους οι αναπλάσεις, με τη μη κανονική⁶⁶⁸ - βιώσιμη χρήση των κέντρων των πόλεων, σίγουρα δεν οδηγούν στην αειφορία και στην προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Παραδείγματα τέτοιων πολεοδομικών αναπλάσεων, μεταξύ άλλων, είναι οι περιπτώσεις των κέντρων των πόλεων της Γλασκώβης⁶⁶⁹, του Ρότερνταμ⁶⁷⁰ και του Liverpool⁶⁷¹.

⁶⁶⁵ Πορτάλιου Ε., «Εξευγενισμός: Κοινωνικές και χωρικές ανακατατάξεις στις σύγχρονες πόλεις. Το παράδειγμα της Αθήνας». *Διάπλους*. Τεύχος 28, Δεκέμβριος 2008, σελ. 58-61.

⁶⁶⁶ Μπόμπολος Ν., *Τα ιστορικά κέντρα των σύγχρονων πόλεων ως υποδείγματα αειφορίας, πολιτισμού και ανάπτυξης*. http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_bobolos.pdf

⁶⁶⁷ Roberts M., «Τα κέντρα των πόλεων και η οικονομία της νυχτερινής ψυχαγωγίας στην Αγγλία: Χωρικοί Μετασχηματισμοί και προκλήσεις Αστικής Διακυβέρνησης», *Αειχώρος*. Μάιος 2007, σελ. 30-41.

⁶⁶⁸ Benevolo L., *Η πόλη στην Ευρώπη*, Αθήνα 1997, σελ. 334-336.

⁶⁶⁹ Booth P., Boyle R., «Δείτε τη Γλασκώβη, δείτε πολιτισμό», *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*. Αθήνα 1994, σ.38-40.

⁶⁷⁰ Hajer A. M., «Ρότερνταμ: ανασχεδιάζοντας τον δημόσιο χώρο», *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*. Αθήνα 1994, σ.72-73.

⁶⁷¹ Parkinson M., Bianchini F., «Λίβερπουλ: μια ιστορία χαμένων ευκαιριών», *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*. Αθήνα 1994, σ.154.

Πέρα από τις παραπάνω παρεμβάσεις όμως, τα τελευταία χρόνια, με τις σύγχρονες συνθήκες κοινωνικής και οικονομικής ζωής που παρουσιάζουν οι πόλεις, με την αποκέντρωση και τη διασπορά της παραγωγής, την τριτογενοποίηση⁶⁷² και την εγκατάλειψη του κέντρου από τους κατοίκους, τους ελάχιστους δημόσιους χώρους και την χαμηλής ποιότητας αρχιτεκτονική, πολλοί είναι αυτοί που μελετούν την εφαρμογή των αρχών του κινήματος της ‘Νέας Πολεοδομίας’ στα ιστορικά κέντρα των πόλεων ως μια άλλη εναλλακτική.

Κινήματα των οποίων αρχές⁶⁷³ είναι οι μικτές χρήσεις γης, η ποικιλομορφία, η παραδοσιακή⁶⁷⁴ δομή της γειτονιάς με χώρο πρασίνου στο κέντρο (κυψέλες), οι έξυπνες μεταφορές, το ιεραρχημένο οδικό δίκτυο, η αυξημένη πυκνότητα και η εξοικονόμηση ενέργειας, εξετάζονται αν μπορούν και κατά πόσο ενδείκνυται να εφαρμοστούν σε περιπτώσεις ανάπλασης ιστορικών κέντρων. Τέτοιου είδους επεμβάσεις, στηριζόμενες σε ιδιωτικά κεφάλαια, έβρισκαν εφαρμογή κυρίως σε προάστια αμερικανικών⁶⁷⁵ και ευρωπαϊκών⁶⁷⁶ πόλεων.

Στο νέο-παραδοσιακό⁶⁷⁷ σχεδιασμό, όπως αλλιώς συνηθίζεται να λέγεται, έχει ασκηθεί κατά καιρούς έντονη κριτική. Υποστηρίζεται⁶⁷⁸ ότι αφορά στο σχεδιασμό – ‘μεταμφίεση’⁶⁷⁹ μόνο των προαστίων των πόλεων, αναφέρεται σε μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις οι οποίες πολλές φορές είναι προσβάσιμες μόνο από ένα σημείο εισόδου, είναι ελεγχόμενες, ενώ η ‘νοσταλγία’ για μικρές πόλεις που προωθεί δεν υιοθετείται

⁶⁷² Ροδολάκης Ν., *Αρχιτεκτονική και πολεοδομία- χωροταξία. Η έννοια της κλίμακας στην οργάνωση του αστικού χώρου*. <http://www.sadas-pea.gr/old/rodolakis.html>

⁶⁷³ Charter of principles, Congress for the New Urbanism. (CNU, 1996,2000)

⁶⁷⁴ Katz P., *The new urbanism. Toward an Architecture of community*, 1994, σελ. xxx.

⁶⁷⁵ Υπολογίζεται ότι υπάρχουν πάνω από 4000 μελέτες και υλοποιημένα παραδείγματα αυτών στην Αμερική, τα μισά εκ των οποίων αναφέρονται σε αστικά κέντρα. <http://www.newurbanism.org/>

⁶⁷⁶ Παραδείγματα από ευρωπαϊκές περιοχές είναι το νέο προάστιο βορειοανατολικά του Βερολίνου, το Karow-Nord, η πρώην στρατιωτική βάση στην περιοχή Wustrow της Γερμανίας, το Holbeck Urban Village στην πόλη Leeds της Μεγάλης Βρετανίας (http://en.wikipedia.org/wiki/Holbeck_Urban_Village), το Poundbury village στο Dorset της Αγγλίας (<http://www.working-group.co.uk/projects/masterplanning/poundbury-phase-34/>) και πολλά άλλα.

⁶⁷⁷ Ellis C., *The New Urbanism: critiques and rebuttals*. Journal of Urban Design. Vol. 7, No 3, σελ. 261-291, 2002. <http://www.botsfor.no/publikasjoner/Litteratur/New%20Urbanism/The%20New%20Urbanism%20Critiques%20and%20Rebuttals%20by%20Chris%20Ellis.pdf>

⁶⁷⁸ Deitrick S., Ellis C., *New Urbanism in the Inner City. A case study of Pittsburgh*. <http://carmelacanzonieri.com/6000P/readings/AddOns0301Neighborhoods2Streets/New%20U%20Pittsburgh.pdf>

⁶⁷⁹ Bodenschatz H., *New Urbanism and the European Perspective - Presumption, Rivalry or Challenge?* C.E.U.D. Council for European Urbanism. http://www.ceunet.de/new_urbanism_and_the_european_perspective.html

σχεδόν ποτέ. Παράλληλα, αποτυγχάνει στη δημιουργία αυθεντικών αστικών χαρακτήρων⁶⁸⁰ εφαρμόζοντας καθολικές αρχές σχεδιασμού παραβλέποντας τις τοπικές συνθήκες.

Παρόλα αυτά, τα νέα αστικά αυτά οράματα επιδιώκουν να βρουν εφαρμογή και στις στρατηγικές αναμόρφωσης των ιστορικών κέντρων και χαρακτηρίζονται⁶⁸¹ ως ‘Έξυπνη Ανάπτυξη’ (Smart Growth) ή ‘Αστική Αναγέννηση’ (Urban Renaissance). Σκοπός τους είναι όχι μόνο ο επανασχεδιασμός, αλλά η εισαγωγή βιώσιμων μορφών στις υπάρχουσες αστικές περιοχές. Η εφαρμογή του αστικού αυτού κώδικά, ενός εγχειριδίου⁶⁸² με ιστορικές φόρμες αστικής ανάπτυξης ο οποίος μεταξύ άλλων περιλαμβάνει μίξη χρήσεων γης, κοινωνική ανάμειξη, μεγάλη πυκνότητα δόμησης και αρχιτεκτονική ποικιλομορφία, έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την κυριαρχία του πολεοδομικού σχεδιασμού παρά της αρχιτεκτονικής.

Ένα από τα λιγοστά παραδείγματα εφαρμογής των αρχών της Νέας Πολεοδομίας σε ευρωπαϊκά ιστορικά κέντρα είναι το *Johannisviertel*⁶⁸³ project, σχεδιασμένο από τον Αμερικανό αρχιτέκτονα⁶⁸⁴ και πολεοδόμο Andrés Duany, στο ιστορικό κέντρο του Βερολίνου.

⁶⁸⁰ Πολύ συχνά χαρακτηρίζεται ως κιτς. Ellis C., «The New Urbanism: critiques and rebuttals», *Journal of Urban Design*. Vol. 7, No 3, 2002. σελ. 273. <http://www.botsfor.no/publikasjoner/Litteratur/New%20Urbanism/The%20New%20Urbanism%20Critiques%20and%20Rebuttals%20by%20Chris%20Ellis.pdf>

⁶⁸¹ Hatz G., *New Urbanism in Historic City Centers? The Glocalization of Vienna's Historic City Center as an Art and Cultural Hub*. Σελ. 392. http://univie.academia.edu/GerhardHatz/Papers/104950/New_Urbanism_in_Historic_City_Centers_The_Glocalization_of_Viennas_Historic_City_Center_as_an_Art_and_Cultural_Hub

⁶⁸² Bodenschatz H., *New Urbanism and the European Perspective - Presumption, Rivalry or Challenge?* C.E.U.D. Council for European Urbanism. http://www.ceunet.de/new_urbanism_and_the_european_perspective.html

⁶⁸³ Ιστοσελίδα εταιρείας Duany Plater-Zyberk & Company (DPZ). <http://www.dpz.com/projects.aspx>

⁶⁸⁴ Ο Andrés Duany υπήρξε ιδρυτικό μέλος στο συνέδριο του κινήματος της Νέας Πολεοδομίας το 1993 και ο πολεοδόμος της παράκτιας περιοχής Seaside στη Φλόριντα. «Urban legend. The designer of Florida's much admired town Seaside, featured in The Truman Show, is now at work in Scotland. The architect tells Peter Hetherington that Britain's suburban sprawl is wrong but redeemable», *The Guardian*. 20 September 2006. <http://www.guardian.co.uk/society/2006/sep/20/communities.guardiansocietysupplement1>

Πρόκειται για μια περιοχή, το μεγαλύτερο τμήμα της οποίας καταστράφηκε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και η οποία περικλείεται από κύριους δρόμους της γερμανικής πρωτεύουσας, όπως οι Friedrichstrasse, Oranienburgerstrasse, και Johannisstrasse, οι οποίοι διαιρούν την 2.19 εκταρίων έκταση σε πέντε υποπεριοχές.

278. Johannisviertel project
Πηγή: <http://www.dpz.com/projects.aspx>

Θεωρείται ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα ανασυγκρότησης του συγκεκριμένου τμήματος της πόλης το οποίο βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, είναι χρηματοδοτούμενο από ιδιωτικό κεφάλαιο και θα προσφέρει πολλούς δημόσιους χώρους και πλατείες, εμπορικά καταστήματα, κτήρια κατοικίας, ξενοδοχείο και γραφεία.

Άλλα έργα του ίδιου πολεοδομίου υπάρχουν πολλά⁶⁸⁵, τα περισσότερα εκ των οποίων όμως αφορούν σε σχεδιασμό νέων περιοχών και προαστίων πόλεων.

⁶⁸⁵ Όπως ο πολεοδομικός σχεδιασμός του Hertfordshire στην Αγγλία, η ανάπλαση της περιοχής του παλαιού αεροδρομίου στην πόλη Fronebu της Νορβηγίας και το Parc de l' Alliance, νότια των Βρυξελλών. Ιστοσελίδα εταιρείας Duany Plater-Zyberk & Company (DPZ). <http://www.dpz.com/projects.aspx>

Η εφαρμογή των αρχών της Νέας Πολεοδομίας σε ιστορικά κέντρα παραμένει ακόμα διστακτική. Έντονη κριτική θα μπορούσε να ασκήσει κανείς στο γεγονός ότι οι αρχές του κινήματος αυτού αφορούν κυρίως στα αμερικάνικα μοντέλα - πρότυπα και όχι τόσο στα ευρωπαϊκά, πόσο μάλλον σε αναπλάσεις οι οποίες αφορούν σε ιστορικά κέντρα. Μπορεί οι βασικοί στόχοι να είναι ίδιοι, η παραγόμενη εικόνα όμως είναι τελείως διαφορετική. Ο πολιτισμός μας⁶⁸⁶ και οι συνθήκες ζωής μας είναι τελείως διαφορετικές. Στην Αμερική, οι αναπλάσεις εκπληρώνονται από τον ιδιωτικό τομέα, σε αντίθεση με την Ευρώπη, όπου την ευθύνη αυτή έχει ο δημόσιος. Εκεί υπάρχει ενθάρρυνση για δημιουργία νέων προαστίων και περιφερειακών πόλεων, σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή πολεοδομία και νομοθεσία, όπου ιδιαίτερο ενδιαφέρον⁶⁸⁷ υπάρχει για την αναζωογόνηση των παλιών ιστορικών κέντρων, το μετασχηματισμό τους και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων τους.

Το σφιχτό κανονιστικό πλαίσιο που προτείνει η Νέα Πολεοδομία, σε αντιστοιχία με το Μοντέρνο⁶⁸⁸ Κίνημα, παρόλο που αναγνωρίζει την ανάγκη της πολυλειτουργικότητας, της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του φυσικού χώρου, δε μπορεί να βρει εύκολα εφαρμογή σε ιστορικά κέντρα πόλεων. Οι προκαθορισμένες μορφές και τα πρότυπα που προωθούνται από το κίνημα, τα οποία σε καμία περίπτωση δε συνδέονται με τα τοπικά μορφολογικά στοιχεία, τις τοπικές συνθήκες και την ιστορία της εκάστοτε περιοχής, καθώς και η εικονική διατήρηση σε συνδυασμό με τον παράγοντα του κέρδους από την εκμετάλλευση των ιστορικών κελυφών από το ιδιωτικό κτηματικό κεφάλαιο, αποτελούν σοβαρά ζητήματα τα οποία συγκρούονται και έρχονται αντιμέτωπα με τις διεθνείς συμβάσεις και διακηρύξεις για την προστασία και τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁶⁸⁶ Bodenschatz H., *New Urbanism and the European Perspective - Presumption, Rivalry or Challenge?* http://www.ceunet.de/new_urbanism_and_the_european_perspective.html

⁶⁸⁷ Προγράμματα URBAN

⁶⁸⁸ Τσάδαρη Σ., *Πρελούδιο στην «παγκόσμια πόλη». Πλαίσιο μιας θεωρητικής συζήτησης για τις μεγάλες πόλεις του 21ου αιώνα*. Ε.Μ.Π. Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική- Σχεδιασμός του χώρου. Κατεύθυνση Πολεοδομίας- Χωροταξίας. Μάθημα: Μεταλλαγές των ιδεών για την πόλη στον 20ο αιώνα, 2007-2008, σελ. 17.

Κέντρα πόλεων

Ο μετασχηματισμός των πόλεων στο πέρασμα του χρόνου είναι εξαρτώμενος από πλήθος παραγόντων που επιδρούν άμεσα ή έμμεσα στον αστικό ιστό. Μέσα από την καινοτομία⁶⁸⁹ του σχεδιασμού, τα μοντέλα διαχείρισης του αστικού χώρου αλλάζουν. Οι πόλεις αναβαθμίζονται, γίνονται επιχειρηματικές, μητροπολιτικές, πόλεις των χωρικών απολαύσεων και πράσινες και προσπαθούν να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό.

Η πορεία τους στο χρόνο όμως και οι αλλαγές που αυτές έχουν υποστεί, παραμένουν χαραγμένες στον πολεοδομικό τους ιστό. *Μέσα⁶⁹⁰ από τη μορφή που διατηρούν, διαβάξεις τις αξίες, την παράδοση και τον πολιτισμό που τις δημιούργησε. Τα κίνητρα των ανθρώπων, τον σεβασμό ή την ασέβεια, το θάρρος ή τον εγωισμό αυτών που την κατοίκησαν και την κατοικούν.*

Παρίσι

Η στρατιωτικο-οικονομική⁶⁹¹ πολεοδομική παρέμβαση του Haussmann που έλαβε χώρα στο Παρίσι από το 1852 έως το 1872, με τη διάνοιξη⁶⁹² πλατειών ευθειών λεωφόρων που διαπερνούσαν το μεσαιωνικό κέντρο του Παρισιού, επέφερε ριζικές αλλαγές στην πόλη. Είχε ως σκοπό αφενός μεν στην εμπόδιση κατασκευής οδοφραγμάτων και στην εύκολη απομάκρυνση αυτών από το πυροβολικό και αφετέρου δε στο μετοικισμό της εργατικής τάξης στην περιφέρεια της πόλης μετά από την καταστροφή της πολεοδομικής συνοχής και την εξασθένιση της δύναμης της τάξης των εργατών. Η κατασκευή των νέων πολυτελών κτηριακών συγκροτημάτων που ανεγέρθησαν στις παρειές των λεωφόρων, τα πολιτιστικά κέντρα και οι αγορές, επέφεραν σημαντικά οικονομικά⁶⁹³ οφέλη για τις τοπικές οικοδομικές επιχειρήσεις και στήριξαν το επενδυτικό κεφάλαιο.

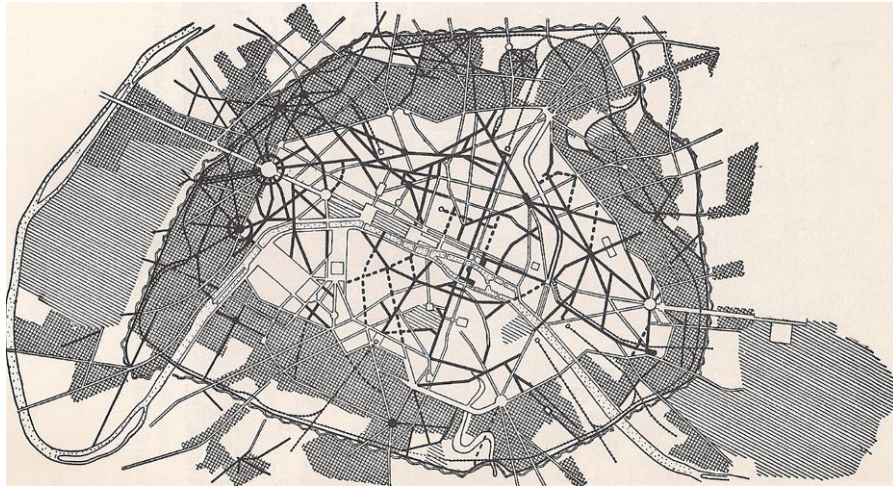
⁶⁸⁹ Γοσποδίνη Α., *Οι μετασχηματισμοί της μεταβιομηχανικής πόλης & τα νέα αστικά τοπία*. Αύγουστος 2011. <http://www.realpolitics.gr/archives/34501/>

⁶⁹⁰ Προβελέγγιος Α., *Αρχιτέκτονας – Πολεοδόμος*

⁶⁹¹ Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Εισαγωγή στην ιστορία και θεωρία της πόλης*. Αθήνα 1985, σελ. 94.

⁶⁹² Saalman H., *Haussmann: Paris transformed*. Canada 1971, σελ. 14.

⁶⁹³ Αυτή η σύμπραξη αρχιτεκτονικής και οικονομίας οδήγησε στην ανοικοδόμηση πολλών πόλεων τα επόμενα χρόνια, όπως η αναμόρφωση της πόλης του Σικάγο από τον D. Burnham. Κομνηνός Ν., *Θεωρία της αστικότητας 2. Αστικός Προγραμματισμός και Κοινωνική Ρύθμιση*. Αθήνα 1986, σελ. 36.

279. Οι διανοίξεις δρόμων που πρότεινε ο Haussmann στο ιστορικό κέντρο της πόλης
Πηγή: Benevolo L., *The origins of Modern Town Planning*, σελ. 137.

Σύμφωνα με το σχέδιο ανακαίνισης, επέκτασης και ωραιοποίησης της πόλης του Παρισιού, καταστράφηκαν 20.000 κατοικίες, κτίστηκαν 40.000 νέες, διανοίχτηκαν 95 χιλιόμετρα οδικών αρτηριών και δημιουργήθηκαν πνεύμονες πρασίνου μέσα στον πυκνό μέχρι τότε αστικό ιστό. Παράλληλα προωθήθηκαν νέα νομοσχέδια και θεσμοί με τα οποία οι ιδιώτες αύξησαν τα κεφάλαιά τους, οι μεσαίες τάξεις υπερχρεώθηκαν και οι φτωχοί τράπηκαν σε φυγή. Το Παρίσι μετατράπηκε⁶⁹⁴ σε μια αγορά για κατανάλωση, ένα απέραντο εργαστήριο, ένα πεδίο φιλοδοξίας. Ο Haussmann παρουσιάστηκε ως το πρωτότυπο του πολεοδόμου και η πρακτική του Παρισιού αποτέλεσε κανόνα για ευρωπαϊκές και όχι μόνο πόλεις, τόσο τον ύστερο 19^ο, όσο και τον 20^ο αιώνα.

Τα τελευταία χρόνια, ο ριζικός μετασχηματισμός των συνοικιών της πόλης και οι μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις που έλαβαν χώρα μετά το 1960, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες αποκέντρωσης και τη δημιουργία Νέων Πόλεων⁶⁹⁵ αντικαταστάθηκαν από σημειακές και εστιασμένες, ήπιας μορφής⁶⁹⁶ αναπλάσεις, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στις επιταγές της αγοράς, αλλά δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην εξισορρόπηση των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.

⁶⁹⁴ Πολύζος Γ., Μπελαβίλας Ν., Βαταβάλη Φ., *Ιστορίες για πόλεις. Σχόλια για τους πολεοδομικούς μετασχηματισμούς κατά τον 19ο και 20ο αιώνα*. Ε.Μ.Π. Πολεοδομία 1.. Σημειώσεις, Χειμερινό εξάμηνο, Αθήνα 2005-2006.

⁶⁹⁵ Σταθακόπουλος Π., «Νέες Πόλεις» στην Γαλλία». *Ανθρωπος και Χώρος*. <http://www.akx.gr/14-04.asp> και Μάρκου Μ., *Στα προάστια του Παρισιού. Στοιχεία Πολεοδομικής Εμπειρίας*. Ε.Μ.Π. Σημειώσεις για το Πολεοδομία II. 2010.

⁶⁹⁶ Γκάμα Ε., *Από τον καθολικό στον στρατηγικό σχεδιασμό : η ευρωπαϊκή και η ελληνική πρακτική. Το παράδειγμα του Bercy στο Παρίσι και των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα*. ΕΜΠ. ΔΠΜΣ. Αρχιτεκτονική- Σχεδιασμός του χώρου. Κατεύθυνση : Πολεοδομία – Χωροταξία. Μάθημα: Μεταλλαγές των ιδεών για την πόλη στον 20^ο αιώνα. Φεβρουάριος 2006, σελ. 12.

Βιέννη

Η συνεχής αύξηση του πληθυσμού της σημερινής πρωτεύουσας της Αυστρίας μετά τους Ναπολεόντειους πολέμους, οδήγησε σε σταδιακές επεκτάσεις της πόλης, ενσωματώνοντας στην τελευταία τις περιοχές ανάμεσα στο ιστορικό κέντρο και τις οχυρώσεις. Μετά την καταστροφή⁶⁹⁷ των οχυρώσεων το 1858, τη θέση τους πήρε η περιμετρική φαρδιά λεωφόρος συνολικού μήκους τεσσάρων χιλιομέτρων, η Ringstrasse, κατά μήκος της οποίας κτίστηκαν πολλά μνημειακά κτήρια⁶⁹⁸, δημόσια και ιδιωτικά. Η δεύτερη επέκταση της πόλης το 1890, ενσωμάτωσε σε αυτήν τα περιμετρικά προάστια, και οδήγησε στο σχηματισμό είκοσι διοικητικών περιφερειών, ενώ κατά μήκος του δεύτερου δακτυλίου⁶⁹⁹, μετά την κατασκευή των σιδηροδρομικών γραμμών, δημιουργήθηκε η βιομηχανική και βιοτεχνική περιοχή της πόλης.

280 & 281. 1802-1857. Ο σχεδιασμός της περιφερειακής οδού της πόλης
Wurzer R. Anlaß, Ziele, Durchführung und Verwirklichung von städtebaulichen Planungen im 19
Jahrhundert. Berichte zur Raumforschung und Raumplanung. Τεύχος 6/1976. σελ.11,14

Μέχρι σήμερα η Βιέννη διατηρεί το συμπαγές ιστορικό της κέντρο (Innere Stadt), περιβάλλεται από το δακτύλιο (Ringstrasse) και συνδέεται ακτινωτά με τις γύρω περιοχές. Ο πυκνός ιστός της πόλης μέχρι το Gurtel εξακολουθεί και υπάρχει, ενώ πέρα από τη ζώνη αυτή διακρίνονται ακόμα τα παλιά αγροτικά χωριά.

⁶⁹⁷ Wurzer R. Anlaß, Ziele, Durchführung und Verwirklichung von städtebaulichen Planungen im 19
Jahrhundert. Berichte zur Raumforschung und Raumplanung. Τεύχος 6/1976. σελ.11,

⁶⁹⁸ Όπως η Όπερα, το Κοινοβούλιο, το Πανεπιστήμιο, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας (Naturhistorisches Museum) και το δίδυμο του Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης (Kunsthistorisches Museum), το Δημαρχείο, κτήρια πολυτελών κατοικιών, θέατρα, χρηματιστήριο, πάρκα και πολλά άλλα.

⁶⁹⁹ Η γνωστή 'ζώνη' – Gurtel. Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Η Βιέννη και το μεταφορικό της σύστημα*. Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό πρόγραμμα Πολεοδομίας - Χωροταξίας. Εαρινό εξάμηνο, Αθήνα 2009.

282. Το ιστορικό κέντρο της Βιέννης είναι στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από το 2001.

Πηγή: Φυλλάδιο πόλης. <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008372.pdf>

Πολεοδομικά η πόλη, αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση. Διαθέτει ένα πλήρες, εύχρηστο και αποτελεσματικό σύστημα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού⁷⁰⁰ και διαχωρίζει τη συμμετοχή των πολιτών με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τη βαθμίδα σχεδιασμού.

Ο χαρακτήρας του ιστορικού κέντρου της έχει παραμείνει άθικτος στο πέρασμα των χρόνων εξαιτίας της προσήλωσης των Βιεννέζων στην παράδοση και στη διάθεσή τους για διάσωση του παρελθόντος, εξαιτίας των ακριβών απαλλοτριώσεων μέσα στο ιστορικό κέντρο και πιθανόν, εξαιτίας στο ότι η οικοδομική ανάπτυξη 19^{ου} αιώνα έλαβε χώρα κυρίως στον περιμετρικό δακτύλιο της πόλης, αφήνοντας σχεδόν ανέπαφη την ιστορική πόλη. Η Βιέννη έχει κατορθώσει να συνδέσει την ιστορική της κληρονομιά με το σήμερα, διαφυλάττοντας το κτιριακό δυναμικό της το οποίο προσδιορίζει άλλωστε και την ταυτότητά της.

⁷⁰⁰ Σερράος Κ., «Το Σύστημα του Πολεοδομικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Αυστρία. Αρχές Οργάνωσης», *Τεχνικά Χρονικά*. Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ. Τεύχος 1-2, σελ. 31.

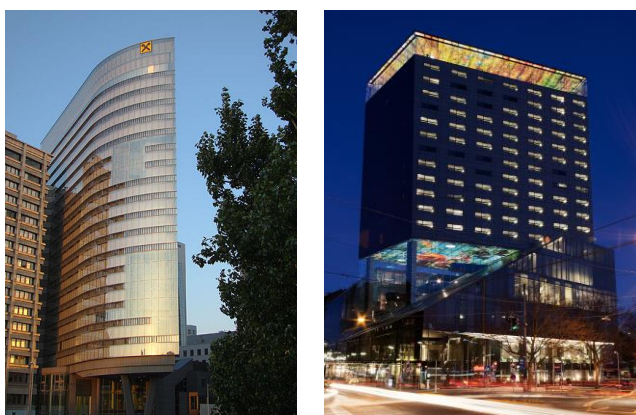
Μικρές εξαιρέσεις και αλλοιώσεις του χαρακτήρα της πόλης, αποτελούν οι σύγχρονες κατασκευές των τελευταίων χρόνων, όπως το ξενοδοχείο DO&CO στην Stephansplatz, ακριβώς απέναντι από τον καθεδρικό ναό του Αγίου Στεφάνου, καθώς και το ξενοδοχείο Topazz στην καρδιά του ιστορικού κέντρου. Κτίρια γραφείων και εμπορικά κέντρα ανακατασκευάζονται συνεχώς, άλλοτε με μικρές ήπιες παρεμβάσεις στο παλαιότερο κέλυφος και άλλοτε με ριζικές αλλαγές ή εξολοκλήρου νέες κατασκευές, οι οποίες ξενίζουν και προκαλούν.

283-285. Τα ξενοδοχεία DO &CO και Topazz και το κτίριο γραφείων και κατοικιών επί της Neutorgasse

286-287. Το εμπορικό κέντρο P&C Weltstadthaus και το επταώροφο γυάλινο κτίριο γραφείων K47

288&289. Κτίρια γραφείων και κατοικίας με συνολικό ύψος 75μ. γειτνιάζουν με το ιστορικό κέντρο, στο περιμετρικό δακτύλιο της πόλης.

Πηγή φωτογραφιών: Φυλλάδιο πόλης. <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008372.pdf>, <https://www.hochgerner.at>, <http://www.building.com.hk/products/view.asp?id=1119> και <http://www.designschenken.at>

Τα νομοθετικά εργαλεία για την προστασία της Βιέννης προβλέπουν συνολική προστασία με ζώνες, καθώς και προστασία μεμονωμένων μνημείων. Σήμερα, πάνω από 780 κτίρια και πάρκα προστατεύονται, ενώ οποιαδήποτε αλλαγή χρήσεων γης πρέπει να ακολουθεί το αναπτυξιακό σχέδιο της πόλης. Στόχοι της πολιτείας είναι να παραμείνει η Βιέννη μια ζωντανή πόλη και να μη μετατραπεί σε ένα μουσείο⁷⁰¹, να διαφυλαχθεί η πολιτιστική της κληρονομιά και να διατηρηθεί η ταυτότητά της διασφαλίζοντας όμως ταυτόχρονα τις κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις των κατοίκων της πόλης.

Βερολίνο

Σημαντικά τμήματα του ιστορικού κέντρου της πόλης του Βερολίνου καταστράφηκαν ολοκληρωτικά κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Τα χρόνια που ακολούθησαν, η διαίρεση της πόλης με την ύψωση του τείχους, υπήρξε απόλυτη, γεγονός το οποίο φαίνεται αποτυπωμένο μέχρι σήμερα στον πολεοδομικό της ιστό. Οι παλιές εργατικές πολυκατοικίες και οι μεγάλες λεωφόροι κυριαρχούν στο πρώην ανατολικό τμήμα της πόλης, ενώ δυτικά, τα γυάλινα κτήρια, τα εμπορικά καταστήματα και οι ουρανοξύστες εντυπωσιάζουν και επιβάλλονται στο χώρο.

Ειδικότερα, ανατολικά, υπήρξε επέκταση της πόλης με ανεγέρσεις συγκροτημάτων κατοικιών στην περιφέρεια, ενώ στο κέντρο, η απόφαση για μια ομογενοποιημένη πόλη και η υιοθέτηση των αξόνων της IBA⁷⁰² (Internationale Bauausstellung) και συγκεκριμένα της 'προσεκτικής αστικής ανανέωσης' (Behutsame Stadserneuerung) και της 'κριτικής αναδόμησης' (Kritische Rekonstruktion), οδήγησαν στον περιορισμό της δημιουργικής ελευθερίας και στη συμβατική ανοικοδόμηση με πολλούς περιορισμούς⁷⁰³.

⁷⁰¹ Φυλλάδιο πόλης. <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008372.pdf>, σελ. 52

⁷⁰² Διεθνής Οικιστική Έκθεση του Βερολίνου που εγκαινιάστηκε το 1977. Κούκης Γ., «IBA. Κτίριο και αστικός χώρος», *Συμμετρία*, 2000, σελ. 11

⁷⁰³ Φίλιππίδης Μ., «Όταν η αρχιτεκτονική διχάζεται. Το Βερολίνο του Πολιτισμού», *Βήμα*. 8 Νοεμβρίου 2009. <https://www.tovima.gr/2009/11/08/culture/otan-i-arxitektoniki-dixazei/>

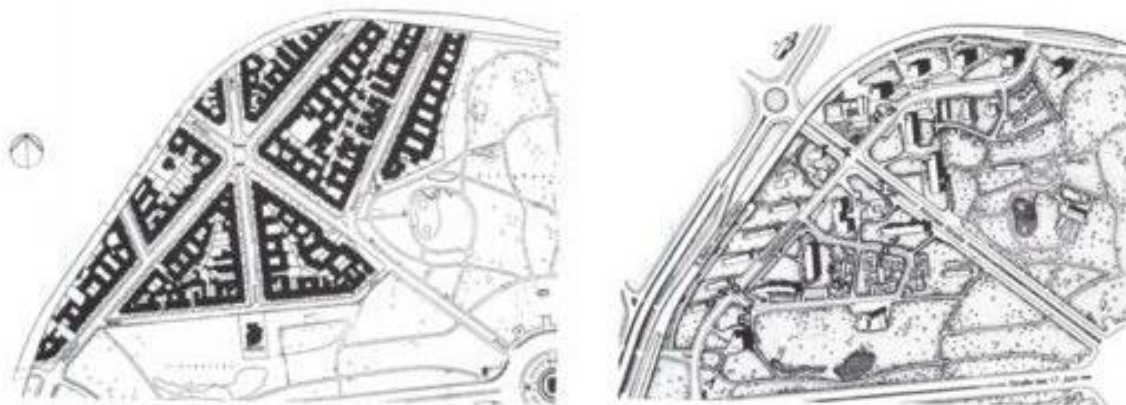
290&291. Η Λεωφόρος Stalinallee, σήμερα Karl-Marx-Allee.
Πηγή φωτογραφιών:
<https://www.stadtentwicklung.berlin.de> και <https://theculturetrip.com>

Αντίθετα, δυτικά, 34 γνωστοί αρχιτέκτονες της εποχής, μεταξύ των οποίων ο Walter Gropius, ο Oscar Niemeyer, ο Alvar Aalto, and ο Max Taut, κλήθηκαν να δημιουργήσουν αστικές κατοικίες για οικογένειες μέσης οικονομικής τάξης, βιβλιοθήκη, εκκλησία, παιδικές χαρές και υπόγειο σταθμό και να οικοδομήσουν την Hansaviertel ως πρότυπο αρχιτεκτονικής. Το αποτέλεσμα ήταν τετραώροφα⁷⁰⁴ έως δεκαεπτάώροφα κτίρια σε ελεύθερη διάταξη, με μεγάλους χώρους πρασίνου.

292&293. Η περιοχή Hansaviertel πριν από τον πόλεμο και μετά τις παρεμβάσεις.
<https://www.centralberlin.de/blog/the-hansaviertel-west-berlins-answer-to-karl-marx-allee/>

⁷⁰⁴ Κούκης Γ., «IBA. Κτίριο και αστικός χώρος», *Συμμετρία*, Αθήνα 2000, σελ. 11

294. Η ευρύτερη πολεοδομική οργάνωση της Hansaviertel.

Πηγή φωτογραφιών: Κούκης Γ., «IBA. Κτίριο και αστικός χώρος», *Συμμετρία*, 2000, σελ. 13

Η σταδιακή κατεδάφιση του τείχους ξεκίνησε το 1989, μετά από μαζικές και δυναμικές κινητοποιήσεις των πολιτών για εκδημοκρατισμό και ελευθερία διακίνησης. Έκτοτε, ελάχιστα τμήματά αυτού διασώθηκαν, ενώ τα φιλόδοξα δημοτικά προγράμματα ανοικοδόμησης που κατά καιρούς υλοποιήθηκαν, είχαν ως αποτέλεσμα την αλλοίωση του παλιού ιστού και την επιλεκτική διατήρηση αυτού, προκαλώντας οριστική απώλεια των τεκμηρίων του παρελθόντος. Κάποια μεμονωμένα μνημεία αναστηλώθηκαν και ξαναχτίστηκαν⁷⁰⁵, ενώ πολλές σύγχρονες κατασκευές πήραν τη θέση των παλιών.

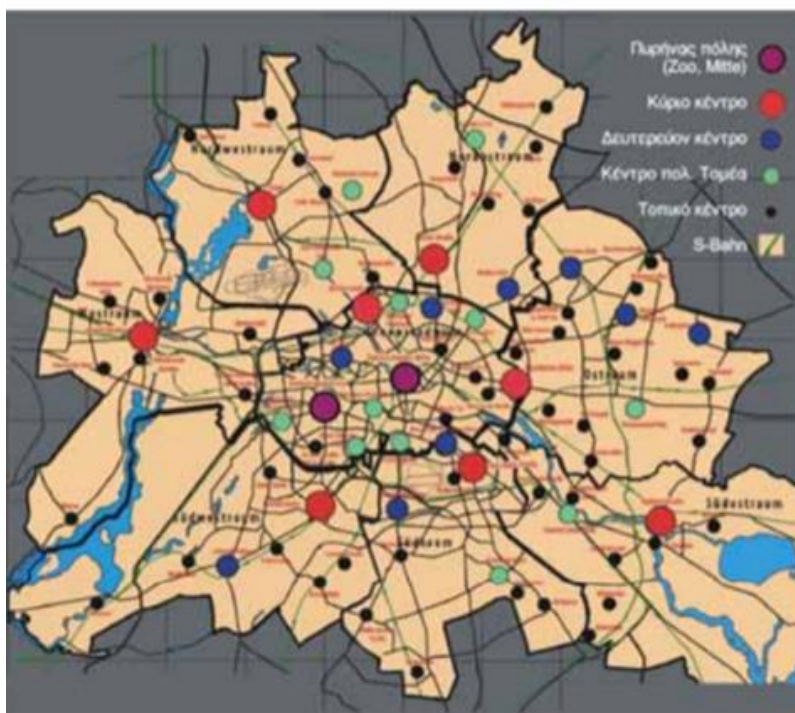
Σήμερα, η ενοποιημένη πλέον πόλη του Βερολίνου έχει δεχθεί πλήθος επεμβάσεων⁷⁰⁶ και αναπλάσεων οι οποίες έχουν αλλοιώσει σημαντικά το χαρακτήρα και την ιστορία της διαιρεμένης πόλης. Παρά τις προσπάθειες για επανασυγκόλληση των δυο τμημάτων και τη δημιουργία νέου κέντρου πόλης με μεταμοντέρνα κτίρια, εξακολουθεί και υπάρχει έντονη χωροκοινωνική πόλωση. Τα σωζόμενα στοιχεία από το παρελθόν είναι ελάχιστα και η τάση και επιθυμία για ανανέωση και παρέμβαση⁷⁰⁷

⁷⁰⁵ Όπως το Ράιχσταγκ (το γερμανικό κοινοβούλιο), η Εθνική Πινακοθήκη και η Όπερα.

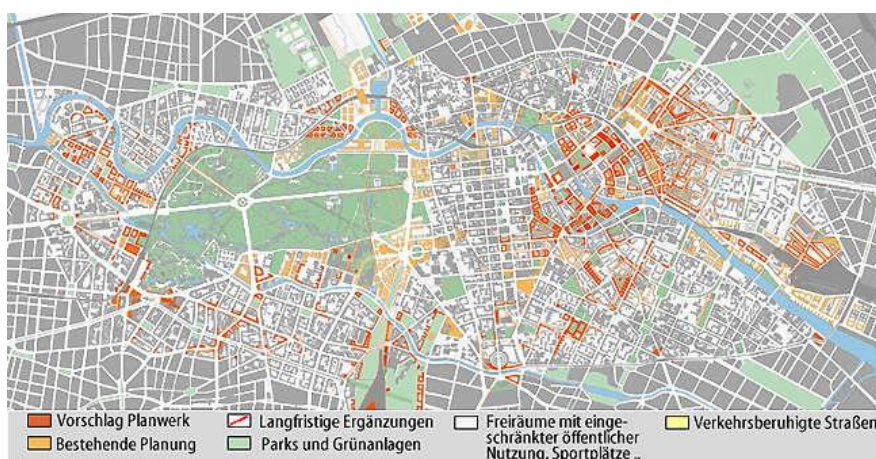
⁷⁰⁶ Στόχος πολλών παρεμβάσεων υπήρξε η πυκνώση της πόλης στα υπάρχοντα αστικά κενά, η βελτίωση των δημόσιων χώρων και η ανακαίνιση των παλαιών κτηρίων. Καλαντίδης Α., «Η πόλη της κρίσης: Νέες προκλήσεις για τον αστικό σχεδιασμό στο Βερολίνο», *Αρχιτέκτονες*, Τεύχος 80. Περίοδος Β. Αθήνα, Ιούλιος /Αύγουστος 2010, σελ. 35.

⁷⁰⁷ Προγράμματα δράσης όπως η *κοινωνική πόλη*, έχοντας ως εργαλείο τη *διαχείριση γειτονιάς*, επικεντρώνονται στους τόπους της καθημερινότητας, ενσωματώνουν τις πρωτοβουλίες των κατοίκων και δίνουν έμφαση στην κοινωνική και λιγότερο στην υλικοτεχνική διάσταση του χώρου. Όπ. παρ. σελ. 36.

είναι εμφανής από τα συνεχώς επικαιροποιημένα αναπτυξιακά⁷⁰⁸ (Stadtentwicklungspläne) σχέδια της πόλης. Οι βασικότερες κατευθύνσεις και στόχοι των τελευταίων είναι η διατήρηση της πολυκεντρικής δομής και η ενίσχυση των κέντρων του Βερολίνου, η ανάμειξη χρήσεων γης, η ανάπλαση περιοχών κατοικίας και η βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου πρασίνου και αναψυχής.

295. Πολυκεντρική δομή και ενίσχυση των κέντρων της πόλης του Βερολίνου
 Σερράος Κ., *Μητροπολιτικός σχεδιασμός στο Βερολίνο*, σελ. 5

296. Γενικό σχέδιο ανάπλασης της πόλης
http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/planwerke/de/planwerk_innenstadt/planungsprozess/

⁷⁰⁸ Σερράος Κ., *Μητροπολιτικός σχεδιασμός στο Βερολίνο. Στόχοι και παρεμβάσεις*. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας II. Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Αθήνα 2005, σελ. 11.

Όπως είναι σαφές από τα παραπάνω, η σημερινή εικόνα της πόλης περιλαμβάνει ανθρώπινες δράσεις⁷⁰⁹ και πολλά ίχνη της ιστορίας και του παρελθόντος, τα οποία άλλοτε διατηρούνται, συνυπάρχουν και ενσωματώνονται στη σημερινή ζωή και στη σημερινή ταυτότητα της πόλης και άλλοτε καταστρέφονται, απομακρύνονται και δίνουν τη θέση τους σε άλλα ίχνη νεότερα, πιο πρόσφατα. Η πόλη ως φορέας μνήμης και κοινωνικών αξιών, διαμορφώνεται μέσα στο χρόνο και μετασχηματίζεται προσπαθώντας να προσαρμοστεί στις σύγχρονες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες.

⁷⁰⁹ Σ. Σταυρίδης, *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*, Αθήνα 2006, σελ. 21.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ**

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, UNESCO**

Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό ή όπως οι περισσότεροι τον γνωρίζουμε ως **UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization**, ιδρύθηκε μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και συγκεκριμένα στις 16 Νοεμβρίου του 1945.

Αρχικά, 37 κράτη υπέγραψαν την ιδρυτική πράξη του Οργανισμού, ενώ ένα χρόνο αργότερα, όταν αυτή τέθηκε σε ισχύ, επικυρώθηκε από 20 συνολικά κράτη⁷¹⁰-μέλη.

Η UNESCO είναι ένας Διακυβερνητικός Οργανισμός ο οποίος έχει την έδρα του στο Παρίσι και διαθέτει 73 παραρτήματα σε ολόκληρο τον κόσμο. Σκοπός⁷¹¹ της, είναι η εγκαθίδρυση της ειρήνης στις ψυχές των ανθρώπων και όπως δηλώνεται και στο καταστατικό του οργανισμού: *‘καθώς οι πόλεμοι ξεκινούν στο μυαλό των ανθρώπων, στο μυαλό των ανθρώπων πρέπει να κατασκευαστούν και τα μέσα υπεράσπισης της ειρήνης’*.

Εδώ και πολλά χρόνια, ο Οργανισμός λειτουργεί με στόχο τη διάδοση πληροφοριών και γνώσεων στους τομείς της **εκπαίδευσης**, του **πολιτισμού**, της **επιστήμης** και της **επικοινωνίας** και ταυτόχρονα προσπαθεί να *προάγει τον παγκόσμιο σεβασμό για τη δικαιοσύνη, τον κανόνα δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, οι οποίες πρέπει να εξασφαλίζονται για τους ανθρώπους όλου τον κόσμο, χωρίς διακρίσεις φυλής, γλώσσας, φύλου ή θρησκείας.*

⁷¹⁰ Τα κράτη, με τη σειρά που επικύρωσαν την Ιδρυτική Πράξη της UNESCO, είναι τα ακόλουθα: Ηνωμένο Βασίλειο, Νέα Ζηλανδία, Σαουδική Αραβία, Νότιο-Αφρικανική Ένωση, Αυστραλία, Ινδία, Μεξικό, Γαλλία, Δημοκρατία του Άγιου Δομίνικου, Τουρκία, Αίγυπτος, Νορβηγία, Καναδάς, Κίνα, Δανία, Η.Π.Α., Τσεχοσλοβακία, Βραζιλία, Λίβανος, Ελλάδα. Παπαδοπούλου Δ., *Η συμβολή της UNESCO στην οικοδόμηση της ειρήνης*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έδρα UNESCO.

⁷¹¹ <http://whc.unesco.org/en/about/>

Σήμερα⁷¹² ο αριθμός των μελών του Οργανισμού φθάνει τα 193 (και 11 αναπληρωματικά). Τα περισσότερα κράτη-μέλη έχουν συστήσει τη δική τους εθνική⁷¹³ επιτροπή, η οποία απαρτίζεται από ακαδημαϊκούς, επιστήμονες και διανοούμενους και ρόλος της είναι να συμβάλλει στην εξέλιξη, υλοποίηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων της UNESCO.

Εκτός από τα προγράμματα δράσης σε θέματα εκπαίδευσης, φυσικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, επικοινωνίας και πληροφόρησης, η UNESCO έχει εξίσου σημαντικό έργο στον τομέα της **πολιτιστικής ανάπτυξης και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Μετά από εξήντα επτά χρόνια από την ίδρυσή της, η UNESCO μέσω⁷¹⁴ των διαφόρων συμβάσεων, διακηρύξεων και συστάσεων, έχει καταφέρει να καλύψει όλα τα θέματα που αφορούν την προστασία τόσο των απλών, όσο και των άυλων πολιτιστικών αγαθών και να υποστηρίξει τα μέλη της στις προσπάθειες που κάνουν για να διασώσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά.

Τα τρία σημαντικότερα έγγραφα – κανόνες – εργαλεία στα οποία στηρίζονται οι περισσότερες δράσεις του Οργανισμού για τα θέματα πολιτισμού είναι:

- η **Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς**, που υιοθετήθηκε το **1972**
- η **Συνθήκη για την προστασία των άυλων πολιτιστικών αγαθών**, το **2003**
- και η **Συνθήκη για την προστασία και την προώθηση της ποικιλίας των πολιτιστικών εκφράσεων**, που υιοθετήθηκε το **2005**

Κατά τη διάρκεια των δυο πρώτων δεκαετιών, στόχος του Οργανισμού και κυρίως της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς η οποία και χειρίζεται τα θέματα προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, υπήρξε η δημιουργία της λίστας – καταλόγου με τα μνημεία και τις τοποθεσίες Παγκόσμιας κληρονομιάς και η προσέλκυση ολοένα και περισσότερων κρατών-μελών. Στη συνέχεια, στη δεκαετία του 1990 δόθηκε έμφαση στην ανάπτυξη των βασικών στρατηγικών κατευθύνσεων και στην εξισορρόπηση της παρουσίασης των πολιτισμών και των διαφορετικών ειδών τη πολιτιστικής κληρονομιάς από τις περιφέρειες ολόκληρου του κόσμου. Η

⁷¹² Νοέμβριος 2019

⁷¹³ http://www.smartvision.gr/UNESCO/national_commissions.htm

⁷¹⁴ Matsuura K., Γενικός Διευθυντής της UNESCO, *World Heritage. Challenges for the Millennium*, France 2007, σελ. 7

πολιτιστική κληρονομιά αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό⁷¹⁵ παράγοντα για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη του κάθε κράτους και πρέπει να προστατευθεί και να διαβιβαστεί⁷¹⁶ στις νεότερες γενεές.

Σήμερα, τα σημαντικότερα υπο-προγράμματα⁷¹⁷ στον τομέα του πολιτισμού, τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και έρευνας πολλών επιστημόνων, είναι ο **πολιτιστικός τουρισμός**, η **βιομηχανική κληρονομιά**, η **προστασία της παγκόσμιας κληρονομιάς**, οι **τέχνες** και η **δημιουργικότητα**, τα **μουσεία** και η **προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας**. Στόχος όλων των προγραμμάτων αυτών είναι η διατήρηση και ο σεβασμός του πολιτισμού της κάθε χώρας, η προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, η διαφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς του κάθε τόπου και η ανταλλαγή γνώσεων και πληροφοριών που αφορούν σε διάφορα θέματα πολιτισμού.

Συγκεκριμένα, η συμβολή της UNESCO στην προστασία της παγκόσμιας κληρονομιάς, τόσο της πολιτιστικής όσο και της φυσικής, είναι τεράστια. Από το 1972 που υπεγράφη η **Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς**, η UNESCO δεν έχει σταματήσει να προτρέπει και να ενθαρρύνει τις χώρες να παίρνουν μέτρα για τη διάσωση και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η αποστολή της⁷¹⁸, βασιζόμενη στις τέσσερις κύριες στρατηγικές κατευθύνσεις, τα γνωστά '4 Cs'⁷¹⁹, έχει στόχο:

- να ενθαρρύνει χώρες ώστε να υπογράψουν τη συγκεκριμένη Συνθήκη και να εξασφαλίσει την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς τους
- να ενθαρρύνει τις χώρες-μέλη της να προτείνουν τοποθεσίες που ανήκουν σε εθνικό έδαφος, για να συμπεριληφθούν στη λίστα που έχει οργανώσει με τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς

⁷¹⁵ Πρεσβευτής G. Moscato, Υπεύθυνος στη μόνιμη αντιπροσωπεία της Ιταλίας στην UNESCO. *World Heritage. Challenges for the Millennium*, France 2007, σελ. 11.

⁷¹⁶ Bandarin F., Διευθυντής του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. *World Heritage. Challenges for the Millennium*, France 2007, σελ. 18.

⁷¹⁷ <http://portal.UNESCO.org/culture>

⁷¹⁸ <http://whc.UNESCO.org/en/about/>

⁷¹⁹ Τα '4 Cs' υιοθετήθηκαν το 2002 με τη Διακήρυξη της Βουδαπέστης: Credibility, Conservation, Capacity-Building και Communication. Bandarin F., Διευθυντής του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. *World Heritage. Challenges for the Millennium*, France 2007, σελ. 18.

- να ενθαρρύνει τις χώρες-μέλη της, να θεσπίσουν σχέδια διαχείρισης και να δημιουργήσουν συστήματα αναφοράς για την προστασία και τη διατήρηση των τόπων με παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά
- να βοηθήσει τις χώρες-μέλη της όσον αφορά την παροχή τεχνικής βοήθειας και επαγγελματικής εκπαίδευσης για θέματα προστασίας
- να παρέχει άμεση βοήθεια σε τόπους με παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά που βρίσκονται σε κίνδυνο (π.χ στο φράγμα Ασουάν)
- να υποστηρίζει τις χώρες-μέλη της, ώστε να ενημερώνουν το κοινό για τις δράσεις με σκοπό την προστασία της κληρονομιάς
- να βοηθήσει έτσι ώστε το κοινό να συμμετέχει ενεργά για την προστασία της κληρονομιάς ενός τόπου
- να ενθαρρύνει τη διεθνή συνεργασία σε θέματα προστασίας

ΛΙΣΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η οργάνωση της λίστας με την παγκόσμια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, ξεκίνησε με πρωτοβουλία της UNESCO το 1978. Σύμφωνα με τη **Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς**, η οποία υιοθετήθηκε από την UNESCO το 1972, η πολιτιστική Κληρονομιά περιλαμβάνει⁷²⁰:

- α) **μνημεία**: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από άποψης της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης
- β) **σύνολα οικοδομημάτων**: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών), τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσεώς τους, έχουν παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης
- γ) **τοπία**: έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων τα οποία έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογικής και ανθρωπολογική.

Αντίστοιχα, η **φυσική κληρονομιά** περιλαμβάνει τα:

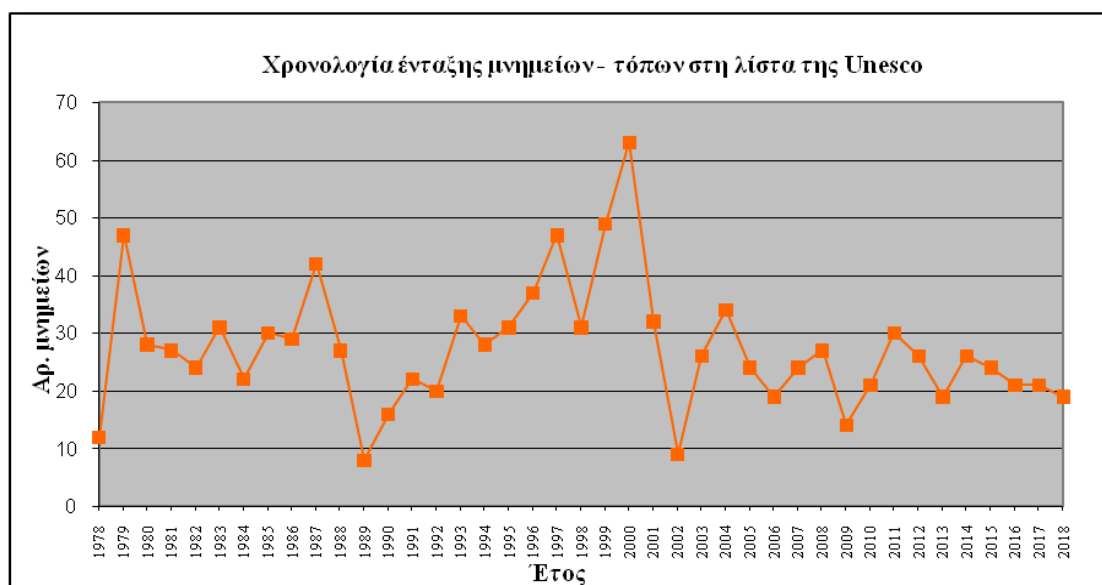
- α) **φυσικά μνημεία**: τα οποία αποτελούνται από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τέτοιων σχηματισμών παγκόσμιας αξίας από άποψη αισθητική ή επιστημονική

⁷²⁰ UNESCO, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», World Heritage Centre, 10 July 2019, σελ.25.

β) γεωλογικούς ή φυσιογραφικούς σχηματισμούς και επακριβώς καθορισμένες εκτάσεις που αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκοσμίου αξίας από την άποψη της επιστήμης ή την ανάγκη διατήρησης

γ) φυσικά τοπία ή επακριβώς καθορισμένες φυσικές εκτάσεις παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, την ανάγκη διατήρησης ή του φυσικού κάλλους.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός των μνημείων και των τόπων που εντάχθηκαν στη λίστα της UNESCO ανά έτος από το 1978 μέχρι τον Ιούνιο του 2018.

Διάγραμμα 15. Πηγή στοιχείων: <http://www.UNESCO.org/en/list>

Σήμερα⁷²¹, στη λίστα αυτή υπάρχουν συνολικά **1121** τόποι αρχαιολογικής, ιστορικής, φυσικής και πνευματικής σπουδαιότητας, εκ των οποίων οι **869** είναι πολιτιστικοί, οι **213** είναι φυσικοί και οι **39** μικτοί και μοιράζονται σε **167** μέλη-κράτη.

Διάγραμμα 16. Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Πηγή στοιχείων: <http://www.UNESCO.org>

⁷²¹ Νοέμβριος 2019

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω στοιχεία, στη λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς δεν υπάρχει ισορροπία μεταξύ των εγγεγραμμένων πολιτιστικών και φυσικών τόπων-μνημείων, γεγονός που έχει απασχολήσει⁷²² πολλές φορές την Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Μάλιστα, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες έγινε ιδιαίτερα αντιληπτή η έκταση του προβλήματος. Συγκεκριμένα, υπάρχουν πολλά κενά σε κάποιες κατηγορίες πολιτιστικών τόπων, όπως η σύγχρονη ή η προϊστορική κληρονομιά και πολλές ελλείψεις και προβλήματα σε κατηγορίες φυσικών τοπίων, όπως τα συστήματα λιμνών, οι τούντρες, οι τροπικές πεδιάδες και οι πολικές έρημοι.

Παράλληλα, ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα μισά σε αριθμό μνημεία της λίστα βρίσκονται στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μια ισορροπημένη κατανομή αυτών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Τα **κριτήρια**⁷²³ σύμφωνα με τα οποία μια τοποθεσία ή ένα μνημείο μπορεί να ενταχθεί στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς, είναι τα εξής⁷²⁴:

- i. να αντιπροσωπεύει ένα μοναδικό καλλιτεχνικό επίτευγμα, ένα αριστούργημα του δημιουργικού πνεύματος του ανθρώπου
- ii. να έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση για ένα χρονικό διάστημα ή σε μία πολιτιστική περιοχή του κόσμου, στις εξελίξεις της αρχιτεκτονικής, της μνημειακής τέχνης ή της πολεοδομίας και της χωροταξίας
- iii. να αποτελεί μία μοναδική, ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία μιας πολιτιστικής παράδοσης ή ενός πολιτισμού που υφίσταται ή που έχει εξαφανισθεί
- iv. να είναι ένα εξαιρετικό δείγμα ενός τύπου κτιρίου ή αρχιτεκτονικού συνόλου ή τοπίου, που απεικονίζει σημαντικό στάδιο της ανθρώπινης ιστορίας
- v. να είναι ένα εξαιρετικό δείγμα ενός παραδοσιακού οικισμού ή μιας χρήσης γης ή θάλασσας που αντιπροσωπεύει ένα πολιτισμό ή πολιτισμούς ή την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον του
- vi. να συνδέεται άμεσα ή απτά με γεγονότα ή ζωντανές παραδόσεις, με ιδέες ή με πεποιθήσεις, με καλλιτεχνικά ή λογοτεχνικά έργα εξαιρετικής οικουμενικής αξίας

⁷²² Bandarin F., Διευθυντής του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. *World Heritage. Challenges for the Millennium*, France 2007, σελ. 20.

⁷²³ <http://whc.UNESCO.org/en/criteria/>

⁷²⁴ Μυλωνόπουλος Δ., *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς σε περίοδο εχθροπραξιών*. Φεβρουάριος 2007, www.nomosphysis.org.gr

vii. να περιλαμβάνει μοναδικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής σημασίας ή

viii. να αποτελεί μοναδικό παράδειγμα που αντιπροσωπεύει σημαντική περίοδο της ιστορίας της γης, συμπεριλαμβανομένης της ιστορίας της ζωής, σημαντικών συνεχιζόμενων γεωλογικών διαδικασιών στη διαμόρφωση των τοπίων ή να διαθέτει σημαντικά γεωμορφολογικά ή φυσιογραφικά χαρακτηριστικά ή

ix. να αποτελεί μοναδικό παράδειγμα αντιπροσωπευτικό μιας σημαντικής και συνεχιζόμενης οικολογικής και βιολογικής εξέλιξης και ανάπτυξης του χερσαίου χώρου, των υδάτινων αποθεμάτων, των παράκτιων και των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και των κοινοτήτων της χλωρίδας και πανίδας

x. να περιλαμβάνει τους σημαντικότερους φυσικούς βιότοπους για την επιτόπια συντήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που περιέχουν απειλούμενα είδη σημαντικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της συντήρησης

Στα κριτήρια αυτά λαμβάνονται επίσης υπόψιν η προστασία, η διαχείριση, η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα των τοποθεσιών.

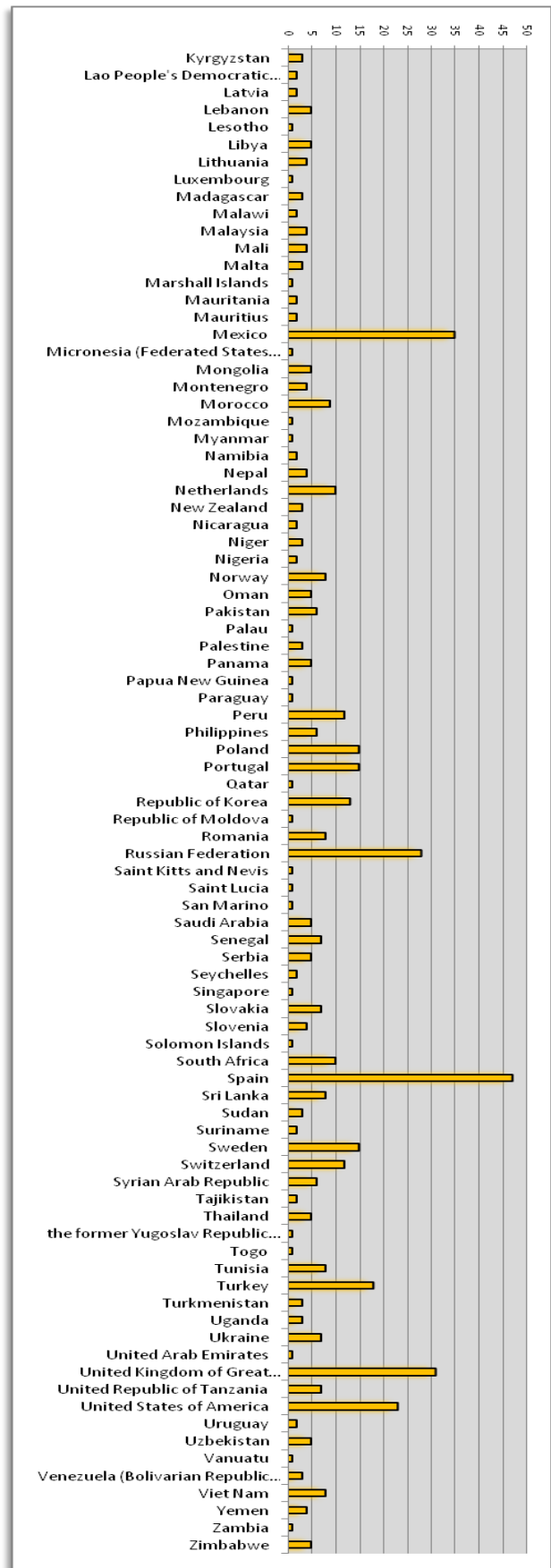
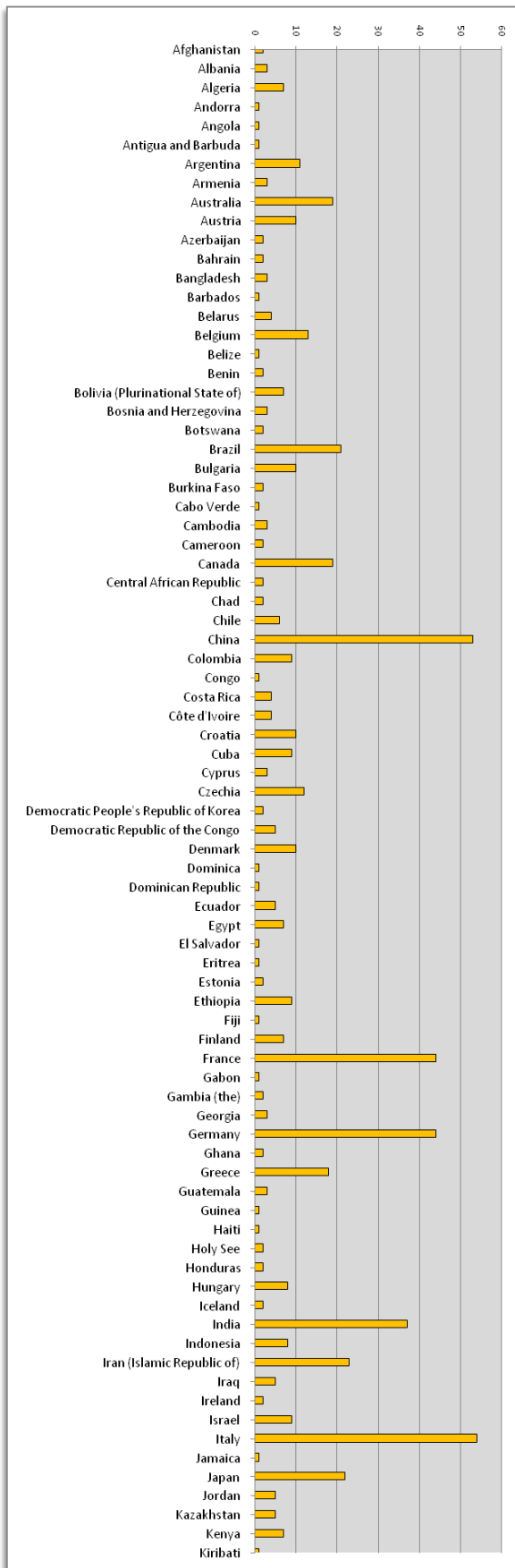
Μέχρι και το έτος 2004, τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία γινόταν η αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων για την πολιτιστική κληρονομιά ήταν έξι, ενώ αντίστοιχα για την φυσική κληρονομιά τα κριτήρια ήταν τέσσερα. Από το έτος 2005, μέχρι και σήμερα, με την υιοθέτηση των αναθεωρημένων κατευθυντήριων⁷²⁵ αρχών για την εφαρμογή της σύμβασης για την παγκόσμια κληρονομιά, τα πολιτιστικά και φυσικά κριτήρια φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

	Πολιτιστικά κριτήρια	Φυσικά κριτήρια
Κατευθυντήριες γραμμές 2002	(i) (ii) (iii) (iv) (v) (vi)	(i) (ii) (iii) (iv)
Κατευθυντήριες γραμμές 2005	(i) (ii) (iii) (iv) (v) (vi) (vii) (viii) (ix) (x)	

Πηγή στοιχείων: <http://www.UNESCO.org/en/criteria>

Στα γραφήματα που ακολουθούν παρουσιάζεται ο αριθμός των μνημείων που έχει εντάξει η κάθε μια από τις χώρες-μέλη της UNESCO και σύμφωνα με τα οποία είναι εμφανές ότι σημαντικές θέσεις κατέχουν η Ιταλία, η Ισπανία, η Κίνα, η Γερμανία και η Γαλλία.

⁷²⁵ UNESCO, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», World Heritage Centre, 10 July 2019, σελ.25.

Διαγράμματα 17& 18. Πηγή στοιχείων: <http://www.UNESCO.org/en/list>

Η διαδικασία

Κάθε Κράτος μέλος έχει δικαίωμα να υποβάλλει δυο προτάσεις κάθε χρόνο. Η μια πρόταση μπορεί να αφορά φυσικό τοπίο και η δεύτερη πολιτιστικό ή μεικτό (πολιτιστικό και φυσικό τοπίο). Απαραίτητη προϋπόθεση για την εγγραφή ενός φυσικού, πολιτιστικού ή μεικτού τοπίου στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς είναι η εγγραφή του στον **Ενδεικτικό Κατάλογο -‘Tentative List’** του κάθε Κράτους μέλους, ένα χρόνο πριν την οριστική πρόταση του Κράτους προς την UNESCO για την ένταξή του. Ο Ενδεικτικός Κατάλογος υποβάλλεται στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO και στην ουσία αποτελεί την προκαταρκτική κατάσταση των πολιτιστικών τοπίων που κάθε Κράτος μέλος επιθυμεί να εντάξει στη λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Την ευθύνη για την εγγραφή των τοπίων στον Ενδεικτικό Κατάλογο έχουν οι αρμόδιες υπηρεσίες κάθε Κράτους.

Συγκεκριμένα για τη χώρα μας, αρμόδιος φορέας είναι το Υπουργείο Πολιτισμού (Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων), το οποίο πολλές φορές συνεργάζεται με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και το Υπουργείο Γεωργίας.

Το Υπουργείο Πολιτισμού αφού συμπληρώσει ένα ειδικό έντυπο για κάθε τοπίο, το αποστέλλει στη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία για την UNESCO, η οποία με τη σειρά της το διαβιβάζει στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς για να το επικυρώσει.

Εντωμεταξύ, το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με τις αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων και τα υπόλοιπα εμπλεκόμενα, ανάλογα με το τοπίο υπουργεία, αναλαμβάνουν να καταρτίσουν ένα πλήρη φάκελο με τα στοιχεία του προς εγγραφή τοπίου και ο οποίος αφού ολοκληρωθεί αποστέλλεται μέσω της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας της UNESCO το αργότερο μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου κάθε έτους στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Στη συνέχεια, η Γραμματεία του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς είναι υποχρεωμένη να απαντήσει στο κράτος μέλος για την πληρότητα ή όχι του φακέλου μέχρι τις 15 Νοεμβρίου. Σε περίπτωση που ο φάκελος δεν είναι πλήρης, η Γραμματεία υποδεικνύει στο κράτος-μέλος τις ελλείψεις του, προκειμένου αυτό να προβεί στη συμπλήρωση των αιτουμένων στοιχείων.

Η τελική ημερομηνία υποβολής του φακέλου είναι η 1^η Φεβρουαρίου⁷²⁶ κάθε έτους. Σε περίπτωση που ο φάκελος και πάλι μετά την τελική υποβολή του δεν είναι πλήρης, ενημερώνεται το κράτος μέλος και έχει δικαίωμα να ξανά-υποβάλει το τοπίο που προτείνει προς ένταξη την επόμενη χρονιά. Αντίθετα, αν μετά τις τελικές διορθώσεις, πιστοποιηθεί ότι ο φάκελος είναι πλήρης, η Γραμματεία αναλαμβάνει να τον διαβιβάσει στους δυο συμβουλευτικούς μη κυβερνητικούς οργανισμούς της UNESCO για εκτίμηση. Οι φάκελοι με τα πολιτιστικά τοπία διαβιβάζονται στο Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) και αντίστοιχα οι φάκελοι με τα φυσικά τοπία διαβιβάζονται στη Διεθνή Ένωση για τη Φύση (UICN). Μετά την αξιολόγηση του φακέλου από τους συνεργαζόμενους μη κυβερνητικούς Οργανισμούς της UNESCO, ο τελευταίος αποστέλλεται στη Διεθνή Επιτροπή για την Πολιτιστική Κληρονομιά, η οποία και έχει τον τελικό λόγο για την εγγραφή των προτεινόμενων τοπίων στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Η Επιτροπή αυτή συνεδριάζει μια φορά το χρόνο και έχει δικαίωμα να αποδεχθεί ως έχει την πρόταση του Κράτους, να την απορρίψει ή να ζητήσει συμπληρωματικά στοιχεία.

Σε περίπτωση αποδοχής της πρότασης για ένταξη ενός τοπίου-μνημείου, οι υποχρεώσεις του κράτους-μέλους μετά την εγγραφή αυτού στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς δεν παύουν εδώ. Κάθε κράτος έχει υποχρέωση μέσω των τοπικών παραγόντων που διαχειρίζονται το εγγεγραμμένο τοπίο, να εξασφαλίζει την καλή κατάστασή του και να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα προστασίας και διαφύλαξης του. Η UNESCO από την πλευρά της, ελέγχει⁷²⁷ κάθε κράτος-μέλος με σκοπό να διατηρήσει την αξιοπιστία της λίστας και να εξασφαλίσει υψηλής ποιότητας προδιαγραφές προστασίας. Ο έλεγχος γίνεται κυρίως με δυο τρόπους: Αρχικά υπάρχει ο **Αναδραστικός έλεγχος – ‘Reactive Monitoring’**, έλεγχος δηλαδή των πράξεων του κράτους-μέλους, σε περίπτωση που παρουσιάζονται προβλήματα σε μια τοποθεσία παγκόσμιας κληρονομιάς. Παράλληλα, υπάρχουν και οι **περιοδικές αναφορές –‘Periodic Reporting’**, τις οποίες είναι υποχρεωμένο το κράτος-μέλος να συντάσσει κάθε έξι χρόνια και οι οποίες παρουσιάζουν την πορεία των έργων αποκατάστασης και συντήρησης, πιθανές αλλαγές στη νομοθεσία, στρατηγικές διαχείρισης και προστασίας.

⁷²⁶ UNESCO, «Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention», World Heritage Centre, 10 July 2019, σελ.35.

⁷²⁷ <http://whc.UNESCO.org/en/118/>

Σύμφωνα με τον Γενικό Διευθυντή του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, ο έλεγχος πρέπει να περιλαμβάνει και τα δυο προαναφερόμενα συστήματα, έτσι ώστε να παρέχεται βοήθεια και κατευθύνσεις σε κρίσιμες στιγμές, αλλά και για να υιοθετούνται γρήγορα στρατηγικές διάσωσης και προστασίας. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι περιοδικές αναφορές πρέπει να απλουστευθούν και να εστιάσουν περισσότερο στα κρίσιμα ζητήματα, έτσι ώστε να αναπτυχθεί ένα αποτελεσματικό σύστημα δεικτών, οι οποίοι θα είναι εύκολο να συλλεχθούν και να ερμηνευθούν.

Παράλληλα, θα πρέπει να δοθεί έμφαση σε θέματα που αναπτύσσονται και λαμβάνονται υπόψιν στη Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, όπως οι χρονοβόρες απειλές, οι φυσικές καταστροφές και η επιρροή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, είτε πρόκειται για τον τουρισμό, την αστικοποίηση ή τη μη ενεργή συμμετοχή των πολιτών. Σε περίπτωση που επιβεβαιωθεί ότι το Κράτος μέλος δεν ακολουθεί τους κανόνες προστασίας και ανάδειξης του τοπίου-μνημείου, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO έχει το δικαίωμα να διαγράψει το συγκεκριμένο τοπίο-μνημείο από τον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Τέλος, εξίσου σημαντική είναι η προσπάθεια της UNESCO με σκοπό τη διάσωση μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς που βρίσκονται σε κίνδυνο. Συγκεκριμένα, η UNESCO σε συνεργασία με το κράτος στο οποίο βρίσκεται το μνημείο ή η τοποθεσία που απαιτεί ιδιαίτερη προστασία, λαμβάνει μέτρα με σκοπό να προστατέψει τα πολιτιστικά αυτά αγαθά είτε από φυσικούς κινδύνους, όπως σεισμοί, πλημμύρες, φθορά από το χρόνο, είτε από κινδύνους ανθρωπογενούς προέλευσης, όπως η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη, οι ένοπλες συγκρούσεις ή οι πόλεμοι.

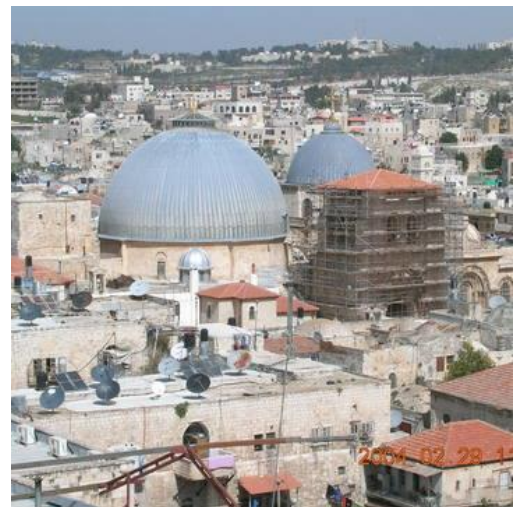

Διάγραμμα 19. Μνημεία σε κίνδυνο. Πηγή: World Heritage.Challenges for the Millennium, σελ.45

Σήμερα, στη λίστα⁷²⁸ των μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς που βρίσκονται σε κίνδυνο, υπάρχουν συνολικά **53 μνημεία**, μερικά εκ των οποίων είναι, η παλιά πόλη της Ιερουσαλήμ η οποία απειλείται από τις παράνομες ανασκαφές των Ισραηλινών, το εθνικό πάρκο Everglades στη Φλόριντα των Ην. Πολιτειών, το οποίο υπέστη εκτεταμένες ζημιές λόγω της γεωργικής και αστικής ανάπτυξης, η κοιλάδα Bamiyan στο Αφγανιστάν η οποία έχει υποστεί στρατιωτικές επιχειρήσεις και απειλείται από λεηλασίες και η αρχαιολογική ζώνη στην πόλη Chan Chan στο Περού, η οποία βρίσκεται σε κίνδυνο λόγω των ακραίων περιβαλλοντικών γεγονότων της περιοχής.

297. Η κοιλάδα Bamiyan στο Αφγανιστάν

298. Η παλιά πόλη της Ιερουσαλήμ και τα τείχη

299. Το Εθνικό Πάρκο Everglades στη Φλόριντα

300. Η αρχαιολογική Ζώνη Chan Chan στο Περού

Πηγή εικόνων 297-300: <http://www.unesco.org>

⁷²⁸ <http://whc.unesco.org/en/danger/>

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ, ICOMOS

Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών, γνωστό και ως **ICOMOS-International Council on Monuments and Sites**, είναι ένας διεθνής, μη κυβερνητικός οργανισμός που έχει ως σκοπό⁷²⁹ την προώθηση της θεωρίας της μεθοδολογίας, της τεχνολογίας και της ενημέρωσης για την προστασία και την ανάδειξη των ιστορικών μνημείων, συνόλων και τοποθεσιών των χωρών του κόσμου. Ιδρύθηκε το 1965, έχει την έδρα του στο Παρίσι και στηρίζει τις αποφάσεις και το έργο του στις αρχές που υιοθετήθηκαν το 1964 στο Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών διατήρησης στη Βενετία και στο κείμενο της **Διεθνής Χάρτας για τη συντήρηση και την αποκατάσταση των μνημείων και τοποθεσιών**.

Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών δρα ως τεχνικός σύμβουλος της UNESCO και συμμετέχει στις Επιστημονικές Επιτροπές⁷³⁰ για την ερμηνεία και την παρουσίαση των τοποθεσιών παγκόσμιας κληρονομιάς (ICIP), για την προστασία των οχυρωμάτων και της στρατιωτικής κληρονομιάς (ICOFORT) και για τα πολιτιστικά τοπία. Αποτελεί στην ουσία ένα δίκτυο ειδικών επιστημόνων για την προστασία και διάσωση κτιρίων, ιστορικών πόλεων, πολιτιστικών τόπων και αρχαιολογικών χώρων. Σήμερα, μέλη του Οργανισμού είναι πάνω από 7500 επιστήμονες από ολόκληρο τον κόσμο, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι αρχιτέκτονες, ιστορικοί, αρχαιολόγοι, γεωγράφοι, ιστορικοί τέχνης, ανθρωπολόγοι ή πολεοδόμοι.

Στη **Διεθνή Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς** η οποία επικυρώθηκε στο Παρίσι το 1972, το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών κατονομάζεται⁷³¹ ως ένας από τους τρεις επίσημους συμβουλευτικούς οργανισμούς της επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς μαζί με το Διεθνές Κέντρο Μελετών για τη συντήρηση και αποκατάσταση των πολιτιστικών αγαθών που εδρεύει στη Ρώμη και τη Διεθνή Ένωση για τη συντήρηση της φύσης και των φυσικών πόρων –IUCN που εδρεύει στην πόλη Gland της Ελβετίας.

⁷²⁹ <http://www.international.icomos.org/about.htm>

⁷³⁰ International Committee on Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites (ICIP), International Scientific Committee on Fortifications and Military Heritage (ICOFORT), International Scientific Committee on Cultural Landscapes.

⁷³¹ http://www.international.icomos.org/world_heritage/icomoswh_eng.htm

Στόχοι⁷³² του Συμβουλίου είναι:

- να συγκεντρώσει ειδικούς σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς από όλο τον κόσμο και να υπηρετήσει ως forum για επαγγελματικό διάλογο και ανταλλαγή γνώσεων
- να συγκεντρώσει, να αξιολογήσει και να διαδώσει πληροφορίες για τις αρχές, τις τεχνικές και τις πολιτικές προστασίας
- να επιτύχει τη συνεργασία με εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς και υπηρεσίες, με σκοπό να δημιουργηθεί και να υιοθετηθεί ένα βασικό κείμενο για την προστασία
- να εργαστεί για την υιοθέτηση και την εκτέλεση των διεθνών συμβάσεων που αφορούν την προστασία και την διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- να συμμετέχει στην οργάνωση προγραμμάτων εκπαίδευσης έτσι ώστε να υπάρξουν ειδικοί σε θέματα συντήρησης σε ολόκληρο τον κόσμο
- να μπορεί να εξασφαλίσει υψηλής ποιότητας επαγγελματίες και ειδικούς για το καλό της διεθνούς κοινότητας

Αναμφίβολα, μια από τις σημαντικότερες αρμοδιότητες του Συμβουλίου ICOMOS είναι η αξιολόγηση των υποψήφιων μνημείων και τοποθεσιών για την ένταξη στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς.

Όλα τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα να στείλουν τις προτάσεις⁷³³ τους στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO μέχρι την 1^η Φεβρουαρίου κάθε έτους. Οι ανώτεροι υπάλληλοι του Οργανισμού ελέγχουν την πληρότητα του φακέλου της υποψηφιότητας και στη συνέχεια έχουν την ευθύνη να την αποστείλουν στο Συμβούλιο του ICOMOS μέχρι τις 15 Μαρτίου του ίδιου έτους.

Από κει και πέρα, το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών ορίζει τους ειδικούς που θα ασχοληθούν με την κάθε υποψηφιότητα και συστήνονται δυο διαφορετικές επιτροπές για κάθε τοποθεσία. Η μεν πρώτη⁷³⁴ αναλαμβάνει να πιστοποιήσει την εξαιρετική παγκόσμια σημασία του μνημείου μέσα από βιβλιογραφικές αναφορές και έρευνα. Η δεύτερη επιτροπή αποτελείται από ειδικούς σε θέματα διαχείρισης και προστασίας και συνήθως οι τελευταίοι προέρχονται από την ίδια περιφέρεια (region) στην οποία ανήκει η τοποθεσία που εξετάζεται προς

⁷³² http://www.international.icomos.org/mission_eng.htm

⁷³³ Οπ. παρ.

⁷³⁴ Στην επιτροπή αυτή μπορεί να υπάρχουν άτομα που να μην είναι μέλη του ICOMOS.

ένταξη. Στη συνέχεια, οι δυο αξιολογήσεις λαμβάνονται από τη κεντρική γραμματεία του ICOMOS, η οποία τις επεξεργάζεται και παράγει μια προκαταρκτική αξιολόγηση και σύσταση, η οποία περιέχει μια σύντομη ιστορική αναφορά για την τοποθεσία, συνοψίζει τη νομοθεσία προστασίας και διαχείρισης και παρουσιάζει την γενική εικόνα της κατάστασης του μνημείου. Η αξιολόγηση αυτή παρουσιάζεται στην κεντρική επιτροπή παγκόσμιας κληρονομιάς του ICOMOS στις αρχές του Δεκεμβρίου, η οποία αποτελείται από 26 εκλεγμένα μέλη που προέρχονται από διαφορετικά μέρη του κόσμου και κατέχουν δεξιότητα και εμπειρία και σε δυο ή τρεις διεθνείς εμπειρογνώμονες, όλοι μέλη του ICOMOS, οι οποίοι έχουν εξειδίκευση στο συγκεκριμένο τομέα που αφορά τη φύση του μνημείου ή της τοποθεσίας.

Η επιτροπή λαμβάνει τις αποφάσεις της, τις οποίες και παρουσιάζει στο γραφείο της επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO τον Απρίλιο της επόμενης χρονιάς. Στο τελικό πλέον στάδιο, αφού εξεταστούν και επεξεργαστούν οι αποφάσεις και οι προτάσεις αυτές, γίνεται παρουσίαση της κάθε υποψηφιότητας στην επιτροπή Παγκόσμιας κληρονομιάς σε μια συνάντηση που γίνεται κάθε Ιούνιο σε διαφορετικές κάθε χρόνο τοποθεσίες και λαμβάνεται η τελική απόφαση για την ένταξη του μνημείου- τοποθεσίας στη λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, η συμβολή και η συμμετοχή του ICOMOS σε αυτή τη διαδικασία είναι τεράστια. Το Συμβούλιο έχει το δικαίωμα να κρίνει μια υποψηφιότητα και είτε να την αποδεχθεί ως έχει, είτε να την απορρίψει, είτε να την αναβάλει μέχρι να αποκτήσει τις επιπλέον πληροφορίες που επιθυμεί, είτε τέλος να αναφέρει ότι επιθυμεί μια επιπλέον συνάντηση με το κράτος που έχει θέσει την υποψηφιότητα, έτσι ώστε να τροποποιήσει ή να ζητήσει συμπληρωματικές πληροφορίες.

Παράλληλα, το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών έχει κατά καιρούς υιοθετήσει, προσπαθώντας να δημιουργήσει κάποια βασικά κείμενα νομοθεσίας και να καθιερώσει⁷³⁵ διεθνή πρότυπα για τη συντήρηση, την αποκατάσταση και τη διαχείριση του πολιτιστικού περιβάλλοντος, διάφορους Καταστατικούς Χάρτες

⁷³⁵ Συμεωνίδης Π., *Παγκόσμιοι Οργανισμοί και Πολιτιστική κληρονομιά*, http://www.lib.teiser.gr/gr/Symeonidis_Icomos.ppt, σελ. 2

(εξειδικευμένα κείμενα) για θέματα προστασίας και συντήρησης. Οι σημαντικότεροι εξ' αυτών, εκτός από την Χάρτα της Βενετίας, είναι οι εξής:

- Η Χάρτα της Φλωρεντίας για τους Ιστορικούς κήπους, 1981
- Η Χάρτα της Ουάσιγκτον για την προστασία των ιστορικών πόλεων και των αστικών περιοχών, 1987
- Η Χάρτα για την προστασία και τη διαχείριση των Αρχαιολογικών Χώρων, στη Λωζάνη, 1990
- Η Χάρτα για την προστασία και τη διαχείριση της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς, στη Σόφια, 1996
- Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, στο Μεξικό, 1999
- Η Χάρτα για την κτισμένη λαϊκή – (παραδοσιακή) κληρονομιά, στο Μεξικό, 1999
- Η Χάρτα για τις πολιτιστικές διαδρομές, στον Καναδά, 2008
- Αρχές για την προστασία και διαχείριση ιστορικών πόλεων, τόπων και αστικών περιοχών, στη Βαλέτα, 2011
- Αρχές για τη συντήρηση ξύλινων ιστορικών κατασκευών στο Μεξικό, 1999
- Αρχές για την ανάλυση, προστασία και κατασκευαστική αποκατάσταση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στη Ζιμπάμπουε, 2003
- Αρχές για τη διατήρηση και την προστασία/ αποκατάσταση τοιχογραφιών, στη Ζιμπάμπουε, 2003
- Οδηγίες για τη μόρφωση και την εκπαίδευση σε θέματα προστασίας μνημείων, συνόλων και τοποθεσιών, στη Σρι Λάνκα, 1993
- Το Έγγραφο της Νάρα (Ιαπωνία) για την αυθεντικότητα, 1994

Τα εξειδικευμένα αυτά κείμενα έχουν ως στόχο⁷³⁶ να θέσουν τις βασικές προδιαγραφές για το τί πρέπει να κάνουμε, πώς πρέπει να το κάνουμε και γιατί πρέπει να το κάνουμε, έτσι ώστε να σώσουμε και να προστατέψουμε την αρχιτεκτονική και αρχαιολογική μας κληρονομιά.

⁷³⁶ Αγκριαντώνης Ν., «Χάρτες και Κείμενα Θέσεων για την Προστασία και τον Πολιτισμό», *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές- το παράδειγμα της Σπάρτης*. Σπάρτη, 18-20 Φεβρουαρίου 1994.

Εθνική επιτροπή του ICOMOS έχει δικαίωμα να συστήσει κάθε χώρα μέλος της UNESCO. Σήμερα, υπάρχουν συνολικά 110 τμήματα του ICOMOS σε ολόκληρο τον κόσμο. Το καθένα από αυτά υιοθετεί τους δικούς του κανόνες και επεξεργάζεται τα δικά του προγράμματα, σύμφωνα όμως πάντα με τους στόχους και τους σκοπούς του διεθνούς ICOMOS, οι δραστηριότητες του οποίου καθορίζονται από το Καταστατικό⁷³⁷ του Οργανισμού.

Στη χώρα μας, το **ελληνικό**⁷³⁸ **τμήμα** του **ICOMOS** ιδρύθηκε το 1972. Αρχικά συστάθηκε ως Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, αλλά από το 1992 μέχρι και σήμερα δρα ως ανεξάρτητος επιστημονικός οργανισμός. Το Ελληνικό Τμήμα του ICOMOS έχει την έδρα του στην Αθήνα, αλλά περιφερειακά τμήματα υπάρχουν επίσης στη Θεσσαλονίκη, στις Αρχάνες της Κρήτης, στη Βέροια και το Αγρίνιο. Απαριθμεί πάνω από 780 μέλη και οι ειδικότητες των μελών του είναι κυρίως αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, τοπογράφοι, πολεοδόμοι, καθώς και αρχαιολόγοι ή ιστορικοί. Διοικείται από 18μελές συμβούλιο το οποίο εκλέγεται κάθε τρία χρόνια και συνεργάζεται στενά με το Τεχνικό Επιμελητήριο και άλλους Επιστημονικούς φορείς.

Σύμφωνα με το Καταστατικό⁷³⁹ του Οργανισμού, σκοποί και δραστηριότητές του είναι:

- Η προώθηση και ενίσχυση των κατάλληλων, κατά περίπτωση, μέτρων για την προστασία και ανάδειξη των Μνημείων και των Τοποθεσιών κυρίως με την προαγωγή, διάδοση και εφαρμογή μελετών, επιστημονικών, τεχνικών και τεχνολογικών μεθόδων που εξυπηρετούν τους σκοπούς αυτούς
- Η ενημέρωση και η ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τα Μνημεία και τις Τοποθεσίες ως και τη γενικότερη Πολιτιστική Κληρονομιά του τόπου μας και τη διάσωσή της. Για το σκοπό αυτό το Ελληνικό Τμήμα επιδιώκει την ενεργοποίηση ολόκληρης της κοινωνίας, των Οργανισμών Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, τοπικών πολιτιστικών συλλόγων, οικολογικών και περιβαλλοντικών οργανώσεων, σωματείων και άλλων συλλογικών φορέων ή ατόμων.

⁷³⁷ Το Καταστατικό του Οργανισμού υιοθετήθηκε στην 5^η Γενική Συνέλευση της Μόσχας στις 22 Μαΐου 1978.

⁷³⁸ <http://www.icomoshellenic.gr/gr/index.htm>

⁷³⁹ <http://www.icomoshellenic.gr/docs/katastatiko.doc>

- Η υποβολή προτάσεων και η προώθηση ανάλογων ενεργειών στις αρμόδιες υπηρεσίες και Αρχές τη Πολιτείας και στους σχετικούς διεθνείς οργανισμούς για την προστασία, τη διάσωση και την ανάδειξη Μνημείων και Τοποθεσιών, ευκαιριακά ή σε μόνιμη βάση, ενδεχόμενα και με την ιδιότητα του ειδικού συμβούλου του Κράτους και της Ελληνικής Επιτροπής της UNESCO.
- Η μετεκπαίδευση και εξειδίκευση επιστημόνων - μελών του, διαφόρων ειδικοτήτων, σχετικά με τις τεχνικές της προστασίας, συντήρησης, αποκατάστασης και ανάδειξης των μνημείων και της διάσωσης, προστασίας και ανάδειξης των Τοποθεσιών, με την οργάνωση επιστημονικών σεμιναρίων και μαθημάτων, ή τη συμμετοχή του σε αυτά και με την παροχή υποτροφιών για μεταπτυχιακές σπουδές σε Σχολές του εσωτερικού ή του εξωτερικού, με αντικείμενο την εν γένει προστασία των Μνημείων και Τοποθεσιών. Για το σκοπό αυτό το Ελληνικό Τμήμα επιδιώκει την ένταξή του σε επιστημονικά και εκπαιδευτικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της UNESCO και άλλων οργανισμών.
- Η σύνταξη συστηματικών καταλόγων, ευρετηρίων, τοπογραφικών και φωτογραμμετρικών χαρτών, φωτογραφικών αρχείων και άλλων στοιχείων σχετικών με τα Μνημεία και τις Τοποθεσίες.
- Η δημιουργία αρχείου ρυθμολογικών και κατασκευαστικών στοιχείων της αρχιτεκτονικής παράδοσης του τόπου μας.
- Η συνεργασία κάθε μορφής με τα Εθνικά Τμήματα του ICOMOS όλων των χωρών και κατά προτεραιότητα των γειτονικών για την προώθηση προγραμμάτων και κοινών στόχων. Στη συνεργασία, επίσης, με τα αρμόδια όργανα του ICOMOS, για την εφαρμογή των αποφάσεων των Γενικών Συνελεύσεων και των προγραμμάτων που προτείνονται από την Συμβουλευτική και την Εκτελεστική Επιτροπή του ICOMOS.
- Η συνεργασία με τα αρμόδια όργανα της UNESCO, του Διεθνούς Κέντρου για τη Συντήρηση των Πολιτιστικών Έργων (ICCROM), του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος (ΤΕΕ) και των άλλων διεθνών και εθνικών οργανισμών που έχουν παρεμφερείς σκοπούς.
- Η δημιουργία και ο εμπλουτισμός Βιβλιοθήκης και Κέντρου τεκμηρίωσης με σχετικό βιβλιογραφικό υλικό, ώστε μέσω αυτών να υπάρχει συνεχής ενημέρωση των μελών του και των ενδιαφερομένων φορέων και πολιτών, για τις διεθνείς

εξειλίξεις στην τεχνολογία και τις μεθόδους προστασίας και συντήρησης των Μνημείων και των Τοποθεσιών.

- Η δημοσίευση ή υποβοήθηση δημοσιεύσεων επιστημονικού ή ενημερωτικού περιεχομένου σχετικών με θέματα προστασίας και συντήρησης Μνημείων και Τοποθεσιών και προαγωγής και διάδοσης των σκοπών του «Ελληνικού Τμήματος του ICOMOS».
- Η δημιουργία ενός πλαισίου εποικοδομητικού διαλόγου και ανταλλαγής επιστημονικών γνώσεων και εμπειριών, σε εθνικό, βαλκανικό και γενικότερα διεθνές επίπεδο, σχετικά με τις αρχές και τα τεχνικά, νομοθετικά και διοικητικά μέσα για την προστασία, την αποκατάσταση, την ανάδειξη και τη διαχείριση των Μνημείων και Τοποθεσιών.

Εκπρόσωποι του ελληνικού τμήματος του ICOMOS συμμετέχουν σε διεθνείς επιστημονικές επιτροπές που έχουν ως αντικείμενο μελέτης την αρχαιολογική ή παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τις πολιτιστικές διαδρομές και τον πολιτιστικό τουρισμό, τις ιστορικές πόλεις και την αρχιτεκτονική του 20^{ου} αιώνα, τις τοιχογραφίες και τις βραχογραφίες, την υποβρύχια κληρονομιά και τη νομοθεσία προστασίας, τα βιτρώ και τις κατασκευές από ξύλο, την εκπαίδευση και την οικονομία των επεμβάσεων.

Παράλληλα, το ελληνικό τμήμα του ICOMOS ενεργεί καθημερινά για την προστασία και διάσωση των μνημείων του ελληνικού χώρου, διοργανώνοντας εκδηλώσεις, συμμετέχοντας σε συναντήσεις με το Υπουργείο Πολιτισμού, δημοσιοποιώντας και εκφράζοντας τις αντιρρήσεις του για θέματα όπως η ανέγερση ξενοδοχείου στο νησί της Ύδρας, ο κίνδυνος καταστροφής του αρχαίου νεκροταφείου στον Κεραμεικό από τη διάνοιξη του μετρό και οι επιχωματώσεις και το μπάζωμα των τειχών του Πειραιά με σκοπό τη δημιουργία νέας λεωφόρου. Επίσης, έχει ασχοληθεί συστηματικά με παρεμβάσεις για την προστασία της Άνω πόλης Θεσσαλονίκης, έχει πάρει θέση για την προστασία των αρχαιοτήτων στο οικόπεδο του Μακρυγιάννη και για τους κινδύνους που ενείχε η κατασκευή νέου αρχαιολογικού μουσείου σε άμεση γειτνίαση με την Ακρόπολη, για την κατεδάφιση του συγκροτήματος των προσφυγικών κατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, για την προστασία της Μακρονήσου και για πάρα πολλά άλλα θέματα.

Εκτός από το πρόγραμμα για την προστασία και τη διάσωση των ελληνικών μνημείων και τοποθεσιών, στις δραστηριότητες του ελληνικού τμήματος του ICOMOS περιλαμβάνονται τα εξής προγράμματα:

- **Νέες πόλεις πάνω σε παλιές**

Για το πρόγραμμα αυτό έχει διοργανωθεί μια σειρά επιστημονικών συνεδρίων, στα οποία εξετάστηκαν συστηματικά και τέθηκαν ερωτήματα για την ανάπτυξη των ελληνικών ιστορικών πόλεων, για την ένταξη των νέων πόλεων πάνω στις παλιές και για τα προβλήματα που δημιουργούνται εξαιτίας της άναρχης πολεοδομικής ανάπτυξης στις περισσότερες ελληνικές ιστορικές πόλεις. Συνέδρια έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στις πόλεις της Άρτας (1990), της Ρόδου (1993), της Σπάρτης (1994), της Άνδρου (1996), και του Ρεθύμνου (1999).

- **Ιστορικές πόλεις Μεσογείου**

Το ελληνικό Τμήμα του Icomos συμμετέχει ενεργά στη διερεύνηση των κοινών χαρακτηριστικών, καθώς και των κοινών προβλημάτων των ιστορικών πόλεων της Μεσογείου. Συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθούν⁷⁴⁰ τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά, θεσμικά, πολεοδομικά και ζητήματα μεθόδων και τεχνικών προστασίας των ιστορικών πόλεων της Μεσογείου, με σκοπό την ανάδειξη των ιστορικών κέντρων τους και τον επαναπροσδιορισμό των ιστορικών τους ταυτοτήτων. Κατά καιρούς διοργανώνονται επιστημονικά σεμινάρια σε διάφορες πόλεις της Μεσογείου, ένα εκ των οποίων και στη Σπάρτη⁷⁴¹ το 2001, τα οποία έχουν ως σκοπό να επιτύχουν τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων σε θέματα που αφορούν την προστασία και την ανάδειξη των ιστορικών πόλεων της Μεσογείου. Βασικός σκοπός του προγράμματος αυτού είναι μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου ιστορικών πόλεων με κοινά προβλήματα και κοινά χαρακτηριστικά, να επιτευχθεί η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών, έτσι ώστε να επιλυθούν διάφορα προβλήματα, όπως για παράδειγμα, η αστική ανάπτυξη και η αλλοίωση της φυσιογνωμίας των τόπων αυτών, ο αστικός τουρισμός και η επίδρασή του. Παράλληλα, επιδιώκεται να διερευνηθούν και να επισημανθούν θέματα όπως η αναγκαία συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και του πολίτη, οι πολεοδομικές παρεμβάσεις και ο σχεδιασμός προστασίας των πόλεων αυτών, καθώς και να εξεταστούν τα θεσμικά πλαίσια προστασίας και η ενσωμάτωση και η ένταξη των πόλεων αυτών στην καθημερινή ζωή.

⁷⁴⁰ <http://www.icomoshellenic.gr>

⁷⁴¹ «Ιστορικές πόλεις της Μεσογείου», *Δελτίο ΤΕΕ*, Τεύχος 2177, 3 Δεκεμβρίου 2001, σελ. 25

- **Πολιτιστικός τουρισμός**

Εξίσου σημαντικό είναι το έργο του ICOMOS για τον Πολιτιστικό Τουρισμό. Το ελληνικό τμήμα του Οργανισμού συμμετείχε στη διατύπωση της Χάρτας του Πολιτιστικού Τουρισμού που εγκρίθηκε το 1999 στο Μεξικό και κατά καιρούς διοργανώνει συνέδρια με θέμα τον Πολιτιστικό Τουρισμό, τα Μνημεία και την Αειφόρο Ανάπτυξη. Στόχος⁷⁴² των συνεδρίων αυτών είναι η διαμόρφωση θέσεων σχετικά με την ανάδειξη και προστασία των πολιτιστικών αγαθών της χώρας, μέσω της ένταξής τους σε διευρυμένες τουριστικές δραστηριότητες, καθώς και το πλαίσιο και οι όροι ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας.

- **Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική**

Για το πρόγραμμα αυτό έχουν διοργανωθεί δυο επιστημονικά συνέδρια⁷⁴³. Στο μεν πρώτο, το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Σαντορίνη το Μάιο του 2000, ως αντικείμενο συζήτησης υπήρξε η **Χάρτα για την Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική** και η προστασία που πρέπει να υπάρχει στους παραδοσιακούς οικισμούς, έτσι ώστε μην αλλοιώνεται η φυσιογνωμία και ο χαρακτήρας τους. Το δεύτερο συνέδριο, το οποίο πραγματοποιήθηκε στη Βέροια είχε ως θέμα του την Παραδοσιακή Βαλκανική Αρχιτεκτονική.

- **Εκπαίδευση – Ευαισθητοποίηση –Εξειδίκευση**

Ο Οργανισμός συμμετείχε⁷⁴⁴ στο πρωτοποριακό πρόγραμμα **‘Το μνημείο και ο Άνθρωπος’** που διοργανώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας υπό την αιγίδα της UNESCO, το 1994. Στόχος του προγράμματος αυτού ήταν η ενημέρωση μαθητών από τρία επιλεγμένα σχολεία για την προστασία των μνημείων και τη διάσωσή τους. Παράλληλα, το ICOMOS συμμετέχει στα προγράμματα **‘Σώστε την Τέχνη’** και **‘diARTgnosis - Μελέτη της Ευρωπαϊκής Θρησκευτικής ζωγραφικής’**.

- **Θεσμικό Πλαίσιο Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς**

Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της Πολιτιστικής κληρονομιάς έχει απασχολήσει το ελληνικό Τμήμα του ICOMOS σε πολλά συνέδρια και επιστημονικές συναντήσεις. Ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής νομοθεσίας και η δημιουργία της Χάρτας⁷⁴⁵ αποκατάστασης των Ελληνικών Μνημείων και Συνόλων αποτελούν απαραίτητες θεσμικές προϋποθέσεις για την προστασία και τη διάσωση της ελληνικής κληρονομιάς.

⁷⁴² <http://www.icomoshellenic.gr/gr/index.htm>

⁷⁴³ Όπ. παρ.

⁷⁴⁴ Όπ. παρ.

⁷⁴⁵ Ημερίδα: ‘Χάρτας Αποκατάστασης των Ελληνικών Μνημείων και Συνόλων’, Αθήνα, 12.2.2007.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ICCROM

Η απόφαση⁷⁴⁶ για την ίδρυση του Διεθνούς Κέντρου για τη μελέτη της διατήρησης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς - **International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property**, πάρθηκε το 1956 στην 9^η Συνδιάσκεψη της UNESCO στο Νέο Δελχί. Η Διακυβερνητική Οργάνωση που συστάθηκε τότε εξελίχθηκε στο ICCROM με έδρα τη Ρώμη, το 1959.

Το Διεθνές Κέντρο για τη μελέτη της διατήρησης και συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ο μοναδικός φορέας σε ολόκληρο τον κόσμο που είναι εξουσιοδοτημένος να προωθεί την προστασία όλων των τύπων Πολιτιστικής Κληρονομιάς, κινητής και ακίνητης.

Στόχος του κέντρου είναι να βελτιώσει την ποιότητα των τεχνικών προστασίας και την πληροφόρηση - ενημέρωση για τη σημασία της προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ενός τόπου. Μέλη του είναι σήμερα⁷⁴⁷ πάνω από 134 χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

301.Χάρτης με τα Μέλη του ICCROM
Πηγή: <http://www.iccrom.org>

⁷⁴⁶ <http://www.iccrom.org>

⁷⁴⁷ Ιανουάριος 2019

Οι κύριοι τομείς⁷⁴⁸ στους οποίους δραστηριοποιείται εδώ και πολλά χρόνια το ICCROM είναι οι εξής:

Εκπαίδευση

Το ICCROM συμμετέχει στην εκπαίδευση με την ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών τεχνικών και μεθόδων και με την οργάνωση επιστημονικών τεχνικών δραστηριοτήτων σε ολόκληρο τον κόσμο. Από το 1996 οι δραστηριότητες του ICCROM έχουν απασχολήσει πάνω από 4000 επαγγελματίες.

Πληροφόρηση

Το ICCROM έχει μια από τις σημαντικότερες και μεγαλύτερες βιβλιοθήκες σε θέματα προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η οποία περιλαμβάνει πάνω από 89000 καταχωρήσεις βιβλίων, αναφορών και εξειδικευμένων περιοδικών σε περισσότερες από 40 γλώσσες. Ακόμα έχει μια πλούσια συλλογή με 17000 εικόνες και έναν πολύ χρήσιμο δικτυακό τόπο στον οποίο κανείς μπορεί να βρει πληροφορίες για διεθνείς εκδηλώσεις και ευκαιρίες απασχόλησης με αντικείμενο την προστασία.

Έρευνα

Το ICCROM οργανώνει και συντονίζει συναντήσεις με σκοπό την επινόηση νέων προσεγγίσεων και μεθοδολογιών για την προώθηση του ορισμού των διεθνών καθορισμένων προτύπων και τεχνικών κριτηρίων για την προστασία. Το εργαστήριο του ICCROM αποτελεί ταυτόχρονα ερευνητικό κέντρο και πηγή αναφοράς για τους εμπειρογνώμονες.

Συνεργασία

Όλες οι δραστηριότητες του ICCROM περιλαμβάνουν θεσμικούς και επαγγελματικούς συνεργάτες. Η συνεργασία παρέχεται με τη μορφή τεχνικών συμβουλών και με εκπαιδευτικές επισκέψεις.

Υπεράσπιση

Το ICCROM παρέχει εκπαιδευτικό υλικό και οργανώνει εργαστήρια και άλλες δραστηριότητες με σκοπό τη βελτίωση της δημόσιας πληροφόρησης για την υποστήριξη της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁷⁴⁸ <http://www.iccrom.org>

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΟΛΕΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΟΥΗΚ

Ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς – **Organization of World Heritage Cities** ιδρύθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου του 1993 στην πόλη **Fez** του **Μαρόκο**. Μέλη του Οργανισμού σήμερα⁷⁴⁹ είναι πάνω από 300 ιστορικές πόλεις, πόλεις οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στη λίστα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

Κοινό χαρακτηριστικό των πόλεων αυτών, που αντιπροσωπεύουν συνολικό πληθυσμό άνω των 130 εκατομμυρίων ατόμων, είναι η επιλογή τους από την Παγκόσμια Διαπολιτισμική Επιτροπή της UNESCO, με βασικό κριτήριο τη **μοναδικότητα της πολιτιστικής τους παράδοσης, την αυθεντικότητα και καλή κατάσταση των μνημείων** και πάνω από όλα το **διαχρονικό ρυθμό ζωής**. Στη χώρα μας οι πόλεις Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς είναι η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας και το Ιστορικό Κέντρο (Χώρα) με το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκαλύψεως της Πάτμου.

Η έδρα του Οργανισμού βρίσκεται στην πόλη Quebec του Καναδά, η οποία και φιλοξένησε το 1^ο Διεθνές Συμπόσιο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς τον Ιούλιο του 1991.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρόλο που ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς δεν εμφανίζεται⁷⁵⁰ σε κανέναν από τους τρεις επίσημους συμβουλευτικούς οργανισμούς της UNESCO, το ICOMOS, το IUCN και το ICCROM για τους οποίους γίνεται αναφορά στη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία της Κληρονομιάς, ο ρόλος του αναγνωρίστηκε επισήμως από τον Γενικό Διευθυντή της UNESCO στο 3^ο Διεθνές Συμπόσιο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στην πόλη Bergen της Νορβηγίας τον Ιούνιο του 1995.

Μάλιστα ο ίδιος τόνισε ότι τόσο το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, όσο και ο Οργανισμός Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς έχουν την ίδια αξία.

⁷⁴⁹ Νοέμβριος 2019

⁷⁵⁰ <http://www.ovpm.org>

Στόχος και αποστολή του διεθνούς αυτού μη κερδοσκοπικού και μη κυβερνητικού Οργανισμού είναι :

- να συνεισφέρει στην εκτέλεση της Διεθνούς Συμβάσεως για την Προστασία της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς και της Διεθνούς Χάρτας για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων
- να ενθαρρύνει ταυτόχρονα σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών και πραγματογνωμοσύνης για τις ιστορικές πόλεις σε ολόκληρο τον κόσμο. Παράλληλα, να συνεργάζεται με άλλους οργανισμούς που έχουν παρόμοιους στόχους, προσπαθώντας να δίνουν έμφαση και να υποστηρίζουν τις προσπάθειες των πόλεων που βρίσκονται σε αναπτυσσόμενες χώρες.
- να συνεργάζεται με εξειδικευμένους οργανισμούς και να εξασφαλίζει τη σύνδεση και την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων ερευνητικών προγραμμάτων που εκπονούνται από ειδικούς με τις ανάγκες της τοπικής διαχείρισης
- να ευαισθητοποιεί τους κατοίκους για τις πατρογονικές αξίες και για την προστασία αυτών

Όλοι οι Δήμαρχοι των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς οι οποίοι έχουν πληρώσει το ετήσιο τέλος συνδρομής προς τον Οργανισμό, λαμβάνουν μέρος στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού η οποία πραγματοποιείται κάθε δυο χρόνια.

Κατά καιρούς, στα διεθνή Συμπόσια που διοργανώνονται από τον Οργανισμό Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, υιοθετούνται και διατυπώνονται σημαντικά έγγραφα, τα σπουδαιότερα εκ των οποίων είναι τα εξής⁷⁵¹:

- **Η διακήρυξη Québec, 1991**

Πριν την ίδρυση του Οργανισμού το 1993, οι εκπρόσωποι των 41 πόλεων που συμμετείχαν στο 1^ο Διεθνές Συμπόσιο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς υιοθέτησαν τη διακήρυξη Québec στις 14 Ιουλίου 1991. Στο έγγραφο αυτό στην ουσία περιλαμβάνονται οι στόχοι και η αποστολή του δικτύου των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

- **Η Χάρτα Fez**, υιοθετήθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου του **1993** από τη Γενική Επιτροπή του Οργανισμού και αφορά τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν οι πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς έτσι ώστε να διατηρήσουν και να προστατέψουν την ιστορική τους ταυτότητα.

⁷⁵¹ Key documents of the OWHC. <http://www.ovpm.org>

- **Νόμοι – Θεσμοί του Οργανισμού, 1993**

- **Το πρωτόκολλο Bergen, 1995**

Κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Διεθνούς Συμποσίου στην πόλη Bergen της Νορβηγίας, οι 65 εκπρόσωποι- συμμετέχοντες των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς υιοθέτησαν το προαναφερόμενο πρωτόκολλο το οποίο καθορίζει την επικοινωνία και τις σχέσεις μεταξύ των πόλεων του Οργανισμού.

- **Επίκληση Evora, 1997**

Οι συμμετέχοντες από τις 68 πόλεις παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς υπέγραψαν το παραπάνω έγγραφο, το οποίο αναφέρεται στην προσπάθεια διατήρησης της φυσιογνωμίας και του χαρακτήρα των ιστορικών πόλεων έναντι της τουριστικής ανάπτυξης.

- **To Santiago de Compostela Μανιφέστο, 1999**

Κατά τη διάρκεια της 4^{ης} συνάντησης της Γενικής Επιτροπής του Οργανισμού στην Ισπανία το 1999, υιοθετήθηκε το παραπάνω έγγραφο το οποίο αναφέρεται στην συνεργασία και στην ανταλλαγή απόψεων των εκπροσώπων των πόλεων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς σε θέματα προστασίας και διαχείρισης.

- **Η διακήρυξη Québec, 2001**

Στις 18 Απριλίου 2001 υιοθετήθηκε η διακήρυξη Québec, η οποία αφορά την ενδο-Αμερικανική συνεργασία για τη προώθηση της προστασίας των ιστορικών πόλεων της Αμερικής.

- **Η διακήρυξη Puebla, 2001**

1300 συμμετέχοντες από 100 ιστορικές πόλεις κατά τη διάρκεια του 6^{ου} Διεθνούς Συμποσίου στο Μεξικό το 2001, υιοθέτησαν την παραπάνω διακήρυξη η οποία αφορά τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για την προστασία και τη διατήρηση της παγκόσμιας κληρονομιάς και τις πόλεις που καταστρέφονται με την πάροδο του χρόνου.

- **Αναθεωρημένοι Νόμοι – Θεσμοί, 2003**

Τέλος, το έτος 2003 στο 7^ο Διεθνές συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Ρόδου υιοθετήθηκαν οι αναθεωρημένοι νόμοι – θεσμοί του Οργανισμού, οι οποίοι στην ουσία αποτελούν το Καταστατικό του Οργανισμού σύμφωνα με το οποίο δρα και λαμβάνει τις αποφάσεις του.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΜΜΕΤΡΙΑ, CIPA

Η Διεθνής Ένωση για την Αρχιτεκτονική Φωτογραμμετρία ή αλλιώς International⁷⁵² Committee for Architectural Photogrammetry- CIPA, ιδρύθηκε ύστερα από συνεργασία του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών - Icomos και της Διεθνούς Ένωσης Φωτογραμμετρίας και Τηλεπισκόπησης – ISPRS. Κύρια αποστολή της ένωσης είναι η χρησιμοποίηση των μεθόδων της φωτογραμμετρίας με σκοπό την ανάλυση, αποτύπωση και διερεύνηση πολιτιστικών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων. Με τις νέες τεχνολογίες και τις φωτογραμμετρικές εφαρμογές αποτύπωσης μπορεί να τεκμηριωθεί ο μνημειακός πλούτος μιας περιοχής και να υποστηριχθούν⁷⁵³ οι επιστήμες που ασχολούνται με την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όπως η αρχιτεκτονική και η αρχαιολογία.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΩΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ, ICUN

Η Διεθνής Ένωση προστασίας της φύσης και των φυσικών πόρων ή **International Union for Conservation of Nature and Natural Resources**, ιδρύθηκε το 1948 στην πόλη Gland της Ελβετίας. Σήμερα, μέλη της ένωσης είναι πάνω από 1000 κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, 160 κράτη, θυγατρικές ενώσεις και 11.000 εθελοντές.

Η Διεθνής Ένωση προστασίας της φύσης και των φυσικών πόρων είναι ένας πολύ-πολιτισμικός και πολύγλωσσος οργανισμός, με προσωπικό 1100 ατόμων σε 40 παραρτήματα σε ολόκληρο τον κόσμο. Αποστολή⁷⁵⁴ της ένωσης είναι να επηρεάσει, να ενθαρρύνει και να βοηθήσει τις κοινωνίες σε ολόκληρο τον κόσμο για τη διατήρηση της ποικιλομορφίας της φύσης και να εξασφαλίσει τη δίκαιη και οικολογικά βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Παράλληλα, βοηθάει τα κράτη μέλη να προετοιμάσουν και να υιοθετήσουν πολιτικές διατήρησης της φύσης και στρατηγικές για την προστασία της ποικιλομορφίας.

⁷⁵² <http://www.cipa.icomos.org>

⁷⁵³ Συμεωνίδης Π., *Παγκόσμιοι Οργανισμοί και Πολιτιστική Κληρονομιά*, <http://www.lib.teiser.gr>

⁷⁵⁴ <http://www.iucn.org>

Ενημερώνει για τα είδη που βρίσκονται υπό εξαφάνιση, παρέχει τεχνική βοήθεια στις κυβερνήσεις, εξετάζει τις προτάσεις των κρατών για την ένταξη τοποθεσιών στη λίστα της φυσικής παγκόσμιας κληρονομιάς, συνεισφέρει στη σωστή διαχείριση με καθοδηγητικές οδηγίες για τη βιοποικιλότητα, τους υδροβιότοπους, τη διατήρηση των δασών και την αποφυγή πυρκαγιών, την ενέργεια και τις κλιματικές αλλαγές. Ακόμα, διαχειρίζεται θέματα που αφορούν τις προστατευόμενες περιοχές, αναπτύσσει και παράγει καινούργια νομικά εργαλεία για την προστασία της φύσης, ασχολείται με το περιβαλλοντικό δίκαιο, παρέχει ενημέρωση και οργανώνει σεμινάρια και εκπαιδευτικά προγράμματα για την επιμόρφωση των μελών της, συνεισφέρει στη διαχείριση των οικοσυστημάτων και συμβουλεύει τα κράτη για θέματα που αφορούν τις παράκτιες και παραθαλάσσιες περιοχές, τα βουνά, το νερό, και τις φυσικές καταστροφές.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ

Το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πολεοδόμων** ή **European council of spatial planners-ECTP**⁷⁵⁵ ιδρύθηκε το **1985** και ο αριθμός των μελών του φθάνει τα 23. Σύλλογοι Πολεοδόμων και Χωροτακτών από πολλές ευρωπαϊκές χώρες συμμετέχουν στην προσπάθεια αυτή με σκοπό τη διατύπωση⁷⁵⁶ κοινών κανόνων άσκησης του επαγγέλματος, τον καθορισμό των ελάχιστων αναγκαίων προϋποθέσεων για τη μόρφωση και επιμόρφωση του πολεοδόμου-χωροτάκτη και τον προσδιορισμό της φύσης και των πεδίων δραστηριότητας του συγκεκριμένου επαγγέλματος.

Μεταξύ των δραστηριοτήτων και των προσπαθειών του συμβουλίου περιλαμβάνονται η επίλυση μειζόνων θεμάτων πολεοδομίας και χωροταξίας των ευρωπαϊκών πόλεων, η αναβάθμιση της εκπαίδευσης, η κατοχύρωση του επαγγέλματος, η διοργάνωση σεμιναρίων και επιστημονικών συνεδρίων και η ανταλλαγή εμπειριών σε θέματα της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης των πόλεων.

Μια από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες του ευρωπαϊκού συμβουλίου πολεοδόμων και χωροτακτών υπήρξε η διατύπωση και η σύνταξη της **αναθεωρημένης Χάρτας της Αθήνας**⁷⁵⁷. Συγκεκριμένα, στις 28-31 Μαΐου του 1998, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και οργανώθηκε από το Δήμο Αθηναίων σε

⁷⁵⁵ <http://www.ceu-ectp.org/e/index.html>

⁷⁵⁶ Ιστοσελίδα ΣΕΠΟΧ. <http://www.sepox.gr>

⁷⁵⁷ The new Charter of Athens. The European Council of Town Planners' Vision for Cities in the 21st century. <http://www.ceu-ectp.org/e/athens/>

συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πολεοδόμων, το οποίο και εκπροσωπείται στην Ελλάδα από το Σύλλογο Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ), παρουσιάστηκε και προωθήθηκε η ιδέα της εφαρμογής της Νέας Χάρτας των Αθηνών. Τέθηκαν ερωτήματα και προβληματισμοί για τις επιπτώσεις της Χάρτας της Αθήνας στη μέχρι τότε διαμόρφωση, οργάνωση και ρύθμιση του αστικού χώρου και παράλληλα δόθηκε έμφαση στην ανάγκη αναθεώρησης των βασικών συμπερασμάτων της Χάρτας του 1933. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, θέτονται οι γενικές αρχές για τον πολεοδομικό σχεδιασμό των ευρωπαϊκών πόλεων του 21^{ου} αιώνα, έχοντας ως κεντρική πλέον ιδέα όχι την *οργανική πόλη*, αλλά *τη δημιουργία της Πόλης των Πολιτών*. Τα τέσσερα βασικά στοιχεία που προκύπτουν από τη Χάρτα αυτή και τα οποία αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη μελλοντική ανάπτυξη των πόλεων είναι⁷⁵⁸:

- η κοινωνική ανάπτυξη, η οποία αναγνωρίζει τις ανάγκες των ανθρώπων
- η ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος
- η συνετή χρήση των μη ανανεώσιμων πόρων, συμπεριλαμβανομένης και της γης και τέλος
- η διατήρηση υψηλών και σταθερών επιπέδων οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης

Επιπρόσθετα, εξίσου σημαντικές είναι οι γενικές αρχές του πολεοδομικού σχεδιασμού που αναφέρονται, μεταξύ των οποίων είναι και η σύνδεση των πόλεων με το παρελθόν τους. Χαρακτηριστικά, στα κεφάλαια 2 (the connected city, spatial linkages και Human Connections – Multi-cultural Richness and Social Identity), 3.8 (the environmental city), 3.9 (the city of culture) και κυρίως στο κεφάλαιο 3.10 (The City with continuity of character), αναφέρεται⁷⁵⁹ ότι: *‘τα τοπογραφικά χαρακτηριστικά του χώρου ανάπτυξης, το ανάγλυφο του εδάφους και η εδαφοκάλυψη, τα φυσικά στοιχεία του χώρου, οι ανοικτοί χώροι, τα φυσικά μονοπάτια και τα πολιτιστικά και ιστορικά χαρακτηριστικά του χώρου θα πρέπει να λαμβάνονται υπ’ όψιν κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό, καθώς και ότι οι ελεύθεροι χώροι, οι πράσινοι χώροι και το φυσικό τοπίο αποτελούν σημαντικά στοιχεία στις πόλεις, η διατήρηση των οποίων πρέπει να επιδιώκεται μέσω της πολεοδομικής πολιτικής’.*

⁷⁵⁸ Όπ. παρ.

⁷⁵⁹ Μαΐστρου Ε., «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της Ύδρας», *Monumenta*, 21 Φεβρουαρίου 2007. <http://www.monumenta.org/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΡΙΤΟ :

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Από πολύ παλιά και συγκεκριμένα από τον Οκτώβριο του 1931 στην Αθήνα, επικυρώθηκε ο πρώτος διεθνής καταστατικός Χάρτης Αποκατάστασης των Μνημείων, της Τέχνης και της Ιστορίας, οι σημαντικότεροι στόχοι του οποίου ήταν οι εξής⁷⁶⁰:

- Η κατάργηση της θεωρητικής διάκρισης μεταξύ νεκρών και ζωντανών μνημείων
- Η καταδίκη της πρακτικής της διάλυσης και μεταφοράς των μνημείων σε ξένο περιβάλλον από εκείνο που αρχικά είχαν δημιουργηθεί
- Η εγκατάλειψη της απομίμησης και της πιστής στιλιστικής αποκατάστασης
- Η ρητή απαγόρευση της οικοδόμησης σε ιστορικά σύνολα
- Η διαφύλαξη του άμεσου περιβάλλοντος των μνημείων
- Η αναστήλωση των αρχαίων ερειπίων και
- Η αποφυγή σκηνογραφικών, ρητορικών διαμορφώσεων για την αναβάθμιση μνημείων, στα οποία έχουν αλλοιωθεί οι αρχικές περιβαλλοντικές συνθήκες

Παράλληλα, προτάθηκε σύμφωνα με το Χάρτη⁷⁶¹ αυτό, να ιδρυθούν Διεθνείς οργανισμοί για την αποκατάσταση των μνημείων, να επιτραπεί η χρησιμοποίηση σύγχρονων τεχνικών και υλικών για τη συντήρησή τους, καθώς επίσης να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα ιστορικά τοπία και στους γειτνιάζοντες σε αυτά χώρους.

Επιπρόσθετα, δυο χρόνια αργότερα στα «Συμπεράσματα⁷⁶² εκ του IV Συνεδρίου Νεωτέρας Αρχιτεκτονικής», στην πρώτη δημοσίευση των απόψεων του IV CIAM που έγινε το 1933 «εν πλω» στο κρουαζιερόπλοιο «Πατρίς II» κατά τη διαδρομή από Μασσαλία προς Πειραιά και Αθήνα, έγινε αναφορά στα ιστορικά μνημεία (μεμονωμένα μνημεία ή ιστορικά αστικά συγκροτήματα) και ότι αυτά πρέπει να διατηρούνται εφόσον :

- *Αντικατοπτρίζουν πιστώως τον χαρακτήρα ενός παρωχημένου πολιτισμού ή είναι γενικού ενδιαφέροντος*

⁷⁶⁰ Τζίκια- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π.: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2007, σελ.6

⁷⁶¹ The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments. ΕΜΠ. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος. <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>

⁷⁶² «Συμπεράσματα εκ του IV Συνεδρίου Ν. Αρχιτεκτονικής», *Τεχνικά Χρονικά*, Μηνιαία Έκδοση ΤΕΕ. έτ. Β', τ. IV, τεύχ. 44, 45, 46, Αθήνα 1933, σ. 1081-1085.

- Η διατήρησής των δεν συνεπάγεται θυσίας εκ μέρους του κατοικούντος εις αυτά υπό ανθυγιεινός συνθήκας πληθυσμού
- Είναι δυνατόν να υπερπηδηθή η εξ αυτών ενοχλητική επίδρασις εις την οργανικήν ανάπτυξιν της πόλεως, δια μεταστροφής της κυκλοφορίας ή μετατοπίσεως του καθ' αυτό κεντροβαρικού σημείου της πόλεως.

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου έγιναν αναφορές στην αλλοίωση⁷⁶³ του χαρακτήρα των πόλεων και κατά την εξέταση και παρουσίαση των 33 πόλεων⁷⁶⁴ συντάχθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αφορούσε σε ομάδες ερωτήσεων, μεταξύ των οποίων υπήρξε ο ρόλος των ιστορικών κτιρίων και κέντρων στις μοντέρνες πόλεις.

Δέκα χρόνια αργότερα, το 1943, η Χάρτα της Αθήνας, δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο Παρίσι ανυπόγραφη, αν και συνταγμένη από τον Le Corbusier και προβλήθηκε ως η ομόφωνη άποψη του IV CIAM και γενικότερα του μοντέρνου κινήματος για την πόλη στην πιο ολοκληρωμένη και οργανωμένη της μορφή. Αναμφίβολα αποτέλεσε ένα θεμελιώδες⁷⁶⁵ κείμενο για την πολεοδομία και την αρχιτεκτονική και της οποίας η σημασία και η ακτινοβολία υπήρξαν καταλυτικές, καθώς εισήγαγε έννοιες⁷⁶⁶ φιλοσοφικές και κοινωνικο - οικονομικές, ενώ παράλληλα καθόρισε τους όρους ανάπτυξης της πόλης και θέσπισε τα βασικά στοιχεία της λειτουργικής⁷⁶⁷ πόλης, την **κατοικία, την αναψυχή, την εργασία και την κυκλοφορία.**

⁷⁶³ Όπ. παρ. σελ. 1082

⁷⁶⁴ Όπ. παρ. σελ. 1082

⁷⁶⁵ Γιακουμακάτος Α., «Οι λέξεις της πόλης. Η Χάρτα της Αθήνας και η προβληματική της σύγχρονης πολεοδομικής κουλτούρας. Ο Λε Κορμπυζιέ και η ευρωπαϊκή εμπειρία για το αστικό μοντέλο». *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Αθήνα, 19 Σεπτεμβρίου 1999.

⁷⁶⁶ Σαρηγιάννης Γ. Μ.. *Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο*. Σημειώσεις. σελ. 4.

⁷⁶⁷ Σύμφωνα πάντα με τις ερμηνείες και τα συμπεράσματα του Le Corbusier, μετά την διατύπωση και την επεξεργασία της *Χάρτας της Αθήνας*. Αντωνοκάκη Σ., Τρίτη άποψη. «Πατρίς II» - Πάθος και Ουτοπία». *ΤΑ ΝΕΑ*, Αθήνα Τετάρτη 8 Αυγούστου 2001- Αρ. Φύλλου 17110.

Ο Le Corbusier, ως υπεύθυνος για τη σύνταξη των συμπερασμάτων του συνεδρίου, καθώς και για την ‘στροφή’ των συνεδρίων στην πολεοδομία⁷⁶⁸, ως τεχνοκράτης με απολυταρχικές⁷⁶⁹ απόψεις και «πιστεύω» στη δύναμη και στην εξουσία του αρχιτέκτονα πάνω στην πόλη, διατύπωσε και ανέλυσε την ‘πολεοδομική θεωρία’ του zoning - της οργάνωσης και ομαδοποίησης των λειτουργιών της πόλης. Δημοσίευσε τις απόψεις του στα βιβλία *La Charte d' Athenes* (1943), *Les Trois Etablissements Humains* (1945), *Propos d'Urbanisme* (1946) και *Maniere de penser l'Urbanisme* (1946), για τις οποίες δέχθηκε έντονη κριτική τα επόμενα χρόνια από πολλούς συναδέλφους του όπως ο Aldo van Eyck και ο J.B.Bakema⁷⁷⁰, ο Christofer Alexander⁷⁷¹, ο Δεσποτόπουλος⁷⁷², ο Κανδύλης⁷⁷³ και άλλοι.

Συγκεκριμένα για την ιστορική κληρονομιά των πόλεων επισημάνθηκε ότι οι αρχιτεκτονικές αξίες του παρελθόντος πρέπει να αναγνωρίζονται και να διαφυλάσσονται, χωρίς όμως να υπάρχει στενόμυαλη⁷⁷⁴ λατρεία του παρελθόντος, καθώς ότι ανήκει στο παρελθόν δε δικαιούται να μείνει αιώνιο. Επιπρόσθετα, δόθηκε έμφαση στο γεγονός ότι κάθε γενιά είχε το δικό της τρόπο σκέψης, αντιλήψεις και αισθητική και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει τα αριστουργήματα⁷⁷⁵ του παρελθόντος να αναπαράγονται και να αντιγράφονται στα καινούρια οικοδομήματα

⁷⁶⁸ Frampton K., *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, Ιστορία και Κριτική*, Αθήνα 1987, σελ. 241-242.

⁷⁶⁹ Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο». β' μέρος, *Greekarchitects*, <http://www.greekarchitects.gr>

⁷⁷⁰ Η κριτική για τις απόψεις του Le Corbusier και τη Χάρτα της Αθήνας ξεκίνησε από το 1953 στο IX CIAM από τους Alison και Peter Smithson, Aldo van Eyck, Jacob Bakema, Shadrach Woods, John Voelcker, William και Jill Howell, De Carlo και Γιώργο Κανδύλη οι οποίοι αμφισβήτησαν τις τέσσερις αρχές της πόλης, καθώς και τον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής των συνεδρίων. Mumford E., *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960*, England 2000, σελ. 92.

⁷⁷¹ Ο Christofer Alexander αμφισβήτησε το μοντέλο του zoning και επεσήμανε το 1965 με το άρθρο του ‘η πόλη δεν είναι δέντρο’, ότι η πόλη δεν είναι στατική, ότι υπάρχει συμπλοκή στις λειτουργίες της και ότι όλες μαζί λειτουργούν ως ένα ολοκληρωμένο πλέγμα με συνδέσεις ανάμεσά τους. Alexander C., *A City is Not a Tree: 50th Anniversary Edition*. England 2006, <https://www.amazon.com/City-Not-Tree-Christopher-Alexander-ebook/dp/B075FFM2PM>

⁷⁷² Ο Δεσποτόπουλος Ι. άσκησε κριτική στο Le Corbusier, τονίζοντας ότι οι τέσσερις αρχές της πόλης κατά την Χάρτα της Αθήνας ήταν απλουστευτικές και με λάθος ιεράρχηση και δεν έδιναν τη δυνατότητα μελέτης του ιστορικού, οικονομικού και κοινωνικού υποβάθρου της πόλης και της πολεοδομίας. Ο ίδιος, το 1952, παρουσίασε τη ‘Χάρτα της Αθήνας II’ οι βασικές αρχές της οποίας ήταν η εξέλιξη της οικονομικής συγκρότησης, η ομαδική ζωή (πολιτική, πνευματική ζωή, ψυχαγωγία), ο συν-οικισμός, το κατοικείν, και η πόλη και η ιδεολογική φυσιογνωμία της. Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η «Χάρτα της Αθήνας» και το ιστορικό της πλαίσιο», β' μέρος, *Greekarchitects*, <http://www.greekarchitects.gr>

⁷⁷³ Η Χάρτα των Αθηνών από εργαλείο ξεκινήματος έγινε εργαλείο σύγχυσης, αταξίας και βλακειάς, απλοποιώντας και αγνοώντας τα προβλήματα της μεταπολεμικής πολεοδομικής πραγματικότητας. Κανδύλης Γ., *Η Χάρτα των Αθηνών*, Αθήνα 2003, σελ. 128

⁷⁷⁴ Σημαιοφορίδης Γ., *Η Χάρτα των Αθηνών*, Αθήνα 2003, σελ. 91

⁷⁷⁵ Όπ. παρ. σελ. 94

που χτίζονται στις ιστορικές ζώνες. Τέλος, σε περίπτωση που κάποιο μνημείο εμποδίζει την κυκλοφορία της πόλης, είναι προτιμότερο η τελευταία να εκτραπεί και το μνημείο σαφώς να προστατευθεί, ενώ ακόμη προτάθηκε η κατεδάφιση των τρωγλών που βρίσκονται γύρω από ιστορικά μνημεία και η μετατροπή του ελεύθερου χώρου σε πράσινες επιφάνειες με συνέπεια την αναβάθμιση των όμορων συνοικιών.

Αρκετά χρόνια αργότερα και μετά από πολλές προσπάθειες σε διεθνές πλέον επίπεδο για την προστασία και τη διάσωση των πολιτιστικών αγαθών που καταστράφηκαν εν καιρώ πολέμου, θεσπίστηκε στη **Χάγη το 1954, η Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης**. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε στη χώρα μας με το νόμο 1144/1981 **‘Περί κυρώσεως της εις Χάγην την 14^{ην} Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως μετά του Κανονισμού εκτελέσεως αυτής, του Πρωτοκόλλου και των υπ’ αριθ. I,II και III αποφάσεων της διασκεύσεως’** (ΦΕΚ Α’6) και ταυτόχρονα συμπληρώθηκε⁷⁷⁶ με ειδικό Πρωτόκολλο στον ίδιο νόμο το ζήτημα της επιστροφής των πολιτιστικών αγαθών που αφαιρέθηκαν κατά τη διάρκεια εχθροπραξιών.

Στα πρώτα άρθρα της σύμβασης αυτής, δόθηκαν οι ορισμοί για την έννοια των **πολιτιστικών αγαθών και της προστασίας** τους, σύμφωνα με τους οποίους ως *‘πολιτιστικά αγαθά ασχέτως προς την προέλευσίν των ή την ιδιοκτησίαν των θεωρούνται:*

α) τα αγαθά, κινητά ή ακίνητα, τα οποία παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον δια την πολιτιστικήν κληρονομίαν των λαών, όπως τα μνημεία της αρχιτεκτονικής, της τέχνης ή της ιστορίας, εκκλησιαστικά ή κοσμικά, οι αρχαιολογικές τοποθεσίες, τα οικοδομικά σύνολα, τα οποία έτσι όπως είναι παρουσιάζουν ενδιαφέρον ιστορικό ή καλλιτεχνικό, τα έργα τέχνης, τα χειρόγραφα, βιβλία και άλλα αντικείμενα καλλιτεχνικού, ιστορικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, όπως επίσης αι επιστημονικαί συλλογαί και αι σημαντικαί συλλογαί βιβλίων αρχείων ή πιστών αντιγράφων των αγαθών, τα οποία περιγράφονται κατωτέρω.

⁷⁷⁶ Βουδούρη Δ., Στρατή Α., *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*. Αθήνα 1999, σελ. XVII.

β) τα οικοδομήματα των οποίων κύριος και πραγματικός σκοπός είναι η διαφύλαξις ή η έκθεσις των κινητών πολιτιστικών αγαθών ως ορίζονται εις το εδάφιον α), όπως τα μουσεία, οι μεγάλες βιβλιοθήκες, οι χώροι φυλάξεως αρχείων όπως επίσης και τα καταφύγια τα προοριζόμενα να προστατεύσουν εις περίπτωσιν ενόπλου συρράξεως τα κινητά πολιτιστικά αγαθά, τα οριζόμενα εις το εδάφιον α) και

γ) τα κέντρα, τα οποία περιέχουν σημαντικόν αριθμόν πολιτιστικών αγαθών εκ των οριζομένων εις τα εδάφια α) και β) και ονομάζονται 'κέντρα περιέχοντα μνημεία'.

Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών περιλαμβάνει την προστασία και το σεβασμό των αγαθών αυτών, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 3 της σύμβασης, τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αυτής, έχουν την υποχρέωση να προετοιμάσουν ήδη εν καιρώ ειρήνης την διαφύλαξιν των πολιτιστικών αγαθών, τα οποία βρίσκονται στο έδαφός τους.

Την ίδια χρονική περίοδο στην Ευρώπη και συγκεκριμένα στο Παρίσι, υπογράφηκε η πρώτη⁷⁷⁷ διακρατική συμφωνία για πολιτιστικά θέματα, η **Ευρωπαϊκή Μορφωτική Σύμβαση (1954)**, στην οποία τα συμβαλλόμενα μέρη κλήθηκαν μεταξύ άλλων, να λάβουν μέτρα προστασίας των αγαθών της ευρωπαϊκής πολιτιστικής αξίας.

Για την Κυβέρνηση του Βασιλείου της Ελλάδας, ο Σ.Στεφανόπουλος, υπέγραψε την παραπάνω Σύμβαση, η οποία δημοσιεύτηκε ως **Νομοθετικό Διάταγμα 4194/1961** στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, '**Περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής μορφωτικής συμβάσεως**'. (ΦΕΚ Α' 166)

Στη σύμβαση αυτή, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της μελέτης της γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού, καθώς και γενικότερα στην προστασία και στην προαγωγή της πνευματικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5, κάθε συμβαλλόμενο⁷⁷⁸ μέρος έχει την υποχρέωση να διευκολύνει την κυκλοφορία και την ανταλλαγή προσώπων και αντικειμένων μορφωτικής αξίας και πρέπει να θεωρεί πάντα ότι τα αντικείμενα της χώρας του με ευρωπαϊκή πνευματική αξία, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινή πνευματικής κληρονομιάς της Ευρώπης και πρέπει να προστατεύονται.

⁷⁷⁷ Τζίκα - Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π.: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.4.

⁷⁷⁸ Οι χώρες που υπέγραψαν τη σύμβαση αυτή το 1954 ήταν το Βέλγιο, η Δανία, η Γαλλία, η Ισλανδία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία η Νορβηγία, η Ελλάδα, η Γερμανία, η Σουηδία, η Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Βουδούρη Δ., Στρατή Α., *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*. Αθήνα 1999, σελ. 214.

Δέκα χρόνια αργότερα, στο δεύτερο **Διεθνές Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων και των Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων** που έγινε στη **Βενετία** στις **25-31 Μαΐου του 1964**, υπεγράφη η **‘Διεθνής χάρτα για τη συντήρηση και την αποκατάσταση των μνημείων και τοποθεσιών’**. Με τη σύμβαση αυτή, δόθηκε ο ορισμός και η έννοια του **ιστορικού μνημείου**, το οποίο δεν καλύπτει πλέον μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο, αλλά και *‘την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός’*.

Επίσης, στη χάρτα αυτή προτάθηκε⁷⁷⁹ η συντήρηση, η αποκατάσταση και η αναστήλωση των μνημείων με ιδιαίτερη μνεία στην αποφυγή των κατεδαφίσεων, καθώς και η συντήρηση του άμεσου περιβάλλοντός τους, στην κλίμακά τους. Ακόμα, επισημάνθηκε ότι τα μνημειακά σύνολα πρέπει να γίνουν αντικείμενο ειδικών φροντίδων για να διασωθεί η ακεραιότητά τους και να εξασφαλιστεί η εξυγίανση, η διαρρύθμιση και η αξιοποίησή τους. Οποιαδήποτε επέμβαση, προσθήκη, συμπλήρωση ή ανακατασκευή σε κάποιο μνημείο, θα πρέπει να ενσωματώνεται αρμονικά στο σύνολο και να διακρίνεται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου. Τέλος, έγιναν αναφορές στις αρχαιολογικές ανασκαφές, οι οποίες πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τους επιστημονικούς κανόνες και τις συστάσεις που έχει υιοθετήσει η UNESCO από το 1956, ενώ οποιεσδήποτε εργασίες συντήρησης, αποκατάστασης και ανασκαφής θα πρέπει να βασίζονται σε εξακριβωμένη τεκμηρίωση, δηλαδή σε αναλυτικές κριτικές εκθέσεις οι οποίες θα είναι εικονογραφημένες με σχέδια και φωτογραφίες.

Όπως είναι φανερό από τα προαναφερόμενα, η Χάρτα αυτή εισήγαγε σημαντικές έννοιες και υπήρξε καθοριστική για την προστασία των ιστορικών μνημείων, η συντήρηση, η αποκατάσταση και η αναστήλωση των οποίων θεωρήθηκε επιβεβλημένη. Παρόλα αυτά, η χάρτα αυτή, 43 χρόνια μετά δεν έχει ακόμα επικυρωθεί από τη Βουλή των Ελλήνων.

Λίγα χρόνια αργότερα, υπογράφεται στο **Λονδίνο** στις **6 Μαΐου του 1969**, η **‘Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς’**, η οποία επικυρώθηκε στην Ελλάδα, το **Φεβρουάριο του 1981** με το **Νόμο 1127, Περί**

⁷⁷⁹ *International Charter for the conservation and restoration of monuments and sites* (The Venice Charter 1964), Article 1, 6, 12. σελ. 1-3. ΕΜΠ. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος. <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>

κυρώσεως της εις Λονδίον την 6^η Μαΐου 1969 υπογραφείσης Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (ΦΕΚ Α'32).

Με τη σύμβαση αυτή, ορίζονται ως **αρχαιολογικά αντικείμενα**, όλα τα ευρήματα και αντικείμενα ή κάθε άλλο ίχνος ανθρώπινης υπάρξεως το οποίο μαρτυρεί για εποχές και πολιτισμούς για τους οποίους ανασκαφές ή ανακαλύψεις είναι η κύρια πηγή ή μια από τις κύριες πηγές της επιστημονικής πληροφόρησης.

Παράλληλα, σύμφωνα με τα επόμενα άρθρα του νόμου, κάθε συμβαλλόμενο μέρος έχει την υποχρέωση να διασφαλίσει την προστασία των αντικειμένων και των περιοχών που δεν έχουν ανακαλυφθεί ακόμα, προστατεύοντας τις θέσεις και τις περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και δημιουργώντας εφεδρικές ζώνες για την διατήρηση της υλικής μαρτυρίας, η οποία θα αποτελέσει αντικείμενο έρευνας από μεταγενέστερες γενιές αρχαιολόγων. Ακόμα, τονίζεται η σημασία της γρήγορης και πλήρους διάδοσης των πληροφοριών που σχετίζονται με τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις, η διάθεση των αρχαιολογικών αντικειμένων για επιστημονικούς, πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, καθώς και η εξασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλόμενων μελών με σκοπό την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς και τη διακίνηση διεθνώς των αρχαιολογικών αντικειμένων.

Το Νοέμβριο του 1972 στο Παρίσι επικυρώνεται και η **‘Διεθνής Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς’**, η οποία υιοθετήθηκε στην Ελλάδα το 1981, με το **Νόμο 1126/1981: ‘Περί Κυρώσεως της εν Παρισίοις την 23^η Νοεμβρίου 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την Προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής Κληρονομιάς’ (ΦΕΚ 32^Α/10.2.1981).**

Στα 39 άρθρα της σύμβασης αυτής, αφού γίνεται μια γενική διαπίστωση που αφορά στην απειλή της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς εξαιτίας κυρίως της εξέλιξης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, επισημαίνεται η ανάγκη προστασίας τους και δίνονται οι ορισμοί για το τι ακριβώς περιλαμβάνει η κάθε μια από αυτές.

Σύμφωνα λοιπόν με τα πρώτα δυο άρθρα της σύμβασης, η μεν **πολιτιστική κληρονομιά** περιλαμβάνει τα:

α) **μνημεία**: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από άποψης της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης

β) **σύνολα οικοδομημάτων**: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών), τα οποία λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσεώς τους, έχουν παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης

γ) **τοπία**: έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων τα οποία έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική.

Αντίστοιχα, η **φυσική κληρονομιά** περιλαμβάνει τα:

α) **φυσικά μνημεία**: τα οποία αποτελούνται από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τέτοιων σχηματισμών παγκόσμιας αξίας από άποψη αισθητική ή επιστημονική

β) **γεωλογικούς ή φυσιογραφικούς σχηματισμούς** και επακριβώς **καθορισμένες εκτάσεις** που αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκοσμίου αξίας από την άποψη της επιστήμης ή την ανάγκη διατήρησης

γ) **φυσικά τοπία** ή επακριβώς **καθορισμένες φυσικές εκτάσεις** παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, την ανάγκη διατήρησης ή του φυσικού κάλλους.

Στη συνέχεια της σύμβασης δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην ίδρυση της **Διακυβερνητικής Επιτροπής για την παγκόσμια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά**, η οποία απαρτίζεται από μέλη που εκπροσωπούν διάφορες περιοχές και πολιτιστικές αξίες του κόσμου και έχει ως κύριο έργο της την απογραφή των αγαθών της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, την κατάρτιση, την ενημέρωση και τη δημοσιοποίηση του **καταλόγου της παγκόσμιας κληρονομιάς** και του **καταλόγου της παγκόσμιας κληρονομιάς σε κίνδυνο**.

Στις συνεδριάσεις της επιτροπής αυτής, μπορούν να λαμβάνουν μέρος, να ψηφίζουν και να βοηθούν στο δύσκολο αυτό έργο, εκπρόσωποι από διεθνείς διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, οι οποίοι έχουν παρόμοιους αντικειμενικούς σκοπούς με αυτήν, όπως το **Διεθνές Κέντρο Μελετών για τη συντήρηση και αποκατάσταση των πολιτιστικών αγαθών (Κέντρο Ρώμης)**, το **Διεθνές Συμβούλιο**

Μνημείων και Τόπων (ICOMOS) και η Διεθνής Ένωση για τη συντήρηση της φύσης και των φυσικών πόρων (IUCN).

Τέλος, γίνεται αναφορά στην ίδρυση του Ταμείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, οι πόροι του οποίου σχηματίζονται από τις υποχρεωτικές και τις προαιρετικές εισφορές των Κρατών Μελών, από καταβολές, δωρεές ή κληροδοσίες από άλλα κράτη, από την Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών, διακυβερνητικές οργανώσεις ή από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς, από τόκους λόγω οφειλών προς το ταμείο, από εράνους ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο ο οποίος είναι εγκεκριμένος από τον κανονισμό της Επιτροπής.

Μετά από τρία χρόνια, οργανώνεται στο Άμστερνταμ από το Συμβούλιο της Ευρώπης, ένα συνέδριο με αφορμή την κήρυξη του έτους 1975, ως έτος⁷⁸⁰ αφιερωμένο στην προστασία της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Στα πλαίσια του συνεδρίου αυτού, εγκρίνεται από 25 ευρωπαϊκές χώρες η **Διακήρυξη⁷⁸¹ του Άμστερνταμ**, ένα κείμενο στο οποίο επισημάνθηκε η αξία της ‘κοινής’ ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η σημασία και ο ρόλος της εκπαίδευσης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης για τη συνειδητοποίηση των προβλημάτων της προστασίας της παράδοσης και η ευθύνη που έχουν οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης για την εξασφάλιση της ιστορικής συνέχειας της χώρας τους. Παράλληλα, αναφέρθηκε όπως άλλωστε και σε προηγούμενα διεθνή κείμενα, ότι *‘η αρχιτεκτονική κληρονομιά δεν περιλαμβάνει μόνο μεμονωμένα κτίρια εξαιρετικής ποιότητας και το άμεσο περιβάλλον τους, αλλά επίσης ολόκληρες πόλεις ή χωριά ιστορικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος’*.

Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς πρέπει να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, ενώ βασικές προϋποθέσεις για την ολοκληρωμένη διατήρηση και την εφαρμογή μιας πολιτικής που να σέβεται το ανθρωπογενές περιβάλλον, αποτελούν η ενεργή συμμετοχή των πολιτών, η ανταλλαγή εμπειριών των τοπικών φορέων αυτοδιοίκησης και η ένταξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στη σύγχρονη κοινωνική ζωή.

⁷⁸⁰ Αυγερινού – Κολώνια Σ., «Greece and the year of european architectural heritage 1975». *A Future for Our Past*. ICOMOS: Monumenta III, Berlin 2015. https://www.academia.edu/28890382/Greece_and_the_year_of_european_architectural_heritage_1975_A_Future_for_Our_Past_Monumenta_III_ICOMOS

⁷⁸¹ *The Declaration of Amsterdam*, 21-25 October 1975. <https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam>

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην ανάγκη εφαρμογής μιας κοινής πολιτικής χρηματοδότησης έτσι ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν οι οικονομικές ανάγκες μιας πολιτικής ολοκληρωμένης διατήρησης. Τέλος, θεωρήθηκε επιβεβλημένη η ανταλλαγή, σε διεθνές επίπεδο, γνώσεων, πείρας και εκπαιδευομένων, ενώ υποστηρίχθηκε και προωθήθηκε η χρησιμοποίηση παραδοσιακών τρόπων και μεθόδων κατασκευής κατά τη διάρκεια αναστήλωσης και αποκατάστασης ιστορικών συνόλων.

Στο Ελσίνκι την ίδια χρονιά, στην **Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη**, υιοθετήθηκε η άποψη ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα και να αναζητηθούν νέοι τομείς και μορφές πολιτιστικής συνεργασίας. Όλα τα Κράτη - μέλη οφείλουν να ανταλλάσουν γνώσεις και πληροφορίες, έτσι ώστε να διαδοθούν τα πολιτιστικά αγαθά και να γίνει καλύτερα κατανοητή η **πολιτιστική πολυμορφία** της Ευρώπης. Παράλληλα, θα πρέπει να υπάρξουν κοινές μελέτες που να αφορούν στις πολιτιστικές πολιτικές και κοινά προγράμματα έρευνας, σχέδια έρευνας, αξιολόγηση και διάδοση των αποτελεσμάτων.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην υπογραφή της **Σύμβασης της Γρανάδας**, το **1985**: **‘Για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης’** και η οποία κυρώθηκε ως Νόμος του ελληνικού Κράτους το **1992**, με το **Νόμο 2039, Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (ΦΕΚ 61^Α/13.4.1992)**.

Στη Σύμβαση αυτή, δίδεται ο *τελικός* ορισμός, θα έλεγε κανείς της **αρχιτεκτονικής κληρονομιάς**, η οποία περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες⁷⁸²: τα **μνημεία**, τα **αρχιτεκτονικά σύνολα** και τους **τόπους**.

- Ως **μνημεία** θεωρούνται ‘κάθε κατασκευές ιδιαίτερα σημαντικές λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους’.
- Ως **αρχιτεκτονικά σύνολα** νοούνται ‘ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού,

⁷⁸² Βουδούρη Δ., Στρατή Α., *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα 1999, σελ. 235

επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά’.

- Τέλος, ως **τόποι** ορίζονται ‘τα σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος’.

Παράλληλα, σε επόμενα άρθρα που ακολουθούν, αναφέρονται οι νομικές διαδικασίες για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, οι οποίες καθορίζουν τις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων κρατών. Συγκεκριμένα, κάθε κράτος-μέλος έχει την υποχρέωση⁷⁸³:

- α) να καταγράψει και να προσδιορίσει τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα και τους τόπους που πρόκειται να προστατευθούν
- β) να καθιερώσει ένα νομικό καθεστώς προστασίας, έτσι ώστε να εξασφαλίσει την προστασία των μνημείων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων.
- γ) να θέσει σε εφαρμογή κατάλληλες διαδικασίες ελέγχου και αδειών
- δ) να φροντίσει ώστε τα προστατευόμενα ακίνητα να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφιστούν. Επομένως οφείλει μέσα από το νομικό πλαίσιο προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς να καθορίσει τις επιτρεπόμενες εργασίες που θίγουν το σύνολο ή τμήμα ενός αρχιτεκτονικού συνόλου ή ενός τόπου, όπως για παράδειγμα θέματα που αφορούν σε εργασίες κατεδάφισης και ανέγερσης ή η δυνατότητα απαλλοτρίωσης και χρηματικής ενίσχυσης.
- ε) να υποστηρίζει την επιστημονική έρευνα και την ανταλλαγή πληροφοριών
- στ) να τοποθετεί την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μεταξύ των ουσιαστικών στόχων του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού
- ζ) να προωθεί προγράμματα αναστήλωσης και συντήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- η) να ενθαρρύνει την ιδιωτική πρωτοβουλία για τη συντήρηση και αναστήλωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με ευνοϊκά φορολογικά μέτρα και οικονομική υποστήριξη

⁷⁸³ Βουδούρη Δ., Στρατή Α., *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα 1999, σελ. 237.

θ) να καθιστά τη συντήρηση, την αναβίωση και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, σημαντικότατο στοιχεία της πολιτιστικής, περιβαλλοντικής και χωροταξικής πολιτικής

ι) να ενθαρρύνει την ανάπτυξη παραδοσιακών τεχνικών

κ) να ενημερώνει την κοινή γνώμη για την αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως στοιχείου πολιτιστικής ταυτότητας

λ) να λαμβάνει μέτρα για τους χώρους που περιβάλλουν τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα ή τους τόπους, που θα αποσκοπούν στην βελτίωση του περιβάλλοντος

μ) να εντάξει την πολιτιστική κληρονομιά με τις σύγχρονες ανάγκες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής

Τέλος, επισημαίνεται ότι οι διατάξεις της σύμβασης της Γρανάδας δεν επηρεάζουν την εφαρμογή ειδικών διατάξεων περισσότερο ευνοϊκών για την προστασία των ακινήτων όπως αυτές περιγράφονται στη Σύμβαση για την Προστασία της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς το 1972 ή στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, το 1969.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, εκτός από τη Σύμβαση της Γρανάδας το 1985, υπήρξαν και άλλα εξειδικευμένα επιστημονικά κείμενα ή Χάρτες, στα οποία τέθηκαν προβληματισμοί για θέματα που αφορούν τη σχέση, τη συνύπαρξη και την οργανική 'ένταξη' ενός ιστορικού- παραδοσιακού χώρου στον ιστό της σημερινής πόλης, καθώς και στις αλλοιώσεις- καταστροφές- φθορές και πιέσεις που δέχεται το 'παλιό' σε σχέση με το 'καινούργιο', εξαιτίας της εξέλιξης, της ανάπτυξης, των κοινωνικών απαιτήσεων ή ακόμα και του τουρισμού.

Έτσι λοιπόν, το **Νοέμβριο** του **1976** στις **Βρυξέλλες**, κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Σεμιναρίου για τον Σύγχρονο Τουρισμό και Ουμανισμό, υπεγράφη με τη συνεργασία του **ICOMOS**, η **Χάρτα για τον Πολιτιστικό Τουρισμό**⁷⁸⁴, στην οποία επισημάνθηκε η επίδραση και οι *μη αναστρέψιμες* συνέπειες του τουρισμού στα μνημεία και τις τοποθεσίες. Χαρακτηριστικά, ο **τουρισμός** ορίζεται ως *ένα κοινωνικό, ανθρώπινο, οικονομικό, πολιτιστικό και μη αναστρέψιμο γεγονός*, ενώ ο **πολιτιστικός τουρισμός** είναι *μια μορφή τουρισμού με αντικείμενο, μεταξύ άλλων, την ανακάλυψη των μνημείων και των τοποθεσιών*.

⁷⁸⁴ *Charter of Cultural Tourism*. Brussels 1976. <https://www.univeur.org/cuebc/downloads/PDF%20carte/51.%20Cultural%20tourism.PDF>

Είναι εμφανές από τους ορισμούς αυτούς, ότι από τα χρόνια εκείνα υπήρξαν τα σημάδια και η έντονη ανησυχία για την επιρροή και τις άλλοτε θετικές και άλλοτε αρνητικές συνέπειες που είχε και εξακολουθεί να έχει η τουριστική δραστηριότητα σε μνημεία και ιστορικούς τόπους. Αυτό άλλωστε περιγράφεται και στη Χάρτα αυτή, καθώς μεταξύ των άλλων αναφέρεται ότι *η επίδραση του τουρισμού μπορεί να συμβάλει θετικά στη διατήρηση και στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον από την τουριστική ανάπτυξη μπορούν να προκύψουν οικονομικές και κοινωνικό-πολιτιστικές ωφέλειες.*

Ταυτόχρονα όμως, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, στις *αλλιώτικες-καταστρεπτικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει ο τουρισμός στο μνημειακό πλούτο, εξαιτίας της μαζικής και της μη ελεγχόμενης χρήσης των μνημείων.*

Ο βασικός στόχος και το συμπέρασμα που λαμβάνει κανείς από τη Χάρτα αυτή, είναι ότι πρέπει να υπάρξει *σεβασμός και προστασία της αυθεντικότητας και της ποικιλίας των πολιτιστικών αξιών, διαφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς από την τουριστική ανάπτυξη και ένταξη των πολιτιστικών αξιών στους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους ενός τόπου με την προϋπόθεση ότι η προστασία της κληρονομιάς θα τεθεί ως προτεραιότητα σε σχέση με τα υπόλοιπα θέματα.*

Η Σύμβαση αυτή αναθεωρήθηκε το **1999** στη Γενική Συνέλευση του **ICOMOS** στο **Μεξικό - ICOMOS International Cultural Tourism Charter** και στην οποία εξετάστηκε το δίπολο⁷⁸⁵ **τουρισμός- πολιτισμός** και η αμφίδρομη δυναμική της *πολιτιστικής κληρονομιάς και του δυναμικού τουρισμού.*

Αφού επισημάνθηκε⁷⁸⁶ ότι ο *εσωτερικός και διεθνής τουρισμός ήταν και εξακολουθεί να είναι ένας από τους σημαντικούς φορείς πολιτιστικών ανταλλαγών, καθώς παρέχει προσωπικές εμπειρίες για ότι έχει επιβιώσει από το παρελθόν, αλλά και για τη σύγχρονη ζωή και την κοινωνία, έγινε αποδεκτό ότι ο υπερβολικός ή ο ανεπαρκώς διαχωριζόμενος τουρισμός, όπως και η σχετιζόμενη με αυτόν ανάπτυξη, μπορούν να αποτελέσουν κίνδυνο για τα φυσικά στοιχεία, για την ολοκληρωμένη λειτουργία και για τα σημαντικά χαρακτηριστικά της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου.*

⁷⁸⁵ Κρεμέζη Αικ., «Η αναθεωρημένη Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, Οι διεθνείς αποφάσεις της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Πρακτικά συνεδρίου : *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 18.

⁷⁸⁶ Όπ. παρ, σελ. 21.

Μελετώντας κανείς το κείμενο της Χάρτας αυτής, μπορεί να συμπεράνει ότι κύριος στόχος της είναι η **εξισορρόπηση** της **αλληλεπίδρασης** της τουριστικής ανάπτυξης και της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με σκοπό την ανάδειξη και την εξασφάλιση της αυθεντικότητας της τελευταίας. Παράλληλα, τονίζεται ότι σε ένα τόπο ο οποίος συνδυάζει την πολιτιστική κληρονομιά με την τουριστική ανάπτυξη, βασικοί παράγοντες στην υποβάθμιση ή όχι αυτού, είναι τόσο ο τρόπος ζωής των πολιτών του, όσο και οι τουριστικοί πράκτορες, οι εκπρόσωποι της τοπικής ή της γηγενούς κοινότητας ή ακόμα και οι ίδιοι οι επισκέπτες του.

Στη συνέχεια της αναθεωρημένης αυτής Χάρτας, παρουσιάζονται⁷⁸⁷ οι **Γενικές Αρχές** για τη διαχείριση του τουρισμού σε περιοχές με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, οι οποίες αναφέρονται⁷⁸⁸ στις θέσεις και τους στόχους που επιδιώκει να θέσει η Χάρτα, όπως για παράδειγμα:

- α) η κατανόηση της σημασίας ενός τόπου από τα μέλη της κοινότητας και τους επισκέπτες του
- β) η διαχείριση του τουρισμού με τρόπο που να σέβεται και να προάγει τον πολιτισμό και τις ζωντανές παραδόσεις
- γ) η διευκόλυνση και η ενθάρρυνση του διαλόγου, μεταξύ των συμφερόντων της πλευράς της διατήρησης και των παραγόντων της τουριστικής βιομηχανίας
- δ) η διατύπωση προγραμμάτων και πολιτικών προκειμένου να αναπτυχθούν λεπτομερείς και μετρίσιμοι στόχοι και στρατηγικές που να συνδέονται με την προβολή και την ερμηνεία των τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστικών δραστηριοτήτων

Τέλος, παρουσιάζονται τα **έξι Άρθρα ή Αρχές** της Χάρτας του πολιτιστικού τουρισμού, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν στις εξής:

- α) η κατανόηση και η αξιολόγηση της σημασίας μιας κοινότητας και η παροχή ίσων ευκαιριών, τόσο στα μέλη της τοπικής κοινότητας, όσο και στους επισκέπτες της για φυσική, διανοητική ή συναισθηματική προσπέλαση

⁷⁸⁷ Κρεμέζη Αικ., «Η αναθεωρημένη Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, ICOMOS 1999, Οι διεθνείς αποφάσεις της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Πρακτικά συνεδρίου : *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 23-29.

⁷⁸⁸ Όπ. παρ, σελ. 19

- β) η διαχείριση της δυναμικής σχέσης μεταξύ του τουρισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς και η εξασφάλιση της βιωσιμότητας τους για τις παρούσες και τις μέλλουσες γενιές
- γ) η διασφάλιση μιας αξιόλογης, πλούσιας σε περιεχόμενο και ευχάριστης εμπειρίας για τον επισκέπτη
- δ) η συμμετοχή της κοινότητας και του εντόπιου πληθυσμού στο σχεδιασμό της διατήρησης και του τουρισμού
- ε) η δίκαιη κατανομή των ωφελειών προς την τοπική κοινότητα και
- στ) η χρήση προγραμμάτων και μέσων προβολής για την προώθηση του τουρισμού και την σωστή διαχείριση και προστασία της κληρονομιάς

Την προστασία και το σύγχρονο ρόλο των **ιστορικών περιοχών**⁷⁸⁹ είχε ως αντικείμενο της η Γενική Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο **Ναϊρόμπι** το 1976. Σκοπός της υπήρξε η διαφύλαξη και η ένταξη των ιστορικών τόπων στη ζωή της σύγχρονης κοινωνίας, καθώς όπως επισημάνθηκε *αντιπροσωπεύουν την ζωντανή παρουσία του παρελθόντος*. Οι γενικές αρχές της διάσκεψης αυτής περιλάμβαναν την υποχρέωση των κυβερνήσεων και των πολιτών ενός κράτους για διασφάλιση της κληρονομιάς αυτής, την ενεργό προστασία των ιστορικών τόπων ως σύνολα από οποιαδήποτε ακατάλληλη χρήση, προσθήκη ή αλλαγή, την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας, καθώς επίσης τη διαφύλαξη στοιχείων σε ιστορικές περιοχές που χρονικά ανήκουν σε διαφορετικές περιόδους. Δόθηκε έμφαση στην προσοχή που πρέπει να δοθεί στην αρχιτεκτονική των σύγχρονων κατασκευών, όπως επίσης στη μη επιθυμητή απομόνωση ενός μνημείου με την κατεδάφιση του περιβάλλοντός του. Τα κράτη θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να βοηθήσουν τις τοπικές αρχές για την προστασία των περιοχών αυτών παρέχοντάς τους απαραίτητους πόρους με επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις, δάνεια με ευνοϊκότερους συντελεστές ή φορολογικές διευκολύνσεις.

Μια εξίσου σημαντική πηγή για τη διατήρηση και την προστασία των ιστορικών τόπων αποτελεί η **‘Διεθνής Χάρτα για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων’**, που υιοθετήθηκε το **1987** στην **Ουάσιγκτον** και συγκεκριμένα στη Γενική Συνέλευση του **ICOMOS**.

⁷⁸⁹ *Recommendation concerning the safeguarding and contemporary role of historic areas*. Nairobi, 26-30 Nov. 1976. <https://www.icomos.org/publications/93towns7o.pdf>

Μετά τη **Διεθνή Χάρτα για τη συντήρηση και την αποκατάσταση των μνημείων και τοποθεσιών στη Βενετία** το 1964, η Χάρτα αυτή *διαφυλάττει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των ιστορικών πόλεων* και κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για την *υποβάθμιση, την αποδιάρθρωση και την καταστροφή τους εξαιτίας της αστικής ανάπτυξης, ως συνέπεια της εκβιομηχάνισης.*

Η Χάρτα αυτή αφορά στις πόλεις, μεγάλες ή μικρές, στα ιστορικά κέντρα ή στις συνοικίες και στο φυσικό ή δομημένο περιβάλλον τους και προσπαθεί να αναδείξει τις αξίες των παραδοσιακών αστικών πολιτισμών.

Οι βασικές αρχές και οι στόχοι⁷⁹⁰ της είναι η **διαφύλαξη του ιστορικού χαρακτήρα της πόλης**, καθώς και του **συνόλου των υλικών και πνευματικών στοιχείων** που εκφράζουν το χαρακτήρα αυτό. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά:

- Στην αστική μορφή (οικοδομικά τετράγωνα και δρόμοι)
- Στις σχέσεις των κτιρίων και των υπαίθριων-πρασίνων χώρων
- Στο σχήμα, την όψη, τη δομή, τον όγκο, το ρυθμό, την κλίμακα, τα υλικά, το χρώμα και τη διακόσμηση των κτισμάτων
- Στις σχέσεις της πόλης με το φυσικό και το δημιουργημένο από τον άνθρωπο περιβάλλον της
- Στις λειτουργίες της πόλης που αποκτήθηκαν με το πέρασμα του χρόνου

Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία δίδεται στο σχεδιασμό της προστασίας των ιστορικών πόλεων και των συνοικιών, ο οποίος πρέπει να αναλύει τα αρχαιολογικά, ιστορικά, αρχιτεκτονικά, τεχνικά, κοινωνιολογικά και οικονομικά δεδομένα ενός τόπου, να καθορίζει την αρμονική σχέση των ιστορικών συνόλων με την υπόλοιπη πόλη, να θέτει τις κύριες κατευθύνσεις και την ουσία των μορφών δράσης σε νομικό και διοικητικό επίπεδο, αλλά και τη χρηματοδότηση και τέλος να περιλαμβάνει την πλήρη ενημέρωση των κατοίκων των πόλεων για οποιαδήποτε επέμβαση σε αυτές. Ακόμα, γίνονται αναφορές για την ανάγκη της συνεχούς συντήρησης του δομημένου χώρου, για τον καθορισμό των κτιρίων ή τις ομάδες των κτιρίων που απαιτούν ιδιαίτερη προστασία, για τα δίκτυα υποδομής και τη βελτίωση των συνθηκών κατοίκησης, για τη γνώση της ιστορίας, την κυκλοφορία των οχημάτων και τις απειλές που δέχονται συνεχώς οι πόλεις αυτές από τις φυσικές καταστροφές και τις

⁷⁹⁰ *Conservation of historic Towns.* Washington DC, 1987. σελ. 1.
https://www.icomos.org/charters/towns_e.pdf

οχλήσεις και τέλος για τη σημασία της εκπαίδευσης, της πληροφόρησης και της προβολής τους.

Μετά από αρκετά χρόνια, με σκοπό τη διάδοση των παραδοσιακών επαγγελμάτων, τη μετάδοση του πνεύματος, της μεθόδου και της γνώσης της ύλης της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, υιοθετήθηκαν στο Διεθνές Συνέδριο του **ICOMOS** στη **Σρι Λάνκα** το **1993**, **‘Κατευθυντήριες οδηγίες για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση στην προστασία των μνημείων, συνόλων και τοποθεσιών’**. Στόχος των οδηγιών αυτών ήταν κυρίως να τονίσουν τον διεπιστημονικό χαρακτήρα και τη σφαιρική προσέγγιση που απαιτεί η εξέταση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση στις γνώσεις, τις ικανότητες και γενικότερα στην επαγγελματική κατάρτιση που θα πρέπει να έχουν τα αρμόδια πρόσωπα για την άσκηση αυτής της ειδικής δραστηριότητας.

Παράλληλα, το κείμενο αυτό αποτελεί⁷⁹¹ ένα ντοκουμέντο αναφοράς για τους οργανισμούς και τα ιδρύματα που ασχολούνται με την επαγγελματική κατάρτιση και συνεισφέρουν στην επεξεργασία και στον καθορισμό κανόνων και κριτηρίων συμβατών με τις πολιτιστικές απαιτήσεις και τις ιδιαίτερες τεχνικές σε κάθε κοινότητα ή περιοχή.

Οι αρμόδιοι⁷⁹² για να εξασκούν τις δραστηριότητες προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, θα πρέπει αρχικά να είναι ικανοί να διαβάζουν ένα μνημείο, να κατανοούν την ιστορία, την τεχνολογία, το πλαίσιο και το περιβάλλον του και να ερευνούν και να αναλύουν όλες τις διαθέσιμες πηγές πληροφοριών γύρω από αυτό. Ακόμα, θα πρέπει να κατανοήσουν και να αναλύσουν πριν από οποιαδήποτε επέμβαση τη συμπεριφορά των μνημείων, να διαγνώσουν τις ενδογενείς και εξωγενείς αιτίες φθοράς τους, να πραγματοποιήσουν αυτοψία, να γνωρίζουν, να κατανοούν και να εφαρμόζουν τις συμβάσεις της UNESCO, των χαρτών και των κανόνων και τέλος να εκφράζουν τις κρίσεις τους, τις οποίες θα στηρίζουν σε αναγνωρισμένες αρχές, δεσμευόμενοι ότι θα προσπαθήσουν να διατηρήσουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά για μεγάλη χρονική διάρκεια. Επίσης, θα πρέπει να αναγνωρίζουν σε ποια στιγμή να ζητούν συμβουλές, να γνωματεύουν πάνω στις στρατηγικές συντήρησης, να συντάσσουν μια τεκμηρίωση πάνω στις εκτελεσθείσες

⁷⁹¹ «Κατευθυντήριες οδηγίες για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση στην προστασία των μνημείων, συνόλων και τοποθεσιών.(Σρι Λάνκα 1993)», πρακτικά συνεδρίου : *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 75.

⁷⁹² Οπ. παρ.

εργασίες, να εργάζονται σε διεπιστημονικές ομάδες και να συνεργάζονται με τους κατοίκους της περιοχής, τις αρμόδιες αρχές και τα πρόσωπα που ασκούν τη διαχείριση, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Στα επόμενα κεφάλαια των οδηγιών αυτών γίνονται αναφορές στην οργάνωση της διδασκαλίας και της επαγγελματικής κατάρτισης για την προστασία και στις απαραίτητες προϋποθέσεις για να τεθούν σε εφαρμογή εξειδικευμένα μαθήματα για όσους ενδιαφέρονται να αποκτήσουν γνώσεις για τις παραδοσιακές τεχνικές και τις μεθόδους προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το μέλλον των πόλεων έχει η **Χάρτα της Αθήνας**, της οποίας η αναθεώρηση⁷⁹³ ολοκληρώθηκε αρχικά το 1998 και εν συνεχεία και πάλι το 2003. Στην ουσία πρόκειται για ένα κείμενο το οποίο περιλαμβάνει ένα όραμα⁷⁹⁴ για την ευρωπαϊκή πόλη του 21^{ου} αιώνα, οι προτάσεις του οποίου διακρίθηκαν σε πρώτη φάση σε δέκα⁷⁹⁵ γενικές ενότητες:

- *Η δημοκρατική πόλη* με προοπτική την τόνωση του αισθήματος της συμμετοχής
- *Η ανθρώπινη πόλη* με προοπτική την ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της επικοινωνίας
- *Η όμορφη πόλη* με προοπτική τη διατήρηση και την ανάδειξη του χαρακτήρα των πόλεων και τη ριζική αναβάθμιση της αισθητικής των αστικών κέντρων
- *Η πολυπολιτισμική πόλη* με προοπτική την ένταξη όλων των κοινωνικών ομάδων στην πόλη
- *Η προσπελάσιμη πόλη* με προοπτική τον περιορισμό του Ι.Χ, την τόνωση των Μ.Μ. μεταφοράς και την κυριαρχία του πεζού και του ποδηλάτου
- *Η ζωντανή πόλη* με προοπτική την πολυλειτουργικότητα και τη συνεκτικότητα του αστικού ιστού
- *Η σύγχρονη πόλη* με προοπτική τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας σε όλους τους τομείς

⁷⁹³ Η αναθεώρηση της Χάρτας της Αθήνας του 1933 έγινε μετά από πρωτοβουλία του Συλλόγου Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ) και πρωτοπαρουσιάστηκε σε Διεθνές συνέδριο τον Ιούνιο του 1998. Παπαγιάννης Θ., «Νέα Χάρτα των Αθηνών και οι ελληνικές πόλεις. Πόλη και Χώρος. Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα, Αθήνα 2004, σελ. 539.

⁷⁹⁴ Όπ. παρ.

⁷⁹⁵ Τριποδάκης Α., «Η Νέα Χάρτα των Αθηνών και η ελληνική πόλη στον 21^ο αιώνα». Πόλη και Χώρος. Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Αθήνα 2004, σελ. 546.

- Η *οικολογική πόλη* με προοπτική την προστασία και ανάδειξη του Ιστορικού και μνημειακού περιβάλλοντος, την προστασία των μη ανανεώσιμων πόρων, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την καταστολή της αυθαίρετης δόμησης
- Η *δημιουργική πόλη* με προοπτική την οικονομική ανάπτυξη και
- Η *φιλόξενη πόλη* με προοπτική τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και την αναβάθμιση του επιπέδου ζωής

Σε δεύτερη φάση, στην αναθεωρημένη Χάρτα της Αθήνας του 2003, τονίζεται ότι κάθε ευρωπαϊκή πόλη πρέπει να έχει άμεση σχέση - σύνδεση με την ιστορία και τις αξίες του παρελθόντος της (*The Connected City*), συνοχή του χαρακτήρα του κτισμένου περιβάλλοντος και της ιδιαίτερης ταυτότητάς της. Ταυτόχρονα πρέπει να εξασφαλίζονται οι κοινωνικές διασυνδέσεις (*Social Connectivity*), να αξιοποιείται η μίξη πολιτισμών στον αστικό χώρο και να προωθείται η πολυπολιτισμικότητα με εργαζόμενους και κατοίκους με διαφορετική κουλτούρα και παραδόσεις.

Επιπρόσθετα, επισημαίνονται οι οικονομικές ανισότητες εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, της ελεύθερης αγοράς και της ανταγωνιστικότητας. Οι οικονομικές προϋποθέσεις (*Economic Connectivity*) θα πρέπει να εξασφαλίζουν ισότιμες δυνατότητες στην απασχόληση και στην αμοιβή της εργασίας, ενώ παράλληλα θα πρέπει να καλλιεργηθούν συνεργασίες μεταξύ των πόλεων έτσι ώστε να υπάρχει ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών, ανάπτυξη κοινών στόχων, αλλά και ανταγωνισμός.

Όσον αφορά το περιβάλλον (*Environmental Connectivity*) στην πόλη του 21^{ου} αιώνα, θα πρέπει να γίνεται προσεκτική χρήση των πόρων, τόσο των φυσικών, όσο και αυτών που δεν μπορούν να ανανεωθούν, θα πρέπει να υπάρξει αποφυγή της ρύπανσης και της αστικής υποβάθμισης, εξοικονόμηση ενέργειας, σωστή διαχείριση των απορριμμάτων αλλά και διατήρηση των στοιχείων της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, όπως αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, πάρκα και πλατείες.

Επίσης, η χωρική σύνθεση (*Spatial Synthesis*) της πόλης θα εξασφαλίζεται από τις παραπάνω οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διασυνδέσεις. Ο αστικός σχεδιασμός θα αποτελέσει το βασικό εργαλείο αναγέννησης των πόλεων με στόχο τη διατήρηση της ελκυστικότητας των αστικών κέντρων, τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, την προστασία των φυσικών και αγροτικών περιοχών και

την δημιουργία αξιόλογων αστικών χώρων οι οποίοι θα συνδέονται με το *genius loci* και θα ενισχύουν την ταυτότητα και τον χαρακτήρα.

Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο των πολεοδόμων⁷⁹⁶ οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την παρακολούθηση της κοινωνικής ανάπτυξης και των πολεοδομικών νόμων και πολιτικών. Αναλύουν, σχεδιάζουν και παρακολουθούν τις διάφορες στρατηγικές, υποστηρίζουν πολιτικές, προγράμματα και παρεμβάσεις, συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα και προωθούν την εκπαίδευση. Πρόκειται για έναν ιδιαίτερα απαιτητικό ρόλο, καθώς ο πολεοδόμος είναι ταυτόχρονα επιστήμονας, σχεδιαστής, σύμβουλος, μεσολαβητής και αστικός διευθυντής.

Στις διεθνείς συμβάσεις μπορεί να προστεθεί και η Σύμβαση για την προστασία της **άυλης**⁷⁹⁷ **πολιτιστικής κληρονομιάς** που υιοθετήθηκε από την UNESCO το 2003 και αναγνωρίζει ότι στην πολιτιστική κληρονομιά ανήκουν και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά τα οποία χρήζουν άμεσης προστασίας. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε από το ελληνικό Κράτος με το Νόμο 3521/2006.

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στις **Αρχές**⁷⁹⁸ **της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων, οικισμών και αστικών περιοχών** που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του ICOMOS την 28η Νοεμβρίου 2011. Κύριος σκοπός του κειμένου ήταν η *διατύπωση αρχών και στρατηγικών που θα μπορούν να εφαρμόζονται σε κάθε παρέμβαση μέσα στις ιστορικές πόλεις και τα σύνολα. Αυτές οι αρχές και στρατηγικές πρέπει να διαφυλάσσουν τις αξίες των ιστορικών πόλεων και του χώρου που τις περιβάλλει και να εξασφαλίζουν την ένταξη των αξιών αυτών στην κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ζωή της εποχής μας. Δόθηκαν ορισμοί για τις ιστορικές πόλεις, τους οικισμούς και τις αστικές περιοχές ως χωρικές κατασκευές που εκφράζουν την εξέλιξη της κοινωνίας και της πολιτιστικής ταυτότητάς της και οι οποίες ως αναπόσπαστο τμήμα του ευρύτερου φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, αποτελούν ζωντανή απόδειξη του*

⁷⁹⁶ *The New Charter of Athens 2003. The European Council of Town Planners' Vision for Cities in the 21st century*

⁷⁹⁷ Ντρέγκα Ρ., «Η Συνταγματική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σχολή Νομικών, Οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Τμήμα Νομικής. Εργασία στα πλαίσια του μαθήματος *Εφαρμογές δημοσίου δικαίου*, Αθήνα 2008.

⁷⁹⁸ *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*. https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_CIVVIH_text_EN_FR_final_20120110.pdf

παρελθόντος που τις διαμόρφωσε. Επιπρόσθετα, δόθηκαν ορισμοί για την προστασία των ιστορικών πόλεων, οικισμών και αστικών περιοχών και του περιβάλλοντός τους η οποία περιλαμβάνει τις απαραίτητες διαδικασίες για την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξή τους, καθώς και για τη συνεκτική ανάπτυξή τους και την αρμονική προσαρμογή τους στη σύγχρονη ζωή, ενώ παράλληλα, έγινε αναφορά στα σχέδια διαχείρισης τα οποία είναι αυτά που καθορίζουν με λεπτομέρεια τις απαραίτητες στρατηγικές και τα εργαλεία που απαιτούνται για την προστασία της κληρονομιάς και τα οποία ταυτόχρονα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης ζωής.

Ιδιαίτερη σημασία σε πολλά σημεία του κειμένου δόθηκε στην εισαγωγή σύγχρονων αρχιτεκτονικών στοιχείων στις ιστορικές πόλεις, τα οποία θα πρέπει να σέβονται τις αξίες του τόπου και του περιβάλλοντος, θα πρέπει να συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της πόλης, αλλά ταυτόχρονα να διατηρούν την αξία της ιστορικής της συνέχειας. Οποιαδήποτε νέα αρχιτεκτονική δημιουργία, θα πρέπει να είναι συμβατή με τη χωρική οργάνωση του ιστορικού συνόλου και να σέβεται την παραδοσιακή του μορφολογία. Η σύγχρονη αρχιτεκτονική θα πρέπει να βρίσκει την έκφρασή της σεβόμενη την κλίμακα του τόπου στον οποίο εντάσσεται, διατηρώντας σωστή σχέση με την υπάρχουσα αρχιτεκτονική και τα πρότυπα ανάπτυξης του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται. Η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα των ιστορικών πόλεων θα πρέπει να διαφυλάσσεται, προστατεύοντας τη μορφή του πολεοδομικού ιστού, τη μορφή και το σχήμα των κτιρίων, τις σχέσεις της πόλης με το περιβάλλον της, φυσικό και ανθρωπογενές, τις διάφορες λειτουργίες που η πόλη έχει αποκτήσει με την πάροδο του χρόνου, καθώς και τις πολιτιστικές παραδόσεις και τεχνικές.

Παράλληλα, στις Αρχές της Βαλέτας έγινε αναφορά στις προσπάθειες που απαιτούνται προκειμένου να διατηρηθούν οι παραδοσιακές χρήσεις γης, καθώς επίσης στη συμβατότητα των νέων λειτουργιών και δραστηριοτήτων με το χαρακτήρα των ιστορικών πόλεων ή της αστικής περιοχής. Επιπρόσθετα, τονίστηκαν οι κίνδυνοι που πιθανόν προκύψουν από τον εξευγενισμό των ιστορικών κέντρων και τον τουρισμό, ενώ δόθηκε έμφαση στην απαραίτητη συμμετοχή και στην εμπλοκή των κατοίκων για την επιτυχία του προγράμματος προστασίας.

Αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κείμενο για την προστασία των ιστορικών πόλεων, των ιστορικών συνόλων και του περιβάλλοντός τους, στο οποίο τονίζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης των σχεδίων διαχείρισης και προστασίας. Τα τελευταία οφείλουν να ανταποκρίνονται στις συνεχείς αλλαγές που υπόκεινται οι ιστορικές πόλεις, να καταγράφουν τα πλεονεκτήματα, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές αυτών και να ορίζουν στόχους διατήρησης και κατάλληλες στρατηγικές.

Τέλος, μετά τη **Χάρτα του Nizhny Tagil⁷⁹⁹ για τη Βιομηχανική Κληρονομιά** το 2003, με την οποία δόθηκαν κατευθυντήριες οδηγίες για τον τρόπο προσέγγισης, καταγραφής και διαχείρισης του ιδιαίτερου αυτού τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, υιοθετήθηκαν το 2011 από το ICOMOS και το TICCIH, οι **Αρχές του Δουβλίνου για τη διατήρηση της Βιομηχανικής κληρονομιάς**. Στο κείμενο αυτό, το οποίο αποτελεί διεθνές⁸⁰⁰ πλέον ντοκουμέντο για τη βιομηχανική κληρονομιά, τονίστηκε η σημασία της τελευταίας στη διαμόρφωση του σύγχρονου πολιτισμού, στην κατανόηση της κοινωνικής ιστορίας και της κατοχύρωσης της ιστορικής γνώσης.

⁷⁹⁹ Σύμφωνα με τη Χάρτα του Nizhny Tagil, η οποία υιοθετήθηκε κατά τη 12^η Διάσκεψη του TICCIH το 2003 στη Ρωσία, η βιομηχανική κληρονομιά είναι τα κατάλοιπα του βιομηχανικού πολιτισμού που έχουν ιστορική, τεχνολογική, κοινωνική, αρχιτεκτονική ή επιστημονική αξία. Αυτά τα κατάλοιπα αποτελούνται από κτίρια και μηχανήματα, εργαστήρια, μύλους και εργοστάσια, μεταλλεία, χώρους μεταποίησης και διύλισης, χώρους φύλαξης και αποθήκευσης, τόπους όπου παράγεται, μεταφέρεται και χρησιμοποιείται ενέργεια, μεταφορές με όλη την υποδομή τους, καθώς και χώρους που χρησιμοποιούνταν για κοινωνικές δραστηριότητες σχετικές με τη βιομηχανία, όπως η στέγαση, η θρησκευτική λατρεία και η εκπαίδευση. Η βιομηχανική αρχαιολογία είναι μια διεπιστημονική μέθοδος μελέτης όλων των μαρτυριών, υλικών και άυλων, των τεκμηρίων, των τεχνουργημάτων, της στρωματογραφίας και των κατασκευών, των ανθρώπινων οικισμών και των φυσικών και αστικών τοπίων που δημιουργήθηκαν για ή από τη βιομηχανική διεργασία. Χρησιμοποιεί αυτές τις μεθόδους έρευνας που είναι οι πιο κατάλληλες για να διευρύνουν την κατανόηση του βιομηχανικού παρελθόντος και παρόντος. Η ιστορική περίοδος που συγκεντρώνει το κύριο ενδιαφέρον εκτείνεται από την αρχή της Βιομηχανικής Επανάστασης, στο δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα, έως σήμερα, ενώ συγχρόνως, εξετάζονται οι πρώτες προ-βιομηχανικές και πρωτο-βιομηχανικές ρίζες της. Επιπλέον, αντλεί από τη μελέτη της εργασίας και των τεχνικών εργασίας που εμπεριέχονται στην ιστορία της τεχνολογίας. Επιμέλεια Αγριαντόνη Χ., Μπελαβίλας Ν., *Η Χάρτα του Nizhny Tagil για τη βιομηχανική κληρονομιά*, TICCIH, Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς. Ελληνικό Τμήμα. σελ. 2

⁸⁰⁰ TICCIH, Ελληνικό ICOMOS. *Βιομηχανική Κληρονομιά στην Ελλάδα*. Επιστημονικό Διήμερο – Έκθεση 1980-2015. Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου. Χανιά, http://www.arch.ntua.gr/sites/default/files/resource/5140_horos-kai-istoria/ticcih_kam_ekthesivio_michanikiklironomia_2015.pdf, σελ. 28

Η διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς επισημάνθηκε ότι μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της αειφόρου⁸⁰¹ ανάπτυξης σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο και μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διεπιστημονικής⁸⁰² προσέγγισης του θέματος, διαφυλάττοντας την ιστορική, κοινωνική, τεχνολογική, επιστημονική και αισθητική της αξία.

⁸⁰¹ TICCIH *Principles for the conservation of industrial heritage sites, structures, areas and landscapes*, Dublin, 2011. http://ticcih.org/wp-content/uploads/2013/10/GA2011_ICOMOS_TICCIH_joint_principles_EN_FR_final_20120110.pdf, σελ. 2

⁸⁰² *Η Βιομηχανική Αρχαιολογία είναι ο διεπιστημονικός κλάδος, που συνθέτει τα πορίσματα ιστορικών, αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων, κοινωνιολόγων, μέσα από τα υλικά της κατάλοιπα, (αρχιτεκτονικά κελύφη, μηχανολογικό εξοπλισμό, αρχεία, τεχνικές παραγωγής, κ.ά.) προκειμένου να ερμηνεύσει τις επιδράσεις της βιομηχανίας στην οργάνωση και εξέλιξη της κοινωνίας, της οικονομίας, και του αστικού χώρου. Μ. Καραβασίλη, Η διαχείριση της βιομηχανικής Κληρονομιάς στην Ελλάδα. Εικοσάχρονη εμπειρία και σύγχρονες προοπτικές στη συγκρότηση πολιτιστικών πόρων. http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_karavasili.pdf*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Όπως είναι γνωστό, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού είναι ο αρμόδιος κρατικός φορέας για την προστασία, τη διάσωση, την ανάδειξη και την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε⁸⁰³ το Σεπτέμβριο⁸⁰⁴ του 1971, έχει την έδρα του στην Αθήνα και παράλληλα διατηρεί πολλά αποκεντρωμένα παραρτήματα – υπηρεσίες - εφορείες σε ολόκληρη τη χώρα.

Στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού υπάγονται οι αναστηλώσεις, οι σωστικές αρχαιολογικές ανασκαφές, οι συντηρήσεις, καθώς επίσης έργα ανάδειξης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, εξίσου σημαντικό είναι το έργο του Υπουργείου όσον αφορά τα προγράμματα πολιτισμού, όπως η ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, το αναστηλωτικό έργο στην Ακρόπολη και το πρόγραμμα ‘Μελίνα’.

Σήμερα, οι κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσιακές μονάδες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, οι οποίες διαχειρίζονται την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας είναι οι εξής⁸⁰⁵:

- **Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολεως**

Η Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (ΥΣΜΑ) είναι ειδική περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού η οποία συστάθηκε με το Π.Δ. 97/99 και έχει ως αποστολή την οργάνωση και υλοποίηση των έργων συντήρησης, αναστήλωσης και ανάδειξης των μνημείων της Αθηναϊκής Ακρόπολης.

- **Η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς**

Οι αρμοδιότητες της διεύθυνσης αυτής είναι η διαμόρφωση και εποπτεία της πολιτικής για την προστασία, διάσωση, ανεύρεση, συντήρηση, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος, τόσο της υλικής όσο και της άυλης, καθώς και ο συντονισμός, η εποπτεία και η μέριμνα για την εύρυθμη και

⁸⁰³ Πριν την ίδρυση του Υπουργείου Πολιτισμού υπήρχε η Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία ιδρύθηκε το με το διάταγμα 3/15.4.1833 και η οποία υπαγόταν αρχικά στο Υπουργείο Παιδείας. Διαιρείτο πάντα στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου (στο Υπουργείο Παιδείας μέχρι το 1958, στο Υπουργείο Προεδρίας μέχρι το 1971 και στο Υπουργείο Πολιτισμού μέχρι σήμερα) και στις κατά τόπους περιφερειακές υπηρεσίες.

⁸⁰⁴ <https://www.culture.gr/el/ministry/SitePages/history.aspx>

⁸⁰⁵ Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. <https://www.culture.gr/el/ministry/SitePages/structure.aspx>

αποτελεσματική λειτουργία, την εξασφάλιση της χρηστής διοίκησης και της λογοδοσίας, την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών των υπαγομένων σε αυτήν Υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Στη Διεύθυνση αυτή υπάγονται το Αυτοτελές Τμήμα Γραμματείας Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και Συμβουλίου Μουσείων, η Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, η Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων, η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, η Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων, η Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών, καθώς και 53 Περιφερειακές Εφορείες σε όλη τη χώρα.

- **Η Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων**

Η Διεύθυνση αυτή είναι αρμόδια για το συντονισμό και την εποπτεία των Διευθύνσεων, Κεντρικών και Περιφερειακών Υπηρεσιών, οι οποίες υπάγονται σε αυτήν και οι οποίες είναι η Διεύθυνση Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, η Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, η Διεύθυνση Έρευνας και Τεχνικής Υποστήριξης Μελετών και Έργων Αναστήλωσης, η Διεύθυνση Μελετών και Εκτέλεσης Έργων Μουσείων και Πολιτιστικών Κτιρίων, η Διεύθυνση Προστασίας και Αναστήλωσης Νεωτέρων και Σύγχρονων Μνημείων, το Τμήμα Γραμματείας Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, καθώς και οι 9 Περιφερειακές Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων.

- **Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ)**

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο θεσμοθετήθηκε⁸⁰⁶ το 1834 και πρόκειται για την Κεντρική⁸⁰⁷ Επιτροπή που συστάθηκε με το Ν. 10/22.05.1834, η οποία σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία έθεσαν ως άμεση προτεραιότητα την προστασία, οργάνωση και διαχείριση των αρχαιοτήτων και την ένταξή τους στη νεοελληνική πραγματικότητα. Σήμερα⁸⁰⁸, το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο

⁸⁰⁶ <http://kas.culture.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/>

⁸⁰⁷ Την Κεντρική Επιτροπή διαδέχτηκε η Αρχαιολογική Επιτροπή (Νόμος ΒΧΜΣΤ'/1899 «Περί Αρχαιοτήτων» και Βασιλικό Διάταγμα 11.8.1899 «Περί Αρχαιολογικής Έπιτροπής και περί κανονισμού τής ύπηρεσίας αυτής» και εν συνεχεία το Αρχαιολογικό Συμβούλιο (Νόμος ΓΨΛ' 3730/1910) και το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (Προεδρικό Διάταγμα 890/ 4.11.1977).

⁸⁰⁸ 2018

λειτουργεί με βάση το Ν. 3028/2002 ««Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» και την κατ' εξουσιοδότηση του ιδίου Νόμου Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/14/3698/20.1.2004 (ΦΕΚ 70/Β/20.1.2004) και απαρτίζεται από πανεπιστημιακούς, στελέχη του ΥΠ.ΠΟ.Α και του Υ.Π.ΕΝ, το νομικό σύμβουλο και το γενικό γραμματέα του ΥΠ.ΠΟ.Α. Κύριο έργο του είναι η εξέταση και η γνωμοδότηση για θέματα που αφορούν στην προστασία αρχαίων μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων που χρονολογούνται έως και το 1830.

Το μείζονος σημασίας γνωμοδοτικό όργανο έχει καθοριστικό ρόλο στην προστασία των αρχαιοτήτων της χώρας, αλλά δυστυχώς δεν είναι λίγες οι φορές που οι επιστημονικά αρμόδιοι μεριμνούν ώστε η γνώμη⁸⁰⁹ τους να είναι αρεστή στην πολιτική ηγεσία ή οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι που διορίζονται από τον εκάστοτε Υπουργό Πολιτισμού, δέχονται πιέσεις.

- **Το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (ΚΣΝΜ)**

Το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων έχει ως στόχο του τη διάσωση της νεώτερης⁸¹⁰ πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας και συγκεκριμένα τα νεότερα μνημεία και τους ιστορικούς τόπους που είναι μεταγενέστεροι του 1830. Με απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού ορίζεται η σύνθεσή του και η θητεία των μελών του είναι τριετής.

Τα προβλήματα⁸¹¹ που παρουσιάζει το ΚΣΝΜ είναι παρόμοια με αυτά που περιγράφηκαν παραπάνω για το ΚΑΣ. Χαρακτηριστικά αναφέρεται απόσπασμα από την ανακοίνωση της Ενωτικής Αγωνιστικής Κίνησης εργαζομένων προς το

⁸⁰⁹ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Κατεδαφίσεις ιστορικής μνήμης. Τί συμβαίνει με τα Συμβούλια Μνημείων», *Ελευθεροτυπία*, 10 Σεπτεμβρίου 1996.

⁸¹⁰ Χαρακτηριστική υπήρξε η θετική απόφαση του Συμβουλίου για τη διατήρηση όλων των προσφυγικών πολυκατοικιών της Λεωφόρου Αλεξάνδρας παρά την αντίθετη άποψη της προέδρου του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας, η οποία επέμενε ότι σε περίπτωση διατήρησης των προσφυγικών πολυκατοικιών δε θα μπορούσε να υλοποιηθεί το πρόγραμμα ανάπτυξης πρασίνου στην περιοχή! Θέρμου Μ., «Διατηρήτέα όλα τα προσφυγικά». Νέα εισήγηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων. *Το Βήμα*, Παρασκευή 28 Νοεμβρίου 2008.

⁸¹¹ Ημερίδα με θέμα: «Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο - Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων: Προβλήματα και Προτάσεις». Ελληνική Εταιρεία για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. 12 Μαρτίου 2008.

Υπουργείο Πολιτισμού η οποία αναφέρει τα εξής⁸¹²: *‘Ο διορισμός των μελών του ΚΑΣ και του ΚΣΝΜ από την πολιτική ηγεσία, ανεξάρτητα από την επιστημονική τους επάρκεια, και το γεγονός ότι προεδρεύει ο εκάστοτε Γενικός Γραμματέας, δημιουργούν ένα περιβάλλον που επιτρέπει την άσκηση πιέσεων από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία, αλλά και την εμφάνιση φαινομένων συμμόρφωσης των μελών στα κελεύσματα της προς «άγραν τιμών και αξιωμάτων».*

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Παράλληλα με το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και τις αρμοδιότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, εξίσου σημαντικό έργο και ευθύνη για την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας και κυρίως για την αρχιτεκτονική κληρονομιά αυτής, έχει το πρώην Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, νυν Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 1577/85, το άρθρο 1 παρ.2 του Ν. 1772/88, το άρθρο 22 του Ν. 2300/95, το άρθρο 3 του Ν. 2831/2000 και το άρθρο 6 του Ν. 4067/2012, ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Κλιματικής Αλλαγής και Ενέργειας και μετά από αιτιολογημένη έκθεση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου και γνώμη του αρμόδιου Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων ή του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής και γνώμη του οικείου δημοτικού⁸¹³ ή κοινοτικού συμβουλίου, με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους, μπορεί να χαρακτηρίζει:

- οικισμούς ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών, ως παραδοσιακά (προστατευτέα) σύνολα
- ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, χώρους, τόπους, τοπία ή και φυσικούς σχηματισμούς που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμούς φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα, εντός ή εκτός

⁸¹² Ανακοίνωση της Ενωτικής Αγωνιστικής Κίνησης εργαζομένων στο Υπουργείο Πολιτισμού. Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων. <http://www.indy.gr>

⁸¹³ Σε περίπτωση που η γνώμη του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου δεν περιέλθει στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων σε διάστημα 2 μηνών από τη λήψη του σχετικού εγγράφου, ο χαρακτηρισμός του οικισμού εκδίδεται και χωρίς τη γνωμοδότηση αυτή.

Παράλληλα, στα παραπάνω παραδοσιακά σύνολα υπάρχει η δυνατότητα να θεσπίζονται περιορισμοί δόμησης και να καθορίζονται ειδικές χρήσεις.

Στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας και συγκεκριμένα στο Τμήμα Ιστορικών Κέντρων Πόλεων και Παραδοσιακών Οικισμών της Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικών Κανονισμών και Αδειοδοτήσεων ανήκουν⁸¹⁴ οι ακόλουθες αρμοδιότητες: αα) η μελέτη και η μέριμνα για το χαρακτηρισμό τμημάτων πόλεων (ιστορικών κέντρων πόλεων), οικισμών ή τμημάτων τους ως παραδοσιακών και ο καθορισμός ζωνών προστασίας αυτών, η μέριμνα για τη θέσπιση όλων των απαιτούμενων προς τούτο μέτρων καθώς και η μέριμνα για τη εφαρμογή τους, τα οποία αναφέρονται στην πολεοδομική συγκρότηση, το σχέδιο πόλεως, τους όρους δόμησης, τις χρήσεις γης, τη μορφολογική κατάσταση, την ανάδειξη, την αναστήλωση, και την ανάπλαση των ιστορικών κέντρων, των παραδοσιακών οικισμών, των ζωνών προστασίας αυτών, καθώς και των αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων του ν. 3028/2002 (Α'153), ββ) ο προγραμματισμός, η εκπόνηση, ανάθεση, επιλογή, παρακολούθηση, εποπτεία, έλεγχος, επίβλεψη, παραλαβή και έγκριση των μελετών για την ανάπλαση παραδοσιακών συνόλων, την αποκατάσταση, επισκευή διατηρητέων κτηρίων ή κτηρίων που απομένουν μετά τη ρυμοτομία για παρεμβάσεις πέραν αυτών της αρμοδιότητας της Διεύθυνσης Έργων Αστικών Αναπλάσεων (ΔΕΑΑ), γγ) η εποπτεία, επίβλεψη, παραλαβή και έλεγχος των μελετών αρμοδιότητας της Δ/σης Έργων Αστικών Αναπλάσεων που αφορούν ειδικά σε ανάπλαση παραδοσιακών συνόλων, στην αποκατάσταση ή επισκευή διατηρητέων κτηρίων, σε συνεργασία με το αρμόδιο τμήμα της ΔΕΑΑ.

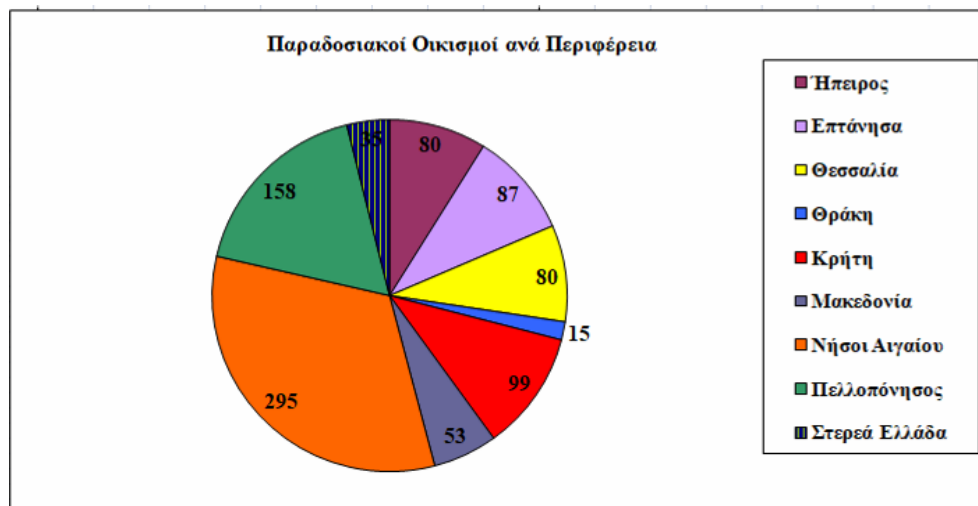
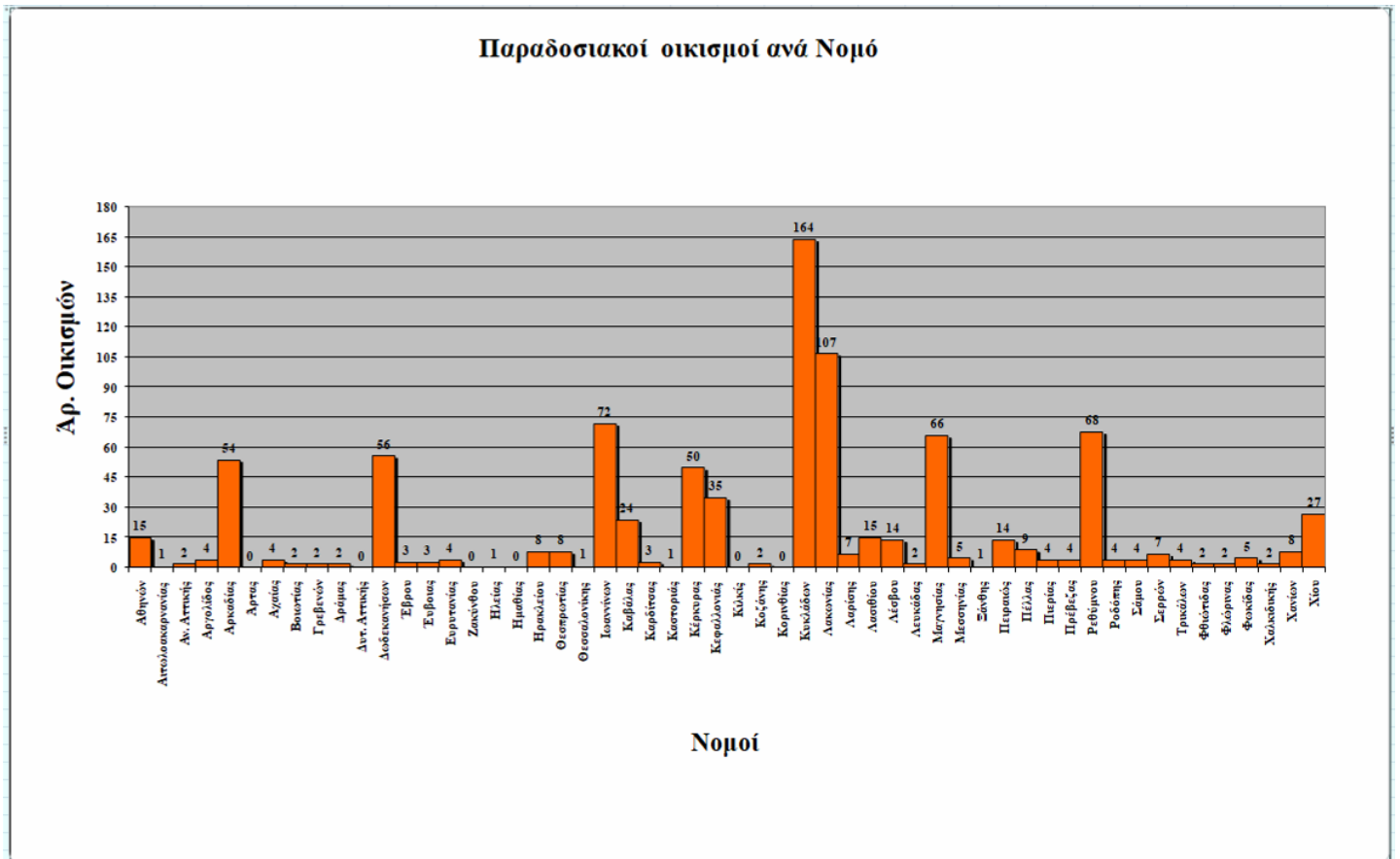
Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΝ και μετά την καταγραφή και ολοκλήρωση της βάσης διαχείρισης των παραδοσιακών οικισμών, υπάρχουν καταγεγραμμένοι συνολικά **902 παραδοσιακοί οικισμοί**.

Η ηλεκτρονική αυτή βάση δεδομένων (<http://estia.minenv.gr/EXEC>) έχει βοηθήσει σημαντικά στην αρχειοθέτηση και ταξινόμηση των οικισμών της χώρας μας ανά Νομό και Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενώ αναμφίβολα, αποτελεί ένα σημαντικό⁸¹⁵ εργαλείο για τη διάδοση και την προστασία του αρχιτεκτονικού μας πλούτου.

⁸¹⁴ Σύμφωνα με το νπ. αριθμ. 132 Π.Δ./ 2017 (ΦΕΚ /Α'/ 160/30.10.2017) Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ).

⁸¹⁵ Λιάλιος Γ., «Πολύτιμο αρχείο διατηρητέων κτιρίων και οικισμών», *Καθημερινή*, 13/1/2007.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται αναλυτικά οι καταγεγραμμένοι παραδοσιακοί οικισμοί ανά νομό και περιφέρεια της Ελλάδας.

Διαγράμματα 20& 21. Πηγή στοιχείων: <http://estia.minenv.gr>

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω διαγράμματα, οι περισσότεροι παραδοσιακοί οικισμοί της χώρας βρίσκονται κυρίως σε νησιωτικές και παράκτιες περιοχές, στην περιοχή των Κυκλάδων, της Κρήτης και της Δωδεκανήσου, καθώς επίσης αρκετοί βρίσκονται στην Πελοπόννησο και τα Επτάνησα. Το γεγονός αυτό, το ότι οι

περισσότεροι οικισμοί βρίσκονται σε νησιά και σε τουριστικούς προορισμούς, τους οποίους εκμεταλλεύονται και χρησιμοποιούν οι κάτοικοι με σκοπό την προσέλκυση ολοένα και περισσότερων τουριστών, κρούει καθημερινά τον κώδωνα του κινδύνου και μας προτρέπει να προστατέψουμε και να διατηρήσουμε τους μάρτυρες αυτούς της ιστορίας μας, η προστασία των οποίων σήμερα, όπως θα δούμε και στο κεφάλαιο που ακολουθεί, είναι μονάχα επιφανειακή και όχι ουσιαστική.

Σήμερα πλέον, ο χαρακτηρισμός⁸¹⁶ ενός οικισμού ως παραδοσιακός, γίνεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού ΠΕΝ ή κατά του περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων ή του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής. Παράλληλα, σύμφωνα με τη συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της αειφορίας, η προστασία των παραδοσιακών περιοχών αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Συγκεντρώνοντας κανείς τα κυριότερα νομοθετήματα προστασίας των παραδοσιακών οικισμών, καταλήγει στον πίνακα που ακολουθεί:

1975	Σύνταγμα Άρθρο 24, παρ. 6.	Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος.
Ν. 622/1977 ΦΕΚ Α' 171	Άρθρο 4 παρ. 1	Δια προεδρικών διαταγμάτων εκδιδόμενων προτάσσει του Υπουργού Δημοσίων Έργων κατόπιν, αιτιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωση αρμοδίας υπηρεσίας δύναται προς διατήρησιν ιδιαιτέρου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα ή οικισμοί ή τμήματα αυτών ως παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί διάφοροι των δια του παρόντος νομοθετικού διατάγματος καθοριζομένων τοιούτων'.

⁸¹⁶ Παλαιότεροι χαρακτηρισμοί: Λαγόπουλος Α.-Φ., «Ο παραδοσιακός οικισμός αναφέρεται στους οικισμούς οι οποίοι εδράζονται επί της παραδόσεως», Νομολογία του ΣτΕ « Παραδοσιακός οικισμός νοείται κάθε οικιστικό σύνολο που διατηρεί, κατά το μάλλον ή ήττον, τον παραδοσιακό πολεοδομικό του ιστό και παραδοσιακά οικοδομήματα και στοιχεία και είναι προϊόν λαϊκής αρχιτεκτονικής - η δε προστασία τους δεν περιορίζεται μόνο στη διατήρηση του χαρακτήρα του, αλλά επεκτείνεται και στην περιμετρική ζώνη που είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη και αναδιάταξη της φυσιογνωμίας του», Κέππα Χ., *Παραδοσιακοί Οικισμοί Ταξινόμηση & Τυπολογία*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 65.

Π.Δ 19-10-1978 ΦΕΚ 594Δ' 13-11-1978	‘Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και των περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών’	Χαρακτηρίστηκαν παραδοσιακοί οικισμοί σε ολόκληρη τη χώρα και επιβλήθηκαν γενικοί όροι και περιορισμοί δόμησης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, Παλιά Πόλη Ρεθύμνου, Λακκί, Άλιντα, Αγία Μαρίνα Λέρου, Οία Θήρας, Π. Παντελεήμονας Πιερίας, Σύμη και πολλά άλλα.
N. 880/1979	‘Περί καθορισμού ανωτάτου ορίου συντελεστού δομήσεως και ετέρων τινών διαρρυθμίσεων της πολεοδομικής νομοθεσίας’	Ανώτερος συντελεστής δομήσεως 2,4. Ανώτερος συντελεστής κατ’ όγκον 1.2 Ο νόμος αυτός κρίθηκε ⁸¹⁷ σε βασικές του ρυθμίσεις αντισυνταγματικός από το ΣτΕ (Ολ. ΣτΕ 1071/94) αφού εφαρμόστηκε επί μία δεκαπενταετία, κυρίως γιατί απουσίαζε από τη σύλληψη και την εφαρμογή του η περιβαλλοντική διάσταση του προβλήματος.
N. 1577/1985 ΦΕΚ 210/ 18-12-1985	ΓΟΚ 1985 Άρθρο 4	Προστασία φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος Χαρακτηρισμοί διατηρητέων κτιρίων και συνόλων
N. 1650/1986 ΦΕΚ 160 Α’	‘Για την προστασία του περιβάλλοντος’ Άρθρο 19 παρ. 5	Ως περιοχές οικοανάπτυξης χαρακτηρίζονται εκτεταμένες περιοχές που μπορούν να περιλαμβάνουν χωριά ή οικισμούς εφόσον παρουσιάζουν <i>ιδιαίτερη αξία</i> και ενδιαφέρον λόγω της <i>ποιότητας των φυσικών και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών</i> και παράλληλα προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εναρμονίζονται με την προστασία της φύσης και του τοπίου. Στις περιοχές αυτές επιδιώκεται η προστασία και η βελτίωση των <i>ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών</i> τους.
N. 1772/1988 ΦΕΚ 91Α	ΓΟΚ 1988 Άρθρο 1 παρ. 2	Προστασία φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος Χαρακτηρισμοί διατηρητέων κτιρίων και συνόλων
N. 2039/1992	Συνθήκη Γρανάδας	Προστασία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ευρώπης
Π.Δ. 14-7-1999	Κώδικας Βασικής Πολεοδομικής νομοθεσίας. Άρθρο 110	Προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς
ΓΟΚ N. 2831/2000 ΦΕΚ Α 140	Άρθρα 3 & 4. Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός και άλλες πολεοδομικές διατάξεις	Προστασία φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος Χαρακτηρισμοί διατηρητέων κτιρίων και συνόλων
Οικοδομικός Κανονισμός N. 4067/2012 ΦΕΚ 79/Α’/9.4.2012	Νέος Οικοδομικός Κανονισμός Άρθρο 6	Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς

⁸¹⁷ «Κενό γράμμα η Μεταφορά του Συντελεστή Δόμησης. Πάνω από 20.000 τίτλοι μεταφοράς συντελεστή, που αντιπροσωπεύουν περί τα 500.000 τ.μ., παραμένουν μη υλοποιήσιμοι». Η Καθημερινή, Αθήνα 19 Σεπτεμβρίου 2006.

Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών, ο αριθμός των οποίων στη χώρα μας ξεπερνά τους 800, εντάσσεται⁸¹⁸ μεταξύ των ουσιαστικών στόχων⁸¹⁹ του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στα διάφορα στάδια εκπόνησης ρυθμιστικών σχεδίων. Στη χώρα μας, οι παραδοσιακοί οικισμοί εντάσσονται στα μέτρα και τις κατευθύνσεις του **νόμου 2742/1999 ‘Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη’**, ένας εκ των σημαντικότερων στόχων του οποίου είναι⁸²⁰ *η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη περιοχών, οικισμών και τοπίων που διαθέτουν στοιχεία φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.*

Επιπρόσθετα, η προστασία τους εντάσσεται στις βασικές αρχές του **νόμου⁸²¹ 2508/1997 ‘Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας’**, καθώς η οικιστική οργάνωση και ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να είναι σύμφωνοι με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Στους στόχους του νόμου αυτού, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνεται και *η προστασία και η περιβαλλοντική αναβάθμιση κέντρων πόλεων, πολιτιστικών πόλων και παραδοσιακών πυρήνων των οικισμών, χώρων πρασίνου και λοιπών στοιχείων φυσικού, αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος πόλεων, οικισμών και περιαστικού χώρου.*

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, η προστασία των παραδοσιακών οικισμών πρέπει να λαμβάνεται υπόψη⁸²² στους στόχους του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού. Παρόλο λοιπόν, που θα θεωρούσε κανείς ότι το κατεξοχήν αρμόδιο Υπουργείο για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών θα ήταν το ΥΠΕΝ με τους παραδοσιακούς οικισμούς ασχολούνται επίσης το Υπουργείο Αιγαίου⁸²³, το

⁸¹⁸ Άρθρο 10 – Πολιτική προστασίας. Σύμβαση της Γρανάδας, 1985

⁸¹⁹ Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 528.

⁸²⁰ Άρθρο 2 παρ. 2 ν.2742/1999 ‘Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη’. ΦΕΚ Α 207/7-10-1999

⁸²¹ Ν. 2508/1997, ΦΕΚ Α 124/13-6-1997

⁸²² Το Συμβούλιο της Επικρατείας πολλές φορές σε αποφάσεις του αναφέρεται στη *‘ρύθμιση της χωροταξικής ανάπτυξης ή της πολεοδομικής οργάνωσης βάσει ενός σχεδιασμού υπαγορευόμενου από πολεοδομικά κριτήρια, ‘προσανατολισμένον από πολιτιστικές αξίες και παραδόσεις και προσαρμοσμένον στην ιδιομορφία και τις ανάγκες της κάθε περιοχής’*. ΣτΕ 1848/1994, ΣτΕ 6070/1996. Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 543.

⁸²³ Σήμερα Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής

Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης⁸²⁴ και το ΥΠΠΟΑ, γεγονός που δημιουργεί τεράστια διοικητικά προβλήματα και πλήθος⁸²⁵ αλληλοκαλυπτόμενων και αλληλοσυγκρουόμενων δραστηριοτήτων.

Συγκεκριμένα, η προστασία των παραδοσιακών οικισμών επιβάλλεται σύμφωνα με το άρθρο 6 του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού, **για τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας τους.**

- Ως **παραδοσιακά (προστατευόμενα) σύνολα** μπορούν να χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών
- Ως **ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, χώροι, τόποι, τοπία, ή και φυσικοί σχηματισμοί** που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμοί φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα, εντός ή εκτός οικισμών.

Παράλληλα όμως, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου 3028/2002 του Υπουργείου Πολιτισμού, ένας οικισμός ή ένα κτίριο που είναι μεταγενέστερο του 1830 και ανήκει στον σύγχρονο πολιτισμό των τελευταίων εκατό ετών, υπάγεται στο νομικό καθεστώς του νόμου και προστατεύεται εφόσον θεωρείται ως **μνημείο λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας του.** Στην περίπτωση αυτή, υπεύθυνο Υπουργείο για την προστασία του είναι το Υπουργείο Πολιτισμού.

⁸²⁴ Σήμερα Γενική Γραμματεία Μακεδονίας – Θράκης

⁸²⁵ Παπαετρόπουλος Α., *Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον.* Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο, Αθήνα 2004, σελ. 531.

Εκτός όμως από την παραπάνω παράλληλη⁸²⁶ εφαρμογή των δυο διαφορετικών αυτών νομικών καθεστώτων, αποφάσεις για τους παραδοσιακούς οικισμούς έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν ο Υπουργός Αιγαίου⁸²⁷ για την περιοχή του Αιγαίου και ο πρώην Υπουργός Μακεδονίας και Θράκης⁸²⁸ για την περιοχή της βορείου⁸²⁹ Ελλάδας.

Το αποτέλεσμα φυσικά είναι να υπάρχουν παράλληλες⁸³⁰ αρμοδιότητες, πολλά γραφειοκρατικά προβλήματα και δυσλειτουργίες και τελικά η προστασία και η διατήρηση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των οικισμών, οι οποίοι αποτελούν ένα ιδιαίτερο στοιχείο του ελληνικού⁸³¹ πολιτιστικού περιβάλλοντος, να είναι προβληματικές.

⁸²⁶ Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 90.

⁸²⁷ Άρθρο 34 παρ. 5 εδ.α του νόμου 2971/2001 'Αιγαλός και παραλία και άλλες διατάξεις'. ΦΕΚ Α' 285/19.12.2001. Η προστασία των παραδοσιακών νησιωτικών περιοχών παλαιότερα ανήκε στο Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο πλέον έχει 'υπό την προστασία' του τους αρχαιολογικούς χώρους. Σήμερα φορείς προστασίας των νησιωτικών περιοχών είναι το ΥΠΕΝ και το Υπουργείο Αιγαίου, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις εμπλέκεται και το Υπουργείο Εσωτερικών με τα αρμόδια τοπικά πολεοδομικά γραφεία. Τέλος σε περιπτώσεις δασικών εκτάσεων γνωμοδοτεί και το Υπουργείο Γεωργίας.

⁸²⁸ Άρθρο 2 παρ. δ του Π.Δ. 358/1986 'Καθορισμός αρμοδιοτήτων Υπουργείου Βόρειας Ελλάδας'. ΦΕΚ 158Α

⁸²⁹ Χαρακτηριστική ήταν η παρέμβαση της προέδρου του ΤΕΕ/ΤΚΜ Κωτίδου, η οποία με επιστολή που έστειλε στον τότε Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ, Λαλιώτη, σχετικά με τις τροποποιήσεις των διατάξεων του Ν. 1577/1985 αναφέρει ότι : *Βάσει του Π.Δ 358/1986 ασκούνται από τον Υπ. Μακεδονίας - Θράκης οι αρμοδιότητες του χαρακτηρισμού οικισμών ως παραδοσιακών, κτιρίων ως διατηρητέων, ή τόπων ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, της προστασίας ιστορικών τόπων, με καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης σε όλες τις περιπτώσεις, όπως και της αναστολής οικοδομικών εργασιών στις περιοχές της αρμοδιότητάς του. Μετά την επικείμενη όμως τροποποίηση του άρθ. 4 του ΓΟΚ, κατά την οποία μάλιστα διαφοροποιούνται σημαντικά τα θέματα προστασίας της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς, θεωρούμε πολύ πιθανό ότι θα υπάρξει θέμα αμφισβήτησης της δυνατότητας άσκησης των αρμοδιοτήτων του Υπ. Μακεδονίας - Θράκης στα θέματα αυτά. Για το λόγο αυτό προτείνουμε να προστεθεί στο τέλος του άρθρου 4 σχετική παράγραφος, η οποία θα αναφέρει: Όπου στο άρθρο αυτό αναφέρεται Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων νοείται το υπουργείο, στο οποίο έχει περιέλθει η αρμοδιότητα, εφόσον το σχετικό αντικείμενο βρίσκεται στην περιοχή αρμοδιότητάς του. Στην περίπτωση αυτή αντί του Κεντρικού Συμβουλίου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος νοείται το Συμβούλιο του αντίστοιχου υπουργείου.* Ιστοσελίδα ΤΕΕ. <http://www.tee.gr/online/epikaira/1998/1986/m26.htm>. Πολλές φορές όμως η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπαρχόντων φορέων, οι αποκεντρωμένοι μηχανισμοί αυτών και η έλλειψη ενός ενιαίου φορέα διαχείρισης δημιουργεί προβλήματα τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά σε κίνδυνο.

⁸³⁰ Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι υπάρχουν νομοθετικό πλαίσιο προστασίας είναι καλό, αλλά ακυρώνεται στην πράξη από την πολυαρχία και την αλληλοεπικάλυψη φορέων και υπηρεσιών. Σημαντικά προβλήματα μάλιστα οφείλονται στην υπηρεσίες της περιφέρειας, όπου οι κοινωνίες είναι μικρές και εξυπηρετούνται ευκολότερα τα τοπικά μικροσυμφέροντα.

⁸³¹ Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 549.

Πολλά είναι τα προβλήματα και μετά τον χαρακτηρισμό των οικισμών ως παραδοσιακών, όταν θεσπίζονται ειδικοί όροι⁸³² δόμησης και καθορίζονται οι χρήσεις γης της περιοχής σύμφωνα πάντα με την προηγηθείσα αξιολόγηση⁸³³ των ειδικών χαρακτηριστικών του κάθε οικισμού. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το γνωστό πρόβλημα με τα διατηρητέα κτίρια τα οποία βρίσκονται εντός του παραδοσιακού οικισμού και επομένως αποτελούν ‘προστατευτέα’⁸³⁴ στοιχεία μέσα σε προστατευτέα περιοχή’. Σε αυτή την περίπτωση, στα κτίρια αυτά μπορούν να επιβληθούν όροι, περιορισμοί δόμησης και χρήσεις, οι οποίοι να αποκλίνουν από εκείνους που ισχύουν για τον παραδοσιακό οικισμό, μόνο εφόσον οι ισχύοντες για τον παραδοσιακό οικισμό όροι και περιορισμοί δομήσεως είναι ανεπαρκείς ή απρόσφοροι ή δεν θεραπεύουν τον ανωτέρω επιδιωκόμενο σκοπό, παραβιάζουν την διατήρηση και την ανάδειξη του κτιρίου ή δεν συνάδουν προς το λόγο για τον οποίο έχει αυτό χαρακτηριστεί⁸³⁵.

Επιπρόσθετα, έντονος προβληματισμός υπάρχει και στις περιπτώσεις που κάποιος οικισμός έχει μνημειακό χαρακτήρα, αλλά παράλληλα έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός, ως ιστορικός τόπος και ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, οπότε και αναζητείται πλέον ο ‘δεσπόζων’⁸³⁶ χαρακτηρισμός’ αυτού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης είναι ο οικισμός της Ύδρας, για τον οποίο ως δεσπόζων χαρακτήρας αποφασίσθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας ο μνημειακός⁸³⁷ και επομένως αρμόδιο υπουργείο για την προστασία αυτού είναι το Υπουργείο Πολιτισμού.

Το αποτέλεσμα είναι η σημαντική⁸³⁸ ιστορική και αρχιτεκτονική αξία του οικισμού της Ύδρας, η οποία απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση και πειθάρχηση των οικονομικών συμφερόντων στις επιταγές της πολυσυζητημένης βιώσιμης ανάπτυξης, να μην προστατεύεται με το απαραίτητο εξειδικευμένο πλαίσιο προστασίας, το οποίο θα

⁸³² Οι ειδικοί όροι δόμησης καθορίζουν α) τα ελάχιστα επιτρεπόμενα όρια της επιφάνειας και των διαστάσεων των εντός του οικισμού περιλαμβανομένων οικοπέδων β) το μέγιστο και ελάχιστο επιτρεπόμενο ύψος των οικοδομών γ) τον αριθμό των ορόφων δ) το μέγιστο της επιφάνειας κάθε οικοπέδου που μπορεί να καλυφθεί από οικοδομές ε) το συντελεστή δόμησης ζ) γενικά τους όρους και περιορισμούς κάτω από τους οποίους θα εκτελείται κάθε εργασία δόμησης. Όπ. παρ., σελ. 533.

⁸³³ Όπ. παρ., σελ. 543.

⁸³⁴ ΣτΕ 1786/2000. Όπ. παρ., σελ. 545.

⁸³⁵ ΣτΕ 2987/1998.

⁸³⁶ ΣτΕ 1191/1996, 1529/1993

⁸³⁷ ΣτΕ 2445/1997

⁸³⁸ Μαΐστρου Ε., «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της Ύδρας», *Monumenta*, <http://www.monumenta.org>, 21 Φεβρουαρίου 2007.

μπορούσε να θέσει παράλληλα τους όρους ανάπτυξης και τους όρους προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς της περιβάλλοντος.

Παράλληλα, προβλήματα παρουσιάζονται και στις περιπτώσεις παραδοσιακών οικισμών των οποίων την προστασία αναλαμβάνουν και επιβλέπουν πολλοί διαφορετικοί φορείς. Ο Ανάβατος της Χίου ή διαφορετικά ο 'Μυστράς του Αιγαίου', αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο, ένα εξαιρετο αρχιτεκτονικό σύνολο, μια ιδιαίτερη εικόνα του φυσικού περιβάλλοντος. Τα έργα για την αναστήλωση του οικισμού ξεκίνησαν με καλή διάθεση, μετά την υπογραφή προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Υπουργείου Αιγαίου, Πολιτισμού, ΤΑΠΑ, Περιφέρειας Β. Αιγαίου, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου και Δήμου Ομηρούπολης, ενώ εμπλεκόμενοι φορείς υπήρξαν το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και η ΔΕΠΟΣ, στην οποία και είχε ανατεθεί η κατασκευή του έργου. Με τη διαδικασία της αυτεπιστασίας και με την καθοδήγηση⁸³⁹ της 3^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και του Ε.Μ.Π., ολοκληρώθηκαν σε σημαντικό βαθμό εργασίες αποκατάστασης κτηρίων, του οδικού δικτύου και κάποιων εκκλησιών.

Δυστυχώς όμως, προβλήματα προέκυψαν όταν ο διευθυντής κατασκευών⁸⁴⁰ της ΔΕΠΟΣ αρνήθηκε να καταβάλει ποσό ύψους 30-50 εκ. δραχμών στον εργολάβο του έργου, θεωρώντας ότι κάποιες εργασίες δεν είχαν πραγματοποιηθεί, ενώ κάποιες άλλες ήταν υπερβολικές. Έκτοτε, το έργο διεκόπη, δεν υπήρξε ποτέ διασφάλιση κονδυλίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δεύτερη φάση αυτού από το ΥΠ.ΠΟ.Τ., ενώ η ΔΕΠΟΣ και το Υπουργείο ΠΕΚΑ στο οποίο υπάγεται η πρώτη, μετά από πολλά χρόνια κήρυξε έκπτωτο τον εργολάβο. Το αποτέλεσμα είναι ο ερημωμένος μεσαιωνικός οικισμός συνεχώς να φθείρεται και η ιστορία του συνεχώς να σβήνει.

Τέλος, πολλές φορές έχει απασχολήσει το Συμβούλιο της Επικρατείας ο αποχαρκτηρισμός ενός παραδοσιακού οικισμού. Αποφασίστηκε ότι αυτό μπορεί να συμβεί, μόνο εφόσον κριθεί ότι ο σχετικός χαρακτηρισμός έγινε χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του ισχύοντος νόμου⁸⁴¹. Σε περίπτωση δηλαδή που υπήρξε *πλάνη*

⁸³⁹ Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Η οδύσσεια του «Μυστρά του Αιγαίου, Ποια είναι η αλήθεια για τον Ανάβατο;», *Ελευθεροτυπία*, Σεπτέμβριος 2005.

⁸⁴⁰ Όπ. παρ.

⁸⁴¹ ΣτΕ 48-8/87. Παραδοσιακός οικισμός Καρπενησίου. Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 544.

*περί τα πράγματα*⁸⁴² ή σε περίπτωση που επιβάλλεται από *λόγους δημοσίου συμφέροντος*⁸⁴³.

Εντονο είναι και το πρόβλημα στους μικρότερους οικισμούς κάτω των 2000 κατοίκων, καθώς και στις περιοχές της εκτός σχεδίου δόμησης. Σε μεγάλο αριθμό νησιών και οικισμών σε ολόκληρη τη χώρα, έχουν εκδοθεί προεδρικά διατάγματα με ειδικούς όρους και περιορισμούς που αφορούν στην δόμηση και τα επιτρεπόμενα μορφολογικά στοιχεία. Κάθε επέμβαση εγκρίνεται από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής και απαιτείται μεγάλη προσοχή για να μην αλλοιωθούν οι ποιότητες του κάθε τόπου, ο φυσικός και ο πολιτιστικός του πλούτος. Αναμφίβολα τα διατάγματα αυτά είχαν καθοριστική σημασία στην προστασία των οικισμών, καθώς επέβαλαν περιορισμούς που αφορούσαν τον όγκο, το ύψος, τα υλικά κατασκευής, τις όψεις, τις στέγες, τον πολεοδομικό ιστό και πολλά άλλα.

Παρά την καλή πρόθεση του νομοθέτη όμως, η διοίκηση και οι αρμόδιες επιτροπές, πολλές φορές δέχονται πιέσεις, διαστρεβλώνουν και παραβιάζουν τη νομοθεσία, παρακάμπτουν βασικές αρχές και το αποτέλεσμα είναι η κακής ποιότητας δομημένου περιβάλλοντος που παρατηρούμε σήμερα σε ολόκληρη τη χώρα.

Το πρόγραμμα εκπόνησης μελετών για τη θεσμοθέτηση⁸⁴⁴ μορφολογικών κανόνων για τη δόμηση και την αρχιτεκτονική κληρονομιά στους μικρούς οικισμούς της χώρας και σε περιοχές εκτός σχεδίου που προώθησε το πρώην ΥΠΕΚΑ, είχε σκοπό να *διαμορφώσει εξειδικευμένα πλαίσια δόμησης για κάθε περιοχή της χώρας που θα αναδεικνύουν την ποικιλία της τοπικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας*. Είχε ως στόχο να αποτρέψει τις ασύμβατες κατασκευές που προσβάλλουν την ιστορία της τοπικής αρχιτεκτονικής και την παράδοση ενός τόπου και να διασφαλίσει την αισθητική ποιότητα, ενσωματώνοντας στο σχεδιασμό τις αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού. Επεδίωκε τη διαμόρφωση των όρων⁸⁴⁵ προστασίας και διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των υφιστάμενων

⁸⁴² ΣτΕ 4791/1987

⁸⁴³ ΣτΕ 1061/1982

⁸⁴⁴ «Πόρισμα της Ναυπάκτου για τη δόμηση σε Μικρούς Οικισμούς», 1^η Επιστημονική Συνάντηση συνΕργασίας με θέμα: 'Μελέτες μορφολογικών κανόνων δόμησης και αρχιτεκτονική κληρονομιά', σελ.2, <https://www.sadas-pea.gr/porisma-epistimonikis-epitropis-porisma-tis-nafpaktou-gia-ti-domisi-se-mikrous-ikismous-the-lepanto-recommendations-for-building-in-small-settings/>

⁸⁴⁵ Όπ. παρ. σελ. 3

ιστορικών-παραδοσιακών συνόλων/κτιρίων και των όρων ένταξης της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δημιουργίας σε αυτά, καθώς και τη διαμόρφωση των όρων αναμόρφωσης και βελτίωσης της φυσιογνωμίας των οικισμών που δεν διακρίνονται από ιστορικό-παραδοσιακό χαρακτήρα, αλλά χρήζουν παρεμβάσεων για την πολεοδομική και αρχιτεκτονική συγκρότηση του χαρακτήρα τους.

Το πρόγραμμα πρότεινε ένα γενικό Πλαίσιο Δόμησης το οποίο θα περιλαμβάνει όλες τις ποιοτικές παραμέτρους⁸⁴⁶ που αφορούν στους όρους δόμησης και θα προβλέπει την ανάγκη εξειδίκευσής του είτε ανά οικισμό, ιδιαίτερα στην περίπτωση χαρακτηρισμένων οικισμών, είτε ανά σύνολο οικισμών, ιδιαίτερα στην περίπτωση των 'αδιάφορων' οικισμών και εφόσον τεκμηριώνεται η ομοιότητα της φυσιογνωμίας τους. Ειδικά για τους παραδοσιακούς οικισμούς, κηρυγμένους και προτεινόμενους, προτάθηκε⁸⁴⁷ η κατηγοριοποίησή τους ανάλογα με το βαθμό προστασίας τους, οι οποίοι θα εξαρτηθούν από τις ισχύουσες διεθνείς προδιαγραφές.

Αναμφίβολα, το πρόγραμμα αυτό, μπορεί να συμβάλλει στην προστασία των μικρών οικισμών, αλλά και των εκτός σχεδίου δόμησης περιοχών, οι οποίες τα τελευταία χρόνια με τις παρεκκλίσεις, τις χρησικτησίες, τις αυθαιρεσίες και τις εξοχικές υπερπολυτελείς βίλες έχουν οδηγήσει στην εξαφάνιση της ισορροπίας μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου, έχουν κακοποιήσει τη φύση και το τοπίο, έχουν αλλοιώσει τις παράκτιες περιοχές και τα νησιά. Παρόλα αυτά, βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του προγράμματος αποτελεί η ύπαρξη διαφάνειας και η διαμόρφωση αντικειμενικών και σαφών κριτηρίων ελέγχου των αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων από έναν ενιαίο φορέα διαχείρισης - ελέγχου. Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να υπάρχουν αυστηρές δεσμεύσεις και καλούπια που θα περιορίζουν την αρχιτεκτονική δημιουργία και θα οδηγούν στην παραγωγή συγκεκριμένου, απολύτως ομοιόμορφου και αδιάφορου αρχιτεκτονικού έργου.

⁸⁴⁶ Οι ποιοτικές παράμετροι του δομημένου περιβάλλοντος των οικισμών είναι η μορφή του ιστού, η οικοπεδική κατάτμηση και η τοποθέτηση στο οικοπέδο, τα όρια ογκοπλασίας των κτισμάτων (όρια διακύμανσης ύψους, πλάγιες αποστάσεις, δουλείες θέας, εσοχές - προεξοχές, στέγη - διάκριση δημόσιων / ιδιωτικών κτιρίων, καθώς και τα υλικά κατασκευής. Όπ. παρ. σελ. 11.

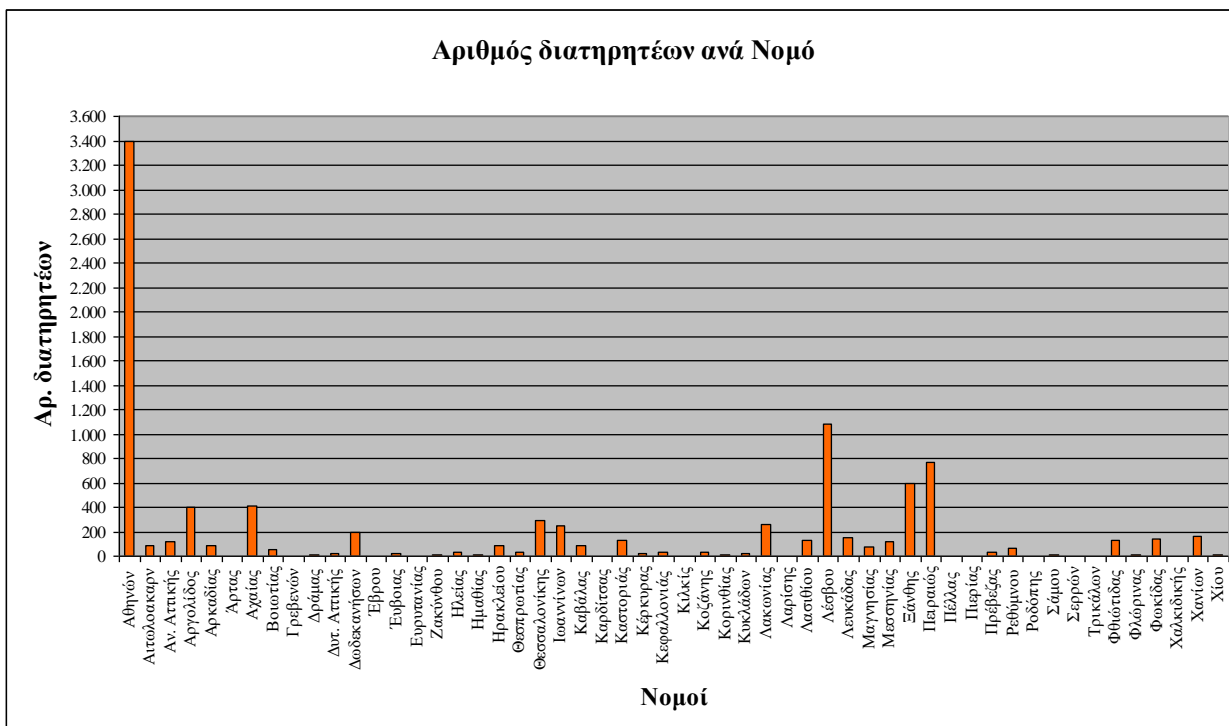
⁸⁴⁷ Όπ. παρ., σελ. 12

Εξίσου σημαντική αρμοδιότητα του Υπουργείου είναι ο χαρακτηρισμός κτιρίου ή ομάδας κτιρίων ή συνόλων κτιρίων ως διατηρητέων και ο καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης για αυτά.

Η διαδικασία που ακολουθείται για τον χαρακτηρισμό ενός κτιρίου ή ενός συνόλου κτιρίων ως διατηρητέο περιγράφεται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, και όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, εξαιτίας του ότι εμπλέκονται ταυτόχρονα και οι δυο φορείς προστασίας της χώρας μας, τόσο το ΥΠΠΝ, όσο και το Υπουργείο Πολιτισμού-Αθλητισμού, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται είναι περίπλοκες, χρονοβόρες και πολλές φορές μέχρι να παρθεί η απόφαση για την προστασία και τη διάσωσή τους, το κακό έχει ήδη συμβεί.

Σήμερα στη χώρα μας, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΠΠΝ, ο αριθμός των διατηρητέων κτιρίων φθάνουν τα 9.567. Αναλυτικότερα, ο μεγαλύτερος αριθμός διατηρητέων κτιρίων βρίσκεται στη Νομαρχία της Αθήνας, (Δήμος Αθηναίων: 2.868, Δήμος Κηφισιάς: 173, Δήμος Ψυχικού: 76, Δήμος Παλαιού Φαλήρου: 54), ενώ ακολουθούν οι Νομοί Θεσσαλονίκης, Αχαΐας, Λακωνίας, Ιωαννίνων και Δωδεκανήσου.

Αντίστοιχα, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός των διατηρητέων κτιρίων σε ολόκληρη τη χώρα ανά Νομό. Όπως είναι φανερό τα περισσότερα διατηρητέα κτίρια βρίσκονται στην Αθήνα, τη Λέσβο, τον Πειραιά και την Ξάνθη, ενώ στη συνέχεια ακολουθούν οι νομοί της Αχαΐας, της Αργολίδος και της Θεσσαλονίκης.

Διάγραμμα 22. Πηγή στοιχείων: <http://estia.minenv.gr>

Παρόλα αυτά, η ηλεκτρονική αυτή βάση του ΥΠΕΝ χρειάζεται περαιτέρω επεξεργασία γιατί παρουσιάζει ακόμα αρκετά προβλήματα. Για παράδειγμα εάν κάποιος θελήσει να αναζητήσει τα διατηρητέα κτήρια της Αθήνας ή κάποιου άλλου μεγάλου αστικού κέντρου, η βάση δεν του παρουσιάζει όλες τις εγγραφές που υπάρχουν και αυτό γιατί ο αριθμός των εγγραφών της συγκεκριμένης περιοχής είναι μεγαλύτερος του μέγιστου επιτρεπόμενου, των 200 δηλαδή κτηρίων. Επιπρόσθετα, ένα άλλο αρνητικό σημείο είναι το γεγονός ότι η βάση δεν περιλαμβάνει τα νεότερα μνημεία της χώρας μας, αυτά που είναι χαρακτηρισμένα από το ΥΠΠΟΑ ή τα προτεινόμενα προς διατήρηση κτήρια, γεγονός που θα βοηθούσε στην ενημέρωση των πολιτών, αλλά και θα έφερνε στο φως τις προθέσεις και τις προσπάθειες του Υπουργείου για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η ιδέα⁸⁴⁸ της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς είχε απασχολήσει το ελληνικό Κράτος από πολύ παλιά και συγκεκριμένα από την περίοδο του **ελληνικού Διαφωτισμού** και τον **Αδαμάντιο Κοραή**, ο οποίος είχε προτείνει ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη διαφύλαξη των «προγονικών κτημάτων». Το 1813 ιδρύθηκε⁸⁴⁹ στην Αθήνα η ‘Φιλόμουσος Εταιρεία’, η οποία κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για την προστασία των αρχαιοτήτων και για την ίδρυση Μουσείου στο Ερέχθειο. Στη συνέχεια, το 1822, η Γερουσία της Ανατολικής Ελλάδας, όρισε για πρώτη φορά τα καθήκοντα του «**Εφόρου της Πολιτικής**» και την υποχρέωσή του να φροντίζει για τη διαφύλαξη των αρχαιοτήτων. Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το **Διάταγμα του 1826** από τον **Γεώργιο Κουντουριώτη**, στο οποίο περιλαμβάνονταν οι πρώτες πολεοδομικές ρυθμίσεις για την προστασία και την ανάδειξη των αρχαιοτήτων, καθώς και η κατεδάφιση στην περιοχή των Αθηνών, όσων οικοδομών γειτνίαζαν με αρχαιότητες. Λίγα χρόνια αργότερα, κατά τη διάρκεια **διακυβέρνησης του Ιωάννη Καποδίστρια**, τα μέτρα πολλαπλασιάστηκαν, ενώ αρμόδιος⁸⁵⁰ κρατικός φορέας για την προστασία των αρχαιοτήτων ήταν το *Υπουργείο Επί των Εκκλησιαστικών*. Την περίοδο αυτή, απαγορεύτηκε η πώληση και εξαγωγή αρχαιοτήτων έξω από την Επικράτεια, κρίθηκε απαραίτητη η καταγραφή των αρχαίων, ιδρύθηκε το πρώτο Αρχαιολογικό Μουσείο στην Αίγινα και καθορίστηκαν θέματα που αφορούσαν τις ανασκαφές, την αγορά και την απαλλοτρίωση των αρχαίων από το Κράτος.

Παράλληλα, τον **Απρίλιο του 1833** ιδρύθηκε⁸⁵¹ η **πρώτη Αρχαιολογική Υπηρεσία**, ενώ ένα χρόνο αργότερα και συγκεκριμένα το **Μάιο του 1834**, υιοθετήθηκε ο **πρώτος αρχαιολογικός νόμος : ‘Περί των επιστημονικών και τεχνολογικών συλλογών, περί της ανακαλύψεως και διατηρήσεως των αρχαιοτήτων και της χρήσεως αυτών’, (10/22-5-1834)**, ο οποίος ρύθμιζε θέματα που αφορούσαν την ιδιοκτησία και τη διατήρηση των αρχαίων, καθώς και την ίδρυση μουσείων και συλλόγων στην

⁸⁴⁸ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π.: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.1.

⁸⁴⁹ Μαρμαράς Ε., Ράπτη Σ., Σταματίου, Ε., *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2000, σελ. 60

⁸⁵⁰ Δελαπόρτα Κ., *Υποβρύχια αρχαιολογική κληρονομιά στην Ελλάδα: Νομική Προστασία και διαχείριση*. Νοέμβριος 2005, <https://nomosphysis.org.gr/10093/upobruxia-arxaiologiki-klironomia-stin-ellada-nomiki-prostasia-kai-diaxeirisi-noembrios-2005/>

⁸⁵¹ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π.: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.1.

Αθήνα ή σε άλλες πόλεις της χώρας. Συγκεκριμένα, ο Νόμος αυτός κήρυττε⁸⁵² τις αρχαιότητες στην Ελλάδα ως *‘Εθνικό κτήμα όλων των Ελλήνων εν γένει’*, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 6 *‘όλα τα εντός της εθνικής γης, ή υπ’ αυτήν, ή εις τον πυθμένα της θαλάσσης, εις ποταμούς, και εις ρυάκας, εις βάλτους ευρισκόμενα ερείπια, ή άλλα της αρχαιότητος αντικείμενα, οποιουδήποτε ονόματος ήταν ιδιοκτησία του Κράτους’*. Ο Νόμος αυτός αποτέλεσε⁸⁵³ τη βάση για την μεταγενέστερη αρχαιολογική νομοθεσία και παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1899, όταν και άρχισε να εφαρμόζεται ο Νόμος ΒΧΜΣτ/1899.

Το 1910, στα πλαίσια εκσυγχρονισμού της Δημόσιας Διοίκησης, ψηφίστηκαν οι **Νόμοι 3721, 3729 και 3730**, στους οποίους περιλαμβάνονταν η ίδρυση του Γραφείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, του Αρχαιολογικού Συμβουλίου και του ειδικού Αρχαιολογικού Ταμείου με σκοπό τη συντήρηση και τη διάσωση των αρχαιοτήτων, καθώς επίσης δημιουργήθηκε για πρώτη φορά θέση Εφόρου Χριστιανικών και Μεσαιωνικών Αρχαιοτήτων.

Εξίσου σημαντικό ήταν το έργο επί **Κυβερνήσεως**⁸⁵⁴ του **Ελ. Βενιζέλου**, για θέματα που αφορούσαν στην προστασία της αρχιτεκτονικής μας Κληρονομιάς, με σημαντικότερο το **Νόμο 4212, το 1929 : ‘Περί κυρώσεως του από 23 Μαρτίου 1929 Νομοθετικού Διατάγματος περί χαρακτηρισμού ως αρχαιολογικού χώρου τμήματος της πόλεως Αθηνών’**. Στο Νόμο αυτό προστατεύτηκαν τα αρχαία μνημεία, τα μνημεία του χριστιανισμού και του μεσαιωνικού ελληνισμού, καθώς και τα οικοδομήματα προ του 1830. Παράλληλα, την ίδια περίοδο, χαρακτηρίστηκε από την Αμερικανική Σχολή κλασικών σπουδών ως αρχαιολογικός χώρος και ως περιοχή ανασκαφών⁸⁵⁵, η περιοχή γύρω από την Ακρόπολη, ενώ με το άρθρο 6 του ίδιου Νόμου συστάθηκε ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου το Ταμείο Απαλλοτριώσεων Αρχαιολογικών Χώρων.

⁸⁵² Δελαπόρτα Κ.. *Υποβρύχια αρχαιολογική κληρονομιά στην Ελλάδα: Νομική Προστασία και διαχείριση*. Νοέμβριος 2005, <https://nomosphysis.org.gr/10093/upobruxia-arkaiologiki-klironomia-stin-ellada-nomiki-prostasia-kai-diaxeirisi-noembrios-2005/>

⁸⁵³ Μανωλκίδης Σ., «Η πολιτιστική κληρονομιά στη Νομοθεσία Αιγύπτου, Ιταλίας και Ελλάδας: Μια συγκριτική θεώρηση», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.55.

⁸⁵⁴ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π.: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.3.

⁸⁵⁵ Οι πρώτες ανασκαφές στο βράχο της Ακροπόλεως έγιναν μεταξύ 1835 και 1837. Η μεγάλη συστηματική ανασκαφή του χώρου διεξήχθη ανάμεσα στο 1835 και 1890 από τον Παναγιώτη Καββαδία, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι ανασκαφές δεν έπρεπε να είχαν γίνει σε τόσο μεγάλη έκταση. Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού. <http://www.culture.gr>

Σήμερα πλέον, το Ταμείο Αρχαιολογικών⁸⁵⁶ Πόρων και Αλλοτριώσεων εισπράττει, διαχειρίζεται και διαθέτει τους εν γένει πόρους αυτού, προς εξυπηρέτηση των επιδιωκόμενων υπό της Γενικής Διευθύνσεως Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως του Υπουργείου Πολιτισμού.

Την ίδια χρονιά, το **1929**, ψηφίστηκε ο **Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (ΓΟΚ)**, ο οποίος προέβλεπε τη διαφύλαξη των μνημείων στη μελέτη του ρυμοτομικού σχεδίου και καθόριζε τα ύψη των οικοδομών σε περιοχές γύρω από αρχαιολογικούς χώρους μετά από έγκριση της αρμόδιας αρχής.

Ένα χρόνο αργότερα, οι βασικές αρχαιολογικές διατάξεις για την προστασία των αρχαιολογικών χώρων καθορίστηκαν με τον **παλαιό Αρχαιολογικό Νόμο του 1932 (5351/1932–‘Περί αρχαιοτήτων’, ΦΕΚ 275^Α/24.8.1932)**, ο οποίος περιελάμβανε⁸⁵⁷ και κωδικοποιούσε τις μέχρι τότε ισχύουσες διάσπαρτες διατάξεις, πολλές από τις οποίες είχαν διατυπωθεί σε νομοθετήματα του τέλους του 19^{ου} αιώνα και θεωρούσε προστατευτέα τα προ του 1830 μνημεία. Ο νόμος αυτός ‘όριζε’ και ερμήνευε την έννοια των **αρχαίων**, κινητά και ακίνητα, περιλαμβάνοντας σε αυτά, έργα της αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, γραφικής και κάθε άλλης τέχνης οικοδομήματα και αρχιτεκτονικά μνημεία, βάθρα, υδραγωγεία, οδοί, τείχη, τάφοι, λαξεύματα, αγάλματα, ανάγλυφα, ζωγραφίες, ειδώλια, επιγραφές, ψηφοθετήματα, αγγεία, όπλα, κοσμήματα, νομίσματα, καθώς και αντικείμενα που προέρχονταν από την αρχαιοτάτη εποχή του Χριστιανισμού και του μεσαιωνικού ελληνισμού.

Παράλληλα, στο πρώτο άρθρο του νόμου αυτού, από την 24^η Αυγούστου 1932, ημερομηνία δημοσίευσης του νόμου στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, όλα τα αρχαία από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα αποτελούν ιδιοκτησία του Κράτους, το οποίο έχει το δικαίωμα και την ευθύνη για την αναζήτηση και τη διάσωσή τους. Ως αρμόδιο Υπουργείο για το σκοπό αυτό, ορίστηκε το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.

⁸⁵⁶ Μετονομάστηκε σε Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων με το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν.Δ. 4177/1961. <http://www.tap.gr/tapadb/index.php>

⁸⁵⁷ Δωροβίνης Β., «Πολεοδομικά μέτρα προστασίας», Πρακτικά συνεδρίου : *Νέες Πόλεις πάνω σε παλιές, Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 64.

Επιπρόσθετα, για την προστασία των αρχαίων, σε περίπτωση καταστροφής τους, καθορίστηκαν ποινές φυλάκισης και χρηματικές ποινές, ενώ απαγορεύτηκαν χωρίς την άδεια του Υπουργείου κάποιες δραστηριότητες, όπως η λατομία, η εκσκαφή σε απόσταση 500 μέτρων από τα αρχαία, καθώς και οποιαδήποτε εργασία σε κτίρια και λείψανα ή ερείπια αρχαίων. Για την επισκευή οποιουδήποτε ιστορικού μνημείου ή οικοδομήματος, παλαιότερο πάντα του 1830, έπρεπε να υπάρχει έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας και το Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Σε περίπτωση αδυναμίας ή αρνήσεως ενός ιδιοκτήτη να επισκευάσει το οίκημά του, την δαπάνη των εργασιών αναλάμβανε το δημόσιο.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω, το νομοθετικό πλαίσιο του **παλαιού Αρχαιολογικού Νόμου**, δημιουργούσε ένα νομικό κενό για τα μεταγενέστερα του 1830 μνημεία, με αποτέλεσμα να θεσπιστεί ο **Νόμος 1469 (1469/1950 - 'Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830', ΦΕΚ 169^Α/7.8.1950)**, ο οποίος δρούσε στην ουσία συμπληρωματικά για τον προηγούμενο. Με τα άρθρα 1 & 5 του Νόμου αυτού, προστατεύονται οικοδομήματα και τόποι με ιστορικό χαρακτήρα ή ιδιαίτερο φυσικό κάλλος ως «**έργα τέχνης**», τα οποία χρειάζονται **ειδική κρατική προστασία**. Η διατήρηση, η συντήρηση και η μεταβίβαση έργων ζωγραφικής, γλυπτικής, προηγμένης βιοτεχνίας ή αξιόλογης λαϊκής τέχνης, αποτελούν αντικείμενο μελέτης του νόμου, των οποίων η προστασία θεωρείται επιβεβλημένη. Ο Υπουργός Παιδείας, την περίοδο εκείνη, ο Γ. Αθανασιάδης- Νόβας, μετά την σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής, είχε την ευθύνη για την προστασία πλήθους μνημείων, οικισμών, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων⁸⁵⁸.

Πέντε χρόνια αργότερα, στον παλαιότερο **Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό του 1955** από το **Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.**, το μόνο που προβλεπόταν⁸⁵⁹ για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ήταν η δυνατότητα παρέμβασης στον περιβάλλοντα χώρο κάποιου αξιόλογου κτιρίου σε ιστορικά ή παραδοσιακά σύνολα και οικισμούς, οι οποίοι προστατεύονταν μέσω του αρχιτεκτονικού ελέγχου των κελυφών.

⁸⁵⁸ Λίγα χρόνια αργότερα, το 1957 ιδρύθηκε η 'Κοσμητεία του Ελληνικού Τοπίου και Πόλεων', από 28 φορείς, από την Ακαδημία Αθηνών, το ΕΜΠ και το Πανεπιστήμιο Αθηνών μέχρι την ΕΣΗΕΑ, το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, ορειβατικά και φυσιολατρικά σωματεία και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. *Ριζοσπάστης*, 21 Ιουλίου 2001.

⁸⁵⁹ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.5.

Στη συνέχεια με τον **ΓΟΚ του 1973 (Ν.Δ. 8 ΦΕΚ 124^Α/9.6.1973)** και συγκεκριμένα στο **άρθρο 79**, με την έκδοση διατάγματος⁸⁶⁰ από τον τότε Υπουργό Δημοσίων Έργων, θεσπίστηκαν κανόνες και δόθηκε η δυνατότητα να χαρακτηριστούν οικισμοί ή τμήματά αυτών ή κτίρια, ως παραδοσιακά, εξαιτίας του ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή αρχιτεκτονικού τους χαρακτήρα και να «*διαμορφωθούν αισθητικά κτίρια ιδιαίτερου χαρακτήρος*». Επιπρόσθετα, συστάθηκαν οι Επιτροπές Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, οι ΕΠΑΕ, οι οποίες μπορούσαν να αναστείλουν οικοδομικές εργασίες με σκοπό τη σύνταξη οριστικής πολεοδομικής μελέτης και τέλος, καθορίστηκαν ειδικοί όροι δόμησης σε περιοχές για την προστασία αρχαιολογικών χώρων ή τοπίων. Το άρθρο αυτό συμπληρώνεται μεταγενέστερα, από το **άρθρο 32 του Οικιστικού Νόμου 1337 του 1983**, με τον οποίο οι ιδιοκτήτες διατηρητέων κτιρίων είναι υποχρεωμένοι να επισκευάζουν ή να ανακατασκευάζουν τα κτίρια αυτά και σε περίπτωση οικονομικής αδυναμίας, δίνεται η δυνατότητα στο Δημόσιο και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση να αναλάβει τη συντήρηση και την αποκατάσταση αυτών. Στην πράξη όμως, η χρήση του νομοθετήματος αυτού, δυστυχώς, δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ⁸⁶¹.

Μετάπειτα, το **Σύνταγμα του 1975** και συγκεκριμένα το **άρθρο 24** του Συντάγματος, διακρίνει το περιβάλλον σε **φυσικό** και **πολιτιστικό** και ορίζει την προστασία του ως υποχρέωση του Κράτους. Ο συντακτικός νομοθέτης συνδέει τον πολιτισμό και ειδικότερα την ιστορία και τη μνήμη με το χώρο και το περιβάλλον και ορίζει μια ενιαία προστασία⁸⁶² που αφορά το χώρο στο σύνολό του, με κριτήριο τη δυνατότητα της ανθρώπινης παρέμβασης. Το μεν πολιτιστικό⁸⁶³ περιβάλλον δημιουργείται με ανθρώπινες παρεμβάσεις στο φυσικό χώρο και περιλαμβάνει τα πολιτιστικά αγαθά που συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά (μνημεία, παραδοσιακές περιοχές και παραδοσιακά στοιχεία) και τα πολιτιστικά αγαθά που συνθέτουν το οικιστικό περιβάλλον (οικισμοί, πόλεις, έργα υποδομής). Αντίστοιχα, το φυσικό περιβάλλον δημιουργείται από τη φύση και περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία της φυσικής

⁸⁶⁰ Παράγραφος 6 του άρθρου 79 και παράγραφος 2 του άρθρου 110 του Ν.Δ. 8/73. Τζίκα-Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π: *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.6.

⁸⁶¹ Σαρηγιάννης Γ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, Υφιστάμενη κατάσταση, νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, οικονομικά προβλήματα, προτάσεις», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Σημειώσεις. Αθήνα, 2004. σελ. 24.

⁸⁶² Χριστοφιλόπουλος Δημ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 12.

⁸⁶³ Οπ. παρ.

κληρονομιάς, όπως οι υγροβιότοποι, τα φυσικά οικοσυστήματα, τα δάση και τα βουνά.

Στο Σύνταγμα, ο χώρος θεωρείται ως σύνθεση⁸⁶⁴ της φύσης και της ιστορίας και σύμφωνα με αυτό, προστατεύεται η σχέση της μνήμης και του χώρου. Παράλληλα, με την παρ. 6 του πρώτου άρθρου του Συντάγματος, ορίζεται ότι *τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος*.

Μετά την **αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001**, στην πρώτη παράγραφο του πρώτου άρθρου, επισημαίνεται ότι πλέον η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος δεν αποτελεί μόνο υποχρέωση του Κράτους, αλλά και δικαίωμα του καθενός. Μετά από αυτήν την τροποποίηση, καθένας⁸⁶⁵ πολίτης έχει το δικαίωμα να προστατεύει το περιβάλλον, καθώς η συντήρηση και η ανάδειξη των μνημείων, η παιδεία και η επιστημονική έρευνα με σκοπό την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, και επομένως και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελούν εκτός από υποχρέωση της πολιτείας και αντικείμενο ατομικού δικαιώματος.

Σύμφωνα με την νέα συνταγματική διάταξη του άρθρου 24, *για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος, το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα⁸⁶⁶ στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας*. Η αρχή της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης) δεν είναι έννοια στατική⁸⁶⁷ και μέχρι σήμερα υπάρχει έντονος⁸⁶⁸ προβληματισμός για το νόημα της έννοιας αυτής και για το περιεχόμενό της.

⁸⁶⁴ Τροβά Ε., «Η εννοιολογική κατηγοριοποίηση του ν. 3028/2002 και το Σύνταγμα μετά την αναθεώρηση του 2001. Σύνταγμα και πολιτιστική πολιτική», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.113.

⁸⁶⁵ Εφόσον ο καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, τί νόημα έχει η διατήρηση της αναφοράς στην υποχρέωση του Κράτους; Μήπως το δικαίωμα του καθενός έχει ρητορική αξία; Η υποχρέωση του Κράτους δεν υπερτερεί του δικαιώματος του καθενός; Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν πρέπει να αποτελεί δικαίωμα της συλλογικότητας, του λαού ή του έθνους; Γιατί αποτελεί δικαίωμα του καθενός; Βουτσάκης Β., «Το δικαίωμα στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς: φορείς, θεμελίωση, λειτουργία», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.113.

⁸⁶⁶ Κατασταλτικά μέτρα, όπως η μεταφορά του συντελεστή δόμησης και τα χαμηλότοκα δάνεια για επισκευές παραδοσιακών κτιρίων.

⁸⁶⁷ Κοντιάδης Ξ. Ι., «Η συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης μεταξύ προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Σκέψεις με αφορμή το νόμο 3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.103.

⁸⁶⁸ Τροβά Ε., «Η εννοιολογική κατηγοριοποίηση του ν. 3028/2002 και το Σύνταγμα μετά την αναθεώρηση του 2001. Σύνταγμα και πολιτιστική πολιτική», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.117. Δημ.

Παρόλα αυτά, στο Σύνταγμα θεσπίζεται⁸⁶⁹ η θεμελιώδης αρχή της πρόληψης του περιβάλλοντος, χάριν της οικολογικής ισορροπίας και της διατήρησης αυτού και των φυσικών πόρων και προωθείται η ανάπτυξη η οποία δεν εξαντλεί, ούτε και υποβαθμίζει τους φυσικούς και αισθητικούς πόρους.

Στο δεύτερο άρθρο του Συντάγματος, υπάρχουν αναφορές στη χωροταξική αναδιάρθρωση⁸⁷⁰ της χώρας, στη διαμόρφωση, την ανάπτυξη, την πολεοδομία και την επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών, οι οποίες υπάγονται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Στην αναθεώρηση του Συντάγματος και συγκεκριμένα στην αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος, πολλοί ήταν αυτοί που ήταν αντίθετοι. Υπήρξε έντονος προβληματισμός, πλήθος δημοσιευμάτων και αντιδράσεις που εκφράστηκαν με εκδηλώσεις και εντάσεις. Επισημάνθηκε ότι η αναθεώρηση του άρθρου 24 αποδυναμώνει το Συμβούλιο της Επικρατείας και τη συνταγματική προστασία των δασών και του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα καθιστά πιο ασαφές⁸⁷¹ το 'δημόσιο συμφέρον', εισάγει έννοιες για τις οποίες υπεύθυνοι είναι οι επιστήμονες και όχι οι κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες και ισοζυγίζει το δικαίωμα στην κατοικία με την προστασία του περιβάλλοντος.

Μετά το Σύνταγμα του 1975, ακολουθεί ο νόμος **1337/1983** του **ΥΠ.ΠΟ.**, **‘Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις’**,(**ΦΕΚ 33^A 14.3.1983**), ο οποίος είναι γνωστός ως **‘μεταβατικός’**⁸⁷². Σύμφωνα με τα άρθρα αυτού, δίνεται η δυνατότητα απαλλοτρίωσης για λόγους δημόσιας ωφέλειας, ενώ παράλληλα το Δημόσιο και η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχουν το δικαίωμα να εκτελούν τις αναγκαίες εργασίες για την αποκατάσταση και επισκευή διατηρητέων κτιρίων ή τμημάτων αυτών και να χρεώνουν τους ιδιοκτήτες για τις δαπάνες αυτές. Σε περίπτωση βέβαια, που οι ιδιοκτήτες δηλώνουν οικονομική

⁸⁶⁹ Χριστοφιλόπουλος, *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 15.

⁸⁷⁰ Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου και δασολογίου αποτελούν υποχρέωση του Κράτους.

⁸⁷¹ «Ποιές είναι και τι κρύβουν οι αλλαγές που προωθούν. Το άρθρο 24», *Ριζοσπάστης*, 19 Νοεμβρίου 2000.

⁸⁷² Αραβαντινός Αθ., *Πολεοδομικός σχεδιασμός, Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα 2007, σελ. 103.

αδυναμία, το σύνολο ή τμήμα της δαπάνης μπορεί να αναλάβει εξ' ολοκλήρου το Κράτος.

Παράλληλα, σύμφωνα με το Νόμο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποτέλεσαν οι χαρακτηρισμοί μιας περιοχής ως **Ζώνη Ειδικών Κινήτρων (ZEK)** ή ως **Ζώνη Ειδικής Ενίσχυσης (ZEE)** και αυτό γιατί με την απαγόρευση των επεκτάσεων σχεδίων πόλεων, είχαν ως στόχο τους την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στη συνέχεια, στον **ΓΟΚ του 1985 (Ν.1577/1985 ΦΕΚ 210Α/18.12.1985)**, προσδιορίζονται⁸⁷³ όλες οι διαδικασίες που απαιτούνται για να χαρακτηριστεί ένας οικισμός ή τμήμα αυτού ως παραδοσιακό και κάποιο κτήριο ως διατηρητέο.

Η διαδικασία που απαιτείται για τον χαρακτηρισμό⁸⁷⁴ ενός κτηρίου ως διατηρητέο, σύμφωνα με το ΓΟΚ, είναι η εξής⁸⁷⁵:

α) Αρχικά, μετά την αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας Υπηρεσίας του ΥΠΕΚΑ ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργείου, βγαίνει η απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ.

β) Στη συνέχεια δημοσιεύεται η απόφαση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

γ) Αποστέλλεται η αιτιολογημένη έκθεση στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία και στο Δήμο ή την Κοινότητα.

δ) Αναρτάται στο Δήμο ή την Κοινότητα και δημοσιεύεται σε μια τοπική εφημερίδα ή σε μια εφημερίδα της πρωτεύουσας του Νομού

ε) και τέλος διατυπώνονται οι τυχόν αντιρρήσεις σε διάστημα εντός 20 ημερών

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι όλη η παραπάνω διαδικασία μπορεί να αποφευχθεί, αν η αιτιολογημένη έκθεση σταλεί κατευθείαν στον ενδιαφερόμενο. Τις περισσότερες φορές ο χαρακτηρισμός αυτός γίνεται με μονομερή πράξη, χωρίς τη θέληση του ιδιοκτήτη, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να επιβαρύνεται οικονομικά για να επισκευάσει και να αποκαταστήσει το 'ιδιαίτερο' αυτό κτήριο.

⁸⁷³ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π. : *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.7.

⁸⁷⁴ Οπ. παρ., σελ. 10.

⁸⁷⁵ Αντίστοιχα, για το χαρακτηρισμό ενός ακινήτου ως μνημείου από το ΥΠΠΟΤ, η διαδικασία είναι παρόμοια: Σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 5 του Νέου Αρχαιολογικού Νόμου, προηγείται εισήγηση της οικείας υπηρεσίας και γνώμη του οικείου συμβουλίου και εν συνεχεία υπουργική απόφαση η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Οι διατάξεις αυτές συμπληρώνονται με τον **ΓΟΚ του 1988**, από αυτόν του **2000 (Ν. 2831/2000, ΦΕΚ 140Α13.6.2000)** και από τον **ΟΚ του 2012**, σύμφωνα με τους οποίους στα προστατευόμενα⁸⁷⁶ στοιχεία, πέρα από τους οικισμούς και τα κτίρια, προστίθενται *‘χώροι, τόποι, τοπία ή ζώνες ιδιαίτερου κάλλους και φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν ακίνητα ή και στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς φυσικοί σχηματισμοί ανθρωπογενούς χαρακτήρα εντός ή εκτός οικισμών, ως περιοχές που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία’*. Τέλος, για πρώτη φορά στον **ΓΟΚ του 2000**, χαρακτηρίζεται ως *‘διατηρητέα η χρήση’*⁸⁷⁷ ενός ακινήτου με ή χωρίς κτίσματα εντός ή εκτός οικισμών’, ενώ γίνονται σαφείς οι επεμβάσεις που επιτρέπονται ή όχι σε διατηρητέα κτίρια και η σημασία που δίνεται πλέον στο ρόλο παλαιότερα των Επιτροπών Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε.) και σήμερα στα Συμβούλια Αρχιτεκτονικής.

Πριν το Νέο Οικοδομικό Κανονισμό του 2012, για τον οποίο θα γίνει εκτενέστερη ανάλυση στο τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο ‘Οδηγός Προστασίας’, κατά τη δεκαετία 1990-2000, υπήρχαν δυο ‘συμπληρωματικοί’ θα έλεγε κανείς Νόμοι, οι οποίοι καθόριζαν όρους και περιορισμούς δόμησης, καθώς και χρήσεων εντός ή σε άμεση γειτνίαση με αρχαιολογικούς χώρους. Συγκεκριμένα, στο **Άρθρο 91 : ‘Περιοχή δόμησης σε αρχαιολογικούς χώρους’ του Νόμου 1892 του 1990 : ‘Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις’**, ο Υπουργός Πολιτισμού έχει το δικαίωμα να ‘καθορίζει εντός των αρχαιολογικών χώρων που βρίσκονται εκτός των ορίων των νομίμως υφιστάμενων οικισμών, ζώνες, στις οποίες κατά περίπτωση,

⁸⁷⁶ Σαρηγιάννης Γ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Υφιστάμενη κατάσταση, νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, οικονομικά προβλήματα, προτάσεις». Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Σημειώσεις. Αθήνα, 2004.σελ. 24

⁸⁷⁷ Το πεδίο εφαρμογής του ΓΟΚ διευρύνεται ακόμη περισσότερο από τη νομολογία του ΣτΕ. Σύμφωνα με την υπ. αριθμ. 2801/1991 απόφαση της Ολομέλειας του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας σχετικά με διατηρητέο φαρμακείο στην Κέρκυρα «ο χαρακτηρισμός ενός οικοδομήματος ως ιστορικού είναι δυνατόν να αφορά όχι μόνο το κτίριο, καθεαυτό, αλλά και τον εσωτερικό του χώρο ως ενιαίο σύνολο που περιλαμβάνει την επίπλωση και, γενικώς, τα κινητά πράγματα που βρίσκονται στον χώρο αυτό και συνδέονται με ορισμένη χρήση του, εφόσον ο συγκεκριμένος αυτός χώρος, ως ενιαίο σύνολο κατά την παραπάνω έννοια, συνδέεται με την πολιτική ή κοινωνική ιστορία του νεότερου ελληνικού κράτους ή ορισμένης περιοχής και η διατήρηση της χρήσης του αυτής συμβάλλει στη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης». Παπανίκα Μ., *Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων*. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών ‘Πολιτιστική διαχείριση’. Αθήνα, 2009.

θα απαγορεύεται παντελώς η δόμηση (ζώνη Α) ή θα επιτρέπεται (ζώνη Β) με όρους και περιορισμούς που ορίζονται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.’.

Λίγα χρόνια αργότερα, με τον **Νόμο 2557 του 1997 : ‘Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης’** και πάλι ο Υπουργός Πολιτισμού έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για τη χορήγηση ‘άδειας ίδρυσης και λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος εντός αρχαιολογικών χώρων και μουσείων’.

Στον ίδιο Νόμο και συγκεκριμένα στο **άρθρο⁸⁷⁸ 9.4**, προβλέπεται με Προεδρικό Διάταγμα η διαδικασία με την οποία μπορούν να παρέχονται επιχορηγήσεις ή άλλα οικονομικά⁸⁷⁹ κίνητρα σε ‘κύριους ή νομείς διατηρητέων κτηρίων ή κτηρίων που ανήκουν σε οικισμούς που έχουν μνημειακό, ιστορικό ή εν γένει παραδοσιακό χαρακτήρα. Δυστυχώς όμως, παρόλο που θεσπίστηκαν οι απαραίτητες διαδικασίες για την παροχή κινήτρων, είτε οικονομικής, είτε διοικητικής φύσεως, στην ουσία η βοήθεια μέχρι σήμερα είναι μηδαμινή.

Εκτός από τα προαναφερόμενα νομοθετικά εργαλεία για την προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στα οποία και διατυπώνονται βασικές αρχές προστασίας και αναστήλωσης, ψηφίστηκε από το **ΥΠ.ΠΟ.** πριν από μερικά χρόνια ο **Νόμος 3028/2002 : ‘Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΦΕΚ 153^A/28.6.2002)**, ο οποίος είναι γνωστός ως ο *νέος αρχαιολογικός Νόμος* σε συνέχεια του παλιού, **5351/1932: ‘Περί αρχαιοτήτων’**.

⁸⁷⁸ Χριστοφίδου Α., «Το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των μνημείων στην Ελλάδα». Πρακτικά συνεδρίου: *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές. Το παράδειγμα της Σπάρτης*, Σπάρτη 1994, σελ. 164.

⁸⁷⁹ Με το ίδιο προεδρικό διάταγμα καθορίζεται το ύψος της χορηγούμενης επιχορηγήσεως σε ποσοστό της απαιτούμενης για τους ανωτέρω σκοπούς δαπάνης των εκτελεστέων έργων. Το ποσοστό αυτό μπορεί να κυμαίνεται κατά οικισμούς επί τη βάση κριτηρίων αναγομένων στην πυκνότητα των κτιρίων του πρώτου εδαφίου σε αυτούς, τη σπανιότητα και το είδος του χαρακτήρα του οικισμού, καθώς και στον κίνδυνο και το ρυθμό της αλλοιώσεως του χαρακτήρα του. Με το ίδιο διάταγμα καθορίζονται οι κυρώσεις που επιβάλλονται για πράξεις ή παραλείψεις αντίθετες προς τις ρυθμίσεις του. Άρθρο 4. Ν. 2557/97 Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης. Ενημερωτικό Δελτίο Τ.Ε.Ε. - Τεύχος 2022 - Δευτέρα 12 Οκτωβρίου 1998

Στην ουσία ο Νόμος αυτός, συμπεριέλαβε όλους τους παλαιότερους νόμους, διεύρυνε⁸⁸⁰ το αντικείμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς προστατεύοντας μεμονωμένα μνημεία ή ιστορικά σύνολα και προσπάθησε να ενσωματώσει και να εναρμονιστεί⁸⁸¹ με τις διεθνείς συμβάσεις και τις κατευθυντήριες αρχές που έχουν αποτυπώσει κατά καιρούς τις σύγχρονες ανάγκες, αντιλήψεις και πρακτικές στα θέματα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Παράλληλα, συστηματοποιεί⁸⁸², τυποποιεί, ορίζει και διευρύνει τις έννοιες και τις ήδη υπάρχουσες νομολογιακές αρχές, εμπλουτίζοντας την αρχαιολογική νομοθεσία και παραθέτοντας τον παρακάτω εννοιολογικό προσδιορισμό. Σύμφωνα με το νέο αρχαιολογικό νόμο 3028/2002:

- Ως **πολιτιστικά αγαθά** νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου.
- Ως **μνημεία** νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία :
 - Ως **αρχαία μνημεία ή αρχαία** νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το **1830**, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιολοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη.
 - Ως **νεότερα μνημεία** νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20.

⁸⁸⁰ Τζίκα- Χατζοπούλου Α., «Η Προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Σημειώσεις από το μεταπτυχιακό μάθημα στο Ε.Μ.Π. : *Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της πόλης*, Αθήνα 2005, σελ.10.

⁸⁸¹ Τη Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών (Χάγη,1954–N.1114/1981 ΦΕΚ Α'6), τη Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (Παρίσι,1972–N.1126/1981 ΦΕΚ Α'32), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Λονδίνο,1969–N.1127/1981 ΦΕΚ Α'32) και τη Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα,1985–N.2039/1992 ΦΕΚ Α'61). Βουδούρη Δ., «Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Πρακτικά Συνεδρίου 3-4 Ιουνίου 2003. Αθήνα 2004, σελ. 26.

⁸⁸² Σωτηροπούλου Δ.Λ., «Καινοτομίες του νέου νόμου. Η συμβολή του διαλόγου κατά τη νομοπαρασκευαστική επεξεργασία για τη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.43.

- Ως **ακίνητα μνημεία** νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο έδαφος ή στο βυθό της θάλασσα ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους.
- Ως **κινητά μνημεία** νοούνται τα μνημεία που δεν θεωρούνται ακίνητα.
- Ως **αρχαιολογικοί χώροι** νοούνται σύμφωνα με το νόμο, εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιότερους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθεται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα.
- Ως **ιστορικοί τόποι** νοούνται οι εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή γενέει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.
- Ως **άυλα πολιτιστικά αγαθά** νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού.

Επιπρόσθετα, στις βασικές αρχές⁸⁸³ του νέου αυτού νόμου, περιλαμβάνεται η **ισότιμη προστασία** του συνόλου των πολιτιστικών αγαθών που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια από τους αρχαιότετους χρόνους μέχρι σήμερα. Ο νόμος δεν αφήνει χρονικά κενά⁸⁸⁴ στην προστασία, αλλά αντιθέτως διασφαλίζει τη συνέχεια και τη διαχρονία της, κάνοντας μια περιοδολόγηση σύμφωνα πάντα με έτη - ορόσημα⁸⁸⁵ θεσμικού χαρακτήρα για την ιστορία της χώρας.

Παράλληλα, στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών πλέον δε λαμβάνονται υπόψη τα αισθητικά κριτήρια του μνημείου ή η καλλιτεχνική του αξία⁸⁸⁶, αλλά προστατεύονται εξίσου όλα τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται στη χώρα, αντιμετωπίζονται με το ίδιο πνεύμα είτε αυτά είναι δημιουργήματα ελληνικά, είτε αποτελούν μαρτυρίες άλλων πολιτισμών που άνθισαν, συναντήθηκαν ή και συγκρούστηκαν στον ελληνικό χώρο.

Όπως είναι φανερό, σύμφωνα με τα άρθρα του παραπάνω νόμου, το αντικείμενο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς καθορίζεται⁸⁸⁷ σε σχέση με το χρόνο και το χώρο και γίνεται μια προσπάθεια να ξεπεραστεί η έντονα αρχαιοκεντρική⁸⁸⁸ και στενά αισθητική προσέγγιση που διέπνεε την προϊσχύουσα ελληνική νομοθεσία, αν και ακόμα μέχρι σήμερα, τα πολιτιστικά αγαθά που χρονολογούνται έως και το 1453 λαμβάνουν διαφορετικού⁸⁸⁹ είδους - αυξημένη προστασία.

Μια άλλη παρέμβαση του νέου αρχαιολογικού νόμου, είναι η **αποφυγή⁸⁹⁰ της πολυδιάσπασης της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς**. Είναι γεγονός ότι η παράλληλη ισχύς διαφορετικών νομοθεσιών από διαφορετικούς φορείς, δεν εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή προστασία των μνημείων, αλλά αντίθετα δημιουργεί προβλήματα εξαιτίας των επικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων των δυο

⁸⁸³ Ρόζος Ν., «Γενική παρουσίαση του Ν.3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 21.

⁸⁸⁴ Ε. Βενιζέλος, «Εισαγωγική παρουσίαση», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 12.

⁸⁸⁵ Όπως παραδείγματος χάριν το έτος 1830, όταν λέγεται ότι ξεκίνησε, αν και αμφισβητείται ακόμα, η λειτουργία του νέου ελληνικού Κράτους. Όπ. παρ., σελ. 12.

⁸⁸⁶ «Έργο οιασδήποτε Τέχνης». Άρθρο 2, Ν.5351/1932, Ν. 1469/1950.

⁸⁸⁷ Χριστοφιλόπουλος Δημ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα, 2005, σελ. 36.

⁸⁸⁸ Ρόζος Ν., «Γενική παρουσίαση του Ν.3028/2002», σελ. 21 και Δ. Βουδούρη, «Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 27.

⁸⁸⁹ Ρόζος Ν., «Γενική παρουσίαση του Ν.3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 21.

⁸⁹⁰ Σωτηροπούλου Δ.Α., «Καινοτομίες του νέου νόμου. Η συμβολή του διαλόγου κατά τη νομοπαρασκευαστική επεξεργασία για τη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.46.

φορέων. Σύμφωνα με τα λεγόμενα ειδικών⁸⁹¹ σχετικά με το νόμο 3028/2002, έγινε προσπάθεια συνεργασίας των δυο Υπουργείων έτσι ώστε να εκπονηθούν σχέδια χωρικών ρυθμίσεων και να οριοθετηθούν οι αρχαιολογικοί χώροι και οι ιστορικοί τόποι. Μάλιστα είχε προταθεί⁸⁹² από την νομοπαρασκευαστική επιτροπή, εκτός από τις δυο αυτές κατηγορίες προστατευόμενων χωρικών συνόλων, να υπάρξει και η κατηγορία των αρχιτεκτονικών συνόλων, έτσι ώστε να μην υπάρχει σύγχυση και ταύτιση ορισμένων εννοιών. Δυστυχώς όμως, η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή κατά τη διεξαγωγή του ενδοκυβερνητικού διαλόγου, με αποτέλεσμα σήμερα, η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της χώρας να προστατεύεται διπλά⁸⁹³.

Εξίσου σημαντική είναι η προσπάθεια που γίνεται με το νέο νόμο για τη θέσπιση και την απόκτηση μιας πλήρους νομοθετικής βάσης⁸⁹⁴ για την οργάνωση της έννοιας του **μουσείου**. Σύμφωνα με τα άρθρα 45, 51 και 52, εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία ένα ενιαίο⁸⁹⁵ πλαίσιο λειτουργίας των μουσείων, το οποίο είναι σύμφωνο με το καταστατικό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νόμο 3028/2002, ως μουσείο νοείται *η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Ως μουσεία μπορούν να θεωρηθούν επίσης υπηρεσίες ή οργανισμοί που έχουν παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες, όπως τα μουσεία ανοικτού χώρου*. Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 3

⁸⁹¹ Ρόζος Ν., «Γενική παρουσίαση του Ν.3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 23.

⁸⁹² Σωτηροπούλου Δ.Λ., «Καινοτομίες του νέου νόμου. Η συμβολή του διαλόγου κατά τη νομοπαρασκευαστική επεξεργασία για τη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.47.

⁸⁹³ Τα αρχιτεκτονικά σύνολα καλύπτονται από τον ορισμό των ιστορικών τόπων, που καταλαμβάνει και εκτάσεις που περιέχουν μνημεία. Το αποτέλεσμα είναι τα αρχιτεκτονικά σύνολα να προστατεύονται τόσο από το ν. 3028/2002 (Άρθρο 2 περ.δ') όσο και από το άρθρο 4 του ν. 1577/1985 ΦΕΚ Α'320 – Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός ή το ν. 2831/2000 ΦΕΚ Α'40, όπως ο τελευταίος έχει τροποποιηθεί. Βουδούρη Δ., «Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 32.

⁸⁹⁴ Βενιζέλος Ε., «Εισαγωγική παρουσίαση», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 14.

⁸⁹⁵ Σωτηροπούλου Δ.Λ., «Καινοτομίες του νέου νόμου. Η συμβολή του διαλόγου κατά τη νομοπαρασκευαστική επεξεργασία για τη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.48.

του καταστατικού του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, ως μουσείο ορίζεται ένας μόνιμος θεσμός χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης, ανοικτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, γνωστοποιεί και κυρίως εκθέτει τις υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία.

Παράλληλα, στα άρθρα⁸⁹⁶ αυτά, επισημαίνεται ότι όλα τα αναγνωρισμένα μουσεία υπάγονται στην εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού και μπορούν να χρηματοδοτηθούν από αυτό, ενώ επίσης εξίσου σημαντικό ρόλο στην άσκηση της μουσειακής πολιτικής της χώρας, λαμβάνει πλέον το δεκαπενταμελές Συμβούλιο Μουσείων, το οποίο εισηγείται στον Υπουργό και γνωμοδοτεί για ποικίλα θέματα που αφορούν την ίδρυση, τη συγκρότηση, τη λειτουργία, τη συνεργασία μεταξύ των μουσείων και το συντονισμό των δραστηριοτήτων τους.

Ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος (NAN) αποτελεί ρητή πλέον συνταγματική⁸⁹⁷ αρχή μετά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και ενσωματώνει την έννοια της ολοκληρωμένης προστασίας⁸⁹⁸ στον χωροταξικό⁸⁹⁹, πολεοδομικό, αναπτυξιακό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών της χώρας και ειδικότερα η προστασία των μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων και των ιστορικών τόπων πρέπει να περιλαμβάνεται στους στόχους του σχεδιασμού, τόσο σε χωροταξικό, όσο και σε πολεοδομικό επίπεδο. Σύμφωνα μάλιστα με τα άρθρα 12-17, ο νόμος 3028 καθορίζει τις απαραίτητες χωρικές ρυθμίσεις, έτσι ώστε να οριοθετούνται προσωρινά και να προστατεύονται οι αρχαιολογικοί χώροι και οι ιστορικοί τόποι που εμπίπτουν σε περιοχές με υπό εκπόνηση Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (Γ.Π.Σ.) ή Σχέδια Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π). Με τον τρόπο⁹⁰⁰ αυτό αποφεύγονται οι πιθανές καταστροφές στα χωρικά αυτά σύνολα, αλλά ταυτόχρονα βρίσκεται σε εξέλιξη και ο πολεοδομικός σχεδιασμός, χωρίς να εμποδίζεται από τις αρχαιολογικές έρευνες που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στην περιοχή.

⁸⁹⁶ Συμπληρώνονται και καταργούνται παλαιότερα άρθρα του Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ271Α').

⁸⁹⁷ Σωτηροπούλου Δ.Λ., «Καινοτομίες του νέου νόμου. Η συμβολή του διαλόγου κατά τη νομοπαρασκευαστική επεξεργασία για τη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ.45.

⁸⁹⁸ Έγινε προσπάθεια να ενταχθεί στο νέο νόμο η αρχή της ολοκληρωμένης προστασίας ή συντήρησης (integrated conservation), η οποία εντάσσεται στην αρχή της αειφορίας. Δ. Βουδούρη, «Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 26.

⁸⁹⁹ Άρθρο 3 παρ.2 και άρθρο 12 παρ. 2

⁹⁰⁰ Χριστοφιλόπουλος Δημ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Αθήνα 2005, σελ. 43.

Εκτός από το Σύνταγμα, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε **χωροταξικό** επίπεδο πριν από την εφαρμογή του νόμου 3028, γινόταν σύμφωνα με το **ν. 2742/1999 ‘Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις’ ΦΕΚ Α’ 207/7.10.1999** . Ανάμεσα στις βασικές αρχές⁹⁰¹ που πρέπει σύμφωνα με τον νόμο αυτό να λαμβάνονται υπόψη στο χωροταξικό σχεδιασμό είναι η αποκατάσταση και η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η διατήρηση των οικολογικών και πολιτισμικών αποθεμάτων της χώρας.

Ακόμα, στους βασικούς στόχους του νόμου περιλαμβάνεται η *κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτισμική αναζωογόνηση των μητροπολιτικών κέντρων, των πόλεων και των ευρύτερων περιαστικών περιοχών τους, καθώς και η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη των περιοχών, οικισμών, τοπίων που διαθέτουν στοιχεία φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.*

Αντίστοιχα, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε **πολεοδομικό** επίπεδο γινόταν σύμφωνα με το νόμο **2508/1997 ‘Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας’**. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, η *οικιστική οργάνωση και ο πολεοδομικός σχεδιασμός εναρμονίζονται με τις αρχές και τις κατευθύνσεις του αναπτυξιακού προγραμματισμού και του χωροταξικού σχεδιασμού και πρέπει να είναι σύμφωνοι με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.* Ακόμα, ανάμεσα στις βασικές αρχές του νόμου αυτού είναι η *προστασία και η περιβαλλοντική αναβάθμιση των κέντρων πόλεων, των πολιτιστικών πόλων και παραδοσιακών πυρήνων των οικισμών, των χώρων πρασίνου και λοιπών στοιχείων φυσικού, αρχαιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος των πόλεων, των οικισμών και του περιαστικού χώρου.*

Τα σχέδια που εκπονούνται μέσω της οικιστικής οργάνωσης και του πολεοδομικού σχεδιασμού μιας περιοχής με σκοπό την προστασία των συνόλων αυτών και του άμεσου περιβάλλοντός τους, είναι σε πρώτο επίπεδο το ρυθμιστικό σχέδιο, το γενικό πολεοδομικό σχέδιο (Γ.Π.Σ) και το σχέδιο χωρικής και οικιστικής οργάνωσης ανοικτής πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.) και σε δεύτερο επίπεδο η πολεοδομική μελέτη και η πράξη εφαρμογής αυτής.

⁹⁰¹ Βασενχόβεν Λ., Ιστοσελίδα Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. <http://postgrasrv.hydro.ntua.gr/gr/edmaterial/education/wassenhoven/ThesmikoPlaisio-Chorotaxia>.

Εκτός από την ένταξη της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, ο νέος αρχαιολογικός νόμος 3028 σε επόμενα άρθρα του επισημαίνει την *ανάδειξη και την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στη σύγχρονη κοινωνική ζωή*. Ως επιβράβευση μάλιστα για τη συμβολή ενός ατόμου στην ανακάλυψη ενός ακινήτου⁹⁰² ή ενός κινητού⁹⁰³ μνημείου αντίστοιχα, παρέχεται χρηματική αμοιβή, το ύψος της οποίας καθορίζεται ανάλογα με τη σπουδαιότητα του μνημείου και τη συμβολή εκείνου που το δηλώνει στην ανεύρεση και διάσωσή του. Παράλληλα, η συμβολή των πολιτών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ενθαρρύνεται με την παροχή⁹⁰⁴ φορολογικών και οικονομικών κινήτρων, όπως αυτά περιγράφονται στα άρθρα 47 και 48, όπως για παράδειγμα έκπτωση από το φορολογητέο εισόδημα κυρίων κινητών μνημείων της αξίας κινητών που μεταβιβάζονται λόγω δωρεάς στο δημόσιο ή σε αναγνωρισμένα μουσεία ή η μεταφορά του συντελεστή δόμησης. Δυστυχώς όμως τα κίνητρα αυτά παρέχονται μόνο στα χαρτιά..

Επιπρόσθετα, μια σημαντική καινοτομία του νόμου 3028/2002 είναι η προστασία των άυλων πολιτιστικών αγαθών (άρθρο 2, παρ. ε και άρθρο 5), τα οποία αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού.

Στις ρυθμίσεις του νέου νόμου περιλαμβάνονται επίσης θέματα που αφορούν την κυριότητα των μνημείων, έχοντας ως χρονολογία αναφοράς, το 1453. Συγκεκριμένα, *τα αρχαία ακίνητα μνημεία που χρονολογούνται έως και το 1453 ανήκουν στο Δημόσιο και είναι ανεπίδεκτα χρησικτησίας*, εκτός από αυτά που ανήκουν σε θρησκευτικά νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων θρησκευτικού χαρακτήρα. *Αντίστοιχα, το δικαίωμα κυριότητας σε άλλα ακίνητα μνημεία μεταγενέστερα του 1453 ασκείται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του νέου αυτού νόμου*. Όσον αφορά τα κινητά μνημεία, *αυτά που είναι προγενέστερα του 1453 επίσης ανήκουν στο Δημόσιο, εκτός από αυτά που είναι εισαγόμενα υπό τους όρους των άρθρων 33 και 28, ενώ τα*

⁹⁰² Άρθρο 8

⁹⁰³ Άρθρο 24

⁹⁰⁴ Σε προγενέστερη έκδοση του νομοσχεδίου προβλέπονταν περισσότερα οικονομικά και φορολογικά κίνητρα, όπως για παράδειγμα έκπτωση στα ποσά που καταβάλλονται για τα ασφάλιστρα κινητών μνημείων ή για τη χρηματοδότηση των σωστικών ανασκαφών, τα οποία όμως κατά την ενδοκυβερνητική επεξεργασία του νόμου απορρίφθηκαν από το Υπουργείο Οικονομικών. Σωτηροπούλου Δ.Α., *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Πρακτικά Συνεδρίου 3-4 Ιουνίου 2003. Αθήνα 2004, σελ.50.

κινητά μνημεία από το 1454 έως το 1830 ανήκουν στο Δημόσιο μόνο αν αποτελούν ευρήματα ανασκαφών.

Ο νόμος στη συνέχεια, κάνει αναφορές στην εισαγωγή και εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών, στην ολική ή μερική απαλλοτρίωση ενός ακινήτου από το Δημόσιο ύστερα από Υπουργική απόφαση, στις ανασκαφές και τις αρχαιολογικές έρευνες, καθώς και στην συγκρότηση του **Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ)**, του **Κεντρικού Συμβουλίου Νεοτέρων Μνημείων (ΚΣΜΝ)** και στη θεσμοθέτηση του **Εθνικού Αρχείου Μνημείων** το οποίο τηρείται στο Υπουργείο Πολιτισμού και έχει ως σκοπό του, να καταγράφονται, να κατοχυρώνονται και να καταχωρούνται όλα τα μνημεία της χώρας.

Τέλος, οριστικοποιούνται ποινικές διατάξεις που αφορούν κλοπή, φθορές, μεταβιβάσεις, και παράνομες ανασκαφές, καθώς και εμπορία και υπεξαίρεση στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Όπως είναι φανερό από τα προαναφερόμενα, η σύνταξη ενός νέου σχεδίου νόμου για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ήταν επιτακτική. Ο νέος αρχαιολογικός νόμος γεννημένος⁹⁰⁵ υπό το Σύνταγμα του 1975, διευρύνει την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, εντάσσει τους κανόνες και τις αρχές των διεθνών οργανισμών και συμπληρώνει τα επικίνδυνα κενά που υπήρχαν μέχρι την εφαρμογή του, όσον αφορά την προστασία των αρχαιοτήτων και των πολιτιστικών αγαθών της χώρας. Είναι γεγονός ότι νόμος αυτός αποτελεί σημαντικό απόκτημα⁹⁰⁶ για τον τόπο μας και εκσυγχρονίζει την ελληνική νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς προς την κατεύθυνση της αειφορίας και του ολοκληρωμένου σχεδιασμού. Εισάγει νέες έννοιες και υιοθετεί τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος, επαναφέρει⁹⁰⁷ ζητήματα που στο παρελθόν απασχόλησαν τη διοικητική πρακτική και τη νομολογία των δικαστηρίων, αλλά παρόλα αυτά δεν είναι λίγοι αυτοί, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, που έχουν εντοπίσει πολλά ερμηνευτικά προβλήματα, νέα κενά και ασάφειες στην οργάνωση του νέου αυτού καθεστώτος προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

⁹⁰⁵ Ρόζος Ν., «Γενική παρουσίαση του Ν.3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 20.

⁹⁰⁶ Φλογαΐτης Σ. Ι., «Εισαγωγή», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 2.

⁹⁰⁷ Γιαννακούρου Γ., «Σχεδιασμός του χώρου και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς: Από το Ν.Δ. του 1923 στο Ν. 3028/2002», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 185.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Το Συμβούλιο της Επικρατείας

Η πρόταση για την ίδρυση⁹⁰⁸ του Συμβουλίου της Επικρατείας είχε συμπεριληφθεί στο Σύνταγμα του 1927, αλλά η λειτουργία του ξεκίνησε δυο χρόνια αργότερα, το 1929. Στην αρχή και για αρκετά χρόνια, ως Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Χώρας, απαρτιζόταν⁹⁰⁹ από την Ολομέλεια και δύο Τμήματα, το Α' και το Β' Τμήμα και ασχολείτο με δημόσιο – υπαλληλικές υποθέσεις και δημόσιες διοικητικές κυρίως πράξεις. Τα επόμενα χρόνια, λόγω της ραγδαίας αύξησης των υποθέσεων και λόγω της πολυπλοκότητας της διοικητικής δράσεως, απέκτησε περισσότερα τμήματα⁹¹⁰, οργανώθηκε καλύτερα και συγκροτήθηκε από αξιόλογους δικαστές και συμβούλους. Πέραν των υπολοίπων Τμημάτων του Δικαστηρίου, με το άρθρο 7 του Ν. 1183/1981 (Α' 191) δημιουργήθηκε το Ε' Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας με κύρια αρμοδιότητα την επεξεργασία κανονιστικών διαταγμάτων για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, για θέματα Πολεοδομίας, προστασίας αιγιαλού και παραλίας.

Πρώτος Πρόεδρος⁹¹¹ του Ε' Τμήματος υπήρξε ο Μιχαήλ Δεκλερής, υπό την ηγεσία του οποίου διαμορφώθηκε μια πλούσια νομολογία και μια έντονη και σαφής κατεύθυνση προστασίας του αστικού και του φυσικού περιβάλλοντος.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει ως αρμοδιότητα⁹¹² να κρίνει τη νομιμότητα των πράξεων της διοίκησης. Κρίνει τους νόμους εκ των υστέρων και τα Προεδρικά Διατάγματα προληπτικά, ενώ για να εκδικάσει μια απόφαση θα πρέπει να έχει προηγηθεί προσφυγή από πρόσωπο με έννομο⁹¹³ συμφέρον κατά ορισμένης διοικητικής πράξης εντός προθεσμίας 60 ημερών από την ημέρα κοινοποίησης της

⁹⁰⁸ Άρθρο 102 του Συντάγματος και ιδρυτικός νόμος 3713 του 1928. Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας στη διαμόρφωση του χώρου της Αθήνας». Αθήνα Μάρτιος 2008, <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹⁰⁹ Ιστοσελίδα Συμβουλίου της Επικρατείας. <http://www.adjustice.gr>

⁹¹⁰ Με το άρθρο 5 παρ. 3 του ν.δ/τος 3830/1958 (Α' 123) δημιουργήθηκε το Γ' Τμήμα, με το άρθρο 10 του ν. 702/1977 (Α' 268) δημιουργήθηκε το Δ' Τμήμα και με το ν. 2145/1993 (Α' 88) δημιουργήθηκε το Στ' Τμήμα. Όπ. παρ.

⁹¹¹ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας στη διαμόρφωση του χώρου της Αθήνας», Αθήνα Μάρτιος 2008, <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹¹² Νικολόπουλος Γρ., «Η διαμάχη μεταξύ του υπουργείου Δημοσίων Έργων και του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Ο σαρακατσάνος και τα τρία «Ρ» του ΣτΕ», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 24 Απριλίου 2005.

⁹¹³ Μέλισσας Δ., *Το έννομο συμφέρον και η προθεσμία στις πολεοδομικές διαφορές*. Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 3.

προσβαλλομένης απόφασης. Μετά την έκδοση της απόφασης του ΣτΕ, η διοίκηση⁹¹⁴ οφείλει να συμμορφωθεί αμέσως.

Μέχρι σήμερα, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αποτελέσει ασπίδα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος, τιμώντας στο έπακρο την αποστολή του και λαμβάνοντας σημαντικές Αποφάσεις⁹¹⁵, πολλές από τις οποίες έχουν μείνει στην ιστορία της Νομολογίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών, μεταξύ πολλών άλλων,⁹¹⁶ αποτελούν οι αποφάσεις 2128/2006 και 188/2004. Σύμφωνα με την πρώτη, το Συμβούλιο Επικρατείας ακύρωσε απόφαση⁹¹⁷ που λήφθηκε από τον Υπουργό Πολιτισμού το 2004 με την οποία είχε εγκριθεί μελέτη⁹¹⁸ για πλήρη εσωτερική αναδιάρθρωση του ιστορικού κτιρίου της πλατείας Κλαυθμώνος (Σταδίου 32 και Κοραή 2, πρώην Grand Hotel d'Athenes), που είχε κηρυχθεί διατηρητέο⁹¹⁹ από το 1984.

⁹¹⁴ Όπ. παρ., σελ. 3.

⁹¹⁵ Σαρηγιάννης Γ. Μ., *Ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας στη διαμόρφωση του χώρου της Αθήνας*. Αθήνα, Μάρτιος 2008. <http://www.nomosphysis.org.gr> και *Η εν Ελλάδα προστασία της νεώτερης πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*. Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Σημειώσεις. Αθήνα 2010, σελ. 4.

⁹¹⁶ Αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπως η 3447/2002 και η 2987/1998. Η πρώτη αφορούσε σε χαρακτηρισμένο διατηρητέο κτίριο (με την υπ. αριθμόν 64926/3450/18.5-14.6.1993 απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ) επί της οδού Ασκληπιού 133 και Βατατζή. Συγκεκριμένα, εκδόθηκε η υπ. αριθμόν 1025/200/11.7.2000 οικοδομική άδεια του Δήμου Αθηναίων, αφού είχαν εκδοθεί ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης με την υπ. αριθμόν 3346/525/7-25.2.2000 (ΦΕΚ 101Δ') του ΥΠΕΧΩΔΕ, σύμφωνα με την οποία επιτρεπόταν καθ' ύψος προσθήκη ενός ορόφου στην πρόσοψη και προσθήκη τριών ορόφων σε κάποιο ορισμένο βάθος από την πρόσοψη του προαναφερθέντος διατηρητέου κτιρίου. Το ΣτΕ ακύρωσε την οικοδομική άδεια και διαφύλαξε το κτίριο από οικοδομικές εργασίες οι οποίες θα αλλοίωναν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του. Στη δεύτερη περίπτωση, με την απόφαση 2987/1198, το ΣτΕ ακύρωσε την υπ. αριθμόν 10282/1052/6.4.1997 απόφαση του Γενικού Γραμματέα του ΠΕΧΩΔΕ (Δ'321) η οποία καθόρισε ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης για διατηρητέο κτίριο σύμφωνα με τους οποίους επιτρεπόταν προσθήκη κατ' επέκταση σε επαφή με διατηρητέο κτίριο επί της οδού Δ. Αρεοπαγίτου και Καλλισπέρη 16 και ύψος προτεινόμενης οικοδομής 15 μέτρα, σε περιοχή όπου το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος είναι 11 μέτρα. Το παράλογο είναι ότι η μελέτη αυτή εγκρίθηκε από την ΕΠΑΕ και εκδόθηκε η υπ. αριθμόν 910/91 οικοδομική άδεια. Γ. Μ. Σαρηγιάννης, *Η προστασία της ιστορικής κληρονομιάς. Νομοθεσία, θεωρία, εκπαίδευση*. <https://www.greekarchitects.gr/>

⁹¹⁷ Υπ. αριθμόν ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/55620/1307/26.7.2004

⁹¹⁸ Υπ. αριθμόν 2023/28.11.2003 οικοδομική άδεια της Πολεοδομίας Αθηνών

⁹¹⁹ Με την υπ. αριθμόν 5562/7.2.2003 απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίστηκαν ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης στο διατηρητέο αυτό κτίριο.

Απεφάνθη ότι δεν επιτρέπεται να αλλοιώνεται ο αρχιτεκτονικός χαρακτήρας και οι βασικές αρχές της συνθέσεως του κτιρίου, καθώς επίσης ότι δεν επιτρέπεται να μεταβάλλεται ο αριθμός και το ύψος των ορόφων του κτιρίου διότι η μεταβολή αυτή, εφ' όσον έχει ως συνέπεια πλην άλλων, την αλλαγή της σχέσεως μεταξύ των εσωτερικών οριζοντίων διαχωρισμάτων και των εξωτερικών ανοιγμάτων του κτιρίου, τα οποία ανταποκρίνονται στην αρχική διαρρύθμιση των ορόφων, επηρεάζει αναγκαίως τα ανωτέρω μη δυνάμενα να θιγούν στοιχεία του κτιρίου.

302. Πρώην Grand Hotel d'Athenes.
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Αντίστοιχα, στην απόφαση 188/2004 καθορίστηκε ότι δεν πρέπει να αλλοιώνεται ο παραδοσιακός χαρακτήρας των ευαίσθητων οικιστικών περιοχών, όπως η Πλάκα⁹²⁰. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το αίτημα αφορούσε συνένωση οικοπέδων, επέκταση κτιρίου και αύξηση συντελεστού δόμησης για ξενοδοχείο⁹²¹ στην περιοχή της Πλάκας, το οποίο θα χρησιμοποιούταν για τις ανάγκες της Ολυμπιακής φιλοξενίας. Το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάνθη αρνητικά, ακυρώνοντας απόφαση⁹²² του ΥΠΕΧΩΔΕ, οικοδομική άδεια, καθώς και την αναθεώρηση⁹²³ αυτής, προστατεύοντας για άλλη μια φορά το πολιτιστικό περιβάλλον και διαφυλάττοντας την παραδοσιακή⁹²⁴ αρχιτεκτονική, ορισμός για την οποία δεν έχει δοθεί μέχρι σήμερα από τις δικαστικές⁹²⁵ αρχές.

⁹²⁰ Η Πλάκα χαρακτηρίστηκε ως παραδοσιακό τμήμα της πόλεως της Αθήνας με το υπ. αριθμόν 21.9.-13.10.1979 π.δ. (ΦΕΚ 567Δ'), με το από 29.4-25.5.1987 π.δ. καθορίστηκαν κατά τομείς ειδικοί όροι και περιορισμοί δομήσεως στην περιοχή, ενώ με το από 5-7.10.1993 π.δ. καθορίστηκαν οι ειδικές χρήσεις γης.

⁹²¹ Ξενοδοχείο 'ΗΛΕΚΤΡΑ ΠΑΛΛΑΣ'.

⁹²² Την υπ. αριθμόν 23316/25.10-25.11.2002 απόφαση της Υφ. ΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 1037/25.11.2002 τ.Δ')

⁹²³ Την υπ. αριθμόν 45/2002/26.7.2002 αναθεώρηση της 14/2001/3.5.2001 οικοδομικής άδειας και την 45/2003/16.10.2003 αναθεώρηση της αυτής οικοδομικής άδειας.

⁹²⁴ Για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τα παραδοσιακά πρότυπα γίνονται αναφορές σε πολλούς νόμους και ΦΕΚ, χωρίς όμως να δίνονται σαφείς ορισμοί της έννοιας του παραδοσιακού. Οι περισσότεροι εξ' αυτών είναι ατελείς, διάτρητοι και ερμηνεύονται όχι πάντα με στόχο την προστασία. Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η προστασία της ιστορικής κληρονομιάς. Νομοθεσία, θεωρία, εκπαίδευση», Παρουσίαση στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων. Αθήνα, 17 – 20 Μαρτίου 2011.

⁹²⁵ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η εν Ελλάδι προστασία της νεότερης πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Σημειώσεις. Αθήνα 2010.

303.Ξενοδοχείο Ηλέκτρα Παλλάς στην περιοχή της Πλάκας. Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η ίδρυση του ΣτΕ έχει ως σκοπό να αποτρέψει την αυθαιρεσία της διοίκησης. Το γεγονός ότι η ελληνική παράδοση αποδεικνύει καθημερινά ότι οι πολιτικές ηγεσίες δεν δρουν και δεν λειτουργούν πάντα στο πλαίσιο της νομιμότητας, δίνει το δικαίωμα στους δικαστικούς λειτουργούς να εξετάζουν τη νομιμότητα, να ελέγχουν το κράτος και να εκδικάζουν τις διαφορές μεταξύ των πολιτών και του Δημοσίου.

Δεν είναι λίγες οι φορές που το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει προσπαθήσει να αποτρέψει⁹²⁶ έργα εκατομμυρίων ευρώ γιατί θεωρεί και κρίνει ότι θα βλάψουν το περιβάλλον ή ότι θα καταστρέψουν το τοπίο και την πολιτιστική μας κληρονομιά. Παρόλα αυτά και παρά τις δηλώσεις⁹²⁷ του πρώην προέδρου του Ε' Τμήματος του ΣτΕ, Μενουδάκου, ότι «πίεσεις δεν έχουν ασκηθεί ποτέ από καμία κυβέρνηση στο Συμβούλιο - παρακλήσεις να εξεταστεί γρηγορότερα μια υπόθεση υπάρχουν, αλλά πιέσεις για αποφάσεις ποτέ», έχουν διαπιστωθεί πολλές αρνητικές ενέργειες του ΣτΕ σε περιπτώσεις ισχυρής κυβερνητικής πίεσης.

⁹²⁶ Μενουδάκος Κ., «Η περιβαλλοντική νομοθεσία είναι γεμάτη παραθυράκια». *ΟΙΚΟ, Καθημερινή*, 4 Δεκεμβρίου 2006.

⁹²⁷ Νικολόπουλος Γρ., «Η διαμάχη μεταξύ του υπουργείου Δημοσίων Έργων και του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Ο σαρακατσάνος και τα τρία «Ρ» του ΣτΕ. Πώς και γιατί το Συμβούλιο της Επικρατείας «κάνει τη δουλειά του» και ακυρώνει τις συμβάσεις του Δημοσίου», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 24 Απριλίου 2005 - Αρ. Φύλλου 14448.

Δυστυχώς, έχουν νομιμοποιηθεί πολλά έργα και παρεμβάσεις⁹²⁸ οι οποίες δεν πληρούν το γράμμα των νόμων, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που εξαιτίας του μεγάλου χρονικού διαστήματος⁹²⁹ έκδοσης μιας Απόφασης του ΣτΕ, της αλλαγής εισηγητή, της εισαγωγής στην Ολομέλεια⁹³⁰, της δήθεν μη εμπρόθεσμης προσφυγής ή έννομου⁹³¹ συμφέροντος, οι διαδικασίες καθυστερούν, με αποτέλεσμα οι παρανομίες και τα έργα να έχουν ήδη ολοκληρωθεί και πολλά κτίρια ήδη κατεδαφιστεί.

⁹²⁸ *Ολυμπιακό Χωριό στους Θρακομακεδόνες (Απόφ. Ολομέλειας 2274/2000)*: προσφυγή για αποτροπή οικοδόμησης πολυτελών κατοικιών και εμπορικού κέντρου σε δασική και γεωργική έκταση. Η προσφυγή απερρίφθη για λόγους που αναφέρονται παρακάτω. *Το κωπηλατοδρόμιο στο Σχοινιά (Απόφ. Ολομέλειας 606/2002)*: Μια υπόθεση, με προσφεύγοντες πολλές υπηρεσίες, εταιρείες, οργανισμούς, πανεπιστήμια, επιστήμονες διεθνούς φήμης και απλούς πολίτες. Μετά από πολλά αβάσιμα επιχειρήματα και υπό τον φόβο της διατάραξης των σχέσεων της χώρας μας με την Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, η προσφυγή απορρίπτεται λόγω εκπρόθεσμης διαδικασίας... *Το Μουσείο της Ακρόπολης (Απόφ. Ολομέλειας 3279/2003)*: Πολλές προσφυγές οι οποίες απορρίπτονται συνεχώς, με λόγους ακύρωσης που αφήνουν πολλά ερωτήματα αναπάντητα και μόνο πειστικές απαντήσεις δε δίνουν. *Κτήμα Θων στους Αμπελόκηπους (Απόφ. 2175, 3117 και 3118/2004)*: Αυθαίρετα κτήρια και αλλαγή ρυμοτομικού σχεδίου. Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η λυδία λίθος για το ΣτΕ: το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης», *ΑΝΤΙ*. Τεύχος 827. 24 Σεπτεμβρίου 2004, και «Ο ρόλος του ΣτΕ στη διαμόρφωση του χώρου στην Αθήνα», Μάρτιος 2008, <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹²⁹ «Πολλές φορές η καθυστέρηση είναι τόσο μεγάλη που το έργο κατά του οποίου προσφεύγει ο πολίτης, μέχρι να κριθεί, έχει κατασκευαστεί, πέρα από το θέμα όπου στις θερινές διακοπές για ανεξήγητους λόγους ακυρώνονται πλήθος αναστολών και φυσικά το Σεπτέμβριο τα τακτικά τμήματα ευρίσκονται προ τετελεσμένων». Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Ο ρόλος και η λειτουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Μύθοι και πραγματικότητα για την Ελληνική Δικαιοσύνη», *Ελευθεροτυπία*, 3 Ιανουαρίου 2001.

⁹³⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσφυγή κατά της δημιουργίας του Ολυμπιακού Χωριού σε δασικό χώρο και χώρο χαρακτηρισμένο ως υψηλής γεωργικής παραγωγικότητας, για την οποία ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ζήτησε να εκδικαστεί από την Ολομέλεια λόγω της σπουδαιότητάς της. Στην υπόθεση αυτή έγινε αλλαγή εισηγητή σχεδόν αυθημερόν, παρόλο που ο πρώτος εξ'αυτών είχε ολοκληρώσει μεγάλο τμήμα της εισήγησής του επί του θέματος. Οπ. παρ.

⁹³¹ Πολλές φορές η απόρριψη των προσφυγών με τη δικαιολογία του μη έννομου συμφέροντος προκαλεί αντιδράσεις, όπως για παράδειγμα η προηγούμενη περίπτωση που αφορούσε το Ολυμπιακό χωριό και η οποία κρίθηκε απορριπτέα λόγω του ότι μια εκ των είκοσι τριών προσφευγόντων είχε παραλείψει να δηλώσει εγκαίρως τη διεύθυνσή της. Ας σημειωθεί ότι η Ολομέλεια είχε κρίνει ότι το θέμα αφορούσε ολόκληρη την Αττική και ότι η δηλώσασα ήταν εκλεγμένη βουλευτής Πειραιώς και είχε διατελέσει αντιδήμαρχος. Οπ. παρ. Μια άλλη χαρακτηριστική περίπτωση αμφισβήτησης του έννομου συμφέροντος, από την αντίθετη όμως πλευρά, αποτελεί η υπόθεση της ακύρωσης αδειών, για την κατασκευή 21 βιλών στο δάσος Σταυρονικήτα στην Κασσάνδρα της Χαλκιδικής. Η προσφυγή πραγματοποιήθηκε από την Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης με σκοπό την αποτροπή της οικιστικής 'αξιοποίησης' του δάσους από τον επιχειρηματικό όμιλο ΣΑΝΗ Α.Ε. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, μετά τη λεπτομερή εξέταση του θέματος και σύμφωνα με τις αποφάσεις 531,534 και 535/2003 κάνει δεκτή την προσφυγή, δικαιώνει την Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης και ακυρώνει τις οικοδομικές άδειες ως μη νόμιμες. Κρίνει ότι το Βασιλικό Διάταγμα 23/ 84-1965, το οποίο αποτελούσε ρυμοτομικό σχέδιο και το οποίο τροποποιήθηκε το 1997, μετέβαλε το δασικό χαρακτήρα της περιοχής σε οικιστικό, είχε κανονιστικό χαρακτήρα, ελέγχθη η νομιμότητά του και κρίθηκε παράνομο! Να σημειωθεί ότι την εταιρεία ΣΑΝΗ υπερασπίστηκε ο βουλευτής της Ν.Δ, Π. Παυλόπουλος ο οποίος σύμφωνα με τον Μ. Τρεμόπουλο, εκπρόσωπο της Οικολογικής Κίνησης Θεσσαλονίκης, υποστήριζε ότι η τελευταία δεν είχε έννομο συμφέρον να ζητήσει την ακύρωση των αδειών και να προσβάλλει το Βασιλικό Διάταγμα 23-3/8/4/1965 που επέτρεπε την κατάτμηση του δάσους, επειδή είχε ιδρυθεί μεταγενέστερα. Ο Π. Παυλόπουλος αργότερα και ενώπιον του Ε' Τμήματος του ΣτΕ παραιτήθηκε, καθώς προέκυψε θέμα ασυμβιβάστου. «Παράνομες οι βίλες του ξενοδοχείου «ΣΑΝΗ», *Ριζοσπάστης*, 12 Φεβρουαρίου 2004.

Εκτός αυτών, υπάρχουν και οι περιπτώσεις στις οποίες, ενώ το ΣτΕ έχει λάβει μια ‘σωστή’ απόφαση, η οποία προστατεύει την πολιτιστική μας κληρονομιά και το ελληνικό τοπίο, θεσπίζονται μετέπειτα διάφοροι ‘ειδικοί’⁹³² νόμοι ή ‘ρυθμίσεις’, οι οποίοι αντικρούουν τη λύση που έδωσε το ΣτΕ και εξαιρούν τη συγκεκριμένη περίπτωση, μαζί με χιλιάδες άλλες παράνομες περιπτώσεις, από το ισχύον νομικό καθεστώς.

Πολλά έργα έχουν κριθεί παράνομα, πολλοί νόμοι αντισυνταγματικοί⁹³³, πολλές αποφάσεις του ΣτΕ υποδηλώνουν αμηχανία και καθοδήγηση από πολιτικές επιταγές, ενώ ο μύθος⁹³⁴ της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της πολιτικής εξακολουθεί να υπάρχει.

Συμπερασματικά λοιπόν, αν προσπαθήσει κανείς να εξετάσει το ρόλο και τη δραστηριότητα του ΣτΕ, θα καταλάβει ότι από τη μια έχει δημιουργήσει και έχει συμπληρώσει τα κενά της νομοθεσίας με την ικανή⁹³⁵ ποσοτικά και ποιοτικά νομολογία την οποία έχει διαμορφώσει μέχρι σήμερα. Έχει βοηθήσει σημαντικά με τη λήψη έγκαιρων αποφάσεων στην προστασία του πολεοδομικού και φυσικού⁹³⁶ περιβάλλοντος, αποτρέποντας την αποπεράτωση παράνομων έργων και πράξεων. Έχει συμβάλει στην προστασία κινητού εξοπλισμού και χρήσης⁹³⁷ ιστορικού κτιρίου, ενώ ιδιαίτερη είναι η συμβολή της νομολογίας του, όπως αναφέρθηκε και με προηγούμενα παραδείγματα, στη σωτηρία των διατηρητέων⁹³⁸ κτισμάτων της χώρας μας. Αποτρέπει τις παρατυπίες του διοικητικού μηχανισμού, προσπαθεί να καλύψει τις ασάφειες και τις ελλείψεις των νόμων και εξετάζει τη μη εφαρμογή της δαιδαλώδους και ελλιπούς ελληνικής νομοθεσίας.

⁹³² Μενουδάκος Κ., «Η περιβαλλοντική νομοθεσία είναι γεμάτη παραθυράκια», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 4 Δεκεμβρίου 2006.

⁹³³ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η λυδία λίθος για το ΣτΕ: το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης», *ANTI*. Τεύχος 827. 24 Σεπτεμβρίου 2004, σελ. 40-42.

⁹³⁴ Σαρηγιάννης Γ. Μ., *Οπ. παρ.*

⁹³⁵ Σταματίου Ε., «Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες;», <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>

⁹³⁶ Προστατεύοντας τον περιβάλλοντα χώρο ενός μνημείου, όπως στην περίπτωση της έπαυλης Δρακοπούλου με την υπ. αριθμ 2934/1985 απόφαση.

⁹³⁷ Υπ. αριθμ. 2801/1991 απόφαση ΣτΕ - Φαρμακείο στην Κέρκυρα.

⁹³⁸ Η ολομέλεια του ΣτΕ με τις αποφάσεις 3146/1986 και 2478/2000 επεσήμανε ότι τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει α) να προστατεύονται από οποιαδήποτε επέμβαση, η οποία θα συνεπαγόταν την καταστροφή, αλλοίωση ή με οποιοδήποτε τρόπο υποβάθμισή τους β) να διατηρούνται στον τόπο τον οποίον βρίσκονται γ) να διατηρούνται στο διηνεκές. Υπ. αριθμ. 3146/1986 και 2478/2000 αποφάσεις ΣτΕ

Από την άλλη όμως, εξαιτίας των ιδιωτικών συμφερόντων και της κερδοσκοπίας, λόγω της εμπορευματοποίησης και των πολιτικών πιέσεων που δέχεται, αδυνατεί πολλές φορές να επιβάλει τις ‘σωστές’⁹³⁹ αποφάσεις. Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι οι διακηρύξεις των Νόμων και του Συντάγματος να μην τηρούνται και οι πολίτες, οι τοπικοί⁹⁴⁰ σύλλογοι ή οι εθελοντικοί οργανισμοί που έχουν προσφύγει στο ΣτΕ και έχουν χάσει χρόνο και χρήμα, να χάνουν την πίστη τους στη δικαιοσύνη, καθώς αντιλαμβάνονται την έλλειψη ανεξαρτησίας⁹⁴¹ από την κρατική εξουσία.

Η νομολογία του ΣτΕ έχει κατηγορηθεί ότι συγκρούεται με τα συνταγματικά δικαιώματα⁹⁴² της οικονομικής ελευθερίας και της ιδιοκτησίας, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που έχει συγκρουστεί με την εκάστοτε Κυβέρνηση και Υπουργούς Δικαιοσύνης περί *Κράτους Δικαίου και Κράτος Δικαστών*. Συχνά μάλιστα, μετά την απόρριψη κάποιας διοικητικής πράξης από το Συμβούλιο της Επικρατείας ως αντισυνταγματική, οι νομοθέτες την αντικαθιστούν με νόμο, με την πονηρή⁹⁴³ μέθοδο των εμβόλιμων μεταμεσονύχτιων τροποποιήσεων, παρακάμπτοντας το ΣτΕ, το Σύνταγμα, αλλά και τη θεμελιώδη αρχή της διάκρισης εξουσιών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 3207/2003⁹⁴⁴ για την ανέγερση του εμπορικού κέντρου The Mall στο Μαρούσι, παρά την προγενέστερη απόρριψη διυπουργικής απόφασης από την Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το ΣτΕ με την υπ. αριθμόν 1528/2003 απόφασή του έκρινε ότι η ανέγερση του συγκεκριμένου κτηρίου παραβιάζει το άρθρο 24 του Συντάγματος και επιβαρύνει ανεπανόρθωτα το οικιστικό περιβάλλον. Παρόλα αυτά, το ‘Χωριό Τύπου’ το οποίο σύμφωνα με το νόμο 2947/2001 ‘Περί Ολυμπιακής Φιλοξενίας’ του Λαλιώτη

⁹³⁹ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Ο ρόλος του ΣτΕ στη διαμόρφωση του χώρου στην Αθήνα», <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹⁴⁰ Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Ο ρόλος και η λειτουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Μύθοι και πραγματικότητα για την Ελληνική Δικαιοσύνη», *Ελευθεροτυπία*, 3 Ιανουαρίου 2001.

⁹⁴¹ Σκουρής Β. «Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης: 30 χρόνια μετά». <https://www.constitutionalism.gr/2017-skouris-dikaiosuni/>

⁹⁴² Σύμφωνα με τους Α. Παπαπετρόπουλο και Κ. Χορομίδα περί δυσχερής μεταχείρισης της ιδιοκτησίας. Σταματίου Ε., «Διατηρητέα κτίσματα», <http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf>

⁹⁴³ Καρκαγιάννης Α., «Το ασφαλιστικό λυδία λίθος για την αξιοπιστία του ΠΑΣΟΚ», *Η Καθημερινή*, 17 Φεβρουαρίου 2008.

⁹⁴⁴ Με το Νόμο 3207/2003 τροποποιήθηκαν τα πολεοδομικά σχέδια στο Μαρούσι και επετράπη η ανέγερση κτιρίου 70.000 τ.μ., με μεγάλο συντελεστή δόμησης, αλλαγή χρήσεων γης της περιοχής και χωρίς οικοδομική άδεια. Παρόμοια περίπτωση είναι η υπόθεση εκτροπής του Αχελώου. Φωτοπούλου Β., «ΣτΕ: Στην Ολομέλεια η συνταγματικότητα του The Mall», *Ελευθεροτυπία*, 1 Φεβρουαρίου 2008.

προέβλεπε χώρο υποδοχής πολεοδομικού κέντρου με αυξημένο συντελεστή δόμησης, δε σταμάτησε να κτίζεται ποτέ, παρά τις αποφάσεις, τις επιστολές, τα αιτήματα των κατοίκων και τις καταγγελίες⁹⁴⁵ στο αρμόδιο αστυνομικό τμήμα το οποίο επικαλούνταν συνεχώς ‘οδηγίες⁹⁴⁶ υπηρεσίας του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ’. Μετά την εισήγηση του συμβούλου του Ε’ Τμήματος Ν. Ρόζου, εκδόθηκε η υπ. αριθμ.⁹⁴⁷ 391/2008 τολμηρή, σύμφωνα με νομικούς κύκλους, απόφαση, σύμφωνα με την οποία το Συμβούλιο της Επικρατείας, έκρινε ότι μπορεί να υπάρξει αίτηση ακυρώσεως σε διάταξη νόμου η οποία δεν έχει κανονιστικό περιεχόμενο και υποκαθιστά διοικητική πράξη. Με την απόφαση αυτή, σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση η Βουλή εκδόσει διοικητική πράξη και όχι νομοθετική, ο κάθε πολίτης θα έχει δικαίωμα να προσφύγει σε διοικητικό δικαστήριο και να δικαιωθεί. Έκτοτε η απόφαση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια του ΣτΕ, η οποία με την υπ. αριθμ. 376/2014 απόφασή της, έκρινε ότι για την ανέγερση του Mall, δεν υπήρχε η προβλεπόμενη μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ενώ η πρόβλεψη του άρθρου 6 του νόμου 3207/2003 που προέβλεπε υπερδιπλάσιο του επιτρεπόμενου συντελεστή δόμησης, ήταν αντίθετη με το άρθρο 24 του Συντάγματος.

Έκτοτε, το Mall εγκαινιάστηκε και αποτελεί το μεγαλύτερο⁹⁴⁸ αυθαίρετο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθότι παρόλο που με το άρθρο 110 του νόμου 4495/2007 του δόθηκε η δυνατότητα να τακτοποιηθεί έναντι του παραβόλου των 10.000 ευρώ, αυτό δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Αντίθετα, σύμφωνα με το νόμο 4269/2015 άλλαξαν οι χρήσεις γης σε όλη τη χώρα και με τους νέους συντελεστές στην περιοχή, θεωρήθηκε νόμιμο. Επιπρόσθετα, στη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του πρώην ΥΠΕΚΑ, παρουσιάστηκε ότι το Mall ενισχύει την αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής και εκτιμήθηκε ότι το περιβαλλοντικό ισοζύγιο θα είναι θετικό λόγω των εκτεταμένων χώρων πρασίνου.

⁹⁴⁵ Ενεργό συμμετοχή και πολλές δικαστικές μάχες έδωσε ο αρχιτέκτονας Δ. Κλαπάκης, ενώ επιστολή στη Βουλή για τη μη ψήφιση της τροπολογίας για την αύξηση του συντελεστή δόμησης έστειλε και η Σοφία Σακοράφα. Την αντίθετη άποψη με την τελευταία εξέφρασε και η Γ. Αγγελοπούλου η οποία επεσήμαινε την αναγκαιότητα του Χωριού Τύπου, καθώς και την αλλαγή του συντελεστή δόμησης. <http://www.blogal.gr/facthemall>

⁹⁴⁶ όπ. παρ.

⁹⁴⁷ Φωτοπούλου Β., «ΣτΕ: Στην Ολομέλεια η συνταγματικότητα του The Mall», *Ελευθεροτυπία*, 1 Φεβρουαρίου 2008.

⁹⁴⁸ Αναλυτής Γ., «The Mall Athens: Ένα σκάνδαλο αυθαιρεσίας που κρύβει άλλα μεγαλύτερα και μικρότερα σκάνδαλα», <https://seisaxthia-epam.blogspot.com/2017/11/the-mall-athens.html>

Ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος

Οι αποφάσεις του ΣτΕ υπήρξαν καθοριστικές για την περίοδο μέχρι το έτος 2002, όταν και ψηφίστηκε ο νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028, ο οποίος όριζε⁹⁴⁹ τα αναγκαία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και εκπλήρωνε την υποχρέωση που απόρρεε από το άρθρο 24 παρ1 εδ. α του Συντάγματος, για κρατική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον τίτλο⁹⁵⁰ του νέου αυτού νομοθετήματος, *‘Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής Κληρονομιάς’* θα περίμενε κανείς να ‘συναντήσει’ ως αντικείμενο ρύθμισης, όχι μόνο την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία και αποτελεί⁹⁵¹ τον κεντρικό όρο γύρω από τον οποίο περιστρέφεται το πεδίο προστασίας του νόμου, αλλά ταυτόχρονα μέτρα ρύθμισης για την προστασία τόσο των νεότερων πολιτιστικών αγαθών, όσο και των αρχαιοτήτων⁹⁵².

Χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι παρόλο που στην πρώτη παράγραφο του πρώτου άρθρου του νέου Νόμου, αναφέρεται ότι *‘στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους Αρχαιολογικούς χρόνους μέχρι σήμερα’*, στη συνέχεια γίνονται αναφορές μόνο στις έννοιες *‘πολιτιστική κληρονομιά’* και *‘μνημεία’*, έννοιες που σαφώς εμπεριέχουν παρελθοντικά στοιχεία⁹⁵³. Ο *‘σύγχρονος’* άλλωστε πολιτισμός, των τελευταίων εκατό

⁹⁴⁹ Κάτσος Χ., «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002: Πρώτες σκέψεις και εννοιολογικές προσεγγίσεις». Δίκαιο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης. Νοέμβριος 2003, <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹⁵⁰ Η ονομασία του τίτλου του νόμου αποτέλεσε αντικείμενο πολλών και μακρών συζητήσεων. Η αρχική ονομασία *‘Αρχαιολογικός νόμος’* απερρίφθη ως πολύ περιορισμένος και ανίκανος να εκφράσει το ευρύτατο πεδίο εφαρμογής, ενώ ο προσωρινός τίτλος *‘Περί αρχαιολογικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς’* θεωρήθηκε ευρύτατος και μπορεί να περιλάβει όλα τα αντικείμενα της πολιτιστικής κληρονομιάς, όχι μόνον της ελληνικής. Παπαπετρόπουλος Δ.Α., *Νόμος 3028/2002 για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς*. Αθήνα 2006, σελ.32.

⁹⁵¹ Όπ. παρ.

⁹⁵² Παρόλο που ο όρος *‘αρχαιότητες’* περιλαμβάνεται στον τίτλο του νέου Νόμου, δεν συναντάται ουσιαστικά στο περιεχόμενο αυτού. Πολλοί ήταν αυτοί που επισήμαναν ότι ο όρος αυτός υπήρξε, μόνο και μόνο για να συνδέσει τον παλιότερο αρχαιολογικό *‘Περί Αρχαιοτήτων’* με το νέο.

⁹⁵³ *Μνημείο* σύμφωνα με το λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη, είναι *‘ένα μεμονωμένο κτίσμα ή σύνολο κτισμάτων που έχουν διασωθεί και διατηρηθεί από προηγούμενη ιστορική στιγμή και παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον’*. Αντίστοιχα, σύμφωνα με την Τροβά Ε., *‘πολιτιστική κληρονομιά είναι ένα αγαθό που δημιουργήθηκε στο παρελθόν’*. Σκουρής Π., Τροβά Ε., *Προστασία Αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς*, Αθήνα 2003, σελ. 25.

ετών, όπως αναφέρει ο Νόμος⁹⁵⁴, είναι δύσκολο να αξιολογηθεί, πόσο μάλλον να αρχαιοθετηθεί και να προστατευτεί. Στην ουσία, στα 75 συνολικά άρθρα του νέου Νόμου, αναφορά στα νεότερα μνημεία και πολιτιστικά αγαθά γίνεται μόνο σε δυο άρθρα· στο άρθρο 2 παρ. ββ και στο άρθρο 6 παρ. 1.

Είναι αναμφισβήτητο ότι τα σύγχρονα έργα σαφώς και θα πρέπει να προστατεύονται, τα μέτρα προστασίας των οποίων όμως, δεν είναι ξεκάθαρα⁹⁵⁵ και σαφή στη νομοθεσία αυτή. Τα κριτήρια⁹⁵⁶ βάσει των οποίων μπορούν τα τελευταία να χαρακτηριστούν ως ‘μνημεία’ από την παρούσα⁹⁵⁷ και τις μελλοντικές γενεές, είναι αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά, κοινωνικά, εθνολογικά, λαογραφικά, τεχνικά, βιομηχανικά ή εν γένει ιστορικά, καλλιτεχνικά ή επιστημονικά. Ιδιαίτερα θετικό⁹⁵⁸ πάντως, είναι το γεγονός ότι για την κήρυξη ενός σύγχρονου κτηρίου ως διατηρητέου, δεν εισήχθη κανένα κριτήριο σχετικό με το χρόνο από την αποπεράτωση του έργου ή με την προϋπόθεση αποβίωσης του αρχιτέκτονα-μελετητή, όπως συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές νομοθεσίες⁹⁵⁹.

Παρόλα αυτά, δεν γίνεται καμία αναφορά στην αρχιτεκτονική σημασία των νεότερων μνημείων παρά μόνο στην καλλιτεχνική, ενώ η απόδειξη της ‘ιδιαιτέρας’ αρχιτεκτονικής τους αξίας-φυσιογνωμίας, παραμένει αδιευκρίνιστη και ασαφής. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν μόνο γενικές κατευθυντήριες⁹⁶⁰ οδηγίες στις οποίες

⁹⁵⁴ Άρθρο 6 παρ. 1 εδ. γ

⁹⁵⁵ *Η μη σαφής οριοθέτηση και αξιολόγηση των αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών των μεταγενέστερων των εκάστοτε τελευταίων 100 ετών κτηρίων, δεν είναι παρά ένας ακήρυκτος πόλεμος που εξαπολύει η πολιτεία ενάντια στον ανυποψίαστο και ανενήμερωτο πολίτη.* Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Η διατήρηση των νεότερων Bauhaus κτηρίων της Αθήνας και η ανύπαρκτη πολιτική στήριξη του εγχειρήματος.* Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Σημειώσεις. Αθήνα 2010

⁹⁵⁶ Άρθρο 6 παρ.1 εδ. γ

⁹⁵⁷ Άρθρο 1 παρ.1

⁹⁵⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα κτηρίου που ήδη κηρύχθηκε διατηρητέο και το οποίο αποπερατώθηκε το 1993, είναι το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη. Γιακουμακάτος Α., «Η μοντέρνα αρχιτεκτονική είναι διατηρητέα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 20 Ιουλίου 2003.

⁹⁵⁹ *Στην Αυστρία δεν υπάρχει χρονικό όριο από την πραγματοποίηση του έργου για το χαρακτηρισμό του ως διατηρητέου και τις συνακόλουθες εργασίες επέμβασης.* Αντίθετα, στην Ιταλία ισχύει η περίοδος 50 ετών από την αποπεράτωση ενός σύγχρονου έργου για την κήρυξή του ως διατηρητέου, καθώς επίσης και η προϋπόθεση αποβίωσης του αρχιτέκτονα, *έτσι ώστε να μην υπάρχουν στρεβλωτικές καταστάσεις: για τον αρχιτέκτονα αφενός κάθε νέα κήρυξη θα αποτελούσε ουσιαστικά μορφή βραβείου, για τους ιδιοκτήτες αφετέρου, η ανάθεση σε συγκεκριμένο αρχιτέκτονα θα αποτελούσε εγγύηση μελλοντικής κήρυξης και κατά συνέπεια θα τους έδινε τη δυνατότητα να επωφεληθούν από κρατικές επιχορηγήσεις ή φορολογικές απαλλαγές.* Γιακουμακάτος Α., «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική και προβλήματα διατήρησης», <http://www. archaiologia. gr/assets/ media/PDF/migrated/794.pdf>

⁹⁶⁰ Μέλισσας Δ., Ζαμπάζα Β., Παναγοπούλου Γ., Τσουνή Ε., «Τα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Συμβολή στην εφαρμογή του άρθρου 268 ΚΒΠΝ», Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αθήνα 2009, σελ. 20.

αναμφισβήτητα δε μπορεί να βασισθεί κάποιος για τον χαρακτηρισμό ή μη ενός κτιρίου ως χρήζοντος προστασίας και ανάδειξης. Η αισθητική κρίση της διοίκησης φυσικά δεν είναι πάντοτε η ίδια, ενώ το πρόβλημα γίνεται ακόμα εντονότερο με τις αλληλεπικαλυπτόμενες και παράλληλες αρμοδιότητες του ΥΠΠΟΑ και του ΥΠΕΝ. Το αποτέλεσμα είναι οι ανεξέλεγκτες παρεμβάσεις στη νεότερη αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, της οποίας η εικόνα αλλοιώνεται καθημερινά.

Δυστυχώς όμως, εκτός από τις παραπάνω ασάφειες στις διατάξεις αυτές, υπάρχουν αρκετά σημεία τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και αυτό γιατί αποτελούν στην ουσία τρόπους για εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων και πολιτικών σκοπιμοτήτων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η παράγραφος 2 του άρθρου 41 του Νέου Αρχαιολογικού Νόμου - 'Προστασία ετοιμόρροπων μνημείων', στην οποία επισημαίνεται ότι *'σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν η επιτροπή⁹⁶¹ κρίνει ότι η διατήρηση του μνημείου είναι στο σύνολό ή σε τμήμα του αδύνατη, μπορεί να εισηγηθεί βάσει μελέτης τη μερική ή ολική κατεδάφισή του, η οποία αποφασίζεται από τον Υπουργό Πολιτισμού μετά από γνώμη του Συμβουλίου, αφού προηγηθεί λεπτομερής περιγραφή της μορφής και της σύνθεσής του, πλήρης φωτογράφιση, αποτύπωση και τεκμηρίωσή του και έχουν συλλεγεί όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη και τα διακοσμητικά στοιχεία'.*

Το άρθρο αυτό έχει χαρακτηριστεί από πολλούς διακεκριμένους επιστήμονες και καθηγητές ως προκλητικό, εφόσον επιτρέπει στην ουσία την κατεδάφιση ενός ιστορικού κτίσματος - μνημείου, το οποίο εξαιτίας είτε φθορών του χρόνου, πολιτικής αδιαφορίας και σκοπιμοτήτων, είτε λόγω 'εσκεμμένων' καταστροφών από τους ιδιοκτήτες του, παρουσιάζει προβλήματα στατικότητας και ασφάλειας. Ο νομοθέτης δεν ξεχνά να επισημάνει ότι σε μια τέτοια περίπτωση, μετά την κατεδάφιση του μνημείου, *'επιτρέπεται να ανεγερθεί νέα οικοδομή μόνον εφόσον έχει το πολύ τον ίδιο όγκο και ωφέλιμη επιφάνεια με αυτό'.*

⁹⁶¹ Η επιτροπή που έχει θεσμοθετηθεί σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο είναι πενταμελής, συγκροτείται κατά περίπτωση με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού και η γνωμοδότησή της σε περίπτωση προτεινόμενης κατεδάφισης ετοιμόρροπου, επικινδύνως ετοιμόρροπων κτηρίων ή διατηρητέου κτίσματος, τίθεται υπόψη του αρμόδιου συμβουλίου και επικυρώνεται με υπουργική απόφαση. Παπανίκα Μ., «Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων», Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών *Πολιτιστική διαχείριση*, Αθήνα 2009, σελ. 74.

Τέτοιου είδους καταστάσεις, περιγράφονταν και παλαιότερα με το Νόμο 1337/83 στο άρθρο 32 παρ. 4, αλλά και στον Νέο Αρχαιολογικό Νόμο, σε προηγούμενο άρθρο, (άρθρο 11, παρ. 2) στο οποίο γινόταν σαφές ότι σε περίπτωση που ένα μνημείο καταρρέει, ο ιδιοκτήτης πρέπει να αναλάβει να το αποκαταστήσει και να εκτελέσει άμεσα τις εργασίες συντήρησης, στερέωσης ή προστασίας του. Αν πάλι αυτός αδυνατεί ή αδρανεί, το σύνολο ή μέρος της οικονομικής επιβάρυνσης αναλαμβάνει το Δημόσιο ή ο Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μετά από απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, στην οποία θα επισημαίνεται ότι το κτήριο πρέπει να καταστεί επισκέψιμο για το κοινό. Τέτοιου είδους παρεμβάσεις από το Δημόσιο δεν έχουν βέβαια υλοποιηθεί ποτέ. Αντίθετα, στο πλαίσιο του Ν. 3028/2002, ο ιδιοκτήτης απαλλάσσεται από την υποχρέωση ανακατασκευής, όταν η καταστροφή του κτηρίου οφείλεται σε λόγους ανώτερης βίας.

Σε περίπτωση πάντως που ένα ετοιμόρροπο ή διατηρητέο κτήριο ελεγχθεί⁹⁶² από την επιτροπή⁹⁶³ των άρθρων 4 και 7 του π.δ. 13/22.4.1929 «Περί επικινδύνων οικοδομών» για επικίνδυνη ετοιμορροπία και εφόσον κριθεί ότι μοναδικό μέτρο άρσης του κινδύνου είναι η κατεδάφιση, τότε η απόφαση αυτή δυστυχώς είναι τελεσίδικη και άμεσα εκτελεστή. *Η κατεδάφιση⁹⁶⁴ ενός διατηρητέου κτηρίου δεν μπορεί να αποφευχθεί, μόνο εάν αυτή επιβάλλεται από τεχνικούς λόγους, πράξη η οποία αφήνει πολλά περιθώρια καταστροφής της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.*

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, τόσο το άρθρο 41 του Ν. 3028/2002, όσο και το π.δ 13/22.4.1929, αφήνουν πολλές ασάφειες σε θέματα επικινδυνότητας, ετοιμορροπίας και προστασίας των κτηρίων. Παράλληλα, *ο κίνδυνος για ανθρώπους και πράγματα ή για τη δημόσια υγεία⁹⁶⁵* πρέπει να είναι ιδιαίτερος σοβαρός έτσι ώστε να δικαιολογείται η κατεδάφιση κτηρίων. Θέματα στατικής επάρκειας, όπως ανεπαρκής ή κακή θεμελίωση, διάβρωση οπλισμού ή σοβαρές ρωγμές και καθιζήσεις

⁹⁶² Μέλισσας Δ., Ζαμπάζα Β., Παναγοπούλου Γ., Τσουνή Ε., «Τα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Συμβολή στην εφαρμογή του άρθρου 268 ΚΒΠΝ», Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αθήνα 2009, σελ. 56

⁹⁶³ Η επιτροπή αυτή απαρτίζεται από τρεις πολιτικούς μηχανικούς και συγκροτείται σε νομαρχιακό επίπεδο. Παπανίκα Μ., «Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων», Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών 'Πολιτιστική διαχείριση'. Αθήνα, 2009, σελ. 74.

⁹⁶⁴ Μέλισσας Δ., Ζαμπάζα Β., Παναγοπούλου Γ., Τσουνή Ε., «Τα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Συμβολή στην εφαρμογή του άρθρου 268 ΚΒΠΝ», Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αθήνα 2009, σελ. 56.

⁹⁶⁵ Όπ. παρ., σελ. 38.

ίσως θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την κατεδάφιση, εάν αυτή είναι ο μόνος τρόπος⁹⁶⁶ για να αποσοβηθεί ο κίνδυνος για την ασφάλεια της πόλης και των πολιτών. Σε καμία περίπτωση όμως απλές διαβρώσεις υγρασίας, τοπικές ρηγματώσεις ή μικρές καθιζήσεις δεν δικαιολογούν τέτοιες πράξεις. Η αδυναμία του ιδιοκτήτη να αποκαταστήσει τέτοιου είδους βλάβες και να συντηρήσει ένα ιστορικό κτήριο είναι σαφώς υπαρκτή, αλλά σίγουρα δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με τη μέθοδο της ‘προγραμματισμένης’ κατεδάφισης.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτροπή κατάρρευσης των κτισμάτων, θα πρέπει η ελληνική πολιτεία να λαμβάνει έγκαιρα μέτρα και μετά από στάθμιση⁹⁶⁷ των εκάστοτε συνθηκών, να καταλογίζει ολικά ή μερικά ή να μην καταλογίζει τη σχετική δαπάνη στους ιδιοκτήτες. Το εύλογο⁹⁶⁸ όριο δαπανών για την επισκευή ή ανακατασκευή ενός διατηρητέου⁹⁶⁹, πέρα από το οποίο ο ιδιοκτήτης του μπορεί να αξιώσει συμμετοχή του κράτους, δεν ορίζεται νομοθετικά, αλλά επαφίεται στην κρίση του δικαστή, συνεπώς ο πολίτης επιβαρύνεται και με δικαστικές δαπάνες.

Επιπρόσθετα, η ‘ετοιμορροπία’ ενός κτηρίου εξετάζεται και αποτελεί, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αρμοδιότητα⁹⁷⁰ δυο υπουργείων (ΥΠΠΟΑ και ΥΠΕΝ), γεγονός που οδηγεί πολλές φορές σε αλληλοσυγκρουόμενες ενέργειες, αντιφατικές⁹⁷¹ αποφάσεις, σημαντικές καθυστερήσεις και λανθασμένες διοικητικές πράξεις.

Εκτός από τις παραπάνω παρατηρήσεις, όταν κατατέθηκε ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος στη Βουλή, έντονη ήταν η αντίδραση του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων,

⁹⁶⁶ Όπ. παρ.

⁹⁶⁷ Χορομίδης Κ., «Προστασία της ιδιοκτησίας σε ακίνητα, αρχαία και μνημεία. (Απαλλοτρίωση και περιορισμοί ιδιοκτησίας)», *Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ 53.

⁹⁶⁸ Τζίκα-Χατζοπούλου Α., *Πολεοδομικό Δίκαιο*, Αθήνα, 2000, σελ 34.

⁹⁶⁹ Απόφ. ΣτΕ Ολ. 1098/87

⁹⁷⁰ Στις περιπτώσεις των διπλοχαρακτηρισμένων κτηρίων, σύμφωνα με το υπ’ αριθμ. 36467/28.3.2006 έγγραφο της Διεύθυνσης Οικοδομικών και Κτιριακών Κανονισμών του ΥΠΕΚΑ, υπερισχύει η αρμοδιότητα του ΥΠΠΟΤ και η εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3028/2002. Παπανίκα Μ., «Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων», Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών *Πολιτιστική διαχείριση*, Αθήνα, 2009, σελ. 74.

⁹⁷¹ Παράδειγμα για το οποίο ελήφθησαν αντιφατικές αποφάσεις αποτελεί κτήριο στην περιοχή του Ψυρρή για το οποίο εκδόθηκε η υπ’ αριθμ. 25252/14.6.2006 απόφαση κατεδάφισης από τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ τον Ιουνίου του 2006 και η υπ’ αριθμ. ΔΙ.Ν.ΣΑΚ./111724/3110/5.2.2007 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού τον Φεβρουάριο του 2007 για χαρακτηρισμό του ως μνημείο. Όπ. παρ., σελ. 75

οι οποίοι χαρακτήρισαν το Νόμο ως ‘Υπουργοκεντρικό⁹⁷²’, καθώς όπως χαρακτηριστικά επεσήμαναν, παρατηρείται συνεχώς επανάληψη⁹⁷³ της φράσεως ‘με απόφαση Υπουργού’.

Η συγκέντρωση όλων των αρμοδιοτήτων στο πρόσωπο του Υπουργού είναι αντίθετη⁹⁷⁴ προς τους θεμελιώδεις κανόνες της διοικητικής οργάνωσης και σύμφωνα με το Σύλλογο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αντισυνταγματική, καθώς *τα θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς και οι σχετικές επεμβάσεις, ενέχουν εξ ορισμού κρίσεις και αξιολογήσεις τεχνικού χαρακτήρα και πρέπει να αποτελούν προϊόν όχι πολιτικών, αλλά τεχνικών-επιστημονικών αποφάσεων*. Επίσης *το παρόν νομοσχέδιο έρχεται σε αντίθεση με την πανευρωπαϊκώς επικρατούσα τάση διακρίσεως μεταξύ της πολιτικής-κυβερνητικής εξουσίας και της διοικητικής ιεραρχίας, η οποία πρέπει να ασκεί τις ανατεθειμένες εις αυτήν αρμοδιότητες, υπό καθεστώς σχετικής ανεξαρτησίας και επί τη βάσει κριτηρίων συναφών προς το αντικείμενο και όχι με βάση πολιτικές παραμέτρους*.

Είναι γεγονός ότι σύμφωνα με τα άρθρα 25, 34 και 12, η Αρχαιολογική Υπηρεσία αποδυναμώνεται, εφόσον χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και με απόφαση μόνο του Υπουργού Πολιτισμού, αρχαία έργα που βρίσκονται σε ελληνικά μουσεία, μπορούν να ανταλλάσσονται ή ακόμα και να δανείζονται.

Παράλληλα, ο συγκεκριμένος νόμος δίνει αυξημένες δυνατότητες στον εκάστοτε Υπουργό Πολιτισμού, καθώς αφήνει δυστυχώς, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 9, περιθώρια αποχαρακτηρισμού ενός ακινήτου – μνημείου, σε περίπτωση ‘πλάνης περί τα πράγματα’. Επιπρόσθετα, κάποια σημεία του Αρχαιολογικού Νόμου σύμφωνα με τους αρχαιολόγους θα μπορούσαν να δεχθούν βελτιώσεις με σκοπό πάντα την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι:

⁹⁷²“Υπουργοκεντρικός” ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, καθώς από τον Υπουργό πηγάζουν και εκπορεύονται όλα. <http://www.in.gr>, 24/5/2002.

⁹⁷³ Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, Δελτίο Τύπου, «Νέος Αρχαιολογικός Νόμος», <http://www.sea.org.gr>

⁹⁷⁴ Παπαδημητρίου Τ., Παπαδημητρίου Β., Παπαδημητρίου Β., «Νέος Αρχαιολογικός Νόμος», 10 Δεκεμβρίου 2001, <http://www.sea.org.gr>

- η προσθήκη της εξής παραγράφου στο άρθρο 1: *Η κρατική εποπτεία επί της αρχαιολογικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της χώρας ασκείται από το Υπουργείο Πολιτισμού και τις Υπηρεσίες αυτού, όπως ορίζεται ειδικώς στις ακόλουθες διατάξεις.*
- η συσχέτιση του Εθνικού Αρχείου Μνημείων με την ήδη λειτουργούσα Δ/ση Αρχείου Μνημείων.
- το άρθρο 6 παρ. 10, με πρόταση αύξησης του χρόνου που έχει η υπηρεσία για να απαντήσει σε αίτημα κατεδάφισης νεότερου ακινήτου σε 8 μήνες.
- το άρθρο 45, με διάκριση των μουσείων στα κρατικά και στα εποπτευόμενα από το Υπουργείο μουσεία και
- η σύσταση σωματείων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, με πιστοποίηση από το Υπουργείο Πολιτισμού, με σκοπό την προστασία των αρχαίων και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός

Ιδιαίτερη σημασία για την προστασία των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας, εκτός από τις διατάξεις του Νέου Αρχαιολογικού Νόμου 3028/2002, έχουν αποκτήσει και οι ρυθμίσεις τόσο του **Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του 1985** (Ν.1577/1985 ΦΕΚ 210Α/18.12.1985), αυτού του **2000**. (Ν. 2831/2000, ΦΕΚ 140Α13.6.2000), όσο και του τελευταίου του Οικοδομικού Κανονισμού του **2012** (Ν.4067/2012, ΦΕΚ79/Α'/9.4.2012).

Δεν είναι λίγες οι φορές που το αντικείμενο προστασίας του ΓΟΚ συμπίπτει με αυτό του νέου αρχαιολογικού νόμου ή του παλαιότερου νόμου 1469/1950, δημιουργώντας πολλές φορές συγχύσεις και παρερμηνείες. Ο ΟΚ *‘προστατεύει’⁹⁷⁵ οικισμούς, τμήματα πόλεων ή οικισμών, ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα, χώρους, τόπους, τοπία ή ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, παραδοσιακά σύνολα και φυσικούς σχηματισμούς ανθρωπογενούς χαρακτήρα που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία.*

⁹⁷⁵ Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Άρθρο 4 παρ. 1. Ν. 1577/1985 όπως ισχύει από 13 Ιουνίου 2000 και Νέος Οικοδομικός Κανονισμός 2012. Άρθρο 6

Εκτός όμως από αυτά, προβλέπει την προστασία⁹⁷⁶ μεμονωμένων κτιρίων ή τμημάτων κτιρίων ή συγκροτημάτων κτιρίων ως και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτών, όπως επίσης και στοιχεία του φυσικού ή και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου, καθώς και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού (αστικού ή αγροτικού) εξοπλισμού. Ο εκάστοτε Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, έχει το δικαίωμα να χαρακτηρίσει κάθε ένα από τα προαναφερόμενα ως 'διατηρητέα'.

Είναι εμφανές ότι η παράλληλη αυτή προστασία των πολιτιστικών αγαθών και όχι μόνο, πολλές φορές δημιουργεί προβλήματα όσον αφορά την ευθύνη και μέχρι πού φθάνει αυτή⁹⁷⁷ για το κάθε ένα από τα δυο αρμόδια Υπουργεία, το Υπουργείο Πολιτισμού – Αθλητισμού και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Παρόλα αυτά, πολλοί⁹⁷⁸ υποστηρίζουν ότι οι δυο νομοθετικές ρυθμίσεις έχουν τελείως διαφορετικό περιεχόμενο, τονίζοντας ότι ο μεν αρχαιολογικός Νόμος αντιμετωπίζει το δομημένο περιβάλλον από ιστορικής – πολιτιστικής πλευράς (προστασία από υλική καταστροφή), ενώ ο ΓΟΚ εξετάζει το δομημένο περιβάλλον από αισθητικής πλευράς (προστασία από αισθητική υποβάθμιση). Θεωρούν ότι η αρχαιολογική⁹⁷⁹ και πολιτιστική νομοθεσία και η νομοθεσία του ΓΟΚ, καλύπτουν διαφορετικές ανάγκες, θέτουν διαφορετικά νομικά πλαίσια και συνεπάγονται την αρμοδιότητα διαφορετικών διοικητικών οργάνων και υπηρεσιών.

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το χαρακτηρισμό των διατηρητέων κτιρίων, η διαδικασία για τα οποία περιγράφηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι στη χώρα μας τόσο το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ, όσο και το πρώην ΥΠΠΟ έχουν το δικαίωμα να χαρακτηρίσουν κάποιο κτίριο ως διατηρητέο. Από τη μια πλευρά το ΥΠΠΕΝ αναφέρεται σε κτίσματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ιστορικό, πολεοδομικό, αρχιτεκτονικό, λαογραφικό ή κοινωνικό χαρακτήρα και από την άλλη πλευρά το ΥΠΠΟΑ, με τους νόμους 1469/1950 και 3028/2002, αναφέρεται σε κτίσματα τα οποία χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης⁹⁸⁰, χρήζουν ειδικής

⁹⁷⁶ Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Άρθρο 4 παρ. 2. Όπ. παρ.

⁹⁷⁷ Όπ. παρ.

⁹⁷⁸ Οι Τροβά Ε., Δωρής Ε. και Λιγωμένου Α., Κάτσος Χ., «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002: Πρώτες σκέψεις και εννοιολογικές προσεγγίσεις», Νοέμβριος 2003, <http://www.nomosphysis.org.gr>

⁹⁷⁹ Όπ. παρ.

⁹⁸⁰ Άρθρο 1 του ν. 1469/1950

προστασίας και έχουν ιστορική⁹⁸¹ σπουδαιότητα. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως, δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν⁹⁸² ότι ο κάθε νόμος αποβλέπει σε τελείως διαφορετικό σκοπό. Συγκεκριμένα αναφέρουν ότι *‘ενώ οι διατάξεις του άρθρου 4 του ΓΟΚ αφορούν κτίσματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ιστορικό, πολεοδομικό, αρχιτεκτονικό, λαογραφικό ή κοινωνικό χαρακτήρα, οι διατάξεις των νόμων 1469/1950 και 3028/2002 αναφέρονται σε κτίσματα και οικοδομήματα τα οποία συγκεντρώνουν τα ιδιαίτερα εκείνα στοιχεία που τους προσδίδουν το χαρακτήρα του έργου τέχνης. Πρόκειται δηλαδή για ανθρώπινα δημιουργήματα τα οποία προκαλούν στον θεατή αισθητική απόλαυση ή για κτίσματα τα οποία συνδέονται με κάποιο σπουδαίο ιστορικό γεγονός ή κάποια προσωπικότητα’*.

Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι μάλιστα το γεγονός ότι ενώ γνωρίζουν ότι *‘τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στη διατήρηση, στην ανάδειξη και στην προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, επιβάλλονται με διαφορετικά κριτήρια, από διαφορετικά όργανα και που το καθένα αποφασίζει με ιδιαίτερη διαδικασία’*. Χαρακτηριστικά μάλιστα παραδέχονται ότι ο ένας νόμος αλληλοκαλύπτει τον άλλο, τονίζοντας ότι *‘μετά την εφαρμογή του νόμου 1469/1950 και το χαρακτηρισμό όψεων κτιρίου ως διατηρητέων, μπορεί παράλληλα να επέλθει χαρακτηρισμός του συνόλου του κτιρίου ως διατηρητέου’*. Παρόλα αυτά, μπορεί να θεωρείται ότι οι δυο αυτές νομοθετικές ρυθμίσεις δεν πρέπει να συγχέονται, αλλά από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο ότι και στις δυο, υπάρχουν οι λεγόμενες *‘ειδικές ρυθμίσεις’*⁹⁸³ και οι *‘ειδικοί όροι’*⁹⁸⁴ και *‘περιορισμοί’*, εξαιτίας των οποίων είναι σύνηθες τα τελευταία χρόνια να κηρύσσονται⁹⁸⁵ διατηρητέες, σε ένα κτήριο μόνο οι όψεις του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διατηρείται μόνο η *‘επιδερμίδα’* των όψεων και να κατεδαφίζεται ολοκληρωτικά το εσωτερικό πολύ σημαντικών και αξιόλογων⁹⁸⁶ κτηρίων.

⁹⁸¹ Άρθρο 5 του ν. 1469/1950 και άρθρο 6 του νόμου 3028/2002

⁹⁸² Παπαπετρόπουλος Α., «Παραδοσιακοί οικισμοί και πολιτιστικό περιβάλλον. Διοικητική πρακτική και νομολογία», *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα 2004, σελ. 535.

⁹⁸³ Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002. Άρθρο 10 παρ. 7 & 8, άρθρο 14 παρ. 6

⁹⁸⁴ Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Άρθρο 4 παρ. 1β

⁹⁸⁵ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Υφιστάμενη κατάσταση, Νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, Οικονομικά προβλήματα και προτάσεις», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Σημειώσεις. Αθήνα 2004, σελ. 32.

⁹⁸⁶ Σαρηγιάννης Γ. Μ., Κτίριο Κτηματικής Τράπεζας επί της οδού Πανεπιστημίου, Τράπεζα Εργασίας, Eurobank και κατάστημα Habitat επί της οδού Κολοκοτρώνη. Οπ. παρ., σελ. 33.

Fasadism'

Η τακτική⁹⁸⁷ του **'fasadism'** το τελευταίο διάστημα έχει πάρει μαζικές διαστάσεις, ενώ το δυσάρεστο της υπόθεσης είναι ότι αποτελεί μέθοδο και τρόπο προστασίας των διατηρητέων κτηρίων. Μια προστασία μόνο εικονική, με αλλοίωση της φυσιογνωμίας και της μορφής των κτηρίων και χωρίς ουσιαστική προστασία αυτών.

Ο όρος 'fasadism' συνδέεται⁹⁸⁸ με τη διατήρηση μιας ή περισσοτέρων όψεων ενός ιστορικού κτιρίου για ιστορικούς ή αισθητικούς λόγους, με την ολική καταστροφή, τις περισσότερες φορές, του εσωτερικού του χώρου και με την προσθήκη σε αυτό μιας νέας σύγχρονης κατασκευής. Αποτελεί μέθοδο προστασίας σε περιπτώσεις όπου κρίνεται απαραίτητη η διατήρηση των προσόψεων ενός κτηρίου και ένα είδος συμβιβασμού, μιας μέσης λύσης δηλαδή ανάμεσα στην κατεδάφιση και την επιχειρηματική δραστηριότητα, στην προστασία και τη συντήρηση. Δεν είναι λίγες οι φορές που κτήρια έχουν καταστραφεί τελείως εσωτερικά και έχουν διατηρήσει μόνο το κέλυφός τους, έχουν αλλάξει χρήση και έχουν αλλοιωθεί σημαντικά.

Το δυσάρεστο στην όλη υπόθεση είναι ότι ο χαρακτηρισμός των κτηρίων ως διατηρητέα και η απόφαση για την κατεδάφιση των εσωτερικών τους και τη διατήρηση μόνο των όψεών τους, γίνεται μετά από σύμφωνη γνώμη κρατικών φορέων, ενώ τα τελευταία νομοθετικά εργαλεία, τόσο ο Οικοδομικός Κανονισμός, όσο και ο νέος Αρχαιολογικός Νόμος (Ν. 4067/2012, Ν.3028/2002) με τα κενά και τις ασάφειες που αφήνουν, επιτρέπουν αυτού του είδους την προστασία. Σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν θεωρείται ότι τα κτίρια αυτά προστατεύονται, αλλά ότι 'προστατεύονται' σκόπιμα ιδιοκτησίες και προσωπικά συμφέροντα.

Δυστυχώς, σύμφωνα με στοιχεία⁹⁸⁹ του ICOMOS, μέχρι σήμερα έχει καταστραφεί το εσωτερικό 72.000 αξιόλογων κτηρίων σε ολόκληρο τον κόσμο, ενώ λίγες είναι οι χώρες οι οποίες αντιστέκονται μέχρι στιγμής στην τακτική αυτή, μεταξύ των οποίων η Ιταλία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Μελβούρνη και οι Σκανδιναβικές χώρες. Αντίθετα πολλοί υποστηρικτές υπάρχουν στο Τορόντο του Καναδά και στο Σύδνεϋ.

⁹⁸⁷ Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

⁹⁸⁸ Θεολογίδου Κ., «Facadism και νεώτερη αρχιτεκτονική κληρονομιά», *Monumenta*, 25 Φεβρουαρίου 2007. <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&ArticleID=22&CategoryID=3&lang=gr>

⁹⁸⁹ Όπ.παρ.

Παραδείγματα κτηρίων τόσο από την Ελλάδα, όσο και από το εξωτερικό, στα οποία είναι εμφανής η τακτική του facadism, παρουσιάζονται στις φωτογραφίες που ακολουθούν.

304. Το ξενοδοχείο Novotel στη Βιέννη της Αυστρίας.
Έργο του αρχιτέκτονα Α. Krischanitz
Πηγή: <http://www.an-architecture.com>

305. Το ξενοδοχείο Novotel στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας
Πηγή: <http://en.wikipedia.org>

306. Cathay Cinema, 1954 και 2003, Σιγκαπούρη
Πηγή: <http://timesofmylife.wordpress.com> και <http://www.skyscrapercity.com>

307. Κτίριο στο κέντρο της Μελβούρνης. Πηγή: <http://www.walkingmelbourne.com>

308.Πρεσβυτεριανή εκκλησία στο Δουβλίνο.Πηγή:
<http://www.behance.net/gallery/FacadismGood-or-Bad-Right-or-Wrong-Dissertation/896766>

309. Η κύρια, η πλαϊνή και το εσωτερικό του Wesley Chapel στο Hartlepool της Μεγάλης Βρετανίας
 Πηγή: Facadism, Good or Bad? Right or Wrong? <http://www.behance.net/gallery/Facadism-Good-or-Bad-Right-or-Wrong-Dissertation/896766>

310.Οδός Αιόλου, Αθήνα

311.Κοραή και Σταδίου, Αθήνα

Πηγή: προσωπικό αρχείο

312.Λαύκος, Πήλιο

Πηγή φωτογραφιών: Κ Θεολογίδου, «Facadism» και Νεώτερη Αρχιτεκτονική Κληρονομιά»
Ηλεκτρονικό περιοδικό *MONUMENTA*
<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=22>

313.Καρθαγόνα, Ισπανία

Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι η τακτική αυτή προσβάλλει⁹⁹⁰ την ιστορία, το παρελθόν και τη συντήρηση. Το κτήριο αποκτά πλέον ρόλο σκηνικού. Η αξία⁹⁹¹ της αρχιτεκτονικής του περιορίζεται στο εξωτερικό περίβλημα, αδιαφορώντας τελείως για την αρχιτεκτονική του εσωτερικού χώρου και τις πληροφορίες ή τις μνήμες που αυτός έχει αποκτήσει όλα τα προηγούμενα χρόνια.

Παρόλα αυτά, αρκετοί υποστηρικτές του *fasadism* επισημαίνουν ότι επεμβαίνοντας με τον τρόπο αυτό, διατηρώντας τις όψεις και αλλοιώνοντας ή καταστρέφοντας τελείως το εσωτερικό, επιτυγχάνεται⁹⁹² ταυτόχρονα και η προστασία του διατηρητέου κτηρίου, αλλά και οι ιδιοκτήτες, κατασκευαστές και επενδυτές μπορούν να επωφεληθούν από την εκμετάλλευση της γης, κτίζοντας μεγάλες κατασκευές και αποκτώντας τεράστια κέρδη. Επισημαίνουν ότι η τακτική του *fasadism* αποκτά έναν ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία. Δεν είναι μέθοδος συντήρησης, αλλά η κλίμακα⁹⁹³ και η δεξιοτεχνία της παλαιότερης γενεάς διατηρείται, για την οποία οι περισσότεροι

⁹⁹⁰ King J., «Insulting historic preservation», <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2005/02/22/BAGP3BEVUD1.DTL>. 22.02.2005.

⁹⁹¹ Κ. Θεολογίδου, «Facadism» και Νεώτερη Αρχιτεκτονική Κληρονομιά.. Ηλεκτρονικό περιοδικό *MONUMENTA*, <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&langgr&CategoryID=3&ArticleID=22>

⁹⁹² Goldberger P., «FACADISM' ON THE RISE: PRESERVATION OR ILLUSION?», *New York Times*. 15 Ιουλίου 1985. <http://www.nytimes.com>

⁹⁹³ King J., «Classics preserved -- or are they?», <http://sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/c/a/2006/09/20/BAGQSL90641DTL>. 20.09.2006.

άνθρωποι έχουν εμπειρία, από το δημόσιο δρόμο. Διατηρείται⁹⁹⁴ το αστικό τοπίο ή η φυσιογνωμία ενός παραδοσιακού οικισμού, η εικόνα ενός δρόμου, τα σημεία αναφοράς στο χώρο.

Με την ανακατασκευή των εσωτερικών χώρων των κτηρίων, χάνεται η ιστορία και η ταυτότητά τους. Αλλοιώνεται ο χαρακτήρας τους και χάνονται ποιότητες και μορφολογικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, καθώς το κτήριο προσαρμόζεται στη νέα χρήση και όχι η χρήση στο κτήριο ως όφειλε να γίνεται.

Παραδείγματα κτηρίων που προστατεύθηκαν μερικώς, αλλοιώθηκαν, κακοποιήθηκαν, κινδυνεύουν με κατεδάφιση ή δυστυχώς χάθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, παρουσιάζονται παρακάτω.

Κτίρια που κατεδαφίστηκαν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα κτιρίου που αδικώς κατεδαφίστηκε, αποτελεί το κτίριο επί της οδού Λομβάρδου 19 και Ασωπίου 9 στην περιοχή του πεδίου του Άρεως του Δήμου Αθηναίων. Η συγκεκριμένη περίπτωση⁹⁹⁵ αφορά εννέα κτίρια τα οποία συγκροτούν μια ενότητα πολεοδομικής αξίας και η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη περιβαλλοντικής και ιστορικής εξέλιξης.

314.Λομβάρδου 15,17,19

315.Λομβάρδου 22 & Ασωπίου

⁹⁹⁴ Θεολογίδου Κ., «Facadism» και Νεώτερη Αρχιτεκτονική Κληρονομιά», Ηλεκτρονικό περιοδικό *MONUMENTA*, <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&langgr&CategoryID=3&ArticleID=22>

⁹⁹⁵ Ασημακοπούλου Μ., *Αίτηση προς το Συμβούλιο της Επικρατείας*. 11 Νοεμβρίου 2009.

Παρά το θετικό εισαγωγικό σημείωμα της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής (ΕΝΜΑ) προς τη Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΣΑΚ) για κοινή αντιμετώπιση όλων των κτιρίων *ως θύλακα με υψηλή αρχιτεκτονική, περιβαλλοντική και πολεοδομική αξία*, η τελευταία προέβη σε αποσπασματική εξέταση αυτών, μεταξύ του οποίου και το κατεδαφισθέν κτίριο και γνωμοδότησε προς το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (ΚΣΝΜ) αρνητικά, επισημαίνοντας ότι τα *αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία της περιόδου Μεσοπολέμου του συγκεκριμένου κτιρίου, δεν το καθιστούν επ' ουδενί λόγω ως ένα από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα της εποχής του στην Αθήνα*.

Το ΚΣΝΜ δέχθηκε την εισήγηση της ΔΙΝΕΣΑΚ, με αποτέλεσμα να εκδοθεί απόφαση⁹⁹⁶ από το Υπουργείο Πολιτισμού περί μη χαρακτηρισμού του συγκεκριμένου κτιρίου ως μνημείου. Εν συνεχεία, εκδόθηκε άδεια⁹⁹⁷ κατεδάφισης από τη Διεύθυνση Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων, ενώ η άδεια για ανέγερση επταώροφης οικοδομής στη θέση του κατεδαφιζόμενου κτιρίου είχε εκδοθεί ήδη από το 2006. Διοικητικές πράξεις για τις οποίες πρέπει αναμφίβολα να αναζητηθούν οι υπεύθυνοι.

Πέραν τούτου όμως και μετά από προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο ακύρωσε με απόφασή⁹⁹⁸ του την πράξη περί μη χαρακτηρισμού του συγκεκριμένου κτιρίου από τον Υπουργό Πολιτισμού, ο τελευταίος χαρακτήρισε τα υπόλοιπα οκτώ γειτονικά κτίρια *ως μνημεία λόγω της ιδιαίτερης πολεοδομικής τους αξίας ως μέρη συνόλου μιας μεσοαστικής γειτονιάς του Μεσοπολέμου, σημαντικής για την ιστορική εξέλιξη της ιστορίας της πόλης και της αρχιτεκτονικής αυτής της περιόδου*.

316.Λομβάρδου 22 & Ασωπίου

⁹⁹⁶ Η υπ. αριθμόν 62738/1699/22.8.2007 απόφαση του ΥΠ.ΠΟ

⁹⁹⁷ Η υπ. αριθμόν 1516/19.9.2007

⁹⁹⁸ Η υπ. αριθμόν 887/2008 απόφαση του ΣτΕ

Παρά τις αντιδράσεις τόσο της Αρχιτεκτονικής Σχολής, όσο και του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, το ένατο κτίριο κατεδαφίστηκε και η ΔΙΝΕΣΑΚ προώθησε προς έγκριση τη μελέτη ανέγερσης νέου επταώροφου⁹⁹⁹ κτιρίου και πάλι στο ΚΣΝΜ, το οποίο γνωμοδότησε ομόφωνα υπέρ του μη χαρακτηρισμού του εν θέματι κτιρίου, διότι ούτε ως μεμονωμένο κτίσμα διέθετε τα ιδιαίτερα αξιόλογα εκείνα χαρακτηριστικά τα οποία να αιτιολογούν το χαρακτηρισμό του ως μνημείου από το ΥΠΠΟ, αλλά ούτε διέθετε κάποιο άλλο χαρακτηριστικό από αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, καλλιτεχνικής άποψης, το οποίο να το συνδέει με τα υπόλοιπα κτίρια της περιοχής που χαρακτηρίστηκαν ως μνημεία από το ΥΠΠΟ, ώστε να θεωρηθεί μέρος της πολεοδομικής ενότητας. Μετά από τη γνωμοδότηση αυτή, το Υπουργείο Πολιτισμού, συνεχίζοντας το θέατρο του παραλόγου, εξέδωσε απόφαση¹⁰⁰⁰ περί μη χαρακτηρισμού ως μνημείου του μη πλέον υφιστάμενου κτιρίου.

317. Το κτήριο επί της Λομβάρδου 22 & Ασωπίου είναι πλέον σήμερα κατεδαφισμένο, 2011. Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μια άλλη περίπτωση είναι η υπόθεση του εργοστασίου της Κολούμπια. Σε μια έκταση 12,5 στρεμμάτων στην περιοχή Προμπονά στη Ριζούπολη, ο Δήμος της Αθήνας μετά από σύμφωνη γνώμη των ιδιοκτητών, αλλά και του τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, είχε πρόθεση να φτιάξει ένα βιομηχανικό, πράσινο πάρκο. Στην έκταση όμως αυτή υπήρχαν οκτώ βιομηχανικά κτίρια, ένα εκ των οποίων ήταν το στούντιο¹⁰⁰¹ όπου ηχογραφούσαν επί δεκαετίες τα τραγούδια τους ο Μάρκος, ο Τσιτσάνης, ο Μίκης, ο Χατζιδάκις και τραγουδούσαν όλοι οι πρωταγωνιστές του ρεμπέτικου και του λαϊκού.

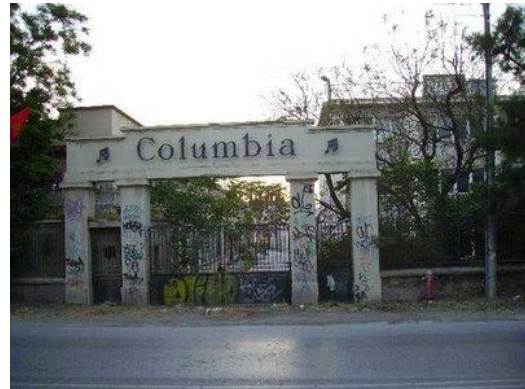
⁹⁹⁹ Η μελέτη αφορά ανέγερση επταώροφης οικοδομής, τη στιγμή που στην περιοχή ισχύουν ειδικοί όροι δόμησης βάσει των οποίων δεν επιτρέπεται η ανέγερση κτιρίου πέραν των πέντε ορόφων, εκ των οποίων ο τελευταίος σε εσοχή βάθους 2.5 μέτρων. Αίτηση Τσιαμπούρη και Ασιμακοπούλου προς τη Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς.

¹⁰⁰⁰ Η υπ. αριθμόν ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/73238/1825/3.9.2009 του ΥΠΠΟ

¹⁰⁰¹ Παπαδόπουλος Λ., «Διατηρητέα - Το εργοστάσιο της Κολούμπια», *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Ιουλίου 2006.

Η απόφαση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων μετά από αυτοψίες μηνών, για κατεδάφιση των επτά κτιρίων και τη διατήρηση μόνο του ενός¹⁰⁰² και της πύλης εισόδου, η οποία και υπεγράφη από τον Υπουργό Πολιτισμού, είχε ως αποτέλεσμα να ξεσηκωθούν¹⁰⁰³ πολλοί κάτοικοι της περιοχής αλλά και μουσικοί, συνθέτες και τραγουδιστές. Οι κατεδαφίσεις¹⁰⁰⁴ ξεκίνησαν, αλλά μετά την προσφυγή και την απόφαση¹⁰⁰⁵ του ΣτΕ σταμάτησαν, αφού είχαν ήδη κατεδαφιστεί τα πέντε από τα οκτώ κτίρια. Το ΚΣΝΜ επανεξέτασε¹⁰⁰⁶ το θέμα, αλλά παρόλα αυτά με την υπ. αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΕΝΕΣΑΚ/7312481985/ 19-9-2008 και πάλι δεν χαρακτήρισε το σύνολο των κτηρίων ως ιστορικό τόπο. Σήμερα ο χώρος παραμένει εγκαταλελειμμένος και αποτελεί καταφύγιο¹⁰⁰⁷ μεταναστών.

318. Η πύλη εισόδου του συγκροτήματος
Πηγή: Α. Θεοδόση, «Εργοστάσιο Columbia: συστατικό στοιχείο της ιστορικής μνήμης της Αθήνας», *ΑΥΓΗ*, 19 Οκτωβρίου 2008.

Ανάλογη περίπτωση αποτελεί και η καταστροφή της κλωστοϋφαντουργίας Μουζάκη στη Λεωφόρο Κηφισού. Παρά τη θετική εισήγηση του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών του πρώην ΥΠΕΚΑ για διατήρηση, αποκατάσταση και χαρακτηρισμό ως διατηρητέων του μεγαλύτερου μέρους των κτηρίων του συγκροτήματος, ο Υφυπουργός ΥΠΕΚΑ Ν. Σηφουνάκης, μετά από ερώτημα της ΕΠΑΕ για το θέμα, αποφάσισε¹⁰⁰⁸ ότι τα κτίρια αυτά δεν είναι άξια διατήρησης εφόσον δεν συντρέχουν για την κήρυξη αυτών οι προϋποθέσεις του άρθρου 4 του Ν. 1577/85, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα.

¹⁰⁰² Το κτίριο που αποφασίστηκε να διατηρηθεί δεν ήταν το κτίριο όπου ηχογραφούσαν οι μουσικοί. Αντίθετα είναι ένα βιομηχανικό κτίριο 1.200 τ.μ. στο οποίο υπήρχαν παλαιότερα οι πρέσες για την εκτύπωση των δίσκων. Οπ. παρ.

¹⁰⁰³ «Ερώτηση για το εργοστάσιο της Κολούμπια», *Εθνος*, 18 Ιουλίου 2008.

¹⁰⁰⁴ *Μετά από άδεια κατεδάφισης – εξπρές (12 ημερών) από το Δήμο Αθηναίων, ο οποίος δεν περίμενε ούτε το δίμηνο στο οποίο εξαντλείται το περιθώριο για προσφυγή στο ΣτΕ.* Θεοδόση Α., «Εργοστάσιο Columbia: συστατικό στοιχείο της ιστορικής μνήμης της Αθήνας», *ΑΥΓΗ*, 19 Οκτωβρίου 2008.

¹⁰⁰⁵ Η υπ. αριθμ. 3611/2007 του ΣτΕ ακυρώνει την υπ.αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/26809/9908/21-3-06 περί μη χαρακτηρισμού του συνόλου των κτηρίων ως ιστορικού τόπου. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Πνευματικής Ιδιοκτησίας ΑΕΠΠ. «Πρωτοβουλία για τη διάσωση και αξιοποίηση του εργοστασίου της Columbia», <http://www.aepi.gr>

¹⁰⁰⁶ Οπ. παρ.

¹⁰⁰⁷ «Επιχείρηση σκούπα στο παλιό εργοστάσιο της Columbia», <https://tvxs.gr/news/ellada/epixeirisi-skoupra-tis-astynomias-kata-metanaston-sto-palio-ergostasio-tis-columbia>, 27 Ιανουαρίου 2012.

¹⁰⁰⁸ «Η βιομηχανική κληρονομιά σε κίνδυνο. Η καταστροφή της κλωστοϋφαντουργίας Μουζάκη», ΜΟΝUMENTA, 2 Μαΐου 2011.

Το αποτέλεσμα ήταν στις αρχές Απριλίου 2011 να ξεκινήσει η κατεδάφιση του κεντρικού κεραμοσκεπούς κτηρίου του συγκροτήματος το οποίο είχε ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία. Μετά από αίτημα της ΜΟnuMENTA¹⁰⁰⁹ και την άμεση αντίδραση του πρώην ΥΠΠΟΤ, οι εργασίες κατεδάφισης σταμάτησαν.

319&320.Κλωστοϋφαντουργία Μουζάκη. Πηγή: ΜΟnuMENTA

Αναμφίβολα, από τα παραπάνω μπορεί κανείς εύκολα να αντιληφθεί ότι τέτοιου είδους αποφάσεις σίγουρα δεν προστατεύουν το πολιτιστικό μας περιβάλλον, όπως ορίζει το Σύνταγμα, αλλά αντίθετα υποβαθμίζουν και καταστρέφουν την πολιτιστική μας ταυτότητα και κληρονομιά. Κτίρια BAUHAUS, του μοντέρνου κινήματος, η βιομηχανική μας κληρονομιά, οικιστικά σύνολα της μοντέρνας Αθήνας, η αξία των οποίων δυστυχώς δεν αναγνωρίζεται και τα οποία κατεδαφίζονται μετά από ενέργειες απόλυτα προκλητικές, από φορείς και όργανα του Κράτους, της διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ένα άλλο παράδειγμα κτηρίου της περιόδου του μεσοπολέμου του οποίου η ιστορία ‘προκαλεί’ είναι η κατοικία επί της οδού Ραβινέ 15 στο Κολωνάκι. Επρόκειτο για ένα από τα ελάχιστα πλέον εναπομείναντα αξιόλογα δείγματα αρχιτεκτονικής της περιόδου αυτής, με λιτό διάκοσμο, συμμετρική όψη και εντυπωσιακή είσοδο με καμπύλο προστώο.

321.Η κύρια όψη του κτηρίου επί της οδού Ραβινέ.
Πηγή: ΜΟnuMENTA

¹⁰⁰⁹ Η ΜΟnuMENTA είχε ζητήσει το χαρακτηρισμό ως διατηρητέων των κτιρίων Μουζάκη, αλλά και Λαναρά στη Λεωφόρο Κηφισού από το 2010. <https://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=6&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=584>

Δυστυχώς μετά από έκδοση της υπ. αριθμόν 1663/2008 άδειας κατεδάφισης της πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων, η είσοδος καταστράφηκε και εργασίες όπως η αφαίρεση κιγκλιδωμάτων είχαν ήδη πραγματοποιηθεί προτού να παρέμβει η αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την Προστασία της Φυσικής και της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου ΜΟnuMENTA, αλλά και οι κάτοικοι της περιοχής. Οι εργασίες αναστάλησαν, ενώ μετά από αίτηση στο ΥΠΕΧΩΔΕ και στο ΥΠΠΟ για κήρυξη του κτιρίου ως διατηρητέου, το μεν πρώτο απεφάνθη¹⁰¹⁰ ότι λόγω της μερικής κατεδάφισης το κτήριο *δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 του νόμου 1577/85 «περί ΓΟΚ» (τροποποίηση άρθρο 3 του νόμου 2831/2000) που θα συνηγορούσαν στον χαρακτηρισμό του ως διατηρητέου μνημείου*, ενώ αντίστοιχα το ΚΣΝΜ δεν το χαρακτήρισε ως μνημείο διότι λόγω της κατεδάφισης *είχε απολέσει τα ιδιαίτεως αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά του στοιχεία και επομένως δεν πληρούσε τις αυξημένες τασσόμενες από το νόμο προϋποθέσεις προκειμένου να χαρακτηριστεί ως μνημείο*. Το αποτέλεσμα ήταν ο τότε Υπουργός Πολιτισμού Α. Σαμαράς, να υπογράψει απόφαση περί μη χαρακτηρισμού του κτηρίου ως διατηρητέου.

Η ΜΟnuMENTA προσέφυγε στο ΣτΕ, το οποίο παρά τις καταστροφές που είχε υποστεί το κτίριο, απεφάνθη ότι *το κτίσμα δεν στερείται της αυθεντικότητάς του, προκειμένου να χαρακτηρισθεί ως μνημείο, εκ μόνου του λόγου ότι έχουν καταστραφεί, αφαιρεθεί ή κατεδαφισθεί τα ιδιαίτεως αξιόλογα αρχιτεκτονικά ή μορφολογικά του στοιχεία, υπό την προϋπόθεση ότι τα στοιχεία αυτά μπορεί να αποκατασταθούν, όπως προβλέπει ο νόμος*. Η απόφαση¹⁰¹¹ αυτή σταθμός του ΣτΕ ορίζει αναμφίβολα την έννοια της αυθεντικότητας¹⁰¹² του κτιρίου, την αυθεντικότητα της μαρτυρίας του κτιρίου και όχι των συγκεκριμένων υλικών κατασκευής του.

Παρά την παραπομπή του θέματος, μετά την απόφαση του ΣτΕ, στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, η εργολήπτρια εταιρεία είχε προλάβει στο μεσοδιάστημα να κατεδαφίσει το κτίριο.

¹⁰¹⁰ «Προσφυγή στο ΣτΕ για το κτήριο της Ραβινέ 15», ΜΟnuMENTA, <https://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=6&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=316>

¹⁰¹¹ Τράτσα Μ., «Διατηρητέα και τα κατεδαφισμένα. Απόφαση – βόμβα του ΣτΕ ορίζει ως αυθεντικό ένα μνημείο βάσει της αξίας και όχι των υλικών», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 19 Ιανουαρίου 2014.

¹⁰¹² «Τίτλοι τέλους στην υπόθεση του κτιρίου της οδού Ραβινέ στο Κολωνάκι» *ΑΥΓΗ*, 31 Μαΐου 2016. <http://www.avgi.gr/article/10970/6576437/titloi-telous-sten-ypothese-tou-ktiriou-tes-odou-rabine-sto-kolonaki>

Κτίρια που κινδυνεύουν με κατεδάφιση.

Χαρακτηριστικά¹⁰¹³ παραδείγματα κτιρίων στην Ελλάδα, τα οποία κακοποιήθηκαν και κινδυνεύουν με κατεδάφιση είναι το σπίτι του Μακρυγιάννη¹⁰¹⁴ στο Άργος, το συγκρότημα του πρώην 401 Στρατιωτικού Νοσοκομείου, ο αλευρόμυλος SAMICA στη Ρόδο και δυστυχώς πάρα πολλά άλλα ακόμη.

Το ταπεινό σπίτι του Στρατηγού Μακρυγιάννη, στο οποίο είχε ξεκινήσει να γράφει τα Απομνημονεύματά του, χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο από το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ το 1982 με το προεδρικό διάταγμα χαρακτηρισμού ως ιστορικού ολόκληρου του κέντρου του Άργους (ΦΕΚ 401Δ/1982).

322 & 323. Το κτίριο όπως ήταν το 1979 και το 1984.

Πηγή: Δωροβίνης Β. Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος.

Περιοδικό Αρχαιολογία και Τέχνες. Φεβρουάριος 2012

Δυστυχώς όμως ο ιδιοκτήτης του οικήματος, προσπαθώντας να ακυρώσει την πράξη χαρακτηρισμού, προσέφυγε στο Δ' Τμήμα¹⁰¹⁵ του Συμβουλίου της Επικρατείας, επισημαίνοντας ότι το κτήριο ήταν ετοιμόρροπο¹⁰¹⁶ και ότι δεν επρόκειτο για το σπίτι του αγωνιστή του 1821. Ευτυχώς η προσφυγή απερρίφθη¹⁰¹⁷ από το ΣτΕ, καθώς δεν υπήρχαν στοιχεία, ενώ παράλληλα επισημάνθηκε ότι η ετοιμορροπία δεν αίρει¹⁰¹⁸ την ιστορικότητα του κτιρίου.

¹⁰¹³ Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αθήνα 2004, σελ. 10.

¹⁰¹⁴ Καρδαμίτση Μ., Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Να μη γίνει πολυκατοικία ο Μακρυγιάννης», *Καθημερινή*, 21 Μαρτίου 1993.

¹⁰¹⁵ Με πρόεδρο τον Α. Τσούτσο και εισηγητή τον Β. Μπουτόπουλο. Δωροβίνης Β., «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος. Το σύστημα à la carte συνεχίζεται από το ΥΠΠΟ», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Τεύχος 111.

¹⁰¹⁶ Σημαντικό τμήμα του σπιτιού κατέρρευσε λίγους μήνες πριν εκδικαστεί η υπόθεση από το ΣτΕ.

¹⁰¹⁷ Απόφαση 298/27 Ιανουαρίου 1984. Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Να μη γίνει πολυκατοικία ο Μακρυγιάννης», *Καθημερινή*, 21 Μαρτίου 1993.

¹⁰¹⁸ Ζ.Ε., «Καταρρέει το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. 1 Μαρτίου 2011.

Ο ιδιοκτήτης σύμφωνα με το νόμο του προεδρικού διατάγματος του 1988 που εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν του άρθρου 32, παρ. 4 του ν. 1337/83, έχει την υποχρέωση, παρόλο που πρόκειται για ερειπωμένο κτίσμα, να αποκαταστήσει τις ζημιές και να προστατέψει το μνημείο.

324. Το κτίριο όπως είναι σήμερα.

Πηγή: Βαγενά Ν., *Το Άργος ψάχνει την ιστορία του και υπερασπίζεται τα σημάδια της*. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία. 21 Οκτωβρίου 2008

Σημαντικές ήταν και οι προσπάθειες της τότε Γενικής Γραμματέως του ΥΠΕΧΩΔΕ Έλσας Παπαδημητρίου για εξεύρεση πόρων¹⁰¹⁹ για τη μελέτη αναστήλωσης και την αποκατάσταση του συγκεκριμένου κτηρίου. Παρόλα αυτά και ενώ είχε εγκατασταθεί εργολάβος για την αποπεράτωση του έργου, λόγω ενεργειών¹⁰²⁰ του ΥΠΠΟ και των δικηγόρων του ιδιοκτήτη, δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Παρ' όλες τις προσπάθειες και τις συνεχείς εκκλήσεις για ανταλλαγή¹⁰²¹ του συγκεκριμένου ακινήτου με άλλα ακίνητα του Δημοσίου, ο ιδιοκτήτης δεν απάντησε ποτέ, αλλά αντίθετα επέμενε ότι πρόκειται για ένα ευτελούς μορφής οικοδόμημα, χωρίς ιδιαίτερα μορφολογικά στοιχεία, το οποίο βρίσκεται σε κατάσταση ετοιμορροπίας¹⁰²². Αντίθετα, προσπάθησε να επηρεάσει¹⁰²³ τις αποφάσεις του Δημοτικού συμβουλίου και να κινητοποιήσει βουλευτές με σκοπό τη μη κήρυξη¹⁰²⁴ του κτηρίου ως διατηρητέο, γεγονός το οποίο και επέτυχε μετά την υπ. αριθμ. 53¹⁰²⁵

¹⁰¹⁹ Υπήρξε κονδύλι 25 εκατομμυρίων δραχμών. Β. Δωροβίνης, «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος. Το σύστημα à la carte συνεχίζεται από το ΥΠΠΟ» *Αρχαιολογία και Τέχνες*, Τεύχος 111.

¹⁰²⁰ Σύμφωνα με τον κ. Β. Δωροβίνη, ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΥΠΠΟ, Αλαβάνος και η δικηγόρος σύζυγός του Π. Αδαμοπούλου 'βοήθησαν' στην παύση των έργων αναστήλωσης του κτηρίου. όπ. παρ.

¹⁰²¹ Η Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου είχε προτείνει στον ιδιοκτήτη ανταλλαγή του συγκεκριμένου κτηρίου με άλλα ακίνητα του Δημοσίου (έγγραφο ΚΕΔ 717/640/Φ321430/26.1.84 και 8186/6747/Φ321439/2.10.84), αλλά ουδέποτε απάντησε. Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., Σαρηγιάννης Γ.Μ., «Να μη γίνει πολυκατοικία ο Μακρυγιάννης. Δύο καθηγητές του ΕΜΠ επικυρώνουν με αδιαμφισβήτητα στοιχεία την ταυτότητα του αργεϊτικού ιστορικού σπιτιού», *Η Καθημερινή*, 21 Μαρτίου 1993. σελ. 15.

¹⁰²² Αποψη η οποία υιοθετήθηκε δυστυχώς και από τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων του ΥΠΠΟ. Όπ. παρ.

¹⁰²³ Λεκάκης Σ., «Η απίθανη ιστορία του "σπιτιού του Μακρυγιάννη" στο Άργος», *ΜΟΝΙΜΕΝΤΑ*.

¹⁰²⁴ Δωροβίνης Β., Δικηγόρος. Τηλεφωνική επικοινωνία.

¹⁰²⁵ Δωροβίνης Β., «Επιμένουν στο à la carte (ΥΠ.ΠΟ και σπίτι του Μακρυγιάννη)», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Τεύχος 76.

απόφαση του ΚΑΣ το 1999 το οποίο απεφάνθη ότι *το σπίτι του Μακρυγιάννη δε χρήζει κήρυξης, αφού δε διασώζει σημαντικά αρχιτεκτονικά στοιχεία και δε συνδέεται ασφαλώς με το ιστορικό πρόσωπο.*

Μετά από ερωτήματα¹⁰²⁶ στη Βουλή προς τους Υπουργούς του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ και ΥΠΠΟ για τη διάσωση του κτηρίου, ιδιαιτέρως προκλητική ήταν η απάντηση εκ μέρους του ΥΠΠΟ διαμέσω της Εφορείας Νεοτέρων Μνημείων Πατρών και όχι της Διεύθυνσης Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, η οποία αδιαφορεί παντελώς για την απόφαση του ΣτΕ και επισημαίνει ότι το *κτήριο ανάγεται στο τέλος του 19^{ου} αιώνα – αρχές 20^{ου}.*

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με έγγραφο¹⁰²⁷ του ΥΠΠΟΤ και της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς αναφέρεται ότι βάσει του σχεδίου πόλης του Άργους του Γάλλου αξιωματικού Boigocziin του 1831, το κτήριο που απεικονίζεται, δεν ταυτίζεται με το υφιστάμενο κτήριο γιατί είναι μετατοπισμένο κατά 2,50μ. και επομένως η σημερινή κατασκευή είναι νεώτερη και δεν ταυτίζεται με το σπίτι του Μακρυγιάννη. Το παράλογο είναι ότι η διαπίστωση αυτή προέκυψε μετά από αλληλεπίθεση του παραπάνω χάρτη του 1831 προσαρμοσμένου στο Ελληνικό Γεωδατικό Σύστημα Αναφοράς και στο τοπογραφικό της υφιστάμενης κατάστασης, γεγονός που μπορεί εύκολα να αμφισβητηθεί¹⁰²⁸, καθώς ο χάρτης του 1831 δεν είναι ακριβείας, οι μετρήσεις με δορυφόρους αποκλίνουν από την πραγματικότητα, δεν υπάρχουν στοιχεία, έγγραφα ή φωτογραφίες που να αποδεικνύουν ότι το σπίτι του Μακρυγιάννη καταστράφηκε, κήκε και στη θέση του κατασκευάστηκε νεώτερο κτίσμα, ενώ παράλληλα, τα μορφολογικά στοιχεία του σημερινού κτηρίου αναπέμπουν σε κατασκευή του 18^{ου} ή αρχές του 19^{ου} αιώνα και όχι σε νεώτερη.

Είναι σαφές από όλα τα παραπάνω ότι έχουν πραγματοποιηθεί σειρά παρατυπιών, εσκεμμένων καθυστερήσεων και παρανομιών του Ελληνικού δημοσίου και της διοίκησης του πρώην Υπουργείου Πολιτισμού – Τουρισμού και του πρώην ΥΠΕΚΑ, έχουν αγνοηθεί αποφάσεις του ΣτΕ και έχουν παραβιαστεί νόμοι και υπουργικές αποφάσεις προς όφελος και πάλι του ιδιωτικού συμφέροντος.

¹⁰²⁶ Δωροβίνης Β., «Το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος. Το σύστημα à la carte συνεχίζεται από το ΥΠΠΟ», *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Τεύχος 111.

¹⁰²⁷ Αριθμ. Πρωτ. 23286/4047/12.04.2011 έγγραφο του ΥΠΠΟΤ

¹⁰²⁸ Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., ομότιμη καθηγήτρια ΕΜΠ, Διευθύντρια Αρχείου Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής Μουσείου Μπενάκη, Μ. Μπίρης, ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου, Σαρηγιάννης Γ.Μ., ομότιμος καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου. Έγγραφο προς τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς για το θέμα της οικίας του Μακρυγιάννη. 7 Σεπτεμβρίου 2011.

Τέτοιου είδους αποφάσεις δυστυχώς επαναλαμβάνονται καθημερινά. Οι ιδιοκτήτες ιστορικών κτηρίων προκαλούν καταστροφές και αλλοιώσεις τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο κέλυφος των κτηρίων και εν συνεχεία η δημόσια διοίκηση αντί να τους τιμωρεί και να τους επιβάλει κυρώσεις, τους αφήνει να ανεγείρουν καινούριες κατασκευές στη θέση των παλιών.

Παρόμοια περίπτωση κτιρίου το οποίο κινδύνεψε με κατεδάφιση είναι ο χειμερινός κινηματογράφος Άστρον¹⁰²⁹ επί της λεωφόρου Κηφισίας, η πολυκατοικία στη συμβολή των οδών Βερανζέρου, Μενάνδρου και Ξούθου - δείγμα αρχιτεκτονικής του 1930, καθώς και το κτίριο Δοξιάδη επί της οδού Στρατιωτικού Συνδέσμου 24 στο Κολωνάκι.

325-328. Η πολυκατοικία στη συμβολή των οδών Βερανζέρου, Μενάνδρου και Ξούθου. Πηγή Athens Voice. 490-491. Το κτίριο Δοξιάδη επί της οδού Στρ. Συνδέσμου 24 στο Κολωνάκι. Πηγή: ΜΟΝUΜΕΝΤΑ

Το τελευταίο μάλιστα, ως ένα από τα σημαντικότερα δείγματα μοντερνισμού της μεταπολεμικής Ελλάδας, δεν ήταν μέχρι πριν από λίγο διάστημα κηρυγμένο ως διατηρητέο ούτε από το ΥΠΠΟΑ, αλλά ούτε και από το ΥΠΕΝ.

¹⁰²⁹ Αποτελεί έργο του αρχιτέκτονα Σ. Κυδωνιάτη και του πολιτικού μηχανικού Γ. Γκοντζαμάνη και εγκαινιάστηκε το 1957. Μετά από παρέμβαση της ΜονuΜΕΝΤΑ και παρά τις αρχικές αποφάσεις του ΚΣΝΜ περί μη χαρακτηρισμού του, καθώς δε συγκεντρώνει αρχιτεκτονικά και ιστορικά στοιχεία και δεν αποτελεί ταυτόσημο της περιοχής, τελικώς το Φεβρουάριο 2013, με μεγάλη πλειοψηφία, τα μέλη του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων γνωμοδότησαν υπέρ του χαρακτηρισμού του ως διατηρητέου μνημείου. Ασημακοπούλου Κ., «Σινέ Άστρον.: Η ιστορία ενός κινηματογράφου που κατάφερε να μη γίνει σουπερμάρκετ», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 26 Φεβρουαρίου 2013.

Το 2008, όταν περιήλθε σε νέο ιδιόκτητη, επιθυμία του οποίου ήταν η μετατροπή του κτηρίου σε κτίριο πολυτελών κατοικιών, ξεκίνησε η αλλοίωση του εσωτερικού του και η καταστροφή του.

Το αποτέλεσμα ήταν ένα χρόνο αργότερα η Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς να ζητήσει τη διακοπή των εργασιών ώστε να εξετάσει το χαρακτηρισμό ή μη αυτού, ενώ τον Απρίλιο του 2010 το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων αποφάσισε¹⁰³⁰ την κήρυξη ως διατηρητέων μνημείων, το φέροντα οργανισμό, το αίθριο, τα κλιμακοστάσια και τον κάναβο στον τοίχο που βλέπει στην Στρ. Συνδέσμου, όχι όμως και των όψεων ή του κελύφους παρά τη θετική εισήγηση της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς για διατήρηση του κελύφους.

329. Το κτήριο Δοξιάδη ανήκει πια στο παρελθόν. <https://www.greekarchitects.gr>. 5 Δεκεμβρίου 2009

Άλλο ένα κτίριο της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής δεν διατηρείται στην αρχική του μορφή, αλλά αλλοιώνεται. Υπεύθυνοι είναι και πάλι οι φορείς προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

¹⁰³⁰ «Το κτήριο Δοξιάδη ανήκει πια στο παρελθόν». ΜΟnuMENTA. <https://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=6&lang=gr&CategoryID=19&ArticleID=419>

Μια ανάλογη περίπτωση με αυτήν του οικιστικού συνόλου στην περιοχή του πεδίου του Άρεως του Δήμου Αθηναίων, είναι η περίπτωση των 14 κτιρίων του συγκροτήματος του πρώην 401 Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Πρόκειται για ένα από τα ελάχιστα δείγματα στρατιωτικής¹⁰³¹ αρχιτεκτονικής στη χώρα μας, το οποίο δυστυχώς δεν κηρύχθηκε διατηρητέο στο σύνολό του.

Μετά από απόφαση της πρώην Υπουργού ΠΕΚΑ χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέα μόνο τα επτά από τα δεκατέσσερα κτίρια του συγκροτήματος, ενώ το ΚΣΝΜ είχε κήρυξε αρχικά διατηρητέα μόνο 3 κτίρια! Οι αντιδράσεις μετά από τις αποφάσεις αυτές ήταν πολλές, τόσο από τους κατοίκους της περιοχής, όσο και από άλλους φορείς, όπως το ΕΜΠ, το ΣΑΔΑΣ, το ICOMOS, την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και πολλούς άλλους. Η μερική προστασία του κτιριακού αυτού συγκροτήματος, πέρα από το ότι αφήνει τα υπόλοιπα κτήρια εκτός προστασίας, δε λαμβάνει υπόψη της τον περιβάλλοντα χώρο, τη συνολική αισθητική, την κλίμακα και την αρχιτεκτονική, πολεοδομική, ιστορική και κοινωνική αξία του μνημείου ως σύνολο.

330.Κτίρια του
συγκροτήματος στο πρώην
401 Στρατιωτικό
Νοσοκομείο.
Πηγή: ΜΟnuMENTA

Μετά την επανεξέταση του θέματος από το ΚΣΝΜ, κηρύχθηκαν το 2012 ως μνημεία τα επτά από τα δεκατέσσερα κτίρια, διότι αποτελούν δείγμα της στρατιωτικής νοσοκομειακής αρχιτεκτονικής του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα και σημαντικά τεκμήρια της εξέλιξης της πόλης των Αθηνών από πολεοδομική, ιστορική και αρχιτεκτονική άποψη. Η ΜΟnuMENTA προσέφυγε και πάλι στο Συμβούλιο της Επικρατείας θεωρώντας και ελπίζοντας ότι η δικαιοσύνη θα λάβει και αυτή τη φορά τη σωστή απόφαση για τη σωτηρία του ιστορικού αυτού μνημείου ως σύνολο. Στο Συμβούλιο της Επικρατείας έχει προσφύγει όμως και η Εκκλησία¹⁰³², στην οποία ανήκει η περιουσία αυτή, με στόχο της την ακύρωση της απόφασης του πρώην Υπουργού ΠΕΚΑ για τη διατήρηση των επτά κτιρίων, έτσι ώστε να προβεί

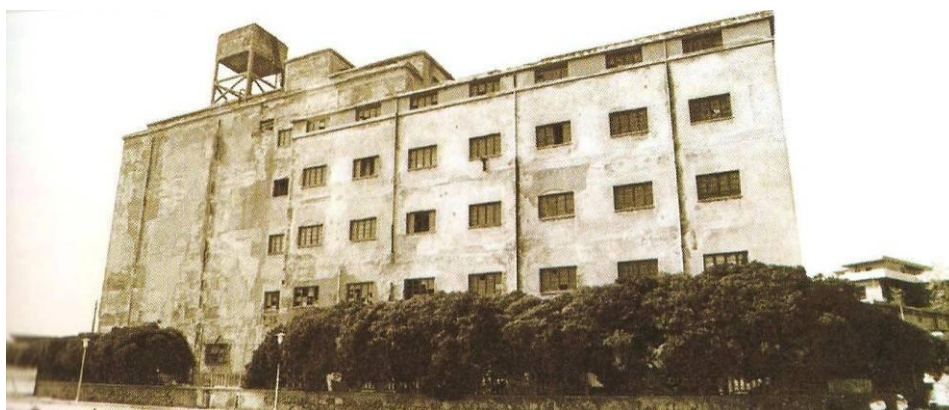
¹⁰³¹ «Αίτηση ακυρώσεως της ΜΟnuMENTA στο ΣτΕ για το πρώην 401 στρατιωτικό Νοσοκομείο», ΜΟnuMENTA.

¹⁰³² «Εκκλησία Α.Ε.!\», Ριζοσπάστης, 4 Απριλίου 2002.

στην ανέγερση¹⁰³³ ξενοδοχειακού συγκροτήματος¹⁰³⁴. Οι δυο αιτήσεις ακύρωσης συνεκδικάστηκαν τον Μάρτιο του 2017 και η απόφαση του ΣτΕ ακόμα εκκρεμεί.

Θετική είναι βέβαια η πρόσφατη απόφαση του ΚΣΝΜ για αποκατάσταση των τριών κτιρίων του συγκροτήματος, μετά από υπογραφή¹⁰³⁵ προγραμματικής σύμβαση μεταξύ της Περιφέρειας Αττικής, της Εκκλησίας της Ελλάδας και του Υπουργείου Πολιτισμού, ένα έργο συνολικού προϋπολογισμού 14 εκ. ευρώ.

Ένα άλλο παράδειγμα κτηρίου το οποίο απειλήθηκε άμεσα με κατεδάφιση είναι η αλευροβιομηχανία SAMICA (Società Anonima Molitoria Industriale Commerci Affini) στη βιομηχανική περιοχή Κόβα της Ρόδου. Πρόκειται για ένα επιβλητικό¹⁰³⁶ κτήριο με καθαρούς όγκους και λιτές όψεις το οποίο κτίστηκε το 1938, διέθετε¹⁰³⁷ το μοναδικό κυλινδρόμυλο σε όλα τα Δωδεκάνησα και είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα ρασιοναλιστικής αρχιτεκτονικής της ιταλικής περιόδου.

331. Αλευρόμυλος SAMICA

Πηγή: Κόκκινος Μ., «Ο αλευρόμυλος της Ρόδου». Η βιομηχανική κληρονομιά της Δωδεκανήσου, ΤΕΕ. Ρόδος, 2009.

¹⁰³³ «Αίτηση ακυρώσεως της ΜΟΝUΜΕΝΤΑ στο ΣτΕ», ΜΟΝUΜΕΝΤΑ.

<https://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=1052>

¹⁰³⁴ Σύμφωνα με δημοσίευμα της Ελευθεροτυπίας (8/5/1999), πάνω από 1.300.000 στρέμματα ελληνικής γης βρίσκονται επισήμως στην κατοχή της Εκκλησίας, ενώ εκτός από τα συνεχώς αυξανόμενα έσοδά της, της ανήκουν 345 κτίρια στο κέντρο της Αθήνας, 100 κτίρια στη Θεσσαλονίκη, συγκρότημα κατοικιών στη Βουλιαγμένη, κτίρια γραφείων στον Πειραιά, μεζονέτες, καταστήματα, διαμερίσματα. Κ. Τζεβελέκος, «Τα 'ιερά κέρδη' της Ελλαδικής Εκκλησίας», <http://www.axioplus.gr>, Πρετεντέρης Γ., «Εκκλησία Α.Ε.», *ΤΟ ΒΗΜΑ* και «Εκκλησία Α.Ε.: Ποινική δίωξη για μίζες με off shore», <http://www.iskra.gr>

¹⁰³⁵ «Αποκατάσταση τριών κτηρίων του πρώην 401 Στρατιωτικού Νοσοκομείου. «Πράσινο φως» από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων» *Ναυτεμπορική*, 28 Ιουλίου 2017. <https://www.naftemporiki.gr/story/1262792/apokatastasi-trion-ktirion-tou-proin-401-stratiotikou-nosokomeiou>

¹⁰³⁶ Μιχαλάκη Τ., «Η βιομηχανική κληρονομιά της Δωδεκανήσου», *ΜΟΝUΜΕΝΤΑ*, Δεκέμβριος 2011.

¹⁰³⁷ «Η ΜΟΝUΜΕΝΤΑ κατέθεσε αίτηση ακυρώσεως στο ΣτΕ για τη διάσωση της αλευροβιομηχανίας SAMICA», *ΜΟΝUΜΕΝΤΑ*, 8 Απριλίου 2011.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μετά από πλειστηριασμό, το ακίνητο περιήλθε σε νέο ιδιοκτήτη ο οποίος είχε σκοπό τη μετατροπή του σε πολυτελές ξενοδοχείο. Το 2008 στο κτήριο εκδηλώθηκε πυρκαγιά και καταστράφηκε σημαντικό τμήμα του εξοπλισμού του, ενώ ταυτόχρονα προκλήθηκαν φθορές στο σκελετό του. Παρά τις θετικές εισηγήσεις τόσο της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Δωδεκανήσου, όσο και της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς για χαρακτηρισμό του κτηρίου ως διατηρητέο, το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων στις 16 Σεπτεμβρίου 2010 απεφάνθη ότι δεν συντρέχουν λόγοι χαρακτηρισμού του *διότι δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό και μορφολογικό ενδιαφέρον. Εξαιτίας της πυρκαγιάς που έλαβε χώρα, ο μηχανολογικός εξοπλισμός του καταστράφηκε, ενώ οι ζημιές που υπέστη ο φέρων οργανισμός του είναι τέτοιες που η τυχόν αποκατάστασή τους θα μειώσει περαιτέρω την αυθεντικότητά του.*

Το αποτέλεσμα ήταν δυο μήνες αργότερα, να εκδοθεί η υπ. αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/99946/2232/25.11.2010 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού με την οποία το κεντρικό ιστορικό κτήριο της αλευροβιομηχανίας S.A.M.I.C.A. δεν χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο. Μετά από προσφυγή και έντονο ενδιαφέρον από τοπικούς φορείς και κινήματα πολιτών, το συγκρότημα χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από τον Υπουργό Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας το Μάρτιο του 2012 (ΦΕΚ 64/ 2.3.2012)

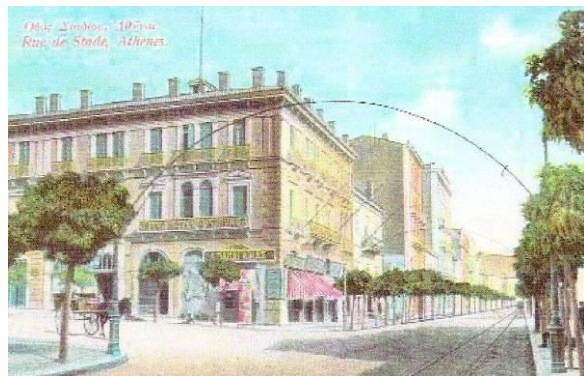
Η βιομηχανική κληρονομιά της χώρας μας καταστρέφεται μέρα με τη μέρα. Ολοένα και περισσότερα βιομηχανικά κτήρια δε χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα, με αποτέλεσμα η κατεδάφισή τους να είναι πλέον θέμα χρόνου. Η βιομηχανική μας ιστορία χάνεται, σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, όπου η επαναχρησιμοποίηση τέτοιων κτηρίων είναι διαδεδομένη και συχνή πρακτική.

Κτίρια που διασώθηκαν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ‘κακοποιημένου’ κτηρίου αποτελεί η περιουσία του Χατζηκυριάκειου Ιδρύματος και συγκεκριμένα το πρώην ξενοδοχείο των Αθηνών ‘Grand Hotel d’ Athenes’. Εγκρίθηκε η μελέτη του από το τότε ΥΠΕΧΩΔΕ παρόλο

που τη δικαιοδοσία¹⁰³⁸ για αυτό είχε από το 2002 το ΥΠ.ΠΟ., υπεγράφη η άδεια κατεδάφισης¹⁰³⁹ του εσωτερικού του χώρου από το ΥΠ.ΠΟ, ενώ το ΣτΕ μετά από καταγγελία και προσφυγή¹⁰⁴⁰ αποφάσισε την αναστολή των εργασιών μέχρι να εξετάσει το θέμα, ‘με εξαίρεση αυτών που ήταν αναγκαίες για τη στήριξη από δομική και στατική άποψη των περιμετρικών τοίχων’.

Τελικά, σύμφωνα με την υπ. αριθμ. 2128/2006 απόφαση του Ε' τμήματος του ΣτΕ, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, απαγορεύτηκε η μεταβολή του αριθμού και του ύψους των ορόφων του κτιρίου¹⁰⁴¹, απαγορεύτηκε η κατασκευή υπόγειων χώρων και ακυρώθηκε η απόφαση του ΥΠ.ΠΟ. η οποία ενέκρινε τη μελέτη ανακατασκευής¹⁰⁴² του εσωτερικού χώρου που προκαλούσε¹⁰⁴³ ‘αλλοίωση του γενικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα και των βασικών αρχών συνθέσεως του κτιρίου’.

¹⁰³⁸ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Ε.Μ.Π., Σημειώσεις, Αθήνα 2004, σελ. 21.

¹⁰³⁹ Σκοπός της κατεδάφισης ήταν για να στεγαστεί το πολυκατάστημα ΖΑΡΑ. Επιθυμία της εταιρείας ήταν να κατεδαφιστεί το εσωτερικό του κτηρίου και αυτό γιατί όπως χαρακτηριστικά είπε ο εκπρόσωπός της, ‘Ένας χώρος γεμάτος δωματιάκια δυσκολεύει την εμπορικότητα του καταστήματος...’ Παρόλα αυτά όμως, σύμφωνα με τον ίδιο, ‘Τέτοιου είδους κτήρια προσθέτουν ένα κύρος στο κατάστημα’... Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁴⁰ Προσφυγή από τον Γ. Σαρηγιάννη. Μ. Νταλιάνη, «Εμειναν στον αέρα τα διατηρητέα. Μετά την απόφαση του ΣτΕ, η οποία αποκλείει παρεμβάσεις στο εσωτερικό τους», *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Οκτωβρίου 2006.

¹⁰⁴¹ Στην προτεινόμενη λύση οι τέσσερις όροφοι γινόντουσαν έξι, με αποτέλεσμα να υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ των εσωτερικών οριζοντίων διαχωρισμάτων και των εξωτερικών ανοιγμάτων του κτιρίου. Σ. Αλεξίου, «Επιτρέπονται μόνο οι επεμβάσεις για λόγους στατικότητας. Περιορισμοί στις μετατροπές διατηρητέων κτιρίων», *ΤΑ ΝΕΑ*, 6 Σεπτεμβρίου 2006.

¹⁰⁴² Σύμφωνα με τον εκπρόσωπο της εταιρείας ΖΑΡΑ ‘Τέτοιου είδους κτήρια προσθέτουν ένα κύρος στο κατάστημα. Γι’ αυτό και προτιμούμε τέτοια κτήρια, όταν όμως είναι και λειτουργικά, να είναι όπως τα θέλουμε. Ένας χώρος γεμάτος δωματιάκια θα δυσκόλευε την εμπορικότητα του καταστήματος!’. Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁴³ Απ. 2128/2006, Τμ. Ε’. <http://www.nomosphysis.org.gr>

332&333.Πρώην ξενοδοχείο Grand Hotel d' Athenes, σημερινό κατάστημα ZARA.

Πηγή εικόνων: περιοδικό Αρχιτέκτονες. Τεύχος 46 περίοδος Β. Ιούλιος – Αύγουστος 2004

Παρόλα αυτά, ενώ η εξωτερική όψη του κτιρίου διατηρήθηκε και αποκαταστάθηκε πλήρως, το εσωτερικό του έμεινε απροστάτευτο,¹⁰⁴⁴ κακοποιήθηκε και με τη χρήση σύγχρονων υλικών, έντονων χρωμάτων και κυλιόμενων κλιμάκων αλλοιώθηκε η αρχιτεκτονική του μορφή.

Άλλες παρόμοιες περιπτώσεις είναι το διατηρητέο κτήριο εκλεκτικιστικού ρυθμού¹⁰⁴⁵ στην Πλατεία Κάνιγγος, του οποίου το εσωτερικό έχει καταστραφεί τελείως, καθώς και το πρώην ξενοδοχείο Ματζέστικ¹⁰⁴⁶, ένα κτήριο που κατασκευάστηκε στις αρχές του 1900 και το οποίο είχε χαρακτηριστεί ως έργο τέχνης από το Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων το 1978 και ως ολικά διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ το 1983. Το συγκεκριμένο κτήριο από το 1931 περιήλθε στην ιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Αθηνών και λειτούργησε ως ξενοδοχείο με την ονομασία MAJESTIC μέχρι το 1967¹⁰⁴⁷. Στη συνέχεια η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου με σκοπό τη στέγαση υπηρεσιών του ιδρύματος, αποφάσισε την κατεδάφισή του, η οποία ευτυχώς δεν έγινε

¹⁰⁴⁴ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Η προστασία της ιστορικής κληρονομιάς», Παρουσίαση στο 11^ο Πανελλήνιο συνέδριο Αρχιτεκτόνων. 17-20 Μαρτίου 2011, Αθήνα.

¹⁰⁴⁵ Τζωρτζ 4. Κτήριο του 1924, του Ε. Κριεζή. Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχάει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁴⁶ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Εκθεση προς το Συμβούλιο της Επικρατείας σχετικά με το κτήριο του πρώην ξενοδοχείου «Ματζέστικ», Απρίλιος 2008.

¹⁰⁴⁷ Κάντζια Β., Σαρηγιάννης Γ. Αίτηση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, προς τον Πρόεδρο του Ε' Τμήματος κατά του Υπουργού Πολιτισμού περί ακυρώσεως της ΥΠΠΟ/ΔΑΝΣΜ/1700/14/12.1.2005 αποφάσεως του Υφυπουργού Πολιτισμού για το πρώην ξενοδοχείο MAJESTIC, 14 Ιουνίου 2005.

αποδεκτή από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, το οποίο απεφάνθη τη διατήρησή του κτηρίου ως έργο¹⁰⁴⁸ τέχνης το 1978.

334.Πρώην ξενοδοχείο Ματζέστικ επί της Πανεπιστημίου και Σανταρόζα. Πηγή : προσωπικό αρχείο

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών προσέφυγε στο Συμβούλιο Επικρατείας ζητώντας την ακύρωση της απόφασης του ΥΠΠΟ περί χαρακτηρισμού του κτηρίου, πράξη η οποία δεν έγινε αποδεκτή από το ΣτΕ¹⁰⁴⁹. Παρά τις επισημάνσεις του ΥΠΠΟ προς το Πανεπιστήμιο για αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν στο κτήριο από τους τότε σεισμούς, το τελευταίο αδιαφόρησε και προσέφυγε και πάλι στο ΣτΕ. Τελικά το 2000, το Υπουργείο Πολιτισμού ανακάλεσε την αρχική του απόφαση¹⁰⁵⁰, αποχαρακτήρισε το κτήριο εσωτερικά, επέτρεψε την ολική διαρρύθμιση αυτού, διατηρώντας¹⁰⁵¹ μόνο το κέλυφος (ΦΕΚ 857/Β/2000) και αφαιρώντας¹⁰⁵² του τη ψυχή. Σύμφωνα μάλιστα με την οριστική μελέτη που εγκρίθηκε το 2005 από το Υπουργείο Πολιτισμού, προβλεπόταν¹⁰⁵³ αναδιάταξη και κατεδάφιση του εσωτερικού χώρου, νέος στατικός φορέας, διαμόρφωση νέων επιπέδων των ορόφων και αλλαγή χρήσης. Κατά της απόφασης αυτής προσέφυγαν στο ΣτΕ πολίτες με έννομο συμφέρον με σκοπό την ακύρωσή της.

¹⁰⁴⁸ Χαρακτηρισμός του κτηρίου ως έργο τέχνης με την υπ. αριθμόν ΥΠΠΕ/ΓΔΠΑ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2700/64729/30.11.78 (ΦΕΚ1080/ΤΒ/6.12.78)

¹⁰⁴⁹ Απερρίφθη με την υπ. αριθμόν 2498/1980 απόφαση του ΣτΕ.

¹⁰⁵⁰ Η ανάκληση της απόφασης του 1978 έγινε με την υπ. αριθμόν ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2034/29595/12.6.2000

¹⁰⁵¹ Αντιπρύτανης Ασημακόπουλος Δ., Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. «Ολοκληρώθηκε η αποκατάσταση και η ανακαίνιση της πίσω πτέρυγας του κεντρικού κτηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Νέο αμφιθέατρο και χώροι υποδοχής στο κεντρικό κτήριο», 1 Νοεμβρίου 2008. <http://www.kapodistriako.uoa.gr>

¹⁰⁵² Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁵³ Αργυρός Α., «Παρέμβαση επί αιτήσεως αναστολής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατά της Κάντζια Β. και Σαρηγιάννη Γ., υπέρ του Υπουργείου Πολιτισμού», 5 Ιουλίου 2005.

Εν τέλει, μετά από διάφορες συζητήσεις, υλοποιήθηκε νέα αρχιτεκτονική προμελέτη διαμόρφωσης του εσωτερικού του διατηρητέου κελύφους, σύμφωνα με την οποία όλες οι επεμβάσεις και προσθήκες που αφορούν την εσωτερική διαμόρφωση θα γίνουν με τη μορφολογία¹⁰⁵⁴ των αρχών του 20^{ου} αιώνα, ως εάν η μελέτη εκπονείτο εκείνη την εποχή. Η προμελέτη αυτή εγκρίθηκε τελικά από το πρώην ΥΠΠΟΤ το Μάιο του 2010, αλλά ακόμα δεν έχει εφαρμοστεί.

Ένα επίσης αξιόλογο κτήριο το οποίο πρόσφατα ανακαινίστηκε και άλλαξε χρήση είναι το Μέγαρο Πάλλη, το οποίο βρίσκεται στη γωνία της Πλατείας Συντάγματος και της οδού Καρ. Σερβίας. Πρόκειται για ένα κτήριο¹⁰⁵⁵ του 1911, έργο του γνωστού αρχιτέκτονα Α. Μεταξά, το οποίο ενώ επί Ελ. Βενιζέλου στέγαζε το Υπουργείο Συγκοινωνίας και αποτελούσε σημείο αναφοράς στην Πλατεία Συντάγματος ως μνημείο αρχιτεκτονικής. Σήμερα, ανακατασκευάστηκε πλήρως το εσωτερικό και χρησιμοποιείται¹⁰⁵⁶ ως πολυκατάστημα με καφετέρια και βιβλιοπωλείο.

335.Μέγαρο Πάλλη 1960 και σήμερα
Πηγή:<https://mygreekholiday.gr/4-articles/item/1672-megaros-palli-simeio-anaforas-tis-propolemikis-plateias-syntagmatos-pou-latrepe-i-afrokrema-tis-epoxis>,<https://www.tovima.gr/2008/11/25/books-ideas/to-tetragwono-twn-bibliwn/>

¹⁰⁵⁴ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εταιρεία αξιοποίησης και διαχείρισης της περιουσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. *Πρακτικό της συζήτησης και των αποφάσεων για τη μελέτη ανακατασκευής – προσθήκης στο διατηρητέο κτήριο επί των οδών Πανεπιστημίου 53 και Σανταρόζα, ιδιοκτησίας Πανεπιστημίου Αθηνών (κληρ. Α. Παπαδάκη)*. 15 Ιανουαρίου 2009.

¹⁰⁵⁵ Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁵⁶ Απόφαση υπ. αριθμόν 2426/2009 του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Σύμφωνα μάλιστα με άρθρο σε γνωστό περιοδικό¹⁰⁵⁷, η εταιρία Public του Ομίλου Γερμανού αγόρασε το κτίριο στην τιμή των 30 εκατομμυρίων ευρώ, ενώ τα έργα τα οποία έγιναν, *‘σεβάστηκαν τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του κτιρίου, οργάνωσαν λειτουργικά τον εσωτερικό χώρο, ανακατασκεύασαν τους ερειπωμένους χώρους του’* και κόστισαν συνολικά 10 εκατομμύρια ευρώ.

Παράλληλα, προσπάθειες έχουν γίνει για τη διάσωση της οικίας Ιωάννου Φιλήμωνος (Σταδίου και Αμερικής), για τις προσφυγικές¹⁰⁵⁸ πολυκατοικίες της λεωφόρου Αλεξάνδρας, καθώς επίσης για τη Δημοτική Αγορά Κυψέλης, για το άλσος Κηφισιάς, για τη Δημοτική Αγορά Χαλκίδας, για τα κτήρια επί της Διον. Αρεοπαγίτου, για το πρώην εργοστάσιο ΦΙΞ¹⁰⁵⁹ στη λεωφόρο Συγγρού, τα κτήρια του Ζενέτου, το εργοστάσιο Σαπόρτα και για έργα πολλών άλλων γνωστών ή μη αρχιτεκτόνων, τα οποία άλλοτε σώζονται, άλλοτε κακοποιούνται βάνουσα, άλλοτε κατεδαφίζονται, άλλοτε *‘αξιοποιούνται’* και άλλοτε απλά στέκουν και φθείρονται από το χρόνο.

336.Οι προσφυγικές πολυκατοικίες της λεωφόρου Αλεξάνδρας μετά από πολύχρονο αγώνα, σώθηκαν. Μετά από μελέτη της Εταιρείας *‘Ανάπλαση Αθήνας’*, στα 220 διαμερίσματα του συγκροτήματος θα στεγαστούν ξενώνες συνοδών ασθενών του γειτονικού Γενικού Ογκολογικού Νοσοκομείου *‘Αγίου Σάββα’* και κοινωνικές κατοικίες, όπου θα διαμείνουν άστεγοι.

¹⁰⁵⁷ Βαϊμάκη Β., *Going Public. Το μεγάλο opening του Συντάγματος. Athens Voice.* 24 Μαΐου 2007.

¹⁰⁵⁸ Πρόκειται για ένα από τα ελάχιστα δείγματα κοινωνικής κατοικίας στην Αθήνα. Κτίστηκε το 1936, πάνω στις αρχές του μοντέρνου κινήματος από επώνυμους αρχιτέκτονες (Λάσκαρη και Κυριακού) και είναι συνδεδεμένο με σημαντικές περιόδους της ιστορίας μας. Ευτυχώς η απόφαση *‘ντροπής’* του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων της 23^{ης} Οκτωβρίου 2003, η οποία επιχειρούσε να τεκμηριώσει αυθαιρέτως την κατεδάφιση του συγκροτήματος, αλλά και να εισαγάγει τη λογική της *‘ολίγης διατήρησης’* (προτείνοντας τη διατήρηση των δυο πολυκατοικιών από τις οκτώ), ακυρώθηκε από την Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας. (Αποφ. ΣτΕ 3050/2004, Τμήμα Ε’). Α. Βρυχέα σε άρθρο του Ελαφρού Γ., *«Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχάίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον»*, *ΟΙΚΟ Καθημερινής*. 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁵⁹ *«Εγκλήματα κατά συρροήν... Με τις ευλογίες του ΥΠΕΧΩΔΕ γκρεμίζεται το εργοστάσιο ΦΙΞ στη Συγγρού - μνημείο της σύγχρονης ελληνικής βιομηχανικής αρχιτεκτονικής»*, *Ριζοσπάστης*, 24 Φεβρουαρίου 1995

Στην τελευταία κατηγορία ανήκουν και πολλά παλιά ξενοδοχεία¹⁰⁶⁰ στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα¹⁰⁶¹ αυτών¹⁰⁶² αποτελούν το ξενοδοχείο ‘Ελλάς’ επί της 3^{ης} Σεπτεμβρίου στην Ομόνοια, κτήριο του 1863, το ξενοδοχείο ‘Αίολος’ επί της Αιόλου και Αδριανού, κτήριο του 1835, το ξενοδοχείο ‘Βύρων’ στην πλατεία της Αγίας Ειρήνης, επίσης κτήριο της δεκαετίας του 1830, καθώς και το ξενοδοχείο ‘Ρουπ’ στην ίδια περιοχή με έτος κατασκευής το 1847.

Παράλληλα, στην ίδια κατηγορία, αλλά σαφώς σε καλύτερη κατάσταση διατήρησης βρίσκεται το ξενοδοχείο ‘Το στέμμα’ επί της Αιόλου 88 στην πλατεία Κοτζιά. Πρόκειται για ένα κτήριο του 1849 το οποίο στο ισόγειο φιλοξενεί εμπορικά καταστήματα και στους ορόφους αποθηκεύονται εμπορεύματα.

337. Το ξενοδοχείο το Στέμμα του αρχιτέκτονα Στ. Κλεάνθη – σήμερα και τη δεκαετία του 1990. Αιόλου 88, Πλατεία Κοτζιά. Πηγή φωτογραφίας: Ε. Παπανδρέου, Διδακτορική διατριβή. «Κτήρια ξενοδοχείων στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα προάστια από την Οθωνική περίοδο έως και τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα», σελ. 124

Άλλα εγκαταλελειμμένα ξενοδοχεία στο κέντρο της πρωτεύουσας με ιδιαίτερα μορφολογικά στοιχεία είναι το Hotel Mediterranee επί των Σωκράτους και Βερανζέρου, το Hotel Paradise επί των Φαβιέρου και Ακομινάτου, το Hotel Πεντελικόν επί της Κουμουνδούρου και το ξενοδοχείο Λευκός Πύργος επί της Δεληγιάνη και Μεταξά. Το καθένα έχει τη δική του ιστορία.

¹⁰⁶⁰ Ελαφρός Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁶¹ Ελαφρός Γ., «Δώδεκα διατηρητέα κτίρια που σήμερα απειλούνται με κατάρρευση», *Η Καθημερινή*, 16 Μαΐου 2009.

¹⁰⁶² Παπανδρέου Ε., Διδακτορική διατριβή. «Κτήρια ξενοδοχείων στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα προάστια από την Οθωνική περίοδο έως και τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα», ΕΜΠ. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Ι. Αθήνα 2010, σελ. 104.

338. Hotel Mediterranne

339. Hotel Paradise

340. Hotel Πεντελικόν

341. Ξενοδοχείο Λευκός Πύργος

Πηγή φωτογραφιών 338-341: «Τα ρημαγμένα ξενοδοχεία των φτωχών», <http://athensville.blogspot.com>

Η πλειοψηφία¹⁰⁶³ αυτών είναι κτίρια που ακολουθούν τους στοιχειώδεις κανόνες του αστικού κλασικισμού με σύμμετρη οργάνωση των μερών τους ανταποκρινόμενα σε μια αντίστοιχη ορθολογική εσωτερική διάρθρωση των χώρων.

¹⁰⁶³ Παπανδρέου Ε., Διδακτορική διατριβή. «Κτήρια ξενοδοχείων στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα προάστια από την Οθωνική περίοδο έως και τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα», ΕΜΠ. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Ι, Αθήνα 2010, σελ. 104.

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω, πολλά νεοκλασικά κτήρια, ή κτήρια του Μεσοπολέμου, έχουν καταστραφεί τόσο εσωτερικά, όσο και συνολικά, έχουν χάσει τη χρήση με την οποία τα γνώριζε¹⁰⁶⁴ ο κόσμος για χρόνια, ενώ πολλά από αυτά δεν έχουν χαρακτηριστεί¹⁰⁶⁵ μέχρι σήμερα ως διατηρητέα, με αποτέλεσμα να υπάρχει καθημερινά ο φόβος για την κατεδάφισή τους και την αλλοίωση των μορφολογικών τους στοιχείων και λεπτομερειών. Βασικά αίτια καταστροφής τους είναι η ανυπαρξία πολιτικής προστασίας των μνημείων, η κερδοσκοπία¹⁰⁶⁶ στη γη και κατά συνέπεια η διαστρέβλωση των νόμων, η απαξίωση των συμβουλίων, η μη εφαρμογή της νομοθεσίας και η ανυπαρξία ελεγκτικών μηχανισμών. Τα κτήρια αυτά είναι υποχρέωση μας να σώζονται, να φυλάσσονται και να διατηρούνται και αυτό γιατί αυτά αποτελούν την ιστορία μας, διαχωρίζουν και διαφοροποιούν το αστικό περιβάλλον της χώρας μας από το αστικό περιβάλλον όλων των υπόλοιπων χωρών και διατηρούν τη φυσιογνωμία των πόλεών μας.

Κίνητρα διατήρησης

Όπως έχει ήδη επισημανθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, σημαντικό ρόλο για τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αποτελούν τα **κίνητρα** που θεσπίζει η χώρα μας για να διατηρήσει τα κτίρια που η ίδια η πολιτεία έχει χαρακτηρίσει ως **διατηρητέα**. Τα κτίρια αυτά, αφού κριθούν ότι έχουν αξιόλογα μορφολογικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία, ότι αποτελούν σημεία αναφοράς, ότι διαφέρουν για πολεοδομικούς, ιστορικούς, αισθητικούς ή λαογραφικούς λόγους, ή ότι ανήκουν σε ένα ενιαίο σύνολο μαζί με άλλα αξιόλογα κτίρια, χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα μετά από απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας Κλιματικής Αλλαγής και καθορίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης για κάθε ένα από αυτά.

¹⁰⁶⁴ Ιστορικά καφενεία (Ζώναρς, Φλόκα, Απότσοι), ξενοδοχεία (Grand Hotel d' Athenes, Μπάγκειον και Μέγας Αλέξανδρος στην Ομόνοια), σινεμά (Χλόη στην Κηφισιά) και παραδοσιακές ταβέρνες (Ορφανίδη). Σαρηγιάννης Γ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Υφιστάμενη κατάσταση, νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, οικονομικά προβλήματα, προτάσεις», Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004, σελ. 31.

¹⁰⁶⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα κτηρίου που δε χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο και κατεδαφίστηκε γιατί απλά κανείς δεν ενδιαφέρθηκε για αυτό, είναι το κτήριο της Ford, έργο του αρχιτέκτονος Γ. Κοντολέοντος, επί της Λεωφ. Συγγρού. Τραγγανίδας Γ., «Στο «έλεος» κράτους – κεφαλαίου. «Διατήρηση»... διά της «προσώψεως» και άλλα «παραμύθια» περί «προστασίας» της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», *Ριζοσπάστης*, 29 Ιουλίου 2001.

¹⁰⁶⁶ «Ξεκοιλιάζεται» η αρχιτεκτονική κληρονομιά», *Ριζοσπάστης*, 6 Οκτωβρίου 2004.

Παλαιότερα αλλά και σήμερα, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα προστασίας των κτιρίων αυτών, αποτελεί το τεράστιο κόστος¹⁰⁶⁷ συντήρησης και επισκευής τους. *Αν ο ιδιοκτήτης¹⁰⁶⁸ δεν είναι πλούσιος, δύσκολα δηλώνει ότι το κτίριο μπορεί να χαρακτηριστεί ως διατηρητέο*, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που πολλοί ιδιοκτήτες¹⁰⁶⁹ λίγες μέρες πριν την κήρυξη των κτηρίων τους ως διατηρητέα, τα κατεδάφισαν παράνομα έτσι ώστε να αποφύγουν την αποκατάσταση και τη συντήρηση αυτών. Άλλωστε, τόσο η άδεια κατεδάφισης, όσο και το πρόστιμο για την παράνομη κατεδάφιση, κοστίζουν σαφώς λιγότερα από την αποκατάσταση και τη διάσωση ενός ιστορικού κτιρίου.

Δυστυχώς η ελληνική πολιτεία δε θεσμοθέτησε νωρίς κανόνες και κίνητρα για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, με αποτέλεσμα πολλά ιστορικά κτήρια και σύνολα να έχουν καταστραφεί, ενώ όταν αργότερα το έκανε, η ιστορία αποδείκνυε και αποδεικνύει μέχρι και σήμερα ότι αυτά δεν είναι αρκετά¹⁰⁷⁰.

Σύμφωνα με το πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., τα κίνητρα για την προστασία των διατηρητέων κτηρίων και των παραδοσιακών οικισμών είναι δυο κατηγοριών: *οικονομικής και διοικητικής φύσεως*.

¹⁰⁶⁷ Τα έξοδα επισκευής σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ιδιαίτερος υψηλά και αυτό οφείλεται στις εξειδικευμένες εργασίες που απαιτούνται.

¹⁰⁶⁸ Σαρηγιάννης Γ.Μ. στο άρθρο του Ελαφρού Γ., «Ζωή στην πόλη. Το άδειασμα των κτιρίων από το εσωτερικό τους φτωχαίνει το αρχιτεκτονικό περιβάλλον», *ΟΙΚΟ Καθημερινής*, 12 Φεβρουαρίου 2005.

¹⁰⁶⁹ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Υφιστάμενη κατάσταση, Νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, Οικονομικά προβλήματα και προτάσεις», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Αθήνα, Καλοκαίρι 2004, σελ. 9.

¹⁰⁷⁰ Στο Ν. 5351/1932, εάν σε ακίνητο κάποιου βρεθεί αρχαίο το οποίο δε μπορεί να μεταφερθεί ή αρχαιολογικός χώρος, τότε ο ιδιοκτήτης δικαιούται αποζημίωση ίση με την ανώτερη αξία όμοιου ακινήτου στην περιοχή αυξημένη κατά 10%. Στο Ν. 1469/1950 προστατεύονται και χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα τα κτήρια που παρουσιάζουν ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν ως έργα τέχνης και είναι κτισμένα μετά το 1830. Στο ΓΟΚ του 1973 (άρθρα 79 και 80) και στο ΓΟΚ του 1985 (άρθρο 4) ο Υπουργός Δημοσίων Έργων έχει δικαίωμα να χαρακτηρίσει διατηρητέους οικισμούς και διατηρητέα κτήρια, χωρίς καμία πρόβλεψη όμως για οικονομική αποζημίωση ή ενίσχυση των ιδιοκτητών. Στο Σύνταγμα του 1975 *‘τα μνημεία και αι παραδοσιακά περιοχά και στοιχεία τελούν υπό την προστασίαν του Κράτους. Νόμος θέλει να ορίσει τα αναγκαία προς πραγματοποίησιν της προστασίας ταύτης περιοριστικά της ιδιοκτησίας μέτρα, ως και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών’*. Καμία ουσιαστική αλλαγή δεν επακολούθησε στον τομέα της προστασίας με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 1986, ενώ με αυτήν του 2001 *‘Η προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού) είναι υποχρέωση του Κράτους, αλλά και δικαίωμα του καθενός’*. Η αποζημίωση πλέον ενός ιδιοκτήτη σύμφωνα με το άρθρο 17, μπορεί να καταβάλλεται και σε είδος ιδίως με τη μορφή της παραχώρησης της κυριότητας άλλου ακινήτου ή της παραχώρησης δικαιωμάτων επί άλλου ακινήτου. Μουστάκας Β., «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Διπλωματική Εργασία. Φεβρουάριος 2011.

Κίνητρα οικονομικής¹⁰⁷¹ φύσεως, θεωρούνται οι δανειοδοτήσεις διατηρητέων κτηρίων, η μεταφορά του συντελεστή δόμησης, φορολογικές ελαφρύνσεις, ειδικές ρυθμίσεις και χρηματοδοτήσεις μέσω διαφόρων Ταμείων¹⁰⁷².

✚ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 1656/10.10.95 κοινή υπουργική απόφαση υπουργών Πολιτισμού και Περιβάλλοντος και την υπ' αριθμ. 515/17.08.85 Πράξη Διοικητού Τραπέζης της Ελλάδος, **χορηγούνται χαμηλότοκα και μακροπρόθεσμα δάνεια** με σκοπό την επισκευή και αποκατάσταση διατηρητέων και παραδοσιακών κτηρίων τα οποία προορίζονται για κατοικία ή για επαγγελματική εκμετάλλευση.

Δυστυχώς, το μέτρο αυτό όμως στην πράξη δεν ισχύει και δεν χρησιμοποιείται¹⁰⁷³ πολύ από τους ιδιοκτήτες και αυτό γιατί :

- το μέγιστο ύψος χορήγησης¹⁰⁷⁴ είναι πλέον σήμερα μόλις 100.000 Ευρώ
- οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται είναι πολλές και κουραστικές
- οι όροι δανεισμού δε διαφέρουν με αυτούς που ισχύουν και στα υπόλοιπα στεγαστικά δάνεια.
- Η επιδότηση υπολογίζεται ως ποσοστό επί του ονομαστικού επιτοκίου του δανείου και ανέρχεται σε 50% για το σύνολο της επικράτειας και ισχύει για τα πρώτα 10 έτη αποπληρωμής του δανείου. Μέγιστη διάρκεια¹⁰⁷⁵ αποπληρωμής δανείου 25 έτη. Το επιτόκιο του δανείου είναι σταθερό για τα τρία πρώτα έτη αποπληρωμής, ενώ για την υπολειπόμενη διάρκειά του είναι κυμαινόμενο.
- Εφαρμόζεται μόνο για αποκαταστάσεις κτηρίων που προορίζονται για κατοικία¹⁰⁷⁶. Σε περιπτώσεις αποκαταστάσεων κτηρίων που προορίζονται για

¹⁰⁷¹ Σιωμόπουλος Κ., «Κίνητρα και Δάνεια για τα διατηρητέα. Πώς μπορείτε να εκταμιεύσετε χρήματα εκμεταλλευόμενοι τις κατά καιρούς ρυθμίσεις», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12 Αυγούστου 2001.

¹⁰⁷² Μέσω του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, του Ευρωπαϊκού Περιφερειακού Ταμείου Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων. Κ. Σιωμόπουλος, «Κίνητρα και Δάνεια για τα διατηρητέα. Πώς μπορείτε να εκταμιεύσετε χρήματα εκμεταλλευόμενοι τις κατά καιρούς ρυθμίσεις», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12 Αυγούστου 2001.

¹⁰⁷³ Πανέτα Μ., Υπεύθυνη για τα στεγαστικά δάνεια που αφορούν σε αποκατάσταση παραδοσιακών/διατηρητέων κτηρίων στην Εθνική Τράπεζα. Παράρτημα Συντάγματος, Αθήνα. Μάιος 2011.

¹⁰⁷⁴ Σύμφωνα με την με αριθ. πρωτ. 23886/31.5.2007 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 964/Β'/15.06.2007).

¹⁰⁷⁵ Στη διάρκεια του δανείου συμπεριλαμβάνεται και η περίοδος αναστολής καταβολής δόσεων δυο ετών. Στην περίοδο αυτή λογίζονται απλοί τόκοι οι οποίοι κεφαλαιοποιούνται κάθε εξάμηνο και αποπληρώνονται μαζί με το αρχικό κεφάλαιο μετά την παρέλευση της περιόδου αναστολής καταβολής δόσεων. Όπ. παρ.

¹⁰⁷⁶ Εν μέρει είναι σωστή η λογική αυτή γιατί με τον τρόπο αυτό ενισχύονται ιδιώτες/ ιδιοκτήτες διατηρητέων κτηρίων και όχι εταιρείες οι οποίες έχουν την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν το κόστος και τις δαπάνες.

άλλη χρήση (γραφεία, εμπορικά καταστήματα, κτλ.) εφαρμόζονται ειδικές ρυθμίσεις, μέτρο στο οποίο γίνεται αναφορά σε επόμενη παράγραφο.

- ✚ Φορολογικές διευκολύνσεις που αφορούν σε περιπτώσεις δωρεάς, κληρονομιάς ή μεταβίβασης διατηρητέων κτηρίων με έκπτωση κατά 20% του φόρου που θα αναλογούσε.
- ✚ Δυνατότητα χρηματοδότησης, μέσω του ΥΠ.ΕΘ.Ο και του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, των μελετών επισκευής και αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων.
- ✚ Χρηματοδότηση μέσω Ε.Π.Τ.Α. (Ειδικό Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης) των εργασιών επισκευής και αποκατάστασης διατηρητέων βάσει του Ν. 2508/97.
- ✚ Χρηματοδότηση των εργασιών αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων και διαμόρφωσης ελευθέρων χώρων σε υποβαθμισμένες περιοχές ή συνοικίες πόλεων μέσω Ε.Π.Τ.Α.
- ✚ **Η μεταφορά του εναπομείναντος συντελεστή δόμησης (Ν. 880/1979¹⁰⁷⁷ Ν.2300/1995¹⁰⁷⁸ και Ν. 3044/2002¹⁰⁷⁹)**

¹⁰⁷⁷ Η εισαγωγή του θεσμού της μεταφοράς του Συντελεστή δόμησης έγινε με το Νόμο 880.1979, ΦΕΚ 58/Α/22-03-1979 'Περί καθορισμού ανωτάτου ορίου συντελεστού δομήσεως, εισαγωγής του θεσμού μεταφοράς συντελεστού δομήσεως και ετέρων τινών διαρρυθμίσεων της πολεοδομικής νομοθεσίας' ο οποίος κρίθηκε αντισυνταγματικός από την υπ. αριθμ. 1071/1994 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ. Κρίθηκε στο σύνολό του αντισυνταγματικός, καθώς επέτρεπε τη μεταφορά συντελεστού δόμησης σε όλη την επικράτεια εντός και εκτός σχεδίου, χωρίς να υπάρχουν πολεοδομικά κριτήρια που θα περιόριζαν ή θα μηδένιζαν την καταστροφή που υφίσταται το περιβάλλον. Μουστάκας Β., «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Διπλωματική Εργασία. Φεβρουάριος 2011

¹⁰⁷⁸ Με το Νόμο αυτό, ΦΕΚ 69/Α/12 Απριλίου 1995 - Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και άλλες διατάξεις, γίνεται επανανομοθέτηση του θεσμού της μεταφοράς του συντελεστού δόμησης, αλλά και πάλι μετά από προσφυγές πολιτών (αποφάσεις 4572/1996, 4573/1996, 6070/1996) κρίθηκε και αυτός αντισυνταγματικός, καθώς δε μπορεί να χρησιμοποιηθεί η μεταφορά συντελεστού δόμησης ως μέθοδος αποζημίωσης για ρυμοτομούμενα ακίνητα αφού κάτι τέτοιο δεν το προβλέπει το Σύνταγμα. Οπ. παρ.

¹⁰⁷⁹ Με το Νόμο αυτό, ΦΕΚ 197/Α/27 Αυγούστου 2002 – Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, επανατίθεται σε εφαρμογή ο θεσμός της μεταφοράς του συντελεστού δόμησης, αλλά και πάλι εκδόθηκε νέα εγκύκλιος η οποία έθεσε περιορισμούς στην εφαρμογή του θεσμού. Οπ. παρ.

Ο θεσμός της μεταφοράς του συντελεστή δόμησης δεν αξιοποιείται πλέον¹⁰⁸⁰ και αυτό γιατί η τελευταία νομοθετική προσπάθεια με το νόμο 3044/2002 είναι στην πραγματικότητα ανενεργή¹⁰⁸¹. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω του κινήτρου αυτού έχει αποτελέσει πολλές φορές θέμα αντιπαράθεσης¹⁰⁸² μεταξύ νομοθέτη και δικαστή, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι δημιουργήθηκε ένα αθέμιτο ‘χρηματιστήριο’ τίτλων ιδιοκτησίας ακινήτων.

Αντίθετα, στην Κύπρο, κύριος στόχος¹⁰⁸³ του νόμου που καθορίζει και περιγράφει το θεσμό¹⁰⁸⁴ της μεταφοράς του συντελεστή δόμησης είναι η συντήρηση και η προστασία των διατηρητέων κτηρίων και ένα από τα εργαλεία που προτείνονται για το σκοπό αυτό είναι η μεταφορά συντελεστή δόμησης. Σε γενικές γραμμές στο σύνολό της η κυπριακή νομοθεσία παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την ελληνική, αλλά ουσιαστική διαφορά με την οποία δίνονται κίνητρα στους ιδιοκτήτες διατηρητέων κτισμάτων είναι η εξής: ο κάτοχος διατηρητέου κτίσματος, πέρα από τη μεταφορά συντελεστή δόμησης σε άλλο ακίνητο ή πώληση αυτού σε άλλο ιδιοκτήτη, προσκομίζοντας συγκεκριμένα στοιχεία και δεδομένου ότι το διατηρητέο κτήριο που του ανήκει χρήζει επισκευής, έχει τη δυνατότητα να ζητήσει επιπλέον συντελεστή

¹⁰⁸⁰ Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν σε διημερίδα του ΤΕΕ με τίτλο ‘Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης - 14 χρόνια μετά την εφαρμογή του’, προέκυψε ότι το 57% των βαρυνόμενων ακινήτων ανήκαν στην κατηγορία των διατηρητέων κτηρίων. Πολλοί ιδιοκτήτες άσκησαν το δικαίωμά τους για μεταφορά συντελεστή δόμησης από διατηρητέο κτήριο σε άλλο ακίνητο, χωρίς όμως να γνωρίζουμε εάν τα χρήματα που πήραν οι ιδιοκτήτες δόθηκαν για αποκατάσταση και συντήρηση των διατηρητέων κτηρίων τους, καθώς ο νόμος δεν υποχρέωνε για κάτι τέτοιο. Η Κυπριακή Νομοθεσία όπως θα δούμε στην επόμενη παράγραφο έχει λύσει το πρόβλημα αυτό με σαφή και αποτελεσματικό τρόπο. Όπ. παρ

¹⁰⁸¹ Είναι ανενεργή γιατί το ΣτΕ με την υπ. αριθμ. 2366/2007 απόφασή του, να μεν έκρινε ότι γίνεται δεκτή η μεταφορά συντελεστή δόμησης σε Ζώνες υποδοχής συντελεστή (αφού αυτές επαναριοθετηθούν από το ΥΠΕΝ), αλλά αντισυνταγματική τη μεταφορά σε Ζώνες Αγοράς Συντελεστή. Το ίδιο επιβεβαιώνει και η εγκύκλιος 21859/2010. Μουστάκας Β., «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Διπλωματική Εργασία. Φεβρουάριος 2011.

¹⁰⁸² Ασημακοπούλου Μ., «Ο Θεσμός της Μεταφοράς Συντελεστή Δόμησης», Φεβρουάριος 1997. www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=69&lang=1&catpid=2

¹⁰⁸³ Στην Ελλάδα κύριο μέλημα είναι η αποζημίωση των ιδιοκτητών διατηρητέων κτισμάτων και η οικονομική ενίσχυση αυτών. Μουστάκας Β., «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης», Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Διπλωματική Εργασία. Φεβρουάριος 2011.

¹⁰⁸³ Ρηγόπουλος Δ., «Ρημάζουν τα διατηρητέα λόγω έλλειψης κινήτρων. Δυσβάσταχτο το κόστος ανακαίνισης των κτιρίων για τους ιδιοκτήτες», *Η Καθημερινή*, 17 Οκτωβρίου 2010.

¹⁰⁸⁴ Ο θεσμός της μεταφοράς του συντελεστή δόμησης εισήχθη στην Κύπρο για πρώτη φορά το 1992 με το Ν. 68(Ι). Δέκα χρόνια αργότερα αντικαταστάθηκε με το Ν.240(Ι) με τίτλο ‘Νόμος που προνοεί για την ενοποίηση, αναθεώρηση και αντικατάσταση των περί διατηρητέων οικοδομών νόμων του 1992 μέχρι το 1999’ και ο οποίος ισχύει μέχρι σήμερα. Μουστάκας Β., όπ. παρ.

δόμησης. Αυτό του δίνει το δικαίωμα να εξασφαλίσει κάποιο χρηματικό ποσό¹⁰⁸⁵ το οποίο του καταβάλλεται από τον ιδιοκτήτη της οικοδομής – δέκτη του επιπλέον συντελεστή, με σκοπό την επισκευή του κηρυγμένου κτηρίου. Επιπρόσθετα, σημαντικές είναι οι φορολογικές απαλλαγές και ελαφρύνσεις στους ιδιοκτήτες διατηρητέων κτισμάτων, όπως για παράδειγμα η απαλλαγή των εισοδημάτων από την ενοικίαση διατηρητέου κτίσματος από το φόρο εισοδήματος, η απαλλαγή από τη φορολογία για την ακίνητη περιουσία, η απαλλαγή του κόστους των επισκευών από τη φορολόγηση και του κόστους για τη μεταβίβαση των ακινήτων σε νέους ιδιοκτήτες. Τέλος, σημαντικές είναι οι επιχορηγήσεις για τη διάσωση των διατηρητέων κτισμάτων, ενώ αξιοσημείωτα είναι και τα κίνητρα που δίδονται και στους ενοικιαστές αυτών.

🚧 Το κίνητρο¹⁰⁸⁶ του άρθρου 23 παρ. 1 του Ν. 2238/94 (αποσβέσεις κατά 25% για κατοικίες, σχολεία, νοσοκομεία, ξενοδοχεία κ.λπ. και 15% για τα λοιπά ακίνητα) αφορά μόνο μισθωμένα ακίνητα κατά τον χρόνο των επισκευών τους και για τέσσερα χρόνια μετά το πέρας των επισκευών αυτών.

Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τα παραπάνω, οι μορφές οικονομικής ενίσχυσης που δίδονται στην Ελλάδα δεν είναι επαρκείς, ενώ όσον αφορά την **ειδική ρύθμιση**, επισημαίνεται σύμφωνα με το ΥΠΕΝ¹⁰⁸⁷, ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί προσθήκη καθ' ύψος ή καθ' έκταση μέσα στο γήπεδο του διατηρητέου κτιρίου, αρκεί να μην υπάρξει υπέρβαση των όρων δόμησης της περιοχής. Το μέτρο αυτό έχει πολλές φορές ανεπιθύμητα αποτελέσματα, τα οποία οφείλονται είτε στην προσπάθεια των μελετητών να 'μμηθούν' το ήδη υπάρχον κτήριο, είτε επεμβαίνοντας με εντελώς διαφορετικό τρόπο σχεδιασμού, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται προβλήματα αξιολόγησης, αντιμετώπισης και ένταξης του 'νέου' στο 'παλιό'.

¹⁰⁸⁵ Το ποσό αυτό κατατίθεται σε συγκεκριμένο Ταμείο και εκταμιεύεται σταδιακά με την εξέλιξη των εργασιών. Όπ. παρ.

¹⁰⁸⁶ Ρηγόπουλος Δ., «Ρημάζουν τα διατηρητέα λόγω έλλειψης κινήτρων. Δυσβάσταχτο το κόστος ανακαίνισης των κτιρίων για τους ιδιοκτήτες», *Η Καθημερινή*, 17 Οκτωβρίου 2010.

¹⁰⁸⁷ Άρθρο 4 παρ. 2 του ΓΟΚ 2000. *Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, (...), μπορεί να χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα, μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα κτιρίων ή συγκροτήματα κτιρίων, ως και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτών, όπως επίσης και στοιχεία του φυσικού ή και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου, (...) και να καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσης, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη.*

Συχνά παρατηρούνται επεμβάσεις στις οποίες υλοποιούνται προσθήκες νέων ορόφων, ξένων προς το αρχικό διατηρητέο κτίσμα, χρησιμοποιούνται σύγχρονα υλικά που δεν αρμόζουν με την ιστορικότητα του κτηρίου και ανακατασκευάζονται οι εσωτερικοί χώροι, η αισθητική των οποίων είναι τελείως διαφορετική από την αρχική.

Τέλος, στα **κίνητρα διοικητικής φύσεως**, συμπεριλαμβάνονται η μη ρυμοτόμηση των διατηρητέων κτηρίων και οι ειδικοί όροι δόμησης για τους παραδοσιακούς οικισμούς.

Όπως είναι φανερό από τα προαναφερόμενα, τα κίνητρα¹⁰⁸⁸ που παρέχονται σήμερα από την Ελληνική Πολιτεία δεν είναι επαρκή για τη διατήρηση και αποκατάσταση των ιδιαίτερα αξιόλογων κτισμάτων της χώρας μας. Δεν υπάρχει ουσιαστική στήριξη, καθώς το σημερινό καθεστώς δεν ενθαρρύνει τη διατήρηση και την επισκευή, αλλά αντίθετα την τροποποίηση, την αλλαγή ή ακόμα και την κατεδάφιση.

Στην πράξη, οι ιδιοκτήτες επωμίζονται το κύριο βάρος των δαπανών συντήρησης, επισκευής, ανακατασκευής και των εξειδικευμένων μελετών και εργασιών που απαιτούνται, ενώ η πολιτεία αδυνατεί να ασκήσει αποτελεσματική πολιτική¹⁰⁸⁹ εκπλήρωσης των Συνταγματικών της υποχρεώσεων. Ιδιαίτερα μάλιστα ανησυχητική, ήταν η απόφαση της Πολεοδομίας Θεσσαλονίκης για κατεδάφιση περίπου εκατόν πενήντα διατηρητέων¹⁰⁹⁰ κτιρίων στην περιοχή της Άνω¹⁰⁹¹ Πόλης, λόγω του ότι οι ιδιοκτήτες τους δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να τα συντηρήσουν. Η υπόθεση¹⁰⁹² της κατεδάφισης είχε έρθει στην επιφάνεια με έγγραφο του Τεχνικού Επιμελητηρίου, σύμφωνα με το οποίο επισημαινόταν ότι 'επειδή πολλά από τα

¹⁰⁸⁸ Κατά καιρούς προτείνονται και άλλα μέτρα, όπως η κατάργηση της φορολογίας από την Κεντρική ή Τοπική Αυτοδιοίκηση, η εφαρμογή μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ ή οι απαλλαγές στη φορολογία εισοδήματος – μείωση από 50% έως και 100% του ΕΝΦΙΑ, μέτρα τα οποία μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά. Κανόνη Κ., Λαζαρέτου Θ., «Για να διατηρήσουμε τα διατηρητέα. Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς», <http://ellinikietairia.gr>

¹⁰⁸⁹ Βλαντού Αλ., Κουδούνη Αμ.. «Προστασία διατηρητέων κτιρίων και συνόλων. Προβλήματα διαχείρισης και αναγκαίες αναδιαρθρώσεις». Νόμος & Φύση. 26 Μαρτίου 2016. <https://nomosphysis.org.gr/13961/prostasia-diatiriteon-ktirion-kai-synolon-provlimata-diaxeirisis-kai-anagkaies-anadiarthroseis/>

¹⁰⁹⁰ «Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης. Παρέμβαση εισαγγελέα για την κατεδάφιση 150 διατηρητέων κτιρίων», *ΤΑ ΝΕΑ*, 6 Μαΐου 2003.

¹⁰⁹¹ Ο οικισμός της Άνω Πόλης χαρακτηρίστηκε ως παραδοσιακός με Προεδρικό Διάταγμα το 1979 (ΦΕΚ 197Δ/2-4-1979)

¹⁰⁹² «Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης. Παρέμβαση εισαγγελέα για την κατεδάφιση 150 διατηρητέων κτιρίων», *ΤΑ ΝΕΑ*, 6 Μαΐου 2003.

χαρακτηριζόμενα διατηρητέα ήταν ετοιμόρροπα, είχαν εκδοθεί από την Πολεοδομία πρωτόκολλα κατεδάφισής¹⁰⁹³ τους’.

Ευτυχώς, μετά από έντονες αντιδράσεις και δημοσιοποίηση του θέματος, αποφασίστηκε αναστολή των κατεδαφίσεων και δημιουργία ειδικής ομάδας εργασίας¹⁰⁹⁴ με αντικείμενο την επεξεργασία όλων των θεμάτων της Άνω Πόλης (τροποποίηση ρυμοτομικού, χρήσεις γης, ζώνη πρασίνου, βυζαντινά τείχη).

342. Αεροφωτογραφία Άνω Πόλης Θεσσαλονίκης.
Πηγή: <http://www.greekscapes.gr>

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι ιστορικός πλούτος της Άνω Πόλης και η παραδοσιακή φυσιογνωμία της αλλοιώνεται καθημερινά με τις αυθαίρετες¹⁰⁹⁵ παρεμβάσεις των πολιτών, τις εργολαβικές¹⁰⁹⁶ πολυκατοικίες, την αδράνεια των αρμόδιων φορέων, την έλλειψη χρηματοδότησης και την αδυναμία των ιδιοκτητών για διάσωση¹⁰⁹⁷ και συντήρηση των διατηρητέων κτηρίων τους. Τα αλληπάλλληλα κρούσματα απώλειας¹⁰⁹⁸ ιστορικών και διατηρητέων κτισμάτων είναι πλέον καθημερινά φαινόμενα, καθώς τα περισσότερα είναι σε κακή κατάσταση και απαιτούν υψηλό κόστος επισκευής.

¹⁰⁹³ Αντίθετοι ως προς τις κατεδαφίσεις αυτές υπήρξαν πολλοί καθηγητές από το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠ.Θ, το ICOMOS, ο τομέας Πολεοδομίας του Ε.Μ.Π., η Ένωση Πολιτών Θεσσαλονίκης, οι Εφορείες Βυζαντινών αρχαιοτήτων και νεότερων μνημείων και και πολλοί άλλοι. Αράπογλου Χ., «Άνω Πόλη. Ο τελευταίος προσφυγικός οικισμός της Θεσσαλονίκης πρέπει να διασωθεί και να αναδειχθεί τώρα», www.arapoglou.gr/fileupload/store/ano%20poli.doc

¹⁰⁹⁴ Μαυρομάτης Μ., Υπεύθυνος Γραφείου Άνω Πόλης. Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι μέχρι σήμερα δεν έχει θεσμοθετηθεί ειδική υπηρεσία για την προστασία του οικισμού της Άνω Πόλης. Το γραφείο που λειτουργεί είναι άτυπο.

¹⁰⁹⁵ Γερακαρίτου Κ., «Χάνεται ο ιστορικός πλούτος της Άνω Πόλης. Ετοιμόρροπα ή γεμάτα σκουπίδια είναι αρκετά από τα διατηρητέα κτήρια της Άνω Πόλης. Κραυγή αγωνίας από τους κατοίκους της περιοχής, που αδυνατούν να συντηρήσουν τις περιουσίες τους», *Βόρεια*, 17 Απρ 2011.

¹⁰⁹⁶ Καυκούλα Κ., «Άνω Πόλη: ο άθικτος οικισμός», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Οκτωβρίου 2004.

¹⁰⁹⁷ «Θεσσαλονίκη: Προτάσεις για την Άνω Πόλη», *Αγγελιοφόρος της Κυριακής*, 17 Οκτωβρίου 2010.

¹⁰⁹⁸ «Στάχτες ακόμη ένα διατηρητέο της Άνω Πόλης», *Αγγελιοφόρος*, 22 Δεκεμβρίου 2009.

Παρόλα αυτά υπήρξαν προσπάθειες οι οποίες κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν και οι οποίες συντέλεσαν σημαντικά στο να θυμίζει σήμερα η εικόνα της Άνω Πόλης την αρχική της δομή και κατάσταση. Προσπάθειες¹⁰⁹⁹ όπως η ματαιώση διάνοιξης δεύτερης¹¹⁰⁰ διαμπερούς αρτηρίας (Χαβρίου – Πηλέως), η επιβολή ομοιογένειας στα νέα κτήρια με το νεοπαραδοσιακό στυλ, η διατήρηση του ογκομετρικού περιγράμματος μετά από ειδικό οικοδομικό κανονισμό¹¹⁰¹ που θεσπίστηκε το 1999, καθώς και οι νέοι χαμηλότεροι συντελεστές δόμησης και κάλυψης της περιοχής.

Αρχιτεκτονικές Επιτροπές Ελέγχου – Συμβούλια Αρχιτεκτονικής

Ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα που αφορά άμεσα την προστασία της κληρονομιάς του τόπου μας, είναι η σύνθεση των **Επιτροπών Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε.)**, σήμερα πλέον **Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής** και κατά πόσο οι αποφάσεις των μελών των Επιτροπών αυτών, είναι αμερόληπτες, αδιάβλητες και δεν εξυπηρετούν ιδιωτικά συμφέροντα. Η λειτουργία των επιτροπών - συμβουλίων αυτών έχει απασχολήσει πλήθος επιστημόνων σε τεχνικά γραφεία, στα πολεοδομικά γραφεία ή ακόμα και σε ημερίδες¹¹⁰², αλλά δυστυχώς μέχρι σήμερα οι αποφάσεις αυτών είναι πολλές φορές μεροληπτικές και μονόπλευρες.

Οι Επιτροπές Ενάσκησης Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Ε.Α.Ε.) συστάθηκαν το 1973 (ΦΕΚ 124), όταν και πρωτοσυγκροτήθηκαν¹¹⁰³ στον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό. Μετά από αρκετά χρόνια και συγκεκριμένα με το άρθρο 3 πα ρ. 4 του Ν. 1577/1985, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 2831/2000 και ισχύει από 13.6.2000, μετονομάστηκαν σε Επιτροπές Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε.). Αναβαθμίστηκαν και μέχρι πρότινος αποφάσιζαν, γνωμοδοτώντας για ποικίλα

¹⁰⁹⁹ Μαυρομάτης Μ., Αρχιτέκτονας του Γραφείου Άνω Πόλης και παραδοσιακών οικισμών της ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.Κ.

¹¹⁰⁰ Η πρώτη είναι η οδός Ολυμπιάδος η οποία οικοδομήθηκε με πολυώροφες οικοδομές. Καυκούλα Κ., «Άνω Πόλη: ο άθικτος οικισμός», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Οκτωβρίου 2004.

¹¹⁰¹ Σύμφωνα με τον κ. Μαυρομάτη, ο κανονισμός αυτός αποτελεί ισχυρό νομοθετικό εργαλείο διατήρησης και προστασίας, καθώς ότι γκρεμίζεται πρέπει να αποκαθίσταται ως ήταν με τον ίδιο όγκο, το ίδιο περίγραμμα και τα ίδια μορφολογικά στοιχεία. Μαυρομάτης Μ., Αρχιτέκτονας του Γραφείου Άνω Πόλης και παραδοσιακών οικισμών της ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ.Κ.

¹¹⁰² Ημερίδα για τα 25 χρόνια λειτουργίας ΕΠΑΕ. Πάτρα 11.12.1997, Ημερίδα ΤΕΕ – ΚΜ. Επιτροπές αρχιτεκτονικού ελέγχου. Εισήγηση με ΘΕΜΑ: Αρμοδιότητες – Λειτουργία των Επιτροπών Πολεοδομικού & Αρχιτεκτονικού ελέγχου και ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ, Θεσσαλονίκη 2009, κ.α

¹¹⁰³ Με το άρθρο 80 παρ. 4 του ν.δ. 8/1973. Ιστοσελίδα ΥΠΕΧΩΔΕ. <http://www.minenv.gr>

θέματα, που αφορούσαν¹¹⁰⁴ κυρίως την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, έργα σε ζώνες ιδιαίτερης σημασίας, έργα επί εθνικών και επαρχιακών οδών ή ακόμα για έργα διαμόρφωσης υπαίθριων χώρων και στοιχείων αστικού εξοπλισμού. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση¹¹⁰⁵ 31252/1530/ 20.5.1987, οι Ε.Π.Α.Ε. λάμβαναν αποφάσεις για εργασίες επισκευής ή κατεδάφισης κτιρίων, για παραδοσιακούς, τουριστικούς και αρχαιολογικούς οικισμούς, για κτίρια που βρίσκονται σε ακτίνα 500 μ. από τη θάλασσα, γύρω από πλατείες και κοντά σε μνημεία, γύρω από άλση ή χώρους πρασίνου. Επίσης, όλες οι μελέτες που αφορούν κτίρια που βρίσκονται σε περιοχές φυσικού κάλλους ή μέσα σε ζώνες δόμησης που καθορίζονται με ειδικά Διατάγματα, καθώς και οι μελέτες για κτίρια ειδικών χρήσεων, πρέπει να εγκρίνονται από τις Επιτροπές - Συμβούλια Αρχιτεκτονικής πριν εκδοθεί η άδειά τους. Οι μελέτες πρέπει να εγκρίνονται¹¹⁰⁶ *‘με βάση την αρχιτεκτονική άποψη που επέλεξε ο μελετητής του έργου, ενώ ο έλεγχος αφορά τη σωστή και ολοκληρωμένη έκφρασή της’* και την *‘εξασφάλιση¹¹⁰⁷ των καλύτερων δυνατών όρων διαβίωσης των χρηστών τόσο στα υπάρχοντα, όσο και στα νεοαναγειρόμενα κτίρια’*.

Παράλληλα, *‘πρέπει να προστατεύεται το περιβάλλον με τη διατήρηση του υφιστάμενου πράσινου, καθώς επίσης πρέπει να υπάρξει λειτουργική οργάνωση των ακαλύπτων χώρων του οικοπέδου και ολόκληρου του οικοδομικού τετραγώνου στο οποίο θα ανεγερθεί η νέα οικοδομή’*.

Για τον τρόπο άσκησης του Αρχιτεκτονικού Ελέγχου¹¹⁰⁸ και τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη, έχουν κατά χρονικά διαστήματα εκδοθεί Υπουργικές Αποφάσεις, ερμηνευτικές εγκύκλιοι και εισηγήσεις από τους συλλόγους αρχιτεκτόνων και το ΤΕΕ που αφορούν στην εύρυθμη λειτουργία των πρώην ΕΠΑΕ. Παράδειγμα αυτών αποτελεί το υπ’ αριθμόν 19021/19-3-1990 έγγραφο της Συντονιστικής Επιτροπής των ΕΠΑΕ του ΥΠΕΚΑ με το οποίο δίδονται αναλυτικές οδηγίες για τις υποχρεώσεις των μελετητών και των ΕΠΑΕ. Σύμφωνα με το

¹¹⁰⁴ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. «Πλαίσιο Θέσεων για τη λειτουργία των Αρχιτεκτονικών Επιτροπών». Α.Π. 27967, Αθήνα 9 Οκτωβρίου 2001.

¹¹⁰⁵ ΦΕΚ 482Δ, 20.5.1987. *Σύσταση, σύνθεση και λειτουργία Επιτροπών Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ)*. Τροποποίηση και συμπλήρωση 26976/1297/30.3.1988 ΦΕΚ 288 Δ, 51871/1053/1988 ΦΕΚ 511 Δ και 28743/364/14.3.1989 ΦΕΚ 187 Β

¹¹⁰⁶ Σύμφωνα με τα εδάφια στ και η του άρθρου 3 της υπ. Αριθμ. 31252/87 Υπουργικής απόφασης.

¹¹⁰⁷ Παράγραφος 4 της 43424/7604/88 Υπουργικής απόφασης. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. «Πλαίσιο Θέσεων για τη λειτουργία των Αρχιτεκτονικών Επιτροπών». Α.Π. 27967, Αθήνα 9 Οκτωβρίου 2001.

¹¹⁰⁸ *Προτάσεις για τη λειτουργία των ΕΠΑΕ*, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης.

τελευταίο, ο έλεγχος της ΕΠΑΕ αποσκοπεί κυρίως στην προστασία του περιβάλλοντος και την ομαλή ένταξη των νέων κατασκευών σε αυτό, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση του παραδοσιακού φυσικού και οικιστικού πλούτου της χώρας μας, δεν επιτρέπεται οι ΕΠΑΕ να διορθώνουν τη μελέτη ή να κάνουν μονοσήμαντες υποδείξεις, καθώς επίσης όλος ο διάλογος προφορικός ή γραπτός μεταξύ των μελετητών και των μελών των ΕΠΑΕ είναι αυτονόητο ότι πρέπει να γίνεται σε κλίμα συναδελφικό με σεβασμό στην προσωπικότητα και την άποψη των διαλεγόμενων.

Δυστυχώς όμως, ο ρόλος των Επιτροπών αυτών, πολλές φορές έχει προκαλέσει προβλήματα τα οποία κατά καιρούς έχουν απασχολήσει και τις πολιτικές ηγεσίες. Τα κυριότερα από αυτά είναι η έλλειψη¹¹⁰⁹ κοινής στρατηγικής και αντίληψης, η έλλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των μελών των Επιτροπών, η ποιοτική ανομοιογένεια των μελών, καθώς επίσης και οι πιέσεις που δέχονται οι εκπρόσωποι των Επιτροπών αυτών από τους μελετητές ή ακόμα και από τους ιδιοκτήτες, εξαιτίας του ότι προέρχονται από τις ίδιες τοπικές¹¹¹⁰ κοινωνίες.

Δεν είναι λίγες οι φορές μάλιστα που δεν υπάρχει αντικειμενική εξέταση των μελετών, ενώ η γνωμοδότηση¹¹¹¹ της Επιτροπής, η έγκριση ή η απορριπτική απόφασή της, δεν είναι πλήρως αιτιολογημένη. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα έχουν παρουσιασθεί καταγγελίες¹¹¹², τόσο από μηχανικούς, μέλη του ΤΕΕ και του ΣΑΔΑΣ, όσο και από απλούς πολίτες¹¹¹³, οι οποίοι επισημαίνουν τα διάφορα προβλήματα διαφάνειας¹¹¹⁴ και λειτουργίας των επιτροπών και επιζητούν την ομαλή, αντικειμενική και αξιοκρατική λειτουργία¹¹¹⁵ τους.

¹¹⁰⁹ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. «Πλαίσιο Θέσεων για τη λειτουργία των Αρχιτεκτονικών Επιτροπών», Α.Π. 27967, Αθήνα 9 Οκτωβρίου 2001

¹¹¹⁰ Ορίζεται μια Επιτροπή ανά Νομό εκτός των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης όπου μπορούν να υπάρξουν και περισσότερες.

¹¹¹¹ Οπ. παρ.

¹¹¹² Καταγγελία σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Π.Α.Ε. Ν. Ζακύνθου. Α.Π. ΣΑΔΑΣ –ΠΕΑ 35374, Αθήνα, 10 Οκτωβρίου 2006, <http://www.sadas-pea.gr/archive/2000-2011/35374.htm>

¹¹¹³ Συγκεκριμένα καταγγέλθηκε υπάλληλος της Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος ζήτησε εκβιαστικά από ιδιώτη, το ποσό των 10.000 ευρώ, με σκοπό να μεσολαβήσει, για να περάσει ο φάκελος της άδειας κατεδάφισης του κτηρίου που του ανήκε από την ΕΠΑΕ. «Λαδώθηκε για να μεσολαβήσει». Εφημερίδα 'ΤΑ ΝΕΑ'. 20 Δεκεμβρίου 2002

¹¹¹⁴ Παπαϊωάννου Γ., «Αρμοδιότητες – Λειτουργία των Επιτροπών Πολεοδομικού & Αρχιτεκτονικού ελέγχου και ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ», Ημερίδα ΤΕΕ – ΚΜ.

¹¹¹⁵ Ο τρόπος λειτουργίας και άσκησης του Αρχιτεκτονικού Έλεγχου από τις Ε.Π.Α.Ε. προσδιορίζεται με σαφήνεια τόσο από το αρθ. 3 της Απόφασης 31252/1530/87 (ΦΕΚ 482/δ/29-5-87) όσο και από την εγγ. 36222/7/7/92. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. «Πλαίσιο Θέσεων για τη λειτουργία των Αρχιτεκτονικών Επιτροπών», Α.Π. 27967, Αθήνα 9 Οκτωβρίου 2001.

Σημαντική προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία των Επιτροπών – Συμβουλίων πλέον σήμερα αυτών, είναι η συνεχής εναλλαγή¹¹¹⁶ των εκπροσώπων, τόσο για αυτούς που προέρχονται από το Δημόσιο Τομέα (Πολοδομία, Τεχνικές Υπηρεσίες Δήμων ή Περιφερειών, Υπουργείου Πολιτισμού και ΥΠΕΧΩΔΕ), όσο και για αυτούς που είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και μέλη των αρμόδιων Συλλόγων (ΤΕΕ, ΚΕΔΚΕ, ΣΑΔΑΣ). Με αυτό τον τρόπο θα εξασφαλίζεται κυκλική αντιπροσώπευση, ενώ η επιλογή των μελών των επιτροπών αυτών είναι προτιμότερο να γίνεται με βάση το βιογραφικό τους σημείωμα και τη γενικότερη συνεισφορά τους στην αρχιτεκτονική και όχι με κριτήριο την εμπειρία¹¹¹⁷ (τουλάχιστον 6 ετών), την πολιτική άποψη ή την επαγγελματική διάκριση (τουλάχιστον έπαινος) σε πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό, κριτήρια ασαφή, γενικά και αόριστα.

Οι ΕΠΑΕ, το ρόλο τον οποίο έχουν αναλάβει σήμερα πλέον τα Συμβούλια Αρχιτεκτονικής, θα μπορούσαν να αναδείξουν το ρόλο της αρχιτεκτονικής, να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και να διατηρήσουν ζώνες ιδιαίτερης σημασίας. Ασκούν καθοριστικό¹¹¹⁸ προληπτικό έλεγχο Αρχιτεκτονικής και Πολοδομίας και συμβάλουν αναμφίβολα με τις αποφάσεις τους στην ποιοτική παραγωγή αρχιτεκτονικού έργου. Δυστυχώς όμως, πολλές φορές το ιδιωτικό συμφέρον και οι υποκειμενικοί και όχι αντικειμενικοί τρόποι κρίσης, παραμένουν εμπόδια στην αναβάθμιση ενός τέτοιου θεσμού, ο οποίος είναι σαφές ότι έχει ανάγκη βελτίωσης με διαφάνεια, καθορισμό αρμοδιοτήτων και ακριβή κριτήρια ελέγχου.

Κεντρικό Αρχείο Κληρονομιάς

Τέλος, ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα στη διατήρηση τόσο των οικισμών, όσο και των ιστορικών τόπων, των μνημείων ή των διατηρητέων κτηρίων, είναι η έλλειψη **ενός βασικού κεντρικού αρχείου** (Εθνικό¹¹¹⁹ Αρχείο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς –

¹¹¹⁶ Οπ. παρ.

¹¹¹⁷ «Οι ΕΠΑΕ σήμερα. Προτάσεις αναβάθμισης της λειτουργίας τους και βελτίωσης της αποδοτικότητάς τους», Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας. Ομάδα εργασίας για την αναβάθμιση της λειτουργίας των ΕΠΑΕ Θεσσαλονίκη, Μάιος 2008 http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/MONIMES_EPITROPES/ARXITEKTONIKWN_THEMATWN/OE_ME_ARXITEKTWNIKWN/epae.pdf

¹¹¹⁸ Οπ. παρ.

¹¹¹⁹ Σαρηγιάννης Γ. Μ., «Το πρόβλημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Υφιστάμενη κατάσταση, Νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, Οικονομικά προβλήματα και προτάσεις», Σημειώσεις. Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Πολοδομίας και Χωροταξίας. Αθήνα 2004, σελ. 37.

Αρχείο Προστατευόμενων Οικισμών, Εθνικό Αρχείο Μνημείων¹¹²⁰), στο οποίο θα υπάρχουν αρχειοθετημένα όλα τα αρχιτεκτονικά έργα που είναι άξια προστασίας σε οποιαδήποτε περίοδο της ιστορίας και αν ανήκουν και θα ταξινομούνται με διάφορους βαθμούς προστασίας οι οποίοι θα υποδεικνύουν τη σπουδαιότητα και την αξία τους ως σύνολα.

Αντίθετα σήμερα, το κάθε Υπουργείο¹¹²¹ έχει ή προσπαθεί να δημιουργήσει το δικό του ξεχωριστό αρχείο, χωρίς να υπάρχει ταύτιση στοιχείων και διασταύρωση πληροφοριών, με αποτέλεσμα άλλα να παρουσιάζει το ένα Υπουργείο και άλλα το άλλο. Εκτός αυτού, επαναλαμβάνεται η ίδια δουλειά, δυο φορές. Το Υπουργείο Πολιτισμού, έχει καταγράψει τα ήδη κηρυγμένα διατηρητέα κτήρια – έργα τέχνης και τους αρχαιολογικούς χώρους, ενώ το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας έχει με τη σειρά του συγκεντρώσει στοιχεία για τα διατηρητέα κτήρια και τους παραδοσιακούς οικισμούς. Από τη μια το ΥΠΠΟΑ, λαμβάνει σοβαρά υπόψιν το ιστορικό κριτήριο, εξετάζοντας την παλαιότητα, τη σχέση ενός ιστορικού γεγονότος¹¹²² ή ιστορικού προσώπου με το κτίσμα, την πρωτοτυπία ή τον αρχιτέκτονα, ενώ στο ΥΠΠΕΝ, υπερισχύει το αρχιτεκτονικό κριτήριο και δίνουν έμφαση στα αρχιτεκτονικά, μορφολογικά και τυπολογικά στοιχεία του κτηρίου.

Ωστόσο και τα δυο υπουργεία έχουν δημιουργήσει δυο βάσεις δεδομένων, τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς για να αναζητήσει¹¹²³ τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτίρια, τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους σε όλη την Ελλάδα. Ταυτόχρονα κάποιος μπορεί να ενημερωθεί για τα απαραίτητα Φύλλα της Κυβερνήσεως και τις ειδικές ρυθμίσεις και να δει φωτογραφίες και μικρά σκαριφήματα για τα κτήρια ή τους οικισμούς που τον ενδιαφέρουν. Για παράδειγμα

¹¹²⁰ Ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος 3028/2002, στο άρθρο 4 θεσπίζει τη δημιουργία ενός αρχείου το οποίο αφορά μόνο τα ήδη κηρυγμένα μνημεία.

¹¹²¹ 20.000 περίπου τα διατηρητέα κτίρια και τα νεότερα μνημεία. Από αυτά 11.500 περίπου χαρακτηρίσμένα από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, 8.500 περίπου από το Υπουργείο Πολιτισμού και άλλα ακόμη από τα Υπουργεία Μακεδονίας-Θράκης και Αιγαίου. Αλλά και άγνωστος αριθμός διπλοχαρακτηρισμένων! Δεμερτζής Α., «Κίνητρα διάσωσης 20.000 διατηρητέων κτιρίων από το φθινόπωρο – Μείωση από 50 έως και 100% του ΕΝΦΙΑ για συντηρήσεις και ανακατασκευές – Οι δεσμεύσεις της κυβέρνησης και οι θέσεις των ιδιοκτητών», 23 Απριλίου 2018. <http://ecopress.gr/?p=8178>

¹¹²² Παπανίκα Μ., «Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος : ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων», Πάντειο Πανεπιστήμιο. Πολιτικών και κοινωνικών επιστημών. Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων πολιτισμού. Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών *Πολιτιστική διαχείριση*, Αθήνα 2009.

¹¹²³ Η ιστοσελίδα του αρχείου του ΥΠΠΕΝ είναι <http://www.estia.minenv.gr> και του ΥΠΠΟΑ <http://odysseus.culture.gr>

σύμφωνα με το ΥΠΕΝ και το αρχείο αυτό, στο Νομό Δωδεκανήσου υπάρχουν 56 παραδοσιακοί οικισμοί και 190 διατηρητέα κτίρια, ενώ αντίστοιχα στο Νομό Ζακύνθου δεν υπάρχουν παραδοσιακοί οικισμοί και μόλις 11 διατηρητέα κτίρια.

Συμπερασματικά λοιπόν, παρ' όλες τις ασάφειες, τις αδυναμίες, τα κενά, τα προβλήματα, τις παρερμηνείες, τα συμφέροντα και τις παραλείψεις που προκύπτουν από το παραπάνω νομικό 'οπλοστάσιο'¹¹²⁴, ένα είναι σίγουρο: ότι χωρίς την πολιτική βούληση, τίποτα δεν μπορεί να επιτευχθεί σε αυτόν τον τόπο. Η προστασία¹¹²⁵ της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς θα συνεχίσει να πραγματοποιείται στον τόπο μας εκ των ενόντων, μέσω μιας διευρυμένης, ελαστικής και «καλών προθέσεων» ερμηνείας των ρυθμίσεων των νομικών κειμένων.

Τα τελευταία χρόνια, στα συνέδρια, τις ομιλίες και τις ημερίδες που διοργανώνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα με σκοπό τη διάσωση των μνημείων και την προστασία των παραδοσιακών οικισμών του τόπου μας, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ο όγκος¹¹²⁶ του νομικού πλαισίου για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς είναι αντιστρόφως ανάλογος με το ποσοστό και την ποιότητα εφαρμογής του.

Σύμφωνα με τον ομότιμο καθηγητή του Ε.Μ.Π. Δ. Ζήβα, *'η ελληνική¹¹²⁷ νομοθεσία για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς πρέπει να θεωρείται πλήρης, αλλά αυτή η επάρκεια δεν αρκεί για την προστασία, λόγω της μη εφαρμογής της από έλλειψη «πολιτικής βούλησης» και μη υιοθέτησης των αρχών της από το κοινωνικό σύνολο*'.

Τελικά, νομοθετικά εργαλεία μπορεί να υπάρχουν, αλλά όπως χαρακτηριστικά λέει και η ρήση¹¹²⁸ του Ροΐδη *'στην Ελλάδα ένας νόμος είναι αναγκαίος, αυτός που θα επιβάλει την εφαρμογή των κείμενων νόμων*'. Προτάσεις και ιδέες για την επίλυση των ιδιαίτερος σημαντικών αυτών προβλημάτων που σχετίζονται με το ισχύον νομικό πλαίσιο προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, παρουσιάζονται στο τελευταίο κεφάλαιο των τελικών συμπερασμάτων.

¹¹²⁴ Ζήβας Δ., σε άρθρο του Τραγγανίδα Γ., «Ο... «άυλος» πόλεμος», *Ριζοσπάστης*, Κυριακή 29 Ιουλίου 2001.

¹¹²⁵ Γιακουμακάτος Α., «Η μοντέρνα αρχιτεκτονική είναι διατηρητέα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 20 Ιουλίου 2003.

¹¹²⁶ Ζήβας Δ., σε άρθρο του Τραγγανίδα Γ., «Ο... «άυλος» πόλεμος», *Ριζοσπάστης*, Κυριακή 29 Ιουλίου 2001.

¹¹²⁷ Οπ. παρ.

¹¹²⁸ Τζικά – Χατζοπούλου Α., «Αντιμετώπιση νομικών προβλημάτων από τη δόμηση νέων πόλεων πάνω στις παλιές, *Νέες πόλεις πάνω σε παλιές*, Ρόδος 1993, σελ.31.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΚΤΟ :
ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Ελληνικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς

Σήμερα στη χώρα μας υπάρχουν συνολικά **18 εγγεγραμμένα μνημεία** στη **λίστα παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO**, τα οποία φαίνονται αναλυτικά στους πίνακες που ακολουθούν:

343.Χάρτης μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς Ελλάδας
 Πηγή: <https://whc.UNESCO.org>

1.	Ναός Επικούρειου Απόλλωνα στην τοποθεσία Βάσσαι	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1986	(i) (ii) (iii)	

Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα χτίστηκε γύρω στο 420 π.Χ. στις αρχαίες Βάσσαι¹¹²⁹ Ηλείας, νοτιοδυτικά της Ανδρίτσαινας. Είναι έργο του Ικτίνου και είναι ο πρώτος σχεδόν άρτια διατηρημένος ναός στον οποίο παρουσιάζονται και οι τρεις αρχιτεκτονικοί ρυθμοί της αρχαιότητας, ο ιωνικός, ο δωρικός και ο κορινθιακός.

¹¹²⁹ Η θέση που είναι κτισμένος ο ναός, οι αρχαίες 'Βάσσαι' σημαίνει μικρή κοιλάδα μέσα στα βράχια. Συμεωνίδης Π., *Παγκόσμιοι Οργανισμοί και Πολιτιστική Κληρονομιά*. <http://www.teiser.gr>

Η κάτοψη του ναού είναι μακρόστενη (6x15 κίονες) και ο προσανατολισμός του δεν ακολουθεί τον άξονα Ανατολής – Δύσης όπως συνηθιζόταν στους περισσότερους ναούς της αρχαιότητας, αλλά αντίθετα τον άξονα Βορρά – Νότου.

Αποτελεί ένα εξαιρετο μνημείο της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής και αυτό γιατί παρουσιάζει ιδιαίτερα αρχαϊκά μορφολογικά χαρακτηριστικά τόσο εξωτερικά, όσο και στο εσωτερικό του ναού. Είναι κατασκευασμένος από τοπικό ασβεστόλιθο, ενώ σε ορισμένα σημεία, κυρίως στο γλυπτό διάκοσμο και στα κιονόκρανα, χρησιμοποιήθηκε και μάρμαρο. Σημαντικές καταστροφές υπέστη λόγω της φυσικής φθοράς, αλλά και λόγω του σεισμού του 1965. Σήμερα, πολλά από τα γλυπτά της ζωοφόρου του ναού βρίσκονται στο βρετανικό μουσείο¹¹³⁰, ενώ μετά από πολλά χρόνια καθυστέρησης ξεκίνησαν αναστηλωτικές επεμβάσεις και εργασίες συντήρησης με σκοπό την πλήρη αναστήλωση του ναού.

2.	Ακρόπολη, Αθήνα	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1987	(i) (ii) (iii) (iv) (v)	

Η Ακρόπολη των Αθηνών είναι ένα από τα γνωστότερα μνημεία σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο ιερός βράχος, τα Προπύλαια, ο Παρθενώνας, ο ναός της Απτέρου Νίκης και το Ερέχθειο μαρτυρούν τον πολιτισμό, την ιστορία, τους μύθους και τη θρησκεία της Ελλάδας για μια περίοδο άνω των 1000 ετών. Μνημεία και σύμβολα του ελληνικού πολιτισμού τα οποία θα παραμείνουν αιώνια στην ιστορία.

3.	Αρχαιολογικός Χώρος Δελφών	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1987	(i) (ii) (iii) (iv) (v)	

Ο Αρχαιολογικός Χώρος των Δελφών ήταν κατά τους αρχαίους το γεωγραφικό κέντρο της Γης και ο ομφαλός του κόσμου. Το επιβλητικό τοπίο, οι μύθοι, το μαντείο, οι χρησμοί των Θεών και ο Ναός του Απόλλωνα αντικατοπτρίζουν την ιστορία και το αρχαίο ελληνικό πνεύμα.

¹¹³⁰ Βικάτου Ο., *Ναός Επικούριου Απόλλωνα*. Υπουργείου Πολιτισμού. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh2_51.jsp?obj_id=1142

4.	Αρχαιολογικός Χώρος Επιδαύρου	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1988	(i) (ii) (iii) (iv) (v)	

Ο Αρχαιολογικός Χώρος της Επιδαύρου περιλαμβάνει ένα από τα καλύτερα, αν όχι το καλύτερο διατηρημένο αρχαίο θέατρο της χώρας μας. Χτισμένο στον 4^ο αιώνα π.Χ., με εξαιρετική ακουστική και συνολική χωρητικότητα 12 χιλιάδων θεατών. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει επίσης το ναό του Ασκληπιού, το στάδιο και τα ρωμαϊκά λουτρά.

5.	Μεσαιωνική πόλη Ρόδου	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1988	(i) (iv) (v)	

Η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου είναι μια από τις καλύτερες διατηρημένες μεσαιωνικές πόλεις του κόσμου. Το πέρασμα των διαφορετικών λαών και το μείγμα των βυζαντινών, ιπποτικών, οθωμανικών και ιταλικών κτιρίων δημιουργούν ένα εξαιρετο περιβάλλον με μοναδική ιστορία και ταυτότητα.

6.	Μετέωρα	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1988	(i) (ii) (iv) (v) (vii)	Μικτή Τοποθεσία

Τα Μετέωρα αποτελούν ένα μοναδικό γεωλογικό φαινόμενο και έναν ανεκτίμητο θρησκευτικό θησαυρό. Τα μοναστήρια, η βυζαντινή αρχιτεκτονική και η φυσική ομορφιά του τόπου αυτού προκαλούν το θαυμασμό χιλιάδων επισκεπτών καθημερινά.

7.	Όρος Αθως	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
1988	(i) (ii) (iv) (v) (vi) (vii)	Μικτή Τοποθεσία

Το όρος Άθως ή όπως οι περισσότεροι το αποκαλούν - το Άγιο Όρος, είναι ένα ζωντανό μουσείο¹¹³¹ ιστορίας και τέχνης. Η εξαιρετική αρχιτεκτονική των 24 μοναστηριών σε συνδυασμό με τις φυσικές τοποθεσίες και τη λατρεία προς το Θεό, δημιουργούν ένα μοναδικό συνταίριασμα της φύσης, με τη λατρεία, τη θρησκεία, την τέχνη και τον πολιτισμό.

8.	Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1988	(i) (ii) (iv)

Τα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης αποτελούν σημαντικά δείγματα χριστιανικής τέχνης και αρχιτεκτονικής. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι η εκκλησία του Άγιου Δημητρίου, της Αγίας Σοφίας και του Οσίου Δαβίδ, η Ροτόντα και η θριαμβική αψίδα του Γαλερίου (Καμάρα).

9.	Αρχαιολογικός Χώρος Ολυμπίας	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1989	(i) (ii) (iii) (iv) (vi)

Ο Αρχαιολογικός Χώρος της Ολυμπίας υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά κέντρα στο οποίο λατρεύονταν οι ολύμπιοι θεοί. Παράλληλα, αποτέλεσε το αθλητικό κέντρο της αρχαιότητας, καθώς από το 776 π.Χ. εκεί τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια οι ολυμπιακοί αγώνες.

10.	Μυστράς	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1989	(i) (ii) (iv)

Ο Μυστράς - το κέντρο του Μοριά, χτίστηκε το 1249 επί Φραγκοκρατίας. Τον 14^ο αιώνα έγινε πρωτεύουσα της Πελοποννήσου, άκμασε κατά τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων αποτελώντας ένα από τα σημαντικότερα πνευματικά κέντρα τα περιοχής, αλλά πολιορκήθηκε από τους Τούρκους το 1825, οπότε κι εγκαταλείφθηκε.

¹¹³¹ <http://www.athonite.gr>

11.	Δήλος	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1990	(i) (ii) (iv) (vi)

Η Δήλος είναι το μικρό νησάκι στο οποίο γεννήθηκε ο θεός Απόλλωνας και το οποίο αποτέλεσε το εμπορικό και θρησκευτικοπνευματικό κέντρο της αρχαιότητας. Σήμερα σώζονται εκεί κτίσματα και ερείπια από τα αρχαϊκά, κλασσικά, ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια.

12.	Μονές Δαφνίου (Αττική), Οσίου Λουκά (Φωκίδα), Νέα Μονή (Χίος)	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1990	(i) (iv)

Παρόλο που τα μοναστήρια αυτά βρίσκονται σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας, έχουν τα ίδια τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά (οκταγωνικοί ναοί). Αποτελούν μνημεία της μεσοβυζαντινής περιόδου με εξαιρετα εντοιχία ψηφιδωτά, από τα λαμπρότερα δείγματα¹¹³² της τέχνης της Κωνσταντινούπολης του 11^ο αιώνα.

13.	Πυθαγόρειον και Ηραϊόν (Σάμος)	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1992	(ii) (iii)

Στο Πυθαγόρειο της Σάμου μπορεί κανείς να περιηγηθεί στο Ευπαλίνειο όρυγμα, τη σήραγγα δηλαδή που κατασκευάστηκε το 524π.Χ. για τις ανάγκες ύδρευσης του νησιού, στο αρχαίο θέατρο και το αρχαιολογικό μουσείο, αλλά και στο Ηραίο - στον ναό που σύμφωνα με τη μυθολογία γεννήθηκε η θεά Ήρα.

14.	Αρχαιολογικός χώρος Βεργίνας	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1996	(i) (iii)

¹¹³² Ιστοσελίδα Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. <http://www.archdiocese.gr>

Μετά την ανασκαφή του νεκροταφείου των τύμβων από τον Μ. Ανδρόνικο, την ανακάλυψη των βασιλικών τάφων της Μεγάλης Τούμπας, μεταξύ των οποίων ανακαλύφθηκαν οι τάφοι του Φιλίππου Β' και του Αλεξάνδρου Δ' και την ταύτιση της περιοχής με τις Αιγές, η Επιτροπή της UNESCO έκανε δεκτή την πρόταση της Ελλάδας να εγγράψει στη λίστα Παγκόσμιας Κληρονομιάς τον Αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας, αρχικά γιατί ο τόπος αυτός έφερε στο φως πολλά στοιχεία για τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό και την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, αλλά και γιατί οι ζωγραφίες που βρέθηκαν στη Βεργίνα είναι δείγματα υψηλής ποιότητας και ιστορικής σημασίας.

15.	Αρχαιολογικός Χώρος Μυκηνών και Τίρυνθας	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1999	(i) (ii) (iii) (iv) (vi)

Τα Κυκλώπεια τείχη της αρχαίας Τίρυνθας και η πόλη των Μυκηνών που ήρθε στο φως με τις ανασκαφές του Ερρίκου Σλήμαν, αποτελούν εξαιρετικές μαρτυρίες της ελληνικής κλασικής αρχιτεκτονικής και του μυκηναϊκού πολιτισμού. Παράλληλα, συνδέονται με τα Ομηρικά¹¹³³ έπη, Ηλιάδα και Οδύσσεια τα οποία επηρέασαν την Ευρωπαϊκή τέχνη και λογοτεχνία για περισσότερες από τρεις χιλιετίες.

16.	Ιστορικό Κέντρο (Χώρα) και Μοναστήρι Αγίου Ιωάννη (Πάτμος)	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	1999	(iii) (iv) (vi)

Το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη, ο οικιστικός πυρήνας με τα κατάλευκα νησιώτικα σπιτάκια, τα παρεκκλήσια, ο οχυρωματικός περίβολος και το άγιο σπήλαιο δημιουργούν έναν τόπο με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

17.	Παλαιά πόλη Κέρκυρας	
	Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
	2007	(iv)

¹¹³³ <http://whc.unesco.org/en/list/941>

Ο αστικός ιστός της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας σε συνδυασμό με το λιμάνι και τις οχυρώσεις των Ενετών αποτελεί ένα εξαιρετο δείγμα αρχιτεκτονικής με παγκόσμια αξία εξαιτίας της αυθεντικότητας και της ακεραιότητάς της.

18.	Αρχαιολογικός χώρον των Φιλίππων	
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης	
2016	(iii) (iv)	

Ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλίππων συνδέεται με εξαιρετικές ιστορικές προσωπικότητες και γεγονότα που διαμόρφωσαν τον δυτικό πολιτισμό. Μοναδικά μνημεία, που διασώζονται μέχρι σήμερα, μαρτυρούν τη μακραίωνη ιστορία των πολιτισμών που διασταυρώθηκαν και αναπτύχθηκαν στην περιοχή.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα μνημεία και οι τοποθεσίες κάθε Κράτους μέλους της UNESCO πριν συμπεριληφθούν στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, περιλαμβάνονται στον **Ενδεικτικό Κατάλογο** της κάθε χώρας. Για τη χώρα μας, ο κατάλογος αυτός ανανεώθηκε το 2014 και περιλαμβάνει τις παρακάτω δεκατέσσερις τοποθεσίες:

- 1. Ο Αρχαιολογικός χώρος της Νικόπολης** - Κριτήρια ένταξης (ii) (iv) (vi)
- 2. Τα Αρχαία Ελληνικά Θέατρα** - Κριτήρια ένταξης (i) (ii) (iii) (iv) (v) (vi)
- 3. Το Αρχαίο Λαύριο** - Κριτήρια ένταξης (ii) (iv)
- 4. Οι Αρχαίοι Πύργοι του Αιγαίου** - Κριτήρια ένταξης (iii) (iv)
- 5. Ο Αρχαιολογικός Χώρος της Αρχαίας Μεσσήνης** - Κριτήρια ένταξης (i) (iii) (vi)
- 6. Κάστρο της Σπιναλόγκα** - Κριτήρια ένταξης (i) (ii) (iv) (vi)
- 7. Το Φαράγγι Σαμαριάς** - Κριτήρια ένταξης (vii) (viii) (ix) (x)
- 8. Ύστερο Μεσαιωνικές Οχυρώσεις στην Ελλάδα** - Κριτήρια ένταξης (ii) (iv) (v)
- 9. Μινωικά Παλάτια (Κνωσός, Φαιστός, Μάλια, Ζάκρος, Κυδωνία)** - Κριτήρια ένταξης (ii) (iii) (vi)
- 10. Εθνικοί Δρυμοί Δαδιάς – Λευκίμης – Σουφλίου** - Κριτήρια ένταξης (iii) (iv)
- 11. Η περιοχή των Λιμνών των Πρεσπών (Μεγάλη & Μικρή Πρέσπα που περιλαμβάνει Βυζαντινά και μεταβυζ. μνημεία)** - Κριτήρια ένταξης (ii) (iv)(vii)(ix)(x)

12. Το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου - Κριτήρια ένταξης (vi) (vii) (viii) (x)
13. Η ευρύτερη περιοχή του όρους Ολύμπου - Κριτήρια ένταξης (vi) (viii) (ix) (x)
14. Τα Ζαγοροχώρια – Το εθνικό πάρκο Βόρειας Πίνδου - Κριτήρια ένταξης (iii) (v) (ix) (x)

Η χώρα μας συμμετέχει¹¹³⁴ ενεργά σε αρκετές Διακυβερνητικές επιτροπές της UNESCO και έχει παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση συμβάσεων και Διακηρύξεων σε θέματα πολιτισμού, όπως η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία της Πολυμορφίας των Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Εκφράσεων, η οποία κυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο με το Ν. 3520/2006-ΦΕΚ Α274/22.12.2006, καθώς και η Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς η οποία κυρώθηκε με το Ν. 3521/2006 ΦΕΚ Α275/22-12-2006.

Οι έδρες της UNESCO στην Ελλάδα βρίσκονται:

- στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Έδρες για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Ειρήνη και Διεθνές Δίκτυο Κέντρων Υδάτων-Περιβάλλοντος για τα Βαλκάνια)
- στο Παν/μιο Μακεδονίας (Έδρα Διαπολιτισμικής Πολιτικής) και
- στο Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών (Έδρα στις Φυσικές Καταστροφές στη Γεώσφαιρα, Υδρόσφαιρα και Ατμόσφαιρα).

¹¹³⁴ Υπουργείο Εξωτερικών. Η Ελλάδα στον κόσμο. *Ελλάδα και UNESCO*. <http://www.yrex.gov.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΒΔΟΜΟ :
ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1.	Η βιομηχανική περιοχή Blaenavon
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2000	(iii) (iv)

Η συγκεκριμένη τοποθεσία βρίσκεται στη Νότια Ουαλία και κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα στην περιοχή υπήρχαν πολλά εργοστάσια παραγωγής σιδήρου και μεταλλεία. Ο Οργανισμός θεώρησε ότι η περιοχή έπρεπε να προστατεύει, καθώς ‘απεικονίζει’ σημαντικά στοιχεία της οικονομικής και κοινωνικής δομής της βιομηχανικής περιόδου στη χώρα.

2.	Το παλάτι Blenheim
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1987	(ii) (iv)

Το παλάτι Blenheim βρίσκεται στην περιοχή της Οξφόρδης. Κατασκευάστηκε μεταξύ 1705 – 1722 και είναι το μόνο μη επισκοπικό σπίτι στη χώρα το οποίο φέρει τον τίτλο παλάτι. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα βασιλικής κατοικίας του 18^{ου} αιώνα.

3.	Ο Καθεδρικός Ναός Canterbury, το μοναστήρι του Αγ. Αυγουστίνου και η εκκλησία του Αγ. Μαρτίνου
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1988	(i) (ii) (iv)

Ο καθεδρικός ναός Canterbury είναι η αρχιεπισκοπή της Εκκλησίας της Αγγλίας και βρίσκεται στην πόλη Kent. Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντικό κτήριο στην περιοχή είναι η εκκλησία του Αγίου Μαρτίνου, η οποία αποτελεί την παλαιότερη εκκλησιαστική ενορία της χώρας, ενώ το μοναστήρι του Αγίου Αυγουστίνου πρωτοκτίστηκε το 597, αλλά δυστυχώς σήμερα μεγάλο μέρος του έχει καταστραφεί.

4.	Κάστρα και τείχη της πόλης του Βασιλιά Εδουάρδου στο Gwynedd
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(i) (iii) (iv)

Τέσσερα κάστρα και τα τείχη της πόλης Gwynedd χαρακτηρίστηκαν ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς γιατί αποτελούν πολύ καλά διατηρημένα δείγματα στρατιωτικής αρχιτεκτονικής της περιόδου του 13^{ου} αιώνα.

5.	Η πόλη Bath
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1987	(i) (ii) (iv)

Μια από τις ομορφότερες πόλεις της χώρας. Γνωστή για τα Ρωμαϊκά λουτρά, τις ιαματικές πηγές και για τα εξαιρετικά παραδείγματα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής.

6.	Το ιστορικό εργοστάσιο στην κοιλάδα Derwent
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2001	(ii) (iv)

Η κοιλάδα Derwent βρίσκεται στην κεντρική χώρα και περιλαμβάνει πολλά εργοστάσια βαμβακιού της δεκαετίας του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Είναι ένα καθαρά βιομηχανικό τοπίο, με ιδιαίτερο ιστορικό και τεχνολογικό ενδιαφέρον.

7.	Βασιλικοί Βοτανικοί Κήποι στο Kew
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2016	(vii) (viii)

Οι βοτανικοί κήποι στην πόλη Kew, παρουσιάζουν την τέχνη στους κήπους του 18^{ου}, 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Υπάρχει πλούσια συλλογή φυτών και αρχιτεκτονικών κατασκευών.

8.	Το κάστρο και ο καθεδρικός Ναός του Durham
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(ii) (iv) (vi)

Το κάστρο και ο καθεδρικός ναός του Durham χτίστηκαν το 1093. Ο ναός αποτελεί το μεγαλύτερο και το πιο ολοκληρωμένο παράδειγμα νορμανδικού καθεδρικού ναού στη χώρα, ενώ αποτελεί κέντρο χριστιανικής λατρείας μέχρι και σήμερα.

9.	Σύνορα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2005, 2008	(ii) (iii) (iv)

Στη λίστα με τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται τμήματα των οχυρώσεων που αποτέλεσαν τα όρια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας κατά μήκος της χώρας. Τρεις ήταν οι βασικές οχυρώσεις, η πρώτη στην κορυφογραμμή Gask, η δεύτερη το τείχος Antonine και η τρίτη οχύρωση, η οποία εντάχθηκε πριν από λίγο μόλις καιρό στην λίστα, η οχύρωση Hadrian.

10.	Νεολιθικά μνημεία στην πόλη Orkney
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1999	(i) (ii) (iii) (iv)

Στο νησί Orkney, το οποίο βρίσκεται 10 μίλια βόρεια της Σκωτίας βρέθηκαν σημαντικά μνημεία της νεολιθικής περιόδου. Οι τέσσερις σημαντικότεροι οικισμοί είναι αυτοί του Maeshowe, του Standing Stones of Stenness, του Ring of Brodgar και του Skara Brae.

11.	Η ιστορική πόλη και οι οχυρώσεις του Αγίου Γεωργίου, Βερμούδες
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2000	(iv)

Η πόλη του Αγίου Γεωργίου ιδρύθηκε το 1612. Αποτελεί την παλαιότερη αγγλική αποικία στις Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής, ενώ ένα μεγάλο τμήμα των οχυρώσεων και των κατασκευών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα αυτής, διασώζονται μέχρι και σήμερα.

12.	Το φαράγγι Ironbridge
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(i) (ii) (iv) (vi)

Η συγκεκριμένη σιδερένια γέφυρα αποτελεί παγκόσμιο σύμβολο της βιομηχανικής επανάστασης. Βρίσκεται σε ένα βαθύ φαράγγι που διαμορφώνεται από τον ποταμό Severn στην περιοχή Shropshire της Αγγλίας και χτίστηκε το 1779 για να συνδέσει δυο μικρά βιομηχανικά χωριά της περιοχής.

13.	Liverpool – Ναυτική εμπορική πόλη
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2004	(ii) (iii) (iv)

Είναι ευρέως γνωστό ότι η πόλη Liverpool κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα αποτελούσε το μεγαλύτερο εμπορικό λιμάνι στον κόσμο. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της βρετανικής αυτοκρατορίας και αποτελεί το κύριο λιμάνι από το οποίο ‘δραπέτευαν’ μαζικά σκλάβοι και μετανάστες από τη Βόρεια Ευρώπη προς την Αμερική. Το 2012, η Επιτροπή για την Παγκόσμια Κληρονομιά έχει τοποθετήσει την πόλη του Liverpool στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς σε κίνδυνο, λόγω μιας προτεινόμενης κατασκευής στο ιστορικό λιμάνι, βόρεια του κέντρου της πόλης.

14.	Greenwich
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1997	(i) (ii) (iv) (vi)

Το Greenwich είναι νοτιο-ανατολικό προάστιο του Λονδίνου. Τα δημόσια, τα ιδιωτικά κτήρια και το βασιλικό πάρκο αυτού αποτελούν εξαιρετικά δείγματα της Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και τα οποία δημιουργούν, συνδέοντας τη φύση και τον πολιτισμό, ένα πανέμορφο οικιστικό σύνολο.

15.	Το χωριό New Lanark
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2001	(ii) (iv) (vi)

Το μικρό χωριό New Lanark αποτελεί ένα από τα τέσσερα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Σκωτίας. Ιδρύθηκε το 1786 και στις αρχές του 19^{ου} μετασχηματίστηκε σε πρότυπο βιομηχανικού οικισμού από τον φιλόanthρωπο και ιδεαλιστή Robert Owen.

16.	Η Παλιά και νέα πόλη του Εδιμβούργου
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1995	(ii) (iv)

Η πρωτεύουσα της Σκωτίας αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα πολεοδομικού σχεδιασμού. Ιδρύθηκε το 1437 , ενώ συχνά αποκαλείται¹¹³⁵ ως ‘Αθήνα του Βορρά’. Στην παλιά πόλη δεσπόζει το παλάτι και οι οχυρώσεις, σε αντίθεση με τη νέα πόλη η οποία περιλαμβάνει πολλά παραδείγματα γεωργιανής και νεοκλασικής αρχιτεκτονικής.

17.	Το χωριό Saltaire
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2001	(ii) (iv)

Το μικρό χωριό Saltaire στο δυτικό Yorkshire της Αγγλίας, ιδρύθηκε το 1853. Είναι ένα πολύ καλά διατηρημένο βιομηχανικό χωριό του 19^{ου} αιώνα, το οποίο πήρε ο όνομά του από τον ιδρυτή του, Titus Salt και από τον ποταμό Aire που το διασχίζει και το οποίο επηρέασε την ανάπτυξη της ιδέας των κηπουπόλεων.

¹¹³⁵ Η παρομοίωση αυτή έγινε γιατί και οι δυο πόλεις είχαν την ίδια τοπογραφία, η παλιά πόλη του Εδιμβούργου αντιστοιχούσε με την Ακρόπολη, ενώ και οι δυο πόλεις κατέληγαν σε λιμάνι, τον Πειραιά και το Λίθ. <http://en.wikipedia.org>

18.	Η Κορνουάλη και το τοπίο εξόρυξης στο δυτικό Devon
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2006	(ii) (iii) (iv)

Μεγάλο μέρος του τοπίου της Κορνουάλης και του Δυτικού Ντέβον μεταμορφώθηκε στις αρχές του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, ως αποτέλεσμα της ταχείας ανάπτυξης της πρωτοποριακής εξόρυξης χαλκού και κασσίτερου. Τα ουσιαστικά υπολείμματα αποτελούν μαρτυρία της συμβολής της Κορνουάλης και της Δυτικής Ντέβον στη βιομηχανική επανάσταση στην υπόλοιπη Βρετανία και στη θεμελιώδη επιρροή που είχε η περιοχή στον εξορυκτικό κόσμο γενικότερα.

19.	Το υδραγωγείο και κανάλι Pontcysyllte
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2009	(ii) (ii) (iv)

Το υδραγωγείο και κανάλι βρίσκεται στη βορειοανατολική Ουαλία, στην περιοχή Pontcysyllte. Έχει μήκος 18 χιλιομέτρων και είναι ένα πρωτοποριακό αριστούργημα της μηχανικής και της μνημειακής μεταλλικής αρχιτεκτονικής, που σχεδιάστηκε από τον διάσημο πολιτικό μηχανικό Thomas Telford.

20.	Η γέφυρα Forth
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2015	(i) (iv)

Αυτή η σιδηροδρομική γέφυρα, που διασχίζει τις εκβολές του Forth στη Σκωτία, κατασκευάστηκε το 1890. Βρίσκεται 14 χιλιόμετρα δυτικά του κέντρου του Εδιμβούργου και αποτελεί ένα αξιοθέατο – ορόσημο για τη Σκωτία.

21.	Βασιλικό πάρκο Studley
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(i) (iv)

Πρόκειται για μια καταπράσινη περιοχή γύρω από τα ερείπια ενός μοναστηριού, ενός νέο-γοθτικού κάστρου και του βασιλικού πάρκου της πόλης.

22.	Το παλάτι του Westminster, το μοναστήρι και η εκκλησία της Αγίας Μαργαρίτας
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(i) (ii) (iv)

Το παλάτι του Westminster είναι το μεγαλύτερο Κοινοβούλιο του κόσμου. Βρίσκεται στη Βόρεια όχθη του ποταμού Τάμεση και αποτελεί εξαιρετικό δείγμα νέο-γοτθικής αρχιτεκτονικής. Η κάτοψη του κτηρίου είναι αρκετά περίπλοκη, καθώς περιλαμβάνει 1200 δωμάτια, 100 σκάλες και διαδρόμους άνω των τριών χιλιομέτρων.

23.	Το Stonehenge, το Avebury και τα γειτονικά τοπία
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(i) (ii) (iii)

Αποτελεί ένα από τα γνωστότερα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Πρόκειται για ένα νεολιθικό μνημείο, κοντά στην πόλη Amesbury του Wiltshire της Αγγλίας και το οποίο κατασκευάστηκε γύρω στο 2500π.Χ. Τα δυο ιερά περιλαμβάνουν μεγάλους λίθους οι οποίες βρίσκονται τοποθετημένες έτσι ώστε να σχηματίζουν μια κυκλική διάταξη, της οποίας η αστρονομική σημασία ακόμα μελετάται.

24.	Το συγκρότημα σπηλιών Gorham
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2016	(iii)

Οι απόκρημνες ασβεστολιθικές πλαγιές στην ανατολική πλευρά του βράχου του Γιβραλτάρ περιέχουν τέσσερις σπηλιές με αρχαιολογικά και παλαιοντολογικά ευρήματα που αποδεικνύουν την ύπαρξη του Νεάντερταλ.

25.	Ο Πύργος του Λονδίνου
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1988	(ii) (iv)

Βρίσκεται στη Βόρεια όχθη του ποταμού Τάμεση. Είναι ένα από τα παλιότερα μνημεία του κεντρικού Λονδίνου και το οποίο κτίστηκε το 1078 από τον κατακτητή William για να προστατεύσει την πόλη. Χρησιμοποιήθηκε ως κάστρο, βασιλικό παλάτι και ως φυλακές υψηλών ιστάμενων προσώπων.

26.	Lake District
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2017	(ii) (v) (vi)

Το πρώτο εθνικό πάρκο της χώρας, γνωστό ως Lake District, βρίσκεται στη βορειοδυτική Αγγλία. Οι κοιλάδες του σχηματίστηκαν φυσικά κατά την εποχή των παγετώνων. Το συνδυασμένο έργο της φύσης και της ανθρώπινης δραστηριότητας έχει δημιουργήσει ένα αρμονικό τοπίο στο οποίο τα βουνά αντικατοπτρίζονται στις λίμνες. Το φυσικό αυτό τοπίο έχει εμπνεύσει ποιητές και συγγραφείς κυρίως κατά την περίοδο του Ρομαντισμού.

27.	Παρατηρητήριο Jodrell Bank
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2017	(i)(ii) (iv) (vi)

Το παρατηρητήριο Jodrell Bank βρίσκεται σε μια αγροτική περιοχή της βορειοδυτικής Αγγλίας και αποτελεί ένα από τα κορυφαία παρατηρητήρια ραδιοαστρονομίας παγκοσμίως.

Μικτού χαρακτήρα τοπία

28.	Εθνικό πάρκο Αρχιπέλαγος St. Kilda
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1986	(iii) (v) (vii) (ix) (x)

Το εθνικό πάρκο στο αρχιπέλαγος St. Kilda αποτελεί το μοναδικό μνημείο της χώρας το οποίο συνδυάζει πολιτιστική και φυσική ομορφιά. Έχει έκταση 854.6 εκτάρια και είναι ταυτόχρονα καταγεγραμμένη προστατευόμενη περιοχή. Είναι το πιο απομακρυσμένο τμήμα των Βρετανικών Νήσων και αποτελεί το σημαντικότερο σταθμό αναπαραγωγής θαλάσσιων πτηνών στη βορειοδυτική Ευρώπη.

Φυσικά τοπία

29.	Το μονοπάτι του γίγαντα και το μονοπάτι της ακτής
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2016	(vii) (viii)

Το μονοπάτι του γίγαντα και το μονοπάτι της ακτής βρίσκονται στους πρόποδες του οροπεδίου Antrim στη Βόρεια Ιρλανδία. Αποτελείται από περίπου 40.000 συμμετρικές εξάγωνες στήλες από βασάλτη, οι γεωλογικές μελέτες των οποίων δείχνουν ότι προκλήθηκαν από την ηφαιστειακή δραστηριότητα στην περιοχή 50-60 εκατομμύρια χρόνια πριν.

30.	Ακτή στο Dorset και στο ανατολικό Devon
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
2001	(viii)

Οι σχηματισμοί των βράχων κατά μήκος των ακτών στο Dorset και στο ανατολικό Devon αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα από την ιστορία και τον μετασχηματισμό της επιφάνειας της γης. Έχουν υπάρξει αντικείμενο μελέτης πολλών επιστημόνων, καθώς τα σπονδυλωτά και ασπόνδυλα απολιθώματα που υπάρχουν στην περιοχή αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την κατανόηση της μεσοζωικής εποχής.

31.	Η νήσος Gaugh και τα απρόσιτα νησιά
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1995, 2004	(vii) (x)

Το νησί Gough είναι ένα ηφαιστειογενές νησί στο Νότιο Ατλαντικό Ωκεανό το οποίο ανακαλύφθηκε το 1505. Γύρω του υπάρχουν μικρότεροι -νησιά, στα οποία έχουν καταγραφεί σπάνια είδη πουλιών και ενδημικών φυτών.

32.	Το νησί Henderson
Έτος εγγραφής στη λίστα	Κριτήρια ένταξης
1988	(vii) (x)

Το νησί Henderson είναι κοραλλιογενές και βρίσκεται στο Νότιο Ειρηνικό Ωκεανό. Έχει συνολική επιφάνεια 37.3 χιλιομέτρων, σήμερα είναι ακατοίκητο, ενώ έχουν καταγραφεί σε αυτό τέσσερα είδη ενδημικών πουλιών, εννιά είδη ενδημικών φυτών, τέσσερα είδη σπάνιων σαλιγκαριών και ένα σπάνιο είδος πεταλούδας.